COMMENTARII IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV, SEV AVSCULTATIONE, vna cum dubiis, & quæstionibus hac tempestate agitari solitis.

A PATRE ANTONIO RVVIO DOCTORE Theologo Societatis Iesu, Theologiæq. professore compositi.

CVM DVPLICE INDICE, QVORVM VNVS quæstiones in ea discussas continet, alter res omnes consideratione dignas refert.

AD FLORENTISSIMAM Complutensem Academiam.

Anno 1606.

CVM PRIVILEGIO.

Valentiæ, apud Ioannem Chrysostomum Garriz.

Del Aposento del P.e Substituto de España.

LO REY. E per sa Magestat.

DON Iaume Ferrer Cauallcr, Conseller de sa Magestat, portantueus de general Gouernador, y regent la llochtinencia, y capitania general en la present ciutat, y regne de Valencia. Per quant per part del Pare Antoni Ruuio de la Compañyia de Iesus, doctor en sacra Theologia, nos es estat referit, que ell ab son treball, y estudi particular ha compost vn llibre intitulat, Commentarii in octo Aristotelis physicorum libros. Lo qual es molt curios, y profitos, hins haja suplicat fos de nostra merce donar, y concedirli llicencia, y facultat pera poder imprimir aquell ab priuilegi, que ninguna altra persona ho puga fer, per temps de deu anys. Lo que nos attes que dita obra es estada aprouada per lo Ordinari, ho hauem tingut per be en la manera infrascrita. Perço ab tenor de la present expressament, y de nostra certa ciencia, delliberadament, y consulta per la real autoritat de que vsam, donam, y concedim llicencia, permis, y facultat al dit Pare Antoni Ruuio, pera que aquell tan solamēt, o qui son poder tindra, y no altra persona sens llicencia, y facultat sua, puga imprimir, e o fer imprimir, y vendre en la present ciutat, y regne lo sobre dit llibre per aquell, com dit es, compost, sots pena que qui lo contrari fara perda los dits llibres, y motles ab que imprimira aquells. Diem per ço, y manam a vniuersos, e sengles officials, y persones dins lo present regne constituits, y cōstituydors, que la present nostra real llicentia per temps de deu anys tan solament, del dia de la data de la present real llicencia en auant comtadors, guarden, y obseruen, y contra ella no facen, ne contrauingen en manera alguna, si la gracia de sa Magestat te nen per cara, y en pena de cinch cents florins de or de Arago als reals cofrens aplicadors, y de bens dels contrafahents exigidors desijen no encorrer. Dat. en Valēcia a quinze dies del mes de Setēbre, any. 1606.

Don Iayme Ferrer.

V. Aguirre Reg.

V. Roig Fisci Aduoc.

Franciscus Paulus Alreus.

In diuersorum xxviij.
Fol. cxxij.

IOAN.

IOANNES A RIBERA DEI, & Apostolicæ Sedis gratia Patriarcha Antiochenus, Archiepiscopus Valentinus Regiusq. Consiliarius,&c. Tenore præsentium licentiam,& facultatem cōcedimus typis mandandi in hac Valentina ciuitate, & Diœcesi librum hunc Commentariorum in octo Aristotelis Physicorum libros, Autore P. Antonio Ruuio Societatis Iesu S. T. D. Cuius examen Patri Hieronymo Villanoua eiusdem Societatis S. T. professori commisimus, & nil Religioni Christianæ repugnans in eo contineri: immo vtilem, & necessarium omnibus huiusmodi facultati operam dantibus fore iudicauit. Dat. Valentiæ die 9. mensis Septembris. MDC. VI.

El Patriarcha Arçobispo de Valencia.

De mandato Illustrissimi
domini mei Patriarchæ.

Michaelis Ioannis Yuorra Not. pro Secret.

TRADI-

TRADITI SVNT MIHI, EX Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini Domini Ioannis à Ribera Patriarchæ Antiocheni, & Archiepiscopi Valentini, præcepto hi Patris doctoris Antonii Ruuio nostræ Societatis Iesu, in octo Aristotelis physicos, Commentarii inspiciendi. Quos sane, & inspexi libenter, & probaui libentius: Dum in eis Catholicæ fidei stabiliendæ multa, Theologiæ capiendæ plura, & omnia deniq. Aristotelis textui, & menti maxime consona comperi. Quare merito insignis Academia Complutẽsis eos denuo typis mandari ab autore petit. Cum ex eis fructus non exiguus scholis cunctis sit expectandus. Quam ob causam meo iudicio prælio debent in commune cõmodum committi. Valentiæ in nostro Collegio D. Pauli Societatis Iesu, secũdo idus Septembris. 1606.

Hieronymus Villanoua Societatis IESV Theologiæ professor.

EGO

EGO LVDOVICVS GVZmanus Prouincialis Societatis Iesu in Prouincia Toletana, potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum P. Claudio Aquauiua Præposito nostro Generali, facultatem concedo, vt typis mandentur Commentarii in octo libros physicorum Aristotelis à P. Antonio Ruuio Doctore Theologo Societatis Iesu, & sacræ Theologiæ professore compositi, & grauium, doctorumq. hominum iudicio nostræ Societatis approbati: in cuius rei fidem has litteras manu nostra scriptas, sigilloq. nostro munitas dedimus. 19. Ianuari, ianni. 1604. in nostro Collegio Complutensi.

Ludouicus Guzman.

FLO-

FLORENTISSIMAE TOTOQ. ORBE CELEBERRIMÆ COMPLVTENSI ACADEMIAE, DOCTOR

Antonius Ruuio Societatis IESV Theologus, à primis litteris ab ea educatus, eiusdemq. doctrinæ lacte nutritus, Physiologicum opus octo librorum Aristotelis stagyritæ de Physico auditu in compendium redactum magna animi significatione iterum consecrat.

HYSIOLOGICA Commentaria. Dignissime, & sapientissime Rector, patres litteris, & virtute conspicui, quæ elapso anno sub tutela istius clarissimæ litterarum officinæ in lucem dederam ipsius Academiæ viris litterarum, & virtutis splédore ornatissimis, quibus eorum doctrinam examinandam commisistis, probata sunt, at cum me iidem, quorum suma autoritas apud omnes plurimum semper valuit, vt illa ipsa in breuem sumam redigerem, idque maximo istus scholæ alumnis (quibus semper breuitas cordi fuit) emolumento futurum prudentissimè monuissent: visum nec immerito est, meam sententiam tantorum hominum iudicio aggregare, atq. hæc nostra opera, quibusdam velut breuitatis cācellis coarctare. Quam obrē; cum hæ alteræ ingenuarū disciplinarū nobilissimæ Athenæ, tam accēso studio, tanque inusitata humanitate, beneuolentiaq. hæc nostri qualiacunq. ingenii monumenta faueant, mihiq. ipse sub illarū patrocinio nō mediocrem vtilitatē cōpararim: meis profecto cōmodis inseruire minimè viderer, si non iterum nouū hunc, & veterē, nouum dispositu, cōpositu veterem, velut mētis partum illarū nomini consecrarē. Cape igitur Acamdēmiarū nobilissima, cape inquam, & carpe hunc tuæ, tuæ, tuis scilicet saluberrimis sapientiæ fontibus irrigatæ arboris fructū: paruū, fateor; ad gustum certo scio; vosq. lectissimi, ac fœlissimi, lectissimæ, ac fœlicissimæ parentis filii, breue istud physiologiæ (vt nuper logicæ) compēdium apertis (vt aiunt) vlnis accipitote. Vt ita cum sua doctores sapientissimi vota, vestros nēpe in hac litteraria palestra fructus, tum hæc optima optimorum ingeniorum mater, illustre nomen, summum decus, immortalemque gloriam apud posteros consequantur.

Vale sapientiæ lumen clarissimum.

Erra-

Errata sic sunt corrigenda.

Litera F.folium.P.paginam.C.columnam indicat.

ERRATA PRIMAE PARTIS.

VOuerentur, lege moucrentur. fol.27.p.1.c.2.
Nullus, lege nullius. fol.105.p.1.c.1.
Accipium, lege accipiunt. fol. 106. p. 1. c. 1.
Effectue, lege effectu. fol. 106. p. 1. c. 2.
Scundus, lege secundus. fol. 106. p. 2. c. 1.
Aliuum, lege alium. fol. 106. p. 2. c. 2.
Iidem, lege idem. fol. 11. p. 1. c. 1.
Se Deo, lege sed Deo. fol. 33. p. 1. c. 2.
Mansurari, lege mensurari. fol. 34. p. 1. c. 2.
Iustanti, lege instanti. fol. 37. p. 2. c. 1.
Procemus, lege procedemus. fol. 49. p. 1. c. 2.
Quos ad, lege ad quos. fol. 53. p. 1. c. 2.

VNIVERSALE PROEMIVM TOTIVS PHILOSOPHIAE NATVRALIS, OMNIA QVAE de hac ſcientia quæri ſolent continens.

De nomine, & acceptionibus Philoſophiæ.

1 OMEN Philoſophia,ex Ethimologia ſolum amorem ſapientiæ, vel ſtudiū eius ſignificat, ex impoſitione tamē ſapientiam ipſam,& conſequenter Philoſophus ſapientem. Sapiētia vero plures habet acceptiones. Prima vniuerſaliſsima eſt, qua accipitur pro aggregatione omnium ſcientiarum,non ſolum quę vocantur practicæ, quia ordinantur ad opus,ſed etiam quæ dicuntur ſpeculatiuæ.In qua ſignificatione ſapiētem vocauit Ariſt. eum,qui omnium ſcientiarum notitiam, quãtum poſsibile eſt aſſequitur 1.lib. Met.cap.2.

Secūdo modo accipitur proprius pro ſola contemplatione veritatis,in qua acceptione ſolum comprehēdit ſcientias ſpeculatiuas, quarum officium eſt contemplari veritatem,non practicas, quæ ordinantur ad opus. Huius acceptionis meminit Plato,vt refert Alcinous in lib.de doctr. eius cap.6. & Ariſt.2. lib. Met. tex.3.

Tertia acceptio propria eſt. Non pro omni ſciētia ſpeculatiua,ſed pro ea tantum,quæ verſatur circa ſubſtātiam rerum, vnde ſolum comprehendit Metaphyſicam,& naturalem ſciētiam.Illa enim agit de vniuerſali rerum entitate, ſub qua comprehendūtur,non ſolum corporeę,ſed ſpirituales ſubſtantiæ, hæc vero de eadem vt comprehendit ſolam ſubſtantiam corpoream habētem in ſe principiū motus.Philoſophia igitur ſic accepta diuiditur in Metaphyſicam, quæ vocatur prima, quia agit de primis, atq. perfectiſsimis entibus,& in naturalem,quæ agit de aliis minus perfectis, in quibus radix eſt motus, & de hac agere nos incipimus hos libr. Phyſic.Ariſt. aggredientes.

De primis inuentoribus Philoſophiæ.

PRimam philoſophiæ inuētionem tribuit Ariſto. græcis 1.lib. Met. 2
ſuma.2.cap.1.præſertim thaleto, ex ſeptem ſapientibus huius nationis celebratis primo. His autem ſapientibus non ſic eſt tribuenda inuentio philoſophiæ, vt propria induſtria, aut labore eam inuenerint, ſed ab Hæbreis,& Chaldeis edocti, vt grauiſsimi, & antiquiſsimi hiſtoriographi teſtãtur.Diogenes li.8.Ioſephus 1.lib.cōtra appionem. Euſebius lib. 10. de Præparatione euangelica. Et Beroſus lib. 3. ſuæ hiſtoriæ. Lumen namq. diuinę ſapientiæ infuſum fuit à Deo primo omniū parēti Adamo, & per traditionem communicatum, ac deriuatum in poſteros ab eo deſcendentes,vſque ad Noe,qui armenos docuit,& vſque ad illos ſanctiſſimos Patriarchas Abraham, & Moyſen, qui in Egyptum peregrinantes Egyptios ipſos docuerunt, ad quos prædicti græci diſcendi cauſa perue-

A nientes

nientes eruditi ab eisdem fuere. Præter prædictos historiographos docuit D. Hieronymus in Epist. ad Paulinum de omnibus diuinæ scripturæ lib. Hoc autem possibile fuisse dubitari non potest, nam cum septem græci sapiẽtes ab olympiada 38. vsq. ad 50. sexcentis annis ante aduẽtum Christi floruerint, multo antea edocti fuere armeni à Noe, & Egyptij ab Abrahamo, & Moyse, à quibus græci instrui potuerunt. Vnde fit prædictos septem sapientes, vt benè annotauit Themistius græcus autor. & antiquus Aristotelis interpres, Philosophiæ inuentores appellatos fuisse, non tam quod primi eas inuenerint, quam quod post magnum illud diluuium thesalicum, quod sub Deucalione deleuit totam Græciam, philosophiæ studium. In Græcia instaurauerint ab Egyptiis instructi, vt ex antiquissimis historiis deductũ est.

An Philosophia naturalis sit vera scientia.

3 PRima opinio fuit antiquorũ philosophorum Heracliti, & Cratilli negantium, quod vera sit scientia, vt testãtur Plato in Theeteto, & Arist. 1. lib. Met. tex. 5. vbi eã desumpsisse ab eisdem philosophis Platonem, & Socratem eius Magistrum docet, & ab eodem Platone Academicos docuit D. Aug. 1. lib. aduersus Academicos cap. 7. Probatur, quia scientia est de necessariis, & eodem modo se habentibus semper, & ideo certa notitia, cui non potest subesse falsum, sed philosophia est de corruptibilibus, & motui subiectis, quæ per sensus percipiuntur; ergo non potest esse vera scientia. Probatur cõsequẽtia, quia corruptibilia nũquam permanẽt in eodem statu, sed passim variãtur sicut motus, & sensus, per quos percipi debent, vt eorũ notitia perueniat ad intellectum sæpẽ decipiũtur; ergo nõ erit necessaria, nec certa notitia eorum, sed sæpẽ falsa, quare non poterit esse scientifica.

Secunda sententia vera, & tenenda asserit philosophiam naturalẽ esse veram scientiam. Ita Arist. 1. lib. de partibus animalium cap. 1. lib. 2. Met. cap. 1. tex. 3. & lib 4. cap. 5. tex. 23. vbi oppositam stultã esse docet. Ita etiam vniuersa schola. Et probatũr, ex definitione scientiæ ab Arist. tradita 1. lib. post. cap. 2. & ab omnibus recepta, scientia est euidens cognitio rei per propriam causam, aut etiam per proprium effectũ, sed philosophia est euidens cognitio rerum naturalium per proprias causas, atque etiam per proprios effectus; ergo est vera scientia. Probatur minor, quia philosophia probat per euidentem demonstrationem corpora moueri, quia habent naturam: à qua procedit motus, tanquam à vera causa, corpus etiam esse diuisibile, quia est cõtinuum, & animam esse formam corporis, quia est principium effectiuũ operationum eius, vt sensationum, ac motus progressiui.

Oppositam vero sententiam non est credẽdum tenuisse Platonem, nec Socratem, sed solum sensisse difficile ad modum esse certam, & euidendentem notitiam assequi de his reb⁹ mutabilibus. Sed ad arg. eius distinguenda est minor, quia res corruptibiles, & motui subditæ duobus modis considerari possunt, in vniuersali & in singularibus, & primo modo consideratæ necessariæ sunt. Certa est etiam, atque euidens notitia earum, quia certum, & euidens est, & proinde necessarium, corruptibiles 4

esse,

esse, & principium motus habere, & hoc modo versatur philosophia circa illas, ac propterea vera sciētia est, Si vero accipiantur in singularibus, contingentia potius reputantur, & ideo non potest esse de illis scientia. Quod vero percipiantur per sensus, negare non possumus, sed licet sensus decipiantur sæpè, dum circa obiecta, nec debitè aproximata, nec disposita versantur, circa sensibilia vero propria in debita distātia, ac dispositione posita nō decipiuntur, sed certam noticiam rerum possunt sub ministrare intellectui, ex qua ipse certam, & euidentem notiam earundem rerum in vniuersali deducere potest, quæ verè, & propriè scientifica est, vt probauimus.

An Philosophia naturalis sit scientia speculatiua, vel practica.

5 PRactica scientia est, quæ ordinatur per se ad efficiendum, vel de rigendum opus. Speculatiua vero, quæ solam contemplationem veritatis habet pro fine. Quærimus ergo an philosophia numeranda sit inter practicas, vel inter speculatiuas sciētias Et videtur probari, quod sit sciētia practica hoc argum. philosophia tradit notitiam primæ causæ; ergo excitat voluntatem nostram ad amorem eius, sed cognitio, quæ ordinatur ad amorem est practica: cum amor sit operatio nostræ voluntatis; ergo philosophia erit scientia practica. Quod probari etiam potest ex parte quadam eius, quæ appellatur metheorologica: in qua docet Aristoteles, quonammodo fiant mixta quædam corpora in media regione aeris. Vt grando, & nix; ergo docet quonammodo operatio. naturalis fiat, quod ad practicam scientiam pertinet.

Veritas nihilominus est, quod naturalis philosophia sit scientia speculatiua, & non practica Ita D. Aug. 8. lib. de Ciuitate Dei cap. 4. Aristoteles 6. lib. Meta. textu. 2. & 3. & libr. 11. Suma 2. cap. 2. Et probatur hoc argumēto euidenti, scientia practica per se ordinatur in opus à se faciendum, vt dialectica in syllogismum: vnde, & præcepta tradit efficiendi tale opus. Sed philosophia nō ordinatur in opus aliquod, à se faciendum, nec dirigendum, neque vllum præceptum operandi tradit, sed solum contemplatur naturam entis mobilis, & partium eius, vt conside ranti euidens erit; ergo non est practica, sed speculatiua scientia.

Ad arg. vero in contrarium distin guendum est consequens primæ consequentiæ, quia excitare ad amorē, aut inclinare ad opus dupliciter con tingit, directè, & per se, vel indirectè, & quasi per accidens, & primo modo debet scientia inclinare ad opus, vt practica sit. Philosophia vero solum inclinat secundo modo ostendendo pulchritudinem obiecti, cuius naturam contemplatur, quod etiam facit metaphysica, & quæcunque alia scientia, de qua dubitari nō potest, quod speculatiua sit, quare nō sufficit, vt inter practicas scientias numeretur. 6

An Philosophia sit vnus habitus simplex, & vna scientia, vel multiplex secundum speciem.

EAdem quæstio nūc est de philosophia, an sit vnus habitus simplex, & vna scientia, quam agitauimus de dialectica in principio nostrorum

His suppositis de nomine fere videtur quæstio, an vnum, vel alterum ex illis sex sit obiectum huius scientiæ, cum fere solo nomine differre videãtur, si ergo de re sit, in hoc tantũ potest consistere opinionum diuersitas, an magis proprie conueniat vni quam alteri esse obiectum, propter aliqualem diuersitatem significationis, cui ratio obiectiua proprius videtur conuenire, licet autem multiplex sit de hac re opinio, ad tres celebriores reducemus omnes.

Quarum prima est Auicenæ cap. 1. suæ sufficientiæ, Algazelis in lib. de sciẽtiarũ diuisione, Alberti Magni 1. lib. phys. tract. 1. cap. 3. Aegidii Romani, & Linconiensis in proœmio physicorum asserentium corpus mobile, aut naturale potius quã ens mobile esse obiectũ. Probant 1. quia illud est magis proprie subiectũ sciẽtiæ, cui primo cõuenit ratio obiectiua, sub qua cõsiderantur omnia à tali sciẽtia, sed esse principiũ motus, quæ est ratio obiectiua. Primo, conuenit corpori, & ratione eius enti; ergo potius erit obiectum corpus naturale, quam ens mobile. Probatur minor, quia corpus est, quod primo, & per se mouetur, ens vero, non nisi ratione corporis, & ideò quasi remotè; ergo esse principium motus primo, & per se cõuenit corpori, enti vero remotè.

10 Secundo, illud est obiectum scientiæ, cuius partes considerantur in ea, & cuius passiones probantur, sed partes corporis naturalis, quæ sunt materia, & forma considerantur per se primo in philosophia, & passiones eiusdem probantur, vt quod moueri possit, & esse in loco, nam hæc non nisi remotè pertinẽt ad ens; ergo corpus mobile, potius quam ens mobile erit obiectum.

Tertia quia si ens mobile sit obiectum, sequitur quod philosophia naturalis non sit distincta scientia à Metaphysica, vel si distincta sit, quod ei sit subalternata; sed vtrunq; est falsum apud omnes; ergo ens mobile non potest esse obiectũ. Probatur minor, nam ens mobile immediate inferius est respectu entis; ergo vel est inferius quidditatiuè, eo modo, quo species est inferior genere, & tunc eadem erit scientia de ente, quę est metaphysica, ac de ente mobili, quæ est philosophia, sicut eadem est scientia de genere, & specie, si vero sit inferius accidentaliter, distincta quidem erit scientia hæc à metaphysica, sed ei subalternata, quia addit supra obiectum eius solam conditionem accidentalẽ, sicut addit perspectiua supra geometriam, cui ideo subalternatur.

Secũ. sent. tenet neq; ens mobile, neq; corpus mobile, sed ens naturale esse obiectũ, ita Tole. in proœm. huius operis. Prob. 1. quia subiectũ debet exprimere passiones, quas de eo demonstrat scientia, sed ens naturale formalius exprimit passiones, quam duo alia; ergo hoc potius quam illa erit obiectum. Probatur minor, quia naturale denotat id, quod habet naturam, & cum natura sit principium motus, ens naturale formaliter significat id, quod habet principium motus, & pręterea ens naturale dicit naturam, quæ nõ solum est principium motus, sed etiam quietis; ergo exprimit vtranq; passionem; cum tamen ens mobile vnam tantum exprimat, nempe mobilitatem.

Tert. sent. est D. Th. 1. lib. meth. l. 2. lib. 4. l. 5. lib. 6. l. 19. & in proœmio huius operis, ꝙ ens mobile sit obiectum philosophiæ, & hæc videtur nobis probabilior. 1. quia expressa est apud Aristotelem 6. Meta. textu 1. 11

his

his verbis. *Naturalis speculatiua quædam profecto est, sed speculatiua circa tale ens, quod possibile moueri.*

Secundo probatur, quia illud pro obiecto alicuius scientiæ potius designatur, quam alia, quod formaliter & expresse continet rationem formalem, sub qua consideretur omnia, quæ pertinent ad talem scientiam, sed id habet ens mobile; ergo magis propriè obiectum huius scientiæ erit, quam ens naturale, aut corpus naturale. Probatur minor, quia ratio formalis obiectiua, sub qua considerantur omnia à philosophia naturali est, quod aliquo modo habeant in se principiũ motus, vt omnes concedunt, sed ens mobile formaliter atq. distinctè importat, id quod habet principiũ, vel radicem motus, quam non nisi virtualiter, & quasi confuse dicit ens naturale, vel corpus naturale; ergo potius erit obiectum ens mobile.

Ad 1. arg. primæ opinionis distinguenda est maior, quod illud potius, quam aliud sit obiectum, cui primo cõuenit ratio obiectiua scientiæ. Nã duobus modis potest primo conuenire alicui, nempè tanquam ei à quo primo procedit, aut tãquam notissimo, cui attribuitur, & in 1. sensu verũ est quod primo cõueniat corpori, quam enti, sed in 2. primo cõuenit enti mobili, quam corpori mobili, & quia obiectum debet esse notius nobis, quãtum fieri potest, ideo ens mobile omnibus notissimum cõuenientius designatur pro obiecto, quam corpus mobile. Et eodẽ modo respondendum est ad 2. quia materia, & forma etiã sũt partes, entis mobilis, & passiones, quę probantur in hac scientia, ei etiã conueniunt, imo tam partes, quã passiones attribuuntur ei, tanquam notissimo; & proptera magis propriè obiectum est, quam corpus mobile.

Ad 3. neganda est consequentia, quod si ens mobile sit obiectum huius scientiæ, non distinguatur á metaphysica. Et enim dicitur ens mobile esse inferius quidditatiuè respectu entis, vel solum accidentaliter. Respõdeo esse inferius quidditatiuè, eo modo, quo species se habet respectu generis. Sed ex hoc non sequitur eãdem esse scientiam de vtroq. quia nõ est eadem scientia de genere, & specie, nisi quando vtrunq. continetur sub eadem abstractione à materia, si vero sub diuersa contineantur, necesse est ad diuersam quoq. scientiam pertinere, & ita est, quod ens, vt est obiectum metaphysice, continetur in supremo gradu abstractionis à materia, abstrahit enim, non solum à materia sensibili, sed etiam ab intelligibili. Sed ens mobile continetur in infimo gradu, quia solũ abstrahit à materia singulari, non à materia sensibili, quam manifestum est respicere, cum motus sit sensibilis per se: vt docet Aristoteles 2. lib. de anima. Et exemplum huius habemus in quantitate, quæ cum sit inferior quidditatiuè respectu entis. Ad alias scientias pertinet à Metaphysica distinctas, nempè ad Mathematicas disciplinas, propter diuersum modum abstrahendi à materia, non enim abstrahit à materia intelligibili sicut ens, sed solum à materia sensibili.

Ad arg. 2. opinionis distinguenda est etiam maior, quia non est necessarium obiectum scientiæ exprimere omnes passiones, quæ de illo demonstrantur in scientia, sed satis est exprimere præcipuam ab omnibus participatam, cæteras vero virtualiter continere, & ita est, quod ens mobile præcipuam exprimit, videlicet mobilitatem, quam omnia, de quibus agit Philosophia participant, & hãc

non ita expresse dicit ens naturale, vt ex se patet, sed magis confusè, quies vero minus principalis est:cum consistat in priuatione, & quam non omnia participant, & ideo non est necessarium, quod in obiecto exprimatur.

De ordine quem habet Philosophia naturalis cum cæteris scientiis.

13 DIgnitas scientiarum, ex duobus accipienda est, ex dignitate obiecti,&ex certidudine demonstrādi, sed illa est essentialis, hæc vero accidentalis,cuius hæc est ratio,quia species scientiæ ex obiecto accipitur;ergo illa scientia perfectiorem habebit speciem,atq. essentiam, quæ perfectius habet obiectum:maior vero, aut minor certitudo non tam ex obiecto,quam ex maiori,aut minori abstractione à materia prouenit, ideo non pertinet ad essentialem dignitatem scientiæ, sed accidentalis est. Ex quo deducitur sic esse ordinādas scientias secūdum dignitatem essentialem, vt speculatiuæ præcedāt practicas, inter speculatiuas vero Metaphyca sit omnium prima,ex his, quæ per lumen naturale intellectus haberi possunt. Post metaphysicam vero collocatur philosophia naturalis, & infimum locum tenent mathematicæ disciplinę.Quod colligitur euidēter ex doctrina Aristotelis 6. lib. Met. cap. 1. textu 3. vbi docet,quod si nulla esset substātia spiritualis,prima omnium scientiarū esset naturalis philosophia,sicut nunc prima est Metaphysica. Et probatur ratione,nā dignitas essentialis scientiæ sumitur ex dignitate essentiali obiecti,sed Metaphysica habet perfectus obiectū, cum de substantiis spiritualibus secundum proprias essentias differat. Et post hanc perfectius obiectum habet naturalis Philosophia,quam Mathematicæ; nam illa de substantia rerum naturalium agit, istæ vero de quoddā eius accidente,quod est quantitas; ergo Philosophia secundum locū tenet ordine dignitatis, quam tamen excedunt Mathematicæ disciplinæ quadam accidentali perfectione ex certitudine demonstrandi desumpta, nam Mathematicæ ex vna parte magis abstrahūnt à materia,&ex alia agunt de accidētibus magis notis secundum sensum, nempe de lineis,figuris,atq. numeris,& ideo ex vtroq. sequitur certiores esse Philosophia naturali secundum se,propter primā rationem, & etiā quoad nos propter secundam. Sed Metaphysica solum sunt certiores quoad nos, propter secundam rationem. Metaphysica vero ex natura rei considerata certiores habet demonstrationes Mathematicis,quia magis,quam illæ abstrahit à materia,sed quia facilius percipiūtur à nobis demonstrationes Mathematicæ, quia circa accidentia magis sensibilia, & propterea nobis notiora versantur, propterea certiores sunt Mathematicæ eadem Metaphysica quoad nos.

Sed quantum admodum, quo nobis traduntur scientiæ diuersum, & 14
quasi oppositum ordinem habent,nā prius tradendæ sunt mathematicæ disciplinæ,deinde Philosophia naturalis,postea moralis, & tandē Metaphysica. Ita docet Aristoteles,quem secuntur omnes. 1. lib. Ethico. cap. 1. & lib. 6. cap. 8. cuius rationē reddit, quia licet Philosophia naturalis versetur circa motum, quem sensu percipimus, & ex hac parte notior nobis foret; ex altera vero ab effectibus fere semper procedit,& ideo experien-

perientiæ innititur, quam cum non habeant iuuenes, nec ſunt tam capaces addiſcendi eam. Facilè autē Mathematicas addiſcūt diſciplinas, quæ de accidētibus notioribus agunt, nec experientiæ innituntur, ſed demonſtrationibus à priori, quas in eiſdem accidentibus conſtituunt. Poſt naturalem vero Philoſophiam tradendā eſſe moralē probat Ariſtoteles, quia de virtutibus agit ad ſedandas paſſiones requiſitas, quare quietum requirunt animum, & à perturbatione paſsionum liberum, quem iuuenes non habent, ſed nimis perturbatum ab eiſdem paſsionibus in ea ætate inſurgentibus, prius ergo tradenda eſt eis naturalis, deinde quietū iam per ætatem habentes animū moralis Philoſophia. Quod vero vltimo loco metaphyſica probat, quia de altiſsimis rebus, & à ſenſibus remotiſsimis (quales ſunt intelligentiæ) agit, quarum cognitio diſpoſitum requirit intellectum per alias ſcientias.

De vtilitate naturalis Philoſophiæ.

QVatuor præſertim vtilitates ha-
15 bet inter alias naturalis Philoſophia, nam 1. vtilis eſt ad cognoſcendam primam cauſam, nempè Deum verum, & eius vnitatē, vtrunq. enim demonſtrat ex ordine cauſarum, & effectuum: in quibus cum non ſit procedendum in infinitū, neceſſe eſt ad vnam primā cauſam deuenire, à qua cæteræ participent virtutem operandi, & producēdi ſuos effectus. Quam vtilitatē explicuit Paulus ad Rom. 1. illis verbis. *Inuiſibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoq. eius virtus, & diuinitas.* Secun. vtilis eſt ad percipiendos ſenſus ſcripturę ſacrę, in qua multa cōtinētur, quæ ex proprietatibus, atq. effectibus rerum naturalium intelligenda ſunt. Vtilis eſt tertio ad conſequendas cæteras ſcientias, quæ poſt eam tradendæ ſunt, vt moralem Philoſophiam, Metaphyſicam, & Medicinā, imo etiam diuinā Theologiam, quæ de rebus diuinis, & ſuper naturalibus agit, in quibus producendis, atque ordinandis, naturis, & proprietatibus rerum ſeſe accommodat Deus, & proptera ex his maximè dependet notitia earum. Vtilis tandem eſt propter ſemetipſam, quia cum ſit ſcientia ſpeculatiua, per ſe expetenda eſt, & procuranda, tanquam maximum quodam bonum perficiens noſtrum intellectum, cuius quaſi pabulum iucundū, ac ſuaue eſſe docuit Tullius lib. 2. Academicarum quæſtionum.

Generalis totius Philoſophiæ naturalis diuiſio.

PHiloſophia naturalis, vt nobis eſt tradita ab Ariſtotele, iuxta naturam ſui obiecti adæquati, quod eſt ens mobile, ſic diuidenda eſt. Ens mobile ſex modis cōſiderari poteſt. Primo, in communi, prout continet principia, cauſas, & proprietes rerum naturalium, & de eo ſic accepto agunt octo libri Phyſicorum. Secun: conſideratur, vt continet principium motus localis, & circa illud hoc modo ſumptum verſantur libri de cœlo, & mundo, in quibus de compoſitione totius vniuerſi, ex corporibus ſimplicibus, & mixtis, motibuſq. eorū loca lib⁹ agitur. Tertio cōſideratur prout habet in ſe principium motus ad formā, per quē corpora generātur, & corrūpuntur, augētur, & alterātur, & de eo ita accepto diſputant lib. de generat. & corrup. Sed quia inter corpora

naturalia quædam sunt mixta imperfectæ compositionis: quæ nō ex omnibus elementis, sed ex quibusdam tantum fiunt, nec in omni loco, sed certo quodã, ac determinato, & propterea appellantur metheorologica, ideo speciale, ac distinctum opus de his edidit Aristoteles quod metheora nuncupauit quatuor libr. contentum. Quarta consideratio entis mobilis est pro digniori eius parte habente principium vitæ (quam vocāt animam) de qua composuit tres lib. Consideratio quinta, prout continet principia quarūdam affectionum corporum viuentium. De quibus quædā alia opuscula edidit (parua naturalia nuncupata) vt de sensu, & sensibili, de somno, & vigilia, de iuuentute, & senectute, ac de vita, & morte. Vltima tandem consideratio entis mobi-
16 lis est, in quantum continet speciale principium generationis animaliū, ad quam considerationem pertinet diuersitas partium, ex quibus componuntur. De horum igitur generatione, & quasi structura, aut compositione egregium opus composuit Arist. in tres partes distributū. His nominibus nuncupatum, de historia animalium, de generatione animalium, & de partibus animalium. Totam autē hanc doctrinam de animalibus, *libros octoginta talentorum* græci vocāt, vt referunt Plin. lib. 8. hist. natur. cap. 6. & Budæus lib. 2. de asse. Eo quod tot talenta impenderit Magnus Alexan. ad obseruationem eorum, quæ in eis pertractantur, sūma diligentia quærens diuersa, atque exquisita genera animalium, & asportare faciens, ad præsentiam eiusdem Aristo. Ad hanc vltimam partem Philosophiæ reduceretur opus de plantis, quod Arist. ipse promisit in initio metheorum, & quod se edidisse testatur, lib. 5. de historia animalium cap. 1. sed temporis etiā iniuria periisse credimus. Nam qui circunfertur sub nomine Arist. diuersum longè stilum, & loquendi phrasim habere videtur, & ideo ex eius officina non prodiisse. Et ecce totam philosophiam naturalem ab Arist. traditam, & in scholis explicari solitam in sex partes distributam iuxta sex considerationes entis mobilis.

Speciale, ac breue prooemium in octos libros de Physica auscultatione.

INscriptio horum librorum *de Physico auditu, seu auscultatione*, iamdiu in schola recepta est. Cuius rationē vt redderēt grauissimi autores, nempe Plutarchus in vita Alexandri, Clemens Alexandrinus lib. 5. stromatū,
Tullius lib. 5. de finibus, & Simplici' 17
in procemio huius operis, duo scriptorum genera edidisse Aristot. referunt, vnum quod exotericum vocauit, hoc est extraneum, quod cum faciliorem, & minus elaboratam scribendi rationem contineret, & vulgi captui magis esset accommodatum, minus requirebat magistri, aut interpretis vocem. Alterum acromaticum subtilioris philosophiæ doctrinam continens, & à vulgari philosophandi genere valde remotum, quod propterea auscultatorium nūcupauit; eo quod ab auditoribus maiori studio, & attentione audiri, seu auscultari, & à præceptoribus acuratius enarrari postularet. Huius generis scriptorum meminit Aristo. ipse in epist. ad Alexādrum, quam retulit Gelius lib. 20. cap. 4. addens morem fuisse Arist. acromaticam doctrinam explicare matutino tempore, vtpotè ad difficilia percipienda aptissimo, exoteri-

terseram vero vespertino potius minus attētioni accommodatā. Et quia acromatica doctrina continet metaphys. & totā naturalē philosophiā, (cuius pars est opus hoc physicorū,) ideo de physica auscultatione inscribitur. Quod nomen licet toti doctrinæ acromaticæ tribuendū esset, his libris specialiter attributum est, quia quasi caput eius est, continens prima, atque vniuersalia fundamenta ad cætera intelligenda, quæ in reliquis philosophiæ partibus, & in tota metaphysica traduntur valdè necessaria. Metaphysica vero, & reliquæ partes eiusdem philosophiæ peculiaribus inscriptionibus gaudent.

Ordo horum librorum respectu aliarum partium philosophiæ talis est, vt primum locum inter omnes teneant, tanquam prima totius philosophiæ pars secundum communem sententiam omnium interpretum, quod & Arist. ipse in eorum proœmio, testatur dicens, statim sibi differendū esse de principiis naturalibus.

De modo procedendi.

Methodum vero procedendi in eis à se seruandum proposuit idem Aristo. in eodem proœmio dicens communia prius à se tractanda esse, deinde particularia suis propriis locis, quod patet ad methodum diuisionis, & resolutionis pertinere; & hoc idem in principio 1. lib. de partibus animalium repetit.

De subiecto huius operis.

Subiectum huius operis idem ens mobile est, quod pro subiecto totius philosophiæ naturalis designauimus, diuersa tamen ratione consi-
18 deratum, nempe in communi; & vt abstractum ab inferioribus. Duobus enim modis cōsiderari potest ens mobile. Primo, in cōmuni, & quasi abstractum à particularibus, in quantū solum dicit principia communia motuum, sub nomine naturæ comprehēsa, quæ sunt materia, & forma, ex quibus ens naturale completum componitur. Secundo consideratur, non solum, vt communia hæc principia motus continet, sed particularia etiam huius, & illius entis mobilis, nempe localiter mobilis, aut secundum formam, vel vitæ principium. Et primo modo est obiectum horum librorum de physico auditu, sub secunda vero cōsideratione est obiectum adæquatum totius philosophiæ naturalis.

Generalis diuisio huius operis.

Opus hoc in octo membra, vel libros diuiditur. Primus agit de tribus principiis rerum naturalium, materia, forma, & priuatione. Secundus de natura, & causis rerum naturalium. Tertius de motu, & infinito. Quartus de loco, vacuo, & tempore. Quintus de vnitate, contrarietate, atque speciebus motus. Sextus de diuisione motus in partes, & principia, ex quibus componitur. Septimus, & octauus de primo motore, eiusq. attributis, aut proprietatibus. Sed quare omnes dicantur de principiis; cū duo tantū priores de principiis differāt. Respōdeo merito hos omnes lib. de principiis vocari, quia cum obiectum eorum sit ens mobile pro radice, seu origine motus, radix autem, seu origo motus sit materia, & forma, quæ non possunt intelligi, nisi intellecto, aut explicato motu, sicut potentia, aut virtus quælibet nō potest intelligi, nisi per suum actum. Hinc est, ad doctrinam eorundem principiorum pertinere tractatum de motu, & consequenter de loco, & tēpore: in quibus natus est fieri. De vnitate etiam, cōtrarietate, & speciebus.

eius.

eius in communi saltem considera-tis, necnon de partibus, ac principiis, ex quibus componitur, & tandem de primo motore à quo fit.

LIB. PRIMVS DE PHYSICO AVDI-tu, seu auscultatione.

CAPVT PRIMVM de ordine procedendi.

TEXTVS ARIST.

Quoniam intelligere, ac scire contingit circa omnes sciētias, &c.

Breuis expositio tex.

19 PRIMVM cap. quasi proœmiū est totius operis, in quo duo agit Arist. Primo proponit ea, de quibus in toto ipso opere præcipuè agēdum est. Secundo proponit methodum à se seruandam in eorūdem notitia tradēdā. Materia, à qua incipiēdum est in his lib. docet esse principia rerum naturalium, & simul probat hac ratione. In tradenda cognitione cuiuslibet rei habentis principia, causas, & elementa, à notitia harum incipiendum est, ex qua dependet notitia eiusdem rei cognoscendæ: sed res naturalis, cuius cognitio in hoc opere intenditur, habet principia, causas, & elementa; ergo ab his inchoāda est tractatio eius. Quid autem per principia causas, & elemēta intelligat Aristot. benè explicat D. Tho. quem secuntur ferè omnes interpretes. Asserens, tria hæc se habere, tanquam superius, & inferius, ita vt principium superius sit, & eo inferius causa, infimum vero elementum, quod significat primum, ex quo componitur res. Principium itaque dicit illud, à quo res quomodocūque incipit, siue tanquam à causa, siue solum tanquam à termino à quo. Vnde priuatio etiam comprehenditur sub nomine principij, sed causa addit influxum, ita vt causa sit principium, à quo res habet esse per influxum: vnde à ratione causę priuatio excluditur, quia neque in generationem rei, neque in eius esse influxum habet. Elementum vero influxum dicit, sed addit esse primum, ex quo componitur res, vt littera dicitur elementum orationis. Et respectu rei naturalis sola materia dicitur propriè elementum, quia sola illa est primū, ex quo fit res, nā forma ex potentia eius educitur, & ideo nō est primum, nec propriè elementū. Quidquid igitur elementum est, etiam est causa, & quidquid est causa, est etiam principium, sed non omne principium est causa, vt de priuatione constat, neque omnis causa est elementum, vtpatet de efficiente, & forma, benè ergo Arist. procedendum esse in tradenda cognitione rei naturalis à principiis, causis, & elementis docuit, vt his tribus vocibus omnia comprehenderet, ex quorum cognitione, notitia eius dependet.

In 2. par. proponit methodum ob seruandam in tradenda cognitione 20 horum, nēpe ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia, & à confusis ad distincta procedendum esse. Quod etiam probat hac ratione. Insitū nobis est à natura, vt in tradendis disciplinis ab his procedamus, quæ nobis sunt notiora, vt per hæc possimus assequi cognitionem aliorū, quæ minus nota nobis sunt, sed vniuersaliora, & magis confusa sunt nobis notio

ra; ergo ab his incipiendum est. Minor euidens est, Sed eã probat Arist. tribus exemplis. Primo, quidem totius sensibilis, quod prius nobis occurrit sub quadam confusa ratione, quã partes, & ideo prius à nobis cognoscitur cognitione confusa. Deinde ex toto intelligibili, quod est vniuersale prædicatum prius etiam nobis occurrẽte in progressu cognitionis intellectiuæ, quã particularia. Vt prius corpus, quã animal, vel homo. Et tãdem exemplo puerorũ, qui prius vocant omnes patres quadam confusa ratione, quam speciali nomine alicuius vtantur, ex quibus sequitur ab vniuersalioribus procedere quamlibet notitiam rerum. Per confusa autem, & vniuersaliora, nõ diuersa, sed eadem intelligit Aristot. secundum expositionem D. Tho. à pluribus probatam.

Dubium vnicum circa textum expositum.

DVO asserit Aristo. in hoc breui cap. quæ videntur sibi cõtraria. 21 Primum, quod in tradenda rerum naturalium sciẽtia, à principiis, causis, & elementis earum sit procedẽdum. Cum ex notitia horum dependeat illarum scientia. Secundum asserit in eisdem principiis tradendis à notioribus nobis procedendum esse, quæ sunt vniuersaliora, atq. confusa. Hæc autem cõtraria esse, probatur in eadem philosophia: in qua ab effectibus sæpè proceditur, tanquam nobis notioribus, vt per eos cognoscamus causas, & principia, atque elementa rerum naturalium. Non ergo semper ab his incipiendum est. Quod etiam patet in primis inuentoribus eiusdẽ philosophiæ: qui ex effectibus cæperunt cognoscere causas, & principia rerum, quare non inceperunt ab his, vt incipiendum esse docet Arist.

Huic dubio respõdent Conimbricenses, duabus viis comparari scientiam, videlicet propria inuentione, vel industria Magistri, & dum propria inuentione comparatur nõ esse necessarium à principiis, causis, atq. elementis procedere, sed procedi potest ab effectibus nobis notioribus. Si vero comparetur sciẽtia industria Magistri, necesse est ab illis procedatur. Et quia Arist. in his lib. aliis tradebat scientiam: hoc modo sibi esse procedẽdum docuit. Primi ergo inuentores ab effectibus potuerũt procedere, quin huic regulæ Arist. fuerint contrarij. Hæc tamen solutio nõ potest dubio satisfacere. Quod sic probo, non solum primi inuentores philosophiæ processerunt ab effectibus, sed etiam Arist. ipse in tradẽda nobis philosophia sæpè ab eisdẽ procedit, & raro à causis: vnde fere semper procedit per demonstrationes, quia, & nunquam ferè per demõstrationes propter quid; ergo neque in vno, neque in alio modo assequendi, vel tradendi scientiã necesse est per principia, & causas à priori demonstrare, sed in vtroque possumus procedere ab effectibus per demonstrationes quia.

Alio igitur modo soluendum est dubium, quia aliud est in tradenda scientia rerum naturalium incipiendum esse à principiis, causis, & elemẽtis earum, aliud per demõstrationes à causis procedendum esse. Primum est, quod Aristot. docuit in præsenti cap. & hoc semper fieri debet procedendo à notioribus nobis, siue notiora nobis sint effectus, siue causę. Itaq. vtroq. modo demonstrandi à priori, & à posteriori vti possumus in assequenda, vel tradenda scientia rerum naturalium, siue propria inuentione eam 22

nientes eruditi ab eisdem fuere. Præter prædictos historiographos docuit D. Hieronymus in Epist. ad Paulinum de omnibus diuinæ scripturæ lib. Hoc autem possibile fuisse dubitari non potest, nam cum septem græci sapiẽtes ab olympiada 38. vsq. ad 50. sexcentis annis ante aduẽtum Christi floruerint, multo antea edocti fuere armeni à Noe, & Egyptij ab Abrahamo, & Moyse, à quibus greci instrui potuerunt. Vnde fit prædictos septem sapientes, vt benè annotauit Themistius græcus autor, & antiquus Aristotelis interpres, Philosophiæ inuentores appellatos fuisse, non tam quod primi eas inuenerint, quam quod post magnum illud diluuium thesalicum, quod sub Deucalione deleuit totam Græciam, philosophiæ studium in Græcia instaurauerint ab Egyptiis instructi, vt ex antiquissimis historiis deductũ est.

An Philosophia naturalis sit vera scientia.

3 PRima opinio fuit antiquorũ philosophorum Heracliti, & Cratilli negantium, quod vera sit scientia, vt testatur Plato in Theeteto, & Arist. 1. lib. Met. tex. 5. vbi eã desumpsisse ab eisdem philosophis Platonem, & Socratem eius Magistrum docet, & ab eodem Platone Academicos docuit D. Aug. 1. lib. aduersus Academicos cap. 7. Probatur, quia scientia est de necessariis, & eodem modo se habentibus semper, & ideo certa notitia, cui non potest subesse falsum, sed philosophia est de corruptibilibus, & motui subiectis, quæ per sensus percipiuntur; ergo non potest esse vera scientia. Probatur cõsequẽtia, quia corruptibilia nũquam permanẽt in eodem statu, sed passim variãtur sicut motus, & sensus, per quos percipi debent, vt eorũ notitia perueniat ad intellectum sæpè decipiũtur; ergo nõ erit necessaria, nec certa notitia eorum, sed sæpè falsa, quare non poterit esse scientifica.

Secunda sententia vera, & tenenda asserit philosophiam naturalẽ esse veram scientiam. Ita Arist. 1. lib. de partibus animalium cap. 1. lib. 2. Met. cap. 1. tex. 3. & lib. 4. cap. 5. tex. 23. vbi oppositam stultã esse docet. Ita etiam vniuersa schola. Et probatur, ex definitione scientiæ ab Arist. tradita 1. lib. post. cap. 2. & ab omnibus recepta, scientia est euidens cognitio rei per propriam causam, aut etiam per proprium effectũ, sed philosophia est euidens cognitio rerum naturalium per proprias causas, atq. etiam per proprios effectus; ergo est vera scientia. Probatur minor, quia philosophia probat per euidentem demonstrationem corpora moueri, quia habent naturam: à qua procedit motus, tanquam à vera causa, corpus etiam esse diuisibile, quia est cõtinuum, & animam esse formam corporis, quia est principium effectiuũ operationum eius, vt sensationum, ac motus progressiui.

Oppositam vero sententiam non est credẽdum tenuisse Platonem, nec Socratem, sed solum sensisse difficile ad modum esse certam, & euidendentem notitiam assequi de his reb⁹ mutabilibus. Sed ad arg. eius distinguenda est minor, quia res corruptibiles, & motui subditæ duobus modis considerari possunt, in vniuersali & in singularibus, & primo modo consideratæ necessariæ sunt. Certa est etiam, atque euidens notitia earum, quia certum, & euidens est, & proinde necessarium, corruptibiles esse, 4

esse, & principium motus habere, & hoc modo versatur philosophia circa illas, ac propterea vera sciẽtia est, Si vero accipiantur in singularibus, contingentia potius reputantur, & ideo non potest esse de illis scientia, Quod vero percipiantur per sensus, negare non possumus, sed licet sensus decipiantur sæpè, dum circa obiecta, nec debitè aproximata, nec disposita versantur, circa sensibilia vero propria in debita distãtia, ac dispositione posita nõ decipiuntur, sed certam noticiam rerum possunt sub ministrare intellectui, ex qua ipse certam, & euidentem notiam earundem rerum in vniuersali deducere potest, quæ verè, & propriè scientifica est, vt probauimus.

An Philosophia naturalis sit scientia speculatiua, vel practica.

3 PRactica scientia est, quæ ordinatur per se ad efficiendum, vel de rigendum opus. Speculatiua vero, quæ solam contemplationem veritatis habet pro fine. Quærimus ergo an philosophia numeranda sit inter practicas, vel inter speculatiuas sciẽtias Et videtur probari, quod sit sciẽtia practica hoc argum. philosophia tradit notitiam primæ causæ; ergo excitat voluntatem nostram ad amorem eius, sed cognitio, quæ ordinatur ad amorem est practica; cum amor sit operatio nostræ voluntatis; ergo philosophia erit scientia practica. Quod probari etiam potest ex parte quadam eius, quæ appellatur metheorologica: in qua docet Aristoteles, quonammodo fiant mixta quædam corpora in media regione acris. Vt grando, & nix; ergo docet quonammodo operatio. naturalis fiat, quod ad practicam scientiam pertinet.

Veritas nihilomninus est, quod naturalis philosophia sit scientia speculatiua, & non practica Ita D. Aug. 8. lib. de Ciuitate Dei cap. 4. Aristoteles 6. lib. Meta. textu. 2. & 3. & libr. 11. Suma 2. cap. 2. Et probatur hoc argumẽto euidenti, scientia practica per se ordinatur in opus à se faciendum, vt dialectica in syllogismum: vnde, & præcepta tradit efficiendi tale opus. Sed philosophia nõ ordinatur in opus aliquod, à se faciendum, nec dirigendum, neque vllum præceptum operandi tradit, sed solum contemplatur naturam entis mobilis, & partium eius, vt consideranti euidens erit; ergo non est practica, sed speculatiua scientia.

Ad arg. vero in contrarium distin guendum est consequens primæ consequentiæ, quia excitare ad amorẽ, aut inclinare ad opus dupliciter contingit, directè, & per se, vel indirectè, & quasi per accidens, & primo modo debet scientia inclinare ad opus, vt practica sit, Philosophia vero solum inclinat secundo modo ostendendo pulchritudinem obiecti, cuius naturam contemplatur, quod etiam facit metaphysica, & quæcunque alia scientia, de qua dubitari nõ potest, quod speculatiua sit, quare nõ sufficit, vt inter practicas scientias numeretur. 6

An Philosophia sit vnus habitus simplex, & vna scientia, vel multiplex secundum speciem.

EAdem quæstio nũc est de philosophia, an sit vnus habitus simplex, & vna scientia, quam agitauimus de dialectica in principio nostrorum

commentariorum dialecticorum, & eadem opinionum diuersitas. Nam quidam pro singulis partibus philosophiæ singulos habitus multiplicāt specie diuersos, ita vt vnus sit habitus pro his octo libris physicorum, alter pro libris de Cœlo, & singuli etiam distincti pro libris de Generatione, & de Anima. Sicque pro reliquis, ex omnibus tamen quasi vnum totalem habitum componi, propter ordinem, quem inter sese habent, & ad commune obiectum, communiaque principia, ideoque vnam vocari scientiam, & vnam philosophiam. Quod etiam eodem modo probant, quia diuersa sunt obiecta harum partium, diuersasq. definitiones habent, quibus pro principiis vtuntur partes ipsæ; ergo diuersos producentur habitus per conclusiones eodem modo diuersas.

7 Nos vero sicut de vnitate dialecticæ locuti sumus, sic de vnitate philosophiæ loquimur. Asserimusq. cum D. Tho. & cæteris, quos ibidem citauimus philosophiam esse vnum habitum simplicem, & non compositum ex multis habitus partialibus, & ideo vnam simplicem scientiam, & nō multiplicem. Quod ex principiis eiusdem Aristotelis 1. libro de posteriori resolutione cap. 24. Probamus. Quia principia cuiuslibet scientiæ, sunt ratio formalis assentiendi conclusionibus eius; ergo ex vnitate principiorum sumenda est vnitas conclusionum, & habitus, qui ex eis generatur, sed principia totius philosophiæ naturalis, & omnium partium eius sunt eadem formaliter; ergo, & conclusiones erunt eiusdē speciei: eundemq. habitum secundum speciem per eas producetur. Minorē probo, quia principia sunt eadem apud Arist. si ex aliis fiant, aut ex alteru tris, idest, si ex communibus fiant omnia, vel particularia, ex particularibus, fieri autem vno, aut alio modo non est materialiter componi ex terminis aliorū, sed ea essentialiter præsupponere, vt ibidē docet Arist. sed principia particularia omnium partium philosophiæ essentialiter præsupponūt cōmunia de ente mobili, & principia vnius partis essentialiter etiam præsupponunt principia alterius, vt principia librorum de Cœlo principia Physicorum, & principia librorum de Generatione, principia librorum de Cœlo, sicque de cæteris partibus per se ordinatis, & per se se præsupponentibus; ergo principia totius Philosophiæ naturalis eadē sunt formaliter, & secundum speciē, & ex consequenti conclusiones, ex quibus non multi habitus specie diuersi, etiā partiali producentur, sed vnus, & idē simplex, & nō compositus ex multis habitibus specie diuersis, sed solum ex partibus integrantibus intēsionis, & extensionis, quemadmodum componitur albedo, quæ est in pariete, vt copiosè explicatum à nobis est in 3. quæst. Procem. dialectica.

Ex quibus intelligitur obiecta singularum partium Philosophiæ, & definitiones eorum in ordine ad integram scientiam, solum differre materialiter, aut inesse rei, formaliter vero, aut inesse scibili esse eiusdem rationis, & speciei, & hac distinctione soluitur arg. alterius opinionis.

An obiectum Philos. naturalis sit ens mobile.

PRiusquam, diuersas opinones afferamus, quædā sunt præsupponēda tanquam certa, & ab omnibus opinātibus concessa. Primū pertinet ad cōditiones obiecti, quas admittunt oēs, & nos 8

& nos tradidimus in vltima quæst. procemiali dialect. nec putamus hac in parte repetendas esse, se solum ad memoriam reuocandas.

Secundo certum est, ens mobile non sumi secundum eam vniuersalitatem, qua transcēdit omnia, quibus vno, vel alio modo potest conuenire motus, hoc est tam partes integrātes, quam essentiales, sed pro ente completo, & ex materia, & forma composito, cui per se primo, & adæquate conuenit habere naturam, & secundum eam principium motus.

Tertio certum est, mobile in hac parte non accipi pro formali aptitudine, vel potentia ad motum, quę est qualitas superaddita naturæ, sicut risibile accipitur pro potentia formali ad ridendum, sed accipitur pro radice, à qua procedit talis potentia, vel aptitudo formalis ad motum. Hęc autē radix mobilitatis formalis est ipsa natura substantialis rei composita ex materia, & forma, nam ab hac procedit formalis aptitudo. Et ratio huius est manifesta, quia talis potentia, vel aptitudo formalis demonstratur à priori de ente mobili in Philosophia; ergo non pertinet ad obiectū. Probatur euidenter consequentia, quia nec obiectū, nec formalis ratio eius demonstrari potest in scientia à priori, sed præsupponēda est, tanquā fundamentum omnium conclusionū, & totius sciētiæ. Sensus igitur quæstionis erit, an ens naturale compositum ex materia, & forma, prout habet radicem motus, sit obiectum naturalis Philosophiæ.

Certum est quarto corpus tribus modis accipi, pro Mathematico, pro Metaphysico, & pro Physico, vel naturali. Corpus mathematicū est tertia species quantitatis continuæ diuisibilis secūdum trinam dimensionē longitudinis, latitudinis, & profunditatis. Corpus metaphysicū est 1. species subalterna prædicamenti substātiæ cōposita ex supremo genere substantiæ, & differentia, corporeum, & appellatur prædicatum, corpus. Corpus vero Physicum, aut naturale est substantia composita ex materia, & forma, vt lignum, vel lapis. Quas acceptiones corporis adducimus, vt intelligatur quorundā opinio, quæ asserit corpus naturale esse obiectum Philosophiæ, accipiēs corpus in tertia acceptione, & non pro corpore metaphysico, vel mathematico.

Ex his quatuor certis sequitur aliud non minus certum apud omnes, nempè eandem rem esse, & ad cōuer 9 tentiā dici, ens mobile, ens naturale, corpus mobile, corpus naturale, substantia mobilis, & substantia naturalis, si propriæ sumantur, quia omnia hæc significant substantiam compositam ex materia, & forma, non tamen conuertuntur cum his, ens sensibile, corpus, aut substantia sensibilis, quia licet significent substantiam compositam ex materia, & forma, non vt talem, sed vt accidētibus sensibilibus affectam, per quas obiectum sensus esse potest. Diximus autem sex illa conuerti, si propriè sumantur, nam si ens mobile nō solum illud significet, quod in se habet naturā, quæ est principium motus, sed quodcunq. aliud, cui potest conuenire motus, vniuersalius erit cęteris, cum etiam dicatur de substātiis spiritualibus, vt de Angelis, quibus aliquo modo potest cōuenire motus, non tamē ita proprio, sicut cōuenit corporibus. Et ideo propriè sumptum ens mobile non est vniuersalius cæteris, vt quidam ex discipulis Scoti impropriè satis loquētes dixerunt, qui propterea refutandi sunt.

His suppositis de nomine fere videtur quæstio, an vnum, vel alterum ex illis sex sit obiectum huius scientiæ, cum fere solo nomine differre videãtur, si ergo de re sit, in hoc tantũ potest consistere opinionum diuersitas, an magis proprie conueniat vni quam alteri esse obiectum, propter aliqualem diuersitatem significationis, cui ratio obiectiua propriusvidetur conuenire, licet autem multiplex sit de hac re opinio, ad tres celebriores reducemus omnes.

Quarum prima est Auicenæ cap. 1. suæ sufficientiæ, Algazelis in lib. de sciẽtiarũ diuisione, Alberti Magni 1. lib. phys. tract. 1. cap. 3. Aegidii Romani, & Linconiensis in procemio physicorum asserentium corpus mobile, aut naturale potius quã ens mobile esse obiectũ. Probant 1. quia illud est magis proprie subiectũ sciẽtiæ, cui primo cõuenit ratio obiectiua, sub qua cõsiderantur omnia à tali sciẽtia, sed esse principiũ motus, quæ est ratio obiectiua. Primo, conuenit corpori, & ratione eius enti; ergo potius erit obiectum corpus naturale, quam ens mobile. Probatur minor, quia corpus est, quod primo, & per se mouetur; ens vero, non nisi ratione corporis, & ideò quasi remotè; ergo esse principium motus primo, & per se cõuenit corpori, enti vero remotè.

10 Secundo, illud est obiectum scientiæ, cuius partes considerantur in ea, & cuius passiones probantur, sed partes corporis naturalis, quæ sunt materia, & forma considerantur per se primo in philosophia, & passiones eiusdem probantur, vt quod moueri possit, & esse in loco, nam hæc non nisi remotè pertinẽt ad ens; ergo corpus mobile, potius quam ens mobile erit obiectum.

Tertia quia si ens mobile sit obiectum, sequitur quod philosophia naturalis non sit distincta scientia à Metaphysica, vel si distincta sit, quod ei sit subalternata; sed vtrunque est falsum apud omnes; ergo ens mobile non potest esse obiectũ. Probatur minor, nam ens mobile immediate inferius est respectu entis; ergo vel est inferius quidditatiuè, eo modo, quo species est inferior genere, & tunc eadem erit scientia de ente, quę est metaphysica, ac de ente mobili, quæ est philosophia, sicut eadem est scientia de genere, & specie, si vero sit inferius accidentaliter, distincta quidem erit scientia hæc à metaphysica, sed ei subalternata, quia addit supra obiectum eius solam conditionem accidentalẽ, sicut addit perspectiua supra geometriam, cui ideo subalternatur.

Secũ. sent. tenet neq; ens mobile, neq; corpus mobile, sed ens naturale esse obiectũ, ita Tole. in procem. huius operis. Prob. 1. quia subiectũ debet exprimere passiones, quas de eo demonstrat scientia, sed ens naturale formalius exprimit passiones, quam duo alia; ergo hoc potius quam illa erit obiectum. Probatur minor, quia naturale denotat id, quod habet naturam, & cum natura sit principium motus, ens naturale formaliter significat id, quod habet principium motus, & pręterea ens naturale dicit naturam, quæ nõ solum est principium motus, sed etiam quietis; ergo exprimit vtranq; passionem; cum tamen ens mobile vnam tantum exprimat, nempe mobilitatem.

Tert. sent. est D. Th. 1. lib. meth.
l. 2. lib. 4. l. 5. lib. 6. l. 19. & in procœ- 11
mio huius operis, ꝙ ens mobile sit ob
iectum philosophiæ, & hæc videtur
nobis probabilior. 1. quia expresa est
apud Aristotelem 6. Meta. textu 1.

his

his verbis. *Naturalis speculatiua quædam profecto est, sed speculatiua circa tale ens, quod possibile moueri.*

Secundo probatur, quia illud pro obiecto alicuius scientiæ potius designatur, quam alia, quod formaliter & expresse continet rationem formalem, sub qua considerētur omnia, quæ pertinent ad talem scientiam, sed id habet ens mobile; ergo magis propriè obiectum huius scientiæ erit, quam ens naturale, aut corpus naturale. Probatur minor, quia ratio formalis obiectiua, sub qua considerantur omnia à philosophia naturali est, quod aliquo modo habeant in se principiū motus, vt omnes concedunt, sed ens mobile formaliter atq. distinctè importat, id quod habet principiū, vel radicem motus, quam non nisi virtualiter, & quasi confuse dicit ens naturale, vel corpus naturale; ergo potius erit obiectum ens mobile.

Ad 1. arg. primæ opinionis distinguenda est maior, quod illud potius, quam aliud sit obiectum, cui primo cōuenit ratio obiectiua scientiæ. Nā duobus modis potest primo conueni re alicui, nempè tanquam ei à quo primo procedit, aut tāquam notissimo, cui attribuitur, & in 1. sensu verū est quod primo cōueniat corpori, quam enti, sed in 2. primo cōuenit enti mobili, quam corpori mobili, & quia obiectum debet esse notius nobis, quātum fieri potest, ideo ens mobile omnibus notissimum cōuenientius designatur pro obiecto, quam corpus mobile. Et eodē modo respondendum est ad 2. quia materia, & forma etiā sūt partes, entis mobilis, & passiones, quę probantur in hac scientia, ei etiā conueniunt, imo tam partes, quā passiones attribuuntur ei, tanquam notissimo; & proptera magis proprie obiectum est, quam corpus mobile.

Ad 3. neganda est consequentia, quod si ens mobile sit obiectum huius scientiæ, non distinguatur á metaphysica. Et enim dicitur ens mobile esse inferius quidditatiuè respectu entis, vel solum accidentaliter. Respōdeo esse inferius quidditatiuè, eo modo, quo species se habet respectu generis. Sed ex hoc non sequitur eādem esse scientiam de vtroq. quia nō est eadem scientia de genere, & specie, nisi quando vtrunq. continetur sub eadem abstractione à materia, si vero sub diuersa contineantur, necesse est ad diuersam quoq. scientiam pertinere, & ita est, quod ens, vt est obiectum metaphysice, continetur in supremo gradu abstractionis à materia, abstrahit enim, non solum à materia sensibili, sed etiam ab intelligibili. Sed ens mobile continetur in infimo gradu, quia solū abstrahit à materia singulari, non à materia sensibili, quam manifestum est respicere, cum motus sit sensibilis per se: vt docet Aristoteles 2. lib. de anima. Et exemplum huius habemus in quantitate, quæ cum sit inferior quidditatiuè respectu entis. Ad alias scientias pertinet à Metaphysica distinctas, nempè ad Mathematicas disciplinas, propter diuersum modum abstrahendi à materia, non enim abstrahit à materia intelligibili sicut ens, sed solum à materia sensibili.

Ad arg. 2. opinionis distinguenda est etiam maior, quia non est necessarium obiectum scientiæ exprimere omnes passiones, quæ de illo demonstrantur in scientia, sed satis est exprimere præcipuam ab omnibus participatam, cæteras vero virtualiter continere, & ita est, quod ens mobile præcipuam exprimit, videlicet mobilitatem, quam omnia, de quibus agit Philosophia participant, & hāc

non ita expresse dicit ens naturale, vt ex se patet, sed magis confusè, quies vero minus principalis est: cum consistat in priuatione, & quam non omnia participant, & ideo non est necessarium, quod in obiecto exprimatur.

De ordine quem habet Philosophia naturalis cum cæteris scientiis.

13 Dignitas scientiarum, ex duobus accipienda est, ex dignitate obiecti, & ex certidudine demonstrãdi, sed illa est essentialis, hæc vero accidentalis, cuius hæc est ratio, quia species scientiæ ex obiecto accipitur: ergo illa scientia perfectiorem habebit speciem, atq. essentiam, quæ perfectius habet obiectum: maior vero, aut minor certitudo non tam ex obiecto, quam ex maiori, aut minori abstractione à materia prouenit, ideo non pertinet ad essentialem dignitatem scientiæ, sed accidentalis est. Ex quo deducitur sic esse ordinãdas scientias secũdum dignitatem essentialem, vt speculatiuæ præcedãt practicas, inter speculatiuas vero Metaphyca sit omnium prima, ex his, quæ per lumen naturale intellectus haberi possunt. Post metaphysicam vero collocatur philosophia naturalis, & infimum locum tenent mathematicæ disciplinę. Quod colligitur euidẽter ex doctrina Aristotelis 6. lib. Met. cap. 1. textu 3. vbi docet, quod si nulla esset substãtia spiritualis, prima omnium scientiarũ esset naturalis philosophia, sicut nunc prima est Metaphysica. Et probatur ratione, nã dignitas essentialis scientiæ sumitur ex dignitate essentiali obiecti, sed Metaphysica habet perfectus obiectũ, cum de substantiis spiritualibus secundum proprias essentias differat. Et post hanc perfectius obiectum habet naturalis Philosophia, quam Mathematicæ; nam illa de substantia rerum naturalium agit, istæ vero de quoddã eius accidente, quod est quantitas; ergo Philosophia secundum locũ tenet ordine dignitatis, quam tamen excedunt Mathematicæ disciplinæ quadam accidentali perfectione ex certitudine demonstrandi desumpta, nam Mathematicæ ex vna parte magis abstrahunt à materia, & ex alia agunt de accidẽtibus magis notis secundum sensum, nempe de lineis, figuris, atq. numeris, & ideo ex vtroq. sequitur certiores esse Philosophia naturali secundum se, propter primã rationem, & etiã quoad nos propter secundam. Sed Metaphysica solum sunt certiores quoad nos, propter secundam rationem. Metaphysica vero ex natura rei considerata certiores habet demonstrationes Mathematicis, quia magis, quam illæ abstrahit à materia, sed quia facilius percipiũtur à nobis demonstrationes Mathematicæ, quia circa accidentia magis sensibilia, & propterea nobis notiora versantur, propterea certiores sunt Mathematicæ eadem Metaphysica quoad nos.

Sed quantum admodum, quo nobis traduntur scientiæ diuersum, & 14
quasi oppositum ordinem habent, nã prius tradendæ sunt mathematicæ disciplinæ, deinde Philosophia naturalis, postea moralis, & tandẽ Metaphysica. Ita docet Aristoteles, quem secuntur omnes. 1. lib. Ethico. cap. 1. & lib. 6. cap. 8. cuius rationẽ reddit, quia licet Philosophia naturalis versetur circa motum, quem sensu percipimus, & ex hac parte notior nobis foret, ex altera vero ab effectibus fere semper procedit, & ideo experien-

perientiæ innititur, quam cum non habeant iuuenes, nec sunt tam capaces addiscendi eam. Facilè autẽ Mathematicas addiscũt disciplinas, quæ de accidẽtibus notioribus agunt, nec experientiæ innituntur, sed demonstrationibus à priori, quas in eisdem accidentibus constituunt. Post naturalem vero Philosophiam tradendã esse moralẽ probat Aristoteles, quia de virtutibus agit ad sedandas passiones requisitas, quare quietum requirunt animum, & à perturbatione passionum liberum, quem iuuenes non habent, sed nimis perturbatum ab eisdem passionibus in ea ætate insurgentibus, prius ergo tradenda est eis naturalis, deinde quietũ iam per ætatem habentes animũ moralis Philosophia. Quod vero vltimo loco metaphysica probat, quia de altissimis rebus, & à sensibus remotissimis (quales sunt intelligentiæ) agit, quarum cognitio dispositum requirit intellectum per alias scientias.

De vtilitate naturalis Philosophiæ.

15 QVatuor præsertim vtilitates habet inter alias naturalis Philosophia, nam 1. vtilis est ad cognoscendam primam causam, nempè Deum verum, & eius vnitatẽ, vtrunq. enim demonstrat ex ordine causarum, & effectuum: in quibus cum non sit procedendum in infinitũ, necesse est ad vnam primã causam deuenire, à qua cæteræ participent virtutem operandi, & producẽdi suos effectus. Quam vtilitatẽ explicuit Paulus ad Rom. 1. illis verbis. *Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoq. eius virtus, & diuinitas.* Secun. vtilis est ad percipiendos sensus scripturę sacrę, in qua multa cõtinẽtur, quæ ex proprietatibus, atq. effectibus rerum naturalium intelligenda sunt. Vtilis est tertio ad consequendas cæteras scientias, quæ post eam tradendæ sunt, vt moralem Philosophiam, Metaphysicam, & Medicinã, imo etiam diuinã Theologiam, quæ de rebus diuinis, & supernaturalibus agit, in quibus producendis, atque ordinandis, naturis, & proprietatibus rerum sese accommodat Deus, & propterea ex his maximè dependet notitia earum. Vtilis tandem est propter semetipsam, quia cum sit scientia speculatiua, per se expetenda est, & procuranda, tanquam maximum quoddam bonum perficiens nostrum intellectum, cuius quasi pabulum iucundũ, ac suaue esse docuit Tullius lib. 2. Academicarum quæstionum.

Generalis totius Philosophiæ naturalis diuisio.

PHilosophia naturalis, vt nobis est tradita ab Aristotele, iuxta naturam sui obiecti adæquati, quod est ens mobile, sic diuidenda est. Ens mobile sex modis cõsiderari potest. Primo, in communi, prout continet principia, causas, & proprietes rerum naturalium, & de eo sic accepto agunt octo libri Physicorum. Secun: consideratur, vt continet principium motus localis, & circa illud hoc modo sumptum versantur libri de cœlo, & mundo, in quibus de compositione totius vniuersi, ex corporibus simplicibus, & mixtis, motibusq. eorũ localib⁹ agitur. Tertio cõsideratur prout habet in se principium motus ad formã, per quẽ corpora generãtur, & corrũpuntur, augẽtur, & alterãtur, & de eo ita accepto disputant lib. de generat. & corrup. Sed quia inter corpora

naturalia quædam sunt mixta imperfectæ compositionis: quæ nō ex omnibus elementis, sed ex quibusdam tantum fiunt, nec in omni loco, sed certo quodā, ac determinato, & propterea appellantur metheorologica, ideo speciale, ac distinctum opus de his edidit Aristoteles quod metheora nuncupauit quatuor libr. contentum. Quarta consideratio entis mobilis est pro digniori eius parte habente principium vitæ (quam vocāt animam) de qua composuit tres lib. Consideratio quinta, prout continet principia quarūdam affectionum corporum viuentium. De quibus quædā alia opuscula edidit (parua naturalia nuncupata) vt de sensu, & sensibili, de somno, & vigilia, de iuuentute, & senectute, ac de vita, & morte. Vltima tandem consideratio entis mobi
16 lis est, in quantum continet speciale principium generationis animaliū, ad quam considerationem pertinet diuersitas partium, ex quibus componuntur. De horum igitur generatione, & quasi structura, aut compositione egregium opus composuit Arist. ni tres partes distributū. His nominibus nuncupatum, de historia animalium, de generatione animalium, & de partibus animalium. Totam autē hanc doctrinam de animalibus, *libros octoginta talentorum* græci vocāt, vt referunt Plin. lib. 8. hist. natur. cap. 6. & Budæus lib. 2. de asse. Eo quod tot talenta impenderit Magnus Alexan. ad obseruationem eorum, quæ in eis pertractantur, summa diligentia quærens diuersa, atque exquisita genera animalium, & asportare faciens, ad præsentiam eiusdem Aristo. Ad hanc vltimam partem Philosophiæ reducēretur opus de plantis, quod Arist. ipse promisit in initio metheorum, & quod se edidisse testatur, lib. 5. de historia animalium cap. 1. sed temporis etiā iniuria periisse credimus. Nam qui circunfertur sub nomine Arist. diuersum longè stilum, & loquendi phrasim habere videtur, & ideo ex eius officina non prodiisse. Et ecce totam philosophiam naturalem ab Arist. traditam, & in scholis explicari solitam in sex partes distributam iuxta sex considerationes entis mobilis.

Speciale, ac breue proœmium in octos libros de Physica auscultatione.

INscriptio horum librorum *de Physico auditu, seu auscultatione*, iamdiu in schola recepta est. Cuius rationē vt redderēt grauissimi autores, nempe Plutarchus in vita Alexandri, Clemens Alexandrinus lib. 5. stromatū, Tullius lib. 5. de finibus, & Simplici' 17
in proœmio huius operis, duo scriptorum genera edidisse Aristot. referunt, vnum quod exotericum vocauit, hoc est extraneum, quod cum faciliorem, & minus elaboratam scribendi rationem contineret, & vulgi captui magis esset accommodatum, minus requirebat magistri, aut interpretis vocem. Alterum acromaticum subtilioris philosophiæ doctrinam continens, & à vulgari philosophandi genere valde remotum, quod propterea auscultatorium nūcupauit; eo quod ab auditoribus maiori studio, & attentione audiri, seu auscultari, & à præceptoribus acuratius enarrari postularet. Huius generis scriptorum meminit Aristo. ipse in epist. ad Alexādrum, quam retulit Gelius lib. 20. cap. 4. addens morem fuisse Arist. acromaticam doctrinam explicare matutino tempore, vtpotè ad difficilia percipienda aptissimo, exoteri-

tertiam vero vespertino potius minus attentioni accommodato. Et quia acromatica doctrina continet metaphys. & totā naturalē philosophiā, (cuius pars est opus hoc physicorū,) ideo de physica auscultatione inscribitur. Quod nomen licet toti doctrinæ acromaticæ tribuendū esset, his libris specialiter attributum est, quia quasi caput eius est, continens prima, atque vniuersalia fundamenta ad cætera intelligenda, quæ in reliquis philosophiæ partibus, & in tota metaphysica traduntur valdè necessaria. Metaphysica vero, & reliquæ partes eiusdem philosophiæ peculiaribus inscriptionibus gaudent.

Ordo horum librorum respectu aliarum partium philosophiæ talis est, vt primum locum inter omnes teneant, tanquam prima totius philosophiæ pars secundum communem sententiam omnium interpretum, quod & Arist. ipse in eorum proœmio, testatur dicens, statim sibi differendū esse de principiis naturalibus.

De modo procedendi.

Methodum vero procedendi in eis à se seruandum proposuit idem Aristo. in eodem proœmio dicens communia prius à se tractanda esse, deinde particularia suis propriis locis, quod patet ad methodum diuisionis, & resolutionis pertinere; & hoc idem in principio 1. lib. de partibus animalium repetit.

De subiecto huius operis.

Subiectum huius operis idem ens mobile est, quod pro subiecto totius philosophiæ naturalis designauimus, diuersa tamen ratione consi-
18 deratum, nempe in communi; & vt abstractum ab inferioribus. Duobus enim modis cōsiderari potest ens mobile. Primo, in cōmuni, & quasi abstractum à particularibus, in quantū solum dicit principia communia motuum, sub nomine naturæ comprehēsa, quæ sunt materia, & forma, ex quibus ens naturale completum componitur. Secundo consideratur, non solum, vt communia hæc principia motus continet, sed particularia etiam huius, & illius entis mobilis, nempe localiter mobilis, aut secundum formam, vel vitæ principium. Et primo modo est obiectum horum librorum de physico auditu, sub secunda vero cōsideratione est obiectum ad quatum totius philosophiæ naturalis.

Generalis diuisio huius operis.

Opus hoc in octo membra, vel libros diuiditur. Primus agit de tribus principiis rerum naturalium, materia, forma, & priuatione. Secundus de natura, & causis rerum naturalium. Tertius de motu, & infinito. Quartus de loco, vacuo, & tempore. Quintus de vnitate, contrarietate, atque speciebus motus. Sextus de diuisione motus in partes, & principia, ex quibus componitur. Septimus, & octauus de primo motore, eiusq. attributis, aut proprietatibus. Sed quare omnes dicantur de principiis; cū duo tantū priores de principiis differāt. Respōdeo merito hos omnes lib. de principiis vocari, quia cum obiectum eorum sit ens mobile pro radice, seu origine motus, radix autem, seu origo motus sit materia, & forma, quæ non possunt intelligi, nisi in tellecto, aut explicato motu. sicut potentia, aut virtus quælibet nō potest intelligi, nisi per suum actum. Hinc est, ad doctrinam eorundem principiorum pertinere tractatum de motu, & consequenter de loco, & tēpore: in quibus natus est fieri. De vnitate etiam, cōtrarietate, & speciebus. eius.

eius in communi saltem consideratis, necnon de partibus, ac principiis, ex quibus componitur, & tandem de primo motore à quo fit.

LIB. PRIMVS DE PHYSICO AVDITU, seu auscultatione.

CAPVT PRIMVM de ordine procedendi.

TEXTVS ARIST.

Quoniam intelligere, ac scire contingit circa omnes sciētias, &c.

Breuis expositio tex.

19 PRIMVM cap. quasi procemiū est totius operis, in quo duo agit Arist. Primo proponit ea, de quibus in toto ipso opere præcipuè agēdum est. Secundo proponit methodum à se seruandam in eorūdem notitia tradēdā. Materia, à qua incipiēdum est in his lib. docet esse principia rerum naturalium, & simul probat hac ratione. In tradenda cognitione cuiuslibet rei habentis principia, causas, & elementa, à notitia harum incipiendum est, ex qua dependet notitia eiusdem rei cognoscendæ: sed res naturalis, cuius cognitio in hoc opere intenditur, habet principia, causas, & elementa; ergo ab his inchoāda est tractatio eius. Quid autem per principia causas, & elemēta intelligat Aristot. benè explicat D. Tho. quem secuntur ferè omnes interpretes. Asserens, tria hæc se habere, tanquam superius, & inferius, ita vt principium superius sit, & eo inferius causa, infimum vero elementum, quod significat primum, ex quo componitur res. Principium itaque dicit illud, à quo res quomodocūque incipit, siue tanquam à causa, siue solum tanquam à termino à quo. Vnde priuatio etiam comprehenditur sub nomine principij, sed causa addit influxum, ita vt causa sit principium, à quo res habet esse per influxum: vnde à ratione causę priuatio excluditur, quia neque in generationem rei, neque in eius esse influxum habet. Elementum vero influxum dicit, sed addit esse primum, ex quo componitur res, vt littera dicitur elementum orationis. Et respectu rei naturalis sola materia dicitur propriè elementum, quia sola illa est primū, ex quo fit res, nā forma ex potentia eius educitur, & ideo nō est primum, nec propriè elementū. Quidquid igitur elementum est, etiam est causa, & quidquid est causa, est etiam principium, sed non omne principium est causa, vt de priuatione constat, neque omnis causa est elementum, vt patet de efficiente, & forma, benè ergo Arist. procedendum esse in tradenda cognitione rei naturalis à principiis, causis, & elementis docuit, vt his tribus vocibus omnia comprehenderet, ex quorum cognitione, notitia eius dependet.

In 2. par. proponit methodum obseruandam in tradenda cognitione horum, nēpe ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia, & à confusis ad distincta procedendum esse. Quod etiam probat hac ratione. Insitū nobis est à natura, vt in tradendis disciplinis ab his procedamus, quæ nobis sunt notiora, vt per hæc possimus assequi cognitionem aliorū, quæ minus nota nobis sunt, sed vniuersaliora, & magis confusa sunt nobis notiora; 20

ra;

ra; ergo ab his incipiendum est. Minor euidens est, Sed eā probat Arist. tribus exemplis. Primo, quidem totius sensibilis, q̄ prius nobis occurrit sub quadam confusa ratione, quā partes, & ideo prius à nobis cognoscitur cognitione confusa. Deinde ex toto intelligibili, quod est vniuersale prædicatum prius etiam nobis occurrēte in progressu cognitionis intellectiuæ, quā particularia. Vt prius corpus, quā animal, vel homo. Et tādem exemplo puerorū, qui prius vocant omnes patres quadam confusa ratione, quam speciali nomine alicuius vtantur, ex quibus sequitur ab vniuersalioribus procedere quamlibet notitiam rerum. Per confusa autem, & vniuersaliora, nō diuersa, sed eadem intelligit Aristot. secundum expositionem D. Tho. à pluribus probatam.

Dubium vnicum circa textum expositum.

DVO asserit Aristo. in hoc breui cap. quæ videntur sibi cōtraria.
21 Primum, quod in tradenda rerum naturalium sciētia, à principiis, causis, & elementis earum sit procedēdum. Cum ex notitia horum dependeat illarum scientia. Secundum asserit in eisdem principiis tradendis à notioribus nobis procedendum esse, quæ sunt vniuersaliora, atq. confusa. Hæc autem cōtraria esse, probatur in eadem philosophia: in qua ab effectibus sæpè proceditur, tanquam nobis notioribus, vt per eos cognoscamus causas, & principia, atque elementa rerum naturalium. Non ergo semper ab his incipiendum est. Quod etiam patet in primis inuentoribus eiusdē philosophiæ: qui ex effectibus cæperunt cognoscere causas, & principia rerum, quare non inceperunt ab his, vt incipiendum esse docet Arist.

Huic dubio respōdent Conimbricenses, duabus viis comparari scientiam, videlicet propria inuentione, vel industria Magistri, & dum propria inuentione comparatur nō esse necessarium à principiis, causis, atq. elementis procedere, sed procedi potest ab effectibus nobis notioribus. Si vero comparetur sciētia industria Magistri, necesse est ab illis procedatur. Et quia Arist. in his lib. aliis tradebat scientiam: hoc modo sibi esse procedēdum docuit. Primi ergo inuentores ab effectibus potuerūt procedere, quin huic regulæ Arist. fuerint contrarij. Hæc tamen solutio nō potest dubio satisfacere. Quod sic probo, non solum primi inuentores philosophiæ processerunt ab effectibus, sed etiam Arist. ipse in tradēda nobis philosophia sæpè ab eisdē procedit, & raro à causis: vnde fere semper procedit per demonstrationes, quia, & nunquam ferè per demōstrationes propter quid; ergo neque in vno, neque in alio modo assequendi, vel tradendi scientiā necesse est per principia, & causas à priori demonstrare, sed in vtroque possumus procedere ab effectibus per demonstrationes quia.

Alio igitur modo soluendum est dubium, quia aliud est in tradenda 22
scientia rerum naturalium incipiendum esse à principiis, causis, & elemētis earum, aliud per demōstrationes à causis procedendum esse. Primum est, quod Aristot. docuit in præsenti cap. & hoc semper fieri debet procedendo à notioribus nobis, siue notiora nobis sint effectus, siue causę. Itaq. vtroq. modo demonstrandi à priori, & à posteriori vti possumus in assequenda, vel tradenda scientia rerum naturalium, siue propria inuentione eam

eam assequamur, siue eam aliis tradamus, semper tamen in assequēda, vel tradenda à priori, vel à posteriori, hoc est, siue per causam, vel effectum demonstrādo, incipiendum nobis est à principiis, causis, & elemētis earūdem rerum naturalium: cum semper earum notitia, quomodocumque assequenda, vel tradenda ab eis dependeat.

Secundum vero, quod per demon
23 strationes à causis, vel ab effectibus procedendum sit in tradēda, vel assequenda scientia earundem rerū, nec docuit Aristot. nec docere potuit, quia nec verum est, nec necessarium, sed vtroque modo procedi potest, dummodo à notioribus nobis semper procedatur. Itaq. duo hæc simul, & semper obseruanda esse docuit Arist. nempe in tradenda, vel assequēda scientia alicuius rei, à principiis, causis, & elemētis eius incipiendum esse, quia ex horum notitia depēdet. Et rursus ad cognoscenda hæc incipiendum esse à notioribus nobis, hoc est ab vniuersalioribus, & confusis, siue per viam effectus à posteriori demonstrando procedatur, vel per viam causarum demōstrando à priori, de quo nihil prorsus præcepit, sed liberū reliquit. Et ita potuerunt primi inuentores philosophiæ procedere ab effectibus, vel causis, in suis demonstrationibus, & Aristo. etiam in tradenda nobis scientia rerum naturalium. Semper tamen illi, & semper etiam iste, incepērunt à principiis, causis, & elementis rerum naturaliū, & in horum cognitione assequenda, vel tradenda ab his, quæ sibi erant notiora, siue effectus essent, siue causæ. Et his etiam solutum esse constat arg. pro ratione dubitandi propositum, duasque regulas ab Aristo. traditas nihil contrarietatis continere.

QVAESTIO I.

An necesse sit, ad perfectam rei notitiam omnes causas eius cognoscere.

Cognitionem cuiuslibet rei habentis principia, causas, & elementa, 24
ex horum notitia dependere docuit Arist. & ideo à notitia earundem incipiendum esse in tradenda scientia eiusdem rei. Quærimus ergo, an ad perfectam cognitionem eius requiratur cognitio omnium causarum, vel sufficiat aliquas cognoscere. Vt autē intelligatur quæstio: distinguēda est imprimis cognitio in quidditatiuā, seu essentialē, & accidētalem. Quidditatiua est, per quam essentia rei cognoscitur: accidentalis, per quam solum cognoscūtur eius accidentia. Et de accidentali nō procedit quæstio, sed de quidditatiua: quæ adhuc est duplex, nam alia est simplex (quam definitiuam vocant) quia ex incomplexis, atque essentialibus prædicatis, per quæ res solet definiri, resultat, & talis est cognitio hominis, quę habetur, per hæc prædicata, substantia, corpus, viuens, animal, & rationale. Alia est cognitio complexa, & scientifica, quæ habetur de obiecto alicuius scientiæ per passiones, quæ de illo demonstrantur, vt de homine per risibilitatem, admirationem, & capacitatem disciplinæ, nam licet passiones sint accidentia rei, per essentiā tamen, à qua procedunt, demōstratūr ei conuenire, & ideo essentia ipsa est, quæ scientifico modo cognoscitur. Sed vtramq. tandem diuidunt in perfectam simpliciter, aut in certo genere, vel secundum quid. Et perfectam omnes ferè vocāt eam, per quam res cognoscitur, quantum cognoscibilis est essentialiter, quare cum

eum cōprehēsiuā conuerti asserunt, & ita est, quia cum perfectum simpliciter sit, cui nihil deest, ex his, quæ nata sunt ei conuenire, perfecta cognitio rei erit ea tantum, cui nihil deest: & talis esse nō potest, nisi per eam cognoscatur res, quantum apta est cognosci, vel quantum cognoscibilis est. Et hoc idem est, atque comprehēdi. Cognitio vero perfecta rei in certo genere, aut ordine est ea, per quam cognoscitur res, quantum cognoscibilis est in illo genere, vt si homo cognoscatur sub consideratione, vel ordine entis naturalis, quantum sub tali consideratione cognoscibilis est, dicetur cognosci quidditatiuè, sed imperfectè, quia aliis modis cognosci potest.

Causa etiam duplex est, per se, & per accidens. Per se est illa, à qua per
25 se dependet effectus, vt causa per se statuæ est statuarius. Causa vero per accidens, à qua non per se, sed per accidens dependet, vt musicus dicitur causa per accidens statuæ, quia accidit, vt musica coniungatur statuario, à quo per se dependet. Et quidem de causa per accidens non intelligitur quæstio, quia cum res non accipiat per se ab ea suum esse, certū est quidditatiuam eius cognitionem non dependere ab ea. Solum ergo intelligitur de causa per se, quæ est quadruplex, finalis, efficiens, formalis, & materialis, & ideo sensus eius est. An ad cognitionem quidditatiuam, atq. perfectam rei, necesse sit cognoscere omnes has causas, vel satis sit aliquas cognoscere. Et quia in omnibus ferè conueniunt autores, dicemus breuiter ea, quæ tenenda sunt ex consensu omnium, vno, aut alio verbo significantes, id in quo vnus, aut alter dissentiat ab aliis.

Quod, vt clarius fiat, aliud notandum est, nempè ad quidditatiuā recognitionem duobus modis aliquid esse necessarium, vel tāquam aliquid ei essentiale, aut tāquam id, sine quo essentialia nō possunt intelligi, vt ad cognitionē quidditatiuam relatiui, necesse est cognoscere terminū, quia licet non sit de essentia eius. Non tamen potest essentia relationes intelligi, nisi cognito termino.

His suppositis duabus cōclusionibus respōdetur propositę quæstioni. 26
Prima est, ad quidditatiuā cognitionem rei, siue definitiuam, siue scientificam non perfectam simpliciter, aut non comprehensiuam, sed solū perfectam secundum quid, hoc est in aliquo genere, aut consideratione, non requiritur cognitio omnium prædicatorum essentialium, quæ sub quacumque consideratione habere potest, nec etiam causarū omnium, sed sufficit cognoscere de ea prædicata essentialia physica, Physicas proprietates eius, & etiam quatuor genera causarum, vt in physica considerantur. In hac conclusione conueniunt omnes, præter Toletum, qui hanc cognitionem rei vocat perfectam simpliciter, contra communem eorum consensum, & contra rationem perfecti simpliciter, cui nihil deesse debet in vllo genere. Et ratio eius est manifesta, quia si hæc de re aliqua cognoscātur, cognosceretur, quantum cognoscibilis est in ordine, vel consideratione philosophica: ergo talis cognitio eius perfecta erit in tali genere. Probatur minor, quia cognitio quidditatiua incomplexa eius solum depēdet ex prædicatis essentialibus: quę sub tali modo abstractionis à materia considerari possunt de ea, & scientifica solum ex proprietatibus physicis, & causis, intrinsecis quidē, vt materiali, & formali: ex quibus com-

componitur, tanquam partibus essentialibus physicis, atque etiam ex causis extrinsecis, quæ sunt efficiens, & finalis, quæ licet non pertineant ad essentiam, nõ possunt essentialia eius intelligi, nisi eis sub tali ordine cognitis. Sed non est hoc intelligendum de quacumque causa efficienti, aut finali, etiam physica, sed solũ de prima efficiente, & vltimo fine, qui est Deus, quia licet etiam ab aliis depen deat, vt filius à patre, nõ tamen essẽtialiter, nisi à solo Deo, à quo solo constat produci posse cessantibus aliis; à quibus non nisi per virtutem liberè communicatam adeo producitur. Quod vero adeo depẽdeat essentialiter, probatur euidenter, quia esse cuiuslibet rei naturalis essentialiter est participatum adeo, tãquam à primo eius fonte; ergo essentialẽ dependẽtiam ab eo includit, tanquã à primo efficiente, à quo deriuatur. Atque etiam, tanquam ab vltimo fine. Quia homo (Gratia exẽpli) essentialiter est capax beatitudinis, quæ cum in solo Deo, tanquam in vltimo fine consequendo consistere possit, essentialem dicit ordinem ad Deum vltimum eius finem. Vnde sequitur non posse essentiam eius perfectè cognosci, etiam in tali ordine physico, nisi cognito Deo, vt primo eius efficiente, & vltimo fine.

27 Secunda conclusio, ad cognitionẽ rei simpliciter perfectam, aut cõprehensiuam, siue incomplexam, aut definitiuam, siue complexam, aut scientificam necesse est cognoscere omnia prædicata essentialia, quæ sub quacũque consideratione ei possunt conuenire, omnes passiones, omnes potentias, aut virtutes, omnes etiam perfectiones, atque etiam omnes causas, nõ solũ intrinsecas, sed extrinsecas, cuiuscũque generis, aut ordinis, à quibus essentialiter dependet. In hac etiam cõueniunt omnes. Et ratio eius est manifesta, quia cognitio rei simpliciter perfecta talis esse debet, cui nihil desit, ex his, quæ in quocumq. genere, vel cõsideratione habere potest, ergo vt talis sit debet per eam cognosci res, quantum est cognoscibilis, quod est esse comprehensiuam, sed per illa omnia cognosci potest; ergo omnia requirũtur ad cognitionem eius simpliciter perfectam, aut comprehensiuam.

Sed aduersus hanc conclusionem est difficile arg. quia si vera est, sequitur ex ea non posse perfectè cognosci, aut comprehendi potentiam, nisi cognoscãtur omnia, quæ sub obiecto eius continẽtur: vnde non poterit comprehendi intellectus, nisi cognoscantur, omnia entia existentia, & possibilia, nec potentia visiua, nisi cognoscãtur omnes colores possibiles, nec tandem materia prima, nisi cognoscantur omnes formæ etiam possibiles. Probatur consequentia, quia licet obiectum non sit de essentia potentiæ, nec formæ de essentia materiæ, ordo tamen ad obiectum, vel ad formas essentialis est vtrique, sed ordo nõ potest intelligi, sine termino, cum sit relatio; ergo nec potentia, nisi cognitis his, quæ continẽtur sub eius obiecto, aut materia sine cognitione omnium formarum. Huic arg. quantum pertinet ad comprehẽsionem materiæ conantur respondere Conimbricenses, sed tandem visum est eis solui non posse, sed concedendum esse, quod intendit, videlicet materiam non posse ab aliqua creatura comprehendi: cum nulla sit, quæ cognoscere possit omnes formas possibiles, saltem virtute naturali, nam per supernaturalem reuelationem Dei cognosci poterunt. Et eadẽ ratio-

ratione cõcedunt nullam creaturam posse virtute naturali comprehendere continuum, quantumuis minimũ, quia partes proportionales actu infinitas, quas habet, non potest cognoscere.

Hæc tamen solutio videtur mihi
28 contraria communi sententiæ totius ferè scholæ. Probatur, quia omnes concedunt superiores angelos naturaliter comprehendere hominem, & etiam omnes angelos inferiores. Et ratio huius est manifesta, quid superiora alicuius ordinis ex propria natura comprehendere debent omnia inferiora sui ordinis. Vt patet in corporibus, nam aer comprehẽdit aquã, ignis aerem, primum cœlum ignem, & alia elemẽta, & superiores cœlos comprehendunt inferiores, & quod in corporibus contingit secundum comprehensionem materialem contingere absque dubio debet in spiritibus secundum comprehensionem formalem cognitionis, at secundum hãc solutionem impossibile hoc est. Quia si intellectum hominis, aut angeli inferioris non possunt naturaliter comprehendere superiores angeli, nec poterunt comprehendere animam, vel substantiam angeli, cuius virtus, & potentia est. Quia ad comprehensionem rei, necessaria est comprehensio omnium virtutum, & potentiarum eius, vt nos probauimus, & ipsimet concedunt.

Pro solutione igitur arg. explicãdum est in particulari, quid requiratur, & sufficiat ad comprehensionem quidditatiuam rei. Dicimus autem illud requiri, & sufficere, vt cognoscatur quantũ cognoscibilis est essentialiter, aut quidditatiuè. Ad hoc vero requiritur quidem, atque etiam sufficit cognitio eorũ, ex quibus magis cognoscibilis quidditatiuè reddi tur, vel certe nouo modo cognoscibilis, & cum in tantum sit res cognoscibilis, in quantum est ens, illa necessario cognoscenda sufficient ad comprehẽsionem, ex quibus entitas rei, aut ratio formalis eius aliquo modo crescit, vel perfectior fit substantialiter.

Ex quibus colligitur non esse necessarium ad comprehensionem rei
substantialẽ ea cognoscere, ex qui- 29
bus purè accidentaliter, aut extensiuè, vel per solam denominationem extrinsecam magis perficitur, magis aut nouo modo cognoscibiles redditur. Probatur euidenter, quia sine his potest cognosci, quantum cognoscibilis est substantialiter. Quare non erit necessarium ad comprehendendam potentiam cognoscere omnes actus, quos producere potest circa diuersa obiecta materialia numero, aut specie diuersa, imo neque obiecta ipsa materialia. Probatur consequentia, quia nihil horum pertinet ad perfectionem essentialem potentiæ. Quod enim plura entia, vel pauciora contineantur sub obiecto intellectus, aut plures species coloris sub obiecto visus: ꝙ plures etiam actus circa ea possint exercere, non variat essentialem rationem harum potentiarum, quæ ex ratione formali obiectiua solum accipitur, non ex obiectis materialibus, sed ad quandam extensionem accidentalem pertinẽt: quare non erit necessarium ad substantialem comprehensionem ea in particulari cognoscere, sed satis est, si cognoscatur rationem formalem veri, autem intelligibilis, seu visibilis, ad quæcunque entia, & ad quoscumque colores extendere se posse, & quoslibet actus posse circa ea exercere has potentias. Et eadem ratione non pertinet ad essentialem perfectio-

fectionē materiæ, quod plures possit formas recipere, sed maxima imperfectio eius est, & adhuc imperfectio hæc non crescit substātialiter ex eo, quod plures possit, vel pauciores recipere, numero, aut specie diuersas, sed solum extensiua quadam ratione, & accidentali; quare non est necessarium omnes cognoscere ad comprehensionem substantialem materiæ, sed sufficit cognoscere, in communi, quod potest recipere omnes formas amissibiles, ex quo distinguitur specie à materia cœlorum; Nec tandem ad comprehensionem continui cognoscere infinitas partes proportionales distinctè, & in particulari, quia hæc non pertinent ad perfectionem essentialem eius, sed extensiuam; & quasi accidentalem, cum materiale prorsus hoc sit. Sed satis est cognoscere in communi, quod infinitas partes actu habeat. Et ex hac doctrina luce clarius constat solutum esse arg. cui neganda est consequentia, quod hæc omnia non possint cōprehendi à creatura aliqua.

QVAESTIO. II.

An qualibet scientia demonstret suas conclusiones per omnia genera causarum.

OCcasionem sumpsit quæstio hæc ex eo, quod Aristot. docuit cap. præsenti, nempè in tradēda scientia cuiuslibet rei à principiis, & causis eius esse procedēdum. Si enim à causis, merito dubitatur, an ab omnibus demonstret scientia quælibet proprietates sui obiecti, vel solum per vnam vel alteram demōstrando procedere sufficiat, hoc est per formalē, aut materialem, & quia tres sunt gradus speculatiuarum scientiarum, de quibus quæstio procedit, secundum triplicem abstractionem à materia, de singulis specialiter loquendū est.

Quid sit sentiendum de modo demonstrandi metaphysicæ.

IN primo gradu collocatur metaphysica, quia omnimodo abstrahit 30
à materia. De qua primo dicendum est, an omnibus generibus causarum vtatur in suis demōstrationibus, vel quibusdam tantum? Et quod tribus generibus, videlicet formali, finali, & efficiente vtatur, certum est apud omnes, vt testantur Commen. lib. 2. Met. Comm. 6. Alber. Mag. lib. 3. tracta. 3. cap. 1. & lib. 12. tract. 1. cap. 3. P. Pererius 3. lib. cap. 5. sed precipuè D. Tho. lect. 1. horum Commētariorum his verbis. *Metaphysica demonstrat per causam formalem, & finalem præcipuè, & etiam agentem.* Et huius ratio manifesta est, quia de primo ente agit, qui est primum efficiēs, & vltimus finis; & rerum omnium essentias considerat secundum proprium modum abstrahendi à materia, docetq. per genus & differentiam, tāquam per partes essentiales esse definiendas. Definitio autem formale genus causæ cōtinet respectu definiti; ergo negari nō potest, quin his tribus generibus causarum in suis demonstrationibus vtatur.

Solum de materiali potest esse du-
bium, quia metaphysica abstrahit, nō 31
solū à materia sensibili, sed etiā intelligibili; ergo pugnat cū proprio modo abstrahendi à materia consideratio causæ materialis. Probatur consequentia, quia causa materialis non est aliud ab ipsa materia. Hoc tamen non obstante sentiunt omnes, tā antiqui, quam moderni, aliquo modo considerare causam materialem,

quo

quo autem modo possibile hoc sit, non omnes eodem modo explicant.

Prius tamen, quam diuersos modos explicandi referamus, duo sunt reiiciendi, tanquam apertè falsi. Primus eorum, qui metaphysicam in duas scientias diuidunt, ita vt vna sit, quę de prędicamentis per se agat. Sub quibus certum esse aiunt collocari materiam, & materialia omnia, alioqui nō possēt cōstare coordinationes prędicamentales ex communibus prædicatis rerum materialium, & immaterialium factas. Alia scientia metaphysica est, quæ agit de solis entibus spiritualibus, vt de Deo, & intelligentiis; quæ licet non possit per causam materialem demonstrare, potest tamen prima.

32 Alii vero quos citat. P. Frãciscus Suarius tomo. 1. suæ Meta. disput. 1. sectio. 4. ad finem; licet non distinguant duplicem scientiam metaphysicam, distingunt tamē duplicem cōsiderationē eiusdem. Nam primo cōsideratur, vt particularis scientia distincta à cęteris. 2. vt vniuersalis ars, quo pacto cęteris scientiis, & artibus pręest, & omnium domina, atq. regina vocatur, vt docet Aristoteles primo post. textu 23. & in principio Meta. Et sub prima consideratione non potest considerare causam materialem benè tamen sub secunda.

Vtraque autem hæc sententia est contra Aristotelem, & contra rationem, nam Aristoteles. 3. libr. Met. textu 2. & lib. 6. textu 3. expressè docet Metaphysicam esse vnam scientiam, & non multiplicem, cuius ratio euidens est, quia vnitas scientiæ ex vnitate sui obiecti accipienda est; sed ens sub omnimoda abstractione à materia, quæ est ratio formalis obiectiua eius: comprehendit, non solū prædicamenta, sed etiam spirituales substantias, vt per se est manifestum; ergo non potest distingui in duplicē scientiam, quare falsa est prior sententia. Et ex consequenti secūda, quia si sub ratione vnius scientiæ distinctæ ab aliis non potest materialem causam comprehendere, ergo nec etiam sub ratione vniuersalis artis. Probatur euidenter consequentia, quia ars quælibet determinatum obiectum, & determinata principia debet habere, & scientifica quidem, si ars sit liberalis, sed nō potest habere metaphysica aliā rationem obiectiuam, nec alia principia scientifica in ratione artis, diuersa ab his, quæ habet in ratione scientiæ: cum ratio artis, si eam haberet: in eadem ratione scientiæ deberet esse fundata; ergo si in ratione scientiæ nō potest se extendere ad considerandam causam materialem, nec etiam in ratione artis. Præterquam, quod nullus vnquā dixit metaphysicam esse artem; cum constet nō ordinari ad aliquod opus efficiendū, vel dirigendum; ergo falsum supponit secūdus modus dicēdi.

His opinionibus refutatis, est opinio alia modernorum asserentiū metaphysicam considerare per se substātias separatas à materia: materiales vero, & materiam ipsam, ex qua cōponuntur, nō per se, sed solū, inquantū notia earū necessaria est, vt ab eis se paretur spirituales substantię, & hac solā ratione agitur in metaphysica de prædicatis essentialibus substantiæ materialis, nempè de eo quod sit ens per se, composita ex materia, & forma, quod sit vnum, & verū. Quod solum est considerare materiam, & materiales substantias, in quantum eis conueniunt prædicata transcendentalia. 33

Vera tamen sententia colligitur euidenter ex Aristotele 2. lib. Met.

Sum. 2. cap. 1. vbi substantiam materialem, atq. etiam materiam, & formã, ex quibus componitur per se, considerari docet à metaphysica, & philosophia naturali, diuersa tamen ratione, nam metaphysica eam considerat, vt est quid compositum ex potentia, & actu reali, tãquam ex partibus: quod patet nõ habere substantias spirituales. Materiã vero, & formam, vt sunt potentia, & actus realis componentes eandem substantiam. Sed naturalis philosophia eandem substantiam corpoream considerat, non solum, vt compositam ex his, sed vt habet radicem motus, materiamque, & formam, non solum, vt eam componẽtes, sed vt sunt primæ radices motus, & hoc est considerare illam, vt habet naturam, vel vt est ens naturale, materiam vero, & formam, vt partiales naturæ eam componentes. Et vt vno verbo mentem, atque sensum Aristotelis explicemus, dicimus metaphysicam considerare materialia, & materiam ipsam, nõ modo materiali, quia nõ in ordine ad motum, sed abstrahendo ab illo, & ex consequenti à modo materiali. Naturalem vero philosophiam considerare materiã, & materialia, materiali etiam, ac sensibili modo; cum ea consideret in ordine ad motum. Et ideo vtraque considerat causam materialem, vtraque ea vtitur in suis demonstrationibus, illa quidem modo non materiali, sed abstrahendo ab illo, hæc vero materiali modo. Ex quibus constat non pugnare duo hæc inter se, videlicet metaphysicam abstrahere omnino à materia, & nihilominus materiam, & materialem substantiam considerare, quia abstractio omnimoda à materia solum tollit modum materialem eam considerandi; non considerationem eius, quam habere potest modo non materiali iuxta proprium modum abstractionis, & iuxta eundem potest per se considerare formalem, & materialem causam, eisque vti in suis demonstrationibus, & non solum, vt distinguat spirituales substantias à corporeis. Et ex his constat solutum esse argumentum.

Quibus generibus causarum vtãtur mathematicæ disciplinæ in suis demonstrationibus.

Prima opinio tenet nullam causam propriè considerare, sed demonstrationes earum per quasdam rationes priores procedere veris causis similes. Quemadmodum demõstrationes, quib[us] vtitur metaphysica ad probandum aliqua attributa Deo conuenire per alia, vt esse indiuisibilem, quia est intellectualis, & esse vnum, quia est primũ ens, & etiã solet probari, quod sit æternus, quia est immutabilis. Et nihilominus demonstrationes istæ, atq. etiam mathematicæ veræ sunt, & potissimæ. Ita Niphus, & Venetus cap. præsenti, & Buridanus in proœmio Met. quos sequuntur aliqui ex modernis addentes mathematicas disciplinas nõ esse propriè sciẽtias, sed certam quandam notitiã numerorum, & figurarum tradere, nec per causam, nec per effectum. 34

Probant testimonio Aristotelis 2. li. Moralium ad Eudemum cap. 7. vbi asserit solum vti quibusdã principiis initio scientiæ præsuppositis ad inferendas conclusiones, quibus sublatis necesse est omnes demonstrationes tolli.

Probant deinde ratione. 1. quia mathematicæ abstrahũt à motu, cum abstrahant à materia sensibili, ergo ab omni genere causæ. Probatur consequen-

quentia, quia omnes causæ habent necessariam connexionem cum motu, materia tanquam subiectum, efficiẽs vt vnde procedit motus, finis, vt eius gratia res mouetur, & forma vt per eundem motum acquisita tanquã terminus eius.

Secun. quia mathematicæ agũt de quibusdam accidentibus, vt de linea, & numero, sed accidentia carent materia, & forma, ex quibus cõponãtur, vt ex se est manifestum: ergo impossibile est aliquid de eis demonstrare per causam materialem, & formalẽ, & ex consequenti, per duo alia genera causarum, ad quæ ordinantur materialis, & formalis.

Secunda opinio, solam causam for-
35 malem eis concedit, ita Alexander, & Auerroes cap. præsenti, quos videtur sequi D. Tho. lectione 1. horum Commentariorum. Vbi sic ait, *Mathematica non demonstrat, nisi per causam formalem.* Et videtur probari, quia veras habent demonstrationes à priori, in quibus negari non potest, quod principia sint ratio formalis assentiẽdi conclusionibus; ergo nec potest ab eis excludi causa formalis.

Tertia opinio, non solum formalem, sed etiam materialem causam considerare docet, ita Toletus cap. præsenti. Quod probat hoc argumento mathematicæ aliquando demonstrant, quod figura sit diuisibilis in duas partes, quod habet ratione partium integrantium linearum, ex quibus tanquam materia constat, ergo etiam demonstrant per causam materialem.

Nostra sententia duabus conclusionibus explicatur in doctrina Aristotelis expresse contentis, prima est, Mathematicæ disciplinæ per veras causas demonstrant suas conclusiones, hanc docet Aristo. 6. lib. Met. in principio his verbis. *Mathematicorum quoq. principia, elementa, & causæ sunt, & simpliciter omnis intellectualis scientia, siue aliquo modo intellectu participans circa causas, & principia, aut certiora, aut simpliciora est.* Et probatur ratione, quia in vera demonstratione à priori necesse est principia esse veram causam conclusionis, vt docet Aristoteles 1. libr. post cap. 2. Definiens demonstrationem. *Quod procedat ex primis, verioribus, causisq. conclusionis.* Sed de mathematicis disciplinis nemo dubitat, quin veras demonstrationes à priori habeant; ergo necesse est per veras causas demonstrare suas conclusiones. Nec soluitur argumẽ. si dicatur esse rationes quasdas causis similes, vel esse causas non essendi, sed cognoscendi, quia rationes illæ, per quas demonstrant, ex natura rei sunt priores effectibus, aut conclusionibus demonstratis, & non tantum per intellectum. Veris etiam definitionibus vtuntur aliquando, quibus negari nõ potest causalitas formalis. Vnde sequitur non esse causas cognoscendi tantum, sed etiam essendi suo modo, quod non reperitur in attributis diuinis, de quibus communis est scholę sententia, non distingui, nisi per nostrum intellectum.

Secunda conclusio, mathematicæ 36
disciplinæ demonstrant per causam formalem, & materialem tantum. Hęc etiam continetur in doctrina Aristotelis, nam quod demonstret per causam formalem docet expresse 2. lib. Physicorum, textu. 68. his verbis. *Aut enim ad ipsum quid est reducitur ipsum propter quid vltimum in immobilibus, vt in mathematicis, ad definitionẽ enim recti, aut cõmensurabilis, aut alius cuiuspiam reducitur vltimum.* Per quid est autem seu per definitionem cõstat intelligi causam formalem, nõ solum ex hoc loco,

Sed ex textu 7. eiusdem libri, vbi in eadem re coincidere docet aliquando finalem causam, & formalem, seu, quod quid est his verbis. *Veniunt autem tres in vnam plerumque. ipsum enim quid est, & id cuius gratia vna est.* Materiali vero etiam mathematicum vti docet expresse 2. lib. post tex. 11. Exemplo anguli in semicirculo facti, quem rectum esse demonstrant, quia est dimidium duorum rectorū, quod est demonstrare per partes integrantes, in quas diuiditur, partes autem integrātes respectu totius integralis, quod componunt: materialē causam continere docet idem Arist. 2. lib. Physic. tex. 31. vbi exemplum causæ materialis in eis ponit.

Et ratione probatur, quod vtraq. causa vtatur mathematicus, nam euidens est definitione vti, & etiam est euidens definitionē esse formam definiti, & causam formalem respectu illius continere. Euidēs est etiam multa probare per diuisionem angulorū in partes integrantes, nec est minus euidens diuisionē in partes integrantes esse materialem, cum partes integrātes sint materialis entitas totius, vt patet de medietatibus lineæ, vel superficiei, & de capite, brachio, & pedibus hominis.

37 Quod vero nō vtantur mathematicæ finali, & efficienti causa, euidēs est in doctrina Arist. De causa quidem finali id docet 3. lib. Met. tex. 3. asserens de immobilibus disserere, nihilque de bono, aut malo considerare, finis autem per se bonus est; ergo nihil de fine considerāt. Vnde sequitur nihil etiam de efficiente considerare, quia efficiens nihil operatur, nisi motum à fine.

Vt autem veritas nostræ sententiæ melius intelligatur, & argu. primæ opinionis facilius solui possint, notandum est, quamlibet scientiam per vnum, vel alterum genus causæ demonstrare secundum modum proprię abstractionis, ita vt Philosophia naturalis, quamlibet causam consideret in ordine ad motum, & sensibilia, materialem quidem, & formalē, vt sunt primæ radices motus, efficiētem, vt id, à quo procedit motus, & finale, vt cui' gratia mouet efficiēs. Metaphysica vero non sic, sed materialem, & formalem, vt sunt actus, & potentia, ex quibus componitur ens corporeum. Efficientem vero, vt est firmum quid, & immobile, à quo cætera dependent inesse, & finalem, vt id cuius gratia eodem modo dependent, & ab eo accipiunt esse. Et eadē ratione mathematicæ cōsiderāt causam materialem, & formalem secundum propriam abstractionem à motu, & materia sensibili, & cum non versentur circa substantiam, sed circa accidentia, quæ non componūtur ex materia, & forma, non considerāt causam materialem, aut formalem, quæ sint partes substantiæ, aut principia motus, sed quæ in tali modo abstractionis rationem habent materię & formæ: quod sufficit, vt vera causa materialis, & formalis dicantur in tali scientia, licet non sint materia, & forma naturalis. Et certè in ordine ad demonstrationem, eo habent perfectiorem rationē causarum, quo minus materiales sunt; quia certiores longè demonstrationes efficiunt. Vnde in hoc videntur decipi aliæ opiniones asserentes mathematicum non vti aliquo genere causæ, vel nō materiali, quia non considerat causas modo naturali, aut Physico, seu materiali, quæ ratio insufficiens est, nam alioqui, nec metaphysica posset considerare aliquam causam; veras igitur causas essendi, & demonstrandi con-

considerat mathematicus, sed nō naturales, aut physicas. Quia non modo materiali, hoc est nō in ordine ad motum, aut sensibilia accidentia, sed abstrahendo ab his. Et vt vno verbo dicatur, considerat quidem materiā, non sensibilem: cum ab hac abstrahat, sed intelligibilem, sub qua agit de omnibus. Hanc doctrinam accepi ex D.Tho. 2.lib. posteriorum lect. 9. ante medium, cuius dilucida verba habes in hac eadem quæst. copiosius agitata in primis nostris Comment.

Et ex ea facilè soluuntur argum.
38 aliarum opinionum. Et testimonium Arist. pro prima difficultate caret, quia solum negare vult mathematicum cōsiderare causas naturales, aut naturali, vel materiali modo.

Ad primum cōcesso antecedenti, distinguendum est consequens, quod mathematicus abstrahat ab omni genere causæ, nā si intelligatur ab omnibus causis abstrahere, vt respiciūt motum, verum est, si vero eas non cō siderare secundum modum propriæ abstractionis, falsum.

Ad secundum concessa maiori, & minori, eodem modo distinguendū est consequens, nam materialem, & formalem causam, vt dicunt partes naturalis substātiæ; in qua est radix motus non cōsiderat mathematicus, neque vt dicunt materiam, & formā naturalem, & sensibilem, sed vt dicunt materiam, & formam intelligibilem secundum modum propriæ abstractionis, sub qua veram rationem causæ habent. Arg. aliarum opinionum pro nostra faciunt, & ideo non sunt soluenda.

An per omnia genera causarum demonstret philosophia naturalis.

EXpressa est sententia Arist. quod
philosophia naturalis per se con- 39
siderat quatuor genera causarum, eisq. vtatur in suis demonstrationibus. Quod ex tota eius Philosophia euidenter constat. Sed paucis verbis id docet 2.lib. Physic. textu. 7. sic inquiens. *Cum autem causæ quatuor sint, de omnibus est Physici cognoscere, & ad omnes reducens ipsum propter quid assignauit Physicæ materiam, formam, ipsum mouens, & id cuius gratia, &c.* Et probatur euidēti ratione, quia euidens est Philosophiam naturalem de rebus naturalibus per se agere, atque adeo de natura earum, quam definiuit Arist. 2. li. Physic. sed natura dicitur primo, & per se de materia, & forma, tanquam de principiis radicalibus motus; ergo per se cōsiderat causam materialem, & formalem. Euidens est etiam naturam agere propter finem, vt in eodem lib. 2. demonstrat Aristo. Nec minus euidens est eandem naturam in suis operationibus dirigi à primo eius autore, tanquam à primo efficiēte, à quo sicut esse causarum naturalium procedit, sic etiam omnes earū motus; ergo euidens est Philsophiā considerare, causam finalem, & efficientem, atque adeo omnia quatuor genera causarum.

QVAESTIO. III.

An magis vniuersalia, sint nobis notiora cognitione actuali confusa.

VT intelligatur quæstio, notandū
est, duplicem esse cognitionem, 40
simplicem, & complexā. Simplex cognitio est, per quam simplicia cognoscimus. Vt hominem, aut Petrum. Cō plexa, per quā cognoscimus orationem, vel propopositionē, & sub hac comprehēditur cognitio principiorum

rum,& conclusionum, atque adeo totus processus scientificus, vt per hæc cognoscantur cõclusiones, sed de ea non procedit quæstio, quia certum est in processu sciẽtifico, de quo præcipuè agit Aristot. cap. præsenti à principiis esse incipiendum, ex quibus deducũtur cõclusiones, sed principia sunt vniuersaliora conclusionibus, quia plures conclusiones continentur in eodem principio; & eadem ratione sunt notiora conclusionibus; ergo certum erit ab vniuersalioribus esse incipiendum. Solum ergo procedit quæstio de cognitione simplici, an in cognoscendis simplicibus sit incipiendum ab vniuersalioribus, tanquam à nobis notioribus. Sed in eadem cognitione simplicium duplex cõparatio fieri potest. Prima solum inter vniuersalia prædicata, quorum cognitio proximè deseruit scientiæ, nam de singularibus non datur scientia. Secũda inter vniuersalia, & singularia, & primo agendum est de vniuersalibus. De quibus certum est agere Aristot. deinde de comparatione horum cum singularibus. Et ideo duplicem partem habebit quæstio, & sensus primæ erit, an dum incipimus cognoscere vniuersalia prædicata: primum cognitum à nobis sit vniuersalius, vel minus vniuersale.

Prima pars quæst. de cognitione prædicatorum vniuersalium.

41 SED quia vniuersalia habent rationẽ totius, & partis diuerso modo considerata: adhuc distinguenda est cognitio eorum, nam quædam est actualis, per quam cognoscitur totũ actuale, vt cognitio, per quam cognoscitur species infima, vel subalterna: quæ totum actuale est compositum ex genere, & differentia. Alia est cognitio potentialis, per quam cognoscitur totum potentiale, vt cognitio, per quam cognoscitur animal, vt cõtrahibile per rationale, & irrationale, hoc enim modo totum potentiale dicitur. Deinde cognitio actualis, alia est distincta, alia cõfusa; actualis distincta est, per quam cognoscitur totum actuale distinctè, hoc est cognitis distinctè partibus, ex quibus cõponitur, vt cognitio per quam cognoscitur homo cognita eius definitione. Actualis vero confusa, per quã cognoscitur totum actuale, non distinctè, sed confusè, vt cognitio per quam cognoscitur homo, non cognitis distinctè partibus definitionis eius. Cognitio etiam potentialis, alia est distincta, per quam cognoscitur totum potẽtiale distinctè, nempè cognitis partibus potestatiuis eius, quę sunt species: vt cognitio qua cognoscitur animal, vt totũ potentiale est cognitis speciebus, hominis, equi, leonis, ac cæteris. Alia vero est cognitio potentialis confusa, per quam cognoscitur totum potentiale confusè, hoc est non cognitis distinctè partibus potestatiuis, vt animal, non cognitis speciebus.

Inter has autem cognitiones talis est ordo ex natura rei, vt cõfusa semper præcedat distinctam eiusdem rationis, nempè confusa actualis distinctam etiam actualem, & confusa potentialis distinctam potentialem, quod his verbis docuit Arist. cap. pręsenti. *Sunt autem primum nobis dilucida, ac manifesta confusa magis: posterius autem ex his nota fiunt elementa, & principia his, qui diuidunt hæc.* Et ratio est manifesta, quia prius se nobis offert, id quod confusum est, vt totũ, quam cognoscamus distinctè partes; ergo prius illud cognosci- 42

gnoscimus cognitione confusa, post vero cognitis partibus distinctã notitiam eius cõsequimur. Quod adeo necessarium est, vt repugnet confusam simul, ac distinctam notitiam habere eiusdem rei.

His explicatis, quædã sunt in hac re certa. Primum est, notitia actuali distincta vniuersaliora prius à nobis cognosci, quam minus vniuersalia. Probatur euidenter, quia notitia actualis distincta est illa, per quam cognoscitur totũ actuale distinctè, hoc est cognitis eius partibus, sed vniuersaliora sunt partes totius actualis, vt genera superiora partes speciei; ergo impossibile distinctè cognoscere illud, nisi per hæc, atq. adeo necessarium, quod hæc prius cognoscantur, vt ad cognitionem actualem distinctã hominis necesse est prius cognoscere animal, viuens, corpus, & substantiam, ex quibus tanquam ex partibus componitur.

Secundum est certum eadem ratione, quod cognitione potẽtiali distincta prius sint nobis cognoscenda minus vniuersalia, quia sunt partes potestatiuæ eius, & ideo non potest distinctè cognosci, nisi eis prius cognitis, vt si velimus cognoscere animal, vt est totum contrahibile, & potentiale, necesse est prius cognoscamus hominem, equum, & leonem, cæterasque eius species: de quibus constat esse minus vniuersales.

43 Tota igitur difficultas quæstionis consistit in cognitione actuali cõfusa, & potentiali etiam confusa, an primum cognitum in his cognitionibus debeat esse magis vniuersale. Et quia frequentior est vsus cognitionis actualis confusæ, quam potentialis, & magis scientiis accommodata, quæ semper agunt de toto aliquo actuali, tãquam de proprio obiecto. Ideo ad actualem confusam reducitur quæstio, & sensus eius est, an inter vniuersalia prædicata cognitione actuali confusa cognoscenda, primum, quod à nobis debet cognosci semper, sit magis vniuersale, vel minus vniuersale. Cognitio autẽ actualis confusa ad omne illud extẽditur, quod vel totum actuale est, vel modum, aut similitudinem totius actualis habet, qualia sunt suprema genera prædicamentorum, quæ licet non componantur ex partibus, quasi compositа censentur nostro modo intelligendi, ex entitate, & modo intrinseco particulari, vt substantia ex entitate, & modo per se, sicque de cæteris. Imo & ens ipsum, & accidẽs, quasi composita censentur, ex modis omnibus intrinsecis prædicamẽtorum, quos actu saltem confuso videntur includere; ideo quasi per modum totius actualis apprehenduntur à nobis, & cognitio eorum, per quam cognoscũtur nõ cognitis distinctè his, ex quibus quasi composita cẽsentur, vocanda est actualis cõfusa, sicut cognitio aliorum prædicatorũ vniuersalium, & de omnibus procedit prima pars quæst.

Circa quam est prima opinio Scoti 1. lib. Met. q. 10. & in 1. d. 3. q. 2. assentis primũ cognitum à nobis cognitione actuali confusa nõ esse vniuersalius prædicatum, sed potius speciem specialissimã, vt in cognitione actuali confusa hominis, prius à nobis cognosci hominem ipsum, quam aliquod ex superioribus prædicatis, & magis vniuersalibus, ex quibus cõponitur, vt prius quam corpus, substãtiam, vel ens, hæc vero posterius, ac difficilius à nobis cognosci. 44

Probat testimonio Arist. 1. lib. posteriorum cap. 2. textu. 5. & 1. libr. Met. cap. 2. quibus locis asserit, illud

 esse

esse nobis notius, quo propinquis est sensibus, quia omnis nostra cognitio a sensibus incipit, & per eos peruenit ad intellectum res cognoscenda. Ex quo sic arguit, species atoma propinquior est sensibus cæteris prædicatis vniuersalibus; ergo inter vniuersalia prædicata primo à nobis est cognoscibilis. Antecedens probatur, quia species atoma propinquior est singularibus, in quibus sunt accidentia sensibilia; ergo propinquior est sensibus, cætera vero prædicata, quo vniuersaliora, eo sunt a sensibus remotiora; ergo difficilius à nobis cognoscuntur. Et ex hoc deducitur aliud in confirmationem, quia vniuersalia intelliguntur à nobis per abstractionem à singularibus; ergo illud erit primum cognitum, quod magis ad singularia accedit, quod est species atoma.

45 Probat etiam ratione, quia causa naturalis non impedita nobilissimũ effectum quem potest, producit, quia secundum totam virtutem, & modo naturali ex determinatione ad vnum operatur, sed intellectus est causa naturalis, & etiam potentiæ sensitiuæ, & phantasmata, cum eo concurrẽtia; ergo si non impediatur, producet statim perfectissimã cognitionem, sed hæc est cognitio speciei infimæ: cum constet hanc esse perfectiorem omnibus prædicatis vniuersalioribus in sua essentia inclusis; ergo hæc erit primo cognita ab intellectu inter vniuersalia prædicata. Scotum secuntur Mayronius, Liehetus, & Bargius in 1. d. 3. qu. 2. Antonius Andræas 1. lib Met. q. 10. Aquilinus 1. lib. suæ Physicæ, Frascatorius 1. lib. de intellectione ad finem. Eandem secuntur plures moderni, sed hoc modo eam explicant.

Prima intellectio nostra duobus modis fieri potest. Primo positis quibusdam impedimẽtis, vt maxima distantia ex parte obiecti, vel indispositis potentiis sensitiuis, per quas ad intellectum peruenire debet. Et si ita fiat, non producet statim intellectus perfectissimam operationẽ, sed prius imperfectam, & ideo non statim cognoscet speciem atomam, sed prius vniuersaliora prædicata, quorum cognitio imperfecta est, sed si fiat debita aproximatio obiecti, & nulla sit indispositio in sensibus, primum quod cognoscit via originis, idest primam cognitionẽ, quam simpliciter habet, est speciei infimæ, post eam vero cognoscit vniuersaliora prædicata. Et hoc modo intellectã opinionẽ Scoti (vt verè ab eo intelligitur) verã esse aiunt. Sed ne videantur loqui contra D.Th. addunt, quod quando D.Th. asserit primũ cognitum à nobis esse prædicatum magis vniuersale, loquitur de cognitione facta primo modo, non secundo, ideo non est contrarius Scoto.

Secunda sententia, est D. Tho. in procemio huius operis, in opusculo de ente, & essentia cap. 7. & 1. p. qu. 85. art. 3. quibus locis asserit primum conceptũ vniuersalem, quem de quacumq. re formamus non esse infimæ speciei, sed entis, non in tota sua vniuersalitate, quia cum noster intellectus pro statu, quo anima est in corpore, nihil intelligat, nisi per sensus, & sensus nihil præter corpora per se percipiant, nihil etiam intellectus, nisi corporea per se intelligit, spiritualia vero per species corporum. Ideo primum conceptũ vniuersalem, quẽ per se format de re quacunq. est conceptus entis corporei, vel corporis in communi. Quam sententiam aliis verbis obscurioribus explicare solẽt alij dicentes, primum cognitum à nobis 46

bis cognitione actuali confusa esse ens concretum quidditate sensibili, quod clarius dicitur esse ens corporeum, vel corporis, quod est secundũ prædicatum prædicamenti substantiæ. Cum D. Th. sentiunt omnes præter Scotum, & qui eum secũtur, Auicen. 2. lib. suæ Met. cap. 1. Simplicius cap. præsenti, Themistius in sua paraphrasi super 1. lib. Physic. cap. 4. Rich. in 2. d. 24. art. 3. q. 4. Alensis in Commẽtariis primi, & quinti lib. Met. Capreol. in 1. d. 35. qu. 2. ad 7. Gregorij, Ferr. 1. lib contra gent. cap. 48. Venetus, Niphus, & Iauelus cap. præsenti. Socinas. 7. Met. qu. 12. Caie. opus de ente, & essentia in principio. Sotus. 1. lib. Phys. q 2. Aegidius. 7. lib. Meta. q. 1. Caietatienensis. 1. *Phys.* q. 5. Vicomercatus in procemio huius operis, Zimara. cap. præsenti, & est communis in schola, & tenenda.

Probatur testimonio Aristotelis cap. præsenti, vbi expresse docet in tradẽdis disciplinis, imo in cognoscenda quacũque re, ab à vniuersalioribus prædicatis, quæ ei conuenire possunt incipiendum esse: vt per hæc possimus specialia cognoscere, quod adeo necessariũ, & naturale esse docet, vt non solũ in cognitione nostra sensitiua, & intellectiua, probetur verum, sed exemplo puerorum, qui primo omnes vocant patres, deinde eos tantum, à quibus geniti sunt: ergo prius vniuersaliora cognoscunt, & magis confusa, deinde ad particularia descendunt.

47 Probatur deinde ratione, quia natura in suis operationibus procedit ab imperfectioribus, vt per hæc ad perfectiora perueniat. Vt constat in generatione hominis, in qua non statim introducitur anima rationalis in corpus. Sed prius aliæ formæ imperfectiores, & vniuersaliores, vt forma embrionis cũ dispositionibus etiam imperfectioribus, & sibi cõuenientibus, vnde prius viuit corpus vita sensitiua, quã rationali, sed imperfectiores operationes sunt vniuersaliores; ergo ab vniuersalioribus procedit semper, sed intellectus est potentia naturalis, atq. etiam sensus, quibus mediis obiecta ad ipsum perueniunt; ergo sic etiam procedet in suis operationibus, vt primo imperfectiores efficiat, vt per eas ad perfectiores perueniat. Imperfectiores autẽ sunt, per quas vniuersalia, & magis confusa intelligit, cum hæc sint imperfectiora prædicata, perfectior vero operatio est, per quam intelligit speciem atomam; ergo hæc non potest esse primũ cognitum ab eo, sed vniuersaliora prædicata.

Vt autem veritas huius sententiæ melius intelligatur, & arg; oppositæ cõmodius soluantur notandũ est, intellectũ nr̃um, quãdiu est in corpore nihil cognoscere, nisi per sensus, & cũ sensus solum percipiãt corporea, nihil, nisi corporeũ per se cognoscit, & per corpora, cognoscit spiritualia. Itaq. adæquata, & propria eius ratio obiectiua est entitas corporea, & adęquatum, atque proprium obiectum, quod, est corpus. Vnde sequitur illud prædicatum prius cognoscere, cuius accidẽtia prius, ac fortius mouẽt sensus, & cuius singulare prius ab eis percipitur, sed fortius, & prius mouent sensum accidentia corporis, & prius singulare corporis, percipitur ab eis, quam accidentia speciei atomæ, vel singulare eius; ergo primum cognitum ab intellectu est vniuersale prędicatum corporis, quam atoma species. Probatur minor, quia vel successiuẽ applicatur obiectum sensui, ita vt prius remota fiat applicatio.

Deinde

Deinde proxima, & aliquod est im-
pedimentum ex parte sensus, & tunc
euidens est prius mouere vniuersa-
liora accidentia, quam minus vniuer
salia, quod patet, dum rem videmus
à longè, quā primo cognoscimus esse
corpus, deinde viuentem per accidē
tia motus, mox cognoscimus esse ani
mal, & tandem hominem. Vel statim
fit perfecta applicatio obiecti, & nul
lum est impedimentum ex parte sen
sus, & tunc etiam non est minus eui-
dens, quod prius, & fortius moueant
sensum accidētia vniuersalioris præ
dicati, nam licet statim sensibus se
offerat homo, vel Petrus, sed prius eū
mouēt magnitudo, & color eius, quā
specialia accidentia, & prius sensus
percipit esse corpus, quam hominē,
vel Petrum, prius quidem non tem-
pore, aut certè breuissimo, atque in
perceptibili, sed prius natura; cum
sint accidentia magis notiora, & quę
vniuersalius mouent; ergo prius sal
tem natura, vel tempore breuissimo
cognoscit intellectus singulare cor-
poris quam hominis, & cum vniuer-
salia cognoscat per abstractionem à
singularibus, prius natura, vel tempo
48 re cognoscet vniuersalius prædica-
tum, quā speciem atomam. Et in hoc,
videtur mihi consistere deceptionē,
oppositæ sententiæ: quæ ideo putat,
primo cognosci speciem, quia statim
offeruntur sensibus accidētia eius, &
statim percipitur aliquod singulare,
eius, ita vt nullum obiectum magis
vniuersale prius ei obiiciatur. Quod
apertè falsum est, quia repugnat acci
dentia speciei, & singulare eius obii
ci sensibus, quin prius tempore, vel
natura in eisdem accidentibus eius,
& in eodem eius singulari obiician-
tur accidentia corporis, vt magnitu-
do, aut quantitas, & etiam singulare
corporis, vt dum Petrus statim obii-
citur visui, prius in eo obiicitur cor
pus singulare, & accidentia eius, quā
singularis homo, vel eius accidētia;
ergo necesse est, prius saltem natura
intelligi, quod sit hoc corpus, quam
hic homo, vel Petrus, & ex consequē
ti prius intelligitur corpus in com-
muni, quam homo in cōmuni, & hoc
est primū cognitum à nobis semper
esse vniuersalius prædicatum, quam
speciem atomam. Quod ita verū est,
vt non semper sit necessarium intel-
lecto corpore, prius post corpus in-
telligi viuens, deinde animal, & tan-
dem homo, sed statim potest vnum,
vel alterum intelligi, aut etiam spe-
cies atoma secundum modum appli-
cationis obiecti. Et ratio huius est,
quia prius debet percipi à potentia
adæquata ratio sui obiecti, atq. etiā
obiectum eius adæquatum, vt quod,
si, vt quod possit eam statim moue-
re, quā cætera obiecta, vel rationes
inadæquatæ, inter quas nullus debet
ordo seruari, nisi applicationis ad po
tentiam, sed ratio obiectiua adæqua
ta intellectus pro hoc statu est ratio
corporis, & obiectum etiam adæqua
tum, quod percipit, est etiam corpus;
ergo primo debet corpus, & singula-
re corpus percipere, quā cætera præ
dicata, inter quæ non est alius ordo
necessario seruandus, nisi secundum
modum applicationis obiecti, & ex-
peditionis potentiarum.

Ex quibus patet iam veritas com-
munis sententiæ. Et ad testimonium 49
Arist. pro Scoto cōcedendum est id
asserere, sed negandum, quod species
infima propinquior sit sensibus, sed
propinquius absq; dubio est corpus,
cuius accidentia propinquiora sunt,
& fortius, ac prius mouent sensum,
vt de magnitudine ac cæteris proba-
tū est, & ideo prius per sensum perci-
pitur hoc corpus, quā hic homo, vel
Petrus,

Petrus, & ex consequenti prius percipitur ab intellectu, & cum vniuersale cognoscat intellectus per abstractionẽ à singularib⁹, prius vniuersale corporis, quã hominis cognoscit.

Ad arg. vero neganda est maior, quod causa naturalis non impedita, statim producat effectũ perfectissimum, quem potest. Cum oppositum constet experientia, nam primo producit ignis imperfectas dispositiones, deinde perfectiores, vt tandem ad perfectissimas perueniat, quas forma introducenda sequitur, & eodem modo procedunt cæteræ causæ naturales in productione fructuum, & aliorum effectuum vitalium.

Secũda pars quæst. de cognitione vniuersalis cum singulari comparati.

50 PRobato iam, quod in processu cognitionis vniuersalium prædicatorum, primum cognitum sit vniuersalius predicatum, potius quam atoma species, restat aliquid dicere de cognitione vniuersalium comparata ad singularia. Ideo quærimus, ꝙ sit primo cognitũ ab intellectu, vniuersale, an singulare, & videtur esse vniuersale, quia absolute docuit Aristot. ab vniuersalioribus procedere cognitionem nostram, tanquam à nobis notioribus; ergo sentit, vniuersale prædicatum prius semper debere cognosci, quam minus vniuersale, atque etiam quam singulare. Et ex natura intellectus videtur probari, qui dum est in corpore, non cognoscit directè singularia corporis, quæ non sunt ei proportionata; cum sit potentia spiritualis, sed solũ vniuersalia, quasi spiritualizata per abstractionẽ à singularib⁹, & cognitis vniuersalibus per quãdam reflexionem procedit ad cognoscẽda singularia, quæ ideò posterius, quam vniuersalia cognoscit. Et ita tenet prima opinio multorum, quos modo non refero, quia quæstio hæc maximè dependet ex alia de modo, quo intellectus singularia cognoscit, quam disputãt 3. lib. de Anima, & propterea ibi referẽdi sunt pro hac opinione omnes qui tenent singulare materiale non cognosci directè ab intellectu, sed per reflexionem, nunc vero satis sit opinionem eorum referre.

51 Secunda opinio asserit primã omnium cognitionum, quas habet intellectus noster esse rei singularis, & ideo facta comparatione inter vniuersale, & singulare, primum cognitum ab eo esse singulare. Hęc est iam communis ferè sententia scholæ, pro qua nullum etiam autorem refero, quia in eodem 3. lib. de Anima referendi sunt. Nam omnes, qui tenẽt singulare materiale directè cognosci ab intellectu, asserunt prius cognosci quã singulare, & hæc sententia videtur nobis probabilior; & sequẽda.

Probatur vnico argu. vniuersale cognoscitur ab intellectu per abstractionem à singularibus, & abstractio ipsa est operatio intellectus, per quã cognoscit rationem communem in eisdem singularibus existentem, non cõsideratis singularitatibus, per quã contracta est, sed repugnat cognoscere rationem communem in singularibus existentem, nisi prius cognitis singularibus; ergo repugnat cognoscere vniuersale, nisi post cognitionem vnius, vel plurium singularium, à quibus abstrahitur. Quare primum cognitũ ab intellectu erit singulare.

52 Ad testimonium Arist. respondetur, solum loqui de cognitione vniuersalium quia hęc est, quæ proxime deseruit cognitioni scientificæ de qua

qua ipse agebat cap. præsenti, in quo constituere voluit ordinem procedendi in tradendis disciplinis, quæ non sunt de singularibus, sed de vniuersalibus. Quare non comparat cognitionem vniuersalium cum cognitione singularium, sed solum cognitionem vniuersalium prædicatorum inter sese, in qua docet ab vniuersalioribus incipiendum esse.

Ad arg. vero negandum est antecedens; quod intellectus, dum est in corpore, non cognoscat directè singularia, quia si ea non cognoscit directè, sed per reflexionem ex cognitione vniuersalis, non videtur, quomodo posſit vniuersale cognoscere non cognito prius singulari, à quo illud abstrahere debet. Directè igitur illud cognoscit, & ideo prius, quam vniuersale, vt ex eo posſit vniuersale abstrahere, & abstractum cognoscere, nam vniuersale prædicatũ non est aliud, quam ratio cõmunis abstracta à singularibus.

QVAEST. IIII.

An eadem sint notiora nobis, & notiora natura, vel diuersa.

53 Quæstio hæc proponitur propter diuersa testimonia Arist. in quibus videtur vtrumque asserere, nempè eadem esse notiora naturæ, & notiora nobis, atque etiam diuersa. Et imprimis, quod non sint eadem, sed diuersa docet cap. præsenti his verbis. *Non enim sunt eadem, & nobis nota, & simpliciter.* Per simpliciter nota intelligens nota secundũ naturam, & 1. lib. poster. tex. 5. ita ait. *Priora uero sunt, & notiora bifariam, non enim idem prius natura, & ad nos prius, neq. notius, & nobis notius.* Quod vero eadem sint notiora secundum naturam, & nobis, colligitur euidẽter ex duobus locis. Primus est cap. præsenti, vbi asserit vniuersaliora esse nobis notiora, atq. etiam notiora esse secundum naturam docet 1. lib. poster. ca. 2. asserens nobis notiora esse, quæ sunt propinquiora sensibus, notiora vero secundum naturã, quæ magis ab eis remota sunt, & ideo vniuersaliora, quia magis à sensibus remota sunt notiora esse secundum naturam, singularia vero notiora nobis, quia sensib⁹ sunt propinquiora.

Circa sensum horum testimoniorũ, & circa quæst. ipsam diuerso modo loquuntur interpretes Arist. quorum sententias non refero, quia tam variæ sunt, vt rem potius confundere videantur, quam eam explicare, sed ex eadem doctrina Aristo. & D. Th. quæst. soluenda est. Notandũ est igitur, priora, & notiora secundũ naturã multis modis accipi apud Aris. & D. Th. Primo illud dicitur prius, & notius secũdum naturam, quod est generatione prius. In qua acceptione litteræ priores, & notiores sunt syllabis, & vniuersaliter partes notiores toto ex eis composito, & vniuersaliora minus vniuersalibus, quæ ex illis componuntur, vt animal prius, & notius est homine in hac acceptione. Ita docet expresſè Arist. 6. lib. Top. cap. 1. loco. 18. & 2. lib. de Generatione animalium cap. 3. vbi imperfectiores formas, à quibus vniuersaliora prædicata accipiuntur, priores, & notiores natura esse ait, quia prius ordine naturæ generantur, vt forma vegetatiua prior est sensitiua, & hęc prior, & notior anima rationali.

In 2. acceptione dicuntur priora, & notiora secundũ naturã, quæ sunt 54
posteriora generatione, & hoc modo totum prius est, & notius partibus, & minus vniuersalia notiora etiam

etiā sunt vniuersalioribus, quia perfectiorem habent entitatem, & essentiam, & magis sunt intenta à natura ipsa. Hāc acceptionē ponit expressè Arist. 2. lib. de partibus animalium, cap. 3. & eandem simul cum præcedenti D. Tho. 1. p. q. 85. art. 3. ad 1. Ex quibus colligitur idem esse prius & notius natura altero, & etiam posterius, & minus notum natura diuersa ratione, vt partes sunt priores, & notiores natura toto, in quātū prius, quam totū fiunt, & etiam in quātum totum ab eis habet esse, & per eas cognoscitur. Et vniuersaliora sunt notiora minus vniuersalibus, quia prius etiam fiunt, & partes eorum sunt, à quibus eorum cognitio depēdet, sed totum prius, & notius est partibus, & minus vniuersalia priora, & notiora vniuersalioribus, quia partes ordinantur ad totum, tanquam ad finem, propter quem fiunt à natura, & vniuersaliora ad minus vniuersalia, totum etiam perfectiorem essentiam habet, quam singulæ partes, & minus vniuersalia, quam vniuersaliora. Vt homo perfectior est essentialiter animali, & hac ratione prior, & notior eo secundum naturam. Et ex hoc intelligitur has duas acceptiones non esse contrarias, sed diuersas, propter diuersos titulos, vel cōsiderationes, quas habent.

Tertio modo dicuntur notiora se-
55 cundum naturam, quæ magis distant à materia, à corpore, & à sensibus. In qua acceptione Deus, & angeli dicūtur notiores secūdum naturam substantiis corporeis, & ex prædicatis vniuersalibus, vniuersalissima, quæ abstrahunt à corpore, notiora sunt minus vniuersalibus, vt ens cum suis passionibus notius est corpore, & cæteris prædicatis corpore inferiorib⁹. Hanc acceptionem posuit expressè Arist. 1. lib. poster. cap. 2. per maximè vniuersalia ea intelligens, quæ abstrahunt à corpore. De Deo autē, & intelligentiis loquitur. 2. lib. Met. vocans has substantias immateriales manifestissima naturæ, ad quæ percipienda ait se habere intellectum nostrum, sicut oculi vespertilionum ad lumen solis: ad significandam difficultatem, quam habet intellectus noster ad eas cognoscendas, ex eo prouenientem, quod sicut abstrahunt à materia, ita etiam à sensibus, à quib⁹ remotissima esse dicuntur.

Notiora autem nobis explicuit Arist. 1. lib. post. cap. 2. tex. 5. his verbis. *Dico autem ad nos quidem priora, & notiora, quæ sunt propinquiora sensui.* Et idem docuit cap. præsenti, dum asseruit notiora nobis esse vniuersaliora, & confusa. Per vniuersaliora non quæcunque intelligens, sed solū corporea, hoc est corpus vniuersaliter sumptum, & cætera prædicata eo inferiora, vt viuens, animal, homo, ac similia, quæ nō alia ratione nobis notiora vocari possunt, nisi quia proximiora sunt sensibus, ex eo, quod singularia eorum facile mouēt sensum. Et propter eandem rationem principia quædam vniuersalissima, quæ in ordine ad scientias vocantur dignitates, notissima sunt nobis, quia termini eorum facile percipiuntur ex sensibilib⁹, vt in mathematicis, *Omne totum maius esse sua parte, & si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent, sunt æqualia.*

His expositis, tribus cōclusionibus
respondemus quæst. propositæ secū- 56
dum mētem Arist. & D. Tho. Prima est, sæpè contingit non solum in mathematicis, sed etiam in physica
eadem esse notiora secūdum naturam, 57
& etiam nobis. Probatur hæc testimonio Aristo. 2. lib. de Generatione animaliū cap. 3. & 6. lib. Top. cap. 1. quibus

Vtrunq. asserere, non tamen de eisdē vniuersalioribus, sed de diuersis. Nā vniuersaliora duplicia sunt, quædam corporea, qualia sunt prædicatum corporis, & alia eo inferiora, vt viuens, animal, homo. Alia sunt superiora corpore, & quæ à corporeis, & incorporeis rebus abstrahunt, & hęc dicuntur vniuersalissima, vt substātia, & ens. Dum ergo Aristoteles asserit vniuersaliora esse nobis notiora: de corporeis solum loquitur, de quibus verum est, quia sensibus sunt propinquiora, & etiam sunt partes prædicatorum minus vniuersalium, per quas debent cognosci à nobis. Sed dum dicit vniuersaliora difficilimè à nobis cognosci, de his postremis tātum loquitur à corpore abstrahētibus. Probatur euidenter ex ratione per quā id probat, nempè, quia sunt remotissima à sensibus, hoc enim solum de his verum esse potest, non de vniuersalibus corporeis, de quibus notum est potius esse sensibus propinquiora. Cum ergo vtrunque dictum ab Aristotele intelligatur ab eo, de diuersis vniuersalioribus, nihil contrarietatis continet.

59 Secundū quod asserit hoc loco est vniuersaliora esse nobis notiora, quā minus vniuersalia, vel quod idē est, quam singularia, sed primo posteriorum cap. 2. textu. 5. affirmat vniuersaliora difficilè à nobis cognosci, singularia vero esse nobis notiora; ergo de singularibus affirmat esse nobis notiora, & ignotiora, quod repugnat. Respondet D. Tho. capite præsenti non loqui Aristotelem dē eisdem singularibus in his locis, sed de diuersis. Ita vt cap. præsenti singularia pro minus vniuersalibus accipiat eiusdem ordinis corporei, cū vniuersalioribus, & ita sensus eius sit, vniuersaliora corporea notiora nobis esse minus vniuersalibus etiā corporeis: quod verum est, ac necessarium, vt probauimus. In alio vero loco de veris singularibus sensibilibus loquitur: cum quibus comparat vniuersaliora, non quæcunque, sed, quæ abstrahunt à corpore, de quibus ignota nobis esse docet, quia assensu remotissima, singularia vero sensibilia nobis notiora, notitia sensitiua, quia sensui propinquiora.

Secundo respondere possumus in vtroque testimonio loqui de cognitione intellectiua, & in vtroque etiā singularia accipere, non pro indiuiduis, sed pro minus vniuersalibus corporeis, qualia sunt species atomæ, sed cap. præsenti de vniuersalioribus corporeis tantum loqui, quæ considerantur in philosophia naturali, in alio vero loco de vniuersalissimis abstrahentibus à corpore, quia dicit esse à sensibus remotissima. Sensus igitur vtriusq. loci est, inter vniuersaliora, & minus vniuersalia corporea, illa esse notiora, & ideo ab eis esse incipiendum, sed inter vniuersaliora à corpore abstrahentia, & minus vniuersalia corporea, hęc esse notiora nobis, quia sensibus propinquiora, illa vero valde ignota, quia assensibus remotissima, & adeo nihil contrarium est in his testimoniis benè intellectis.

CAPVT SECVNDVM de principiis aduersus Parmedinem, & Melissum.

IAM incipit Aristoteles agere de principiis rerum naturalium, & primo errores aliorum philosophorum, qui suo tempore circunferebātur, re- 60

iicit, deinde veram, ac propriam doctrinam proponit, procedens in hoc admodum agentium naturalium,quę primo expellunt à materia oppositas dispositiones,& formam, deindè introducunt propriam. Et cap.præsenti incipit ab errore Parmenidis, & Melissi,quem refutare intendit. Diuiditur autem caput in duas partes: nam primo ostendit tot fuisse antiquorū philosophorum opiniones de principiis rerum naturalium, quot possibiles erant,deinde proponit opinionem Parmenidis,& Melissi, asseritq. indignam esse, quæ à philosopho naturali refutetur,quia de principiis rerum naturalium non loquitur naturaliter, hoc est non secundū principia naturalis philosophiæ, sed tandem iam reiicit duplici argumento.Opinio igitur Parmenidis,& Melessi fuit principium rerum naturalium vnum tantum esse,& immobile, sed Parmenides dicebat esse finitum, Melissus vero infinitum, & propter vtranque conditionem asserit, non loqui de principis rerum naturalium naturaliter, (hoc est non secundum principia naturalis scientiæ necessario præsupponenda. Ideo non esse philosopho naturali disputandum contra illos, quia contra negantes principia propria alicuius scientiæ, non potest scientia illa disputare,cū ad eam non pertineat probare propria principia, sed fortè ad vniuersaliorem,qualis est metaphysica, aut dialectica, particularis vero scientia præsupponit propria principia tanquam certa,) quia vtraque conditio destruit principia philosophiæ naturalis. Quod hac ratione probat, de prima, nam apud hos philosophos principium ex quo aliquid fit, & id quod fit ex eo,vna,& eadem res sunt secundum substantiam, idem est ergo ponere vnum principium rerum omnium naturalium, ac dicere omnes res naturales vnam, & eandem esse: quod contrarium est cuidam principio naturalis philosophiæ,nēpè principium, & id quod ab eo procedit res esse distinctas, quia relatio realis debet esse inter ea,procedentis, & eius à quo procedit, quæ appellatur relatio originis, relatio autem realis non potest esse,nisi inter res distinctas. Probat etiam de secūda conditione,nempè immobilitate, quod sit contra principia verè philosophiæ, quia in ea principium per se notum est, motum dari in rerum natura, sed qui dicit principium rerum naturalium vnum esse,& immobile,tollit prorsus motum,& consequenter principia veræ philosophię; ergo contra principia rerum naturalium loquitur. Quare indignum est, vt à philosopho naturali refutetur.

Sed tandem refutat eandem opinionem duplici argumento. Primo, quia si principium rerum naturalium vnum tantum est, vel dicit substantiam cum quantitate, vel sine illa, si cum quantitate; ergo non est vna res, sed multiplex, quia quātitas res est distincta à substantia. Si vero dicit substantiam sine quantitate; ergo nec est finitum, nec infinitum. Probatur consequentia, quia finitū, & infinitum propria passio quantitatis est. Secundo, quia si vnum est, vel est diuisibile, & tunc iam erit plura, saltem in potentia, vel indiuisibile, & ita non erit quantum, nec proinde finitum, nec infinitum, vt asserunt. 6Ex

C A P.

CAPVT. III.

REFVTATA opinione Parmenidis, & Melissi cap. præcedente, intendit Arist. in præsenti respondere rationibus eorum. Diuiditur autem in duas partes. In prima, respondet argumento Melissi. In secunda arg. Parmenidis. Argumentum autē Melissi non proposuit Aristot. in litera, sed ex solutione quam ei tribuit, colligunt omnes interpretes tale fuisse. Quod genitum est, habet principiū; ergo quod non est genitum, non habet principium. Sed ens non est genitum; ergo nō habet principium: & ex consequenti non habet finem, quia ꝙ caret principio: necesse est etiam fine careat. Probat minorē; quia si ens esset genitū, aut ex nihilo, aut ex aliquo, non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit, sed nec ex aliquo, quia si ex aliquo fieret, prius esset, quā fieret, quia in eo saltem, à quo fieret, aliquo modo esset, prius quam fieret, esse autem aliquid antequā fiat, impossibile est. Vlterius, quod caret principio, & fine, est infinitum; ergo ens est infinitū, quare erit immobile, & vnū. Respondet Arist. vitiosam esse primam consequentiā, quia procedit ab inferiori ad superius negatiuè, vt si ita arguatur, est homo; ergo est animal, non est homo; ergo nō est animal. Probatur sic procedere, quia vel principiū sumit pro principio, à quo accipit suum esse, vel pro principio durationis, aut pro principio magnitudinis, non primo modo, quia dū philosophus iste ponebat principiū infinitum, non sumebat infinitū pro infinito duratione, sed pro infinito in magnitudine, aut essentia, quo supposito non sequitur, non habere principium, à quo procedat; ergo esse infinitum: cum cœlum apud eosdē philosophos non esset genitum, & tamē esset finitum. Nec sumit principium pro principio durationis, quia minus benè sequitur, non habet principium durationis; ergo est infinitū magnitudine, vel essentia. Sumit ergo principiū pro principio magnitudinis, & tunc euidens est habere principium non cōuerti cum eo, quod est esse genitum, sed superius esse, habere principium, cum eidem cœlo conueniat: cui ex sententia eorundem philos. nō conuenit esse genitū; ergo consequētia sic procedens, non est genitum; ergo nō habet principium, vitiosa erit ab inferiori negato ad superius etiā negatum procedens, daturq. in eodē cœlo, antecedens verū, & consequēs falsum; cum verū sit de eo enūtiare, quod non sit genitū, falsum vero, ꝙ non habeat principiū magnitudinis.

Argu. Parmen. sic procedebat, vt colligitur ex eodē Arist. 1. lib. Met. in principio, vbi opinionem horum philos. etiam tangit, & ex solutione eius. Quidquid est præter ens, est nō ens, sed non ens est nihil; ergo quidquid est præter ens, est nihil, ens autem est vnū; ergo quidquid est præter vnum, est nihil, & ex consequenti omnia sunt vnum ens, nec plura principia sunt ponēda. Vlterius, quod solum est, licet finitum sit, non habet à quo moueatur, immo nec habet, quo tēdere possit, aut moueri; ergo illud vnum erit immobile. Hoc autē arg. vitiosum quoq. esse prob. Arist, quia vtitur termino æquiuoco, aut saltem analogo absq. distinctione eius, nempè, ente, quod multis modis dicitur de substantia, & accidentibus, & etiā vtitur eo æquiuocè, hoc est diuersa ratione sumpto in vna, & altera consequentia eiusdem discursus. Vnde licet bonus sit primus syllogismus sumpto ente pro substantia, & accidenti, 62

falsa tamen est minor statim sub sumpta, nempè, ens est vnum, nō est enim vnum, sed multa, quia substantia, & accidentia multa sunt. Si vero dicatur ens sumi vtrobiq. aut pro sola substantia, aut pro solo accidenti. Tunc falsum erit consequens secundi syllogismi, ergo quidquid est præter ens est nihil, cum accidens sit pręter ens sumptum pro sola substantia, & substantia sit præter ens sumptum pro solo accidenti.

QVAESTIO. I.

An totum distinguatur realiter à suis partibus.

63 ARistoteles cap. præsenti hoc arg. vsus est ad probandū contra Parmenidem, & Melissum, quod principium rerum naturalium non sit vnū. Principium illud est totum; ergo habet partes, ex quibus componitur, sed partes distinguūtur à toto, nam si ab eo non distinguerentur; ergo nec interse possent distingui; ergo nō esset vna res, sed plures, nempè totum, & partes. Propter hanc rationem Arist. ab omnibus interpretibus, tā antiquis quā modernis excitatur quæst. de distinctione totius à partibus, an sit realis, vel solum rationis. Pro cuius intellectu explicandæ sunt diuersæ acceptiones totius. Totum vnū est per se, aliud per accidēs. Totum per se est illud, quod resultat ex potētia perse, & actu per se, vt homo ex corpore, & anima. Totum per accidens, quod continet multa casu, aut per accidens concurrentia, vt cumulus, vel album, quod ex substantia, & accidenti per accidens conuenientia constat. Totū perse diuiditur, 2. in potētiale, quod constat multis partibus potestatiuis, quale est genus respectu specierum, & differētiarum. Et in actuale, quod ex multis partibus actualibus per se vnitis constat, vt lapis, vel lignum. Et hoc totum actuale diuiditur. 3. in physicum, methaphysicum, & integrale. Physicum est, quod componitur ex materia, & forma naturaliter vnitis, vt homo ex corpore, & anima. Metaphysicum, quod componitur ex genere, & differētia, vt animal ex viuenti, & sensibili. Integrale, quod constat ex multis partibus integrantibus entitatem eius substantialē, vel accidentalem, vt linea ex multis partibus quātitatiuis, & aqua ex multis partibus substantialibus aquæ. Quod totum integrale tandem diuiditur in homogeneum, cuius partes sunt eiusdem rationis, vt aqua, & in eterogeneum habēs partes diuersæ rationis, vt homo constas capite, brachio, & pede.

His acceptionis expositis, priusquā diuersas opiniones referamus, proponenda sunt ea, in quibus opinantes conueniunt. Primo igitur certum est apud omnes totum per accidens, atq. etiam totum potestatiuum, & totum metaphysicum nō distingui realiter, nec ex natura rei à partibus eius, sed ratione tantū. Cuius ratio est manifesta, quia totum per accidens non dicit vnam aliquam naturam resultantem ex partibus, imo neq. aliquā vnionem earum, sed solū entitates earum simul cōcurrentes; ergo nec potest continere aliquam entitatē, præter entitatem partium. Totum autē potentiale, & actuale metaphysicum non est compositum ex partibus realiter distinctis, sed solum est conceptus obiectiuus, ex pluribus etiā cōceptibus obiectiuis ab eadem entitate reali desumptis compositus, ideo non esse res distincta á qualibet eius parte, nec ab omnibus simul, sed solū per intellectum, à quo fit compositio 64

vtri-

vtriusq. Vt species non est res distincta à genere, & differẽtia, ex quibus componitur, nec genus à differẽtiis, & speciebus sub se contentis.

Solum ergo procedit quæstio de toto physico, & integrali, de quibus etiam est certũ, quod à qualibet parte per se sumpta distinguãtur realiter, distinctione quidem reali includentis, & inclusi, quia cũ partes sint res distinctæ, necesse est totũ includens oẽs distinctam entitatem includere præter singulas per se sumptas, nẽpè entitatem aliorum; ergo necesse erit distingui realiter hoc genere distinctionis à singulis per se sumptis. Certum est etiam, adhuc ab omnibus simul sumptis realiter distingui. Probatur euidenter, quia fieri potest, vt partes omnes simul sint, & quia non sunt vnitæ, nondum est totum etiam realiter, vt anima rationalis, & corpus etiam si simul sint, si tamen anima non sit corpori vnita, nõ sunt homo etiam realiter, sed homo, qui ex eis iam vnitis per generationem resultat, alia res distincta ab eis est. Solum ergo est quæstio de partibus simul sumptis, & vnitis; quæ adhuc vnitæ duobus modis sumi possunt, collectim, & diuisim, & hoc secũdo modo accipiuntur, dum dicitur materiã informatam, seu vnitam formæ constituere totum, atq. etiam ex hac medietate cũ illa copulata termino cõmuni totũ continuum resultare. Hoc etiam modo dicitur partes vnitas origine, aut causalitate antecedere totũ, esseque causam eius materialẽ, & formalem si totum sit essentiale physicum, vel omnes esse causam materialem, si sit totum integrale. Collectim vero sumuntur, non solũ, vt sunt sub vnione, sed quasi sub vna, eademq. collectione, in eo sensu, quo dicere solemus, tres vnitates ordinatas constituere numerum ternariũ, aut corpus, & anima vnita constituere hominem, & in h. sensu distinguntur realiter à toto, quia videntur sumi, vt sunt sub vnione in fieri, & non in facto esse. Difficultas igitur quæst. reducitur ad sensum collectiuũ, an partes, vt vnitæ sint eadem entitas realis cum toto, vel totum sit alia entitas præter entitatem earum.

Et est 1. opinio Scoti 3. Met. q. 4. & in 3. d. 2. q. 1. art. 1. tenens totum phys. esse tertiam quandam entitatẽ 65
distinctã ab entitatib. materiæ, & formæ, atq. etiam totum integrale ab entitatibus duarũ medietatum. Quam tenuit Auic. 3. Met. cap. 4. & secũtur Capr. in 3. d. 2. q. vnica ar. 1. & ibidẽ Durã. Caie. 3. p. q. 6. art. 5. ad 1. Ferr. 4. contra gent. cap. 81. Herueus in 3. d. 2. q. 14. Fons. 5. Met. ca. 2. q. 2. sect. 2. & Conimb. 1. phys. ca. 2. q. 1. ar. 3. Probatur testimonijs Arist. 2. lib. de Anima tex. 2. 7. Met. cap. 5. tex. 7. quibus locis substantiã corporeã diuidit in tria membra, materiam videlicet, formam, & compositum asserẽs tres esse substantias, & 5. Met. ca. 14. text. 19. ait sex non esse bis tria, sed semel sex, & lib. 7. cap. 17. text. vltimo. Vbi *syllaba inquit non est ipsa elementa, nec idem, quod, b. & a, nec caro ignis, & terra. Dissolutis namque hæc quidem amplius non sunt, vt caro & syllaba, elementa vero ignis, & terra sunt: est ergo syllaba aliquid, non solũ elementa, vocalis, & muta, sed etiam aliquid aliud, & caro non solũ ignis, & terra, aut calidum, & frigidum, sed etiã aliquid aliud.* Et lib. 8. textu. 15. *Omnium namq. quæcunq. plures partes habent, & non est totum quasi coaceruatio, sed ipsum totũ est aliquid aliud præter partes, est aliqua causa.* Ex quibus hoc arg. colligitur, totum est aliquid præter partes ex mẽte, ac verbis Aristotelis, & non potest esse aliud præter vnitatem substantialẽ,

ad quam ordinatur vnio earundem
partiũ; ergo est aliquid aliud præter
partes, adhuc, vt vnitas. Probatur cõ
sequẽtia, quia id, quod ad aliud ordi
natur, distinctũ est ab eo, sed partes
vt vnitæ ordinatur ad vnitatẽ ex eis
resultatem; ergo hæc distincta erit
entitas ab eis, & cõsequenter totum
per ipsam. Et certè si non esset alia
entitas præter partes, nullũ esset dis-
crimen inter totum per se, & per ac-
cidens, cum hoc sit idem realiter cũ
suis partibus: consequens vero ex-
presse contrarium est verbis Aristo.
Probatur etiam ratione primo, quia
partes simul sumptæ, imo etiam vni-
tæ sunt vera causa realis totius; er-
go distinguntur realiter ab eo. Eui-
dens est consequentia, quia inter cau
sam realem, & eius effectum est rela
tio realis; ergo distinctio realis: sed
probatur antecedens, quia partes nõ
causant totum, nisi media vnione, vt
forma non causat, nisi media infor-
matione, nec materia, nisi media re-
ceptione; ergo verum est, quod etiã
vt vnitæ sint causa realis totius; atq.
adeo distinctæ realiter ab eo.
Secundò generatio non termina-
tur ad partes etiam vnitas, quæ solũ
66 dicunt entitatem incompletam, sed
ad completam entitatem totius, neq.
corruptio ad non esse earum, sed ad
non esse completæ entitatis totius,
& ex hac entitate procedunt passio-
nes, cui etiam attribuũtur operatio-
nes; & nihil horum partibus vnitis;
ergo entitas completa totius distin-
cta est à partibus. Probatur tandem
ex vnione verbi diuini cum integra
humanitate, quæ in morte eius disso
luta fuit, & nihilominus perseuera-
uit vnio cum partibus; ergo distin-
cta fuit hæc ab illa; & proinde tota
ipsa humanitas distincta à partibus,
per aliam vnionem vnitis. Vnde in
Concilio Constantiensi sect. 8. inter
errores Ioannis Huz damnatur iste:
*Duæ naturæ, diuinitas, & humanitas sunt
vnus Christus*. Error autem non esset,
sed vera propositio, si totum non di-
stingueretur à partibus, nam in sen-
su falsè idẽtico de eis prædicaretur.
Secunda opinio asserit totum non
esse tertiam entitatem distinctam à
partibus vt vnitis, sed alium modũ
realẽ includere præter illas, & vnio-
nem, ratione cuius distinctum mo-
dum essendi habet ab eis: cum sit en
titas completa, & ei attribuantur plu
ra, quæ nõ possunt attribui partibus,
& ideo licet nõ distinguatur ab eis
distinctione reali, quæ versatur in-
ter duas res, distinguitur distinctio-
ne modali, quæ vocari solet ex natu
ra rei. Hanc retulit P. Frãciscus Sua-
rius tom. 2. suæ Met. disp. 36. sect. 3.
num. 5.
Tertia opinio negat omnino totũ
includere tertiam entitatem præter
partes vt vnitas, aut modum realem,
& ideo negat distingui ab eis distin
ctione reali, aut modali, vel ex natu-
ra rei, sed solum distinguitur distin-
ctione rationis ratiocinatæ, habentis
fundamentum in re. Hæc est D. Tho.
4. lib. contra gentes cap. 81. & 1. p.
q. 77. art. 1. quam secuntur græci om
nes interpretes cap. præsenti. Philo-
pon. Simplicius, Alexan. Eudemus,
& ibidẽ Aegidius, Themistius in sua
paraphrasi super 1. lib. physi. Grego.
in tid. 24. Sotus 1. lib. physi. q. 3. Val
lesius, controuersia 4. ad tyrones, To
letus. q. 6. huius lib. & P. Franc. Sua-
rius vbi supra, & videtur nobis pro-
babilior, & tenenda: Colligitur ex
symbolo Athanasij, vbi dicitur, sicut
anima rationalis, & caro vnus est ho
mo, ita Deus, & homo vnus est Chri
stus. Et ex D. Aug. 9. lib. de Ciuitate
Dei. cap. 5. vbi Varronem laudat, quia
homi-

hominibus, nec animam solum, neq; solum corpus, sed animam simul, & corpus esse docebat. Probatur dupliciter. arg. quia si totum esset tertia entitas distincta à partibus sequeretur non esse totum; consequens est falsum; ergo etiam antecedens. Probatur consequentia, quia ea quæ distinguuntur aliqua distinctione, non se includunt secundum sensum eius, vt, si distinguantur ratione formali, non possunt formaliter se includere; ergo ea quæ distinguūtur realiter, non possunt realiter se includere; si ergo totū distinguitur realiter, aut ex natura rei à partibus vt vnitis; ergo realiter, aut ex natura rei eas nō includit, & ex consequenti non erit totum sic distinctum, quia totum non potest esse realiter sine partibus.

Secun. prob. quia partes vt vnitæ includunt omnem entitatem, & omnem modum realem excogitabilem in toto; ergo nō distinguitur ab eis realiter, nec modaliter. Prob. antec. quia partes vt vnitę includunt, nō solum materiam, formam, & vnionem, sed omnem effectū formalem, & materialem vtriusque, quem euidēs est præstare eo ipso, quod vnitæ sunt, nam forma vnita materiæ informat eam, & materia recipit formam, & per informationem, & receptionem præstant omnem effectum formalem, & materialem, quē possunt; sed quęcūq. entitas totius, & quicūq. modus eius est effectus formalis formæ, & materialis materiæ; ergo includitur in partibus vt vnitis: quare non potest ab eis realiter, aut ex natura rei distingui. His accedit nūquam esse multiplicandas entitates reales, aut modales sine vrgēti necessitate, sed nulla vrget necessitas multiplicandi tertiam entitatem realem, aut modalem totius, præter entitatem partiū; ergo non est multiplicanda. Probatur minor, quia per solam distinctionem rationis verificari possunt de toto ea, quę non verificantur de partibus formaliter, sed solū in sensu idētico, vt quod totū operetur formaliter, quod ab eo procedant passiones, & cætera. Et ideo sufficit distinguere totum à partibus distinctione rationis cum fundamento in re, vt intelligamus illud sic distinctum dicere vnitatem partium, modum essendi completum, entitatem completam, & terminum completum generationis, quæ non dicunt formaliter partes vt vnitæ, licet dicant realiter.

Pro solutione arg. notandum est totum, præter omnes partes include- 68
re entitatem realem ab eis distinctā, non solum relatiuam, sed substantialem, & absolutam, quæ est ratio fundādi relationem vnionis earū. Hæc entitas realis est vnio realis, & substantialis, quæ per generationē producitur, & est modus realis per quē vniuntur partes ad constituendum totum, imo eo ipso quod vnitæ sunt per talem modum vnionis: censentur totum constituere, quare præter partes, & vnionem nulla alia entitas, vel modus intelligi potest, quem totum includere dicatur, nam vnitas nō est res distincta ab vnione, sed quasi vnio ipsa in facto esse, & ideo modus essendi completus totius, quem habēt partes ratione vnitatis, etiam includitur realiter in partibus vt vnitis, quia sicut non est alia entitas, etiā modalis ab vnitate distincta, sic etiā ne, distincta ab vnione, quamuis secundum rationem formalem distinguantur, vnio, vnitas, & modus idem complectus essendi totius.

Et ex his patet iam sensus, quem tenuit Aristo. in omnibus illis testimoniis, loquitur enim de partibus si-

mul sumptis, cum quibus totum comparat asserens aliquid aliud esse prætor illas, quod verum est, cum includat modum vnionis realem, & substãtialem, quem non includunt partes, sed non loquitur de partibus vt vnitis, vt verba eius facilè ostẽdũnt. Et ratione eiusdem vnionis per se, quã includit totũ præter partes vera esse ait D.Th. quæ in vltimo testimonio dicuntur, de distinctione totius per accidens, à toto per se, nam cum totũ per accidens, (si de casuali loquamur vt de cumulo,) nullam includat vnionem partium, sed eas solum simul cõcurrentes, non est vnũ per se, sed per accidens. Totum vero per accidens, (si de accidentali loquamur vt de albo) non includit vnionem substãtialem, aut per se, sed accidentalem tantum: vnde non resultat ex rebus vnitis vna aliqua natura per se, quæ possit explicari per vnam definitionem, ex partibus vero per se vnitis, ratione eiusdem vnionis resultat vna natura, & vnũ ens per se definibile. Vnde sequitur differẽtiam inter hoc totum, & cumulum esse, quod iste nihil prorsus dicit pręter partes, simul sumptas, nam cum non vniantur, non potest totum includere vnionem, nec ideo aliam entitatem realem præter illas, totum vero per se aliquid reale distinctum est præter partes simul sumptas, propter modũ vnionis realem, quem includit, quem non includunt partes, & hæc eadem est differẽtia, quam inter ipsum, & cumulũ posuit Arist. realẽ quidem, cum tamen inter totum per se, & totum accidentale, solum sit distinctio formalis vnius per se, & per accidẽs, ita D.Th. expresse in Comm. huius loci.

69 Ad 1. arg. respõdent plures distinguendo antecedens, quod partes causent totum, quod de illis simul sumptis concedunt, negant tamẽ de eisdem vnitis, quia hoc modo sumptas asserũt iam esse ipsum totum. Potius quã causam eius. Sed cum partes nõ causent, nisi dũ vniuntur, non potest omnino negari, quod adhuc stantes sub vnione sint causa totius. Quare dũ dicitur partes, vt vnitas esse causam totius, alio modo distinguendũ est, quia partes vnitæ duobus modis cõsiderari possunt, diuisim, vel copulatim. Diuisim sumũtur, dum vna accipitur in ordine ad alteram, vt si dicamus materiam, vt informatam, vel vt vnitam formæ causare totum, vel formam, vt informantem materiam, vel vt ei vnitam, aut in ea receptam, & hoc modo veram habent causalitatem, nõ tamẽ simul acceptæ sub vnione, quia licet simul tẽpore, vel in eodem instanti causent, non simul acceptæ, sed quælibet per se, vt vnita alteri propriam causalitatẽ exercet, hoc autẽ modo sumptæ etiã, vt vnitæ distinguntur realiter à toto, quod eas simul, & vnitas continet, & non vnã vt vnitam alteri, quod certe non est aliud, quam totum distingui à qualibet, vt vnita alteri, hoc etiam modo sumuntur vt vnitæ in fieri, non in facto esse, hoc est vt vniuntur, non vt sunt vnitæ. Si vero sumantur vt vnitæ copulatim, negãdum omnino est, quod sint causa totius; quia iam sumũtur vt vnitæ in facto esse, quo pacto non causant, sed tanquam terminus factus, & quasi causatus ab eisdẽ diuisim sumptis, & sub vnione intelliguntur, & ideò tanquam totum ipsum, sub quo includuntur, quare non distinguntur ab eo realiter.

Ad 2. disting. est antec. nam si de
termino reali loquamur, negandum 70
est, quod generatio non terminetur ad partes vt vnitas, nam cum totum nullam entitatem realem præter partes,

et, & vnionem dicat, idem est realiter terminari ad partes vt vnitas, & ad totum, si verò de ratione formali termini sermo fit, negãdum est, quod generatio terminetur ad partes vt vnitas, quia partes vt vnitæ non habent modum vnius completi terminantis generationem: hoc tamen nõ probat distinctionem realẽ inter totum, & partes, sed formalem tantum, vel rationis, ex diuerso modo, quo cõcipiuntur ab intellectu factam, quæ etiam sufficit, vt dicatur totum operari, & non partes vt vnitas, & ab eo procedere proprias passiones, & non à partibus, quamuis vera etiam sint hæc de partibus vt vnitis realiter, vel identicè loquendo.

Ad 3. neganda est consequentia, quod distincta vnione fuerit vnitum verbum diuinum toti humanitati, & partibus, sed eadem fuit vnitum, cum mediis partibus assumpta fuerit ab eo humanitas, eadem autem vnio in principio facta perseuerauit in triduo mortis Christi in partibus, dissoluta vnione earũdem partium inter se se, & consequenter desinente humanitate ipsa per separationem animæ à corpore. Ex quo solum potest colligi, quod humanitas distinguatur realiter à partibus separatis, non vt vnitis, quia quamdiu vnitæ fuerunt inter se, eadem vnio integra in principio facta cum tota humanitate, & partibus eius perseuerauit. Error autem Ioannis Huz nõ processit ex identitate totius, & partium simul vnitarum, quia natura diuina, & humana Christi, non componebant personam eius, tanquam partes, sed tanquam naturæ cõpletæ, in quibus subsistebat, sed fortè error eius fuit asserere Christum sic esse humanitatẽ, & diuinitatem, quasi non esset persona in vtraque natura subsistens, vel certè Christum esse humanitatem, & diuinitatem ponebat quasi confusa quadã ratione in eo esset, vtraq. natura permixta alteri, vt antiquiores hæretici posuerunt damnati ab Ecclesia.

QVAESTIO. II.

An materia, vel substãtia ex ea, ac forma composita habeat à se partes integrantes, vel solũ à quantitate eas recipiat.

Alia ratione impugnauit Aristot. opini. Parmenidis, & Melissi de vnitate principij cap. præsenti, quia illud vnum principium, quod ponebat, non poterat non esse totum diuisibile in partes, & ideo plura saltẽ in potentia. Circa quam rationem aliam quæst. excitant moderni, an principiũ materiale, de quo loquitur Aris. vel substãtia ex eo composita habeat ex se partes integrantes, vel solum à quantitate eas accipiat, ex se verò prorsus sit indiuisibilis. 71

Et 1. op. negat omnino materiam, vel substantiam ex ea cõpositam habere partes integrãtes, sed eas à quãtitate accipere intelligit, & sine ea esse prorsus indiuisibilẽ. Ita Capr. in 2. d. 19. q. vni. ad 1. Caie. 1. p. q. 51. art. 1. Ferr. 1. lib. phys. q. 4. Sonci. 5. Met. q. 1. laue 7. Met. q. 1. Niphus. 5. Met. disp. 9. cap. 3. Sotus cap. de Quãtitate q. 2. Tol. q. 5. huius 1. lib. Duran. in 1. d. 34. q. 1. Alb. Mag. 1. phys. q. 6. & videtur eam sequi D. Tho. in 2. d. 3. q. 2. art. 1. & 4. lib. contra gentes cap. 65. Vbi ait substantiam remota quantitate esse omnino indiuisibilem secundum Arist.

Probatur testimonio Aristot. cap. præsenti, vbi sic arguit cõtra Melis. Si vnicum est principium rerũ naturalium infinitũ; ergo illud erit quantũ, quia finitũ, vel infinitũ non conue-

nium substantiæ, nisi ratione quantitatis, quod si quantum sit, non vnum; sed duo erit, quia substantia, & quantitas duæ res sunt. Ex quo arg. sumitur aliud in fauorem huius sentētiæ hoc modo. Si substantia haberet à se partes, & non à quantitate; ergo vna substantia ex se esset maior alia, atq; adeo finita, vel infinita, quare nihil probaret arg. Arist.

Sed probatur ratione, quia exten-
72 sio, & diuisibilitas sunt essentia, & propria passio quātitatis; ergo substantia sine quantitate, nec erit extēsa, nec diuisibilis, sicut non erit alba sine albedine; erit igitur indiuisibilis secundum rationem integralem, & ex consequenti partibus integrantibus ex se carebit, & à sola quantitate eas accipiet.

Secun. si substantia habet partes integrantes sine quātitate, ponamus separatam à quantitate diuidi, & tūc partes eius separatę permanebunt, & vna extra alteram, imo extra locum alterius; habebit igitur substantia ex se partem extra partem, & erit loci occupatiua, quod est habere extensionem partium inter se so, & in ordine ad locum, & non à quantitate, quod repugnat.

Secunda opinio tribuit materiæ, atque substantiæ proprias partes integrantes non acceptas à quantitate. Ita Scotus in 2.d. 12. q. 1. §. respondeo. Maior in 4.d. 12.q. 1. Henrricus quodl. 1.q.4. Marsil. in 2.q.49.art. 2. Aegidius theorem. 30. Venetus in summa Metaphysicæ. cap. 12. & 13. Basolius in 4.d. 12.qu. 1. art. 1. Astud. 1. physic. qu. 3. Fonseca 5. Met. cap. 13. q. 2. sect. 3. Conimbricēses 1. lib. physic. cap. 2. q. 2. art. 3. & moderni fere omnes, quare iam videtur communis in schola, & nobis videtur probabilior, & tenenda.

Vt autem eam simul explicemus, & probemus, notandum est, quid habeat ex se quātitas, & quid possit tribuere substantiæ, vt ex eo constare possit, quid etiam recipiat substātia à quantitate, & quid habeat ex propria natura. Propria igitur ratio quātitatis est extensio partium secundū magnitudinem, & molē occupatiuā loci. Ita vt toti quantitati debeatur tantus locus, & singulis partibus secundum magnitudinem cuiusq. debeatur tantus locus distinctus ab eo, qui debetur alteri parti. Itaq. quantitas ex propria ratione habet molem, & magnitudinem, per quam apta est extendi in loco eumque ocupare, & aliam ab eo expellere, ita vt nō possit simul cum alia occupare eūdem locum, vel eādem partem eius. Et hinc procedit, q non sit naturaliter possibile duas quantitates se penetrare in eodem loco, nam penetratio est occupatio eiusdem loci. Hinc etiam procedit, quod esse impenetrabilem formaliter sit propria passio quantitatis, & esse impenetrabilem radicaliter sit essentia eius, quæ nō est aliud, quam extensio molis, & magnitudinis. Quam solent explicare dicentes extensionem quantitatis esse habere partem extra partem.

Secun. notandum est, habere par-
73 tem extra partem duobus modis contingere, aut secundum molem, & magnitudinem iam explicatam, aut secundum entitatem, & vtroque modo cōuenit quantitati, quia si habet vnā partem distinctam ab alia secundum molem, hoc est distinctæ partis loci occupatiuam, cum hæc sit entitas carundem partium quantitatis, atque eiusdemmet quantitatis ex eis compositæ, sequitur etiam habere vnam partem extra aliam, aut distinctam ab alia secundum entitatem, quia sicut

ut magnitudo,& moles vnius partis
distincta est à mole, & magnitudine
alterius, sic etiam entitas, quæ nõ est
alia ab eadem mole,& magnitudine.
De substantia vero certum est, quod
ex se non habeat hanc extensionem
partium secundum molem,& magni
tudinem loci occupatiuam,& ex con
sequenti,nec ex se habet impenetra-
bilitatem, quia hæc ex illa prouenit.
Vnde si ex se illam nõ habet, nec ex
se habebit hanc,sed vtranque ei cõ-
municat quantitas ei inhærens,& ac
cidentaliter quidem sicut albedo cõ
municat ei esse album. Tota igitur
difficultas quæstionis est, an substãtia ha
beat ex se vnam partem extra aliam
secundum entitatem,vel indiuisibi-
lis prorsus sit secundum partes inte-
grantes entitatiuas,& substantiales,
& si dicatur nõ indiuisibilem esse se
cundum partes integrantes entitati-
uas,& substantiales,euidens est,nun-
quam posse eas habere, quia quanti-
tas non tribuit ei partes entitatiuas
substãtiales, sed solũ partes extensio
nis accidentales. Quare si ex se non
habet illas, nec à quantitate eas ha-
bebit, imò contradictionem implica
bit eas habere, cum in eo genere sit
indiuisibilis. Et prima opinio asserit
indiuisibilem esse, ita vt tales partes
ex se non habeat,nec omnino habeat
alias partes integrantes,nisi secundũ
molem & extensionem,quas acciden
taliter ei tribuit quãtitas. Et vt vno
verbo sensum eiusdem opinionis ex-
plicemus, nullam compositionem
substãtialem,aut entitatiuam ex par
tibus integrantibus tribuit substan-
tiæ,quam ex se habeat,vel à quanti-
tate recipiat, sed solum accidentalẽ
ex partibus extensionis secundũ mo
lem,quam ei tribuit quantitas. Secũ
da vero opinio admittit quidem sub
stantiam ex se non habere partes ex-
tensionis secundum molem, nec esse
loci occupatiuam, aut penetrabilem,
vel impenetrabilem cũ alia, sed hoc
totum habere accidentaliter commu
nicatum sibi à quantitate. Asserit ta
men habere ex se partes integrantes
substantiales,& entitatiuas, & vnam
extra aliam hoc est distinctã ab alia
secundum entitatem, & esse diuisibi
lem in easdem partes,atq. etiam con
tinuam substãtialiter,quia tales par-
tes substantiales non posse vniri ar-
bitratur ad componendam substan-
tiam in ratione totius integrantis,ni
si per indiuisibilia substantialia simi
lia indiuisibilibus quantitatis, quæ
appellantur puncta.

Quam sententiam sic explicatam
probo primo,quia in qualibet substã 74
tia corporea extensa per quantitatẽ,
necesse est ponere vtrasq. partes in-
tegrantes, nempe partes extensionis
secundũ molem,& partes etiam inte
grantes secundum entitatem,& sub-
stantiam,sed has non potest accipere
à quantitate,sed solum illas acciden
taliter; ergo habebit eas ex se. Ma-
ior euidens est,quia non solũ in bra-
chio est alia pars quantitatis distin-
cta à parte quãtitatis, quæ est in pe-
de,sed etiam alia pars substantiæ, &
entitatis,alioqui eadẽ substantia in-
diuisibilis secundum entitatem esset
in brachio,& in pede, nec plus enti-
tatis substãtialis esset in toto corpo-
re, quam in paruo digito: quod est
absurdũ. Et probatur euidenti ratio
ne distinctam habere entitatem, &
substantiam,quia si tales partes diui-
dãtur, distincta entitas substantialis,
& entitatiua erit in vna, & in alia,
quam certum est non acquisisse per
diuisionem, quia diuisio non potest
producere substantiam; ergo distin-
ctam habebat prius,quamuis non ha
beret diuisam,sed continuatam. Mi-
nor

nor vero, quod has partes integrantes substantiales, non possit recipere à quantitate; non minus euidens est, quia quantitas est accidens substantiæ; ergo nihil substantiale potest ei tribuere, sed solum accidentale; quare nec potest ei tribuere partes integrantes substantiales, vel entitatiuas, sed accidentales tantum secundum extensionem, & molē: quod non est aliud, quam partes integrantes substantiales, & entitatiuas, quas habet extendere secundum molē loci occupatiuam, vel eis hanc extensionem, & impenetrabilitatem accidentaliter tribuere, sicut albedo tribuit eidem substantiæ esse album accidentaliter. Quod si tales partes substantiales non potest ei tribuere quantitas, habebit eas ex se, & à se, & non à quantitate.

75 Quod probatur 2: quia dum quantitas recipitur in materia, aut in substantia composita ex materia, & forma, vel tota quantitas recipitur in tota substantia, & pars in parte, sicut tota albedo recipitur in tota, & pars albedinis in parte, vel recipitur tota quantitas in tota substantia, & tota etiam in qualibet parte, sicut recipitur tota anima rationalis in toto corpore, & tota etiam in qualibet parte: hoc secundum est impossibile, nam ex eo sequeretur quantitatem habere modum indiuisibilem informandi substantiam, quod pugnat cum natura eius. Et præterea: brachium non extenditur per quantitatem capitis, vel pedis, sed per aliam partem quantitatis ab eis distinctam: ergo in brachio nō recipitur tota quantitas corporis, sed quædam eius pars distincta ab aliis; ideo necessarium est secundum, quod tota quantitas recipiatur in toto corpore, & partes eius in partibus substantię. Ex quo efficitur colligitur, receptioni quantitatis in substantia præsupponi partes eiusdem substantiæ, quas constat non posse à quantitate recipere, quia quantitas nihil ei potest tribuere, nisi per informationē; ergo non potest tribuere ei partes, informationi eius præsuppositas in eadem substantia, sed sicut necessarium est præsupponi informationi eiusdem quantitatis, sic est necessarium eas habere substantiam à se, & non à quantitate.

Probatur tandem ex consecratione Eucharistiæ: in qua certum est sacerdotem posse consecrare medietatem hostiæ determinatam, vel designatam à se, & non aliam medietatē: & tunc substantia panis, quæ erat in medietate Hostiæ consecratæ, desinet esse ad præsentiā corporis Christi, substantia vero panis alterius medietatis permanet; ergo substantia vtriusq. medietatis non erat eadem indiuisibilis ante cōsecrationem, sed distincta realiter, nō distinctione totali: ergo partiali, habebat igitur substantia panis partes integrantes substantiales, præter extensionē earum, quam recipit à quantitate.

Ad testimonium Aristotelis respōdeo, solum negare, quod substantia non habeat partes extensionis secundum molem à se, sed solum à quantitate, & ideo in hoc genere sentit esse indiuisibilem ex se. De partibus vero integrantibus entitatiuis, aut substātialibus eius nō loquitur, quia sensus iste nihil efficere poterat ad propositum refutandi opinionē Melissi, sed solum prior. Cuius ratio est manifesta, quia substantia non dicitur maior, vel minor, nec finita, vel infinita nisi ratione extensionis molis, quam accipit à quantitate: de hac igitur sola loquēdum erat, vt posset probari aduersus illum, quod princi- 76

pium

ium rerum naturaliū nō potest esse num, & infinitum, quia si infinitū sset, non solam substantiam, sed etiā quantitatem habere debebat, & ideo nō esset vna res, sed plures, quia substantia, & quantitas plures res sunt. n eodem etiam sensu debet explica i D. Th. dum asserit substantiam ex e nō habere partes, sed eas accipere quantitate, sine qua in hoc genere artium extensarum secundum moem indiuisibilis prorsus erit.

Secun. arg. concedendum est toum, quia solum colligit secundum xtensionem molis indiuisibilē esse ubstantiam, & eandem extensionem sola quantitate recipere, & ex con equenti partes integrantes secundū andem extensionem nō habere à se, ed ab eadem quantitate, omisit au em alias partes integrantes, substan iales, & entitatiuas, quas substantia habet ex se, & ideo quātitati præsup onūtur, & ab ea recipiunt extensionem molis accidentalem iam explicatam.

Ad 2. admitti debet, quod substā ia separata à quantitate diuidatur, t in antecedenti assumitur (à Deo uidē supernaturaliter, nā ab agente naturali certū est diuidi non posse.) Facta autem diuisione dicimus partes eiusdem substantię, non solum distinctas permanere distinctione substantiali, aut entitatiua: nam hoc etiam habebant ante diuisionem, sed diuisas in hoc genere, non tamen in eadē parte loci, nec in diuersis, quia sine quantitate nō possunt esse in loco, vel occupare locū, sed in hoc genere haberent modum prorsus indiuisibilem (& hoc sibi voluerunt autores antiqui asserentes. Partes substantiæ remota ab eis quātitate flue re ad punctum, nō defluxu materiali per motum loquentes, sed hoc solum dicere volentes, quod remota quantitate haberent modum essendi indiuisibilem (quantum ad locum pertinet) nihilominus per simplicem præsentiam, id est non localem, quælibet pars eiusdem substantiæ corresponderet partibus loci, quas ante diuisionem ratione quantitatis, quam habebant, occupare dicebatur, sed de hac re in 4. & 6. lib. copiosius dicetur.

CAPVT QVARTVM de principiis contra naturaliter loquentes.

TEXTVS ARIST.

Vt autem physici dicunt, duo modi sunt, hi enim vnum faciētes, quod est corpus, &c.

Breuis expositio tex.

REFVTATA iam opinione Parmenidis, & Melissi, qui de prin cipiis rerum naturalium non na 78
turaliter loquebantur, hoc est non secūdum principia veræ philosophiæ, sed contra illa, intendit Aristo. cap. præsenti refutare alios philosophos, qui naturaliter de illis loquebātur, hoc est admissis principiis naturalis philosophiæ, quia non auferebāt motum, sed illum admittebant. Diuiditur autem caput in duas partes. In 1. refert opiniones eorum. In 2. reiicit eam, quæ ponebat infinita principia sub nomine anaxagoræ.

Philosophos igitur, qui naturaliter loquebantur de principiis, quasi in duas sectas diuisos fuisse asserit, nam quidam dicebant vnū esse principium, vt aerem, aquam, vel ignem: (terram namque nullus eorū pro pri

mo

mo principio posuit) & præter hoc vnum principium primum ponebāt contrarietatem raritatis, & densitatis, ratione cuius res, ex eo generari possent. Quia principia veræ philosophiæ esse putabant, quodlibet fieri ex suo contrario, & ita ex illo per rarefactionem, & condensationem multa fiebant.

Alij vero, vt Empedocles, Anaximāder, & Anaxagoras, plura ponebant principia, & etiam contraria, quæ dicebant contineri, & quasi claudi in infinito quoddam receptaculo, quod vocabāt Chaos. Et Empedocles quidem pro principiis ponebat quatuor elemēta cōtenta in illo Chao. Quod, vt ea continens dicebat esse primum principium, & ideo vnū potius principium ponebat, quam multa. Alij vero duo non tam Chaos illud, in quo continebantur, principium vocabāt, quam contenta in eo, quæ eum plura essent, plura potius, quam vnum ponebant. Hæc autem principia dicebant esse infinitas quasdam particulas rerum omniū, vt carnis, ossis, sanguinis, lapidis, ligni, &c. adeo minimas, & indiuisibiles, vt propterea eas vocarent Athomos, ex quibus aliquid semper extrahebatur iuxta naturam rei generandæ, ex quo fieret: vnde principia rerum naturalium dicebant esse infinita.

Hanc vltimam opinionem Anaxagoræ reiicit Arist. in 2. p. cap. duobus
79 arg. Primo, quia infinitum est incognoscibile, sed principia rerum naturalium sunt infinita; ergo non sunt cognoscibilia, quare res naturales ex parte principiorum erunt incognoscibiles. Secūdo, quia res quęlibet generanda determinatam quantitatem pōstulat, sub qua possit membra certæ magnitudinis habere, vt petunt propriæ operationes, quas per ea debet exercere, vt in viuente ossa, nerui, & caro certam quantitatem habere debent, vt ex eis possint membra, etiā certæ magnitudinis fieri ad operādum, nam tam magna, vel tam parua excogitari poterunt, vt non sint apta ad exercēdas vitales operationes, falsum igitur est, quod ex minimis, atque indiuisibilibus particulis fieri possint.

TRACTATVS DE terminis rerum naturalium secundum magnitudinem, & paruitatem in duas quæstiones diuisus.

AGENS Arist. cap. præsenti cō tra Anaxagoras prę supponit car 80
nem, & cæteras partes viuentiū determinatam quantitatem postulare, sub qua generētur, & sub qua existant, vt apta esse possint ad exercenda opera vitæ, verba autem Aristot. hæc sunt. *Carnis autem determinata est quantitas, & magnitudine, & paruitate, manifestum est, quod ex minima carne nullum segregabitur corpus, erit enim minor minimas* Ex quibus occasionem desumpserūt eius interpretes disputandi de terminis rerum naturalium, quāuis plures moderni hanc disputationem ad 6. lib. referant, vbi de partibus magnitudinis, eiusque indiuisibilibus agitur, sed iis est proprius locus eius, vt autem vniuersalis sit disputatio, hunc tractatum instituimus, in quo duplicem quæst. agitabimus. Prima, de viuentibus, an terminos magnitudinis, tam intrinsecos, quam extrinsecos habeant. Secunda, de corporibus vitæ expertibus.

QVAE-

QVAESTIO. I.

In corpora viuentia habeant rminos suæ magnitudinis, & paruitatis intrinsecos, vel solum extrinsecos.

VT intelligatur quæst. primo explicandi sunt termini magnitudi s,& paruitatis,tam intrinseci, quã trinseci. Terminus igitur magnidinis duplex est, intrinsecus, & ex insecus, intrinsecus est illa quantis, sub qua ita potest generari, vel se subitãtia, vt sub maiori non post generari, aut esse, & ideo hũc ter inum vocant maximum quod sic, t si homo possit habere magnitudi em quinque cubitorum,& non marem, illa erit terminus intrinsecus, t maximum quod sic suæ magnitunis. Terminus extrinsecus est quãtas illa, quam non potest habere, be è tamen quamcumque minorem, & leo vocatur terminus iste, minimũ uod nõ, quia est minima quantitas, x his, quæ nõ potest habere corpus, t si leo non possit habere quantitaem sex cubitorũ, sed quamlibet miorem, illa erit terminus extrinsecus minimum, quod non suæ magnitu linis. Terminus etiam paruitatis est. luplex intrinsecus,& extrinsecus, & ntrinsecus est illa quantitas, sub qua otest esse res,& non sub minori, vocaturq; minimum quod sic, quia est ninima quantitas, quam habere poest, ita vt non possit esse sub minoi, vt si homo possit generari sub uantitate vnius palmi, & nõ sub mi iori, hæc erit terminus intrinsecus aruitatis generationis eius. Termius vero extrinsecus paruitatis est uantitas illa: sub qua nõ potest esse orpus, benè tamen sub qualibet ma ori,& ideo vocatur maximum quod non, quia est maxima quãtitas, ex his quæ non potest habere.

Secun. paucis explicari debẽt mo di incipiendi,& desinendi rerum, nã 81 copiosior eorum explicatio,& tractatio pertinet ad lib. 6. Duo sunt modi incipiendi,& duo alij desinẽdi. Primus modus incipiendi intrinsecus est,& appellatur primũ esse rei, quæ incipit. Quia est instans temporis, in quo verum est dicere, nunc est & immediate ante non erat, & propterea vocatur intrinsecus, quia in eo res habet esse, vt instans illic in quo anima rationalis introducitur in corpusculum formatũ in vtero matris, dicitur primũ esse hominis, quia verum est dicere in eo, nunc primo est homo,& immediatè, hoc est in tempore, quod fuit immediate ante idẽ instans, non erat. Modus incipiendi extrinsecus vocatur vltimum nõ esse rei incipientis, & est instans, in quo verum est dicere, nũc vltimo res ista non est,& immediatè, hoc est in tempore, quod statim sequitur post hoc instans, erit, vt si aliquid incipit moueri in hoc instanti, verum erit dicere, nunc non mouetur, & immediatè post mouebitur,& nunc non est motus,& immediate post hoc erit. Vocatur autem extrinsecus modus incipiẽdi, quia in illo adhuc res non est, sed erit in tempore proximè sequenti. Modi desinẽdi etiam sunt duo, vnus vocatur vltimum esse rei, quæ desinit,& est instans temporis, de quo verum est dicere, hoc est vltimum instans, in quo res ista habet esse, & in tempore proximè sequenti, iam non erit, & propterea potest vocari modus intrinsecus desinẽdi, quia res tũc videtur intrinsicè desinere, quando vltimo est. Quando vero iam nõ est, potius dicetur extrinsicè desinere,& ideo secundus modus desinendi, qui

voca-

vocatur primum non esse, potest appellari extrinsecus, & est instans illud in quo primo res non habet esse, sed in tempore proxime præcedenti fuit. Vt instans illud, in quo peruenit corpus, quod mouetur ad locum; in quo quiescit, dicitur primum nō esse motus eius, quia verum est dicere in eo, nunc primo non est motus, & immediatè ante fuit.

82 His expositis, quædam sunt tanquā certa præsupponenda, in quibus conueniunt omnes opinantes. Primū est, respectu diuinæ omnipotentiæ nullum terminum habere res naturales intrinsecū, nec extrinsecū. Nā præter punctum versus paruitatem, sub quo certum est non posse consistere vllo modo corpus, & præter infinitā actu molem versus magnitudinem, quam probabilior opinio tenet dari nullo modo posse, etiam per potentiā Dei absolutam, quālibet finitam habere non repugnat, quia possibile est hominem effici adeo maiorem toto cœlo, & etiam sub qualibet minima generari potest, & conseruari, etiam per diuinam potentiam. Solum ergo procedit quæstio naturaliter, in quo sensu adhuc est certum in tota corporum multitudine dari aliquod ita maximum, vt supremum cœlum, vt nullum detur maius, & aliquod etiā ita minimum, quale inuenitur in specie aliqua rerum viuentium, aut non viuentium, vt nullum detur minus, licet illud determinatè non cognoscamus. Difficultas ergo quæst. est de possibili secundum naturam, an res naturales cuiuslibet speciei petant determinatam magnitudinem, versus maximum, & minimum, ita vt sub minori esse non possint, neque etiā sub maiori, & id quidem via generationis, & augmenti, vt homo determinatam quantitatem postulet, in qua generetur, ita vt non possit sub minori generari naturaliter, & ad tātam magnitudinem possit peruenire per viam augmenti, vt non possit naturaliter crescere, vel maiorem magnitudinem habere. Vel extrinsecè tātū designari debeant ei termini, hoc est minima quantitas, sub qua non possit generari, benè tamen sub qualibet minori. Et versus maximum aliqua etiam sit designanda, quam non possit habere, benè tamen minorem quamcunque, ex his enim constabit, quid sit dicendum de eisdem terminis quantum ad conseruationem.

Et de viuentibus quidem (de quibus solum procedit quæstio pręsens) 83
est prima opinio Veneti cap. præsenti, qui negat viuentia vllum terminum intrinsecum habere, hoc est nec minimum quod sic, sub quo generari debeant, nec maximum quod sic, vltra quem non possint crescere. Probat vtrumque hoc arg. si datur maximum quod sic, vel minimum, quod sic, designetur vnus homo, qui iam sit sub primo, & alter, qui sit genitus sub secundo, & tūc certum est posse primum per tumefactionem crescere, & alteri potest opposita infirmitas superuenire, per quā mēbra eius contrahantur, & minora fiant, & tūc inquirēdum est, an possint breui aliquo tempore sub tali dispositione viuere, vel statim perire debeant. Et si primum concedatur euidēs est vtrūque excedere terminum intrinsecū magnitudinis, aut paruitatis: si vero non permaneant sub tali dispositione, sequitur euidenter desinere vtrunque per vltimum sui esse. Probatur consequentia, quia tumefactio primi, & condensatio secundi motus alterationis sunt successiui, qui incipiunt per vltimum non esse, verum igitur erit dicere, nunc non est tume

factio,

...ctio, neq. condensatio, & immedia post hoc erunt, etsi sub eis nõ per... anent duo illi homines, sed statim oriuntur, verũ quoq. erit de vtro... te dicere in eodem instanti, quod t vltimum non esse cõdensationis, tumefactionis, nunc non est homo e, sed tempore immediatè præce... nti hoc instans fuit, quod est desi... re per vltimum esse, & hoc est ab... ;dum, nam ex eo fieret dari mate... im sine forma, vel duo instantia im... ;diata, vt probatur in 6. lib. ergo n sunt ponendi termini intrinseci viuentibus.

Secun. op. est huic omnino opposi... tenens, viuentia habere terminos ...trinsecos magnitudinis, & paruita... ;, nempe, minimũ quod sit, sub quo ...nerari petunt, ita vt nõ possint ge... rari, neq. esse sub minori quantita... , & maximum quod sit, ita vt non ...ssint vltra illum crescere. Ita Cõ... ...nt. Philop. Them. & Alex. cap. præ... ...iti, D. Th. 1. lib. phys. lect. 9. lib. 2. Anima lect. 8. in 2. d. 14. q. 1. ar. 1. 4. & d. 10. qu. 2. art. 2. & 1. p. q. 7. :. 3. Scotus 5. Met. q. 9. & in 2. d. 2.). ante mediũ. §. ad iita arg. Rich. ...odlib. 3. q. 5. Duran. in 2. d. 18. q. Greg. in 1. d. 17. q. 2. art. 3. Capre. Hisp. in 2. d. 19. q. 1. Caie. 1. p. qu. ...art. 3. Ferr. 1. lib. phys. q. 7. Son... ...1. 8. lib. Met. q. 3.

Ter. opi. est media inter has duas ...tremas, quam tenent plures moder... asserentes viuentia in bono statu :urali genita, vel existentia vtrũq. minum intrinsecum magnitudi... , & paruitatis postulare, sed in ma... statu genita, vel si per infirmitatẽ ...idant in corruptionem, non termi... ...ri terminis intrinsecis, sed posse ll... ...i excedere, ita vt possint genera... in minori quãtitate, minimo quod eis designato, vel per infirmitatẽ ad minorem etiam quantitatem eodem minimo peruenire. Quod aliis verbis explicare solent dicentes, viuentia via generationis, aut in bono statu terminos intrinsecos habere, sed via corruptionis, aut in malo statu solum extrinsecos, ita vt sub aliqua minima quantitate generari non possint, vel vsque ad illam diminui, vel minora fieri, bene tamẽ sub qualibet maiori, & aliquam etiam quantitatem determinatam habere non possint, etiã via corruptionis, bene tamen quamlibet minorem. Et hanc secundam partem suæ opinionis probant 1. arg. Veneti, 2. ex Gigãtibus, de quibus asserit Scriptura sacra in lib. Gen. longè superasse magnitudinem cæterorum hominum; ergo maiorem longè habuerunt magnitudinem, ea quam pro termino intrinseco petat humana species; quia geniti fuerunt extra statum naturalem, & congruentem humanæ naturæ.

Nostra vero sententia hac conclusione explicatur, viuẽtia tam via generationis, aut in bono statu, quam via corruptionis, aut in malo statu petunt terminos intrinsecos magnitudinis, & paruitatis, quos non possunt, nisi per miraculum excedere. hanc conclusionem tenet secũda opinio, & omnes autores pro ea citati. Et est expressa sententia Aristotelis 4. lib. de Generatione animaliũ c. 4. his verbis. *Perficiendi cuiusque animalis certa est magnitudo, tum ad maius, tum ad minus, quem terminum non supergrediuntur, ut uel maiora, uel minora euadant, sed in medio magnitudinis spatio, excessum, defectumuè inter se capiunt.* Et cap. præsenti. *Manifestum est igitur, quod impossibile est carnẽ, aut os, aut aliquid aliud, quantumcunque magnitudine, aut in maius, aut in minus.* Et tandem 2. lib. de Anima. tex. 41. *Natura autem constantium omnium terminus est, &* ratio

85

*ratio magnitudinis, & augmenti, hæc autem
animæ sunt, & rationis magis quã materiæ.*
Ex quibus testimoniis colligũtur
duo arg. ad probandum viuentia v-
trunque terminum intrinsecum pete
re. Primum probat terminum intrin
secũ paruitatis, sub quo generari pe
tunt, ita vt sub minori nõ possint ge
nerari, necesse, ex natura animæ, vt
inquit Aristot, & hoc modo forman
dum est. *Anima est actus corporis physici
& organici potentia vitam habentis.* Vt de
finit ipsemet Arist. 1. lib. de Anima;
ergo postulat corpus habens partes,
& instrumenta diuersa, & accommo-
data ad diuersas operationes vitæ
exercendas, quæ tantæ magnitudinis
esse debẽt, & non maioris. Quod pro
batur euidẽter ex arte qualibet, quæ
ex propria natura postulat instrumẽ
ta tantæ magnitudinis, vt commodè
possint deseruire ad operationes, &
effectus proprios præstãdos, ita, vt si
maiora sint, vel minora inepta pror-
sus censeantur, vt docet etiã expres-
sè Aristot. 7. lib. Politicorum cap. 4.
Multo ergo maiori ratione anima
ad exercenda opera vitæ, & præstan
dos vitales effectus postulabit instru
menta corporis, imo, & corpus ipsum
tantæ magnitudinis, ita vt si maiora
sint, vel minora, inepta prorsus cen-
seantur ad talem finem consequen-
dum, corpus nãque ex eisdem instru
mentis compositum est, tanquam ex
partibus, vt ex capite, brachiis, pedi-
bus, ac cæteris; si autem partes debẽt
habere determinatam magnitudinẽ,
ita vt maiores, aut minores esse non
possint, eãdem postulabit corpus, ita
vt in minori generari non possit,
nec postquam genitum est ad mino-
rem peruenire.
Secundum argumentum ad pro-
86 bandum terminum intrinsecum ma-
gnitudinis colligitur etiã ab Aristo.
ex natura eiusdem animæ hoc modo.
Corpus augetur virtute animæ, quæ
vtitur potentiis vitalibus actiuis, vt
nutritiua, & augmentatiua ad ipsum
augendum: tantum igitur, & non
plus illud augere poterit anima, quã
ta fuerit virtus harum potentiarum,
sed omnes potẽtiæ actiuæ ex sua na
tura habent terminum intrinsecum
magnitudinis in ordine ad suos effe
ctus producendos, ita vt tãtum pos-
sint producerere effectum, & nõ ma-
iorem, vt docet idem Arist. 1. lib. de
Cœlo. tex. 116. & experientia notũ
est in omnibus potentiis; ergo cor-
pus viuens ad tantam magnitudinẽ
potest peruenire virtute naturali, vt
maiorem non possit habere, quod est
terminum habere intrinsecum ver-
sus magnitudinem. Et his testimo-
niis, & arg. probatur nostra senten-
tia, & communis aduersus primam
opinionem Veneti.
Sed probatur aduersus tertiam o-
pinionẽ modernorum, quod hos ter-
minos habeant, non solum via gene-
rationis, aut in bono statu, sed etiam
via corruptionis, & in malo, ita vt
nec eos excedant, nec excedere pos-
sint, nisi per miraculũ. Primo eisdẽ
testimoniis Aristotelis, qui absque
dubio sciebat hominem posse tume-
fieri, vel condensari, aliavè infirmi-
tate cõtrahi, & nihilominus expres-
se asserit non posse viuentia hos ter-
minos excedere; ergo sentit nõ pos-
se ad maiorem, vel minorem quanti-
tatem peruenire per infirmitatem,
vel via corruptionis.
Probatur deinde ratione, quia per
tumefactionem, cõdensationem, vel 87
quamlibet aliam infirmitatem, non
potest viuens acquirere maiorem
quantitatem, quam habebat acquisi-
tam per virtutem augmentatiuam;
neque aliquam deperdere, ex ea in
qua

ua fuit genitum; ergo etiam via orruptionis, vel in malo ſtatu non oterit excedere terminos intrinſe-os, quos petit naturaliter. Probatur ntecedens, quia tumefactio, & cōdē itio alterationes quædam ſunt, per uas acquiruntur qualitates quædā, empe tumor, & denſitas, ſed per al-rationem non poteſt adquiri quā-tas, vt ex ſe euidens eſt, ſed per ſo-m augmentationem, quia illa ter-inatur per ſe ad qualitatem, hæc l quantitatem: ergo per eaſdem in-mitates, vel ſimiles non acquirit orpus nouam quantitatem, nec de-rdit aliquam ex ea, quam habebat, conſequēter nec fit maius, nec mi-us, nec excedit terminos intrinſe-os magnitudinis, & paruitatis ſibi à atura deſignatos. Sed ſolum quan-tas, quā habebat ab extrinſeco ex-nditur, vel cōtrahitur, vt maiorē, el minorem occupet locum, ratione ualitatis contrariæ per tumefactio em, vel condenſationem acquiſitæ. uemadmodum quādo rareſit aqua nimio calore, vel liqueſit cera, li t videantur maiores fieri, nullam orſus acquirunt quantitatem, nec rè fiunt maiores, ſed ab extrinſe-dilatantur per raritatem altera-one acquiſitam, & maiorem locū, l minorem, quam prius occupant, on quidem propter maiorem quan-tatem, vel minorem, ſed propter ndem dilatatam, vel cōtractam ab trinſeco ratione qualitatis contra e acquiſitæ. Et hoc decepit planè oderno autores tertiæ opinionis, ſo putātes, per has infirmitates ali am quantitatem acquiri, vel de-rdi, & ideo excedere terminos in-inſecos viuentia, & ſolum habere extrinſecos in malo ſtatu, & in via rruptionis.

Quod argu. eorum non probant, nam ad primum negandum eſt ante cedens, quod tanquam certum præ-ſupponitur, nempe viuentia per tu-mefactionem maiora fieri, vel per contractionem minora, quia licet vi deantur maiorem quantitatem acqui rere, vel aliquam deperdere, falſum hoc eſt, ſed ſolum acquirunt qualita tem quandam aduerſam, ratione cu-ius quantitas quam habebant dilata-tur, vel contrahitur, & maiorem lo-cum ſic dilatata occupat, vel minorē ſic contracta. Et propterea ſenſu iu-dicātur maiora, vel minora fieri, ſed intellectus ratione potius, quam ap-parentia ductus contrarium cogno-ſcens, ſenſum hac in parte corrigit.

Ad ſecundum de Gigantibus duo dicimus, primum, quod in ſtatu natu rali geniti ſint, nam ſicut natura vno tempore valdè longiorem vitam, quam aliis tribuebat hominibus, eo-dem modo tali tempore, tali loco, & ex talium hominum cum talibus mu lieribus coniunctione homines lon-gè maioris magnitudinis produce-bat, & id quidem naturaliter, quia intra latitudinem totius naturæ, & naturalium cauſarum ad tantam ma-gnitudinem eis tribuēdam poteſt ſe extendere, ſicut etiam ad tantam du rationem. Secundo dicimus Gigan-tes non exceſiſſe terminum magnitu dinis naturæ humanæ debitum, quia terminus iſte, quem vocant maximū quod ſic, non conſiſtit in indiuiſibi-li, ſed magnam habet latitudinem ſe extendentem ad totam illorum quā-titatem. Quod efficaciter probatur ex eo, quod Gigantes illi conuenien ter exercebant opera vitæ; ergo mē bra illorum, & integra corpora erāt conuenientia inſtrumenta pro eiſdē operibus vitæ exercendis, ſed in or-dine ad eiuſmodi opera aſsignatur terminus intrinſecus; ergo hunc nō

excesserunt. Ex quibus ad argumentum negandum est totum, quod assumit, & ita censetur facile solutum.

QVAESTIO. II.

An corpora non viuentia habeant terminos intrinsecos magnitudinis, & paruitatis, vel solum extrinsecos.

88 Circa quam cōueniunt omnes opinantes, quod eiusmodi corpora vtrunque terminum extrinsecum habeant, quia neque possunt versus paruitatem generari, aut esse in puncto, neque versus magnitudinem habere quātitatem actu infinitam; ergo pro termino paruitatis extrinseco saltē habebunt punctum indiuisibile, vel minimam aliquam quantitatem, sub qua esse non possint, & pro termino magnitudinis infinitam quantitatem.

89 Conueniunt secundo, quod secundum propriam naturam considerata versus magnitudinem non habeant terminum intrinsecum. Cuius ratio est manifesta, nam quātum est ex propria natura, non repugnat in infinitū crescere, vt de igne docet expressè Arist. 2. lib. de Anima, tex. 41. vbi in infinitum crescere posse ait, si infinita ei apponantur combustibilia, probaturque euidenti ratione, nam quātumlibet magnum ignem excogitemus, euidens est posse conuertere stupam sibi applicatam, & consequēter maiorē fieri, quare nullus potest designari ei terminus, vltra quem non possit crescere, & quod de igne probatum est, de cæteris potest eodem modo probari. Nec est eadem ratio de his, ac de viuentibus, quantū pertinet ad augmentū. Propter duo, 1. quia viuentia propriè augentur, videlicet per intus sumptionem, & virtutem caloris naturalis, qui sicut cōuertit alimentum in substantiam aliti, sic etiam consumit partes eiusdē viuētis, & multis modis impediri potest virtus eius ab internis dispositionibus eiusdem corporis viuentis, ne possit tantum alimenti conuertere. Nec solum calor naturalis limitatur in suo effectu, quia est virtus actiua, sed ex parte finis: in quem ordinatur operatio eius, qui est augmentum viuentis, & membrorū eius determinatam magnitudinem postulantium ad exercendum opera vitę, quare non plus augeri possunt virtute caloris naturalis, quam petit proportio magnitudinis requisitæ ad tales operationes exercendas. Secundum est, quod calor naturalis non crescit ab extrinseco, ita vt ei adueniat noua pars caloris naturalis, cum noua parte substantiæ, quam conuertit, & hoc ideo, quia calor naturalis nō est dispositio pro forma viuentis introducenda, sed purum instrumentum animæ. In non viuentibus vero diuersæ omnino conditiones reperiuntur. Nam primo non augentur propriè, hoc est per intus sumptionem, sed per iuxta positionem nouæ materiæ, nec calor elementaris impeditur ab aliqua alia dispositione ignis, sed nec auget ignem, aut partes eius, tanquam instrumenta vitalium operationum, nec est purum instrumentum ignis, sed simul dispositio pro introductione formæ eius in nouam materiam, & ideo operando crescit, quia cum nouis partibus materiæ, quas cōuertit adueniunt nouæ partes caloris, tāquam dispositiones formæ ignis. Propter hæc igitur omnia augmentū viuētiū habet terminū intrinsecum, augmentū vero non viuentiū nulla

nulla ex parte limitatur, sed infinitũ crescere possunt, & consequenter nõ habẽt terminum intrinsecum magnitudinis ex propria natura, sed solum extrinsecum.

Si vero considerentur eadem corpora secundum ordinem totius vniuersi terminum intrinsecum magnitudinis habent, quia natura sic dispo suit corpora, quæ sunt partes vniuersi, vt non possint terminos aliorum pertrãsire, ignis enim nõ potest crescere, nisi vsque ad concauum lunæ, neque aer, nisi vsque ad concauum ignis, sicque de cæteris.

Tota igitur difficultas quæstionis consistit in termino intrinseco parui tatis, qui vocatur, minimũ quod sic, an sicut conceditur viuentibus, sic etiã non viuẽtibus debeat concedi, & ita ignis, vel aqua certam quantitatẽ postulent, in qua generari debeant, et in minori nõ possint generari, nec etiã ad minorem peruenire per diminutionem, postquam genita sunt.

Prima opinio concedit eis, minimum quod sic, via generationis, non minus quam viuentibus. Ita tenent omnes quos citauimus quęstione prę cedenti pro minimo intrinseco viuẽtium, præter eos, quos referemus ita in pro secunda opinione. Probantque duobus testimoniis postremis, quos pro minimo viuentium adduximus quæst. præcedenti, sed ex eis nihil prorsus colligi potest: cum expressis verbis loquatur in eis Aristoteles de viuentibus.

Sed probant ratione. Primo, quia ad generationem corporis non viuẽtis, vt ignis, vel aquæ requirũtur certæ, ac determinatæ dispositiones in materia: in qua introducenda est forma substãtialis pro tali generatione, determinatus gradus caloris, & sic ... tatis, sed inter dispositiones requisitas vna est quantitas; ergo hæc etiam requiritur determinata, ita vt tanta sit, & non minor; ergo talis quantitas erit, minimum quod sic, ad generationem eorum requisitum.

Secundo natura producit rem quã libet etiam non viuentem propter aliquã operationem ab eadem re exercendam. Vt docet Aristoteles 2. lib. de Cœlo cap. 3. textu. 17. & 1. Ethic. cap. 7. nullum ergo producit corpus, nisi in ea quãtitate in qua possit præstare proprias operationes. Probatur consequentia, quia tam parua potest esse res, vt operari non valeat, sed statim ac producta est, pereat, determinatam ergo requirunt quantitatem, in qua generentur, & sint. Et si dixeris sufficere determinatã extrinsecè. Probatur quod sit necessaria intrinsecè terminata, nam si designetur minima quantitas, sub qua non possit ignis esse, & eam augeamus, deueniemus ad aliam, in qua primo esse possit, & non in minori, & hæc erit, minimum quod sic, necessarium ad generationem eius.

Secunda opinio negat non viuentia habere, minimum quod sic, sed solum eis concedit, maximum quod nõ, quã tenẽt Scot. & Venet. locis citatis quæst. pręcedenti, quos secũtur Ochã in 2. d. 28. & Vallesius cõtrouersia 5. ad Tyrones, & maior modernorum pars, ita vt ferè communis sit iam in schola. Et videtur mihi probabilior, & tenenda.

Prob. Scotus multis rationibus, ex quib' hæc sola efficax est, & propter quã ego semper secutus sunt sentẽtiã eius. Si corpora non viuẽtia postulãt minimũ ꝙ sic, ad sui generationem, sit minima quantitas ad generationẽ ignis requisita digitalis, & hæc applicetur igni. Tũc sic arguo, omne agẽs naturale applicatum passo, prius,

& fortius agit in primam medietatē eius (cum sit diuisibile) quam in secundam, quia hæc est proximior; ergo prius imprimit ei ignis dispositiones necessarias pro introductione formæ substantialis, quam parti secundæ, sed in puncto in quo habuerit vltimam dispositionem requisitā introducetur in ea forma substātialis: ergo prius generabitur ignis ex medietate, quam ex toto, quare tota quantitas, quæ pro minimo designata est, nō est necessario requisita, sed in minori potest introduci forma ignis, quod est non habere terminum intrinsecum.

Hoc arg. conantur soluere moderni,
91 admittentes quidem principiū illud, omne agens naturale applicatū passo prius agit in proximiorem partem eius, quam in remotiorem, quia euidens est in philosophia: distinguētes tamen modum agendi eius, quantum ad dispositiones, & formam substantialem, concedentesq. omnes gradus caloris introducere ignem in proximiori parte illius quantitatis digitalis, (quæ pro minimo, quod sic, designatur) prius quā in remotiori, non tamen formā substantialē ignis, quousque ad reliquas partes totius eandem vltimam dispositionem extendat. Vnde nō sequitur, quod ignis generetur in minori quantitate minimo, quod sic, pro generatione eius designato. Et rationē huius solutionis assignant alij, quia non introducitur forma substantialis cum vna tātum dispositione vltima, quousque adsint omnes necessariæ, sed vna ex necessariis ad generationem ignis est digitalis quantitas, ita vt in minori non possit generari; ergo licet vltima dispositio caloris prius sit in dimidia quātitate, nō introducetur forma substātialis ignis, quousq. se extendat per totā, vt ita sint simul omnes dispositiones requisitæ.

Sed hæc ratio eiusdem solutionis manifestam petitionem principij cōtinet, quia supponit id, quod probandum est, & de quo est tota quæstio, videlicet minimum, quod sic, esse dispositionem necessariam ad generationem ignis. De hoc est enim tota controuersia, quod etiam non probatur, sed supponitur; ergo non potest pro ratione afferri sine vitio petitionis principij. Qua refutata, sic impugno solutionem, nam si ignis prius produceit calorem, vt octo, in prima medietate minimi, quam in postrema; ergo prius etiam introducit siccitatem vt octo, & cæteras dispositiones in eodem gradu vltimo requisitas, & sufficientes ad introductionem formæ substantialis, sed vltimas dispositiones naturaliter, & necessario consequitur introductio formæ; ergo prius etiam introducetur forma in prima medietate, & prius ex ea generabitur ignis, vel expectandum est tēpus in quo easdem dispositiones extendat ignis ad aliam medietatem. Ex quo secuntur hæc absurda. Primum, quod pro illo breui tempore agens naturale agat in partem remotiorem, & nō in sibi proximam. Secundum, quod agens debitè aproximatum passo non imprimat ei proprium effectum, pro quo est sufficienter, & vltimatè dispositum.

Ad 1. arg. alterius opinionis distin 92
guenda est minor, quod determinata quantitas sit vna ex dispositionibus necessario requisitis ad introductionē formæ, & de determinata intrinsicè neganda est, sed de determinata extrinsicè concedenda.

Ad 2. eodem modo est distinguēdum consequens, determinata enim quantitas requiritur ad generationē non

non viuentium, quia tam minima esse possunt, vt non possint exercere suas operationes, non tamen determinata intrinsicè, sed extrinsecè sufficit, quia operationes eorum non sunt ita perfectè, sicut vitales, nec determinata instrumẽta requirunt, sed homogeneæ sunt, & per quamlibet partẽ corporis eodem modo, ac per alias possunt exerceri, ideo nec requirunt partes ita determinatæ magnitudinis, sicut viuentia, nec etiam totum corpus, minimo quod sic, determinatum. Dum autem additur, designandam esse quantitatem, quæ pro termino extrinsecó eis sufficit, designa admittimus, eamque esse sub qua non possunt generari, benè tamẽ sub quacunque maiori. Vnde etiam si augeatur, non peruenietur ad eam, sub qua primo generari possunt, cum sub qualibet maiori possint generari, vt est satis manifestum.

CAPVT QVINTVM, quod principia rerum naturalium sint contraria.

TEXTVS ARIST.

Omnes igitur contraria principia faciunt, & qui dicunt, quod sit vnum omne, & immobile.

Breuis expositio tex.

INTENTVM Arist. cap. præsenti est, quandam conditionem principiorum rei naturalis proponere, & probare, vt ex ea colligat in sequenti certum numerum eorundem principiorum. Et hoc solũ præstat in toto capite, videlicet cõditionẽ ipsam proponere, & probare autoritate omnium philosophorum, & vnica ratione. Conditio principiorum est, quod sint contraria, quam vno vel alio modo posuerunt omnes philosophi, nam siue vnum, siue plura, vel etiam infinita posuerint principia, aliquam cõtrarietatem in eis posuerunt, nempe rari, & densi, calidi, & frigidi, vacui, & pleni, & quamuis per vias, & modos disimiles contrarietatem eorum posuerint, omnes tamẽ necessario ponendam esse ratione naturali conuicti docuerunt. Ratio autem naturalis, qua probatur principia rerum naturalium debere esse cõtraria, sic formanda est. Principia talia esse debẽt quæ nec fiant ex aliis, nec ex alterutris, sed omnia fiant ex ipsis, sed talia sunt prima contraria; ergo prima cõtraria sunt prima principia, & per cõuersionem simplicem, prima principia erunt prima cõtraria. Maior euidens est, quia si principia fierent ex aliis, nõ essent prima, vt ex se est manifestum: & eadem ratione, si fierẽt exalterutris, hoc est si vnum ex alio fieret, quod vero ex eis fiant cætera patet ad rationem primorum principiorum pertinere. Vt autem probet minorem præsupponit contraria duplicia esse, prima, & secunda. Prima contraria sunt primæ qualitates, vt calidum, frigidum, humidum, & siccum, contraria secunda sunt secundæ qualitates, quæ ex mixtione primarum fiunt, vt album, & nigrum. Itaq. contraria quasi secundaria ex aliis, nempe ex primis contrariis fiũt, sed prima contraria ex eo, quod sunt prima, non fiunt ex aliis cõtrariis, alioquí procederetur in infinitũ, & nulla darentur prima. Hoc supposito probat minorem, quod prima contraria non fiãt ex aliis, nec exalterutris, sed omnia fiãt ex ipsis. Nam ex eo quod prima sunt, non fiunt ex aliis, nec exalterutris, hoc est, neque vnum ex altero. Nam etsi calidum fiat ex frigi-

 do

do, inquantum subiectum, quod nũc est calidum, prius fuit frigidum, sed calor ipse nunquam ex frigore fit. Quod vero ex eis fiant omnia, probat, nam quidquid fit, per actionem, & passionem fit, sed nihil agit per se nisi in suum contrarium, vt calidum non agit per se, nisi in frigidum; ergo quidquid fit, ex suo cõtrario fieri debet, quare omnia debent fieri ex primis contrariis. Quod intelligitur proximè, vel remotè, in quantum ex primis contrariis fiunt, vel ex his deriuantur secundaria, ex quibus proximè fiunt alia.

QVAEST. VNICA.

An prima contraria sint principia rerum naturalium.

94 RAtio Aristo. qua probauit principia rerum naturalium esse cõtraria examinanda est, vt intelligamus, quam habeat efficacitatem ad id probandum. Constat autem duplici parte, nempe maiori, & minori vnius syllogismi. Maior est definitio principiorum. Minor vero applicatio eiusdem definitionis ad prima cõtraria. Vtraque autem examinanda est, & ideò in duas partes diuiditur quæst. In 1. examinabitur definitio principiorum. In 2. an eadem definitio conueniat primis contrariis, & ita prima contraria sint prima principia, & ex consequenti prima principia rei naturalis sint prima contraria, hæc est enim conclusio intenta ab Arist.

Vt autem definitionem in prima parte examinemus, vnum, aut alterũ proponemus arg. aduersus eam, vt ex eorum solutione constet esse legitimã. Prima particula definitionis est, quod principia non fiant ex aliis, q sic probatur falsa. Materia, & forma sunt in prædicamento; ergo habent genus, & differentiam, ex quibus cõponuntur. Habent etiam partes integrantes, cum materia diuisibilis sit, & fere omnes formæ; ergo componuntur ex partibus essentialibus generis, & differentiæ, atque etiam ex integrantibus, quare ex vtrisq. fieri dicentur.

Secũda particula est, quod non fiãt ex alterutris, hoc est vnum non fiat ex altero, quæ sic impugnãda est. Forma fit ex materia, de cuius potentia educitur, & ex materia habente priuationem eius, alioqui non fiet ex cõtrario, quia materia non est cõtraria formæ, nisi ratione priuationis; ergo etiam fit ex priuatione, quare non potest negari, quod vnum principium fiat ex alio.

Sed probatur tãdem, quod ex principiis non fiant cætera, nam vel particula, ex, dicit partem componentẽ, vel solũ terminum à quo, si dicat primum excludẽda est priuatio, quæ nõ est pars componens, vt ex se patet. Si vero dicat secundum, excludẽda est materia, quæ non est pars componens, sed solum terminus à quo; ergo definitio non est bona, quia non conuenit omnibus principiis, imo nullis videtur conuenire. Quod sic probari potest, quia ex principiis aquæ sola aqua fieri potest, & ex principiis ignis solus ignis; ergo non dantur aliqua principia, ex quibus fiant omnia, quare nullis principiis in particulari potest conuenire definitio, nec ex cõsequenti principiis in communi, quia repugnat conuenire aliquid prædicato communi, & repugnare particularibus sub eo contentis.

Pro explicatione definitionis, & arg. solut. notanda sunt duo. Primũ est, quod principium & causa, se habent,

bent, tanquam superius, & inferius prædicatũ: nam principium superius quid est, cum significet omne illud ex quo aliquid est, vel fit, aut incipit, causa vero addit influxum, & dependentiam eius, quod fit ab ea. Vnde sequitur de pluribus dici principium, & non solum de causis, dicitur enim de puncto, à quo incipit linea, & de termino, à quo incipit motus; in quibus nulla est ratio causæ respectu lineæ, vel motus. Quidquid ergo est causa, principium est; sed non quidquid est principium est causa, & ideo licet priuatio non sit causa generationis naturalis, principiũ eius vocari potest. Materia vero, & forma non solum principia sunt rei naturalis, sed etiam causæ, materialis, & formalis verum influxum habẽtes in cõpositione eius. Quare in ratione principij conueniunt cum priuatione, & in ratione causæ distinguntur ab ea, Conuenire autem in ratione principij non vniuocè, sed analogicè intelligendum est, quia cum priuatio non sit entitas positiua, solum ab ea incipit generatio, tanquam à negatione formæ in materia apta eã suscipere, materia vero, & forma principia sunt per positiuas entitates, & ideo ratio principij simpliciter eis conuenit, priuationi vero, nõ nisi secũdum quid. Quod vero Arist. 12. Met. tex. 12. dixit, materiam, formã, & priuationem esse tres causas, & tria principia rerum naturalium, non de causa secundum propriam significationem accipitur, sed secundum vulgarem: quo pacto, quidquid ad aliud quomodocunque necessariũ est, causa eius solet appellari.

Secun. notandum est, ter esse re-
95 petitam particulam, ex, ab Aristo. in definitione, diuersis autem modis in vno, & alio loco sumere eam docent plures ex interpretibus, videlicet in vno pro sola habitudine partium essentialium componentium, in alio prout excludit causam efficientem, alij vero in aliis etiam significationibus. Nos vero cum maiori parte eorum dicimus semper sumi in eadẽ significatione, alioqui, si in diuersis sumeretur, æquiuocè ea vteretur Arist. in eadem definitione, quod magnum inconueniens est. Significatio vero quam habet semper, est communis ratio principij abstrahens à rationibus particularibus causæ, & solius principij, aut à ratione partium componentiũ, vel solius termini à quo. Vnde sensus definitionis est, omnia fieri ex principiis, tanquam ex partibus componentibus, vel tanquam ex termino à quo, quibus modis principia ipsa, nec ex ea aliis, nec ex alterutris fiunt. Excluduntur etiam omnia corpora naturalia, quæ ex his principiis fieri constat, ita Aegidius Romanus, & Conimbricenses capite præsenti. Et ita per primam particulam, *quæ neque fiunt ex aliis*, excluduntur omnes causæ extrinsecæ, vt finalis, efficiẽs, atq. exemplaris, quia propriè loquendo nihil dicitur ex eis fieri, sed finalem esse id, cuius gratia cætera fiũt, efficientem a qua effectiuè producitur, & exẽplarem ad cuius imitationem fit. Principium vero rei naturalis, aut generationis eius est, ex quo aliquid constat, aut ex quo procedit generatio eius. Per secundam vero, *quæ neq. fiunt ex alterutris*, excluduntur quatuor elemẽta, quæ ex se inuicem generari dicuntur, vt ignis ex aqua, aut ex aere. Per tertiam denique. *Sed omnia fiunt ex ipsis.* Excludũtur omnia accidentia, & omnes etiam negationes, ex quibus nihil propriè dicitur fieri, licet vnum dicatur fieri ex altero, ratione subiecti, in quo vtrumq.

recipitur, vt calidum ex frigido.

Ex his respondetur ad 1. arg. concedendo, quod materia, & forma sint in prædicamento, saltem reductiue sub genere corporis, cuius partes sunt, & ideo aliquo modo fieri, aut componi ex genere, & differētia, hoc vero non est in genere naturali, sed metaphysico, quare non tollit, quin in proprio genere naturali, in quo sunt principia, non fiant ex aliis, quo pacto sumuntur verba in definitione: vnde verum est, principia rerum naturalium, in eo genere, in quo sunt principia non fieri ex aliis, hoc est tanquam ex principiis essentialibus physicis, qualia sunt materia ipsa, & forma, quasi dicatur nō fieri ex aliis eo modo, quo cætera fiunt ex ipsis, quam conditionem non tollunt partes ipsorum integrantes, cum nō sint principia essentialia, vt constat.

Ad 2. negandum est antecedēs, quod forma fiat ex materia, aut ex priuatione, nam secundum proprietatem physicam, forma, nec generatur, nec fit, sed compositum, vt docet expresse Arist. 1. lib. physic. tex. 64. his verbis. *Quare manifestū est ex dictis, quod omne quod fit, semper est compositum.* Et D. Tho. in eorum expositione. Et probat hæc ratio, fieri rei ordinatur ad esse eius; ergo eius tantum est fieri, cuius est esse; forma vero nō est, sed solum dicitur ratio essendi composito; quod propriè dicitur esse; ergo forma nō fit, sed compositum. Quod si nō fit; ergo nec fit ex materia, nec ex priuatione, sed compositum dicitur ex vtraq. fieri ratione formæ, a qua habet esse, & cuius principia sūt materia, forma, & priuatio. Educi autem de potentia materiæ, nō est per se fieri, sed in actum exire, tanquam rationem essendi cōpositi, quod per se generatur, & fit.

Tertium arg. solutum est iam ex doctrina tradita, quia particula, ex, non dicit particularem aliquam habitudinem, sed generalem principij, sub qua comprehēduntur partes essentiales componentes, & etiam terminus, à quo generatio eiusdem rei naturalis incipit, & ideo nec priuatio excludenda est, nec materia, vel forma. Quod vero additur de principiis particularib⁹ difficultate caret. Nam vltima particula definitionis (*quod omnia fiant ex ipsis*) secundum distributionem accommodam intelligenda est, ita vt sensus sit, omnia fiūt ex principiis in communi acceptis, & ex eisdem acceptis in particulari omnia etiam sui generis, vel speciei.

Secunda pars quæst.

IN secunda parte examinandum est, an definitio principiorum conueniat primis contrariis, & ita prima contraria sint prima principia, & per simplicem conuersionem prima principia rei naturalis sint prima contraria. In quo duo cōtinentur. Primum, quod prima principia sint contraria. Secundū, quod sint prima contraria. 96

Vtrunque autem videtur falsum. Primū quidem, quia materia, & forma sunt substantiæ: substantiæ vero nihil est contrarium, vt idem Arist. docet in prædicamento substantiæ; ergo materia, & forma contrario carent. Præterea cōtraria vt docet idē Arist. 5. Met. cap. 10. tex. 16. duplicē conditionem habere debent, nempè quod sub eodem genere distinguantur specie, & quod non possint simul esse in eodem subiecto, sed vtraque conditio eis repugnat, quia materia, & forma non solum specie non differunt, sed eandem speciem componunt: & in eodem composito permanent; ergo cōtrariæ esse non possunt.

Et

Et multo minus possunt esse prima contraria, quia vera contrarietas in solis qualitatibus reperitur mutuo se expellentibus ab eodem subiecto; ergo prima contrarietas in solis primis qualitatibus, quæ propterea vocantur primæ, quia ex eis fiunt cæteræ omnes, falsum est ergo, quod Aristot. asserit prima contraria esse prima principia rei naturalis, & prima principia esse prima contraria.

His tamen non obstantibus probatur, quod principia rei naturalis sint contraria, hac ratione. Generatio est mutatio de non esse ad esse; ergo illud dicitur generari, quod nunc est, cum prius simpliciter non esset. Vnde infero quodlibet fieri ex sui non esse, vt ignis ex nō igne, & homo ex non homine, nō tamen fit ex pura negatione sui, sed ex eo, quod cum non habeat suum esse, potest illud habere, vt ignis non fit ex quocunque non igne, sed ex materia proxime disposita pro forma eius. Quod exemplo artificialium probatur. Nam artifex non inducit formam statuæ in lignū quodcunque, sed dolatum, & paratū iam aptumq; ad suscipiendam talem formam. Eodem igitur modo agens naturale non inducit naturalem formam in quamlibet materiam non habentem illam, sed in eam tātum, quæ pro ea suscipienda disposita est, & aptitudinem habet eam suscipiendi, sed negatio formæ in subiecto apto suscipiendi illam est priuatio; ergo quodlibet fit ex priuatione suæ propriæ formæ, tanquam ex termino à quo incipit generatio eius, forma autem, & priuatio sunt opposita: cū se excludāt ab eadē materia, nec simul in ea vllo modo esse possint; ergo principia rei naturalis cōtraria sunt.

Secundo generatio, & corruptio rerum naturalium fit per actionem, & passionē, sed actio, & passio sunt inter contraria, quia nihil agit, nisi in suum contrarium, nec patitur, nisi ab eo, nō enim agit calidum in aliud calidū, sed in frigidū, nec patitur, ab alio calido, sed à frigido; ergo principia generationis naturalis contraria sunt.

Vt autem intelligamus, quonam modo contraria sint, notandum est contrarietatem duobus modis sumi, vt docet Arist. 5. lib. Met. cap. 1. tex tu. 16. Primo strictè, & propriè pro oppositione eorum, quæ mutuo se expellūt ab eodem subiecto, & hoc modo solum reperitur in primis qualitatibus. Secūdo sumitur minus propriè pro oppositione ei simili eorum, quę licet actiuè, & passiuè non se expellant ab eodem subiecto, habent tamen rationes oppositas, & repugnantes in ordine ad illud: & ideo non possunt simul in eo esse. Et ita se habent forma, & priuatio in ordine ad materiam, vel subiectum. Et propterea pro contrariis accipiuntur ab Aristo. qui etiam de hac contrarietate loquitur 10. lib. Met. tex. 13. asserēs in quolibet genere reperiri vnam cōtrarietatem, quæ vocatur habitus, & priuationis. Idq. probat, quia quodlibet genus diuiditur per duas differētias oppositas inæqualis perfectionis, quarū imperfectior significatur nomine habitus, imperfectior vero nomine priuationis, & vna includit priuationē perfectionis alterius, vt animal diuiditur in rationale, & irrationale, ꝙ tanquā imperfectius caret perfectione rationalis, & ideo hoc significatur nomine habitus, aut formæ, illud vero nomine priuationis. 97

Secundo notandum est, hanc contrarietatem esse primā omnium, propter duo. Primum, quia includitur in quacunque alia contrarietate etiam pro-

propriissima: nam propriissima contraria, ita se habent, vt vnum sit perfectius altero, vt calidum est perfectius frigido, & propterea includit priuationem perfectionis eius, & nomine priuationis significatur, perfectum vero, vt calidũ nomine formæ, vel habitus. Secundum, quia hæc cõtrarietas, & nõ alia reperitur in substantia, quæ est primum prædicamentum, & omnium perfectissimum: ergo merito vocatur prima, ad quã reducitur omnis alia, etiam propriissima. Vtrumque docet Arist. 10. lib. Met. cap. 3. tex. 15. his verbis. *Prima vero contrarietas habitus, & priuatio est, nõ tamen omnis priuatio, sed quæcunq. perfecta sit.* Et post pauca. *Omnis namque contrarietas habet alterius contrariorum priuationem.* Et cum principia rerum naturalium sint principia substantiæ, & substantialis generationis, vt materia, forma, & priuatio, merito appellãtur ab Arist. prima contraria, quia primam contrarietatem ad quam reducuntur omnes habẽt, & eadem prima contrarietas primo eis conuenit, & ab eis deriuatur ad cætera contraria. Quia sicut substãtia est prima omnium entium, non solum natura, sed tempore, & dignitate, ita contrarietas habitus, & priuationis, vel formę in principiis eius reperta, merito vocatur prima, & propter eandem eius principia non solum vocantur contraria, sed iure vocantur prima contraria. Et ecce tria simul explicata, & probata, nempe principia rei naturalis esse contraria, quomodo eis contrarietas conueniat, & quã sit rationi consonum, quod appellentur ab Arist. prima contraria.

Ad 1. arg. distinguenda est minor, quod substantiæ nihil sit contrariũ, nam de stricta contrarietate verum est, falsum vero de oppositione priuatiua, quæ appellatur prima contrarietas.

Secundum arg. concedendum est, quia solum probat materiam, & formam non esse principia contraria, quod verum est, non enim dixit Arist. omnia principia rerum naturalium esse contraria: sed indefinitè locutus est, quare ad veritatẽ sententię illius suffi cit aliqua principia esse contraria, nempè formam, & priuationem. Quãuis etiam dici possit materiam esse contrariam formæ, non ratione sui, sed ratione priuationis, & ideo omnia principia quodammodo esse contraria.

Ad vltimum distinguẽdum est antecedens, nam si veram contrarietatem pro stricta accipiat, concedẽdũ est, si vero pro oppositione prima, ad quam reducitur stricta etiam cõtrarietas, falsum est, quod solum in primis qualitatibus reperiatur, imo in substantia, & principiis naturalibus generationis eius primo reperitur, & ab ea deriuatur in strictam contrarietatem, vt expositum est.

CAPVT SEXTVM quo numerus principiorum inquiritur.

TEXTVS ARIST.

Consequẽs autem erit dicere vtrũ duo, aut plura sint, &c.

Breuis expositio tex.

INTENTVM Arist. est probare numerum principiorũ, nempè, quod tria sint, ita vt nec plura, nec pauciora, & hoc tantum præstat in toto capite, quare nõ indiget diuisione. Probat igitur principia esse tria hoc dis 98

cursu.

cursu. Principia rerum naturalium sunt contraria; ergo sunt plura, & non unum tantum. Antecedens supponit iam probatum capite præcedẽte, sed consequentiã probat, contrarietas versatur inter duo extrema, quia idem non est sibi contrarium; ergo si principia contraria sunt, plura esse debent. Vlterius, principia nõ sunt infinita, nec tantum duo, nec plura tribus; ergo erunt tria, ita vt nec plura, nec pauciora. Consequentia euidens est, sed antecedens habet triplicem partem sigillatim probandã. Probatur ergo prima pars, quod principia non sint infinita, quia scientia alicuius rei ex cognitione principiorum eius dependet; sed infinita principia non possunt cognosci; ergo si principia rei naturalis infinita sunt, non erunt cognoscibilia, & ex consequenti nec res ipsa naturalis erit per scientiam cognoscibilis: quod patet esse falsum. Probatur secunda pars antecedentis, quod principia nõ sint tantum duo. Quia vnum contrarium non transmutat aliud, nec in tertium conuertit, sed illud expellit ab eodẽ subiecto, circa quod vtrunque versatur, vt calidum non destruit frigidũ illud conuertens in aliud, sed expellendo frigiditatem ab eodem subiecto, circa quod versatur vtrunq. vt ab aqua gratia exempli. Quod ex definitione contrariorũ euidenter colligitur, nam contraria sunt, quæ ab eodem subiecto mutuo se expellunt, ergo quælibet contraria postulant commune subiectum, circa quod se transmutent, ac destruant; quare præter duo contraria principia requiritur necessario tertium, circa quod se expellant, ac destruant, & per expulsionem, ac destructionem eorum circa subiectum generentur, & corrumpantur omnia, & ideo plura duobus esse debent, ita vt præter formam, & priuationem ponenda sit materia tãquam commune subiectũ, circa quod priuatio expellat formam, & corrumpatur compositum præexistẽs, & rursus forma alia expellat priuationem præexistentem, & generetur aliud cõpositum, & ita tria ad minus poni debeant principia. Sed probatur tandẽ, quod non sint plura tribus, quia pro vna contrarietate tantum ponuntur duo extrema, & vnum subiectum, sed in vno predicamento tantum est vna contrarietas; ergo in substantia solũ est vna contrarietas, quæ versabitur inter principia eius, & ideo vnũ tantum subiectum, quod est esse tria, ita vt nec sint plura, nec pauciora.

CAPVT SEPTIMVM, quod principia rei naturalis ro sint duo, ratione vero sint tria.

TEXTVS ARIST.

Hic igitur nos dicamus primo de omni generatione aggredientes &c.

Breuis expositio tex.

INtentum Aristotelis in hoc capite est rursus confirmare conclusionẽ in capite præcedente positam, quod principia rerum naturalium tria sint eaque distinguere, & magis explicare. Diuiditur autem cap. in duas partes, in prima id probat ratione simul, & inductione in omnibus mutationibus omnium prędicamentorum, in 2. distinguit principia inter sese, ex quibus colligit quodammodo esse duo, & quodammodo esse tria. Probat igitur principia esse tria hac ratione, in

In omni mutatione dantur duo termini, vnus, à quo incipit mutatio, & alter in quem tendit, & præter duos terminos datur subiectum, quod ab vno in alterum transit vtrumq. in se succesiuè recipiēs; ergo tria sūt principia in quacūque mutatione, sed generatio rei naturalis est mutatio substantialis; ergo dabuntur in ea terminus, à quo incipiat, qui est priuatio, terminus in quem formaliter tendat, qui est forma, & commune subiectū, quod ab vno in alterū mutetur, vtrūque in se successiuè recipiens, & hoc est materia. Quam simul cum termino à quo, vel etiam cum termino ad quem sumere possumus ad explicandum, quid permutationem fiat, dicemusq. ex non homine fieri hominem, hoc est ex materia existente sub priuatione animæ rationalis, per coniūctionem cum eadem forma fieri hominem. Per nudum vero subiectum explicari non potest: quid per mutationem naturalem fiat, sed solū quid fiat per artificialem, non enim dicimus hominem fieri ex materia, aut album ex homine, benè tamen quod Cathedra fiat ex ligno.

Hæc autem tria principia, nempè priuatio, forma, & subiectū, quod est materia, sic distinguit in 2. parte cap. in omni genere mutationis ait, vt priuatio non faciat numerum realiter cum materia, sed solum secundū proprias rationes formales, per quas distinguntur. Forma vero numerum simpliciter efficiat cum vtraque, & ratio huius manifesta est. Quia accidens nō facit numerum cum subiecto sed pro eadem re computatur realiter cum eo, sed solum secundum rationem formalem, & essentiam, quam habet ab eo diuersam, non enim dicimus hominem, in quo est albedo, & album duo esse, sed vnum; priuatio vero quasi accidens est materiæ nullum esse substantiale ei tribuens; ergo non facit realiter, & simpliciter numerū cum ea, sed pro eadē re computantur; faciunt tamen numerum, si secundum rationes formales accipiantur: quas constat esse diuersas. Forma vero numerum facit cum materia, quia non est accidens eius, sed alia pars substantialis rei naturalis à materia diuersa: nec etiam est accidens priuationis, sicut nec priuatio est accidens eius, sed cum contraria sint, numerum simpliciter efficiunt. Ex quibus sequitur principia rerum naturalium quodammodo esse duo, hoc est secūdum numerum realem, propter materiam, & priuationem numerum realem non efficiētes, & quodammodo esse tria, quia secundum rationes formales diuersas quas habent, numerum efficiunt.

QVAEST. VNICA.

An prima principia rerum naturalium sint tria, ità vt nec plura, nec pauciora.

NON oportet varias antiquorum Philosophorum opiniones repetere de numero principiorum, sed ad tres classes eas reducere possumus. Nam quidam vnum tantum possuerunt. Alij infinita, alij deniq. plura, sed non infinita. Arist. vero refutatis omnium sententiis, tria posuit, ita vt nec plura sint, nec pauciora. Loquitur autem de principiis substantiæ, & ideo de primis solū, quia cum substantia sit primum ens, & fundamentum cæterorū, tantum principia eius vocantur prima, & ex consequenti de solis principiis rei naturalis, quia sola substantia ens naturale est, non ergo de principiis accidentium, vel 99

gene-

generationis eorum, quia nec accidẽtia sunt entia naturalia, sed ad summum vocantur entia secundum naturam, tanquam aliquid substantiæ; quare nec productio eorum vocatur simpliciter generatio. Ideo nõ oportet quærere principia eius, nec etiã aliarũ productionum substantialiũ, quæ primam generationem præsupponunt, sed principia horum omniũ regulanda sunt per principia rei naturalis, & generationis eius, quæ prima vocantur. De his ergo solum docet Aristoteles tria tantum esse. Nẽpè, materiam, formam, & priuationẽ.

Quod autem non sint tria, sed plura, hoc arg. probatur, quia res naturalis non solum dependet ab his tribus, sed etiam à causa efficiẽti, à qua generatur, & à causa finali, cuius gratia generatur, tanquam à principiis propriis; ergo plura erunt principia tribus. Etsi dicas, principia quidem hæc esse, sed extrinseca, Arist. vero solũ de intrinsecis loqui. Contra hoc est, quia licet respectu rei naturalis, quæ generatur: extrinseca sint, sed respectu genetionis intrinseca. Nam generatio naturalis quædam actio est. Actio vero intrinsecũ dicit respectum ad agens, à quo procedit, & ex consequenti ad finem, in quem ab eodem agente ordinatur; ergo erũt principia generationis intrinseca, & plura efficient, si addantur materiæ, formæ, & priuationi.

Quod vero pautiora sint tribus, probatur. Primo, quia forma, & priuatio non possunt esse principia; ergo solum restabit materia, & ita vnicum erit principium. Probatur antecedens de forma, quæ ideo est principium generationis, quia terminus eius est, in quem tendit, vt docuit Arist. sed terminus esse non potest; ergo nec principium. Probo minorem. Nam terminus generationis est, quod fit per generationem, vel quod generatur, sed forma nec fit, nec generatur, sed totum compositum ex forma, & materia; ergo hoc tantum est terminus generationis, & non forma. Probatur deinde de priuatione, quia principia, vt docet expresse Aristoteles cap. præsenti textu 56. oportet semper manere, sed priuatio non permanet, sed expellitur à forma adueniente; ergo non est principium. Et etiam si principium esset, non potest esse principium per se, sed per accidens, vt docet Arist. textu. 66. huius capitis his verbis. *Quod fit non secundum accidens ex ipso, hoc est ex subiecto fit, priuatio autem, & cõtrarietas accidens.* Et probat hæc ratio. Si priuatio est principiũ generationis, maximè quia ab ea incipit generatio, sed hoc etiã conuenit formę expulsæ per generationem nouæ; ergo etiam erit principium, quod nemo concedit. Probatur minor, nam ideo generatio incipit à priuatione, quia materia appetit nouam formam, quam non habet, quare necessario præsupponitur generationi ea priuata, sed quamdiu priuata est forma futura, necesse est informari antiqua per eam expellenda; ergo sicut necesse est generationem incipere à priuatione, ita etiam à forma expellenda, quæ etiam erit principium, si priuatio ponatur principium generationis.

Conclusio tamen responsiua huic quæst. est, verã esse sentẽtiam Arist. 100
quod prima principia rerum naturalium tria sint, ita vt nec plura, nec pautiora, & ita vt rei naturalis, quæ generatur, sint duo, nẽpè materia, & forma, generationis vero tria, quia eisdem additur priuatio pro termino á quo eiusdem generationis. Quæ licet pluribus sit probata rationibus ab

ab eo. Hoc breui argumento probatur. Generatio est mutatio de non esse ad esse, non quidem de puro non esse, quia purum non esse est nihil, ex nihilo autē nihil generari potest; (licet possit aliquid per creationem fieri) ergo procedit generatio ab eo, quod non est, sed esse potest, & talis est materia cum priuatione, non habens formam per generationem inducendam, sed tamē habere potens. Tria igitur concurrunt necessario, & per se ad generationem naturalē, nempè forma, & præter illam materia, & priuatio in ea existens. Tanquam principia eius: nec aliud principium est necessarium, vt iam probauit Arist. ergo tria sunt principia, ita vt nec plura sint, nec pauciora.

Ad primum argumentum negandum est antecedens, quod principiū efficiens, & finale sint intrinseca generationi, nam generatio dupliciter consideratur, vel sub ratione formali generationis, quo pacto essentialiter est mutatio, aut sub ratione materiale actionis, & passionis, & sub prima consideratione intrinsecum ordinem dicit ad terminum à quo, & ad quem, qui sunt forma, & priuatio, agentem vt sic non respicit, sed sub ratione actionis, quasi materialiter inclusa in ea, & ideo agens non est principium intrinsecum generationis naturalis, vt generatio est, sed actionis tantum, & ex consequēti principia generationis intrinseca tantum sunt tria ab Arist. designata, nā quod de principio efficienti dicitur, de finali est etiam intelligendum.

Ad secundum negandum est antecedens, quod forma, & priuatio non sint principia, quod vero de forma colligitur non esse terminum generationis, sed compositum distinguendum est, nā duplex est terminus, quo, & quod, seu formalis, aut totalis, atque completus, & forma quidem terminus generationis formalis est, & vt quo, tanquam id, quo compositū est, compositum vero est terminus completus, qui fit, habēs esse per formam. Vnde forma est terminus tanquam principium essendi, compositū vero tanquam principiatum, & hoc modo intelligitur formam esse principium, quia est terminus, in quem tendit generatio, licet nō fiat per generationem, sed hoc solum cōueniat composito, quare forma potius, quā compositum principium est.

Aliud vero, quod in eodem argumento primo dicitur de priuatione, nempè, quod principia debent permanere: distinguēdum est. Nam principium quoddam est rei naturalis, aliud generationis eius tantū, & principia rei permanere debēt, quia sunt partes componētes, quod vero solius generationis principium est, vt priuatio transit cum generatione ipsa. Aristoteles ergo loquitur de principiis rei, dum illam conditionem assignat, non de principio solius generationis, quod ideo non necessario permanere debet. Et idē est sensus aliorum verborum, quibus docet per accidens se habere priuationem, & cōtrarietatem ad rem naturalem, materiam vero per se, quasi dicat ad constitutionem eius per accidens se habere priuationem, quia per se solum cōponitur ex duobus principiis, quæ sūt materia, & forma. Quod vero materia fuerit sub priuatione formæ, per accidens est ad talem cōpositionem, sed respectu generationis per se, quia per se incipit à priuatione, tanquam à termino à quo. Vnde sequitur quod licet priuatio sit principium per accidens rei naturalis, generationis vero sit per se.

Ad

Ad rationē deniq. distinguunda est minor, quia duobus modis potest intelligi necessarium esse, quod materia quandiu est sub priuatione, sit informata forma expellenda: etsi intelligatur necessarium esse ad generationem, falsum est, quia non minus posset generari ignis ex ligno, si materia ligni sine vlla esset forma, ac si sit sub forma ligni, solum ergo est necessarium propter imperfectionē materiæ, quæ non potest esse sine vlla forma saltem naturaliter. Quod vero materia sit sub priuatione, necessarium est per se ad generationē, quia priuatione sublata aufertur appetitus materiæ ad formam: materia vero non appetens formam, ad eā non tenderet, & cum tendentia materiæ in formam sit per generationem, impossibilis esset generatio naturalis sublata priuatione, quare per se ad illam requiritur, & per se est principium eius.

CAPVT OCTAVVM, quo opinionibus antiquorum respondetur, & ratio materiæ aperitur.

TEXTVS ARIST.

Quod autem vnico modo sic soluitur, & antiquorum dubitatio, &c.

Breuis expositio text.

1 POSTQVAM Aristoteles egit de principiis in communi, & errores antiquorum circa ea ex ortos refutauit, rationibusque eorum respondit, incipit iam agere de eisdem principiis in particulari, & capite præsenti de materia, sequenti vero (quod est vltimum huius libri) de priuatione.

Capite igitur præsenti refert quēdam errorem antiquorū Philosophorum circa principium materiale, & illum reiicit, argumentoque illorum, quo ab eisdem probatur, respondet. Et hoc est intentum huius capitis, quod non indiget alia diuisione.

Error igitur fuit eorum, qui putabant, generationem substantialem esse impossibilem, sed solum dari mutationes accidentales, per quas vnicum principium materiale, quod est ens actu diuersis modis, hoc est secūdū diuersa accidentia transmutatur, nempè secundum raritatem, densitatem, calorem, frigiditatem, quare cætera omnia, quæ fiunt, accidentaliter solum ab eo differunt, licet sensus iudicent differre substantialiter. Probabant hoc argumento, si aliquid de nouo fit per generationem substantialem, aut fit ex ente, aut ex non ente, ex non ente fieri repugnat, quia non ens est nihil, & ex nihilo non potest aliquid fieri, sed etiam repugnat fieri ex ente, quia quod iam est, non fit, sed ens iam est; ergo non potest fieri.

Respondet Aristoteles huic argumento, sic esse intelligendum aliquid substantialiter de nouo fieri, vt secundum aliquid præsupponatur, quod per se sit ens in potentia, & per accidens est ens actu; atq. etiam per accidens non ens actu, & hoc est materiale principium, ex quo fiunt omnia, quę generantur. Itaque materia per se solum est ens in potentia (loquimur autem de ente completo) per accidens autem contingit in ordine ad rem generandam, quod sit ens actu, quod habet per aliam 2

formam sub qua præsupponitur, & etiam per accidens est; quod sit non ens, quod habet ratione priuationis sub qua etiā præsupponitur. Et ratio vtriusq. est manifesta, quia res generanda ex sola, & nuda materia cum forma componitur, nec minus sufficienter esset ex eis composita, si in materia nulla forma, nec vlla priuatio præcessisset; ergo respectu rei generandæ, & compositionis eius per accidens est, quod materia, ex qua cōponitur, sit informata alia forma, per quam est ens actu, aut ens simpliciter vel solam priuationem habeat, per quam est non ens actu, nam cum priuatio opponatur formæ, quæ dat esse rei, simpliciter dicitur non ens, & materia per illam dicitur nō ens actu, solum ergo postulat compositio rei generandæ materiam secundum se, quæ est ens in potentia, & per accidens componitur ex ea, vt est ens actu per aliam formam, & etiam vt est nō ens actu per priuationem. Ad formam igitur argum. Respondet, quod res, quæ generatur, non fit per se ex ente actu, vel simpliciter, nec ex non ente actu, vel simpliciter, sed per se solum fit ex ente in potentia, & secundū quid, quod est materiale principium, ex quo tāquam ex altera parte essentiali componitur.

CAPVT NONVM.

Quod materia, & priuatio ratione differant.

TEXTVS ARIST.

Tangentes igitur, & alij quidam fuerunt ipsam, sed non sufficienter, &c.

Breuis expositio tex.

INTENTVM huius capitis est refutare errorem quēdam Platonis, & scholæ eius circa priuationem, quam ponebant quidem in materia, vel materiali principio, sed ea nullo modo distinguebant. Diuiditur autem caput in tres partes, in prima proponit errorem cum suis fundamentis, in 2. illud reijcit duplici ratione, in 3. docet materiam per se ingenerabilem esse, & incorruptibilem, per accidens vero quadam ratione generari, & corrumpi. 5

Asserebat igitur Plato cum suis, priuationem formæ dari in materia, sed nullo modo distingui ab illa. Et probabat primo, quia quidquid est præter ens, est non ens, sed materia est præter ens: cum non sit ens actu, sed solum in potentia; ergo absolute est non ens, & consequenter idem cū priuatione, quæ absolute etiam vocatur non ens. 2. quę sunt idem numero, atque idem subiecto, sunt idem secundum rationem, secundum potentiam, & virtutem: cum eadem sit potentia, & virtus eorum, quorum est eadem ratio, sed priuatio est idē subiecto cum materia, cui inest, & consequenter eadem numero; ergo est eadem secundum rationem, secundum potentiam, & virtutem, & ideo nullo modo ab ea distincta.

Hanc sententiam falsam esse asserit Aristoteles quia materia, & priuatio in generatione rerum naturalium diuersa habent officia, & quasi opposita; ergo essentialiter distinguntur. Probatur antecedens, quia materia suo gremio suscipit formam, & cum ea concurrit ad generationem compositi, sicut mater suscipit semen, & cum eo concurrit ad generationem prolis: priuatio vero nihil horum

rum

tū habet, sed omnino opposita; quia non solum non recipit formam, sed ea adueniente excluditur, nec solum cum forma non concurrit ad constitutionem rei, sed eiusdem rei cōstitutæ per formam quasi intendit corruptionem, nam eo ipso, quod priuatio aduenit materiæ, incipit appetere nouam formam, & ab appetitu incipit tendentia in illam, quæ tendentia est generatio nouæ formæ, & expulsio antiquæ. Vnde sequitur diuersas esse, & oppositas rationes formales priuationis, & formæ, & ideo necessario esse distinguendas.

4 In tertia parte capitis docet Aristoteles materiam ex propria natura esse ingenerabilem, & incorruptibilem, & ideo non per se, sed per accidens generari, & corrumpi. Probat primum hoc argumento, impossibile est prius aliquid esse, quam fiat, si autem materia generaretur, esset prius, quam fieret; ergo impossibile erit eā generari. Probatur minor, quia generationi intrinsecum est, quod ei præsupponatur subiectum, ex quo fiat, id ꝗ generatur; ergo si materia generaretur, ex alio subiecto deberet fieri, sed materia ipsa est primum subiectū ex quo generantur omnia; ergo materia ipsa præsupponeretur propriæ generationi, essetque priusquam fieret. Et eodem modo probatur esse incorruptibilem per se, quia si corrumperetur, permaneret postquam corrupta esset, quod repugnat. Probatur consequentia, quia quod corrumpitur, resoluitur in materiā sub vtroq. termino corruptionis permanentem; ergo permaneret materia, adhuc in termino ad quem corruptionis, qui est non esse rei, quæ corrumpitur, & consequēter postquam corrupta est.

Probat secundum, quod per accidens generetur, & corrumpatur hoc modo, priuatio fit in materia absente forma, & desinit esse in ea forma adueniente, & propterea est quasi accidens materiæ, quæ in ea incipit, & desinit esse; sicut calor in aqua, sed dum incipit calor in aqua, dicitur aqua quodammodo generari, & dum desinit esse in ea dicitur quodammodo corrumpi, non secundum substantiam, sed solum ratione accidentis in ea facti, vel corrupti, & ideo non per se, sed per accidēs; ergo dicetur etiā materia per accidens generari, dum in ea fit de nouo priuatio, & corrumpi, dum eadem priuatio desinit esse in ea. Quamuis per se, & secundum propriam entitatem, & substantiam, nec possit generari, nec corrumpi.

TRACTATVS PRIMVS de materia, quæ est primum principium rerum naturalium.

CIRCA hæc duo postrema capita, in quibus de principijs rerum 5 naturaliū in particulari disputat Aristoteles, agendum est nobis de singulis, vt naturam eorum intelligamus, quod vt commodius fiat, singulos tractatus de singulis instituemus, in quibus proprijs quæstionibus disputabuntur omnia, quæ ad singulorum naturam pertinent. Et primus tractatus erit de materia, de qua nouem quæstiones disputabuntur, prima an detur primum principium, principium materiale rerum naturalium. Secunda, quidnam illud sit, pura potentia, vel aliquē actum in sua essentia includens. Tertia, habeat nè propriā existētiam partialē à se, vel nō nisi à forma eā accipiat. Quarta, an habeat etiam propriam subsistētiam partialē. Quinta an possit materia existere

in rerum natura sine vlla forma, saltem per potentiam Dei absolutam. Sexta an potētia, & appetitus ad formam sint essentiales materiæ. Septima an materia sit pars essentialis substātiæ cōpletæ. Octaua an materia sit vna specie, & numero. Nona quot, & quæ sint proprietates materiæ.

QVAESTIO. I.

An detur primum principium materiale, & simplex rerum naturalium.

6 DE principiis rerum naturalium generabilium, & corruptibilium agit Aristoteles in hoc opere, quod probat numerus ternarius eorum ab eo constitutus, materiæ, formæ, & priuationis: nam de principijs corporū cœlestium (in quibus non videtur priuatio locum habere) specialem tractatum composuit sub nomine librorum de cœlo, & mundo, quem propediem (Deo dante) nostris Commentarijs illustrabimus. Solum ergo de principio materiali rerum generabilium agimus etiā nos in præsenti tractatu, quod philosophi omnes posuerunt, licet nō eodem modo. Nam quidam vnum, alij plura, sed finita, alij demū infinita posuerunt, omnes tamen decepti putauerunt materiale principium rerum naturalium esse ens actu. Et ratio huius deceptionis cōmunis, etiam fuit communis ratio, quia non videntur cognouisse generationem substantialem, sed transmutationes solum accidētales (quas nos vocamus alterationes) per quas materiale principium, vnū, vel plura diuersas alterationes patiebatur, & per easdē res diuersæ solū accidētaliter fiebāt, quāuis sensu appareat fieri diuersas secundū substantiā, & per substantiales generationes, & cum alterationibus præsupponatur subiectū pro materiale principio iā cōstitutū in actu substantiali, & proinde, quod sit ens actu, propterea putauerūt omnes principiū materiale debere esse ens actu (ex vna deceptione aliam incurrentes) & tale illud posuerunt.

7 Solus Arist. & primus cognoscens naturalē generationē hāc veritatē à secutus est. Quod primū principiū rerum naturalium non potest esse ens actu, neq. ens cōpletū, sed ens in potētia, atq. incōpletū, & partiale, vt ita possit cū altero principio (quod est forma) rē naturalē completā essentialiter cōponere. De hoc igitur principio quærimus nos, an detur in rerū natura. Nec necesse est opiniones referre, quia opiniones philosophorū, qui Aristotelē præcesserunt, iā ab eo relatæ sunt, & impugnatæ in precedētibus capitibus: post eū vero nemo contrariā sententiā tenuit, sed principiū materiale, vt ab eo positū omnes recipiūt, ideo tribus cōclusionibus respōdebimus quæstioni, quibus simul probabitur dari tale principiū, & natura eius explicabitur.

Prima conclusio, necessario ponēdū est primū principiū materiale rerū naturaliū permanens in omnibus generationibus, & ex quo res omnes naturales cōponūtur, tāquā ex altera parte essentiali. Probatur duplici ratione, prima procedit ex continua transmutatione rerum naturalium: nam euidenti experiētia constat corpora sublunaria continuis transmutationibus subiecta esse, non solum accidētalibus, sed etiam substantialibus, ita vt vnum corrumpatur substantialiter, & aliud substantialiter etiam generetur numero, aut etiam specie diuersum, nā ex aëre generatur ignis, & ex aere, aut vaporibus aqua

qua, & in viuentibus videmus hominem, & cętera animalia paſsim de nouo generari: cum prius nō eſſent, atq. etiam corrumpi, & deſinere eſſe per mortem, ſed generatio ſubſtantialis eſſentialiter eſt mutatio: & mutatio omnis poſtulat commune ſubiectum, quod per eam mutetur manens ſub vtroque termino eius à quo, & ad quem, (hoc enim ſolum mutari proprie dicitur) vt in mutationibus accidentalibus euidens eſt, ergo dum aliquid ſubſtantialiter corrumpitur, & aliud ſubſtātialiter ex eo generatur, vt ex aere ignis: neceſſe eſt deſignare commune ſubiectum, quod verè mutetur: cum euidens ſit non mutari genitum, neque corruptum, ſed vnum ſimpliciter deſinere eſſe, & aliud ſimpliciter incipere; cum prius nō eſſet. Vlterius, vel hoc ſubiectum cōmune dimittens vnam formam, & ſuſcipiens alteram dependet ab alio ſubiecto priori, vel non: ſi non depēdet, erit primum, vltra quod non ſit aliud: ſi vero depēdet ab altero priori, vel deueniēdum eſt ad vnū, quod ab altero priori non dependeat, & illud erit primum, vel procedendum in infinitum.

8 Secunda ratio procedit ex modo, quo res fiunt per generationem ſubſtantialem, per quam euidens eſt non fieri totam ſubſtantiam, nec per corruptionem totam ſubſtantiam deſinere; alioqui productio cuiuslibet ſubſtantiæ ex nihilo fieret, & corruptio eiuſdem in nihilū deſineret, eſſetque illa creatio, & hęc anihilatio vel ſi vna totaliter deſineret in alteram, inceptio vnius, & deſitio alterius eſſet conuerſio ſubſtantialis vnius rei in alteram, & vtrumque patet eſſe falſum; neceſſe eſt ergo dum ſubſtantia corrumpitur aliquid eius permanere, ex quo ſimul cum forma adueniente fiat integra ſubſtantia, quæ generatur. Et hoc permanens ſub vtraq. forma ſucceſsiuè, vocatur primum ſubiectum, atque commune generationis, & corruptionis ſubſtātialis, vocatur prima materia, & primum principium materiale rerū naturalium.

Secunda concluſio, hoc principiū materiale vnum eſt, & nō plura. Hāc probauit Ariſtoteles cap. 6. huius libri, quia vna eſt contrarietas in vno prædicamento, ergo vna tantum erit in prædicamēto ſubſtātiæ inter principia generationis eius reperta, quæ ſunt forma, & priuatio, ſed pro vna cōtrarietate ſufficit vnum ſubiectū, circa quod ſe expellant contraria, & permutuam expulſionem generentur & corrumpantur res naturales: & hoc ſubiectum eſt materia, aut materiale principium; ergo hoc tantum eſt vnum. An vero ſit vnum ſpecie, & numero, inferius diſputabitur.

Tertia concluſio, primum principium materiale non eſt ſubſtantia completa, aut compoſita ex materia, & forma, ſed ſimplex, & incompleta componens completam ſubſtantiam ſimul cum alio principio, quod eſt forma. Probatur hoc argumento, primum principium materiale ponitur pro ſubiecto primæ contrarietatis, cuius extrema ſunt forma, & priuatio, quæ mutuo ſe expellunt ab eo; ergo neutram ex ſe habere poteſt, ita vt deſitio vnius ſit corruptio, & inceptio alterius generatio, nā ſi vnam ex propria natura haberet, non poſſet alterā ſuſcipere, quia neutra ſuſcipitur, niſi per expulſionē alterius, impoſsibile eſt, ergo quod materiale principiū ſit ſubſtātia habens formā, ſed quod non habet formam, non eſt ens completum, aut compoſitum eſſentialiter in genere phyſico;

ergo principium materiale simplex est, atque incompletum, vt ita possit simul cum principio formali componere ens naturale completum.

QVESTIO. II.

An materia essentialiter sit pura potentia, vel intra essentiam includat aliquē actum.

QVESTIO hæc ad quidditatē materiæ pertinet, quam, vt me-
9 lius intelligamus afferendæ sunt duę definitiones, quibus eā definiuit Aristoteles, atq. etiam explicandæ. Primam definitionem assignauit Aristoteles cap. vltimo huius lib. textu 82. his verbis. *Materia est primum subiectum, ex quo fit aliquid, cum insit, non secundum accidens, etsi corrūpitur, in hoc abibit vltimū.* Prima particula huius definitionis secundum debitum sensum eius, est, *subiectum*, in quo conuenit materia cum substantia completa, quę subiectum etiam dicitur accidentium, sed differt ab eadem per secundam, qua dicitur materiā esse subiectū *primum*, hoc est formæ substantialis, quæ est prima forma, primusq. actus, substantia vero cōpleta potius dicitur secundum subiectum, quia non est subiectum primæ formæ, sed secundarum; tales enim vocātur accidētales, imo & substantia eadem completa materia secunda vocari solet. Per secundā & per eandem excluditur forma, quę non est subiectum, sed actus, quē primum subiectum in se recipit. Per sequētem particulam *Ex quo fit aliquid.* excluduntur omnes causæ extrinsecæ, vt efficiens, & finalis, ex quibus non dicūtur res fieri, sed ab efficiēte procedere, & gratia finis fieri. Per particulam *cum insit* excluditur priuatio, ex qua licet fiat res naturalis, nō tamen tanquam ex eo, quod inest, quia non tanquam ex parte componēte, sed tanquam ex termino à quo, qui per formam expellitur. Reliqua verba maioris explicationis gratia addita sunt ab Aristotele, vt ex eis intelligatur materiam esse ingenerabilem, & incorruptibilem. Alia definitione definiuit Aristoteles materiam. 7. lib. meth. cap. 3. textu 8. per negationem omnium prædicamentorum dicens. *Materia non est quid, nec quātum, nec aliorum, quibus ens determinatur.* Quasi dicat, non esse actu substantiā, neque aliquod aliud determinatum ens, sed solum in potentia.

His definitionibus expositis notandum est, actū duplicem esse, physicū & metaphysicum, actus physicus est, 10
per quem constituitur res in specie physica, & talis est forma substantialis cuiusque rei. Metaphysicus vero per quem constituitur in specie metaphysica, & talis est differentia. Deinde actus rei vnus est essentialis, per quē cōstituitur essentia rei, alius substantialis, per quem essentia, vel natura dicitur esse extra causas, & actus iste vocatur existentia, qui extra essentiam quidem est, sed per eū dicitur esse essentia ipsa extra causas, hoc est actu in rerum natura, & non solum in potentia causarum, vt res, quæ hodie fit, herī nō erat extra suas causas, sed solum in potentia earum, hodie vero iam extra illas est, & actu in rerum natura, quia heri nō habebat existentiam, hodie eam habet, & ratione eius dicitur esse extra causas. Tertio diuidunt alij actum, in vniuersalem, vel transcedentem, quem vocāt entitatiuum & essentialem, quē res quælibet habere dicitur intra suam essentiam, eo ipso, quod entitas realis est.

Et

11 Et de actu quidem formali physico certum est apud omnes, eum non habere materiam intra essentiã, quia essentialiter distinguitur à forma, imo realiter; ergo eam nec in sua entitate reali, nec in sua essentia includit; probatur euidenter consequentia, quia ea quæ distinguuntur, vt sic distincta non se includunt. Quæstio igitur non procedit de actu formali, sed nec de actu existentiæ, quẽ omnes sentiunt extra essentiam creaturæ esse (licet non sit certum, an distinguatur ab ea realiter, vel ratione tantum) & ideo existentia materiæ, siue à se illam habeat, vel à forma, certũ erit nõ pertinere ad eius essentiam. Solũ ergo procedit quæstio de actu vniuersali, & transcendentali, quem plures ponunt in singulis rebus præter formalem physicum, & metaphysicum, atq. etiam de actu metaphysico, qui est differentia, an aliquem horum, vel vtrunq. habeat materia intra suam essentiã. Vnde sensus quæstionis est, an materia ita sit pura potentia, vt nullum prorsus includat actum essentialiter, vel potentia quidem sit, nõ ita pura, quin aliquem ex his duobus vltimis actibus essentialiter includat.

Et prima opinio tenet non sic esse puram potentiam essentialiter, quin intra suam essentiam includat actum entitatiuum. Ita Henricus quodlib. 1. q. 10. & quodlib. 4. q. 16. Scotus in 2. d. 12. q. 1. Rich. ibidem art. 1. q. 4 ad 2. Gab. & Greg. cum cæteris nominalibus, P. Pererius li. 5. ca. 13. & Toletus 1. lib. Phys. q. 11. eandem sequuntur moderni quidam addentes, præter actum entitatiuum habere etiam formalem metaphysicum, qui est differentia.

Præcipua ratio huius sententiæ, qua probant habere actum entitatiuum, hæc est. Materia est ens reale incompletum, & partiale actu, & extra causas componens simul cum forma completam substantiam tanquam realis, & actualis pars eius; ergo essentialiter includit actum entitatiuum. Probatur consequentia, quia realis, & actualis entitas non est intelligibilis, sine reali actu entitatiuo, nec realis, & actualis pars substantiæ, sine actu reali, & substãtiali incompleto, quẽ nemo potest materiæ denegare.

Secundo probatur, quod actum essentialem metaphysicũ habeat, quia materia est substantia; ergo pertinet ad prædicamentum substantiæ, sed quidquid pertinet ad prædicamentũ, excepto supremo genere, cõponitur ex genere, & differentia; ergo materia habet proprium genus, & propriam differentiam; & consequenter actum essentialem metaphysicum, qui appellatur differentia, quã habere necesse est: cum distinguatur specie materia rerum corruptibiliũ à materia cœlorum, & omnes distinctio specifica sit per differentiam.

Secunda opinio negat materiã vllum prorsus actum essentialem habere, sed esse omnino puram potentiã. 12
Ita D. Tho. de potentia qu. 4. art. 1. quodlib. 3. artic. 1. & 1. p. q. 66. art. 1. Comment. 2. lib. Phys. Com. 12. Auicena 2. Met. cap. 3. Capreol. in 1. d. 12. q. 1. Ferr. 3. lib. contra gentes cap. 4. & 20. Caie. tom. 3. opus. tract. 7. q. 8. Soncin. 7. Met. q. 17. Iauellus ibidem q. 5. Sotus 1. lib. Phys. q. 6. ar. 1. Duran. in 2. d. 12. q. 2. Fons. 1. lib. Met. cap. 7. q. 3. sect. 8. & Conimbricenses 1. lib. Phys. q. 9. art. 1. & 2. & hæc est probabilior, & tenenda.

Probatur testimonio Aristot. qui vbicunq. de materia loquitur, nullũ ei tribuit actum, sed puram potentiam esse docet, præsertim 1. lib. de 13

Genera.tex. 17. his verbis. *Dico autem, ut numquid erit quantum, aut quale, aut vbi, id quod potētia solum est hoc, & ens, simpliciter autē non boccine, neq. est ens.* Quibus non solum asserit materiam non esse ens actu alicuius prædicamenti, sed neq. in communi esse ens actu, sed solum in potentia. Quare non solum ei denegat actum formalem, sed etiam entitatiuum, quem ponit prima opinio, non solum asserens esse non substantiam, aut nō qualitatem, sed non ens actu, quod omnem prorsus actum excludit. Vnde neq. in definitionibus eiusdem materiæ vllum verbum posuit, ex quo colligi possit aliquis actus eius.

Probatur etiam ratione, quod non habeat actum entitatiuum. Primo, quia actuus entitatiuus, quem ponūt in materia, non potest esse verus, sed apparens tantum; ergo nec in materia, nec in re alia admitti debet. Probatur antecedens, quia talis actus entitatiuus, & transcendens realis est, sed non est dabilis extra causas actus realis in communi, nisi determinatus per aliquem actum in particulari, sicut non est dabilis potentia in communi, nisi determinata per aliquam potentiam particularem, materia vero non habet aliquem actum particularem, per quem determinetur talis actus in communi; cum actus particularis sit à forma; ergo nec datur actus entitatiuus, qui non sit actus particularis alicuius speciei, quemadmodum, nec datur entitas in communi, nisi determinata per entitatē particularem alicuius speciei. Fingitur ergo actus entitatiuus materiæ, cum ei denegetur particularis alicuius speciei, per quē determinari possit.

43 Secundo, ideo ponitur in materia actus realis entitatiuus, quia est entitas realis actualis extra causas, sed hæc ratio est insufficiens; ergo non est ponendus in ea. Probatur minor. Primo, ratione præterita, quia non datur entitas realis in cōmuni extra causas, nisi determinata per entitatem talis speciei realis, sed materia non habet entitatem actualem alicuius speciei realis ex se: ergo neque actum entitatiuum. Probo iterum minorem, quia entitas realis non habet determinatam, ac realem speciem, nisi per formam, vt euidenti inductione constat in omnibus rebus: sed materia ex se non includit actum formalem, vt concedit eadem sententia; ergo nec entitatem realem alicuius speciei. Etsi dicas habere entitatem realem potētiæ, quæ specifica est, ratione cuius materia est in genere, & in specie prædicamentali. Contra hoc est, quod entitas realis potentiæ substantialis ex se est incompleta, non habens speciē realem, & Physicam, nisi per ordinem ad formā, cum qua componere potest completam substantiā; ergo ex se non dicit actū realem alicuius speciei, & ex cōsequēti, nec actū entitatiuum in generali includere potest. 2. prob. eadē minor, quia entitas realis extra causas abstrahit ab entitate reali, quæ est actus, & ab entitate reali, quæ est realis potētia, vt docet expresse Aristo. 5. Met. tex. 14 & li. 9. tex. 1. quibus locis ens reale prima diuisionē diuidendū esse ait in actū, & potentiam, sub ente in potentia enumerans passiuā materię, quam affirmat esse principium totius transmutationis; ergo non benè infertur de re aliqua, ex eo, quod sit entitas realis actualis, vel extra causas, quod aliquem actum realem habeat intra suam essentiam, quia potentialitas eius, per quam apta est recipere formam, & informari ab ea, entitas realis est, non quæ sit actus, sed quæ sit

sit potentia. Quod vero hæc entitas realis potentiæ substãtialis sit actualis, & extra causas, nõ habet per actũ essentialem, sed per actualem existẽtiam, quæ extra essentiam cuiuslibet rei est; ergo nõ benè infertur ex eo, quod sit entitas realis, & actualis extra causas, quod actũ realem, & essentialem habeat, sed entitas realis est potentiæ, aut potentialis essentialiter, actualis vero, & extra causas per actualem, ac realem existentiam, nõ pertinentem ad essentiam eius.

14 Prob. tãdem, quod nec habeat actum metaph. Quia materia ex se non est substãtia completa, sed partialis, partes vero non habẽt per se genus, nec speciem in prædicamẽto, imo nec ad prædicamẽtum per se pertinẽt, nisi indirectè, aut reductiuè ad genus, & speciẽ totius cõpleti, cuius sunt partes; ergo nec per se habent differentiã, quæ est actus formalis metaphysicus, sed sola substãtia completa ex eis composita per se, & propriè habet genus, & differẽtiam. Quam participat quælibet pars secundum propriam naturam, & modum componẽdi totum, quem habet, materia quidem tanquam potentia substantialis, forma vero tanquam actus physicus eam informans. Ex quibus intelligitur primo materiam reductiuè tantum esse in prædicamento substãtiæ sub genere supremo substantiæ, & sub specie subalterna corporis, cuius differentiam participat, tanquã pars eius, quæ est potentia realis, & intrinsecum ordinem dicit ad actum realem, qui est forma: & sub eodem genero corporis etiam reductiuè collocatur materia cœli, à qua distinguitur specie materia sublunaris, nõ quidem specie completa, sed incompleta, & partiali; nec per actum, sed per ordinem ad actum; hoc est per ordinẽ ad diuersas formas, quas respiciunt. Secundo intelligitur materiam non habere genus, nec differentiam, sed solum esse partem eius, quod habet genus, & differẽtiam, & partem quidem potentialem, cuius intrinseca ratio non est esse actum, sed potentiam includentem ordinem ad actum, & secundum hanc rationem reductiuè, etiam, & indirectè dicitur habere differentiam, ex quo nõ sequitur habere actum etiam metaphysicũ, sed esse partem essentialem eius, quod illum habet; & per diuersam rationẽ essentialem partis distingui specie partiali ab alia materia.

Ad primum argumentum de actu entitatiuo, cõcesso antecedẽti, quod materia sit entitas realis, & actualis extra causas, neganda est consequentia; quod habeat actum entitatiuum intra essentiam: nam entitas realis in actum, & potentiam diuiditur ab Aristotele, & ideo non valet consequẽtia à diuiso ad vnum membrum sumptum per se, sicut non valet, est animal; ergo est rationale; materia igitur est entitas realis, quæ est realis, & substantialis potentia receptiua formæ, actualis vero, aut extra causas, non per essentiam, quia nulla res creata id habet per suam essentiam, sed per actualem existentiam, quam habet à se, vel accipit à forma, vt inferius dicetur. 15

Secun. argu. de actu metaph. iam solutum est per vltimum argumentũ nostrum, & ad formam eius distinguenda est maior & minor, nam dupliciter est aliquid in prædicamẽto, atque in genere, & specie, propriè, & per se, vel impropriè, & reductiuè. Primo modo genera tãtũ, & species sunt in prædicamento. Secũdo modo partes speciei, quæ ideo non dicuntur habere genus, & differẽtiam per se,

se, aut in recto, sed solum ratione spe ciei, cuius sunt partes, & in obliquo, vt constat de partibus integrãtibus, vt de capite, & brachio. Et multo minus dicuntur habere genus, & differentiam partes essentiales, nam illæ suo modo componuntur ex materia, & forma, istæ vero potius sunt materia ipsa, & forma primo componẽtes speciem.

Et si dicas materiam esse in specie potentiæ. Respondeo non dari per se genus, nec speciem potentiæ substantialis, quia ex propria natura est quid incompletũ, & pars; & ideo solum reductiuè pertinet ad speciẽ corporis, cui' est intrinseca pars, nec habet per se, aut in recto genus, nec differentiam, sed solum in obliquo, quod est esse partem speciei habẽtis illa per se, & in recto. Potentia vero accidentalis genus, & differẽtiam habet per se in prædicamento qualitatis, quia ens completum est in genere accidentali.

QVAEST. III.

An materia habeat propriã existentiam ex se, vel solum eam accipiat à forma.

16 EXistentia secundum communem sententiam scholæ, est actus substantialis naturæ, vel essentiæ substãtialis, per quem actu est in rerum natura, & extra suas causas, quem hoc modo intelligere debemus, vt prius quam res fiat, non sit ens actu in natura rerum, sed solum ens in potentia, nec habeat esse extra suas causas, sed intra eas, hoc est in earum potentia. Ita se habet rosa in hieme, & cæteri fructus arboris. Dum vero res fit, vt dũ fructus ab arbore procedunt, iam sunt actu entia, & dicuntur habere esse extra suas causas, quia iam ab eis exierunt, & habent esse distinctum realiter ab eisdem; cum prius illud non haberent, sed solum distinctum quasi virtualiter. Hoc autẽ esse actuale, & extra causas habent per actum, non quidem essentialẽ, quia si essentialis esset, prius illud haberent, nec per actum accidentalem, quia ad cõplementum substantiæ pertinet, sed per actum substantialem, quem vocamus existẽtiã. Etsi aliqui ex antiquioribus vocarunt actum accidentalem, non de actu verè accidentali id intellexerunt, sed secundũ vulgarem modum locuti sunt, quo accidentia appellari solent omnia, quæ sunt extra essentiam rei, iam vero in schola pro prius loqui debemus distinguentes tres actus, essentialem videlicet, accidentalem, & substantialem, asserentesque substantialem, quasi medium esse inter essentialem, & accidentalem. De hoc igitur actu substantiali, (quem vocant existentiam) quærimus, an eum habeat materia à se, & ideo proprium, vel à forma recipiat.

Et prima opinio asserit materiam non habere propriam existentiam à 17
se, sed eam accipere à forma, vel cõposito, cuius est pars. Ita Duran. in 2. d. 12. q. 2. Caie. de Ente, & Essentia cap. 5. q. 8. Ferr. 1. lib. contra gentes cap. 4. & 2. lib. phys. q. 11. Soncinas 7. lib. Met. q. 17. & lib. 8. q. 1. Iauellus 5. Met. q. 3. & lib. 8. q. 1. Sotus 1. lib. phys. q. 6. dub. 2. Vallesius Contro. 7. ad Tyrones, & videtur expressa apud D. Th. multis suæ doctrinæ locis, sed præsertim 1. p. q. 7. art. 2. ad 3. vbi ita ait. *Materia prima non existit in rerum natura per seipsam: cum nõ sit ens actu, sed potentia tantum, vnde magis est aliquid concreatum, quam creatum.* Et q. 4. de Potentia art. 1. *Quidquid in rerum*

natura

naturis inuenitur actu existit, quod quidem nõ habet materia, nisi per formam: quæ est actus eius: vnde non habet sine forma in rerum natura inueniri.

18 Probatur testimonio Arist. 4. lib. Met. cap. 4. tex. 15. vbi ita loquitur. *Materia est potẽtia, quia progredi potest ad formam: cum uero actu sit, tunc in forma est.* Quibus verbis asserit materiam actu esse in rerum natura per formã, sed actu est per existentiam; ergo existit per formam, & non ex se, vel à se ex mente Arist.

Probatur etiã ratione, quia actus existentiæ est substantialis procedẽs ab essentia tanquam à causa; ergo si materia habet ex se actualem existẽtiam, procedet ab eius essentia, tanquã à causa, sed essentia materiæ est pura potentia nullum includẽs actũ, & existentia est actus, qui ex sua natura est nobilior potentia; ergo non potest procedere à materia tanquam à causa; alioqui effectus nobilior esset sua causa, quare materia cũ sit pura potentia, non poterit habere à se actualem, ac propriam existẽtiam.

Secundo, materia est primum principium materiale, atq. simplex, quod propterea vocatur primum elementum rerum naturalium, & ideo prima potentia passiua; ergo nõ potest esse composita ex potentia, & actu, sed tota erit potentia, vel tota erit actus; constat autem non esse purum actum; ergo erit pura potentia nullum habens actum. Probatur hæc vltima cõsequentia, quia si habeat actũ existentiæ, ex eo, & propria ratione potentiæ compo ita erit.

19 Secunda opinio concedit materię propriam existentiam actualem, quã à se habet, & non à forma, nec à composito. Ita Henr. quodlib. 1. q. 10. & quodlib. 4. q. 16. Scotus in 1. d. 12. q. 2. quem ibidem secuntur, Gab. Greg. & cæteri nominales, Themist. 1. lib. phys. tex. 6. Pererius lib. 5. cap. 13. Toletus 1. lib. phys. q. 13. Fonseca 1. lib. Met. cap. 7. q. 3. sect. 3. Franc. Suarius tomo. 1. suæ Met. dis. 13. sect. 4. & hæc est probabilior, & magis conformis doctr. Arist. Sed vt eam probemus simul, & explicemus, notandũ est, duplicem esse existentiam, totalem, & completam, atque incompletam, & partialem, quam distinctionẽ colligo, ex D. Thom. 1. p. quæst. 75. ar. 2. ad 2. vbi diuidit ita subsistentiam, est autem eadem ratio de existentia, quantum ad hoc, cum vtraq. sit actus substantialis naturæ. Existẽtia completa est, quæ conuenit naturæ completæ, incompleta vero, conuenit naturæ partiali. Et quemadmodum natura completa cõponitur ex naturis partialibus materiæ, & formæ, tanquam ex partibus realibus, & essentialibus, ita existentia completa eius cõponitur ex partialibus, ac simplicibus existentiis formæ, & materiæ, cuius ratio est, quia existẽtia iuxta probabiliorem sententiam, & magis cõmunem in schola idem est realiter cũ essentia, vel natura cuius est, & ideo si entitas specifica naturæ cõponitur ex entitatibus materiæ, & formæ, consequenter fatendum est componi existentiam cõpletam eiusdem naturæ ex partialibus existentiis earum.

20 Sic explicata secũda sententia probatur primo, ex principiis Arist. qui tria docet habere materiam ex se, & independenter à qualibet forma, & composito. Primum, quod sit entitas realis, & actualis extra causas distincta à quocunque composito, & forma. Secũdum, quod ex propria essentia sit primum subiectum omniũ generationum. Tertium, quod destructis cõpositis, & formis eadem perseueret,

ueret,& ideo sit ingenerabilis,& incorruptibilis, sed hæc omnia postulant actualem existentiam,quam à se habeat; ergo ei tribuenda est. Probatur minor, quia sicut per se agere præsupponit necessario existentiam agentis, ita per se pati præsupponit existentiam passi,sed materia per se, & sine dependentia à quocunq. composito,& forma patitur; ergo per se, habet existentiam. Probo iterum minorem, nam destructo hoc composito, & destructa hac forma subditur materia actioni agentis naturalis; ergo patitur ab eo, sine dependentia ab eis,cum sit subiectum corruptionis eorum,& nouæ eductionis formę de propria potentia,atq. à Deo nouæ generationis,in qua sicut non potest dependere à forma præsenti, quæ educitur,neq. à nouo composito,quod per talem eductionē generatur,multo minus potest dependere á forma expulsa,& composito corrupto. Probatur consequentia, quia in instanti nouæ generationis iam non sunt; ergo nec ab eis dependere potest, sed subiectum generationis, & corruptionis ex se,& à se est,sine dependentia ab vlla forma,aut ab vllo composito,quod non potest habere,nisi à se habeat existentiam, sine dependentia ab eis.

21 Probatur etiā ratione primo, quia vel existentia est eadem entitas realis cum essentia,vel distincta, si primū concedatur (quod longe probabilius est)euidens est materiam habere propriam existentiam à se: cū sit eidēs habere propriam entitatem realem à se,&non à forma,per quam cōponit substantiam,tanquam pars distincta realiter à forma. Si vero existentia sit entitas distincta ab essentia, probatur adhuc, eā à se habere, quia non est intelligibile aliquid esse entitatem realē extra causas, quin intelligatur esse actu existēs, nā per actualem existentiā est actualis entitas extra causas,sed materia est actualis entitas extra causas,sine dependētia à forma,& composito quocūq. ergo erit etiam actu existens sine dependentia ab eis,quod est à se habere existentiam,& non ab eis. Probatur minor,quia priusquā hoc compositum, & hæc forma essent, materia erat actualis entitas extra causas, & erit etiam post corruptionē vtriusq. ergo sine dependentia ab eis. Et eadem ratione probatur,quod sine dependentia à quibuscunque compositis,& formis præcedētibus,cum post eorum corruptionem perseuerauerit cum eadem entitate actuali extra causas, quam habebat, dum eis erat coniuncta.

Secūdo quia si materia accipit existentiam à toto,vel à forma,sequitur tot mutare existentias,quod mutantur composita, vel formæ, probatur consequentia,quia si ab eis habet existentiam, dependebit illa eadem existentia in conseruari ab eisdem, & illis destructis destruetur,& succedet noua alia existentia à noua forma,& composito. Quod imprimis non potest sustineri, si existentia sit eadem entitas realis cum essentia,nam permanente essentia materiæ non poterit non permanere existentia. Sed etiā si sit entitas distincta, falsum est, quot tot varientur existentiæ,nam si variarentur, esset materia diuersum existens nunc,& prius,& toties diuersum, quoties corrumpitur cōpositū, quod est absurdum.

22 Pro solutione argumentorum notandum est,existentiam materiæ nō solum esse imperfectam, quia partialem, & incompletam, sed quia in hoc genere partialis debilissima,iuxta

ta debilitatem, & imperfectionem naturæ eiusdem materiæ, & propter vtranque imperfectionem nõ potest sustentare materiam, nisi adiuncta sit cōposito,& formæ,à quibus foueatur. Ad testimonia igitur D. Th. & Aristotelis respondetur materiam ex se non habere existentiam determinatam ad aliquam speciē, nec per quā possit actu existere saltem naturaliter, nisi per formā,à qua fouetur, & per cuius existentiam reducitur existentia materiæ ad determinatam speciem, & in hoc sensu intelliguntur verba eorum, ita vt non vellint denegare materiæ illam suam imperfectissimam existentiam,quam ei cōcedunt,vt ex aliis locis deduximus.

Ad 1. arg. negandum est antecedens, quod existētia procedat ab essentia,tanquam à causa, nam cum sit eadem entitas realis cū essentia,nulla potest causalitas realis intercedere, sed solum per intellectum eas distinguētē intelligitur essētia prior, & per existentiam,tanquam per actū ab ea procedentē terminata, sine reali tamen processione,nam existentia adeo est intima essentiæ actuali extra causas existenti, vt sine ea non possit vt sic intelligi: quamuis intelligatur sine illa secundum sua prædicata essentialia. Et etiā si realiter distingueretur ab ea,à qua procederet tanquā à causa, non sequitur causam nobiliorē esse suo effectu, quia licet in ratione actus, & potētiæ nobilior sit existentia,sed secundū entitatem, & essentiam nobilior esset essentia, quia quidquid perfectionis habet materia,& quæcumque præstat in genere ratione rerum naturalium, habet, & præstat ratione essentiæ. Et potest esse exemplum in substantia complexa,& accidētibus eius, quæ in ratione potētię,& actus perfectiora sunt, sed simpliciter longè imperfectiora cōsideratis absolute rationibus essentialibus,atque entitatibus eorum.

Ad 2. eodem ferè modo respondendum est distinguendo consequēs 23
primi enthimematis, nam si de essentialibus materiæ loquamur tota est potentia,si vero de his quæ sunt extra essentiam eius aliquē habet actū substantialem, qui est existentia, & nihilominus non est composita ex potentia, & actu: quia cum actus existentiæ non distinguatur ex natura rei à potentia materiæ, quæ est eius essentia non potest efficere compositionem realem cū ea. Si vero distingueretur compositionem afficeret, non tamen essentialem, sed substantialem ex natura, & modo substantiali eius, qui est extra essentiā, quæ compositio non tolleret simplicitatē essentialē materiæ,nec tolleret quin essentialiter esset sola,& pura potētia, quod sufficit vt primum principium materiale esse posit.

QVAEST. IIII.

An materia habeat propriam subsistentiam partialem.

NON est modo disputandum,an subsistentia sit modus positiuus 24
naturæ,vt tenet communis sententia scholæ, vel in negationibus cōsistat. Vt singulariter tenet Scotus. Nec etiam,an distinguatur realiter,vel ex natura rei ab existentia,aut eam pręcedat,vel sequatur, quia quæst. istæ ad metaphysicā pertinent. Hoc sufficiet nobis præsupponere ad intelligendā præsentem quæst. quod subsistentia est modus substantialis naturæ distinctus ab ea ex natura rei,per quem constituitur in supposito,si sit natura substātialis, vel etiam in persona, si sit natura rationalis, vnde

subsi-

subsistentia idem est, quod supposi talitas, vel personalitas, & in his omnes opinantes conuenire debent. Et hæc quidem de subsistentia completæ naturæ vera sunt. Sed præter hæc præsupponendum est, subsistentiam diuidi in totalem, & partialem, seu in completam, & incompletam: quæ diuisio communi fere consensu totius scholæ recepta est, & necessario recipienda, vt suo loco ostendetur. Desumitur autem ex D. Tho. 1. p. q. 75. art. 2. ad 2. & quæstio præsens non procedit de subsistentia cõpleta, vel totali, quam certum est nõ habere ex se materiam, cum sit quid incompletum, sed solum de incompleta, & partiali, de qua quærimus an concedenda sit materiæ, sicut ei concessimus partialem existentiam. Quam quæstionem solum disputant moderni.

Et prima opinio negat materiam habere ex se partialem subsistentiã, ita P. Molina 1. p. q. 29. art. 2. disp. 3. Fonseca 9. Met. cap. 8. q. 5. sect. 4. & alij ex modernis. Et probatur testimoniis D. Tho. 3. p. q. 4. art. 2. ad 3. vbi docet per vnionem naturæ humanæ non esse destructam propriam personalitatem eius, sed impeditam, ne flueret ab ea, si vero materiæ concedatur propria subsistentia, destructa erit in eadem vnione diuini verbi: cum sit certum, quod non permaneat. Et q. 6. art. 4. ad 3. docet materiã, seu corpus humanitatis Christi prius natura vnitam esse animæ, quã verbo, cuius rationem reddit, quia ex vnione cũ anima habet caro Christi, quod possit vniri Verbo, sentit igitur materiã nõ esse vnibilem Verbo ex se, sed per animam, & ex consequenti, quod nõ habeat ex se subsistentiam, quia vnio verbi cum humanitate fit per subsistentiam. Et 1. p. q. 95. artic. 2. ad 2. asserit propriè, & per se illud tantum subsistere, quod neque est pars, neq. accidens, aut forma materialis.

Probatur etiam ratione. Primo, quia si materiæ concedenda est subsistentia partialis: tribus tantũ de causis ei cõcedi potest. Primo, vt sit incõmunicabilis. (hic enim est effectus subsistentiæ.) Secũdo, vt in se, & per se subsistat destructo composito, & forma. Tertio, vt simul cũ subsistentia partiali formę componat completam subsistentiam naturæ, sicut componere diximus completam existentiam eius per propriam, sed propter nullum horum debet ei concedi; ergo nõ habet illam. Probatur minor, quia materia ex propria natura est pars ordinata ad compositionem totius; ergo ex se communicabilis est, & ideo repugnat ei incommunicabilitas, & ex consequenti subsistentia per quam res fit incommunicabilis. Sed nec est ei necessaria subsistentia vt in se, & per se subsistat, quia vnica subsistentia totius sufficit, vt per eam subsistant partes; ergo sufficit completa subsistentia naturæ, vt per eam subsistat materia; quare non debet ei concedi propria, quia frustra per plura fiunt, quæ possunt fieri per pauciora. Nec minus repugnat, quod ei concedatur propter cõpositionem subsistentiæ totalis, quia formæ materiales, vt inferius probabitur non habent partiales subsistentias, cum quibus materia posit completã subsistentiã naturæ componere; ergo si ei concedatur propria: inutilis prorsus, & otiosa permanebit nihil componens: cum tamen partialis sit, & ideo sua natura ordinata ad componendũ: sed natura nihil otiosum permittit; ergo non concessit materiæ propriam subsistentiam. Ex quo etiã aliud

aliud arg. desumi potest, quia formæ substantiales materiales longè perfectiores materia sunt, sed certum est his non cōcessisse naturam proprias subsistentias partiales; ergo multo minus eam concessit materiæ.

6 Secunda opinio asserit materiam habere propriam subsistentiam partialem. Ita tenet P. Franc. Suarius tomo 2. suæ Met. disp. 34. sect. 5. nu. 3. & 3. p. disp. 14. sect. 4. pro qua citat Genebr. lib. 2. de Trinit. pag. 93. & 94. & eam seсūtur ex modernis plures, videturque mihi probabilior, & magis conformis doctr. D. Tho.

Quod vt probemus, & explicemus simul, duo sunt notanda in doctrina D. Th. expressè contenta. 1. p. q. 75. art. 2. Primum, quod subsistentia, atque subsistens diuidenda est in totalem, & partialem. Secundum, quod subsistentia partialis solùm excludit inhærentiam accidētis, & formæ materialis. Ita docet in solutione ad primum eiusdem articuli. Et ex primo sequitur, quod partibus potest concedi partialis subsistentia, vt ipse concedit brachio, & capiti, quare ex hac parte non repugnabit materię, ex eo quod sit pars compositi. Ex secundo vero infero materiæ esse concedendam ex mente D. Tho. quod sic probo, materia, nec inhæret subiecto sicut accidēs, nec etiam materiæ sicut forma materialis, imò repugnat ei qualibet inhærētia; ergo propriam habebit subsistentiam ex mente D. Th. Et ex his autē duobus infero tertium, nempè quid requiratur, & sufficiat, vt aliquid subsistat per se. Requiruntur enim, & sufficiunt duo, primum, quod non inhæreat alteri, vt subiecto dependenter ab illo. Defectu enim, nec accidentia, nec formæ materiales possunt subsistere. Secundum, quod non sit in alio, tanquam in supposito per vnionem substātialem, defectu cuius humanitas Christi nō habet subsistentiam propriam, sed subsistit per subsistentiam diuini verbi, cui vnita est substātialiter. Et cum materia habeat vtrūque, vt ex se est manifestum, sequitur ex mēte D. Th. ei esse concedendā partialem subsistentiam.

Prob. 2. ex doctr. eiusdem D. Th. 1. p. q. 66. art. 1. & 4. & q. 45. art. 4. ad 3. nā in 1. loco docet, quod licet materia non fuerit creata prius tempore, quam formæ fierent, sed creatam fuisse pri' origine, & natura formis. In secundo autē loco docet expressè solis subsistentibus conuenire creationem, & ideo accidentia non creari, quia non subsistunt; ergo ex vtroque infertur materiam habere propriam subsistentiam, per quam terminare potuit creationem. Probatur cō- 27 sequentia, quia quod prius est, nō dependet à posteriori; ergo quod creatur prius natura altero, non creatur dependenter ab illo, sed materia fuit prius natura creata, quam forma, & ex cōsequenti, quam compositum; ergo creata est independenter ab eis. Vnde sequitur per se terminasse creationem, quod nō potest fieri, nisi per subsistentiam, vt dicitur expresse in secundo loco. Et tandē 3. p. q. 6. ar. 3. asserit D. Tho. quod licet in eodem instanti assumpserit verbum diuinū naturam humanam cū suis partibus, quæ sunt materia, & forma, sed prius natura ordine executionis assumpsit partes. Ex quo ita arguo, executio assumptionis incepit à partibus; ergo si prius natura fuerunt assumptæ in hoc ordine, sine dependentia à toto assumptæ fuerunt, sed assumptio fit per communicationem subsistentiæ; ergo partes prius natura, & sine dependentia à toto, fuerunt capaces

diuinæ

diuinæ subsistētiæ, & nihil est capax alienæ subsistentiæ, nisi sit capax propriæ, quia vnio est subrogatio alienę subsistentiæ loco propriæ; ergo partes ex se sunt capaces propriæ subsistentiæ, & ideo eam habebunt ex mē te D. Thomæ.

Sed prob. ratione. 1. quia anima
28 rationalis saltem à corpore separata habet propriam subsistentiam partialem; quæ non potest ei concedi, si materiæ denegetur; ergo non est deneganda materiæ. Prima pars antecedentis communi consensu theologorum conceditur, & ex principiis fidei efficaciter deducitur hoc modo. Fides docet, quod anima rationalis Christi in triduo mortis eius fuit vnita verbo diuino; ergo certum est in fide, quod tunc habuerit subsistentiam verbi, sed nihil est capax alienę subsistentiæ per vnionem, nisi sit capax propriæ, quia vnio est subrogatio alienæ loco propriæ; ergo negari non potest, quod anima rationalis Christi fuerit capax propriæ subsistētiæ: quam proinde haberet, si nō assumeretur à verbo, & eadem est ratio de quacunque anima rationali, cui necessario concedenda est propria subsistentia partialis.

Secunda vero pars eiusdem antecedentis, quod nō possit materiæ denegari subsistentia propria, si conceditur animæ, sic probatur, nā vel materiæ denegatur, quia est in alio per inhærentiam, vel quia est pars, primum patet esse falsum, & secundum non tollit, quin cōcedatur animæ rationali; ergo nec tollere potest, quin concedatur materiæ.

Secundo materia existit per se, vt ex superiore quæst. patet, & non est in alio per inhærētiam, nec sustentatur ab alio; ergo est subsistēs per se.

Pro solutione argu. alterius opinionis notandum est, quod licet materiæ concedatur propria subsistentia, imperfectissima tamen hæc est, non solum quia partialis, & incompleta, sed quia est rei imperfectissimæ, cuius essentia est esse puram potentiam, & receptaculum formæ. 29

Ad testimonium D. Tho. respondeo, verum esse, quod per vnionem verbi diuini non fuit destructa subsistentia propria humanitatis, sed impedita, ne procederet ab ea, & eodem modo fuit impedita propria subsistētia materiæ, ne ab ea procederet, & non destructa: ex quo solum sequitur, quod eam non habuerit, non tamen, quod non esset eam habitura, si non assumeretur ad vnionem assumpta humanitate. Vnde nec sequitur, quod eam non habeat in cæteris corporibus. Ad 2. testimonium respondetur in eo loqui D. Th. de subsistentia completa, à qua excluduntur partes. Probatur euidenter, quod de ea tantum loquatur ex alio loco eiusdē à nobis citato in eadem 1. p. qu. 75. art. 1. ad 1. vbi expresse docet à subsistentia completa excludi partes, nō ab incompleta.

Ad 1. argu. respondetur propter tres illas causas cōcedi materię subsistentiam, sed ad primam dicendum est per solam subsistentiam completam fieri rem omnino incommunicabilem, quia illa sola est vltimus, & cō pletus terminus naturæ, per incompletam vero fit incommunicabilis in ordine tantum ad vnionem subsistentiæ, cum altero, nō tamen ad vnionē compositionis, per quam cōstituit naturam completam, & ideo non conceditur animæ partialis subsistētia, vt fiat incommunicabilis hoc secundo modo, sed tātum primo, cum quo patet stare posse, vt se communicet formæ, & composito. Secundam causam 30

sam necessariã esse dicimus, quia materia est primum subiectum generationis, & corruptionis independẽter à forma, & composito, quibus etiam destructis permanet, & ideò non potest subsistere per subsistentiam totius, vel formæ, sed necessario est ei concedẽda propria. Tertiam causam etiam dicimus esse necessariã, & ita concedi materiæ partialem subsistẽtiam, vt componat totalem simul cũ subsistentia partiali formæ, quam cõpositionem potest in quibuscunque compositis facere quantum est ex se, & eam facit semper in homine, cuius forma habet etiam partialem subsistentiam, quod vero in aliis compositis non efficiat compositionem subsistentiæ, per accidens est, ex defectu aliarum formarum, quæ non habent proprias subsistentias. Quare hoc nõ tollit, quin per se ordinetur propria subsistentia materiæ ad compositionem, nec facit otiosam permanere, cum in multis cõpositis eam efficiat, & ex se possit eam in omnibus facere: & cum aliæ duæ causæ propter quas conceditur materiæ semper maneant, etiam, si nõ semper componat. Vnde sequitur non esse verũ, nec tenendum, quod moderni quidam asserunt, materiam per propriã subsistentiam semper componere subsistentiã completam cuiuslibet compositi substantialis, nam licet formæ materiales non habeant partiales subsistentias, cũ quibus componat, habent tamen modos quosdã substantiales inhærentiæ in eadem materia, ex quibus simul cum subsistẽtia partiali materiæ, componi potest totalis, & completa naturæ substantialis. Hoc tamẽ dicimus non esse verum, nec tenendum. Quod probatur hoc arg. ex ente per se, & in alio non potest componi tertiũ ens per se, quia ens in alio non potest esse pars substantialis entis per se; ergo subsistentia per se cõpleta non potest cõponi ex vna subsistẽtia partiali per se, & ex modo inhærendi alteri, qui licet sit substantialis, non est modus subsistendi, sed potius in existendi, & intrinsicæ dependens ab alio, tãquam à subiecto, quod repugnat subsistentię, repugnabit igitur componi subsistentiam cõpletam, ex modo inhærendi formarũ materialium. Sed circa has tres causas ponendi subsistẽtiam in materia, vno verbo dicimus, secũdam esse potissimam, & quæ sufficeret, etiam si non essent alię, quia materia ex se est primum subiectũ: ex quo habet duo. Primum, quod nõ possit fieri, nisi per creationem, & cũ creari sit subsistentium, indiget propria subsistentia. Secundum habet, quod permaneat destructis quibuscunque compositis, & formis, & sine dependentia ab illis subiiciatur agenti naturali, ad eductionem formarum, cuius actionem sustineat, & à quo patiatur, quæ non potest præstare materia, sine subsistẽtia partiali, quæ ideo concedenda est ei, cęteræ vero causæ quasi secundariæ sunt, & ideo sufficit vno, vel alio modo concurrere.

31 Quod deniq. de formis materialibus dicitur in eodem arg. difficultate caret, quia licet sint longè perfectiores materiæ secundum entitatẽ, & essentiam, sed quantum ad modũ essendi in subiecto imperfectiores sunt, quia materia non est in subiecto, sed potius est primum subiectũ, ex quo debetur ei propria, & partialis subsistentia.

QVESTIO. V.

An possit materia existere sine forma per potentiam Dei absolutam.

E Cer-

CErtum est apud omnes, quod etiã si materia habeat propriam existentiam partialem, atq. etiam propriam subsistentiam, non possit naturaliter existere, nisi coniuncta alicui formæ, quia propria existentia, vel subsistentia debilissima est, & per quam non potest sustentari. Ideo solum proponitur quæstio, an fieri possit per potentiam Dei absolutam, sicut potest fieri, quod accidẽs existat sine subiecto.

Et partem negatiuam tenent imprimis omnes illi, qui tenuerũt q. 3. materiam non habere propriam existentiam, sed eam recipere à forma. Et præter illos D. Bonau. in 2. d. 12. art. 1. q. 1. AEgidius cap. 1. & 2. sui Exameron, Herueus quodlib. 6. q. 1. Iandunus 1. lib. phys. q. 26. Zimara theore. 15. Hugo Victorius 2. lib. de Sacramentis. p. 1. cap. 4. & eiusdẽ sententiæ videtur esse D. Th. 1. p. q. 66. art. 1. vbi ita ait. *Terminus creationis est ens actu, ipsum autem, quod est actus, est forma: dicere igitur materiam precedere sine forma est dicere ens actu sine actu, quod implicat contradictionem.*

32 Et probatur ratione, quia repugnat aliquid esse in rerum natura sub determinato genere, quin sit subdeterminata specie, vt quod sit animal, quin sit rationale, vel irrationale, sed contrarium sequeretur, si materia daretur sine vlla forma; ergo impossibile reputandum est. Minorem probo, quia si daretur nuda materia, esset sub genere substãtiæ, sicut est modo, cum sit ex se pars substantiæ, sed non esset sub aliqua specie, quia species cuiuscunque rei prouenit à forma; ergo esset subgenere, & nõ sub aliqua specie.

Secunda opinio tenet posse materiã conseruari à Deo sine vlla forma per potentiam supernaturalem. Sic Rich. in 2. d. 12. qu. 4. Scotus qu. 1. & ibidem Lychetus, Mayronius, Basolius, atque Greg. Gab. vero q. 1. Marsi. in 2. q. 8. quam etiam videtur tenere Sotus 1. lib. physi. q. 6. & est communis inter modernos. Et videtur nobis probabilior supposito, quod ex se habeat propriam existentiam.

Probatur, quia existentia materiæ non dependet à forma, neque à composito secundum genus causæ intrinsecũ, nempè materiale, vel formale; ergo talis dependentia potest suppleri à Deo. Euidens est consequentia, quia euidens est genus causæ extrinsecum posse suppleri à Deo. Sed probatur antecedens, quia entitas materiæ, atque essentia eius non depẽdet à forma, quæ potius est effectus materiæ: cum ex potentia eius educatur; ergo nec dependebit eius existentia, quæ eadem entitas est, quare sicut entitas realis materiæ præsupponitur naturaliter formæ, ita etiam existentia eius, ideo non potest ab ea ingenere causę materialis, nec formalis dependere, & cõsequenter, neque à composito, quia materia non dependet à cõposito, nisi media forma, à qua informatur. Solum ergo dependebit à forma, tanquam ab actu concomitante: cum quo naturalem habet connexionem, & sine quo non potest naturaliter existere propter debilitatem propriæ existentiæ. Hãc autem concomitantiam certum est posse suppleri à Deo per infinitã eius efficientiam, sicut suppletur dependentia subiecti respectu accidentis.

Secun. quia si materia non posset existere sine forma, ideo esset, quia existentia est actus substãtialis essentiæ, & omnis actus est à forma, sed 33
hæc ratio insufficiens est; ergo falsum est, quod non possit conseruari à Deo sine forma. Probatur minor,

quia

quia duplex est actus, formalis, atque cõpletus, & essentialis tribuens speciem rei cõpletæ. Alter est actus substãtialis extra essentiam rei, per quẽ dicitur entitas actualis extra causas. Et ille quidem à forma procedit in genere causæ formalis, & ideo nõ nisi media forma potest à Deo tribui materiæ. Iste vero nõ prouenit à forma in his rebus, quarum entitas, vel essẽtia nõ cõponitur ex ea, sed ab eodem, à quo entitas ipsa prouenit, cum qua identificatur realiter, & talis est existentia materiæ, quæ non potest prouenire à forma, sicut nec entitas eiusdẽ materiæ, sed à solo Deo, à quo facta est materia per creationem; ergo potest Deus conseruare illam sine forma, sicut eam dedit materiæ, sine dependentia necessaria ab illa.

34 Ad testimonia D. Tho. respondetur loqui de creatione secundum cõmunem ordinem rerum, & vt postulat natura rei creatæ, quo pacto nihil creatur, nisi in specie aliqua, & indiuiduo, sicut nec producitur aliquod accidẽs, nisi indeterminato subiecto. Vnde si in prima creatione rerũ crearetur materia prius tẽpore, quã forma, & compositum fierent, esset ens actu in specie, & indiuiduo, & sine forma, à qua cum species rerum procedat, & cõsequenter actuale esse indiuiduorũ, tanquam ab actu formali, daretur ens actu sine actu, quod repugnat. Itaque de actu essentiali, & specifico loquitur D. Tho. qui á forma procedit, & cũ quo deberet creari materia secundum communem ordinem rerum; quare si nuda crearetur ante formam, & cõpositum esset in actu essentiali, & specifico, atque indiuiduali, vt postulabat creatio eius, & sine illo, cum esset sine forma. De actu vero existentiæ non loquitur D. Tho. cũ dicat formã esse actũ, & certũ sit apud ipsum formam non esse actũ existentiæ, quare nec ex verbis colligi potest, quod sine forma existere repugnet per potentiam supernaturalem, ex mente ipsius.

Ad arg. distinguẽda est maior de ente completo, & incõpleto, nam ens completum non potest dari sub genere, quin detur sub aliqua specie, & atoma quidem, quia si sit ens completũ existens in rerum natura, erit indiuiduum, & omne indiuiduũ debet esse sub aliqua specie atoma: de ente vero incompleto, quale est materia, nõ est id necessarium, quia nec ex se est indiuiduũ, sed pars eius, & non quæ sit actus, sed potentia, quare neq. ex se habet speciem atomam determinatam, sed est in potentia, vt reducatur ad omnes per diuersas formas, quas potest recipere. Solum ergo habet ex se esse partẽ generis, aut speciei subalternæ, nempe corporis, ad quam reductiuè, aut indirectè pertinet, ad species vero subalternas non pertinet, nisi ratione particularium formarũ, quas recipere potest. Si igitur Deus materiam sustentaret sine vlla forma, non sequeretur dari aliquod indiuiduum in rerum natura sub genere, quod nõ esset sub specie, sed solum daretur quædam pars speciei subalternę corporis ad eam actu pertinentis per reductionẽ, & ad omnes species atomas in potentia, sed ad nullam actu, quod non est inconueniens.

D V B I V M.

Sed quæret aliquis, quid esset necessarium efficere Deũ ad conseruandam materiam sine forma, & an conseruaret eam cum sola existẽtia, & subsistentia partiali nullum nouũ modum ei tribuens, vel necessarium esset, quod aliquem nouũ modũ subsistentiæ ei tribueret, vt posset esse 35

 in

in rerum natura, sine vlla forma. Et respondeo, non opus esse, quod nouū aliquem modum ei tribueret, sed eo ipso, quod corrumperetur composituū, impediret Deus successionem nouæ generationis, & nouæ formæ, & remaneret materia nuda cū sola propria existentia, & subsistentia partiali, per quas illam conseruaret supplēdo per modum efficientis dependentiam, quam habebat à forma, & composito. Quod constat esse possibile, quia licet repugnet Deum concurrere in genere causæ formalis, vel materialis ad aliquem effectum, propter intrinsecam imperfectionem harum causarum, non tamen repugnat in genere causæ efficientis prestare, quod causæ istæ præstant in propriis generibus causandi, dummodo id non sit primarius effectus formalis, aut materialis, quos constat præstari non posse, nisi recipiendo, vel informando; qualis non est conseruare materiam sine forma, & composito, cū ad eum non requiratur informatio formæ, nisi per quandam concomitantiā naturalis connexionis, quam habent partes istæ inter sese, & hanc suppleret Deus in genere causæ efficientis concurrendo, sicut supplet cōcursum materialem subiecti in conseruatione accidentis. Sed ad supplendum vtrunque necesse est Deum maiorem præstare cōcursum efficientem, quā præstabat cōseruādo illā medio subiecto, aut forma: quia se solo præstaret, ꝗ his mediis causis præstabat, ꝗ absque dubio nouā postulat virtutē.

36 Et si dicatur, Deum non conseruare accidens sine subiecto, vt quantitatem Eucharistiæ, nisi tribuendo ei modū aliquem perseitatis, qui licet non sit subsistentia, quia hæc est modus substantialis, cui non videtur capax accidentalis natura, est tamen ei valde similis: cum verum sit, per eū quantitatem esse per se; ergo nec poterit conseruare materiam, sine nouo aliquo modo. Respondeo, nō esse cum primis certum Deum conseruare accidens per nouum modum perseitatis ei cōcessum, sed posse etiam probabiliter dici, conseruare eam solum per extrinsecum concursum efficientem, ita vt nec haberet modum actualis inhærentiæ, quem habebat, dum erat in substantia, quia de essentia talis modi est actu vnire accidēs subiecto, & ita repugnat permanere in accidenti separato, nec etiam loco huius datus sit ei modus perseitatis, sed cum sola existentia permanere, & cum ea conseruari per solam extrinsecam efficientiam Dei. Nihilominus probabilius mihi est Deū conseruare quantitatem per modum perseitatis ei concessum loco actualis, inhærentiæ, quia per se esse in rerū natura, hoc est sine actuali dependētia à subiecto, modus est essendi formalis naturæ valdè diuersus ab eo, quem habebat in subiecto, & qui aliquid addit supra communem existētiam extra causas, & cum sit formalis nō videtur esse posse solus extrinsecus concursus efficientiæ, sed aliquid in natura ipsa de nouo ei concessum. Sed tamen ad conseruationē materiæ sine forma non requiritur, quia iam habet præter partialem existentiam, modū propriū subsistentię, per quē conseruari potest à Deo per solam efficientiam extrinsecam, sine alio nouo modo materiæ concesso, quem tamen ponerent fortè illi, qui concedentes materiæ propriā existētiam, denegant ei subsistentiam partialem, & asserūt nihilominus posse à Deo conseruari sine forma, hi enim dicent eodem modo cōseruandā esse à Deo, quo conseruatur quantitas Eucharistiæ per nouum modum perseitatis ei tributum, nisi velint cum primo

mo modo dicendi circa cõseruationem accidentis dicere, sine tali modo posse conseruari à Deo.

QVAESTIO. VI.
An potentia ad formam sit de essentia materiæ.

CVm certum sit in materia esse potentiam ad formam recipiẽdam, quærimus, an sit de essentia materiæ, vel accidẽs ei superadditum, nec intelligitur de potentia actiua, quam non habet materia, vt docet expresse Arist. 1. lib. de Generatione, textu 55. & lib. 2. tex. 53. atque etiam D. Aug. in lib. de natura boni aduersus Manicheos cap. 8. his verbis. *Neque enim illa materies, quam antiqui hylem dixerunt, malum dicenda est, sed sylua Græcè dicitur, quod operantibus apta sit, non ut ipsa aliquid faciat, sed unde aliquid fiat.* Sed de sola passiua.

De qua tenet prima opinio, quod non sit essentialis materiæ, sed accidens ei superadditum. Ita Auerroes 1. lib. physic. Comm. 99. Themistius digressione vltima eiusdem libri. Iandunus q. 25. quam simul defendit; & explicat Toletus q. 12. huius libri hac distinctione. Potẽtia dupliciter sumitur, primo pro aptitudine proxima ad agendum, vel recipiendum, in qua acceptione dicimus grauitatem esse potẽtiam actiuam lapidis ad motum deorsum, & aptitudinem substãtiæ ad recipienda accidentia potentiam passiuam eius. Secundo sumitur pro radice huius aptitudinis à qua procedit. Et potentia primo modo sumpta accidens est superadditum, sed sumpta secundo modo est essentia rei, à qua tanquam à radice procedunt omnes potentiæ. Si ergo potentia materię accipiatur pro aptitudine, per quam immediatè tendit ad recipiendam formam, non pertinet ad essentiam materiæ, sed accidens est ei superadditum, & quasi propria passio eius: si vero pro radice talis aptitudinis est essentia eiusdem materiæ, à qua eadem aptitudo oritur. Quemadmodum de risibilitate passim dicunt logici, esse propriam passionem hominis sumptam pro aptitudine ad ridendum, & ideo accidẽs ei superadditũ. Si vero pro radice talis aptitudinis est ipsa essentia hominis.

Probatur primo, quia omnis potẽtia alicuius esse debet, & ordinem ad actum dicere; ergo potentia materiæ aliquid eius est, eiq. attribuitur, & intrinsecum ordinem dicit ad proprium actũ, qui est forma; ergo præsupponit materiam ipsam ordine naturæ, tãquam id cuius est, & ipsamet potentia est subiectum talis ordinis, vel relationis ad actum, & ex vtroq. sequitur esse accidẽs superadditum. Probatur consequentia, quia si materiam præsupponit; ergo essentiam eius, quare extra illam erit, etsi relationem dicit intrinsecam ad actum, nõ potest esse substãtia, cuius essentia est absoluta, sed erit accidẽs, ratione, cuius materia fundat talẽ relationẽ.

38 Secun. omnis potẽtia ordinata ad actum desinit esse, & quasi extinguitur adueniente actu, sed potẽtia materiæ ordinatur ad formam, tãquam ad proprium actum; ergo adueniente forma desinet esse, quare si ponatur essentialis materiæ, desinet materia adueniente forma, quod est absurdum. Quare dicendum est esse accidens eius, cũ possit adesse, & abesse sine corruptione eius.

Secunda opinio asserit potentiam passiuam materiæ non esse accidens ei superadditum, sed ipsamet essentiam materiæ. Ita D. Tho. expressè 1. p. q. 115. art. 1. ad 2. his verbis. *Actus ad quem est in potentia*

materia prima est substantialis forma: & ideo potentia materiæ nō est aliud, quam eius essentia. Et est cōmunis sententia scholæ, quam secuntur omnes moderni, & videtur nobis vera, & necessario tenenda in doctr. Arist.

Probatur quod sit vera hoc argu. deducto ex verbis eiusdem D. Tho. Hoc modo. Potentia sumit suam speciem ab actu, ad quem per se ordinatur, vt docet Aristo. 2. lib. de Anima cap. 4. ergo talis est potentia, qualis est eius actus, sed actus ad quem per se ordinatur potētia materiæ est substantialis: cum sit ipsamet substantialis forma; ergo potentia ipsa etiā sumpta pro aptitudine proxima, & non propria passio eius, vel accidens superadditum, vt asserit prima sententia.

Prob. 2. necessario tenendum esse in doct. Arist. quod etiam pro aptitudine proxima sit substantialis materiæ, ex lib. 8. Meta. tex. 15. vbi cum rationem quæsisset, propter quam homo est vnum per se substantiale ex materia, & forma cōpositum his verbis respondet. *Quod si quemadmodum diximus, hoc quidē materia, hoc uero forma est, & hoc quidem potentia, hoc vero actu, profecto non videtur amplius dubitatio esse, quod quaritur.* Ex quibus tale arg. colligo. Ideo asserit Arist. hominem esse per se vnum substantialiter, quia componitur ex potentia, quæ est materia, & ex actu, qui est forma; ergo materia est potentia substantialis ex mente ipsius, & forma actus substātialis, quare in doctrina eius non potest sustineri, quod potentia materiæ per quam recipit formam, & cōponit totum sit accidētalis, etiam si sumatur pro aptitudine proxima, quia per hāc recipit formam, & componit cum ea compositum substantiale.

Sed vt clarius constet veritas nostræ sententiæ, & deceptio oppositę, faciliusque arg. soluantur, vnum est, notandum, nempè superadditas potentias substantiis necessarias esse ad actus accidentales præstandos, quia substantia creata operatur medio actu accidentali, & non per seipsam, sicut operatur substantia increata, & ideo non est immediate operatiua per se, sicut increata, sed indiget quibusdam virtutibus superadditis (quas vocamus potentias) ad tales actus accidentales producendos; Sed materia prima per se ipsam est receptiua formæ, tāquam actus substantialis, quare non indiget potentiā, quæ sit accidēs superadditum ad eam recipiendam. Imo nec eam potest recipere media potentia accidētali. Probatur euidenter, quia si eam reciperet media potentia accidentali, actus ipse recipiēdi, aut receptio ipsa accidentalis esset, quia actus, & potentia eiusdem ordinis sunt, receptio autem accidentalis, vel est accidentalis vnio, vel infert accidentalē vnionē; ergo materia, & forma vnirentur accidētaliter ad compositionem totius Et ex vnione accidentali partium non potest resultare, nisi totum accidentale, ideo compositio ex materia, & forma esset accidētalis, & compositum ex ea resultans totum accidētale, quod patet esse falsum. Quare dicendum est, materiam esse suammet potentiam, & per se ipsam recipere formam, non per aptitudinem, vel potētiam superadditā, vnde distinctio illa potentiæ, pro aptitudine proxima, vel pro radice eius, nō habet locum in materia, sed solum in potentiis accidentalib⁹ pro actibus etiā accidentalibus producēdis concessis naturis substantialibus.

Ad 1. arg. distinguendum est antecedens; nam duobus modis contingit

git potentiam esse alicuius, & ordinem dicere ad actum, primo alicuius per ipsammet potentiam substātialiter constituti, & talis est potentia materiæ, quæ ordinem intrinsecum ad formam dicit, tanquam ad actum substantialem, & ex vtroq. intelligitur esse substantialem. Secūdo modo dicitur esse alicuius, tanquam extra eius essentiā, & ideo ordinem dicere ad actum, non essentialem, sed accidentalem, & talis potentia præsupponit illud, cuius est, tāquam subiectum, & ideo est eius accidens, & relationem dicit accidentalem ad actum etiam accidentalem, & tales sunt potentiæ superadditæ substantiis, sed cum potentia materiæ constituat materiam ipsam essentialiter nostro modo intelligendi (nam ex natura rei potius est ipsamet materia) negandum est, quod infertur, potentiam materiæ præsupponere materiā ipsam, tanquam subiectum, vel respectum dicere ad formam, tanquam ad actum accidentalem.

Ad 2. negandum est antecedens, quod potentia desinat esse, vel extinguatur per actum, sed remanet cum eo, non tamen subesse imperfecto, ꝙ habebat sine actu, sed perfecta per ipsum, ideo potentia materiæ non extinguitur per aduentum formæ, sed perfecta potius per eum permanet, licet non permaneat subesse imperfecto, quod habebat, dum carebat forma, & ea priuata dicebatur, sed priuatio cessat, & potentia materia perficitur.

QVESTIO. VI.

An materia habeat appetitum ad formam.

40 TRia sunt explicanda de appetitu materiæ ad formam, an sit, quid sit, & quonammodo distinguatur à materia, ex quorū explicatione soluētur quædam alia dubia scitu dignissima de eodem appetitu. Circa primū fuit prima opinio Auicenæ 1. lib. suę sufficientiæ negantis omnino appetitum aliquem in materia, quod videtur etiam tenere Alber. Mag. 1. lib. physic. tracta. 3. cap. 7. & probatur testimonio Aristo. 2. lib. magnorum moral. cap. 11. & 12. vbi tres tantum enumerauit species appetitus, cupiditatem, furorem, & volūtatem, & omnes docuit præsupponere aliquā cognitionem boni, quia omnis appetitus debet versari circa bonum, sed constat in materia nullam esse cognitionem; ergo neque vllus erit appetitus. Etsi dicas non loqui Aristo. de appetitu naturali, sed de elicito, qui sequitur formā apprehensam, & ideo non tollere appetitum materiæ, qui est naturalis. Contra hoc est, expressum testimonium D. Tho. 1. p. q. 87. art. 4. asserentis appetitū naturalem procedere à forma naturali, sicut appetitus elicitus procedit à forma apprehensa, sed materia ex se nullā habet formam; ergo nec habebit naturalem appetitum.

Sed probat Auicena hoc arg. materia non appetit formam, quia ea careat: cum semper habeat aliquā formam, nec etiam appetit alteram diuersam ab ea, quam habet, quia tędio afficiatur erga hanc: cum æqualiter hanc, & omnes respiciat, sed neq. ab aliquo impellitur, vt in aliam formā tendat; ergo nulla est ratio, quare appetat habere alias formas, nec ideo dabitur in ea aliquis appetitus.

Secun. prob. quia appetitus debet esse alicuius boni, cum malum, vt tale non sit appetibile, sed si ponatur appetitus in materia, erit circa malū; ergo nō debet poni. Probatur minor,

materia prima est substantialis forma: & ideo potentia materiæ nõ est aliud, quam eius essentia. Et est cõmunis sententia scholæ, quam secuntur omnes moderni, & videtur nobis vera, & necessario tenenda in doctr. Arist.

Probatur quod sit vera hoc argu. deducto ex verbis eiusdem D. Tho. Hoc modo. Potentia sumit suam speciem ab actu, ad quem per se ordinatur, vt docet Aristo. 2. lib. de Anima cap. 4. ergo talis est potentia, qualis est eius actus, sed actus ad quem per se ordinatur potẽtia materiæ est substantialis: cum sit ipsamet substantialis forma; ergo potentia ipsa etiã sumpta pro aptitudine proxima, & non propria passio eius, vel accidens superadditum, vt asserit prima sententia.

Prob. 2. necessario tenendum esse in doct. Arist. quod etiam pro aptitudine proxima sit substantialis materiæ, ex lib. 8. Meta. tex. 15. vbi cum rationem quæsisset, propter quam homo est vnum per se substantiale ex materia, & forma cõpositum his verbis respondet: *Quod si quemadmodum dicimus, hoc quidẽ materia, hoc uero forma est, & hoc quidem potentia, hoc vero actu, profecto non videtur amplius dubitatio esse, quod quaritur.* Ex quibus tale arg. colligo. Ideo asserit Arist. hominem esse per se vnum substantialiter, quia componitur ex potentia, quæ est materia, & ex actu, qui est forma; ergo materia est potentia substantialis ex mente ipsius, & forma actus substãtialis, quare in doctrina eius non potest sustineri, quod potentia materiæ per quam recipit formam, & cõponit totum sit accidẽtalis, etiam si sumatur pro aptitudine proxima, quia per hãc recipit formam, & componit cum ea compositum substantiale.

Sed vt clarius constet veritas nostræ sententiæ, & deceptio oppositę, faciliusque arg. soluantur, vnum est notandum, nempè superadditas potentias substantiis necessarias esse ad actus accidentales præstandos, quia substantia creata operatur medio actu accidentali, & non per seipsam, sicut operatur substantia increata, & ideo non est immediate operatiua per se, sicut increata, sed indiget quibusdam virtutibus superadditis (quas vocamus potentias) ad tales actus accidentales producendos. Sed materia prima per se ipsam est receptiua formæ, tãquam actus substantialis, quare non indiget potentiã, quæ sit accidẽs superadditum ad eam recipiendam. Imo nec eam potest recipere media potentia accidẽtali. Probatur euidenter, quia si eam reciperet media potentia accidentali, actus ipse recipiẽdi, aut receptio ipsa accidentalis esset, quia actus, & potentia eiusdem ordinis sunt, receptio autem accidentalis, vel est accidentalis vnio, vel infert accidentalẽ vnionẽ; ergo materia, & forma vnirentur accidẽtaliter ad compositionem totius Et ex vnione accidentali partium non potest resultare, nisi totum accidentale, ideo compositio ex materia, & forma esset accidẽtalis, & compositum ex ea resultans totum accidẽtale, quod patet esse falsum. Quare dicendum est, materiam esse suammet potentiam, & per se ipsam recipere formam, non per aptitudinem, vel potẽtiam superadditã, vnde distinctio illa potentiæ, pro aptitudine proxima, vel pro radice eius, nõ habet locum in materia, sed solum in potentiis accidentalib' pro actibus etiã accidentalibus producẽdis concessis naturis substantialibus.

Ad 1. arg. distinguendum est antecedens; nam duobus modis contingit

git potentiam esse alicuius, & ordinem dicere ad actum, primo alicuius per ipsammet potentiam substãtialiter constituti, & talis est potentia materiæ, quæ ordinem intrinsecum ad formam dicit, tanquam ad actum substantialem, & ex vtroq. intelligitur esse substantialem. Secũdo modo dicitur esse alicuius, tanquam extra eius essentiã, & ideo ordinem dicere ad actum, non essentialem, sed accidentalem, & talis potentia præsupponit illud, cuius est, tãquam subiectum, & ideo est eius accidens, & relationem dicit accidentalem ad actum etiam accidentalem, & tales sunt potentiæ superadditæ substantiis, sed cum potentia materiæ constituat materiam ipsam essentialiter nostro modo intelligendi (nam ex natura rei potius est ipsamet materia) negandum est, quod infertur, potentiam materiæ præsupponere materiã ipsam, tanquam subiectum, vel respectum dicere ad formam, tanquam ad actum accidentalem.

Ad 2. negandum est antecedens, quod potentia desinat esse, vel extinguatur per actum, sed remanet cum eo, non tamen subesse imperfecto, ꝗ habebat sine actu, sed perfecta per ipsum, ideo potentia materiæ non extinguitur per aduentum formæ, sed perfecta potius per eum permanet, licet non permaneat subesse imperfecto, quod habebat, dum carebat forma, & ea priuata dicebatur, sed priuatio cessat, & potentia materia perficitur.

QVESTIO. VI.

An materia habeat appetitum ad formam.

40 TRia sunt explicanda de appetitu materiæ ad formam, an sit, quid sit, & quonammodo distinguatur à materia, ex quorũ explicatione soluẽtur quædam alia dubia scitu dignissima de eodem appetitu. Circa primũ fuit prima opinio Auicenæ 1. lib. suę sufficientiæ negantis omnino appetitum aliquem in materia, quod videtur etiam tenere Alber. Mag. 1. lib. physic. tracta. 3. cap. 7. & probatur testimonio Aristo. 1. lib. magnorum moral. cap. 11. & 12. vbi tres tantum enumerauit species appetitus, cupiditatem, furorem, & volũtatem, & omnes docuit præsupponere aliquã cognitionem boni, quia omnis appetitus debet versari circa bonum, sed constat in materia nullam esse cognitionem; ergo neque vllus erit appetitus. Etsi dicas non loqui Aristo. de appetitu naturali, sed de elicito, qui sequitur formã apprehensam, & ideo non tollere appetitum materiæ, qui est naturalis. Contra hoc est, expressum testimonium D. Tho. 1. p. q. 87. art. 4. asserentis appetitũ naturalem procedere à forma naturali, sicut appetitus elicitus procedit à forma apprehensa, sed materia ex se nullã habet formam; ergo nec habebit naturalem appetitum.

Sed probat Auicena hoc arg. materia non appetit formam, quia ea careat: cum semper habeat aliquã formam, nec etiam appetit alteram diuersam ab ea, quam habet, quia tędio afficiatur erga hanc: cum æqualiter hanc, & omnes respiciat, sed neq. ab aliquo impellitur, vt in aliam formã tendat; ergo nulla est ratio, quare appetat habere alias formas, nec ideo dabitur in ea aliquis appetitus.

Secun. prob. quia appetitus debet esse alicuius boni, cum malum, vt tale non sit appetibile, sed si ponatur appetitus in materia, erit circa malũ; ergo nõ debet poni. Probatur minor,

materia prima est substantialis forma: & ideo potentia materiæ nõ est aliud, quam eius essentia. Et est cõmunis sententia scholæ, quam secuntur omnes moderni, & videtur nobis vera, & necessario tenenda in doctr. Arist.

Probatur quod sit vera hoc argu. deducto ex verbis eiusdem D. Tho. Hoc modo. Potentia sumit suam speciem ab actu, ad quem per se ordinatur, vt docet Aristo. 2. lib. de Anima cap. 4. ergo talis est potentia, qualis est eius actus, sed actus ad quem per se ordinatur potẽtia materiæ est substantialis: cum sit ipsamet substantialis forma; ergo potentia ipsa etiã sumpta pro aptitudine proxima, & non propria passio eius, vel accidens superadditum, vt asserit prima sententia.

Prob. 2. necessario tenendum esse in doct. Arist. quod etiam pro aptitudine proxima sit substantialis materiæ, ex lib. 8. Meta. tex. 15. vbi cum rationem quæsisset, propter quam homo est vnum per se substantiale ex materia, & forma cõpositum his verbis respondet. *Quod si quemadmodum dicimus, hoc quidẽ materia, hoc vero forma est. & hoc quidem potentia, hoc vero actu, profecto non videtur amplius dubitatio esse, quod quæritur.* Ex quibus tale arg. colligo. Ideo asserit Arist. hominem esse per se vnum substantialiter, quia componitur ex potentia, quæ est materia, & ex actu, qui est forma; ergo materia est potentia substantialis ex mente ipsius, & forma actus substãtialis, quare in doctrina eius non potest sustineri, quod potentia materiæ per quam recipit formam, & cõponit totum sit acciđẽtalis, etiam si sumatur pro aptitudine proxima, quia per hãc recipit formam, & componit cum ea compositum substantiale.

Sed vt clarius constet veritas nostræ sententiæ, & deceptio oppositę, faciliusque arg. soluantur, vnum est notandum, nempè superadditas potentias substantiis necessarias esse ad actus accidentales præstandos, quia substantia creata operatur medio actu accidentali, & non per seipsam, sicut operatur substantia increata, & ideo non est immediate operatiua per se, sicut increata, sed indiget quibusdam virtutibus superadditis (quas vocamus potentias) ad tales actus accidentales producendos: Sed materia prima per se ipsam est receptiua formæ, tãquam actus substantialis, quare non indiget potentiã, quæ sit accidẽs superadditum ad eam recipiendam. Imo nec eam potest recipere media potentia accidẽtali. Probatur euidenter, quia si eam reciperet media potentia accidentali, actus ipse recipiẽdi, aut receptio ipsa accidentalis esset, quia actus, & potentia eiusdem ordinis sunt, receptio autem accidentalis, vel est accidentalis vnio, vel infert accidentalẽ vnionẽ; ergo materia, & forma vnirentur accidẽtaliter ad compositionem totius. Et ex vnione accidentali partium non potest resultare, nisi totum accidentale, ideo compositio ex materia, & forma esset accidẽtalis, & compositum ex ea resultans totum accidẽtale, quod patet esse falsum. Quare dicendum est, materiam esse suammet potentiam, & per se ipsam recipere formam, non per aptitudinem, vel potẽtiam superadditã, vnde distinctio illa potentiæ, pro aptitudine proxima, vel pro radice eius, nõ habet locum in materia, sed solum in potentiis accidentalib⁹ pro actibus etiã accidentalibus producẽdis concessis naturis substantialibus.

Ad 1. arg. distinguendum est antecedens; nam duobus modis contin-

git

git potentiam esse alicuius, & ordinem dicere ad actum, primo alicuius per ipsammet potentiam substātialiter constituti, & talis est potentia materiæ, quæ ordinem intrinsecum ad formam dicit, tanquam ad actum substantialem, & ex vtroq; intelligitur esse substantialem. Secūdo modo dicitur esse alicuius, tanquam extra eius essentiā, & ideo ordinem dicere ad actum, non essentialem, sed accidentalem, & talis potentia præsupponit illud, cuius est, tāquam subiectum, & ideo est eius accidens, & relationem dicit accidentalem ad actum etiam accidentalem, & tales sunt potentiæ superadditæ substantiis, sed cum potentia materiæ constituat materiam ipsam essentialiter nostro modo intelligendi (nam ex natura rei potius est ipsamet materia) negandum est, quod infertur, potentiam materiæ præsupponere materiā ipsam, tanquam subiectum, vel respectum dicere ad formam, tanquam ad actum accidentalem.

Ad 2. negandum est antecedens, quod potentia desinat esse, vel extinguatur per actum, sed remanet cum eo, non tamen subesse imperfecto, q; habebat sine actu, sed perfecta per ipsum, ideo potentia materiæ non extinguitur per aduentum formæ, sed perfecta potius per eum permanet, licet non permaneat subesse imperfecto, quod habebat, dum carebat forma, & ea priuata dicebatur, sed priuatio cessat, & potentia materia perficitur.

QVESTIO. VI.

An materia habeat appetitum ad formam.

40 TRia sunt explicanda de appetitu materiæ ad formam, an sit, quid sit, & quonammodo distinguatur à materia, ex quorū explicatione soluētur quædam alia dubia scitu dignissima de eodem appetitu. Circa primū fuit prima opinio Auicenæ 1. lib. suę sufficientiæ negantis omnino appetitum aliquem in materia, quod videtur etiam tenere Alber. Mag. 1. lib. physic. tracta. 3. cap. 7. & probatur testimonio Aristo. 1. lib. magnorum moral. cap. 11. & 12. vbi tres tantum enumerauit species appetitus, cupiditatem, furorem, & volūtatem, & omnes docuit præsupponere aliquā cognitionem boni, quia omnis appetitus debet versari circa bonum, sed constat in materia nullam esse cognitionem; ergo neque vllus erit appetitus. Etsi dicas non loqui Aristo. de appetitu naturali, sed de elicito, qui sequitur formā approhensam, & ideo non tollere appetitum materiæ, qui est naturalis. Contra hoc est, expressum testimonium D. Tho. 1. p. q. 87. art. 4. asserentis appetitū naturalem procedere à forma naturali, sicut appetitus elicitus procedit à forma apprehensa, sed materia ex se nullā habet formam; ergo nec habebit naturalem appetitum.

Sed probat Auicena hoc arg. materia non appetit formam, quia ea careat: cum semper habeat aliquā formam, nec etiam appetit alteram diuersam ab ea, quam habet, quia tędio afficiatur erga hanc: cum æqualiter hanc, & omnes respiciat, sed neq. ab aliquo impellitur, vt in aliam formā tendat; ergo nulla est ratio, quare appetat habere alias formas, nec ideo dabitur in ea aliquis appetitus.

Secun. prob. quia appetitus debet esse alicuius boni, cum malum, vt tale non sit appetibile, sed si ponatur appetitus in materia, erit circa malū; ergo nō debet poni. Probatur minor,

materia prima est substantialis forma: & ideo potentia materiæ nō est aliud, quam eius essentia. Et est cōmunis sententia scholæ, quam secuntur omnes moderni, & videtur nobis vera, & necessario tenenda in doctr. Arist.

Probatur quod sit vera hoc argu. deducto ex verbis eiusdem D. Tho. Hoc modo. Potentia sumit suam speciem ab actu, ad quem per se ordinatur, vt docet Aristo. 2. lib. de Anima cap. 4. ergo talis est potentia, qualis est eius actus, sed actus ad quem per se ordinatur potētia materiæ est substantialis: cum sit ipsamet substantialis forma; ergo potentia ipsa etiā sumpta pro aptitudine proxima, & non propria passio eius, vel accidens superadditum, vt asserit prima sententia.

Prob. 2. necessario tenendum esse in doct. Arist. quod etiam pro aptitudine proxima sit substantialis materiæ, ex lib. 8. Meta. tex. 15. vbi cum rationem quæsisset, propter quam homo est vnum per se substantiale ex materia, & forma cōpositum his verbis respondet: *Quod si quemadmodum dicimus, hoc quidē materia, hoc uero forma est, & hoc quidem potentia, hoc vero actu, profecto non videtur amplius dubitatio esse, quod quæritur.* Ex quibus tale arg. colligo. Ideo asserit Arist. hominem esse per se vnum substantialiter, quia componitur ex potentia, quæ est materia, & ex actu, qui est forma; ergo materia est potentia substantialis ex mente ipsius, & forma actus substātialis, quare in doctrina eius non potest sustineri, quod potentia materiæ per quam recipit formam, & cōponit totum sit accidētalis, etiam si sumatur pro aptitudine proxima, quia per hāc recipit formam, & componit cum ea compositum substantiale.

Sed vt clarius constet veritas nostræ sententiæ, & deceptio oppositę, faciliusque arg. soluantur, vnum est notandum, nempè superadditas potentias substantiis necessarias esse ad actus accidentales præstandos, quia substantia creata operatur medio actu accidentali, & non per seipsam, sicut operatur substantia increata, & ideo non est immediate operatiua per se, sicut increata, sed indiget quibusdam virtutibus superadditis (quas vocamus potentias) ad tales actus accidentales producendos. Sed materia prima per se ipsam est receptiua formæ, tāquam actus substantialis, quare non indiget potentia, quæ sit accidēs superadditum ad eam recipiendam. Imo nec eam potest recipere media potentia accidētali. Probatur euidenter, quia si eam reciperet media potentia accidentali, actus ipse recipiēdi, aut receptio ipsa accidentalis esset, quia actus, & potentia eiusdem ordinis sunt, receptio autem accidentalis, vel est accidentalis vnio, vel infert accidentalē vnionē; ergo materia, & forma vnirentur accidētaliter ad compositionem totius Et ex vnione accidentali partium non potest resultare, nisi totum accidentale, ideo compositio ex materia, & forma esset accidētalis, & compositum ex ea resultans totum accidētale, quod patet esse falsum. Quare dicendum est, materiam esse suammet potentiam, & per se ipsam recipere formam, non per aptitudinem, vel potētiam superadditā, vnde distinctio illa potentiæ, pro aptitudine proxima, vel pro radice eius, nō habet locum in materia, sed solum in potentiis accidentalib' pro actibus etiā accidentalibus producēdis concessis naturis substantialibus.

Ad 1. arg. distinguendum est antecedens; nam duobus modis contingit

git potentiam esse alicuius, & ordinem dicere ad actum, primo alicuius per ipsammet potentiam substãtialiter constituti, & talis est potentia materiæ, quæ ordinem intrinsecum ad formam dicit, tanquam ad actum substantialem, & ex vtroq, intelligitur esse substantialem. Secũdo modo dicitur esse alicuius, tanquam extra eius essentiã, & ideo ordinem dicere ad actum, non essentialem, sed accidentalem, & talis potentia præsupponit illud, cuius est, tãquam subiectum, & ideo est eius accidens, & relationem dicit accidentalem ad actum etiam accidentalem, & tales sunt potentiæ superadditæ substantiis, sed cum potentia materiæ constituat materiam ipsam essentialiter nostro modo intelligendi (nam ex natura rei potius est ipsamet materia) negandum est, quod infertur, potentiam materiæ præsupponere materiã ipsam, tanquam subiectum, vel respectum dicere ad formam, tanquam ad actum accidentalem.

Ad 2. negandum est antecedens, quod potentia desinat esse, vel extinguatur per actum, sed remanet cum eo, non tamen subesse imperfecto, quæ habebat sine actu, sed perfecta per ipsum, ideo potentia materiæ non extinguitur per aduentum formæ, sed perfecta potius per eum permanet, licet non permaneat subesse imperfecto, quod habebat, dum carebat forma, & ea priuata dicebatur, sed priuatio cessat, & potentia materia perficitur.

QVESTIO. VI.

An materia habeat appetitum ad formam.

40 TRia sunt explicanda de appetitu materiæ ad formam, an sit, quid sit, & quonammodo distinguatur à materia, ex quorũ explicatione soluẽtur quædam alia dubia scitu dignissima de eodem appetitu. Circa primũ fuit prima opinio Auicenæ 1. lib. suę sufficientiæ negantis omnino appetitum aliquem in materia, quod videtur etiam tenere Alber. Mag. 1. lib. physic. tracta. 3. cap. 7. & probatur testimonio Aristo. 1. lib. magnorum moral. cap. 11. & 12. vbi tres tantum enumerauit species appetitus, cupiditatem, furorem, & volũtatem, & omnes docuit præsupponere aliquã cognitionem boni, quia omnis appetitus debet versari circa bonum, sed constat in materia nullam esse cognitionem; ergo neque vllus erit appetitus. Etsi dicas non loqui Aristo. de appetitu naturali, sed de elicito, qui sequitur formã apprehensam, & ideo non tollere appetitum materiæ, qui est naturalis. Contra hoc est, expressum testimonium D. Tho. 1. p. q. 87. art. 4. asserentis appetitũ naturalem procedere à forma naturali, sicut appetitus elicitus procedit à forma apprehensa, sed materia ex se nullã habet formam; ergo nec habebit naturalem appetitum.

Sed probat Auicena hoc arg. materia non appetit formam, quia ea careat: cum semper habeat aliquã formam, nec etiam appetit alteram diuersam ab ea, quam habet, quia tędio afficiatur erga hanc: cum æqualiter hanc, & omnes respiciat, sed neq. ab aliquo impellitur, vt in aliam formã tendat; ergo nulla est ratio, quare appetat habere alias formas, nec ideo dabitur in ea aliquis appetitus.

Secun. prob. quia appetitus debet esse alicuius boni, cum malum, vt tale non sit appetibile, sed si ponatur appetitus in materia, erit circa malũ; ergo nõ debet poni. Probatur minor,

in rerum natura, sine vlla forma. Et respondeo, non opus esse, quod nouũ aliquem modum ei tribueret, sed eo ipso, quod corrumperetur compositũ, impediret Deus successionem nouæ generationis, & nouæ formæ, & remaneret materia nuda cũ sola propria existentia, & subsistentia partiali, per quas illam conseruaret supplẽdo per modum efficientis dependentiam, quam habebat à forma, & composito. Quod constat esse possibile, quia licet repugnet Deum concurrere in genere causæ formalis, vel materialis ad aliquem effectum, propter intrinsecam imperfectionem harum causarum, non tamen repugnat in genere causæ efficientis prestare, quod causæ istæ præstant in propriis generibus causandi, dummodo id non sit primarius effectus formalis, aut materialis, quos constat præstari non posse, nisi recipiendo, vel informando; qualis non est conseruare materiam sine forma, & composito, cũ ad eum non requiratur informatio formæ, nisi per quandam concomitantiã naturalis connexionis, quam habent partes istæ inter sese, & hanc suppleret Deus in genere causæ efficientis concurrendo, sicut supplet cõcursum materialem subiecti in conseruatione accidentis. Sed ad supplendum vtrunque necesse est Deum maiorem præstare cõcursum efficientem, quã præstabat cõseruãdo illã medio subiecto, aut forma: quia se solo præstaret, ꝙ his mediis causis præstabat, ꝙ absque dubio nouã postulat virtutẽ.

36 Et si dicatur, Deum non conseruare accidens sine subiecto, vt quantitatem Eucharistiæ, nisi tribuendo ei modũ aliquem perseitatis, qui licet non sit subsistentia, quia hæc est modus substantialis, cui non videtur capax accidentalis natura, est tamen ei valde similis: cum verum sit, per eũ quantitatem esse per se; ergo nec poterit conseruare materiam, sine nouo aliquo modo. Respondeo, nõ esse cum primis certum Deum conseruare accidens per nouum modum perseitatis ei cõcessum, sed posse etiam probabiliter dici, conseruare eam solum per extrinsecum concursum efficientem, ita vt nec haberet modum actualis inhærentiæ, quem habebat, dum erat in substantia, quia de essentia talis modi est actu vnire accidẽs subiecto, & ita repugnat permanere in accidenti separato, nec etiam loco huius datus sit ei modus perseitatis, sed cum sola existentia permanere, & cum ea conseruari per solam extrinsecam efficientiam Dei. Nihilominus probabilius mihi est Deũ conseruare quantitatem per modum perseitatis ei concessum loco actualis, inhærentiæ, quia per se esse in rerũ natura, hoc est sine actuali dependẽtia à subiecto, modus est essendi formalis naturæ valdè diuersus ab eo, quem habebat in subiecto, & qui aliquid addit supra communem existẽtiam extra causas, & cum sit formalis nõ videtur esse posse solus extrinsecus concursus efficientiæ, sed aliquid in natura ipsa de nouo ei concessum. Sed tamen ad conseruationẽ materiæ sine forma non requiritur, quia iam habet præter partialem existentiam, modũ propriũ subsistentię, per quẽ conseruari potest à Deo per solam efficientiam extrinsecam, sine alio nouo modo materiæ concesso, quem tamen ponerent fortè illi, qui concedentes materiæ propriã existẽtiam, denegant ei subsistentiam partialem, & asserũt nihilominus posse à Deo conseruari sine forma, hi enim dicent eodem modo cõseruandã esse à Deo, quo conseruatur quantitas Eucharistiæ per nouum modum perseitatis ei tributum, nisi velint cum pri

mo

mo modo dicendi circa cõseruationem accidentis dicere, sine tali modo posse conseruari à Deo.

QVAESTIO. VI.

An potentia ad formam sit de essentia materiæ.

CVm certum sit in materia esse potentiam ad formam recipiẽdam, quærimus, an sit de essentia materiæ, vel accidẽs ei superadditum, nec intelligitur de potentia actiua, quam non habet materia, vt docet expresse Arist. 1. lib. de Generatione, textu 55. & lib. 2. tex. 53. atque etiam D. Aug. in lib. de natura boni aduersus Manicheos cap. 8. his verbis. *Neque enim illa materies, quam antiqui hylem dixerunt, malum dicenda est, sed sylua Græcè dicitur, quod operantibus apta sit, non ut ipsa aliquid faciat, sed unde aliquid fiat.* Sed de sola passiua.

De qua tenet prima opinio, quod non sit essentialis materiæ, sed accidens ei superadditum. Ita Auerroes 1. lib. physic. Comm. 99. Themistius diggressione vltima eiusdem libri. Iandunus q. 25. quam simul defendit; & explicat Toletus q 12. huius libri hac distinctione. Potẽtia dupliciter sumitur, primo pro aptitudine proxima ad agendum, vel recipiendum, in qua acceptione dicimus grauitatem esse potẽtiam actiuam lapidis ad motum deorsum, & aptitudinem substãtiæ ad recipienda accidentia potentiam passiuam eius. Secundo sumitur pro radice huius aptitudinis à qua procedit. Et potentia primo modo sumpta accidens est superadditum, sed sumpta secundo modo est essentia rei, à qua tanquam à radice procedunt omnes potentiæ. Si ergo potentia materię accipiatur pro aptitudine, per quam immediatè tendit ad recipiendam formam, non pertinet ad essentiam materiæ, sed accidens est ei superadditum, & quasi propria passio eius: si vero pro radice talis aptitudinis est essentia eiusdem materiæ, à qua eadem aptitudo oritur. Quemadmodum de risibilitate passim dicunt logici, esse propriam passionem hominis sumptam pro aptitudine ad ridendum, & ideo accidẽs ei superadditũ. Si vero pro radice talis aptitudinis est ipsa essentia hominis.

Probatur primo, quia omnis potẽtia alicuius esse debet, & ordinem ad actum dicere; ergo potentia materiæ aliquid eius est, eiq. attribuitur, & intrinsecum ordinem dicit ad proprium actũ, qui est forma; ergo præsupponit materiam ipsam ordine naturæ, tãquam id cuius est, & ipsamet potentia est subiectum talis ordinis, vel relationis ad actum, & ex vtroq. sequitur esse accidẽs superadditum. Probatur consequentia, quia si materiam præsupponit; ergo essentiam eius, quare extra illam erit, etsi relationem dicit intrinsecam ad actum, nõ potest esse substãtia, cuius essentia est absoluta, sed erit accidẽs, ratione, cuius materia fundat talẽ relationẽ.

38 Secun. omnis potẽtia ordinata ad actum desinit esse, & quasi extinguitur adueniente actu, sed potẽtia materiæ ordinatur ad formam, tãquam ad proprium actum; ergo adueniente forma desinet esse, quare si ponatur essentialis materiæ, desinet materia adueniente forma, quod est absurdum. Quare dicendum est esse accidens eius, cũ possit adesse, & abesse sine corruptione eius.

Secunda opinio asserit potentiam passiuam materiæ non esse accidens ei superadditum, sed ipsammet essentiam materiæ. Ita D. Tho. expressè 1. p. q. 115. art. 1. ad 2. his verbis. *Actus ad quem est in potentia*

git potentiam esse alicuius, & ordinem dicere ad actum, primo alicuius per ipsammet potentiam substãtialiter constitui, & talis est potentia materiæ, quæ ordinem intrinsecum ad formam dicit, tanquam ad actum substantialem, & ex vtroq. intelligitur esse substantialem. Secũdo modo dicitur esse alicuius, tanquam extra eius essentiã, & ideo ordinem dicere ad actum, non essentialem, sed accidentalem, & talis potentia præsupponit illud, cuius est, tãquam subiectum, & ideo est eius accidens, & relationem dicit accidentalem ad actum etiam accidentalem, & tales sunt potentiæ superadditæ substantiis, sed cum potentia materiæ constituat materiam ipsam essentialiter nostro modo intelligendi (nam ex natura rei potius est ipsamet materia) negandum est, quod infertur, potentiam materiæ præsupponere materiã ipsam, tanquam subiectum, vel respectum dicere ad formam, tanquam ad actum accidentalem.

Ad 2. negandum est antecedens, quod potentia desinat esse, vel extinguatur per actum, sed remanet cum eo, non tamen subesse imperfecto, ꝙ habebat sine actu, sed perfecta per ipsum, ideo potentia materiæ non extinguitur per aduentum formæ, sed perfecta potius per eum permanet, licet non permaneat subesse imperfecto, quod habebat, dum carebat forma, & ea priuata dicebatur, sed priuatio cessat, & potentia materia perficitur.

QVESTIO. VI.

An materia habeat appetitum ad formam.

40 TRia sunt explicanda de appetitu materiæ ad formam, an sit, quid sit, & quonammodo distinguatur à materia, ex quorũ explicatione soluẽtur quædam alia dubia scitu dignissima de eodem appetitu. Circa primũ fuit prima opinio Auicenæ 1. lib. suę sufficientiæ negantis omnino appetitum aliquem in materia, quod videtur etiam tenere Alber. Mag. 1. lib. physic. tracta. 3. cap. 7. & probatur testimonio Aristo. 2. lib. magnorum moral. cap. 11. & 12. vbi tres tantum enumerauit species appetitus, cupiditatem, furorem, & volũtatem, & omnes docuit præsupponere aliquã cognitionem boni, quia omnis appetitus debet versari circa bonum, sed constat in materia nullam esse cognitionem; ergo neque vllus erit appetitus. Etsi dicas non loqui Aristo. de appetitu naturali, sed de elicito, qui sequitur formã apprehensam, & ideo non tollere appetitum materiæ, qui est naturalis. Contra hoc est, expressum testimonium D. Tho. 1. p. q. 87. art. 4. asserentis appetitũ naturalem procedere à forma naturali, sicut appetitus elicitus procedit à forma apprehensa, sed materia ex se nullã habet formam; ergo nec habebit naturalem appetitum.

Sed probat Auicena hoc arg. materia non appetit formam, quia ea careat: cum semper habeat aliquã formam, nec etiam appetit alteram diuersam ab ea, quam habet, quia tędio afficiatur erga hanc: cum æqualiter hanc, & omnes respiciat, sed neq. ab aliquo impellitur, vt in aliam formã tendat; ergo nulla est ratio, quare appetat habere alias formas, nec ideo dabitur in ea aliquis appetitus.

Secun. prob. quia appetitus debet esse alicuius boni, cum malum, vt tale non sit appetibile, sed si ponatur appetitus in materia, erit circa malũ; ergo nõ debet poni. Probatur minor, quia

quia nemo appetit bonum, quod iam habet; ergo materia non appetit formam, quam habet, sed quam non habet, sed hanc non potest habere, nisi per expulsionem eius, quam habet, & consequenter per corruptionem huius compositi: & corruptio est malum, non solum eiusdem compositi, & formæ præsentis, sed ipsiusmet materiæ, quæ per corruptionē amittere debet esse specificum, quod accipit ab hac forma, & aliquando loco eius acquirere aliud esse minus perfectum, si forma adueniens imperfectior sit; ergo repugnat, quod ponatur appetitus in materia, quin sit circa malum, non solum alterius, sed proprium, imo circa malū totius naturæ, quia appetitus iste erit principium omnium corruptionum, & sine illo permanebunt omnia, eruntque perpetua, perpetuitas vero est maximum bonum totius naturæ, & continua corruptio rerum naturalium maximum malum; quare non debet poni in materia.

41 Secun. opin. est expressa apud Arist. in hoc 1. lib. tex 81. vbi asserit materiam appetere formā, sicut turpe appetit pulchrum, & apud D. Th. 1. p. q. 59. art. 2. quos secuntur cæteri omnes interpretes huius loci, & hæc est vera, & tenēda. Probatur hac ratione deducta, ex eodem testimonio Arist. vnumquodque appetit naturaliter bonum sibi proportionatū, atque conueniens, quod ex se non habet, & illud habere maxima perfectio eius est, sed forma est quasi diuinum quoddam bonum, cum afferat secum speciem, & essentiam completam, ac determinatam, per quam res assimilatur Deo, quibus bonis constat carere materiam, & esse sibi valde proportionata, atque conuenientia; ergo naturali appetitu dicetur appetere formam, vt dum eam recipit, dicere possit, venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.

Quid sit appetitus materiæ, & quomodo ab ea distinguatur.

Sed vt sententia Arist. & communis melius intelligatur, & arg. facilius soluantur, duo alia explicanda sunt, nempè, quidnam sit appetitus materiæ. Et quomodo ab ea distinguatur. Et vtrumque intelligere possumus ex doctr. D. Th. 1. p. q. 80. arti. 1. vbi ait appetitum cuiuslibet rei à forma eius procedere, & ideo secundum diuersitatem formarum distinguendos esse diuersos appetitus, sed forma duplex est, naturalis, & intentionalis: naturalis dicitur physica, tribuens rei speciem, vt anima rationalis est forma physica hominis. Intentionalis vero est principium cognitionis, per quod potentiæ cognoscitiuæ cognoscunt sua obiecta. Cognitio autem duplex est, sensitiua, & intellectiua, & ideo forma intentionalis vna est sensitiua, vt species coloris, per quam visus eum cognoscit, alia est intellectiua, vt species intelligibilis Petri, vel hominis, per quā intellectus eum cognoscit, dicitur forma intentionalis intellectiua. Secundum hanc igitur distinctionem formarum, distinguendi sunt appetitus, & ideo vnꝰ est naturalis, qui procedit à forma naturali, vt appetitus, quem habet lapis ad centrum procedens ex propria eius forma substantiali naturalis dicitur. Alter est appetitus cognitionis, qui est potētia, per quam tendimus in bonum supposita cognitione eius. Et est duplex sicut cognitio ipsa, quam præsupponit, & sequitur, vnus est sensitiuus, 42

per

per quem tendimus, & desideramus bona sensibilia. Alter est rationalis, per quem tendimus, & desideramus bona intelligibilia: & appetitus iste rationalis est voluntas existens in anima rationali, tanquam potentia eius; cum appetitus sensitiuus, in aliqua parte corporis ponatur, tanquam potentia sensitiua, atque corporea.

43 Relicto autem appetitu cognitionis, quia non pertinet ad præsentem tractatum. Naturalis diuiditur in totalem, atque completum, qui sequitur naturam completam, & talis est grauitas in lapide, per quam inclinatur in centrum, & illud dicitur appetere. Et appetitus iste cōpletus, vnus est accidentalis, qui sequitur naturā completam essentialiter, & substantialiter, & ideo ordinatur in bonum accidentale, vt appetitus lapidis in centrum. Alter est substantialis, quia procedit à natura quidem completa essentialiter, non tamen substantialiter, & ordinatur, in bonum substantiale, per quod completur substātialiter. Appetitus substantialis dicitur, quem habet natura totalis, & cōpleta essentialiter, ad proprium terminum substantialem, per quem completur substantialiter, vt inclinatio cuiuslibet naturæ compositæ ex materià, & forma, vel etiam spiritualis ad propriam subsistētiam, per quam completur substantialiter, & constituitur in supposito, vel persona, nam licet completa sit essentialiter. Incōpleta censetur substantialiter, quousque per subsistentiam, cōstituatur.

44 Appetitus autem iste substantialis nō est accidens superadditum eidem naturæ, sed est ipsamet natura essentialiter completa, quæ per se ordinatur in proprium bonum substantiale; per quod substantialiter completur. Alter est appetitus incompletus, qui sequitur naturam incompletam, & iste essentialis vocatur, quia in complementum eiusdem rei ad essentiam pertinens ordinatur, & talis est appetitus materiæ ad constituendum compositum, tanquam ad finem, & vt formæ coniungatur, tanquam ad medium, nam vnio materiæ cum forma in eum finem ordinatur à natura, vt constituatur per eam cōpositum substantiale, per cuius speciem materia etiam perficiatur in ea constituta, quam ex se non habebat. Similemque appetitum habet forma vt coniungatur materiæ, & constituat cōpositum, licet ex diuersa causa procedat, quia non tam ex indigētia boni, quam, vt proprium bonum communicet eidem materiæ, & suo modo composito. Et licet iste appetitus incompletus, ex propria ratione incompleta habeat, vt nō semper procedat à forma, sed semper ab essentia procedit, quæ quasi forma rei est, & ideo suo etiam modo à forma procedere dicitur. Nec est accidens superadditum naturæ, vel essentiæ rei, quia non habet pro termino aliquid accidentale, sed est ipsamet natura, & essentia rei incompletæ, atque imperfectæ essentialiter, & ad propriā perfectionem, & complementū essentiale ordinata.

Ex quibus sequitur, quonāmodo distinguatur appetitus materię ab ea 45
dē materia, nō enim distinguitur realiter, nec ex natura rei, sed sola ratione, sicut dicebamus de potentia eiusdem materiæ. Quod hoc modo probandum simul, & explicandum est. Talis est appetitus, quale est bonum illud, in quod ordinatur, sed appetitus materiæ non ordinatur in bonum accidentale, sed essentiale; ergo non est accidentalis, sed essentialis, & cōsequenter non est accidens aliquod

superadditum essentiæ eiusdem materiæ, sed ipsamet eius essentia vt inclinata & propensa in proprium bonum, & complementum essentiale, quare non erit entitas realis distincta ab eadem essentia materiæ, sed solum distinguetur ratione, sicut potentia, imo sola ratione ab ipsamet potentia, ita vt eadem essentia materiæ in quantum receptaculum est formæ, sit potentia, sed in quantum in eandem formam, quam potest recipere, inclinatur, & propensa est, sit appetitus ad formam. Sed prius intelligimus potentiam in materia, quam inclinationem, & ideo prius potentiam, quam appetitum, imo appetitũ intelligimus quasi potentiam consequi: & ideo dicimus appetitum consequi materiam, aut potentiam eius. Quæ secundum rationem intelligenda sunt, non secundum consequentiã realem, vel naturalem, cum nulla sit distinctio realis, vel ex natura rei inter essentiam materię, potentiã eius, & appetitum.

Secundo notandum est appetitum secundum se non respicere rem absentem, nec pręsentem, sed ab vtraq. cõditione abstrahere, & solum ex se dicere inclinationẽ, & propensionem in bonum, quod si absens fuerit, desiderium vocabitur idem appetitus, si vero pręsens, dicetur complacentia, siue complacentiæ appetitus. Itaque appetitus rei absentis imperfectus est, & ideo nomine desiderij imperfectionem non habiti significãtis vocatur, appetitus vero rei præsentis perfectus est, & ideo perfecto nomine complacentiæ significatur, sed eadem est essentialis ratio appetitus significata his tribus nominibus, & solum distinguitur accidentaliter, quia, quod sit boni absentis, aut præsentis accidẽtia sunt respectu eiusdẽ apppetitus abstrahentis ab vtraque. Cuius hæc est ratio, quia sicut absentia, & pręsentia, non sunt differentiæ essentiales boni, sed accidentales, ita nec essentialiter distinguunt desiderium, & complacentiam ab appetitu, sed solum accidentaliter, & hoc non realiter, sed secundum rationem.

Ex his respondeo ad testimonia Aristot. & D. Thom. quod Arist. solum loquitur de appetitu cognitionis, non de naturali, qualis est appetitus materiæ, & D. Tho. loquitur quidem de naturali, sed solum de completo, qui sequitur veram formam, per quam constituitur res completa, non vero de appetitu materiæ, qui incompletus est, & ideo non necessario sequitur formam, necessario tamen essentiam rei similem formæ, & ideo sub naturali consequente formam fortè comprehenditur a D. Th. Nihilominus licet de eo non loquatur, expresse eum ponit in materia alio loco à nobis citato. 46

Ad primum argumentum, negandum est antecedens, quod materia appetat formam propter aliquam ex illis tribus causis, sed quia proprius actus eius est, & proprium bonum, quo medio proprium finem consequitur, qui est constitutio compositi, ad quod tam materia, quam forma ordinantur à natura, itaque materia in omnes formas æqualiter inclinatur, æqualiterq. omnes appetit, sed quas non habet appetit appetitu desiderij, & quas habet appetitu complacentiæ.

Pro solutione secundi notandum est, quod cum materia omnes formas æqualiter respiciat, & in omnes ęqualiter inclinetur, nulla est quantumcunque perfecta, etiam si perfectiones cęterarum eminenter contineat, vt continet anima rationalis, quæ 47

possit

posſit totaliter ſatiare appetitũ eius, hoc eſt intenſiuè,& extenſiuè,nam licet intenſiuè ſatiare forte poſſet, nõ tamen extenſiuè, quia non omnes extenſiue continet. Vnde, etiam dum habet animam rationalẽ,cæteras omnes formas appetit. Et ratione huius appetitus principiũ eſt perpetuitatis rerum naturalium,atq. etiam corruptionis earum diuerſa ratione, nã hoc ſecundum habet reſpectu particularium,primum vero in ordine ad totam ſeriem,aut vniuerſitatem earũ, illud etiam conuenit ei per accidens hoc vero per ſe. Nam cum materia appetat omnes formas,conſequenter appetit diſpoſitiones proprias earũ, quæ ſępè contrariæ ſunt,& cum multa etiam ſint agentia contraria, quæ eas conantur introducere pro introductione formarum , fit vt materia ſubdita his omnib° agẽtibus, à cõtrariis ſæpè patiatur,& ab agente maioris virtutis intenſiores diſpoſitiones ſuſcipiat , & tandem formam , quam introducere intendit,quam cum non poſſit recipere ſine expulſione eius, quam habet, & corruptione compoſiti , paſſim ſecuntur corruptiones plurium rerum naturalium., ſed per accidens hoc eſt reſpectu materiæ, cuius appetitus non tendit per ſe in corruptionem,ſed in formam, & cõpoſitũ,à quibus perficiatur . Et ecce quomodo appetitus materiæ eſt cauſa corruptionis rerum in particulari pera ccidens.Sed cum per ſe appetat oẽs formas,perſe etiam tendit appetitus iſte in nouam formam,nouumq. compoſitum , ita vt non deſtruatur hoc,niſi per nouam generationem alterius, & hoc eſt materiam per ſe appetere nouas generationes rerũ, per quas perpetua efficitur ſeries,& vniuerſitas earum : quæ non fieret perpetua,ſi materia non appeteret ſemper nouas formas, non enim ſuccederent nouæ generationes,ſed per continuas corruptiones tandem conſumerentur omnes res naturales.

Ex quibus ad formam arg. diſtinguenda eſt minor, quod ſi appetitus ponatur in materia , ordinabitur in malum,nam per ſe falſum eſt,cũ ſemper ordinetur in nouam formam , & cõpoſitum,quæ ſunt bona ipſius materiæ,& ex qua ordinatione maximũ bonum commune reſultat , per accidens vero cõcedi poteſt,quod in malum tendat rerũ particularium,& aliquando etiam in malũ proprium,vel in minus bonũ , quãuis hoc vltimum nunquam contingat , nam licet per aduentum nouæ formæ imperfectioris, perfectiorem amittat, permanet tamen in ea appetitus ad eandẽ, quã amittit,per quem naturaliter poteſt conſequi alteram eiuſdem perfectionis,ſed ſiue hoc contingeret,ſiue nõ, ſemper appetitus materiæ per ſe tendit in bonum totius naturæ,tanto excellentius proprio,vel alieno, quanto vniuerſalius.

I. DVBIVM.

An ſit in materia,non ſolũ appetitus ad formam,ſed etiam deſiderium.

SED reſtant quatuor dubia breuiter ſoluenda pro complemento huius materię de appetitu,& eſt primũ, an non ſolum ponendus ſit in ea appetitus ad formam , ſed etiam deſiderium. Et ratio dubitãdi eſt ex vna parte , quia deſiderium alicuius boni videtur præſupponere cognitionem eius , quæ cum non ſit in materia,nec videtur eſſe poſſe deſideriũ. 48

Ex oppoſita vero parte,quod deſiderium habeat,docet expreſſe Ariſtoteles tex. 81. huius lib. vbi de materia

rium. Et eodem modo soluitur secũdum distinguendo minorem de carẽtia primaria, & adęquata, vel secundaria, & inadæquata, & de prima cõcedenda est, de secunda vero neganda. Aliud tãdem, quod dicitur, si materia desideraret formam contrariã ei, quam habet, violenter sub ea detineretur, negandum est, quia licet appetat formam contrariam, non quidem vt contrariam, sed vt continetur sub ratione communi amissibilis formæ, quæ est adęquata ratio obiectiua desiderij, ad quod per accidens se habet contrarietas, sicut ad sensũ tactus per accidens se habet contrarietas caloris, & frigiditatis, quas non respicit vt contrarias, sed vt cõueniunt in communi ratione qualitatis tangibilis, sub qua continẽtur, tanquam sub adęquata ratione obiectiua talis sensus.

II. DVBIVM.

An materia æqualiter appetat omnes formas, vel nobiliores magis.

PRIMA opinio modernorum asse-
50 rit, nõ æqualiter appetere omnes, sed magis nobiliores, quod probant ex appetitu rationali, qui est voluntas, tẽdente quidem in bonum, tãquã in obiectũ proprium, sed magis inclinato in maius bonũ, quã in minus, magisq. illud appetente; ergo eadem erit ratio de appetitu naturali materiæ, concesso ab autore naturæ perfectissimè cognoscente bonum.

Nostra tamen sententia est materiam æqualiter respicere omnes formas, & absq. vlla determinatione, ita, vt quantum est ex parte sua non magis determinetur ad perfectiorẽ, quam ad imperfectiorem recipiendam, sed ab agente solum determinatur, quod sic probo, appetitus materiæ fundatur in potentia eius, supra quam solum addit inclinationẽ, sed potentia materiæ æqualiter respicit omnes formas: sicut æqualiter potest omnes recipere; ergo inclinatio eius, quæ est appetitus, æqualiter etiã omnes respicit. De appetitu vero rationali diuersa est ratio, quia fertur in bonũ cognitum per rationem præferẽtem vnum alteri, & determinantem eandẽ voluntatẽ quantum ad specificationem suorũ actuum, quæ ideo in diuersa bona tendit, vt à ratione cognita, & iudicata, quo iudicio maius bonũ minori præfert, & ideo voluntas ipsa magis in illud, quam in hoc inclinatur, appetitus vero materiæ, cum non sequatur cognitionem, nec vllam habet discretionẽ maioris, vel minoris perfectionis formarum, sed æqualiter omnes ex se respicit, & ab agente naturali determinatur ad recipiendum vnam potius, quam alteram.

III. DVBIVM.

An materia appetat nobiliorem formam, dum minus nobilem habet.

CVI etiam respondẽt plures mo-
derni non appetere nobiliorem 51
pro tempore, quo habet minus nobilem, quia forma minus nobilis comparatione nobilioris non est bonum, sed malum; in malum vero nõ potest tendere appetitus. Vnde plures asserunt volũtatẽ quãtũuis liberam semper eligere maius bonum, ita vt non possit eligere minus incomparatione maioris; ergo nec materia appete formam minus nobilem, dum habet nobiliorem. Et D. Thom. 3. p. q. 4. ar. 2. ad. 2. asserit humanitatem Christi non appetere propriam personalitatem,

tem,quia terminatur per diuinam in infinitum nobiliorem.

Dicendum tamen est materiã etiã pro tempore, quo habet nobiliorem formam,appetere minus nobilẽ.Probatur primo,quiadum habet nobiliorem,habet potentiã recipiẽdi minus nobilem,sed potentiam sequitur inclinatio,quæ est appetitus; ergo appetit ignobiliorem. 2. quia si eã non appeteret, non posset naturaliter amittere nobiliorem,& consequenter non poterit naturaliter corrumpi cõpositum, quod cum nobiliori forma constituit,& ita homo erit naturaliter incorruptibilis, quod est absurdum. Non est tamen intelligendum minus nobilem appetere, dum nobiliorem habet simul cum ea recipiendam, sed successiuè.

52 Ad argumentum respondetur negando maiorem,quod minus bonum comparatione maioris sit malum simpliciter,non est enim nisi malum secundum quid ex parte imperfectionis, sed simpliciter bonum; & ideo potest in illud tẽdere appetitus,etiã in comparatione minoris boni. Vel 2. etiã responderi potest, appetitum materiæ non discernere inter maius, & minus bonum, sed naturaliter, & absq. vlla differẽtia tendere in vtrũque,& ideo æqualiter, quia non præsupponit cognitionem boni, & ideo materia non minus appetit formam minus nobilem,dum nobiliorem habet,quam hanc,dum habet illam. Diuersa igitur ratio est de electione voluntatis,quæ præsupponit consilium intellect', quo medio discernit inter maius,& minus bonum,& vnum præfert alteri,sicut prælatum est per cõsilium. Quamuis probabilius mihi sit posse voluntatem eligere minus bonum in comparatione maioris propter suam libertatem, vt alibi ostenditur. Ad aliud deniq. de humanitate Christi Respondeo diuersam esse rationem de illa,ac de materia, quia non appetit plures, vel omnes personalitates, sicut materia prima appetit omnes formas, sed determinatur appetitus eius ad personalitatẽ propriam, & cum habeat aliam, in qua continetur perfectius propria, quam vt est in se, satiatus est appetitus eius, & propterea non appetit propriam, materia vero appetit omnes formas, quare non potest satiari appetitus eius per vnam quantũcunq. perfectam,quia non continet extensiuè omnes.

IIII. DVBIVM.

An materia appetat etiam formas,quas iam amisit.

RESPONDENT aliqui sub hac distinctione,appetitus potest 53
sumi strictè, & propriè, pro inclinatione in rem possibilem, quam naturaliter potest consequi habens ipsum,& hoc modo non appetit materia easdem numero formas, quas semel habuit, quia repugnat naturaliter easdem iterum recipere: cũ nõ sit agens naturale,quod possit eas iterũ inducere in materiam,vel ex potentia eius educere. Alio modo sumi potest appetitus impropriè pro quacunque aptitudine ad formam,& ita acceptus circa formas iã habitas versatur, cũ materia sit apta eas recipere.

Tenendum tamen est materiã verè,& propriè appetere formas iam habitas. Quod probatur hac ratione,verè,& propriè datur potentia ad illas formas in materia,quas nõ minus ex parte sua recipere apta est, quã erat apta ad easdẽ recipiẽdas, priusquam eas haberet, sed modo eas non habet:ergo habebit priuationem earũ.

Pro-

Probatur consequentia, quia priuatio est carentia formæ in subiecto apto: repugnat autem priuationem dari sine appetitu: ergo necesse est concedere in materia verum, ac proprium appetitum ad easdem formas, quas semel habuit.

Ad argumentum vero hac distinctione. R. esse aliquid impossibile respectu alicuius potentiæ, vel appetitus duobus modis cōtingit, vel ab intrinseco, quia non habet proportionem cum eo, vel ab extrinseco, quia ab aliquo extrinseco impeditur, ne illud consequatur. Etsi primo modo sit impossibile, non potest circa illud versari appetitus. Si vero secundo modo poterit, quia impedimentū extrinsecum nō tollit proportionem obiecti cum potentia, nec etiam inclinationem eius, quæ est appetitus. Formam igitur iam habitam potest materia recipere, quantum est ex parte sua, quia eandem habet proportionem talis forma cum potentia eius, quam habebat, priusquam reciperet eam, & ideo eadem inclinatio, idemq. proinde appetitus ad illam permanet. Impossibilitas vero naturalis eam iterum recipiendi prouenit ab extrinseco, quia non possunt reddire eædem numero dispositiones per virtutem agentis naturalis, & ideo non potest iterum induci eadem forma.

Etsi dicas, voluntas non potest appetere rem iudicatam impossibilem, etiam ab extrinseco; ergo nec materia appetet formam, quam habere nō potest, etiam ab extrinseco. R. diuersam rationē esse de appetitu cognitionis, & purè naturali, qualis est appetitus materiæ, nā ille appetit finē, vt cōsequendū per media, & ideo sufficit media esse quomodocunque impossibilia in apprehensione, vt non possit appetere finem, vt sic consequendum. Appetitus autem naturalis solum respicit bonum secundum proportionem, quam secum habet, & ideo circa illud versatur, etiā si ab extrinseco sit impedita cōsecutio eius; & hæc est ratio propter quam, materia æqualiter appetit formas, quas habuit, & quas non habuit.

VLT. DVBIVM.

Quomodo se habeat priuatio respectu appetitus.

Communiter dici solet priuationem se habere ad appetitum, tanquā causam eius. Quod mihi videtur falsum, propter hoc argumentū. Priuatio non est entitas positiua, sed quædam negatio in tali subiecto, sed appetitus est entitas positiua; ergo priuatio non potest esse causa eius. 54
Probatur consequentia, quia negatio non potest habere causalitatem realem, etsi eam haberet circa positiuū, effectus esset nobilior sua causa.

Pro solutione huius dubij notandum est, appetitum solum dicere inclinationem, & propensionem in bonū, & ideo abstrahere à bono absenti, vel præsenti, & ex consequenti à desiderio, & complacentia, nam desiderium est de bono absenti, aut nō dum habito, complacentia vero de bono præsenti, quod iam posidetur: & cum priuatio dicat carentiam, vel absentiam boni, sequitur appetitum abstrahere à priuatione, sicut abstrahit à bono absenti, vel non habito, & ideo priorem esse priuatione secundum rationem, quia quod abstrahit ab aliquo, vniuersalius est eo, & consequenter prius secundum rationem; ergo priuatio appetitum sequitur, & eum non præcedit, & ita non potest esse causa eius vllo modo, eadem

cæteri omnes, Aristoteles quidem in hoc 1. lib. tex. 64. his verbis. *Vnũ quid igitur principium est, non sime unum existens, neque sic vnum, vt hoc aliquid, vnum autem secundum quod ratio.* Per rationem essentiam, seu defininitionem intelligens, vt solet ipse, & exponunt interpretes. Et D. Tho. 1. p. q. 69. art. 2. & in 2. d. 12. q. 1. art. 1. ad 5. Et probatur hac ratione, quælibet potentia sumit speciẽ ab actu, & obiecto, nõ quocũq. sed adæquato, vt potẽtia visiua à colore, non hoc aut illo, sed ab eis secũdum cõmunem rationem coloris, aut visibilis, quæ est adæquata ratio obiectiua eius, in qua conueniunt omnes, sed omnes materiæ sublunares tã quam potẽtiæ substantiales respiciũt eundem actum adæquatũ; ergo sunt eiusdem speciei. Probo minorẽ, quia materia cuiuslibet corporis potest recipere formã cuiuscunq. alterius diuersæ speciei, proximè, vel remotè, secundum modum, quo disponuntur ab agẽtibus naturalibus, ex vno corpore generantibus aliud; ergo quælibet respicit omnes, & singulas formas eiusdem, vel diuersæ speciei sub ratione formę amissibilis, ex modo informandi desumpta, quod est eundẽ actum adæquatum respicere, à quo specificam habebunt vnitatem. Itaq. licet diuersæ sint formę secundũ speciem: conueniunt tamen in eodẽ modo informandi, quia sic omnes, & singulæ informant materiam, vt amitti ab ea possint, & ex hoc habent vnitatem specificam, quia sub hoc modo formali respiciuntur à materia.

57 Vt autem hæc veritas melius intelligatur, & facilius solui possint argumenta, duo notanda sunt. Primum quod materia respicit quamlibet formam huius, aut illius speciei, non tãquam actum adæquatum, sed inadæquatum, sicut potentia visiua respicit colores diuersæ speciei, tanquam inadæquata obiecta. Præterea sicut diuersi colores possunt sumi secundum proprias essentias, vel vt conueniunt in eadẽ ratione visibilis, sub qua respiciuntur à potentia visiua, & illæ rationes sunt quasi obiectiuę materiales, hæc vero formalis, à qua sumitur vnitas potentia visiuæ, & sub qua diuersę rationes materiales habẽt vnitatem formalem obiectiuam, specificam, & atomam obiectiui ordinis. Eodem modo formæ substantiales diuersæ speciei possunt sumi secundum proprias essentias, vel secundũ modum informandi materiam amissibiliter, in quo conueniunt omnes. Et prima consideratio quasi materialis est in ordine ad potentiam materiæ. Secunda vero formalis, & sub prima respiciũtur à materia tanquã actus inadæquati, & quasi materialiter diuersi: sub secunda tanquã vnus actus adæquatus vnitate formali adæquata, à qua sumit vnitatem specificam potentia materiæ, quam non potest tollere diuersitas specifica formarũ quasi materialis: & inadæquata. Exemplum esse potest in materia sublunari, & cœlesti, quæ non distinguntur specie propter diuersitatem formarũ specificã, quam habent formæ secundũ proprias essentias, quia quasi materialis est hæc in ordine ad potentiam materiæ, sed propter diuersum modum informandi, qui formalis est, nam formæ sublunares informant amissibiliter, formæ vero cœlorum modo inamissibili. Ex opposito ergo, cum omnes formæ sublunares eundem modum habeant informandi materiam, habebunt ex consequenti vnam rationem formalem, specificam, & adæquatã: sub qua respiciuntur à potẽtia materiæ, & à qua sumet materia ipsa vnitatẽ specificã,

quam non tollet diuersitas specifica earundem formarum, quasi materialis, & inadæquata in hoc ordine.

58 Secundo notandum est, materiam essentialiter esse potentiam, & quid incompletum, quare non habet speciem completam, sed incompletam, in quantum est pars corporis, quod est prima species subalterna prædicamenti substantiæ, & hæc species incompleta est ei intrinseca, & quam habet ex propria natura, sed præter hanc habet diuersas species, secundū quod cōiungitur formis diuersæ speciei, cum quibus diuersa composita constituit, ad quarum species reducitur, sed species istæ, quasi extrinsecæ sunt respectu materiæ; vnde passim variantur: cum tamen prima, quam habet reductiue sub corpore, inuariabilis permaneat, & ideo censetur ei propria, atque intrinseca, istæ vero quasi aduentitiæ, non quod non sit substantialis, & intrinseca vnio materiæ cum his formis, sed quia sine illa saluatur essentia materiæ in eo solum consistens, quod possit eas recipere, eisque vniri tanquam earum receptaculum. Et ex hac distinctione intelligitur vnam esse speciem incompletam primariā, atque propriam materiæ, ex qua habet vnitatem specificam, quā habere potest, species vero aduentitias, & quasi extrinsecas tot esse, quot sunt formæ diuersæ speciei, quibus vnitur, sed harum diuersitatem, non tollere vnitatem specificam eius.

Ad primum argumentum distinguenda est maior, nam forma tribuit speciem cuicunque composito, quod constituit, non tamen materiæ, nisi aduentitiam, & quasi extrinsecam, quia cū ex se sit pars distincta à forma, sicut potentia ab actu, per se habet suam speciem incōpletam, & inuariabilem, cuius vnitatem non tollit diuersitas specifica formarum, & compositorum, quæ respectu materię quasi extrinseca est, & aduentitia.

Ad secundū distinguendum est cōsequens, quod partes essentiales pertineant ad speciem totius, nam quælibet reducitur ad eam secundū propriam naturam, forma quidem tanquam tribuens eam composito, materia vero tanquā eam recipiens, ita tamē, vt nō sit ei propria, & intrinseca, sed quasi accidentalis, & extrinseca, ex modo habendi illam, quia potest adesse, & abesse, salua propria specie incompleta materiæ: & propterea ex variatione eius, aut diuersitate, nec variatur species materiæ, nec diuersæ speciei censetur, licet coniungatur diuersis formis, & cū eis efficiat composita diuersæ speciei. Sed dubitari solet hoc loco, an materia sublunaris adeò sit imperfecta, vt non sit factibilis alia imperfectior. Cui respondent plures fieri posse aliam materiam respicientem formas vnius, aut alterius speciei tantum, & non alias, & hanc fore alterius speciei infimæ respectu materiæ, quæ modo est. Mihi tamē videtur non esse possibilem aliam speciem imperfectiorē materiæ. Primo, quia si talis daretur, eo ipso, quod posset recipere formas vnius speciei, posset etiam recipere omnes, quia non potest aliquid esse capax vnius contrarij, quin etiā sit capax alterius. Secundo, quia eo ipso, quod esset materia corruptibilium, esset eiusdem speciei, non enim variat speciem plures, aut pauciores formas posse recipere, dummodo eas quas recipit, amissibiliter respiciat. Nam iam respicerent hæc, & illa materia eandem rationem amissibiliter informandi, à qua haberēt vnitatem specificam.

Secunda

Secũda pars quæstionis de vnitate numerica materiæ.

CIRCA vnitatem numericam materiæ certum est materiam sublunarem aliquo modo esse vnam nu-
59 mero, quia id docet expresse Aristo-
teles in hoc 1. lib. textu 60. his verbis. *Oportet semper aliquid subiici, quod fit: & hoc etsi numero est vnum, at forma quidẽ non unum.* Et cum eo omnes interpretes, qui diuerso modo vnitatem numericam eius explicant.

Primus modus eam explicãdi fuit aliquorum asserentium duobus modis aliquid esse vnum numero, positiuè, & negatiuè. Illud est vnum numero positiuè, quod habet positiuam rationem, à qua indiuiduatur, vt Petrus hanc materiam, & hanc formam, à quibus accipit vnitatem numericam. Aliud est vnum numero negatiuè, quod ex se non habet distinctionem numericam. Et hoc modo materia dicitur vna numero, non primo, quia ex se nullam prorsus habet distinctionem numericam, sed eam accipit ex formarum diuersitate. Et ita videtur loqui D. Th. 1. p. q. 16. art. 7. ad 2. vbi ait. *Materia prima dicitur esse vna, non quia habet vnam formam, sicut homo est vnus ab vnitate vnius formæ, sed per remotionẽ omniũ formarum distinguentium.*

Vt autem mentem Aristotelis, & D. Tho. explicemus vnum est notandum, quod sicut de vnitate specifica materiæ diximus non esse completam, sed incompletam, & partialem, quia materia ipsa essentialiter est pars, sic de vnitate numerica eius est certum non esse completam, sed incompletam, & partialem. Præterea sicut species eius, quædã est propria, intrinseca, atque inuariabilis, quam habet ex se, quia est pars corporis, & non ex vnione cum hac, vel illa forma, quia illã haberet, si nuda crearetur à Deo. Eodẽ modo vnitas numerica eius duplex est, vna intrinseca, & sibi propria, atque inuariabilis, quam habet ex propria entitati reali, & quam haberet, si nuda crearetur altera quasi extrinseca, & aduentitia, quã accipit à forma, cui coniungitur, quæ pro diuersitate formarum variatur.

His suppositis, tribus conclusionibus respondemus. Prima est, ex propria ratione materiæ, non habetur,
quod tota sit vna numero, nec etiam 60
quod sint plures materiæ numero distinctæ, sed vtrunq. habere potest, per diuisionem, sicut aqua potest esse vna numero, & plures, vna si continuata producatur, vel postquam producta est diuisa, cõtinuetur. Hæc est satis manifesta, quia materia potest esse continua, vel diuisa, etsi continua sit erit vna numero, si diuisa plures, non quod cõtinuatio efficiat vnitatem numericam eius, sed quia per propriam entitatem est vna numero, diuisio vero, aut cõtinuatio occasionaliter efficit, vt entitas diuersa eius modum totius, vel partis habeat, & ideo eadem sit, vel diuersa per modum partis, vel per modum totius, & dum est eadem per modum totius, simpliciter est vna numero per propriam entitatem habentem modum totius, dum vero diuisa est, distincta numero cẽsetur simpliciter, quia vna distinguitur ab alia per propriã entitatem habentem modum totius, cum prius dum coniunctæ erant, solum distinguerentur numero secundum quid, hoc est quasi partiali. Et quia materia diuiditur substantialiter per diuersas formas, quibus informatur, quasi occasionaliter est diuersa numero per diuersas formas, & cum ex se nullam habeat formam,

ergo proprietates eius in completæ erunt. Secundo certum est proprietates eius non esse accidentia realia ei superaddita, quæ appellentur propriæ passiones, quia cum materia nullam efficientiam habeat, neque vllas operationes, non sunt ei concessę à natura potentiæ, vel virtutes accidentales ad eas efficiendas. Solum ergo sunt rationes quædam quas extra essentiam eius intelligimus, quasi ex ea procedentes, & ideo posteriores secundum rationem, per quam distinguũtur ab ea, & non à parte rei, quem admodũ dicimus ens habere suas proprietates, quæ sunt verum, bonum, & vnum. Proprietates autem materiæ duplices sunt, nam quædam sunt cõmunes materiæ sublunaris cũ cœlesti, quas primo explicabimus, aliæ vero particulares materię sublunaris de quibus in secundo loco agendũ erit.

Enumerantur proprietates materiæ in communi.

INter proprietates autem communes materiæ prima numeratur, quod sit ingenerabilis, & incorruptibilis. Hanc proprietatem tribuit Arist. materiæ cap. 9. huius lib. simul probans quod ei conueniat his verbis. *Incorruptibilem, & ingenitam necesse est ipsam esse. si enim fiat subiici aliquid oportet primũ, ex quo inexistente fiat: hoc autem est ipsius naturæ quare erit, antequam fiat.* Quibus tale argu. constituit, si materia fieret per generationem, necessarium esset aliud subiectum præsupponi, ex quo fieret, sed repugnat aliud subiectum pręsuponi productioni eius; ergo repugnat per generationẽ fieri. Prob. maior ex duobus, ex primo quidem, quia generatio est mutatio pręsupponens subiectum, quod sit sub vtroq. termino eius, à quo, & ad quẽ. Ex secũdo vero, quia si ex nullo præsupposito fieret, ex nihilo diceretur fieri, & ideo nõ per generationem. Prob. etiã minor, quia si generationi materiæ præsupponeretur aliud subiectũ, vel alia materia, aut illa esset generabilis, vel nõ, si dixeris esse ingenerabilem, iam sequitur materiã, quæ est primum subiectũ, ingenerabilẽ esse, si vero generabilis esset, alia deberet pręsupponi, ex qua fieret: & sic in infinitũ; daretur ergo processus in infinitum: qui cũ non sit admittendus, necessario admittẽdum est, quod materia sit ingenerabilis. Et eodem fere modo probatur esse incorruptibilẽ, quia subiectum generationis permanere debet post corruptionem, alioqui si totaliter desineret, in nihilum cederet, quod corrumpitur, hoc autẽ pugnat cum ordine naturali rerum, secundum quem corruptioni vnius succedit alterius generatio. Hãc sententiam Aristotelis tanquam veram, & necessariã sequitur vniuersa schola. Et ideo de hac proprietate materiæ nemo dubitat.

Secunda proprietas materiæ est, perpetuam durationem ei deberi, quod sic prob. materia nõ est producibilis ab aliqua causa secunda, sed solum à prima per creationem; ergo ab ea solum cõseruátur efficienter, quare solum potest desinere per subtractionem concursus eiusdem, sed constat primam causam non subtrahere suũ concursum, nisi aliqua secunda causa talem subtractionẽ postulante; non est autem aliqua secũda causa talem subtractionem postulans; cũ à nulla dependeat in fieri, neq. in cõseruari; ergo non subtrahetur talis cõcursus naturaliter, & ideo, nec materia potest naturaliter desinere, sed perpetua duratio ei debetur.

64 **Si autem aliquis obiiciat aduersus has duas proprietates, ex eis sequi,**

quod materia sit nobilior forma, & composito, quę passim corrumpūtur. Neganda est consequentia, quia maior, vel minor nobilitas essentialis rerum non colligitur ex duratione earum perpetua, vel temporali, sed ex nobilitate formæ, aut naturæ, & quia materia imperfectissimam naturam habet in pura potentia consistentem, minus nobilis est essentialiter forma, & composito, licet nobilitatem quandā accidentalē habeat ex perpetua permanentia, per quam nobilior est vtroque accidentaliter.

Tertia proprietas est, quod materia nullam habet ex se actiuitatem, sed solum pati posse ab agente. Quā proprietatem tribuit ei Aristoteles 2. libr. de Generatione cap. 9. textu. 53. his verbis. *Pati namque, & moueri materiæ est, agere vero, & moueri alterius potentiæ*. Et probatur, quod ei conueniat hac ratione, agere prouenit ab actu, sed materia est pura potētia, nullum ex se includens actum essentialiter; ergo nullam potest habere actiuitatē, nec ab ea potest procedere vlla actio. Hæc autē proprietas materiæ non tollit, quin ab eius essentia naturaliter emanet subsistētia partialis, si eam habet, atque etiā relationes incompletæ partis, & materialis causæ. Nam emanatio hæc non est propria efficientia, nec ad eā requiritur actiuitas, quæ denegatur materiæ, nam hæc ordinatur ad perficiendum alia a se, emanatio vero quasi interna est, & ad se perficiendū & non alia ordinatur.

Quarta proprietas est, quod semper sit coniuncta alicui formæ, cum qua actu componat totum. Et ratio eius est, quia materia ex se est pura potentia, & ideo imperfectissimum esse habet, natumq. dependere à proprio actu, qui est forma, ideo non potest, nisi ei vnita conseruari naturaliter.

Quinta proprietas materiæ numeratur appetitus ad formā. Sed si pro inclinatione accipiatur (quæ propriè appetitus dicitur) ad essentiam materiæ pertinet, ideo hoc modo acceptus appetitus, nō potest proprietas vocari, quia proprietates extra essentiam rei esse debēt formaliter. Si vero accipiatur pro appetitu formæ absentis, quem vocamus desiderium, non potest conuenire omni materiæ, nam cælestis nō potest recipere aliā formam ab ea, quam habet, & propterea nec desiderium absentis formę vnquam habebit. Solum potest esse proprietas materiæ, si accipiatur pro appetitu complacentiæ actualis, qui sequitur ex actuali vnione cum forma, & conuenit omni materiæ.

Sexta proprietas materię est, quod non sit cognoscibilis, nisi per formā. Et ratio huius proprietatis manifesta est, quia materia essentialiter est potentia receptiua formæ, tanquam proprij actus; ergo essentialem dicit ordinem ad actum, quare non potest, nisi per eum cognosci. Sed duobus modis cognoscitur materia per actum. Primo positiuè per positiuum ordinem ad actum, quem includit. Secundo negatiuè, per negationem cuiuslibet essentialis actus. Et vt vtrūque modum cognoscendi materiam significaret Arist. duplici definitione eam definiuit, quarum prima explicat materiam, vt subiectū formæ, ex quo simul cum forma fit compositum, in quibus positiua ratio eius cōsistit. Secunda vero datur per negationem cuiuscunque actus, dum dicitur. *Materia non est quid, neque quantum, neque quale*. Et vterque iste modus cognoscendi materiam potest appellari intrinsecus, præsertim primus, cū

sit

sit per potentiam essentialem ordinatam ad actum, atque etiam suo modo secundus: cum in eadem ratione essentiali puræ potentiæ côtineatur negatio actus, nam negationes aliorum, ad essentiam cuiuscunque pertinent. Præter hos autê modos intrinsecos alterum potuit Arist. extrinsecû in hoc li. 1. tex. 69. vbi asserit materiam esse cognoscibilem per quandam analogiam, vel similitudinê ad materiam rerum artificialium, hoc modo intelligendam, vt sicut se habet lignum, vel lapis ad formam statuæ, quam ei inducit artifex per artem, & de potentia eius educit, & cû qua componit statuam, ita se habet materia naturalis ad formam naturalem suscipiendam, quam agens naturale de potentia eius educit, & cû qua in se suscepta componit rem naturalem completam, vt ignem, lapidem, vel hominem.

67 Sed dubitari solet in hac parte, an materia sit cognoscibilis conceptu quidditatiuo, distincto, & comprehêsiuo, nô quidem à Deo, de quo nemo potest dubitare, quin eam perfectissimè cognoscat, sed à creatura. Et de angelo videtur etiam certum, quod cognoscat eam quidditatiuè, atq. distinctè, cum distinctè cognoscat omnia prędicata eius essentialia. Sed de conceptu comprehensiuo iam superius dictum est à nobis, duobus modis posse rem comprehêdi, essentialiter, aut intensiuè, vel accidêtaliter, & extensiuè, & comprehensio essentialis habetur ex omnibus prædicatis essêtialibus, & proprietatibus ab essentia dimanantibus distinctè cognitis. Accidentalis vero, & extensiua ex omnibus accidentibus, aut ex tota extensione, quam res habere potest. Illa vocatur notitia simpliciter est côprehensiua, accidêtalis vero eâ perficit accidentaliter, & secundum quid. Et primâ diximus habere posse angelum virtute naturali, secundam vero nô nisi per supernaturalem virtutem, quia ad illam non requiritur distincta omnium formarum, quas recipere potest adhuc virtute agentiû naturalium, sed sufficit quasdam distinctè cognoscere, reliquas vero côfusè, ex eo quod cognoscatur ex potentia eius educi posse omnem formam amissibiliter informantem, ad quam recipiendam essentialiter ordinatur. Ad comprehensionem vero accidentalem requiritur cognitio distincta omnium formarum, quæ de potentia eius educi possunt naturaliter, quas non videtur posse angelû cognoscere virtute naturali, sed solum per diuinam reuelationem, & ideo nec naturaliter, sed supernaturaliter tantum posse materiam extensiuè comprehendere.

De cognitione vero nostra etiam dicimus, posse nos quidditatiuè cognoscere materiam; quia probabile est, quidditatiuè eâ definisse Arist. sed non potest quidditatiuè definiri, nisi quidditatiuè cognoscatur; ergo possumus eam quidditatiuè cognoscere. Non tamen distinctè sicut angelus, sed confuse, quia per ea, quæ magna ex parte negationem dicunt, atque etiam communes quasdâ rationes, quas habet cum materia rerum artificialium, vt ex definitionibus ab Arist. designatis est manifestum, per conceptus autem negatiuos, & communes non habetur distincta notitia rei; & ideo nec nos distinctam habere notitiam materiæ existimamus, & ex consequenti, neque comprehêsiuam, quia hæc distinctam includit, aut præsupponit, & cognitionem omnium proprietatum addit, quas nos non cognoscimus de materia, vt 68

ex se est manifestum, & hæc de materia dixisse sufficiat.

TRACTATVS SEcundus de Forma.

1 DE Forma hæc disputari possūt. An sit, quid sit, & quotuplex. Quomodo fiat in rerum natura, hoc est per eductionem de potentia materiæ, vel alio modo, & quatuor hæc eadem quæstione explicabuntur. Secundum, an formæ materiales in prima rerum conditione eductæ fuerint de potentia materiæ. Tertium, an formæ accidentales educantur de potentia subiecti. Quartum, an formæ materiales habeant proprias subsistētias partiales. Quintum, an eam saltem habeat anima rationalis. Sextum, an ex forma & materia fiat vnum per se. Vltimo, an plures formæ substantiales possint simul informare eandem materiam. In septem ergo quæstiones diuiditur tractatus secundus.

QVAESTIO. I.

An forma substantialis educatur de potentia materiæ.

TRia sunt præsupponenda, in quibus non habet locum disputatio, vt ad illud, quod quærimus disputandū, perueniamus. An forma sit, quid sit, & quotuplex.

Et quod forma substantialis detur in rerum natura præter materiā, vix, aut nullo modo probari potest autoritate alicuius philosophi Arist. antiquiori. Sed id docuit expressis verbis Aristot. in toto hoc 1. lib. & etiam in 2. cap. 1. lib. 7. Meta. cap. 4. & lib. 2. de partibus animalium, cap. 1. vt ommittamus libros de Anima; in quibus de anima, tanquam de forma rerum viuentium, vt de proprio obiecto disputat, quod tanquam euidens in philosophia naturali recipit schola peripatetica.

Sed his rationibus euidenter probari potest, vt res certa notior fiat. Prima, ex constitutione naturalium substantiarum, quas constat non esse compositas ex sola materia, & accidētibus, ex quibus neq. aliquid substantiale, neque aliquid per se vnum fieri potest, quia solum possunt vniri materiæ vnione accidētali; ex vnione autem accidentali non potest resultare, nisi vnum accidentale; ergo ex eis solis vnitis materiæ non poterit constare naturalis substantia, sed necessaria est alia forma, quæ vniatur eidem materiæ substātialiter, vt ex vtraque possit fieri vnum quid substantiale.

Secundo probatur ex distinctione specifica earundem substātiarum, ex qua necessitatem formæ probauit Arist. tex. 24. huius libri. Nam materia eiusdem rationis est in omnibus; ergo per illam non possunt distingui specie: sed euidens est dari substantias naturales specie distinctas, vt hominem, equum, & leonem; ergo euidens est etiam dari aliud principium intrinsecum præter materiam, per quod distinguantur essentialiter. Et hoc est forma, cui' propria ratio est, distinguere specie res á se constitutas. 2

Tertia ratio procedit ex proprietatibus earundem substātiarum, quæ vocātur proprie passiones. Nam multa sunt accidentia, quæ conueniunt solis rebus huius, aut illius speciei, valde diuersis ab aliis, quæ cōueniūt rebus aliarum specierum, vt probant

capa-

capacitas disciplinæ, admiratio, & risibilitas solis hominibus attributæ. Sed à materia cũ sit eiusdem rationis in omnibus, non possunt procedere tales proprietates specie diuersæ; ergo datur aliud principium naturalium substantiarum, ratione cuius ab eis procedant. Et hoc est forma, quæ sicut substantias ipsas distinguit specie; ita etiam est radix distinctarum proprietatum.

Probatur tandem ex generatione naturali, per quam euidens est non produci materiam ex propria natura ingenerabilem: nec producuntur sola accidentia, quia productio accidentium non est generatio substantialis, sed quædam alteratio; ergo quid aliud substantiale necessario ponendum est, quod de nouo fiat, vel certè ex quo simul cum materia componatur substantia ipsa naturalis; quæ est terminus per se factus per generationem. Et his satis constat formam esse.

3 Quid autem sit per definitionem ostenditur: & licet plures definitiones formæ assignari soleant, hæc videtur nobis breuis, & clara. Forma est, *actus substantialis unum per se constituens cum materia*. In qua pro genere ponitur, *actus*. Per quem excluditur materia, cuius propria ratio est esse potentiam. *Substantialis* vero dicitur, vt excludantur accidentia, quæ sunt accidentales actus. Per cæteras particulas significatur formam esse actum incompletum, & partialem, nõ per se solum, sed simul cum materia constituentem substantiam naturalem, vt excludantur substantiæ spirituales, atq. etiam corporeæ, ex eadem forma simul cum materia constitutæ, nam licet tam istæ, quam illę sint actus, cõpleti tamen, nihil substãtiale vlterius cõstituentes cum alio.

Quotuplex autem sit forma deducitur ex variis locis Aristotelicæ doctrinæ. Nam imprimis vna est naturalis, per quam constituitur res naturalis, alia artificialis, quæ producitur per artem, vt forma domus, vel statuæ. Deinde forma naturalis, vna est substantialis, alia accidentalis. Tertio, forma substantialis vna est assistens, alia informans. Assistens est, quæ per extrinsecam assistẽtiam mouet corpus, vt substantiæ spirituales mouentes corpora cælestia. Informans est, quæ per informationem materiæ constituit compositum substãtiale, vt forma ignis, vel aquę. Et tandem forma informans, vna est separabilis à materia, vt forma hominis, quæ dicitur anima rationalis, alia inseparabilis ab ea, quæ destructo composito desinit esse cum eo, & hæc quatuor gradus habet, in primo, & imperfectissimo collocantur formæ elementorum. In secundo, formæ mixtorum non viuentium, vt lapidum. In tertio formæ plãtarum. In quarto formæ animalium.

Multis solet nominibus vocari forma, quibus diuersa eius officia, diuersæque excellentiæ significantur. Dicitur enim vnum, quia confert vnitatem rebus, mens, propter similitudinem, quam habet cum diuina mente, à qua procedit esse omnium rerum, pulchrum, quia confert rebus omnem pulchritudinem, optimum, finis, diuinum quid, species, ratio, quod quid erat esse, exemplar, actus, continens, terminus, character, & forma. 4

His hoc modo præsuppositis, tanquã certis, quæst. procedit, de modo quo fiat forma, cuius sensus est, an dũ generatur cõpositum, fiat etiã forma de nouo, vel prius fuerit in materia, per generationẽ vero vniatur materiæ,

& ex vnione vtriusq. resultet compositum; est autem certum formam non esse, quod fit per generationem, sed ad summum fieri posse, tanquam rationem constitutiuam cõpositi, quod per se, & simpliciter fieri dicitur.

5 Et prima opinio tenet, quod priusquam generetur res naturalis, præexistebat forma eius actu in materia. Sed non omnes qui hoc tenent, loquũtur eodem modo, nam quidam dixerunt formas omnium rerum præexistere in quibusdã atomis indiuisibilibus, ex quibus res omnes fiunt. Et sic sensit Anaxagoras, vt in hoc lib. docuit Aristoteles. Alij vero quos citat D. Tho. 1. p. q. 45. art. 8. dixerunt formas esse actu in materia, priusquam generentur res, non tamen apparere, sed quasi sub confusione potentię eius latitare, per generationem vero manifestas fieri: ita vt illud esse actuale, quod quasi absconditum habebant prius, non incipiat per generationem, per incipiat sed fieri manifestum. Alij asseruerunt formam ante generationem habere esse actuale in materia, imperfectum quidem, & quasi inchoatum, per generationẽ vero incipere secundum esse perfectum, & consumatum. Et ad hos reduci possunt illi, quorum sententiam citauit Duran. in 2. d. 18. q. 2. asserentes formas præexistere in materia ante generationem secundum quasdam inchoationes, aut possibilitates, secundum quas non manent post productionem compositi per generationem. Deinde reduci possunt alij, qui dixerunt formam præexistere in materia secundum aliquam sui partem, & per generationem totaliter fieri, aut incipere. Quod videtur docuisse Arist. de formis artificialibus 7. lib. Met. textu. 29.

6 Secunda opinio asserit, formã ante generationem non præexistere nullo modo in materia, nec actu, nec potentia, sed solum in virtute, & potentia cuiusdam superioris agentis, à quo producuntur, sed ab agente immediato vniuntur materiæ. Itaque dum generatur ignis ex ligno, forma eius non præexistebat in materia actu, nec potentia, sed materi ipsa disponitur ab alio igne, per calorem, & siccitatem in ea productam: & in materia sic ab igne disposita, producitur forma ignis à quadam intelligentia, & sic ab ea producta vnitur materiæ per actionem ignis, & fit generatio noui ignis, eo ferè modo, quo nos dicimus contingere in generatione hominis, in qua homo generans per virtutem seminalem disponit, & organizat materiam, sic autem disposita materia fit anima rationalis à solo Deo, vnitur autem materiæ per eandem virtutem seminalem ab homine procedentem, & ita dicitur homo generare hominem, ita vt anima, nec actu, nec potentia fuerit in materia, sed solũ in potentia, aut virtute Dei eam producentis. Ita formæ secundũ hanc opinionem nullo modo præcedebant in materia, sed solum in potẽtia, aut virtute actiua illius intelligẽtiæ, à qua producebantur. Hanc opinionẽ attribuere solent Platoni, qui in Phædone, dixit formas induci in materia ab ideis separatis. Sed eam tenuit Auicena 1. lib. suæ sufficientiæ cap. 10. & 9. Met. cap. 4.

Probatur hoc argumento, nam vel forma, ante generationem erat actu in materia, vel solum in potentia, vel nullo modo. Sed primum, & secundũ impossibilia sunt; ergo necessarium erit tertium, quod nullo modo fuerit in materia, sed solum in potentia superioris agentis, à quo producitur, disposita materia à generante immediato. 7

diato. Probatur minor, quod nõ fuerit forma actu in materia, quia si fuisset in ea, erat ante generationem; ergo erat infinita. Probatur consequẽtia, quia repugnat actu esse in ea, & esse alteram separatam; sed ex materia, & forma actu existentibus, & vnitis resultat compositum; ergo etiam erat compositum, & ideo nihil nouum fit per generationem, quod est falsum. Quod vero non fuerit solum in potẽtia. Probatur; quia esse in potentia materiæ, nihil aliud est, quã esse potentiam materię ante generationem; & hoc non est præexistere vllo modo formam, sed solum materiam capacem formæ; ergo cõcedendum est
7 absolutè, quod ante generationem non præexistat vllo modo forma, sed solum materia potens eam recipere, quod de anima etiam rationali verũ est; ante cuius productionem datur materia potens eam recipere.

8 Tertia opinio est Arist. & totius scholæ peripateticæ. Quæ duo asserit aduersus duas has opiniones extremas. Primum est, quod forma ante generationem rei naturalis non præcedit actu in materia, contra primam. Secundum, quod præcedat in potentia materiæ, & nõ solum in virtute agentis contra secũdam, per generationẽ vero educi de potẽtia materiæ, & incipere esse actu, cum ante generationem non præcessisset actu vllo modo, sed solũ in potentia passiua materiæ, & actiua agentis, a quo producitur. Intelligitur autem hæc sententia ab Arist. & tota eius schola solum de formis materialibus, & non de anima rationali.

Probatur autem vtraq. pars huius sententiæ contra vtranq. sententiã extremam duobus argumentis. Primo contra primam sententiam, quod forma ante generationem non præexistat actu vllo modo in materia, quia quocunque modo dicitur actu præcedere in ea, tollitur prorsus generatio substantialis; hanc autem tolli repugnat; ergo repugnat etiam, q. forma præcedat vllo modo actu in materia. Probatur prima consequentia, videlicet, quod tollatur ex eo generatio substantialis, quia generatio substantialis ponitur, vt per eam fiat compositum substantiale, quod ante illam non erat, sed non potest fieri compositũ substantiale per generationem, si forma præcedat aliquo modo actu in materia; ergo nõ præcedit. Probo minorem, quia non potest intelligi, quod forma præcedat actu in materia, nisi tanquam actus in sua potentia, sed actus est in potentia per informationem; ergo præcedit informando materiam: & ex forma informante materiam, & materia ipsa informata constituitur compositum substantiale; ergo hoc etiam præcedit generationem; quare non fit per illam de nouo, sed cessat necessitas generationis.

Probatur secundo, quod forma saltem debeat præcedere in potẽtia materiæ contra secundam positionem; 9
quia si non præcedit actu, nec potentia, vt asserit, sed solum in potentia actiua agentis, euidenter sequitur omnes formas substantiales, materiales vere, & proprie creari, non minus quam anima rationalis; consequens patet esse falsum; ergo positio ipsa apertè falsa est. Probatur consequẽtia, nam quod formæ sint in potentia actiua superioris intelligentiæ ante generationem, non tollit creationem earum, nec etiam, quod fiant ab eo in materia iam disposita per actionem agentis proximi, nam vtrunque contingit in anima rationali, quæ ante generationem est in potentia actiua

Dei,

temporis Gen. 1. sed formæ non pro ducuntur per se, sed ad productionem compositorum; ergo si creata sunt corpora cœlestia, & elementa, per eandem creationem productæ erunt formæ eorum, & ideo ex nihilo, & non eductæ de potentia materiæ: quia talis eductio repugnat creationi, vt omnibus est manifestum. Secundum, quia eductio formæ de potentia materiæ eadem est actio realis, cum generatione totius compositi; ergo repugnat formam educi de potentia materiæ, quin generetur compositum, quod constituit, sed corpora cœlestia nō possunt fieri per generationem: cum ex propria natura sint ingenerabilia, & incorruptibilia; ergo nec formæ eorum educi potuerunt de potentia materiæ, sed cō creatæ fuerūt ad creationem totius compositi, ita vt totalis creatio terminata fuerit ad compositum, materia vero, & forma factæ fuerunt per creationes partiales distinctas. Quod
12 confirmari potest, quia eductio formæ de potentia materiæ debet fieri per actionem agentis circa materiā ipsam, & per dispositiones inductas in ea per quas determinetur ad recipiendam hanc formam potius, quam illam, cum ex se sit indifferens; ergo debet præcedere materia sub diuersa forma, vel saltem sub priuatione formæ educendæ, alioqui non poterit moueri ad eam recipiendam: cum ex priuatione moueatur materia ad receptionem nouæ formæ, vt docet experientia in quibuscunque generationibus rerum naturalium, sed materia cœlorum, nec potuit præcedere sub diuersa forma, quia nulla forma potuit præcedere primam creationem rerum, nec potuit præcedere sub priuatione formæ educendæ, quia nullius priuationis est capax, imo nec potuit recipere dispositiones, quæ cum sint accidentia, valde probabile est non subiectari in materia, sed in composito; ergo omni ex parte repugnat, quod tales formæ eductæ fuerint de potentia materiæ. Et ita tenent hoc tempore moderni plures non vulgaris autoritatis.

Secunda opinio tenet omnes has formas eductas tunc fuisse de potentia materiæ, & non factas ex nihilo per partiales creationes, aut concreatas ad creationem compositorum. Ita Molina, & Gabriel Vazquez 1. p. quæst. 45. artic. 1. & cum eis maior modernorum pars, & nobis videtur probabilior, & tenenda. Probatur primo, ex doctrina D. Tho. tradita quæst. præcedenti circa eductionem formæ de potentia materiæ, quam duplicem tantum conditionem includere ait. Primam, quod forma fiat actu in rerum natura; cum solum esset in potentia materiæ. Secundam, quod dependeat in esse, & fieri à materia, sed vtrāque conditionem habuit productio formarum cœlestium; ergo fuit vera eductio earum de potentia materiæ. Probatur minor, nam constat tunc actu incepisse, cum prius non fuerint actu, constat etiam depēdere in esse, & fieri à materia: in esse quidem, quia non possūt esse extra materiam, aut ab ea separari, sicut nec possunt habere vllam operationem, nisi dependentem ab ea, ex quo euidenter sequitur, quod dependeant in fieri, quia fieri ordinatur ad esse, & ideò, quod eductæ fuerint de potentia materiæ. 13

Secundo, quia formæ cœlorū, non potuerunt naturaliter produci ex nihilo per creationē totalem, nec partialem; ergo non potuerunt creari, neque concreari; sed præter creationem 14

nem non datur actio alia, per quam fieri potuerint, nisi eductio de potẽtia materiæ, vt est satis manifestum; ergo de potentia materiæ fuerunt eductæ. Probatur primũ antecedens, ex duobus, ex primo quidem, quia fieri ex nihilo est fieri independenter à materia, vel subiecto, sed formæ cęlestes non potuerunt fieri, nisi dependenter à materia, sicut inesse dependent; ergo nec potuerunt fieri ex nihilo, vel creari. Ex secundo vero, quia creari, vt docet expresse D.Th. 1.p.q.45.art.4.nõ est nisi per se subsistẽtium; ergo sicut creari per creationem totalem, vel completam non potest, nisi subsistens completum, ita creari per creationem partialem, & incompletam non potest, nisi subsistens partiale, & incompletum, sed formæ cœlorum non habent subsistẽtias, etiam partiales, vt fatentur omnes, & ostendetur inferius; ergo repugnat, quod per creationẽ vllo modo producantur seruata natura earũ, quare necesse est produci per eductionẽ de potentia materiæ, sola ergo materia potuit produci per creationem partialem, aut incompletam, quia subsistens incompletum est, vt probauimus. Et quod de formis cœlorum dicimus, intelligendum est de formis elementorum, de quibus concedit prima opinio, quod eductæ fuerint de potentia materiæ.

15 Circa solutionem 1. argu. multa asserunt moderni de creatione, vt eã distinguant ab eductione formæ de potentia materiæ, & consequenter à generatione, & cæteris actionibus, nos vero pauca dicemus, quia nõ pertinent ad pręsentem considerationẽ, nec multa necessaria sunt ad talem distinctionem intelligendam.

Creatio tres habet acceptiones ommissis aliis; Prima est vniuersalissima pro quacunque productione noui esse, siue ex aliquo præsupposito, aut ex nihilo, huius acceptionis meminit D.Aug. lib. de fide, & Symbolo cap.4 & ea vtitur scriptura sacra Eccles. 24. vbi de diuina sapientia dicitur: *Ab initio, & ante sæcula creata sum*. Et solet accommodari filio Dei, qui est sapientia patris, non quidem ex nihilo facta, sed genita. Secũda acceptio creationis minus vniuersalis est pro ea productione, quæ proximè, aut remotè procedit ex nihilo, in quantum res per eam producta ex nihilo fit, vel certè ab aliquo dependet, quod ex nihilo productum est, in qua acceptione, quælibet res extra Deum vocatur creatura, quia vel ex nihilo fit, vel ab aliquo dependet, quod sit factũ ex nihilo, vt à materia, vel alio simili. Tertio modo accipitur creatio propriè pro ea tantũ productione, qua res fit ex nihilo.

In qua acceptione sic definitur ab Aug. 12. lib. de ciuitate Dei cap. 15. 16
Creatio est *productio rei ex nihilo*, & hãc definitionem recepit vniuersa schola. Sic autem explicanda est, vt particula, ex, solum excludat materiam, aut materialem causam, à qua dependenter fiat res, quæ creatur, non efficientem, vel formalem causam, quia propria significatio eiusdem particulæ ad solam materialem causam determinatur, & ita creationi solũ repugnat, quod res fiat dependenter à materia, aut subiecto præsupposito, non à virtute efficientis causæ. Hoc autẽ modo accepta, ac definita creatio duobus modis sumitur, complètè, & incomplete, completa creatio dicitur productio rei completę ex nihilo, vt productio angeli. Incompleta vero productio rei incompletę ex nihilo, vt productio animæ rationalis, vel materiæ primæ. Et cõcreatio

quoq,

quoq. dupliciter sumitur. Primo vniuersaliter pro quacunq. actione, quę simul est cum creatione, vel eam immediatè consequitur, siue talis actio sit ex nihilo, vel nō. Et hoc modo potentiæ animæ, vt intellectus, & volūtas dicuntur concreari, quia naturalis emanatio earum ab anima simul est cum creatione eius. Secundo accipitur magis propriè pro partiali productione ex nihilo facta, licet coniūcta sit cū alia creatione, vel eam proximè sequatur, in qua acceptione nō possunt dici concreatæ formæ materiales, quamuis secundum primā concreatæ dici possint, quia verè nō fiūt ex nihilo, sed ex præsupposito subiecto, simul autem fuit productio earū cum creatione materiæ, quod sufficit, vt dicantur concreatæ secundum primam acceptionem.

17 Ex quibus respōdendum est ad locum scripturæ sacræ, omnia dici creata à Deo in principio temporis secūdum vniuersalem acceptionem creationis, in quo scriptura id intendit, quod omnia, & singula acceperint esse à Deo in principio temporis: cū prius neque illud habuerint, neque aliquid præcesserit, ex quo facta sint. Vnde sequitur totam mundi machinam ex nihilo factā esse, sed rem qualibet particularem per actionem conuenientem suæ naturæ, nempe angelos, animam rationalem, & materiam primā per creationem propriè sumptā, cæteras vero formas per eductionem de potentia materiæ, per quam facta etiam fuere composita, vt statim explicabitur. Itaque ad fidem pertinet, nouum esse mundi in initio temporis ex nullo subiecto, aut aliquo alio præsupposito, præter potentiam agētis, productio vero rerum particularium creatio quoque dicitur, secundum vnam, vel alteram acceptionem creationis, quod sufficit, vt omnia dicantur creata, cui non repugnat formas materiales eductas esse de potētia materiæ.

Pro solutione 1. argu. notandum est primo, quod ad productionē corporis cœlestis, aut cuiuslibet elementi, duę actiones realiter distinctę fuerunt requisitæ, & sufficientes, prima fuit partialis creatio materiæ ex nihilo, secunda vero eductio formæ de potentia eiusdē materiæ. Et illa præcessit hanc, non secūdum tempus, vel instans temporis, sed secundum naturam, vel rationem nostrā, quia prius intelligimus subiectum esse, ex quo educēda est forma, quàm formam ipsam, vel eductionem eius, & sicut cōcursus passiuus materiæ ad eductionem formę prior natura est eductione ipsa, atque forma: cum sit causa vtriusque, ita productio materiæ ex nihilo prior natura est eductione ipsa, & forma in ordine materialis causæ. Per eductionem autem formæ, simul exiuit forma de potentia materiæ ad actum, & vnita est eidem materiæ, & cum ex vnione formæ cum materia resultet compositum, per eā dem actionem realem, quæ dicitur eductio formę, tria acceperūt esse de nouo, forma, vnio, & cōpositum, quāuis, neque forma, neque vnio dicantur simpliciter fieri, sed solum compositum. 18

Notandum est secundo hanc vnā actionem non fuisse veram generationem, quod probatur ex definitione generationis tradita ab Aristo. 1. lib. de Generatione cap. 4. nempe Generatio est *mutatio huius totius in hoc totum nullo sensibili permanente.* In qua pro genere ponitur mutatio, sed productio corporis cœlestis, aut elementi non fuit mutatio: ergo nec fuit generatio. Probatur minor, quia mutatio

tio

tio dicit transitum alicuius subiecti ab vna forma in alteram, vel à priuatione saltē formæ, quæ est terminus à quo ad formam ipsam, sed materia cœlorum, vel elementorum non transiuit ab vna forma in alteram: cum nulla forma in ea præcesserit, nec etiam à priuatione, sub qua nunquā fuit, quia in eodē pūcto, in quo creata est, habuit propriam formam; ergo non potuit esse subiectum mutationis, nec proinde generationis, sed solius actionis substantialis, quæ nō est mutatio, nec generatio, sed eductio formæ, & productio totius compositi.

19 Si autem dixeris satis esse ad rationem mutationis, quod materia, licet in eodem instanti temporis, prius secundum rationem intelligatur à nobis sine forma, deinde vero sub illa, nam vt intelligitur terminare creationem partialem, per quā fit, intelligitur sine forma; ergo intelligetur sub priuatione eius. Probatur hoc antecedens primo, quia ratione sui, & non vt coniuncta formæ terminat creationem. Secundo, quia vt est terminus creationis, intelligitur esse subiectum eductionis, circa quod operatur agens ad educendam formam; ergo vt sic non intelligitur cum forma, sed sine illa, & intelligitur potens eam habere; ergo priuata, & deinde intelligitur cum forma de potentia eius educta in eodē instanti temporis; ergo intelligi potest, tanquam subiectum, quod mutatur in eodem instāti à priuatione ad formam, qui sunt terminus à quo, & ad quem generationis.

Respondeo hæc solum esse vera in imaginatione, non in re, & ideò non satis esse ad verā, & realem generationem, sed solum ad imaginariam. Quod hoc arg. (nisi ego fallor) euidenter probatur. Nam vel in primo instāti, in quo creata est materia cœli, aut elementi, & cœlum ipsum, aut elementum factum. Verè, & realiter materia fuit sine forma, vel solum apprehenditur fuisse sine illa. Primum implicat contradictionem: nam cum euidens sit in eodem instanti eam habuisse, euidēter etiam sequeretur in eodem instanti eam habuisse, & non habuisse, quæ sunt duo contradictoria; solū ergo fuit sine forma in apprehensione, sed vera priuatio est vera, & realis carentia formæ; ergo nūquam habuit materia horum corporū veram priuationem, nec verè fuit sub illa, sed solum in apprehensione. Ex quibus euidenter etiam infertur non fuisse subiectum veræ, ac realis mutationis, sed solum mutationis apprehensæ, aut excogitatæ. Et ex hoc apertè etiam sequitur in eodem instanti non fuisse veram generationē, sed solū excogitatam, quia cum mutatio se habeat ad generationem tanquam genus, etiam est euidens consequentia à superiori ad inferius negatiuè, quod vbi non est vera mutatio, non potest esse vera generatio.

Propterea notandum est tertio, ad generationē omnino necessariū esse, quod materia prius tempore sit sub priuatione formæ, quam sub eadem forma compositi de nouo geniti: & cum naturaliter non possit esse sine vlla forma, necessarium quoq. est ex consequenti, quod prius tempore sit sub forma cōpositi, quod corrumpitur, necessarium ex consequenti dico esse hoc vltimum, quia ad rationem generationis non pertinet per se, quod materia sit sub alia forma, sed solū, quod sit sub priuatione, sequitur autē illud ex hoc supposito ordine naturali successionis formarum in eadem materia. Probatur autem primum, 20

mum, quia implicat cõtradictionem, quod materia in eodē instanti sit sub priuatione vnius formæ, & etiā cum eadem forma: ergo nec esse est in alio instanti sit sub vtraq. sed non dantur duo instantia temporis immediata; ergo necesse est etiam dari tempus inter illa, in quo etiam est necessariū materiam non esse sub forma, cum in secundo instanti, quod sequitur post illud tempus intermedium, incipiat esse sub ea, & ideo erit sub priuatione toto illo tempore. Ad motum vero successiuum non requiritur, quod mobile prius tempore, quam moueatur sit sub termino à quo, sed potest corpus productum in instanti, incipere motum in eodem, vt contingit in cœlo. Et ratio huius differentiæ est manifesta, quia mutatio est in instāti, motus vero nō nisi in tempore, ideo potest fieri, quod corpus incipiat moueri in instanti, & non moueatur in eo, sed in tempore sequenti, id autem quod mutatur, in eodem instanti, in quo incipit mutari, etiam mutatur. repugnat vero mutari, & esse sub termino à quo mutationis in eodem instanti.

21 Ex tota hac doctrina colligitur, quod licet in rebus generabilibus cō uertatur eductio formæ de potentia materiæ cum generatione, atque etiam realiter cum corruptione, quia eadem actio, quæ est eductio, realiter est generatio vnius compositi, & corruptio alterius, sed eductio absolutè sumpta, & secundum se, abstrahit à generatione, & quasi superior est ea, quare potest esse sine illa, sicut quodlibet superius sine suo inferiori determinato, & verè reperta est separata à generatione in prima productione corporum naturalium, sed coniuncta cum alio inferiori, hoc est cum productione substantiali eorundē corporum, quæ non est generatio, vt probatum est, sed productio substantialis prima nō habens speciale nomen, habens tamen specialem rationem substantialis productionis distinctæ à generatione, & corruptione, solum fortè ratione accidentali, vel etiam essentiali, si hæc non solum à termino ad quem, sed etiam à quo sumenda est.

Si autem inquiras, quid habeat pro termino à quo hæc mutatio substantialis, si non habet priuationem. 22
Respondeo, quod, in quantum est eductio formæ de potentia materiæ, habet pro termino à quo esse formæ in potentia materiæ, & pro termino ad quem esse actuale; atque extra causas eiusdem formæ. Si vero sumatur, vt productio substantialis totius compositi, habebit pro termino à quo solam negationem eiusdem compositi, quia est prima productio, quā nec præcessit aliud compositum, neque eius corruptio. Itaque cœlum ex non cœlo factum est, & aqua ex non aqua, quæ puram, & solam negationem dicunt. Aristoteles vero, quia non putauit dari primam productionem substantialem, sed vnum fieri ex altero per generationem, ita vt generationē vnius antecedat corruptio alterius in infinitum, ideo putauit omne quod fit ex priuatione sui fieri debere, & non ex pura negatione, & per generationem, non per alteram mutationem. Nos vero fide supposita de inceptione mundi, necessario debemus ponere corpora quædam esse primo facta, ita vt productionem eorum non præcesserit aliorum corruptio, sed omninò nihil. Hæc vero prima corpora, si iuxta eorum naturam facta sunt (quod tanquam certum suppono) non potuerunt fieri per creationem, pro-

23 priam, ita vt per vnicam actionem creationis totalem, & completam factum fuerit integrum corpus ex nihilo, tanquam primarius terminus eius, sicut factus fuit Angelus, quia præcipua eorum pars, quæ est forma materialis, fieri debuit dependenter à materia, sicut dependet in esse; ergo non ex nihilo per creationem, sed per eductionem de potentia materiæ; ergo iam creatio non potuit primo terminari ad totum, cum repugnet parti, & ideo non potuit totum fieri primo per creationem, sed sola materia, totum vero per productionem substantialem, quæ realiter est eadem actio cum eductione formæ, & vnitione eius cum materia, sed vt est eductio, atque vnitio intelligitur tanquam incompleta, vt productio totius tanquam completa, & iste est modus probabilior, quo fieri debuerunt prima corpora. Nam quod alij moderni excogitauerunt facta esse per quandam productionem substantialem completam, atque totalem, compositam tamen ex duplici actione partiali, & incompleta, nempè ex partiali creatione materiæ, & ex eductione formæ de potentia eius, non potest sustineri secundum principia veræ Philosophiæ: Quia creatio materiæ, & eductio formæ de potentia eius sunt actiones specie distinctæ, non solum propter terminos ad quos formaliter diuersos, sed etiam propter modos diuersos formaliter, & quasi oppositos: cum vna sit ex nihilo, & alia ex præsupposito subiecto, quare repugnat ex tam diuersis, & oppositis actionibus componi tertiam, per quam fiat compositum, sed per eandē eductionem formæ habentem modū completum, & ratione distinctum factum est, vt iam diximus.

Ad primum ergo argumentum, distinguendum est antecedens, quod 24 eductio formæ de potentia materiæ sit eadem actio realis cum generatione: nam in rebus generabilibus, & corruptibilibus verum est, sed secundum se sumpta, vt ab his abstrahit falsum, quia necessario ponenda est eductio, vbi repugnat generatio, vt in eadem productione prima corporum probauimus.

Ad secundum. Respondeo dispositiones formæ introducendæ duplices esse, quasdam antecedentes introductionem eius, & alias eam consequentes in eodem instanti, antecedentes sunt calor, & siccitas, quas inducit ignis in materiam ligni (siue recipiantur in sola materia, siue in toto ligno,) consequentes vero, quas secum adducit forma ignis genita, (has enim necessario distingunt ab illis qui tenent in toto composito recipi accidentia, & non in sola materia) antecedentes autem necessariæ sunt pro expulsione contrariarum, atque etiam formæ substantialis, quarum necessitas cessauit prorsus in prima productione corporum, in qua, nec alia forma expellēda, nec aliæ dispositiones præcesserunt, sed secundum ordinem naturalem primæ productionis à primo agente determināda fuit materia ad talem formam sine vllis dispositionibus, & simul educenda forma de potentia eius, & vnienda materiæ per eandem actionem realem, & substantialem, per quam factum est etiā totum corpus. Quare negandum est, ꝙ semper debeat præcedere materia sub priuatione formæ; vt fiat totum compositum, vel à priuatione moueri ad formam; sed hoc in solis formis generabilibus, & post primā productionem corporū verum est. In prima vero

ro, nec fuit necessarium, nec naturaliter possibile. Vnde nec sequitur ex eductione harum formarum de potẽtia materiæ, quod corpora cœlestia facta sint per generationem, vt probatum est.

QVAESTIO. III.

An formæ accidentales educantur de potentia subiectorum.

25 SVbiectum se habet respectu accidentis, quod in se recipit tanquam materia, & propterea, quęritur, an de potentia eius educatur. Sed non disputamus modo, an subiectum accidentium sit sola materia, vel totum compositum, quia quæstionem hanc tangit Arist. lib. 1. de Generatione cap. 4. vbi disputatur ab eius expositoribus, & ideo in eum locum referendam censemus.

Vt autem melius intelligatur difficultas quæstionis, notandum est, triplicem esse formam accidentalẽ, naturalem, supernaturalem, & artificialem. Naturale accidens vocatur illud, quod naturaliter inest substantiæ, vt albedo, & quantitas. Supernaturale vero, quod à Deo, vt agẽte supernaturali infunditur animæ, vt gratia per quam iustificatur homo, & charitas, cũ cæteris donis, & virtutibus supernaturalibus, quę semper comittantur eandem gratiam. Forma vero artificialis est, quę per artem inducitur, vt forma statuæ, vel domus. Accidentia naturalia adhuc sunt duplicia, nam quædam non solum sunt realia, sed realem, & naturalem denominationẽ tribuunt subiectis, vt calor, & color. Alia quamuis realia sint, quoddã esse diminutũ habent, & ideo non denominant subiectum, in quo in hærent, & hæc dicuntur intentionalia, qualia sunt species sensibiles productæ ab obiectis in aere, atq. etiam in sensibus, & intellectu, vt species visibiles, quas colores, & lux producunt in aere, atq. etiã in oculo, vt videantur.

Et de accidentibus naturalibus, quę producuntur per distinctã actionem à subiectis, conueniunt omnes, quod educantur de potentia subiecti, qualia sunt calor, & frigus, & omnia accidentia communia. Quod hoc arg. probatur, nam educi de potentia materiæ non est aliud, quã dependere in esse, & fieri ab ea, tanquã ab eo, quod subditur actioni naturalis agentis, per quam producitur forma; recipiendo tam actionem ipsam, quam formam in se, sed subiectum subditur actioni agentis naturalis, per quam producit hæc accidentia, & eam simul cum accidenti producto in se recipit; ergo educuntur de potentia eius. Probatur minor, nam in productione caloris lignum subditur actioni ignis, eam simul cum calore in se recipiens, quod est suum cõcursum præstare ad productionem eius, & ideo accidens ipsum dependere in esse, & fieri ab eodem ligno, quia nec extra illud naturaliter esse potest, nec fieri. De accidentibus vero, quæ non fiunt per distinctam actionem à subiecto, sed virtute eiusdem actionis naturaliter ab eo emanant (vt de propriis passionibus sentiunt multi) certum est etiam eũ hac opinione, non propiæ educi de potẽtia eius, quia cum non fiant per nouã actionem, nec nouum concursum materialem præstat subiectum ad productionem eorum, quare non videntur dependere ab eo in fieri, tanquã à causa materiali, nec ex consequenti educi de potentia eius. Educuntur tamen secundum opinionem aliorum 26

valde probabilem, quod per distinctam actionem fiunt, ab ea per quam producitur subiectum, vt risibilitas per distinctam actionem accidentalem à generatione substantiali, per quam producitur homo.

27 Solum igitur procedit quæstio, de triplici alio genere formarum, nempe de intentionalibus, de artificialibus, de supernaturalibus, & de singulis proponemus singula argumenta ad probandum, quod non educantur de potentia subiectorum, vt occasione eorum breuiter dicamus, quid alij, sentiant, & quid sentiendum sit.

Probatur ergo primo, quod species intentionales non educantur de potentia subiectorum, in quibus recipiuntur. Nam eductio formæ de potentia materiæ, aut subiecti fit per transmutationem ipsius, & forma ipsa iam educta licet dependeat in fieri à causa efficienti, à qua producitur, non tamen in conseruari. Exempli gratia, calor educitur de potentia ligni per calefactionem, quæ est vera alteratio eius, & ideo vera trãsmutatio, sed per species intentionales non transmutatur aer, neque oculus, in quibus producũtur, imo nec per lumen (quod ab aliquibus vocatur forma intentionalis) transmutatur cœlum, in quo producitur à sole, & omnia hæc accidentia postquã producta sunt, dependent à sua causa efficienti; nempe ab obiecto in conseruari, quia absente obiecto statim pereunt, vt species coloris eo sublato; ergo non educuntur de potentia subiecti.

Probatur secundo de artificialibus, nã quod nõ fit per se, aut per propriam actionem, sed consequitur ex actione, per quam producitur aliud, non educitur de potentia materiæ, sed istæ formæ non fiunt per se, imo nec per propriam actionem, sed per accidens resultant ex motibus localibus instrumentorum, vt excisione, & dolatione, aut ex politione, quæ sunt motus quidam locales, per quos mouentur instrumenta ipsa, & tali modo aproximantur partes materię, vt ligni, vel lapidis: ex motione vero instrumentorum, & aproximatione partium materiæ resultat per accidens figura domus, vel statuæ sine aliqua noua actione; ergo formę istæ non educuntur de potentia materiæ.

Probatur tandem de accidentibus 28
supernaturalibus, quia eductio formæ de potentia materiæ præsupponit potentiã naturalem eiusdem materiæ, per quam possit concurrere ad productionem formæ recipiendo actionem agentis, per quam producitur, & simul formam ipsam, quæ producitur, vt ostẽdimus in eductione coloris, & caloris, sed in anima non datur potentia naturalis ad recipienda accidentia supernaturalia, vt gratiam, & charitatem, sed supernaturaliter infundũtur ei à Deo; ergo non educuntur de potentia materiæ.

Circa formas intẽtionales, de quibus procedit primum argumentum tenet prima opinio, quod non educantur de potentia subiectorum. Ita Soncinas 7. Met. q. 8. Aegidius in 2. d. 13. q. 2. Alexan. Alensis 8. Met. tex. 13. Argentinas ibidem art. 3. Cartusiẽsis q. 1. qui idem sentit de lumine, cum eodem soncinate propter idem argumentum propositum.

Secunda opinio est Richardi in 2. d. 13. art. 2. qu. 1. Herueị d. 18. qu. 1. art. 2. & quodlib. 7. quæst. 20. quam secuntur Conimbricenses nostri 1. lib. Phys. cap. vltimo q. 12. art. 7. & P. Suarius to. 1. suæ Met. disp. 18.

sectio

sectio 2. dub. 1. & est iam communis ferè inter modernos, videturq. nobis probabilior, & tenenda. Probatur hoc ex definitione eductionis à nobis tradita ex doctrina D. Thom. ab omnibus recepta, hoc modo. Formam educi de potentia materiæ est dependere inesse, & fieri à materia, sed species intentionales, atque etiã lumen dependent inesse, & fieri à subiecto, quia nec possunt esse extra illud, nec ex consequenti extra illud fieri, cum fieri ordinetur ad esse: ergo verè, & propriè educuntur de potentia subiecti. Aliæ enim conditiones, quas addit opposita sententia, non sunt necessariæ.

29 Ideo ad argumentũ eius. Respondeo, negando maiorem ex ea parte, qua dicit necessarium esse ad eductionem, quod forma non dependeat in cõseruari à causa efficienti, à quia producitur. Hoc enim impertinens prorsus est. Et distinguendo aliam conditionem de transmutatione subiecti, per quam ait fieri debere eductionem. Nam transmutatio duplex est, vna per quam subiectum disponitur ad corruptionem, alia per quã mutatur quidem accidentaliter, per receptionem actionis ab agente, & eiusdem formæ productæ per illam, sed nõ disponitur ad corruptionem, quia forma educta, & recepta in eo non habet contrarium. Et de prima transmutatione negandum est esse necessarium, quod eductio fiat per eam, concedendum vero de secunda, quia etiam est impertinens ad eductionem, quod forma educenda habeat contrarium, vel non.

Secundum argumentum tangit formas artificiales, & propter illud tenet prima opinio, quod non educãtur de potentia subiectorum. Ita sentiunt Conimbricenses vbi supra.

Sed secunda opinio aliorum modernorum asserit educi de potentia eorũ, quę videtur nobis probabilior. 30

Sed vt melius intelligatur, notãdum est, duplicem esse potentiam passiuã materiæ, aut subiecti ad recipiendas formas, vna naturalis, altera obedientialis: naturalis est illa, quæ respicit potentiam naturalem agentis: per quã talis forma produci potest, & induci in eadẽ materia, vel subiecto, vt potentia passiua ligni ad recipiendum calorem dicitur naturalis, quia respicit potentiam actiuam naturalis agẽtis, per quam naturaliter produci potest calor in eodem ligno. Potentia vero obedientialis dicitur ea, quæ respicit virtutem, & actionem, non agentis naturalis, aut eiusdem ordinis, sed agentis superioris, atque alterius ordinis, cui subditur in ordine ad formam, etiam superioris ordinis, per eam producendam, & talis est potentia ligni, vel lapidis ad formam statuæ. Talis est etiam potentia animæ ad gratiam, & dona supernaturalia recipienda, & per hanc potentiam obedientialem concurrit lignum passiuè ad recipiendam actionem artificis, & formam statuæ, per eam producendam: ex cuius cõcursu passiuo depẽdet productio eiusdem formæ, quia sine eo non potest produci secundum communem ordinem in rebus constitutum, sicut nec potest esse in rerum natura, nisi ita tali subiecto inhæreat. Et eodem modo, per potentiam obedientialem concurrit passiuè anima ad actionẽ Dei, vt agentis supernaturalis per quam producitur gratia, ex cuius concursu passiuo depẽdet productio eius, quia sicut non potest esse extra subiectũ secundum communem ordinem rerum supernaturalium, ita non potest extra subiectum produci.

Hoc supposito, probatur nostra sententia, quia formæ artificiales dependent inesse à subiectis, cum extra illa non possint esse, vt forma statuæ extra lignũ, aut aliud subiectum, & dependent in fieri ex concursu eiusdem subiecti per potentiam obediẽtialem, ita vt nisi per eam concurrat ad recipiendam actionẽ artificis, per quam producitur eadem forma, atq. etiam ad recipiẽdam formam ipsam, non possit produci; ergo educuntur de potentia eius. Secundo, quia si nõ educantur, vt asserit sententia opposita, sequitur produci ex nihilo, hoc est, non ex præsupposito subiecto necessario concurrẽte, & ideo per creationem. Probatur consequentia, quia creatio est productio rei, ex nullo præsupposito subiecto concurrente ad talem productionem. Creari vero tales formas absurdum est: cũ fiant ab artifice, tanquam à causa principali proxima, & non à solo Deo.

31 Ad arg. vero pro eadem opin. positũ, Resp. negãdo minorẽ, quod istæ formæ non fiant per actionem distinctam à motu locali instrumentorum, & aproximationis partium, nam licet actio artifitiosa, per quam fiũt, petat illos motus locales, quasi pro dispositionibus, quas necessario sequitur, eo fere modo, quo generatio substãtialis petit aproximationem agentis, & passi præcedentem, quæ est motus localis, & alterationem prauiam, per quam producuntur dispositiones, & hanc sequitur naturaliter. Nihilominus actio distincta est, quæ illos naturaliter sequitur, & cõsecutione quidem, non per accidens, sed per se: & ideo non tollitur, quin ex potentia obedientiali subiectorum educantur formæ istæ, quia eodem modo dependent inesse, & fieri ex concursu passiuo subiectorum per talem, ac dependent naturalia accidentia ex concursu passiuo subiectorum per potentiã naturalem.

Tertium arg. procedit de formis accidẽtalibus supernaturalibus. Propter quod Conimbricẽses 1. lib. physic. cap. vlt. q. 11. art. etiam vlt. secuntur antiquam sententiam Scoti, negantis tales formas educi de potẽtia animæ, sed creari, vel concreari. Secundam nihilominus sententiam D. Tho. quod verè educantur de potentia obedientiali animæ. Sequitur P. Suarius tomo 1. suæ Meta. dispu. 15. sect. 2. dub. 2. & est iam communis ferè in schola, & vera. Probatur eodẽ ferè argumẽto, quo probatum est de formis artificialibus, nam gratia, & charitas dependent ab anima inesse, cum constet esse accidentia ei inhærentia, quæ extra subiectum esse non possunt, secundum propriam naturã. Et etiam dependent in fieri ex concursu materiali eiusdem animæ per potentiam obedientialem, sine quo non possunt fieri in rerum natura seruata conditione propria accidentiũ: ergo educuntur de potentia obediẽtiali eius, & non creantur, nec cõcreantur. Probatur hæc vltima consequentia, quia creatio propria, aut concreatio pugnat cum dependentia in fieri à subiecto.

Ad arg. vero contrariæ opinionis neganda est minor, quod eductio formæ de potentia materiæ, aut subiecti necessario præsupponat potentiã passiuam naturalem eius, nam licet hoc verum sit in accidentibus naturalibus, non in supernaturalibus, in quibus sufficit potentia obedientialis præsupposita, quæ eiusdem ordinis est cum forma supernaturali educenda, & cum actione supernaturali, per quam fit, nam per talem potentiam concurrere potest anima ad recipien- 33

cipiendam eandem actionẽ, eandemque formam per eam productam, & sine tali concursu non potest fieri, sicut nec potest esse extra eandem animam secundum potentiam Dei ordinariam.

QVAEST. IIII.

An formæ substantiales materiales habeant proprias subsistentias partiales.

34 FOrma substantialis duplex est, materialis vna omnino dependens à materia, & ideo de potentia eius educta, & spiritualis altera, quæ nec depẽdet à materia, nec de potẽtia eius educitur, & hęc est sola anima rationalis, cæteræ autem omnes præter illam sunt materiales, de quibus quærimus, an habeant proprias subsistentias partiales, vel non, de anima vero rationali idem erit disputandum q. sequenti. De formis autem materialibus non dubitamus, an habeant proprias, & partiales existentias, quia supposito, quod existentia nõ est alia entitas ab essentia actuali extra causas: cum habeant proprias essentias partiales extra causas, habebunt quoque partiales existentias, sed de subsistẽtia procedit quæstio, quæ vt alibi diximus, est modus vltimo terminans naturam, & faciens eam subsistere, sine depẽdentia ab aliquo subiecto, à quo sustẽtetur. Est autẽ duplex, vt docet expressè D. Tho. 1. p. q. 75. art. 2. & 3. completa, & totalis, vel incompleta, & partialis. Completa est, quæ terminat naturam completam, & eam constituit in supposito, vel persona: vnde idem est, quod suppositalitas, vel personalitas. Incõpleta vero, & partialis est vltimus terminus partialis naturæ, non constituens eam in supposito, vel persona, quia vtrunque horum dicit subsistens completum, sed solũ per se subsistentem partialiter, & incompletè, & talis est subsistentia, quam ponimus in materia. De qua sola procedit quæstio, an tribuenda sit formis materialibus, vel non, nam subsistentiam completam certum est non esse eis concedendam. Sed adhuc subsistere incompletum duobus modis sumitur, vt, quo, & vt, quod subsistere vt, quo, nõ est esse per se, sed esse rationem, qua aliud habet esse per se. Subsistere vero, vt quod partiale, est esse quod partialiter subsistit. Et vt exẽplo D. Thom. vbi supra vtamur, brachium, vel caput habet subsistẽtiam partialem, vt quod, quia est id quod subsistit partialiter. De subsistentia igitur, vt, quo, non potest dubitari, an tribuẽda sit formis materialibus, quia cum sint rationes formales constituẽtes naturas, & essentias rerum, quibus conuenit subsistentia, necesse est conuenire eis subsistentiam, vt, quo, eo modo, quo dicimus animam rationalem esse corpoream, vt quo, quia est forma constitutiua naturæ corporeæ. Difficultas autem quæst. est, an forma materialis sit, quod subsistit partialiter, eo modo, quo subsistit materia, aut brachium, vel caput.

Et licet nullus sit, qui tales subsistentias partiales eis concedat, his duobus argu. videtur probari, quod 35 illas habeant. Primo, quia, esse per se, & esse in alio opponuntur immediatè; ergo non datur medium inter vtrunq. modũ essendi, sed esse in alio per inherentiam est proprius modus accidentium, & esse per se proprius modus substantiarum; ergo necessaria erit, & immediata consequentia de re quacunque, quod si non sit in alio per inhærẽtiam, erit per se subsi-

ſtens, & de formis materialibus non eſt verum,quod ſint in alio per inhę rentiam ; ergo erunt per ſe ſubſiſten tes,ſicut formis poteſt cõuenire, qua re nõ poteſt eis denegari ꝓpria ſubſiſtẽtia partialis, niſi dicatur eſſe accidentales formas inhærẽtes ſubiecto.

Secundo exiſtentia actualis nõ eſt vltimus terminus naturæ , ſed quaſi communis naturæ ſubſtantiali, & accidentali, quia eo ipſo, quod quælibet earũ eſt entitas realis extra cauſas, actu exiſtit ; ergo formis materialibus concedendus eſt alius terminus vltimus , per quem eſſentia earũ vltimo terminetur , ſicut conceditur formis accidentalibus præter actualem exiſtentiam inhærẽtia actualis, per quam natura accidẽtalis vltimo terminatur,ſed præter modum actualis inhærentiæ accidentalis , non eſt excogitabilis alius modus eis conueniens , niſi ſubſiſtentiæ per ſe ; ergo iſte erit eis concedẽdus, qui videtur eis debitus , cum materiæ debeatur, nam hæc potentia eſt, illę ſunt actus, quibus magis debetur modus eſſendi per ſe, quam potentiæ.

Communis tamen ſententia tenet
36 has formas non habere proprias ſubſiſtentias partiales. Ita D.T. expreſse 1.p.q.45.art.4.q.90.arti.2. q.100. art.2.& q.1 .art.2.& 3. Cai. eiſdem locis,[illegible] a.2.lib.contra gentes.cap. 6[illegible] quantum ad ſecundum. Molina [illegible] q.29.art.2.ad 3. Fonſeca 5.Met. [illegible] 8. q.5. Suarius tomo 2. Metaph. diſp.34.ſect.5. nu.14. Gabriel Vazquez 1.par.diſp.125. capit.4. & eſt vera , & tenenda. Probatur primo, quia per ſe ſubſiſtere dicit ſubſiſtere ſine depẽdentia à ſubiecto, à quo aliquid ſuſtentatur per inhęrẽtiam, ſed forma materialis depẽdet in ſuo eſſe à materia, tãquam à ſubiecto, in quo inhæret, & à quo ſuſtentatur ; ergo non conuenit illi ſubſiſtere per ſe, etiam partialiter.

Secun. modus operandi ſequitur modum eſſendi, ſed forma materialis nõ operatur per ſe, ſed dependenter omnino à materia, vt per ſe eſt manifeſtum; ergo nec habet modũ eſſendi independentem à ſubiecto, quod eſt non habere modum perſeitatis, qui eſt modus ſubſiſtentiæ, ſed modũ actualis inhærentiæ ei oppoſitum.

Pro ſolut. argu explicandum eſt, quem modum eſſendi ſibi proprium habeant formæ ſubſtãtiales materiales, in quo tria mihi videntur certa. 37
Primum eſt præter actualem exiſtentiam alium modũ eſſendi eſſe eis cõcedendum diſtinctum ex natura rei ab earũ eſſentia, vel natura, per quem vltimo terminetur eadem natura partialis. Prob. hoc, quia talis modus cõceditur accidẽtibus , quem vocamus actualem inhærentiã in ſubiecto. Secundo certum eſt, hunc modum formarum materialium non eſſe modũ perſeitatis. Probatur, quia perſeitas eſſendi repugnat inhærẽtiæ in alio, ſed iſtæ formæ actu inhærent materiæ, & in ea ſunt, tanquã in ſubiecto, in quo ſuſtentantur , & extra quod nõ poſſunt naturaliter ſuſtentari; ergo non habent modum perſeitatis. Tertio certum eſt talem modum inhærentiæ nõ eſſe realiter accidentalem, ſed ſubſtantialem. Quod ſic probo , quia modus iſte eſſendi eorũ eſt terminus naturæ , ſed natura eorum eſt ſubſtantialis; ergo modus iſte ſecundum entitatem ſubſtantialis eſſe debet, & non accidentalis.

Sed cum ſit actualis inhærentia in materia explicãdum eſt , an differat formaliter ab actuali inhærentia accidentis, & in quo, nã eſſe entitatem ſubſtantialem, & non accidentalem, ſicut inhærentia accidentis materia- 38

lis

lis differentia est, non formalis. Et
dicendum est, hunc modum inhærēn
tiæ valde similem esse inhærentiæ
accidentiū, in hoc tamen ab eo differ
re, quod inhærentia formæ substan-
tialis est per informationem substan
tialem, per quam confertur subiecto
esse substantiale, & qua media con-
stituitur totum per se, & substantia-
le, inhærentia vero accidentium est
per informationem accidētalem, per
quam cōfertur subiecto esse acciden
tale, & cōstituitur cōpositum accidē
tale. Ex quibus facile intelligitur nō
solū differre per entitatem substan-
tialem, vel accidentalem, sed per ra-
tionem formalem: ita vt licet con-
ueniant formaliter in eo, quod vter-
que modus est inhærentiæ actualis,
sed cōuenientia hæc vniuersalis est,
sub qua distinguntur formaliter v-
nus, & alter modus inhærendi, nam
actualis inhærentia accidentis, non
solum est inferioris ordinis secundū
entitatem, sed secundum propriam
rationem formalem iam explicatam.

Ex his respondetur ad formam 1.
argum. concedendo, quod esse per
39 se, & esse in alio sunt quasi immedia
tè opposita, & ideo necessaria est cō
sequentia in quacunque re, quod si
non sit in alio per inhærentiam, erit
per se subsistens, sed cum dicitur de
formis substantialibus, non esse ve-
rum, quod sint in alio per inhæren-
tiam, distinguendum est, quia non est
verū, quod sint in alio per inhæren-
tiam accidentalem, & modo acciden
tali, benè tamē, quod sint in alio per
inhærentiam substantialem, & mo-
do substantiali, hoc est per informa-
tionem substātialē, vt explicatū est.

Et si dicatur modum per se con-
uenire substantiis, ex propria natu-
ra, & modum inhærendi accidenti-
bus, & proinde repugnare substan-
tiis. Respōdetur, repugnare quidem
substantiis modum inhærendi acci-
dentalem, non solum materialiter
sumptum, sed etiam formaliter; &
modum etiam inhærendi quemcun-
que repugnare substantiis comple-
tis, sed modus inhærendi per infor-
mationem substantialem, nō repug-
nat substātiis incōpletis, quales sunt
formę. Vnde nec valet in eis cōsequē
tia, quod si sint in alio, nō sint substātiæ,
quamuis sequatur nō esse substantias
cōpletas, nec etiam, quod si sint in alio,
eo ipso sint accidentia: quia nō sunt
in alio per inhærentiā accidentalem,
quæ sola cōuertitur cū accidētibus.

Ad 2. negāda est minor, quod præ
ter modum inhærentiæ accidentalis
non sit possibilis alius modus conue 40
niens formis materialibus, nisi mo-
dus subsistendi per se, quia possibi-
lis est modus inhærendi substātialis
per informationem substantialem iā
explicatum, qui medium quodammo
do tenet inter subsistentiam, & inhæ
rentiam accidentalem. Et iste conue
nit eisdem formis, tanquam vltimus
terminus naturæ, vel essentiæ earū,
sicut actualis inhærentia accidētalis
conuenit formis accidentalibus. Ad
aliud vero, quod de materia additur, di
cimus subsistentiam non deberi ma-
teriæ, vt potentiæ, sed vt primæ po-
tentiæ, primoq. subiecto, cui repug-
nat fieri, nisi per creationem: cū præ
supponatur formis omnibus ex natu
ra rei, & ex consequenti cōpositis ex
ea constituendis, atq. etiam cū subii
ci debeat omni trāsmutationi substā
tiali, & sub diuersis transmutationi-
bus substātialibus permanere destru
ctis compositis, atq. formis. Propter
hæc itaq. debetur materiæ partialis
subsistentia, & nō propter perfectio-
nem. Vnde non sequitur, quod debea
tur formis substantialibus.

QVÆSTIO V.

Vtrum anima rationalis adhuc informans corpus habeat propriam subsistentiam partialem.

41 DVPLICEM statum habet anima rationalis, primum in corpore illud informando, secundum iam ab eo separata post mortem. Et quamuis de hoc postremo pauci dubitent, an in eo habeat subsistentiam propriam, quidam tamen moderni negāt, quod separata à corpore subsistat, sed dicunt habere quendam modum perseitatis, qui non est subsistentia. Et potissimum fundamentum eorum est, quod subsistentia dicit modum essendi completum, per quē fit res omnino incommunicabilis: vnde idem est, quod suppositum, vel persona, & sic locutur de ea sancti patres; ergo non potest esse partialis, aut cōuenire parti, quia pars nō est incommuncabilis, sed communicatur toti & cum anima rationalis separata á corpore sit incompleta substantia, nō potest habere subsistentiam completam, sed non datur incompleta; ergo non habebit veram subsistētiam, sed modum quendam perseitatis similē subsistentiæ.

Hæc tamen sententia difficilis est, propter hoc argumētum. Certum est in fide catholica, quod anima Christi in triduo mortis eius, dum erat separata à corpore, erat vnita verbo, non minus, quamdum erat incorpore; sed vnio fiebat per communicationem diuinæ subsistētiæ; ergo subsistebat per subsistentiam verbi, capax quæ illius erat, sed id quod est capax alienæ subsistentiæ debet esse capax propriæ, si vt in se est relinquatur; ergo anima rationalis Christi capax erat subsistētiæ propriæ, quam haberet, si dimitteretur à verbo, vel nō esset ab eo assūpta, & cum sit eiusdem speciei cum nostris; sequitur omnes habere proprias subsistētias partiales. Probatur minor secūdi syllogismi, quia vnio personalis non est aliud, quam subrogatio alienæ subsistentiæ loco propriæ; ergo illud, quod est capax alienæ sibi communicatæ per vnionem, capax erit propriæ, eamq. habebit, si dimittatur, vel non assumatur.

42 Secundo, per se operari non conuenit, nisi per se subsistenti, quia operari præsupponit rem esse in suo esse perfectam, sed anima rationalis separata per se operabatur, cum per se intelligeret, & vellet; ergo erat perfecta in suo esse, quod nō haberet, nisi per subsistentiam partialem, & sibi propriam. Et hæc argumēta efficaciter probant intentum, modus quæ perseitatis, quem habere dicunt, vera subsistētia est, quamuis nō vellint eum appellare subsistentiam, nam si per illū dicitur esse anima per se, & independenter à subiecto, nihil amplius præstare potest subsistentia, & ideo concedentes ei modū perseitatis reipsa concedunt ei subsistētiam, & solo nomine eam negant. Tenendū igitur est cum communi sententia totius Scholæ, quod anima rationalis separata habeat propriam subsistentiam partialem.

Ad argumentum vero eorum negandum est, quod subsistentia dicat ex se quid incōpletum, nisi sumatur pro totali, & completa quemadmodum nec substantia, sed sicut hæc diuiditur incompletam, & partialem, ita subsistentia, vt docet expresse D. Thom. 1. p. q. 75. art. 2. & 3. & sancti patres de completa, locuntur, pro qua simpliciter accipiēda est, & ideo asserunt conuerti cum supposito, aut per-

personæ, & de sola completa verũ est, quod faciat rem omnino incommunicabilem; partialis vero: cum sit imperfecta, atque incompleta, relinquit naturam partis per se etiam communicabilem toti; Sed adhuc eam facit incommunicabilem per vnionẽ; quia anima rationalis separata nõ est assumptibilis ad vnionẽ, nisi destruatur propria subsistentia.

43 Quæstio igitur principaliter procedit de anima rationali coniuncta corpori, an etiam in eo habeat propriam subsistẽtiam partialem. Et 1. opinio tenet non habere illam: probatur, quia esse per se, & in alio sunt modi essendi oppositi; ergo repugnat eidem rei simul conuenire, sed anima rationalis est in corpore per veram, & realem inhærentiam; non minus, quam ceteræ formæ materiales; ergo habet modum essendi in alio, quare repugnat simul habere modum essendi per se, qualem tribuit subsistẽtia. Quod præsertim videtur necessarium; quia non alia de causa negatur propria subsistẽtia materialibus formis, nisi, quia inhærent materiæ eam informantes; ergo tum anima rationalis inhæreat per informationem eidem materiæ, non poterit ei concedi simul cum inhærentia subsistentia propria. Si autem dicatur informare corpus, non dependenter ab eo; sicut informãt materiales formæ. In contrarium est, quod siue informatio sit dependens, vel independens, non potest intelligi sine actuali inhærentia, sed actualis inhærentia ex se opponitur modo subsistendi per se; & non ratione dependentiæ; ergo etiam si independenter informet, non potest habere subsistentiam. Hanc opinionem tenent moderni quidam, etiam ex his, qui concedunt animæ separatæ propriam subsistentiam, dicunt enim eam non habere in corpore, quia licet ex vi suæ creationis sit ei debita, atque etiam propter operationes, quas habet independentes à corpore, impeditur tamen, ne eam actu habeat in corpore per informationem, quæ cum dicat actualem inhærentiam, non compatitur secum subsistẽtiam per se. Creationem vero sufficienter terminare, atque etiam esse sufficiens principiũ, quodq; propriarum operationum per existẽtiam actualem, quam habet independentem à corpore, & per aptitudinem habendi subsistentiam cessante impedimẽto informationis. Et si rursus eis obiicias D. Tho. expresse asserentem creationem esse subsistentium, & animam rationalem esse creatam, & ideo subsistere debere, & tandem, quod etiam in corpore sit subsistens. Respondent sensum eius esse, quod creatio sit subsistentium in actu, vel aptitudine, quãdo vero asserit esse subsistentem in corpore, subsistentiam sumere pro actuali existẽtia independenti, quam solum vocat subsistentiam comparatione inhærentiæ accidẽtium, & formarum materialium.

Secunda opinio est expressa D. T. 1. p. q. 75. art. 2. & q. 90. ar. 2. quod anima rationalis, etiam in corpore habeat subsistentiam partialem, quam secuntur Caie. ibidem, Ferr. 2. contra gentes ca. 68. Palud. in 3. d. 2. Molina. 1. p. q. 29. ar. 1. Fonseca. 5. Meta. cap. 8. q. 5. sect. 4. Suarius tomo 1. suæ Meta. disp. 34. sectio. 5. nume. 3. Probat D. Thom. duobus argumentis efficacissimis. Primum est; quia modus operandi proportionatur modo essendi; sed anima rationalis in corpore operatur per se, vt, quod, cum sit, quę intelligit, & vult, & omnino independenter à corpore; ergo habet modum 44

essendi

essendi per se omnino independens à subiecto, qui est subsistētia. Nec satis facit huic arg. solutio modernorum, asserētium animā esse sufficiens principium operationum per aptitudinē subsistendi, & actualē existentiā independentem, quod sic probo. Prius est rem esse perfectam, aut completā in suo modo essendi, & essentiā eius vltimo terminatam, quam operari, quia complemētum substantiale pertinet ad modum essendi substantialē eius, & esse vltimo terminatam est esse perfectam substantialiter, actu vero operari accidentale, & extrinsecum est; ergo prius est esse animā substantialiter in se perfectam, atq. vltimo terminatam per subsistentiā, quam operari independenter, quare nō potest habere proprias operationes, quin prius intelligatur habere propriam subsistentiam, nec sufficit habere actualem existentiam, & subsistentiam in aptitudine; cum cōstet per has non esse vltimo terminatam, nec substantialiter completam.

45 Secundum argumentum D. Tho. est, creatio terminatur ad esse; ergo, quod per se creatur, per se habet esse quod est subsistere, sed anima rationalis creatur per se, licet creetur in corpore; ergo est per se subsistens. Nec satisfacit huic argumento solutio modernorum, nempe sufficere ad terminandum per se creationē, quod anima rationalis habeat actualē existentiam independentem simul cum aptitudine subsistendi, quia res completa, quæ generatur, habet ex vi generationis, non solum actualem existentiam, sed etiam subsistentiam actualem, quia hæc pertinet ad complementum substantiale eius, tanquā vltimus terminus: & etiā res completa, quæ creatur, vt Angelus eandem, & propter eandem rationem habet ex vi suæ creationis, sed non minus pertinet ad complementum substantiale animæ rationalis partialis substātia actualis, nec minus est vltimus terminus naturæ eius; ergo non minus eam debet habere ex vi suæ creationis.

Probatur tandem, quia vt D. Tho. docet 3. p. q. 50. art. 3. ad 2. & 4. & art. 4. ad primum in morte Christi, nihil nouum accidit corpori, & animæ eius, quantum ad vnionem verbi diuini pertinet, sed in eadē vnione, quam habuerunt à principio, perseuerarunt, & solum habuerunt aliquid nouum, quātum ad vnionem inter se, quę cessauit per separationem animę à corpore, in qua cōsistit mors; ergo eodem modo fuit vnita anima eius verbo iam separata à corpore, & à principio, dum fuit assumpta cū corpore, sed iam separata habuit substantiā verbi, & ideo fuit capax propriæ; ergo etiam à principio, habuit eandem, & fuit capax propriæ, quam proinde haberet, si non assumeretur, & quam proinde habebunt aliæ, dū sunt in corpore; cum non sint assumptæ ad vnionem. 46

Vt autem veritas nostræ sententiæ melius intelligatur, & argumentum oppositæ cōmodius solui possit, notandum est, totam huius rei difficultatem in eo esse positam, an duo hęc repugnent simul in anima rationali, nempe subsistere, vt quod partiale, & informare. Quod autem non repugnēt, sed simul stare possint, ex eminentia, ac perfectione animæ rationalis colligi debet, quæ cum sit forma perfectissima non educta de potentia materiæ, sic informat corpus, vt prius intelligatur habere suū esse per creationem à solo Deo; quare prius intelligitur esse terminum creationis, vt quod creatur, quam infor-

formet,& cũ creatio terminetur formaliter adesse rei, prius intelligitur animam habere esse per se, tanquam id quod est,ex vi suæ creationis,quã intelligatur informare corpus, & cũ modus operandi proportionetur modo essendi, prius intelligitur posse operari per se, & vt quod operatur, quam informet corpus. Et hinc est, quod præcipuas operationes, quas habet ex gradu rationalitatis, ei soli conueniant per se primo, vt quod, corpori vero per communicationem ab anima,ita vt verum sit, quia anima intelligit,& vult,homo cuius eadem anima est pars essentialis,intelligit,& vult.

Et ex his intelligitur res quædam scitu digna pertinens ad excellen-
47 tiam animæ rationalis, nempè simul esse in corpore, id quod est, & id quod operatur,& id quo aliud est,& quo aliud operatur, videlicet homo ipse per eam constitutus,& prius secundum rationem esse, quod est, & quod operatur, quam,quo aliud est, & quo aliud operatur, licet vtrunq. habeat in eodem instanti temporis: cum tamen aliæ formę solum sint id, quo aliud est,& quo aliud operatur.

Et ex his etiã intelligitur id,quod D.Tho. vbisupra docuit, nempe ad excellentiam eius pertinere, quod superet materiam, & eam comprehẽdat sub se: cum tamen aliæ formæ à materia ipsa comprehendantur. Superare autem, & comprehendere materiam dicitur, quia ita ei communicat esse, & operari, vt prius illud habeat in se,& à se, tãquam sibi proprium, & sine vlla dependentia à materia,quam illud ei communicet,alię vero formæ nõ habent hæc in se,& à se,sed esse habent quodammodo virtute eiusdem materiæ, de cuius potentia educuntur, & à qua etiam in communicatione eius dependent, & codẽ modo virtutẽ operandi, quam composito etiam communicãt dependenter omnino à materia; ergo anima rationalis per suam eminentiam in vtroq. se eleuat supra materiam, ita vt nunquam sub ea sit per dependentiam, cæteræ vero formæ nullo modo eleuentur, sed sub ea semper, & in omnibus sint.

Intelligitur tandem, id quod desi-
derabatur, videlicet non repugnare 48
duo hæc in anima rationali in corpore existenti, esse id,quod per se est, & independenter à subiecto, vel materia,& simul inhærere eidem materiæ per informationem independentem. Et cum modus essendi per se, vt quod,indepẽdenter omnino à materia,& subiecto,& ab alio sustentante sit subsistere per se, negari nõ debet,nec potest,quod simul habeat animæ rationalis in corpore existens,& subsistere,tanquam quod partiale,& informare materiam. Sed quia opposita opinio excellentiam animæ rationalis,ex qua prouenit duo hæc nõ repugnare, non satis intellexit, ideo ei denegauit propriam subsistentiam partialẽ in corpore,quam extra corpus aliqui ex opinantibus eidem concesserunt.

Ad argumentum vero eiusdem
opinionis distinguendum est antece- 49
dens,quod esse per se, & in alio sint modi oppositi, nam esse in alio dependenter ab illo eo modo,quo conuenit accidentibus, & formis materialibus opponitur modo essendi per se,sed esse in alio eo modo,quo conuenit animæ, non opponitur modo essendi per se, sed simul cum eo esse potest, præsertim respectu eminẽtioris formæ. Cuius ratio est manifesta, nam ea, quæ in inferioribus dispersa sunt, & sæpe repugnantia, simul, & vnita

& vnita reperiũtur in superioribus, vt patet in eadem anima rationali, in qua esse corporeã formaliter, vt quo & esse spiritualem formaliter etiã, vt, quod, reperiũtur simul, licet in inferioribus formis reperiri nõ possint, & virtutes calefaciendi, & infrigidandi, emoliendi, & indurãdi, quæ in inferioribus causis simul esse non possunt reperiuntur vnitæ. En in superiori tandem modus operandi necessario, & liberè, hoc est ex determinatione ad vnum, & ex indifferentia oppositi, & repugnantes reperiuntur in eadem voluntate nostra, vt per se est manifestum.

QVAEST. VI.

An ex materia, & forma fiat vnum per se.

50 VT intelligatur quæstio notandũ est, vnum multis modis sumi, vt docet Arist. 5. Met. tex. 13. nã aliud est vnum per se, aliud vnum per accidens: vnum per se, quod habet vnam naturã, aut essentiam, atq. vnam speciem prædicamentalem per vnã definitionem explicabilem: vnum per accidens, quod non vnam, sed plures, vt album, vel musicum, quæ simul naturam substantialem corporis, & accidentalẽ asbedinis continet, & ideo non potest in vno prædicamento collocari, vel vna definitione explicari. Quo relicto vnũ subdiuiditur in simplex, quale est Deus, & compositum quale est Angelus, qui ex esse, & essẽtia, atque ex genere, & differentia componitur. Et de vno simplici non procedit quæstio, cum euidens sit ex duabus distinctis rebus, & adeò diuersis non posse constare, quod simplex est, sed si vnum per se ex eis fit, compositum esse debere. Et de hoc est quæstio, an ex forma, & materia fiat vnum compositum substantiale per se, vel solum per accidens.

Et quod non possit fieri vnum per 51 se probatur duplici arg. 1. quia materia, & forma non solum sunt diuersæ entitates, sed diuersam rationem formalem habent, actus, & potentiæ; ergo non videntur ita posse coniungi, vt ex eis fiat per se vnum, nam si cõiungi possunt, vel medio aliquo accidenti cõiungi debent, vel media aliqua substantia, vterque modus coniũctionis est impossibilis; ergo vniri non poterunt, nec facere vnum per se. Probatur minor de accidẽti, quia qualis est modus vnionis, talis est vnio, si ergo sit accidentalis, vnio etiã accidentalis erit: vnde si materia, & forma vniuntur per modum vnionis accidentalis, vnũ tantum accidentale constituent, & ideo vnum per accidens, sicut album, aut musicum, & nõ per se. Quod vero non vniantur per modum vnionis substãtialem, sic probari potest. Talis modus substantialis, vel est eadem entitas cum materia, & forma, vel diuersa, si eadẽ sit, iam materia, & forma vnientur seipsis, & nõ per medium reale, quod videtur impossibile, si vero sit entitas distincta ab vtraque, & quasi actus esse debeat: cum sit nexus vtriusq; sequitur non posse ex eo simul cum forma, & materia resultare vnum per se. Probatur consequentia, quia ex tribus entitatibus distinctis, & duplici actu cum vna tantum potentia, non potest resultare vnum per se.

Secundo, quia si vniuntur per aliquem modum, cũ distinctæ sint par- 52 tes realiter, distinctus etiam debebit esse modus vnionis ex parte materię, & formæ, & ideo ad minus erunt ponendi duo modi vnionis, quod præsertim videtur necessarium in vnione animæ rationalis cum corpore: nã cum

cum hæc sit spiritualis, non poterit eam attingere modus vnionis corporeus, sed per incorporeum vnietur; materia vero modum corporeum petit; ergo duo erunt necessario ponendi, quia repugnat eundem esse spiritualem, & corporeum, & ita componetur homo ex quatuor entitatibus realibus, quod nec videtur possibile, nec conueniens tot entitates reales multiplicare.

Veritas huius rei est, quod ex forma, & materia fit vnum compositum substātiale, & per se, ita tenet expresse Aristo. 2. lib. de Anima cap. 1. tex. 7. & 8. Met. tex. 15. vbi sic ait. *Quid est quod hominem facit unum, quod si quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc vero forma est, & hoc quidem potentia, hoc vero actu, profecto non videtur amplius dubitatio esse quod quaeritur.* Ita etiam D. T. 1. p. q. 75. art. 2. & cum eo omnes interpretes Aristo. & vniuersa schola. Probatur vnica ratione deducta ex verbis eiusdem Arist. hoc modo. Potentia per se ordinatur ad actum, & potentia substantialis per se ad actū substantialem; sed materia est potentia substantialis; ergo per se respicit actum substantialem, qui est forma, & respicit illum, tanquam receptaculum eius; ergo per se recipit illum, & per se actuatur ab eo, sed talis receptio, & actuatio dicit vnionē per se; ergo per se vniuntur, & ex tali vnione per se necesse est vnum etiā per se resultare. Quod præsertim necessarium est: cum forma sit potentia substantialiter incompleta, & forma actus etiam incompletus substantialiter. Ex quo necessario sequitur ita vniri formæ, vt eam quasi substātialiter cōpleat, quod non potest intelligi, nisi ex vtraque, tanquam ex incōpletis fiat vnum per se completum substantiale.

An forma, & materia vniantur per immediatè, vel per aliquem modum vnionis medium.

Vt autē melius intelligatur, quonammodo vniantur materia, & 53
forma ad constitutionem vnius compositi per se, & arg. in contrarium facilius soluatur, tria sunt explicanda de vnione, primum an vniantur per aliquem modum vnionis, vel immediatè per se, secundum, quidnam sit modus ille vnionis, tertiū quotuplex sit, hoc est, an vnus tātum, vel plures.

Circa primum tria sunt præsupponenda, tanquam certa. Primum est, quod forma, & materia non solum vniantur secundum locum, vt aliqui falso dixerunt putantes non esse aliud vniri, quam in eodē collocari loco, quod patet esse falsū, quia materia, & forma vniuntur ad constituendum compositum secundum esse substantiale; ergo debent vniri secundum substātiam, sed vnio secundū locum est accidentalis, & prorsus extrinseca; ergo falsum est, quod solum vniantur secundum locum. Secundo, quia anima rationalis, & corpus possunt separari secūdum esse, ita vt moriatur homo, & non separari secūdum locum, quia non est necessario animam locū mutare, sed potest à Deo in eodem conseruari loco; ergo vnio formæ cum materia ad cōstituendam totū, plusquā localis debet esse. Nec sufficit illud, quod quidam addiderunt vnioni locali dicentes, nō solum vniri secundum locum, sed etiam secun- 54
dum dependentiam vnius ab altera. Nā hoc imprimis aperte est falsum, quia nō est intelligibilis actualis dependentia inter materiam, & formā, nisi intercedente informatione, nam si forma non informat materiam, non depen-

dependebit actu ab ea secundum aliquod esse substantiale, vel accidentale, nec etiam materia ab ipsa: cum nullum esse ab ea recipiat; ergo fictitia est talis dependentia, & nō vera. Et rursus sine illa possunt constituere compositum, vt patet in anima rationali, quæ vnitur corpori, & cū eo constituit hominē, sine vlla prorsus dependentia ab eo. Ac tandem licet vera posset esset dependentia, cū sola vnione locali, nō sufficeret, quia per illam non vnirentur secundum esse; ergo nec constituerent vnum secundum esse.

55 Secun. certum est, non solum vniri formam, & materiam per relationem, vt falso putauerunt Scotus in 1.d.30.q.4.& Duran. in 3.d.5. q.2. dicētes vnionem esse relationem inter partes vnitas, quia statim ac vniūtur, dicuntur ad aliquid; cum tamen ante vnionem nullam relationem haberent, nam hæc relatio vnionis consurgens inter partes vnitas accidens est; ergo si per solam relationem vniuntur, nō vnientur substantialiter, sed solum accidentaliter, per vnionem autem accidentalem nō possunt constituere vnū substantiale, sed solum accidentale.

Tertio, certum est, non solum vniri materiam, & formā mediis dispositionibus, quas agens in eam inducit ad expellendam formam cōtrariam, & inducendam propriam, nam si istæ recipiantur in toto composito præcedente, tanquam in subiecto, euidens est nō permanere in instanti, in quo forma introducitur, & ideo nō posse concurrere ad vnionem realem eius cum materia. Si vero sint in sola materia, permanere poterunt, sed cum sint accidentia, solum possunt vnionem accidentalem facere, & per illā non poterit constitui, nisi vnum accidentale. Deinde fieri potest per potentiam Dei absolutam, vt forma vniatur materiæ absque vllis dispositionibus præcedentibus, quod fatentur omnes, tunc ergo remanet difficultas, per quid vniretur.

Supposito ergo, quod in nullo horum accidentium consistat vnio formæ cum materia, quia substātialiter vniri debent ad constituendum compositum substantiale, quæstio est, an vniantur substātialiter per proprias entitates, & substantias immediatè, vel per aliquem modum substantialem à propriis entitatibus distinctū. 56

Prima opinio tenet sine aliquo medio vniri, ita moderni quidam, & videtur imprimis colligi ex Arist. 8. li. Meta. tex. 15. & ex D. Tho. 3. contra gentes cap. 70. quibus locis asserūt, actum, & potentiam sine medio vniri, quod præsertim verum est in prima potētia, & primo actu, quales sūt materia, & forma, nam per se immediatè se respiciunt; ergo per se immediate vniuntur. Vnde idem Arist. 2. lib. de Anima, tex. 2. agens de corpore, & anima constituentibus compositum, ait triplicem esse substantiam in tali cōpositione, materiam, formam, & compositum; sentit ergo ad generationem substantialem non cōcurrere quartā, quæ sit modus substantialis, quo vniantur materia, & forma. Et ratione probatur, quia si detur modus substantialis, quo vniantur ab eis distinctus, non poterit eas vnire, quin eisdem ipse vniatur, tunc ergo, vel vnitur eis per se, vel per alium modum vnionis, ex hoc secūdo sequitur processus in infinitum, ex primo vero sequitur non esse necessarium, quia sicut ipse potest per se, & sine alio modo vniri partibus, poterunt etiam partes vniri per se imme diatè sine illo; ergo non est ponendus

57 dus aliquis mod' vnionis, quo vniāt.

Secunda opinio est communis inter modernos, quod materia, & forma vniantur per aliquē modum substantialem distinctum ab eis ex natura rei. Itaq. præter vnionem secundū locū, vel propinquitatē: præter actionem agētis, per quam effectiuè vniūtur, præter relationem vnionis consurgentem in vtroque extremo, de quibus certum est necessario intercedere in vnione materiæ, & formæ: ponendus est modus substantialis de nouo productus, per quem substātialiter vniātur, & modus iste productus est per actionem agentis, & præcedit ordine naturæ relationē vnionis inter materiam, & formā, tanquā fundamentum eius.

Quam, vt simul probemus, & explicemus notandum est vnionem tribus modis sumi. Primo pro actione per quam materia, & forma vniūtur effectiuè ab agente, quę ideo vnitio potius, quam vnio vocari debet. Et non est aliud realiter à generatione totius compositi, vt procedit ab agente. Secūdo accipitur vnio pro relatione inter partes vnitas, quia eo ipso, quod vniūtur: consurgit in eis relatio, à qua denominātur formaliter vnitæ, denominatione tamen accidentali, quia relatio de nouo cōsurgens inter extrema quæcunq. accidētalis est. Tertio accipitur vnio pro termino eiusdem vnitionis formali, & fundamēto vnionis pro relatione, & hæc est, quam dicimus necessario esse ponēdam præter relationē partium, tanquā vnionem substātialē, in qua fundatur relatiua.

58 Prob. 1. quia materia, & forma nō sunt vnitæ substantialiter per proprias entitates, quas constat habere, dum separantur, & habere posse, etiā si postquam actu sunt in rerum natura nō vniantur; ergo impossibile est, quod de nouo sint vnitæ formaliter, & substantialiter, quin vtraq. vel altera saltem aliter se habeat nunc, ac prius per aliquid substantiale, ratione cuius dicatur formaliter, & substantialiter vnita: cum prius vnita nō esset, probatur consequētia, quia denominatio vnitæ non est extrinseca, neq. accidentalis tantū, sed formalis, & substantialis, quare necesse est ponere vnionem substantialem à partibus distinctam, per quam vniantur.

Secun. impossibile est consurgere de nouo relationē realē in extremis, nisi mutatione facta in vno, vel altero eorū, per nouū aliquid reale, quod sit fundamentum proximū relationis insurgentis, sed in materia, & forma consurgit noua relatio vnionis: quā non habebāt prius; ergo ratione alicuius realis, quod de nouo producatur in altero, in quo fundetur noua relatio, quod nō potest esse aliud, nisi substātialis vnio, in qua fundatur accidētalis relatiua. Quod etiā probat efficaciter actio ipsa, per quā vniūtur ab agente, quę vocatur vnitio, & quæ necessario debet habere aliquē terminum formalē, & substantialē, quæ sit vnio substantialis earundē partium.

Ad testimonium Arist. & D. Tho. dicimus, materiam, & formam per se immediatè vniri, hoc est, nō per aliā materiam, & aliam formam, nec per medium aliquod accidentale, non tamē ita per se, & immediatè, vt excludatur vnio substantialis, quæ modus quidā substantialis est, ratione cuius vniuntur secundum proprias entitates, & essentias, & non per alias. Nec ex hoc multiplicantur substantiæ, quas in re genita posuit Aristot. sed verum est tres tantum esse, materiā, formā, & compositū, nam vnio nō est substātia, sed modus, quo vniūtur duę substantiæ, ad constituendā tertiam, 59

à qualibet, imo ab vtraq. diſtinctam, quæ eſt totum. Vnde non multiplicatur quarta ſubſtantia.

Ad primum argumentum neganda eſt minor, quod talis modus ſubſtantialis vniatur eiſdẽ partibus per alium modum, ſed per ſe vnitur, ex quo non ſequitur, quod partes ipſæ vniantur per ſe, nam partes, cum ſint res, quæ vniuntur, nõ poſſunt, niſi media vnione coniungi, vnio autẽ ipſa cũ non ſit res vnita, ſed ratio, vel modus vnionis, non per aliam vnionem, ſed per ſe vnitur partibus, ſicut punctum, quia eſt modus, quo continuantur partes lineæ, non vnitur per aliũ modum eiſdem partibus, quod concedunt omnes ſuppoſito, quod ſit modus, & non res.

Quid ſit vnio ſubſtantialis, & in quo ſubiecto.

60 Circa quidditatem vnionis conueniunt omnes eam ponentes, quod ſit modus ſubſtantialis, & entitas realis diſtincta ab entitatibus materiæ, & formæ, & ideò, quod diſtinguatur ab eis realiter, non ſicut vna res ab alia, ſed ſicut modus à re, quã diſtinctionem vocant ex natura rei, & probatur hac ratione, quia eſt aliquid de nouo productum per actionem; ergo eſt noua entitas realis diſtincta ab eis, non quidem completa, quia nec materia, & forma, quas vnit completæ entitates sũt, nec eſt natura aliqua, ſed modus pro vnione partium ad conſtituendam naturam in eis productus, modus verò incõpleta entitas eſt, & etiã entitas corporea. Quod ſic probatur, quia ab agente corporeo producitur, & pro vniendis materia, & forma, quæ ſunt partes ſubſtãtiæ corporeæ, & tandẽ officiũ eius ad cõſtituendam ſubſtantiam corpoream ordinatur, quas conditiones habere nõ poteſt, niſi ſit modus ſubſtãtialis corporeus. Quod verum eſſe exiſtimamus, etiam de vnione animæ rationalis cum corpore, quia licet anima ſit ſpiritualis, ſatis eſt, quod materiæ vniatur, pro conſtituenda ſubſtantia ſimpliciter, atq. eſſentialiter corporea, vt vnio ipſa ſimpliciter cenſeatur ordinis corporei, non minùs quã in cæteris compoſitis ex materia, & materialibus formis.

61 Quid autem in particulari ſit, à nemine ferè explicatur, dicendum tamen eſt non eſſe aliud, quam inhærẽtiã formæ ſubſtãtialis in materia per informationem, quod ſic explico, forma accidentalis vnitur ſubiecto per actualem inhærentiam accidentalẽ in eo, ita vt vnio accidẽtalis eius cũ ſubiecto non ſit aliud, quam modus ipſe actualis inhærentiæ, nec poſſit excogitari, quid aliud ſit: ergo forma ſubſtantialis vnitur materiæ per actualem inhærentiam ſubſtantialem in ea, & ita non videtur excogitari poſſe, quid aliud ſit actualis, & ſubſtantialis vnio cum ea, niſi modus actualis, & ſubſtantialis inhærentiæ, qui in quantum ſe tenet ex parte formæ, vocatur etiam informatio, & actuatio eiuſdem materiæ. Ex quibus iam intelligitur, in quonam ſubiecto ſit, eſt enim in eodem cum forma, nẽpè in materia. Probatur, quia in eodẽ ſubiecto, in quo recipitur forma, recipitur etiam inhærẽtia eius, per quã in ſubiecto dicitur recipi, & in eodẽ ſubiecto, in quo recipitur forma, recipitur etiam informatio, vel actuatio eius, nam ideo recipitur in ſubiecto, vt hæc officia in eo faciat, ſed forma recipitur in materia, tanquam in ſubiecto ſubſtantialis inhæſionis; ergo in eodem cũ ea recipitur ſubſtantialis ipſa inhæſio, quæ dicitur vnio,

in

in quantum coniungit eam cum materia, informatio, in quantum illa media forma, quasi se tribuit materię, & actuatio, in quantũ potentiam materiæ reducit ad actũ. Hęc enim tria nomina eundem modũ realem vnionis diuerso modo conceptum à nobis significant.

62 Et sicut recipitur in materia tanquam in subiecto formæ, ita de potẽtia eiusdem materiæ educitur. Quod sic probo, nam educi de potentia materiæ est exire in actum depẽdenter à materia, sed modus vnionis exit in actũ dependenter à materia; cũ prius solum esset in potentia; ergo educitur de potentia eius. Minor per se est manifesta in formis materialibus eductis de potẽtia materiæ, in quibus simul, ac formæ ipsæ exeũt in actũ, fit etiam inhæsio earũ in materia, & cum eodem modo necessariæ dependentiæ à materia ipsa, sed in vnione animæ rationalis cum corpore, licet anima ipsa non educatur de potentia materiæ, actualis tamen inhærentia eius in materia fit per actionem agẽtis naturalis, quæ non est alia, quam generatio hominis, nam ideo dicitur homo attingere generationem hominis, quia attingit vnionem animæ cũ corpore, attingere vero idẽ est, quod facere; ergo per eandẽ actionem eam facit, & facit dependẽter à materia, tanquam à subiecto, circa quod operatur: ergo educit eandem vnionem de potentia eius.

63 Et si dicatur, ergo anima rationalis, licet non educatur de potẽtia materiæ, quia non depẽdet ab ea inesse, neq. in fieri, saltem erit verum, quod vniatur materiæ dependenter ab ea, quod non videtur admittendũ. Probatur consequentia, quia si actualis vnio eius cum materia educitur de potentia materiæ; ergo dependet ab illa in fieri, & inesse, etsi vnio dependet: necessario sequitur, eandem animam vniri corpori dependenter ab eo, & quod amplius est, concedendum erit, quod anima ipsa, vt vnita corpori dependeat ab ipso. Respondeo, quod in hac re nõ audẽt moderni quidam concedere, quod anima rationalis inhæreat materiæ, fortasis quia eo ipso, quod actu inhærere cõcedatur, videtur eis concedenda dependentia eius à materia. Mihi vero non placet hæc sententia, quia intelligo non esse posibile animã informare materiam sine actuali inhæsione in ea. Quod sic probo, anima rationalis informat corpus, illudq. actuat; ergo recipitur in corpore sicut actus in potentia receptiua, sed recipiens, vt recipiens est subiectũ; ergo anima est in corpore, tanquam in subiecto informationis, sed esse in alio, tanquam in subiecto informationis non est intelligibile, nisi per actualem inhærentiam informatiuã; ergo negari non potest, quod anima rationalis inhæreat corpori inhærentia actuali substantiali. Deinde negari non potest, quod hæc actualis inhærentia animæ sit effectiuè producta ab homine generante, alioqui non poterit esse causa efficiens generationis, nam cum certum sit non efficere animam vllo modo, nec materiam, si non efficit vnionem substantialem eius cum illa, nihil substantiale producit, nam organizatio corporis ad dispositiones praecedentes pertinet, & ideo non erit causa efficiens compositi substantialis, nec dicetur illud generare, quod absurdum est. Si vero vnionem animæ cũ corpore producit, certum est de potentia materiæ eam educere, alioqui efficeret ex nihilo per creationem. Deinde si vnionem educit de poten-

I 2 tia

tia materiæ, ergo dependet eadem vnio à materia inesse, & fieri, quia hoc idem est educi. Ex hoc autē non
64 sequitur, quod anima vllam habeat dependentiā à materia, aut à corpore, inesse, aut infieri, vel inoperari, quia actualis inhærētia, quam habet in materia, omnino independens est, cum sit per informationē substantialem independētem, sicut anima ipsa inesse, & fieri, & in modo informādi independens est. Nec etiam depēdet in eo, quod est esse vnitā, quia licet vnio ipsa dependeat à materia, sed anima independenter vnita est, nam etsi nō possit esse vnita, nisi vnio fiat à generante dependenter à materia, & nisi ab vnione ipsa attingatur eadem anima, sed nō ex eo, quod attingitur depēdet, sicut nec ex eo, quod informat materiam, & recipitur ab ea, & per receptionē attingitur, depēdere dicitur.

65 Vnio deniq. non est in forma, tanquā in subiecto, nec educitur de potentia eius, quia vtrunq. vt minimū esset impossibile in vnione animæ rationalis. Sed solū dicitur esse in forma per adhæsionem, cuius exemplum potest esse punctum continuatiuum quātitatis, quod est in substantia per inhæsionem, sed in eadem quantitate solum per adhæsionem ad partes, quas continuat.

Quotuplex sit vnio inter materiam, & formam.

PRima opinio modernorum duplicem ponit, vnā ex parte materiæ, & alteram ex parte formæ. Primo, quia vnio videtur esse causalitas harum partium, quia quælibet exercet suum genus causæ circa alteram, & compositum per vnionē, sed causalitas formalis, & materialis sunt diuersæ, sicut ipsamet genera causarum; ergo diuersa erit vnio, Secundo, quia vnio substantialis est fundamentum vnionis pro relatione, sed fundamentum relationis distinctū est in vtroq. extremo, vt patet in albedine fundante relationem similitudinis; ergo distincta debet esse vnio ex parte materiæ, & formæ, vt fundare possit relationem vtriusq. Tertio, quia saltē in partibus hominis, nempe, corpore, & anima necesse est distinctas ponere, ita vt spiritualis sit vna, & corporea altera, alioqui, si vna tantum ponatur, & corporea sit, nō poterit attingere animam, etsi spiritualis, non poterit attingere corpus.

Secunda opinio vnam tantum ponit, & illam ordinis corporei. Ita P. Franciscus Suarius in 1. tomo Met. disp. 13. sect. 9. nu. 13. & plures moderni, videturq. nobis probabilior. 66
Probatur 1. ex propria natura ipsius vnionis, quæ est esse nexum, aut vinculum plurium; ergo vna cum sit plura attingit extrema; ergo pro duobus extremis sufficit ponere vnam, Secundo, quia si plures ponantur, neutra poterit esse, aut vocari vnio. Probatur consequentia, quia non potest aliquid vnire extrema, nisi ea attingat, sed si ponantur singulæ vniones pro singulis extremis, neutra attinget aliud extremum, in quo est, sed proprium tantum, & eadem ratione nōnattinget vnionem alterius extremi, cum in eo non sit cum illa; ergo non vniet vllo modo vtrunque, & ideo, nec vnio vocari potest. Tertio, quia vnio partium ordinatur ad vnitatem compositi per generationem efficiendi, tanquam ad finem, hanc autem vnicam esse constat; ergo vnio partium vnica erit, in hoc enim casu verum est commune illud axioma, non sunt multiplicandę entitates reales sine necessitate.

Ad primum argu. concessa vtraq; parte 67

parte antecedentis, neganda est consequentia, quia eadem entitas realis diuerso modo cōsiderata potest esse causalitas diuersarum causarum, vt eadem actio est causalitas finis, & agentis diuerso modo sumpta. Et ratio huius est, quia per eandem entitatem realem potest vtraq. causa suū genus causandi excercere, vt in 2. li. Probabitur, eadem igitur vnio, quæ est actualis, & substantialis inhærentia formæ in materia, in quantum dependet à materia, & in ea recipitur est causalitas eius, & in quantum est informatio, & actuatio formæ, est causalitas eiusdem formæ, nam actuare, & actuari eadem res sunt, sicut actio, & passio.

68 Ad 2. disting. est minor, quia duobus modis potest intelligi fundamētum esse distinctū in vtroq. extremo, per inhæsionem, vel per attingentiā, & satis est vno, vel alio modo esse distinctum iuxta naturam relationis insurgentis, distinctum autem censetur per attingentiam eo ipso, quod attingit vtrumque extremum, licet non sit distinctum in eis per inhæsionem, sicut albedo in vtroque simili. Relatio vero vnionis solum postulat distinctionem eius secundum attingentiam, quia hæc est natura eius, & ideo sufficit vnionem, quæ est fundamentum relationis esse distinctam, hoc modo, ex parte materiæ, & formę, quamuis non sit distincta secundum entitatem, vel inhæsionem. Exemplum huius habemus in puncto, qui est modus vnionis duarum partium lineæ, & vnus cum sit secundum entitatem, fundat relationem realē vnionis inter partes, quia vtranque attingit realiter, & ideo cēsetur distinctus in eis secundū attingentiam, quamuis non sit distinctus secundum entitatem.

Ad tertium negandum est antecedens, quod in partibus hominis sit ponenda duplex vnio, corporea, & spiritualis, sed vna sufficit, quæ cum inhæreat materiæ, attingit animam, non per inhæsionem, sed per adhæsionem, ad similitudinem puncti, qui cum vtrāque partem lineæ attingat, neutri inhæret, sed adhæret vtriq. & hoc sufficit, vt vtranque coniungere possit.

QVAEST. VII.

An plures formæ substantiales possint simul informare eandem numero materiam.

DE formis substantialibus quæritur, an possint plures simul informare eandem materiam, quia de accidentalibus certum est, plures simul recipi in eodem subiecto, vt de colore, calore, & cæteris, quia cum plura simul accidentia requirātur ad ornatum eiusdē substantiæ, plurium etiā simul recipiendorum capax est; nam capacitas accidentalis maiorē habet extensionem. Sed de substantialibus diuersa est ratio: cum quælibet tribuat materiæ esse simpliciter, ac determinatum in certa specie, & indiuiduo, ideo merito de eis dubitatur, an plures simul possit recipere eadē materia. Duobus autem modis se habere possunt diuersæ formæ substantiales, nā vel subordinatæ sunt, & vna est quasi superior respectu alteri* eaq. imperfectior, & ideo quasi dispo- 69
nere videtur ad aliā, quo pacto se habere dixerunt nonnulli inuientibus formæ partiales mēbrorū, vt capitis, & brachij, ad formā totius, quę est anima, quas posuerunt simul cū ea in eisdem membris corporis, vel etiam formam totalem corporeitatis, quam

in singulis viuentibus posuerunt, vt gradum substantiæ, & corporis tribuat materię eam disponens, ad perfectiores, alios recipiendos ab anima. Sed de his formis modo non loquimur, quia specialis est de eis disputatio in libris de Anima. Alio modo se habere possunt, ita vt nullum ordinē inter sese habeant, sed quasi disparatæ sint, vt forma equi, & leonis, forma ligni, & lapidis, & de his procedit quæstio præsens, an possint plures eandem materiam informare. Et conueniunt omnes naturaliter esse impossibile. Cuius ratio satis est manifesta, quia quælibet forma tribuit materiæ esse completum indeterminata specie, & indiuiduo, sed esse simul in duplici specie, & indiuiduo naturaliter repugnat, nō solum, quia sufficiēter actuatur materia per vnā formam; & ideo superflueret alia, nec solum, quia diuersæ formæ postulant diuersas dispositiones, & magna ex parte contrarias, quas ideò nō potest simul recipere ab agentibus, quę mutuò se impedient in eis imprimēdis, sed, quia natura determinauit quamlibet portionem materiæ ad cōstituēdum vnum tantum indiuiduū, & in vna determinata specie, quod per vnam formam fit, & ideo secundum ordinem naturæ repugnat plures simul recipere. Propterea quæritur titulus quæst. an possibile hoc sit per potentiam Dei supernaturalem, quā absolutam vocant.

70 Et prima opinio quorundam modernorum tenet, implicare contradictionem, & ideo per nullam potentiam posse fieri, cuius potissimum argum. sumitur ex capacitate materiæ hoc modo. Materia recipit formam per potentiam, aut capacitatē, quam habet ad illam, sed non habet potentiam ad recipiendum simul plures formas; ergo repugnat eas simul recipere. Minorem probant, quia si talem haberet potentiam, vel esset naturalis, vel obedientialis, non naturalis, quia si naturalis esset, nec sufficienter actuata diceretur per vnam, nec vlla esset repugnantia, quin naturaliter posset simul recipere plures. Probatur cōsequentia, quantum ad primum, quia si habet potentiam naturalem ad plures, non potest compleri talis potentia per vnam. Quantum ad secundum vero, quia omnis potentia passiua naturalis respicit actiuam etiam naturalem, à qua possit actuari, & perfici; ergo si materia habet potentiam passiuam naturalem ad plures formas simul recipiendas, dabitur virtus naturalis actiua, per quam simul possint induci.

Secundo, quia materia, & forma mutuò se respiciunt, & mutuam habent proportionem, sed eadem forma non potest simul informare plures, ac distinctas materias, propter multa absurda, quæ ex eo secuntur. 71 Nam imprimis sequitur, quod constitueret plura cōposita numero distincta, vt plures homines, vel leones, deinde, si posset simul informare duas, posset etiam infinitas; ergo non minus repugnabit, quod eadem materia possit plures formas simul recipere. Probatur consequentia, quia non minora absurda sequerentur, nempè, quod eadem materia simul esset sub pluribus speciebus disparatis; & consequēter, quasi chimera, vel hircocerus. Deinde, quod ex tali coniunctione, nec constitueretur vnum numero cōpositum, nec plura, aut simul vnum, & plura, quia propter identitatē materiæ esset vnum, & propter diuersitatem formarum plura.

Secunda opinio asserit per potentiam supernaturalē posse plures for- 72
mas

mas simul informare eandem materiam. Ita Greg. in 1. d. 12. q. 3. art. 2. Palud. in 3. d. 15. q. 2. Fonseca 5. Meta. cap. 4. q. 4. sect. 5. Suarius tomo 1. Met. disp. 15. sect. 10. num. 60. & moderni ferè oēs, & nobis videtur probabilior. Sed ad illam probādam supponēdum est, quod materia dum informatur vna forma, habet potentiā ad recipiendam quamcunque aliam. Probatur, quia hac forma, quam habet expulsa, potest recipere aliam; ergo expulsa illa habet potentiam recipiendi aliam, sed hæc potentia, nec data est ei de nouo ab aliquo agente, nec dari potest, quia potentia materiæ ad recipiendam quamlibet formā ad substantiam, & essentiam eius pertinet prorsus inuariabilem; ergo non potest ei de nouo aduenire, aut ab aliquo agente de nouo tribui, vnde sequitur eā habuisse à principio. Et si dicas semper habuisse, & habere potentiam, sed limitatam ad recipiendam vnam formam, quæcunque illa sit, & ita dum habet vnam, non habere potentiam ad habendam aliā, sed satiatam esse omnino per illam, & ita non relinquere in ea capacitatem ad aliam. Contra hoc est, quod potentia, quam habet materia ad hāc formam, non destruitur per aduentū eius, sed potius perficitur, & perfecta manet; ergo nec destruitur potētia, quam habet ad cæteras formas per aduentū vnius, vel alterius, sed dum informatur vna, habet potentiam ad recipiendam aliam quamcunque ab ea distinctam: alioqui, dum eam recipit hac expulsa, reciperet etiam potentiam respectu illius, quod probatum est falsum.

73 Hoc supposito fundamento solum potest esse difficultas in simultate recipiendi vtranq. Probatur autem nō esse impossibilem hoc modo. In materia habente vnam formam est capacitas recipiendi aliam; ergo ex parte materiæ non repugnat eam recipere; sed solum propter impedimentū alterius formæ, & ita potest aliam recipere per expulsionem huius, sed Deus potest inducere aliam formā, & impedire expulsionem huius, sicut potest introducere vnum contrariū in eodem subiecto, in quo est aliud impediendo naturalem expulsionem eius; ergo poterit vtranque simul conseruare.

Secūdo probatur ex simultate duorum corporū in eodem loco hoc modo, in quocunq. loco repleto vno corpore remanet capacitas naturalis recipiendi aliud, & hoc à nemine negatur, quia hoc excluso potest naturaliter eundem locum occupare, & hāc potentiam non recipit de nouo, & ideo colligimus eā semper habuisse, sed quod non possit naturaliter recipere aliud, dum habet hoc solū prouenit ex naturali impedimēto dimensionum extensarum in ordine ad locum, quem propter eandem extēsionem non possunt occupare aliæ, sine expulsione huius, quia quælibet dimensiones ex propria natura sunt impenetrabiles cum aliis, Deus autem potest introducere aliud corpus in eodem loco impediēdo expulsionem huius, & ideo efficere, vt ambo simul sint in eodem loco per penetrationē dimensionū; ergo poterit etiam inducere aliam formam in materia in- 74
formata hac, & simul impedire expulsionem huius, & ita efficiet vt ab vtraque simul informetur. Probatur efficaciter consequentia, a paritate rationis in omnibus, nam si in loco repleto vno corpore est capacitas ad recipiendum aliud, etiam in materia habente vnam formam erit capacitas ad aliam; ergo sicut solum repugnat

duo corpora simul replere eundem locum propter impedimentum dimẽsionum, ita solũ repugnabit duas formas simul informare eandem materiam propter impedimentum informationis eius, quæ actu informat, non enim potest alia introduci naturaliter sine expulsione eius, sed Deus potest impedimentum simultatis tollere incorporibus introducendo alterum, & simul impediendo expulsionẽ huius; ergo etiã poterit introducere aliam formam in eadem materia impediendo expulsionem huius, & ita efficere, vt ab vtraq. simul informetur.

75 Ad 1. arg. negãda est minor, quod materia non habeat capacitatem recipiendi aliam formam, dum informatur hac: & dum quæritur, an talis capacitas sit naturalis, vel obedientialis. R. est cum distinctione, nam ad recipiendam aliam formam naturalem habet potentiam, dum informatur hac, sed ad recipiendum vtranque simul, non naturalem, sed obedientialem, quia simultas dicit impedimentum naturale præexistẽtis formæ, quod non potest vincere, nisi potẽtia supernaturalis. Quo supposito, etiam est distinguendum consequẽs, quantum pertinet ad vtrunque illatum, nempè, quod non sit sufficienter actuata per vnam, & quod posit recipere plures naturaliter, quantum ad primum quidem, quia esse sufficiẽter actuatam duobus modis intelligi potest intensiuè, & extensiuè, & 1. modo sufficienter actuata est, per quamlibet formam, sed per nullam 2. modo. Quantum ad secundum vero, quia si recipere aliam formã absolute intelligatur, potest quidem materia naturaliter eam recipere, si vero simul cum alia repugnat propter impedimẽtum alterius formæ, quod tamen vincere potest supernaturalis potentia primi agentis, vt probatum est.

Secun. argu. petit, an eadem forma posit informare plures materias simul per diuinam potentiam, nam secundum ordinem, ac virtutem naturalem agentium manifestum est non posse. Sed quod etiam repugnet per potentiam supernaturalem prob. hoc arg. virtus cuiuslibet formæ ad suũ effectum formalem præstandum limitata est, cũ sit ipsamet substantia formæ, nec potest eleuari ab agente superiori, vt posit plus, quã sit virtus eius, quia eleuari instrumentorũ est ad genus causæ efficientis pertinentium, nõ ad causam formalem, quare non plus poterit forma in ordine ad informãdum per supernaturalem potentiam, quam per propriam virtutẽ naturalem, sed per hanc constat non posse simul informare plures materias; ergo nec poterit per illam. 76

Probabilius tamen nobis videtur, id non repugnare, quia forma habet proportionem cũ qualibet materia, quam non informat; ergo ex parte eius non repugnat, quin posit successiuè informare plures materias, si ad eo conseruetur, sed solum ex parte simultatis, quam potest Deus efficere posibilẽ, quia nulla in hoc apparet aperta repugnantia, vt constabit ex solutione argu. quare non est denegandum diuinæ omnipotentiæ. Nam ad 1. resp. quod si eadẽ forma informaret plures materias, vnũ numero compositum simpliciter constitueret, quia identitas numerica cõpositi, aut à sola forma, aut ab ea præcipuè sumitur, solum ergo essent distincta secundum quid ex parte materiæ. Quod autem dicitur, si potest informare plures, posse etiam infinitas, concedendũ est de infinitis in potentia, 77

tentia,

tertia, hoc est non tot, quin pluribus, quia informare vnam, vel plures ad virtutem extensiuam pertinet, nõ terminatam termino intrinseco, non ad intensiuam, quę completur per informationem vnius materiæ, negandum vero de infinitis actu, quia repugnat dari materias actu infinitas.

Ad secũdum distinguenda est minor, quod forma nõ possit eleuari ad informandum vltra propriam virtutem, nam eleuari dupliciter contingit, vel ad efficiendum, & hoc solum conuenit instrumentis, vel per modũ applicationis ad causalitatem exercendam, vel proprium effectum præstandum, & ad hoc possunt quoq. eleuari forma, & materia à primo efficiente, ita vt per eleuationem fiat, quod possint proprios effectus circa plura simul præstare, propriasq. causalitates exercere. Et ad hoc eleuaretur forma, & per eleuationem posset plures materias simul informare, quod non posset, quantum ad simultatem propria virtute, nã applicari ad vnã, vel plures non ad se pertinet, sed ad efficientem causam propriam. Ideo negandum est, quantum ad simultatem, quod non plus posit per virtutem supernaturalem, quam propriã, quamuis verum sit, non plus posse, quantũ ad substantiã informationis.

TRACTATVS TERtius de priuatione.

QVinq. sunt explicanda de priuatione, an sit, quid sit, & quomodo distinguatur à negatione, & hæc tria sub vnica quæstione. Quartum quotuplex sit quæstione alia. Quintum, an sit principium per se naturalis generationis à materia distinctũ.

QVAESTIO. I.

An sit priuatio in rerum natura, & in quo consistat essentia eius.

PRiuationem posuerunt in rebus naturalibus Plato in Dialogo de morte, non longè à principio, & cum eo cæteri philosophi Arist. antiquiores, & Aristo. ipse in toto hoc 1. lib. vbi eam inter principia rerũ naturaliũ enumerauit, atq. etiã in post prædicam. cap. de oppositis asserens vnũ ex quatuor generibus oppositionis realis esse habitum, & priuationem, & lib. 5. Met. cap. 22. Et præter philosophos sancti Patres, Augu. lib. de decem Categoriis cap. 18. & in imperfecto de Genesi ad literam ca. 5. Epiphanius in libello quodam aduersus Amonæorũ hæreses post mediũ, qui habetur tomo. 1. lib. 3. Isidorus in lib. de Sumo bono. Anselmus lib. de casu diaboli cap. 4. & lib. de conceptu virginali cap. 5. Damasc. in sua Dialectica cap 58. & cap. 2. suæ philosophiæ, imo, & sacræ literæ in principio Genesis, vbi docẽt, quod antequam Deus lucem faceret, tenebræ erãt super faciẽ abissi, tenebrarũ nomine priuationẽ lucis intelligẽtes, secũdum expositionem interpretum, præsertim Aug. vbi supra, ita asserentis. *Aliud est lux, aliud illa priuationes lucis, quas in cõtrariis tenebris ordinauit Deus.* Et probatur euidenti ratione in rebus esse, ex significatione eiusdẽ nominis, nam priuatio significat carentiam alicuius, sed in rebus naturalibus reperitur carentia naturalis formæ, vt visus, quam appellamus cæcitatem, & auditus, quam appellamus surditatem; ergo in rebus naturalibus reperitur priuatio. 1

Quo tanquam certo præsupposito, quærimus, quidnam priuatio sit. Et A

I 1 circa

circa quidditatem priuationis fuit prima opinio asserens priuationẽ ex se, nec ens reale esse, nec ens rationis, sed purum nihil, quadam autem ratione accidentali denominari ens rationis, vt cognitã ab intellectu. Probatur autoritate, & ratione. Autoritate Arist. qui in hoc 1. lib. text. 75. docuit priuationem esse non ens simpliciter, sed non ens simpliciter est nihil, sicut ens simpliciter est aliquid; ergo sentit Arist. priuationem nihil esse. Quod D. Aug. vbi supra expressè asserit his verbis. *Nõ enim Deus fecisse tenebras dictum est, quoniam species ipsas Deus fecit, non priuationes, quæ ad nihilum pertinent.* Ratione vero, sic probatur res quælibet habet esse per formam, sed priuatio tollit formam, vt cæcitas visum; ergo tollit esse, sed quod tollit esse, vt tale non potest esse ens reale, quia quodlibet ens reale, dicit aliquo modo esse; ergo priuatio nõ est ens reale, sed nec est ens rationis, quia ens rationis non habet aliud esse, quam cognosci ab intellectu, & ideo ante operationem eius non datur, sed dantur priuationes ante operationem intellectus, nã homo cæcus dicitur formaliter, etiã si nunquam ab intellectu cognoscatur; ergo priuatio formaliter nõ est ens rationis, sed postquam in rebus est cognoscitur ab intellectu, & ideo habet esse cognitum ab eo, ex quo denominatur ens rationis, quod patet esse ei accidentale.

3 Secunda opinio ex directo opposita est, quod priuatio non solum detur ante operationẽ intellectus, sed quod sit entitas realis positiua. Huius opinionis mentionẽ fecit Greg. in 2. d. 24. q. 1. art. 1. & eã tenere videtur Aegidius in 2. d. 34. q. 1. art. 3. ad 4. in explicanda autem hac sententia non conueniunt, qui eam sequuntur. Sed quidam priuationem esse dicunt relationem realem distinctionis, per quam subiectum distinguitur à forma, qua priuatur, vt cæcitatem esse relationem realem, per quã distinguitur homo à potẽtia visiua, qua priuatur. Alij vero dicunt priuationem esse aptitudinem realem, quam habet subiectum ad formam, qua caret, vt eadem cæcitas aptitudinem realem, quam habet homo cæcus ad visum, quo caret. Alij deniq. priuationẽ vnius formæ dicunt esse formam contrariam, vt priuationem frigoris esse calorem. Et probatur, quia in sacris literis inuitantur priuationes ad diuinas laudes, vt in cantico trium puerorũ, cum dicitur. Benedicite lux, & tenebræ Domino. Et ab Arist. dicitur priuationem maleficam esse, malumque machinari in hoc 1. lib. tex. 80. & in 2. de Anima. textu 158. quæ omnia præsupponũt priuationem habere entitatem realem, per quam, & Deum laudare possit, & vim nocendi habere, malumq. machinari.

Tertia sententia quasi media est inter hæc extrema, asserit enim priuationem duobus modis considerari, formaliter, aut ratione fundamenti, & hoc secundo modo esse aliquid reale positiuum, nempe subiectum cũ aptitudine habendi formam, qua priuatur, formaliter vero nihil reale dicere in recto, sed solam negationem formæ benè tamen in obliquo, nempe aptitudinem subiecti, per quam distinguitur à negatione, sed quia aptitudo hæc quasi extrinseca est ei, cum sit potius in subiecto, quã in ea, ideo priuatio formaliter, & quidditatiuè accepta nihil reale est, nec ponenda in rebus ante operationem intellectus, sed ens rationis habens esse cognitum ab intellectu, & solum, dum 4

actu

actu ab intellectu cognoscitur deno
minans subiectum, ita Gab. in primo
d. 24. q. 1. & lib. 4. Soncinas 6. lib. Me-
ta. q. 18. & lib. 10. q. 15. & Sotus pri-
mo lib. phy. q. 8. Probatur testimonio
D. Tho. q. 21. de veritate art. 1. vbi
ait. *Cæcum addit aliquid supra hominē, sci-
licet cæcitatem, quæ non est aliquod ens in na
tura, sed rationis tantum, secundum, quod est
est comprehendens priuationes.* Et ratione
quia recepta est in schola generalis
illa diuisio entis rationis, in negatio
nem, priuationem, & relationem, quā
tetigit D. Thom. ibidem, cuius diui-
sum, non solum conuenit membris di
uidentibus, sed essentiale est eis: cum
sit transcendens; ergo priuatio, quæ
alterum membrum est, nō minus erit
formaliter, & essentialiter ens ratio-
nis, quam relatio & negatio.

Secundo, priuatio nihil addit su-
pra puram negationem, nisi connota
5 tionem subiecti apti habere formam;
sed aptitudo subiecti non pertinet ad
essentiam priuationis; sicut nec sub-
iectum in quo est, quemadmodū sub-
iectum, & aptitudo, aut potentia eius
non pertinet ad essentiam aliorū ac-
cidentium, sed extrinsece prorsus se
habet; ergo priuatio formaliter, &
essentialiter non distingitur à nega-
tione, & de hac constat esse formali-
ter ens rationis; ergo priuatio quo-
que erit ens rationis formaliter.

Pro solutione huius quæstionis no
tandum est, priuationem quatuor mo-
dis sumi, vt docet expressè Aristote-
les. 5. Metaphys. cap. 22. primo acci-
pitur pro negatione formæ, quam ali
quid habere aptum est, in quantum
participat rationē entis vniuersalissi
mam, in qua acceptione plantā dici-
tur cæca, quia caret visu, quem ha-
bere potest, non vt planta, sed vt ens
est, secundo modo accipitur pro ne-
gatione formæ, quam aliquid habere
potest, non ratione suæ speciei, sed ra
tione generis. Et secundum hanc ac-
ceptionē talpa dicitur cæca, quia ap-
ta est habere visum, non vt talpa, sed
in quantum animal. 3. modo accipi-
tur pro negatione formæ, quam ali-
quid habere potest secundū propriā 6
rationem, non tamen pro tali tempo
re, vt catulus ante nonum diem suæ
natiuitatis dicitur priuat⁹ visus, quia
eum habere aptus est ex propria na-
tura, sed non pro tali tempore, & istæ
tres acceptiones sic se habent, vt pri
ma sit impropriissima. Secūda minus
impropria. Et. 3. adhuc minus, sed
omnes sunt simpliciter impropriæ
(ait Aristoteles) quia secundum nul-
lam earum dicitur aliquid simplici-
ter priuatum, sed solum secundum
quid. Ideo 4. modo accipitur priua-
tio propriè, pro negatione formæ,
quàm quis habere aptum est secundū
propriam naturam, & tali tempore,
vt homo dicitur priuatus visu, quia
vt talis eū potest habere, & hoc etiā
tempore. Et priuationem sic acceptā
definiuit Aristoteles hoc modo, pri-
uatio est, *negatio formæ in subiecto apto.*

Quam definitionem vt intelliga-
mus notandum est. 1. in quo differat 7
priuatio à negatione. Negatio duplex
est vna, quæ nullum habet fundamē-
tum in rebus, quibus attribuitur, vt
dū dicimus chimerā, aut hircoceruū
esse non hominem. Altera habet in re
fundamentum, vt non inhibile respe
ctu hominis, & vniuersaliter in re qua
cunque negatio diuersæ naturæ, quæ
habet fundamētū in natura propria.
Et cum vtraq negatione cōuenit pri
uatio in prima particula definitionis,
quæ ponitur pro genere, per secundā
vero, quā dicitur esse negationē for-
mæ, distinguitur à negationibus non
habentibus fundamentum, & per eam
dem adhuc conuenit cum aliis, quæ
funda-

fundamentum habent, cum quibus
ſecundo cõuenit in eo, quod tam pri
uatio,quam hæc negatio de formali
ſolum dicunt remotionem formæ à
ſubiecto.3.conuenit,quod vtraq. eſt
extremum alicuius oppoſitionis rea
lis,hoc eſt ante operationem intelle
ctus exiſtentis,negatio quidem oppo
ſitionis contradictoriæ,priuatio ve-
ro oppoſitionis priuatiuæ. 4. conue-
niunt,quod vtraq. prædicatur reali-
ter de ſubiecto, nam de homine ve-
rum eſt,quod realiter non eſt inhibi
lis,& quod realiter caret viſu, ſi ſit
cæcus.5.cõueniunt,quod neutra cog
noſcitur per ſe,ſed per formam, qua
priuat,aut per ſpeciem eius. Quod à
Deo verum eſt, vt Deus non habeat
propriam ideam negationum,aut pri
uationum,nec eas cognoſcat,niſi per
ideam formarum,vel rerum poſitiua
rum. Et propter has conuenientias cõ
munis eſt eis ſecunda particula defi-
nitionis. Sed ſeparantur per vltimã,
qua dicitur priuationem eſſe nega-
tionem formæ in ſubiecto apto,nam
fundamentum vtriuſq. ſubiectum eſt
ſed negationis, ſolum, vt non habet
formam, priuationis vero, vt etiam
aptum eſt habere illam.

An vero formalis,& eſſentialis ſit
hæc differentia,vel nõ. Quidam non
8 formalem,ſed materialem eſſe affir-
mant, quare dicunt nõ differre eſſen
tialiter priuationem à negatione,ſed
ſolum accidentaliter. Mihi tamen vi
detur formalem eſſe, & ideo forma-
liter,& eſſentialiter differre, primo
quia illa particula in ſubiecto apto
pro differentia ponitur ab Ariſtote-
le,& nõ eſt, à quo per illam differre
poſsit, niſi à negatione; ergo differt
ab ea eſſentialiter. 2. quia licet ſub-
iectum, & aptitudo eius ſecundum
ſe extrinſeca ſint priuationi, & ſolũ
per eam connotentur,ordo tamen ad
tale ſubiectũ cum aptitudine intrinſ
ſecus eſt priuationi, & omnino for-
malis,& eſſentialis:ergo formaliter,
& eſſentialiter diſtinguit eã à nega-
tione. Et ex hac differẽtia procedit,
quod negatio poteſt eſſe de eſſentia
ſubiecti,vt non eſſe equum eſt de eſ-
ſentia hominis,priuatio vero non po
teſt pertinere ad eſſentiam eius, ſed
ſemper eſt accidentalis,nã,quod ſub-
iectum careat forma, quam habere
natum eſt,repugnat pertinere ad eſ-
ſentiam eius, ſed per modum accidẽ
tis ſemper de eo prędicatur.

Notandum eſt vltimo ex doctrina
D.Tho.q.1. de malo art. 1. ad vlti- 9
mum bene explicata à Caiet.1.p. q.
48.art.2.priuationem, & negationẽ
dupliciter conſiderari poſſe,primo,
ſecundum rationem propriam,& eſ-
ſentialem, qua remouet formã rea-
lem à ſubiecto, & hoc modo certiſsi
mũ eſt dari in rebus ante operatio-
nem intellectus,vt cæcitas, & ſurdi-
tas,de quibus nõ poteſt negari,quod
ſint in hominibus, etiam ſi nunquam
intelligantur. Secundo conſidera-
tur,non ſecundum propriam rationẽ
remotionis,ſed in quantum attribui
tur rebus in propoſitione per modũ
formæ poſitiuæ eiſdem inhærentis,
vt cum dicimus hominem eſſe cæcũ,
vel habere cæcitatem,non prædica-
mus de eo cæcitatem per modum ne
gationis remouentis formam,ſed po
tius per modum formæ, quam habe-
re dicimus. Et priuatio hoc modo
ſumpta non eſt in rebus, ſed ſolum
obiectiuè in intellectu, & ideo, nec
realis eſt,ſed ens rationis. Et ratio
eſt manifeſta,quia modum formæ po
ſitiuæ non habet, niſi ab intellectu
ſic eam concipiente ad ſimilitudem
formarum. Hæc etiam ratio acciden
talis eſt priuationi ſecũdum ſe ſum-
ptæ,vt eſt ſatis manifeſtum.

Qui-

10 Quibus sic expositis, nostra sententia quatuor conclusionibus explicatur. Prima est, priuatio adhuc in ordine entium realium aliquid est, & non purum nihil, vt falsò asserit prima sententia. Probatur testimonio Arist. & ratione. Nam Aristo. posuit priuationem principium generationis naturalis, tanquam terminum à quo eius, sed generatio realiter non est ex nihilo, quia apud ipsum ex nihilo nihil fit, & apud nos si esset ex nihilo, esset creatio: ergo euidens est apud Arist. priuationem in ordine entium realium aliquid esse, & nō purum nihil. Probatur etiam ratione, quia purum nihil in ordine reali est pura negatio entitatis, sed priuatio nō est pura negatio, sed dicit realem aptitudinem in subiecto, quod sub eadem ratione aptitudinis realis ab intrinseco respicit; ergo non est purum nihil.

Secunda conclusio, priuatio non est entitas realis positiua. Hæc est aduersus secundam opinionem. Probatur hac ratione, si priuatio esset entitas realis positiua, vel esset relatio realis distinctionis, per quam distinguitur materia à forma, qua priuatur, vel realis aptitudo, quam habet ad illam, vel deniq. forma, quam habet opposita ei, qua priuatur, (hi enim sunt tres modi defendēdi, quod priuatio sit entitas realis positiua, vt vidimus) sed neutrum horū esse potest; ergo vera est nostra conclusio, quod non sit entitas realis positiua, & falsa secunda sententia. Probatur minor, primo de relatione, nam distincta sunt genera oppositionum, relatiua, & priuatiua, vt docet expresse Arist. in post prædicam. cap. de oppositis; ergo priuatio nō potest esse relatio formaliter, nā iam coincidetent duo hæc genera oppositionum. 2. quia adueniēte forma desinit esse priuatio in materia, sed manet in ea eadem relatio distinctionis ab eadē forma adueniente, qua antea erat priuata, à qua certum est, non minus distingui realiter, dum est præsens, quā dum erat absens; ergo falsum est, quod priuatio sit talis relatio. Prob. deinde de aptitudine, quia priuatio opponitur formæ, cui non opponitur aptitudo materiæ, sed potius ad eam, tanquam ad proprium finem ordinatur. 2. quia adueniente forma destruitur priuatio, non tamen aptitudo, sed potius manet perfecta per formam. Probatur tandem eadē minor de forma, quia priuatio formaliter est negatio, seu carentia formæ in subiecto apto, sed forma positiua nō potest esse negatio, vel carentia sui in subiecto, vt ex se est manifestum; ergo nec potest esse priuatio formaliter.

Ter. concl. priuatio formaliter, & essentialiter nō est ens rationis. Hæc est expressa apud D. Th. 5. Meta. l. 9. 11
q. 1. de Malo, art. 1. ad vlti. 3. contra gentes cap. 9. ad finem, vbi eam etiā tenet Ferra. & 1. p. q. 48. art. 2. ad 2. Vbi etiā Caie. Probatur testimonio Arist. qui priuationem ponit principium generationis naturalis. Ex quo sic arguo. Generatio rei naturalis est mutatio realis non dependens ab intellectu, sed ante operationem eius existens à parte rei, sed priuatio est principium eius, tanquā terminus à quo procedit; ergo non dependet ab operatione intellectus, sed ante illā datur, & ideo non est ens rationis. Probatur consequentia, quia non potest dari generatio realis ante operationem intellectus, nisi dentur eius termini, à quo, & ad quem, sed terminus à quo est priuatio; ergo sine hac non datur, & propterea necessario dabitur hæc ante operationem

intelle-

intellectus. Si autem respondeas, Ari
stot. non posuisse priuationem for-
maliter sumptam pro altero princi-
pio generationis, sed sumptam mate
rialiter pro materia ipsa cum aptitu
dine ad formam. Et hoc modo datur
ante operationem intellectus, non il
lo, sed formaliter ens rationis est.
Probatur euidenter hoc esse falsum,
primo quia Arist. posuit duo princi-
pia generationis naturalis, (quæ sūt
12 duo termini eius à quo, & ad quem,
& sunt priuatio, & forma) opposita
esse, & mutuo se excludere à mate-
ria, ita vt vna adueniente expellatur
altera, sed materia cū aptitudine ad
formam, nec opponitur formæ; cum
ad eam potius ordinetur, tāquam ad
finem, nec excluditur per aduentum
eius, sed perfecta potius manet; ergo
non sumpsit Arist. priuationem ma-
terialiter pro ea, sed formaliter pro
carentia formæ, quo pacto opponi-
tur formæ, & per eam excluditur. Se
cundo, quia oppositio priuatiua est
realis, sicut reliqua genera opposi-
tionum; ergo extrema eius sunt rea
lia, & dantur ante operationem intel
lectus, sed alterum extremū eius est
priuatio, nō materialiter, sed forma-
liter sumpta pro carētia formæ, quia
sic, & non aliter opponitur formæ, &
excluditur per eam à materia; ergo
formaliter nō est ens rationis, sed da
tur ante operationem intellectus. Et
tādem quia ratio formalis priuatio-
nis consistit in remotione formæ rea
lis à subiecto, sed ante operationem
intellectus datur remotio formæ rea
lis à subiecto, vt visus ab homine, &
frigiditatis ab aqua; ergo datur pri-
uatio formalis, quare non potest esse
ens rationis secundum propriam es-
sentiam, sed si ens rationis est, hoc ha
bet accidentaliter, in quantum conci
pitur ab intellectu per modum for-
mæ positiuè, & ita concepta attribui
tur rebus, tanquam ab eis habita.

Vlt. concl. accepto ente reali pro
entitate positiua, priuatio nō est ens 13
reale, sed accepto pro fundamēto ve
ræ cōpositionis ens reale vocari po-
test. Prior pars huius conclusionis cō
tinetur in secunda cōclusione nostra
iam probata aduersus secundam opi
nionem. Secundā vero tenet expres-
se D.Th.5.Met.lect.9.1.p.q.48.art.
2.ad 2. & ibidem Caie. & 3. contra
gentes cap.9.& ibidem Ferr. & col-
ligitur euidenter simulque explica-
tur, ex doct. Arist. 5. Met. tex. 14. vbi
docet ens reale duobus modis accipi
strictè, & propriè pro natura, & essē
tia rei, in qua acceptione positiuam
entitatem significat, & diuiditur in
10. prædicamenta. Secundo minus
propriè, pro vt est fundamentum rea
le veritatis, quæ reperitur in propo-
sitione, per quam enūtiamus aliquid
esse tale, in qua significatione non so
lum comprehendit entitatem positi-
uam, sed etiam reales negationes, &
priuationes, de quibus manifestum
est, esse fundamentum veritatis, nam
sicut essentia hominis est fundamen-
tum huius veræ compositionis, homo
est animal rationale, ita negatio in-
hibilitatis suo modo est fundamentū
reale huius veræ compositionis, ho-
mo non est inhibilis, & priuatio vi-
sus est reale fundamentum huius, ho
mo est cæcus. Quod patet ex eo, q
docuit Arist. in prædicamento sub-
stantiæ, ab eo, quod res est, vel nō est
propositio dicitur vera, vel falsa; er
go in rebus est fundamentum veri-
tatis propositionis, positiuum quidē,
aut negatiuum, seu priuatiuum secū
dum naturam prædicati, quod enun-
tiatur de subiecto. Et vt hoc verbo
hæc declaremus, ens reale, (vt bene
adnotauit Ferr. vbi supra) prima di-
uisione

uisione diuiditur in positiuum, negatiuum, & priuatiuum, ita vt positiuũ sit, quod habet essentiam realem positiuam, negatiuum vero sit negatio realis formæ, aut entitatis habẽs fundamentum in re positiua, & priuatiuũ negatio etiam realis esse, aut realis formæ in subiecto habente realẽ aptitudinem ad illam.

14 Et si dicas etiam in entibus rationis dari veras propositiones, & entia ipsa rationis esse fundamentum veritatis earum, vt dum dicimus genus esse vniuersale, aut etiã speciem, quare non sequitur aliquid esse reale ex eo, quod sit fundamentum veræ propositionis. Respondeo, non quodcũque fundamentum veræ compositionis vocari ab Aristot. & D. Tho. ens reale, sed illud solum, quod est in rebus, sine dependentia ab intellectu, & ideo ante operationem eius, & talis est realis negatio, realisque priuatio, vt probatum est. Entia autem rationis non sunt fundamentum veritatis, quod in rebus sit, sine dependẽtia ab intellectu, sed per operationẽ eius facta; & ideo nihil infertur aduersus nostram sententiã ex eo, quod sint fundamenta aliquarum propositionum, quæ ex eis constituuntur.

15 Ad testimonium Arist. pro prima sententia respondeo, quod loquitur de non ente, prout dicit negationem entis realis, & positiui, quod significauit, dum dixit priuationem esse nõ ens simpliciter, id est non ens sumpto ente pro ente simpliciter, quod est ens reale positiuũ, & id quidem verũ est, sed cum eo stare potest, quod sit ens reale, minus propriè, atq. vniuersalius sumpto ente, vt explicatũ est. Et in eodem sensu loquitur D. Aug. dum priuationes dicit nihil esse. Ad arg. eiusdem sententiæ distinguenda est minor, nam de ente positiuo vera est, quod habeat esse per formam, non de ente negatiuo, ac priuatiuo, cuius entitas realis potius cõsistit in reali remotione realis formæ.

Testimonium vero adductum pro secunda sententia egregie exponit D. Aug. vbi supra dicens sensum eius esse, quod ex consonantia, & harmonia positiuarum rerum, ac priuationum specialis quædam pulchritudo vniuersi resultat Deũ mirabili quodammodo laudans, & propterea ad diuinas laudes vtraque entitas, tam positiua, quam priuatiua inuitatur. Quod vero Aristo. maleficam vocat priuationem, hanc metaphoram continet, quod materia propter priuationem, quam habet absentium formarum, quas appetit, actum formæ præsentis, cui quasi matrimonio coniungitur, repudiat, & ideo similitudine mulieris adulteræ maleficium committere dicitur, & in eodem sensu dicitur machinari malum, ad hæc autem verificanda patet non esse necessariam entitatem realem positiuã, sed sufficere remotionem realem formæ realis.

Testimonium D. Tho. adductum pro tertia sententia manifestum habet sensum, ex aliis testimoniis à nobis citatis, in quibus docet priuationem secundum se esse ens reale priuatiuum, non dependens ab intellectu, esse tamẽ ens rationis modo quodam accidentali, in quantum concipitur ab intellectu per modum formæ positiuæ, & sic concepta attribuitur rebus in propositione, quasi ab eis habeatur, sicut habentur formæ positiuæ. Et hoc etiam modo connumeratur inter entia rationis in illa generali diuisione.

QVAE-

QVESTIO. II.

An vnica sit priuatio in materia pro omnibus formis, vel diuersæ sint ponendæ priuationes in ea pro diuersitate formarum.

16 POstquam determinatū est in præcedenti quæstione priuationem esse in rerum natura,& quid sit, optimo ordine quęritur de vnitate,ac distinctione eius,hoc est, an vna sit in materia ponenda pro omnibus formis,vel distinctæ pro diuersis. Possumus autem considerare in priuatione triplicem vnitatem, sicut in cæteris rebus,genericam,specificam,atq. numericam,& de generica, atq. specifica certum est materiam,nec vnitatem, nec distinctionem genericā, aut specificam habere à se,sed à forma,ad cuius genus,& speciem reductiue pertinet,sicut etiam ad prædicamentum formæ reducitur,& in his omnes conueniunt possuntque probari hoc argumento. Distinctio generica,& specifica est essentialis,atque formalis,sed essentia rerum materialium, & ratio formalis earum sumitur à forma; & priuatio nec est forma,nec habet formam, sed potius dicit remotionem formæ; ergo à se nō potest habere vnitatem, nec distinctionem genericam, aut specificam, sed à forma. Deinde,cum nec habeat entitatem positiuam,nec dicitur per se habere prædicamentum, sed reduci ad prædicamentum formę. Vnitatem,autem, vel distinctionem numericam habebit ad similitudinem accidentium,quia licet reductiue pertineat ad prædicamentum substātiæ, in quo sunt omnes formæ, quas potest recipere, nihilominus ad materiam comparatur per modum accidētis ad subiectum,quia adest, & abest ei,præter eius corruptionem,non sicut forma substantialis per informationem substantialem, sed tanquam accidens adest,& abest subiecto.

Secundo, notandum est priuationem duplicem esse,remotam,& proximam, & illa vocatur etiam indeterminata,aut confusa,hæc vero determinata,atque distincta. Gratia exempli, materia potest habere omnes formas, præter eam, quam actu habet,& cum eas non habeat, priuata dicitur, sed remotè quidem, quia nullam potest proximè recipere,nisi mediis dispositionibus, per quas eis quasi aproximatur,& ideo nullā proximè respicit,imo nec distinctè,quia non magis vnam,quam alteram, sed secundum quandam indifferentiam, & confusionem,& ideo non habet distinctam, aut determinatā priuationem alicuius, sed dum incipit disponi pro aliqua forma determinata,incipit ei aproximari, & incipit habere proximam, atque determinatam priuationem eius, potius quam aliarum,sed hanc priuationem nō habet omnino proximam,nec determinatā vsq. ad instans generationis, in quo habet iam vltimam dispositionem eius,vel eam proximè habuit secundum diuersas opiniones. 17

His suppositis, de vnitate generica priuationis dicendum est,non habere priuationes distinctas genere, simul,nec successiuè. Probatur, quia distinctio generica priuationis non potest sumi, nisi ex distinctione generica formarum, sed formæ nō propriè distinguntur genere: sed einsdem generis potius censentur: cum sint eiusdem prædicamenti substantiæ; ergo priuationes in materia nō propriè distinguntur genere.

Prius autem,quāad vnitatem speci-

18 cificã, & numericam veniamus, illud tanquam certum supponendum est, priuationem remotam, & confusam, quam habet materia respectu omnium formarum, non propriè habere vnitatem specificam, aut numericã, quia, quod non est in se distinctum, nec determinatum, nec potest propriè dici vnum, vel multiplex secundum speciem, aut numerum, quia vnitas specifica, & numerica determinatæ sunt. Solum consideramus in materia quasi priuationem quandam genericam, eo modo, quo genus abstractum ab speciebus priuationem quãdam remotam, indeterminatam, atque confusam omnium differẽtiarum habere dicitur, quia sicut genus confusa quadã ratione, & indifferenti respicit species, ita vt nõ respiciat magis vnam, quam alteram, sic materia respicit confusa quadam ratione formas, ita vt non potius vnam, quã aliam, & ideo confusam quandam, & remotam carẽtiam earum habere dicitur, quam carentiam, nec vnam numero, aut specie, nec diuersam propriè vocare possumus, quia quod nõ est proximum, nec determinatũ, aut distinctum, nullam vnitatem, aut distinctionẽ ex his habere potest; quare huius remotæ, atque confusæ, & generalis priuationis non est habenda ratio in vnitate, vel distinctione priuationis assignandę, sed tanquam generica, & indeterminata ad numerum, & speciem, & determinanda per priuationes proximas, ac determinatas relinquenda est, & de his dicendum, quam vnitatem, ac distinctionem habeant quia de his solis procedit quæstio proposita.

19 Et de vnitate, ac distinctione specifica earũ prius, ex qua magna ex parte dependet vnitas, & distinctio numerica. Dicimus ergo primo, in materia nõ esse simul distinctas priuationes proximas, ac determinatas secundum speciem, sed vnam tantum, successiuè autẽ plures habere specie distinctas. Probatur vtriunq. hoc arg. priuatio secundum se non habet speciem, sicut nec positiuam entitatem, vel rationem formalem, sed reducitur ad speciem formæ, quam remouet à materia; ergo neque habet vnitatem, aut distinctionem specificã, nisi secundum vnitatem, aut distinctionem formarũ, sed repugnat esse proximè, aut determinatè priuatam diuersis formis secundum speciem: ergo nõ potest simul habere distinctas priuationes secundum speciem. Probatur minor, quia non censetur proximè, aut determinatè priuata materia, nisi solum ea forma, pro qua est disposita, quia nec ad aliã determinatè ordinatur, solum ergo habebit priuationem eius speciei, cuius fuerit illa forma, & non aliam, & ideo vniuersaliter verum est, materiam non posse simul habere plures priuationes specie distinctas, sed vnam tantũ secundum speciem. Quod vero distinctas secundum speciem successiuè habere possit, & actu habeat, non minus euidenter probatur, quia euidenti experientia constat materiam successiuè recipere formas diuersarũ specierum in continuis generationibus, & corruptionibus rerũ naturalium, ita vt eadem materia, quæ modo est sub forma aeris: postmodum sit sibi forma ignis, & materia, quæ modo est sub forma cibi, aut alimenti mox recipiat animam; ergo euidens est eadem materiam nunc esse dispositam pro vna forma, & postmodum pro altera specie distincta, sed dũ est sub dispositionibus huius: censetur habere proximam, atq. determinatam priuationem eius, & similiter 20

dum est disposita pro alia specie distincta, dicimus determinatè ea priuari; ergo euidens est, quod successiuè habeat priuationes specie distinctas.

21 De vnitate vero numerica priuationis, eodem ferè modo loquendum est, ac de vnitate numerica aliorũ accidentium. Imo ac de vnitate specifica eiusdem locuti sumus. Ideo dicimus non dari simul plures priuationes numero distinctas in eadem numero materia, sed vnam tantum, in diuersis vero distinctas simul dari, atq. etiam in eadẽ successiuè. Prob. hæc suo ordine, primum quidem hoc argu. repugnat simul dari in eadem materia plures priuationes respectu eiusdem formæ, quia vnius, & eiusdẽ rei, vel formæ vnicam tantum carentiam censetur habere illud, quod natum est eam proximè, ac determinatè habere, & non habet, sed materia non potest simul carere pluribus formis proximè, ac determinatè, sicut nec potest pro plurib⁹ simul esse disposita; ergo nec poterit simul habere plures priuationes numero diuersas; nõ quod à forma accipiat vnitatem, vel distinctionem numericam, nam eam accipit ad modum accidentium, sed quia subiectum eius, quod est materia, non potest habere simul plures carentias eiusdem rei, sed vnam tantum. Probatur secundum, quia priuatio respectu materiæ se habet admodum accidentis, vt vidimus, sed euidens est accidentia diuersorum subiectorum numero distingui, quomodocunq. vel à quocũq. accipiant indiuiduationem; ergo non minus erit euidens, quod priuationes, quæ sunt in materiis numero distinctis, distinguentur numero. Et quod tandẽ eadẽ numero materia habeat successiuè priuationes numero distinctas, eadem ferè ratione probatur, quia accidentia omnia, quæ successiuè producuntur in eodem subiecto, distinguũtur numero, propter diuersa agentia, aut diuersas numero actiones, vel motus, per quas producũtur; sed priuatio sequitur modum aliorum accidentium respectu materiæ, ergo illæ priuationes, quæ diuersis temporibus fiunt in ea, erunt distinctæ numero.

Et si aduersus hoc vltimũ obiiciatur testimonium Aristotelis tex. 67. huius libri: vbi affirmat, priuationẽ esse vnum numero cum materia, ex quo sequitur, nec successiuè posse variari priuationes secundum numerũ, sicut nec variatur materia, sed semper manet eadem numero. Respondeo, sensum Aristotelis esse, quod priuatio sit idem subiecto cum materia, hoc est pro eadem re vtraque numeretur, non propter identitatem realem, de qua dicemus quæst. sequenti, sed propter rationem vniuersalem accidentium, quorum similitudinem tenet, de quibus idem Aristoteles asserit 6. lib. Top. cap. 1. quod omnia, quæ sunt in eodem subiecto, censentur esse eadem numero cum eo his verbis. *Tertio quando ab accidente, vt sedens, vel musicum Socrati, omnia enim hæc vnum numero volunt significare.* Quibus certum est apud omnes, non de identitate numerica in rigori loqui, cum diuersa accidentia secundum speciẽ simul existentia in eodem subiecto numero distinguantur inter sese, & ab eo. Sed hoc tantum vult, quod pro eadem re secundum numerum computentur semper subiectum, & omnia eius accidentia in communi modo loquendi solum numerãte distinctas res subsistentes pro distinctis numero. Alia autem ratio est de idẽtitate numerica in rigori sumpta, vt modo loquimur de vnitate, ac distinctione 22

priua-

priuationum numerica. Quam verba Aristoteles non tollunt, sed in sua natura relinquunt, sicut nec tollũt vnitatem, & distinctionem numericam accidentium vtcunq. vel à quocunq. accipiendam. Poterat autem dubitari hac in parte, an materia sit priuata, non solum formis, quas non dum suscepit, sed his etiã, quæ habuit, de quibus specialis est ratio dubitandi, cum non possit easdem numero iterum habere modo naturali. Respondetur, non minus his priuari, quã cæteris, quia quantum est ex se potentiam habet suscipiendi illas, respectu quarum non amisit naturalem capacitatem, & proportionem, quod vero iterum non possit eas recipere, nõ prouenit ex defectu potentiæ passiuæ eius, sed actiuæ agentium naturalium, qui sicut non possunt inducere in materia easdẽ numero dispositiones præteritas, ita nec eandẽ numero formã, quare impossibilitas hæc naturalis non tollit, quin priuata sit materia eisdem formis, sicut cæteris, quemadmodum non tollit potentiã, aut capacitatem earum. Hoc vero sic intelligendum est, vt materia nunquam habeat proximam, aut distinctam priuationem formæ iam habitæ, sicut nũquam est disposita pro ea, sed solum remotam, atque indeterminatam, aut quasi genericam, sicut habet respectu aliarum formarũ: pro quibus non est disposita, haberet tamen proximam, atque distinctam priuationem cuiuslibet formæ amissæ, si Deus supernaturaliter eam disponeret pro tali forma suscipienda, quia licet medium, aut modum eam disponendi esset supernaturalis, potentia tamen naturalis est, sicut naturalis proportio, & ideo naturalis esset carentia in ea fundata.

QVAESTIO. III.

An priuatio sit principium per se naturalis generationis distinctum realiter à materia, vel sola ratione.

DVO quærit titulus quæstiõ. suo ordine disputanda. Primũ, an priuatio sit principiũ naturalis generationis. Secundum, an, & quomodo sit distinctum à materia. Et vt melius intelligatur primum, notandum est, quamlibet rem naturalem generabilem, & corruptibilem duobus modis sumi. Primo in fieri, hoc est, prout fit per generationem naturalem, & in facto esse, idest prout iam facta, & cõstituta est. Et si hoc secũdo modo accipiatur, certum est apud Arist. & omnes solum habere duo principia per se, & intrinseca, nempe materiam, & formam, priuationem verò non esse principium eius per se, sed solum per accidens. Ita docet expresse Aristoteles textu 75. huius libri his verbis. *Nos autem, & ipsi dicimus fieri, quidem nihil simpliciter ex eo, quod non est, sed tamen fieri ex eo, quod non est, vt secundum accidens ex priuatione, quæ est per se non ens, non ex eo, quod inest fit.* Sed de eadẽ re naturali, prout in fieri difficultas est, an solum habeat eadem duo principia per se, vel eis addenda sit priuatio, tanquam principium per se, & dicendũ tria habere principia per se. Et quia fieri rei naturalis est eius generatio, idẽ est quærere, an priuatio sit principium per se generationis naturalis cum materia, & forma.

Et prima opinio tenet nõ esse principium per se, sed per accidens, pro qua referuntur commentator capite præsenti, & cum eo Albertus Magnus libr. 1. Physicorum tractatu. 3.

 cap.

cap. 9. Iandunus ibidem quæst. 23. qui solum dicere videtur, priuationem non esse principium generationis Per se primo, sed quasi per se secundo, & ideo aliquo modo per accidens. Probatur testimonio Aristotelis, qui tria docet de priuatione in hoc libro 1. quod sit per se non ens textu 75. Secundum, quod sit contraria formæ tex. 64. Tertium, quod interitum rei naturalis semper machinetur, hæc autem tria pugnãt cũ ratione principij. Primum quidem, quia, non ens, non potest esse principium entis, sed res naturalis non solum in facto esse, sed etiam in fieri est verum ens; ergo priuatio non potest esse principium eius. Secundum vero, quia res naturalis etiam in fieri non componitur ex contrariis; ergo nec ex priuatione, quę contratria est formæ. Tertium tandem, quia principiũ alicuius adesse illius ordinatur, non ad non esse, si ergo priuatio machinatur interitum rei naturalis, nõ poterit esse principium eius, sed destructio potius principiorum.

Probatur etiam ratione, quia principium substantiæ in facto esse, vel
25 infieri debet esse substantia, sed priuatio non est substantia; cum non sit ens per se, imo nec vllam habeat entitatem positiuam, sed potius sit expulsio formæ positiuæ; ergo non est principium generationis. Secundo, si priuatio est principiũ generationis. maxime, quia est terminus à quo incipit, sed terminus à quo non est intrinsecus mutationi; ergo nec priuatio erit principium intrinsecum generationis. Probatur minor, nam species mutationis debet sumi ex intrinsecis principiis eius, sed non sumitur ex termino à quo, quia diuersi motus, aut mutationes secundum speciem possunt habere eundem terminum à quo, vt ab eodem aere potest incipere motus deorsum terræ, & motus sursum ignis; ergo terminus à quo non est intrinsecus mutationi, & ideo nec priuatio erit intrinsecum principium generationis, quæ est mutatio in substantiam.

Secunda opinio est Aristotelis in hoc 1. lib. à textu 57. vsque ad 70. 26
& 12. Met. à textu. 12. vsque ad 29. & omnium interpretũ eius, tam Græcorum, quam Latinorũ, tam antiquorum, quam modernorũ, totiusq. scholæ Philosophicæ Quod priuatio sit principium per se rei naturalis infieri, vel (quod idem est) generationis naturalis, per quam fit. Vt autem veritatem eius ostendamus duo probãda sunt. Primũ, quod terminus à quo sit principium intrinsecum mutationis, & ex consequenti generationis, quæ mutatio quædam substantialis est. Secundum, quod priuatio sit terminus à quo generationis, & ex vtroque colligendum, quod sit principium intrinsecum eius. Vt autem vtrunque probetur in memoriam reuocandum est, quod superius ex doctrina D.Th. ab omnibus recepta attullimus, nempe, principiũ, superius esse respectu causæ, & hanc addere supra illud influxum in effectum, ita vt quidquid est causa alterius, principium quoque eius sit, sed non quid est principium sit causa, quia principium solũ dicit, quod res ab eo quomodocunque incipiat, causa vero, quod ab ea verè influente incipiat. Vnde sequitur posse esse aliquid principium alterius, & intrinsecum quidem, etiam si nihil circa illud influat dummodo ab eo incipiat, quemadmodum punctum est principium lineæ nullum influxum habens in eam, sed quia lõgitudinem eius terminat, aut ab eo incipit,

Hoc

27 Hoc supposito probatur primũ, quod terminus à quo motus, aut mutationis sit ei intrinsecus ex propria natura vtriusque, nam motus, vel mutatio nihil aliud est, quam via inter duos terminos à quo, & ad quem, ita vt ab illo incipiat, & in hũc desinat, eo fere modo, quo linea finita est longitudo duobus punctis, aut terminis clausa, vno tanquam principio, alio tanquam fine, sed via inter duos terminos non potest, sine vtroque esse, neq. intelligi, & rursus ab vtroque attingitur, sicut linea ab vtroq. puncto extremo; ergo vterq. terminus dicetur ei intrinsecus, vterque erit principium eius intrinsecum, vnus tã quam à quo incipit, alter tanquam finis in quem desinit. Vnde sequitur ꝙ cum generatio essentialiter sit quædam mutatio, vterq. terminus eius, à quo incipit, & in quem desinit erit principium eius intrinsecum.

Probatur autem secundum, quod
28 priuatio sit terminus à quo generationis. Primo, quia per generationẽ non fit res naturalis ex quocunque subiecto, sed ex eo, quod aptum est recipere suam formam, vt ignis non fit, nisi ex materia apta recipere formam ignis, quæ cum nondum eam habeat, & habere apta sit, dicitur ea priuata. nec satis est sub generali ratione priuatam esse, alioqui res quęlibet ex materia cuiuslibet alterius fieret, cum materia quælibet vniuersali quadam ratione sit priuata omnibus formis, quas non habet, nec posset fieri etiam ex qualibet, quia per hanc priuationem generalem indifferens est materia ad omnes formas, & non magis determinata ad vnam, quam ad aliam; ergo non posset moueri magis ad vnam, quam ad alteram, & ita ad nullam moueretur, neque ylla generatio fieret: requiritur ergo, quod res quælibet fiat ex subiecto, non indifferenti, sed aliquo modo determinato ad recipiẽdam eius formã, hoc est ex materia iam disposita pro ea, nam per dispositiones incipit determinari materia ad talem formam, & quamdiu eam non habet, dicitur ea priuata, proxima quidem, ac determinata priuatione, ratione cuius materia incipit moueri potius ad hanc formam suscipiendam, quam ad illam, & ideo à priuatione, tanquam à termino per se incipit generatio.

Secundum probatur, quia terminus à quo, & ad quem mutationis debent esse oppositi, & ita necessarium est, quod per aduentum vnius excludatur alius. Vt euidenti inductione constat in omni motu, & mutatione, nam dum corpus mouetur à frigore in calorem, per aduentum huius excluditur ille; ergo ille erit terminus à quo generationis per se, quod per se excluditur per aduentum formæ, quæ est terminus ad quem, sed per aduentum formæ non excluditur materia, sed cum ea manet; ergo materia non est terminus à quo, nec excluditur per se forma præexistens, quia licet illa non esset in materia, & proinde licet non excluderetur, fieret nihilominus generatio, nec est aliud, quod per se excludi possit præter priuationem, & hæc per se excluditur: cum sit per se opposita formę; ergo priuatio per se est terminus à quo generationis. Ex quo sequitur euidenter, quod sit principium eius intrinsecũ. Vt asserit sententia Arist. & communis.

Ad testimonia Aristotelis pro opi- 29
nione opposita concedimus tria illa docere de priuatione, sed negamus, quod pugnẽt cum ratione principij, & cũ dicitur, quod nõ ens non potest

esse principium entis, distinguẽdum est, de non ente, quia non ens potest sumi, vt negat vniuersalissimam rationem entis comprehendentem, nõ solum entitatem realem positiuam, sed etiam negatiuam, vel priuatiuã, vel vt negat solum entitatem positiuam, & si primo modo sumatur, verum est, quod non ens non potest esse principium entis vllo modo, si vero sumatur non ens in secunda acceptatione, negandum est, quod non ens non possit esse principium entis, prout in fieri, quia potest esse terminus, à quo incipiat eius fieri, quod est generatio, Et sic est priuatio principiũ generationis, quod est esse principium eius in fieri. Quando vero Aristo. asserit priuationem esse non ens per se, aut simpliciter, loquitur de non ente in prima acceptione, vnde non negat, quod in secunda possit esse principiũ entis, saltem in fieri, nam vt sit principium, tãquam terminus à quo, non est necessarium habeat influxum in ens, prout in fieri, sed satis est, quod ab eo incipiat fieri eius, quod est eius generatio. Nec obstat, quod priuatio sit contraria formæ, & machinetur malum, quia hæc nõ repugnãt termino a quo generationis, & ideo nec repugnant principio rei naturalis in fieri.

30 Ad 1. arg. distinguenda est minor, quod priuatio non sit substãtia, quia licet nõ sit substantia positiua, est tamen priuatiua: cum sit remotio formæ substantialis. Et hoc sufficit, vt sit principium substantiæ, prout in fieri Ad 2. neganda est minor, quod terminus à quo nõ sit intrinsecus mutationi, & cũ dicitur à principiis intrinsecis sumi speciẽ mutationis, distinguendum est, nam aliud est principium eius, tanquam finis, in quem tẽdit, aliud à quo incipit, & cum species sumatur à fine, sumitur à termino ad quem, & non à termino à quo, quamuis etiam alij dicant sumi à termino ad quem, cum respectu ad terminum à quo, & ideo suo modo ab vtroq. Itaque dicendum est non sumi speciem à quocunque principio intrinseco, sed solum à formali: cum constet speciem rei naturalis non sumi à materia, sed solum à forma, & ideo species mutationis sumitur à solo termino ad quẽ, qui est formalis, & nõ à termino à quo, qui potius est quasi materialis.

Quonammodo distinguatur priuatio à materia, & forma.

Circa 2. de distinctione priuationis à materia, notandum est, quod sicut ens reale in tota sua vniuersalitate diuiditur in positiuũ, & negatiuum, ita distinctio realis diuiditur in positiuam, & negatiuam, & distinctio realis positiua est, quæ versatur inter entitates positiuas, vt inter Petrum, & Ioãnem, distinctio realis negatiua, quę versatur inter entitatem positiuam, & realem negationẽ, aut priuationem eius, & hæc dicitur esse inter ens, & non ens, vt inter Petrũ, & patrem eius mortuum.

31 Hoc supposito respondeo, priuationem distingui à materia, atq etiã à forma distinctione reali, non positiua, sed negatiua. Probatur primo, quod distinguatur à materia realiter negatiuè, quia ea, quæ sunt entia realia, & vnum potest separari ab altero distinguntur realiter, sed materia, & priuatio sunt entia realia, illa quidem ens reale positiuum, hæc negatiuum, vt superius probaui, & hęc separatur ab illa: quia per aduentum formæ excluditur à materia, & permanet

manet materia sine illa; ergo distinguntur realiter. Secundo entitas priuationis consistit in reali remotione formæ à materia, sed materia per suã entitatem recipit potius in se formã; ergo distinguntur realiter. Probatur consequentia, quia repugnat eãdem entitatem realiter remouere, & realiter recipere eandem rem. Et si obiicias Arist. cap. 7. huius lib. asserentem materiam, & formam non distingui numero, ex quo videtur inferri non distingui realiter: R. non loqui de identitate numerica in rigori, sed solũ de identitate subiecti, & sensum eius esse, quod pro eadem re numerẽtur in cõmuni modo loquendi, sicut pro eadem re numerantur subiectũ, & omnia accidentia eius; cum tamẽ numero distinguantur à subiecto, & inter se, hoc igitur non tollit realem distinctionem priuationis à materia, sicut nõ tollit realem distinctionem accidentium à subiecto.

Quod vero distinguatur à forma, probatur primo, quia oppositio realis necessario debet versari inter extrema realiter distincta, sed oppositio priuatiua est realis, cum sit vnũ ex quatuor generibus realis oppositionis enumeratis ab Aristot. in post prædicam. cap. de oppositis, & versatur inter priuationem, & formam; ergo distinguntur realiter. Secundo, quia repugnat eandẽ entitatem realem seipsam remouere realiter, sed forma remouet realiter, & ante operationem intellectus priuationem à materia; & priuatio etiam remouet formam ante operationem intellectus; ergo repugnat esse eandem entitatem realem. Et hęc de primo lib.

IN LIBRVM SECVNDVM ARIST. DE PHYS. AVDITV.

BREVE PROOEMIVM.

1 RIST. in 1. lib. tradidit nobis principia entis naturalis, quæ sunt materia, forma, & priuatio, & singulorum rationes. In secũdo vero intẽdit agere de ipsomet ente naturali, ex eis genito, & composito, & quia ens naturale idem est, quod habens naturã, tradit imprimis definitionem naturæ, atq. etiam causarum omnium naturalium, tam intrinsecarum, quam extrinsecarũ, à quibus cognitio eius dependet. Possumus autem diuidere integrum librum in quatuor partes. In quarum prima, quid natura, quid ens naturale, & quid ens secũdum naturam sit, docet. In secunda Physicũ à mathematico distinguit. In tertia genera causarum explicat, eisq. adiungit casum, & fortunam, & tãdem exponit, quonammodo conueniat naturæ agere propter finem.

CAPVT PRIMVM.

TEXTVS ARIST.

Eorum, quę sunt, alia quidem sunt naturalia, alia vero propter alias causas.

Breuis expositio text.

INTENTVM Aristotelis in hoc 1.
2 cap. est, explicare rationem entis naturalis. Diuiditur autem in duas partes. In prima præsupposita quadã diuisione entis colligit ex ea definitionem naturæ. In secunda docet, & probat conuenire materiæ, & formæ per se, & quodammodo posse accommodari priuationi.

Diuisio generalis est hæc, entia duplicia sunt, quędam naturalia, quæ ab ipsa natura habent esse, alia quæ habent esse ab aliis extrinsecis causis, nempe ab arte, vt ignis ens naturale est, statua vero per artem potius habet esse, quam per naturam. Et hãc esse differẽtiam inter hęc, & illa asserit, quod entia naturalia habent intra se principium sui motus, vt ignis habet intra se principium, à quo mouetur sursum. Quæ vero habent esse per alias causas, nõ habent in se principium, quo moueantur, sed sicut ab extrinsecis causis sunt, ita ab eis mouentur, vt statua nullius motus in se principium habet, sed ab artifice, vel alio agente extrinseco moueri potest. Ex hac diuisione colligit definitionem naturæ hoc modo. Si entia naturalia sunt, quæ habent intra se principium motus, definitio naturæ talis erit. *Natura est principium motus eius, in quo est, primo, ac per se, & non secũdum accidens.* Quasi dicat naturam esse principium internũ proprij motus, quem res naturalis habet, non motus alterius, nam alia mouere potest per artem, se autem non potest mouere, nisi per naturam. Per se autem, & nõ per accidens natura est principiũ motus. Per quas particulas distinguitur natura ab arte, nã fieri potest, vt medicus, qui infirmatur, seipsum moueat ad sanitatem per artem medicinæ, hoc tamen non contingit per se, sed per accidens, quia casu accidit, quod in eo esset ars medendi, per quam moueretur, vnde non est principium sui motus per se, sed per accidens, natura vero principium est per se proprij motus eius, in quo est.

Hanc autem definitionem naturæ duobus ait conuenire per se, nempè 3
materiæ, & formę, & de materia quidem probat ex communi consensu omnium philosophorum, qui materiam vocabant naturam, cum quibus cõuenit in hoc, sed differt ab eis, quia illi materiam posuerunt integram, & completam naturam, sicut completã substantiam, Aristoteles vero incompletam, & partialem, & ideo asserit secundo, non soli materiæ conuenire definitionem naturæ, sed etiam formæ, imo perfectius longè, quam materiæ. Quod probat hoc argumento naturale est cuicunque rei generare sibi simile, & maximè naturale, sed generat sibi simile per formam potius, quam per materiam, vt homo hominem, ratione animæ; ergo formæ conuenit per se, & principaliter ratio naturæ, & consequenter asserit conuenire aliquo modo priuationi per similitudinem formæ, quia respectu materiæ per modũ formæ se habet quodammodo ei inhærens.

QVAESTIO. I.

An definitio naturæ sit bona.

Vt

4 VT definitionem hãc melius intelligamus explicandæ sunt diuersę acceptiones naturæ, & entis naturalis, & natura quidẽ primo accipitur pro cõceptu, seu ratione propria cuiuslibet rei, siue sit ens, vel non ens, in quo sensu dicere solemus,hãc,vel illam esse naturã negationis, vel entis rationis. 2.sumitur pro vera quidditate,aut essentia rei, vt dum dicitur definitionem explicare naturam rei,qua acceptione vsus est Arist. 5. lib.Met.ca.4. circa medium,& Aug. lib.2.de Moribus monach.ca.2. Tertio accipitur quasi collectiuè pro tota vniuersitate creaturarum, in quo sensu dici solet,aliquid fieri,vel esse in rerum natura. 4.sumitur pro ordine causarum naturalium, quæ secundum inclinationes,& virtutes naturales operãtur.In quo sensu hęc axiomata circunferuntur in schola,& ab omnibus recipiuntur,tanquam vera. Primum,*miraculosum opus esse illud, quod totius naturæ uires excedit*. Et habetur apud D.Tho.1.p.q.105.art.7 Secũ. *quod Deus, & natura nihil faciunt frustra.* Quod reperitur apud Arist.2.lib.de Cœlo,cap.5.tex.24.Tert.*quod natura semper facit optimum,quod potest.*Et habetur apud Aristo.lib.de Iuuentute,& Senectute,cap.2.Quar.*quod natura nihil superfluum faciat.* Quod posuit Ari. 2.lib.de Gener.anim.c.4. & his solemus addere alia,nempe,naturã nunquam deficere in necessariis, naturã nihil otiosum permittere,& ideo nũquam permittere vacuũ, & opus naturæ esse opus intelligẽtiæ, idest primæ mentis,à qua naturales causæ disponũtur,& ordinãtur. 5.acceptio naturæ est pro natiuitate,quæ est generatio viuẽtium,& est valde propria, quia procedit ex eiusdẽ nominis ethimologia,dicitur enim natura à nascẽdo,aut quasi nascitura.Qua acceptione vsus est Aristot. cap. præsenti ad probãdam formam esse naturam. Et quia generatio viuentium procedit à principio eorum intrinseco,deriuatum est nomen naturæ ad significandum principium intrinsecum motus. Et naturã sic acceptã definiuit Arist. præsenti definitione dicẽs, esse principium,& causam motus eius,in quo est,primò,ac per se,& non secundum accidens.Et istę sunt acceptiones naturæ pro rebus creatis, nã postremò accipitur pro sola mẽte diuina rerũ omniũ effectrice,ac parẽte, qua acceptione vsus est Socrates 4. libro de Officiis asserens, nihil aliud esse naturam,quam Deum, & D.Augu.15. lib. de Trinitate, cap. 1. his verbis. *Deus est natura,non creata, sed creatrix.*

Aliis etiam modis accipitur naturale,primo,prout opponitur superna- 5
turali,in quo sensu naturale dicitur, quod per vires naturæ fit ab agente naturali,aut morali. 2.pro eo,ꝙ fit sine consilio, & deliberatione, & hoc modo vocãtur naturales operatiões animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ,atq. etiam rationalis libertate carentes. 3. pro re,quæ non solum fit sine consilio,& deliberatione,sed eodem modo semper, & hoc modo opponitur ei,quod fit ab anima, etiam sine deliberatione,nõ enim fiunt operationes animæ semper eodem modo,sed sæpè diuerso, vt patet de motibus animati, qui nõ fiunt eodem modo semper, sicut fiunt motus elementorum, sed modo sursum,modo deorsum,aut in circulo,vel aliis modis. 4. accipitur naturale, prout opponitur voluntario,hoc est non solum,prout ex determinatione ad vnum, sed sine cognitione,nam volũtarium est,ꝙ fit à principio intrinseco cũ cognitione, siue fiat ex cõsilio, & deliberatione, aut sine his,in qua acceptione motus

lapidis sursum dicitur naturalis, nō tamen actiones brutorum, nec sensitiuas nostras. Quintū, accipitur pro eo, quod procedit ex intentione agētis naturalis, & dicitur semper eueni re, vel vt plurimum, & distinguitur contra casuale, aut fortuitum, nam illud dicitur per se euenire, hoc vero per accidens. Postremo accipitur propriissimè ꝑ eo, quod habet in se principium intrinsecum sui motus, & distinguitur ab artificiali, quod tali principio per se caret, & in hac acceptione sumit naturale Arist. cap. præsenti. Quod est illud sumere pro habente naturam.

6 His expositis tria arg. propono cōtra definitionem naturæ, vt eorū occasione melius explicentur partes eius, primum est aduersus primā particulam, quia natura rei est eius substantia, sed principium motus non est substantia, sed accidens; ergo falsum est, quod natura sit principium motus. Probatur minor, quia substantia creata non est immediatè per se operatiua, sed ꝑ potentias superadditas, quæ sunt accidentia, mouetur enim per potentiā motiuam, & sentit per potentias sensitiuas; ergo principiū motus non est substantia, nec proinde natura. Secundo, quies est priuatio, sed priuatio nō fit per se, sed sequitur per accidens semper; ergo natura non potest esse principium per se eius, motus etiam, & quies opponuntur, sed repugnat idem esse principiū oppositorum; ergo falsum est, quod natura sit principium motus, & quietis. Quod etiam ex eo probatur, quia plura sunt corpora naturalia, quæ vel non habent principium motus, nec quietis, vt cœlum Empyreum, quod nunquā mouetur, vel saltem non habent principium quietis, licet moueantur, vt cætera corpora cœlestia, quæ semper mouentur, & nunquam quiescunt. Tertio naturale est viuentibus, & non viuentibus generare sibi simile, sed dum generant sibi simile, non mouentur, sed mouēt alia, vt dum ignis generat ignem, nō se mouet, sed lignum, in quo introducit propriam formam; ergo falsum est dicere, quod natura sit principiū motus, & quietis, eius in quo est. Quod ex eo etiam ostendi potest, ꝙ corpora grauia, & leuia, vt ignis, & terra, non mouentur à se, dū sursum tendunt, sed à generante, vt docet Arist. 8. lib. Phys. ergo non habent in se principium sui motus, sed ab extrinseco motore mouentur, & tamen sunt entia naturalia, vt per se est manifestum: ergo definitio naturæ non est bona. His tamen non obstātibus definitionem Arist. recipiunt omnes quod non debet argumentis probari, quia definitiones non probātur, sed præsupponūtur in scientia, ex actam vero esse constabit ex solutionibus argumentorum.

Ad primum argumentum concessa maiori distinguenda est minor, 7 quia principium motus duplex est. Formale, & proximum, aut radicale, & quasi remotum, & hoc est principale, illud vero quasi instrumentale. Gratia exempli, anima sensitiua est principium sensationis principale, & radicale, potentia vero sensitiua quasi formale, & instrumentale, & ideo dum definitur anima, quod sit principium, quo mouemur, sentimus, & intelligimus, de principali, & radicali intelligitur definitio. Et eodem modo substantia corporis naturalis est principiū motus radicale, & principale, potentia vero motiua, quæcūque illa sit quasi formale, & instrumentale. Dum autem dicitur in definitione naturæ, quod sit principium,

& cau-

& causa motus, & quietis, de principio radicali, & principali intelligitur, quod est substantia rei, vel materia, & forma, non de formali & quasi instrumentali, quod est accidens ei superadditum.

8 Ad primum, quod dicitur in secũdum argumento de priuatione, hac distinctione respondeo, quies dupliciter sumitur, primo pro priuatione motus, secundo pro permanentia positiua in loco naturali, aut sub aliqua forma, & de quiete primo modo acceptа cõcedimus non dari principiũ per se in re naturali, sed quietis, secundo modo acceptæ principiũ per se est natura. Et de hac intelligitur definitio. Ad secundum vero de oppositione motus, & quietis ex eadem distinctione, respondetur motum, & quietem primo modo sumptam opponi, & ideo nõ posse procedere per se ab eodem principio, sed motus cum quiete secundo modo sumpta non opponitur, sed ordinatur ad illã tanquam ad finẽ, & ideo possunt procedere ab eodem principio, quod est natura.

9 Tertium vero, quod in eodem argumento continetur opponebat corpora cœlestia, de quibus explicandũ est, an, & quomodo habeant principium motus, & quietis, & imprimis de cœlo Empyreo, qui est primum omnium, & quod Arist. non cognouit, dicendum est, non solum non moueri, sed nec habere principium motus, sed prorsus esse immobile. Ita D.Tho. 1.p. q.66. art.3. & qu. 102. art.2. & communiter scholastici doctores in 2.d. 2. Et ratio huius sumitur ex fine, cuius gratia à Deo factũ est, qui non est propagatio vniuersi, sed esse quasi sedem propriam, & domicilium beatorum, quorũ status, sicut est prorsus inuariabilis, sic postulabat immobilem locum. Non est igitur ens naturale, de quo agit Aristo. licet habeat materiam, & formam, quia longè diuersæ sunt, non solum à materia, & forma sublunarium corporum, sed aliorum etiam cœlorum, & ideo non conuenit ei definitio naturæ.

10 Cæteris autem corporibus cœlestibus, qui semper mouentur, adhuc sentiunt plures non conuenire definitionem naturæ, per quam solum voluit Arist. definire sublunaria corpora, in quibus est principium motus, & quietis copulatiuè, quo carent cœlestia corpora. Ita Plutarchus lib. de Placitis Philos. cap.1. Albert. Magn. 1. lib. phys. tract. 1. cap. 3. & Themistius cap. præsenti. Quod probant, testimonio Aristo. qui sicut in 1. lib. solum se explicare docuit principia rerum generabilium, & corruptibilium, ita in hoc 2. solum agit de natura eorum, quod expressè etiam docuit 8. lib. Meta. textu. 9. his verbis. *Naturam etenim solam profectò quis ponet eam, quæ incorruptibilibus est substantia.*

Secunda opinio opposita est, quod non solum conueniat his corporibus definito naturæ, sed quod eis conueniat copulatiuè sumpta, de principio motus, & quietis, nam vtrunq. principium habere sentiunt. Ita moderni plures, qui asserunt Arist. eis non tribuisse, nisi principium solius motus, quia deceptus fuit putans primã causam, non liberè, sed ex necessitate naturæ agere, & ex eadem necessitate applicuit singulis cœlis singulas intelligentias, à quibus etiam ex necessitate mouentur. Vnde omni ex parte determinati sunt ad perpetuũ motum, absq aliqua inclinatione ad quietem. Sed veritas tenet Deum liberè applicuisse intelligẽtias admouẽdum corpora hæc, & liberè ab eis mo-

moueri, in eis vero non esse principium motus actiuum, sed passiuum tantum, principium autem passiuum de se indifferens est ad vtrunq. nempè, vt ab actiuo moueatur, aut nō moueatur, & ideo indifferēter habent principium motus, & quietis, quare definitio Arist. etiam copulatiuè sumpta verè eis conuenit, & consequenter asserit hæc opinio, quietem, quam habitura sunt cœlestia corpora post diē iudicij, non minus esse naturalem, quam motum. Quod probant, quia sicut naturale est cuicunque corpori moueri ad proprium locum naturalem, sic etiam in eo quiescere, nam quies motum consequitur; ergo corpus, quod habet principium motus, habebit etiam principium quietis, & oppositum videtur impossibile.

11 Tertia opinio tribuit corporibus cœlestibus principiū solius motus, & non quietis, & ita asserit motum eorum ex propria natura consideratum esse perpetuum, quāuis cessare possit per voluntatem primi agētis. Vnde quies futura, quam per hanc voluntatem habebunt post diem iudicij, non fore eis naturalem, sed præternaturam, quia ab agente vniuersali, cui omnia tenētur obedire. Hāc sententiam quantum ad primam eius partem tenet expressè Arist. 1. lib. de Cœlo, & mundo cap. 3. & lib. 2. text. 2. 9. etiam lib. Met. cap. 4. textu. 17. & etiam quantum ad cætera est communis sententia Simplicij, Philoponi, Toleti, & Soti cap. præsenti, Alexan. 2. lib. naturalium quæst. cap. 18. & eam tenet Pererius 7. lib. de Natura cap. 9. ad finem, & est vera probatur efficaci ratione, ex fine, in quem cœlestia corpora facta sunt à Deo, qui non est consecutio loci naturalis, nec motus ad illum, imo nec assecutio alicuius alterius perfectionis, quæ sibi desit, vel necessaria sit, cū sint corpora perfectissima, sed per communicationem suarum virtutum medio motu esse causam generationis sublunarium corporū, quam posset perpetuam facere, quantum est ex se, quod D. Thom. docuit expressè in 4. d. 48. q. 2. art. 2. & cōcedunt omnes, ad hunc autem finem cōsequēdum, non solum non est necessaria quies, sed ei apartè repugnat, & necessaria est perpetuitas motus, saltem ex parte sua; ergo non habēt principiū quietis, sed solius motus. Secundo, quia ideo in eodem corpore potest dari principium motus, & quietis, quia motus ordinatur ad quietem, hoc est ad consecutionem loci naturalis, & per manentiam in eo, nā vt oppositi sunt, non possunt procedere ab eodem principio, sed motus cœli nō ordinatur ad quietē, vt probatum est; ergo nō potest dari in eo principium quietis.

Ad primum arg. concedenda est maior, quod in cœlo non detur principium motus actiuum, sed passiuum tantum, non quidem ex parte solius materiæ, (vt quidam falsò asserunt) sed ex parte totius corporis. Minor tamen neganda est, quod potentia passiua sit ex se indifferens ad habendum, & non habendum actum, sed ex se est determinata ad illum habēdum, aut recipiendum ab agente, & ita se habet potentia passiua cœlestis corporis de se inclinata ad recipiendum motum, minimè ad non recipiendum, quod probat inter alia figura circularis eius aptissima ad motum potius, quam ad quietem. Secundum argumentum concedendum est, quia solum probat dari principiū quietis in corporibus, quę mouentur naturaliter ad consequendum locum naturalem, sed corpus cœleste non mo- 12

mouetur propter hũc finem, sed propter alterum longè diuersum, cui repugnat quies. Et ideo non sequitur, quod si habet principium motus habeat etiam principium quietis.

Testimonium autem Aristot. pro prima opinione adductũ, de solis generabilibus, & corruptibilibus naturã dici asserit secundũ vulgarem, & magis vsitatam acceptionem eius, nobisque notiorem, non excludens cœlestia corpora, quibus aliis locis statim citandis veram rationem naturę attribuit.

13 Iuxta nostram igitur sententiam dicendum est, definitionem naturæ conuenire corporibus cœlestibus, etiam si principium quietis non habeant, quia sensus illorum verborũ, *motus, & quietis*, licet sit copulatiuus, non cogit ponere in quocunque corpore principium vtriusque, sed talis est, omnis motus, & omnis quies vbicunque, & quomodocunq. reperiantur, siue in eodem corpore, vel in diuersis, à natura, tanquam à principio intrinseco procedere debent, & cum motus cœli procedat à natura eius, tanquam à principio intrinseco, verè, & propriè conueniunt illi, hæ particulæ, etiã copulatiuè sumptæ. Exẽplum habemus in definitione animæ tradita ab Aristo. 1. lib de Anima in principio his verbis, anima est, *principium, quo mouemur, sentimus, & intelligimus*. Habente verba, & sensum copulatiuum, sed non talem, vt necessariũ sit in quolibet corpore animato has omnes operationes ponere, nam neq. in plantis est principium sentiendi, neque in animalibus principium intelligendi, sed copulatiuus eius sensus talis est, vbicunque reperitur intellectio, sensatio, aut localis motus vitalis, ab anima debet procedere, tãquam à principio, sic ergo debet intelligi definitio naturæ secundũ copulatiuum sensum, & sic intelligendam esse docent, D. Tho. Sotus, Toletus, cap. præsenti, & P. Pererius lib. 7. cap. 10. & ita solutum est omnino secundum argumentum in principio positum.

Tertiũ vero duo opponebat, primum, quod nõ solum natura sit principium motus eius, in quo est, sed motus etiam existentis in alio, vt ignis est principium naturale calefactionis, & alterius ignis à se geniti, quod concedendum est, sed diuersa ratione, nam primo respicit motumproprium eius, in quo est, quia res quælibet primo intendit se perficere, quã alia, postquã vero in se perfecta est, intendit se communicare aliis, & ea perficere, ideo natura definitur per principium motus eius, in quo est, tã quam per primum, sed non excludit secũdum, ideo nec excluditur, quod motus, vel actiones, quæ ordinantur ad perficiẽdum alia, sint, & dicantur naturales, & aliquando maximè naturales, quia maxima perfectio naturæ est, vt postquã perfecta est in se, aliis se communicet, eaque perficiat. Ad aliud denique de motu grauium & leuium concedimus, quod procedat à generante, nihilominus in ipsis met grauibus, & leuibus datur principium, non solum passiuum (vt quidam falso putant) sed etiam actiuum proximum, quod est eorum forma, & natura; quamuis passiuum solũ sufficeret, vt eis conueniret definitio naturæ, vt constat in cœlo, & in materia prima, quæ solum est principium passiuum. 14

15 Solum restabat explicandum, quare supra principium motus addita fuit causa, videtur enim superflua hæc particula post aliam, cum sufficiat ad rationem naturæ esse principium

pium motus intrinsecum. Respōdeo
diuersas esse de hac re expositiones,
sed placet expositio Alberti Magni,
vtranque particulam positam esse se
cundum propriam significationem.
Principium quidem,vt vniuersalius,
causa vero tanquam inferior addens
influxum supra principium, fuit au-
tem necessarium vtranque ponere,
vt significaretur naturam in diuersis
rebus diuerso modo esse principium
motus.

QVAESTIO. II.

An definitio naturæ conueniat soli formæ substãtiali,vel etiã materiæ,& priuationi.

EXposita definitione naturæ opti-
mo ordine sequitur disputãdum,
an, conueniat singulis principiis re-
rum naturalium,& quomodo eis con
ueniat. Et primo dicẽdum est de ma
teria , circa quam duplex est opinio
prima tenet materiam non esse natu
ram simpliciter,sed secundum quid,
per quandam analogiam, aut simili-
tudinem cum forma.Ita Vallesius cõ
trouersia 11. ad Tyrones , quem se-
cuntur etiam plures moderni . Pro-
bat testimonio Aristot. qui ad finem
huius capitis,& 5.Meta.cap.4. vide-
tur naturam conuertere cum forma,
materiam vero solum esse naturam,
quia receptaculum formæ est,imo in
secundo loco asserit omnem aliam
substãtiam per metaphoram dici na-
turam comparatione formæ; ergo ex
mente eius solum materia est natura
per attributionem ad formã, & ideo
non vniuocè,nec simpliciter,sed ana
logicè,& secũdum quid. Probat etiã
ratione ex definitione naturæ ; quæ
est principium ,& causa motus, sed
materia non est principium,& causa
motus; ergo non est natura. Probmi-
nor,qui licet aliquo modo principiũ
sit, nõ potest esse causa:quia causa di
cit influxum in effectũ , sed materia
præter receptionem formæ nullum
prorsus influxum habet ad constitu-
tionem rei naturalis,& longè minus
ad motũ , receptio autem formæ in-
fluxus nõ est;ergo nec materiæ cõue
nit esse causam motus. Et si dicas pri
mo,esse principiũ materiale. Probat
hoc esse falsum,quia esse principium
materiale idẽ est,ac esse materiã,sed
materia non est materia motus,licet
sit materia rei naturalis ; ergo nec
principium motus dicenda est . Et si
dicas secũdo,esse principium motus,
quia est principium rei naturalis, ex
qua sequitur motus.Contra hoc etiã
arguit,quod ex hoc solum habeatur,
quod materia per se sit principium
rei naturalis,motus vero non nisi ex
cõsequenti,& ideo per accidens,qua
re non erit natura per se.

Secunda opinio tenet materiam,
verè,& propriè,intrinsecè,& forma- 16
liter , & ideò vniuocè esse naturam
cum forma, licet forma propter spe-
cialem eius rationem longè perfe-
ctiorem, longè etiam perfectior na-
tura sit.Ita sentiunt antiqui interpre
tes,Porphyr. Auerr. Philop.Themi.
atque Simpl. & D.Tho.in Commen.
huius cap. & cum eis omnes ferè mo
derni expositores,& hæc est expressa
sent.Arist.& vera. Probatur primũ,
ex tex.4.huius cap. vbi ita ait . *Vno
igitur modo natura sic dicitur prima vnicui-
que subiecta materia habentium in seipsis mo
tus principium,& mutationis,alio autem mo
do forma,& species.* Et 5. Meta. cap.4.
*Natura vero hæc prima materia ,& hæc du
pliciter,aut,quæ ad ipsum prima: aut simpli
citer prima.* Probatur 2.quod sit vera,
quia materia simpliciter,formaliter,
atque essentialiter est principium rei
naturalis,ex quo componitur, atque
etiam

etiam generationis eius, & vtraque ratio est propria naturæ; ergo formaliter, atque simpliciter est natura. Maior euidens est apud Arist. & omnes, sed probatur minor, quia substantia completa ex materia, & forma cõposita perfectissima natura est, vt docet Arist. 5. lib. Meta. cap. 5. & ideo vtraque pars ex qua cõponitur, nempe materia, & forma propriè etiam naturę partiales erunt. Præterea esse principium generationis idem est, ac esse principium motus: cum generatio motus sit, vt in hac definitione sumitur; ergo cum materia propriè sit generationis principium, propriè etiam erit principium motus, & propriè natura. Forma etiã educitur de potentia materiæ; ergo materia concurrit ad eductionem eius, tanquam materialis causa, sed eductio formæ de potentia materiæ in formis saltem corruptibilibus est realiter generatio, & motus; ergo materia est principium intrinsecum motus, quod est esse naturam.

17 Sed vt hæc veritas intelligatur, & facilius soluantur opposita argum. notandum est, quod principium, & causa motus in definitione naturæ, vt benè D. Tho. cap. præsenti in communi accipiuntur, prout abstrahunt à quacunq. ratione principij, & causalitatis particulari, huius aut illius generis, & ideo æquæ cõueniunt cuicunque principio, & causæ motus, siue sit actiuum, vel passiuum. Et ideo cum materia, propriè, formaliter, & simpliciter sit principium motus, & causa materialis eius recipiens in se generationem (quæ vere motus est, vt hac in parte sumitur) & materialem cõcursum ad illam præbens, atq. etiam sit principium, & causa intrinseca substantiæ compositæ (quæ perfectissima natura est) sequitur formaliter, atque simpliciter ei conuenire definitionem naturæ, licet formæ perfectius cõueniat, propter particularem rationem suæ causalitatis longè perfectioris, quod non tollit, quin vniuocè conueniat vtrique, sicut non tollit vniuocationem generis, quod natura eius perfectius conueniat alicui speciei ratione perfectioris differentiæ.

Ad testimonia pro alia opinione negandum est, quod Aristo. conuertat naturam cũ forma; cum expresse in eisdẽ locis dicat materiam esse naturam absque vllo addito diminuẽte, sed solum dicit priuationem esse naturam, quia est quasi quædam forma. Negandum est etiam, quod asserat omnem substantiam, præter formam esse naturam per metaphoram, non enim loquitur ibi de forma, sed de substantia completa, & specifica ex materia, & forma composita, quã dicit esse perfectissimam naturam, ita vt omnis alia substantia per metaphoram dicatur natura respectu illius, quod asserit propter artificialia, quæ, si aliqua ex parte dicuntur natura, solum est propter materiam, vel subiectum, quæ est aliqua substantia completa, vt per se est manifestum. 18

Ad arg. neganda est minor, quod materia non sit causa motus: cũ euidens sit esse causam materialem generationis, atque eductionis de potẽtia materiæ. Imo, & omnium aliorum motuum naturalium materialis causa est, saltem partialis, cum sit materialis causa entis naturalis, à quo procedunt, quod non est esse principium motus per accidens, sed satis per se. Nec sequitur esse materiam motus, sed materialem causam, quia causa materialis non est materia quomodocunque sumpta, sed vt prębens suum concursum ad effectum.

Quo-

Quomodo conueniat forma definitio naturæ.

19 CErtum est apud omnes formam esse naturam, & perfectiori modo, quam materia, quia vtrũque asserit expressè Arist. eisdem locis citatis, & ratio euidẽter probat, cum sit perfectior pars entis naturalis (in quo est perfectissima ratio naturæ) tribuens ei speciem, atque etiam sit principium generationis, & aliorum motuum præcipuum. Solum potest esse dubium de modo, quo ei conueniat definitio naturæ, nempè vt principio, & causæ materiali, vel efficienti. Et prima opinio tenet solum ei conuenire, vt principio passiuo, & non vt actiuo Ita Simplicius capite præsenti post elucidationem textus, qui putat naturam non definiri ab Arist. vt conuenit viuentibus, quæ habent principium actiuum motus, sed solum, vt conuenit non viuentibus, quæ solũ vocantur hac in parte entia naturalia, & cum non moueantur à principio intrinseco actiuo, sed à generante, solum habent in se principium passiuum suorum motuum, quare sicut tota ipsa natura eorũ solum concurrit ad motum passiuè, & tanquam materialis causa, ita etiam vtraque pars eius, nempe materia, & forma solum est principium passiuũ motus, & solũ conuenit ei ratio, atq. definitio naturæ, vt principio passiuo. Simplicium sequitur Scotus in 2. d. 18. q. vnica. §. *Ad aliud de definitione naturæ dico, &c.*

20 Probant testimonio Aristo. 8. lib. Phys. tex. 23. & 28. vbi expressè docet, non viuentia non moueri actiuè à se, sed ab eo, quod ea genuit, sed quod mouetur actiuè ab alio extrinseco, non habet principium intrinsecum motus, sed solum passiuum, quia solum est receptiuum motus; ergo materia, & forma harum rerum passiua solum principia motus esse possunt. Probat Scotus ratione, quia natura est intrinsecum principium motus, nõ intrinsecum, vt actiuum, quia omne principium intrinsecum esset actiuum; ergo est principium intrinsecũ, vt passiuum, quare formæ cõueniet, vt principio passiuo, & merito quidem, quia sicut per formam constituitur res naturalis in suo esse specifico, ita constituitur, tanquam receptiua motus, etsi per formam receptiua est, forma quoque ipsa suo modo erit principium receptiuum, seu passiuum. Hæc tamen sententia expressè est contra Arist. atque etiam contra rationem. Contra Arist. quidẽ, quia in principio huius cap. docet naturã præcipuè conuenire animalib⁹ integris, & partibus eorũ his verbis. *Natura quidem sunt animalia, & partes ipsorum*. Ergo falsum est fundamẽtum Simplicij, quod non definiatur ab Arist. natura viuentiũ. Falsum est etiam, quod colligit, nempè formam solum esse posse principium passiuũ motus: cum euidens sit, & ab eo cõcessum, formam in viuentibus esse actiuum principiũ motus Quod vero sit contra rationem probo, quia motus vitalis est à principio intrinseco actiuo secundum Aristo. & omnes, vt nutritio, & augmentatio probant; ergo datur in viuentibus principium actiuum motus, quod non potest esse, nisi ratione formæ: cum à materia nulla possit efficientia prouenire. Atque etiam in non viuentibus sublunaribus datur semper principium motus actiuum, vt grauitas, & leuitas, quæ cum potentia naturalis sit à natura grauis effectiuè procedens, non potest nõ procedere effectiuè à forma eorum, & eius virtute

con-

concurre effectiuè ad motum, quare forma ipsa principalius, quam grauitas erit actiuum principium motus. Quod verum est ac necessarium, etiam, si moueantur à generante, sed in hoc solum potest esse differentia, quod si moueantur à generante, forma, & grauitas solum erunt principia actiua instrumentalia motus, si vero moueantur à se, forma erit principium actiuum principale vt, quo, grauitas vero instrumentale.

21 Communis igitur sententia, & vera tenet, principium, & causa in definitione naturæ abstrahere, à principio actiuo, & passiuo, & indifferenter conuenire vtriq. sed formam in corporibus sublunaribus semper esse principium actiuum, materiam vero semper passiuum, in cœlestibus vero vtranque esse principium passiuum, sicut totum ipsum cœlum ex vtraq. compositum passiuum tantum principium est. Ita D. Tho. lectione prima horum commentariorum, quem secuntur cæteri interpretes Aristotelis. Ad testimonium Arist. Respōdeo, quod licet non viuentia moueantur à generante ex mēte eius, falsum est, quod solum habeant principium passiuum intrinsecum motus, nam verè habent actiuum saltem instrumentale, quod est forma simul cum grauitate, & leuitate. Ad arg. Scoti concedenda est prior pars minoris, quod natura non sit principium motus, vt actiuum, sed negāda posterior, quod sit principium motus, vt passiuum, nam si ita esset in viuentibus non esset natura, nec essent entia naturalia, sed natura est principium motus, vt abstrahens ab actiuo, & passiuo, & ita vtrique conueniens, sed actiuo perfectius propter specialem rationem eius longè perfectiorem.

An, & quomodo priuatio sit natura.

De priuatione tandem vtrumque dubitamus, an sit natura, & quomodo ei conueniat definitio. Et prima opinio negat priuationem vllo modo esse naturam. Ita Sotus capite præsenti, & Pererius lib. 7. de natura cap. 4. Probatur 1. ex definitione naturæ, quæ est *principium, & causa motus, & quietis*. Sed licet priuatio sit aliquo modo principium motus, nempe generationis, non potest esse vllo modo causa, cum non possit habere influxum circa illam, nec potest esse vllo modo principium quietis: cum desinat esse per mutationem, cuius principium est; ergo nec potest esse vllo modo natura. Secundo, quia natura rerum est substantia earum, sed priuatio non est substantia, imo neq. habet vllam entitatem positiuam, sed per se, & simpliciter est nō ens, & respectu materiæ potius se habet ad modum accidentis; ergo non est natura. 22

Secunda opinio est opposita, quod priuatio sit natura. Ita Themistius in sua Paraphrasi, super lib. 2. Phys. nu. 15. Simplicius, Albertus Magnus, Villalp. Toletus, & Conimbr. cap. præsenti. Et probatur ex Aristotele, qui ad finem huius capitis postquam probauit formam esse perfectiorem naturam, quam materia, subiunxit, priuationem etiam esse naturam, cū sit quodammodo forma, his verbis. *Forma itaque natura est, sed forma, & natura dupliciter dicitur, etenim priuatio forma quodammodo est.* Sed exponunt autores oppositæ sentētiæ hęc verba dupliciter. Primo de forma accidentali. Secundo de forma substantiali generanda, quam dicunt priuationem ponere in materia: cum sit principiū generatio-

rationis eius. Sed neutra expositio quicquam valet, non prima, quia expresse loquitur Arist. de forma, quæ est natura, & hanc diuidit in formam positiuam, & priuationem, quam appellat quodãmodo formã, sed forma, quæ est natura est substantialis; erno non habet locum expositio de forma accidentali. Nec aliquid valet secunda expositio, quia priuatio non ponit per se formam in materia, sed per accidẽs, alioqui si per se eam poneret, cum per eius aduẽtum destruatur, per se intenderet propriam destructionem, quod repugnat. Et licet per se eam poneret, non possunt verba Aristoteles de forma intelligi, sed necessario de priuatione, quia asserit esse quodammodo formam, forma autem, quam ponit, simpliciter forma est.

23 Probatur deinde ratione, quia priuatio est principium generationis per se, & generatio est motus; ergo est principium motus per se, vt dicitur in difinitione naturæ, quare erit etiam natura. Etsi dicas id non sufficere, quia non est causa. Contra hoc est primo, quod non requiritur esse causam, sed satis est esse principium, nam licet copulatiuè accipiãtur verba, sensus eorum est, vt vidimus, naturam esse principium motus secundum se, & aliquando etiam esse causam, si addat influxum, & tunc perfectiorem habere rationẽ naturæ. Sed ad rationem naturæ absolutam sufficit esse principium. Secundo, quia licet priuatio non sit causa generationis, est tamen causa corruptionis: cum sit terminus ad quem eius, qui habet rationẽ finis, & formæ, & ideo suo modo in eam influit, quamuis nõ positiuè, sed negatiuè, quia nec corruptio positiua mutatio est, sed negatiua.

In hac re nostra sententia est, priuationem non esse naturam vniuocè cũ forma, & materia, sed analogicè, et ideo non simpliciter, sed secundũ quid, quod verba Aristo. citata probãt, cum non dicat esse formam, aut naturam simpliciter, sed quodammodo, quod absq. dubio additum diminuens est. Et natura ipsa priuationis, quia solum potest habere rationem naturæ, in quantum est forma, sed nõ est propriè forma, sed impropriissimè, & per quandam similitudinem; quare sicut est forma solum per similitudinem, ita solum per similitudinem est natura, & propterea nõ vniuocè, sed analogicè, & secundũ quid. Et arg. primæ opinionis solum probant non esse naturã simpliciter substantiã, vel ens, sed priuatiuè, quod tamen sufficit, vt ad speciem, & prædicamentum formæ substantialis reducatur. Nec obstat, quod se habeat ad materiam per modum accidentis, quia eundem fere modum habet forma, & non ideo desinit esse substantia, nec etiam priuatio suo modo. Et etiam argumenta secundæ opinionis non probãt alio modo esse naturam, quam per analogiã, vt per se est manifestum, nam cum natura per se dicat positiuam entitatem, etiam simpliciter dicit positiuum principium motus, & solũ priuatio in hoc sẽsu potest esse principium secundum quid. Nec obstat, quod simpliciter sit enumerata inter principia naturalis generationis, quia principium generationis vniuersaliorem rationem dicit, quã natura, & ideo imperfectiorem, natura vero simpliciter sumpta addit substantiam, & essentiam rei, quæ de sola entitate positiua simpliciter dicantur, per quam res est principium motus, ideo plus requiritur, vt priuatio sit simpliciter natura, quam vt 24

vt sit simpliciter principium generationis.

QVAESTIO. III.

V. definitio naturæ conueniat animæ præsertim rationali.

25 FOrmæ substantiales sunt in duplici differentia, quædam inferioris ordinis, quæ non sunt principia vitę, sed composita quædam substantialia vitæ expertia constituunt, quæ ad vnam operationem, vel alteram determinantur, easque eodem modo semper exercent, & ideo omnes partes corporis eiusdẽ rationis habent, quæ propterea homo geneę vocãtur. Alię formæ sunt ordinis superioris, quarũ superior, ac perfectior virtus in eo ostenditur, quod natæ sunt informare corpora vitæ prædita, ac diuersarum partium, & membrorum, in quibus, non vnius, aut alterius tãtum operationis principia sunt, sed diuersarum, nec eodẽ modo semper exercent omnes, sed quasdam diuersis modis, & istæ dicũtur animæ, de quibus præcipuum quoddam opus philosophicum edidit Arist. quod de anima vocauit, in cuius principio duplici definitione definit animam. Prima talis est. *Anima est actus corporis physici organici potentiam vitam habentis.* Secũda vero ita habet, anima est *principiũ, quo mouemur, sentimus, & intelligimus.* Anima autem triplex est, vegetatiua, quæ est principium nutritionis in plantis, sensitiua, quæ est principium sensationis in animalibus, & rationa-
26 lis, quæ est principium ratiocinandi, atque intelligendi in hominibus. Et ita se habent, vt secũda includat omnes perfectiones primæ, & aliquem gradum perfectiorem supra eas addat, & tertia perfectionem duarum, supra quas addit gradum perfectiorem, vt anima sensitiua habet perfectionem vegetandi, & supra eam addit aliam maiorem sentiendi, & ideo vtriusque operationis principiũ est, & alterius etiam, quæ vocatur motus localis progresiuus, & anima rationalis habet perfectiones vegetandi, & sentiendi, & addit aliam longe maiorem, nempe gradum rationalitatis, & ideo principium est vegetandi, sentiendi, mouẽdi localiter, & ratiocinandi, hoc est intelligendi, & volendi. Quia ergo formæ istæ altioris ordinis sunt, vidẽtur excedere rationẽ naturæ definitæ ab Arist. quæ solum inferioribus formis conuenire videtur, quasi natura, & naturale modum essendi, & operandi ad vnum determinatum significẽt. Propterea dubitatum est, an formæ istæ præsertim rationalis longè perfectior sint natura, cui definitio verè, & propriè conueniat.

Et propterea prima opinio exclu- 27
dit omnes à ratione, & definitione naturæ. Ita Auicena lib. 1. suæ sufficiẽtię cap. 5. Simplicius cap. præsenti, & Albertus Magnus 1. lib. Phys. tract. 28
1. ca. 2. & li. de origine animæ ca. 4. Probatur testimonio Aristotelis 4. lib. de partibus animalium ca. 1. vbi plures animas excludit à ratione naturæ his verbis: *Constat igitur non de anima disserere omni oportere: quandoquidem non omnis animæ natura est; sed aliqua eius pars vna, aut etiam plures* Et deinde ratione. Primo, quia forma naturalis hæc habet sibi intrinseca, vt educatur de potentia materiæ, ab eaq; intrinsecè depẽdeat, vt sit terminus generationis, & quasi finis eius, vt expresse docet Aristoteles cap. præsenti, & propterea dicit formam esse perfectiorem naturam, quam materia,

& cum ex dependentia inesse oriatur dependentia in operando, hinc prouenit, vt sit principium operationum ab eadem materia dependentium, sed anima rationalis nihil horum habet: neque enim educitur de potentia materiæ, sed ex nihilo creatur à Deo, & ideo non est forma materialis, sed purè spiritualis. Neque dependet à materia inesse, neque in præcipuis operationibus, quarũ principiũ est, vt sunt intelligere, & velle, vnde, nec est terminus generationis, sed creationis; ergo non est forma naturalis, nec conuenit ei definitio naturæ.

Secundo, natura est principiũ motus, sed anima rationalis, saltem secũdum vltimum gradum rationalitatis non est principium motus; ergo saltem, vt rationalis non est natura. Probatur minor, quia vt rationalis est, solum est principium intelligendi, & volendi, sed intelligere, & velle, nõ sunt motus, sed operationes, quædam spirituales, & purè immateriales, quæ ideò non recipiuntur in corpore; ergo non est natura.

28 Secunda opinio animam vegetatiuam, & sensitiuam asserit esse naturam, atque etiam rationalem secundum gradus vegetandi, & sentiendi, quos continet, non tamen secundum gradum rationalitatis, secundum quẽ naturalia excedit, & ideo, vt rationali non conuenire illi definitionem naturæ. Huius opinionis meminit Toletus quæst. 2. Proœmiali in lib. de Anima. Alij denique, quos ibidem refert animam rationalem secũdum vltimum gradum rationalitatis dupliciter considerari aiunt. Primo, vt est principium intellectionis dependentis à phantasmate, per quã corporalia intelligit. Secundo, vt est principium alterius intellectionis, quam habet in corpore, sine dependentia à phantasmate, per quam seipsam, & Angelos intelligit, & sub prima consideratione esse naturam, quia est principium motus, nẽpe intellectionis dependentis à phãtasmate, quæ motus physicus est, sub communi ratione, qua sumitur motus in definitione naturæ, sub secunda vero consideratione non esse naturam, quia nullius motus principiũ est, nam cum intellectio illa non dependeat a sensibus, nec motus vocari potest.

Vera autem doctrina, & omnino tenenda his conclusionibus explicatur. Prima est de anima vegetatiua, & sensitiua. Vtraque hæc anima verè, & propriè est natura, cui conuenit definitio naturæ ab Aristotele designata. Hæc habetur apud Aristotelem 1. libr. de partibus animalium cap. 1. & lib. 1. de Anima textu 1. quibus locis de Anima in vniuersali, & in particulari de anima sensitiua, quæ simul est vegetatiua docet naturam esse, & ideo per se pertinere ad Philosophum naturalem considerationem eius. Et ita sentiunt omnes interpretes Aristotelis, tam antiqui, quam moderni, non solum capite præsenti, sed etiam libro 1. de Anima in principio. Et probatur euidenti ratione. Quia vtraque anima est principium motus, vegetatiua quidem nutritionis, & augmentationis, sensitiua vero motus localis, (quem vocãt progresiuũ) & omnium sensationum, quæ veri motus sunt sub generali ratione, sub qua cõsideratur motus in definitione naturæ, sunt enim mutationes quędã corporeæ, & materiales, per quas mutantur potẽtiæ sensitiuæ; ergo vera ratio naturę conuenit his formis. Et q de eis dicimus, de anima rationali intelli-

intelligendum est secundum eosdem gradus vegetandi,& sentiendi, quos continet. Per quos euidens est esse principium eorũdem motuum naturalium.

Secunda conclusio,anima rationalis etiam secundum vltimum gradũ rationalitatis, non solum est natura, sed perfectissima natura, & ei cõuenit eadẽ definitio naturæ tradita ab Arist. Ita sentiunt D.T. Alex. simpl. cap. præsenti. Tolet. q.2. procemiali in lib.de Anima, Conimb.etiam cap. præsenti,Sua.to.1.dis.1.sec.2.n.17. Vt autem probemus hanc conclusionem,supponendum est tanquã fundamentum certissimum,quod anima rationalis, vt rationalis est vera forma corporis. Hoc est certũ in fide catholica,quia definitum ab ecclesia in Concilio Lateranensi sub Leone 10. & in Concilio Vienensi sub Clemente 5.& habetur definitio in Clemẽtina vnica de suma Trinitate,& fide catholica. Et probat. euidenti ratione, quia anima rationalis secundum gradum rationalitatis cõstituit hominẽ specie distinctum à cæteris animalibus,sed repugnat essentiã,vel speciẽ hominis resultare ex vnione animæ ad corpus per solam assistẽtiam extrinsecã motoris ad mobile, sed omnino requiritur informatio materię, & vnio substantialis cum ea, per quã fiat ex vtraq. substantiale compositum talis speciei; ergo anima rationalis, vt rationalis est vera forma corporis. Ex quo intelligitur positionem Platonis,quam refert D.Th. 1.p.q.76.art.3.asserentis animam intellectiuam non esse formam corporis,sed solum ei assistere ad motũ,cęterasq.operationes,sicut gubernator assistit naui, errorẽ esse,non solũ cõtra fidem catholicã, sed etiam aduersus principia veræ Philos.naturalis.

Ex hac igitur veritate colligitur primum arg. ad probandam conclusionem nostrã,hoc modo. Anima rationalis est vera, & naturalis forma corporis constituens cum eo compositum naturale, quod vocatur homo: ergo est vera natura. Prob.consequẽtia,quia natura,vt docet expresse Aristoteles cap. præs.de materia,& forma dicitur propriè, tanquam de partibus integræ naturæ, ex vtraq. compositæ. Secun.ex definitione naturæ, quæ est principium motus,anima rationalis non solum secundum gradus vegetandi,& sentiendi est principiũ motus nutritionis, augmentationis, localis,ac sensationis, sed etiam secundum gradũ rationalitatis est principiũ admirationis, actus ridẽdi, flẽdi,& loquendi, qui omnes procedũt ab homine,vt homo est, & consequẽter ab anima,vt rationali, à qua etiã procedit, vt operationes sensitiuæ qui veri motus sunt, ordinẽtur ad intelligendũ, est etiam principiũ intellectionis dependentis à phantasmate,& sensibus,quæ ideo mutatio physica est,& motus etiã physicus,prout sumitur in definitione naturæ; ergo verè, & propriè est natura, cui definitio conuenit. Colligitur etiam nostra conclusio euidenter ex doctrina Arist. qui in 3.lib.de Anima, agit ex professo de anima rationali, vt est principium intellectionis dependentis à phantasmate,cui non solum intellectum cognoscentem tribuit, sed etiam agentem ad productionem specierum intelligibilium mediis phantasmatibus; ergo agit de illa, vt intellectiua,& rationalis est,sed lib.de Anima sunt præcipua pars Philosop. naturalis;ergo sentit consideratiionẽ animę rationalis,vt talis per se pertinere ad Philosophiã naturalem. Ex quo sequitur euidenter ex mẽte eius

esse naturam, quod etiam docuit ca. sequenti, vbi duplicem eius statum insinuat, primum, quem habet in corpore, & hoc modo ad naturalem philosophiam, tanquam vera, & naturalis forma corporis, veraque proinde natura pertinere docet. Secũdum, separationis à corpore, in quo non est principium alicuius motus, sed solius intellectionis, & volitionis, non dependentium à sensibus, quia in eo statu non intelligit per species acceptas à rebus mediis sensibus, sed naturaliter infusas à Deo, nam tales debẽtur illi statui naturali, & ideo secũdum hunc statum non esse actu formam, quare nec esse naturam, nec eius considerationem pertinere ad philosophũ naturalem, sed ad primum, qui est metaphysicus. Et hæc doctrina verissima est, & recepta ab omnibus autoribus citatis pro nostra sententia.

32 Ad testimonium Arist. adductum pro prima opinione respondeo intelligendum esse ex his, quæ modo dicebamus docere Arist. de Anima rationali cap. sequenti, nempe, quod licet anima rationalis secundum vltimum gradũ rationalitatis pertineat ad considerationem philosophiæ naturalis, non tamen secundum vtrunque statum informationis materiæ, & separationis ab ea, sed solum secũdum primum, quia in eo statu officiũ veræ formę naturalis exercet, & principium plurium motuum naturaliũ est, & ideò verè, & propriæ natura, cui definitio conuenit. In statu vero separationis, nec officiũ formæ exercet, nec principiũ motus est, & ideo secundum eũ non est natura, nec ei cõuenit definitio, nec pertinet ad cõsiderationem philosophicam, sed metaphysicam, quemadmodũ aliæ substantiæ spirituales independentes à materia.

Ad 1. arg. negandum est, quod illa omnia, quæ enumerãtur, pertineãt 33
ad rationem formæ physicæ, vt tali, sed potius sunt imperfectiones eius, à quibus concedimus animam rationalem liberam esse, ex hoc tamen nõ sequitur eam non esse naturam, sed potius, quod sit natura perfectissima habens, quæcunque pertinent ad rationẽ formæ, seclusis imperfectionibus formarum purè materialium. Quod vero non sit terminus generationis, distinguendum est, nam secundum suum esse ita verum est, sed secundum informationem materię, vel vnionẽ ad corpus verè terminat generationem, & ideo finis eius est, in quem ordinatur. Atque etiam est distinguendum, quod dicitur non esse corpoream, sed purè spiritualem, nã corporeum dupliciter sumitur, vt ꝙ, & vt quo, & illud est corporeum primo modo, quod habet partes, ex quibus componitur corpus, vt homo, vel leo, corporeum vero, vt quo, est illud, quod tribuit alteri esse corporeum, licet corpore, & partibus careat, vel inse sit spirituale, & hoc modo anima rationalis corporea est, & materialis tribuẽs materię, aut corpori esse corporeum, & hoc est esse corpoream tanquam formam, & ideo tãquam veram naturam, cui definito conuenit.

QVESTIO. IIII.

An ars possit efficere opera naturæ.

MVlta de rebus artificialibus adducit Aristot. cap. præsenti. Vt
differentiam inter artem, & naturã 34
cõstituat, ex eaque colligat, illa, quæ per artẽ fiunt, nõ habere in se principium motus intrinsecũ, sicut habent naturalia, atq. etiã definitionem naturæ in eo consistentem, ꝙ sit principium

pium intrinsecum motus, ideo vt me lius definitionē naturę intelligamus, disputādū est, an naturalia ad eo sint perfectiora his, quæ fiunt per artem, vt nunquam possint hæc perfectionem naturalium attingere. Quod vt melius fiat duo sunt prius explicanda primum, in quibus nam conueniāt artificialia cū naturalibus, & in quibus ab eis differant. Secūdum an naturalia sint perfectiora artificialib'.

Explicatur in quibus assimilentur artificialia naturalibus, & in quibus ab eis differant.

INter multa, in quibus artificialia assimilantur naturalibus, hęc sunt præcipua, primum, quod sicut naturalia procedunt à suis agentibus per modum cuiusdam similitudinis, ita vt similem formam inducat agens in materiam, ei per quam ipsum habet esse, & virtutem operādi, ita artifex producit effectum artificialem similē formæ, aut exemplari pręcōcepto, quod habet in mente, prius namque fabricatur domū apud se, deinde ad similitudinem exemplaris in mente formati, eam fabricatur extra. Secundo assimilātur in modo agendi, quia sicut agens naturale, non statim, neq, vno (vt aiunt) ictu producit effectū secūdum vltimam perfectionem, sed prius subesse imperfecto paulatim eum perficiens, quousque vltimam perfectionem ei tribuit: principio enim embrionem quendam vix formatum, membrisque distinctum natura producit, quem paulatim sub altiori forma perficit, & tandem sub vltima perfectione specifica hominis, aut alterius animalis in lucem edit, ita artifex prius præconceptum opus leuiter adūbrat, post vero perfectioribus delineamentis illud perficit, ac tandem perfectam speciem artis ei confert. Et hanc similitudinē tradit Aristo. 2. lib. de Generatione animalium cap. 4. post medium.

Tertio, similitudo etiam in modo operandi cōsistit, quia sicut agens naturale non producit effectū, nisi præsupposita materia, quam prius dispo nit, ac determinat ad talem formam: cum ex se indifferens esset, ita artifex materiam pręsupponit, vt lignū, aut lapidem, eā expolit, aptamq. efficit ad talem formam artificialem suscipiendam, quam inducere intēdit: cum prius rudis, & inepta esset, atq. indifferens ad suscipiendas plures. 35 Conueniunt 4. in eo, quod sicut in rebus naturalibus contingunt aliquando mōstra, vel ex defectu, aut superabundantia, vel indispositione materiæ, vel propter contrariam causam impedientem, à qua vincitur agens, ita in operibus artis contingere solent monstra. Assimilantur tandem in modo operādi, sine deliberatione, imo ex determinatione naturali ad vnum, quem habet semper natura, & quem imitātur quædam artes, vt docet Arist. 3. lib. Ethic. cap. 3. quæ per certa quædam, atq. statuta media attingūt finem, cuiusmodi sunt ars saltandi, atque formandi litteras, & similes, non enim consultat, nec delibe rat faber lignarius, vtrum prius secandum sit, aut dolandum. Sed media determinata, modo quasi naturali assumit, vt p ea inducat formā artis.

Licet autem in his, & aliis assimilētur, in multis aliis differunt. In primo quidem, quia natura est ipsamet substantia rerum, ars vero non pertinet ad substantiam artificis, sed accidens quodam est ei superadditum ad prædicamentum qualitatis, & speciē habitus pertinens. Vnde sequitur, 9 36

natura sit principium motus intrinsecum effectiuum, vel saltem passiuũ, ars vero directiuum tantum, præsupponit enim naturales motus mẽbrorum eosque dirigit, modum constituens, quo exercẽdi sunt. Ex quo fit, quod si aliquem motum naturalem sursum, aut deorsum solent habere artificialia, nõ ab arte, tãquam à principio procedat, sed à natura earum rerum, quæ materia eiusdem artis sunt. Secundo differunt, quod omnes partes, & principia rei naturalis sunt à natura, vt de partibus, & principiis animalium docuit Aristo. in principio huius cap, vt materia, forma, caput, brachiũ, & pedes. In artificialibus vero, licet effectus fiat per artẽ, non tamen principia omnia & partes eius, vt patet in domo, quæ licet sit ab arte, principia tamẽ, & plures eius partes sunt à natura, vt ligna, lapides, & multa alia. Differunt 3. ex parte materiæ, quæ in naturalibus est incompleta substãtia, in artificialibus vero completa, vt lignum, aut lapis. 4. ex parte formæ, quę in naturalibus substantia est, & vnum substantiale cum materia constituẽs: in artificialibus vero quoddam accidens superadditum, cõstituens cum materia cõpositum accidentale. Quarto differunt, quod forma artificialis in sola superficie materiæ consistit vlterius non trãsiens, naturalis vero materiæ viscera penetrat. Postremam differẽtiam posuit D. Tho. 2. lib. contra gẽtes cap. 76. quod forma inducta per artem non consequitur virtutem artis, hoc est virtutem producendi aliã formam similem per actionem artis, sicut formæ naturales productæ per alias, vt plurimum consecuntur virtutem producẽdi alias similes, vt forma ignis producta potest alteram similem ligno imprimere.

Quod natura sit perfectior arte simpliciter, sed minus perfecta secundum quid.

Ex his facilè colligi potest, naturã esse simpliciter perfectiorem arte, probatur duplici ratione, prima, quia natura est substantia rerum, ars vero accidens eis superadditum, sed substantia est perfectior accidente; ergo natura est perfectior arte. Secũdo, quia natura est, quasi finis artis, tanto enim excellentior est ars, & opus eius, quanto magis imitatur naturam, sed finis est perfectior medio ad illum consequendum ordinato; ergo natura est perfectior arte. Simpliciter autem perfectiorem esse dicimus, quia secundũ quid ars est perfectior, sicut substantia simpliciter est perfectior accidentibus, sed hęc sunt perfectiora secundum quid, in quantum substantia ipsa perficitur accidẽtibus, tanquam proprio, ac naturali ornatu, ita natura perficitur per artẽ, & opera eius, & quasi illustratur, atq eleuatur, & longè perfectior apparet, in quo sensu verum est illud axioma satis tritum, *ars perficit naturã*, & ex hoc videmus, quasi nouum quẽdam mundum, vel innouatum certè, & maximè perfectum processisse, ex vsu diuersarum artium, vt existimari possit in rerum naturalium conditione, quasi prima huius mundi fundamenta iecisse Deum, per diuersarum vero artium opera ad perfectũ, vsque eum perduxisse. Tribus igitur modis comparare possumus naturalia cum artificialibus. Primo, si accipiamus naturam, vt perfectam per artem, & hoc modo certum est perfectiorem esse seipsa simpliciter sumpta. Secundo, si accipiamus artificialia, vt includunt naturalia, tanquam materiam, & hoc etiam modo est cer- 37

tum

tũ perfectiora esse naturalibus, perfectior est enim statua secundum omnia, quę includit rudi ligno, quia sub tali consideratione perfectionem simul naturæ, & propriam continent. Tertio accipi possunt ita, vt nõ se includant, sed vt sint diuersi ordinis, & hoc est ea comparare simpliciter, quo pacto natura perfectior est arte, & naturalia perfectiora artificialibus, vt probauimus.

38 His suppositis, ad quæst. propositã procedendũ est, an ars possit aliquãdo producere opera naturæ, aut naturalia. Et videtur posse, primo, quia Aegyptiorum sapiẽtes, aut Magi, vt scriptura sacra docet in lib. Exodi, contendentes cum Moyse, magnos quosdam serpentes ediderunt per artem magicam, non solum apparẽtes, sed veros. Vt asserit Origenes hom. 13. in Marcũ, & ex sanctis patribus, Aug. 3. lib. de Trinitate, cap. 7. & li. 83. qq. q. 76. & D. Th. q. 6. de potẽtia art. 5. ex quo facto colligitur artem posse attingere effectus naturę. Deinde per artem chimicam fiũt aurum, & argentum, ex cõmixtione aliorum metallorum, & veram quidem, vt tenent multi graues autores, Albertus Mag. lib. 3. de mineralibus cap. 1. Hẽricus quodlib. 5. q. 3. Antonius Mirãdulanus lib. 9. de euersione singularis certaminis sect. 7. Zimara in trac. de differentiis naturæ, & artis. Quorum sentẽtiam videtur probasse D. Tho. 22. q. 77. art. 2. Et tandem quia virtute quarundam aliarum artium producuntur nõ solum naturales effectus, sed quasi miraculosi, & quos natura ipsa non potest attingere, vt probatur anulorum exẽplo, & quarũdam imaginum Astronomicarum, quæ sub certo astrorum situ, atque aspectu compinguntur, quarum virtute multa supra consuetum ordinẽ naturæ fieri testantur Porphyrius, quem citat D. Aug. 10. lib. de ciuitate Dei cap. 11. Plato in Dialogo de iusto, & Plotinus lib. 4. Aeneadis 4. cap. 4. & in horum confirmatione referunt Plato in Menone, & Aristo. 1. lib. politicorum cap. 3. & 1. lib. de Anima cap. 3. tex. 44. de statuis Dædali, quod huc, & illuc ambulantes discurrebant, & de columba architæ volasse, refert Gelius lib. 10. noctiũ atticarum cap. 12. atque de sphæra quadam vitrea archimedis habetur, apud Ciceronẽ lib. 2. de natura Deorum proprios quosdam motus, habuisse. Ex quibus efficaciter videtur colligi artem non solum attingere opera naturæ, sed ea superare.

Veritas huius rei hac conclusione explicatur, ars non potest attingere 39 operã naturæ, ea vẽ efficere propria virtute, aut tãquam causa per se, sed solum tanquam causa sine qua nõ applicando actiua passiuis. Prima pars expressa est apud Arist. cap. præsenti, vbi docet artificialia non habere in se principium motus intrinsecum, imo neque vllam agendi virtutem. Et ita sentiunt omnes eius interpretes. Intelligitur autem de artificialibus formaliter, & vt distincta sunt à naturalibus, & ratione sui, aut virtute propria, nam vt ea tãquam subiecta includunt, attingere poterunt opera naturæ, sed hoc nõ erit ratione sui, nec propria virtute, sed ratione, & virtute eorundem naturalium. Probatur hoc arg. artificialia, vt talia sunt, non sunt substantiæ, sed accidentia quædam, & quæ non procedunt à substantia, sed ab aliqua causa extrinseca, nempe ab arte per quã inducta sunt; ergo nõ habẽt virtutẽ, per quam possint efficere opera naturæ, nec principium motus intrinsecum. Probatur consequentia,

quia opera naturæ perfectiora sunt artificialibus, ergo nõ possunt ea attingere virtute propria, alioqui effectus erit perfectior propria causa, nec virtute substantiæ, à qua cum nõ procedant, nec eius instrumenta esse posint, ideò nullo modo ea poterunt attingere. Secundam vero partem, quod posint ea attingere, tanquam causa, sine qua non applicando actiua pasiuis docet expresse D. August. 10. lib. de ciuitate Dei cap. 11. asserens dæmonum industria plures effectus naturales fieri, & aliquando præter communem cursum naturæ, cuius rationem reddit, quia cum per scientiam naturalem, quam habent perfectisimam: virtutes rerum natu-
40 ralium euidenter cognoscant, sciunt quoque sic actiua pasiuis applicare, vt sic applicata tales effectus edere posint. Ita etiam docet D. Thom. ex eodem Aug. 22. q. 77. art. 2. ad 1. & est communis sententia totius schole Philosophicæ. Probatur euidenti experientia in arte Medicinæ, per quam ita benè solent applicari virtutes naturales lapidum, herbarum, & radicum humanis corporibus, vt non solum sanitatem naturalem eis conferant, sed aliquando mirabilem, & quæ videtur quasi præter communẽ cursum naturæ inducta. Et in rebus familiaribus videmus pullorum generationem fieri per solam gallinæ applicationẽ, cuius calore quasi fouetur sementina virtus in ouis existens & pullos edit, quem effectum efficere etiam solet humana industria per quam eis applicantur quædam alia corpora calida, & si alia diuersa eis applicarentur, non procederet talis effectus, quia causam per se eius non iuuaret. Itaque quotiescunq; effectus naturales videntur ab arte procedere dæmonum, vel hominum: à virtute rerum naturalium, quæ ad illos applicantur procedunt, tanquam à causa per se, ab arte vero solũ vt ab applicante, & quia aproximatio, seu applicatio agentis ad passum est causa, sine qua non fieret ab eis effectus, ideo dicitur causa sine qua non, & hunc solum modum causalitatis circa opera, vel effectus naturæ possunt habere artes dæmonum vel hominum. Et præter hunc modum causalitatis habent
alium, non circa substãtiam operum 35
naturalium, sed circa modum, quo fiunt, vel exercentur, vt in arte canẽdi, & saltãdi videmus, quibus moderantur operationes, aut motus membrorum, atque instrumentorum naturalium, vt eleganter, numerosè, atq. concinè exerceantur.

Ex quibus non est iam difficile tria illa explicare, quæ pro contraria par- 41
te opposita sunt, & ad primum de serpentibus Magorum, dicendum est animalia esse in duplici differentia, quædam perfecta, quę solum ex semine generari possunt, vt equi, aut leones, alia imperfecta, quæ semper, vel saltem aliquando generantur sine semine ex materia putrida per applicationem causarum naturalium ad illã, & tales sunt ex reptilibus multa, & ex minutisimis aliis animalibus, & hæc possunt generari arte dęmonum per applicationem actiuorum ad pasiua, ex quibus arbitror esse ranas, muscas, atq. serpentes, illa vero solũ possunt generari à causis per se, per virtutem seminalem. Nunc ergo dicimus Magos illos arte dęmonum edidisse serpentes illos (quos concedimus veros fuisse) non per virtutem artis, sed per virtutem causarum naturalium, quas applicabant ad tales effectus producendos, artem vero solum concurrisse, tanquam causam sine qua non.

Et si

42 Et si dicatur possibile fuisse, quod serpentes fierent per applicationem actiuorum ad passiua, parui quidem, quales solent fieri in prima sui generatione, sed à principio ita magnos fieri, non fuit possibile per virtutem naturalem causarum, & ideo nec vlla dæmonum arte, quare si veri fuerunt necesse est dicere diuina virtute adiuuante fuisse factos, quod videtur non solum absurdum, sed planè impium, nam cum fierent in confirmationem falsi, & ad decipiendum populum, sequeretur Deum sua virtute opera illa fecisse, vel certe suũ concursum præstasse, ad facienda propter hos fines. Respondeo, argumentũ conuincere, quod si veri fuerunt, nõ potuerunt fieri virtute naturali, sed diuina adiuuãte. Quod vero ita sint facti, nihil falsitatis, nihil impietatis continet, sed dicendum est, suũ concursum præstitisse Deum, non propter illos fines, sed propter bonum, nẽpè, vt mirabilior appareret serpens à Moyse factus, qui tam magnos serpentes Magorum deuorauit, & huius rei gratia sua virtute iuuasse naturales causas, vt eos possent ita magnos efficere à principio.

Ad secundum de arte chimica dicendum est ad effectum efficiendi verum aurum, & argentum vanam, ac delusoriam esse, neq. vnquam verum efficere, sed semper apparens, & fucatũ, ita sentiunt Aegidius, quodlib. 3. qu. 8. pro qua etiã refert Auicenam. Conciliator differentia 209. Cardanus lib. 17. de subtilitate, Pererius 8. lib. de causis cap. 19. D. Tho. in 2. d. 7. q. 3. art. primo, & q. 6. de potentia art. primo, quam sententiam non mutauit. 22. q. 77. art. 2. ad primum, vt nonnullis videtur, sed in eam potius videtur inclinasse. Et ratione probatur, quia in naturalibus illud indicatur simpliciter impossibile, quod nũquam potuit reduci ad actum, sed nũquam visum est, quod verum aurum fuerit factum per hanc artem, quin potius, vt referunt rerum metallicarum peritissimi: experientia compertum est triplicem habere defectum tale aurum, primum, quod vim ignis sustinere non potest, sed consumitur ab eo. Secundum, quod facile amittit colorem. Tertium, quod non est ductile in tenuissimas laminas, quas proprietates habere verum aurum nullus ignorat; ergo tale aurum verum non est, sed sophisticatum. Ideo vsus huius artis damnatus est ab Ecclesia in extrauaganti, *spondent*, in qua etiam damnatur venditio talis auri pro vero, & declaratur teneri illud vendentes ad restitutionem in integrum. Quod vero alia via fieri possit verum aurum, vel argentum applicando actiua passiuis nõ est improbabile, vt docet D. Th. 22. q. 77. art. 2. ad 1. 43

Ad vltimum negandum est, quod illa opera artis, vt talia vllum vnquã effectum, aut motum naturalem ediderint virtute propria, vel tanquam causæ per se, sed si aliquos effecisse videntur, non veros fuisse, sed solum rentes.

Sed, an formæ artificiales distinguantur realiter à re naturali, cui imprimuntur, vt forma statuæ à ligno, vel non. Moderni quidam tenent nõ distingui, quia solum sunt modi quidam rerum naturalium, per quos taliter se habent, vt forma domus non est, nisi ligna, & lapides sic se habentes. Mihi tamen videtur distingui realiter, quia naturalia, & artificialia habent causas per se distinctas realiter, nempe naturam, & artem; ergo sunt effectus realiter, vel saltem ex natura rei diuersi. Quod vero

sint modi rerum naturalium non probat indentitatem realem cum eis, vt per se est manifestum.

CAPVT SECVNDVM, quid inter Physicam, & Mathématicam differat.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem determinatũ est, quot modis natura dicitur, &c.

Breuis expositio text.

44 INTENTVM Aristot. in præsenti cap. est distinguere philosophiam naturalem, cuius pars est opus hoc à cæteris facultatibus, præsertim à Mathematicis disciplinis: cum quibus maiorem videtur affinitatem habere. Diuiditur autẽ caput in duas partes. In prima ostendit necessitatem separationis, eamque à prædictis facultatibus separat. In secũda probat philosophũ non de sola materia agere, sed præcipuè de forma.

Necessitas separandi has facultates consistit in hoc, quod videtur eãdem esse scientiam naturalem philosophiam cum mathematicis disciplinis, si ergo non assignetur ratio separationis, confundentur scientiæ, ex propria natura diuersæ, & omnium naturam nos ignorare probabitur, si nesciamus eas separare. Quod autem videatur eandẽ esse facultatem probat hac ratione, quia scientiæ distinguntur per obiecta, quorum naturã cõsiderant, sed idem est obiectum ab his facultatibus consideratum; ergo non erũt distinctæ. Probatur minor, nam mathematicus considerat plana, solida, longitudinem, & puncta, quæ sunt accidentia corporis naturalis, etiam à philosopho necessario consideranda, quia ad eũdem pertinet sciẽtem rem aliquam, & eius accidentia considerare. Separat igitur has facultates Arist. dicens hæc eadem, quæ in argu. assumuntur considerari ab his facultatibus, sed diuersa ratione, nã philosophus ea cõsiderat, vt sunt accidẽtia, ac termini corporis naturalis, atque sensibilis, mathematicæ vero, absque tali ordine ad corpus naturale, aut sensibile, quia ex propria natura abstrahunt facultates istæ à materia sensibili, quam philosophus considerat per se. Itaque ex diuerso modo considerandi easdem res separantur facultates istæ, quod est separari per diuersa obiecta formalia, & conuenire in eodem obiecto materiali, quod sufficit, vt diuersæ censeãtur essentialiter, nam distinctio essentialis scientiarum, nõ ex obiecto materiali, sed ex formali desumẽda est. mathematicus enim formas considerat, non considerata materia sensibili, cuius sunt affectiones, vel accidentia. Philosophus vero non solam formam, sed materiam quoque sensibilẽ, in qua est, & de cuius potentia educitur, contemplatur, quod in secunda parte capitis ex communi consensu philosophorum probat, qui nõ solam formam, sed magis ex professo materiale principium considerarũt. Dein de triplici ratione. Prima, quia sicut se habet ars ad artificialia, ita philosophia ad naturalia, sed artes non solam formam, quam in materia inducunt considerãt, sed ipsam quoq. materiam; ergo philosophus non solam formam naturalem, sed etiam materiam contemplatur.

Secundo, quia eiusdem facultatis est considerare finem, & ea, quæ ordinantur ad finem, sed forma est quasi 45

finis

finis materiæ: cum huius rei gratia mutetur materia per generationem, vt formam consequatur; ergo philosophus formam considerans, materiā quoque contemplatur. Tertio, quia ad facultatem considerantem vnum relatiuum pertinet consideratio alterius: cum relatiua sint simul cognitione, & definitione, ita vt vnū sine altero non possit cognosci, sed materia habet intrinsecum respectum ad formam; ergo non potest hæc considerari in philosophia, quin illa etiā consideretur.

CAPVT TERTIVM de Causis.

TEXTVS ARIST.

Determinatis autem his, considerandum est de causis, & quæ, & quot numero sunt, &c.

Breuis expositio tex.

INTENTVM huius cap. est, agere de causis rerum naturalium, nam si scientia est cognitio rei per suam causam, ad philosophiam agētem de ente naturali pertinebit causas eius explicare, ex quibus naturam, & rationē eius melius intelligere posit. Diuiditur autem caput in quatuor partes. In 1. diuidit causam rerum naturalium in quatuor genera. In 2. tradit tria documēta, quibus docet, quonammodo se habeāt causæ inter sese, atque etiam in ordine ad effectus. In 3. ostendit, quatuor alias diuisiones causarum contineri in omnibus, & singulis membris primæ diuisionis. Et tandem duo alia documenta tradit ad plenē intelligendam habitudinem causarum ad effectus, & effectuum ad causas.

Causa diuiditur in quatuor genera, in materiale, formale, efficiens, & 46
finale, incipit autem enumerare illa à materia, tanquam omnibus notissima. Et inquit genus causa materialis esse, *ex quo fit aliquid, cum insit*, vt ex ære statua. Cum insit addit, vt excludatur priuatio, ex qua quidem fit aliquid, tanquam ex termino à quo, sed non tāquam ex causa materiali, quia non permanet in cōposito, nec ei inest sicut materia, quæ pars eius est. Secundum genus causæ est formale, quod sic definit. *Est forma, atque exemplar, ratioque eius, quod quid erat esse*, exēplar vocans formam, quia vt agens naturale sibi simile producat per generationem, propriam formam sibi assumit, tanquam exemplar ad cuius similitudinem operetur. Asserit etiā formā esse rationem eius, quod quid erat esse, hoc est definitionis, & essētiæ rei, quia forma tribuit speciē, & definitionē rebus naturalibus. 3. genus causę efficiens est, cuius talē definitionem assignat. Efficiens est, *à quo primo incipit motus, & quies*. Vt consultor dicit est causa operis, & pater filij, quia opus faciendum à consultore primo incipit, & filius generādus à patre, sed primo incipere ait, vt excludantur cætera, à quibus hæc incipiunt, sed non primo. Postremum genus causæ finis est, sic definiendum, causa finalis est, *cuius gratia cætera fiūt*, nam efficiens à fine mouetur ad operandum, & eius gratia adhibet media pro eodem fine consequendo per suā operationē, vt finis generationis est effectum sibi similem producere, & gratia huius finis omnia fiunt ab agente.

In 2. p. tradit tria documenta, vt intelligatur ordo causarum inter se, 47
& ad

& ad effectus. Et est primum, *eiusdem effectus possunt esse plures causæ per se*, non quidem eiusdem generis, sed diuersorum, vt causa efficiens statuæ est statuarius, materialis æs. Secundũ *vna causa potest esse effectus alterius*, quod aliis verbis dici solet, *causæ sunt sibi inuicem causæ*. Quod etiam intelligitur de diuersis generibus causarum, non de eodem, vt medicina, cum sit effectus sanitatis in genere causę finalis, est causa efficiens eiusdem sanitatis. Tertium *eadem causa diuerso modo se habens potest causare effectus contrarios*. Vt gubernator præsens incolumitatem nauis causat, absens vero submersionem.

In 3. p. docet quatuor alias diuisiones causarum reperiri in omnib', & singulis generibus, nam in quocũque genere vna est causa prior, hoc est, vniuersalior, alia posterior, hoc est, minus vniuersalis, vt in efficientibus sol est causa vniuersalis hominis, & homo particularis. Secunda causa vna est per se, alia per accidẽs, causa per se est, *à qua, ut tali, procedit effectus*, per accidens vero, *quæ coniungitur accidentaliter causæ per se*, vt statuarius est causa per se statuæ, musicus vero est causa per accidens, quia ex accidenti coniungitur musica statuario. Tertia, causa cuiuslibet generis, alia est causa actu, alia potentia. Causa actu, vel actualis est, *quæ actu operatur*, causa in potentia, *quæ cũ agere possit, nihil actu operatur*. Vnde infert Arist. quod causa in actu simul est cum effectu, vt statuarius dum dormit, est causa in potentia, dum vero ligna dolat, est causa actu. Quarta diuisio, causa vna est simplex, quales sunt prædictę omnes in quocunque genere, alia cõposita ex duorum coniunctione, vt statuarius est causa simplex statuæ, & statuarius musicus causa composita.

Duas tandem regulas tradit obseruandas inter causas, & effectus, prima est, ad consequendam perfectam scientiam alicuius rei non esse sistẽdum in qualibet eius causa inuenta, sed summa quęrẽda est, hoc est causa per se, & proxima, ex hac enim perfecta sciẽtia debet procedere, talis causa est statuarius respectu statuæ. Secunda regula, in assignandis causis quorumlibet effectuum talis ordo seruari debet, vt singularis effectus singularis designetur causa, vniuersalis vero causa quoque vniuersalis, & effectus per se causa etiam per se, & non per accidens, effectus etiam in actu causa in actu, & effectus in potentia causa in potentia, vt hæc statua in hunc statuarium referẽda est, & statua in statuarium, & non in musicum, & pro causa motus debet assignari mouens, pro causa vero motus possibilis, non nisi mobile.

CAPVT SEPTIMVM, quod Physica per omnes causas demonstret.

TEXTVS ARIST.

Quod autem sint causæ, quod tot numero, quod dicimus manifestum est.

Breuis expositio tex.

DISPVTATIONEM de causis, quasi interruptam nobis tradidit Arist. interpositis tribus capitibus. 4. 5. & 6. de casu, & fortuna, & in 7. eam prosequitur, & absoluit, & ideo necesse est c. hoc 7. statim post tertium exponere, vt integram rationem causarum simul explicatam melius

melius intelligamus. Et intẽtum huius capitis est, confirmare quaternarium numerum causarum, probareq. non esse plures, nec pautiores, & hoc probat in prima parte: in secunda, probat omnes has quatuor causas cõsiderari per se in philosophia, & eis vti in suis demonstrationibus, & hæc est diuisio capitis.

Probat igitur in 1. p. quod quatuor sint genera causarum, ita, vt nec plura, nec pauciora hoc arg. quia tot sunt causæ, quod sunt interrogationes, propter quid aliquid fiat, vel sit; cũ interrogationes propter quid sit aliquid, vel est, ordinentur ad cognoscẽdam causam, sed interrogationes propter quid de re quacunque sunt quatuor, ita, vt nec plures sint, nec pautiores; ergo quatuor tãtum sunt causarum genera. Minorem probat, quia vel de re aliqua inquiritur propter quid sit talis, & respondemus per causam formalem, quia talem habet formam, vel à quo habeat esse, & respondemus per causam efficientẽ, vel cuius gratia fiat, aut sit, & respõdemus per finem, aut tandem, ex quo sit facta, & respõdemus per materiã, nec excogitari possunt plures interrogationes præter istas, vel quæ ad eas non reducantur.

Deindè vt probet in 2. par. quod
50 hæc omnia genera causarum per se pertineant ad considerationem physicam, præsupponit duo fundamenta. Primum est, quod ex causis ad generationem concurrentibus tria genera coincidunt in eadem re, nẽpe forma, efficiens, & finis, sed forma, & finis in eadem re numero: causa vero efficiens cum eis, non nisi in eadem re secundum speciem. Gratia exempli. In generatione ignis, forma ignis geniti continet genus causæ formalis, in quantum informat materiã, & per informationem constituit cõpositum cũ ea, sed eadem forma est finis, ad quem, generatio ordinatur. non tamen potest esse causa effieiẽs sui, & ideo non coincidit efficiens cũ fine, & forma in eadem re numero, sed solum in eadem specie, quia causa efficiens est forma ignis generantis, quæ est eiusdem speciei. Sed adhuc hoc asserit intelligendum esse in causis vniuocis, nã si æquiocè sint, formã habent diuersæ speciei ab ea, quæ fit per generationem, quare in generationibus, quæ immediatè fiũt à causis æquiuocis non possunt coincidere forma, & finis cum efficiente in eadem re numero, nec specie, vt per se est manifestum. Secundum fundamentum pertinet ad causam efficientem, quæ triplex est, mouens immota, qualis est prima causa, mouens mota, sed incorruptibilis, qualis est causa vniuersalis præter primam, vt cœlum, mouens mota, sed corruptibilis, qualis est ea, cuius forma imprimitur, vt ignis. Et consideratio primæ causæ petit specialem scientiam, à qua consideretur, nempe metaphy. vniuersalis vero, & incorruptibilis petit aliam facultatem, quæ est pars philosophiæ naturalis, nempè libri de Cœlo, mouens vero corruptibile pertinet ad aliã partem philosophię, nempe ad libros de Generatione, & corruptione.

His suppositis, probat omnia qua- 51
tuor genera causarum pertinere ad considerationem philosophicam hoc arg. Ad eandem scientiam ad quam pertinet considerare generationem alicuius rei, pertinet etiam considerare causas per se concurrentes ad talem generationem, sed philosophus per se contemplatur generationem rei naturalis; ergo etiam causas ad eam per se concurrentes, ad genera-

tionem

tionem autem rei naturalis per se cōcurrunt quatuor genera causarum; ergo per se pertinebunt omnes ad cōsiderationem philosophicam. Probatur hæc vltima pars minoris, quia in generatione inuenitur forma introducenda, cuius gratia fit generatio, & ecce formam, & finem, inuenitur subiectum de cuius potentia educitur, & hoc est causa materialis, & tādē causa efficiens, cuius virtute educitur forma de potentia materiæ, & inducitur in eadem materia; ergo per se inueniūtur omnia quatuor genera causarum.

Quod deniq. omnibus vtatur philosophus in suis demonstrationibus probat, quia aliquādo reddit causam efficientem ostendens hoc ab illo fieri, vt quod longiores sint dies, quia sol proprius ad nos accedit. Aliquando materialem, vt quod ignis fiat ex aere. Plerumque vero formalem, vt quod talis sit essentia propter talem formam. Et finalem tandē ostendens talem fieri generationem, quia gratia huius, vel illius finis fit, &c.

TRACTATVS. I. DE causis rerum naturalium in communi.

52 CIRCA vniuersalem rationem causarum quinq. sunt breuiter explicanda. Primum, quidnam propriè significet causa. Secundum, an sit certum causas esse in rerum natura. Tertium, quid sit causa in communi. Quartum, quotuplex sit, hoc est, an diuisio causarū in quatuor genera ab Aristo. tradita sit sufficiens, ita vt nec plura sint, nec pautiora: & quonammodo distinguātur inter se. Et tandem, an quatuor istę causę sint species atomę, vel genera, ita vt alias species sub se habeant, quibus explicatis ad particulares causas explicādas procedemus.

Duobus modis accipitur causa primo, cōmuni quadam acceptione pro omni eo, à quo aliud quomodocunq. procedit, in qua acceptione conuertitur cum principio, & colligitur acceptio hæc ex Aristo. 5. Meta. tex. 1. qua etiam vsus est ipse lib. 12. cap. 2. tex. 12. vbi non solum materiam, & formam causas rerum naturalium appellauit, sed etiam priuationem. Huius etiam acceptionis fecit mentionē D. Tho. 1. p. q. 33. art. 1. & ea docet vsos fuisse aliquando Græcos patres de diuinis loquentes, asserentesque patrem æternum esse causam filij, & patrem, & filiū causam Spiritus sancti, sed hanc acceptionem impropriā esse, & qua non est vtendum in diuinis, quia causa, & causatum intrinsecam dicunt imperfectionem dependentiæ. Ideo secundo accipitur propriè, pro sola re positiua, quæ suum esse communicat alteri cum dependentia, in qua significatione non conuertitur cū principio. Vnde licet verum sit, & propriè dictum in diuinis personis, quod pater sit principium filij, non tamen, quod sit causa, & in naturalibus, quod priuatio sit principium naturalis generationis, sed nō causa. Et hoc vltimo modo causam accipit Aristo. in hoc libro, eamque diuidit in quatuor genera, cuius definitio inuestiganda est.

Quid sit causa in communi.

QVædam definitio causæ adduci solet ex libro de causis, quæ ita habet. *Causa est id, ad quod aliud sequitur*, sed neque in lib. de causis reperitur, nec propriam rationem causæ explicat. Quod sic probo. Nam aut 53

ver-

verbum (sequitur) denotat solam consecutionē per modum illationis, vel secundum esse. Si solum denotat primum; ergo non solum causis, sed quibuscunque effectibus adæquatis respectu suarum causarum conueniet definitio, quia non minus necessario ex eis inferuntur causæ, quam ipsi ex causis; si vero denotat consecutionē secundum esse conuenit omni principio, ad quod patet aliud sequi secundum esse, vt ad priuationem generatio, sed causa vt omni principio conuenit, non accipitur propriè; ergo nec secundum propriam acceptionē definitur per talē definitionē, quare nec talis definitio acceptanda est.

Propterea moderni alias definitiones causæ assignant, quę suis difficultatibus non carent, sed quas non intendimus reijcere. Eis igitur ommissis, nostra definitio breuis, ac dilucida talis est. Causa est *principium per se influens in effectum*, in qua principium ponitur pro genere, sed per influxū excluduntur ea, quæ cum sint principium aliorum perfectionē tamen causæ non attingunt, vt priuatio, per particulam in effectum non comprehendūtur hac definitione diuinę personæ, nam licet pater influat esse in filium, & pater, & filius in Spiritum sanctum, non vt in effectum, quia cū nec filius, aut spiritus sanctus sint facti, non possunt dici effectus. Et licet verbum diuinum communicet suum esse humanitati, non est factum tale esse, nec cōmunicatur tanquā effectus, ideo nec per modū causalitatis.

Quotuplex sit causa.

54 IDem est, ac si inquiramus, an diuisio Aristotelis, qua diuidit causam in quatuor illa genera, materialis, formalis, efficientis, & finalis sufficiens sit, ita vt nec plura sint causarum genera, nec pautiora. Circa numerum causarum diuerso modo locuti sunt antiquiores philosophi, nā communis fuit stoicorum cōnsensus, quod sola efficiens sit vera causa, vt testatur, & aprobat Seneca li. 8. Epistola. 66. reliqua vero, quę ad effectū solent concurrere, non tam causas; quam conditiones requisitas vocari debere, alioqui (inquit) penè innumeræ causæ multiplicandæ essent, vt tēpus, locus, motus sine quibus non fit effectus, eandem quoque sententiam videtur secuti, Plato in Dialogo de pulchro, & D. Aug. lib. 83. quæstionū q. 28. his verbis *qui quærit, quare voluerit Deus muudum facere, causam quærit voluntatis Dei, sed omnis causa efficiens est, omne autem efficiens maius est, quam id, quod efficitur, nihil autem maius est voluntate Dei, non ergo causa eius quærenda est.* Et probari potest hac ratione, causa, vt causa refertur ad effectum, vt effectum, & causare est aliquid producere, aut efficere, sed effectus non dicitur nisi respectu efficientis, quod solum etiā dicitur efficere, vt verba sonāt; ergo sola efficiens causa ponenda est.

Secunda opinio solum ponit causam finalem, quam videtur etiā probasse plato, & cum eo socrates in fœdone, nam tota inquiunt causa rei est, id cuius gratia fit, cuius signum est, quod ad interrogationem factā propter quid res est, plene videtur satisfacere sola responsio per causam finalem, vnde cætera ad effectum requisita solum sunt conditiones. Alij vero solam materiam pro causa rerū naturalium posuerun. Cui alij addiderunt efficientem. Alii vero etiam formam, ita vt tria dicerent genera causarum sufficere, nempe Deum pro efficiente, materiam ex qua omnia fiant, & formam, à qua speciam recipiant. Et saltē de forma non videtur 55

posse esse veram causam, quia repugnat eandem rem simul esse causam, & effectum respectu eiusdem actionis. Sed forma producitur per generationem naturalem: cum educatur per eam de potentia materiæ; ergo effectus generationis naturalis est; quare nullam potest exercere causalitatem respectu illius.

Ex opposita vero parte videtur esse plures, nam præter alias causas posuerunt Platonici Idæas, vt testatur Seneca in eadem Epistola 66. siue æ separatas à rebus, siue in mente diuina existentes, quibus non videtur negãda vera causalitas, & valde diuersa à cæteris causis, nempè exemplaris, pro quibus alia saltem videtur multiplicanda causa. Alij etiam octo genera causarum multiplicãt, vt refert Antonius Mirandulanus lib. 5. de examine vanitatum.

56 Nihilominus sententia Arist. & eius diuisio in quatuor genera, ita vt nec plura, nec pauciora sint, sed ad illa reducãtur quæcunq. vocari possunt aliquo modo causæ, receperunt omnes post ipsum, tanquam certissimum peripateticæ Philos. principiũ. Quod vnico argu. prob. Nam quidquid efficitur, duas tantum causas intrinsecas habere potest, nempè potẽtiam, ex qua fit, & actum, per quẽ habet esse, nam præter potentiam, & actum, nihil intrinsecum excogitari potest, & potẽtiam vocamus causam materialẽ, actũ vero formalem. Duabus etiam extrinsecis causis indiget, efficientẽ à qua fiat, quia nihil potest producere se ipsum, efficiens autem, nec temere, nec casu agit, alioqui, nec ordinate, neq. constanter, quare necesse est, vt aliquem sibi finem præstituat, qui sit quasi scopus, in quem dirigatur eius operatio, & cuius gratia fiat, à quo etiam non recedat. Et preter has duas causas extrinsecas nõ est excogitabilis altera, quæ ita sit necessaria, vt ad vnã, vel alterã carũ reduci non possit. Et ecce tibi quatuor causarũ genera, à quibus nullã etiam auferre licet, vt ex solutionibus argumentorum fiet manifestum.

Et pro solutione eorum breuiter notandũ est, quod influxus causæ efficientis excellentior est, à qua tanquam à fonte videtur emanare effectus, ex quo factum est, quod nomen causæ ab ea sit deriuatũ, atq. impositum. Vnde cõsiderata nominis impositione, atq. ethimologia, sola efficiẽs vocatur causa, & in hoc sensu videntur loqui Plato, Seneca, & D. Aug. causam conuertentes cum efficiẽte, sed considerata significatione, & proprietate rei significatę, ad tria alia genera se extendit nomẽ, & eis proprie conuenire communem rationem causæ cẽsendum est, secundũ quam quaternarium numerum causarũ posuit Arist. à quo non recessit D. Aug. Plato vero, & eius discipuli exemplarẽ vidẽtur addidisse pro Ideis, sed quonammodo ad vnam ex quatuor reducenda sit, videbimus in tractatu proprio de causa exemplari. 57

Ad arg. igitur ex Seneca adductũ, negandum est imprimis, quod cætera, quæ concurrunt necessario ad effectum, solum sint conditiones. Nam cũ verum influxum habeant circa esse illius, materia, forma, & finis, verè etiam causæ vocari debent. Negamus etiam ex hoc sequi, quod plures debeant multiplicari, vt locus, tempus, & motus, quia vel hęc, & similia nullum habent influxum, vel si quẽ præstant ad productionẽ effectus, ad vnũ ex quatuor generibus reduci debent. Aliud arg. de relatione causæ ad effectum, ac de nomine effectus, quod solũ significat, id quod procedit à causa

sa efficienti, eadem distinctione soluitur,nam si de effectu loquamur cōsiderata ethimologia nominis, & id solum,à quo nomen impositū est, concedi potest,si vero significatio eiusdem nominis,& res significata,negari debet,nam hoc modo ad omnes quatuor causas refertur effectus, & respectu omniū propriè effectus vocatur.Ad arg. Socratis negādum est, quod adquamlibet interrogationem propterquid, de effectu satisfactum sit per solam causam finalem,sed alia tria genera adhiberi debent, vt plenè satisfiat.

Ad arg.deniq.de forma distinguēdum est antecedens, quia res,quæ fit
58 per aliquam actionem duobus modis cōsiderari potest.Primo respectu efficiētis,àquo totus effectus procedit. Secundo, respectu eiusdem effectus, quem constituere potest, & his duobus modis consideratur forma,quam concedimus esse effectum causæ efficientis, à quo educitur de potentia materiæ, sed comparata ad compositū,quod constituit,& cui tribuit speciem,atq.essentiā,vera causa formalis est, & finalis etiam, inquātum est formalis terminus generationis gratia eiusdē formæ factæ. Et ecce quo pacto non repugnat eandem formam diuerso modo consideratam, atq. in diuerso genere causandi, & in ordine ad diuersa simul esse effectum, & causam.Ad argum.Platonicorum de Ideis iam respondimus.

Circa distinctionem vero mēbrorum huius diuisionis, quæ sunt quatuor genera causarum,notandum est duobus modis considerari posse, secundum rationes causandi: aut secūdum entitatem realem:in qua fundātur,& prima consideratio essentialis est,atq.formalis,Secūda vero materialis vocari potest.Secundum primā igitur semper,& necessario distingui debent,materialiter vero aliquando possunt in eadē re coincidere, diuersa ratione, aut respectu diuersorum effectuum, diuersa quidem ratione, 59
nam forma,vt dat esse materiæ,& cū ea constituit compositum causa formalis est, sed inquantū terminus formalis generationis,ad quem ordinatur,& cuius gratia fit, habet rationē finis,facti quidem,non præsuppositi, vt in tractatu de causa finali explicabitur.Respectu etiam diuersorū effectuum diuersa genera causarum coincidunt in eadem re,vt ostendit anima rationalis,quę respectu corporis, cui tribuit esse,& cōpositi, quod cōstituit cum eo,formalis causa est,respectu suarum potentiarum ab ea procedentium,nempè intellectus,& voluntatis est causa efficiens, respectu operationum vitalium, sentiendi, & intelligendi, quę ad eam perficiendā ordinātur est finis.Et respectu earūdem potentiarum,& operationū propriarum,vt in ea recipiuntur tanquā actiones immanentes, habet rationē causę materialis.Mēbra igitur huius diuisionis semper distinguūtur formaliter,& essentialiter,quod requiritur,& sufficit ad bonā diuisionē, sed non semper distinguuntur realiter, neq. talis distinctio necessaria est,cū sit materialis, vt prob. in generali diuisione boni ab omnibus recepta,in honestum,delectabile, & vtile,cuius membra patet semper distingui formaliter, & essentialiter, sed non semper realiter: cum aliquando conincidant in eadē re,vt in virtute.

An causa diuidatur immediatè in quatuor genera, tanquam in species atomas.

AD vtrunq. respondeo negatiuè, 60
nam hæc diuisio imprimis non

potest esse immediata, cum aliæ possint proximiores excogitari: sub quibus hæc quatuor membra contineantur. Immediatiores enim sunt illæ, quas adduxit Aristoteles cap. 3. nempè, causa alia est actualis, alia potentialis, sub cuius mēbris, imo sub quolibet eorum patet contineri omnia genera causarum, & ideo quodlibet continere communem quandam rationem, ab eis abstractam, quæ proximior est respectu communissimæ rationis diuisi, quam rationes particulares singulorum generum. Prætere a proximius potest diuidi causa in internam, & externam, & interna rursus in materialem, & formalem, externa vero in efficientem, & finalem, & tandem in vniuersalem, & particularem, in quibus diuisum cōmunius est ratio abstracta à membris alterius, & ideo magis immediatū respectu vniuersalissimæ rationis causæ, quæ diuiditur in quatuor genera.

61 Ad secundum vero, negatiuæ etiā respondeo, quod membra huius diuisionis, non sunt species atomæ, sed subalternæ, quod probatur, quia sub quolibet continētur diuersæ species, non solum materialiter, sed etiā formaliter in ratione formali causandi, vt sub efficienti distinguuntur in ratione causandi causa prima, & secunda, atque etiam causa æquiuoca, & vniuoca, sicque suo modo sub materia distinguntur prima, & 2. quæ est completa substantia, nam illa est potentia substantialis, hæc accidentalis, & sub forma, etiā substantiali, formæ diuersæ speciei, atq. etiā sub fine, vt est manifestum, vnde sequitur, diuisionem hanc esse generis in species subalternas. Si autem dicas non esse vniuocam, sed analogam, & ideo non generis in species, sed analogi in analogata. Respondeo parum referre, quod vnum, vel alterum dicatur, ego vero vniuocam esse teneo, & ideo generis in suas species, quia abstrahibilis est ab omnibus ratio cōmunis, in qua omnes videntur conuenire absque vlla attributione, quod vero vna sit perfectior alia, ex parte rationum particularium videtur se tenere quæ cum non includantur in ratione communi, non tollunt vniuocationem, nec faciunt analogiam. Si vero aliquis velit plures diuisiones horum membrorum analogas esse, vt diuisio causæ efficientis in primam & secundam, & causæ materialis, & formales in substantialem, & accidētalem, & ideo non omnia membra esse genera, vel species subalternas. Respondeo hoc non tollere vniuocationem diuisionis, sed solum efficere, vt non omnia membra sint species subalternæ, sed quœdam atomæ, quę analogicè possunt subdiuidi, vt contingere solet in rebus aliis, nam homo qui est species atoma diuisionis animalis in eum, & cæteras species, analogicè subdiuiditur in hominem viuum, & pictum.

TRACTATVS. II. de causa materiali.

De natura, ratione, & officio materiæ disputauimus in. 1. li. ideò solū restat modo explicandū de illa, quod sibi cōmune est, cū cæteris causis, nēpè, quo modo, & per quid dicatur causa rerum naturalium, & cū qualibet causa duobus modis consideretur, videlicet tanquam potens causare, & tanquam actu causans, vel tāquā causa in potentia, & causa in actu certū est materiam esse causam in potentia, per suam essentiam, vel potentiam 62

potentiã, per quam est receptiua formæ,& constitutiua compositi. Quæstio ergo solum est de causalitate actuali, per quam dicitur actu causa, de qua ex opposito non est minus certum, quod non sit essentia, vel potentia eius, nam si hæc esset, euidẽter se quereretur, quod repugnaret omnino non esse aliquando actu causam: cum semper habeat propriam essentiam, & potentiam; consequens autem falsum est, quia licet semper sit actu causa, quia semper est cõiũcta alicui formæ, cum qua componit totum, sed si à Deo separaretur ab omni forma nõ esset actu causa, sed solum in potentia; ergo non est actu causa per suam essentiam, vel potentiam, sed aliud quærendum est ab ea distinctum realiter, vel ex natura rei, quod causalitas eius appelletur, & per quod dicatur, & sit causa actualis. Et certum est hoc non posse esse effectum ipsius materiæ, quia effectus præsupponit ordine naturæ causam actu, à qua, vt tali procedit; ergo non potest esse causalitas eius: per quam constituatur actu causa. Sed nec relatio causæ ad effectum, quæ consurgit in materia actu causante potest esse causalitas eius, quia relatio fundatur in reipsa, quæ est causa secundum actualem rationem causæ; ergo ordine naturæ præsupponit materiam, vt actu causam, tanquã subiectũ: in quo recipitur, quare repugnat per eandẽ relationem causæ constitui materiã inesse actualis causæ, & ideo repugnat etiã relationẽ esse causalitatẽ ei, sed aliud est quærẽdum præter hæc.

63 Et prima opinio duo asserit, primum, causalitatem in sola causa efficiente esse rem aliam quasi mediam inter causam, & effectum ab vtroque distictam. Secundum, in cæteris causis, præsertim intrinsecis, quales sunt materia, & forma solum esse modum quendam, distinctum quidẽ ab eis distinctione modali, quæ non tã realis vocatur, quã ex natura rei. Primum probant, quia cũ causæ istæ sint partes substantiales compositi, seipsis immediate vniuntur, ita vt materia per se ipsam immediate recipiat formam, & etiam forma per se ipsam immediatè informet materiã, sicut vtraq. per se ipsam constituit compositum; ergo neq. ad mutuam causalitatem exercendã, neq ad proprias in ordine ad compositum indigent re aliqua media, quæ sit vnius, aut alterius, vel vtriusq. causalitas, sed sine illa intelliguntur sufficienter concurrere ad proprios effectus. Secundum vero, quod necessario requiratur talis modus ex natura rei distinctus ab eis, ostendunt, quia quando aliqua ita se habent, vt vnum sine altero nõ solum intelligi, sed existere potest, distinguuntur ex natura rei, sed tam materia, quã forma possunt existere sine sua causalitate, ergo hæc aliquid esse debet ex natura rei distinctum ab essentia, & entitate cuiusque. Probatur minor, quia anima rationalis existit separata à corpore sine sua causalitate, quia tũc non est causa actu, & materiam potest Deus conseruare sine vlla forma, & erit etiam sine sua causalitate, cum ita separata à forma non sit actu causa.

Vt autem quid sit tenendum, expliecmus: tanquam certum præsupponendum est causalitatẽ materiæ, non solum considerari respectu compositi, sed etiam respectu formæ, quod probatur euidenter hac ratione, tam forma, quam compositum dependet per se à materia; ergo respectu vtriusq. exercet propriam causalitatem, euidens est consequentia, quia depẽ- 64

potest esse immediata, cum aliæ possint proximores excogitari: sub quibus hæc quatuor membra contineantur. Immediatiores enim sunt illæ, quas adduxit Aristoteles cap. 3. nempè, causa alia est actualis, alia potentialis, sub cuius mēbris, imo sub quolibet eorum patet contineri omnia genera causarum, & ideo quodlibet continere communem quandam rationem, ab eis abstractam, quæ proximior est respectu communissimæ rationis diuisi, quam rationes particulares singulorum generum. Præterea proximius potest diuidi causa in internam, & externam, & interna rursus in materialem, & formalem, externa vero in efficientem, & finalem, & tandem in vniuersalem, & particularem, in quibus diuisum cōmunius est ratio abstracta à membris alterius, & ideo magis immediatū respectu vniuersalissimæ rationis causæ, quæ diuiditur in quatuor genera.

61 Ad secundum vero, negatiuæ etiā respondeo, quod membra huius diuisionis, non sunt species atomæ, sed subalternæ, quod probatur, quia sub quolibet continētur diuersæ species, non solum materialiter, sed etiā formaliter in ratione formali causandi, vt sub efficienti distinguntur in ratione causandi causa prima, & secunda, atque etiam causa æquiuoca, & vniuoca, sicque suo modo sub materia distinguntur prima, & 2. quæ est completa substantia, nam illa est potentia substantialis, hæc accidentalis, & sub forma, etiā substantiali, formæ diuersæ speciei, atq. etiā sub fine, vt est manifestum, vnde sequitur, diuisionem hanc esse generis in species subalternas. Si autem dicas non esse vniuocam, sed analogam, & ideo non generis in species, sed analogi in analogata. Respondeo parum referre, quod vnum, vel alterum dicatur, ego vero vniuocam esse teneo, & ideo generis in suas species, quia abstrahibilis est ab omnibus ratio cōmunis, in qua omnes videntur conuenire absque vlla attributione, quod vero vna sit perfectior alia, ex parte rationum particularium videtur se tenere quæ cum non includantur in ratione communi, non tollunt vniuocationem, nec faciunt analogiam. Si vero aliquis velit plures diuisiones horum membrorum analogas esse, vt diuisio causæ efficientis in primam & secundam, & causæ materialis, & formales in substantialem, & accidētalem, & ideo non omnia membra esse genera, vel species subalternas. Respondeo hoc non tollere vniuocationem diuisionis, sed solum efficere, vt non omnia membra sint species subalternæ, sed quœdam atomæ, quę analogicè possunt subdiuidi, vt contingere solet in rebus aliis, nam homo qui est species atoma diuisionis animalis in eum, & cæteras species, analogicè subdiuiditur in hominem viuum, & pictum.

TRACTATVS. II. de causa materiali.

DE natura, ratione, & officio materiæ disputauimus in. 1. li. ideò solū restat modo explicandū de illa, q̄ sibi cōmune est, cū cæteris causis, nēpè, quo modo, & per quid dicatur causa rerum naturalium, & cū qualibet causa duobus modis consideretur, videlicet tanquam potens causare, & tanquam actu causans, vel tāquā causa in potentia, & causa in actu: certū est materiam esse causam in potentia, per suam essentiam, vel potentiam 62

potentiã, per quam est receptiua formæ,& constitutiua compositi. Quæstio ergo solum est de causalitate actuali, per quam dicitur actu causa, de qua ex opposito non est minus certum,quod non sit essentia, vel potentia eius,nam si hæc esset, euidẽter se quæreretur, quod repugnaret omnino non esse aliquando actu causam:cum semper habeat propriam essentiam, & potentiam;consequens autem falsum est,quia licet semper sit actu causa, quia semper est cõiũcta alicui formæ,cum qua componit totum, sed si à Deo separaretur ab omni forma nõ esset actu causa,sed solum in potentia;ergo non est actu causa per suam essentiam, vel potentiam, sed aliud quærendum est ab ea distinctum realiter,vel ex natura rei,quod causalitas eius appelletur,& per quod dicatur, & sit causa actualis. Et certum est hoc non posse esse effectum ipsius materiæ, quia effectus præsupponit ordine naturæ causam actu,à qua,vt tali procedit; ergo non potest esse causalitas eius: per quam constituatur actu causa. Sed nec relatio causæ ad effectum, quæ consurgit in materia actu causante potest esse causalitas eius, quia relatio fundatur in reipsa, quæ est causa secundum actualem rationem causæ; ergo ordine naturæ præsupponit materiam,vt actu causam,tanquã subiectũ: in quo recipitur, quare repugnat per eandẽ relationem causæ constitui materiã inesse actualis causæ, & ideo repugnat etiã relationẽ esse causalitatẽ eius, sed aliud est quærẽdum præter hæc.

63 Et prima opinio duo asserit,primum,causalitatem in sola causa efficiente esse rem aliam quasi mediam inter causam, & effectum ab vtroque distictam. Secundum,in cæteris causis, præsertim intrinsecis, quales sunt materia,& forma solum esse modum quendam, distinctum quidẽ ab eis distinctione modali, quæ non tã realis vocatur, quã ex natura rei. Primum probant, quia cũ causæ istæ sint partes substantiales compositi, seipsis immediate vniuntur, ita vt materia per se ipsam immediate recipiat formam,& etiam forma per se ipsam immediatè informet materiã, sicut vtraq. per se ipsam constituit compositum; ergo neq. ad mutuam causalitatem exercendã,neq. ad proprias in ordine ad compositum indigent re aliqua media, quæ sit vnius, aut alterius, vel vtriusq. causalitas, sed sine illa intelliguntur sufficienter concurrere ad proprios effectus. Secundum vero, quod necessario requiratur talis modus ex natura rei distinctus ab eis,ostendunt,quia quando aliqua ita se habent,vt vnum sine altero nõ solum intelligi,sed existere potest, distinguuntur ex natura rei,sed tam materia, quã forma possunt existere sine sua causalitate;ergo hæc aliquid esse debet ex natura rei distinctum ab essentia,& entitate cuiusque. Probatur minor,quia anima rationalis existit separata à corpore sine sua causalitate,quia tũc non est causa actu, & materiam potest Deus conseruare sine vlla forma, & erit etiam sine sua causalitate,cum ita separata à forma non sit actu causa.

Vt autem quid sit tenendum,expliecmus:tanquam certum præsupponendum est causalitatẽ materiæ,non solum considerari respectu compositi,sed etiam respectu formæ, quod probatur euidenter hac ratione,tam forma, quam compositum dependet per se à materia,ergo respectu vtriusq. exercet propriam causalitatem, euidens est consequentia,quia depẽ- 64

 den-

ctia actualis vnius ab alio semper,
& necessario est coniuncta cum cau-
salitate. Sed probatur antecedens de
composito, quia materia est pars essẽ
tialis compositi, & compositum depẽ
det per se à suis partibus; ergo totũ
necessario dependet à materia. Pro-
batur deinde de forma, quia educi-
tur de potentia materiæ; ergo pen-
det ab ea inesse, & fieri, quia in hac
dependentia consistit ratio eductio-
nis, vt superius probauimus.

Secun. notandum est causalitatem
65 materiæ, tam respectu formæ, quam
compositi duobus modis considera-
ri, in fieri, & in facto esse: considera
ri in fieri respectu formæ est conside
rari respectu eductionis eius de po-
tentia materiæ, nam hæc est eius fie
ri, cõsiderari vero respectu eiusdem
in facto esse est considerari respectu
illius, vt iam factæ, & per eam infor
matæ, & quasi actuatæ. Considerari
vero in fieri respectu compositi est
considerari respectu generationis, nã
generatio est fieri compositi, & con-
siderari in facto esse respectu eiusdẽ
est considerari, vt iam componit il-
lud simul cum forma.

His suppositis duabus conclusio-
nibus explicatur nostra sentẽtia, pri
ma est, causalitas materiæ respectu
formæ in fieri, & respectu compositi
etiam in fieri eadem est realiter, &
solum ratione distincta, nempe actio
substantialis, per quam forma educi-
tur, & compositum generatur, non
quidem vt egreditur ab eodem agẽ
te, sed vt recipitur in eadem mate-
ria, tanquam in passo, quo pacto non
actio, sed passio vocatur. Et quod
hæc sit causalitas materiæ respectu
vtriusque in fieri considerati, proba-
tur, quia illa dicitur causalitas cuius
libet causæ, per quam suum concur-
sum præbet ad productionem effe-
ctus, tanquam actualis causa, sed ma-
teria sustinendo actionem agentis,
vel patiendo ab illo, præstat suum cõ
cursum ad eductionem formæ, & ge
nerationem compositi; ergo passio
est propria causalitas eius. Probatur
minor, quia proprius concursus cau-
sæ passiuæ, qualis est materia, est pa-
ti ab agente, & pati nõ est aliud, quã
actionem eius recipere, & receptio
ipsa est passio, nec est aliud excogita
bile, per quod materia possit consti-
tui in ratione causæ actualis in fieri.

Probatur etiam secundum, quod
causalitas materię respectu vtriusq. 66
sit eadem realiter, quia eadem actio
realis, per quam educitur forma cor-
ruptibilis de potẽtia materiæ, est ge-
neratio totius compositi; ergo eadẽ
erit passio realiter, vt recepta in ma
teria, & per eam præstabit suum con
cursum, & exercebit propriam cau-
salitatem respectu vtriusque, prout
in fieri cõsiderãtur, & merito quidẽ:
cum eademmet actio realis diuerso
modo considerata sit fieri vtriusq.

Secunda conclusio, causalitas ma-
teriæ in facto esse considerata, tam
respectu formæ, quam compositi est
vnio substãtialis cum eadem forma,
& hæc vnio nõ est aliud, quam sub-
stantialis, & passiua receptio formæ.
Quam, vt simul explicemus, & pro-
bemus, notandũ est per eãdem actio-
nem substantialem agentis in mate-
riam ad generationem hominis tria
simul, atque in eodem instanti fieri,
nostro modo intelligendi sic ordina
ta, educitur forma de potentia mate
riæ, vnitur eidem materiæ substan-
tialiter, & ex vnione resultat compo
situm, quod generatur, & hęc tria sic
ordinantur, vt primum præcedat. 2.
ad illudque ordinetur, & primum si-
mul, atque secundum præcedant ter
tium, etiam tanquam finem, in quem
ordi-

ordinatur, nam prius est formam educi de potētia materiæ, quam ei vniatur, sed eductio ordinatur ad vnionem, eductio vero, & vnio præcedūt compositum, sed ad illud ordinātur, & secundum diuersas considerationes vnum est prius, atque posterius
67 altero, nam ordine intentionis, qui est prior simpliciter: compositum est prius natura, quam eductio, & vnio, quia est finis earum, & inter vnionē, & eductionem, hæc est prior, ad quā certum est ordinari eductionem, tanquam ad finem. Sed ordine executionis prior est eductio, & hanc sequitur vnio, & vtranque sequitur compositum, tāquam posterius, nam priora in intentione sunt posteriora in executione, sed priora simpliciter, & posteriora secūdum quid, quia ordo intentionis absolutè prior est ordine executionis, quamuis iste sit prior secundum quid. Ex his autem tribus per eandem actionem substantialem factis consequitur actio ipsa triplicē denominationem, nam in quantū per eam educitur forma de potentia materiæ, vocatur eductio, in quantum forma educta vnitur eidem materię, vocatur vnitio, & in quantum fit per eam compositum resultans ex vnione, vocatur generatio, & quia materia, & forma educta vniuntur substātialiter, necesse est per eādem actionem, vt est vnitio earum produci vnionem substantialem, qua vniantur ex natura rei distinctam ab vtraque parte vnita, & quæ sit terminus formalis vnitionis, hæc autem vnio substantialis est fundamentum relationis consurgentis in partibus vnitis, quæ etiam appellatur vnio, sed accidentalis, cum sit relatiua, ne autem confundantur tria hæc ex natura rei distincta, si eodem nomine vnionis significentur, necesse est nomina ipsa distinguere, ita vt vnio pro actione, non nisi vnitio appelletur, pro relatione vero vnio relatiua, vel accidentalis, pro vnione vero substantiali vnio absolutè, & sine addito, vel modus vnionis.

De hac igitur vnione, vel modo vnionis notamus 3. se tenere tam ex 68
parte materię, quam ex parte formę, quidquid moderni quidam velint, solum se tenere ex parte formæ, nam cum vna, & eadem sit, & non plures pro vnienda forma, & materia, vtranque debet attingere, formam quidē quasi vnientem sibi materiam, & hāc vt subiectum ex cuius potentia, tam forma, quam vnio educūtur recipiēs eandem formam, & vnionem. Ex quo intelligitur nō esse aliud, vt se tenet ex parte formæ, nisi inhæsionem eius in materia, vel informationem, seu actuationem, his enim nominibus diuersa ratione consideratur, nam in quantum forma seipsam tribuit materiæ dicitur informare illam, & in quantum potentiam eius quasi complet, dicitur eandem actuare, sed in quantū per vtrunq. eam eum eadē materia copulat, dicitur vnio. Ex parte vero materiæ est receptio, seu actuatio passiua, atque etiam vnio, nō qua vniat sibi formam, sed qua eidem formæ vniatur: vnde in quantum se tenet ex parte formæ: modū habet quasi actiuum, & in quantum se tenet ex parte materię: modum quasi passiuū, quia vtranque partem debet attingere secundum naturam vtriusque. Et si hoc velim intelligere moderni, dū dicunt vnionem solum se tenere ex parte formæ, tanquam vnientis sibi alterum quasi actiuè, & non ex parte materiæ, quæ non vnit sibi formam, sed vnitur ei, verum est.

Ex quibus intelligitur iam veritas nostræ conclusionis, quod causalitas

69 materiæ in facto eſſe, tam reſpectu formæ, quam compoſiti ſit vnio ſubſtãtialis cũ forma, quæ non eſt aliud quam paſsiua receptio eius, & quaſi paſsiua actuatio potẽtię ipſius. Quod hac ratione probatur, materia eſt vera, & actualis cauſa in generatione rei naturalis; ergo aliquid reale aſsignari debet: per quod dicatur, & ſit actu cauſa in facto eſſe, hoc non poteſt eſſe ſola eius entitas, vel ſubſtantia, alioqui ex ſe, atque eſſentialiter eſſet actu cauſa, quod eſt falsũ; ergo aliquid aſsignandum eſt nouũ, & ſuperadditum ſubſtãtiæ eius, quæ ſit eius cauſalitas reſpectu formæ, & compoſiti: cum reſpectu vtriuſque exerceat propriam cauſalitatẽ, hoc ſuperadditum, & nouum non poteſt eſſe actio ipſa ſubſtãtialis, per quam educitur forma de potentia materię, & generatur compoſitum, nõ ſolum, quia eſt accidens, & repugnat formã & materiam ad conſtitutionem compoſiti ſubſtantialis vniri medio accidenti, ſed quia actio habet modũ fieri; & ideo non poteſt eſſe cauſalitas materiæ in facto eſſe, ſed ſolũ in fieri, tanquam paſsio, vt ſuperius probauimus, nec nouum hoc, & ſuperadditum materiæ poteſt eſſe vnio accidẽtalis pro relatione, tum quia etiam eſt accidens, tum etiam, quia ordine natura præſupponit materiam vnitã formæ ſubſtãtialiter, & ex conſequẽti conſtituentem compoſitum, quod eſt eã pręſupponere actu cauſam reſpectu vtriuſque in facto eſſe, pręter hæc autem nihil aliud de nouo productum in materia, eique ſuperadditũ intelligi poteſt, per quod ſit actu cauſa, niſi modus vnionis, qui ex parte eius eſt receptio formæ, & paſsiua actuatio eius, & modus ſubſtantialis; ergo in eo cõſiſtit cauſatio materiæ. Quod ſecundo probatur, quia materia exercet cauſalitatem propriam circa formam, & compoſitum in facto eſſe, inquantũ vnitur formę ſubſtãtialiter, & per talem vnionem eſt pars ſubſtantialis, & actualis compoſiti; ergo vtrunque præſtat per vnionem, & conſequenter per eam, & nõ per aliud eſt cauſa actu, ꝙ eſt vnionem eſſe cauſalitatem eius Et prima opinio hoc modo fortaſſe intendit explicare cauſalitatem materiæ, quã uis in particulari nõ explicet: in quonam ſit ponenda, quare arg. eius non ſunt contra nos, & propterea non eſt neceſſariũ ea ſoluere, ſed ad cauſam formalem diſcutiendam ſtatim procedere.

TRACTATVS. IIII. de cauſa formali.

CVM diſputatum ſit iam de natura, & ratione formæ in 1. libro, ſolum reſtat in hoc 2. agere de illa, tanquam de cauſa formali: ad quam intelligẽdam, quatuor ſunt breuiter explicanda. 1. quænam ſit virtus, per quam forma dicitur potens cauſare. 2. quę ſit cauſalitas eius, per quam dicitur actu cauſa. 3. quis ſit effectus formalis eius. 4. an poſsit propria virtute vniri materiæ iã pro ea diſpoſitæ, vel nõ niſi ab agẽte vnienda ſit.

Quænam ſit virtus, per quã forma poteſt cauſare.

AGentes de materia in 1. lib. quæſiuimus, an potentia eius, vel apti 70
tudo ad recipiendam formam eſſet aliquid ſuperadditũ ſubſtantiæ eius, vel ipſamet eius ſubſtantia, & idem quærimus modo de forma, an aptitudo ad informandam materiam, vel actualiter cauſandum ſit aliquid ſuperadditum ſubſtantiæ, aut eſſentiæ eius, vel per hanc ſit potens informa

re,

re,& potens causare. Et quia in sola anima rationali verum esse potest, quod actu sit, & non sit causa actu, vel actu non informet, sed solum sit apta ad informādum, in ea possumus exemplum nostrę quæstionis assignare inquirentes, an aptitudo ad informandū aut causandū, quam habet sine actuali informatione, aut causatione, sit aliquid superadditum substantiæ eius, sicut intellectū dicimus esse ei superadditum ad intelligendum, vel non, nisi eius substantia, sicut aptitudo materiæ ad recipiendā formam, & causandū est ipsamet eius substantia, & non accidens superadditum.

Et videtur esse aliquid superadditum, quia cum forma sit actus, & materia sit potentia: summa quædam distantia reperitur inter vtranque; ergo non possunt per se immediatè vniri, sed necesse est ponere, ex parte formæ aliquam aptitudinem accidentalem ei superadditā, quæ minus distet à materia, per quā forma ipsa, quasi ei aproximata vniri possit, sicut ponuntur dispositiones ex parte materiæ. Et hoc præsertim videtur necessarium ex parte formæ substantialis, quia substantia non est per se causatiua; ergo indiget accidenti superaddito, tāquam aptitudine ad informandum, & causandum.

71 Veritas nihilominus est, formam per suam substantiam, & essentiam, & non per aliquod accidēs ei superadditum posse informare, & causare, sicut de materia dictum fuit. Ita Cōment. 2. lib. de Anima cap. 8. textu etiam 8. & 8. Meta. cap. 8. tex. 15. D. Th. 2. lib. cōtra gentes cap. 8. & 1. p. q. 76. art. 7. Scotus in 2. d. 12. q. 1. Duran. q. 2. & cæteri scholastici ibidem. Et prob. testimonio Arist. qui eisdē locis asserit compositum substantiale esse vnum per se, quia ex actu substantiali, qui est forma, & ex potētia substantiali, quæ est materia secundum se, & per se vnitis constat; ergo sentit formam per se immediatè informare materiam, & hanc per se eā recipere, & vtranque per se posse informare, recipere, & causare. Probat etiam D. Tho. hoc arg. satis efficaci, si forma vniretur materiæ per solam assistentiam extrinsecam, sicut motor vnitur mobili, indigeret aliqua potentia superaddita, per quā ei vniretur, sicut intelligentia mouens cœlum nō vnitur ei immediatè per suā suam substantiam, sed per potentiam motiuā, qua illud mouet, sed anima non vnitur corpori, tanquam motor extrinsecus, sed ad constituendum compositū substantiale, & ideo vnione substantiali; ergo non medio accidenti superaddito vnitur, sed immediatè per se, & ideo per seipsam informare, & causare potest. Prob. cōsequentia, quia sicut potentia substātialis per suam naturam, & essentiam respicit actum substantialem, & ideo per suam naturā, & essentiam potest ei vniri, & causare, eodē modo actus substantialis per suam naturam, & essentiam respicit potentiam substātialem; ergo per seipsam ei vnitur, & causare potest.

Ad argumētum concedendum est
antecedens, quod actus & potentia 72
maximè distent, sed cum hæc distantia inter materiam, & formam sit eiusdem proportionis, atque eiusdem ordinis substantialis, non indigent accidenti superaddito, vt vniantur, sed sicut per se immediatè se respiciunt, & per se immediatè sibi correspondent, per se immediatè possūt vniri, & causare, alioqui, si medio accidenti vnirentur, non esset substantialis earum vnio, sed accidentalis.

Dispositiones vero ex parte materię non sunt medium vnionis, sed ponũtur ad expellendam formam oppositam, & determinandam materiam ad suscipiendam hãc, potius, quam aliã, forma vero non indiget determinante, sed cum sit actus, ex propria natura determinata est. Et tandem licet substantia non sit operatiua per modum efficientis, nisi medio accidẽti: informatio vero, & causatio formæ non consistit in aliqua efficiẽtia, sed in eo, quod est substantialiter actuare materiam, & constituere cum ea cõpositum, ad vtrunq. vero est forma apta per se; cum sint officia propria substantialis actus, quare non indiget accidenti superaddito, nec per illud potest ea exercere.

Quaenam sit propria causalitas formæ.

73 CErtum est in hac re causalitatem formæ non esse substantiã ipsius, sed aliquid ei superadditum, alioqui semper, & necessario causaret, cum semper adsit ei propria substantia, imo causatio esset ei essentialis, & vtrunq. probatur falsum euidẽter in anima rationali, quę nec semper, nec necessario causat, vt per se est manifestum. Aliquid ergo superadditum ponendum est, per quod sit actu causa, & hoc nõ potest esse effectus eius, nec actio substantialis; cum per hanc educatur de potẽtia materiæ; nec relatio vnionis propter easdem rationes, quibus probauimus, nihil horum posse esse causalitatem materiæ. Sed valdè notandum est maximũ quoddã discrimen inter materiam, & formã, quantum ad proprias causalitates, quod causalitas materię, (vt probauimus) respectu formæ, & compositi cõsideratur in fieri, & in facto esse, causalitas vero formæ circa materiam, & compositum non potest considerari in fieri, sed solum in facto esse. Et ratio huius differentiæ est natura vtriusq. nam materia est primum subiectum naturaliter præsuppositũ formæ, & composito, de cuius potentia educitur forma, vt compositum generetur ex vtraq. Vnde sequitur materiam habere causalitatem circa vtrũque in fieri, & in facto esse, quia ad fieri formæ, & compositi per actionẽ agentis necessario concurrit in suo genere materialis causæ, hoc est recipiendo actionem eius, per quam forma educitur, & compositum generatur. Forma vero, & compositum non possunt vllo modo, neq. in vllo genere causæ concurrere ad propriũ fieri, quia sicut nihil potest seipsũ producere, ita non potest actu concurre tanquam causa sui in fieri, cum talis causatio præsupponat esse causæ. Et ideo causalitas formæ solum potest considerari in facto esse, quia solum potest esse actu causa postquam educta est, & postquam per eductionem iam habet esse, solum ergo quærenda est causalitas formæ respectu materiæ, & compositi in facto esse.

Quam dicimus esse modum vnionis substantialem, per quem vnit sibi materiã, vt agentes de causalitate materiæ dicere cœpimus. Hęc autem vnio ex parte formæ non est aliud, quam inhęsio eius in materia, vel informatio, seu actuatio eiusdem materiæ, per quam vnionem fit pars formalis, & actualis cõpositi, & dicitur etiam suam causalitatem formalem partialẽ excercere circa illud, quod eodem argumẽto probari potest, quo vsi sumus ad probandum eandem vnionem esse causalitatem materiæ, nam forma exercet propriam causalitatem circa materiam, & compositum, in quantum vni sibi materiam 74

eam

eam informando, actuando, & tribuēdo ei esse specificum, & per eandem vnionem fit pars formalis compositi ex eadem vnione resultantis; ergo verum est dicere, quod per talem vnionem actu causet, & ex consequēti eadem vnio, vt ex parte eius se tenet, erit propria eius causalitas.

Sed aduersus hanc doctrinam de causalitate formę, & materiæ duo argumenta satis difficilia propono. Primū, quia materia, & forma sunt causæ distinctæ realiter; ergo sicut per entitates proprias distinctas realiter sunt causæ in potentia, ita debent cōstitui actu causæ per causalitates distinctas realiter; sed modus vnionis, per quem vniuntur substātialiter est idem realiter ex parte vtriusq. præsertim apud nos, qui non ponimus duplicem vnionem, sed vnam tantū, per quā materia, & forma vniuntur; ergo falsum est, quod sit causalitas vtriusq. Respondeo diuersas causas,
75 diuersas entitates postulare, per quas tanquam per virtutes proprias sint potentes causare, sed per eandem entitatem realem diuersa ratione formali consideratā possunt esse actuales causæ. Quod probari potest ratione, & exemplo. Ratione quidem, quia causalitas nō est entitas, vel virtus, per quam causa concurrit ad effectum, sed via, aut medium, quo tendit in effectum, sed diuersæ causæ cōcurrūt, & conueniunt ad producendū eundem effectum; ergo per idem medium reale: ratione tamen formali distinctum conuenire possunt. Exemplum vero habemus in causa efficiēti, & finali, imo, & materiali, quæ per eandem actionem cōcurrunt ad productionem eiusdem effectus, tanquā per causalitatem omnium, in quantū diuersa ratione considerata pertinet ad singulas. Exempli gratia ad cundum calorem producēdum concurrunt simul finis, à quo mouetur calidum, & idem calidum, à quo efficienter producitur, & lignum tanquam subiectum, in quo producitur, & concurrunt per eandem calefactionem diuerso modo eis attributam tanquā per causalitatem omnium, nam in quantum procedit ab agente, est causalitas eius, in quantum gratia finis procedit, est causalitas finis, & in quantum sustinetur, & recipitur in ligno: est causalitas eius, vt materialis causæ, magis autem distinguntur istæ tres causæ, quam forma, & materia, & possunt omnes causare per eandem actionem realem diuersa ratione consideratam; ergo poterunt etiā forma, & materia causare per eundē modum vnionis substantialis diuersa ratione formali cōsideratum, vt iam à nobis explicatum est.

Secundum argumentum est, quia per causalitatem constituitur causa 76
in actu; ergo sicut effectus ordine naturæ præsupponit causam in actu, ita præsupponere debet causalitatē, sed modus vnionis est effectus materiæ, & formæ; ergo nō potest esse causalitas earū. Probatur minor, quia modus vnionis producitur ab agēte media materia, de cuius potentia educitur, & etiā media forma, cuius actualis inhærentia est, sicut inhærētia actualis accidentalis formæ, est effectus eius. Respondeo materiam, & formam prius comparari ad vnionē, quam ad compositum, cum per vnionem illud constituant, & ideo diuerso modo, & per diuersam causalitatē vtrunq. causant, ad vnionem quidem comparantur, vt sunt sub agente, & virtute eius, per quam vniuntur secūdum proprias entitates, per quas simul concurrunt cum eo in propriis generibus causarum, certum est enim

prius

prius secundum rationem intelligi, quod forma sit educta de potentia materiæ, quam ꝙ sit vnita formæ; cũ primũ ergo intelligitur educta, intelligitur etiã informare, & actuare materiam per se immediate, & materiã recipere actuationem eius, quam actuationem, & receptionem per se causant, in quantum per proprias entitates vna actuat, alia recipit actuationem, ita vt actuatio, & receptio effectus earum per proprias entitates concurrentium sit, in actuatione vero, & receptione consistit ratio vnionis, & ideo effectus earum est, ad quẽ concurrũt per proprias entitates cũ agente, ita vt causalitates earum in ordine ad vnionem non sint aliæ à
77 propriis entitatibus, vt ordine naturæ præcedentibus actuationem, receptionem, & vnionem, respectu autem totius compositi non solum præ intelliguntur secundum proprias entitates, sed etiam vnitæ, & ideo per vnionem, tãquam per propriam causalitatẽ vtriusq. diuersa ratione formali consideratam concurrentes ad cõstitutionem eiusdẽ cõpositi. Neq. obstat, quod compositum non distinguatur à materia, forma, & vnione simul sumptis, quia satis est, vt distinguatur à qualibet, vt vnita alteri, quo pacto causæ eius sunt, quamuis non distinguãtur ab eo, vt simul sumptæ cũ vnione, hoc est enim sumi vt vnitas copulatim, illud vero sumi, vt vnitas diuisim, & licet illo modo sumptæ non possint esse causæ compositi, quia non distinguntur ab eo ex natura rei, bene tamẽ sumptæ hoc modo, quo & distinguntur, & veræ causæ sunt, & ecce semper effectus præsupponit causam actu, & causalitatem eius, & nunquam dicuntur esse causas actu, & formaliter per effectum, quamuis ad id intelligendum necessaria sit maxima distinctio rationum formalium, & prioritatum, vt constat.

Ex his intelligitur, quisnam sit effectus formalis huius causæ, quem 78
suo ordine debemus considerare respectu materiæ, & compositi, & diuerso modo secundum ordinem intentionis, & executionis, nam secundum ordinem executionis primus effectus formæ est informatio, & actuatio materiæ, per quam confert illi esse formale, & specificum, secundus est vnio substantialis in ipsamet actuatione consistens, & sola ratione ab ea distincta, inquantum prius intelligimus formam actuare materiam, quam illam sibi vnire; cũ actuationem, intelligamus, tanquam viam ad vnionem, aut tanquam vnionẽ in fieri. Postremus effectus est totum ipsum compositum, quod duos priores complectitur, & est effectus adæquatus formæ, cum illi sint quasi inadæquati, est effectus in esse completo, & perfecto; cum incompleti sint illi, & imperfecti, & quasi via ad istum, qui ordine intentionis primus est, tanquam finis aliorum, & post eum sequitur vnio, post vnionẽ vero informatio, seu actuatio materiæ.

Sed contra hoc est argumentum 79
difficilè, quia videtur cõpositum nõ posse esse effectum formæ, nam effectus non potest esse nobilior sua causa, sed compositum est nobilius forma: cum entitatem eius contineat, & insuper materiam, & vnionem, quæ sunt entitates ab ea diuersæ. Deinde esse completum habeat, atq. perfectũ forma vero incompletum, atq. imperfectum, & tandem primo sit à natura intentum, forma vero propter ipsum; ergo non potest esse effectus formæ, vt à nobis determinatum est.

Huic

Huic arg. respondēt aliqui negando minorem, quod compositum sit nobilius forma, nam potius putant formam esse nobiliorem, propter quoddam testimonium Aristotelis. 7. Meta. textu. 7. vbi id expresse asserit his verbis. *Quare si species materia est prior, & magis ens, & ipso, quod ex vtrisque prius erit propter eandem rationem*, quibus per speciem constat intelligere formam, & hanc ait propter eandem rationem, qua est perfectior materia, esse perfectiorem composito, ex vtraque constituto. Et videtur efficaciter probari, quia tota perfectio compositi emanat à forma, in qua tanquam in simplitiori quoddam, ac puriori elemento imperfectionibus compositionis, & materiæ non infecto continetur. Ita sentiunt Commen. 2. lib. phys. Comm. 4. & Zimara. theorema te. 10. Hæc tamen solutio falsa est, quia ea, quę in arg. assumuntur euidēter probant contrarium. Et testimonium Aristotelis diuersis modis exponitur à diuersis, sed vera solutio est mendosam esse translationem antiquam in hac parte, in qua illis verbis continetur, quæ nō solum falsum sensum efficiunt, sed satis lubricum vixque intelligibilem, & qui occasionem dedit illis expositoribus falso opinandi, & alijs, varijs modis exponendi illud, vt veritatem defenderent. & ideo non esse ei standum, sed posterioribus, tanquam correctioribus, præsertim translationi Besarionis natione Gręci, & Cardinalis doctissimi, in qua ita habetur, *vnde si forma prior materia est, & magis ens, illud quoque, quod ex ambobus est, prius erit ob candē rationem.* Neque arg. aliorum aliquid probat, sed negandum est, quod tota perfectio quam habet cōpositum proueniat à sola forma: cum notum sit, aliquo etiā modo prouenire à materia, & vnione. Falsum est etiā quod perfectio, quam forma cōmunicat cōposito, perfectiori modo in ea contineatur, nam licet simplicior sit composito, multis tamen modis imperfectior, propter incompletam rationem partis, ex qua omnes prouēniunt.

An possit forma propria virtute vniri materiæ iam pro ea dispositæ.

80 Duplex est forma substantialis, materialis vna, quæ educitur de potentia materiæ, & alia spiritualis, quæ nec educitur, nec dependet à materia, & de illis certum est apud omnes, quod non possint vniri materiæ etiam dispositæ virtute propria, sed virtute solius agentis, à quo per eandem actionem, qua educuntur de potentia materiæ vniuntur eidem materiæ, de sola ergo anima rationali, quę non educitur, sed creatur à Deo, & postquam creata est, vnitur etiam independēter à materia, dubitari potest, an propria virtute vniatur materiæ iam dispositę, & organizatę, vel non nisi virtute agentis.

Et prima opinio tenet, quod postquam materia disposita est per virtutem agentis, anima rationalis quasi naturali impetu vnit se materiæ, suāmet vnionem efficiens absque alio agente necessario requisito, ita Henricus quodli. 11. q. 14. Aureolus apud Capreolum in. 4. d. 43. q. 2. quam, vt probabilem defendit Richar. ibidem arti. 3. q. 2. & nouissimè eam amplectuntur conimbricenses primo lib. phys. cap. 9. q. 9. art. 3. addentes, quod si Deus per miraculū corpus iā extinctū iterum disponeret, statim anima separata ab

eo per mortem propria inclinatione, & virtute se ei vniret. Et per talem vnionẽ reuiuisceret homo mortuus. Probãt hoc arg. corpus organizatũ, & dispositum est proprium perfectibile animæ; ergo naturaliter inclinatur ad illud perficiendũ, quare poterit se facere ei intimè præsentem, sicut potest se facere præsentem tali loco, in quo continetur corpus, sed anima intimè præsens corpori vltimatè disposito nullum habet impedimentum à quo naturalis eius inclinatio ad informandum impediatur; ergo poterit statim, ac propria virtute informare corpus, nullo agente ex pectato.

81 Secun. opinio tenet non posse animam propria virtute vniri corpori, etiã vltimatè disposito, sed per virtutem agentis debet vniri, non solũ postquam à corpore separata est, sed etiam, dum creatur à Deo corpore iam organizato, vnde semper ad generationem hominis vnitur virtute agentis, & non propria, neque hoc est naturaliter possibile. Ita Scotus in 4.d.43.q.3. Capr. ibidem. q.2. art.3. licet pro alia opinione citentur. Suarius tomo.1. Met. disp.15 sect.6. nu. 9. Et hæc est probabilior, & tenenda. Probatur testimonio Aristot. qui in hoc 7. cap. tex. 71. docet expressè causam formalem, & finalem respectu eiusdem effectus posse coincidere in eadem re numero, sed formalis, & efficiens nullo modo, sed solũ in eadem secundum speciem, si autẽ anima rationalis propria virtute posset se vnire corpori disposito, sine adminiculo agentis, propriam vnionẽ efficiens, sequitur euidenter simul esse causam formalem, & efficiẽtem suæ vnionis, & ideo coincidere in eadẽ re numero formalẽ, & efficientem causam, quod Arist. impossibile reputat. Sed probatur ratione id esse impossibile primo, quia licet causa quælibet naturalis sit naturaliter inclinata ad præstandum suum effectum in proprio genere causæ, ita vt ad propriam causalitatem exercendam, non indigeat, Alia causa eiusdẽ generis, nihilominus, vt talis eius effectus fiat in rerum natura: necessarius est cõcursus aliarum causarum, ita vt talis causa non possit exire in actum, nisi aliis cõcurrentibus simul cum ea in propriis generibus causandi; ergo licet anima rationalis propria virtute possit suum effectũ formalem tribuere corpori disposito, & & ad vniendum se illi, quantum pertinet ad genus causæ formalis requisiti ad vnionem, non indigeat virtute, vel adminiculo alterius causæ, vt tamẽ effectus iste informationis, vel vnionis extra causas fiat, indiget concursu, non alicuius causę, sed omniũ, quæ ad talem effectum concurrere debent, & ideo nõ poterit propriam vnionem efficere, sine concursu agentis, sicut non potest eum efficere, sine cõcursu finis, & materiæ; falsum igitur est, id quod dicitur posse animã se vnire corpori disposito propria virtute, sine concursu agentis. Exemplo aliarum causarum ostẽdetur euidentia huius rationis hoc modo. De 82 qualibet re naturali, vt de igne, & aliis elementis verũ est propria virtute posse generare sibi simile, & naturalem habere inclinationem ad talem effectum producendum; non tamen est minus verum, nec minus necessarium, quod id non possit efficere, sine cõcursu aliarum causarum in propriis generibus, hoc est, sine concursu formæ in genere causæ formalis, & materiæ in genere causæ materialis; ergo licet anima rationalis propria virtute possit se vnire mate riæ

riæ dispositæ, quantum pertinet ad proprium genus causæ, quod est posse eam informare, hæc tamen informatio, vel vnio non potest ab ea sola præstari, nisi concurrentibus aliis tribus causis in propriis generibus, quare non sine concursu agentis, probatur hoc vltimū euidenter, quia certum est non posse vnire se materiæ, aut eam informare, sine concursu primæ causæ, nam cū vnio sit effectus aliquis in rerum natura, non potest non procedere ab illa; ergo sicut propria virtus animæ, & propria inclinatio ad informandum corpus nō excludit concursum primi agentis, vt exeat in actum necessarium, nec etiam excludit concursum agentis proximi; probatur euidenter, quia agens primum non concurrit ad effectus naturales, nisi mediis agentibus proximus.

83 Secun. probatur, nam si anima rationalis propria virtute se vnit corpori disposito, ita vt propriā vnionem efficiat sine concursu agentis, euidenter sequitur generans non cōcurrere ad vnionem eius, & ex hoc non sequitur minus euidenter, non esse causam generationis substantialis. Probatur consequentia, quia non attingit productionem animę, neque vnionem eius cū corpore, in quibus potest consistere generatio substantialis, quod enim dispositiones præcedētes inducat (quæ accidētia sūt) ad solam alterationem pertinet, non ad substantiam generationis. Vnde non erit verum, quod homo hominē generet, quod patet esse falsum.

84 Argu. vero eiusdem sententiæ ex primo nostro solutum est, concedimus namque corpus dispositum esse proprium perfectibile animæ, atque etiam animam naturaliter inclinari ad illud informādum, sed distinguimus minorem, quod anima propria virtute possit facere se intimè præsentem corpori, nam duplex est præsentia animæ respectu corporis, prima indistantiæ, quam vocare solent localem, vel vbicalē, alia est præsentia informatiua, quam habet animæ per informationem. Et neutram potest acquirere anima sine auxilio causæ efficientis, primam quidem, sine auxilio primi agentis, secundam vero, sine auxilio primi, atq. etiam immediati, quia non præbet suum concursum ad vniendam animam agens primum, nisi medio generante, quod est proximū. Deceptio itaq. alterius opinionis in eo consistit, quod putat sufficere virtutem causæ formalis, & inclinationem eius ad informandū, vt possit actu informare, sine concursu aliarum causarum, quod tamen ostenditur falsum, quia cum actualis informatio, & actualis vnio animæ cum corpore sit effectus realis in rerum natura, non potest fieri sine concursu omnium quatuor causarum, vt de aliis effectibus notum est, non ergo sufficit virtus vnius, nec naturalis inclinatio eius, vt talis effectus fiat extra causas, licet sufficiat ad cōcursum præstandū in suo genere causandi, & ideo, vt idem effectus fiat, concurrentibus aliis causis.

TRACTATVS. IIII. de Causa efficiente.

CAVSA efficiens præcipua est, & natura eius plura continet scitu, ac discusione digna, ideo nouem quæstiones de his, quæ ad eam pertinēt: hoc ordine disputabimus. Primā erit, quid sit, & quotuplex, & quæ sit causalitas eius. Secun. an secūdæ causæ veram efficientiam habeant. Ter. an instrumenta veram habeant causalita-

tialitatem, & quomodo eleuentur ad illam. Quarta, an accidentia possint attingere productionem substantiæ, tanquam instrumenta. Quinta, an vnum accidens sit causa propria alterius similis in specie, vel solum instrumentum. Sexta, an substantia solum concurrat ad proprios effectus, per suas potentias, vel accidentia, ei superaddita, vel præter concursum potentiarum habeat alium distinctū. Septima, an prima causa per se immediate concurrat cum secundis ad quā cunque operationem earum. Octaua, quidnā sit concursus, quo prima causa concurrit cum secundis ad proprias actiones, & effectus. Nona, quonammodo prima causa proprium cō cursum tribuat secundis.

QVAESTIO. I.

Quidnam sit, & quotuplex causa efficiens, & quæ eius causalitas.

2 PRæsupposita existentiā causæ efficientis in rerum natura, quam in primo tractatu ostendimus, sequitur explicandum, quid sit. Et propriam definitionē eius colligere possumus ex his, quæ de natura eius docet Aristoteles in his capitibus huius 2. lib. iam expositis 2. li. 5. de Generatione tex. 55. & lib. 5. Met. cap. 2. erit autē talis. *Causa efficiens est primum principiū per se, à quo procedit actio, vel motus, atq. effectus.* In qua principiū ponitur pro genere, cætera vero pro differentia, ita, vt per particulā per se excludantur omnes causæ per accidens. Per particulā à quo tria alia genera causarum, materia quidem, quia non est à qua, sed ex qua procedit motus, & effectus, nec forma est, à qua fit, sed in quam tendit. Finis vero non nisi cuius gratia procedit ab agēte, Actio vel motus, aut effectus, quia media mutatione, vel actione, aut modum actionis habente procedit effectus à quacunq. causa efficiente. Particula autem, primum, non ponitur ad excludenda instrumenta, vt quidam voluerūt: quibus potius suo modo hæc definitio conuenit: cum sint causæ efficientes instrumentales, sed ad ostendendam dignitatem, & excellentiam huius causæ supra formalem, & materialem in eo consistentem, quod sicut finis est primum ordine intentionis, à quo incipit actio, vel motus, ita efficiens est primum à quo incipit ordine executionis, nā est prior, concursus eius, quam formæ, & materiæ, non prioritate temporis, sed tantum naturæ hoc modo probanda, vera est causalis hæc, quia efficiens agit, materia patitur, & forma educitur de potentia materię, & vnitur ei per informationem ad constitutionem compositi, opposito autem modo falsa, quia materia patitur, aut recipit, & forma informat, & ei vnitur efficiens agit; ergo prior natura est concursus causæ efficientis. Probatur consequentia, quia prioritas causalitatis est perfecta prioritas naturæ. Vnde sequitur causam efficientem esse primam, à qua procedit motus, propter duo, primum, quia prioritas vnde motus dicit ordinem executionis, in quo prima est omniū causarum. Secundum, quia satis est esse primam respectu materiæ, & formæ, vt sit prior à qua incipiat motus, nā finis, non est à quo, sed cuius gratia. 3

Quotuplex sit causa efficiens.

CAusam efficientem primo diuidit Aristoteles in causam per se, & per accidēs. Causa per se est, *à qua, vt tali procedit effectus,* Vt statuarius est causa per se statuæ. Causa per accidens est, 4

est. *A qua, vt tali non procedit effectus, sed quæ per accidens coniungitur causæ per se.* Vt musicus, vel albus est causa statuę, quia musica, vel albedo coniungitur statuario. Causa per accidēs, (vt eam statim ommittamus) sub diuiditur in eam, quę dicitur talis ex parte causę, vel ex parte effectus, & ex parte causæ dicitur talis, quando concursus accidentalis duarum causarum se tenet ex parte eius, quod causat, vel ex parte virtutis, per quam causat, vt dum dicimus musicum ædificare, vel aquā calefacere. Causa per accidens ex parte effectus dicitur, quando coniunctio accidētalis fit ex parte effectus, quia effectui per se aliquid coniungitur accidentaliter, vt efodiens, vel efosio dicitur causa per accidens inuentionis thesauri ex parte effectus, quia efosioni ipsi per se procedenti ab efodiente per accidens coniungitur.

5 Causa per accidens ommissa, sub diuiditur causa per se in Physicam, & moralem, & Physicam vocamus, vt distinguitur contra moralem omnē illam, quæ habet influxum realem in effectum, necessario, aut libere, nam Deus libere concurrit cum causis secundis ad suos effectus, & etiam artifex ad opera artificialia, & tamen nō sunt causæ morales, sed in hoc sensu vocantur physicæ. Moralis vero causa illa dicitur, quæ licet, vt talis non influat realiter in effectum, ita se habet in ordine ad mores, ac si realiter influeret, quia nō minus imputatur, ei ad meritum, vel culpam effectus, qui sequitur, ac si per realem influxum eum produceret, & tales causæ sunt consulentes, præcipientes, atq. etiam non impedientes: cum possint, & teneantur. Vnde sequitur, vt id quod in genere naturæ est causa per accidens, in genere moris possit esse causa per se, vt absentia, vel incuria gubernatoris in genere naturæ est causa per accidens submersionis nauis, sed in genere moris est causa per se. Aristoteles autem vtranque causam, tam moralem, quam naturalem intellexit sub nomine efficientis causæ. Causa naturalis (prætermissa morali) vna est principalis, & alia instrumentalis: principalis est, *quæ per propriam virtutem, quam non excedit effectus influit in eam.* Instrumentalis vero, quæ eleuatur ad effectum, quem non potest attingere propria virtute, vt calor naturalis est instrumentum animæ ad opera vitæ, nempè nutritionis, & augmentationis, quas constat excedere virtutem eius. Causa principalis sub diuiditur in primam, &
secundam. Causa prima est, *A qua dependent omnes, ipsa vero à nulla.* Subdiuiditur deinde principalis, in æquiuocam, & vniuocam. Aequiuoca est, *quæ producit effectum diuersæ speciei.* Vt sol est causa æquiuoca hominis, atque etiam Deus. Causa vniuoca, *quæ producit effectum eiusdem speciei.* Vt homo hominem, & leo leonem. Hæc est autem differentia inter æquiuocam, & vniuocam, quod illa semper est perfectior essentialiter suo effectu, hæc vero nunquam, sed semper eiusdem perfectionis essentialis, vnde causa æquiuoca non continet formaliter suum effectum, alioqui esset eiusdem speciei cum illo, vniuoca vero continet eū formaliter, & propterea semper est eiusdem speciei, vt sol non continet formaliter calorem, quem producit, sed eminenter, leo vero formaliter continet perfectionem, leonis à se producti. Aliæ etiam sub diuisiones continentur sub prædictis, vt causæ in liberam, & naturalem, siue in operantem ex determinatione ad vnum, vel ex in differen-

ſentia, & præterea in operantem per motum, & ſine illo, ſed iſti potius ſunt diuerſimodi operandi cauſarum, quam diuerſæ cauſæ, ideo prætermittuntur.

7 Vltima diuiſio eſt inſtrumentalis cauſæ in coniunctam, & ſeparatam. Inſtrumentum coniunctum vocatur illud. *Quod coniungitur cauſæ principali ſecundum eſſe, aut ſecundum operationem.* Secundum eſſe, vt calor eſt inſtrumentum ignis ad producendum alterum ignem, & coniungitur illi ſecundum eſſe per actualem inhærentiam, & penicillus coniungitur pictori ſolum ſecundũ operationem: cum non poſſit operari, niſi actu moueatur ab eo. Inſtrumẽtum ſeparatũ dicitur, quod neutro modo cõiungitur cauſæ principali, ſed ſeparatum omnino ab ea poteſt operari, & ſine actuali concurſu eius, ſed vocatur inſtrumentum, quia tanquam virtus propria eius operatur, vt calor exiſtens in ferro eſt inſtrumentũ ignis ſeparatum, dum producit ignem in ſtupa. Et ex his diuiſionibus colligere poſſumus, omnes cauſas phyſicas, aut ad modum phyſicarum operantes ad tria membra reduci poſſe, nempè ad primam omnino independenter operãtem, ad ſecundam quaſi mediam inter primam, & effectum, & ad inſtrumentalem, qua tanquam adminiculo vtitur vna, vel altera ad operandum. De quibus hoc ordine agendum erit, vt primo rationem, & modum ſecũdarum cauſarũ explicemus, quia medium tenent inter primam, & inſtrumentalem; nam à prima dependent, & ab eis inſtrumenta. Deinde agemus de inſtrumentis, quæ aliquid earum videntur eſſe, & tandem de cauſa prima. Prius tamen de cauſalitate eius omnibus communi disputandum eſt.

Quænam ſit cauſalitas efficientis cauſæ.

8 CAuſalitas eſt, per quam aliquid dicitur actu cauſa, ex quo intelligitur primo, cauſalitatem efficientis non eſſe entitatem, vel eſſentiam eius, quia cum ſemper eam habeat, ſemper eſſet actu cauſa, quod patet eſſe falſum, nam dum aqua non infrigidat, non eſt actu cauſa, & habet totam ſuam entitatem, vel eſſentiam. Secundo intelligitur, potentiam, ſeu virtutem cauſandi non eſſe cauſalitatem, quia ſæpè contingit hanc habere aliquid, & non eſſe actu cauſam, vt ignis ſemper habet calorem, quæ eſt virtus calefaciendi, & non eſt cauſa actu in ratione calidi, niſi dum calefacit; per virtutem ergo, vel potentia ſolum eſt aliquid cauſa in potentia. Sed neque effectus poteſt eſſe cauſalitas efficientis, quia effectus præſupponit ordine naturæ cauſam actu, qua poſterior eſt; ergo non poteſt cõſtituere cauſam actu, quod eſt eſſe cauſalitatem eius. Et eadem ferè ratione non poteſt eſſe cauſalitas relatio cauſæ, per quam refertur ad effectum, quia hæc ſolũ confert cauſæ denominationem relatiuam præſupponentem cauſam actu ſecundum denominationem abſolutam, in qua fundatur. Si ergo cauſalitas efficientis nõ eſt entitas propriæ cauſæ, nec virtus agẽdi, nec effectus productus, nec relatio conſurgens in ea, ex cauſalitate actuali, quærimus, in quonã ponenda ſit cauſalitas eius.

9 Et prima opinio tenet, actionem non eſſe cauſalitatem efficientis cauſæ. Ita Soncinas 5. Met. q. 4. Iaue. ibidem, & Fonſeca q. 15. ſect. 3. à quibus ſi quæſieris, in quonam ponenda ſit cauſalitas, ſi nõ ponitur in actione? Reſpondet Fonſeca cauſalitatẽ effi-

efficientis sicut aliarum causarũ esse easdem causas, prout actu concurrũt ad effectus, à quo si rursus quæsieris, quidnam sit concursus iste. Respondet, quod vel causa comparatur ad primum, atq. immediatum effectum, qui est actio, vel ad mediatũ, qui est terminus actionis, & comparatione ad effectum mediatum est causa actu per actionem, sed respectu eiusdem actionis, nihil reale intrinsecum addit causalitas supra entitatem causę, sed solam denominationem extrinsecam dependentiæ effectus ab ipsa.

Sed probant iam actionẽ non esse causalitatem agentis duplici arg. primo, quia est effectus agentis, à quo non potest constitui actu causa: cum effectus ordine naturæ sit posterior causa actu: eamq. præsupponat. Et quod sit effectus agẽtis probat, quia actio egredietur ab agente, & procedit ab eo cum dependentia, in quo cõsistit propria ratio effectus. Secundo, quia causalitas, nec potest esse entitas distincta à causa, nec existens in alio subiecto ab eadem causa distincto; nam cũ sit actus causæ, à quo denominatur, in ea esse debet, sed actio habet vtrumque: cum non permaneat in agente, sed trãseat ad passum; ergo non potest esse causalitas agentis.

10 Secunda opinio affirmat actionẽ esse causalitatem agentis, ita Conimbricenses secundo lib. phys. q. 6. art. 2. Suarius tomo primo disp. 18. sect. 10. nu. 5. & hæc est vera, quam probo testimonio Aristot. & D. Thom. & ratione, Aristoteles enim 5. meth. cap. 15. docet, quasdam esse relationes, quæ fundantur in actione de prę senti, vt secantis ad id, quod secatur, & calefacientis ad calefactum, & omnino agentis ad passum, sed agens dicitur tale ab actione, vt per se est manifestum; ergo per actionem constituitur agens, vel causa actu, quare ex mente Aristolelis actio erit propria causalitas eius, & D. Thom. in commentarijs eiusdem capitis idem docet his verbis. *Efficiens est causa in quantum agit*, sed agit per actionem; ergo per hãc est actu causa, & ideo hęc erit eius causalitas.

Sed probatur ratione primo, quia causalitas alicuius causæ est illud, à quo denominatur actu causa, sed efficiens dicitur actu causa ab actione: ergo actio erit causalitas eius, probatur minor, nam agens, & efficiens eãdem rem significant, sed agens aliquod dicitur agens actu ab actione; ergo etiam efficiẽs actu, quare actio erit causalitas efficientis. Secundo quia causalitas est illa, qua posita aliquid denominatur causa actu, & qua sublata quibuscũque alijs positis nõ denominatur, sed posita actione denominatur aliquid causa efficiens actu, & ea sublata denominari repugnat: ergo actio erit causalitas efficiẽtis. Probo minorem, quia actione posita repugnat nõ vocari actu causam illud, à quo egreditur, & si non sit actio, à nullo alio potest vocari. Tertio non est aliud, à quo denominari possit efficiens actu causa præter 11 actionem; ergo ab hac denominatur, & hæc erit causalitas eius. Antecedens sic probatur, nam si aliud ponatur, à quo denominetur, vel illud est actione prius, & ideo medium quid inter agens, & eandem actionem, vel est posterius actione, & mediũ quid inter ipsam, & effectum, non est enim aliud excogitabile pręter actionem, quod non habeat vnam ex his cõditionibus, sed neutrum horum esse potest, ergo causalitas nihil est præter actionem. Probatur minor, quia ab eo quod sit posterius actione non potest,

test denominari primo agens actu: cum prius denominetur ab actione illud praecedēte,& rursus: cum actio immediatè attingat terminum, repugnat dari aliquid medium inter ipsum,& actionem, sed neque ab eo, quod sit actione prius, quia praeter entitatem agentis, quae non potest esse causalitas eius, nihil aliud praecedere potest actionem ex parte agētis, praeter virtutem, aut potentiam agendi, à qua immediatè egreditur actio, vel potius est egressio ipsa effectus, sed virtus agendi non est causalitas: cum per eam non sit causa actu, sed solum potentia; restat igitur, vt sola actio sit propria eius causalitas, vt asserit nostra sententia.

Ad primum argumentum alterius negādum est antecedens, quod actio sit effectus agentis, quia actio nō fit ideo nec factum dicitur, nec proinde effectus, sed est medium, quo effectus procedit ab agente. Ideo, nec proprie dependet ab eo, sed est medium potius, quo effectus dependet.

12 Ad secundum, respondent autores pro nostra sententia citati, hoc esse proprium efficientis causae, vt per entitatem realem à se distinctā, & inhaerentē alteri dicatur actu causare, nam caeterae duae causae, nempè materia, & forma, per aliquid sibi intrinsecum, nec realiter distinctum constituuntur actu causae. Ego vero necessarium puto causalitatem cuiuscunque causae esse entitatem realem, saltem modalem ab ea distinctam ex natura rei, & ideo ei extrinsecam, quod in materia, & forma tenentur concedere: quarum causalitatem dicunt esse vnionem substantialem, de qua euidens est, quod sit modus ex natura rei distinctus ab vtraque, à materia quidem, de cuius potentia educitur, à forma vero, quia non repugnat ab ea separari, eam conseruante Deo separatam à materia, & in anima rationali euidentius apparet, cum vnio eius cum materia producatur à generante, & anima ipsa à solo Deo per creationē: & rursus: cum ab ea actu separetur per mortem. Et si est entitas realis distincta ex natura rei ab eis, etiam erit hac ratione eis extrinseca. Respondeo igitur ad argumentū, negando antecedens, quod causalitas habere debeat duas illas conditiones, 13 quin potius necessarium puto, quod distinguatur causalitas ex natura rei saltem à causa, & ideo, quod in hoc sensu sit ei extrinseca, aut etiā nō inhaereat actu, non est enim denominatio actualis causae necessario formalis, sed potest esse extrinseca, dummodo sit ab aliquo reali nouo, ac medio inter causam, & effectum, & ideo ab vtroq. distinctum ex natura rei. Ex quo infero, quā necessarium sit distinguere ex natura rei actionem à termino, vt vera esse possit haec sententia; si enim sola ratione distinguatur, euidenter sequitur efficientem esse actu causam per terminum, qui est effectus eius, quod falsum reputo: cum necesse sit effectum ordine naturae, & ante operationem intellectus praesupponere causam in actu, & ab ea procedere: imo realiter ad illam referri, relatio autem praesupponit necessario distinctionem realem extremorum; ergo necesse est effectum distingui realiter à causa in actu, & ex consequenti à causalitate eius, per quā constituitur actualis causa.

Quaest.

QVAESTIO. II.

An secundæ causæ veram efficientiam habeant.

14 Circa efficientiam secundarum causarum tres positiones Philosophorum refert D.T. in 2.d.1. q. 1. art. 4. 3. contra gentes cap. 69. & 1. parte q. 105. art. 5. primam eorum, qui dixerunt creaturas nihil prorsus efficere in productione effectuum, sed solum Deum esse veram causam efficientem, à qua procedūt, sed quia non nisi ad præsentiam earum, quasi ex pacto à se constituto concurrit ad productionem eorū, dicuntur quodammodo causæ, quia saltem secundum apparentiam videntur aliquid agere. Hęc sentētia attribui solet Petro Aliacensi in 4. d. 1. qu. 1. art. 1. quamuis non videatur eis denegare omnem causalitatem, eam tamen, vt probabilem defendit Gabriel in 4. d. 1. q. 1. art. 3. vbi quædam congerit testimonia ex sacra pagina in confirmationē eius, quale est illud 1. ad Corinth. 15. *Deus operatur omnia in omnibus*, & illud 2. ad Corinth. 3. *Non quod simus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.*

15 Et probatur ratione, quia diuina virtus non solum est infinita ad operandum, sed proximè attingit quēcunque effectum: ex quibus primo intelligitur, quod omnes modos operandi, omnes virtutes, omnes causalitates eminenter apud se contineat, & nobiliori modo, quam fiat in creaturis; ergo non solum per se potest omnia efficere, sed longe perfectius, quam per causas secundas, quia si istę possent aliquid efficere, non nisi per virtutē agendi ab eo participatam, sicut participant esse, quod habent, & per actualem dependentiam, sed melius est dependere à causa per se operante, & per virtutem non acceptam ab alio, ac sinę vlla dependentia, quam à causa operante per virtutem alienam, cum actuali dependentia ab alio; ergo perfectiorem modum procedēdi habebunt effectus à solo Deo facti, quam per causas secundas.

Secundo intelligitur Deum non indigere secundis causis ad operandū, nec esse vllo modo necessarias, quare cum nihil ipse faciat in rebus naturalibus superfluum, existimandum non est, quod eis dederit aliquam virtutem operandi, per quam habere possint causalitatem circa effectus.

Secunda sententia nō omnino tollit efficientiam secundarum causarum, sed creaturis spiritualibus eam concedit, negat vero vllam habere corporeas, quam D. Thom. affirmat tenuisse Auicembron in lib. Fontis vitæ, vbi fatetur nullum corpus habere actiuitatem aliquam, sed omnes actiones corporeæ, omnesq. effectus, qui videntur fieri à corporibus procedere à quadam virtute spirituali, aut intelligentia eis intimè prę senti. Probabatque vnico argu. quia actio vnius rei in aliam petit intimā præsentiam eius, ita vt agens substantiam passi penetret, & ideo præsens sit internis partibus eius, nō minus quam externis, sed hæc intima præsentia, repugnat corporibus propter eorum dimensiones; ergo repugnat eis agere circa alia, vel aliquem corporeum effectum circa ea producere, quod videtur asseruisse D. Aug. 5. lib. de Ciuit. Dei. cap. 9. his verbis. *Corporeæ causæ non debent inter efficientes connumerari.*

Sed tollere efficientiā ab omnibus causis, vel etiā à corporeis, vt tollunt 16
duæ istæ sententiæ, error est nō solū

in fide chatholica, sed in vera philos. Prob. 1. quia ex verbis scripturæ satis euidenter colligitur Deū dedisse creaturis corporeis virtutem producendi alias, & ideo agendi circa illas, vt ex illis verbis Genes. primo. *germinet terra herbam virentem*, & rursus. *Producat terra animam viuentem*. Matthei. 4. terra fructificat primum herbam, deinde plenum frumētum, & Lucæ 21. *Videte ficulneam, & omnes arbores, cum producunt iam ex se fructus scitis, quia propè est æstas* Probatur etiam secūdum, quod vtraq. sit error circa veram philosophiam euidenti experientia, quia videmus solem illuminare, ignem calefacere, & aquam infrigidare, & hoc per contactum sensibilem, in quo nulla potest esse deceptio; ergo euidens est has causas secundas agere, & producere hos effectus circa corpora. Quod enim à solo Deo fiant ad eorum præsentiam, vel à virtute spirituali occulta cū eadem experientia pugnat ostendente, quod per sensibilem contactum ab eis procedant. Et aduersus positiones tam absurdas nō sunt alia arg. afferenda, nisi ea, quæ per experientiam sensuum procedūt, vt ex sensibus conuincantur hi, quos naturale lumen intellectus non conuincit, & intelligatur irrationabiles prorsus esse in hac re.

17 Primum autem testimonium Pauli, quod Gabriel pro prima illa positione affert, difficultate caret, quia solum probat Deum immediatè operari circa omnia, & immediatè attingere omnes effectus, quod non tollit efficientiam secundarum causarum, quam habent acceptam, & dependentem ab eo, & per quam à Deo simul, & ab eis proueniunt. Secundum autem testimonium loquitur de operibus supernaturalib⁹ virtutū, per quæ homines se disponunt ad recipiendā gratiam, aut augmentum eius simul, & gloriam merentur, quas certum est non posse hominem propriis viribus præstare, sed gratia, & auxilio diuino, ac supernaturali ad ea indigere.

Ad argumentum vero eiusdem sententiæ concedimus Deum omnia continere, omnem virtutem operandi, & omnem etiam modum, & ideo per se posse efficere omnia, nec indigere adminiculo secundarum causarum, decebat tamen diuinam bonitatem maximè se communicare creaturis, non solum quantum ad esse, quod eis contulit, sed etiam quantum ad virtutē operandi, vt in vtroque eas sibi similes efficeret, & id honoris eis tribueret, vt possent alias sibi similes producere, & quia corruptibiles sunt per continuas, ac nouas generationes possint se conseruare, si non in indiuiduo, saltem in specie: incorruptibilibus vero dedit virtutes agēdi, per 18
quas perficere, atque conseruare possent alias, & ita demum inferiores cū superioribus copulauit, vt per influxum harum circa illas, illarumque operationes bonum totius vniuersi consisteret. Hoc autem non solum diuinam autoritatem, & potentiam nō minuit, sed potius auget, & Deum ipsum illustriorem efficit in suis creaturis, cum per talem modum eas maximè perficiat, & semetipsum in eis. Non ergo censetur superfluus concursus creaturarū, sed licet non necessarius, valde tamē conueniens. Ad arg. vero alterius sentētiæ distinguēdum est de penetratione, nam quædā est corporea, & materialis, quæ repugnat corporibus, sed hæc non requiritur ad agēdum, sed sufficit esse contigua, aut se tangere, alia est virtualis, qua vnum dicitur penetrare aliud, quia per propriam virtutem intimè præsens est ei, & hæc penetratio

tio requiritur, & sufficit ad agendũ circa internas partes corporis, hanc habet ignis circa lignum, cuius partes penetrat virtute sui caloris, & per eam potest in eas, quãtumuis internas agere, sicq. de cęteris corporibus intelligendum est. Verba autem D. Aug. nihil probant, quia in illo lo co agit de causis liberis, quæ se ad agẽdum applicare possunt, & suarum actionum dominiũ habent, inter quę non sunt ennumerãdæ corporeæ, quia non se applicant ad agendum, sed ab extrinseco agente applicantur.

19 Tertia sententia non tollit omnẽ efficientiam à causis secundis etiam corporeis, sed aliquam habere concedit, non tamen circa substantiam, sed solum circa accidentia, ita vt ignis possit calorem producere, non alterum ignem, sed hunc à quadam substantia spirituali produci, atque etiã reliquas substantias. Itaque secundæ causæ habent propriam efficientiam circa dispositionem materiæ, quam per quasdam alterationes determinant ad recipiẽdam formam, sed materiaam, disposita cessat actio earũ, & inducitur forma substantialis in materiam, produciturq. integra substantia per actionem spiritualis substantiæ, hanc tribuit D. Tho. Auicennæ lib. primo suæ sufficientiæ ca. 10. & lib. 4 suæ metaphysicæ ca. 4. & 5. quibus locis sic ait esse dispositum ordinem rerum naturalium, vt à prima causa vna sola substantia spiritualis perfectissima immediatè procedat, & ab ea procedat. 2. & ab hac. 3. vsque ad infimam, hæc vero infima intelligentia inducit omnes formas substantiales in materiã à causis

20 corporeis dispositã, & ita ab ea fiunt omnes corporeæ substantiæ. Probat primo, quia substantiæ corporeæ nõ sunt per se immediatè operatiuæ, & ideo data sunt eis quædam accidentia, per quæ operentur, vt igni calor, & aquæ frigus vt aliquam dignitatẽ operandi consequantur, hoc igitur solum poterunt, quod possunt eorum accidentia, sed hæc non possunt producere substantiã; cum sint inferioris ordinis respectu illius, & longè imperfectiora; ergo corporæ substã tiæ non possunt alias producere, sed sola accidentia. Secũdo, experientia constat plures substantias corporeas generari non habentes causas efficiẽtes proximas, vt animalia quædam ex putrefactione terræ; necesse est ergo aliquam substantiam spiritualẽ ponere, quasi semper paratam ad inducẽdas tales formas pro exigentia materiæ pro eis dispositæ à causis particularibus; eadem ergo erit ratio de cæteris substantiis, quamuis ab aliis videantur produci.

Hæc tamen sententia, licet non sit tam falsa, quam precedentes, quia 21
aliquam efficientiam tribuit secundis causis, etiam corporeis, sed in eo imprimis, quod asserit creaturas omnes procedere immediatè ab illa intelligentia, & non à Deo veritati fidei apertè repugnat & erronea censenda est: cũ fides doceat omnes creaturas in principio tẽporis à Deo immediate processisse, & euidens etiam sit vnam creaturam spiritualem non posse producere aliam, quia creatura spiritualis per solam creationem produci potest, repugnat vero, quod vlla creatura habeat virtutem creandi. Aliud etiam, quod de efficientia secundarum causarum circa sola accidentia affirmat, aliquo modo contradicit verbis scripturæ sacræ citatis, nam terram herbam germinare, arbores suos fructus producere non solius accidentis productionem sonat, sed substantiarum. Contradicit

etiam experientiæ, quæ ſicut euidenter conuincit ignem calefacere. Ita etiam ſtupam conſumere, & eam in ſe conuertere, quod non poteſt fieri ſine corruptione, & generatione ſubſtantiali; ergo negari non poteſt, quod etiam circa productionem ſubſtantiarum veram habeant efficientiam ſecundæ cauſæ.

22 Veritas ergo Philoſophica diuinæ fidei conſentanea tenet ſecundas cauſas veram habere virtutem operandi communicatam à primo efficiente, veramq. cauſalitatem ab eodem dependente, non ſolum circa accidētia, vel diſpoſitiones materiæ, ſed circa inductionem formæ ſubſtantialis, & eductionem eius de potentia materiæ, ac tandem circa generationem totius ſubſtantiæ, ex materia, & forma compoſitæ. Ita tenuit ſemper communis conſenſus Philoſophorum, præſertim Ariſtoteles 7. lib. Phyſicorum à textu 29. vſque ad 39. & 5. libr. Metaphyſ. cap. 2. & 1. lib. Metheororū cap. 1. & Plato quē citat Damaſ. cap. 9. ſuę Philoſophię, & cæteri Philoſo. vtroq. antiquiores, qui tanquam certum præſupponētes cauſas ſecūdas aliquid efficere quæſierunt, ex quonam materiali principio omnia producātur, quam etiā veritatem profitetur magnus Trimegiſtus in dialogo l. 9. Vbi docet mundū eſſe inſtrumentum Dei, & ab eo quaſi ſemina accepiſſe, hoc eſt effectiuam virtutem ad rerum omnium propagationem. Et hos Philoſophos ſecuti ſūt ſancti Patres, & ſcholaſtici Doctores. Vnde factū eſt, vt iam ſit principium in ſchola receptiſsimum, cui innituntur, quam plurimæ veritates philoſophiæ. *Cauſas ſecundas, atque proximas veram habere efficientiam circa generationem ſubſtantiarum participatam à primo efficiente.*

Ad primum argumentum Auicenę diſtinguendū eſt, primū antecedens, quod ſubſtantiæ non ſint immediatę operatiuæ, nam ſi intelligatur nullā habere virtutem operādi præter accidentia ſibi ſuperaddita, falſum eſt, quia forma ſubſtantialis, quæ eſt eis ratio formalis eſſendi, eſt etiam virtus operandi, quod ſignificauit Ariſt. ſic definiens animam. *Anima eſt principium, quo mouemur, ſentimus, & intelligimus.* Et principium quidem ſubſtantiale, ex quo tanquam ex radice procedunt accidentia, aut potentiæ, quibus mediis operatur. Et ſicut accidē- 23
tia ab ea procedunt, ita virtus operādi eorum, quæ non eſt aliud abeſſe: ergo in anima non ſolum eſt virtus eſſendi ſubſtantialis, ſed etiam ſubſtantialis operandi, ſed imperfecta, & quæ ſicut non poteſt operari, niſi per actionem, quæ ſit accidēs, ita nec poteſt attingere paſſum, niſi medio accidenti, quod tanquam virtus eius attingit, & ideo anima ipſa principalius, & non accidentaliter, ſed ſubſtātialiter. Et in hoc ſenſu, verum eſt non eſſe immediatè operatiuam, ſed ex quo non benè infertur, nihil per ſe operari, cum operetur principaliter illud idem, quod accidentia tanquam virtutes eius, & ideo ſubſtantialiter, & quia in virtute eius operātur, non tantum poſſunt alia accidentia producere ſibi ſimilia, ſed etiam ſubſtantiā, tanquam inſtrumēta eiuſdem ſubſtantiæ, vt poſt modum dicetur.

Ad ſecundum concedendum eſt antecedens, ſed neganda conſequentia, quod pro illis formis ſubſtantialibus inducendis in materiam diſpoſitam, deputanda ſit infima intelligētia, ſed ad prouidentiam primæ cauſæ pertinet ſupplere omnes defectus ſecundarum, & ideo ab ea immedia-

tè

tè inducuntur, nam nec vlla intelligentia habet virtutem inducēdi formam in materia, præsertim substantialem, vt suo loco probabitur.

QVAESTIO. III.

An instrumenta veram causalitatem habeant, & quomodo eleuentur.

VT intelligatur quæstio tria sunt
24 genera instrumentorum distinguenda, naturalia, supernaturalia, & artificialia. Instrumentum naturale dicitur, quod à natura ipsa institutū est, pro aliquo effectu naturali producendo, vt calor naturalis est naturale instrumentum animæ ad opera naturalia vitæ. Supernaturale vero dicitur illud, quod à Deo assumitur, vel instituitur ad effectus supernaturales præstandos. Instrumēta deniq. artis, quæ ab artifice assumuntur ad opera artis perficiēda, vt penicillus, vel serra. Et de primis duobus generibus non est dubium, quin vera sint instrumenta, & verè effectiuè attingant effectus. De instrumentis vero artis, non solum dubitant moderni quidam, sed negant esse vera instrumenta, sed talia vocari ex eo solum, quia per quosdā motus locales, quos ab artifice suscipiunt, eum iuuant ad effectus artis præstandos, sed respectu motus localis nō possunt esse instrumenta: cū motus localis non excedat virtutem eorū; ergo nec sunt vera instrumenta artis. Nihilominus vera instrumenta censeri debent, & verum concursum instrumentalem præstare ad opus artificiosum, quod sic probo instrumenta artis non mouentur ab artifice, sicut ab alio quocunque mouerentur, sed tali modo, per se dependente ab arte, & ideo
per se dependente ex actuali coniun- 25
ctione cum artifice operante, vt artifex est, & hoc est moueri motu quodam artificioso excedenti naturam eorū, & per talem motum attingunt opera artis, & concurrunt efficienter ad illa, tanquam mota, & eleuata ab artifice, quia ad illud res eleuatur, quod excedit naturalem virtutem eius, & hoc est esse vera instrumenta. Negandum est igitur, quod solum habeant motum localem, sicut cætera corpora: per quem acquirant simplex quoddam vbi, sed habēt motum cū tali modo, & acquirunt quoque vbi speciali modo, ac distincto ab eo, quod acquirunt corpora per motum naturalem.

Supposito ergo, quod tria illa genera sint vera instrumenta, quærimus, quonammodo eleuentur, vt veram causalitatem instrumētalem habere possint, hoc est, an per aliquam actionem sibi propriam, & quasi præsuppositam actioni principalis agentis, per quā assumantur, vel sine illa, ita vt eleuatio non sit aliud, quam operari simul cum agente principali ad effectum altioris ordinis.

Et prima opinio tenet, quod quāuis
nis aliqua instrumēta propriam ope- 26
rationem habeant, per quam eleuantur, vt ignis, & etiam instrumenta artis, vt serra, hæc tamen non est necessaria, sed sine vlla prorsus operatione propria eleuari possunt, præsertim à Deo. Ita Scotus in 4. d. 1. q. 1. Duran. in 2. d. 1. q. 4. n. 12. quam moderni non pauci secuntur, & explicant hoc modo, quælibet creatura respectu Dei habet potentiam obediētialem, per quam ei subditur ad quācunque operationem, vel effectum, & hæc potentia obedientialis suffi-

cit, vt ea vti posit, tanquam instrumentum, quando, vbi, & quomodo ei placuerit absque alia operatione propria, vel proportionata effectui, per hãc etiam potentiam, & non per aliud dicuntur eleuari, & instrumenta effici, verumque cõcursum instrumentalem præbere ad productionẽ effectus naturalis, supernaturalis, vel cuiuscunque ordinis, nam ad omnes producendos possunt eleuari indifferenter à Deo. Et vt paucis explicẽt, quidnam eleuatio sit, asserunt, non esse aliud eleuari instrumentum, vel vt tale ad quemcũque vsum assumi, quam Deum efficere, vt secum concurrat ad eandem actionem, per quã Deus ipse operatur, & ad eundẽ effectum, quẽ per eam producit, ex hoc enim habebitur ab vtroq. procedere actionem, & effectũ, à Deo vt principali, à creatura vero, vt instrumento, & hoc siue sit ad vnam, vel alterã operationẽ, aut effectum, quia respectu diuinæ omnipotentiæ eadem est ratio de omnibus, non enim indiget determinatis, aut proportionatis instrumentis ad determinatas operationes, vel effectus, sed quibuscunq. & quomodocunq. vti potest ad quẽlibet effectum, aut operationem.

27 Probãt primo in instrumẽtis naturalibus, quia phantasma est instrumẽtum intellectus agentis ad producendam speciem intelligibilem in intellectum posibilem, & species visibilis instrumentum coloris, ad producendam visionem sui simul cum potentia visiua, & probabile est etiam calorem productum in ligno ab igne esse instrumentum eiusdem ignis ad producendam formam substantialem ignis in ligno, & tamen nihil horum habet operationẽ sibi propriam, per quam eleuetur: cum neque phantasma posit ex propria virtute operari circa intellectum posibilem, nec species visibilis operetur aliquid circa oculum, aut calor receptus in ligno circa idem lignũ; ergo nihil proprium requiritur ex parte instrumenti, vt eleuetur, vel vt assumatur, vt instrumentum, sed sine illo assumi potest. Secundo, in instrumẽtis supernaturalibus, qualia sunt sacramenta, nulla operatio propria eorum designari potest, per quam eleuentur: cum ipsa potius in operatione consistant, vt in ablutione, in peccatorum confessione, aut aliorum verborum prolatione, operatio autem non operatur, sed per seipsas absque alio requisito assumuntur operationes istæ à Deo, tanquam instrumenta gratię, & eo ipso, quod simul cum eis operatur Deus, dicuntur eleuari, & instrumenta fieri.

Secũda opinio est aliorum modernorum huic opposita, asserens, non quamlibet rem posse assumi à Deo, tanquam instrumentum ad aliquem effectum, sed eam tantum, quæ habere posit ex se, hoc est propria virtute aliquam operationem proportionatam, per quam eleuetur, vel certè aliquid efficere posit in effectu ipso propria virtute, & cum hæc operatio quasi præsupposita sit eleuationi, præuia vocatur, & sine illa nõ potest esse instrumentum. Exemplum proferũt in clara visione Dei, ad quã eleuari potest intellectus creatus ex eo, quod aliquid in ea correspondet propriæ virtuti, nẽpè ratio generica intellectionis, vel cognitionis nõ excedens propriã virtutem, & ideo ad specificã, & supernaturalem rationẽ claræ visionis propriam virtutẽ excedentem eleuari potest, quod si nihil horũ habeat, neq. efficere aliquid poterit in ordine ad effectum superioris ordinis, sed totum effectum efficiet 28

ciet solus Deus. Ex quo inferunt nullam creaturā ordinis naturalis posse eleuari à Deo, tāquam physicum instrumentum ad effectus supernaturales, circa quos constat nihil ex propria virtute posse efficere, ideo neque sacramenta, neq. passionē Christi esse instrumenta physica gratiæ, sed solum moralia.

Tertia sententia est aliorum modernorum, qui non quodcunque sufficere in instrumento ponunt, vt eleuetur, præsertim ad effectus supernaturales, sed necessarium esse, quod virtus aliqua, vel potētia realis ponatur in eo eiusdem ordinis cum effectu, vt per eam fiat aptum formaliter ad talem eleuationem recipiendam, & ideo ponunt in sacramentis qualitatem quandam supernaturalem eis impressam, per quam eleuentur ad effectus gratiæ. Quod probāt, quia illud quod assumi debet tanquam instrumentū debet præsupponi assumptioni aptū; vt assumatur, quia per assumptionem non fit aptum, sed cum iam sit aptum eleuatur ad effectum superioris ordinis, alioqui nulla esset differentia inter instrumenta, si per eleuationem apta fierēt, nec vnum esset magis accommodatum, quam aliud; cum eleuatio sit æqualis in omnibus, sed instrumentum inferioris ordinis non potest esse aptum, vt assumatur ad effectū superiorem; ergo necesse est aptum fieri, vt assumi possit, fieri autem aptum est constitui in eodem ordine cum effectu; ergo hoc est necessariū, quod constat fieri non posse ante eleuationem, nisi per aliquid ei additum pertinens ad eundem ordinem cum effectu, & hoc debet esse qualitas aliqua, quia principia operationis superaddita substantiis qualitates sunt.

29 Postrema sententia est Caie. 1. p. q. 45. art. 5. duo asserentis, primum, aliquid esse necessarium in instrumento, quod vel sit operatio, vel aliquid saltem, ratione cuius ei correspōdeat aliquo modo effectus: hoc vero proprium, quod habere debet, non esse realiter distinctū ab operatione principalis agentis, sed sufficit distingui ratione, ita vt actio, vel effectus sub aliqua ratione tribuatur instrumento, & ei correspondeat. Hoc etiam proprium quod debet habere instrumentum; non semper debet esse proportionatum actioni, vel effectui, nisi vbi effectus ad quem eleuatur, ad eundem ordinem essendi cum instrumēto ipso pertinet, ita vt sit ordinis naturalis, si naturale sit instrumentū, & ordinis supernaturalis, si instrumētum sit supernaturale: & ita eleuari posse instrumentum naturale ad effectus supernaturales, quia licet non sit proportionatum, quia non est eiusdē ordinis; sed per eleuationem pertinet ad eūdem ordinem cum effectu, & fit ei proportionatum. Vnde ad supernaturales effectus sufficiet qualiscunque contactus instrumenti, vt eleuari possit à Deo, & effectiuè attingere effectum. Quia cōtactus aliquid proprium est, virtute cuius ratio aliqua communis potest ei correspondere in effectu, & effectus sub eadem ratione cōmuni ei attribui, & vt eleuato attribuetur sub ratione speciali. Hæc est sententia D. Th. 1. p. q. 45. arti. 5. vbi aliquid proprium asserit 30
esse necessariam in instrumento, vt eleuari possit, & ideo non posse eleuari creaturam, vt sit instrumentum creationis, quia nō potest habere propriam operationem circa nihil, imo neque illud tangere. Hoc autem proprium sic intelligit, vt explicat Cai. & ex aliis eius locis deduci potest. Et hæc videtur nobis probabilior senten-

sententia, sed vt eã probemus ex impugnatione aliarum, singulas conclusiones aduersus eas cōstituemus. Prima conclusio aduersus primam sententiam nō est posse aliquid assumi vt instrumentum per solam potentiã obedientialem. Hanc probo duplici arg. primum est, potentia obedientiales nullam virtutem confert instrumento, per quam posit effectiuè concurrere ad effectum, nec etiam eleuatio, si nihil propriũ habeat, per quod eleuetur: ergo falsa est hæc sententia, primam partem antecedentis sic probo, potentia obedientialis est passiua, vt notum est de quacunque alia, sed concursus instrumenti debet esse actiuus; ergo potentia obedientialis non confert instrumento virtutem, per quam posit effectiuè concurrere ad effectũ. Sed nec eleuatio, probatur quia eleuatio nihil ponit in instru-
31 mento, nec per modum permanentis, nec per modum transeuntis; ergo per illam nullam habebit virtutem, per quam posit effectiuè concurrere ad effectum. Antecedens quantum ad rē permanentem concedit eadem opinio, sed quantum ad rem per modum transeuntis, probatur primo, ex eadē opinione, quæ asserit eleuari instrumentum nihil aliud esse, quam Deũ facere, vt secum concurrat ad operationem, & effectum, vel ergo facere, quod secum concurrat est ponere aliquem concursum in eo, vel actionem per quam aliquid dicitur cōcurrere, actio autem, vel concursus nihil ponit in agente, sed agere, vel concurrere solum est, quod ab eo egrediatur actio, vel concursus: ergo talis eleuatio nihil in eo ponit: per quod posit agere, tanquam instrumentum. Probatur consequentia, quia nihil potest agere vllo modo, quin actio egrediatur ab eo, tanquam à principio, nec egredi potest ab eo actio, tãquã à principio, nisi ratione alicuius virtutis actiuę in eo existentis, sed potentia obedientialis non confert instrumēto talem virtutem actiuam, nec etiã eleuatio, quam ponit hæc opinio; ergo repugnat actionem ad quam eleuatur ab eo egredi, & ex consequenti repugnat, quod actiuè concurrat ad illã, vt postulat ratio instrumēti.

Secundo, quia si eleuari instrumē-
tum solum dicit potentiam obendiē- 32
tialem ex parte eius, & eleuatio non est aliud, quam Deum facere, vt secũ cōcurrat instrumētum, sequitur creaturam quamlibet indifferenter posse esse instrumentũ Dei. Probat. consequentia, quia hæc duo æqualiter cōueniunt omnibus, vt ex se est manifestum, quod si ita est, poterit Deus assumere creaturas pro instrumentis ineptas prorsus ad agendum, vt quãtitatem, relationem, imo & materiam primam, cōsequens autem falsum est; ergo falsa etiam est sententia ex qua sequitur. Sed probo minorem, quod falsum sit consequens, quia vt instrumentum concurrat actiuè, necesse est aliquo modo egrediatur ab eo actio, sed egressio actionis ab agente dicit influxum eius circa illam; quare repugnat aliquid esse instrumentum, nisi actu influat in effectũ per actualem egressionem ab ipso, sed hæc nō possunt actu influere ex se, cum inepta sint prorsus ad talem influxum, nec per eleuationem, quæ nihil in eis ponit; ergo neque alia creatura potest esse instrumentum eo modo, quo prima illa opinio ponit.

Secunda conclusio, vt aliquid sit
instrumentum, (Dei præsertim) non 33
est necessarium, quod habeat præuiã operationem proportionatam effectui ex propria virtute, hæc est contra secundam opinionem, & probatur,

tur, quia si talis operatio requiritur, sequitur nullam prorsus creaturam posse assumi à Deo, tanquam instrumentum ad aliquem effectum supernaturalem, præter intellectum, & voluntatem, & solum in ordine ad claram visionem Dei, & amorem. Probatur consequentia, quia talem operationem proportionatā ex propria virtute nō potest habere aliqua creatura, præter has potentias, vt per se est manifestum, sed cōsequens est falsum, & præter omnium opinionem, nemo enim huiusque negauit posse Deum quamlibet creaturam assumere vt instrumentum ad opera supernaturalia, prout sibi placuerit. Et de humanitate Christi, & sacramenta concedit maior pars totius scholæ cum D. Th. esse instrumenta gratiæ, & verbum ipsius Christi, vel etiam contactum habuisse modum physici instrumenti ad miracula patranda.

Secun. quia licet aliquid propriū
34 sit necessarium ex parte instrumēti, (quod concedimus) sed proportio nō potest esse necessaria respectu diuinæ omnipotentiæ, quæ omnem proportionem supplere potest; ergo sine aliqua vrgenti ratione coarctatur ad proportionata instrumenta.

Tertia conclusio, non est necessaria, nec posibilis qualitas superaddita eiusdem ordinis cum instrumento, vt asserit tertia sententia. Probatur primo, quod necessaria non sit, quia operatio, & effectus ad quem eleuatur instrumentum, ex propria ratione instrumenti debet excedere propriam virtutem eius, & ideo debet esse altioris ordinis respectu instrumenti, quod ideo indiget eleuatione, vt posit attingere operationem, & effectum se superiorem; ergo non est necessarium, quod qualitas ei superaddatur ante eleuationē, vel vt eleuari possit, nec est necessariū, vt eleuetur vel, vt sit instrumentum, quod sit eiusdem ordinis cum operatione, aut effectu producendo. Quin potius inferioris ordinis debet esse, & solum per eleuationem 35
actualem debet fieri eiusdem ordinis, frustra ergo ponitur talis qualitas. Probatur consequentia, quia eleuatio instrumenti solum est per modum actionis, aut concursus, quare non potest actionem præcedere, vt ponitur ab hac opinione, vel si dicit per qualitatem eleuari, non bene intelligit eleuationem, quæ modum actus, aut concursus dicit, non potentiæ, vel virtutis. Quod vero non sit posibilis talis qualitas superaddita instrumento, probatur, quia si per illam constituitur in eodem ordine cū operatione, aut effectu ad quem eleuatur, sequitur non esse instrumentum, sed propriam causam vtriusq. Probatur consequentia, quia virtus, vel potentia proportionata ad aliquem effectū propria causa eius est: cum effectus non excedat illam, sed sint in eodem ordine; ergo efficiet etiam rem, cui additur proportionatam causam, quare non instrumentalem, sed propriam, aut principalem.

Ex his ergo conclusionibus, per quas refutantur tres illæ opiniones; 36
sequitur à sufficienti diuisione tenēdam esse sententiam D. Tho. vt explicatur à Caietano, dicendumque, aliquid proprium requiri in instrumento semper, sed non semper proportionatum effectui, quo potius debet esse inferius; vt locum habeat eleuatio, præsertim respectu Dei potentis supplere omnem proportionē. Vnde respectu illi' cōtactus sufficit, qui cū aliquid sit ex parte instrumēti sufficiet, vt ei posit correspondere aliqua ratio saltem communis in eo, & spe-

& specialis per eleuationem. Gratia exempli. Phantasma est instrumentũ intellectus agentis ad productionem speciei intelligibilis, quod licet non habeat operationem ex propria virtute proportionatam eidem speciei, & intellectui possibili, quia materiale est, & corporeum: habet tamẽ ex propria virtute posse efficere cognitionem sui, licet inferiorem, quod sufficit, vt eleuari possit ad efficiendum principium cognitionis superioris, vel habet ex se, quod possit vtcunq. imprimere speciem sui, & eleuatur, vt possit eam imprimere in potentia superiori, cui subordinatur, idque satis est, vt ei possit correspondere talis species sub aliqua saltem ratione communi.

Ad 1. arg. primæ opinionis concedendum est, phantasma esse instrumẽtum intellectus agentis, & species visibilis instrumentum obiecti ad causandam visionem, negandum tamen, quod nihil habeant ex propria virtute, nam licet non habeāt operationem distinctam à principali, habent tamen rationem distinctam, nempe eãdem operationem secũdum aliquam rationem communem eis correspondentem, vt phantasma posse imprimere speciem sui, vt sic in communi, & species sensibilis repræsentationem obiecti, & quasi perceptionem eius per modum principij, ratione cuius potest eleuari ad concursum cum potentia vitali, per quem producatur perceptio actualis eiusdem obiecti, quæ est sensatio. De calore vero existente in ligno omnino negandum est, quod sit instrumentum ignis ad expellendã formam ligni, vel introducendam formam eiusdem ignis, vt suo loco probabitur.

37 Secun. arg. procedit de sacramentis, de quibus non est certum, quod habeāt modum instrumentorum naturalium, sed in opinione positum, an solum sint instrumenta moralia. Nihilominus aliquid proprium habent, ratione cuius possunt eleuari à Deo, vt sint instrumenta supernaturalia, nam ablutio habet contactum totius corporis directum, & indirectum animæ, & verba sunt sonus quidam significantes effectum ad quem eleuãtur, qui ex se possunt per sensus percipi, & etiam per intellectum ratione significationis, quæ licet non sit aliquid reale formaliter, satis est ratione materialis, in quo fundatur aliquid proprium habere, quod vt minimum est contactus, ratione cuius potest eisdem verbis correspondere aliqua ratio cõmunis in effectu.

Ad argu. tertiæ opinionis distinguenda est maior, quod instrumentũ debeat præsupponi aptũ, nam si per aptitudinem intelligat, quod debeat esse eiusde ordinis, falsum est, vt probauimus: si vero, quod aliquid proprium habeat, licet ordinis inferioris, verum est, & cõcedendum, ad hoc tamen nõ requiritur qualitas superaddita, vt ex se est manifestum, quare frustra ponitur ab illa opinione.

QVÆSTIO. IIII.

An accidens possit cõcurrere ad productionem vnius substantiæ, tanquam instrumentum alterius.

SVBSTANTIAE corporeæ non possunt operari ad productionem sibi similiũ, nisi mediis accidentibus eis superadditis, vt ignis medio calore, sed in generatione sibi similiũ duo sunt, nempè accidentia, quæ producuntur in materia, tanquam dispositio- 38

sitiones eius ad recipiēdam formam substantialem per alterationes praecedentes, & eductio formae substantialis de potentia materiae, atque etiam vnio eiusdem cum materia, quae est generatio totius substantiae. Quaerimus ergo, an calor ignis, sicq; de caeteris accidentibus, quę sunt virtutes agendi superadditae substantiis, solū concurrant effectiuè ad producendas dispositiones, vel etiam ad productionem substantiae, tāquam instrumenta eiusdem substantiae generantis, cuius sunt accidentia.

Prima opinio tenet non solum ad
39 productionem accidentium, sed etiā substantiae cōcurrere efficienter, nec solum vt instrumentum substantiae, sed tanquam propriam causam eiusdem substantiae, quae producitur. Ita videtur tenere Ioannes Maior in 4. d. 12. q. 3. & probatur testimonio Aristo. lib. de Sensu, & Sensili, cap. de Sapore, vbi ait ignem non agere, vt ignem, sed, vt calidum; ergo non producit alterum ignem, nisi vt calidū, quod est eum producere per calorē, & ideo calorem esse ei rationem agēdi principalem ad generandum sibi simile, & non instrumentum. Probatur etiam ratione; quia ad eandem causam pertinet disponere materiā, pro introductione formę substantialis, expellere formam contrariam, & introducere propriam, sed accidētia disponūt materiam virtute propria, atque etiam expellunt formam contrariam, vt calor disponit materiam ligni, & expellit formam eius; ergo propria etiam virtute introducit formam ignis generandi, eritque praecipua causa eius, & non instrumentum.

Secunda opinio omnino opposita
40 est, negat enim vllo modo posse attingere productionem substātię, hoc est, nec vt praecipuam causam, neque vt instrumentū, nec virtute propria, neque virtute substantiae. Ita Scotus in 2. d. 37. q. vnica, & in 4. d. 12. q. 3. Duran. in 2. d. 1. q. 4. & in 4. d. 12. q. 2. Ocham in 2. q. 23. Iandunus 2. lib. de Anima q. 8. Prob. 1. quia impossibile est rem inferioris ordinis ascendere ad ordinem superiorem, vt corpus ad ordinem spiritus, sed accidēs est res inferioris ordinis respectu substantiae; ergo non potest ascendere ad ordinem substātiae, sed semper in proprio ordine permanebit, sicut substātia corporea respectu spiritualis, quare nec poterit attingere productionem substantiae, probatur haec vltima consequentia, quia causa debet esse in eodē ordine cū effectu, alioqui si inferior sit, perfectior erit effectus, quam causa. Et si dixeris accidens in ratione essendi esse inferioris ordinis, sed in ratione operandi esse eiusdem, non quidem per propriam virtutem operandi, sed ratione substantię, in cuius virtute operatur. Contra hoc est, quod virtus operandi sequitur esse rei, sed in ratione essendi semper accidens est inferioris ordinis; ergo semper etiā erit inferioris ordinis in ratione operandi, & ideo non poterit attingere productionem substantiae, sicut corporea substantia, nec virtute propria, nec virtute spiritualis potest producere substantiam spiritualem, quia semper est inferioris ordinis.

Secundo; accidens nō potest attin
gere productionem substantiae virtu 41
te propria, nec virtute substantiae, ergo nec tanquam propria causa, nec tanquam instrumentum Probatur antecedens, quia cum propria virtus sit inferioris ordinis, sicut propriū esse, non potest attingere productionem substantię, quia semper causa erit imperfectior effectu, quod repugnat.

Quod

Quod vero non possit virtute substãtiæ, probatur, nam esse virtutem substãtiæ, aut in virtute eius operari est vel aliquid superadditũ entitati accidentis, vel nihil, si nihil superadditum sit, remanebit semper in ordine. Inferiori, & ideo, nec virtute substantiæ poterit producere substantiam, si vero, sit aliquid superadditum, vel erit accidens, & ideo nõ eleuabit accidẽs ad ordinem superiorem, sed in inferiori relinquet, substantia autem esse non potest, quia substantia non potest esse in accidenti, & ideo, nec esse ei additam; ergo non potest accidens virtute vnius substãtiæ attingere productionem alterius.

42 Tertia opinio, quasi media est inter hæc extrema, & ideo vtrique cõtraria, negans quidem accidens propria virtute posse attingere productionem substantiæ, & ideo tanquam causam propriam contra primam opinionem, sed cõcedens, quod virtute substãtiæ cuius est accidens, possit attingere productionẽ alterius substãtiæ, & ideo tanquam instrumentum, vt calor ignis virtute eiusdem ignis potest producere alterũ ignem, & ideo tanquam instrumentum eius. Ita D. Tho. 1. p. q. 45. art. 1. ad 2. & 3. q. 77. art. 1. ad 3. & 4. q. 115. art. 1. ad 5. & 3. p. q. 77. art. 1. Henricus quodl. 14. q. 1. Aegidius quodli. 3. q. 1. ad 2. & 2. p. Exame. cap. 11. Herueus quodl. 3. q. 12. Capr. in 1. d. 3. q. 3. art. 2. & in 4. d. 12. q. 1. art. 3. Ferra. 4. contra gentes cap. 66. Caie. 1. p. q. 53. art. 3. Palud. in 4. d. 12. q. 4. Argẽt. ibidem, q. 5. Hispalen. q. 1. art. 3. Alber. Mag. in 2. d. 12. art. 12. Richar. in 4. d. 12. artic. 3. q. 2. & est iam communis in schola, quam & nos tanquam veram sequimur. Probatur testimonio Aristo. 2. lib. de Anima tex. 10. lib. 7. Meta. tex. 32. & 3. lib. de Gener. animal. cap. 1. quibus locis expressè asserit semen esse instrumentum, quo vnum animal efficienter generat aliud.

Sed probatur rationibus aduersus duas alias sentẽtias. Aduersus primã quidem, quod accidens nõ producat substantiam virtute propria, aut tanquam propria causa, quia omnis causa propria, aut est æquiuoca, aut vniuoca, sed accidens, nec potest esse causa vniuoca, nec æquiuoca substantiæ; ergo non potest eam producere, tanquam causa propria. Probatur minor quia causa æquiuoca nobilior esse debet essentialiter suo effectu, vt superius ostendimus: cum non contineat eum formaliter, sed eminenter. Causa vero vniuoca debet esse eiusdem perfectionis essẽtialis, vel eiusdẽ speciei, sed accidens, nec est perfectior essentialiter substantia, nec eiusdem perfectionis, vel speciei; ergo nec potest producere substãtiam, tanquã causa æquiuoca, nec tanquam vniuoca, & ideo, nec tãquã causa propria. 43

Probatur deinde aduersus Scotũ, quod virtute substantiæ, & tanquam instrumentum eius possit producere substantiam primo, quia, sol producit aurum, & argentum in visceribus terræ, luna, & stellæ producunt alios effectus substantiales circa inferiora corpora, imo causæ istæ vniuersales producũt simul cum particularibus proprios illarum effectus substantiales, vt cum igne, ignem, & cũ vaporibus, aquam, sed ad hos effectus non concurrunt per suam substantiã immediatè: cum non sint præsentes, sed per suas virtutes, nempe lumen, & alias influentias, de quibus constat esse accidentia; ergo hæc accidentia virtute suarum substantiarum, & tanquam earum instrumenta producunt substantias. 44

Huic arg. solum potuit responde-

re

re Scotus, has substantias non produci ab accidentibus, sed ab eisdem substantiis per seipsas cōcurrentibus, nẽpe à sole, & luna, nam licet præsentia non sint, tanta est vis, & efficatia horum corporum, vt loca etiam distãtia attingere, & penetrare posśint virtute suarum formarum substantialiũ & in eis alias substantias producere sine vllo adminiculo instrumentorũ. Hæc tamen solutio expressè contradicit principijs philosophiæ, quibus decernitur agentia naturalia nō posse agere vbi præsentia non sunt per sè, vel per suam virtutem, ita docet Aristoteles. 7 lib. phys. cap. 2. & primo lib. de genera cap. 6. aproximationem agentis ad passum, & contactum eius omnino necessarium esse ad agẽdum, ita vt nisi præsens sit agens per se, vel per suam virtutem, non posśit vllo modo agere, quod recepit vniuersa schola. Contradicit etiam communi sententiæ sanctorum patruum in scriptura sacra insinuatæ, qui omnes colligunt intimam præsentiã Dei in creaturis ex immediata operatione, quam circa illas per seipsum habet, hoc autem arg. nullus momenti esset, si agens potest per se immediate operari, vbi non est per se pręsens vt concedit Scotus; ergo falsa est solutio eius.

45 Secundo probatur nostra sententia, quia semen est instrumentum animalis, cuius virtute producit substãtiam sibi similem, vbi non est animal ipsũ per se pręsens, & calor naturalis est instrumentum substãtię, per quod producit substantiam ex alimento, vt docet expressè Aristoteles primo li. de genera, cap. 5. & 7. & calor ignis producit ignem ex stupa, vbi ignis non est pręsens per se, sed virtus seminalis est accidens, & etiam vterq. calor; ergo negari non potest, quod accidentia virtute suæ substantiæ, & tanquã instrumentum eius attingant productionem alterius substãtiæ. Negat Scotus de semine, quod sit instrumentum animalis ad generationem substantiæ, in. 4. d. 43. q. 3. art. 3. quia cum virtus eius sit accidẽtalis, & inferioris ordinis, non potest attingere productionem substantiæ. Hoc tamen negari non potest, quod sic probo, animal non attingit per seipsum immediatè formationẽ fœtus in ventre matris, nec etiam vnionẽ animæ cum corpore organizato; ergo attingit vtrunq. per virtutem seminalẽ, quę proinde erit instrumentum eius, vel si per illam attingere negat Scotus, sequitur nullo modo esse causam eius, probatur euidenter consequentia, quia non est causa per seipsum, nec per propriã virtutem, quare nec erit causa generationis, nec erit verũ vnum animal, vel vnum hominem generare alterum, nec sequetur relatio paternitatis, & filiationis in vno, & altero homine: cum hæc fundetur in generatione, per quam vnus procedit ab altero, tanquam à causa effectiua eius, quæ omnia non solum principijs philosophiæ ab Aristotele traditis repugnãt, sed communi consensui totius scholæ, & veritati.

Ad testimoniũ Aristotelis pro prima sentẽtia. Respondeo sensum eius esse, quod ignis non agit, nisi medio calore, idest non attingit passum per suam substantiã, nisi interueniente calore, quia substantiæ creatæ non sunt alio modo actiuæ, nisi per accidentia; ex quo non sequitur, quod earum accidentia operentur principaliter respectu effectus substantialis, sed solum ad eum concurrunt virtute eiusdem substantiæ. Ad arg. vero eiusdem sententiæ distinguenda est maior, quia eiusdem agentis est 46

O dispo-

disponere materiam, expellere formam contrariam,& introducere propriam,sed non eodem modo operantis, nam cum dispositiones sint accidentales, & inferioris ordinis,has inducit, in quantum est tale per formã accidentalem similem dispositionibus, tanquam per causam propriam, expulsionem vero formæ substantialis, & introductionem propriæ: cum sint effectus substantiales,non facit, vt tale per accidentia, sed per formam substantialem, vtitur tamen accidentibus ad eosdem effectus, tanquam instrumentis.

Pro solutione argumenti Scoti notandum est, quod accidentia, quæ
47 sunt virtutes substantiæ, vel potentiæ eius ad operandum, duobus modis considerantur,vel præcisse in ratione accidentium, vel vt à natura conceduntur substãtiæ,tanquam virtutes operandi, & vtroq. modo sunt aliquid substantiæ,sed hoc posteriori modo speciali ratione sunt aliquid eius,& computantur cum ea pro eodem integro agente, vnde ad ordinem eius aliquo modo pertinent, licet sub prima consideratione inferioris ordinis sint.

Ad primum igitur argumentũ, negandum est antecedens, quod nullo modo possit accidens attingere virtutem substantiæ,& cum dicitur esse inferioris ordinis secundum esse, & ideo etiam,vt est virtus operandi, negandum est etiam, quia licet, vt est entitas accidentalis, sit inferioris ordinis, sed vt concessa substantiæ in ordine ad talem finem ad eundem ordinem superiorem cum ea pertinet, tanquam aliquid eius speciali ratione, ideo potest attingere effectum superioris ordinis instrumentaliter, vt explicatum est, quod non habet substantia corporea respectu spiritualis, quia, cum nõ sit aliquid eius eodem modo, nec potest esse eiusdem ordinis,sed inferioris omnibus modis.

Ad secundum, respondeo quod operari in virtute substantiæ non est aliquid super additum accidenti, sed sola eius entitas,tanquam virtus eius, quo pacto considerata eiusdem ordinis,quodammodo est,& ideo potest attingere productionẽ alterius substantiæ,vt instrumẽtum propriæ.

QVAESTIO. V.

An vnum accidens ad productionem alterius similis in specie concurrat tãquam instrumentum, vel tanquam causa propria.

Sensus quæstionis est,an dum ignis producit calorem, vel ferrum candens calefacit manum,calor in vtroque existens,sit causa propria tanquã 48
quo eiusdem caloris producti eo modo, quo forma substantialis eiusdem ignis est præcipua causa,quo alterius ignis producti, vel solum sit instrumentum,ad productionem caloris,sicut ad productionem ignis. Et prima opinio tenet solum esse instrumentũ. Ita Fonseca. 5. Met. cap. 2. q. 6. sect. 6. & Conimbr. 2. lib. Phys. cap. 7. q. 8. art. 3. ad finem. Probatur hoc argumento, quia instrumentum est, quod non operatur virtute propria,sed alterius causæ,& propria causa, quę operatur virtute propria sed, calor non operatur virtute propria ad productionem alterius caloris,sed virtute ignis; ergo non tanquã causa propria,sed tanquam instrumentũ. Probatur minor, quia à quo aliquid habet esse,ab eodem habet virtutẽ operandi,sed accidentia hæc habent esse à sub-

à substantia, à qua emanare constat, & cuius aliquid sũt; vt calor ab igne, ergo ab eodem habebunt virtutem operandi: vnde sicut dependent ab ea in esse, ita etiam in operando, verum igitur est, quod in virtute substantiæ operentur, & dependenter ab ea, quæ sunt propriæ conditiones instrumenti. Et si dicas, etiam secundas causas operari in virtute primæ, à qua accipium virtutem operãdi, sicut accipiunt esse, & nihilominus non sunt instrumẽta. Contra hoc est, quod secundæ causæ nõ sunt aliquid primæ, eo modo, quo accidentia sunt aliquid substantiæ: cum sint res distinctæ ab ea, & per se subsistentes, nec ab ea emanent, tanquam virtutes, vel potentiæ operatiuæ eius, quæ cũ habeant accidentia, non possunt dici, quod virtutem operandi propriã habeant, sed potius, quod sint virtutes operandi substantiæ, quare in virtute eius dicuntur operari, non sicut causæ secundæ virtute primæ, sed sicut instrumenta virtute princi-
49 palis causæ.

Secunda opinio asserit, non esse instrumẽta ad tales effectus, sed principales causas. Ita Scotus in 4. d. 12. q. 3. Aegidius, quod lib. 3. & Theor. 43. Palud. in 4. d. 12. q. 4 concl. 2. & hanc secũtur iam fere omnes moderni, & videtur mihi probabilior altera. Probatur primo, quia certa regula instrumentorum est, quod effectus excedat virtutem eorum, & huius ratio est manifesta, nam propterea indiget instrumẽtum eleuatione, quia virtus eius inferior est, sed per eleuationem potest attingere effectum superioris ordinis, sed dum vnum accidens producit aliud, effectus non est superioris ordinis, nec excedit virtutem causæ, sicut nõ exceedit speciẽ eius; ergo non est instrumentum, sed erit propria causa. Et si dicas excedere virtutem eius, quantum ad modum operandi, quia cũ sit virtus substantiæ, operatur dependenter ab ea, & ideo non virtute propria, sed alterius, quia virtus, quam habet, non est propria, sed à substãtia accepta, sicut entitas ipsa ab eadem substantia accipitur. Contra hoc est, quod talia accidentia etiam separata à substantia producunt eosdem effectus absq; vlla dependentia ab eis; cum non minus eos possint producere, etiam si substantia sit extincta, quam si permaneat; ergo etiã operantur virtute propria, quantum ad modum operandi, & ideo non erunt instrumenta.

Secundo probatur, quia ignis non 50
calefacit, vt ignis, sed vt calidus, nam calor effectus calidi est, vt talis, & quodlibet aliud corpus calidum producit calorem, etiam si non sit ignis; sed calidum est causa propria caloris, quia operatur per virtutem intrinsecam, & formalem, atque eiusdem perfectionis cum effectu; ergo non est instrumentum, nec proinde calor, cuius virtute operatur. Et tandem, quia sola causa propria diuiditur in æquiuocam, & vniuocam, non instrumentum, quod indifferenter se habet ad vtranque, & eodem prorsus modo, sed vnum accidens est causa vniuoca alterius, cum producat illud intra propriam speciem; ergo causa propria est, & non instrumentum.

Vt autem hęc sententia melius intelligatur, & argumentum alterius, facilius solui possit, notãdum est accidentia hanc habere imperfectionẽ intrinsecam, vt à substantia accipiãt esse, & consequenter virtutem operandi, & semper ab ea dependeant, non quidem in actuali concursu ad operandum: cum in absentia eius

52 asserentis solam substantiam per substantialem formam cócurrere per se, formaliter, & immediatè ad generationes: accidentia vero, aut potentiæ, seu virtutes nullo modo eam attingere. Sed alij ex modernis, qui accidentibus concedunt instrumentalem cōcursum, quantum ad hoc secuntur Scotum, quia præter concursum, quē accidētia præstant, propriū, ac distinctum aiunt habere substātiā virtute formæ substātialis. Probatur testimonio Arist. 2. lib. Phys. cap 7. vbi triplicem causalitatem tribuit formæ substantiali, formalem, finalem, & efficientem, sed primam, & secundam exerceet per se; ergo etiam tertiam, quod verum esse non potest, nisi distinctum concursum præstet per se, ab eo, quem præstat per accidentia. Vnde 2. lib. de Generatione, tex 54. & 55. reprehendit eos, qui efficientiam formarum negabant dicentes eam solum præstare per accidentia, tanquam per instrumenta his verbis. *Amplius autem. & potentias attribuūt corporibus. propter quas, & generant, vt valde in strumen aliter auferentes eam, quæ secundū formam, causam.* Quibus aperte docet non esse confundēdam efficientiam, quam præstat substantia per formam substantialem propriam cum ea, quę adhibet per accidentia, sed distinguēdā, quia principalis est, & causæ propriæ conuenit, illa vero, quam præstat per accidētia solū instrumētalis.

53 Probant deinde ratione primo, quia forma substantialis est principium formale essendi composito; ergo est etiam ei principium formale operandi, quia modus operandi sequitur modum essendi. Vnde Arist. 1. li. de Anima in principio vtrāq. rationem tribuit animæ in duplici definitione, per quam eam definit, nam primo dicit esse actum substantialē corporis, quod est esse ei principium formale essendi, deinde, quod anima sit principium, quo mouemur, sentimus, & intelligimus, si vero solū adhiberet cōcursum per accidentia, non esset principium formale operādi, sed radicale tantum, imo nec accidentia concurrere possent, tanquam instrumenta eius ad generationem, probatur efficaciter, quia instrumentū non potest concurrere, nisi eleuetur à causa principali, sed eleuari non potest instrumentum, nisi per actualem cōcursum eiusdem causæ principalis cum eo; ergo necesse est substantiā distinctum adhibere concursum per formam substantialem ab eo, quem adhibet per accidentia, alioqui neq. hunc adhibere poterit, & ideo nullo modo erit causa efficiens generationis.

Secundo generatio est actio substantialis distincta ab alteratione; ergo requirit distinctū principium efficiens substātiale à principio eiusdem alterationis accidentali, & ex consequenti distinctam virtutem, & distinctum concursum actuale, sed peraccidentia est principium alterationis, & per eadem concurrit ad illam, non per se; ergo necesse est alium cōcursum distinctum per se præstare, alioqui non erit principium actuale, nec actualis causa efficiens generationis. 54

Sed quia statim aduersus hanc opinionem se offerebat grauis quædam difficultas plurium generationū substantialium, ad quas non potest concurrere per se substantia, nec per propriam formam substantialē adhibere propriū concursum, ac distinctū ab eo, quē adhibet per accidētia, quales sunt generationes auri, & argēti in uisceribus terræ, ad quas nō potest concurrere sol per se ipsum, quia nō

est præsens, sed solū per suas virtutes accidentales, quales sunt lumen, calor medio lumine productus, & aliæ, & præterea generationes plantarū, & animalium, ad quas plantæ ipsæ, vel animalia non possunt per se concurrere, sed solum per virtutem seminalem, ob defectum eiusdem præsentiæ. Moderni, qui eam secūtur dixerunt in his omnibus casibus primā causam supplere efficientiam secundarum, quam adhiberent, si præsentes forent. Itaque Deus supplet concursum solis, hominis, & aliorum animalium, quem nō possunt per se adhibere, quia non sunt præsentes generationi per se istę causæ: vnde nec sunt causa proxima eius, neque effectus, vel substantiæ per eam productæ, sed remotæ tantum, & ideo remota quadam ratione, & valdè impropria attribuitur eis generatio, atque effectus productus per eam, qui est substantia genita, Deus autem solus est proxima, & propria causa generationis, & rei genitæ, cui vt tali attribuitur vtraque. Imo apud hos modernos, nullo modo homo est causa generationis hominis, nec eiusdē hominis, quia tenent virtutem seminalem, non attingere vnionem animæ rationalis cum corpore, quia spiritualis est hæc, & illa corporea, corporea vero substantia non potest attingere productionem substantiæ spiritualis, etiam vt instrumentum.

55 Secunda opinio tenet substātiam solum concurrere ad generationem alterius mediis accidentibus, ita vt præter concursum, quem per illa pręstat, nullum alium præstet per se, aut per formam substantialem, neque illum esse necessarium, sed sufficere, quod substantia concurrat per accidentia, tanquam per instrumēta propria, quæ eius virtute operantur, vt ei verè & propriè tribuatur generatio, & effectus, tanquam causæ proximæ. Ita Aegidius Theor. 48. de Eucharist. Zimara Theor. 114. Caie. 1. p. q. 53. art. 3. & plures moderni, & videtur probabilior, & tenēda, licet in primis nostris Commentariis, medium quoddam tenuerimus asserentes substantiam, non solum per accidentia concurrere ad generationem, sed etiam per formam substantialem prębere distinctum concursum, quando præsens est, in absentia vero solū concurrere per accidentia.

Vt autem hanc sententiam explicemus simul, & probemus aduersus oppositam, notandum est. Modum 56 agendi proximarum causarum triplicē esse, nam quædam sunt, quæ agūt immediatione virtutis simul, atque suppositi, aliæ immediatione solius suppositi, & non virtutis, aliæ tandē immediatione solius virtutis, & non suppositi. Illa causa agit immediatione virtutis, & suppositi, quæ per proprium suppositum præsens est passo, & per virtutem propriam illud contingit, & hoc modo concurrit ignis, dum agit in lignum ei aproximatū. Immediatione suppositi, & non virtutis agit illud, quod per se præsens est passo, illud tamen nō attingit per propriam virtutem, sed per alienam, & hoc modo operatur instrumentū, nam serra per se præsens est ligno, sed non operatur circa illud modo artificioso per propriam virtutem, sed per virtutem artificis, à quo mouetur. Immediatione tandem virtutis, & non suppositi operatur, quod per se non est præsens, sed per virtutem propriam attingit passum, quo pacto agunt corpora cœlestia in hæc inferiora.

Secun. notandum est instrumentum duplex esse, coniunctum, & separatum. 57

ratum. Instrumētum coniunctum est illud, quod non potest agere, nisi sit coniunctum causæ principali, & talis est calor naturalis, qui solum coniunctus animæ potest concurrere ad productionem substantiæ viuētis ex alimēto. Instrumentum separatum est, quod etiam separatum à principali agente potest concurrere ad altiorē effectum, vt calor ignis, qui in ferro candenti producit ignē ex stupa, instrumentum separatum cēsentur. Et ex his instrumentis quædam sic separata sunt, vt coniuncta esse non possint, & tale est semen arborum, & animalium. Alia, quæ separata possunt esse, atque etiam coniuncta, vt calor ignis, & cæteræ qualitates elementorum. Et sicut distinguntur instrumenta, ita etiam distinguntur causæ propriæ, nam quædam sunt, quæ per instrumenta tantum coniuncta agere possunt, aliæ, quæ tantum per separata, vt animalia ad generationē, alia denique possunt per coniuncta, & separata, vt elementa.

His adnotatis, nostra sentētia dua
58 bus conclusionibus explicatur. Prima est, causæ secundæ solum concurrūt ad generationem per suas virtutes, & potentias, ita vt præter cōcursum, quem per illa præstant, non habeant aliud, siue instrumenta ipsa sint eis actu coniuncta, siue separata, vnde aliquando operantur per instrumenta coniuncta, aliquando per separata. Probatur hæc in omnibus generationibus viuentium, atque etiam in generatione metallorum in visceribus terræ, in quibus causæ ipsæ non sunt per se præsentes, sed solum per suas virtutes; ergo solum per illas concurrere possunt, per se vero nullum concursum præstabunt. Huic arg. dupliciter respondent autores alterius sententiæ, primo Scotus negans præsentiam causarum esse necessariam, vt causæ secundæ per se agere possint, sed absentes posse per se per proprias formas substantiales agere. Sed hanc solutionē refutauimus. q. 4. tanquam expresse contrariam doctr. Arist. & principiis verę philosophię. Ideo respondent moderni, qui Scotū secuntur, quod in his omnibus generationibus Deus per se immediatè supplet concursum secundarum causarum, & ideo ei attribuuntur generationes. Sed hæc etiam solutio plura videtur habere incommoda, primum est, quod generationes non fiāt à secundis causis, quia non concur-
runt ad illas, nisi tanquam causæ re- 59
motæ, & ideo non tribuātur eis, quia causæ remotæ non tribuitur generatio, neque effectus, vt patri qui genuit filium, non tribuitur generatio, per quam idem filius generat alterum, quare non dicentur animalia, nec plantæ sibi similia generare, quod est cōtra omnem philosophiā, sed in hominibus probatē efficatius, quia apud hos autores homo non cōcurrit per se immediatè ad generationem hominis, cum nō sit præsens, & ideo Deus supplet efficiētiā eius, nec etiam concurrit per virtutem seminalem, tanquam per instrumentū; quia virtus seminalis apud eos: cum sit corporea, non attingit vnionem animæ rationalis cum corpore; quæ est spiritualis; ergo nullo modo est causa generationis, vel hominis geniti. Nec verum est vllo modo sibi simile generare. Ex quo etiā graue aliud sequitur inconueniens, quod non sit relatio paternitatis, & filiationis in-
ter homines. Prob. cōsequentia, nam 60
relationes istæ apud Aristotelem in prædicamento ad aliquid, & etiam apud omnes fundantur in processione vnius hominis ab altero per gene-

rationẽ,& vnus dicitur pater (inquit Arist. eodem loco) quia genuit, atq. produxit filium, tanquam efficiens eius causa, alter filius, quia genitus est ab eo, sed vnus homo non procedit ab alio apud hos autores, nec generatur ab eo; ergo neque vnus habet relationẽ paternitatis, nec alter relationem filiationis, illa enim fundatur in generatione actiua, hæc in passiua, sublatis igitur his fundamẽtis, non consurgent relationes. Sed nec verum erit, quod Arist. asseruit, & recepit vniuersa schola, nempe *sol, & homo, generant hominẽ*, quę satis difficilia sunt. Et tandem nulla erit generatio vniuoca in viuentibus, sed omnes erunt æquiuocæ. Probatur consequentia, quia nulla fit à causa eiusdẽ speciei, sed diuersæ, nempè à Deo; ergo nulla erit vniuoca. Propterea hoc supplementum causalitatum secundarum causarum à prima difficile mihi videtur, & argu. pro nostra sententia factum, vix, aut nullo modo solui posse.

61 Sed probatur secundo, quia substantiæ creatæ propter suam imperfectionem non possunt agere immediate per se, sed mediis accidẽtibus, propter indigentiam concessis eisdem à natura, vt illis mediis possint attingere passum, & effectum; ergo ex propria imperfectione habent nõ posse præstare suum concursum, nisi mediis accidentibus. Ex quo infero nullum per se præstare distinctum ab eo, quod præstant per accidentia, & probo consequentiam, quia si præter illum præstarent alterum, per se immediatè illum præstarent, & non mediis accidẽtibus, alioqui duo, præstarent concursus mediis accidentibus ad eundem effectum, quod repugnat. Et tandem, quia omnes generationes viuentium fiunt sine tali concursu, per solum eum, quem per accidentia præstāt; ergo in cæteris generationibus, & operationibus non erit necessarium ponere alterum, quem immediatè præstent per formas substātiales, quia si generationes illæ omnium perfectissimæ sine tali concursu fiunt per virtutem seminalem, tanquam per instrumentum separatum, melius fieri poterũt aliæ, & ideo frustra, & sine vlla necessitate poneretur.

Secunda conclusio, potentiæ, vel virtutes agendi, quæ sunt instrumenta causarum secũdarum, siue sint instrumenta coniuncta, vel separata, nõ indigent actuali motione, vel eleuatione, sed ex eo solum censentur eleuata, & operari, tanquam instrumenta earum, quia virtutes earum sunt in hunc finem eis concessæ à natura, vt per eas possint propriam virtutẽ effectiuã exercere circa productionem suorum effectum. Hæc non indiget probatione, sed declaratione: cũ valde sit cõsona principiis veræ philosophiæ, ex quibus habemus duos esse modos operandi per instrumenta coniuncta, & separata, duos etiam modos concurrendi immediatè causarum secundarum; nempè immediatione virtutis, & suppositi, aut solius virtutis, & ideo, dum operantur per instrumenta separata, concurrunt immediatione solius virtutis, dum vero per coniuncta immediatione virtutis, & suppositi, & dũ virtutes eorum sunt instrumenta separata: euidens est non indigere, imo neque habere posse actualem motionẽ, vel eleuationẽ, sed ex eo sol censeri ab eis eleuata earum, quę virtutes sunt, & vt tales operantur ad effectũ superioris ordinis, ad quem constat ex propria virtute non posse concurrere, sed non minus est certum non 62

indi-

indigere, nec habere aliam eleuationem, dum sunt instrumenta coniuncta, quia nullam actionem habet ignis circa proprium calorẽ, vt possit per eum, tanquam per instrumentum agere, sed eo ipso censetur eleuatus, quia virtus propria est sibi naturaliter coniuncta, vt per eam concurrat ad generationem substantialem.

63 Ad testimonium Arist. pro prima sententia respõdeo, illos contra quos eo loco agit falso negasse efficientiã formis substantialibus, asserentes nullam prorsus habere, nec per se, nec per instrumenta, nostra tamen sententia veram causalitatem eis concedit, non tamen per se exercitam, sed per virtutes proprias, quæ ideo attingunt effectus substantiales, quia virtutes sunt, atq. instrumenta formarum substantialium, quos proinde non possent attingere propria virtute: vnde eorum causalitas in easdem formas substantiales refertur, tanquã in radicem eius.

Ad primum concesso antecedenti, neganda est consequentia, quia sicut forma non agit, tanquam forma, hoc est in genere causæ formalis, ita non dicitur principium formale efficiendi, sed principium efficiens, quod cõcedimus esse, quia tota virtus efficiẽdi accidentium ab ea emanat, & ei attribuitur, quare verum est esse principium proximum radicale, cui attribuitur efficientia instrumentorum, potius quam accidentibus, & ideo ei etiam attribuitur generatio, & effectus eius, qui est res genita. Aliud, quod dicitur non posse concurrere accidentia ad generationem, nisi per eleuationem, nec eleuari posse, nisi per actualem motionem distinguendum est, nam duplex est eleuatio, vna naturalis, & quasi per modum habitus, quam habere censentur accidentia absque vlla motione actuali, ex eo solum, quod sunt virtutes substantiæ in talem finem à naturæ ei concessæ. Alia est eleuatio actualis, quæ fit per actualem motionem, vt dum serra eleuatur ab artifice, & hæc nõ potest fieri, nisi per actualem motionem, sed hac non indigent accidentiæ, vel potentiç, nam sufficit eis prima, vt vera sint instrumenta substantiæ, & vt talia operẽtur virtute eius.

Ad 2. concesso antecedenti, distinguendum est consequens de distincto concursu, quia non requiritur distinctus concursus formalis, aut distinctus realiter, sed sufficit distinctus virtualiter, & secundum rationem. Itaque generatio requirit distinctum principium efficiens, & illud habet, nempè formam substantialem, sed hoc principium radicale est, non per se concurrens, sed per accidentia. Concursus tamen accidentium dupliciter cõsideratur, vno modo, vt solum attingit alterationem, & alia accidentia per eam producta, & hoc modo procedit ab accidentibus secundum propriam virtutem, quam habent ex sua specie. Alio vero modo, vt etiã attingit generationem substantialem, & hoc modo, non ab eis secũdum propriam virtutem, sed vt sunt virtutes substantiæ, quibus mediis generat aliam sibi similẽ, vnde concursus ita consideratus non est eorũ, nec eis attribuitur, sed substantiæ ratione suæ formæ substantialis, cui generatio, & res genita attribuuntur, & non accidentibus, & hoc modo petit, & habet generatio distinctum principium, distinctam virtutem, & distinctum concursum ab alteratione, & non alio. 64

O 2 Quæst.

QVAESTIO. VII.

An prima causa per se, & proxime concurrat cum secundis, ad quamcunque earum operationem.

EXplicata natura, & modo agen-
65 di secundarū causarum, & instrumentorum: agendum est iam de prima causa, à qua hæc, & illæ dependent, & de modo, quo concurrit cum eisdem causis secundis ad suas operationes. Præsupponit autē quæstio tanquam certum, quod aliquo modo saltem virtualiter concurrit cum eis ad omnes suos effectus, & quærit de actuali, & immediato cōcursu, an per se immediatè, & actu cum eis concurrat, quod est concurrere immediatione virtutis, atq. suppositi, & non solum tanquā causam remotā, aut solum per aliquam virtutem.

Et circa hanc quæstionē fuit quædam positio tempore D. Augustini, asserens Deum à principio hunc mūdum produxisse ex nihilo, & postquā creaturis dedit esse, & virtutem operandi, commissis eisdem propagationem, & multiplicationem eiusdem mundi per generationem aliarum rerum sibi similium, ita vt post primā rerum creationem nihil amplius operetur Deus per se, sed per creaturas, & ideo non sit causa proxima operationum earum, atq. effectuum, sed remota tantum, ex eo, quod eisdem causis dedit à principio esse, & cum eo virtutem, per quam operantur, & hoc est non concurrere cum eis immediatè per se ad suas operationes. Hanc positionem refert. 5. li. de Genesi ad literam cap. 20. his ver
66 bis. *Sunt, qui arbitrentur tantūmodo mundum ipsum factum à Deo, cætera iam fieri ab ipso mundo, sicut ille ordinauit, & iussit, Deum autem ipsum nihil operari post.* Eadem retulerunt Albertus Magnus in 1. d. 37. art. 1. & Henrricus quod lib. 14. q. 1. quam postea secutus est Duran. in 2. d. 1. q. 5. & d. 37. q. 1. Probatur testimonio Scripturæ sacræ, statim in principio Genesis, dicētis. *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suū:* & Paulo inferius. *Crescite, & multiplicamini, & replete terrā.* Quibus multiplicationem omnium rerum videtur Deus cōmittere prorsus creaturis, postquam eis tribuit potestatem, & virtutem sufficientem ad illam, sicut solet Rex per suas literas communicare proregibus suā potestatem administrandi regna, sed data eis hac potestate, non concurrit amplius Rex ipse per se ad speciales actus gubernationis, sed à solis pro Regibus efficiuntur; nec talis cōcursus Regius est amplius necessarius; ergo postquam Deus dedit creaturis virtutem, & potestatem operandi, & præcepit eis suo verbo, vt operarētur ad multiplicationem rerum, & conseruationem totius mundi, nō amplius concurit cum eis ad particulares operationes, nec talis concursus est necessarius.

Probatur etiā ratione primo, quia 67
duæ causæ eiusdem ordinis non requiruntur ad eundem effectum, nisi quando vna non habet sufficientem virtutē ad illum producēdū, sed operari debet virtute alterius, & ab ea adiuuari, ex hoc enim requirūtur causæ secundæ præter instrumenta, quia hæc non possunt per solam virtutem propriam effectum attingere, & ideo indigent adminiculo causarum secūdarum, quarum virtute operantur, ex hoc etiam applicantur plures causæ partiales ad eundem effectum, quia virtus singularum non est sufficiens: sed causæ secundæ habent sufficien-

tem

rem virtutem producendi quascunq; alias creaturas, vt per se est manifestum; ergo non indigent adminiculo primæ causæ, nec eius concursu ad eas producendas, etsi eo indigerent, solum concurrent tanquam instrumẽta eius, & non vt causæ propriæ, & principales, vel certè tanquã partiales causæ, quod constat esse falsum.

68 Secundo, quia certum videtur posse Deum tam perfectas facere creaturas, vt per se, & absque nouo concursu eius possint producere suos effectus, quod si ita est, quis negare poterit tales eas fecisse, etsi tales fecit, non indigebunt nouo concursu eius, sed superfluus omnino erit, quia duæ causæ principales, & proximæ eiusdẽ ordinis efficiẽtis non possunt esse necessariæ ad eundem effectum, & ideo nec possibiles, quia Deus nihil facit superfluum, sicut nec sunt necessariæ duæ causæ aliorum generum pro eodem effectu, vt duæ materiæ, duę formæ, aut duo fines.

Secunda sententia asserit concurrere Deum cum secundis causis immediatè, non quidem immediatione suppositi, ita vt per se ipsum concurrat, sed solum immediatione virtutis, in quantum sua virtute conseruat esse, & virtutem earum, vt ita agere per hæc possint. Ita Ferra. 3. lib. contra gentes cap. 7. Probatq; hoc arg. agere immediatione suppositi est attingere passum, aut effectum nullo alio medio supposito, quod attingat etiam eundem effectum, quo pacto dicitur Deus agere immediatione suppositi, dum aliquid creat ex nihilo, quia talem effectum non attingit medio alio supposito, sed effectus, quos producit per secundas causas, non attingit, nisi mediis earum suppositis, de quibus euidens est per se attingere passum, atque effectum; ergo non attingit tales effectus immediatione suppositi, sed solius virtutis, per quam esse earum, & virtutes operandi conseruat.

69 Tertia sententia affirmat causam primam per se immediatè concurrere ad omnes actiones, & effectus secundarum causarum, contra primam sententiã, & ideo non sola immediatione virtutis, sed vtraque immediatione, virtutis, & suppositi, contra secundam. Et quãtum ad primam partem eam recipiunt sancti Patres, & scholastici Doctores, tanquam contẽtam in sacris litteris, & ideo sententia Duran. erronea reputatur in schola. Vnde D. Aug. postquam eam retulit, *hæc verba addidit, contra quos profertur illa sententia domini, pater meus vsque modo operatur, & ego operor, deinde, quia non solum magna, & præcipua, verum etiam ista terrena, & infima ipse operatur, vt dicit apostolus, tu nudum granum seminas, Deus autem dat illi corpus sicut vult, & vnicuiq; propriũ corpus. hæc D. Aug.* Et Paul. actũ 17. in ipso viuimus, mouemur, & sumus, & epistola prima ad Corint. neque qui plãtat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, eandem professi sunt antiquissimi philosophi Trimegistus in dialogo Crater. dicens, *Deum vbique præsentẽ agere omnia*, & Plato apud Damas. cap. 9. suæ philosophiæ, adeò certum esse existimauit, vt secundas causas vocaret instrumenta primæ, & Aristoteles expresse docuit 7. lib. phys. cap. primo, & lib. 8. cap. 5. & lib. 2. metha. cap. 2. inferiorem causam non posse agere sine influxu superioris, sed in lib. de causis, qui ab Aristotele, vel à Proclo grauissimo philosopho censetur conscriptus propositione prima his verbis grauissimis continetur. *Causa prima adiuuat secundam causam super operationem suam, quoniam omnem operationem*

quam-

quam causa efficit secunda, prima etiam causa efficit eam, veruntamen efficit eam per modum altiorem, & sublimiorem.

70 Et probatur ratione primo, quia quidquid entitatis est in rebus, pendet à Deo in conseruari; ergo esse causarum secundarum, virtus operandi, actualis concursus, & operatio earum. Probatur euidenter consequentia, quia hæc omnia sunt entitates reales, & eo ipso, quod dependent in conseruari, dependent inesse, quia conseruatio est continuatio inesse recepto, sed Deus non facit, neque cõseruat hæc, per alias causas, sed per se immediatè; alioqui daretur processus in infinitum, sequitur ergo nõ dari vllum concursum causæ secundæ, nullamq. operationem, cum quo & adquam non concurrat Deus per se immediatè, & cõsequenter ad omnes effectus a sancti Patres, & scriptura ipsa sacra colligunt intimã præsentiam Dei in creaturis ex operatione, quam habet in eis, vt superius vidimus, sed secundum sententiam Durand. nihil modo in eis operatur; ergo nec præsentiam in eis colligi potest ex operatione.

71 Secunda vero pars nostræ sententiæ, quod prima causa concurrat ad operationes, & effectus secundarum, per se immediatè, & ideo non solum immediatione virtutis, sed suppositi probatur contra secundam sententiã Ferra, hoc modo. Concurrere ad aliquam actionem, vel effectum immediatione virtutis, & non suppositi, nõ est aliud, quam concurrere per virtutem à se emanantem, non tamen per proprium suppositum, eo modo, quo concurrit sol ad generationem auri, vel argenti; ergo solũ hoc modo concurrit Deus cum secundis causis, consequens est falsum; ergo, & opinio ipsa falsa est. Probatur minor, quia Deus concurrit ad conseruandas virtutes operandi causarum, concursus earum, & operationes, non solum immediatione virtutis, sed etiam suppositi: cum per se ipsum immediatè conseruet omnia, nec possit hæc conseruare per alias creaturas, vel per aliquam virtutem; ergo nec possunt causæ secundę operari, nec cõcurrere ad suas operationes, & effectus, nisi Deo per se immediatè vtraque immediatione cum eis concurrente.

Secundo, quia si Deus concurrit cum eis per solam immediationẽ virtutis, quæritur, per quam virtutem concurrat, creatam, vel increatam, si per virtutem creatã, hæc non potest esse alia à virtute earũdem causarũ: cum illæ solum operẽtur per se ad tales effectus, & tunc concurrere Deũ hoc modo, non erit aliud, quam concurrere, quia concurrunt secundæ causæ, quod est remotè concurrere, & nõ proximè vt Durãd. asserit, quare hoc erit incidere in sententiã eius iam refutatam, tanquã erronã. Si vero concurrit per virtutem increatã; ergo etiam immediatione suppositi, probatur euidenter consequẽtia, quia virtus increata non potest esse, nisi in supposito diuino; ergo nec per illã poterit Deus operari, quin concurrat per proprium suppositum. 72

Ad testimonia scripturę pro prima sentia. Resp. Deũ quidem cõmisisse creaturis multiplicationem, tribuens eis virtutem producendi alias similes, sed virtutẽ creatam, & ideo à se dependentem, sicut dependet quodlibet esse creatum ex propria natura, quare non possunt operari per eas, nec actualem prębere concursum, nisi dependenter à prima causa actu cõseruante, virtutes ipsas, concursus, & operationes, & ideo, nisi actu cũ eisdem creaturis concurrente, & quidẽ

per

per se immediatè, quia repugnat alio modo eas conseruare. Et rursus cum concursus, & operationes earum sint entitates reales extra causas, nō possunt in actum exire, nisi à Deo ipso procedant, quia quodcunque esse reale creatum debet procedere à Deo actu illud efficiente, atq. immediatè, & per se, sicut immediatè conseruante, quia conseruatio, non est aliud, quam continuata productio.

73 Circa primum argumentum dubitari posset, an prima causa, & secunda respectu eiusdem effectus sint partiales, & inadæquatæ, vel quælibet sit totalis, & adæquata. Cui respondent moderni quidam ex parte effectus totales esse, & adæquatas: cum quælibet producat totum effectum, & cuilibet integer eor respondeat, & non partialiter, sed ex parte causę partiales vocari posse, quatenus nec secunda sine prima, nec prima sine secunda operātur. Et rursus, quia si Deus solus produceret effectum, maiorem concursum deberet adhibere, quam dum producit cū cum secundis causis; ergo non videtur habere modum totalis causæ cū eis concurrens. Nobis tamē videtur, quod licet dubium hoc, quasi in solo modo loquendi consistat, non tamen est vtendum modo loquendi partialis causæ respectu Dei, propter intrinsecā imperfectionem in tali modo concurrendi necessario inclusam, sed dicendum est esse totales, & completas in suo ordine, quia concursus, quem adhibet quæcūque, totalis est, completus, & sufficientissimus in suo ordine primæ, vel secundæ causæ ad productionem effectus, & ideo nec in re, nec in modo concurrendi habent rationem partialium causarum. Nec obstat, quod maiorem deberet concursum præstare Deum, si solus concurreret, quia tunc concurreret alio modo, ad concurrendum vero eo modo, quo nunc concurrit, hoc est cum alia causa sibi subordinata, completè, & totaliter concurrit, causæ vero partiales non adhibent vllo modo sufficientem concursum, vt per se notum est, & ideo non habet locum ratio causæ partialis respectu Dei, nec secundarum causarum.

Ad formam autem argumenti respondetur distinguendo maiorem, nam duobus modis intelligitur sufficiens virtus causæ ad producēdum effectum, vel omnino sufficiens, ita vt sine adminiculo, aut dependentia ab altera posit producere effectum, aut sufficiens in suo ordine causæ secundæ, & virtus secundæ causæ primo modo non est sufficiens: cum nec possit sola, nec sine dependentia à prima producere effectum, est tamen sufficiens secundo modo, & ideo necessarius est cōcursus primæ, vt possit producere effectum; causa autem partialis, & instrumentalis, nec omnino sunt sufficientes, vt constat, nec in ordine secundarum, quem nullo modo attingit instrumentum: cum sit inferioris longè virtutis, nec partialis causa, nisi cū illa imperfectione intrinseca, qua caret secunda, vnde nec sequitur ex necessario cōcursu primæ cum secūdis, quod sint partiales causæ, vel instrumenta. 74

Ad secundum, negandum est antecedens, quod factibiles sint à Deo creaturæ tantæ perfectionis, vt non dependeant in suis operationibus ex immediato concursu eius, nam cum dependentia hæc in ratione intrinseca creaturæ essentialiter sit inclusa, repugnat fieri creaturam, quæ sine tali depēdētia possit operari. Quod euidenter probo hoc argu. implicat con-

contradictionē, quod fiat aliqua crea
tura à Deo, quæ non dependeat in
esse, & conseruari ab eo; ergo etiam
implicat talem fieri, quæ non depen-
deat in operari. Probatur consequen-
tia, quia modus operandi sequitur
modum essendi.

QVESTIO. VIII.

Quidnam sit concursus, quo prima causa concurrit cum secundis ad proprias actiones, & effectus.

75 NOn intelligitur quęstio de omni
bus secundis causis, sed solum de
naturalibus, nam concursum eiusdē
cum causis liberis explicare, agere-
que de modo, quo eis tribuatur ad
Theologiam pertinet, ideo Theo-
logis hæc libenter relinquo, & solū
disputo de concursu cum causis natu
ralibus quærens, quid ille sit, vel in
quo consistat.

Et prima opinio tenet cōcursum
diuinum esse aliquid reale impressū
à Deo causis secundis, actioni earum
præsuppositum, non secundum prio-
ritatem temporis, quia in eodem in-
stanti in quo operantur: eis imprimi
tur, sed solum secūdum prioritatem
naturæ, ita, vt sit quasi principium
actionis, vel saltem tanquam condi-
tio necessaria ad agendum, non ta-
men habens modum permanentis in
causa secunda, sed impressi per mo-
dum transeuntis cum ipsa operatio-
ne, his enim diuersis modis locuntur
diuersi, qui ponunt concursum primę
causæ esse aliquid impressum secun-
dæ ab ea præcedens ordine naturæ
actionem, vt testantur Conimbricen
ses hoc loco, & Suarius tomo. 1. suæ
Meta. disp. 22. sect. 2. asserit itaque
hæc sententia, secundam causam esse
in actu primo ad agendum per natu
ralem virtutem, vt ignis per propriā
formam, & calorem, non tamen om-
nino complete, & sufficienter, sed ali
quid ei deficere, quod sit quasi com-
plementum suæ virtutis, vt agere
possit, vel saltem conditio, sine qua
non potest agere. Et hoc esse aliquid
impressum ei à prima causa, quod ap
pellatur concursus eius cum secun-
da, & ita hæc dicitur agere depen- 76
denter à prima, mota à prima, & de-
terminata ab ea. Hæc eadem videtur
esse sent. Ferra. 3. lib. contra gentes
cap. 70. vbi duplicem virtutem agen
di distinguit in agētibus creatis, vnā
firmam, & permanentem, quę est pro
pria, & naturalis, aliā vero quasi in-
completam, quam asserit non conue-
nire eis, nisi quando actu operantur,
tanquam instrumenta diuinæ virtu-
tis, & eam vocat intentionem diui-
næ virtutis, idest qualitatem quan-
dam, vel modum quodammodo dimi
nutum, & habentem quasi esse quod-
dam intentionale admodum specie-
rum intētionalium, per quas obiecta
concurrunt cum potentiis ad opera-
tiones. Hanc etiam attribuūt moder
ni quidam D. Tho. 1. p. q. 105. 1 2. q.
109. art. 1. & q. 1. de Potentia art. 2.
quibus locis aliquid etiam impressū
à Deo secundis causis prius natura
operatione earum ponere videtur,
sed quid sentiat D. Th. in hac re sta-
tim dicemus.

Probatur hæc sentētia hac ratio-
ne, circa modum concurrendi primæ 77
causæ cum secundis hæc omnia axio
mata recipiuntur communi consen-
su totius scholæ. *Causa secunda applica-
tur ad operādum à prima. Causa prima exci
tat secundas ad operandum. Causa secunda
determinatur à prima, & sine tali determina
tione non potest operari. Causa secunda non
agit, nisi mota à prima. Causa secunda subō*

ordi;

ordinatur prima, vt instrumentum subordinatur artifici. Quæ non possunt esse vera, nisi ponatur concursum diuinum esse aliquid impressum secundis causis, actioni earum præsuppositum secundum prioritatem naturæ per modum principij, vel necessariæ conditionis ad operandum; ergo necessario ponendum est. Probatur minor, quia non potest causa secunda applicari ad operandum à prima, nec excitari ab illa, vel ab ea determinari, nisi per aliquid ei impressum, nam si nihil nouum in ea ponatur, quod prius non habebat, nec dicetur determinari, nec applicari, vel excitari ad operandum de nouo, sed eodem modo se habebit, quantum ad hæc omnia, nunc, & prius. Et illud, quod necessario ei debet imprimi, debet etiã præcedere operationem eius secundum prioritatem saltem naturæ, quia excitatio ad operãdum, determinatio, & motio, prior natura est operatione; ergo id, per quod excitatur, mouetur, & determinatur ad operandũ prius debet esse operatione ipsa.

Hæc tamẽ sentẽtia falsa est, quod duplici arg. Prob. 1. quia si concursus diuinus est aliquid reale impres-
78 sum secũdæ causæ operationem eius præcedens, vel per talem impressionẽ censetur concurrere prima causa cum secunda, ita vt nihil aliud præter impressionem faciat, vel præter impressionem illam cõcurrit postea tribuẽs ei auxilium per modũ actus, si primum dicatur; sequitur non concurrere ad operationes, & effectus creaturarum immediatione suppositi, sed solius virtutis, quod probauimus falsum q. præcedenti. Probatur consequentia, quia operatio sequitur impressionem illam; ergo si nihil aliud facit prima causa præter impressionem, nõ concurrit actu, & per se ad operationem sequẽtem, sed solum per illam virtutem impressam, quod est sola immediatione virtutis, & non suppositi concurrere. Si vero dicatur secũdum, quod pręter impressionem illam concurrit per modum actus cum secũda causa ad operationem, vel concursus iste superfluus est, vel superflua est impressio. Probatur hoc modo, concursus primæ causæ consistit in illa impressione præcedente operationem; ergo facta illa impressione censetur concurrisse prima causa ad operationẽ secundæ, non est igitur necessarius concursus alius, sed omnino superfluus. Et si adhuc dixeris esse necessarium, sequitur superfluam esse impressionem. Probatur consequentia, quia causa secunda naturalis sufficiẽter est in actu primo per suam formam, & virtutem operandi, quam nõ excedit operatio, vel effectus; ergo nihil aliud requiritur, vt sit sufficienter in actu primo, quare frustra ponitur aliquid ei impressum. Probatur consequentia, quia non requiritur, vt secunda causa sit sufficienter in actu primo, nec etiam, vt prima cõcurrat cum ea in actu secundo, cum talis cõcursus ponatur post impressionem; ergo necesse est impressionem, vel actualem cõcursum esse superfluum.

Secundo probatur, quod illud impressum non sit conditio necessaria ad actionem creaturæ, quia si illud, 79
quod imprimitur est concursus diuinus, & solum est conditio necessaria ad agendum, sicut aproximatio agentis ad passum: cum per talem cõcursum dicatur concurrere prima causa ad operationem, atq; effectum secundæ, sequitur concurrere, tãquam causam sine qua non, & non tanquã causa per se, quod patet esse falsum.

Secunda opinio est vera, & tenenda.

da, quod cōcursus primæ causæ cum secunda nihil sit impressum ei à prima præcedēs actionē, sed esse ipsam met actionem secundæ causæ, prout prouenit à prima. Ita Suarius vbi supra,& Conibr. 2.lib. physi.cap.7.q. 13. art.1. & 2. & moderni ferè omnes. Et hæc absq. dubio est sententia D.Th. & vera 1.p.q.14.art.13.& q. 19.art.8.vbi, explicās illud axioma. *Causa secunda non agit, nisi mota à prima.* Ait intelligendum esse, non de motione præuia, sed de motione intrinsecè cooperāte actioni, motio autem cooperans actioni creaturæ simultanea est, quare nihil aliud esse potest impressum, eidem actioni præuium, (vt ponit prima sententia) ex mente D.Tho. sed est actio ipsa, vt à prima causa procedens, quod tenuit etiam expresse Scotus in 2.d.1.q.1.ad vltimum, vbi causam secundam agere in virtute primæ nō esse, quod aliquid ab ea recipiat, sed, quod vtraq. actu agente, secunda subordinatur primę, his verbis docet. *Ex his patet, quod concursus causæ primæ in causam secundam, nō est influentia noua, quæ sit productio alicuius inhærentis causæ secundæ, sed influentia est determinatus ordo istarum causarum in agēdo effectum communem.* Idem sentiūt Almainus 1.Moral.cap.1.Greg.in 2.d. 28.q.1.art.3.ad 12. Capreol. ibidē, q.1.art.3.ad 12.contra 2.cōcl.Gab. in 2.d.37.art.3. dub.2.

80 Et probatur ratione, primo, quia posito concursu diuino actuali repugnat non sequi actionem naturalem, vt per se est manifestum, sed posita quacunq. impressione præuia actioni, potest Deus actionem suspendere; posito autem, quod actio secundæ causę procedat à prima, repugnat suspendi; ergo concursus Dei actualis nō potest esse aliquid impressum secundæ causæ præcedens actionem, sed est actio ipsa prout à Deo procedit. Probatur minor, quia impressio illa, quæ ponitur pro actuali concursu, est prior natura actioni; ergo nō repugnat, quod ea posita suspendatur actio, quia non repugnat Deum posito aliquo priori suspendere posterius, quod ex eo sequitur distinctum realiter, sed constat impressionem illā natura priorem actioni esse rem distinctam ab actione, tanquam principium efficiens eius; ergo impressione posita potest actio suspendi à Deo. Quod vero non possit, non sequi actio secundæ causæ, supposito, quod procedat à prima, euidentius est, quia supposito, quod prima operatur per secūdam, repugnat actionem, vel effectū non procedere à prima, procedens autem ab vtraq. simul non potest suspendi; ergo concursus actualis primæ causæ in sola actione secundæ causæ cōsistit, vt ab ea procedente.

Secun. quia bene sequitur, concursus primæ causæ cum secunda ad suū 81 effectum est aliquid reale non præcedens actionem, neque consequens illam; ergo est ipsamet actio secundæ causæ, prout procedens à prima. Consequentia euidens est, quia nihil reale excogitari potest, pręter actionem ipsam, quod eam non præcedat, tanquam principium, vel eam nō sequatur, vt effectus. Maior vero certissima est, nam si prima causa realiter concurrit cum secunda, aliquid reale erit concursus eius. Sed probatū minor, quia iam vidimus talem concursum primæ causæ nō esse aliquid præuium actioni secundæ, sed quod non sit consequens magis notum est, quia si concursus primæ causæ esset aliquid posterius actione, euidenter sequitur non concurrere ad illam, nā si actio præsupponitur cōcursu eius, sine

Caietanus

sine illo erit facta à secunda. Et ideo verum erit, quod ad eam non concurrat. Restat igitur concursum primæ causæ esse actionem ipsam, vt ab eo procedentem, quia nihil potest esse simul cum ipsa actione per modum actus, quod realiter non sit ipsamet actio.

82 Sed vt veritas nostræ sententiæ melius intelligatur, & facili' solui possit argumentum, notãdum est, actionem secundæ causæ, & primę cum ea concurrentis ad effectum eandem esse, vt docuit expressè D. Thom. 1. par. quæst. 105. art. 5. ad secundum, his verbis. *Vna actio non procedit a duobus agentibus eiusdem ordinis, sed nihil prohibet, quod vna, & eadem actio procedat a primo, & secundo agente*, & cum eo Capreo. in 2. d. 1. quæst. 2. art. 3. & Aegidius ibidem. quæst. 2. art. 6. & probatur hac ratione, quia si diuersis actionibus concurrerẽt prima, & secunda causa ad productionem eiusdem effectus, vel actio secundæ causæ esset ab ea sola, & non à prima, vel prima agens per distinctam actionem adhuc cõcurreret cũ secunda ad propriam, vtrunq. est falsum; ergo necesse est dicere, quod per eandem actionem realem concurrãt ad effectum. Probatur minor, quia si actio creaturę ab ea sola procederet, non concurreret ad eam prima, sed solum diceretur concurrere ad propriam, ita, vt verum esset, simul efficere proprias actiones, neutram tamen efficere actionem alterius, & hoc esset incidere in sententiam Durãd. iam refutatam, quod prima causa non concurrat per se immediate cum secundis ad suas actiones, & effectus. Si vero adhuc prima causa agens per distinctam actionem concurrit ad actionem secundæ; ergo cõcursus eius erit ipsamet actio secundę causæ, nam si esset alia, non diceretur ad eam concurrere, sed simul ac distincta actione agere cum causa secunda, quod patet esse falsum.

Supposito ergo, quod eadẽ sit actio primæ, & secundæ causæ, notandum est secũdo, duplicem esse actionem primæ causæ, immanentem, & transeuntem, immanens est actus voluntatis diuinæ: per quem vult effectum extra fieri, & actionem secundæ causæ, per quam fit ab eadem secunda causa procedere, & actio hæc nõ est aliud ab essentia diuina, vt fundamẽtum relationis rationis ad creaturas, alia est actio transiens, & hæc nõ est in Deo, sed in creatura, nõ quidem in ea, quæ causa secunda est effectus, qui producitur, sed in altera circa quã ista operatur, vt in ligno, circa quod operatur ignis, nisi fortè eadem actio, quæ respectu Dei vocatur transiens, sit immanens respectu creaturæ, à qua procedit, tanquàm à causa secunda, vt sunt intellectiones, & volitiones nostræ, nam tunc actio Dei in eadem secunda causa reciperetur: cum sit etiam actio propria, & immanens respectu eius, sed respectu Dei dicetur transiens, quia extra ipsum est, & respectu causæ secundæ immanẽs, quia manet intra ipsam. 83

Ex quibus intelligitur, Deum concurrere cum secũda causa, vt cum igne ad productionem caloris, nihil aliud esse, quam efficere eandem eius actionem, nam eo ipso, quod eam ipse efficit, simul efficit concursum ignis, qui est eadem actio, vt ab eo procedens, & ideo concursus primæ causæ nõ est aliud, quã actio ipsa, vt procedens ab ea, sic autẽ intelligitur eandẽ actionẽ, quę est cõcursus vtriusq. causę ab vtraq. procedere, vt à prima procedat absolutè, hoc est sine depẽ- 84

P dentia

dentia ab aliquo, à secunda vero cũ intrinseca dependentia à prima, & ideo licet in eodem momento temporis procedat ab vtraq. sed prius natura à prima, quam prioritatem effieit dependentia ipsa, nam dependentia causalitatis, prioritatem naturæ includit apud Aristotelem, & omnes. Vnde sequitur causalem hanc consequentiam veram esse, & propriam, quia effectus, vel actio procedit à causa prima, procedit à secunda, non tamen oppositam, quia procedit à secunda: procedit à prima. Sed argumẽtum erit à posteriori, si dicamus, calor procedit ab igne; ergo procedit à Deo, euidẽs tamen, ac necessarium, quia necesse est, si causa secunda operatur primam concurrere cum ea, & cum cõcursus primæ sit eadem actio secundæ, vt ab eadem prima procedens, necessarium est etiam, quod si actio, vel effectus procedit à causa secunda, procedat etiam à prima.

25 Ad argumentum alterius opinionis concedenda est maior, quod omnia illa axiomata de concursu primę, & secundæ causæ probata sint vera, sed neganda est minor, quod nõ possint esse vera, nisi concursus primæ causæ sit aliquid impressum secundæ præuium actioni eius, nam multo melius saluatur veritas eorum nihil tale admittendo, sed ponendo potius, quod concursus primæ causæ cum secunda sit eadem actio secũdæ, vt procedit à prima, sicut concursus, secundæ non est aliud, quam eadem actio, vt procedens ab eadem secunda. Ex eo enim, quod eadem actio procedit ab vtraq. sed prius natura à prima per dependentiam, intelligitur, quod prima causa moueat, & excitet secundã ad operandũ, & hæc operetur vt mota, & excitata à prima atq. etiam virtute primæ, intelligitur tandem, quod prima determinet secundam ad operandum, sed determinatio duplex est, quoad specificationẽ, & exercitium, & primo modo secunda causa determinat primam, probatur euidenter, quia determinatio, quo ad specificationem in eo cõsistit, quod actio, & effectus producẽdus à causa secunda cum concursu primæ, vel à prima per secundam sit huius, vel illius speciei, sed actio, & effectus talis sunt speciei, quia talis est forma secundę causæ, per quam operatur; ergo per secundam causam determinatur concursus primæ quãtum specificationem, determinatio vero, quoad exercitium est determinatio ad hunc effectum numero, aut hanc numero actionem, sed causa secunda est indifferens ex se ad producendum hunc, vel illum effectum, per hanc, vel illam numero actionem; ergo determinari debet à prima, vt hunc effectum potius, quam alium producat, & per hanc numero actionem, potiusquam per aliam, quę determinatio sufficienter saluatur per solam prioritatem naturæ, quia eadem actio, idemque effectus, prius procedit à prima causa, quam à secũda, vt expositum est. Hoc exẽplo placet vtranque determinationem explicare, vt effectus procedẽs ab igne, & Deo simul concurrentibus sit calor, & nõ frigus, vel res alterius speciei, & vt actio, perquam eum producunt, sit calefactio, & non actio alterius speciei, ab eiusdem ignis natura prouenit, in ordine ad quam specificatur actio, & quæ ad hunc effectum, & non alium iuxta propriam speciẽ producendum inclinatur, à qua determinatur Deus, vt suum concursum ei præstet ad eandem calefactionem, & calorem producendum, & non ad actionem, & effectum alterius speciei.

elei. Sed vt ignis iste in hoc tempore, & loco, circa hoc subiectum, & cum alijs circunstantijs operetur, & hunc concursum, & non alterum præstet, & ita iste numero calor producatur, & per hanc numero calefactionem, non ab eodem igne, sed à Deo illum sic mouente, & determinante prouenit.

QVESTIO. IX.

Quonam modo prima causa præstet suum concursum secundis.

1 Specialem difficultatem continet quęstio præsens suppositis his, quę in præcedenti determinata sunt, videlicet concursum primæ causæ non esse aliquid impressum secūdis actionibus earum præuiū, sed actionem ipsam secundæ causæ, prout ab eadem prima prouenit. Quod si ita est, difficilis apparet modus, quo talem concursum eis tribuat, & ratio difficultatis est quia si primā causam concurrere cum secunda non est aliud, quam simul ab vtraque procedere eundem effectum, eandemque actionē, à quonam coniunguntur, non enim coniūguntur ad operandum, vel producendum eundem effectum naturaliter, quia prima causa non naturaliter sed libere tribuit proprium concursum causis secundis, etiam naturaliter operantibus, neq. coniunguntur per aliquam vnionem, vel coniunctionem, quam prima produceat circa secundā, per quam eam sibi coniungere dicatur, quia nihil ei imprimere probauimus eidem actioni præuium, per ipsam vero actionē, quæ est concursus vtriusque, non videtur coniungi posse, quia concursus primæ, non est productio alicuius circa secundam, vt per illud eam sibi coniungere dicatur, quare non apparet, per quidnam coniungi possint, & cum concursus ex coniunctione dependeat, vel sit coniunctio ipsa, non apparet, quonam modo tribuatur secundæ à prima, nisi aliquis dicat ab aliquo tertio coniungi distincto ab vtraque, quod pugnat cum suma dignitate, & libertate primæ causæ, quarum ratione cogi non potest ab aliquo ad talem concursum pręstandum, in hoc est posita tota difficultas huius quęstionis potius, quam in diuersitate opinionum, aut difficultate aliorum argumentorum. 2

Cui respondemus, ex dignitate, vniuersalitate, libertate & efficacitate primæ causæ prouenire modū, quo sibi coniungit secūdas cōcursum eis præbens ad effectus, & operationes naturales. Nam cum per intellectum, & liberam voluntatem operetur, 3 quidquid extra se operatur, & à propria determinatione, quam semel habet, sit omnino immutabilis, ita, vt neque ab alio, neque à se mutari ab ea possit, ab æterno decreuit has res, & non alias producere, per has causas secundas, hoc ordine, hoc tempore, hoc loco, his motibus, aut actionibus, & non alijs, tantoque concursu, & non maiori, vel minori, ac postulat natura specifica, & indiuidualis earum. Ex efficacitate autem huius determinationis prouenit, q. per se coniungantur prima, & secunda causa, & per se vna cooperetur alteri suum concursum præstans, aut recipiens ad operandum, ita vt coniunctio ex virtute, & voluntate primæ fiat, secunda tamen non resistente, sed potius ex naturali inclinatione cooperante, nam cum habeat esse participatum à prima, atq.

etiam virtutem opererandi, per se dependet in agendo, ex concursu eius, & per se inclinatur ad operandum ex illo. Quare non est necessaria, alia motio, vel impressio, vt duæ istæ causæ, quasi in vnum conueniant, sed sufficit æterna voluntas Dei prædefinientis, præparantis, & quasi offerentis determinatum concursum ad determinatam actionem, & effectum, & ex virtute æterni decreti temporalis exhibitio eiusdem concursus tali tempore, & cum determinatis circumstantiis, vt secunda causa naturaliter sub ordinata primæ, eidem coniungatur, & ex concursu eius agere dicatur, quidquid agit, & quandocunque agit.

4 Ex quibus infertur primo, concursum Dei non esse vnum, & eundem, cum omnibus secundis causis, sed diuersum iuxta diuersitatem earum specificam, aut numericam, ita vt concursus, quem tribuit igni ad generandum ignem specie distinctus sit ab eo, quem tribuit equo, aut leoni ad generandum alterum sibi similem, & concursus, quem tribuit huic igni ad generandum hunc ignem diuersus numero sit ab eo, quē tribuit alteri igni. Probatur primo, quia si concursus primæ causæ non est aliud, quam actio ipsa, ab eo proueniens, pro diuersitate specifica, aut numerica actionis diuersus numero, aut specie erit concursus. Secundo, quia causa prima intribuēdo concursum secundis, se accommodat naturæ, & indigentiæ earum, sed quælibet petit diuersum concursum ab alia, numero, aut specie pro diuersitate naturæ, aut conditionis propriæ sicut actio eius numero, aut specie diuersa est; ergo diuersum eis præbebit concursum iuxta earum diuersitatem!

Secundo infertur alio modo Deū influere in effectum, dum solus eum producit, ac dum simul cum secunda causa, vt dum aliquid creat ex nihilo, vel cum secunda causa concurrit ad generationem, nam dum solus operatur, adhibet totum concursum requisitum, & sufficientem ad productionem effectus, sed dum concurrit cum causis secundis minorem tribuit, quia minor requiritur, & sufficit ad producendum effectum simul cum secunda causa, quam sine illa. Quod sic probo, quia dum Deus operatur cum secunda causa, quasi partitur concursum sufficientem ad producendum effectum inter se, & secundam causam, quare non adhibet ipse totum, solus autem operans totum adhibet; ergo absque dubio maiorem, quod non sic intelligendum est, vt prima, & secunda causa simul operantes partiales concursus præstent, sicut plures trahentes nauim, nam si ita esset partiales, & incompletæ causæ forent, sed totalem, & completum præstant, quia totum requisitum, & sufficientem ad effectum in suo ordine causandi, nempe prima totum, quod ex parte primæ requiritur, & secunda totum etiam, quod requiritur ex parte secundæ, sed talis concursus primæ minor est, quam tribueret, si sola operaretur: concursus autem partialis causæ, nec absolute est sufficiens, nec in ordine secundæ causæ, sed insufficiens etiam in hoc ordine, & qui sine alio, vel aliis eiusdem ordinis non sufficit ad productionem effectus. 5

Ex quibus intelligitur, quod licet prima causa sola possit producere effectum, quem producit cum secunda, nō tamen, nisi adhibendo maiorem 6

iorem concursum, quem præstat operans cum secunda, probatur, quia sola operans supplere debet concursum quem præstaret secunda, quod non potest fieri, nisi præstando maiorem.

TRACTATVS. V. de causa finali.

PRopter ignorantiam finalis causæ testatur Aristoteles veteres philosophos in multos errores incidisse cap.8.huius libri.1. lib. de partibus animalium cap.primo, & lib.1.meth. cap.3.nam cum sit primum principiũ totius progressus agentium, graue periculum errandi in multis incurritur per ignorantiam finis, & propterea necesse est naturam huius causæ diligenter inuestigare, vt eam perfectè cognoscere possimus, sex igitur quæstiones circa eam disputabimus, prima erit, an finis sit vera, ac realis causa naturalis, secund, aquæ sit ratio obiectiua, per quam constituitur in ratione causæ finalis.3.quænam sit causalitas eius.4.an esse cognitum sit cõditio necessaria, sine qua non potest actu causare.5.an finis moueat agentem per bonitatem, quam habet extra, vel per esse cognitum, quod habet ab intellectu. 6. an vltimus finis concurrat immediatè cum fine particulari quocunq. sicut prima causa efficiens cum quocunq. particulari efficiente.

QVAESTIO. I.

An finis sit vera causa realis, & physica.

VT melius intelligatur quæstio, quædam sunt explicandæ diui-
7 siones finis, & prima est, finis alter est finis, cuius, alter finis, cui: finis cuius, dicitur res illa, propterquam consequendam mouetur aliquis ad operandum, vt sanitas est finis, cuius, quia propter illam assequendam sumit infirmus medicamenta omnia: finis, cui, vocatur res illa, cui volumus eandem rem; quæ vocatur finis, cuius, vt homo est finis, cui, volumus eandem sanitatem, non enim eam intendimus, nisi vt nobis, vel alteri eã acquiramus.

Secunda diuisio est, finis aut est operatio, aut res ex operatione resultans, operatio dicitur finis, si propter se intendatur, hoc est nõ propter aliũ finem intrinsecum, & permanentem ea transacta, in quem per se ordinetur. Gratia exempli, cõtemplatio est operatio quædam propter se appetibilis, & quæ non intenditur propter alium finem, in quem necessario sit ordinanda, tanquã in rem permanentem post ipsam, licet extrinsecum finem habere possit, vt delectationẽ, vel aliquid aliud, & licet proprium terminum intrinsecum habeat in eodem intellectu, cuius proprius actus est, non tamen permanentem post ipsam, sed qui cum ea transit. Finis vero, qui est res ex operatione resultãs, est sanitas acquisita per curationem. Hanc diuisionẽ afert Aristoteles primo libro Ethicor.cap. primo & primo libro Magnorum moralium capit.3.

Tertio diuiditur finis in finem operationis, & rei factæ, seu genitæ, 8
primum membrum huius diuisionis tetigit Aristoteles, 2.lib.de cœlo ca. 3.vbi dixit quãlibet rem esse, & fieri propter suam operationem, vt ignis propter calefactionẽ, membrũ vero.2.tetigit in hoc.2.li.ca.7.asserẽs formam esse finẽ generationis, quod intelligitur, tanquam res facta, non

tãquam operatio. Sed dum in primo membro dicitur, finem alium esse, tã quam operationem, non intelligitur nuda operatio, sed res, cuius est operatio, vt perfecta per ipsam. Gratia exempli, ignis non est propter calefactionem nudam, sed propter illam, tãquam id, quo perficitur, nam si nudè consideretur: erit effectus ignis, sed finis nullo modo. Nomine etiam rei factæ non intelligitur nuda forma, sed quatenus componit rem completam, hæc est enim res facta simpliciter, forma vero non facta, sed quo aliud fit.

Quarta diuisio finis est, vnus est formalis, alter obiectiuus. Formalis est operatio, per quam consequimur aliquod obiectum, aut notitiam eius, & finis obiectiuus est obiectum ipsum, cuius notitiã assequimur, vt visio clara Dei vocatur finis formalis, & Deus ipse clare visus finis obiectiuus. Et iuxta hanc diuisionem diuidunt etiam Theologi beatitudinem in formalem, & obiectiuam, formalẽ vocantes visionẽ claram Dei, & Deũ clarè visum beatitudinem obiectiuam.

Quinta diuisio finis est in finẽ per operationem factum, & in finem eidem operationi præsuppositum. Et finis factus est res illa, vel operatio facta, vt sanitas est finis factus per operationem, sed finis præsuppositus est homo, qui præsupponitur sanitati, & non fit per curationem, sed intenditur, tanquam perfectus per finẽ factum. Et hanc diuisionem tetigit Arist. cap. 3. & 7. huius lib. 5. Meta. cap. 2. & lib. 12. tex. 36. atque etiam 2. lib. de Cœlo, tex. 64. & D.Tho. 3. lib. contra gentes, cap. 18.

9 Vltima diuisio finis est in proximum, & vltimum. Vltimus finis est, in quem ordinantur omnia, vt bonũ sub ratione boni sumptum, vel summũ bonum, quod est Deus. Finis proximus est, in quem proximè tendit intentio, vel actu agentis, vt bonum tẽperantiæ est proximus finis tempera tè comedẽdi, sed finis proximus semper ordinatur in vltimum, vel saltẽ ordinabilis est. Hæc etiam diuisio sumitur ex Arist. 2. Meta. cap. 2. atque etiam ex locis proximè citatis. His explicatis, tria dubia proponemus, quibus solutis soluta etiã erit quæstio. Est autem primum circa primã diuisionem finis, in finem cuius, & finem cui, quisnam illorum propriè sit finis. Et multi tenent finem, cui, propriè esse finem, nõ vero finem cuius. Ita Gab. in 2. d. 1. q. 5. Och. in 2. q. 3. art. 3. quod videntur desumpsisse ex Henr. quodlib. 2. q. 1. probantq. quia solũ habet rationẽ finis illud, in quo sistit intentio agentis, sed in solo fine, cui, sistit intentio agentis, imo illum solum videtur intendere, nam sanitatem, quę est finis, cuius, nemo intẽderet, nisi propter finem, cui, nempè, quia bonum hominis est, cui eam volumus. Alij vero moderni, vtrunq; habere verã rationem finis sentiunt,
quia diuisum debet conuenire cuicũ 10
que membro. Sed veram solutionem huius dubij attulit D.Tho. 12. q. 1. art. 8. q. 2. art. 7. & q. 11. art. 3. ad 3. quibus locis, præsertim vltimo ait finem, cuius, & finem, cui, nõ esse duos fines, sed ex vtroque fieri vnum, eo fere modo, quo ex obiecto materiali, & formali alicuius sciẽtiæ, vel potentiæ fit vnum obiectum completũ, tanquam ex obiecto, & ratione formali obiectiua, quare finis cuius (inquit D. Tho.) non habet rationem finis, nisi vt coniungitur fini, cui, vt sanitas non habet rationẽ finis, nec appetitur à voluntate, nisi quia bonum hominis est, nec scientia, nisi quia est perfe-

perfectio eiusdem, nec visio Dei, ni-
si quia eidē homini est assecutio vlti
mi finis, nec finis, cuius, habet ratio-
nem finis, nisi vt est id, cui volumus
finem, cuius, vt homo non est finis cu
rationis, nisi vt perfectibilis per sa-
nitatem, sicque de cæteris, si ergo ra
tio finis non conuenit vtrique, vt cō
distincto, aut separato ab alio, sed,
vt cum alio constituit vnum, eundē-
que finem, sequitur non esse compa-
rabiles in ratione finis, nec diuisum
esse finem in eos, vt in membra com
pleta, sed quasi incompleta, ex qui-
bus vnus, idemq. finis completus cō
stituitur, neq. aliud probat ratio pri
mæ opinionis.

Secun. dubium est circa vltimam
11 diuisionē, qua diuiditur finis in pro-
ximum, & vltimum, quia non vide-
tur dari posse finem proximum, sed
tantum vltimum. Probatur hoc arg.
finis, vt finis est per se appetibilis, &
non propter alterum, sed omnis finis
proximus ordinatur ad alterum, vel
saltem ad vltimū; ergo non est pro-
pter se appetibilis, sed propter alte-
rum, hoc est propter vltimum, inquē
tandem ordinantur omnia, quare nō
erit finis. Probatur hæc vltima con-
sequētia, ex differentia inter mediū,
& finem, nam finis est, quem propter
se appetimus, medium verò, non nisi
propter finem consequendū; sed om
nes fines præter vltimum appetuntur
propter alterum, hoc est propter eun
dem vltimum, inquem ordinantur;
ergo respectu illius omnes sunt me-
dia, & ideo non benè diuiditur finis
in vltimum, & proximum.

Huic dubio diuersæ adhibētur so
lutiones difficultatib' plenæ. Et pro
pterea vera solutio ex doctr. D. Th.
desumenda est, qui 1.2.q.13.artic.3.
annotat sic se habere finem respectu
voluntatis, sicut se habet principium
respectu intellectus, vnde sicut con-
tingit in demōstrationibus, vt quod
est principium in vna, ex quo infer-
tur conclusio, sit conclusio illata in
altera ex alio principio, & ita proce
datur vsque ad vnum primum prin-
cipium, ex quo inferuntur omnes, &
ipsum non infertur ex altero, sed ei
assentitur intellectus habita solum
notitia terminorū. Ita in actibus vo-
lūtatis datur finis particularis vnius 12
intentionis, vel actionis, qui propter
se diligitur, & propter ipsum alia,
quæ assumuntur ad consecutionem
eius, & nihilominus, quia finis ille nō
est summum bonum per essentiam, sed
particulare, & per participationem
summi boni, potest alio actu eligi, tan-
quam medium, & ordinari in summum
bonum per essentiam, vel in vniuer-
salem rationem boni apprehensam.
Quod etiam contingit in bonis par-
ticularibus, nam sanitas habet ratio-
nem finis, & ideo non cadit sub con-
sultatione medici, sed ad illam ordi-
nat medicamenta omnia, sed quia sa
nitas, sicut cætera bona corporis in-
ferior est respectu bonorum animæ,
potest per alium actum ad illa ordi-
nari, & in tali actu nō erit iam finis,
sed medium. Et excedantur fines par
ticulares, & proximi præter vltimū,
veram habentes rationē finis in acti-
bus, vel intētionibus particularibus, L
in quibus non ordinātur actu in vlti
mum, licet ex se sint ordinabiles.

Ad formam igitur arg. concedē-
da est maior, quod finis sit per se ap-
petibilis, sed minor distinguenda, quod
omnis finis particularis ordinetur ad
vltimum, nam de actuali ordinatio-
ne neganda est, de potētiali vero, aut
aptitudinali concedenda, quæ non
tollit eos esse per se appetibiles in
actibus particularibus, & propter al
terū, ad quem actu ordinentur, quod

satis est, vt ab vltimo distinguantur, & ideo finis in vtrunque, tanquam in membra distincta potuerit diuidi ab Arist.

13 Tertium dubiũ est, quod quæstio ipsa proposuit, an finis sit vera causa realis, & physica, & videtur nõ esse, propter hæc duo arg. primum, quia, principiũ est quid superius respectu causæ; ergo benè sequitur, q̃ si aliquid non est principium, non sit causa, sed finis non est principium; ergo neque causa. Probo minorem, quia principium, & finis opponuntur, ergo pugnat cũ ratione finis ratio principij, & ideo non potest ei cõuenire. Secundo, quia esse actu causam præsupponit actualem existentiam, quod enim non est, nõ potest esse actu causa, sed finis, dum mouet, & causat, nõ habet actualem existentiam; ergo nõ potest esse causa realis, & physica, sed ad summum erit moralis. Proba. min. in sanitate, à qua mouetur infirmus, tanquam à fine, & cuius gratia sumit medicamenta, dum adhuc non est, & dum aliquando, nec futura est; ergo non potest esse causa realis, & physica, & dũ iam est, potius est effectus causæ efficientis, quam causa: cum tamẽ ratio effectus pugnet cum ratione causæ, præsertim finalis, quæ est omnium prima, vt videbimus.

14 Conclusio tamen vera, & tenenda est, quod finis sit vera causa, non solũ moralis, sed realis, & physica, ita Aristo. expresse 2. lib. physi. cap. 3. & 2. lib. Meta. cap. etiam 3. Ita etiam Plato in Phœdone secutus in hac re Socratem, quem ipse refert, ita etiam vniuersa schola. Et probatur ratione primo, quia agens physicum, & reale, non temerè, neque casu agit, sed gratia alicuius; ergo proprius effectus eius alicuius gratia productus erit, quare sicut realiter, & per se respicit causam efficientem, & per se dependet ab illa, sic realiter, & per se respiciet illud, cuius gratia productus est, per seque dependebit ab illo, sed id, à quo per se, & realiter dependet effectus est causa realis, & per se eius; ergo id cuius gratia effectus fit ab agente est causa realis, & physica eius, & hoc est finis, vt patet ex definitione eius ab Aristo. tradita, nempè, *cuius gratia aliquid fit*; ergo finis est vera causa realis, & physica. Secundo, probatur euidenter experientia in agentibus liberis, homines enim humano modo operantes aliquem finem sibi præstituunt, in quẽ dirigunt proprias operationes, vt patet, dum quis infirmatur, vel ad conseruandam salutem aliquid facit, in vtroq. enim casu plura adhibet media ad consequendam, vel conseruãdam sanitatem; ergo verè, & realiter mouetur ab illa; cũ gratia illius hæc omnia faciat. Prob. consequen. quia hæc motio, & hæc tendentia, nõ est phantastica, vel imaginaria, sed vera, & realis; ergo sanitas, cuius gratia mouetur, & operatur, veram, & realem causalitatem finalem habet.

Et ad primum argumentum distinguenda est minor, quod finis non sit principium, nam finis duobus modis accipitur, in intentione, vel apprehẽsione, & hoc modo ita est primum, vt efficientem ipsum præcedat ordine naturæ: cũ illum moueat, & excitet ad agendum. Secundo cõsideratur in executione, & hoc modo posterior est omnibus causis, quia omnes causalitates earũ terminat, & ex his duabus rationibus finis prior est potissima eius, & ex hac habet esse principium, & primum respectu aliarũ causarum, & ex codẽ habet esse causam. Quæ ratio causæ non tollitur, per rationem effectus, quam habet aliquando, 15

do, vt consideratur in executione, hanc tamen rationem effectus propriè,& formaliter loquendo tantum habet finis,cuius,non finis,cui,vt ex præcedentibus diuisionibus est manifestum.

Secundum argumen. de solo fine, cuius,difficultatē habere potest,nam finis, cui,semper præsupponitur existens, vt homo respectu curationis, & Deus respectu nostrarum operationū. Finis vero cuius effectus esse solet per actionem efficientis productus,& ita mouet,nō vt est in re,sed in apprehensione,vel intentione,sed existentia duobus modis consideratur,vt in actu, vel vt in potentia, & finis, cuius,dum mouet efficientem, & propriam exercet causalitatem, non habet existentiam actualem,sed solum in potentia,quæ sufficit,vt sit actu causa finalis, realis, & physica, quamuis non sufficiat, vt aliquid sit causa efficiēs,materialis,aut formalis. Et ratio huius differentiæ est, quia secundum modum causandi requiritur modus essendi causæ, ad modum autem causandi efficienter, cum sit per actualem actionem actu egredientem ab agente, tanquam ab actuali principio, requiritur actualis existentia: cum nō egrediatur realis actio, nisi à principio habente actuale esse. Et longè clarius est de materia, & forma cum sint partes essentiales, & actuales cōpositi. Modus autem causandi finalis causæ valde diuersus est, non est enim per actionem actu, & proximè à fine egressam, sed solum præcedentem ab eo,tanquam mouente, & excitante efficientem causam, à qua proximè egreditur,& id quidem per apprehensionem,ad excitandum vero hoc modo non requiritur actualis existentia, sed sufficit virtualis, cum reali apprehensione actualis secundum esse possibile, nam, vt iam existens actu mouere non posset, cū non moueatur infirmus ad consequēdam sanitatem iam existentem, sed possibilem vt patet. Et cum modus iste agendi sit realis,licet alterius rationis modo agendi causæ efficientis sufficit ad constituendum finem veram, realem, physicam, & actualem causam.

QVAESTIO. II.

Quænam sit ratio obiectiua constituens finem in ratione finalis causæ.

DVOBVS modis considerari potest causa,vt in potentia, vel, vt 16
in actu, aut in actu primo, vel, vt in actu secundo,nam actum primum vocauit Arist. rationem, seu virtutem operandi,actum vero secundum operationem ipsam 1. lib. de Anima in principio. Et in quibuscunque generibus causarum distinctæ rationes ponuntur, per quas causa illius generis dicatur talis in actu primo,& in actu secundo,vel in potentia proxima, & in actu.Gratia exempli. In efficiēte, vt in igne ponitur potentia, seu virtus calefaciendi, qui est calor, per per quam dicitur causa calefactionis in actu 1.vel in potentia proxima,& deinde actio ipsa calefaciēdi,per quā dicitur causa in actu 2. & ideo hæc vocatur causalitas, & illa potest vocari causabilitas (vt sic loqui liceat) & in cæteris causis præter finē manifesta est ratio causabilitatis, & solū disputatum est de causalitatibus, in quibusnam ponendæ sint. In causa vero finali neutrum est manifestum, sed de vtroq. disputandum est,& primo de ratione causandi eius in potentia proxima, seu in actu primo, hoc est

est de causabilitate in hac quæstione, in secunda vero de ratione causandi in actu 2. quæ vocatur causalitas, & quia causalitas finis exercetur per se primò circa voluntatem, quæ dicitur appetitus rationalis, & appetitus mouetur à fine per modum obiecti apprehensi, vel cogniti à potentia cognoscitiua, ratio causandi finis in actu primo, siue causabilitas obiectiua est, & vocari potest appetibilitas, quærimus, quæ sit ratio appetibilitatis in fine, ratione cuius mouere potest appetitum, vel voluntatem, & sub qua appetitus ipse in eundẽ finẽ tendit, nam actus appetitus tendentia vocatur propriè, cum in obiectũ tendat per modum inclinationis, ac si de obiecto intellectus quæramus, quæ sit ratio obiectiua, per quam aliquid dicitur intelligibile, & mouere potest intellectũ, ratio entitatis, aut veritatis.

17 Triplex autẽ ratio appetibilitatis potest considerari in fine. Prima vniuersalissima, & quasi communis bono, & malo, atque vtrunq. comprehẽdens. Secunda minus vniuersalis, nõ communis bono, & malo, quia malũ forte, vt malum non est appetibile, sed communis tantum bono, & indifferenti. Tertio magis adhuc specialis, quæ conuertatur cum bono, ita vt finis dicatur appetibilis, & motiuus voluntatis per bonitatem.

Et iuxta has tres considerationes appetibilitatis tres sunt opiniones. Prima tenet rationem obiectiuã, per quam finis est causa in actu primo esse appetibilitatẽ communem bono, & malo, quam videtur tenere Scotus in primo d. 1. q. 4. & in 2. d. 43. q. 2. quibus locis asserit voluntatem non solum tendere in bonum sub ratione boni, sed etiam in malum, sub ratione mali, quod, si ita est, ratio communis, & adequata, perquam mouet voluntatẽ: erit ratio appetibilis vtriq. cõmunis. Quod tenuit etiam Ochamus in 3. q. 13. dub. 3. Probatur primo, quia eadem est potentia contrariorum, sicut eadem scientia, vt eadem potentia visiua versatur circa album, & nigrum, sed bonum & malum sunt contraria; ergo eadem voluntas, quæ versatur circa bonum, debet etiam versari circa malum: vnde ratio obiectiua adęquata finis erit appetibilitas vniuersalis comprehendens bonum, & malum. Secũdo, quia duplex est actus voluntatis, amor, & odium, & ille versatur circa bonum, iste vero circa malum; ergo vtrunq. cõprehenditur sub obiecto adęquato voluntatis, quod est finis, quare ratio obiectiua eius erit appetibilitas communis, bono, & malo. Quod præsertim verum esse intelligitur, si consideremus, pecta quædã fieri ex ignorantia, alia ex passione, & alia ex malitia, vt docet D.Th. 12. q. 76. 77. & 78. & eum eo omnes. Peccatum vero ex malitia illud vocari, quod cõmittit homo videns obiectũ, circa quod peccat esse malum; ergo in tali peccato tendit voluntas in malum sub ratione mali, quare obiectum eius adæquatum erit appetibile, vt commune bono, & malo, & hęc etiam appetibilitas vniuersalis vtrunq. comprehendens erit ratio obiectiua finis, per quam dicitur causa in potentia proxima, vel in actu primo.

Secunda opinio tenet hanc rationem motiuam voluntatis in fine non comprehendere malum; sed bonum tantum, & indifferens, quia putat malum sub ratione mali non esse appetibile. Probatur hoc argumento, non solum dantur fines boni, & mali, sed etiam indifferentes, vt si aliquis velit exire in agrum non intendens in 18

hoc

hoc aliquid bonum, nec malum, sed obiectũ hoc, vt secundũ se est indifferens, sed malum, vt malum non est appetibile, nisi sub aliqua ratione apparentis boni, vel indifferentis; ergo appetibilitas finis solum comprehendit bonum, & indifferens. Maior euidens est apud omnes, quod dentur actus indifferẽtes secundum speciem, & plures tenent, etiam dari in exercitio, ita vt aliquis hunc, vel illũ actũ exercere possit, qui non habeat bonitatem, vel malitiam, sed indifferens sit, etiam in indiuiduo. Minorem vero probo, quia in malo, vt tali cognito nulla datur ratio conuenientiæ, respectu appetitus, vel appetentis, sed omnibus modis est disconueniẽs, sed appetibilitas præsupponit conuenientiam, vt ex se est manifestum; ergo malum, vt malum nullam habet appetibilitatem, nec proinde potest comprehendi sub ratione obiectiua finis.

Tertia opinio communis est, & ve-
19 ra. Quod ratio appetibilis, per quam finis dicitur motiuus voluntatis, & per quam constituitur, vt causa finalis, in actu primo, non sit communis bono, & malo, nec bono, & indifferẽti, sed cum bonitate cõuertatur, imo sit ipsamet ratio bonitatis. Hæc est expressa sententia Arist. in hoc 2. lib. Phys. cap. 3. textu 31. 5. Met. cap. 2. & 1. Ethic. cap. 7. quibus locis affirmat finem, & bonum conuerti, imo esse idem. Et D. Tho. 12. q. 5. art. 4. Alensis etiam 1. p. q. 12. Memb. 3. & q. 34. Memb. 1. quos sequitur tota fere schola. Probatur aduersus primam sententiam ex communi illo axiomate. *Nemo intendens ad malum operatur.* Quod tanquam verum, & necessariũ recipiũt sancti Patres, Dionys. de diuinis nominibus cap. 4. D. Aug. 2. lib. Confess. cap. 6. & 8. Greg. Nissen. lib. de Opificio hominis cap. 20. Damas. lib. 2. fidei cap. 21. & omnes fere Scholastici, in. 2. d. 42. illudque acceperunt ex Aristotele, primo. lib. ethico. cap. 1. Ex quo euidenter sequitur quod nemo appetat malũ sub ratione mali, nec vt tale sit vllo modo appetibile, quare appetibilitas, per quam mouet finis, non comprehendit malũ, vt asserit prima opinio. 2. quia voluntas est potentia cæca, & ideò non potest tẽdere, nisi in illud, quod sibi proponitur cognitum ab intellectu; sed intellectus non potest ei proponere malum sub ratione mali; ergo nec voluntas potest illud, vt tale appetere. Probatur minor, quia inter potentiam, & obiectum euidens, & necessaria reperitur correspondentia conuenientiæ, ita, vt obiectum sit conueniens potẽtiæ, verum enim cõueniens est intellectui, & visibile cõueniẽs visui, sicque de cęteris, sed malum, vt malum non potest esse conueniẽs volũtati, imo nulli potest esse cõ-
ueniens; ergo nec potest tendere in 15
illud tanquam in obiectum, & ideo nec erit in eo vlla prorsus ratio appetibilitatis, per quam mouere possit voluntatem, nec comprehẽdetur sub ratione finis obiectiua, per quam sit causa in actu primo.

Probatur deinde contra secundam
opinionem, quod nec ratio obiectiua 20
finis possit esse appetibilitas comprehendens indifferẽtia, quia appetitus naturaliter procedit ab essentia, aut natura ipsius rei, tãquam à principio, ergo non inclinat nisi in illud, quod est conueniens eidem naturæ, sed id, quod est in differens nullã habet cõueniẽtiam respectu eiusdem naturę, quia indifferens vt tale, nec est conueniens, nec disconueniens; ergo nec habet vllam rationẽ appetibilis, probatur euidenter consequentia, quia appe-

appetibilitas oritur ex conuenientia. Secundum, quia sicut intellectus se habet ad verum, & falsum, sic voluntas ad bonum, & malum, sed intellectus non potest operari circa obiectum indifferens ad verum, vel falsum, quia nec potest habere assēsum nec dissensum circa illud, nam veris solis assētitur, falsis vero dissentitur; ergo nec potest habere rationem obiectiuam intellectus, & consequenter nec rationem obiectiuam voluntatis illud, quod indifferēs est ad bonum, & malum.

Ad primum arg. Respond. distinguendo maiorem, quod eadem potentia sit contrariorum, nam duplici ratione possunt se habere contraria in ordine ad potentiam, quia vel vtrunque dicit rationem positiuam conuenientiæ, & ideo positiuè conueniūt sub ratione vniuersali obiectiua eiusdem potentiæ, quæ ideo per actum positiuum tendit in vtrunque tāquā in sibi conueniens, & tunc non sunt
21 formaliter contraria respectu eiusdem potentiæ, sed solum materialiter, vt album, & nigrum respectu visus. Alio modo se habent tanquam opposita formaliter respectu eiusdem potentiæ, quia non dicunt conueniētiam respectu illius, vel naturę, à qua procedit, sed vnum eorum est ei conueniens, alterum vero disconueniens & ita se habent verum, & falsum respectu intellectus, & bonum, & malū respectu voluntatis, à quibus non respicitur vtrunque per actum positiuū quia non habet vtrunque positiuam conuenientiā respectu potentiæ, sed vnum tantum, nempè verum respectu intellectus, & bonum respectu voluntatis, sed quod conueniens est tantum, circa illud, vero, quod est disconueniens, solum versatur potentia per negationem, vt intellectus circa falsum, per dissensum, & voluntas circa malum, non per actum appetēdi, aut volendi illud, sed per negationem, quam ideo vocamus nolitionem, vel fugam. Ex quo intelligitur potentiā non versari circa vtrunq. contrariū, quia positiuam rationem sui obiecti contineat, sed circa vnum tantum eorum, circa aliud vero solum refugiēdo illud, tanquam sibi disconueniēs, & ideo non sequitur, quod ratio obiectiua adæquata eius vtrunq. comprehendat, sed vnum tantum, aliud vero non contineri sub ea, sed solum ab ea respici ratione contrarietatis formalis, & ideo non per respectum positiuum, sed quasi per negationem conuenientiæ, cum quo stare potest quod conuertatur simpliciter cū altero, & solum illud dicatur respicere, & ita appetibilitas finis, per quam motiuus est voluntatis, & causa finalis in actu primo cum bonitate conuertitur, & illam tantum respicit.

Ad secundum respondetur distin- 22
guendo etiam antecedens, quod duplex sit actus volūtaris, nempè amor, & odium, nam vterq. non est actus appetitionis, aut volitionis, nec tendentiæ in obiectum, sed solus amor, odium vero potius vocatur fuga, aut nolitio, & ideo quasi negatiuus actus est, non positiuus, vnde ex eo non sequitur, quod malum comprehendatur positiuè sub obiecto voluntatis, aut quod ei conueniat ratio obiectiua finis, sed solum, quod per quādam negationem disconuenientiæ.

Ad arg. secundæ opinionis, etiam est distinguēda maior, quia ratio boni dupliciter sumi potest. Primo pro vniuersalissima comprehendente bonitatem naturalem, & moralem, & bonitas naturalis sumitur ex conuenientia cum natura, bonitas vero moralis ex conuenientia cum recta ratione.

Secun-

Secundo potest sumi pro sola bonitate morali,& hoc secundo modo sumpta bonitate, dantur obiecta indifferentia, quæ nec bona sint, nec mala moraliter, & ex consequenti actus, ex sua specie indifferentes, & etiam in indiuiduo (vt Scoto, & aliis placuit) quamuis secundum opinionem D. Thom. longè probabiliorem non possint in particulari exerceri, sine bonitate, aut malitia morali, sed sumpta bonitate primo modo non datur aliquid indifferens, quia non videtur possibile obiectũ abstrahi ab aliqua conuenientia saltem naturali, vtilis, aut delectabilis. Quod si aliquis velit adhuc abstrahi posse, tunc dicendum est obiectum sic abstractum nõ posse mouere voluntatem, quia non continet vllam rationem appetibilitatis, sicut neque continet vllam rationem conuenientiæ.

23 Et si aliquis dicat actum voluntatis alium esse intẽtionis,& alium electionis, & illum versari circa finem, hunc vero circa media. Tunc ergo, vel electio versatur circa bonũ, vel non, & si versari circa bonum concedas, cum non versetur circa finem, sed circa media, non conuertetur bonum cum fine, nec bonitas cũ ratione finis obiectiua, si vero non versatur circa bonũ, iam erit vniuersalior bonitate ratio obiectiua voluntatis. Respondeo electionem imprimis versari circa vtile formaliter, quod bonũ saltem naturæ est, deinde etiam versatur circa bonitatem finis deriuatã ad media, quæ non appetuntur, nec sub electione cadunt, nisi, vt participant bonitatem finis, & ideo etiam electio pertinet suo modo ad finem, vt ratio boni semper cum fine cõuertatur, atque etiam cum appetibilitate,& hæc sit adæquata ratio obiectiua finis, per quam est motiuus voluntatis, & causa finalis in actu primo, aut in proxima potentia.

QVAESTIO. III.

Quænam sit causalitas finis.

IAm inquirimus quid sit illud, per quod finis est causa actualis, hoc enim vocatur causalitas in titulo quæstionis. 24

Prima opinio est Caiet. qui tria distinguit in fine, sicut in agente. In agente quidem datur ratio, seu virtus agendi, per quam dicitur agens in actu primo, vt in igne calor in se existens, datur effectus ab eo procedens, nempè calor productus ab eo in ligno, & datur tertium, quod est, quasi medium inter vtrunque, nempè actio, per quam constituitur actu causa. Ita in fine datur ratio obiectiua finalizandi, per quam mouet volũtatem, quę est bonitas, datur effectus gratia finis productus ab agente, & datur finalizatio actualis, per quam est causa finalis actualis, & duo priora distinctè cognoscũtur à nobis, sed finalizationem non cognoscimus distinctè, sed solũ eam nominamus confusa quadam ratione dicentes esse id cuius gratia aliquid fit. Et ideo nec distinctè cognoscimus, quid illa sit, vel in quo sit ponẽda, sed hoc in particulari ignoramus. De hac tamen sententia non est curandum, quia cũ in particulari non explicet, quæ sit causalitas finis, de qua procedit quęstio, nec pro vera eam possumus recipere, nec pro falsa refutare, sed ommittenda est.

Et ad secundam opinionem procedendum, quæ asserit causalitatem finis præcedere actionem agentis, qui est voluntas, & consistere in motione metaphorica, qua bonum quasi al-

licis

sa,& ideo causalitas eius aliquid reale nouum esse debet, quod nunc habeat, dum est actu causa,& prius non habebat, dum actu non causabat, sed nihil reale nouum potest ponere hęc sententia in primo sensu intellecta; ergo nec vera esse poterit. Minorem sic probo, vel hoc reale nouum est in volũtate à fine impressũ, vel in ipso fine, impressum voluntati non admittit primus sensus, sed nec potest esse in ipso fine, nam finis dum actu excitat volũtatem, nihil reale nouum habet, præter esse cognitum, per quod est præsens voluntati, quod est sola denominatio extrinsecea, de qua euidens est, quod non sit causalitas eius. Et si dicas hoc nouum habere, quod est exhibere propriam bonitatẽ voluntati, & eam allicere, aut attrahere ad sui amorẽ, quod antea nõ præstabat. Nihil valet, quia eodem modo procedit contra hoc arg. nam totum hoc non est aliud, quam præsentia eius obiectiua, nihil prorsus addens supra bonitatem eius apprehensam, & ex consequenti præter potentiam proximam causandi; ergo non est aliquid reale nouum, per quod possit esse actualis causa. Probatur consequentia, quia quousque voluntas obiectiuè inuitata, & attracta eliciat actum intentionis, nullum actualem concursum adhibet finis, quare neque ante actionem poterit esse causa in actu secundo, sed solum in actu primo, quemadmodum neque agens ex eo, quod est præsens passo: dicitur actu causa, sed solum dum actu operatur circa idem passum.

29 Secun. si præsentia obiectiua finis, per quam excitat voluntatem ad sui amorem, est causalitas finis; cum possit præcedere actum voluntatis, non solum natura, sed tempore, vt contingit, quando voluntas non elicit actum amoris, vel illum suspendit pro aliquo tempore, sequitur dari causam actu, sine effectu, & finalizare finem, dum nihil gratia eius fit, quod patet esse falsum, quare repugnat causalitatem finis præcedere actionem voluntatis.

Probatur deinde falsam esse eandem sententiã secundo modo intellectam de impressione actuali in volũtate actionem præcedente, in qua cõsistat causalitas finis, quia si causalitas finis sit aliquid impressum voluntati ante actionem eius, vel illud imprimitur ei à fine, vel à seipsa; vtrũq. est impossibile; ergo talis impressio impossibilis erit. Probatur minor, quia non potest fieri talis impressio, nisi per aliquam actionem: cum id ꝙ imprimitur, sit aliquid reale nouum, quod necesse est produci per aliquã actionem realem, & ab aliquo agente reali, sed voluntas nullam habuit actionem: cum talis impressio ponatur prior natura actu eius; ergo non potest voluntas sibi illud imprimere ante actionem propriam, imo neque vllo modo, quia cum omnis actus voluntatis sit tendentia in obiectum, nihil circa seipsam directè, & per se operatur, sed nec potest illud esse impressum à fine, quia finis, vt finis non agit, sed est id cuius gratia operatur agens, alioqui finis, vt finis esset causa efficiens, per veram, & realem actionem, quod repugnat. Probatur cõsequentia, quia talem impressionem non potest causare, nisi sub ratione finis: cum per eam constituatur in ratione actuali finalis causæ.

Secun. igitur sentẽtia est communis, & vera, quod causalitas finis non 30 sit aliquid præcedens vllo modo actionem voluntatis, hoc est, nec tempore, nec natura, nec etiã sit aliquid consequens actionem, & ideo poste- rios

rior illa, sed esse actionem ipsam, in quantum gratia finis elicita, aut producta à voluntate. Ita expresse D. Tho. vbisupra, cuius verba citauimus aduersus primam opinionem vtroque modo intellectam, Auicena 6. lib. Met. trac. 5. cap. 5. Alber. Mag. 5. Meta. tract. 1. cap. 3. Alensis 1. p. q. 17. Memb. 3. Herueus quodlib. 2. q. 1. & q. 8. §. ad rationes, Soncinas 5. Meta. q. 2. Ochamus in 2. q. 3. arti. 2. Et probatur ex refutatione alterius opinionis hoc modo, causalitas finis debet esse aliquid reale nouum, atq. distinctum ab eo, & à voluntate: cum constet vtrunque dari, sine causalitate, dum finis non mouet actu voluntatem, sed hoc reale nouum non potest esse aliquid præcedens actionẽ eiusdem voluntatis, quia ante actionem nihil est factum gratia finis, neque etiam fit, vt probatum est aduersus aliam opinionem vtroque modo intellectam; ergo repugnat, quod ante actionem voluntatis præsupponatur finis, vt actu causa. Neque potest esse aliquid posterius actione voluntatis: cum hæc præsupponat finẽ, vt actu causam, cuius gratia elicita est à voluntate; ergo debet esse aliquid simultaneum actioni, nihil autẽ simul cum actione intelligi potest ab eadem actione distinctum; ergo causalitas finis erit actio ipsa, prout gratia finis elicitur.

31 Sed aduersus nostram sententiam potest sic argu. finis mouet, & attrahit voluntatem ad sui amorem, & hæc attractio est realis, & præcedens amorem eius, vt ex se est manifestum, nec potest fieri, nisi à fine, vt ab actuali causa; ergo ante actionem voluntatis intelligitur finis, vt causa actualis, & ex consequenti causalitas eius, quare non potest in actione consistere. Quod præsertim verum est, ac necessarium, quia finis est prima causa omnium; ergo causalitas eius præcedit omnes causalitates aliarum ordine naturæ, quare prior erit actione, quæ est causalitas agentis: falsum igitur erit, quod actio eadem sit causalitas finis, sed distinctæ causalitates his causis à Deo diuersis tribui debent, quia repugnat diuersas causas actuales constitui per eãdem causalitatem. His autem respõdeo, veras esse omnes has locutiones, quod finis moueat volũtatem, quod eam attrahat, eã alliciat, & inuitet ad amorẽ, sed per eas non significari aliquam actionem, vel impressionem eiusdẽ finis circa voluntatem, sed solum obiectiuam motionem, & attractionẽ, & vt sic loquamur, nõ significant motionem, & attractionem in actu secundo, sed solũ in actu primo, & quasi in suo principio, proximo tamen respectu cõuersionis eius per amorem. Hæc autem motio, & attractio obiectiua, & in actu primo, quę principiũ est actualis attractionis per actualẽ amorem, solum consistit in ostensione bonitatis eiusdem finis, cuius gratia voluntas obiectiuè ab ea attractata, & quasi allecta mouetur ad amorem, & elicit actum eius, vnde nihil reale est præter finem ipsum cognitum, & per cognitionem ostensum voluntati. Et ex hoc intelligitur hãc 32 motionem, & attractionem, nec esse aliquid procedẽs à fine, nec impressum voluntati, sed nec procedens ab ea, vt ab actuali causa, imo nec præsupponere illam, vt actu causam, sed solum vt causam in actu primo, ex qua tamen proximè sequitur actus secundus, qui est actio ipsius voluntatis excitatæ, & attractæ obiectiuè ab eadem bonitate, vt ei ostensæ per cognitionem, à qua actione, in quantum gratia eiusdem finis facta cõsti

tuitur

tuitur idem finis in ratione actualis causæ, prius tamen natura, quam cõstituatur efficiens, vt actu causa ab eadem actione, quia prius est, quod actio fiat gratia finis allicientis, quã quod procedat effectiuè ab agente, nam vera est causalis hæc, quia finis mouet voluntatem, & eam attrahit obiectiuè, volũtas ipsa producit effectiuè actum amoris, è conuerso vero falsa, quia voluntas elicit actum amoris, mouetur, & atrahitur obiectiuè afine; ergo hoc potius est causa illius, & ideo prius natura est, quod actio procedat à voluntate, vt mota à fine, quã, vt à causa efficiente, & ita eadẽ actio, vt procedens à fine, prior natura est se ipsa, vt procedẽte à causa efficiente; cum hoc, quod est procedere à fine, sit causa procedẽdi ab efficiẽte, quod sufficit, vt causalitas finis sit prior natura cæteris causalitatibus aliarum causarum. Nec tandem repugnat, quod diuersæ causæ constituantur actu causæ per eandẽ rem diuerso modo consideratam, sicut non repugnat, quod idẽ effectus realis procedat ab eis sub diuersis considerationibus, & omnes simul cõcurrant ad illum producendum, per modos causandi adeo diuersos. Neque aliquis vnquã negauit, quod causa efficiens, & finalis concurrant ad eandem actionẽ per suos modos causandi diuersos.

33 Etsi tandem dicatur actionem esse effectum finis, cum verum sit ac necessarium gratia eius esse factam, & ideo nõ posse esse causalitatem eius, quia effectus præsupponit causam actu, & ex consequenti causalitatem eius. Respondeo actionem non fieri, nec esse effectum propriè loquendo, sed mediũ per ꝙ effectus fit, & quasi fieri eius, quare cum præcedit ordine naturæ. Ideo potest esse causalitas finis, sicut potest esse causalitas efficientis, & effectus cũ sit posterior natura eadẽ actione, potest præsupponere finẽ constitutum per eam in ratione actualis causæ.

Ad testimoniũ Aristotelis, & D. Thom. Respondetur vtrunque explicare causalitatem finis per actualem motionem, & excitationem agentis, quæ est actio ipsa voluntatis, in qua verum est consistere causalitatem finis.

Ad primum argu. concedenda est maior, quod bonitas finis apprehensa statim ac repræsentatur voluntati excitet illam ad amorem obiectiuè, & tanquam in principio ipsius amoris, & ideo verum est, quod hanc excitationem obiectiuam sequatur amor actualis, quem excitatio ipsa precedit, sed negãda est minor, quod repugnet intelligi finem excitare voluntatem ad amorem, quin sit actu causa, nam ad excitationem obiectiuam, & in actu primo, atque proximo respectu actionis voluntatis satis est esse etiam causam in actu primo, nec requiritur in actu secundo, quia non intelligitur finis actu finalizare, nisi dum actu appetitur, ac desideratur, vt expressis verbis asserit D. Thom. & ideo, nec intelligitur actu causa, nisi per actionem amoris, vel desiderij elicitam ab eadem voluntate, vt efficiente gratia eiusdem finis. Ad secundum negãda est consequentia, quod actio procedat à fine, vt à causa actuali; sed procedit ab eo, vt causa in actu primo, & constituit eũ causam finalẽ in actu secundo, sicut etiam diximus procedere ab efficiente primo modo, & constituere eum actu causam secundo modo.

Q Quæst.

QVAESTIO. IIII.

An esse cognitum sit conditione necessaria, sine qua finis nullo modo possit propriam causalitatem exercere.

34 In duabus quæstionibus præcedẽtibus definitum est bonitatẽ esse rationem obiectiuam finis, per quã mouet voluntatem, & causa finalis est in actu primo, & actionẽ eiusdem volũtatis inquamum fit ab ea gratia eiusdem finis esse causalitatem eiusdem per quam constituitur in rationæ actualis causæ, nunc autem quærimus, an esse cognitũ ab intellectu sit conditio necessaria ad exercendam propriam causalitatem, ita vt in cognitus non possit mouere volũtatem, neque hanc in eum tendere. Sed potest habere duplicem sensum quæstio, primũ, an naturaliter hoc sit possibile, secundum, an saltem possit fieri per potentiam Dei absolutam, & in primo sensu omnes conueniunt, finem non posse mouere volũtatem, nisi cognitũ per intellectũ, neq. hãc in eũ tendere. Quod docuit expressè D. Aug. 10. lib. de Trinitate cap. 1. &. 2. his verbis. *Prorsus incognitum amare nullus potest.* D. Greg. lib. 5. moralium cap. 23. &. lib. 25. cap. 1. D. Ber. lib. 12. de interiori domo cap. 18. & 19. & lib de gratia, & libro arbitrio in principio, D. Ansel. in monologio cap. 48. idem sentiũt scholastici omnes præsertim D. Thom. 1. p. q. 83. art. 4. & 1. 2. q. 3. art. 4. ad. 4. & q. 9. art. 1. à quibus vulgatum illud recipitur. *Nihil volitum quin præcognitum.* Et probatur ex natura voluntatis, duo habentis, nempè, quod sit cæca potentia, & quod sit appetitus rationalis, & ratione vtriusq petit, vt à fine apprehenso, vel cognito moueatur. Nam si cæca potentia est, non poterit in suum obiectum tendere, nisi ei ostendatur, ostendi autẽ est per cognitionẽ ei repræsentari; ergo natura eius postulat, vt in finẽ cognitũ tendat. Preterea, si appetitus rationalis est, ratione duci debet in suis actibus, sed ratione duci est, quod in obiectum cognitum per rationẽ feratur, ergo cognitio necessaria conditio est, vt finis eam moueat, & propriã causalitatem circa eos exerceat.

In 2. autem sensu, an per potentiã Dei absolutam fieri possit, vt voluntas tendat in finem, non conueniunt omnes, sed prima opinio tenet possibile esse, quod voluntas in incognitũ tẽdat, & ab illo moueatur. Ita sentit Palud. in 4. d. 49. qu. 1. art. 2. nu. 29. quem videntur sequi Greg. ibidem, & Ochamus, q. 77. art. 7. & 15. & nõnulli ex misticis Theologis asserentibus eos, qui altissimæ contemplationi dediti sunt ad eum peruenire statũ posse, in quo voluntas, sine præuia cognitione bonum diligat. Prob. hoc arg. finis non mouet voluntatẽ, nec actus eius finalizat per cognitionem, tanquam per rationem formalẽ obiectiuã, vt quæst, sequenti ostẽdetur; cognitio vero solum est conditio necessaria, vel causa sine qua nõ, sicut ex parte causæ efficientis aproximatio eius ad passum, sed probabile est hanc conditionẽ aproximationis supplere posse Deũ in causa efficiente, ita vt operetur circa passum distans; ergo eandem supplere poterit in causa finali, ita vt voluntas tẽdat in finẽ incognitũ, quod est quasi tendere in obietum non aproximatum. Et vniuersaliter videtur concedendum posse Deum supplere omnes cõditiones, sine quibus non fit aliquid, quia istæ non sunt essentiales ad agendum. Communius tamen, & 35

vera

vera sententia tenet contradictionẽ implicare, quod voluntas tendat in bonũ prorsus incognitum, quam videtur insinuare D. Thom. vbisupra, & eam expresse tenẽt Henric.quodlib. primo,quæst.15.Gab.in 2.d.25. quæst.1.art.3. Dionysius Cartusiensis in lib. de laudibus vitæ solitariæ art.26.& 37.

36 Et probatur ex intrinseca conditione volũtatis, quæ appetitus rationalis est,sed quemadmodum intrinsecum est rei naturali agere per formam naturalem, & sine illa agere implicat contradictionem, eodem modo intrinsecum est appetitui agere per formam apprehensam,hoc est per conceptum ex cognitione causatum, qui quasi forma eius est repræsentans ei obiectum, à quo moueatur, & in quem tendat, quare implicat cõtradictionem ferri in incognitum, sicut repugnat operari sine forma sibi conueniente. Cum enim sit cæca potentia,repugnat moueri,vel excitari à bono,aut in illud tendere, nisi ei ostendatur, ostendi autem non potest, nisi per cognitionem. Secundo probatur,quia finis in quem tendere debet volũtas per amorem:aliquando non est in rerũ natura,vt de sanitate constat,ad quam mouetur infirmus; ergo non poterit mouere voluntatem,neq. hanc in eũ tendere,nisi sit in apprehensione intellectus,per quã repræsentetur volũtati,vt possibilis; repugnat igitur ferri voluntatem in incognitum.

37 Ad argumentum vero distinguenda est maior,quod cognitio finis tantum sit conditio eius ad causandum requisita,nã duplex est cõditio,vna, quæ se tenet ex parte causæ pertinẽs ad substantiam eius,& hæc censetur intrinseca, altera, quæ nec substantiam agentis, nec passi attingit, & hæc censetur extrinseca, intrinseca conditio est actualis existentia agentis, sine qua agere repugnat,etiã per potẽtiam Dei absolutam, nam si causa efficiens non habeat entitatẽ realem actualem,repugnat, quod ab ea egrediatur realis actio,& realis effectus, repugnat quod realẽ,& actualem influxum præstare possit; & sicut se habet respectu efficiẽtis realis existentis extra causas, sic se habet respectu finis realis, & actualis existentia in cognitione, sine qua etiam implicat contradictionem excitare, aut mouere voluntatem, & ex consequenti finalizare actus eius, & esse id cuius gratia ab ea procedant.Nisi enim ostendatur voluntati bonitas finis, ita se habebit, ac si non esset, quantum pertinet ad voluntatem,vt in eam tendat,ergo cõditio hæc intrinseca nullo modo suppleri potest.De conditione vero extrinseca,qualis est aproximatio agẽtis ad passum non est certum, quod suppleri possit, sed valde probabile, quod non possit, vt libr. 7. probabitur.

Supposito igitur,quod necessariò requiratur cognitio,statuendum est, 38
qualis requiratur,& sufficiat.Et imprimis certum est, non sufficere habitualem,quia nisi actu repræsentetur finis voluntati, nec eam mouere potest,nec voluntas in eum tendere, vtpatet in dormientibus. Et probatur ex natura habitus, quæ consistit in inclinatione ad obiectum medio actu; ergo cognitio habitualis deseruire non potest ad mouendam voluntatem, nisi media actuali, quæ ideo necessaria omnino cẽsetur. Sed actualis duplex est, speculatiua, & practica, speculatiua, est, per quam non proponitur obiectum sub ratione conuenientis, sed solum cognosci

tur secundum propriam naturam, & nudam veritatem, quā ex ea habet, & talis est cognitio huius veritatis, totum est maius sua parte. Cognitio vero practica est, per quam cognosci tur res per modum conuenientis, & illa non mouet voluntatem, quia vt Arist. docet 3. li. de Anima ca. 9. tex. 41. cognitio practica nihil dicit de prosequendo, aut fugiendo, & ideo non est motiua voluntatis. Sed nec sufficit cognitio practica in commu ni, qualis est de communissimo illo obiecto, bonum est prosequendum, vel malum fugiendum, quia vt alibi etiam asserit Aristoteles, sermones in communi non mouēt, necesse est ergo, vt in particulari proponatur obiectum voluntati, hoc est hic, & nunc, & cum his circunstātiis pro sequendum, vel fugiendum, vt ab eo moueatur, & talis cognitio est conditio necessaria, vt propriam causalitatem exerceat finis circa actus voluntatis.

QVAESTIO. V.

An finis moueat voluntatem secundum esse reale, vel secundum esse cognitum.

39 EXplicantes in superioribus proprium modū causandi finalis causæ diximus, non semper esse necessarium, vt finis habeat actualem existentiam extra causas, sed satis esse, vt habeat esse possibile, quod esse possibile, nunc extendendum est ad apprehensionem, ita vt necessarium sit, quod habeat esse possibile secundum veritatem rei, vel vt tale apprehendatur. Hoc enim secundum sufficere probat euidenter experientia: cum videamus moueri hominem, non minus efficaciter ad procuran- dam sanitatem, nec minus efficaciter applicare media curationis ad illam consequendam, dum naturaliter est impossibilis, ac si possibilis foret: ex eo solum, quod vt possibilis ab eo apprehenditur, nā si apprehendatur, vt impossibilis, non poterit mouere voluntatem ad absolutā, & efficacem intentionem eum assequendi, sed ad summum poterit volūtas, quosdam actus simplicis complacentiæ circa illū exercere, satis est, ergo finem apprehendi, vt possibilē, vt possit mouere voluntatem, & propriam causalitatem excercere circa actus eius. Quod cum ita sit, quæritur, an finis moueat voluntatem ratione bonitatis, vel ratione apprehē sionis, ita vt cognitio, vel apprehensio sit ratio formalis obiectiua, per quam moueat voluntatem, vel solū conditio, sine qua mouere eam non possit, & ratio formalis mouendi sit entitas realis, vel realis bonitas.

Et prima opinio asserit cognitionem, vel apprehensionem, non solum esse conditionem necessariam ad mouendum, sed rationem formalem, per quam mouet, potius quam bonitatē realē, vnde formaliter mouebit, vt cognitum, potius, quam, vt bonum realiter. Ita Auicena 6. libr. suæ Metaphys. cap. 5. Capreol. in 2. d. 25. quæst. 1. art. 3. ad argumentum Gregorij, Sonciu. 5. Metaphys. qu. 3. Medina 1. 2. q. 1. art. 1. Probant testimoniis D. Thom. 1. p. q. 80. art. 2. 1. 2. q. 30. art. 3. ad 2. & quæst. 31. art. 3. ad 1. quibus locis duo asserit. Primum est, quod appetitus rationalis, & sensitiuus sūt specie diuersi, propter diuersas apprehensiones, quas secuntur, nam rationalis, (qui est voluntas) sequitur apprehensionem intellectus, sensitiuus vero apprehensionem sensus, sed poten-

potentiæ distinguntur specie, per diuersas rationes formales obiectorũ; ergo apprehensiones, per quas distinguit has potẽtias, erunt rationes formales obiectiuę: per quas bonum mouet diuersum appetitum, & non conditiones tantum. Secũdum quod asserit est, idem obiectum diuerso modo apprehensum causare diuersos actus in voluntate, vt si apprehendatur bonũ absolutè, causat amorem, si vt absens causat desideriũ, si vt præsens gaudium, vel delectationẽ, sed actus voluntatis nõ distinguntur specie, nisi per diuersa obiecta formalia ergo apprehensio, vel cognitio ratio formalis obiectiua est, & non solum conditio.

Sed probatur ratione, quia illud, quod semper finis postulat ad finalizandum, & sine quo non potest propriam causalitatem exercere, censetur potius ratio formalis obiectiua finis, quam aliud, quod non est semper necessariũ, sed sine illo potest eam exercere, sed cognitio semper est necessaria ad finalizandum, & sine bonitate reali potest finis id præstare; ergo apprehẽsio potius erit ratio formalis mouendi, quam realis bonitas. Probatur minor, quia bonitas realis finis aliquando non est in rerum natura, imo aliquando non est possibilis; ergo non potest finis ratione illius mouere voluntatem, sed ratione apprehensionis.

Secunda opinio tenet, quod quando finis habet actualem existentiã, vel saltem possibilem in suis causis, bonitas eius apprehensa est ratio formalis finalizandi, quando vero prorsus est impossibilis, sed tanquam possibilis apprehenditur, potius mouet, & finalizat ratione apprehensionis, quã ratione bonitatis, itaq; apprehẽsio in hoc casu est ratio formalis mouẽdi voluntatem, sed in illis solũ est conditio. Ita nonnulli ex modernis. Probatur primo; quia dũ finis vere est impossibilis nullam habet verã, & realem bonitatẽ, per quam possit mouere voluntatẽ, nisi quã tribuit ei apprehensio; ergo sola apprehensio erit bonitas formalis eius, per quam mouet, & ideo non solũ conditio, sed ratio formalis mouendi. Secun. quia dum finis est impossibilis, nihil reale permanet præter apprehensionẽ, qua apprehẽditur possibilis, per quod possit mouere volũtatẽ, & esse id cuius gratia operatur agẽs; ergo vel sola apprehẽsio tunc est ratio mouẽdi, vel finis non erit causa realis. Prob. consequẽtia, quia causa realis esse non potest, nisi ratione alicuius entitatis realis.

Tertia opinio affirmat bonitatem realem finis possibilem, vel actu existentem, veram, vel solum apprehensam esse rationem formalem mouendi voluntatem: apprehensionem vero semper esse conditionem tantum. Ita D. Thom. 1. libr. contra gentes cap. 75. & 1. par. quæst. 80. artic. 1. ad primum. Scotus in 2. d. 25. qu. 1. Gabr. in 2. d. q. 5. art. 1. notab. 5. Caiet. 12. q. 1. art. 1. & 1. p. q. 1. art. 4. Ferra. 1. lib. contra gentes cap. 44. Iauellus 5. lib. Met. q. 15. Sotus 2. lib. Phys. q. 3. Tolet. q. 14. Perer. li. 8. q. 4. Fons. 5. Met. cap. 2. q. 11. Conimb. 2. lib. Phys. cap. 7. q. 23. Suar. tom. 1. Met. disp. 23. sect. 8. & hæc est vera, & tenenda. Prob. 1. ex definitione finis tradita ab Arist. *Finis est cuius gratia agens mouetur ad operandum, & cuius gratia operatur.* Sed agens nõ operatur gratia cognitionis, vel apprehensionis, sed bonitatis, quæ est in fine, vel apprehenditur in eo; ergo hæc est ratio mouendi, & finalizandi, non illa. 41

Probatur etiam ratione, quia illa est ratio formalis finalizandi ad quã 42

diligendam inuitatur, & attrahitur voluntas, sed non inuitatur volũtas, neque attrahitur ad diligendam apprehensionem, sed bonitatem potius apprehẽsam; ergo hæc potius est ratio finalizandi, quam illa. Probatur minor, quia infirmus nõ mouetur, neque inuitatur ad apprehẽsionem, vel cognitionẽ sanitatis, sed ad sanitatẽ ipsam, vt ex se est manifestum; ergo hæc est ratio formalis, per quam mouetur, illa vero solum conditio. Secũdo, quia secũdum eam rationem formalem mouet finis agentem ad operandum: secundum quam satiat appetitum eius post consecutionẽ, & qua obtẽta quiescit, sed nec satiat appetitu agentis apprehensio bonitatis, nec ea habita quiescit, & vtrunque habet bonitas apprehensa; ergo hęc est ratio formalis, per quã finis exercet propriam causalitatem, & nõ illa.

43 Sed specialius probatur contra secundam opinionem duabus aliis rationibus. Prima, quia ratio formalis obiectiua cuiuscunque potentiæ semper est eadem, & inuariabilis: cum ab ea sumat suam speciem; ergo ratio formalis obiectiua, per quam finis mouet volũtatem, semper est eadem, probatur euidenter consequentia, quia ab illa sumit suam speciem voluntas, sicut cæteræ potẽtiæ à propriis rationibus obiectiuis. Quare falsum est, quod asserit secunda sententia, nempe in quibusdam actibus bonitatem finis esse rationẽ formalẽ mouendi, & finalizandi, in aliis vero, non bonitatem, sed apprehensionem eius.

Secundo, quia illa est ratio formalis finalizandi, cuius gratia operatur agens, & ad quam assequendam mouetur, sed nunquam agens operatur gratia apprehensionis, nec ad hanc assequendam mouetur, etiam si finis sit impossibilis, dummodo vt possibilis apprehendatur, sed semper gratia bonitatis apprehensæ; ergo bonitas apprehensa semper est ratio formalis obiectiua finis, siue possibilis sit, vel impossibilis, & apprehensio semper est conditio tantum. Quod expresse docuit Arist. in 2. lib. tex. 32. & 5. Meta. tex. 3. asserens nihil referre, an finis sit verè bonus, aut verè possibilis, vel solum secundum apparentiam, aut apprehensionem, intellectus.

Pro solut. autem arg. aliarum opinionum, in quibus soluẽdis tota difficultas huius quæst. consistit, notandum est, ex doctr. D. Th. 1. 2. q. 1. ar. 1. ad 5. bonitatem finis tribus modis considerari, primo, secundum se, & hoc modo est ratio formalis causandi, quæcunque causat finis, sed petit pro conditione necessaria existentiã, quæ duplex est, vera, & realis à parte rei, aut in apprehensione intellectus reali, & hæc vocatur existentia intentionalis, quia est in intentione, & apprehensione agentis: & secundum hos duos modos existentiæ, duo præstat officia sibi propria finis, nam per existẽtiam intentionalem mouet causam efficientem, nempe voluntatem, & ideo per eandem dicitur esse primum in intentione, & vera causa finalis, cuius gratia agens mouetur, & operatur, sed secundum existentiã actualem à parte rei terminat actionem agentis, & est quasi vltimum cõplementũ totius processus eiusdem agentis incipientis ab intentione, & terminati per consecutionem, & etiã secundum hãc existentiam actualem dicitur finis vltimum quid in executione. Per illam deniq. existentiam intentionalem finis est principiũ desiderij in voluntate, & per realem est principiũ delectationis. Ex quibus 44

bus intelligitur, quod etiam si nõ habeat existentiam realem, sed impossibilis sit, per intentionalem, quam habet in apprehensione agentis est vera causa realis.

45 Quod, vt melius intelligatur, notandum est secundo, quod dum finis est impossibilis, non habens bonitatem, quam de eo apprehendit intellectus, in hoc tantum decipitur intellectus eum apprehendens, vt possibilem, quod huic rei, quam apprehendit tanquam finem, tribuit bonitatẽ in se, vel in causis, quam à parte rei non habet, vnde licet finis apprehensus non sit aliquid reale à parte rei, nec habeat existentiam realem in rebus, actualem, nec possibilem, habet tamen entitatem, & existentiam intentionalẽ, quæ suo modo realis est, sed vocatur realis intentionalis, per additum diminuens, quia est conceptus obiectiuus realis bonitatis, & realis existentiæ, saltem possibilis, non quidem ex eo falsus, quia non sit reale, quod apprehenditur, sed solum ex eo, quod non conuenit rei, cui attribuitur, quod nihil refert ad motionem, & finalizationem. Et ratio huius accipitur ex natura voluntatis, & intellectus, quæ hoc modo moueri postulant, vt intellectus per actũ realem voluntatis, quæ virtutem habet mouendi intellectum quantum ad exercitium, vel applicationem, propter naturalem subordinationem, & simpathiam harum potẽtiarum, licet nihil reale in eodẽ intellectu ponat; voluntas vero per realem actum intellectus mouetur, quantum ad specificationem, virtute obiecti per eum apprehensi sub ratione boni, & conuenientis, non est enim apta moueri alio modo: cũ nec possit in proprium obiectum tendere, nisi ab intellectu proposito; & sub ratione, qua ab eo proponitur.

Ex quo intelligitur satis esse, vt finis sit causa realis, quod apprehendatur, per actum, & conceptum realem intellectus, ex quo solo dicitur habere esse reale intentionale in eodem intellectu, per quod mouere potest voluntatem, cuius actus licet nõ terminetur, nisi ad finem secundum esse reale extra causas, sed causatur ab eo secundum esse reale intentionale. Quod ita esse probatur euidenti experientia, videmus enim finem verè impossibilem, ex eo solũ, quod tanquã possibilis apprehenditur mouere voluntatem ad actus reales intentionis, consilij, & electionis, propter realem conceptum formalem, in quo verũ est habere esse reale obiectiuum repræsentatum, quod est esse reale intentionale, licet illud nõ habeat à parte rei illud, cui tale esse attribuitur. Gratia exempli. Non minus efficaciter intendit infirmus sanitatem verè impossibilem, sed ve possibilem apprehensam, nec minus eam procurat medicus, quam si esset possibilis, nec minus talis sanitas causat actus reales, & physicos, intẽtionis, consilij, & electionis mediorum; ergo non minus realiter mouet, realiter finalizat; ergo nõ minus est causa realis, & physica. Sed difficultas hoc intelligẽdi procedit ex eo, quod motionem finis, & causalitatem eius intelligimus ad modum aliarum causarum, modo materiali causantium: cum tamen causa finalis valdè diuersa sit, & valde diuersum modum causandi realem habitura sit, vt postulat natura voluntatis, quæ est efficiens causa ab eo mouenda, & circa quam propriam causalitatem debet exercere, voluntas vero non est apta moueri modo materiali, sed intentionali, hoc est ab obiecto apprehenso ab intellectu,

46 (beside "Ex quo intelligitur")
47 (beside "hoc intelligẽdi procedit")

intellectu, & modum intentionalem habente, quod reale quidem est, sed diminutum, & quasi metaphoricum, sufficientem tamen, vt finis dicatur causa realis, & physica, quia per hoc esse reale intentionale, & per hunc modum mouendi intentionalem mouet voluntatem ad veros actus reales, & physicos, & sub motu naturali comprehensos, quales sunt, actus intentionis, consilij, & electionis, qui licet habeant esse voluntarium, in quantum procedunt à voluntate, tanquam à principio intrinseco cum cognitione eiusdem finis, & etiam esse morale, in quantum liberè procedūt ab eadem voluntate, & cōsoni sunt, vel dissoni rectæ rationi, etiam habent esse naturale, & physicum. Vnde sequitur negari nō posse, quin voluntas causa moralis, simul, & physica eorum sit, & consequēter finis, cuius gratia fiunt, etiam sit causa moralis, & verè Physica. Et propter hoc esse intentionale, & modum intentionalem mouendi vocauit Aristot. causalitatem finis metaphoricam, & quasi translatitiam, atq. etiam, quia desiderium causat in volūtate, quod motus quidam metaphoricus est, sed simul realis, & physicus, & ideo realis etiam, & physica causalitas finis, & finis ipse realis, & physica causa, per modū tamen diuersum causandi respectu aliarum causarum, quātum ad rationē mouēdi, & causandi materialem, & naturalē, sed verè consonū naturæ finalis causæ illū postulantis. Et ideo finem debemus appellare causam realem, & physicam finalem.

48 Tert. notandum est, vt bene Cai. 1. 2. q. 1. ar. 1. causalitatē finis à motione volūtatis incipere, in intentione, & electione exerceri, & in actu terminandi cōpleri. Itaq. cum primū proponitur voluntati, incipit eam excitare, & quasi ad se attrahere obiectiuè, & hæc attractio obiectiua, nō est causalitas eius, sed solum causalitatis principium: quam sequitur actus intentionis: & virtute intentionis secuntur consilium, & electio, & omnes gratia finis, qui iā est actualis causa finalis per actionem, & tandem, dum iam voluntas coniungitur actu fini adepto (quæ coniunctio vocatur assecutio eius) incipit finis exercere aliud officium terminandi, nam vsque ad assecutionem solum exercuit officiū mouendi. Et terminatio est, quasi complementum causalitatis eius, sine qua incompleta, & imperfecta permaneret, & frustra laborasse agentem dicitur, dum labor eius assecutione finis priuatur, nihilominus veram habuit causalitatem finis, in actuali intentione agentis, in consilio, & electione mediorum, ad quam sufficit fuisse in apprehensione reali eius, licet non habuerit veram existētiam, nec possibilem, sed ad officiū terminādi, nō satis est in apprehēsione existere, sed necessaria est realis existentia eius, secundū quam ei coniungatur agens realiter. Itaque duo 49 includit causalitas finis, nempè motionem agētis, per quam actualis est causa intentionis, desiderij, consilij, & electionis, & terminationem, quā non præstat nisi in actuali consecutione, in qua realiter ei coniungitur agens, & ex his duobus primum pertinet ad essentiam eiusdem causalitatis, secundum nō ad essentiam, sed ad perfectionem eius, quasi substantialem, eo modo, quo integritas partium integrantium pertinet ad substantiam rei, sed nō ad essentiam, quę sine illa saluari potest, . vt sine brachio, vel pede essentia hominis. Et ad essentiam quidē causalitatis sufficit bonitas finis apprehensa, quæ dicitur

citur realis intentionalis, sed ad terminationem non sufficit, sed vera requiritur, quia si finis sit verè impossibilis, nihil consequetur agens; ergo actio eius non erit realiter terminata, neque perfecta, sed quasi suo fine frustrata, & nihilominus vera erit actio, vera intentio, verum desiderium, quia actualis terminatio non pertinet ad eius essentiam, sed solum aptitudinalis, quam habet per apprehensionem finis ex se sufficientem perducere agens ad realem assecutionem finis, quia per accidens priuatur propter realem impossibilitatē eius præter intentionem euenientis, licet reipsa sit necessaria.

50 Ad testimonia igitur D. Tho. pro prima sententia respondetur verum esse vtrunque: primum quidem, quod appetitus rationalis, & sensitiuus distinguantur per bonitatem apprehēsam per sensum, & intellectū, ex quo non sequitur, quod apprehensiones diuersę sint rationes formales distinguendi eos, sed solum sunt conditiones, rationes vero formales sunt bonitates diuersæ, quę apprehendūtur, nam vna sumitur ex cōuenientia ad naturam rationalem, alia ex conuenientia ad naturam sensitiuam, & ex hoc habent diuersitatem formalem, quam committantur diuersæ apprehensiones, per sensum, & intellectū, tanquam conditiones cōgruentes naturæ earum. Verum est etiam secundum, quod actus appetitus distinguātur specie per obiecta diuerso modo apprehensa, sed ratio formalis eos distinguens non est, nisi bonitas ipsa præsens, vel futura, quod vero vt talis apprehendatur conditio tantum.

Ad argum. eiusdem sententię distinguenda est minor, quod sine bonitate reali possit finis exercere primam causalitatem, nam bonitas duplex est, intentionalis existens in conceptu reali intellectus, & existēs extra causas, & vtraque est realis, hæc quidem simpliciter, & perfectè: intentionalis vero, non nisi cum addito diminuēte. Sed quod realis sit suo modo patet, cum sit conceptus obiectiuus realis bonitatis, & realiter repræsentatus per formalem mouens, quæ ad actus voluntatis physicos, & reales, quamuis attribuatur talis entitas realis, vt possibilis realiter ei, quod non est eam habiturum, in quo consistit deceptio intellectus, & ratione cuius deceptionis priuatur agēs assecutione finis, & finis ipse priuatur officio terminandi pertinente ad perfectionem substantialem causalitatis eius, quamuis non ad essentialem, vt explicatum est.

Ad 1. arg. secundæ opinionis distinguendum est antecedens, quod fi- 51
nis, dum est impossibilis, nullam habeat bonitatem, nisi quam tribuit ei intellectus, quia bonitas finis secundum se considerata abstrahit à bonitate existente extra causas, & solum habente esse intentionale in apprehēsione intellectus, determinatur autem per hos modos essendi, tanquam per diuersas cōditiones, quarum neutra est præcisse necessaria ad finalizandum. Sed hæc vel illa sufficit, vt docuit expressè Aristoteles tex. 32. huius libri, & 2. lib. Meta. tex. 3. asserens nihil referre, an finis sit verè bonus, aut vere possibilis, vel solum secundum apparentiam. Negamus igitur, quod intellectus tribuat bonitatem fini impossibili, ex eo, quod vt possibilem eum apprehendit, sed solum tribuit modum essendi intentionalem, requisitum quidem necessario, tanquam conditionem, quia nullo modo potest finis mouere volūtatem, nisi habens esse intentionale,

quamtumlibet sit possibilis, vel etiã actu existens extra causas, bonitatẽ vero ex sua ratione essentiali, quæ concipitur, habet, non ex ipso concep-
ptu: nam cum constet obiectũ prius
52 habere essentiam, quam secundum eam concipiatur, non potest intellectus eam illi tribuere. Itaque finis secundum essentialem bonitatem apprehensam mouet, & finalizat, quia secundum eam appetitur, & secundum eam est id cuius gratia mouetur agens, sed tanquam conditionẽ necessariã modũ essendi intentionalẽ, petit sine quo non potest mouere voluntatẽ, quod vero hunc modum essendi solum habeat, vel præter eũ habeat etiã modũ essendi extra causas ad solam conditionem pertinet, & ita pertinet ad conditionem, vt eũ qualibet indifferenter possit mouere, & finalizare, sed non eum qualibet terminare; sed cum solo modo essendi extra causas, sed cum terminatio non pertineat ad essentiam causalitatis finalis, sed solum ad quandam perfectionem substantialem, intelligitur, ita essentialiter causare finem non existentem, nec possibilẽ, ac si vere existeret, aut possibilis foret, sed nõ ita perfecte, quia si primo modo se habeat, nõ terminat, & ideo non finalizat complete, & perfecte, existens vero extra causas perfectam præstat causalitatem finalem.

Ad secundum negandum est antecedens, quod dum finis est impossibilis, nihil reale per maneat præter apprehensionem, per quam causare possit, permanet enim bonitas realis apprehensa, quæ est conceptus obiectiuus realis, & essentialis bonitatis, apprehensæ, & licet habeat modum essendi intentionalem ab apprehensione, non tamen habet ab ea essentiã realis bonitatis apprehensæ; secundũ quam mouet, apprehensio vero, & modus intentionalis, quem per eam adquirit, solum est conditio necessaria, sine qua, nec mouere, nec finalizare posset.

QVAESTIO. VI.

An omnes operationes agentis sint effectus causæ finalis.

EXplicata iam natura, & modo agendi causæ finalis, aliquid de effectibus eius dicendum est in hac vl- 53
tima quæstione, ex quibus melius adhuc intelligetur natura eiusdem causæ. Agens autem, quod gratia finis operatur duplex est, naturale, & intellectuale, naturalia agentia sunt omnes causæ naturales, vt elementa mixta, & etiam suo modo corpora cœlestia. Intellectuale vero est volũtas, sub qua comprehenditur appetitus sensitiuus, quia aptus est ab ea moueri, & effectus quidem agentium naturalium determinati sunt: cum quelibet causa naturalis, siue cognoscitiua sit, vt sensus, siue cognitione careat, vt inferiora corpora in vnũ aliquẽ finẽ sit à natura ordinata, cuius gratia proprias operationes elicit. De operationibus igitur, agentis naturalis dubiũ esse nõ potest, quin sint effectus, causæ finalis, vt in fine huius libri ostendetur, ideo solũ procedit quæstio de operationibus agentis intellectualis, quod est voluntas, an omnes sint effectus causæ finalis. Sunt autem actus voluntatis in duplici differentia, quidam proprij eiusdẽ volũtatis, qui dicũtur ab ea eliciti, aut facti, vt intentio finis, & electio mediorum. Alij sunt, quos voluntas sua virtute causat in cæteris potentiis, vt intellectu, aut sensibus, vel etiam in membris externis,

& isti

& isti dicuntur imperati à voluntate, quia fiunt, quasi per imperium, & autoritatem eius, per quam mouētur
54 cæteræ potentiæ. Et primo dicendum est de actibus elicitis. Deinde de imperatis, nam de omnibus procedit quæstio. Actus autē proprij multi sunt, sed isti: qui secuntur præcipui, sub quibus intelliguntur cæteri. Primus est simplex amor finis, quem sequitur intentio eiusdem finis: intentionem vero sequitur electio, per quam præcedente consilio (qui est actus intellectus, per quē media quæruntur) voluntas eligit mediū, quod sibi magis placet pro consecutione finis. Electionem vero sequitur alius actus volūtatis, qui dicitur vsus, virtute cuius mouentur membra corporis ad exequendam electionem. Et hi omnes actus præcedunt consecutionem finis. Sunt tamē alij, qui post consecutionem eius habentur à voluntate, & versantur circa finem iam possessum, vt fruitio, gaudium, delectatio. Ad tria itaque genera possumus reducere omnes actus elicitos voluntatis. Primum genus est eorum, qui versantur circa finem nondum obtentum, vt amor, & intentio. Secundum, eorum, qui versantur circa media, per quæ obtinendus est, vt electio, & vsus. Tertium eorum, qui versantur circa finem iam adeptum. Et de his, quæ versantur circa media, certum est apud omnes, quod sint effectus causæ finalis, cuius ratio euidens est, quia electio mediorum, & vsus, per quem mandatur executioni: procedunt ex amore finis ad cuius consecutionem ordinantur; ergo gratia finis dilecti, atq. intenti eliciuntur à voluntate, ac propter consecutionem eius: quare necesse est, quod sint effectus finalis causæ. Quæstio igitur solū est de actibus, qui versantur circa finē, & consecutionem eius antecedunt, atq. etiam de his, qui secuntur post consecutionem.

Et prima opinio tenet, nullum ac- 55
tum qui versatur circa finem, siue præcedentē consecutionem eius, vel subsequentē esse effectum causæ finalis, neque in aliquo eorum exercere finem propriam causalitatem, sed solum in actibus, qui versantur circa media, vt in electione, & vsu. Itaque nec primus amor finis, nec intentio eius, nec fruitio, gaudium, vel delectatio sunt effectus causæ finalis, sed solum causantur à fine, tanquam ab obiecto voluntatis effectiuæ, sicut actus aliarum potentiarum, non finaliter. Ita tenet moderni quidam. Et quantum ad simplicem amorem, qui est primus actus voluntatis, idē sentit Ferra. 1. libr. contra gentes, capit. 75. probatque testimonio D. Thom. ibidem asserente, causalitatem finis in eo consistere, quod propter ipsum alia desiderentur, sed desiderari propter finem, est desiderari propter eum iam dilectum; ergo omnis actus, qui exercetur gratia finis, præsupponit alterum, per quem finis diligatur, & ideo pugnat cum modo agēdi causæ finalis, quod primus actus dilectionis sit effectus eius. Sed probatur etiam de intentione finis à modernis hoc modo, causalitas finis consistit in eo, quod gratia eius fiat aliquid, gratia autem finis idem est, quod ex intentione eius fieri, sed solum fiunt ex intentione finis actus, qui secuntur intentionem, non intentio ipsa alioqui daretur processus in infinitum in intentionibus, cum omnis intentio fieret ex alia; ergo de intentione saltem videtur necessarium, quod non procedat à causa finali.

Sed

56 Sed probatur etiam de alijs actibus,qui secuntur possessionem finis, vt delectatio,fruitio,& gaudium,primo,ex Aristotele primo lib.de generatione tex.55. vbi docet adepto fine cessare actionem, & processum agentis, quæ ad consecutionem finis terminatur, nam obtento termino, non procedit vlterius motus,sed primum esse mobilis in eo est primum non esse motus. Ex quo ita arguunt, causalitas finis, & agentis est actio, in quantum procedit ab vtroq. secũdum proprios modos causandi, sed cessante actione cessat causalitas agentis;ergo cessabit etiam causalitas finis,quam ideo non poterit exercere circa alios actus,qui secuntur post adeptionem finis, quales sunt tres illi numerati,si actus quidẽ sunt,nam potius videntur habere rationẽ quietis in adepto fine,quies vero priuationẽ cuiuslibet actus importat. Et hæc præsertim videntur necessaria, quia post adeptionem finis, nihil iam fit gratia eius; ergo non amplius exercet propriam causalitatem.

Secunda opinio est D.Thom. 1.2. quæst. 1. artic. 1. asserentis omnes actus humanos,siue circa finem, vel circa media versentur, siue ante consecutionem finis eliciantur, vel post eam,esse propter finem, & ideo effectus causæ finalis, ita etiam tenet Henricus 2. p. sumæ art. 46. quæst. 6. proprie quidem,& non secundum rationem impropriam, vt de intentione tenuerunt Gabriel in 2. d. 38. notab. 3. Greg. quem idem Gab. retulit,& ex modernis nonnulli. Et hæc videtur nobis probabilior, & tenenda.

57 Sed vt eam simul explicemus, & probemus,notãdum est primo, quid proprie sit agere propter finem, aut gratia finis, non est enim agere propter finem iam amatum, vt volunt moderni, sed vniuersalior est significatio eius,nempe à propria bonitate finis moueri,& allici,& ab ea motum & allectũ operari, tunc enim censetur moueri aliquis,& operari gratia finis abstrahẽdo à quocunque amore eius præcedente, aut cõditione amati,quod probat amor charitatis,quo diligimus Deum,quem nemo vnquã negauit nos diligere, tanquam vltimum finem supernaturalem. Ex quo patet primum amorem simplicẽ voluntatis, quem circa finem primo allicientem, & excitãtem habet esse gratia finis,& effectum causę finalis, quia eum simul cum voluntate producit finis,non obiectiuè tantum, sicut obiecta aliarum potentiarũ, sed finaliter;cum eius gratia moueatur.

Secundo notandum est, finem triplicem habere statum, vel considerationem, nam primo consideratur secundum se,in quantum per se bonus est,& appetibilis. Secũdo, vt absens est,secundum esse reale,quod habet, vel habiturus est extra causas,& pręsens tantum inesse cognito. Tertio, vt præsens vtroq. modo,& iam adeptus, & hoc modo habet esse perfectissimum in voluntate, quia non solum per apprehensionem ei cõiungitur,sed secundum esse reale,& actuale,quod habet extra. Et sub prima 58 consideratione habet formalem rationem finis, sub aliis vero duabus specialem quandam rationem addit, nam dum absens est,causat in voluntate desideriũ, & intentionem, atq. etiam electionem, & vsum,quæ versantur circa media,per quæ eum intendit consequi voluntas, sed in omnibus his actibus imperfecta quadã ratione causat finis,cum solum causet tendentiam voluntatis in se,dum autem res tendit,& ad assecutionem non

non peruenit, imperfectè operatur. Sed post assecutionem perfectissimè causat, vt perfectiores actus ostendunt, quos gratia eius, vt iam possessi elicit voluntas, nempè fruitio, delectatio, & gaudium. Perfectè autem operari tunc voluntas gratia finis dicitur, quia non iam, vt tendens operatur, sed, vt possidens, ideo firmiores, atque stabiliores actus elicit, vt eidem fini perfectè cõiuncta. Ex quo intelligitur decipi eos, qui putant finem iam obtentum nihil in voluntate causare, quia solum considerant modum imperfectum, quem habet in ordine ad voluntatem, quã ad tendentiam, & cõsecutionem mouet, quasi imperfectas solum operationes habere posit voluntas circa eum, non considerantes perfectissimum statum secundum, quem perfectissimè etiam vnitur voluntati, & voluntas ipsa perfectissimè ei vnita, perfectissimas quoque operationes gratia eius elicit, de quibus dubitandũ non est, quod sint effectus eius, vt causæ finalis perfectissimè causantis.

59 Quibus expositis probat D. Tho. propriam sententiam in eodem articulo hac ratione. Omnes actiones, quæ procedũt ab aliqua potẽtia, causantur ab ea secundum rationem obiecti, vt omnes actiones intellectus causantur ab eo sub ratione veri, q; est obiectum eius, & omnes actus videndi causantur à visu secundum rationem visibilis, sed obiectum voluntatis est finis sub ratione finis; ergo omnes actiones voluntatis causantur ab ea gratia finis, quare sicut actiones aliarum potentiarum procedunt ab obiectis earum sub ratione obiectiua efficiẽti, ita omnes actiones voluntatis procedunt à fine sub ratione finalis causæ. Secundo, principium causalitatis finis est allicere, & attrahere volũtatem obiectiuè ad sui amorẽ, & à tali attractione, & excitatione incipit moueri ad amorem, & intentionem eius; ergo actus isti procedunt à fine propter bonitatem eius allicientis, & attrahentis, quod est gratia eius fieri, & ab eo procedere, tanquam à causa finali.

Probatur tandem de actibus subsequentibus adeptionem finis, quia non minus mouet voluntatem bonitas finis adepti, sed longè perfectius, quam nondum adepti, cum hæc sit secundum se absens, illa secundum se præsens, & ideo perfectius vnita voluntati. Vnde hæc causat actus imperfectos, vt desiderium, & cæteros, illa vero perfectissimos, vt fruitionem, delectationem, & gaudium. Vnde sequitur hos actus perfectissimè procedere à bonitate finis, & gratia eius iam præsentis elici, quod est procedere à causa finali perfectissimè causante, & perfectissimo modo esse effectus eius.

Ad testimonium D. Tho. pro prima sententia respõdeo non loqui de causalitate finis vniuersaliter sumpta, sed in particulari de ea, quam habet circa media. Ad arg. modernorũ de intentione finis distinguenda est maior, quod causalitas finis consistat in eo, quod gratia eius fiat aliquid, nam gratia finis aliquid fieri, non solum significat aliud distinctum ab ipsamet intentione finis, sed etiam ipsammet intentionem eius, quia gratia finis operari est voluntatem motam, & excitatam obiectiuè à bonitate finis sibi proposita, moueri actu ad amorem, aut intẽtionem eius, vel ad quid aliud propter consecutionem eiusdem finis efficiendum, vnde omnes actus, quem voluntas elicit mota, & excitata à fine, siue sit amor simplex, siuè intentio, vel quicũq. alius 60

dici-

dicitur elici, ex amore finis, & gratia eius, & ideo omnes sunt effectus causæ finalis verè, & propriè. Cum quo tamen stat, vt in electione mediorum expresſius voluntas dicatur propter finem agere: cum electio sit actus distinctus aliquo modo ab intentione, & supponat iam finem dilectum per simplicem amorem, & desideratum per intentionem, ad quam ordinatur electio ipsa, & propter quam media adhibentur per illam. Et in hoc fortè decipiuntur, qui putãt in sola electione exercere finem propriam causalitatem, quia expresſius, ac distinctius in ea cernitur, sed vere eam exercet in intentione, & amore simplici, quia nec operari propter finẽ, solũ est propter finem iam dilectum per alium actum præsupposìtum, vt deceptus putauit Ferra. sed etiam ex motione, & attractione finis obiectiua proximè operari.

61 Ad aliud arg. de actibus, qui secũtur post adeptionem finis: distinguẽda est minor de cessatione actionis, nam duplicem statum habet volũtas, atque etiam finis, vt eam mouet, imperfectum, quamdiu est in motu, & tendentia ad finem consequendum, & perfectũ post consecutionem eius, & secundum vtrunque statum habet diuersum modum operandi circa finem, imperfectum in primo, & perfectum in secundo, nam in primo operatur circa finem absentem, & nondum sibi per esse reale extra causas vnitum, sed solum secundum esse intentionale, in secundo vero circa finem sibi perfecte vnitum. Vnde perfectiores longè actus gratia eius elicit, & finis ipse perfectius longè propriam exercet causalitatem. Aristot. ergo cessare actionem agentis adepto fine docet, de imperfecta, quę est tendentia in finem nondum adeptum intelligens, non de ea, quæ versatur circa illum iam possessum, & ideo solũ cessat causalitas imperfecta finis, sed perfecta manet, à qua procedunt actus illi perfectiſsimi, fruitionis, delectationis, & gaudij, qui non in priuatione consistunt, licet à voluntate iam quiescente in fine adepto eliciãtur, nam quiescere voluntas solũ dicitur in hoc sensu, quod iam non tendit ad consequendum finem, nihilominus circa finem iam adeptum operari non desinit, quin potius in operatione circa eum sibi perfectè vnitum consistit fœlicitas eius, consecutio igitur finis terminus est tendentiæ voluntatis, & ideo per illam cessat motus iste, sicut cessant alij motus in termino ad quem.

TRACTATVS. VI. de causa exemplari.

QVESTIO. I.

An sit, quid sit, & quotuplex causa exemplaris, & quæ sit causalitas eius.

EXEMPLAR pro eodẽ accipitur ab omnibus, ac Idea, & idem Græcè significat, quod Latinè forma. Vnde Idearum, aut exemplarium nomine formas aliarum rerum præter ipsas in mente existentes intelligimus, vt docet D. Aug. lib. 83. qq. q. 46. & D. Th. 1. p q. 15. ar. 1. cum magistro, & cæteris scholasticis in 1. d. 35. & 36. Celebrem vero sententiam de Ideis in schola philosophica introduxit Plato, quas in thimeo, & phœdone posuit in mente diuina existẽtes, tãquam omnium rerum exemplaria. Ex quorũ imitatione res extra fiunt, vt grauiſsimi autores testantur, Cœlius 62

lius Rodiginus lib. 16. lectionum antiquarũ cap. 16. D. Aug. lib. 1. retractã. cap. 3. Clemẽs Alexan. lib. 4. stromatũ ad finem, & lib. 5. in principio, Eugubinus, ex Plutarcho idem referens lib. 1. de perenni philosophia, cap. 12. quãuis Arist. eius discipulus asseruerit eas posuisse à diuina mente, & rebus ipsis singularibus separatas. Sed ante Platonem Ideas posuerunt Socrates, vt testatur Eusebius lib. 11. de præparatione euangelica, cap. 11. Philo etiam, & Plotinus, atque etiam Mercurius Trismegistus, & post Platonem, Seneca Episto. 66.
63 Tullius lib. 1. Tusculanarum qq. D. Augu. 12. lib. de Ciuita. cap. 25. vbi Idearum nomen per antonomasiam testatur diuinis conuenire. Boetius lib. 3. de Consolatione, Metro. 9. & cum his omnibus scholastici Doctores cum Mag. vbi supra. Ita vt in intellectu diuino sint respectu creaturarum omnium, per quas factæ sint à Deo, sicut fit domus ab artifice, per exemplar eius, quod intra proprium intellectum fabricatur. In creaturis vero respectu rerum artificialium, quas per diuersas artes efficiunt. Et potest probari euidenti ratione. Nã omne agens operatur per aliquã formam, quæ sibi sit virtus operandi: ad cuius similitudine producit effectũ, naturale quidem per formam naturalem, agens vero intellectuale per formam intellectualem, seu intentionalem; sed forma intellectualis est Idea, siue exemplar in mente existẽs, ad cuius similitudinẽ res extra fiũt; ergo necesse est in Deo, qui est agẽs intellectuale perfectissimum, à quo fiunt omnia, ponere Ideas rerum omnium, tanquam exemplaria, per quæ operetur, & etiam in quocunque artifice respectu suæ artis, & effectuum eius.

Quid sit causa exemplaris.

EXemplarem causam definit Aug. 64
12. lib. de Ciuit. cap. 15. sed definitionem eius ad formam scholasticam reduxit D. Tho. q. 3. de Veritate, ar. 1. his verbis. *Exemplar est forma, quam effectus imitatur ex intentione agentis determinantis sibi finem.* Et sub hac forma eam omnes receperunt. Ponitur autem pro genere *forma*, quæ communis est naturalibus, & intellectualibus, ac cæteris. Per secundam particulam, *quam effectus imitatur* excluduntur omnes formæ, à quibus non procedunt effectus, & per tertiam, *ex intentione agentis*, illæ formæ, seu imagines, quæ casu repræsentant aliquos effectus, vt imago Petri, quam pictor nihil ad Petrum respiciẽs depinxit. Cuius non dicetur exemplar Petrus in mente artificis existens, cum non procedat ab eo ex intentione agentis. Et per vltimam particulam, *determinantis sibi finem*, excluduntur formæ naturales inferiorum agentium, quæ per intellectum nõ operantur, vt formæ ignis, vel plantarum. Quia licet agentia naturalia operentur aliquo modo propter finem, non tamen ex cognitione formali finis, & ideo nec proponendo, aut determinando sibi finem, quare nihil sibi imitandum proponunt in suis actionibus, sed ex præconcepto fine ab autore naturæ indeterminatos finem tendunt.

Quotuplex sit causa exemplaris.

EXemplar diuisit Seneca Epist. 66.
in internum, & externũ, cuius di- 65
uisionem recepit schola. Et internũ exemplar est, quod sibi format in mẽte, qui aliquem effectum vult extra pro-

producere, vt ad similitudinem eius eum efficiat, vt exemplar domus, quod sibi format artifex, ad cuius similitudinem eam fabricatur extra. Exemplar externũ est, quod sibi extra mẽtem format artifex, vt rem aliam ad eius similitudinem producat, & talis est imago, quam sibi pictor proponit imitandam. Sed omnes conueniunt exemplar exprimæua, ac propria significatione internum tantum significare, quia quasi viuum est, externum vero, quasi emortuum, vnde internũ semper est necessarium, externum vero, nec per se, nec semper adhibetur, sed per accidens, & aliquando, quare sine illo potest opus ab agente fieri. Diuisio igitur exemplaris, in internum, & externum non est vniuoca, sed analoga, quia diuisum per se primo dicitur de solo interno, de externo vero per similitudinem, & attributionem ad illud.

Quaenam sit causalitas exemplaris causæ.

HOC est vltimum, quod titulus quæst. proposuit, in quonam cõsistat causalitas exemplaris causæ. Dicimus autem cõsistere in actione intellectualis agentis, in quantum mensurata, ac regulata, incertumque finẽ directa ab eo procedit. Quæ sic explicanda est, nam proprium munus exemplaris est præstare regulam, ac directionem operi efficiendo ab agẽte intellectuali, vt non temerè, vel casu dicatur fieri, nec in incertũ tendere artificem eum faciens, sed ratione, & consilio duci, & ideo in ordine ad ipsammet exemplarem causam, ad cuius similitudinẽ fit, sumit suam speciem effectus, merito ergo dicitur, vt actualem causam cõstitui per eandem actionem intellectualis agentis, vt regulatam, & directam ab eodem exemplari.

QVAESTIO. II.

Vtrũ exemplar sit aliquid existens formaliter in intellectu vel obiectiuè tantum.

DEfinientes causam exemplarem diximus esse formam ad cuius similitudinem agens intellectuale producit effectum extra. Dupliciter autem potest hoc intelligi, primo, ita vt exemplar sit forma in intellectu existens, siue per inhærentiam, ita vt sit cõceptus formalis, vel Idolum repræsentans effectum efficiendum in agẽte intellectuali creato, & in Deo essentia ipsa diuina ad modum similitudinis repræsentantis creaturas faciendas intellecta à Deo ipso, in quo certum est Ideam nõ esse conceptũ, vel Idolum, quod sit accidens productum per intellectionem, vel non sit conceptus formalis, seu Idolum repræsentans effectum efficiendum in creaturis, nec in Deo essentia diuina, vt sic intellecta, sed effectus ipse efficiẽdus, vt à nobis intellectus, qui dicitur conceptus obiectiuus, & solum est obiectiuè in intellectu, non formaliter, & in Deo creaturæ faciendæ, vt ab eo intellectæ. 66

Et prima opinio tenet Ideam non esse conceptum formalem, sed obiectiuum, quod dupliciter potest intelligi, primo, ita vt sit conceptus obiectiuus eiusdem rei faciendæ, vt obiectiuè existentis in mente artificis. Secundo, ita, vt sit conceptus obiectiuus alterius rei ei similis, ad cuius similitudinem efficienda est. Et si sit conceptus eiusdem rei singularis faciendæ, adhuc potest duobus modis intelli-

intelligi, primo, ita vt sit eiusdē rei singularis distinctè conceptæ, vel cõfusè, & quasi sub quodam conceptu vago. Nempè rei singularis similis, non huius sub proprio, & distincto
67 conceptu, & hoc quidem in agentibus creatis. In Deo vero dupliciter etiam potest intelligi, quod idea sit conceptus obiectiuus. Primo, ita vt ideæ non sint ipsa essentia diuina, aut increatum aliquid, sed creaturæ ipsæ faciendæ inesse cognito, seu obiectiue existentes in intellectu diuino. Secundo, ita vt sint ipsamet essentia diuinina, vt cognita adeò, tanquā imitabilis ab eisdem creaturis. Asserit ergo hæc opinio ideā increaturis non esse conceptum formalem, seu idolum in mēte artificis formaliter existens, sed conceptum obiectuum, hoc est rem singularem faciēdam, non distinctè conceptam, sed vago quodam, atque confuso conceptu, nempè, vt singularem illius speciei, vt sic, non vt hanc singularem determinatam. Gratia exempli, dum artifex vult construere domum, non concipit mente hanc domum singularem, quam vult facere sub proprio, atque distincto conceptu, neque aliā domum singularem ab ea diuersam, sed eandem, quam vult facere, quasi vagam, atque confusam his partibus constantem, & hæc ita concepta est idea, ad cuius similitudinem vult cõstruere hanc domum singularem, ac determinatam his partibus determinatis constantem: in Deo vero ipsamet essentia diuina, vt cognita à Deo, tanquam imitabilis à creaturis. Hanc sententiam sic explicatam tenēt Fonſ. 1. li. Met. ca. 7. q. 1. sect. 5 & Conimb. 2. li. Phys. ca. 7. q. 3. art. 2 quā secuti sunt prius, quantum ad diuinas ideas. Richa. in 1. d. 36. art. 2. Aegid. ibidem q. 5. ad 2. & Ferr. 1. li. contra gentes ca. 54. nihil asserentes de exemplari creato. Sed quantū ad primum sensum, qui asserit exēplar, vel ideā in creaturis esse conceptum obiectiuum, non eiusdē rei faciendæ, sed alterius, ad cuius similitudinem hęc facienda est, & in Deo creaturas ipsas faciendas, vt à Deo cognitas, tenent eam Scotus in 1. lib. d. 35. q. 1. Ocham. q. 5. Gabr. q. 5. ar. 2. Aliacensis in 1. q. 6. art. 3. Durā. d. 36. q. 6. Basol. q. 2. ar. 2. Maior. d. 35. q. 1. sed omnes isti pro hac opinione citati in eo conueniunt, ꝙ exemplar non sit conceptus formalis in creaturis, sed obiectiuus, nec in Deo habeat modum conceptus formalis, sed obiectiui, & solum differunt in modo explicandi conceptum obiectiuum, ideo pro omnibus indifferenter probanda est.

Prob. autem 1. de exēplari in creaturis, quia etiam si artifex nullum cõceptum formalem, vel idolū in mente effingeret, per solam cognitionē domus efficiendæ posset eā extra facere; ergo exēplar non est conceptus formalis, sed obiectiuus. Antecedens prob. in Angelis Deū videntibus, qui cum non producant verbum mētis, vel conceptum formalē ipsius Dei, nec creaturarū, quas in eo vidēt, certum est posse producere per artē aliquas creaturas ad extra, ad quas producendas non erit necessarius cõceptus formalis, sed obiectiuus sufficiet. Ex quo sequitur exemplar non esse conceptum formalem, sed obiectiuum. Prob. consequentia, quia sine exēplari non possunt operari per artē, & possunt sine conceptu formali, non tamen sine obiectiuo, benè ergo sequitur hunc, & nō illū esse causam exemplarem. Secun. quia exēplar est id, quod agens respicit, dum operatur, sed non respicit conceptum formalem propriū, sed solum obiectiuū; 68

ergo non ille, sed iste erit exemplar. Probatur minor, quia cōceptum formalem non potest respicere, nisi per cognitionem reflexam, quæ versetur circa illum, tanquam circa rem cognitam, sed nō est necessarium, quod artifex operetur per notitiam reflexam, imo per illā non operari docet experientia, sed per directam operatur sufficienter; ergo cum nō possit sine exemplari operari, non erit exemplar formalis conceptus, sed obiectiuus.

69 Probatur deinde eadem sentētia, quantum ad exemplaria, vel ideas diuinas, quia in Deo ponuntur plures ideæ, vt D. August. lib. 83. qq. quæst. 46. & D. Thom. 1. p. q. 15. art. 2. & cum eis cæteri scholastici docent, sed repugnat esse plures, si ponatur ideam esse diuinam essentiam, quæ nec secundum rem, nec secundū rationem multiplicatur; ergo necessario dicendum est ideas diuinas esse creaturas ipsas faciendas, vt adeò cognitas, & ideo non esse conceptum formalem, sed obiectiuum.

Secunda opinio duo asserit. Primū est exēplar, vel idea in creaturis esse cōceptū formalem, seu idolum, quod agens intellectuale format apud se, dum operatur, non quidem sub materiali ratione qualitatis inhærentis in intellectu, quamuis hanc habeat, sed secundum rationem formalem, qua repræsentat, atq. exprimit rē faciendam, non aliā ab ipsamet re singulari, quam artifex intendit facere, nec eandem sub ratione confusa, & quasi vaga conceptam, sed eandem cōceptam distinctè. Gratia exempli, causa exemplaris domus ædificandæ est conceptus formalis, seu idolum, quod artifex format in suo intellectu, per quod eadem singularis domus repræsentatur, atque exprimitur; distinctè quidem cum omnibus suis partibus distinctè repręsentatis. Secūdo asserit idea, vel exemplar in Deo, non esse creaturā extra efficiēdam, nec diuinam essentiam, vt adeo cognitam, sed eandem, vt modo intellectuali repręsentat creaturas extra efficiendas, 70 à quibus imitabilis esse dicitur, hoc est per modum conceptus formalis nostri, non tamen vt sit in intellectu diuino per inhærentiam, sicut conceptus noster inhæret in intellectu nostro, sed vt sit in eo per identitatem. Itaq. hæc sententia eodem modo explicat exemplaria in Deo, atq. in creaturis. Ita D. Thom. expresse. 1. p. q. 15. art. 1. vbi docet, quod vt artifex operetur per ideam, vel exemplar, necesse est, per notitiā reflexam ad illud cōuertatur, in eoque inspiciat rationē effectus, & partes eius, differre autem exemplar nostrum ab specie impressa, quod hæc principium cognitionis est, non vt quod cognoscitur, sed vt ratio cognoscendi, exemplar vero, vt quod cognoscitur per notitiam reflexam, quæ non possunt conuenire conceptui obiectiuo, respectu cuius non datur cognitio reflexa, sed solum formali. Ita etiam Alensis. 1. p. q. 23. Memb. 4. art. 1. D. Bonauen. in. 1. d. 35. art. 1. quæst. 1. Capreol. in. 1. d. 36. quæst. 1. art. 1. ad. 1. contra. 3. conclu. Duran. Suarius tomo 1. Met. disp. 25. sect. 1. num. 10. Et hæc videtur mihi probabilior, & magis conformis doctrinæ Aristotelis, & sanctorum Patruum, præsertim, quantum ad diuinas ideas, de quibus loquuntur ipsi.

Probatur quantum ad primum de exemplaribus creatis testimonio Aristotelis 7. lib. Meta. textu. 23. vbi sic ait. *Pariens igitur, & vnde conualescendi motus incipit, si ab arte, forma est in anima,*

ma. Esse autem formam in anima, de solo conceptu formali verũ esse potest, & nullo modo de obiectiuo; ergo illum intelligit Aristoteles esse exemplar, & non hunc. Minorem probo, quia conceptus obiectiuus, est, res extra existens, quæ solum dicitur esse in intellectu obiectiue, & per extrinsecam denominationem cogniti, sed quod solum est in intellectu per extrinsecam denominationẽ cogniti, non est in eo tanquam forma, vt ex se patet: ergo verba Aristotelis non possunt conuenire conceptui obiectiuo, nec ideo ex eius mente exemplar esse potest.

71 Probatur deinde ratione. Primo, quia, si exemplar est conceptus obiectiuus, vel est res alia distincta ab efficienda, vt cognita, vel eadem res facienda, vt confusæ cognita (his enim duobus modis explicat prima opinio conceptum obiectiuum) sed neutro modo potest esse verum; ergo nec potest esse conceptus obiectiuus, sed formalis. Probatur minor, quia euidens experientia docet, sępè operari artificem sine cognitione alterius rei ab ea, quam intendit facere per artem, sed solũ per cognitionem euisdem, vt artifex dũ construit domum, vel pictor depingit imaginem, non semper aliam distinctam à se conceptam inspicit, sed solum faciendam cum suis partibus; ergo cũ semper concurrat exemplaris causa, non erit alia res à faciẽda, vt concepta ab artifice. Sed nec est eadem res singularis faciẽda, vt confusè concepta, quia siue exemplar reducatur ad causam efficientẽ, vel ad formalẽ distingui debet realiter ab effectu; cũ causa efficiens, & formalis relationem realem semper ad illum habeãt; & relatio realis non possit reperiri, nisi inter extrema realiter distincta, sed euidens est rem efficiendam, vt cognitam non distingui realiter ab eadem, vt extra, sed sola ratione; ergo nec exemplaris causa distinguetur ab effectu, nisi sola ratione, quod patet esse falsum. Secundo probatur ratione D. Th. q. 3. de veritate art. 1. & 1. p. q. 15. art. 1. quia sicut agens naturale constituitur in actu 1. ad agendum per formam naturalem, ita agens intellectuale per formam intellectualem, seu intentionalem, sed res efficienda, vt cognita non est forma intellectualis, ergo non est exemplar. Probatur minor, quia forma intellectualis est, quæ informat intellectũ, sicut naturalis, quæ informat materiam, vel subiectum, sed res, vt cognita non informat intellectũ, sed conceptu formali informatur; ergo iste, & non ille exemplar est.

Probatur secundo de diuinis ideis, seu exemplaribus ex comuni sententia sanctorum Patrũ, qui de eis locũtur, omnes enim asserunt esse formas, & rationes incommutabiles, æternas, substantiales, & vitales intra ipsum Deum, aut diuinum intellectũ existentes. Præsertim Dionys. cap. 5. de diuinis nominibus, August. 11. li. de Ciuitate Dei cap. 29. tract. 1. in Ioannem, & lib. 83. qq. q. 46. & Ambros. lib. 1. Examer. cap. 1. & 2. sed hæc non possunt conuenire creaturis, vt à Deo cognitis, vt ex se est manifestum; ergo nec possunt esse diuina exẽplaria, sed hæc aliquid formaliter in Deo existens, hoc est ipsamet essentia diuina, prout eas repræsentat intellectuali modo esse debent. Probatur etiam ratione, quia exemplar præsertim diuinũ, in quocunque genere causæ concurrat ad effectum, non est causa vniuoca eius, sed equiuoca, sicut ipse Deus, qui per exemplar operatur, sed crea- 72

turæ, vt à Deo cognitæ sunt eiusdẽ speciei cum eisdem ad extra factis, vt ex se patet; ergo non possunt esse exemplar diuinum. Probatur euidenter consequentia, quia causa æquiuoca specie distincta debet esse ab effectu, alioqui, si sit eiusdem speciei, vniuoca erit.

Sed probatur iam, quod nec exẽplar diuinum posſit esse essentia diuina per modum conceptus obiectiui à Deo cognita, vt asserunt alij autores eiusdem sententię, quia exemplar non constituitur per eam cognitionem, per quam inspicitur, tanquã id ad cuius similitudinem res facienda est, sed præsupponitur constitutũ per aliam cognitionem directã, præsuppositam. Vt probãt efficaciter verba illa scripturæ Exodi. 25. *Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte*
73 *monstratum est*; ergo diuina essentia ex eo solum, quod directè cognoscitur à Deo, nõ cõstituitur in ratione exẽplaris, sed presupponi debet constituta per aliam cognitionem, & cum non sit in Deo alia cognitio, per quã constituatur, sequitur non esse exemplar, etiam, vt obiectiuè cognitam à Deo, sed vt per modum cõceptus formalis modo intellectuali reprę sentat creaturas, nam vt cognita simpliciter solum repræsentat eas modo naturali, tanquam causa efficiens effectus, quos continet eminenter. Secundo, quia exemplar est forma intellectualis, seu intentionalis, sed essentia diuinà, nec secundum se, nec vt cognita habet rationem formæ intellectualis; ergo non est exemplar. Probatur minor, nam forma intellectualis esse debet intra intellectũ ipsum, sed essentia diuina, vt cognita nõ intelligitur esse intra intellectum diuinum, sed potius extra illum nostro modo intelligẽdi: cũ solum sit in eo obiectiuè, & per extrinsecã denominationẽ cogniti; ergo nõ habet rationem exemplaris, sed solũ, inquãtummodo intellectuali, hoc est per modũ intellectualis formæ repræsentat creaturas eidẽ intellectui diuino eã inspicienti, tanquam rationẽ earum, dũ vult eas extra producere, sicut intelligimus exemplaria creaturarum.

Ad primum argumentum alterius 74
opinionis negandum est antecedens quod posſit artifex construere domum per artem domificatoriã, quia licet partes eius, & ea, ex quibus fit cognoscat, necesse est eas prius apud se ordinare, atque disponere, sicut exterius ordinandæ sunt, vt posſit easdem postea ordinare & disponere in executione. Apud se autem ordinare non potest, nisi totam, atq. integram ordinationem vnico conceptu exprimat, & conceptus iste est exẽplar totius domus completæ, atque perfectæ. Quod vero addit angelos videntes diuinam essentiam, nõ producere verbum, vel conceptum eam repræsentantem cum creaturis in ea visis, falsum est, & expresse contra D.Th. vt suo loco probabitur, quia cum intellectio sit actio vitalis, vel eã præsupponat, non potest esse sine termino: terminus autem proprius eius est verbum, vel cõceptus, in quo repræsentatur obiectũ, actu, atq. expresse, per hunc ergo conceptũ poterit Angelus exẽplar creaturarũ extra producendarũ formare, si verum sit, quod posſit creaturas per artẽ producere, & licet verbũ non formarent satis esset cognoscere creaturas in diuina essentia reprę sentatas, vt ex earum clara notitia possent Angeli per aliam notitiam reflexam earundem creaturarum, exemplaria apud se formare, quibus mediis possent eas extra producere iuxta regulas artis,

Circa

75 Circa solutionem secundi argumenti quidam ex his, qui nostrã sententiam secuntur, asserunt, non esse necessarium, quod artifex per cognitionem reflexam inspiciat exẽplar, ad construendum opus, quod efficit per artem vtcunq. necessariũ tamen esse ad perfectè illud efficiendum secundum regulas artis. Itaq. ad qualemcunque vsum exemplaris dicunt non esse necessariam inspectionem eius reflexã, sed ad perfectum vsum eius. Sed D. Thom. absolute docuit esse necessariam ad constructionem operis, & ita nobis videtur dicendũ, quod probatur ex propria natura, & ratione exemplaris, quod ex se est quasi regulatiuum operis faciendi iuxta regulas artis, quare nõ potest secundum eas fieri, etiã imperfectè, nisi aliquo modo inspecto exemplari. Et certe si nullo modo inspiciatur, non intelligo, quo pacto suam causalitatem exercebit, vel propriũ influxum præstabit. Sed an talis inspectio reflexa exẽplaris debeat esse continua, & tãdiu durare, quamdiu durat constructio operis, non explicat D. Tho. Nostra tamen sententia est, formalem non esse continuã, sed certis temporibus adhibendam, virtualem vero continuã esse, semperq. concurrere. Voco autem virtualẽ reflexionem continuam, directionem virtute formaliũ reflexionem in opere ipso relucentẽ. Quod vero certis tẽporibus adhibeatur necessario reflexa inspectio, nõ est cõtra experientiam, quia licet eiusmodi reflexi actus non semper sentiantur, & ideo videatur non concurrere, ratio à nobis adducta probat necessario adhibendos esse, cui standum est potius, quam rationi sensibili, cui in hac parte non est adhibenda tanta fides: cũ eadem nos doceat ratio intellectum sępe comparare vnam rem cum alia sine actuali aduertentia, aut cognitione eiusdem comparationis.

76 Ad arg. deniq. de pluralitate diuinarum idearum concedenda est maior, quod plures ponantur ratione distinctæ per ordinem ad creaturas repræsentatas in diuina essentia, tanquã in intelligibili forma, quæ ideo potest concipi, vt diuerso modo imitabilis à diuersis creaturis, & sic concepta distingui in plures ideas.

QVAESTIO. III.

An exemplar reducatur ad causam formalem, vel efficientem.

PRæsupponit titulus quæstionis causam exemplarem non efficere per se aliquod genus causæ distinctũ à cæteris aduersus sententiã Platonicorum, quam retulit Perer. li. 8. capi. qui ponebant quintũ genus causæ exẽplaris, præter quatuor consueta genera, & ideo ad nullum eorũ reduci, propter hoc ar. Quot modis potest fieri de rebus quæstio propter quid, tot sunt distincta causarum genera, per quæ eisdẽ quæstionibus fiat satis, sed fieri potest quæstio propter quid de aliquo, cui non possit satisfieri per quatuor cõsuetas causas, sed per solam exẽplarem; ergo hæc erit quinta. Prob. minor, nam si de imagine sima quæratur, propter quidnã sima euaserit, non fit satis: si dicatur propter materiã, ex qua facta est, aut propter formam, vel figurã, nec propter artificem, aut finem, sed solum propter exemplar, quod sibi artifex imitandum proposuit, internum, aut externum similitatẽ habens, quã in ea artifex exprimere voluit. Hæc tamẽ sententia, vel eodem eius argu, probatur falsa, quia nulla potest ex cogitari

77 gitati interrogatio propter quid de re quacunque, cui non posit plenè satisfieri per aliquã ex quatuor causis, vt in primo tract. nostro de causis in generali probauimus, ex doctrina Aristo. quam recipit iam vniuersa schola. Quare non est addendũ aliquod genus causæ, nec detrahendum. Minorem ibidem probauimus, sed probatur in eodem exemplo arg. propositi, vt simul illud soluamus, quia simitas illius imaginis ab exemplari processit, tanquam à causa efficiẽte, quemadmodum defectus alij; quos effectus naturales ex sua generatione contrahere solent, reducuntur ad alios similes, quos habuit efficiens causa, vel materialis, vt per se est manifestum, merito ergo præsupponit quæstio non esse multiplicandum aliud genus causæ pro exẽplari, sed ad vnum ex quatuor reduci debere. Quærit autem, ad quodnam ex duobus reducatur, ex formali, vel efficiente præsupponens, tanquam certum, quod nõ posit pertinere ad materiam, nec ad finem. Et de materia quidem notum est, cuius propria ratio est esse potentiam, & propria causalitas recipere formã, sed ratio exẽplaris consistit potius in actu, & in actuali influxu, per quem effectui tribuit esse; ergo non pertinet ad efficientem causam. Sed nec ad finalem, quia finis præcedit efficientem causam, quam mouet ad operandum, & ideo præcedit formationem exẽplaris, quod apud se cõstituit agens intellectuale gratia finis, nẽpe vt effectum ad similitudinem eius efficiat iuxta regulas artis; sicut ergo finis prior est efficiẽte, ita etiam est prior exemplari, & longè diuersum modũ causandi ab eo habet, nam effectus non assimilatur fini, vt finis est, sed gratia eius assimilatur agenti; ergo per se est manifestum distinctas esse has causas, & ideo sicut exẽplar non potest pertinere ad materialem, ita neque ad finalem. Solum ergo restant formalis, & efficiẽs, ad quas reduci posit, ideo quærit titulus quæstionis ad quam, ex his duabus reducenda sit.

Et prima opinio eam reducit ad causam formalem. Ita Alber. Mag. in 78
1. d. 20. art. 1. Durand. d. 45. q. 2. Argen. artic. 2. Aegidius propos. 35. de Eucharistia. Caiet. 1. p. q. 6. art. 3. & q. 44. art. 3. Abulẽ in cap. 5. Matthæi q. 12. quam ita probabilem reputant Fonseca. 5. Meta. cap. 2. q. 7. sect. 5. & Conim. 2. lib. physi. cap. 7. q. 4. art. 2. Vt affirment non esse reducẽdam ad causam formalem, sed per se, & propriè esse causam formalem, extrinsecam tamen, & ideo specie distinctam à causa formali intrinseca, sub eodẽ genere formalis causæ, sicut distinguntur sub efficiente, causa prima, & secunda, & sub secunda particularis, & vniuersalis, in quo nihil aduersus doctrinam Aristo. asseritur: cum nullum genus causæ multiplicetur. Et hoc videntur desumpsisse, ex Henrico quodlib. 9. q. 2.

Sed probatur primũ, quod ad genus causæ formalis, & non efficientis reducenda sit ex propria ratione exẽplaris, quod non est aliud, quam id, ad quod respiciens agens operatur, vt certam speciem effectui conferat ad similitudinem eiusdem exemplaris, confert ergo speciem, & similitudinem suo modo exemplar, sed vtrũq. pertinet ad causam formalem, & nõ ad efficientem, cuius propria ratio causandi distincta est, nẽpè esse principium, à quo incipit motus; ergo ad formalem potius reduci debet, quod satis expressum videtur in eius definitione, in qua dicitur esse formam,

Quod

79 Quod vero sit propriè causa formalis distincta specie à forma intrinseca sub eodem genere causæ probãt Conimb. quia forma intrinseca recipitur in materia, quam informat, & cum qua totum compositum constituit, & ideo pars essentialis eius vocatur, exemplar vero nihil horum habet, sed forma extrinseca est, ad cuius similitudinẽ producitur effectus per artem, est etiam forma intelligibilis, seu intentionalis, ex quo etiam diuersum modum causandi formalẽ habere debet à forma naturali. Vnde vt vtrunque significaret Aristot. nempè vtranque esse formalem causam, sed specie distinctam locis superius citatis, his verbis eas coniunxit, *alio autem modo forma, & exemplar.*

80 Secunda opinio ad causam potius efficientem, quam ad formalem pertinere exemplar docet. Ita D.Tho. in 1.d.2.q.vnica, Scotus q.2. D.Bon. in 3.d.11.q.2. Alens. 1.p.q.23. Mẽb. 4. art. 1. Herueus in 1.d.36.q.1. Pererius lib. 8. cap. 1. Suarius tomo. 1. Meta. disp. 25. sect. 2. num. 8. & videtur nobis longè probabilior, præsertim in doct. Aristo. Quod ostendo duobus testimoniis eius. Primum habetur 7. lib. Met. tex. 23. vbi duo asserit. Primum, quod externa sanitas, & externa domus effectiuè procedunt à sanitate, quæ est in mente medici, & à domo, quæ est in mente artificis, his verbis. *Quodammodo ex sanitate, sanitatem accidit fieri, & domum ex domo, quæ sine materia eam, quæ habet materiã, ars enim medendi, & ædificandi est forma, sanitas, & domus.* Secundum, principium, vnde incipit motus artificialis esse formã in anima, per quam operatur artifex sic inquiens. *Faciens igitur, & vnde conualescendi motus incipit, si ab arte, forma est in anima.* Et vtrunque conuincit eum sentire, quod exemplar cõtineat causam efficientem in agentibus per intellectum, sicut forma naturalis efficientis causæ respectu effectus ab ea procedentis cõtinet efficientẽm causam in agentibus naturalibus. Alterum testimonium accipitur, ex hoc lib. 2. tex. 33. & ex 5. lib. Met. cap. 2. vbi assignans differentiam inter causas efficientes per se, & per accidens asserit, aliter policletum esse causam statuæ, aliter statuarium, nã ille per accidens, quia accidit statuario, quod sit policletus, sicut accidit, quod sit musicus, vel albus, statuarius vero est causa per se per artem, quam, vt talis habet, sed ars non est principiũ efficiens statuæ, nisi per Ideam eius, à qua determinatur ad operandum; ergo asserens Aristo. statuarium esse causam efficientem per se statuæ sentit exẽplar artis, quo medio operatur continere causalitatẽ efficiẽtem.

Sed probatur ratione D.Tho. 1.p. q.15. art. 1. sic procedẽte. Eadem forma, quæ constituit agens in esse, est sibi principium formale agendi, per quod constituitur in actu primo ad operandum, quia sicut operari sequitur esse, ita principium operandi sequitur principiũ essendi, quod in naturalibus probauit Arist. 2. li. de anima in principio ostendens animam esse principium effectiuũ operationum vitalium, ex eo, quod est principiũ essendi eidem viuenti, à quo procedunt, sed quemadmodum agens naturale cõstituitur in esse per formam naturalem, ita agẽs intellectuale per formam intellectualem, quæ duplex est, habitualis, vt ars, actualis, vt exẽplar; ergo quælibet harum formarũ in suo gradu erit artifici principium operandi, sicut est ei principiũ essendi, habituale, atq. vniuersale, & quasi primum ars, actuale, & particulare, seu determinatum, & proximum exẽ 81

plar, quia ars potest esse principium multorum effectuum, exemplaria vero ad singulos determinant; quare sicut forma naturalis agentis est efficiens causa operationum ab eo procedentium, ita exemplar continet efficientem causam effectus procedentis ab agente intellectuali, quod tanquã forma constituit.

82 Ex quibus infero exemplar nõ sic reduci ad efficientem causam, vt reduci solent illa, quæ impropriè continent rationem aliquã, ad ea, in quibus propriè cõtinetur, sed reduci dicimus, idest propriè contineri sub genere efficiẽtis causæ, quia propriam rationem causandi huius generis cõtinet, & propriam causalitatem efficientem exercet. Probatur euidẽter, quia agens intellectuale propriissimè est agens, propriissimè causa efficiens, & longè perfectior causa efficiente naturali, quia agere per intellectum perfectissimus modus agendi est, vnde cum primum agens (quod est Deus) sit etiam perfectissimum efficiens, per intellectũ operatur omnia, & agens intellectuale est respectu omnium effectuum, sed exemplar continet causalitatem efficientem, tanquam forma agentis intellectualis; ergo non impropriè, nec in hoc sensu per reductionem pertinet ad causam efficientem, sed propriè, tanquam vna ex speciebus huius generis, quia causa efficiens diuiditur in naturalem, & intellectualem, tanquã genus in suas species.

Ad 1. argu. alterius opinionis distinguenda est maior, quod exemplar conferat speciem, & similitudinem effectui, nam conferre speciem, & similitudinem duobus modis contingit, nempè tãquam formam eiusdem effectus, à qua constituitur in specie, vel tanquam formam efficientis causæ, cuius virtute procedit effectus talis speciei: & agenti similis, & primo modo negandum est, quod exemplar conferat effectui speciem, & similitudinem: cum manifestum sit, 83 nõ esse formam eius intrinsecam, sed confert ei speciem, & similitudinem secundo modo, qui proprius est formæ efficientis, à qua constat effectiuè procedere. Itaque exemplar, sicut quælibet forma efficientis causæ nõ cõfert speciem, & similitudinem effectui formaliter, sed efficienter, & ideo exemplar non pertinet ad causam formalem, sed ad efficientẽ. Cætera arg. solum probant exemplar distingui à causa formali intrinseca, quod ad nos non pertinet, qui distingui concedimus, non tanquam formalem causam extrinsecam, sed tanquam efficientem, vt probauimus. Ponere enim formam extrinsecam intra genus causæ formalis contra propriam rationem formalis causæ est, cuius proprius modus causandi est per informationem, vt superius vidimus, exemplar vero non informat, nisi efficiẽtem causam intellectualem, & ideo principium effectuũ est operationum ab ea, vt tali procedẽtium. Itaque forma accidentalis est comparatum ad intellectuale agens, respectu cuius genus causæ formalis exercet, sicut cæteræ formæ accidentales respectu suorum subiectorũ, quibus inhærẽt, sed comparatum ad effectus artis, ab eodem agente procedentes vera causa efficiens est, formalis vero nullo modo.

TRACTATVS. VII. de Comparatione causarum cum suis effectibus.

84 COmparationes causarũ cum suis effectibus, quædã sunt generales. Vt illæ, quibus comparantur cum eis secundum perfectionem, & prioritatem, & illæ propriè pertinent ad Metaphy. qui sicut agit de ente, de bono, atque perfecto, & causis eius, sic pertinet ad eum disputare, an, & quo modo causæ in vniuersum nobiliores sint, atque priores suis effectibus ei igitur relinquendę sunt. Aliæ sunt comparationes particulares pertinẽtes ad genus physicum, vt illæ, quibus comparantur causæ naturales cũ suis effectibus naturalibus secundum modũ, & applicationem, qua eos producunt, & comparationes istę pertinent ad nostrum institutum Ideo de illis agendum est. Sunt autem duæ, prima, an idem effectus possit procedere à pluribus totalibus, & adæquatis eiusdem ordinis simul concurrentibus, secunda, an possit procedere à multis concurrentibus successiuè, ac diuisim. Ideo duplicem quæst. continebit tractatus iste.

QVESTIO. I.

An idem numero effectus possit procedere à multis causis eiusdem generis, & ordinis simul, & adæquatè concurrentibus.

85 CErtum est eundem effectum, non solum posse, sed debere procedere à multis causis diuersi generis, vt ab efficiente, finali, formali, & materiali, ideo solum quæritur de causis eiusdem generis, nõ quidem formalibus, & materialibus, quia de his disputatum est in 1. lib. nec etiam de finalibus, quia ad moralẽ potius philosophum pertinet disputare, an simul possit aliquis operari propter plures fines. Quæstio ergo reducitur ad solas efficientes, de quibus non est minus certum plures, non solum posse, sed actu concurrere ad eũdem numero effectum, si subordinatæ sint, vt causa prima, & secunda, & ex secundis, vniuersalis, & particularis. De solis igitur causis non subordinatis dubitamus, proximis quidem, nam de remotis curandum non est, quæ nihil ad effectum videntur operari. Et de proximis quidem totalibus, & adæquatis: cum sit manifestum plures partiales, & inadæquatas concurrere ad eundem numero effectum totalem, vt plures homines ad portandum eundem lapidem. Et eadẽ ratione adhuc de totalibus non dubitamus, nisi totaliter concurrẽtibus. Ita, vt quælibet applicet virtutem sufficientem, atq. concursum ad productionem totius effectus, quẽ producet, etiam si non applicetur simul altera, vel postquam applicata est, remoueatur. De pluribus igitur causis efficientibus non subordinatis, quarum quælibet applicat sufficiẽtem virtutem, per quam sola posset producere effectum, quærit titulus quæstionis, an simul possint concurrere ad eundem numero effectum producendum.

Quæstio autem sic proposita duplicem sensum habere potest. Prior est naturalis, an secundum ordinem à natura constitutum in rebus possibilis sit talis concursus, posterior an saltem per potentiam Dei absolutã. Et licet in sensu priori videantur nõ nulli dubitare, an possibilis sit, tanquam certum statuẽdum est naturaliter non esse possibilem, vt probat

euidenter hoc arg. in rebus naturalibus nihil superfluum natura permittit, sed in tali applicatione superflua foret multitudo causarum: cum supponamus quamlibet esse sufficiẽtem, & sufficientem applicare virtutẽ ad producendum effectum; ergo superfluæ essent plures, & ideo applicatio vel concursus earum impossibilis cẽsetur. Sed an repugnet ab intrinseco, & ita censeatur implicare contradictionem, vel solum propter ordinem naturalem in causis constitutum, & ideo propter alium finẽ possit à Deo fieri, hæc est difficultas quæstionis.

86 Circa quam est prima opinio Scoti in 2. d. 20. q. 2. & in 3. d. 1. q. 2. quod nec per potẽtiam Dei absolutam fieri possit. Quam videntur sequi Capreo. in 2. d. 2. q. vnica art. 3. & in 3. d. 1. q. 1. art. 3. Ferra. 3. contra gentes cap. 68. Soncinas. 5. Met. q. 6. & Iauell. ibidem qu. 7. Marsilius 1. lib. de generat. q. 8.

Probatur primo, quia repugnat applicari plures causas sufficientes ad eundem effectum, quin eo ipso sint partiales: & inadæquatæ; ergo vt tales, & adæquatæ cõcurrere non possunt. Antecedens probo, quia effectus correspondet virtuti causæ applicatæ ad agendum, atque etiam actuali concursui eiusdem, ergo virtuti applicatæ, & concursui, vt quatuor debet correspondere effectus, vt quatuor, si ergo applicentur duæ causæ ad producendum effectum vt duo, quarum quælibet habeat virtutem vt duo, sequitur virtutem applicatam ab vtraq. esse, vt quatuor, cui necessario debet correspondere effectus vt quatuor; respectu cuius nõ possunt esse causæ totales, sed partiales; cum non correspondeat singulis totus effectus, sed solum pars nempe duo gradus in effectu producto, quos constat nõ posse excedere virtutem singularum. Et hinc etiam sequitur, quod causa minoris virtutis possit producere perfectiorem effectũ, quã causa maioris virtutis, etiam si hæc applicet totam virtutem ad operandum. Probatur cõsequentia, nam duo agentia sic applicata ad eundem effectum sunt virtutis, vt quatuor applicatæ ad agendum, & non producunt, nisi effectum vt duo, si vero agens virtutis, vt tria applicetur ad operandum; producet effectũ vt tria, ergo perfectiorem: cum constet minoris virtutis esse, quam duo alia simul applicata, quod patet absurdum esse; ergo impossibile est duas causas adæquatas simul concurrere ad eundem numero effectum.

Secundo, quia si duæ causæ applicentur ad eundem effectum, non possunt ad illum concurrere, nisi per distinctas actiones, quia actio indiuiduatur ab agente, & aliis, & ideo distincta agentia non possunt agere, nisi per distinctas numero actiones, sed diuersæ actiones postulant diuersos terminos, & diuersi termini sunt diuersi effectus agẽtiũ; ergo nõ possunt producere eũdem, nisi per partes eis correspondeat, quare necesse est partiales esse causas eius, & totales esse repugnat. Et confirmari potest, quia ex tali applicatione sequerẽtur duæ contradictiones. Prima, quod à nulla dependeret effectus per se, & à nulla adæquatè, & ex alia parte supponitur, quod tanquam à causis per se, & adæquatis producatur. Sed probatur consequentia, nam illud per se depẽdet ab aliqua causa, sine qua produci nõ potest, & illud depẽdet à causa adæquata, à qua sola produci potest, sed supposita tali applicatione, sic dependet à qualibet illarum, vt sine illa produci possit, vt constat; ergo a 87

neu-

neutra per se, sic etiam producitur à qualibet, vt non ab ea sola; ergo non vt à causa adęquata. Alia cõtradictio est, quod bis produceretur talis effectus: cum à duabus causis, & per duas actiones producatur. Bis autem produci simul repugnat.

Secunda opinio tenet non implicare contradictionem, quod duæ causæ simul concurrant ad eundem numero effectum. Ita Caie. 1. p. q. 52. art. 3. Fonseca. 5. Met. cap. 2. qu. 15. sect. 1. Suarius tomo primo Meta. dispu. 26. sect. 4. & videtur nobis sequenda. Non tamen videtur probari posse efficaci aliqua ratione, nisi ex solutionibus argumentorum, à quibus repugnãtiæ, quæ excogitari possunt aducuntur, ideo eis solutis constabit, nullam esse rationem obquã diuinæ potentiæ denegandum sit.

88 Ad primum argumentum concedendum est antecedens, quod effectus debeat correspõdere virtuti causæ applicatæ ad agendum, sed distinguendum consequens, quod virtuti vt quatuor duorum agẽtium debeat correspondere effectus, vt quatuor, nam secundum ordinem naturalem causarum verum est, cum talis virtus earũ æquiualeat virtuti, vt quatuor vnius, atq. eiusdẽ causæ, sed per potẽtiam absolutam primæ causæ non repugnat, quod cuilibet correspõdeat idem effectus, vt duo, atq. etiam vtrique, quia in hoc neutra priuatur suo effectu adęquato, sed solum fit, quod non ab ea sola producatur, sed simul ab alia, itaq. repugnantia solum posset consistere in simultanea concurrentia, in qua nulla apparet, sed solũ fit diuina virtute, vt cõcursus vnius causæ non impediat alterum, nec eũ exppellat ab eodẽ subiecto. Et posset adduci exemplum duorum corporum occupantiũ eundem locũ, quod secundum communẽ sententiã scholæ non repugnat per diuinam potentiam, & tamen effectus iste fit ex eo, quod virtus diuina impedit expulsionem formalem vnius corporis ab alio, ita ergo existimamus fieri posse, vt Deus applicans duas causas adæquatas sua virtute faciat, vt concursus vnius, nec excludat, neq. impediat alterum, sed simul cum eo stare possit respectu eiusdẽ effectus. Quod 89
vero infertur ex hoc fieri, vt minor virtus producat perfectiorem effectum, quam virtus maior, non est cõcedendum in virtutibus simplicibus ac singularibus totaliter applicatis ad operandum, sed in his, quæ quasi duplicatæ cõcurrunt, concedi potest absq. vllo incommodo, quia non apparet manifesta repugnantia in eo, quod est, Deum eas simul applicare ad eundem effectum, quod est quasi duplicare illas, & efficere, vt vna nõ impediat alteram, nec distinctus ei effectus correspondeat, & ideo nec perfectior vtrique, quam singulis, quod tamen fieri repugnaret in vna sola causa tantam virtutem habente, ac habent duæ illæ, quæ simul applicantur, quia supposito, quod tota applicatur, & cum tota concurrit Deus, contradictionẽ implicat, quod non producat totum effectum sibi adæquatum, in duabus vero simul applicatis repugnat quidẽ, quod quælibet non producat effectum sibi adæquatum, sed non videtur repugnare, quod non producat distinctum ab alia, sed eundem.

Secundum argum. petit, an si duæ causæ applicarentur ad eundem effectum, eadem, vel diuersis actionibus numero agerent, nam, quod eadem actione agerent, videtur necessariũ, quia actiones sunt in passo, & passum est idem; ergo actiones non possunt 90

esse

esse numero distinctæ. Probatur cõsequentia, quia si essent numero distinctæ, admittendum esset duo accidentia solo numero distincta simul esse in eodẽ subiecto, quod videtur repugnare; cum aliquo saltem modo accipiant indiuiduationem à subiecto. Deinde effectus productus est vnus numero propter identitatem subiecti, vt si essent duo ignes agentes in eadem aqua: eundem numero calorem producerent; ergo propter eandem identitatem subiecti, atque etiam termini, eadem numero actio erit vtriusq. agentis Ex altera vero parte, non minus necessarium videtur, quod distinctis numero actionibus agerent, quia per virtutes numero diuersas operantur, & per diuersos concursus: repugnat autẽ à diuersis virtutibus nõ subordinatis, & per diuersos cõcursus operãtibus eandẽ numero actionem procedere. Et tandem, quia diuersæ numero causæ, per diuersas numero causalitates debent constitui in ratione actualium causarũ; sed causalitates sunt actiones; ergo necesse est per diuersas actiones agere. Et hoc videtur nobis probabilius, non solum propter rationes
91 has. Sed pręcipuæ propter aliã, quia vt videbimus in 5. lib. actio ex mẽte Aristotelis non solum à subiecto, tẽpore, & termino, sed etiam ab eodẽ agente sumit indiuiduationem; ergo vbi sunt diuersa numero agentia, necesse est ponere diuersas numero actiones, sicut etiam est necessarium, vbi diuersa sunt tempora, in quibus fiunt, vel diuersa subiecta. Quod vero de identitate subiecti affertur in contrarium, difficultate caret, quia actio nõ à solo subiecto indiuiduatur, sed ab aliis, ex quibus possunt duæ distingui solo numero, licet sint in eodem subiecto, de termino vero diuersa est ratio, qui non sumit indiuiduationem ab actionibus, vt ex se est manifestum, & ideo potest esse idem numero, etiam si per distinctas actiones producatur, præsertim: cum distinguatur ab eis ex natura rei.

Hoc supposito ad argumentũ neganda est minor, quod actiones distinctæ necessario postulent distinctos terminos, nã si nulla apparet repugnãtia in eo, quod distincta agẽtia & per distinctas virtutes agendi applicentur ad eundem effectum producendum, nulla erit etiam repugnãtia in alio, quod distinctæ actiones habeant eundem numero terminum, sicut habent idem numero subiectũ, quia nec à solo subiecto, nec à solo termino accipiunt vnitatem numericam, sed ab aliis, per quæ numero distingui possunt.

Duas alias contradictiones, quæ adduntur in eodem argumento, negamus ex nostra sententia inferri, 92
sed in eo casu, à qualibet causa procederet per se effectus, nam causa per se non est illa, à qua non potest, non procedere effectus: cum fieri posit, vt per se posit à diuersis procedere per se, & tunc nõ tollet, quin sic procedat à qualibet, vt posit nõ procedere ab ea, sed ab alia. Gratia exempli, calor procedit ab igne, & potest etiam nõ procedere ab eo, sed à sole, & hoc nõ tollit, quin à quolibet procedat per se. Per se igitur procedere effectum ab aliqua causa est, ꝙ per se contineatur in virtute actiua eius, & quod virtus actiua eius per se ad illũ ordinetur, siue posit procedere ab alia, vel non. In casu ergo, quod duo agentia simul applicarentur ad eundem effectum per se procederet ab vtroq. quia per se continetur in virtute vtriusq. & virtus ipsa ad illum per

per se ordinatur. Quod vero duo simul agentia applicentur ad eum producendum, ex voluntate primi agentis prouenit, quę non tollit, quin per se procedat à quolibet, licet accidentale sit, quod ab vtroque simul. Nec etiam sequitur, quod à neutra procedat, tanquam à causa totali, & adæquata, quia causa totalis, vel adæquata non est illa, à qua sola procedit effectus, ita vt non ab alia, sed à qua procedit, tanquam à virtute sufficienti, & sine dependentia necessaria ab altera eiusdem ordinis. Vnde cum sic procederet à qualibet earũ, procederet absque dubio, tanquam à causa totali, & adæquata. Nec tandem sequitur eundem effectum bis produci, quia licet à diuersis agentibus, & per diuersas virtutes, & actiones procedat, semel tantum exit extra suas causas, ideo semel tantum producitur, quod ex modo procedendi à diuersis causis subordinatis intelligitur, à quibus licet procedat effectus, non bis, sed semel producitur, quia semel ab illis egreditur.

QVAESTIO. II.

An idem numero effectus possit diuisim procedere à diuersis numero agentibus.

93 TRibus modus intelligi potest, ꝙ idem numero effectus procedat à diuersis causis diuisim, aut successiuè applicatis, primo quantum ad productionem eius, secundo quãtum ad productionem, & cõseruationem, tertio quantum ad solam conseruationem. Et de his duobus modis vltimis certum est, quod idem numero effectus posit procedere à diuersis causis diuisim, aut successiuè applicatis, nam fieri potest naturaliter, vt idem calor productus ab hoc igne in aqua conseruetur ab alio igne, si statim ac productus fuit ab eo remoueatur, & alter ei applicetur, à quo euidens est posse conseruari, non minus quam ab eo, à quo fuit productus. Et postquam ab hoc secundo igne conseruatur, potest remoueri, & applicari alteri, à quo conseruabitur: & ecce idẽ numero effectus producitur, & conseruatur à diuersis causis successiuè applicatis, & etiam conseruatur à diuersis. Solum ergo potest esse dubium de productione, an possit à diuersis produci successiuè applicatis, quod duobus modis potest intelligi, primo, ita vt productus iam semel ab vna, iterum producatur ab altera, & hoc dupliciter, vel ita, vt permanens inesse recepto per primam productionem, iterum producatur ab alia causa de nouo applicata, vel ita, vt postquam semel productus est corrumpatur, & iterum producatur ab alia causa. Et vtrunque constat esse impossibile naturaliter: cũ nec possit applicari naturaliter alia causa ad producendum de nouo effectum iam productum, & permanẽtem, nec etiã si applicaretur posset illi de nouo cõferre illud esse, quod iam habet, sed nec possit vlla causa naturalis eandẽ numero formam iam extinctam, iterum educere de potẽtia materiæ, vel animam semel à corpore separatam eidẽ corpori, vel alteri vnire, vt suo loco probabitur. Sed an hæc fieri possint per potentiam Dei supernaturalem, de hoc vltimo videtur mihi certum, quod possit fieri, quia sicut Deus per seipsum iterum vnit animam corpori in resurrectione alicuius mortui, posset eandem vnire media aliqua causa secũda distincta ab ea, per quam in generatione fuit

primo

primò vnita. De primo vero, an fieri possit, quod res semel producta, & permanens, iterùm producatur ab alia. Quibusdam modernis visum est non implicare contradictionem. Mihi tamen semper visum est omnibus modis impossibile. Propter hoc argumentum produci aliquid in rerum natura est fieri extra causas, sed solum fit extra causas illud, quod intra eas tantum continebatur, aut solum in potentia earum; ergo nō est intelligibile, quod res habēs esse extra causas, iterum extra illas fiat, & de nouo producatur. Nec intelligibile est, quid ei conferatur per secundam productionem, vel quomodo ei conferatur idem numero esse, quod iam habet, aut quomodo anima actu vnita materiæ, iterum vniatur.

Alio modo intelligi potest, quod idem numero effectus possit produ-
94 ci à diuersis causis, non quidem absolutè applicatis, sed sub conditione, ita vt intelligamus hūc effectum numero productum ab hac causa potuisse produci ab alia distincta in eodem tempore, & loco applicata eidē numero subiecto. Gratia exempli. An iste numero calor, quē producit hic ignis in hac aqua, produci posset ab alio igne, si ei in eodem loco, & tempore applicaretur loco alterius, vel sicut applicatus est ei alter, si enim hoc possibile sit, erit etiam possibile, quod idem numero effectus producatur à diuersis causis, si diuisim applicarentur. Et quod possibile hoc sit per potentiam Dei absolutam, videtur certum suppositâ determinatione præcedentis quæst. quod simul possint applicari duæ causæ adæquatæ ad productionem eiusdē effectus, nam si absolutè non repugnat actu procedere à diuersis, multo minus repugnabit, quod posset procedens ab vna conditionaliter procedere ab altera, si loco eius applicaretur. Solum ergo procedit quæstio naturaliter, an idemmet effectus, quem producet causa hæc, hoc loco, & tempore, & circa hoc subiectum: produceretur, si alia causa distincta fuisset applicata, sicut fuit applicata illa, à qua productus est. Gratia exēpli. An hic numero calor, qui producitur in hac aqua ab hoc igne, produceretur si alius ignis, & non iste fuisset eodem loco, & tempore applicatus eidem aquæ, vel necesse foret eo ipso, quod alia causa applicaretur, licet eū eisdem conditionibus, alium calorem numero distinctum produci.

Et prima opinio tenet naturaliter id repugnare, sed eo ipso, quod 95
alia causa applicaretur, & non hæc, alium quoque effectum numero distinctum produci. Ita Comm. 7. lib. Meta. tex. Comm. 21. Marsilius 1. li. de Generatione qu. 8. Sotus in 4. d. 41. q. 1. art. 3. Fōseca 5. lib. Met. cap. 2. qu. 5. sect. 2. Probatur primo, quia vel hic numero effectus habet hanc numero causam determinatam, à qua produci potest, & non ab alia, si primum dicatur, vel nō sequitur, quod nō posset idem numero effectus, qui producitur ab hac causa, produci ab alia, si cum eisdem circunstantiis applicaretur loco huius, quia eo ipso, quod alia sit causa, alius debet esse effectus, si quilibet numero effectus habet determinatā numero causam, à qua produci postulat. Si vero dicatur nō habere determinatam, sed indifferenter posse à qualibet produci, sequitur aliud inconueniens ꝙ quælibet causa possit producere oēs, & singulos effectus suæ speciei, vt quilibet ignis producere oēs alios producibiles, & quilibet homo generare omnes homines, quod patet esse absur-

absurdum; ergo impossibile censendum est, quod idem numero effectus posset procedere ab alia causa, si hęc non applicaretur ad productionem eius, sed alia diuersa numero. Secundo, quia si alia causa applicaretur ad eundem numero effectum, sicut applicata est hæc, per diuersam numero actionem ageret ab hac, sed diuersis numero actionibus non potest naturaliter correspondere idem numero terminus, vel effectus: sed cum actio sit fieri termini distinctæ numero actiones, tanquam diuersa fieri postulant distinctos terminos numero; ergo repugnat eundem effectum procedere à diuersis causis diuisim applicatis.

96 Secunda opinio negat hoc esse impossibile. Quam tenet Scotus in 2. d.20. q. 2. & sequitur Suarius tomo 1. Meta. disp 26. sect. 1. annotans rationes, quibus eã probat Scotus nullius roboris esse, & merito quidem, nam ex duabus, quas attulit, altera est Theologica res satis difficiles, & incertas continens, altera philosophica parum momenti habens. Ipsa tamen opinio probabilior mihi videtur, quam sic probo. Si idem numero effectus non potest à diuersis numero causis successiuè applicatis procedere; ergo ex intrinseca, aut naturali indiuiduatione postulat hanc numero causam; sed consequens est falsum; ergo etiam antecedens, quod repugnet. Euidens est consequentia, quia, si nõ postularet determinatam causam; ergo indifferenter posset produci à diuersis. Sed probatur minor, quia idem numero effectus potest produci naturaliter ab vna causa, & conseruari ab alia diuisim applicata, imo etiam potest conseruari à diuersis; ergo non postulat determinatam causam suæ productionis, vel conseruationis, sed à diuersis potest naturaliter produci, si successiuè applicentur, vel diuisim. Secundo, quia eundem numero effectum, quem producit causa vniuersalis cum particulari, potest per se immediate producere, vt eundem calorem, quem producit sol cum igne in aqua, potest sine igne producere, & tunc non producet illum, tanquam causa vniuersalis, sed vt particularis, & proxima, licet æquiuoca, & diuerso quidẽ modo operante, ac dum concurrit cum secunda; ergo potest etiam à diuersis causis particularibus produci, quod etiam de causa prima efficatius probabitur; ergo non est negandum, quod possit à diuersis causis particularibus produci. Et si dixeris effectũ sumere vnitatem numericam ab hac numero causa, quam per se respicit, & ideo non posse hunc effectum numero produci ab alia. Hoc imprimis nullus vnquam dixit, quod substantia, vel accidens, quæ producitur sumat vnitatem numericã à causa efficiente, aqua producitur, & probatur falsum in conseruatione rei, quæ cũ sit realis effectus, non indiuiduatur à causa efficiente. Et secũdo, quia causa efficiens prorsus est extrinseca; ergo non potest ab ea effectus suã indiuiduationem sumere. 97

98 Ad 1. arg. respondetur, hunc effectum numero, non postulare determinatam numero causam, sed indifferẽter posse ab hac, vel illa produci, si cum eisdem circunstantiis applicentur. Et dum ex hoc infertur posse quælibet causam producere omnes, & singulos effectus suæ speciei, distinguendum est consequens, nam diuisiuè potest, collectiuè vero repugnat, non ex parte effectuũ, quia postulent diuersas numero causas, nec ex parte causæ, cui deficiat propor-

tio

tio respectu productionis singulorũ, sed quia cum sit limitata, non continet sua virtute differentias indiuiduales omnium indiuiduorum, & quia ex aliis circunstantiis limitatur in agendo, nempè ex parte loci, quia non potest operari, nisi in loco determinato, & etiam determinato tempore, ex parte etiam materiæ, quæ non potest ei, nisi determinata applicari, nec enim potest circa plura subiecta, & valde distantia operari eodem tẽpore, quod ergo diuisim possit omnes, & singulos effectus suæ speciei producere: nullum est inconueniens, & quod possit omnes collectiuè, non est possibile, propter alias limitationes necessario admittendas, quare nihil probat 1. arg. contra nostram sententiam. Hoc solum annotari debet, quod nec in effectibus viuentium potest quælibet causa producere omnes effectus suæ speciei, quia causa generationis subministrat materiam, & à diuersis causis diuersa subministratur, & cum non possit vna, & eadem subministrare omnem materiam, nec potest ex hac parte omnia indiuidua suæ speciei producere. Quod in causis vniuersalibus non est verum, sed propter vniuersaliorem virtutem, & modum etiam causandi vniuersaliorem producere possunt omnes effectus earum specierum, quas eminenter continent.

Ad 2. concedenda est maior, quod
99 diuersa agentia successiuè applicata agerẽt per diuersas numero actiones, sed minor neganda, quod diuersis actionibus non possit idem terminus correspondere, vt actioni alterius ignis, si applicaretur ad hunc calorem producendum loco huius ignis, à quo productus est idem calor numero. Et ratio huius est, quia sicut effectus, vel terminus productus non indiuiduatur ab agente, ita nec indiuiduatur ab actione, sed à propria entitate intrinseca, & aliquo etiam modo à subiecto, si accidens sit, vt suo loco explicabitur. Vnde sicut à quocunque agente potest indifferenter procedere, ita per quãcunq. actionẽ.

TRACTATVS. VIII. de comparatione causarum inter se se.

COMPARATIS causis cum suis effectibus, restat comparare eas inter se se, quod duobus modis fieri potest, primo, secundum entitatem, deinde secundum modum, vel rationem causandi, & prima comparatio metaphysica est, nam sicut ad metaphysicam pertinet considerare entitates rerum, sic pertinet consideratio causarum secundum entitates. Consideratio vero secũda magna ex parte physica est, nam cum physicus consideret per se causas rerum naturalium, ad eum pertinet considerare ordinem earum secundum proprios modos, & rationes causandi. Et hoc modo eas comparabimus quærentes primo, an hoc modo consideratæ habeant ordinem perfectionis, & prioritatis, deinde an sint sibi inuicem causæ. 1

QVAESTIO. I.

An inter quatuor genera causarum vnum sit perfectius, & prius aliis.

MVltis modis comparari possunt causæ, primo intrinsicæ cum extrinsecis, atq. etiam inter se se, deinde extrinsicæ etiam inter se se, explicandumq. est in vtraq. cõparatione, quæ

quæ sint aliis perfectiores, at priores in ratione causandi intrinsecæ causæ sunt materialis, & formalis; extrinsecæ finalis, & efficiens, primo igitur comparandæ sunt intrinsecæ, cũ extrinsecis, in quarum comparatione dicimus extrinsecas esse perfectiores, atque priores, nempè finalis, & efficiens perfectiores, atque priores materiali, & formali. Quod probatur, primo, quia modus causandi materiæ, & formæ est incompletus, & ideo ab intrinseco imperfectus, modus autem causandi efficientis, & finis completus est, atque perfectus; ergo perfectiores, & priores sunt istæ. Antecedens probatur, quia materia, & forma causant per modum partium cõponendo totum, cui non tribuunt totum esse, sed partem, quæ intrinsecam dicunt imperfectionem, finis vero, & efficiens nihil horum habent, quia non componunt totum, nec tribuunt ei partem, sed integrum esse, vt per se est manifestum. Secundo, illud genus causæ nobilius censetur, sub quo continentur res perfectissimæ, etiam in ratione causandi, sed sub genere efficientis, & finalis continetur primum efficiens, & vltimus finis, à quo dependent cæteræ omnes causæ: tanquam à quo recipiunt esse, & virtutem causandi; ergo hæc duo genera perfectiora erunt materiali, & formali, quod vero materia, & forma sint causæ intrinsecæ, nihil refert, quia in hoc ipso, quod intrinsecæ sunt includuntur omnes illæ imperfectiones; quare licet ex modo intrinseco perfectiores sint, simpliciter censentur imperfectiores.

Si vero materialis, & formalis
2 comparentur inter se, dicendum est formalem esse simpliciter nobiliorem, & priorem. Probatur euidenter ex modo causandi vtriusque, nam materia causat, tanquam potentia passiua, & per passiuam receptionem formæ, hæc vero tanquam actus eius & per informationem, & actuationem; ergo perfectior est, atq. prior. Tertia comparatio est extrinsecarũ causarum inter sese, nam cum extrinsecis iam sunt comparatæ. In comparatione autem earum dicendũ est, finalem esse nobiliorem, atque priorem simpliciter efficiente. Hæc est expressa sententia Aristotelis, nõ solum in his capitibus, sed 5. Meta. cap. 2. & vbicũque causas inter se cõparat: semper enim finalem præfert cæteris omnibus. Ita etiam sentiunt omnes eius interpretes nullo excepto, & ideo nullum in particulari refero. Quod probatur ex duobus, quæ habet finis, vnum ex parte principij, aliud ex parte termini, ex parte principij habet, quod sit primum mouẽs, primumq. excitans agentem ad operandum; vnde in toto processu causarum est, tanquam primus motor. Ex parte etiam termini habet, quod sit vltimum, & optimum, quod agens intendit per suam operationem, cuius gratia operatur, media quærit, eligit, atque executioni mandat, quare à fine accipiunt nobilitatem, & dignitatem omnes actiones eius. Ex quo factum est, vt finis appelletur causa causarum, quod est dicere, cæteras causas esse quasi effectus eius, eique deseruire, quia verum est gratia finis causare, quidquid causant, & ab eo dependere in proprijs generibus causandi, finem vero à nulla earum.

Si autem contra hoc dicatur, efficientem causam causare secundum 3
esse reale, per realem influxum, ac dependentiam effectus ab ipsa, & ideo non solum tribuere esse effectui, sed

S esse

esse, quasi fontem, & originem, à quo esse eius emanat. Finem vero solum habere metaphoricum quendam, & intentionalem modum causandi, nec tribuere esse effectui, sed solum esse id cuius gratia tribuitur ei ab efficiē te, ex quibus sequi videtur efficientem esse nobiliorem, atq. priorem. Quod etiam probari potest, secundo, quia modus causandi fundatur in modo essendi, illudque sequitur; sed materia, & forma, atq. efficiens habēt esse substantiale, & finis sæpè est accidens, & aliquando nihil: cum sit res impossibilis, solū habēs esse possibile in apprehensione agentis, imo materia, & forma habēt modum causandi, atque causalitates substantiales: cum causent per vnionem substantialem: ergo non solum in ratione essendi sunt nobiliores fine, sed etiam in ratione causandi. Respondendum est hac distinctione. Non solum causæ considerari possunt in ratione essendi, & causandi, vt in principio diximus, sed etiam modus causandi; & causalitates ipsæ, in ratione autem essendi considerantur, dū dicimus esse substantiam, vel accidentia, & hæc est consideratio materialis eorum, atque etiam causarum, sed formaliter, & in ratione causandi cōsiderantur, non ex entitate, sed ex modo se habendi ad effectū. Et licet ex prima cōsideratione materiali perfectior inueniatur efficiens cau-
4 sa, atque etiam materialis, & formalis comparatione finis, ex secunda vero finalis longe superat omnes cū sit primum, & vltimum, in quod ordinantur, non solum cæteræ causæ, sed earum causalitates: cum sit etiā optimum, quod per eas intenditur, & quasi scopus, in quem diriguntur, quæ omnia euidenter ostendunt nobiliorem esse, atque priorem modum causandi eius, & ideo sub formali ratione, & modo causandi finalem esse nobiliorem causam cæteris. Ad formam igitur primi argum. concedenda sunt omnia, quæ in antecedēti assumuntur, sed distinguendum consequens, quod efficiens sit nobilior causa, quam finalis, nam in ratione essendi, ad quam omnia illa pertinēt, verum est, sed in ratione causandi desumpta ex modo se habendi in ordine ad effectum, manifeste falsum, vt probauimus. Ad secundū alia simili distinctione respondeo, sic applicanda ad formam eius, vt cum dicitur, modum causandi fundari in modo essendi, & illum sequi, non sit verum de modo essendi secundum se considerato, sed secundum modum, quo concurrit ad effectum, & ad productionem eius se habet, & licet aliquādo modus essendi finalis causę sit infimus, secundum entitatem, semper est supremus in modo concurrendi ad productionem effectus, vt probatum est, in quo consistit ratio formalis causandi, & ex quo desumenda est nobilitas, & prioritas causarum simpliciter.

QVESTIO. II.

An omnes causæ sint sibi inuicem causæ, mutuamque dependentiā habeant inter se se.

Dvplicem sensum habere potest quæstio, prior est intra idem ge- 5
nus causæ, ita vt duæ causæ efficientes sint sibi inuicem causæ, vel duæ causæ materiales, sicque de cæteris, posterior vero in diuersis generibus causarū, ita vt formalis causa, & materialis sint sibi inuicē causę, vel quæ

nis

nis aliæ aliorum generum. Et in primo sensu certū est apud omnes, quod causæ non sint sibi inuicē causæ, nec mutuā dependentiā habeant. Quod colligunt ex doctrina Aristotelis in hoc.2.lib.phys.textu.35. &.5.lib. Meta.cap.2. vbi, cum dixisset causas aliquas sibi inuicem esse causas, addidit, non in eodē genere causæ id contingere, sed in diuersis. Verba autē primi loci hæc sunt. *Sunt autē quadam & ad inuicem causæ, vt laborare causa est bonæ habitudinis, & hæc laborādi, sed nō eodem modo, sed hoc quidem vt finis, illud autem, vt principium motus.* Et ratione probatur, quia si causę eiusdem generis essent sibi inuicem causæ, idem esset prius, & posterius altero, notius, & ignotius sub eadem ratione. Et deinde daretur vitiosus circulus, ita vt idē per seipsum demōstraretur à priori, & idem esset causa efficiens, vel fina
6 lis sui met, & seipsum pduceret. Probatur consequentia, quia causa est prior, & notior effectu; ergo si duæ causæ efficientes sunt sibi inuicē causæ, quælibet erit prior, & notior altera, vt causa eius est, & que etiam posterior, & ignotior, vt est effectus. Præterea per quamlibet, vt causam alterius possemus eam cognoscere à priori: & rursus eādem, quæ à priori cognoscimus per aliam, posset esse causa cognitionis eiusdem, ac de primo ad vltimum quælibet cognosceretur à priori per seipsam; nam si, a, cognoscitur à priori per, b, & rursus, b, à priori cognoscitur, per idem, a, cognoscetur idem, a, atque idem, b, per seipsum. Et si, a, est causa efficiens, b, & rursus, b, est causa efficiens, a, erit quodlibet causa efficiens sui ipsius per illam regulam. *Quid quid est causa causæ, est causa causati, seu effectus ab ea procedentis.*

Sed an impossibile hoc sit solum naturaliter, vel etiam per potentiam Dei absolutam: dubitatum est à quibusdam, & assertum solum naturaliter repugnare, & per potentiam supernaturalem fieri posse, vt duæ causæ eiusdem generis sint sibi inuicem causæ. Quod sic probant, non repugnat, quod postquam effectus aliquis productus est à sua causa, adhibeatur à Deo ad conseruationem eiusdem causæ, & tunc erit causa efficiens suæ causæ, saltem quantum ad conseruationem. Et id quidem, etiam naturaliter videtur contingere, dum potentia per primum actum producit in se habitum in genere causæ efficientis, qui habitus iam productus potest concurrere cum eadem potentia ad continuationem, & conseruationem eiusdem actus, & tunc actus, & habitus erunt sibi inuicē causæ efficientes. Hæc tamen sententia cum suis rationibus friuola est, & dicendum est contradictionem implicare, quod causæ eiusdē generis sint sibi inuicem causæ, & ideo per nullā potentiam fieri posse. Quod intelligi debet, secundum illud esse per quod causant, nam si secundum aliud intelligatur, iam non accipiuntur, vt tales causæ efficientes, natura priores suis effectibus, sed quasi æquiuocæ, ita vt in vna causalitate accipiantur secundum esse, in alia secundum conseruationem eiusdem, & non secūdum productionem eius, quæ constat esse diuersa. Si ergo eodem modo accipiantur euidens est non posse esse sibi inuicem causas. Quod in efficiente probatur, nam si duæ causæ efficientes sint sibi inuicem causæ secundum idem esse, quod vna accipit ab altera, & è con
8 uerso, euidēter sequitur idē esse causam efficientem sui. Probatur quia

si est effectus sui effectus, quem propria virtute causauit; ergo propria eius virtus est effectus suimet, atque adeo seipsam producit. Quod vero idem seipsum producat, manifestam contradictionem continet, propter distinctionem realem, & prioritatem naturæ inter causam, & effectum necessario intercedentem, quæ non possunt conuenire vllo modo eidem rei respectu sui ipsius. Rationes vero adductæ in cõtrarium difficultate prorsus carent, cum non procedant de eodem esse producto, sed vel de diuerso, vel de conseruatione eius illud iam præsupponente, & ideo non sumuntur causæ eodem modo, sed diuerso, & plane æquiuoco; quare non oportet eis respondere in particulari, sed ad alium sensum quæstionis procedere de diuersis generibus causarum, an sint sibi inuicem causæ, & mutuam habeant dependentiam.

9 Quem sensum, vt facilius prosequamur, distinctio illa præsupponenda est, quam tradit. Alexand. Alensis 5. lib. Metha. cap. 2. dupliciter intelligi posse, quod causæ diuersorum generum sint sibi inuicem causæ, nẽpè secundum esse earum, vel secundum causalitates, & secundum esse vna dicetur causa alterius, si eã producit aliquo modo in suo esse, secundum causalitatem vero, si in propriã eius causalitatem influit. Hac autem distinctione præsupposita hoc ordine procedendum erit, vt quamlibet causam cum tribus alijs comparemus, & simul explicemus, an, & quomodo habeant mutuam causalitatem cum ea, primo igitur comparabimus materiam cum cæteris, deinde formam, & rursus efficientem, ac tandem finem.

Comparatio materialis causæ cum cæteris.

Materia primo comparanda est cum forma, & dicendum primo mutuam habere causalitatẽ cum ea secundum esse, ita vt ipsa sit causa formæ secũdum esse, & etiam forma sit causa esse materiæ. Ita D. Thom. 5. lib. Meta. lect. 2. & probatur euidenti ratione, quia si forma sit materialis educitur de potentia materiæ, sed educi de potentia materiæ est dependere à materia in esse, & fieri tanquam à causa materiali; ergo materia est causa materialis formæ secundum eius esse. Si vero forma nõ sit materialis, nec proinde educatur de potentia materiæ, vt anima rationalis, vnitur saltẽ materiæ in eodẽ instanti, in quo creatur à Deo, & ideo habet esse actuale in materia, ad quod concurrit materia suo genere causæ: cũ illud habeat anima per receptionem actualem in materia, quæ est proprius influxus materialis causæ. Forma etiam est causa materiæ secundum esse, sed non eodem modo: cum præsupponat materiam esse, de cuius potẽtia educitur, quare non potest esse causa entitatis, vel existentiæ, aut subsistentiæ eius, quæ à solo primo agente per creationem habet materia, est tamen causa materiæ, quantum ad duo alia, nempè quantum ad esse specificum, ac determinatum, quod certum est à forma recipere, nam per illã accipit materia esse hominis, vel alterius speciei quod à se nõ habet, deinde licet à se habeat existentiam, & subsistentiam, imperfectas tamen, & diminutas, ita, vt non possit ab eis naturaliter sustẽtari sine adminiculo formæ, & ex hac parte, etiã depẽdet in suo esse à cau-

à causalitate formæ: si vero comparetur materia cum eadem forma secundum causalitatem, non videtur habere mutuam causalitatem cum ea, quia causalitas materiæ consistit in receptione formæ, causalitas vero formæ in informatione, vel a-
11 ctuatione materiæ, sed materia non tribuit formæ informationem, nec forma tribuit materiæ receptionem; ergo non sunt sibi inuicem causæ secundum causalitates. Et ita tenēt Conimbricen. vbisupra propter hoc argumentum, & afferunt pro se D.Thom. in eodem loco nuper citato. Sed oppositum videtur nobis probabilius, nempè, quod etiam secundum proprias causalitates sint sibi inuicem causæ. Quod tenet Suarius tomo. 1. Metaphysicæ disp. 27. sect. 2. num. 4. & probatur hoc argumento, informatio formæ, in qua consistit causalitas eius: dependet à receptione materiæ, cum materia concurrat necessario ad illam recipiendo, & ideo tanquam materialis causa, & rursus forma per informationem concurrit ad receptionem materiæ actuando illam; ergo receptio dependet necessario ab informatione, & hæc causa formalis eius est, sicut receptio est causa materialis informationis; necesse est ergo ponere mutuam causalitatem, ac dependentiam inter has duas causas, non solum secundum esse, sed etiam secundum causalitatem. Nec probat contrarium argumentum oppositæ sententiæ, nam quod dicitur materiam non tribuere formæ actuationem, nec formam materiæ receptionem, sed à se illas habere, verum est, sed licet non tribuat, concurrit tamen quælibet per propriam causalitatem ad causalitatem alterius, quam exercet cum intrinseca dependentia ab illa, & hoc satis est, vt mutuo sint sibi causæ, mutuamque dependentiam habeant secundum causalitatem. Quod D.Th. nec asseruit, nec negauit, sed solum docuit mutuam habere causalitatem secundum esse.

Secundo comparatur materialis causa cum efficiente, & si comparatio fiat secundum esse: videtur certum, non habere mutuam causalitatem cum ea, quod sic probo. Materia non potest esse causa primi efficientis, à quo constat accipere esse ex nihilo per creationem, sed nec aliorum agentium; ergo nec potest habere mutuam causalitatem, cum hac causa. Probatur minor, quia vel nomine causæ efficientis intelligitur compositum, vel forma, sed vtrunque præsupponitur causalitati materiæ rei generandæ, vt patet, nam ignis, qui est causa efficiens alterius, quem generat ex ligno: præsupponitur generationi, constitutus in suo esse, & ex consequenti præsupponitur forma eius vnita materiæ eiusdem; ergo materia ignis producendi non potest habere causalitatē respectu ignis generantis, aut formæ eius secundum esse. Ita tenet P.Suar. vbisupra. 12

Si vero comparetur ad eandem causam efficientem secundum causalitatem, dicendum est, mutuam habere cum ea causalitatem, ac dependentiam. Quod sic probo, causalitas materiæ consistit in receptione formæ, vel vnione substantiali cum ea, sed vtraque est effectus causæ efficientis, vt patet; ergo efficiens est causa materiæ secundum causalitatem, causalitas etiam agentis consistit in actione, per quam educit formam de potentia materiæ, & generat compositum, sed ad hanc 13

actionem concurrit materia, tanquã materialis causa eam recipiendo; ergo est causa efficientis secũdum causalitatem considerati: habetq. proinde mutuam causalitatem, mutuãque dependentiam cum eo sub eadẽ consideratione.

14 Solum restat comparatio materialis causæ cum finali, inter quas dicimus ponendam esse mutuam causalitatem, & secundum esse, & secũdum causalitates. Probatur hac ratione, quia forma est finis generationis, vt sæpè Aristo. repetit in hoc 2. lib. ad quem ordinatur ab ipsa natura, quia materia fit, vt sit receptaculum formę, cum qua constituat compositũ; ergo gratia formæ, & compositi habet esse, & etiam gratia illorum exercet propriam causalitatem. Vnde sequitur secundum vtrunque esse effectũ causæ finalis, sed etiam concurrit per suum genus causæ materialis ad eandem formam educendam, & ad compositionem totius; atq; etiam ad causalitatem finalem vtriusq; respectu sui, cum constet vtrunque esse finem generationis dependentem à receptione materiæ, sine qua neutrum poterit finalizare generationem; ergo mutuam habet causalitatem materia cum fine, non solum secundum esse, sed secundũ causalitatem.

Comparatio causæ formalis cum cæteris.

POst comparationem materiæ cum cæteris causis, sequitur comparatio formæ cum eisdem. Sed ex comparatione iam facta materiæ cum ea explicata est mutua causalitas, ac dependentia vtriusque. Ideo cum duabus reliquis solum est comparanda; & primo cum efficiente. Cum qua dicimus non habere mutuam causalitatem, vel dependentiam, nec secundũ esse, nec secundum causalitatem. Probatur vtrunque testimonio Aristot. cap. 7. huius lib. textu. 70. vbi docet formam, & efficientem non concurrere in eandem rem numero, sed solum in eandem speciе, quia forma agentis non potest esse terminus generationis, sed forma rei generandæ virtute eius, quæ licet effectiuè producatur ab efficiente, non potest vllo modo esse causa formalis eius secundum esse. Sed nec secundum causalitatem, quia forma rei generãdæ educitur de potentia materiæ per actionem eiusdem agentis, in qua actione consistit causalitas eius; ergo repugnat, quod circa eandem causalitatẽ agentis exerceat propriam forma generanda, & ex cõsequenti repugnat, quod sit causa agentis secundum causalitatem, & eadem est repugnantia ex parte formæ, non eductæ de potẽtia materiæ, quia cum vniatur eidẽ materiæ per eandem actionem, quæ est causalitas agentis, non potest ad illam in genere formalis causæ concurrere.

Comparata vero forma cum causa finali, videtur quibusdam modernis nõ posse habere reciprocam causalitatem cum ea, nec secundum esse, nec secundum causalitatem. Probant testimonio Aristot. in his capitibus afferentis finem, & formam coincidere in eadem re, ex quo sequitur non posse habere mutuam causalitatem. Probatur consequentia, quia vera, & realis causalitas præsupponit distinctionem realem inter causam, & id, quod ab ea procedit, sed inter finem, & formam non datur distinctio realis ex mente Arist. ergo vna non potest esse causa alterius, & ideo nec possunt habere mutuam causalitatẽ, vel dependentiam. Minor pręterquã, 15

quod

quod expresse asserta est ab Aristot. Probatur euidenter, nam in generatione forma generantis non potest exercere causalitatem formalem, nec finalem, sed solum efficientem, sed sola forma rei genitæ, quæ est finis generationis, simul est causa formalis; ergo non potest dari distinctio realis inter finem, & formã, nec proinde vera, & realis causalitas. Et si dicatur, informationem esse finem formę, & etiam effectum formalem eius realiter ab ea distinctum, & ideo esse simul causam finalem, & effectũ formalem respectu eiusdem formæ, & ex consequenti mutuam habere causalitatem formalem, & finalẽ causam. Respondent informationem propriè loquendo non esse effectum formæ, licet ab ea aliquo modo procedat, sed esse mediũ, & quasi viam ad effectum, & ideo causalitatem eiusdem formæ, sicut actio nõ est propriè effectus agentis, licet aliquo modo ab eo procedat, sed via potius ad effectũ, & ideo causalitas efficientis, quare nec ratione informationis poterunt habere finis, & forma veram causalitatem.

16 Nostra tamen sentẽtia est, veram, ac realem, mutuamque causalitatem habere causam finalem, & formalem. Quod sic probo. Licet finis, & forma distinctione reali careant, nec informatio propriè sit effectus formæ, certum tamẽ est primo compositum esse effectum formalem eiusdem formæ generantis, circa quod propriam causalitatem exercet, illud tanquam formalis causa componendo cum materia. Secundo certum est, idem compositum esse finem formæ, & causalitatis eius, nam partes gratia totius sunt, & etiã gratia eius causant, sunt enim, & causant ad illud constituendum. Certum est tertio compositum distingui realiter à forma. Ex his autem tribus euidenter sequitur mutuam causalitatem intercedere inter finem, & formam, non solum secundũ esse, sed secundum causalitatem; ergo non est eis deneganda. Probatur consequentia, quia compositum est vera causa finalis formæ, & causalitatis eius distincta realiter ab ea, & forma est vera causa formalis eiusdẽ compositi, & finalizationis eius; ergo secundum vtrunque intercedit vera, ac mutua causalitas inter has duas causas. Nec Aristo. contrarium sensit, quia nec omnem finem docuit coincidere cum forma in eadem re, sed aliquem, alius vero potest esse res distincta ab ea, cum quo poterit habere mutuam causalitatem, & hoc est compositum, in quo perfectior ratio finalis causæ reperitur, quam in forma: cum sit præcipuus finis generationis, in quem forma ipsa ordinatur, tanquã in id cuius gratia fit, est, & causat, licet ergo concedatur totũ arg. non probat denegãdam esse mutuam causalitatem his causis, quia quamuis eam nõ exerceant respectu solius formæ, benè tamen respectu formæ, & compositi, vt probatũ est.

Comparatio causæ efficientis cũ cæteris causis.

QVid de comparatione efficientis causæ cum materiali, & formali sentiendum, sit constat ex comparationibus earundem causarum cum ea iam explicatis, nam cum forma non potest habere mutuam causalitatem secundum esse, nec secundum causalitatem, & cum materia potest eam habere secundum causalitatem, non tamen secundũ esse, vt suis locis probatum est. Solum restat comparatio eiusdem causæ efficientis cum finali, 17

Circa quam non videtur, quod inter has duas causas possit versari mutua causalitas, & dependentia, quia finis simpliciter est prior cæteris causis, & quasi primus motor respectu earum. Cum ante motionem eius, nec agens aliquid operetur, neq. aliqua omnino causa propriam causalitatē exercere possit; ergo repugnat finē esse effectum alterius causæ, nam eo ipso esset sub tali ratione posterior, quod pugnat cum natura, & dignitate eius.

18 Nostra tamen sentētia est causam efficientē aliquo modo habere posse mutuam causalitatem, ac dependentiam cum finali, tam secundum esse, quam secundum causalitatem, nō tamen semper, neque omnibus modis. Vt autem hoc explicetur, & probetur simul: duo notanda sunt, primum, quod finis aliquando est factus per actionem agentis, & iste est finis cuius, nam finis cui actioni eiusdē agentis solet præsupponi, vt sanitas, quæ est finis cuius, fit per curationem: homo vero, qui est finis, cui desideratur, curationi præsupponitur. Quando ergo dicimus causam efficientem aliquando habere mutuam causalitatem cum fine, de fine cuius per actionem eius facto intelligitur, non de fine, cui, præsupposito eidem agenti, & actioni eius.

19 Secun. notandum est, propriam causalitatem finis cōsistere in actione, in quantum gratia eius egreditur ab agente, & principiū huius causalitatis esse motionem, & attractionem obiectiuam eiusdem finis, vt vidimus, complemētum vero eiusdem causalitatis esse officium terminādi, quod finis exercet in consecutione. Et sine hac terminatione poterit esse causalitas finis essentialiter, sed quasi manca, & imperfecta, quia licet agens moueatur à fine per intentionem, & gratia eius eligat media, atque executioni mandet, si tamen finem non consequatur, totus processus eius, quasi vacuus, & inanis remanebit, ac sine fructu, & ideo causalitas eiusdem finis valde imperfecta substantialiter, ac remanebit homo, si sine aliquo membro principali generetur. Si igitur finis consideretur secundum primam rationem, in qua consistit causalitas eius essentialis, neque causa effiens, neq. aliqua alia potest habere mutuam causalitatem cum eo, vt probat argu. factum, quia secundum hanc rationem prior natura est omnibus causis, ita vt nulla possit eum præcedere. Quare nec potest esse effectus alicuius, sed secū dum complementum eiusdem causalitatis consistens in officio terminandi, quod exercet in consecutione, bene potest habere mutuam causalitatem cum causa efficiente, tam secundum esse, quam secundum causalitatem. Probatur hoc, quia secundum officium terminandi, quod exercet in cōsecutione, posterior est efficiente, & actione eius, quam terminat, ergo rationem effectus habere potest respectu eiusdem agentis, secundum esse quidē, si sit finis, cuius, per actionem eiusdem agentis factus, atq. etiā secundum complementum causalitatis, si vero sit finis, cui, actioni præsuppositus, non secundum esse, sed secūdum complementum causalitatis. 20
Argu. vero solū procedit de fine sub prima cōsideratione causalitatis essentialis, qua ratione dicitur primū simpliciter in intentione, & ideo probat intentum, quod cum fine hoc modo considerato nō possit efficiens habere mutuam causalitatem, neq alia causa, quod tamen non tollit, quin possibilis sit talis causalitas mutua, cum

cum fine secundo modo considerato, non tamen semper, aut cum omni fine secundum esse, sed solum cum fine, qui simul est effectus. Restabat cōparatio finis cum reliquis causis, sed constat iam, quid de ea dicēdum sit, ex explicatione aliarum cōparationum cæterarum causarum cum eo, ideo non est amplius in ea immorandum.

CAPVT QVARTVM de Fortuna, & casu.

TEXTVS ARIST.

Dicuntur autem, & Fortuna, & casus de numero causarū esse, &c.

Breuis expositio text.

1 CAsus, & fortuna aliquo modo pertinēt ad naturam causarum, ideo agit Arist. de illis in hoc libro post disputationem de causis, atq. etiam vt errores antiquorum circa vtrunq. referret, atque refutaret. Cap. igitur præsenti, nihil aliud præstat, quam tres errores antiquorum circa fortunam, & casum referre, ac reiicere.

Fuit igitur primus error antiquorum, qui casum, & fortunam prorsus abstulerūt, propter duo, nempè, quia antiquiores philosophi, qui exactè tradiderunt naturam causarum, nullam mentionem eorum fecerunt. Atque etiam, quia effectus, qui eis attribui solent, veras, certas, ac determinatas habent causas, quare falsò finguntur fortuna, & casus, quibus attribuantur. Hunc errorem reiicit Arist. primo, quia ex communi omnium cō sensu, eorum etiam, qui causas horū effectuum cognouerunt, casui, & fortunæ attribuebantur; ergo non debuerunt auferri, sed qui de causis agentes eos ommisserunt, diminutos fuisse censendum est.

Secunda sententia fuit aliorum, casum quidem solum admittētium, cui attribuebāt primam omnium rerum productionem, vt dicerent cœlestia corpora, & elementa, ex quibus tanquam ex præcipuis partibus constat mundus, atque etiam ordo inter ea constitutū casui debere attribui, asserēdumq. esse quā talia sint, & tali modo ordinata, quia ita casu accidit fieri, & ordinari propter motū atomorum, (ex quibus factus est mundus) versus hunc potius, quam versus aliū locum directum. Reliqua vero corpora, ad propagationem mundi postea facta, ab eisdem præcipuis corporibus non casu, sed per se fieri per generationes. Quam sententiam reiicit Aristo. quia si in partibus mundi ignobilioribus, quales sunt plantæ, & animalia de nouo genita, in quib⁹ facilius erat admittere casum, eum non admittunt, absurdum est in præcipuis partibus eum ponere. 2

Tertia sententia non solum fortunam posuit, sed eam vsque adeò extulit, vt afirmaret diuinum quid esse nobis occultum, à quo casuales, & fortuiti effectus proueniunt. Quam sententiam Stoicis attribuit Simplicius cap. præsenti. Eam tamē non impugnat Arist. hoc loco, quia eorum impugnatio ex definitione casus, & fortunæ in sequētibus tradenda maximè dependet.

CAPVT QVINTVM de Fortuna, & Casu.

TEXTVS ARIST.

Primum igitur cum videamus aliqua semper similiter fieri, &c.

Breuis expositio tex.

3 INTENTVM huius capitis est assignare definitionem fortunæ. Diuiditur autem in duas partes. In prima quinque diuisiones effectuū affert. In secunda colligit ex eis quædam, in quibus conueniunt casus, & fortuna, & ex eis fortunæ definitionem.

Prima diuisio effectuum est, quod quidam semper eueniunt, vt solem oriri, alij non semper, sed frequēter, vt quod senex canescat, alij deniq. nec semper, nec frequenter, sed raro, vt quod terram effodiens inueniat thesaurum. Secunda diuisio, effectus quidam fiunt propter finē, vt de ambulatio gratia sanitatis. Alij nō propter finem, quia nō fiunt ex iudicio, & aduertentia rationis, sed sine illa, vt fricatio barbæ fieri solet. Tertia diuisio est effectuum, qui fiunt propter finem, nam quidam fiunt ex electione, nempè illi, qui fiūt à cognoscente, ac dirigēte media in finem, & talia sunt opera humana, ab homine ex cōsilio, & electione facta. Alij sunt effectus, propter finem quidem facti, non tamen ex electione, sed ex naturali inclinatione, vel instinctu, vt operationes brutorum. Et has duas di-
4 uisiones postremas ait Aristoteles omnibus effectibus conuenire, hoc est, non solum his, qui semper, vel frequenter eueniunt, sed etiam, qui raro, de quibus verum est, quod quidā fiant propter finem, alij non propter finem, atque etiam, quod quidam fiāt propter finem ex consilio, & electione, & alii sine his. Vt exēplis est manifestum. Quia dum quis alijs rebus attendens, aliquem motū habeat insolitum à se fieri, rarum est, & non factum propter finem, quod vero terram effodiēs inueniat thesaurū, rarū quoq. sed propter finē, & ex electione factum. Quarta diuisio est causæ per accidens, in eam, quæ coniungitur causæ per se, & alteram, quæ cōiūgitur effectui per se, & illa dicitur causa per accidens ex parte causæ, hæc vero ex parte effectus. Gratia exempli, albū, aut musicū dicitur causa per accidens statuæ ex parte causæ, quia albedo, vel musica coniungitur arti, quæ est causa per se eius. Et ignis, qui est causa per se combustiones ligni, cui paries innititur, est causa per accidens ruinæ eiusdē parietis ex parte effectus. Vltima diuisio est causæ per accidens ex parte effectus, quę tribus modis potest cōiungi effectui per se, nempe semper euenienti, frequenter, & raro, vt cōbustio ligni, cui paries innititur, semper coniungitur ruinæ domus, frequenter vero nimia potatio vini cōiungitur nocumento salutis, & raro coniungitur effosio terræ inuentioni thesauri. Applicans autē has duas diuisiones vltimas, ad fortunā asserit, non quancunq. causam per accidens dici fortunam, sed eam tantum, quæ cōiungitur causæ per se ex parte effectus, non enim dicitur à fortuna euenire, quod musicus ędificet, benè tamen, quod terram effodiens inueniat thesaurum. Ex quo infert, qui dicantur fortuiti, & causales effectus, nempè illi omnes, & soli, qui raro cō iunguntur effectui causæ per se, & præter intentionem eiusdem causæ.

Ex his diuisionibus colligit in secunda parte capitis tria: in quibus casus, & fortuna conueniunt. Primum 5
est, quod reperiuntur in solis causis operantibus propter finem. Secūdū, quod dicuntur respectu effectus non per se, sed per accidens euenientis. Tertium, quod non dicuntur respectu effectus semper, vel frequenter euenientis, sed raro. Sed hoc habere

for-

fortunam sibi propriam asserit, in quo à casu distinguitur, quod solum reperitur in causis agentibus ex cõsilio, & electione: cum tamen casus in agentibus propter finem reperiatur, quamuis nõ ex electione. Ex his omnibus colligit tandem hanc definitionem fortunæ. *Fortuna est causa per accidens, in his, quæ operantur propter finem, raroq; contingunt.*

CAPVT SEXTVM de Casu, & fortuna.

TEXTVS ARIST.

Sunt igitur ambo causæ (quemadmodum dictum est) secundũ accidens, & fortuna, & casus, &c.

Breuis expositio tex.

INTENTVM huius capitis est ostendere, quomodo casus, & fortuna distinguantur, & ad quod genus causæ reducantur. Et hęc etiam sunt de quibus eodem ordine agit Aristoteles in toto capite, & ideo in duas partes constat esse diuidendum.

In hoc ait differre fortunam, & casum, quod cum vterque sit causa per accidens, casus tamẽ superior est fortuna, hæc vero inferior; ita vt quicunque fortuiti effectus casuales vocentur, sed non quicunq; casualis dicatur fortuitus. Quam differentiam probat ex subiectis, in quibus reperiuntur, nam ea tantum, quibus fortuna conuenit, fortunata dicuntur, sed non omnia, quibus conuenit casus dicuntur fortunata; ergo casus superior fortuna est, minorẽ probat, quia ea solum benè fortunata propriè dicuntur, quibus conuenit libera operatio, sed hæc non omnibus conuenit, in quibus reperitur casus; ergo nec omnia hæc dicuntur bene fortunata, maiorem ita ostendit, quia prospera fortuna, à qua denominatur aliquis fortunatus, vel est fœlicitas, vel fœlicitati proxima, sed fœlicitas nõ conuenit propriè, nisi operãtibus ex electione; ergo isti tantum dicuntur benè fortunati. In. 2. parte capitis docet Arist. ad quod genus causæ reducantur casus, & fortuna, nẽpè ad causam efficientem. Quod sic probat, casus, & fortuna proueniunt à natura, vel ab intellectu, & electione, sed natura enumeratur præcipuæ inter causas efficientes naturales, intellectus vero est causa efficiens intellectualis; ergo ad causam efficientem reduci debent.

Ex omnibus, quæ de casu, & fortuna in his capitibus tradidit Aristoteles, colligit in fine huius sexti, falsam esse sententiam Democriti asserẽtis hanc mundi machinam casu fuisse factam. Probat consequentiam euidenter, nam si casu; aut fortuna factus est mundus, sequitur aliquem alium effectum per se eum præcessisse, cui coniungi debuit, vt casualis, vel fortuitus effectus foret, consequens autem patet esse falsum, etiam apud eũdem philosophum, qui nihil præter mundum prius esse factum posuit.

QVAESTIO. I.

An casus, & fortuna sint in rebus, & quonammodo distinguantur.

VT rationes casus, & fortunæ intelligatur, & inter se separentur, notandum est, casum duobus modis accipi, primo vniuersaliter pro quacunque causa naturali, vel libera, cu-

ius

sus effectui per se adiungitur, alter per accidens, & quia omnis causa naturalis, vel libera operatur propter finem, propriè quidem cognoscendo rationem formalem finis, vel minus propriè cognoscendo finem solũ materialiter, aut inpropriè nõ cognoscẽdo vllo modo finẽ, sed tendẽdo in eum ex naturali inclinatione ei data à cognoscente finem, ideo casus cõprehendit in hac significatione omnem causam per accidens, quomodo cunque operantem propter finem. In qua acceptione comprehendit etiam fortunam, & ea superior est, vt docuit Aristoteles cap. 5. Secundo modo accipitur casus cum minori extensione, nempè, prout solum significat causam operantem propter finem, nõ ex cognitionẽ, finis formaliter, sed solum materialiter, aut ex sola inclinatione naturali, & hoc modo distinguitur à fortuna, quæ propriè significat causam per accidens operantem propter finem formaliter, & ideo operantem ex consilio, & electione, in qua acceptione sic possumus casum describere. *Casus est causa per accidens in his, quæ sola ratione materiali operantur propter finem, raroque contingunt.*

8 Circa existentiam casus, & fortunæ varij præcesserunt errores antiquorum philosophorũ & primus fuit eorum, qui effectus omnes, quos casuales, aut fortuitos nos vocamus, reducebant in causam per se determinatã, vt in corpora cœlestia, & ideo casum, & fortunam abstulerũt. Hunc errorem retulit Aristoteles. cap. 4. huius secundi libri, & D. Thom. 1. p. q. 116. art. 1.

Secundus error fuit aliorum, qui tanti fecerunt fortunam, vt causam occultam esse putauerint, & numen quoddam diuinum ei inesse, & ideo deam, vel certè dearum omnium prestantissimam vocarunt, quos retulit Aug. 4. li. de Ciuitate Dei, ca. 18. & lib. 7. cap. 5. quidam vero ex his philosophis sic effectus omnes casuales, & fortuiti prolibito ab eà prouenire dicebãt, vt nulli prouidentiæ subderentur, vt etiã docuit idem Aug. primo li. retracta. cap. 1. vbi seipsum reprehendit, quod aliquãdo vsus fuerit fortunæ nomine in eo sensu, vt diceret hunc, aut illum effectum à fortuna effectum esse, quasi diuinæ prouidentiæ non subiectum. Nihilominus de casu euidens est, quod sit in rebus, videlicet causa naturalis agens propter finem, præter cuius intẽtionem sequatur effectus. Nam euidens experientia docet percusionem à lapide descendente factã esse præter intentionem eiusdem lapidis, & percussi hominis, & sæpè etiam præter intentionem projicientis; ergo verè est casualis effectus, & causa cuius effectui coniungitur verè, & propriè vocatur casus.

Sententia etiam Aristo. de fortuna in his capitibus tradita, vera quidem, & tenenda (quam tota Schola, non solum philosophica, sed theologia ab eo accepit) medium tenet inter hæc extrema. Ita vt nec putandum sit fortunam nihil omnino esse, nec tamen ita esse aliquid, vt sit omnino distinctum à quatuor generibus causarum consuetis, à quo per se eueniant effectus fortuiti, & ei soli subiecti sint, & non diuinæ prouidẽtiæ, sed esse causam secundam liberam, non vt proprios actus per se elicientem, sed vt actibus, aut effectibus per se eius, alter effectus præter scientiam, aut intentionem eius, aut (quod vocant) præter opinionem coniungitur. Itaque fortunam putat Aristoteles esse causam liberam, & per accidens fortuitorum effectuum, 9

illam

nullam habentium causam secundam per se, à prima tamen per se, hoc est ex præuisione, & intentione procedere, perseque intentos esse ab ea, mediis causis liberis per accidens concurrentibus. Quod hoc exẽplo ostẽdere possumus. Si Dominus duos seruos mittat, ad loca quidem diuersa, sed vt sibi in medio itineris occurrant hanc intẽtionẽ domini nescientibus ipsis, tũc occursus respectu eorum per accidens, & à fortuna dicetur euenisse, quia præter intentionẽ vtriusque, sed respectu Domini per se, quia præuisus fuit ab eo, & intentus, atque ordinatus per se.

10 Ita ergo effectus fortuiti reducuntur ad causas particulares, quarũ effectibus coniunguntur per accidens, hoc est præter intẽtionem earum, & ideo respectu earum dicuntur fortuiti, non tamen respectu Dei, à quo per se cognoscuntur, intenduntur, & ordinantur: & sola causa particularis, cuius effectui coniunguntur per accidens, vocatur fortuna, non causa prima, respectu cuius nõ sunt fortuiti, sed per se. Quam doctrinam efficiet manifestam commune exemplum inuentionis thesauri, qui enim terrã effodiẽs thesaurũ fortè inuenit, duplicem habet effectum, primarium quidem, ac per se, qui est effosio terræ, secundarium, & per accidens, qui ex accidenti, & raro coniungitur eidem primario, & est inuentio thesauri, & idem effodiens, qui est causa vtriusq. effectus, non dicitur fortuna respectu effosionis, quia neq. effosio dicitur fortuitus effectus, sed per se intẽtus, & ex intentione productus, sed fortuna dicitur respectu inuentionis thesauri, præter scientiam, & intentionem eius euenientis, quemadmodum inuẽtio ipsa thesauri dicitur fortuitus effectus. Sed respectu Dei præcognoscentis, & sua prouidentia ordinãtis, vt eadem inuentio thesauri media illa causa per accidens eueniret, nec dicitur effectus fortuitus, nec à fortuna, sed ex prouidentia eius per se intentus, & ordinatus. Et hæc doctrina Aristotelis de fortuna valdè consona est veritatibus fidei, & sacræ Theologiæ.

Quod si aliqui ex sanctis Patribus fortunam detestãtur, aut fortunæ nomine vtendum nõ esse docent, in eo sensu intelligi debent, in quo antiquiores illi Philosophi de fortuna sunt locuti, in sensu vero Arist. iam exposito, nec negari debet fortunam esse in rebus, nec vsus nominis debet prohiberi, sed absque erroris periculo, & secũdum veritatẽ philosophicã dicere possumus, ac debemus, inuentionem thesauri, aut alium similem effectum à fortuna euenisse, hoc est à causa per accidens terram effodiente, cuius effectui per se adiungitur per accidens. 11

QVAESTIO. II.

An fatum verè sit in rebus.

DVabus de causis agẽdum est hac in parte de fato, & quia ad ordinem causarũ pertinet: de quibus nũc agimus, & quia casui, & fortunæ opponitur, tanquam necessarium cõtingenti, aut tanquam id, quod est per se ei, quod est per accidens, opposita vero ad eandem disputationem pertinẽt, quia explicatio vnius oppositi maximè depẽdet ex explicatione, & notitia alterius. Quinq. autem sunt explicanda de fato, primum est significatio nominis, secũdum, an sit, hoc est, an admittendũ sit, tertium, quidnam sit fatum, & an nomine fati vtẽdum sit, quartum, ad quod genus cau-

sæ

sæ reducatur, quintum, quænam sub
nomine, & significatione fati inclu-
dantur.

Fatum, vt à significatione vocis
incipiamus, ab omnib. accipitur pro
dispositione, & ordine in causis rerũ
constituto, à quibus ineuitabili qua-
dam necessitate eueniant effectus.
Sed circa rem significatam, an in re-
bus verè sit, vel non, diuerso modo
locuti sunt antiquiores philosophi,
nam quidam fatum omnino negarũt,
vel quia casu eæpisse causas omnium
rerum, vt de Democrito retulit Ari-
sto. cap. 4. huius lib. vel, quia impos-
sibile reputabant, quod aliquid cer-
tum constituatur in rerum euẽtibus
12 ex parte causarum, ita vt aliquis or-
do immobilis, vel aliqua ineuitabi-
lis necessitas eis imponatur in suis
operationibus, vel effectibus produ-
cendis, vnde cum ex diuina scientia,
per quam Deus infallibili notitia co
gnouerit ab æterno omnes effectus
euenturos in tempore: putauerint li-
bertatem hominis tolli, statuerunt
Deum ab æterno non præscisse om-
nia, quæ futura erant in tempore.
Quod videtur sensisse Tulius in lib.
de Natura deorum, vt de eo refert
D. Aug. 5. lib. de Ciuitate Dei cap. 9.
cuius hæc fuit ratio. Libertas homi-
nis non potest vlla ratione tolli, cum
sit ei essentialis; vel certè modũ ope
randi liberè natura eius postulet: er-
go nihil constitui potuit ab æterno,
quod hanc libertatem tolleret, sed
si Deus sciret ab æterno omnia, quæ
futura erant in tempore, non possent
non euenire: quia nec talis eius præ-
scientia falli posset; ergo non libe-
re, sed necessario euenirent; quare
nulla esset in homine libertas, per
quam posset non operari, quæ opera-
turus erat, quod cum impossibile sit,
non potest esse verum, quod præco-
gniti fuerint à Deo ab æterno om-
nes effectus futuri. Propterea de eo-
dem Tulio sic sentiente dixit Aug.
quod vt faceret hominem liberum,
fecit sacrilegum.

Alij demum ex philosophis fatum, 13
ita in rebus posuerunt, vt omnes effe
ctus ei tribuerent, quia consistere di
cebant in ordine dispositione, & con
nexione omnium causarum adeò ne-
cessarium, vt effectus omnes ineuita
bili necessitate à causis ita disposi-
tis, & ordinatis euenirent. Vim autẽ,
& efficacitatem, ac necessitatem pro
ducendi effectus, ab astris præcipuè,
situbus, & dispositionibus eorum pro
uenire dicebant, ita vt ex tali eorum
aspectu, causarumque inferiorum cõ
cursu ineuitabili necessitate quili-
bet effectus prouenirent; quare ita fa
tum definiebãt. *Fatum est causarum col-
ligantia ex astrorum motibus; & vi effica-
ciam trahens.* Et hæc fuit sentẽtia Stoi
corum, vt asserit Tulius lib. 1. de Di
uinatione circa finem, & Diogenes,
Laertius in vita Zenonis. Idemq. de
Apuleyo, & alijs refert Alber. Mag.
2. lib. physic. tract. 2. cap. 19. non ta-
men omnes effectus comprehendebant sub fa
to omnes effectus causarum, sed qui-
dam eorum solum naturales infallibi
li necessitate euenire volebant, vo-
luntatibus hominum in sua libertate
relictis. Quod de Stoicis, & Platone
scripsit Ludouicus Viuas. 5. lib. de Ci
uitate Dei ca. 1. & 10. Alij vero om
nes fatum extendebant ad actiones
humanas putantes cœlestes virtutes
directè influere in humanam volun-
tatem, ita vt iuxta earum dispositio-
nem, & motum futura essent diuersa
hominum studia, & mores, aliterque
euenire non possent opera eorũ, quã
vt eadem causarũ dispositio permit- 14
teret. Horum philosophorum men-
tionem fecit D. Aug. 5. lib. de Ciuit.
Dei

Dei.cap.5.& 6.& in hoc errore fuisse Priscilianistas testatur D. Grego. hom. 10. in Euangelia. Sed ex præfatis philosophis, nonulli talem causarũ dispositionem, talem vim, & efficacitatem, talemque fatalem necessitatem non diuinæ potentiæ, ac sapiẽtiæ tribuebant, sed naturæ earũdem causarum. Alij vero à diuina voluntate sic procedere dixerũt, vt omnino immutabilis illa esset, putantes forte Deum agere ex necessitate naturæ, & sine vlla libertate, & vtrũq. modum loquendi retulit D. Augu. 5. lib. de Ciuitate Dei. Sed alijs visum est eandem necessitatẽ, nec ab astris, nec ab aliis inferioribus causis, sed nec à diuina voluntate, ex necessitate naturæ operante prouenire, quia certum esse cognouerunt Deum liberè operari. Nihilominus eandem fatalem necessitatem omnium effectuũ tribuebant efficacitati eiusdem voluntatis diuinæ, quæ etiam si liberè operetur, adeo tamen efficaciter, vt quod semel euenturum determinauerit, non possit vlla ratione non euenire. Sic Seneca lib. 2. naturaliũ qq. c. 35 & 36. & lib. 4. de beneficiis c. 7. quam sententiam (licet non sub nomine fati) videntur secuti hæretici nostri temporis Lutheri sectatores, vt colligitur ex Concilio Tridenti. Sess. 6. Can. 6.

Vera sententia, euidens quidem
15 in vera philosophia, & certa in fide
catholica non admittit fatum in his significationibus, sed illud omnino detestatur, vt communis consensus sanctorum Patrum, & philosophorum, qui post Aristot. secuti sunt expresse tenet. Colligitur autem euidẽter, ex trib. principiis certissimis in fide catholica, & in lumine naturali euidentibus, quæ ideo probãda à nobis non sunt, sed præsupponenda. Est autem primum, à Deo Opt. & Max. tãquam à primo omnium rerum principio, & causa depẽdere omnes alias, omnemque earum dispositionem, & ordinem, ita vt sua infinita prouidẽtia omnes disponat, omnes ordinet, cum omnibus cõcurrat iuxta earum naturam, & cõditionem. Secun. Deũ non ex necessitate naturæ, sed ex libera voluntate fecisse omnes creaturas, easque ex eadem libertate disponere, regere, & gubernare: liberè etiam præstare eis suum concursum ad operandũ, sine quo, sicut non possunt esse, sic etiam nihil possunt ope-
rari. Tertium, hominem ex propria 16
natura habere liberum arbitrium, quod est eius voluntas, per quã liberè etiã operatur bonum, & malum, ita vt in potestate eius sit vitam suam, & operationes bonas, vel malas facere. Ex his igitur tribus principiis, quæ à Theologis, probantur suis locis, non solum ex lumine fidei catholicæ, sed etiam naturali, præsertim à D. Aug. lib. 15. de Ciuitate Dei cap. 9. & à D. Tho. 1. p. q. 116. art. 1. euidenter probatur fatum, vt ab his omnibus philosophis ponitur non esse admittendum, sed à veris philosophis, & catholicis hominibus omnino detestãdum, & falsas esse eorum positiones, contrariasque catholicæ fidei, & veræ philosophiæ. Nã ex primo principio sequitur euidenter falsam esse eorum positionem, qui asserebant fatalem necessitatem causis rerum inditam, vel quã ex propria natura habebant, mutabilem non esse à diuina voluntate, quia neq. aliquid necessitatis habere possunt, nec aliquid omnino eis potest esse inditum, nisi à diuina voluntate, cui omnino subduntur: sicut in esse, & cõseruatione eius, sic in suis operationib. & modis omnibus producendi proprios effectus.

Ex

Ex secundo vero euidenter refutantur alij, qui ponebāt fatalem necessitatem a diuina voluntate operante ex necessitate naturæ prouenire. Et ex tertio colligitur, quam non solū falsa, sed absurda sit aliorum sententia, qui eādem necessitatem fatalem reducūt ad efficacitatem diuinæ voluntatis, quasi cogentem, ac necessitatem humanam voluntatem ad operandum, cum ex fide, atque ex lumine naturali constet, ad malū nullo modo inclinari à Deo, nec moueri vllo modo posse, ad bonum vero, quantūlibet efficaciter moueatur, nunquam tamen ex tali motione efficaci libertatem eius tolli, quin possit simpliciter loquendo, cuicunq. motioni efficaci resistere, & quodlibet diuinum auxiliū respuere, quę omnia expresse definita sunt ab Ecclesia in Concilio Trident. Sess. 9. Canone præsertim. 6.

In quo sensum fatum admitti possit, ac debeat.

17 QVamuis nomen fati in tali significatione execrabile sit, & res ipsa significata execrabilior, tanquam cōtraria catholicæ fidei, & veræ philosophiæ: In bono tamen sensu, non solum admitti potest vtrumque, sed admitti debet, sensus autem bonus erit, si per fatum intelligamus infallibilem ordinem, & dispositionem, quam diuina prouidētia tribuit causis omnibus, non solum naturalibus, sed etiā liberis ad suos effectus producendos, ita vt ex eis sequantur certò, & infallibiliter, sicut dispositum est, & ordinatū à Deo ab æterno eos cognoscente, eomodo quo euenturi sunt in propriis differentiis temporum, hæc enim infallibilis dispositio causarum, atque præscientia effectiuum non tollit, quin impediri possint aliquando, per alias causas, nec etiam tollit libertatem humanā, per quam potest homo operari hoc, vel illud, & operationem suam prohibito suspendere, facit tamen, vt quod Deus ab æterno ordinauit faciendū per causas naturales impedibiles, & per causas omnino liberas, infallibiliter fiat, ita vt deficere non possit, & quod ordinauit impediendum, vel non faciendum non minori certitudine, & infallibilitate impediatur, vel fieri desinat. Et huius ratio est, quia ad ea, quæ ordinauit facienda, ita applicat causas impedibiles, vt impediri non permittat, sed impedimenta per alias vias, etiam à se ordinatas tollat, vel ita applicat causas liberas, vt tales eis concursus tribuere decernat, & sic impedimenta ab eis tollere, vt quamuis liberè tales operationes, vel effectus facturæ sint, ita vt possint non facere, infallibiliter tamē ex diuina ordinatione, & dispositione eas dirigente, & gubernante sequantur. Quæ omnia, ex efficacitate, suauitate, & infallibilitate diuinę 18
prouidentiæ certissimè fiunt, absque vllo præiudicio impedibilitatis, & libertatis secundarum causarum, per quas fiunt. Specialem autem modum componendi infallibilitatem diuinæ præscientiæ, & prouidentiæ, & certitudinem futurorum euentuum cum libertate humanæ volūtatis nostrum non esse, sed ad theologos pertinere manifestum est, ideo eis libenter relinquimus. Fatum igitur in hac significatione admittēdum esse docet, & egregiè explicat D. Tho. 1. p. q. 116. art. 1. & 2. ex doctr. D. Aug. vbi etiā colligit, quam falsum sit Aegyptiorum Commentum. Qui vt testatur Greg. Nisenus lib. 6. suæ philosoph. cap. 2. fatum attribuentes diuina voluntati,

luntati, vt principio asserebant quibusdā sacrificijs mutari posse, ita vt, quæ semel à Deo ordinata sunt, qui busdam sacrificijs impediri, aut mutari possint, hoc est enim ponere mutabilitatem in diuina voluntate, & fallibilem efficere diuinam prouidētiam, quod contrarium est diuinæ fidei, & rationi naturali. Dicendum igitur omnino est, fatum, vt à nobis sumitur pro dispositione, & ordinatione causarū omniū ad suos effectus ex diuina prouidentia, infallibilem certitudinem futurorum effectuum tam naturalium, quam liberorum continere, & ideo mutari nulla ratione posse, sed firmum, & stabile permansurum, sicut ab æterno constitutum est.

In quonam consistat ratio essentialis fati, in absoluto, an in relatiuo.

19 Sed an fatum hoc modo sumptum consistat in aliqua ratione absoluta, vel in ordine, & relatione causarū à Deo dispositarum, non est certum apud omnes, sed prima opinio tenet in sola relatione formaliter consistere, sicut albū in sola albedine. Ita sentiunt Conimb. cap. 6. huius lib. q. vnica art. 2. & videtur expressa sententia D. Thom. 1. p. q. 116. art. 2. ad 3. vbi ita ait. *Fatum dicitur dispositio, non quæ est in genere qualitatis, sed secundum, quod dispositio designat ordinem qui non est, substantia, sed relatio.* Secunda opinio asserit fatum non significare de formali relationē, sed applicationem accōmodatam causarum ad producendū suos effectus. Et probat, quia fatum ad genus causæ efficientis pertinet, sed relatio nullā vim efficientem cōtinere potest; ergo nec fatum potest in relatione formaliter cōsistere, sed in dispositione, & accōmodatione causarū, quæ fundamentū relationis est, & quā nomine relationis intellexit D. Th. potius, quā relationem ipsam, vt videtur significare in opusc. de fato cap. 5. ita P. Suarius.

20 Nostra autem sententia est, hæc omnia includere fatum essentialiter, nempe multitudinem causarum, non solum efficientium, sed etiam materialium, & aliorum generum sub certo ordine dispositarum, inter se quidem, vt particularium cum vniuersalibus, & omnium cum prima. Deinde ordinationem ipsam, quæ relatio est earundem causarum inter se, tertia includit accōmodationem, & dispositionem earundem causarum ad productionem suorum effectuū, quæ est fundamētum relationis, sed primum horum quasi materiale est, duo alia ad rationem formalem pertinēt. Vnde sequitur idē iudicādum esse de fato, ac de exercitu, vel prædicamēto, ille enim milites significat, ita dispositos, & accōmodatos, vt oportet ad exercitiū belli, deinde ordinē omniū inter se se, & ad primū ducē, qui est caput totius exercitus, & primū illud quasi materiale est, duo alia pertinēt ad ratione formalē eius. Prædicamētū quoq. multitudinem prædicatorū significat quasi de materiali, & dispositionem eorū secundum debitā subiectionem, & subordinationem, ex qua consurgit relatio inter illa, & cū primo omniū, quod est supremū genus, & quasi totius prædicamēti caput. Et ita possunt ad concordiā reduci prima, & secunda sentētia, quia fatū ad causam efficientē pertinet ratione causarū, quas includit, & relationē includere potest, etiam, si relatio nō sit actiua, quia causæ ipsæ per proprias virtutes, quas dicunt, efficiētiā cōtinēt, sed vt fatū cōstituūt re-

lationem important, atque etiam accomodationem tanquam fundamentum eius; quare verba D. Thom. sine vlla expositione accepta vera sunt.

An fatum sit vnum, vel plura.

ET si aliquis dubitet, an fatum sit vnum, vel plura, hac distinctione respondendum est, fatum dupliciter considerari potest, primo in ordine
21 ad primum principium sub quo disponuntur, & ordinantur omnes causę, & ex cuius ordinatione infallibilē sortiuntur consecutionem suorū effectuum, & etiam rationem formalem fati, & hæc est consideratio formalis fati, secundum quam vnicum est fatum, sicut vnum est principium, quod respiciunt omnes, secundo accipitur pro ipsismet causis ordinatis, in se cōsideratis, atq. effectibus ab eis producēdis, & hęc est cōsideratio quasi materialis eius, sub qua multiplicantur fata, sicut causarum series, vel ordinationes multæ sunt, multi etiā effectus producendi, in quo sensu cecinit Poeta. *Te tua fata trahunt.* Ita sentit D. Thom. 1. p. q. 116. art. 2. ad. 3.

Ex doctrina huius quæstionis constat primo, quid nomen fati significet, quid res ipsa nomine fati intelligenda sit. Quod fatū in sensu, in quo ipsū posuerunt philosophi Aristotele antiquiores non sit vllo modo recipiendum, sed omnibus modis detestandum, nec nomine fati in tali significatione vtēdum. In quo etiam sensu fatum recipi possit, & debeat. Quid etiam essentialiter importet, absolutum, vel relationem, & tandē, an vnum sit, vel plura. Solum restabat dicere, an sicut in bono sensu iā explicato recipiendum est fatum, ita vtendum sit nomine ipso in eadem bona significatione. Cui respondeo, quod si solum esset attendendum ad rem significatam, vti liceret nomine fati, nihilominus non est co vtendū vllo modo, ne videamur cum hæreticis, & gentilibus, vel in solo nomine communicare, quantumlibet in re significata ab eis valde dissentiamus.

CAPVT OCTAVVM quod natura agat propter finem.

TEXTVS ARIST.

Dicendum igitur, primum quidē, quod natura earū causarum est, quæ sunt propter aliquid, &c.

Breuis expositio tex.

INtentum Aristotelis est, quæstionem quādam disputare, nempè, an natura in suis operationibus temerè, aut casu operetur, vel propter finem. 22
Diuiditur autē in tres partes. In prima adducit opinionem quorundam philosophorum negantem, quod natura operetur propter finē cum suis fundamentis. In secūda propiam opinionem contrariam proponit, & probat. In tertia argum. eorum soluit. Fuit ergo opinio Empedoclis, Anaxagorę, Democriti, & Epicuri, qui licet pro prima rerū productione aliquas posuerint causas, vt litē, & amicitiā, Empedocles, mentem vero Anaxagoras, sed pro particularibus generationibus futuris, per quas propagatus est mundus, nullam prorsus, sed casu fieri asserebant, quia materia sic, vel alio modo disposita erat, & talem formam introducendam petebat, & expellendam aliam, & non propter aliquem finē. Exempli gratia, naturā nūc pluere, non ad terram fœcundādam pro herbarum, aut segetum pro du-

ductione, vel animalium generatione, sed quia tenuem vaporem per calorem solis, è terra excitatum, & ad mediam regionē aeris deductum, necesse sit in nubes per densationem transire, & nubes in pluuiam conuerti. Sicq. de cæteris naturæ operationibus, quarum nullā efficiebat propter aliquem finē. Quod probabāt primo, quia per solam necessitatem materiæ sufficiēs ratio redditur, obquā has modo operationes, & hos effectus potius, quā illos producat, quare non est necessarium quærere particulares fines, propter quos operetur, quamuis ex consequenti, & per accidens tali, vel alteri vsui deseruiant. Secundo, quia plures effectus producuntur præter intentionem naturæ, vt monstrosi partus, quos ideo certū est non fieri ab ea propter aliquē finē, sed solū, quia materia sic fuit disposita; ergo eadem erit ratio de cęteris. 3. quia agere propter finem requirit libertatem cognitionem finis præsupponentem, quam constat non habere naturā in suis operationibus, cum nec finē cognoscat, & ideo semper eodem modo operetur, & non ex aliqua deliberatione.

In secunda parte capitis proponit Aristoteles propriam sententiam omnino contrariam, quod natura nō casu operetur, sed semper propter finē quam probat hac potissimū ratione.
23 Ea, quæ fiunt à natura, aut casu, seu fortuito fiunt, at propter finem, primum est impossibile; ergo secundum erit necessarium, & ideo natura operabitur propter finem, minorem probat, quia quę casu fiunt, raro accidūt, & non fiunt semper eodē modo, sed varijs, vt contingit materiam sic, vel alio modo esse dispositā, sed opera naturę semper fiunt, vel certe maiori ex parte, & eodē modo semper; ergo nō casu, sed propter finē. Ad primum argu. eorū respōdet negando, quod sufficiens reddatur ratio operationū naturaliū, vel modi, quo ab ea fiunt per solā necessitatem materiæ, vel quia casu accidit ita fieri, cū euidens experientia doceat propter finem aliquē semper operari naturam, sicut semper operātur propter finem artes naturam ex propria ratione imitantes, nā domus non fit casu ex hac materia, nec sub tali forma, sed quia finis, inquam construitur, sic petit fieri, nempe vt ab iniurijs temporū nos defendat. Ad secundū respondet potius mōstruosos partus probare, quod natura operetur propter finem, sicut peccata, quæ accidunt in operibus artis ostendūt artē operari propter finem. Nam peccata ipsa in rebus artificialibus ostendunt ideo accidere, quia casu accidit, quod artifex tunc non fuit operatus secundum regulas artis, regulæ vero artis iuxta finem in quem opera eius ordinātur traditæ sunt, & propter hunc finem postulāt artificē operari; sic ergo mostra, quæ sunt peccata naturæ, accidūt ex eo, quod causæ particulares ob defectū, vel superabundātiam materiæ, propter aliud vè accidens simile à recta operatione naturæ, ad quam ex naturali principio inclinantur, deficiunt, ideoq. finem, ab eadem natura intentū non cōsecuntur, ex eisdē igitur defectibus probatur, ꝙ natura in suis operationibus semper intendat aliquem finem propter quē operetur.

Ad vltimum respondet negando, quod necessaria si libertas, vel deliberatio ad operandū propter finem. Quod probat etiā ex artibus, de quibus certū est operari propter finem, & tamen sine deliberatione, inquantum artifex non deliberat de modo quo construenda sit domus, vel ca-

thedra, sed quasi naturaliter præsup ponit secundum regulas artis esse faciendam,& ita eam facit.

QVAEST. VNICA.

An, & quomodo natura operetur propter finem.

24 PRima sententia fuit veterum philosophorum, quos citauit Aristoteles cap. præsenti, Empedoclis, Democriti, Anaxagoræ, & Epicuri, negantium, quod natura operetur propter finem, sed res naturales casu generari, & multiplicari existimantium ex tali, aut diuerso atomorum concursu, ex quo generantur, quia hoc, vel illo modo atomos in vnum concurrisse accidit, vel propter dispositionem materiæ, cuius partes sic, vel aliter coniũgi contingit. Arg. autẽ pro hac sententia plura sunt, ad duo alicuius momenti reducenda, primũ est finis, vt in superioribus vidimus, non coniungitur agenti, nisi media cognitione, neq. agit per esse materiale, sicut cæteræ causæ, sed per esse cognitum, vel intentionale, sed causæ naturales nullam habent cognitionẽ finis; ergo nec possunt agere propter finẽ. Etsi dixeris à primo agente dirigi in suis operationibus. Hoc imprimis videtur falsum, quia cum primum agens perfectissimè omnia cognoscat, perfectissimè etiam eas dirigeret, ita, vt à proprio fine nũquam deficerent, neq. aliud efficerent, præter illud, ad quod ordinatæ sunt ab eo; sed euidens experientia docet cõtrarium, nam multæ sunt res naturales, & quotidiè fiunt ad nullum finẽ ordinabiles, sed satis nociuæ, vt sunt venenosa animalia, fiũt etiam extraordinarij effectus: quales sunt terræmotus, eclipses solis, & lunæ, accidunt partus mõstruosi, in quibus certum est causas naturales, vel excedere proprias inclinationes, vel ab eis deficere; ergo non diriguntur à primo agente, nec ex eo dicuntur propter finem agere.

Secundum, naturam agere propter finem probauit sepè Aristoteles exẽplo artium, de quibus notum est agere propter finem, & simul est notum in eis contingere aliquando mõstra, quæ dicuntur peccata artis, quando effectus artificiales regulas artis excedunt, vel ab eis deficiunt. Notum est etiam nõ operari ex deliberatione, quia artifex non deliberat circa modum, quo construenda est domus, sed eam facit secundũ regulas artis; ergo licet monstra accidãt aliquãdo in effectibus naturæ, licet natura ipsa nõ operetur ex deliberatione, imo neq. ex cognitione, operabitur nihilominus propter finẽ. Sed hæc sunt falsa; ergo ex eis non probatur, quod natura agat propter finem, minorem probo, quia falsum est, quod artifex non operetur ex deliberatione, nam cum sit agens intellectuale, necesse est operetur per cognitionẽ intellectiuã, & ex consequenti ex deliberatione rationis, & ideo monstra, quæ accidunt in effectibus artis ex cognitione eius procedere, quare non possunt casu, vel per accidens contingere, in natura autem nihil horum inuenitur: cum nec vlla inueniatur cognitio; ergo malè ex arte probatur, quod operetur propter finem. 25

Sententia tamen Arist. quod natura non temerè, vel casu agat in suis operationibus, sed aliquo modo propter finẽ, euidens est in vera philosophia, & vt talis recepta ab omnibus philosophis, qui diuinã prouidentiã admiserũt, & in fide catholica certa, vt testantur sancti patres, qui de hac re diseruerũt, & imprimis ita sentiũt 26

sum

eum Aristoteles cap. præsenti, secun do lib. de generatione, & primo de partibus animalium, cap. primo, omnes eius interpretes. Plutarchus etiã 2. li. de placitis philosophorum ca. 6. Seneca in lib. de prouidẽtia, Trisme gistus in lib. de potestate, & sapientia, Plato in thimeo. Phœdonę, Philebo, & Politico, & probatur duplici ratione naturali. Prior desumitur ex mundo magno, secunda ex mũdo paruo, qui est homo. Ordo enim totius vniuersi, & omnium partium, ex quibus componitur, cœlorum videlicet, atque elementorum, cæterorumque corporum naturalium, quæ ex elemẽtis generantur, proportio, ac pulchritudo ex ordine ipso, & proportione resultans, stabilis, & firma omnium consensio euidenter probat, nec esse casu factum, nec etiam casu propagari, atque conseruari, sed consilio, ac deliberatione, & ex consequẽti propter determinatum finem. Probatur consequentia, quæ hæc omnia aliena sunt ab his, quę temere, vel casu fiũt, vt per se est manifestum.

Secundo, & non minus efficaciter probatur ex hominis structura, (quẽ mũdum paruum solent appellare) cõstat enim tot, ac tam varijs membris miro quodam ordine dispositis, tot, ac tã diuersis organis, atq. instrumentis ad varia officia exercenda ordinatis, tot potentijs, tot virtutibus pro determinatis operationibus exercendis, quæ euidenter probant, non casu sed diuino quodam consilio esse factum, & eodem quotidie de nouo generari homines pro his, qui etiã quotidie corrũpuntur, vt paruus iste mũdus tandem non deficiat, sed perpetuo conseruetur. Nec minus euidenter probatur ex alijs rebus homine inferioribus, ad bonum vsum statum & conseruationem eius ordinatis tã- quam ad proprium finem.

Eandem veritatẽ profitetur fides catholica in sacris literis expressã, & à sanctis Patribus cõfirmata, præsertim, à Greg. Nazian. orationẽ. 2. de Theologia, D. Aug. 1. lib. de ordine, & lib. 5. de Genesi ad litteram cap. 21. Chrys. in opuscu. de prouidentia, Athanas. in oratione aduersus idola, D. Basil. & D. Ambros. in Examerõ. Theod. serm. 1. de prouid. Lact. in lĩ. de opificio Dei, & in lib. de ira Dei. 27

Sed vt eam explicemus, & opposita arg. facilius soluamus, tria notãda sunt, primum est in duplici sensu intelligi posse, quod natura operetur propter finem, in primo accipiendo naturã pro auctore eius, & operatione pro prima rerum productione, per quam produxit hunc mundum. In 2. vero accipiendo naturam pro causis naturalib ab eo productis, quę proprijs virtutibus, & potentiis operantur, ad nouas generationes rerum naturaliũ sibi similiũ, per quas augetur, & conseruatur. Et in vtroq. sensu videntur negasse veteres illi philosophi, quod natura operetur propter finem. Sed vtrunq. probatur euidentur falsum. Primũ quidẽ, quia primæ res ex quibus constat mundus, vt corpora cœlestia, & elementa limitatũ esse habent, non solum secundum quantitatem, sed etiam secundũ essentiã, & vtrunq. omnibus est manifestum; ergo necesse est cõcedere, quod hoc esse sit participatũ ab alio, & ideo factum, & receptum ab alio; quia nihil potest seipsum producere, sed necesse est producens præsupponi producto, saltem secundum ordinem naturæ, & esse distinctũ ab eo 28 realiter, falsum igitur est, quod semper, & à se res habuerint esse, præsertim sublunares, de quibus cõstat passim corrũpi, & ideo in hoc sensu non

propter finem. Et quomodocunque concedatur factas fuisse ab alio, probatur euidenter propter finem fuisse factas, ex ordine ac dispositione earum, & aliis, quæ ostēdimus repugnare casu habuisse, atque etiam ex eo, q primum, à quo productæ sunt, non potuit minus, quam ex consilio, & deliberatione agere, quia cū inter creaturas sint aliquæ intellectuales, & liberæ, non potuerunt, nisi ab agente libero produci: cum euidens sit non potuisse tribuere illis libertatem, nisi eam habuerit formaliter, aut eminenter, & necesse sit eam formaliter habuisse, propter magnam perfectionem, quā importat, & nullam imperfectionem ex se, falsum ergo ostenditur euidenter, quod in hoc sensu natura non operetur propter finem, & non minus euidenter ostensum est esse falsum, sumendo naturam pro causis naturalibus duobus illis argu. à nobis factis.

Secun. notandū est, quod cū causa
29 finalis media cognitione vniatur agēti ad exercendam propriam causalitatem, secundum diuersos modos cognitionis, quibus ei vnitur, eam exercet. Et primus modus cognoscendi finem perfectissimus est, quando non solum cognoscitur res, quæ est finis, sed etiam proportio, quam habet cū mediis, atque etiam media cum ipso, in quibus consistit ratio formalis finis, quare hoc modo cognoscitur sub ratione formali finis. Secundo modo cognoscitur imperfectius cognitione quadam sensibili, & secūdum quādam conuenientiam sensibilem, quā habet respectu cognoscentis, non tamen cognita proportione cum mediis, & hoc modo cognoscitur ab animalibus præter hominem. Tert. modo contingit finem cognoscere, non cognitione propria, sed aliena, sibi tamen attributa, in quantum per illā dirigitur, & ordinatur in finem. Et iuxta hos tres modos cognoscendi finem distinguendi sunt tres alij modi agendi propter finem. Nam quæ primo modo cognoscunt finem, dicūtur propter illū agere formaliter, se ordinando, ac dirigendo in finē. Qui vero secundo modo tantū, non agit propter finem mouendo se, aut dirigendo se in finem, sed tendendo in rem, quæ est finis per quēdam instinctum naturalem, ac sensitiuum iuxta rationem sensitiuæ cognitionis, quā
de eo habet. Hic autem instinctus na 30
turæ non est aliud, quam actus quidā æstimatiuæ virtutis, per quem imperfecto modo iudicat brutum hoc esse à se prosequendum, fugiendum, non quidem propter se, vel propter aliud, ad quod sit vtile, quia hæc nō potest discernere, sed solum in illud tendit, tanquā in bonum sensibile cōueniens propriæ naturæ sensitiuæ. Id vero quod tendit in finem, non cognitum à se, sed ab alio, non se mouet in finem, sed mouentur ab alio, eum cognoscente media inclinatione naturali ab eo tributa, eo modo, quo sagitta mouetur à proiiciente in certū scopum à se cognitum, & non à sagitta, & mouetur quidem per impulsum ab eo impressum. Et hoc modo mouentur res naturales in suos fines, cognitis quidem ab auctore naturæ, à quo accipiunt esse, vt lapis mouetur in centrum media grauitate, & hoc tantummodo dicūtur agere propter finem, imperfecto quidem, sed sufficiente, vt non dicātur agere, vel moueri casu, sed ex consilio, & deliberatione, saltem aliena. Et sic intelligit
hanc veritatem Arist. sic etiam om- 31
nes eius interpretes, sic eam semper in scholis explicarunt, præsertim D. Tho. 1. p. q. 103. art. 1. & 3. cōtra gē.

cap.

cap. 15. Alber. Mag. 2. lib. physi. cap. 2. Simplicius ibidem, tex. 18. & 1. li. de Anima, tex. 3. Comm. 12. lib. Met. tex. 18. Hippoc. in lib. de Alimento. Vbi imperfectam vocat naturam, in quantum cognitione caret, doctam vero, in quantum per sapientiam primi agētis dirigitur in suis operationibus. Galenus lib. de Vsu partium, & lib. 6. de locis affectis. Primo igitur modo agunt propter finem Deus, Angeli, & homines. Secū. bruta animalia. Tert. insensibilia, quibus nullum principium cognitionis datum est.

Tert. notandum est, finem cuius gratia res operantur quadruplicem esse. Vnus est particularis, qualis est bonum alicuius indiuidui, aut etiam speciei, & primū intendit homo per nutritionem, quæ ordinatur ad augmentum, & conseruationem proprij corporis, secundum per generationē ordinatam ad conseruationem speciei. Alter finis est vniuersalis, vt propagatio, & cōseruatio totius vniuersi, quē finem intendūt corpora cœlestia. Et etiam homo est finis vniuersalis, cuius rei gratia facta sunt omnes creaturæ corporeæ, sed continetur sub bono totius vniuersi, cuius præcipua pars est, & ideo est minus vniuersalis. Sed vniuersalissimus est Deus, in quem, & propter quē sunt, & facta sunt omnia, & in quem tandem ordinantur omnes fines, tanquā particulares in vniuersalem.

Ad 1. argu. concedendæ sunt ma-
32 ior, & minor, sed neganda consequētia, quod causæ naturales non operētur propter finem, nam licet finis nō habeat esse intentionale in eis, quia carent cognitione; habet tamen in primò agente, à quo diriguntur in proprios fines, quod sufficit, vt finis propriam causalitatem exerceat circa operationes earum. Et si dicatur hoc nō esse eas agere propter finem, sed potius primam causam. Respondeo, eas etiam agere propter finem, vt ab ea ordinantur per proprias inclinationes, per quas vera sunt principia effectiua suarum operationum, quæ gratia finis esse dicuntur, etiam, vt ab eis procedūt, eo ipso, quod procedunt ab eisdem inclinationibus, tā quam à propriis principiis in ordine ad tales fines eas elicientibus. Itaque quamuis infimus modus sit iste operandi propter finem, & quodammodo improprius; sufficiens tamen, vt dicantur, non temerè, vel casu agere causas naturales, vel naturā pro eisdem acceptā. Quod vero de animalibus nociuis tangit idem arg. difficultate caret, quia licet nonnullis noceant, aliis tamen valdè prodesse solent; cū ex eis, vel eorum partibus saluberrima fiāt medicamēta pro aliis infirmitatibus curandis, vt adnotarunt D. Ambrosio lib. 3. Exam. ca. 9. & lib. 6. cap. 6. D. Hieron. lib. 2. contra Iouin. & D. Damasc. li. 2. Orthodoxæ fidei ca. 10. De Motibus etiā terræ, & eclipsi solis, & lunæ dicendum est, naturales esse his corporibus, & ideo statutis temporibus contingūt, quare in eundem finem, in quem corpora ipsa ordinata sunt, qui est bonū totius vniuersi, ordinantur, cui addit Damasc. 2. lib. Orthodoxæ fidei c. 7. naturam hos motus disposuisse, vt per defectus solis, & lunæ aliquando accidentes, eorum confutaretur error, qui eisdem corporibus diuinos honores tribuere solent. Ad aliud tā dem de monstris concedendum est deuiare à regulis naturæ consuetis, ex quo Arist. deducit arg. ad probādum contra eosdem philosophos naturam agere propter finem, quia si hęc dicūtur peccata naturę, quia per excessum, vel defectum, à principiis

propter finem. Et quomodocunque concedatur factas fuisse ab alio, probatur euidenter propter finem fuisse factas, ex ordine ac dispositione earum,& aliis, quæ ostēdimus repugnare casu habuisse, atque etiam ex eo, ꝙ primum, à quo productæ sunt, non potuit minus, quam ex consilio,& deliberatione agere, quia cū inter creaturas sint aliquæ intellectuales, & liberæ, non potuerunt, nisi ab agente libero produci: cum euidens sit non potuisse tribuere illis libertatem, nisi eam habuerit formaliter, aut eminenter, & necesse sit eam formaliter habuisse, propter magnam perfectionem, quā importat, & nullam imperfectionem ex se, falsum ergo ostenditur euidenter, quod in hoc sensu natura non operetur propter finem, & non minus euidenter ostensum est esse falsum, sumendo naturam pro causis naturalibus duobus illis argu. à nobis factis.

29 Secun. notandū est, quod cū causa finalis media cognitione vniatur agēti ad exercendam propriam causalitatem, secundum diuersos modos cognitionis, quibus ei vnitur, eam exercet. Et primus modus cognoscendi finem perfectissimus est, quando non solum cognoscitur res, quæ est finis, sed etiam proportio, quam habet cū mediis, atque etiam media cum ipso, in quibus consistit ratio formalis finis, quare hoc modo cognoscitur sub ratione formali finis. Secundo modo cognoscitur imperfectius cognitione quadam sensibili,& secūdum quā dam conuenientiam sensibilem, quā habet respectu cognoscentis, non tamen cognita proportione cum mediis, & hoc modo cognoscitur ab animalibus præter hominem. Tert. modo contingit finem cognoscere, non cognitione propria, sed aliena, sibi tamen attributa, in quantum per illā dirigitur,& ordinatur in finem. Et iuxta hos tres modos cognoscendi finem distinguendi sunt tres alij modi agendi propter finem. Nam quæ primo modo cognoscunt finem, dicūtur propter illū agere formaliter, se ordinando, ac dirigendo in finē. Qui vero secundo modo tantū, non agit propter finem mouendo se, aut dirigendo se in finem, sed tendendo in rem, quæ est finis per quēdam instinctum naturalem, ac sensitiuum iuxta rationem sensitiuæ cognitionis, quā de eo habet. Hic autem instinctus naturæ non est aliud, quam actus quidā æstimatiuæ virtutis, per quem imperfecto modo iudicat brutum hoc esse à se prosequendum, fugiendum, non quidem propter se, vel propter aliud, ad quod sit vtile, quia hæc nō potest discernere, sed solum in illud tendit, tanquā in bonum sensibile cō ueniens propriæ naturæ sensitiuæ. Id vero quod tendit in finem, non cognitum à se, sed ab alio, non se mouēt in finem, sed mouentur ab alio, cum cognoscente media inclinatione naturali ab eo tributa, eo modo, quo sagitta mouetur à proiiciente in certū scopum à se cognitum,& non à sagitta,& mouetur quidem per impulsum ab eo impressum. Et hoc modo mouentur res naturales in suos fines, cognitis quidem ab auctore naturæ, à quo accipiunt esse, vt lapis mouetur in centrum media grauitate, & hoc tantummodo dicūtur agere propter finem, imperfecto quidem, sed sufficiente, vt non dicātur agere, vel moueri casu, sed ex consilio,& deliberatione, saltem aliena. Et sic intelligit hanc veritatem Arist. sic etiam omnes eius interpretes, sic eam semper in scholis explicarunt, præsertim D. Tho. 1. p. q. 103, art. 1. & 3. cōtra gē. cap.

cap. 15. Alber. Mag. 2. lib. physi. cap. 2. Simplicius ibidem, tex. 18. & 1. li. de Anima, tex. 3. Comm. 12. lib. Met. tex. 18. Hippoc. in lib. de Alimento. Vbi imperfectam vocat naturam, in quantum cognitione caret, doctam vero, in quantum per sapientiam primi agētis dirigitur in suis operationibus. Galenus lib. de Vsu partium, & lib. 6. de locis affectis. Primo igitur modo agunt propter finem Deus, Angeli, & homines. Secū. bruta animalia. Tert. insensibilia, quibus nullum principium cognitionis datum est.

Tert. notandum est, finem cuius gratia res operantur quadruplicem esse. Vnus est particularis, qualis est bonum alicuius indiuidui, aut etiam speciei, & primū intendit homo per nutritionem, quæ ordinatur ad augmentum, & conseruationem proprij corporis, secundum per generationē ordinatam ad conseruationem speciei. Alter finis est vniuersalis, vt propagatio, & cōseruatio totius vniuersi, quē finem intendūt corpora cœlestia. Et etiam homo est finis vniuersalis, cuius rei gratia facta sunt omnes creaturæ corporeæ, sed continetur sub bono totius vniuersi, cuius præcipua pars est, & ideo est minus vniuersalis. Sed vniuersalissimus est Deus, in quem, & propter quē sunt, & facta sunt omnia, & in quem tandem ordinantur omnes fines, tanquā particulares in vniuersalem.

Ad 1. argu. concedendæ sunt ma-
32 ior, & minor, sed neganda consequētia, quod causæ naturales non operētur propter finem, nam licet finis nō habeat esse intentionale in eis, quia carent cognitione; habet tamen in primò agente, à quo diriguntur in proprios fines, quod sufficit, vt finis propriam causalitatem exerceat circa operationes earum. Et si dicatur hoc nō esse eas agere propter finem, sed potius primam causam. Respondeo, eas etiam agere propter finem, vt ab ea ordinantur per proprias inclinationes, per quas vera sunt principia effectiua suarum operationum, quæ gratia finis esse dicuntur, etiam, vt ab eis procedūt, eo ipso, quod procedunt ab eisdem inclinationibus, tā quam à propriis principiis in ordine ad tales fines eas elicientibus. Itaque quamuis infimus modus sit iste operandi propter finem, & quodammodo improprius: sufficiens tamen, vt dicantur, non temerè, vel casu agere causas naturales, vel naturā pro eisdem acceptā. Quod vero de animalibus nociuis tangit idem arg. difficultate caret, quia licet nonnullis noceant, aliis tamen valdè prodesse solent; cū ex eis, vel eorum partibus saluberrima fiāt medicamēta pro aliis infirmitatibus curandis, vt adnotarunt D. Ambrosio lib. 3. Exam. ca. 9. & lib. 6. cap. 6. D. Hieron. lib. 2. contra Iouin. & D. Damas. li. 2. Orthodoxæ fidei ca. 10. De Motibus etiā terræ, & eclipsi solis, & lunæ dicendum est, naturales esse his corporibus, & ideo statutis temporibus contingūt, quare in eundem finem, in quem corpora ipsa ordinata sunt, qui est bonū totius vniuersi, ordinantur, cui addit Damasc. 2. lib. Orthodoxæ fidei c. 7. naturam hos motus disposuisse, vt per defectus solis, & lunæ aliquando accidentes, eorum confutaretur error, qui eisdem corporibus diuinos honores tribuere solent. Ad aliud tādem de monstris concedendum est deuiare à regulis naturæ consuetis, ex quo Arist. deducit arg. ad probādum contra eosdem philosophos naturam agere propter finem, quia si hęc dicūtur peccata naturę, quia per excessum, vel defectum, à principiis

propter finem. Et quomodocunque concedatur factas fuisse ab alio, probatur euidenter propter finem fuisse factas, ex ordine ac dispositione earum, & aliis, quæ ostēdimus repugnare casu habuisse, atque etiam ex eo, quod primum, à quo productæ sunt, non potuit minus, quam ex consilio, & deliberatione agere, quia cū inter creaturas sint aliquæ intellectuales, & liberæ, non potuerunt, nisi ab agente libero produci: cum euidens sit non potuisse tribuere illis libertatem, nisi eam habuerit formaliter, aut eminenter, & necesse sit eam formaliter habuisse, propter magnam perfectionem, quā importat, & nullam imperfectionem ex se, falsum ergo ostenditur euidenter, quod in hoc sensu natura non operetur propter finem, & non minus euidenter ostensum est esse falsum, sumendo naturam pro causis naturalibus duobus illis argu. à nobis factis.

29 Secun. notandū est, quod cū causa finalis media cognitione vniatur agēti ad exercendam propriam causalitatem, secundum diuersos modos cognitionis, quibus ei vnitur, eam exercet. Et primus modus cognoscendi finem perfectissimus est, quando non solum cognoscitur res, quæ est finis, sed etiam proportio, quam habet cū mediis, atque etiam media cum ipso, in quibus consistit ratio formalis finis, quare hoc modo cognoscitur sub ratione formali finis. Secundo modo cognoscitur imperfectius cognitione quadam sensibili, & secūdum quādam conuenientiam sensibilem, quā habet respectu cognoscentis, non tamen cognita proportione cum mediis, & hoc modo cognoscitur ab animalibus præter hominem. Tert. modo contingit finem cognoscere, non cognitione propria, sed aliena, sibi tamen attributa, in quantum per illā dirigitur, & ordinatur in finem. Et iuxta hos tres modos cognoscendi finem distinguendi sunt tres alij modi agendi propter finem. Nam quæ primo modo cognoscunt finem, dicūtur propter illū agere formaliter, se ordinando, ac dirigendo infinē. Qui vero secundo modo tantū, non agit propter finem mouendo se, aut dirigendo se in finem, sed tendendo in rem, quæ est finis per quēdam instinctum naturalem, ac sensitiuum iuxta rationem sensitiuæ cognitionis, quā de eo habet. Hic autem instinctus naturæ non est aliud, quam actus quidā æstimatiuæ virtutis, per quem imperfecto modo iudicat brutum hoc esse à se prosequendum, fugiendum, non quidem propter se, vel propter aliud, ad quod sit vtile, quia hæc nō potest discernere, sed solum in illud tendit, tanquā in bonum sensibile cōueniens propriæ naturæ sensitiuæ. Id 30 vero quod tendit in finem, non cognitum à se, sed ab alio, non se mouēt in finem, sed mouentur ab alio, eum cognoscente media inclinatione naturali ab eo tributa, eo modo, quo sagitta mouetur à proiiciente in certū scopum à se cognitum, & non à sagitta, & mouetur quidem per impulsum ab eo impressum. Et hoc modo mouentur res naturales in suos fines, cognitis quidem ab auctore naturæ, à quo accipiunt esse, vt lapis mouetur in centrum media grauitate, & hoc tantummodo dicitur agere propter finem, imperfecto quidem, sed sufficiente, vt non dicatur agere, vel moueri casu, sed ex consilio, & deliberatione, saltem aliena. Et sic intelligit hanc veritatem Arist. sic etiam omnes eius interpretes, sic eam semper 31 in scholis explicarunt, præsertim D. Tho. 1. p. q. 103, art. 1. & 3. cōtra gē. cap.

cap.15.Alber.Mag. 2.lib.physi.cap. 2.Simplicius ibidem, tex.18.& 1.li. de Anima,tex.3.Comm.12.lib.Met. tex.18.Hippoc.in lib. de Alimento. Vbi imperfectam vocat naturam, in quantum cognitione caret, doctam vero, in quantum per sapientiam primi agẽtis dirigitur in suis operationibus.Galenus lib.de Vsu partium,& lib.6. de locis affectis. Primo igitur modo agunt propter finem Deus,Angeli,& homines. Secũ. bruta animalia. Tert.insensibilia,quibus nullum principium cognitionis datum est.

Tert. notandum est, finem cuius gratia res operantur quadruplicem esse. Vnus est particularis, qualis est bonum alicuius indiuidui, aut etiam speciei, & primũ intendit homo per nutritionem,quæ ordinatur ad augmentum, & conseruationem proprij corporis,secundum per generationẽ ordinatam ad conseruationem speciei.Alter finis est vniuersalis, vt ꝓpagatio,& cõseruatio totius vniuersi,quẽ finem intendũt corpora cœlestia. Et etiam homo est finis vniuersalis, cuius rei gratia factæ sunt omnes creaturæ corporeæ,sed continetur sub bono totius vniuersi, cuius præcipua pars est, & ideo est minus vniuersalis.Sed vniuersalissimus est Deus,in quem, & propter quẽ sunt, & facta sunt omnia, & in quem tandem ordinantur omnes fines,tanquã particulares in vniuersalem.

32 Ad 1.argu. concedendæ sunt maior,& minor,sed neganda consequẽtia, quod causæ naturales non operẽtur propter finem, nam licet finis nõ habeat esse intentionale in eis, quia carent cognitione, habet tamen in primò agente, à quo diriguntur in proprios fines, quod sufficit,vt finis propriam causalitatem exerceat circa operationes earum. Et si dicatur hoc nõ esse eas agerẽ propter finem, sed potius primam causam. Respondeo, eas etiam agere propter finem, vt ab ea ordinantur per proprias inclinationes,per quas vera sunt principia effectiua suarum operationum, quæ gratia finis esse dicuntur,etiam, vt ab eis procedũt,eo ipso,quod procedunt ab eisdem inclinationibus,tã quam à propriis principiis in ordine ad tales fines eas elicientibus.Itaque quamuis infimus modus sit iste operandi propter finem, & quodammodo improprius: sufficiens tamen, vt dicantur,non temerè,vel casu agere causas naturales, vel naturã pro eisdem acceptã. Quod vero de animalibus nociuis tangit idem arg. difficultate caret,quia licet nonnullis noceant, aliis tamen valdè prodesse solent; cũ ex eis,vel eorum partibus saluberrima fiãt medicamẽta pro aliis infirmitatibus curandis, vt adnotarunt D.Ambrosio lib.3.Exam.ca.9. & lib.6.cap.6.D.Hieron.lib.2. contra Iouin.& D.Damas.li.2.Orthodoxæ fidei ca. 10.De Motibus etiã terræ,& eclipsi solis,& lunæ dicendum est, naturales esse his corporibus, & ideo statutis temporibus contingũt, quare in eundem finem,in quem corpora ipsa ordinata sunt,qui est bonũ totius vniuersi,ordinantur,cui addit Damasc.2.lib.Orthodoxæ fidei c. 7. naturam hos motus disposuisse, vt per defectus solis,& lunæ aliquando accidentes, eorum confutaretur error, qui eisdem corporibus diuinos honores tribuere solent. Ad aliud tãdem de monstris concedendum est deuiare à regulis naturæ consuetis, ex quo Arist. deducit arg. ad probãdum contra eosdem philosophos naturam agere propter finem, quia si hęc dicũtur peccata naturę, quia per excessum,vel defectum, à principiis

propter finem. Et quomodocunque concedatur factas fuisse ab alio, probatur euidenter propter finem fuisse factas, ex ordine ac dispositione earum, & aliis, quæ ostẽdimus repugnare casu habuisse, atque etiam ex eo, ꝙ primum, à quo productæ sunt, non potuit minus, quam ex consilio, & deliberatione agere, quia cũ inter creaturas sint aliquæ intellectuales, & liberæ, non potuerunt, nisi ab agente libero produci: cum euidens sit non potuisse tribuere illis libertatem, nisi eam habuerit formaliter, aut eminenter, & necesse sit eam formaliter habuisse, propter magnam perfectionem, quã importat, & nullam imperfectionem ex se, falsum ergo ostenditur euidenter, quod in hoc sensu natura non operetur propter finem, & non minus euidenter ostensum est esse falsum, sumendo naturam pro causis naturalibus duobus illis argu. à nobis factis.

29 Secun. notandũ est, quod cũ causa finalis media cognitione vniatur agẽti ad exercendam propriam causalitatem, secundum diuersos modos cognitionis, quibus ei vnitur, eam exercet. Et primus modus cognoscendi finem perfectissimus est, quando non solum cognoscitur res, quæ est finis, sed etiam proportio, quam habet cũ mediis, atque etiam media cum ipso, in quibus consistit ratio formalis finis, quare hoc modo cognoscitur sub ratione formali finis. Secundo modo cognoscitur imperfectius cognitione quadam sensibili, & secũdum quãdam conuenientiam sensibilem, quã habet respectu cognoscentis, non tamen cognita proportione cum mediis, & hoc modo cognoscitur ab animalibus præter hominem. Tert. modo contingit finem cognoscere, non cognitione propria, sed aliena, sibi tamen attributa, in quantum per illã dirigitur, & ordinatur in finem. Et iuxta hos tres modos cognoscendi finem distinguendi sunt tres alij modi agendi propter finem. Nam quæ primo modo cognoscunt finem, dicũtur propter illũ agere formaliter, se ordinando, ac dirigendo in finẽ. Qui vero secundo modo tantũ, non agit propter finem mouendo se, aut dirigendo se in finem, sed tendendo in rem, quæ est finis per quẽdam instinctum naturalem, ac sensitiuum iuxta rationem sensitiuæ cognitionis, quã de eo habet. Hic autem instinctus na-
turæ non est aliud, quam actus quidã 30
æstimatiuæ virtutis, per quem imperfecto modo iudicat brutum hoc esse à se prosequendum, fugiendum, non quidem propter se, vel propter aliud, ad quod sit vtile, quia hæc nõ potest discernere, sed solum in illud tendit, tanquã in bonum sensibile cõueniens propriæ naturæ sensitiuæ. Id vero quod tendit in finem, non cognitum à se, sed ab alio, non se mouet in finem, sed mouentur ab alio, cum cognoscente media inclinatione naturali ab eo tributa, eo modo, quo sagitta mouetur à proiiciente in certũ scopum à se cognitum, & non à sagitta, & mouetur quidem per impulsum ab eo impressum. Et hoc modo mouentur res naturales in suos fines, cognitis quidem ab auctore naturæ, à quo accipiunt esse, vt lapis mouetur in centrum media grauitate, & hoc tantummodo dicũtur agere propter finem, imperfecto quidem, sed sufficiente, vt non dicãtur agere, vel moueri casu, sed ex consilio, & deliberatione, saltem aliena. Et sic intelligit
hanc veritatem Arist. sic etiam om- 31
nes eius interpretes, sic eam semper in scholis explicarunt, præsertim D. Tho. 1. p. q. 103, art. 1. & 3. cõtra gẽ. cap.

cap. 15. Alber. Mag. 2. lib. physi. cap. 2. Simplicius ibidem, tex. 18. & 1. li. de Anima, tex. 3. Comm. 12. lib. Met. tex. 18. Hippoc. in lib. de Alimento. Vbi imperfectam vocat naturam, in quantum cognitione caret, doctam vero, in quantum per sapientiam primi agētis dirigitur in suis operationibus. Galenus lib. de Vsu partium, & lib. 6. de locis affectis. Primo igitur modo agunt propter finem Deus, Angeli, & homines. Secū. bruta animalia. Tert. insensibilia, quibus nullum principium cognitionis datum est.

Tert. notandum est, finem cuius gratia res operantur quadruplicem esse. Vnus est particularis, qualis est bonum alicuius indiuidui, aut etiam speciei, & primū intendit homo per nutritionem, quæ ordinatur ad augmentum, & conseruationem proprij corporis, secundum per generationē ordinatam ad conseruationem speciei. Alter finis est vniuersalis, vt ꝓpagatio, & cōseruatio totius vniuersi, quē finem intendūt corpora cœlestia. Et etiam homo est finis vniuersalis, cuius rei gratia factæ sunt omnes creaturæ corporeæ, sed continetur sub bono totius vniuersi, cuius præcipua pars est, & ideo est minus vniuersalis. Sed vniuersalissimus est Deus, in quem, & propter quē sunt, & facta sunt omnia, & in quem tandem ordinantur omnes fines, tanquā particulares in vniuersalem.

Ad 1. argu. concedendæ sunt ma-
32 ior, & minor, sed neganda consequētia, quod causæ naturales non operētur propter finem, nam licet finis nō habeat esse intentionale in eis, quia carent cognitione, habet tamen in primo agente, à quo diriguntur in proprios fines, quod sufficit, vt finis propriam causalitatem exerceat circa operationes earum. Et si dicatur hoc nō esse eas agere propter finem, sed potius primam causam. Respondeo, eas etiam agere propter finem, vt ab ea ordinantur per proprias inclinationes, per quas vera sunt principia effectiua suarum operationum, quæ gratia finis esse dicuntur, etiam, vt ab eis procedūt, eo ipso, quod procedunt ab eisdem inclinationibus, tā quam à propriis principiis in ordine ad tales fines eas elicientibus. Itaque quamuis infimus modus sit iste operandi propter finem, & quodammodo improprius: sufficiens tamen, vt dicantur, non temerè, vel casu agere causas naturales, vel naturā pro eisdem acceptā. Quod vero de animalibus nociuis tangit idem arg. difficultate caret, quia licet nonnullis noceant, aliis tamen valdè prodesse solent; cū ex eis, vel eorum partibus saluberrima fiāt medicamēta pro aliis infirmitatibus curandis, vt adnotarunt D. Ambrosio lib. 3. Exam. ca. 9. & lib. 6. cap. 6. D. Hieron. lib. 2. contra Iouin. & D. Damasc. li. 2. Orthodoxæ fidei ca. 10. De Motibus etiā terræ, & eclipsi solis, & lunæ dicendum est, naturales esse his corporibus, & ideo statutis temporibus contingūt, quare in eundem finem, in quem corpora ipsa ordinata sunt, qui est bonū totius vniuersi, ordinantur, cui addit Damasc. 2. lib. Orthodoxæ fidei c. 7. naturam hos motus disposuisse, vt per defectus solis, & lunæ aliquando accidentes, eorum confutaretur error, qui eisdem corporibus diuinos honores tribuere solent. Ad aliud tā dem de monstris concedendum est deuiare à regulis naturæ consuetis, ex quo Arist. deducit arg. ad probā dum contra eosdem philosophos naturam agere propter finem, quia si hęc dicūtur peccata naturę, quia per excessum, vel defectum, à principiis

thedra, ſed quaſi naturaliter præſupponit ſecundum regulas artis eſſe faciendam, & ita eam facit.

QVAEST. VNICA.

An, & quomodo natura operetur propter finem.

24 PRima ſententia fuit veterum philoſophorum, quos citauit Ariſtoteles cap. præſenti, Empedoclis, Democriti, Anaxagoræ, & Epicuri, negantium, ꝙ natura operetur propter finem, ſed res naturales caſu generari, & multiplicari exiſtimantium ex tali, aut diuerſo atomorum concurſu, ex quo generantur, quia hoc, vel illo modo atomos in vnum concurriſſe accidit, vel propter diſpoſitionem materiæ, cuius partes ſic, vel aliter coniũgi contingit. Arg. autẽ pro hac ſententia plura ſunt, ad duo alicuius momenti reducenda, primũ eſt finis, vt in ſuperioribus vidimus, non coniungitur agenti, niſi media cognitione, neq. agit per eſſe materiale, ſicut cæteræ cauſæ, ſed per eſſe cognitum, vel intentionale, ſed cauſæ naturales nullam habent cognitionẽ finis; ergo nec poſſunt agere propter finẽ. Etſi dixeris à primo agente dirigi in ſuis operationibus. Hoc imprimis videtur falſum, quia cum primum agens perfectiſsimè omnia cognoſcat, perfectiſsimè etiam eas dirigeret, ita, vt à proprio fine nũquam deficerent, neq. aliud efficerent, præter illud, ad quod ordinatæ ſunt ab eo; ſed euidens experientia docet cõtrarium, nam multæ ſunt res naturales, & quotidiè fiunt ad nullum finẽ ordinabiles, ſed ſatis nociuæ, vt ſunt venenoſa animalia, fiũt etiam extraordinarij effectus: quales ſunt terræmotus, eclipſes ſolis, & lunæ, accidunt partus mõſtruoſi, in quibus certum eſt cauſas naturales, vel excedere proprias inclinationes, vel ab eis deficere; ergo non diriguntur à primo agente, nec ex eo dicuntur propter finem agere.

Secundum, naturam agere propter 25
finem probauit ſepè Ariſtoteles exẽplo artium, de quibus notum eſt agere propter finem, & ſimul eſt notum in eis contingere aliquando mõſtra, quæ dicuntur peccata artis, quando effectus artificiales regulas artis excedunt, vel ab eis deficiunt. Notum eſt etiam nõ operari ex deliberatione, quia artifex non deliberat circa modum, quo conſtruenda eſt domus, ſed eam facit ſecundũ regulas artis; ergo licet monſtra accidãt aliquãdo in effectibus naturæ, licet natura ipſa nõ operetur ex deliberatione, imo neq. ex cognitione, operabitur nihilominus propter finẽ. Sed hæc ſunt falſa; ergo ex eis non probatur, quod natura agat propter finem, minorem probo, quia falſum eſt, quod artifex non operetur ex deliberatione, nam cum ſit agens intellectuale, neceſſe eſt operetur per cognitionẽ intellectiuã, & ex conſequenti ex deliberatione rationis, & ideo monſtra, quæ accidunt in effectibus artis ex cognitione eius procedere, quare non poſſunt caſu, vel per accidens contingere, in natura autem nihil horum inuenitur: cum nec vlla inueniatur cognitio; ergo malè ex arte probatur, quod operetur propter finem.

Sententia tamen Ariſt. quod natu 26
ra non temerè, vel caſu agat in ſuis operationibus, ſed aliquo modo propter finẽ, euidens eſt in vera philoſophia, & vt talis recepta ab omnibus philoſophis, qui diuinã prouidentiã admiſſerũt, & in fide catholica certa, vt teſtantur ſancti patres, qui de hac re diſeruerũt, & imprimis ita ſentiũt

sum

cum Aristoteles cap. præsenti, secundo lib. de generatione, & primo de partibus animalium, cap. primo, omnes eius interpretes. Plutarchus etiã 1. li. de placitis philosophorum ca. 6. Seneca in lib. de prouidẽtia, Trismegistus in lib. de potestate, & sapientia, Plato in thimeo. Phœdone, Philebo, & Politico, & probatur duplici ratione naturali. Prior desumitur ex mundo magno, secunda ex mũdo paruo, qui est homo. Ordo enim totius vniuersi, & omnium partium, ex quibus componitur, cœlorum videlicet, atque elementorum, cæterorumque corporum naturalium, quæ ex elemẽtis generantur, proportio, ac pulchritudo ex ordine ipso, & proportione resultans, stabilis, & firma omnium consensio euidenter probat, nec esse casu factum, nec etiam casu propagari, atque conseruari, sed consilio, ac deliberatione, & ex consequẽti propter determinatum finem. Probatur consequentia, quæ hæc omnia aliena sunt ab his, quę temere, vel casu fiũt, vt per se est manifestum.

Secundo, & non minus efficaciter probatur ex hominis structura, (quẽ mũdum paruum solent appellare) cõstat enim tot, ac tam varijs membris miro quodam ordine dispositis, tot, ac tã diuersis organis, atq. instrumentis ad varia officia exercenda ordinatis, tot potentijs, tot virtutibus pro determinatis operationibus exercendis, quæ euidenter probant, non casu sed diuino quodam consilio esse factum, & eodem quotidie de nouo generari homines pro his, qui etiã quotidie corrũpuntur, vt paruus iste mũdus tandem non deficiat, sed perpetuo conseruetur. Nec minus euidenter probatur ex alijs rebus homine inferioribus, ad bonum vsum statum & conseruationem eius ordinatis tãquam ad proprium finem.

Eandem veritatẽ profitetur fides catholica in sacris literis expressã, & à sanctis Patribus cõfirmata, præsertim, à Greg. Nazian. oratione. 2. de Theologia, D. Aug. 1. lib. de ordine, & lib. 5. de Genesi ad litteram cap. 21. Chrys. in opuscu. de prouidentia, Athanas. in oratione aduersus idola, D. Basil. & D. Ambros. in Examerõ. Theod. serm. 1. de prouid. Lact. in li. de opificio Dei, & in lib. de ira Dei. 27

Sed vt eam explicemus, & opposita arg. facilius soluamus, tria notãda sunt, primum est in duplici sensu intelligi posse, quod natura operetur propter finem, in primo accipiendo naturã pro auctore eius, & operatione pro prima rerum productione, per quam produxit hunc mundum. In 2. vero accipiendo naturam pro causis naturalib ab eo productis, quę proprijs virtutibus, & potentiis operantur, ad nouas generationes rerum naturaliũ sibi similiũ, per quas augetur, & conseruatur. Et in vtroq. sensu videntur negasse veteres illi philosophi, quod natura operetur propter finem. Sed vtrunq. probatur euidentur falsum. Primũ quidẽ, quia primæ res ex quibus constat mundus, vt corpora cœlestia, & elementa limitatũ esse habent, non solum secundum quantitatem, sed etiam secundũ essentiã, & vtrunq. omnibus est manifestum; ergo necesse est cõcedere, quod hoc esse sit participatũ ab alio, & ideo factum, & receptum ab alio; quia nihil potest seipsum producere, sed necesse est producens præsupponi producto, saltem secundum ordinem naturæ, & esse distinctũ ab eo 28
realiter, falsum igitur est, quod semper, & à se res habuerint esse, præsertim sublunares, de quibus cõstat passim corrũpi, & ideo in hoc sensu non

cap. 15. Alber. Mag. 2. lib. physi. cap. 2. Simplicius ibidem, tex. 18. & 1. li. de Anima, tex. 3. Comm. 12. lib. Met. tex. 18. Hippoc. in lib. de Alimento. Vbi imperfectam vocat naturam, in quantum cognitione caret, doctam vero, in quantum per sapientiam primi agētis dirigitur in suis operationibus. Galenus lib. de Vsu partium, & lib. 6. de locis affectis. Primo igitur modo agunt propter finem Deus, Angeli, & homines. Secū. bruta animalia. Tert. insensibilia, quibus nullum principium cognitionis datum est.

Tert. notandum est, finem cuius gratia res operantur quadruplicem esse. Vnus est particularis, qualis est bonum alicuius indiuidui, aut etiam speciei, & primū intendit homo per nutritionem, quæ ordinatur ad augmentum, & conseruationem proprij corporis, secundum per generationē ordinatam ad conseruationem speciei. Alter finis est vniuersalis, vt ꝓpagatio, & cōseruatio totius vniuersi, quē finem intendūt corpora cœlestia. Et etiam homo est finis vniuersalis, cuius rei gratia factæ sunt omnes creaturæ corporeæ, sed continetur sub bono totius vniuersi, cuius præcipua pars est, & ideo est minus vniuersalis. Sed vniuersalissimus est Deus, in quem, & propter quē sunt, & facta sunt omnia, & in quem tandem ordinantur omnes fines, tanquā particulares in vniuersalem.

Ad 1. argu. concedendæ sunt maior, & minor, sed neganda consequē-
32 tia, quod causæ naturales non operētur propter finem, nam licet finis nō habeat esse intentionale in eis, quia carent cognitione, habet tamen in primò agente, à quo diriguntur in proprios fines, quod sufficit, vt finis propriam causalitatem exerceat circa operationes earum. Et si dicatur hoc nō esse eas agere propter finem, sed potius primam causam. Respondeo, eas etiam agere propter finem, vt ab ea ordinantur per proprias inclinationes, per quas vera sunt principia effectiua suarum operationum, quæ gratia finis esse dicuntur, etiam, vt ab eis procedūt, eo ipso, quod procedunt ab eisdem inclinationibus, tā quam à propriis principiis in ordine ad tales fines eas elicientibus. Itaque quamuis infimus modus sit iste operandi propter finem, & quodammodo improprius: sufficiens tamen, vt dicantur, non temerè, vel casu agere causas naturales, vel naturā pro eisdem acceptā. Quod vero de animalibus nociuis tangit idem arg. difficultate caret, quia licet nonnullis noceant, aliis tamen valdè prodesse solent; cū ex eis, vel eorum partibus saluberrima fiāt medicamēta pro aliis infirmitatibus curandis, vt adnotarunt D. Ambrosio lib. 3. Exam. ca. 9. & lib. 6. cap. 6. D. Hieron. lib. 2. contra Iouin. & D. Damasc. li. 2. Orthodoxæ fidei ca. 10. De Motibus etiā terræ, & eclipsi solis, & lunæ dicendum est, naturales esse his corporibus, & ideo statutis temporibus contingūt, quare in eundem finem, in quem corpora ipsa ordinata sunt, qui est bonū totius vniuersi, ordinantur, cui addit Damasc. 2. lib. Orthodoxæ fidei c. 7. naturam hos motus disposuisse, vt per defectus solis, & lunæ aliquando accidentes, eorum confutaretur error, qui eisdem corporibus diuinos honores tribuere solent. Ad aliud tā dem de monstris concedendum est deuiare à regulis naturæ consuetis, ex quo Arist. deducit arg. ad probā dum contra eosdem philosophos naturam agere propter finem, quia si hęc dicūtur peccata naturę, quia per excessum, vel defectum, à principiis

statutis ab ipsa natura contingunt, & ideo finem ab eadem natura intentum non consecuntur, nempè similitudinem cum principio, à quo producuntur, sequitur naturam certum, ac determinatum habere finem suarum operationum, & effectuum, à quibus monstra deuiant, & ex consequenti propter hunc finem dicetur operari.

Pro solutione 2. arg. notãdum est,
33 non posse vlla ratione negari, quod opera artis fiant ex consilio, & deliberatione, nam cũ ars sit habitus intellectualis existẽs in intellectu practico, vt docet expresè idem Arist. 6. lib. Ethico. cap. 4. & ideo imperio rationis subditus; vt constat ex eius definitione ibidẽ assignata ab Arist. quod sit *habitus cum ratione factiuus*, sequitur hominẽ per artem esse agẽtẽ intellectualẽ, & operari ex cognitione formali finis. Sed opera artis dupliciter considerari possunt, quãtum ad exercitium, vel vsum, aut quantũ ad specificationem, vsus, vel exercitium artis vocatur, ædificare, scribere, aut mederi, specificatio vero tali modo, & ordine, vel opposito hæc eadem facere. Et quidem quantum ad exercitium, vel vsum euidens est cõsilio, & deliberatione fieri opera artis, sicut cęteros actus humanos, quia habitus non potest esse, nisi in potentia indifferenti, aut libera, hoc est apta ad operandum ex imperio rationis, & volũtatis, vt ex doctrina eiusdem Arist. docet D. Tho. 1.2. q.45. art. 4. Sed quantum ad specificatio-
34 nem, quædam artes procedunt sine deliberatione, præsertim mechanicę, atq. etiam aliquæ ex liberalibus; vt ars canendi, aut scribendi, & vniuersaliter omnes, quæ per certa, & determinata media, & non dependentia ab extrinseco, suos effectus producunt, istæ enim quantum ad modum operandi non deliberant, vt ars domificatoria non deliberat in construenda domo ex tali materia, aut sub tali forma, & modo, qualẽ petit finis, cuius gratia constituenda est, licet semper in operando, vel non operando consilium, & electionem sequatur. Aliæ vero sunt artes, quæ non operãtur, per media ita certa, ac determinata, sed variabilia secundum diuersam dispositionem subiecti, & ideo ab extrinseco dependentia, vt medicina, quæ hoc, vel illo medicamento vti potest, & eodem diuersis modis, & viis iuxta diuersas dispositiones infirmi, dum ergo Arist. asserit artes non operari ex deliberatione, sed ex determinatione ad vnum, de primis solum loquitur, & quantum ad specificationem suorum actuum, non quãtum ad exercitiũ, nec vllo modo de secundis, & cum illis eo modo consideratis opera naturæ cõparat, & semper eodem modo fieri asserit, ex quo infert certum, ac determinatũ habere finem, in quem à primo, ac supremo artifice ordinata sunt.

CAPVT NONVM, quemadmodum in natura sit necessarium.

TEXTVS ARIST.

Quod autem ex necessitate est, vtrum ex cõditione sit, an, & simpliciter.

Breuis expositio text.

INTENTVM Aristot. in hoc vltimo capite est decernere, vnde nã, aut ex qua causa proueniat rebus naturalibus necessitas, vel determinatio ad vnum in suis operationibus, & effe- 35

& effectibus producendis, & ideo nihil aliud in eo agit, quã dubium proponere, & quid sentiant veteres philosophi circa illud referre, & tandẽ ex propria sententia illud soluere. Probauerat Aristo. cap. præcedenti, quod natura operetur propter finẽ, quia eodem modo operatur semper, quod nõ haberet, si casu ageret, quia, quæ casu fiunt, non semper se habẽt eodem modo. Restabat autem reddere rationem huius necessitatis, in præsenti cap. quod vt faciat, proponit dubium, quænam sit ratio, vel vnde proueniat, quod natura operetur ex determinatione, ad vnum, & ideo eius opera, non ex deliberatione procedãt, sed necessitate fiant, nã eodẽ modo operatur semper ignis, & eodem modo aqua. Cui antiquiores philosophos respondisse ait, hanc necessitatem ex sola materia prouenire, ita vt si inquiras causam, vel rationem ob quam murus hoc modo sit constructus, respondeant, quia lapides ipsi, ex quibus tanquam ex materia fit, postulabant, vt grauiores, & firmiores ex ipsis pro fundamento iacerentur, in infimo loco. Læuiores vero, atque infirmiores super illos collocarẽtur, vt sustineri ab eis possint.
36 Respondet autem Arist. in sufficientem esse hanc solutionem, quia licet aliqua ratio necessitatis desumenda sit ex materia; præcipua tamen ex præsupposito fine, cuius gratia opus fit, imo ipsamet necessitas materiæ ex fine desumitur, & propterea ad finem tandem reducẽda est, vt si quæsieris, propter quid serram oportet esse ferream, ex parte materiæ reddẽda est proxima ratio, nempe, quia dẽtes duros habere debet, sed si causã huius iterum quæsieris, ex parte finis, cuius gratia fit eadem serra, reddenda est, videlicet, quia instrumentum artis est ad ligna scindenda ordinatum, ideo dentes duros habere debet, & hæc est etiam causa ob quã ferrea esse debet, quare de primo ad vltimum ad finem reducitur completa causa necessitatis, etiam si proximè à materia etiam desumatur. Et rationem huius, ait esse, quia forma est finis generationis, & materia propter formam fit, & est, quare talem esse debere materiam, vel etiam talem necessitatem habituras esse res naturales eius ratione ad finem reducitur, tanquam ad primam causam. Sed vtranq. causam necessitatis per se considerare docet physicum, sed præcipuè necessitatem ex parte finis, propter duo, primum, quia potissimum principium rerũ naturalium est forma, ad quam ordinatur materia, & cum forma sit finis generationis, finalem causam præcipuè cõsiderat, licet etiam materialem, quia materia principium est etiam rerum naturalium. Secundum, quia in demonstrationibus forma potius, quam materia vtimur, nẽpe definitione rei, de qua aliquid demonstrandum est, definitio vero ad formalem causam pertinet.

QVAEST. VNICA.

An mõstra, quæ accidunt in rebus naturalibus sint per se intenta à natura.

VT quæstio intelligatur, primo explicandum est, quid sit mostruum 37
deinde, quibus de causis sequatur ex operibus naturæ. Et circa primum, talis definitio monstri colligi potest ex doctrina Aristotelis. 4. lib. de generatione animalium. cap. 4. & ex textu. 82. huius libri. *Monstruum est*

effectus naturalis, à recta, & solita dispositio ne secundum speciem de generans. In qua pro genere ponitur, *effectus naturalis*, vt excludantur monstra, quæ suo etiam modo in artificialibus solent accidere, & vocantur monstra per quãdam Analogiam ad naturalia, de quibus nunc agimus. Dicitur secundo. *De generare à recta dispositione naturæ*, quia effectus naturalis nõ dicitur monstruum, nisi in quantum deficit à perfectione, quam habiturus erat secundum consuetas leges, quas natura seruat in suis operationibus, sed additur, *solita*, vt denotetur raro debere contingere talem defectum, vt monstruosus appelletur; vnde fit, quod si in aliqua prouincia propter nimiam terræ fœcunditatem generentur procerę staturæ homines, qui gigantes vocantur, vel propter sterilitatem pigmei, non debeant censeri monstra naturæ, quia non fiunt prę ter naturæ leges; sed iuxta eas: cum natura, vt nunc de ea loquimur naturalia integra cum omnibus suis partibus comprehendat, ad quas leges etiam eius extenduntur. Rarus igitur esse debet effectus naturalis respectu totius naturæ, & cuiuslibet partis eius, vt monstruosus appelletur. Additur tandem, *secundum speciem* non vt significetur alterius speciei debere esse monstruum ab effectibus consuetis, quia hoc non est necessarium, vt per se patet; sed vt intelligatur de generare à naturali dispositione speciei debita ex vi generationis, vt si biceps homo, vel monoculus generetur, hoc est cum duplici capite, vel cum vno tantum oculo: cum vnum ei debeatur caput, & duo oculi ex vi generationis.

38 Secundo enumerare oportet causas ob quas monstra solent accidere, & cum monstra contingant ex corruptione vel defectu alicuius principij ad generationem concurrentis vt docet Aristoteles. 2. lib. phys. tex. 82. quot sunt principia, quæ corrumpi, vel deficere possunt, tot erunt causæ monstruosi effectus. Principia autem sunt quinq. vt colligitur ex eodem Aristotele, lib. 4. de generatione animalium cap. 4. & 8. ex Plutarco lib. 5. de placitis philoso. cap. 8. ex Galeno, de historia philosophię cap. 113. ex Alberto mag. 2. lib. phys. tra cta. 3. ca. 3. nã primo cõcurrit virtus seminalis formatiua fœtus, per quã formantur, & distinguntur membra. Secũdo materia ipsa seminis, in qua recipitur forma viuentis. Tertio locus, in quo formatur, & recipitur idẽ fœtus, qui appellatur matrix fœminæ. Quarto permixtio primarũ qualitatum, quibus complexio animalis constat, debita temperatura, salus, & integritas. Quintũ atque postremum extrinsecum est, nempe salubritas regionis, aut inclementia, influxus siderum, & aliarum causarum vniuersalium. Ex defectu igitur, vel corruptione, aut incongruentia alicuius ex his contingunt monstra in generatione naturali, quorum defectuum explicatio in particulari ad medicos pertinet, & ideò eis relinquenda est.

His expositis, prima opinio circa propositam quæstionem asserit duo esse consideranda in monstro, nempe substantiam eius, & obliquitatem, seu defectum: ratione cuius vocatur monstruum, & quantum ad substantiam, ait esse per se intentum à natura, non quãtum ad obliquitatem, seu defectum. Ita Themist. in commenta rijs. 8. capitis. Et probatur hac ratione, quia monstrũ vocatur tale propter defectum, ratione cuius dicitur etiam malum, aut peccatum naturæ, sed nemo intendens ad malum operatur, 39

ratur, vt docet B. Dionyſ. 4. cap. de diuinis nom. parte. 4. ergo natura in ſuis operationibus non poteſt moſtruũ intendere ratione defectus con ſiderati.

40 Secunda opinio duobus alijs modis aſſerit eſſe conſiderandum monſtruum, primo in ordine ad cauſam intendentem generationem, qualis eſt virtus formatiua fœtus, ſecundo, in ordine ad cauſam impedientem, & ab illa cenſet non eſſe per ſe intẽtum, bene tamen ab iſta. Ita Toletus 2. li. phyſ. q. 13. Quod probatur etiã, quia cauſa per ſe intendens generationem, per ſe intendit producere effectum ſecundum perfectionem debitã ſuæ ſpeciei; ergo repugnat per ſe intendere, quod ab eadem perfectione deficiat, ſed monſtrum dicit defectum talis perfectionis; ergo repugnat, quod per ſe intendatur à tali cauſa, ſed à cauſa impediente intendi poteſt, quia licet illam non efficiat per ſe, efficit tamen illud, ad quod frequẽter ſequitur talis deformitas, vt ſi producat nimium calorẽ, vel frigiditatem, aut quid ſimile, ad quod ſequi ſolet deformitas mõſtri.

Tert. opinio tenet nec à ſola cauſa impediente, neque à ſola cauſa impedita, ſed ab vtraq. ſimul concurrente cum omnibus circunſtantijs per ſe

41 ſecundo intendi. Ita ſentiũt Conim. 2. lib. phyſ. cap. 9. q. 6. art. 1. & probant, quia ſæpè contingit, quod cauſa impediens non produceret monſtruum, niſi etiam cauſa impedita ad proximum fundamentum deformitatis cõcurreret, vt dum ex materiæ ſuperfluitate, equus biceps generatur, non fieret tale monſtrum, niſi parentes ſuppeditarent materiam, & effectiuè concurrerent ad producendum ſuperfluum caput; ergo neceſſe eſt concedere, quod ab vtraq. fiat, atque etiam, quod ab vtraque intendatur per ſe ſecundo. Probatur hoc vltimum, quia licet cauſa impediata monſtruoſum defectum refugiat ex primaria intẽtione, ſed prout cõiungitur cum impediente, quaſi primariam intentionem, tanquã impoſſibilem relinquẽs, ad productionem monſtri inclinatur, & hoc eſt illud per ſe ſecundo intendere. Quod videtur aſſerere Ariſtoteles. 4. lib. de gener. animalium cap. 4. vbi generationem monſtri vocat excurſum, aut digreſsionem naturæ, quaſi dicat naturam digredi à primo, ac proprio inſtituto, dum generat monſtrum, & ideo quaſi ſecundaria intentione illud intendere.

Vltima opinio concedit monſtruũ non intẽdi per ſe à cauſis particularibus, ſed reſpectu earum caſualem eſſe effectum, eſſe tamen per ſe intentum à cauſis vniuerſalibus, nempe à corporibus cœleſtibus, & aſtris eis adhærentibus, ſic ſentit P. Suarius. tomo. 1. Meta. diſp. 19. ſect. 12. n 4. fundamentum huius ſententiæ eſt, quia cauſæ particulares limitatę ſunt ad particulare inſtitutum vnius, vel alterius effectus, quare non poſſunt intendere per ſe defectus circa eum contingentes, bene tamen cauſæ vniuerſales maiorem ambitum, atq. extenſionem habentes; ergo quæ per ſe non poſſunt intendi à cauſis particularibus, intenduntur à cauſis vniuerſalibus, quia ſub vniuerſali earũ virtute continentur. 42

Pro ſolutione huius quęſtionis valde notandum eſt primo naturam duobus modis ſumi poſſe, pro cauſis ſecundis naturalibus inter ſe ordinatis, aut pro cauſa prima eas producẽte, & ordinante, & iuxta vtranq. acceptionem naturæ decernere oportet, an, & quo modo monſtra ſint ab ea. 43

ea intenta. Secundo notandum est, duplicem esse intentionẽ naturæ primariam, & secundariam, primaria vocatur illa, quam præoculis habet in suis operationibus, & hæc est rem generare secundum perfectionem debitam suæ speciei. Secundaria intentio naturæ dicitur illa, quæ statim post primariam sequitur, dum primaria locum non habet, vel dum locum habere nõ potest, nisi medio alio, quod ideo dicitur secundaria intentione intendere. Gratia exempli. Natura per se primo intendit generationem ignis, sed hanc non potest consequi nisi media corruptione ligni, ideo hanc dicitur secundaria intentione intendere, vel per se secundo. Vtrũq. membrum huius distinctionis continetur expressè in doctrina Aristotelis. 7. lib. de genera, anim. cap. 3. ad finem, vbi asserit naturam in humana generatione marem semper intendere primaria intentione, sed dũ non potest marem producere propter debilitatem virtutis formatiuæ, producit fœminam, quę nõ est aliud, quam læsus mas.

44 His suppositis nostra sententia tribus conclusionibus explicatur, prima est, natura sumpta pro secundis causis naturalibus non intendit monstra per se primaria intentione, probatur hæc, quia euidẽs est naturam, tam pro primis, quam pro secundis causis, ex se intendere perfectam assimilationem effectus cum causa, à qua producitur; ergo ex se intendit effectum producere secundum omnẽ perfectionem debitam suæ speciei, sed quod natura ex se intendit, dicitur intendere primaria intẽtione; ergo perfectam hãc assimilationem effectus primaria intentione intendit, sed monstrum, vt tale deficit ab ea, vt per se est manifestum; ergo nõ potest per se intendi à natura primaria intentione.

Secunda conclusio, monstrũ est per se intentum secundaria intentione, 45
non solum à causis vniuersalibus, sed etiam à particularibus per se concurrentibus ad generationem, & ab eis non solum, vt simul sumptis, sed etiã à qualibet secundum se. Hæc conclusio simul cum præcedẽti habetur expressè apud D. Thom. in 4. d. 36. q. 1. art. 1. ad 2. his verbis. *Nihil prohibet esse aliquid contra naturam, quantum ad primam intentionem ipsius, quod non est contra naturam, quantum ad secundam eius intentionem, sicut omnis corruptio, & defectus, & senium est contra naturam, vt dicitur in 2. de cœli. & mundi, quia natura intendit esse, & perfectionem, non tamen est contra secundam intentionem naturæ, quia ex quo natura non potest conseruare esse in vno, conseruat in altero, quod generatur corruptione alterius, & quando natura non potest perducere ad maiorem perfectionem, intendit ad minorem.* Ex quibus efficax ratio deducitur ad probandam secundam hoc modo, natura quantum est ex se, hoc est primaria intentione intendit effectũ producere cum omni perfectione debita suæ speciei, quod si hoc non potest consequi ob defectum aliquem, 46
vel impedientem causam, intẽdit saltem eum producere subesse imperfecto, & hoc quidem nõ primaria intentione, vt patet, sed secundaria suc cedẽte loco primariæ, quando hæc non potest ad effectum perduci naturaliter, sed monstrum dicit effectũ naturalem cum imperfectionibus ex excessu, vel defectu per accidens cõtingentibus; ergo per se intentum est secundaria intentione. Et id quidem non solum ab vniuersalibus causis, nec solum à particularibus simul sumptis, vel cum causa impediente, sed à quacunq. causa secunda per se

ad

ad illum concurrente, quia æquè probat ratio de omnibus, ac de singulis, neque opus est ad solas vniuersales recurrere, quia æquè probat de particularibus. Sed nec opus est recurrere ad causam impedientem, à qua nõ potest esse vllo per se intentum monstrum, quia nulla causa per se intendit impedire generationem, nec primaria, nec secundaria intentione, sed solum producere proprium effectũ, ad quem omnino per accidens est, ꝙ generatio impediatur, vel mõstrum generetur.

47 Sed aduersus hanc secundam conclusionem potest esse argu. difficile, quia mõstrum, vt ex definitione eius superius designata cõstat est effectũ per accidens, & raro contingens; ergo est effectus casualis, sed casuale est, quod sequitur præter intentionẽ causæ per se operãtis, vt probat percusio lapidis descendentis; ergo pugnat cum ratione effectus casualis, ꝙ vllo modo sit per se intentus à natura, & ex consequenti cum ratione mõstri, quod effectus casualis est. Respõdeo, concedendo primum antecedẽs, quod monstrum sit effectus per accidens simpliciter loquendo, quia per se intentum simpliciter illud solum dicitur, quod intẽditur primaria intentione, quod vero secundaria tantum, non nisi secundum quid, & ideo simpliciter dicitur euenire per accidens, & præter intentionem, & si raro eueniat, dicitur etiam casuale, si à causa naturali, fortuitũ vero, si à causa libera: & cum monstrum non sit per se intentum primaria intẽtione, sed solum secundaria, & raro etiam eueniat, casuale simpliciter vocatur.

48 Itaque non pugnant secum duo hæc, videlicet, aliquid esse per se intentũ secundaria intentione, & esse simpliciter præter intentionem; cum intẽtio simpliciter de sola primaria dicatur, de secundaria vero secundum quid. Nec etiam esse per se intẽtum secundaria intentione, & simpliciter euenire per accidens, & casuale vocari, aut fortuitũ, si raro eueniat. Ideo dicimus monstrum esse effectum per se, & per accidens diuersis considerationibus, & appellationibus, atq. etiã esse per se intentum à natura, & esse effectum per accidens, atq. casuale. Est quidem effectus per se solum secundum quid, in quantum intentum à natura saltem secundaria intentione, sed per accidẽs simpliciter, in quãtum non cadit sub primaria eius intentione, & quia solum est necessarium, semper, aut frequenter euenire ea, quæ primaria intentione naturæ intenduntur, quæ vero secundaria possunt raro euenire, & casualia vocari, non repugnat, quod monstrum sit per se intentum secundaria intentione naturæ, & raro eueniat, & propterea casuale dicatur, si enim sumãtur à natura, tanquam medium, ad illa, quæ per se primo intendũtur, semper, aut frequẽter euenient, vt patet de corruptione rerum, nõ minus semper, aut frequẽter saltem euenientе, quam generatione earundem. Si vero eueniant ex aliqua causa impediẽte, aut ex imbecilitate causæ per se, raro solent euenire, sed nihilominus per se intenta dicuntur secundaria intentione, & ita se habent monstra.

Sed rursus argui potest cõtra hãc doctrinam, nam ex ea sequitur nullũ dari effectum purè casualem, & omnino præter intẽtionem naturæ. Probatur consequentia, quia omnis effectus erit per se intentus, saltem secũdaria intentione, quod sufficiet; ergo non omnino præter intentionem naturæ, nec omnino per accidẽs, nec ideo omnino, vel purè casualis. Quod 49

con-

contradicit doctrinæ Aristo. & omnium. Huic tamen argu. neganda est cõsequentia, quod nullus effectus purè casualis, & omnino præter intentionem naturæ detur, quia causa per accidens duplex est, & etiam duplex effectus per accidẽs, vna est causa purè per accidens, quæ nec per se primo, nec per se secundo influit in effectũ, sed omnino per accidens, & ideo effectus sequitur omnino præter intentionẽ eius, & dicitur purè per accidẽs, & purè casualis, & talis est percussio à lapide descendente, & lapis ipse descendens talis causa. Non dicitur autẽ talis causa influere vllo modo per se, quia effectus, qui sequitur, non habet naturalem connexionem cum eo, quem per se primo intẽdit, nec ad illum aliquo modo pertinet, ideo cõiunctio causæ cum eo non potest esse vllo modo per se, sed per accidens omnino est, & casualis semper vocatur. Alia est causa non purè per accidens, quia licet non per se primo influat in effectum, ex cõsequenti tamen influit, quia effectus, qui sequitur naturalem habet connexionem, cum eo, quem per se primo intendebat, aut propter imbecilitatem eiusdem causæ per se, aut propter aliam causam cõtrariam naturaliter ei coniunctam. Et effectus talis causæ non sequitur purè per accidens, licet raro eueniat, sed aliquo modo per se, nec dicitur purè casualis, sicut primus, sed aliquo modo procedens ex intentione naturæ saltem secũdaria.

Tertia cõclusio, si natura sumatur
50 pro causa prima producente, ordinãte, ac dirigente secundas, tam vniuersales, quã particulares ad productionem suorum effectuum, verum est, ac necessarium simpliciter, quod monstrum sit per se intentum à natura, & non sit effectus per accidens, neq. casualis, sed per se. Quam vt simul explicemus, & probemus, notandum est, voluntatem diuinam, per quam concurrit ad productionem monstri duplicem esse nostro modo intelligendi, prima est quasi conditionata (quam antecedentem, & inefficacem vocant theologi) per quam concurrit cum causa impedita, tribuens ei concursum suæ imbecilitati proportionatum, per quem posset effectum producere secundum perfectionem per se primo intentam, nisi obstaret causa impediens, quam nõ potest vincere cum tali concursu, sed non datur ei maior, quia prima causa concurrit cum secundis sese accomodãs conditioni earũ, & ideo non tribuit eis omnem concursum, quem posset, imo neque omnem, qui necessarius 51
foret ad vincendũ contrarias superuenientes, & efficaciter producẽdos effectus iuxta primariam intentionẽ, sed solum illum, quem natura earum petit, & cum natura impedientis causæ postulet maiorem, maior ei conceditur, & minor causæ intendenti generationem, quia conditio eius non postulat maiorem: vnde ita concurrit Deus cum vtraque, vt simul permittat hanc ab illa superari, & monstrum sequi, quod ideo dicimus intẽdere alia voluntate, quę vocatur absoluta, & efficax, per quam efficaciter vult causam per se intendentem generationem, vel ab impediẽte, vel a propria imbecilitate vinci, & ita non producere effectum in sua perfectione, vt intendebat, sed cum imperfectione, & defectu, cum quo generatur monstrum. Et ecce quo pacto effectus, qui dicitur per accidens simpliciter respectu causarum secundarum, respectu primæ dicitur simpliciter per se, quia ex voluntate absoluta, & efficaci eius prouenit, vt

causæ

causæ secundæ ita ordinentur, quod prima earum intentio impediatur, & solum sequatur effectus secundariæ intentionis, qui licet respectu illarũ præter intentionem dicatur, per accidens, & casualis, sed respectu primæ causæ per se intentus, & non casualis dicitur.

Ad arg. primæ opinionis concedẽ
52 da est maior, ꝙ monstrum, vt tale sit malum naturæ, sed minor distinguenda, quod nemo intendens ad malum operetur, nam de primaria intentione verum est, non de secundaria, etiã in malo morali, quod est peccatum, & malũ simpliciter, & nihilominus illud secundario intendit peccãs, quia eo ipso, quod per se primo vult obiectum cõtra rationem, & legem Dei, ex consequenti, & secundario vult malitiam peccati necessario subsecutam. Non est ergo contra rationem mõstri, etiam formalem, quod sit intentum à natura secũdaria intentione, licet primaria intendi repugnet. Sed à primo agente potest per se intendi, quia malum naturæ nõ est malũ simpliciter, sed aliquid habet entitatis, & bonitatis positiuæ, licet imperfectæ, quã potest Deus per se intendere, licet non possit intendere malum morale, quod est peccatum, quia nihil habet bonitatis in sua ratione formali, quæ per se ab eo intẽdi possit, sed omnino est recessus à sua voluntate.

Ad arg. 2 opin. concedendum est
53 antecedens, sed distinguendum consequens, quod repugnet causam per se generationis per se intendere, ꝙ effectus deficiat à perfectione debita suæ speciei, nã de primaria intentione verũ est, de secundaria falsum, vt explicatum est à nobis.

Argum. 3. opinionis concedendũ est, quantum pertinet ad causam secundam per se intendentem generationem, ab hac enim per se secundo intentum est monstrũ, sed à causa impediẽte nullo modo, sed omnino pręter intentionem eius sequitur, quia impedimentum nõ habet naturalem connexionem cum effectu, quem per se intendit talis causa, nempe cũ productione caloris, sed ex cõcursu omnino per accidens cum generatione effectus per se intenti ab alia sequitur, sicut percusio lapidis ex concursu omnino per accidens cũ homine. Fundamentum denique vltimæ opinionis nihil probat, quia sicut certũ est de causis secundis particularibus primaria intentione intendere, quod effectus consequatur omnem perfectionem debitam suæ speciei, ita est certum hoc idem intendere causas secũdas vniuersales. Et sicut est etiam certum de illis secundaria intentione intendere, quod idem effectus generetur cum tali defectu, supposito, quod non possunt perfectionem per se primo intentã ei tribuere, ita est certum hoc idem intendere causas 54
vniuersales, supposito, quod non possunt mediis particularibus eandem perfectionem intentam ei tribuere. Itaq. nullum est discrimen inter particulares, & vniuersales causas comparatas ad monstrum, sed sicut ab illis non potest esse per se intentum primaria intentione, & necesse est, per se illud intendere intentione secundaria, ita de vniuersalibus dicendum sit. Et hæc de secundo lib. annotasse sufficiat.

Finis secundi libri Physicorum.

IN TERTIVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

1 DEFINIENS Aristo. naturam in initio secundi lib. collocauit motum in definitione eius, cuius natura statim explicari debuit, vt definitio eadem perfectè cognosceretur, atque etiam, vt prima passio entis naturalis, (quod propriũ est obiectum totius philosophiæ naturalis, de illo posset in hoc opere demonstrare. Et quia motus de genere continuorum est, quibus conuenit finita esse, vel infinita statim explicato motu debuit explicari infinitum, horum igitur duorum notitiam tradit Arist. in hoc 3. lib. quem propterea in duas partes diuidere possumus, nam in prima parte agit Arist. de his, quæ ad motum pertinent per tria capita, & in 2. de his, quæ pertinent ad infinitum per alia quinque.

CAPVT PRIMVM.

TEXT. ARIST.

Quoniam autem natura quidẽ est principium motus, & mutationis, &c.

Breuis expositio tex.

2 INTENTVM Arist. cap. præsenti est, quædam nobis tradere necessaria ad inueniendam definitionẽ motus, quam cap. sequenti assignat. Hęc autem sunt duo, nempe tres diuisiones, & propositio quædam vniuersalis pertinens ad naturam, & species eiusdem motus, & ideo in duas partes diuiditur caput.

Prima diuisio est eorum, quę sunt, quædam sunt in actu, & non in potẽtia: quædam in potentia, & non in actu: alia partim in actu, & partim in potentia. Illud dicitur esse in actu tã tũ, quod habet formam in summo gradu perfectionis, quem talis forma potest habere naturaliter, vt ignis habet calorem in summo gradu, quẽ vocamus, vt 8. & ideo non est vllo modo in potentia calidũ, sed in actu tantum. Aliud est solũ in potentia, quod nihil caloris habet, licet habere illũ possit, vt aqua. Aliud tãdem partim in actu est, & partim in potẽtia, quia aliquid formæ habet, & aliud ei restat acquirendum, & ita se habet lignum, dum calefit.

Secunda diuisio est entis in actu, vel vt cõmune quid ad actum, & potẽtiam in hoc aliquid, quod est substantia, & in quantũ, quale, & ad aliquid, ac reliqua decem prædicamenta omnibus nota. 3

Tertia vero diuisio est solius relationis est, quæ relatiuè dicuntur (ait) Arist, quædam dicuntur per superabundantiam, & defectum, vt duplum, & dimidium, alia secundum

actiuum,

actiuum, & passiuum, vt motiuum, & mobile. His diuisionibus traditis in prima parte; quandam propositionē vniuersalem proponit in secūda pertinentē ad naturā motus, & est hæc. *Motus non est præter res ipsas, circa quas versatur*, quasi dicat motum non esse extraneum ab illis prædicamētis, circa quæ versatur, sed ad naturam eorum pertinere tanquam modum, & ita sicut quatuor sunt generantis, circa quæ versatur, nempe substantia, quātitas, qualitas, & vbi, ita quatuor sunt genera motuū, generatio, quæ versatur circa substantiam, augmentatio, circa quātitatem, alteratio, circa qualitatem, & latio, aut motus localis circa prædicamentum vbi.

CAP. SECVNDVM.

TEXTVS ARIST.

Diuisio autē secundū vnūquodq. genus, hoc quidē esse actu, aliud autem potentia eius, &c.

Breuis expositio tex.

4 INtentum Arist. in hoc secundo capite est assignare definitionē motus. Diuiditur autē in duas partes, in prima assignat definitionē motus, & singulas partes eius explicat, in secūda docet motū nō esse actū mouētis, sed mobilis. Definitio motus talis, est motus est, *actus entis in potentia, secundū, quod in potentia*. Si enim verū est, quod aliquid solū est in actu, & aliud solū in potentia, aliud tandē partim in actu, & partim in potentia, certū est illud, quod solū est in actu, vt tali, non moueri, sed quiescere in actu illo, nec mouetur, dum solam habet potentiam ad talem actum, sed in ea etiā quiescit, alioqui omne, quod habet potētiam ad aliquid, eo ipso esset in perpetuo motu, quod patet esse falsum, restat igitur vt illud moueatur, quod partim de actu habet, & partim ex reliquo habēdum. Gratia exempli, lignum non mouetur ad calorē, dum solum habet potentiam ad illū, nec dum iam habet quidquid habere potest, sed dum aliquē gradum eius habet, & alius, vel alij gradus restant ei acquirendi, & ideo asserit bene definitio, quod motus sit actus entis, existentis quidem partim in actu, & partim in potentia, & secundū, quod in potētia est ei conueniens. Duplex nāq. actus est, vnus perfectus, qui solū habet constituere subiectū in actu, & nō relinquit eum in potētia, vt calor summus, alter est imperfectus, qui constituit quidem subiectum in actu, non tamen omnino, sed ex parte, atq. etiā ex parte relinquit illud in potentia ad aliquid eiusdem formæ suscipiendum. Sed actus iste imperfectus adhuc est duplex, vnus qui licet imperfectus sit, simpliciter tamen constituit subiectum in actu, nō ordinans illud ad vlteriorem perfectionem, & talis est calor remissus existens in aqua, dum iam non calefit, alius est actus imperfectus ita actuans imperfectè subiectum, vt illud simul ordinet ad vlteriorē perfectionem recipiendam, & talis est motus, qui ideo dicitur actus entis in potētia, vt significetur esse imperfectū, & secundum quod in potentia, vt significetur alia eius imperfectio, quia non solum, non plenè actuat, sed sic imperfecte, vt ex propria ratione ordinet idē subiectū ad vlteriorē perfectionē eiusdē formæ adquirēdam, quod nō habet calor remissus, duas itaq. imperfectiones motus voluit significare Aristoteles illis duabus particulis definitionis. *Actus entis in potentia, & secundum, quod est in potentia*, vt calefactio est actus ligni existentis in potentia,

tentia,quia dum mouetur,aliquid iã caloris habet,sed ita calefactio illud actuat,vt ordinet simul ad vlteriorẽ calorem recipiendum,& hoc est esse actum eius,& quia calor remissus nõ habet secundum, licet primum habeat,non est motus.

5 Probat singulas partes definitionis, & prima, quod motus sit, *actus*, hac ratione,id per quod aliquid constituitur formaliter in actu: cũ prius esset in potentia, est actus eius, sed dum aliquid mouetur,per motum ipsum constituitur in actu: cum prius esset in potentia, vt ædificabile dicit potentiam,& dum ædificatur,dicimus reduci ad actum,ædificatio autem motus est:ergo motus est actus. Secundã particulã,quod sit,*actus existentis in potentia*,sic probat,actus dicitur proprius alicuius, in quo semper inuenitur,& non in alio,vt lumẽ est proprius actus diaphani,quia nũquã inuenitur in alio corpore,sed motus semper reperitur in eo, quod est in potentia,& nunquã in alio; ergo proprius actus est existentis in potẽtiã. Probat tandem,tertiã,nempe, *in quantum est in potentia*,quia id,quod mouetur,præsupponitur esse ens actu,alioqui non posset moueri ; ergo motus est actus existentis in actu, sed quia non conuenit ei, vt est in actu, quia pro eo adquirendo,quod aliquid iam habet actu,non mouetur, sed pro eo solo,quod non habet,vt illud consequatur;ergo non satis esset dicere in definitione,quod motus sit actus existentis in potentia, sed necesse fuit
6 addere,*secundum quod est in potentia*, vt hoc exemplo fit manifestum, æs est in potentia ad formam statuæ, & est etiam actu æs,non tamen conuenit ei motus,per quem formatur in statuã, in quantũ est actu æs,alioqui semper moueretur;ergo conuenit ei,in quantum est in potentia ad statuam.

In secunda parte capitis docet motum esse actum mobilis, & non mouentis, nam cum contingat aliquid simul mouere aliud, & etiam moueri,vt dum ignis calefacit aquam,frigifieri ab ea, posset aliquis dubitare, an igni conueniat motus in frigidationis,vt mouens est, vel vt mobili. Et respondet Aristoteles, non cõuenire ei,vt mouẽti,sed vt mobili,quod sic probat, mouere aliud habet aliquid per virtutem motiuam, quam actu possidet, vt ignis mouet à quã motu calefactionis per virtutem caloris,quem actu habet,sed motus est actus entis in potentia, inquantum est inpotentia; hoc est in quãtũ tẽdit ad adquirendũ id, quod nõ habet,ergo nõ est actus mouẽtis, aut motiui, vt talis,sed mobilis,vt mobile est,& ideo hoc etiã modo definiri potest motus, *est actus mobilis,prout mobile est:*

CAP. III. QVOD ACTIO & passio sint idem motus.

TEXT. ARIST.

Et ꝙ dubitatur,etiã manifestũ est, ꝙ motus est in ipso mobili,&c.

Breuis expositio text.

INtentum huius capitis est ostendere eundem motum realem esse,qui procedit à mouente, & recipitur in 7
mobili,& esse actum vtriusq. sed ratione formali distinctum, vt procedit à mouente,& vt recipitur in mobili, & sub ratione illa formali esse actionem, sub hac vero passionem. Diuiditur autẽ in tres partes,in prima per modum dubii,vel quæstionis proponit, an idem sit actus motiui, & mobilis, vel diuersi, dubiãq. reddit

dit quæstionem arguens in fauorem vtriusq.partis.In secunda respondet quæstioni pro affirmatiua parte, & in tertia soluit argumenta negatiuę. Motus procedit à mouente, & recipitur in mobili, merito ergo dubitatur, an idem motus sit actus mouentis,& mobilis,& cum motus sit actus entis,idem est,ac si dubitetur,an idē motus,qui est actus mouentis,sit etiā actus mobilis, vel alius sit actus mouētis,&alius sit actus mobilis. Et rursus cum motus, vt egreditur ab mouente,vel agente sit actio, & vt recipitur in mobili, vel passo sit passio, idem est etiā, ac si dubitetur, an actio, & passio sint idem actus realis, vel diuersi. Et probatur quod sint diuersi hoc arg. actus mouentis est actio,actus mobilis est passio,actio, & passio sunt diuersi actus; ergo actus motiui,seu mouentis,& mobilis non est idem,sed diuersus. Minorem sic probat,qoia si actio,&passio sint idē actus,secuntur quatuor inconuenientia:primum,quod rerū specie diuersarum quales sunt motiuum,& mobile,sit idem actus. Secundū,quod simpliciter dicēdum sit idem esse actionem cum passione, vt quod idem sit doctio,quæ est actus agētis, cum doctrina,quæ est actus addiscentis. Tertiū, quod idē sit agere,& pati,docere, & addiscere. Quartū,quod omne docens addiscat,& omne agens patiatur,quæ omnia falsa sūt;ergo falsum erit,quod idem sit actus mouentis,& mobilis. Proposita vero parte, quod sint idem actus, ita arguit. Si essent diuersi, aut vterque esset in agente,
8 aut vterq.in passo, seu mobili,vel actio in agēte, & passio in patiēte,vel è contra in agente passio, & in patiēte actio,sed nullo ex his modis se habere possunt; ergo non sunt diuersi. Minorem solum probat Arist, quantū ad secūdū,& tertiū membrum, quia euidens per se est, quod si essent diuersi actus, neq. vterque posset esse in mouente: cum motus sit actus entis in potentia,& actus mobilis,prout mobile est ex cap.præcedēte,quare non potest non esse in immobili, atq. etiā est euidēs ꝙ non possit esse passio in agente, quod non denominat passum. Probat igitur quantū ad secundū,quod non sint diuersi actus, 9
ita vt actus, qui est actio sit in agente,& passio in passio, quia si motus, qui est actio esset in agente, agens moueretur,& ex consequēti omne agens moueretur, & ita moueretur primum agens. Probat consequentiam,quia sicut repugnat non esse albū illud,in quo est albedo, ita nō moueri illud,in quo est motus, & sicut euidēs est,quod si homo,vt homo est albus, omnis homo sit albus, ita est euidēs,ꝙ,si agēs,vt agens mouetur,omne agens moueatur. Probat deniq.quod vterque actus non sit in mobili, quia sequeretur aliquē actū nēpe actionē,nō esset in proprio subiecto,quod est agēs,atq.etiam,quod idem mobile simul moueretur dupli ci motu tendente in eādem formam, & vtrunque est falsum.

10 In secunda parte respondet quæstioni proaffirmatiua parte dicēs motū esse eundē actū realē vtriusq. nēpe mouētis, & mobilis,ab illo quidē egressus, & in hoc receptus, sed distinctū secūdū diuersas rationes formales,vt est actus vnius, & alterius, & ita posse vtrunq. diuersa ratione denominare,nā vt cōsideratur egrediēs ab agēte est actus eius, vt à quo egreditur, & dicitur actio denominans illud agens,sed vt consideratur recipi in passo, dicitur passio,& denomioat subiectum,in quo recipitur passum.

In tertia tandem parte respondet argu. negatiuæ partis, negãdo, quod aliquod inconueniẽs sequatur ex eo, quod idẽ sit actus motiui, & mobilis, quia non est vtriusq; vt subiecti, hoc enim modo impossibile esset, sed vnius est, vt principij, nempe mouentis, & alterius, vt subiecti, nempe mobilis, quod possibile est: cum diuersas rationes formales habeat, egredientis, & recepti, & secundum eas potest vtrũq. denominare. Nec sequitur idẽ esse agere, & pati, aut actionẽ, & passionem, vel docere, & discere, aut doctionẽ, & disciplinã, quia in his locutionibus sumũtur formaliter, & ideo absolute sunt falsæ, nisi addatur esse idem realiter, in quo sensu verę sunt absq. vllo incommodo.

TRACTATVS I.
de Motu.

VT melius ea, quæ pertinẽt ad naturam, & rationem motus discutiãtur, sub vno tractatu proponenda sunt, & per suas quæstiones debito ordine examinanda ex principiis, in his capitibus traditis, & explicatis ab Aristotele.

QVAESTIO I.

An definitio motus assignata ab Aristotele sit bona.

11 PRimum, quod circa motũ præsupponi debet, in quo fundantur cætera est, motũ esse in rerum natura, quod negauit Zeno philosophus antiquior Arist. propter hoc arg. spatiũ, per quod fit motus localis, & latitudo cuiuscũq; formę, quę posset acquiri per motũ est diuisibile in infinitũ; ergo habet infinitas partes proportionales, sed infinitũ nõ est pertransibile; ergo nullã partem spatii potest pertransire mobile per motũ, nec poterit proinde moueri, & ita nec dabitur motus, nec erit possibilis. Hęc tamẽ positio stultitiæ arguit, quia euidens experientia omnibus notissima conuincit moueri corpora de vno loco in alterum, & spatium pertrãsire, sed ea, quæ omnibus sunt manifesta negare stultum est; ergo stultum erit negare motum, bene igitur quidam alius antiquus philosophus de Zenone isto negante motum dicebat, ambulãdo potius, quã rationibus aduersus illum agendo inpugnandum esse, vt vel ipso motu ante oculos eius posito conuinceretur. Arg. autem eius respondet facile Aristo. 6. lib. phys. spatium quidẽ esse in infinitum diuisibile, & infinitis partibus proportionalibus constare, sed partes proportionales nõ facere rem maiorẽ, quia vna nõ est extra aliã, sed plures imo infinitæ includũtur in qualibet, quã re licet spatium infinitis constet, finitum tamen est, & motu etiam finito, sed habente etiã infinitas partes proportionales pertrãnsiri potest, & motus per illud fieri.

Supposito, quod motus sit, scientifico ordine sequitur explicandũ, quid sit, & quãuis alii motum definierit, sola definitio Aristo. recepta est in schola philosophica, quam ideo proponimus examinandã, vt ex ea intelligamus naturam motus. Definitio autem his verbis tradita est ab eo, secũdo cap. huius lib. motus est, *actus entis in potẽtia secundũ, quod in potentia*, quã his arg. impugnamus, vt ex eorũ solutionibus intelligamus sensũ eius, primo, motus ab intrinseco respicit vtrũque terminũ à quo, & ad quem: cũ sit via quædam, & tendẽtia inter illos. sed in definitione motus non explicatur respectus eius ad eosdẽ terminos; sed 12

solum

solum ad subiectum, vt ex verbis est manifestū; ergo nec essentia motus, & ita non erit bona. Secūdo, integra definitio conuenit formæ, quæ acquiritur per motū, vt calori, quæ acquiritur per calefactionem, de qua constat non esse motū; ergo aliis à definito cōuenit, quod vitiosum est. Probatur minor, quia calor remissus, qui producitur in ligno, est actus ligni; ergo est actus entis, & conuenit illi, in quātum est in potentia, nam sic illud actuat, vt relinquat in potentia ad suscipiendum alios gradus intensionis vsque ad octauū; ergo est actus entis in potentia, & secundum quod in potentia, illiq. conuenit integra definitio. Tertio, actus, & forma conuertuntur, sed motus est actus; ergo est forma, & tunc, vel substantialis, aut accidentalis, sed quælibet harū cōstituit rem in determinata specie sui prædicamenti; ergo motus etiam habebit determinatam speciē, & prędicamentum, aduersus sententiam eiusdem Aristotelis illum à prædicamentis excludentem, & ad post prædicamenta relegantem inter modos rerū. Et pręterea, si forma est, duplex erit forma, & duplex actus simul in qualibet re, dum mouetur.

13 Quod vero bona sit definitio, constabit ex singularum partium explicatione, & arg. solutione. Prima igitur particula eius loco generis posita est, *actus*, qui duplex est, perfectus atque substantialis, vt quælibet substātialis forma, & imperfectus, atq. accidentalis, sed accidentalis, & imperfectus adhuc duplex, imperfectus accidentaliter, vel essentialiter: accidētaliter imperfectus dicitur forma accidentalis remissa, vt remissus calor, cui deficit intensio, aut perfectio caloris, quam habet calor vt. 8. sed cum intensio sit perfectio accidentalis, accidentali modo imperfectus dicitur. Alius est actus, nō solum imperfectus, quia accidentalis, sed in sua ratione particulari, & essentialiter quidem, quia imperfectio sibi intrinseca est, sine qua, nec esse, nec intelligi potest, & talis est motus, quia ex sua & intrinseca ratione habet sic esse actū, vt ordinet subiectū ad terminū, quod esse imperfectum, atq. incompletū, vnde statim cessat acquisito termino *actus*, igitur pro genere positus in definitione abstrahit à perfecto, & imperfecto, & ab imperfecto essentialiter, aut accidētaliter, & per cæteras particulas, quæ habent locū differentiæ, determinatur ad actum essentialiter imperfectū, qui est motus. Secūda particula est, *entis in potentia*, quæ non de actiua, sed de passiua intelligitur, nam cum potentia actiua sit forma substantialis, vel accidētalis, actus est; potentia vero in ente respectu motus receptiua tātū, & passiua. Vltima particula est *secundū quod in potentia*, sic explicāda, actuare subiectum relinquēdo illud in potentia dupliciter contingit, negatiuè, & positiuè: relinquere illud in potentia negatiuè, solum est, non plenè actuare potētiam eius, sed aliquid eius relinquere, quod per vlteriores gradus formæ perfectè possit actuari, & hoc habet omnis actus imperfectus, etiā accidētaliter, vt omnis forma in gradu remisso: sed positiuè relinquere subiectum in potentia, non tantū dicit illud non plene actuare, quod in sola negatione perfectè actuationis consistit, sed ex propria ratione ordinare, promouere, ac ducere illud in actum perfectum, & hoc solum habet actus essentialiter imperfectus, qui ex se est via ad perfectum, & talis est motus sic actuās subiectū, vt illud ordinet, & quasi via eius sit ad actū per- 14

fectum, qui est terminus, & hoc est conuenire subiecto, non solum in potentia existenti, quod habent cæteri actus imperfecti, non omnino illud actuantes, sed prout est in potentia, quia sic per motũ actuatur, vt simul ab eo ordinetur ad actum perfectũ, & quasi via eius sit ad illum consequendum. Ex quibus facile soluũtur arg. nam ad primum neganda est minor, quod in definitione non explicetur respectus ad terminos, nam eo ipso, quod dicitur, motum conuenire subiecto, in quantum est in potentia significatur esse viam, & quasi fieri termini, in quem tẽdit, & ab alio procedere, à quo discedit per motum. Ad 2. neganda est maior, quod tota definitio conueniat formæ, quæ per motũ acquiritur, nam licet sit actus entis in potentia, quia non omnino actuat subiectum, sed aliquid potentiæ relinquit actuandum, ipsum tamen non ordinat positiuè ad vlteriorem actum: vnde solum materialiter, & negatiuè dicitur relinquere subiectũ in potentia, & ideo non conuenit illi secũdum, quod est in potentia, quia verbũ hoc positiuam, & formalem ordinationem potentiæ ad actum denotat, quam essentialiter dicit motus. Ad 3. distinguenda est
15 minor cum consequenti, quia sicut actus est duplex, perfectus, & imperfectus, ita etiam forma, & sicut actus imperfectus, alius est imperfectus accidentaliter, & alius essentialiter, ita etiam forma, & motus est actus, & forma essẽtialiter imperfecta, & quasi in fieri, & ideo incompleta, non habens ex se speciem, sed reductiuè reducẽda ad speciem formæ perfectæ, ad quam acquirendã quasi via, & tendentia est, & modus eius, & propterea nõ nisi reductiuè pertinet ad prędicamenta terminorũ, & ad post prædicamenta relegatus est inter modos rerũ. Quod vero additur duplicem esse admittendam formã, & duplicem actum simul in eodem subiecto, nempe formam, quæ acquiritur, & motum, concedendum est inesse imperfecto, & ita vt vna ordinetur ad aliã, & propter illam sit, nempe motus propter terminũ, adueniente autem forma perfecta, quæ est terminus perfectè acquisitus: cessat motus, sicut acquisito termino cessat via & tãdem ex his duabus actibus subordinatis vnus solum actuat, vt modus, nempe motus, non est autem inconueniens simul esse formam, & modum eius in subiecto.

QVAESTIO. II.

An definitio motus cõueniat mutationibus instantaneis, vel solum successiuis.

MOtus duobus modis sumitur, primo, pro quacunque mutatione physica, siue successiua sit, vel instantanea. In qua acceptione generationem substantialem, & suo modo corruptionem, atque etiam illuminationem, & omnes mutationes subito factas comprehendit. Secundo modo sumitur proprius pro solis mutationibus per se successiuis, quæ versantur inter positiuos terminos oppositos habentes latitudinem quandam, non simul, sed successiuè percurrendam, vel transcundam. In qua acceptione sumpsit motum Aristot. 5. lib. physic. & illum distinxit à mutationibus instantaneis, quæ non versantur inter positiuos terminos latitudinem habentes, sed inter esse, & non esse rei, asserens ad tria tantum prædicamenta terminari per se, nempe ad quantitatem, qualitatem, & vbi, & ideo 16

& ideo has solas tres species habere: cum tamen in prima acceptione tot species habeat, quod sunt mutationes diuersæ, non solum successiuæ, sed etiam instantaneę. Quærit igitur titulus quęst. an motus definiatur ab Aristo. per definitionem explicatam quæst. præcedenti, secundum primã acceptionem generalem, vel iuxta secundam specialem.

17 Et prima opinio asserit non sub prima acceptione, sed sub secunda definiri, & propterea definitionem illã non conuenire generationi, nec cæteris mutationibus momentaneis, sed his tantum, quæ per se sunt successiuæ, & proprijssimè appellantur motus. Ita Sotus 3. lib. Phylic. q. 1. Pererius lib. 13. cap. 5. Conim. 3. lib. physic. cap. 1. q. 1. ar. 2. Probatur hoc vnico arg. motus non solum est actus entis in potentia, sed etiam secundum, quod in potentia, qua voce significatur sic actuare subiectum, vt partim illud constituat in actu, & partim relinquat in potẽtia ad partes, vel gradus termini perfectiores suscipiendos, itaque ex parte dicit terminum acquisitum, & ex parte acquirendũ, sed per mutationes instãtaneas simul acquiritur totus terminus, & nõ per partes, vel gradus, cum sit forma indiuisibilis carens gradibus, vel partibus successiuè adquirendis, vt patet de forma substãtiali per generationem facta, & de tota ipsa substantia hominis, vel æqui adæquatè terminante generationem; ergo tales mutationes non constituunt subiectum partim in actu, & partim in potentia, sed simul, & totaliter in actu nullam potentiam ei relinquentes, quia perfectam formam, qui est perfectus actus simul, & perfectè actuans materiam, vel subiectum inducunt, quare nec possunt ei conuenire secundum, quod est in potentia, vt dicitur in definitione motus.

18 Secunda opinio tenet motum definiri ab Aristo. sub prima acceptione comprehendente quascunque mutationes physicas, successiuas, vel instãtaneas, ita D. Th. 3. lib. physic. lect. 7. his verbis. *Accipit enim hic motum Arist. communiter pro mutatione, non autem strictè secundum, quod diuiditur contra generationem, & corruptionem.* Et lib. 5. tex. 7. vbi ita ait. *Aristoteles 3. lib. physic: Vbi motum definiuit, accipit nomen motus secundum, quod est commune omnibus mutationibus.* Idem etiã Simplicius, & Themistius cap. 2. huius libri, & nos eã, non solum, vt probabiliorem, sed vt magis ex mente Aristot. sequimur, quia Arist. cap. 2. tex. 6. huius lib. statim postquam definitionem assignauit exempla eius posuit, nõ solum in mutationibus successiuis, sed etiam in instantaneis, vt in generatione, & corruptione. Præterea, quia eundem motũ voluit hic definire, quẽ in definitione naturæ posuit, sed ibi significat cõmunem mutationem physicã, vt in 2. lib. probauimus; ergo in eadẽ acceptione modo definitur. Sed probatur etiã ratione, quia mutationib. instantaneis cõuenit, quod sint actus entis in potẽtia, nempè materiæ, quę mutatur ad formam, & etiam conueniunt eidem materiæ secũdum, quod est in potentia; ergo conuenit illis integra definitio. Probatur minor, quia generatio sic actuat materiam, vt non solum relinquat eam in potentia ad formã, sed, vt eam ordinet ad illam, tanquam via, ac tendentia in eãdem formam, & tanquã fieri eiusdem; ergo conuenit illi in quantum est in potentia ad formam. Secũdo, mutatio instantanea est actus essentialiter imperfectus constituens materiam partim in actu, & partim in poten-

19 (right margin, beside "niunt eidem materiæ secũdum, quod")

potentia, & vtrũq. habet secundum se, & essentialiter, primum quidem, quia actus est, secũdum vero, quia talis actus ordinans materiam ad vlteriorem actum, qui est forma, & terminus eiusdem generationis; ergo conuenit materiæ, in quantum est in potẽtia ad formam, & ideo est actus entis existentis in potentia, & secundum, quod est in potentia.

Et his arg. non solũ probatur no
20 stra sententia, sed ostenditur deceptio oppositæ, & soluitur eiũs arg. Deceptio autem consistit in eo, quod necessariam putat successionem mutationis, vel latitudinem gradualẽ formæ per eam acquirendæ, vt mutatio ipsa dicatur conuenire subiecto secũdum, quod est in potentia: cum tamẽ necessariũ nõ sit, quia licet simul acquiratur forma, & non per partes, & propterea mutatio nõ sit successiua, sed in momento inducat formã, satis est, quod mutatio, & forma sint duo actus, forma quidem perfectus, mutatio vero imperfectus, & ad eã ordinatus, & eadem mutatio sit prior saltem natura forma, ex vtroq. enim habet, quod prius natura constituat materiam in actu imperfecto ordinã do eam ad perfectum, quod est esse actum eius non solum existẽtis in potentia, sed secundũ, quod est in potẽtia ad vlteriorem actũ, qui est forma. Et ecce quo pacto integra definitio motus saluatur sine successione, & sine eo, ꝙ termin⁹ acquiratur per partes, vel per gradus, & ex cõsequenti accõmodari potest mutationibus instantaneis. Et ex his etiam constat solutum esse arg. cui negandum est illud, quod assumit in antecedenti, videlicet per vltimam particulam definitionis significari, quod mutatio cõstituat subiectum partim in actu, & partim in potentia secundum diuersas partes, vel gradus formæ, sed solũ significatur, quod sit actus essentialiter imperfectus sic actuãs subiectũ, vt illud relinquat in potentia ad vlteriorem actum, qui est terminus eũ intrinseca ordinatione ad illum acquirendum, siue simul, siue per partes, hoc enim non pertinet per se ad rationem mutationis in communi, quę definitur, sed ad particulares modos, vel species eius, vt per se est manifestum.

QVAESTIO. III.

An motus vt definitur in eadem definitione, sit quid vniuocũ ad omnes mutationes, vel analogum.

QVæstione pręcedẽti diximus motum definiri ab Arist. secundum 21
rationem communem omnibus mutationibus, tam instantaneis, quam successiuis, nunc autem consequenter quærimus, an motus sic in cõmuni definitus sit vniuocus respectu omniũ mutationum, vt respectu generationis, illuminationis, augmentationis, alterationis, & lationis, & cæteris mutationibus positiuis, vel analogus: nam si accipiatur, vt commune etiam negatiuis, quales sunt corruptiones, certum est, non esse vniuocũ, sed analogũm; cũ negatiuæ non sint mutationes simpliciter, vel motus, nisi per attributionem ad positiuas.

Circa quæst. sic explicatã est prima opinio, negans vniuocum esse motum ad mutationes particulares, sed potius æquiuocũ, vel ad summũ analogum. Ita videntur sentire antiquiores interpretes, Alex. Simp. Themist. Auerr. & Alber. Magn. in Commentariis 2. cap. & ita sentit Pererius li.

13. cap. 5. Probatur testimonio Aristot. qui in eodem capite docet motum nõ esse præter res, ad quas terminantur, quæ sunt substantia, qualitas, quantitas, & vbi, neque aliquid habere commune mutationes particulares, sicut nihil commune habent prædicamenta ipsa, sed de prædicamentis cõstat nihil habere commune vniuocum; ergo neq. mutationes ipsæ aliquid cõmune vniuocum habent, vnde ratio motus respectu earum non erit vniuoca ex mente Aristo. Probatur etiã ratione, quia mutationes accipiunt vnitatem specificam à terminis, sed terminis nihil datur commune vniuocum, sed vnus est substantia, & reliqua accidentia, quibus nõ datur ratio vniuoca; ergo nec mutationibus datur, sed ratio communis mutationis prius conueniet generationi substantiali, quæ mutatio substantialis est, cæteris vero tanquam mutationibus accidentalibus, non nisi per attributionem ad illam. Secundo, quia vniuocum æqualiter debet conuenire inferioribus, sed communis ratio motus prius, & perfectius conuenit motui locali, quam cæteris, vt docet Aristot. 8. lib. phys. tex. 57. & 58. & D. Tho. 1. p. q. 10. artic. 1. ergo non vniuoce omnibus, sed tanquam quid analogum. Tertio, nihil potest dari vniuocum, quod non sit genus, vt in tractatu nostro de analogia ostendimus, sed motus nõ potest esse genus; ergo nec erit vniuocus. Probatur minor, quia omne genus pertinet per se ad aliquod prædicamentum, sed motus in nullo prædicamento ponitur ab Aristo. sed ad post prædicamenta relegatur cum mutationibus spectalibus; ergo non potest habere rationem vniuocam respectu earum.

Secũda opinio affirmat motum, vt
22 hic definitum ab Aristot, vniuocum esse respectu mutationum particularium. Ita D. Th. in 1. d. 15. q. 4. art. 1. ad 2. his verbis: *Oẽs species motus æqualiter cõueniunt in ratione communi motus, tamen secundum suum esse proprium, motus localis est prior aliis motibus.* Et in 2. d. 2. q. 1. art. 1. ad 3. vbi ita ait. *Motus vt vocatur ad minus in inuentione generis, & ideo omnibus motis ordinatis ad inuicẽ potest vna mensura correspondere.* Ita etiam sentiũt omnes moderni interpretes, inter quos iam est fere communis, & videtur nobis probabilior. Propter hoc arg. vniuoca sunt, quorum nomẽ est commune, ratio vero substantiæ nomini accommodata, hoc est cõceptus significatus per nomen est idẽ in omnibus, eis æqualiter conueniens, sed ita se habet motus, ad omnia inferiora; ergo est vniuocus respectu eorũ. Probatur minor, quia conceptus per motũ significatus explicatur per definitionem, sed definitio conuenit æqualiter omnibus; ergo & motus erit respectu eorum vniuocus. Probo iterum minorem, quia esse actum entis in potentia, secundum quod in potentia nulli conuenit primo, neq. alicui per attributionem ad alterum; ergo æqualiter omnibus. Secũdo, si alicui primo conueniret, maximè generationi, quia est mutatio substantialis, cæteræ vero accidentales, sed ei non conuenit primo, quia esse substãtialem non pertinet ad rationem formalem mutationis, nec tollit, quin ipsa sit accidens formaliter, & ideo accidentalis actus materiæ, & imperfectus, sicut reliquæ mutationes; ergo æqualiter conuenit omnibus, & tanquam quid vniuocum.

Pro solutione argu. alterius opi-
nionis notandum est, quod prædica- 23
mẽta duobus modis comparari possunt inter sese. Primo, vt sub nomine entis, vel accidentis significãtur,

& sic nihil commune vniuocum habere possunt. Secundo, non in entitate, sed in modo aliquo se habendi in ordine ad aliquid extrinsecum, vt in modo fundãdi relationem, aut in modo prioritatis, aut causalitatis, vel alio simili, in quibus nõ repugnat vniuocè conuenire, quia hæc non pertinẽt ad entitatem, in qua habent attributionem, & analogiam, & talis est conuenientia, quam habent in modo terminandi motum, vel mutationem, in qua vniuocè cõueniunt, & motus ipse vniuocus est, respectu omnium motuũ, qui terminantur ad diuersa prædicamenta, sed non est genus eorum, quia (vt quæst. sequenti ostendemus) incompletum quid est, & modus potius, quã res, & propterea, nec genus, nec speciem habet, sed tanquã modus reducitur ad prædicamenta diuersa terminorum.

Ad testimonium igitur Arist. respondet bene D. Th. cap. 1. huius lib. cuius expositionem secuntur cæteri, sensum eius esse, quod motus non sit plures, nec plus se extẽdat, quam res, ad quas terminatur, nec vnum genus vel prædicamentum eis commune constituat, quod non tollit, quin incõpleta, & modalis ratio eius possit esse cõmunis, & vniuoca omnibus motibus specialibus, & quodãmodo prædicamentis ipsis, ad quæ terminatur, non secundum se sumptis, sed secundum modum terminandi motum.

Ad 1. arg. distinguenda est minor,
24 quod terminis motuum nihil detur commune, nam secundum propriam entitatem vera est, secundum rationem modalem terminandi motũ falsa, sicut falsum est, ꝙ nõ detur eis cõmunis ratio vniuoca fundandi, & terminandi relationem realem, vel aliã similem. Ad 2. distinguenda est maior, quod motus localis sit prior, & perfectior cæteris, nam sub communi ratione motus falsa est, sub speciali vero talis motus, vera, & ita intelligitur à D. Tho. vt verba eius à nobis citata docent, ita etiam intelligitur ab Arist. Qua autem ratione, motus localis, vt talis perfectior sit cæteris: dicetur in libris de Cœlo, nam hæc maior perfectio adhuc non est essentialis, sed accidentalis, in ordine ad subiectum, quod minus in potentia supponit, quam cæteri motus. Ad 3. etiam est distinguẽda maior, quod nihil detur vniuocum, quod non sit genus, nã si ratio vniuoca eius sit naturę, genus erit, si vero modalis tantum, non est necessarium esse genus, quia genus naturam dicit aliquo modo completam, & non modum, & cũ ratio motus sit incompleta essentialiter, & ita non sit ratio naturæ, sed modi, ideo non est generica, licet sit vniuoca, sed per modum generis eã concipimus, & particulares mutationes species motus vocamus, & ad prędicamenta terminorum reducimus.

QVAESTIO. IIII.

An motus distinguatur à termino ad quem, vel à mobili realiter, vel solum ratione.

CVm duobus comparatur motus in titulo quæst. nempè cum termi- 25
no ad quem, & cũ subiecto, quod vocatur mobile, & quærit, an ab vtroq; distinguatur realiter, propterea duplicem partẽ habebit quæstio, in prima disputabitur de distinctione motus à termino, in secunda de distinctione eius à mobili. Et circa distinctionem à termino est prima opinio solam distinctionem rationis ponẽs, ita Soncin. 5. Met. q. 16. Burid. 3. lib. phys.

physic.q.2. Albertus Saxoniæ 3. lib. physic. q.4. & 5. Ferra. ibidem q.2. Sotus q.1.& 2. Toletus q.3. Pererius lib.10.cap.10.& Conimb.5.lib. physic.cap.2.q.3.artic.2. Probatur testimonio Arist. 3.lib physic. cap. 1. vbi ait motum nō esse præter res ad quas terminatur, quasi dicat non esse aliā rem distinctam à terminis. Probatur etiam ratione primo, quia motus ex propria ratione est via ad terminū, & fieri eius, sed res prout in fieri, & res iam facta sunt eadem, & solo modo se habendi distingūtur; ergo motus nō est res distincta à termino, sed eadem, & distincta ratione. Secundo, si motus esset res distincta à termino, sequeretur quālibet rem, quæ mouetur, duplici motu realiter distincto moueri, quod patet esse falsum. Probatur consequentia, nam mobile mutatur per receptionem formæ, ad quam terminatur motus, vt corpus dum calefit mutatur per receptionē caloris, quia mutari nō est aliud, quā aliter se habere, nūc, & prius, sed corpus, quod calefit, aliter se habet per receptionem caloris, quam prius se habebat, nam prius non habebat calorem, & modo habet; ergo per receptionem caloris mutatur, & per mutationem constat etiam mutari; ergo si hęc est res distincta à termino, duplici mutatione realiter distincta mutabitur.

26 Secunda opinio ponit distinctionem realem inter motum, & terminum. Ita Venetus 3.lib. physic. ca.3. quem videntur sequi Aureol. apud Capre. in 2.d.1.q.2.art.2.& d.39.q.1.art.3.ad 1.& etiam Capr. ipse. Hispalen. ibidem notab.1. Argēt. d.19. q.1.& Burleus 3.lib. physic. tex. 11. & hanc secuntur iam omnes ferè moderni, & videtur mihi probabilior, & tenenda. Sed hoc modo explicāda est, antequam probetur, duplex est distinctio realis, vna qua distinguntur duæ res, vt Petrus à Ioanne, alia qua distinguitur modus à re, vt subsistentia à natura, quā terminat, & hæc solet vocari distinctio potius ex natura rei, quam realis, quia licet modus sit entitas realis distincta à re, sed cū non sit res, nō tam dicitur distingui distinctione reali, quam distinctione ex natura rei, vel modali per distinctam entitatem modalem.

Sic autem explicata probatur primo, quia tria habet motus diuersa à termino, quæ non possunt conuenire eidem entitati reali; ergo motus, & terminus sunt distinctæ entitates reales. Prob. anteced ēs, quia motus maiori ex parte habet esse successiuū, atque continuum, habet etiam esse viam ad terminum, & hæc habet ex natura rei, & sine dependentia ab intellectu, sed ante operationem eius; & nihil horum habet terminus, etiā realiter, quia potius habet entitatē permanentem, vt substantia, quantitas, vel calor, nec realiter est via, alioqui idem esset via ad seipsum, quod repugnat; ergo necesse est ponere, quod motus sit entitas realis distinctæ à termino. Secundo probatur ex separatione motus à termino, nam ea, quorum vnum separatur ab alio, ita vt permaneat corrupto, vel desinente alio, distinguntur realiter, vt docet expressè Arist.7.lib.Top.cap.1. loco.12. his verbis. *Si alterum interimitur, alterum autem non, profecto non idem sunt.* Et probat ratio, quia dum vnum corrumpitur permanente alio; cum corruptio sit realis, necesse est aliquā entitatem realem corrūpi, sed repugnat eandem entitatem realem desinere, & permanere; ergo necesse est esse plures entitates reales, & non vnam, sed desinente motu permanet 27

termi-

terminus, vt desinente calefactione permanet calor productus per eam; ergo sunt entitates reales distinctæ. Nec soluit arg. quod aliqui respon-
28 dent, aliquid reale desinere desinente motu, non tamen realiter ab eo distinctum, sed sola ratione, & ideo ex tali separatione non probatur distinctio realis. Nã cõtra hoc est, quod separatio fit sine dependentia ab intellectu, & ante operationem eius; & separatur aliquid reale: cum corruptio sit realis; ergo non distinctum per operationem intellectus tãtum, sed ante illam, quod est ex natura rei distingui.

Ad testimonium Arist. respõdeo, sensum eius esse secundum communem expositionem, quod motus non sit præter res ad quas terminatur secundum extensionem, hoc est non habeat plures species, quam sint prædicamenta, ad quæ terminatur, nec habeat commune genus, vel prædicamentum præter illa, de distinctione vero à termino non loquitur Aristo.

Ad 1. arg. concedenda est maior, quod motus sit via ad terminum, & fieri eius, sed minor neganda, quod via, & fieri, non sit entitas realis distincta à termino, imo ex hoc est distincta, quia repugnat idem esse viã ad seipsum realiter, res autẽ in esse, & in fieri non sunt distinctæ, sed eadem cum modo reali distincto, qui est fieri eius; verũ est ergo, quod fieri nõ sit aliud, quam res facta tali modo se habens, sed modus iste cum sit realis, & ex natura rei ei conueniat, entitas realis modalis debet esse à re ipsa distincta, & sic distinguitur motus à termino. Ad 2. concedendum est antecedens, & neganda consequẽtia, quod duplici motu reali moueatur, vel mutetur mobile; & cum dicitur mutari, non esse aliud, quã aliter se habere nunc, & prius, distinguendum est, quia aliter se habere dupliciter cõtingit, in fieri, & in facto esse, & mutari nihil aliud est, quam aliter se habere nunc, & prius in fieri, sed aliter se habere in facto esse, non est mutari, sed mutatũ esse, quod est terminum acquisisse; mobile igitur per solum motum aliter se habet nunc, & prius in fieri, & ideo per solum motum mouetur, aut mutatur, per receptionem vero formæ, non se habet aliter in fieri, sed in facto esse, & ideo receptio formæ, non est mutatio, vel motus. Vnde sequitur, quod licet motus, & terminus sint entitates distinctæ, non tamen sint distinctæ mutationes, vel motus, & ex consequenti, licet vtranque entitatem mobile in se recipiat, non mutatur per eas duplici mutatione, sed vnica, terminata tamen per aliam entitatem distinctã in quam tendit mobile per mutationem, tanquam per viam.

Secũda pars quæst. de distinctione motus à mobili.

Circa distinctionem motus à mobili est prima opinio negans realiter, vel ex natura rei distingui, sed tantum per intellectum. Ita sentiunt fere omnes, quos citauimus in 1. p. pro distinctione rationis motus à termino, quos sequitur Vallesius cõtrouersia 20. ad Tyrones, vbi, licet motum nobiscum distinguat ex natura rei à termino, sola ratione cũ distinguit à mobili. Conimb. vero, qui distinguũt illum à termino sola ratione, asserũt distingui ex natura rei omnem motum à mobili, excepto locali, quem ratione tãtum ab eodem mobili distinguũt, sicut à termino. Arg. huius opinionis vnicum est, quia nõ sunt multiplicandæ entitates reales, 29

sine

sine vrgẽti necessitate, sed nulla vrget necessitas distinguendi realiter motum à mobili, nam sufficiẽter intelligimus moueri corpus ex eo solum, quod diuerso modo se habet in diuersis partibus spatij, seu gradibus formæ, absque aliqua noua entitate reali, quam præter terminũ de nouo in se recipiat; ergo non est ponenda distinctio ex natura rei inter motum, & terminũ. Quod præsertim verum est in motu locali, qui non est aliud, præter quãtitatem mobilis aliter se habentem in diuersis partibus spatij, hoc est diuerso modo distantem, vel præsentem esse respectu spatij, vel partium vniuersi, non ergo distinguitur à mobili, quod est corpus per quantitatem.

Nostra sententia est, eodem pror-
30 sus modo distingui motum à mobili, & à termino, nempe ex natura rei, & quicunque motus, à suo mobili, sicut de quolibet motu diximus, distingui à suo termino. Quod eisdẽ rationib. probatur, quibus probata est distinctio ex natura rei à termino, nam fortius probant distinctionem ex natura rei à mobili, vt facilè potest quisque intelligere, quare non est necessariũ eas repetere, nec minus de motu locali, quam de cæteris, cum clarius sit separari à mobili, quam à termino. Sed probatur vnico argu speciali ad hominem, quia omnes fere, qui sola ratione distingunt motum à termino, etiam sola ratione illum distingunt à mobili, contra quos sic arguo, motus sola ratione distinguitur à termino, & mobili; ergo mobile, & terminus sunt idem realiter cum motu, sed quæcunq; sunt idem realiter cũ aliquo tertio, sunt idem realiter inter se se; ergo mobile, & terminus erũt idem realiter inter se: cum sint idem realiter cum motu; consequẽs est falsum, ergo etiam antecedens. Probo minorẽ, quia falsum est, quod calor qui est terminus calefactionis sit idem realiter cum ligno, quod calefit, & falsum quoque quantitatem terminantem motum augmentationis esse idem realiter cum viuente, quod mouetur eo motu.

Ad arg. neganda est minor, quod non vrgeat necessitas distinguendi motum à mobili ex natura rei, & cũ dicitur satis intelligi moueri corpus ex eo, quod aliter se habet nunc, & prius concedendum est, sed negandũ hoc habere sine noua entitate modali, quod ex eodem colligitur efficaciter, nam si aliter se habet mobile per motũ in diuersis partibus spatij; vel formæ, ergo habet se alio modo, quare non sine nouo modo reali, qui est noua entitas realis, quã ideo necessario esse multiplicandam probat arg. eorum satis efficaciter.

QVAESTIO. V.

An omnis motus realiter sit in mobili.

DE motu augmentationis, & alte-
rationis certum est apud omnes, 31
quod in mobili sit per realem inhæsionem, nam cũ per hos motus acquirantur quantitas, & calor, quæ sunt formæ intrinsicæ, & formaliter inhærentes mobili, necesse est motum, qui est fieri earum in eodem mobili inhærere, nam repugnat formam factã esse in vno subiecto, & fieri in alio. Quæstio ergo reducitur ad motum localem, de quo tenet prima opinio, quod non sit in mobili, sed in loco ipsum circumstante. Et fundamentum huius sententiæ est, quod terminus motus localis non est vbi, sed locus: vnde cum locus nõ sit in locato, sed illud

illud extrinsiceè circũscribat,ita exi-
stimat , nec motum localem esse in
eo, sed in loco ipso, quem acquirere
dicitur. Eo quod acquirit circunscri
ptionem ab eo. Ita Soncinas 5. Meta.
q.4. Greg. in 2.d.1.q.4. art. 1. Heru.
quodlib. 1.q.9. Probatur testimoniis
Arist. ac D. Tho. nam Aristot. 8. lib.
physic. tex. 59. asserit motum localẽ
esse omniũ perfectissimũ quia per il-
lũ nullam formã acquirit mobile, &
ideo minus esse in potentia cẽsetur,
quã in ordine ad cæteros motus; sen
tit ergo Arist. nihil intrinsecum mo
bili esse terminum motus localis, sed
solum acquirere per eum mobile lo-
cum extrinsecum ambientem , & ex
consequenti talem motum non esse
in mobili formaliter, sed in loco ex-
trinseco. Et D. Tho. expressis verbis
idẽ videtur asserere 1.p.p.110.ar.3.
vbi sic loquitur. *Inter omnes motus cor-*
poreos perfectior est motus localis, vt proba
tur 7. lib. physic. cuius ratio est, quia mobile
secundum locum non est in potẽtia ad aliquid
intrinsecum, in quantum huiusmodi . sed solũ
ad aliquid extrinsecũ, scilicet ad locum. Pro
32 batur etiam ratione, quia motus loca
lis , vt nomen ipsum sonat, est motus
ad locum, & acquisitio loci; ergo ter
minus eius est locus , sed locus nihil
intrinsecũ ponit in locato, quod mo
uetur, sed solam denominationẽ ex-
trinsecam à circunscriptione extrin
seca loci ; ergo nec motus localis est
aliquid intrinsecum in mobili, qua-
re, nec in eo esse dicetur per inhæsio
nem, sed in loco ipso circunscriben-
te per motum acquisito . Secundo,
quia si aliquid intrinsecum pro ter-
mino acquireret mobile per motum
localem, esset, vbi, sed hoc non; ergo
nihil acquirit intrinsecũ, & ideo, nec
motus ipse erit aliquid intrinsecum
in mobili. Probatur minor, quia vbi
solam relationem præsentiæ ad spa-
tium, vel distantiæ ad polos importa
re potest : cum nihil aliud intrinse-
cum absolutum excogitari possit, quod
per motum localem acquiratur , sed
ad relationem nõ terminatur motus
per se, vt docet expressè Arist. 5. lib.
physic. cap. 2. ergo vbi non est ter-
minus per se motus localis, sed locus,
in quo erit motus , & non in mobili.
Hæc sententia in doctr. Arist. non
est probabilis, quia Aristo. 3. lib. phy 33
sic. cap. 2. asserit motum esse actum
mobilis, prout mobile est , & cap. 3.
eundem motum esse actum motiui,
& mobilis, motiui quidem, vt à quo,
mobilis vero, vt in quo; ergo euidẽs
est Aristo. sentire, quod motus sit in
mobili, tanquam in subiecto, cui rea-
liter inhæret. 5. etiam lib. physi. c. 2.
docet expresse ad tria tantum prædi
camenta terminari motum per se, ad
quantitatem, qualitatem, & vbi ; er-
go expressa mens eius est , quod vbi
sit terminus motus localis, & non lo
cus, sed, vbi, est in mobili, tanquam
in subiecto ; ergo fieri eius, quod est
motus localis etiam erit in mobili,
tanquam in subiecto. Sed non est mi
nus improbabilis eadem sentẽtia se-
cundum veritatem philosophicam,
quod sic probo . Motus est via inter
duos terminos, à quo, & ad quem, ita
vt ab illo recedat, & ad hũc accedat,
sed quando mobile accedit ad termi
num ad quem, iam non est motus; er-
go repugnat motum recipi in termi-
no ad quem . Probatur minor, quia
primum esse mobilis in termino ad
quẽ est primum nõ esse motus. 2. mo
tus secundum communem sentẽtiam
potest fieri per vacuũ per diuinã po-
tentiam, sed in medio vacui non da-
tur locus ; ergo si in medio sisteret
corpus motum per vacuum , verum
esset, quod motum fuerit, & ex conse
quenti, quod acquisierit propriũ ter
minum,

minum,& non acquisiuit locum ; ergo locus non est terminus proprius motus localis , sed aliquid aliud acquirit mobile,ad quod per se mouebatur , & quod in eo sit , tanquam in subiecto,& cum eo motus ipse.

Ad testimonia Aristo. & D. Tho.
34 respondeo hanc esse differentiam inter motum localem,ex vna parte, & alterationem,& augmentationem ex altera , quod per hos duos motus acquirit mobile formas quasdam, quæ sunt entitates absolutæ,ac permanentes in eo , quantum est ex natura earum,sed per motum localem non acquirit formam, nec entitatem omnino absolutam, sed modum quendam se habendi ad spatium , & ad partes vniuersi : vnde nec omnino absolutum , sed respectum ad extrinsecum includentem , quare non præsupponit subiectum in potētia ad formam absolutam , sed solum ad talem modum,quod est minorem habere potētiam passiuā, & ideo perfectius esse, quantum ad motum pertinet, saltem perfectione accidentali , ex quo habetur motum localem perfectiorem esse cæteris ex ordine ad subiectum minus imperfectum. Itaque Arist. & D.Th.nolunt excludere omnino intrinsecum terminum à motu locali, quem mobile sibi inhærentem acquirat per eum,sed formam tantum absolutam: & ex consequenti , nec negare, quod motus localis sit in mobili per realem inhærentiam.

Ad primum neganda est prima cōsequētia, quod motus localis habeat pro termino per se locum, sed per se terminatur ad vbi,sed quia secūdum ordinem naturalem non potest acquiri,vbi sine loco,ideo ex consequenti dicitur terminari ad locū, & ex hoc vocatur localis,per se vero terminatur ad vbi, & cum 2. arg. asserit non posse terminari ad vbi consistens in sola relatione, negandū est, quia vbi est modus se habēdi corporis ad spatium,absolutus quidem,sed includēs etiam respectum præsentiæ,atque distantię,per quem cognoscitur,& explicatur, ita, vt nisi per eum cognosci à nobis repugnat,& hoc est valde consonum doctrinæ Arist. qui prædicamentum, vbi,posuit distinctum á prædicamento ad aliquid ex vna parte,& ex alia illud enumerauit inter sex vltima,quæ (vt in nřis Commentariis dialecticis ostēdimus) mo 35
dos quosdam absolutos important simul cū respectibus complētibus essētiam eorum, & cum eis collocatis in proprio prædicamento, & nō in prædicamento ad aliquid.Modus itaque absolutus est,vbi,includens respectū secundum dici, & nō purā relationem prædicamētalem,de qua docuit Arist. non terminare motum per se, quare bene potest terminare motum localem per se,& cum sit in corpore, quod mouetur per realem inhæsionem : necesse est in eo etiam recipi motum localem,& non in loco.

QVAESTIO. VI.

An actio sit in agente,tanquam in subiecto,vel in passo.

IN eodem motu sunt actio, & passio,quia vt egreditur ab agente est 36
actio,& vt recipitur in mobili,quod etiā vocatur passum, dicitur passio, sed motu,& passione certum est esse in mobili,& de motu quidem id probauimus quæst. precedēti,de passione vero euidens est : cum pati idem sit,quod recipere, & receptio idem, quod passio ; sed mobile est , quod patitur à mouente; ergo passio in eo debet esse,tanquam in subiecto, solū

ergo

ergo procedit quæstio de actione, an sit in agente, tanquam in subiecto. Est autem duplex actio, immanens, & transiens: actio immanens est illa, per quam nihil extra agẽtem fit, sed ipsa cum suo effectu manet in agente, vt visio, aut operatio intellectus, transiens vero, per quam aliquid extra agentem ipsum procedit, vt calefactio. Et de immanente certum est, esse in agente, tanquam in subiecto, vt visio in vidente, vnde idem est in his actionibus agens, & passum, sed diuersa ratione formali, nã inquantũ per potẽtiam, aut virtutem actiuam elicit actionem, agens dicitur, & in quantum eam in se recipit per potentiam passiuam, dicitur passum, solum ergo dubitatur de actione transeunte, vt de calefactione, an sit in igne, qui est agens, tanquam in subiecto, vel in ligno, quod patitur.

37 Et prima opinio tenet esse in agẽte, tanquam in subiecto, & nõ in passo. Ita Auicen. 2. lib. suæ sufficientiæ cap. 5. Comment. 12. lib. Meta. Cõm. 36. Scotus in 4. d. 13. q. 1. Antonius Andræas in lib. de sex principiis cap. de actione. Caie. 1. p. q. 25. art. 1. Hispa. in 1. d. 27. q. 1. notab. 3. Flandr. 5. lib. Meta. q. 12. artic. 2. Venetus in Suma physic. cap. 18. Probatur testimonio Arist. 2. lib. de Anima tex. 24. & tex. 39. vbi asserit actũ esse in eo, cuius est actus, sed 3. lib. physic. tex. 18. & tex. 20. docet actionẽ esse actũ agentis; ergo ex vtroque sequitur eum sentire, quod actio sit in agẽte, & 8. lib. physic. tex. 9. Probat Deum fecisse mundum ab æterno, quia si in tempore illũ fecisset, mutaretur, sed nõ posset mutari, nisi quia reciperet in se actionem; ergo ex mẽte Arist. in agente est actio. Et D. Tho. idem videtur sentire 2. lib. contra gent. cap. 9. vbi sic ait. *Actio, quæ non est substantia agentis, inest ei, sicut accidens subiecto, & ideo inter nouem prædicamenta computatur.* 38 Sed probatur ratione prima, quia forma denominans in eo esse debet, quod denominat, tanquã in subiecto, sed actio denominat ab agentẽ, vt ex se est manifestum; ergo est in eo, tanquam in subiecto. Et si dicas denominari extrinseca denominatione ab actione, etiam existente in passo, vt paries denominatur dexter, à dexteritate hominis. Contra hoc est, quod agens est concretum prædicamenti actionis, sed prædicamentum actionis non constituitur per solam denominationem extrinsecam, sicut nec reliqua prædicamenta; ergo formalis denominatio esse debet agentis ab actione ei inhærente, sicut formalis est denominatio qualis à qualitate, vt albi ab albedine. Secundo, actu agere est maxima perfectio agẽtis, & constituitur in ratione agentis actualis, vel actualis causæ per actionem, vt in 2. lib. probauimus; ergo actio est perfectio agentis, sed perfectio alicuius debet esse in eo, alioqui nõ perficiet illud; ergo actio debet esse in agente, tanquam in subiecto inhæsionis.

39 Secunda opinio est opposita, quod actio transiens non sit in agente, sed ad passum transeat, & in eo sit, tanquam in subiecto inhæsionis. Ita Alexan. Themist. Simpl. Philop. Alber. Mag. 3. lib. physi. cap. 3. Soncin. 5. Meta. q. 3. Iauel. 9. Meta. q. 15. Pererius lib. 13. cap. 7. Sotus 3. lib. physi. q. 1. Toletus q. 2. Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 3. Ferra. 3. lib. physic. q 4. & 2. lib. cõtra gen. cap. 1. Heru. quodlib. 4. q. 4. & est vera, & tenenda, præsertim in doctrina Aristotelis, in qua non est probabilis opposita. Probatur hoc secundũ, non solum ex hoc 3. lib. cap. 3. sed ex 9. Meta. textu. 16. vbi sic ait.

Acti-

ædificatio nunquam in ædificato simul, & sit, & est cum domo, & 2. lib. de anima tex. 140. *Sicut enim actio, & passio in patiente est sed non in agente, sic, & ipsius sensibilis actus in ipso sensitiuo existit*. Nec minus est expressa apud D. Thom. 9. libr. Metaphys. lectio 9. his verbis. *Quando per actionem potentiæ constituitur aliquid operatum, illa actio perficit operatum, & non operantem. vnde est in operato; sicut actio, & perfectio eius, non autem in agente*. Et probatur dupli-
40 ci ratione efficacissima, prima est ipsiusmet Aristotelis cap. 3. sic procedens, impossibile est motum, vel mutationem esse in aliquo, tanquam in subiecto, quin illud mutetur, si ergo motus, qui est actio esset in agente, repugnaret agens non moueri, dum agit, & ita primum agens moueretur, dum agit, quod de illo, & omnibus aperte falsum est, quia agens actione transeunte non necessario, nec per se mouetur, licet eo tingat moueri aliquando. Secundo probatur ex idẽtitate reali actionis, & passionis hoc modo, actio, & passio sunt idem motus realis, & idem realis actus; ergo repugnat, quod vnus iste actus sit in duobus subiectis, sed vbi passio est, necesse est actionem esse, & de passione constat, quod in passo sit, quia denominat ipsum formaliter; ergo necesse est etiã concedere, quod actio sit in eodem passo, tanquam in subiecto, vel quod sit alius actus realiter distinctus à passione, & illa sit in agente, & hæc in passo, quod probatur esse falsum, quia passio non est aliud, quam actio vt recepta in passo, ita, vt sicut Aristoteles expresse docuit cap. 3. huius lib. actio sit actus agentis, vt à quo, & passi, vt in quo, vel actus agentis, vt motiui, & patientis, vt mobilis.

Ad testimonia vero Aristotelis, & D. Tho. respondeo vtrunq. asserere, 41
quod actio sit actus agentis, non vt in quo, sed vt à quo, & si aliquando videntur dicere, quod sit in eo, vt in quo, de actione immanenti intelligunt, non de transeunte. Quod vero Aristoteles probauit, Deum non produxisse mundũ in tempore, quia mutaretur, non processit ex eo, quod putauerit actionem transeũtem esse in agente, sed ex eo, quod errore forte deceptus putauit Deũ nihil posse ex tẽpore agere circa creaturas, nisi per nouum, & temporaneum actum voluntatis, quem ab æterno non habuerit, quo supposito mutaretur absque dubio mũdum in tempore creando, quia nouum actum voluntatis haberet, quem ab æterno nõ habent, quod non potest esse verum, sine mutatione eius. Sed veritas est potuisse eum creare in tempore, sicut creauit, sine nouo, ac temporaneo actu voluntatis, sed per eum, quem ab æterno habuit creandi mundum tempore, quo illum creauit, & eodem modo, quidquid in tempore disponit, & efficit circa creaturas, efficit, ac disponit, per actum æternum, quo decreuit ab æterno illa efficere, ac disponere in tempore, & ideo non mutatur faciens ex tempore, quod ab æterno non fecit.

Ad primum distinguenda est ma- 42
ior, quia forma duplex est, intrinseca, & extrinseca, & ideo denominatio etiam vna est formalis à forma inhærente, & alia extrinseca, à forma existente in alio, sicut paries dicitur visus à visione existẽte, non in se, sed in oculo, & hoc modo se habet actio respectu agentis, nempe tanquã forma extrinseca, quæ cum inhæreat passo principium, à quo procedit, denominat extrinsecè agẽs. Quod vero

X dici-

dicitur agens esse concretum prædicamenti actionis, concedendum est, sed negandum, quod intrinsecum, nā concretum actionis ex propria conditione habet, quod sit extrinsecum, sed non ideo prædicamentum actionis constituitur per solam denominationem extrinsecam, quia abstracta accidentium propriæ pertinent ad prædicamēta, & ideo actio est genus supremum prædicamenti actionis in abstracto, licet concretum extrinsecum habeat, quod nihil refert. Ad 2. argum. distinguēda est maior, quod actu agere sit maxima perfectio agētis, nam agens per actionem extrinseca tantum ratione se perficit, in quātum per eam se communicat alteri, quod maxima perfectio est, sed extrinseca sibi, intrinsecè vero perficit aliud, circa quod agit, & producit effectum, in quo propterea est actio tā quàm in subiecto cum effectu ipso, & non in agente, nisi tanquā in principio à quo egreditur, qua ratione proprius etiam actus eius est. Itaque actio actus est vtriusque, nempe agentis, & passi, sed illius tanquam principii, & huius tanquam subiecti.

QVAESTIO VII.

Quonammodo distinguantur actio, & passio inter se, & à motu.

43 CErtum est apud Aristo. & omnes, quod motus sit idem actus realis qui egreditur ab agente, & recipitur in passo, & ideo, quod tria hæc non sint res distinctæ, sed vna, & eadem, quomodo autem, vel quod distinguātur actio, & passio inter se, & à motu, satis difficile est explicare, & propterea hanc rationē distinguendi ea quærit titulus quæstionis. Habebit autem quæstio duplicem partem. In prima disputabitur de distinctione actionis, & passionis inter se. In secunda de distinctione motus ab vtraque. Et circa primā est prima opinio asserentium actionem, & passionem esse duos actus realiter distinctos, ita vt actio sit in agēte, & passio in passo. Ita locuti sunt plures ex his, qui tenuerunt actionem transeuntē esse in agente, quod constat non posse sustineri, nisi ponātur actio, & passio realiter distinctæ, nā in subiectis realiter distinctis repugnat inhærere idē accidens reale: cum ergo agens, & passum distinguātur realiter, si actio est in agēte, & passio in passo, necesse est, esse actus distinctos realiter.

Sed hæc opinio in doctrina Arist. non potest sustineri. Probatur euidēter, quia cap. 3. huius lib. non solum docet, sed probat actionē, & passionem esse eundem actum realem, agentis, vt à quo, & passi, vt in quo. Quod vero sit falsa, sic probo, quia pati nō est aliud, quam recipi in passo illud idem, quod egreditur ab agente, nō est enim aliud, quod in passo recipiatur, ergo nec passio erit aliud, quàm receptio eius, quod ab agēte egreditur. Vnde sequitur passionem esse actum realem receptum in passo, & egressum ab agente, sed vt egressus ab agente est actio, ergo idem met actus realis, qui est passio, est etiam actio, & non alter ab eo distinctus. 44

Secunda opinio asserit actionem, & passionem non esse distinctos actus, sed vnum, sed connotare diuersas relationes reales prędicamētales, nam actio connotat relationem agētis ad passum, passio verò relationē passi ad agentem, ideo licet non distinguantur realiter ex per se significato, quod est idem actus egrediens ab agente, & receptus in passo, distinguūtur tamē realiter ex cōnotato, nēpe

pe ex parte relationum, quarum vna est in agente, & alia in passo, connotãtur vero in obliquo nomine actionis, & passionis. Ita Conimb. 3. lib. Physi. Comm. 9. Capr. in 2. d. 1. q. 1. artic. 1. & 3. Soncin. 5. lib. Metaphy. q. 3. Probãt, quia ex actione resultat in agente relatio ad passum, & ex passione in passo relatio ad agens; ergo eas connotant. Sed hæc etiã fal
45 sa est, quia licet non ponat actionẽ, & passionẽ esse actus distinctos, vel secundum proprias entitates distingui, ex adiuncto tamen, quod connotant, distingui asserit, quod ita probo esse falsum. Actio, & passio sunt priores natura relationibus agentis, & passi; cum sint rationes eas fundãdi; ergo integra significatio earum non dicit necessariam connexionem cum eisdem relationibus, quare non possunt eas connotare. Probatur cõsequentia, quia significatio nominis connotantis aliud necessariam habet connexionem cum re connotata, vt significatio albi cum corpore. Probatur etiam, quia si per impossibile actionem, & passionem non consequerentur tales relationes haberent sua integra significata; ergo non possunt per se connotare tales relationes.

Nostra igitur sententia expressa
46 in doctrina Aristo. est, quod actio, & passio non distinguãtur realiter, sed sint idem actus egressus ab agente, & receptus in passo, distingui autem nõ ante operationem intellectus, sed ab eodem intellectu cum fundamento in reipsa, quia cum ille idem actus, egrediatur ab vno, & recipiatur in alio, fundamentum habet, vt intellectus illum cognoscat vno conceptu, vt egredientem, non considerando, quod recipiatur in passo, & alio, vt receptum in passo, non considerãdo, quod egrediatur ab agẽte, & hoc est per diuersos conceptus illum concipere, & ratione formali, quasi in duos actus eum distinguere. Itaq. licet ante operationẽ intellectus actus iste egrediatur ab agẽte, & recipiatur in passo, & ideo ante intellectũ sint egressio, & receptio, nõ tamen distinctæ, sed idem prorsus, nisi diuersis, ac limitatis conceptibus, & quasi partialibus concipiantur. Ad arg. vero secund. opinionis negandũ est actionem, & passionem connotare illas relationes, quia licet sint rationes fundandi eas, priores tamẽ natura sunt, & ab eis nullo modo dependent, quare, nec possunt eas connotare.

Secunda pars quæst.

Restat distinctio motus ab actione, & passione, in qua maior est difficultas. Et prima opinio est com 47
mentatoris, quam Soncinas retulit vbisupra, asserentis eodem modo distingui motũ ab actione, & passione realiter, nõ ex per se significato, sed ex cõnotato, quia connotat relationẽ realẽ ad terminũ ad quẽ, à quo specificatur, & distinctã quidem realiter ab illis relationibus, quas actio, & passio connotare dixit. Sed hæc sententia aperte falsa est, quia etiam si motus nullam diceret relationem ad terminum: eandem haberet significationem, ac modo habet, & tamen nõ connotaret talem relationem; ergo nec modo eã connotat. Secundo, quia non est certum, motũ distingui à termino ex natura rei; ergo nec est certum dicere relationem realẽ ad illũ, & ex consequenti non erit certa talis connotatio, nec talis distinctio, & tãdem, quia eandem relationem dicũt ad terminum actio, & passio, vt probabitur; ergo per connotationẽ eius non potest distingui ab eis motus.

Secunda opinio est ex directo op-

 posita,

posita, non solũ nõ distinguens motũ ab actione, & passione realiter, sed neq. ratione formali, immo nullo modo, sed vtrãq. includere in sua ratione formali, & essentiali. Probat de actione testimonio Arist. 2. lib. Phys. tex. 29. describentis causam efficientem, quod sit principiũ vnde motus, ergo sentit motum, vt motus est procedere ab agente, sed actio est actus procedens ab agente; ergo motus, vt motus est actio, quare non distinguũtur vllo modo. Probat etiã ratione, quia mouere formaliter est agere; ergo motus formaliter est actio. Prob. consequentia, quia sicut se habet concretũ inferius ad superius, sic abstractum, sed mouere est concretũ inferius respectu agere: cum hoc de pluribus dicatur, vt patet; ergo etiã motus erit abstractum inferius respectu actionis, & eam formaliter includet. De passione vero efficatius, prob. 1. testimonio Arist. 5. lib. Phys. tex. 10 vbi probat ad actionem, & passionẽ non dari motũ per se hoc arg. ad motum non datur motus; ergo neq. ad actionem, & passionem, quod friuolum esset, nisi motus esset formaliter actio, & passio. Prob. deinde ratione, quia moueri nõ est aliud, quã aliter se habere nunc, & prius, sed passum per passionẽ aliter se habet nũc, & prius: cum recipiat in se id, quod prius non habebat, nempe actionẽ, & formam productam; ergo passum, vt passum mouetur, atq. ex cõsequẽti passio, vt passio erit motus.

48 Nostra autem sententia, duo asserit contra has duas sentẽtias. Primũ, quod motus nõ distinguitur realiter ab actione, & passione contra primã. Secundũ, quod distinguitur ratione formali per intellectũ ab eis, ita vt nec formaliter eas includat, neq. ab eis includatur contra. 2. Ita sentiunt antiquiores interpretes, Them. Simpl. Philop. Alex. Auer. & D. Th. quos cæteri omnes secuntur cap. 3. huius lib. & vtrunq. docuit expressè Arist. 3. lib. Phys. cap. 3. tex. 22. his verbis. *Omnino vero dicere est, quod nec doctio cum disciplina, neq. actio cum passione idẽ propria est, sed cui insunt hæc, motus, nã huius in hoc, & huius ab hoc actum esse ratione diuersum est.* Et prob. 1. hac ratione ex eisdem verbis Arist. deducta, motus est actus actiui, vt ab hoc, & passiui, vt in hoc; sed idem est actus realis, qui egreditur à principio, & recipitur in subiecto, vt doctio, & disciplina; ergo idẽ est motus egressus à principio, & receptus in subiecto, sed vt egreditur à principio est actio, & vt recipitur in subiecto est passio; ergo actio, & passio sunt idẽ realiter cũ motu. Secun. quia si motu distingueretur realiter ab actione, & passione: cum istę recipiãtur in eodem mobili cum motu, vt probauimus, sequitur mobile, quodcũq. moueri duobus, vel tribus motibus respectu eiusdem termini, quod est falsum. Et prob. consequentia, quia duobus, vel tribus actib. realiter distinctis mouetur, nempe motu, actione, & passione. Probat. 2. quod actio, & passio distinguantur ratione 49
formali, ex vtraque definitione motus, nempe *actus entis in potentia, & secundum quod in potentia. & actus mobilis, vt mobile est*, in quibus nihil de actione, & passione continetur; ergo potest motus definiri sine illis, atq. etiã vtraque sine motu, vt si dicamus actionẽ esse actũ egressum ab agẽte, & passionẽ actũ receptũ in passo, in quib⁹ definitionibus nihil de ratione propria motus continetur, quia propria ratio eius est esse viã mobilis ab vno in aliũ terminũ, cuius non fit expressa mẽtio in eis, vt verba ostẽdũt. Ergo si motus definitur sine actione, & passio-

passione, & vtraque sine motu: cum
definitio explicet propriam rationẽ
formalem definiti, propriumq. con-
ceptum ei essentialem, sequitur di-
stingui ab eo ratione formali, & mo
tum similiter ab vtraque, quare fal-
sum est, quod motus includat eas for
maliter, vel ipsæ includant formali-
ter motum, vt asserit secũda opinio.
Secundo, quia si motus, nec reali-
ter, nec secundum rationem forma-
lẽ distinguitur ab actione, & passio-
ne, sed eas includit, & ab eis includi
tur formaliter, sequitur motum esse
directè, & per se in prædicamento a-
ctionis, & passionis: imo motum cõ-
stituere prædicamentũ per se, in quo
collocentur, & vtrunque non solum
est contra Aristotelem, & omnes: qui
prædicamenta actionis, & passionis
distingunt, sed in eis motum non col
locant, sed ad post prædicamenta re
iiciunt, sed cõtra rationẽ motus, quę
cum sit incompleta, tanquam ratio
viæ, atque tendentiæ, & non rei, nõ
potest ad prædicamẽtum per se per-
tinere. Sed probatur consequentia,
quia ea, quæ sunt idem realiter, &
formaliter ad idem prædicamentum
pertinent, & eodem modo, & quæ in
ratione formali alicuius includun-
tur ad prædicamentum eius debent
cum eo referri.

50 Sed explicandum est, à quibus nam
accipienda sit distinctio rationis mo
tus ab actione, & passione, pro cuius
explicatione notãdum est, quod hæc
tria, in tribus conueniunt, nam om-
nia respiciunt terminum, omnia sunt
via in terminum, omnia sunt fieri ter
mini, sed adhuc in eisdem tribus o-
stenditur distinctio eorum, quia di-
uerso modo eis conueniunt, nã actio
respicit terminũ, vt via, & fieri, per
quam procedit ab agente, quod est
eũ respicere sub ratione formali fa-
cti, vel effectus, passio respicit eum,
tanquam via, & fieri eius, vt impres-
si passo ab agente, & motus tanquam
actum potentiæ receptiuæ mobilis,
quod in eũ tendit ex termino à quo,
est enim motus formaliter, via inter
duos terminos. Distinguuntur etiam
ratione ex alio, quia actio intrinse-
cum ordinem dicit ad agentẽ, & pas-
sio ad passum, motus vero adnullũ ex
his, sed solum ad terminum, tanquã
ad actum perfectum mobilis, in quẽ
tendit, vt potentia eius perficiatur.
Itaq. actio respicit terminũ, & prin-
cipium sic ordinata, vt terminũ respi
ciat tanquam egredientem, & acci-
pientẽ esse à principio. Passio quoq;
respicit vtrunq, sed alio modo ordi-
nata, nempè terminum, vt aliquid im 51
pressum passo ab agente, motus vero
non terminum, vt à principio, nec vt
aliquid ab eo impressum passo, sed
præcissè, vt actus perfectus, in quem
tendit mobile, vt potentia eius com-
pleatur. Ex quibus intelligitur quæ-
dam differentia valde notanda inter
hæc, quod motus non potest abstrahi
à ratione incompleta, hoc est ita a-
ctuali, vt subiectum ordinet ad vlte
riorem actum, quo cõpleatur eius po
tẽtia, sed neq. actio, & passio aliquid
de hac ratione incompleta dicũt, sed
illa egressionem formalem effectus
ab agente, hæc vero solam impressio
nem ab eodem, in quibus complẽtur
rationes formales earum. Et ex hoc
intelligitur rationẽ formalẽ motus,
per quam ab eis distinguitur, essen-
tialiter esse incompletam, & ideo nõ
prædicamentalem, actionem vero, &
passionẽ in suis rationibus formali-
bus nihil incõpletum dicunt, nã licet
sint via in terminum, & fieri eius,
nõ tamen sicut motus, qui est via &
fieri mobilis ad actũ cõpletũ, per quẽ
potẽtia eius cõpleatur, & ita est via,

& fieri essentialiter incompleta, actio vero via, & fieri in terminum, nõ tamen alicuius potentiæ passiuæ incompletæ, vt per eum tanquam per actum cõpleatur, sed tanquam egressio eiusdem termini ab agẽte, à quo accipit esse, & ideo tanquam via, & fieri, quibus mediis simpliciter accipit esse ab eo, passio vero tanquã impressio eiusdem termini ab agente in passo, & in his duabus rationibus nihil incompletum dicitur, licet respectu termini aliquid minus perfectum, sed completum quidem, quantum sufficit ad constituendas rationes prædicamentales, ad quod non pertingit ratio formalis motus essentialiter incompleta, & ideo non pertinet per se, & formaliter ad prædicamenta actionis, & passionis, nec ad alia, sed tãquam modalis reiicitur ad post prædicamenta, quæ sunt quasi congregationes quædam modorum.

52 Restat soluere argu. secundę opinionis, quibus contendebat probare motum non distingui vllo modo ab actione, & passione. Et ad testimonium Arist. pro actione concedimus definitionem causæ efficientis, quæ sit principium vnde motus, cuius sensus est, principium esse, à quo procedit motus, negamus tamen, quod ratio formalis motus sit ab eo procedere, sed materialis prorsus est, vt iam vidimus, & in sua ratione formali nõ dicit respectum ad principium, sed esse viam inter duos terminos. Ad arg. vero negandum est antecedens, quod mouere sit formaliter agere, sed solum includit materialiter agere, nam mouere secundum propriam & formalem rationem dicit transmutare mobile ab vna forma in alterã, vel ab vno in alterum terminũ, quod quidem non fit, nisi media actione, passione, & motu, sed agere formaliter solũ dicit esse actuale principiũ egressionis effectus, in quo cõstat nihil demouere, vel transmutare aliud dici, sed ab eis abstrahit, licet includatur in eisdem materialiter. Ad testimonium de passione respondeo non esse necessariam identitatem formalem passionis cum motu ad efficacitatem Aristotelicæ rationis, sed satis esse realem, vt euidenter concludatur, quod si ad actionem, & passionem daretur motus per se, etiam daretur realiter ad motũ, cum quo idẽ tificãtur, quod repugnat, quia in infinitum procederetur. Eodẽ modo respondetur ad arg. concessa maiori, quod mutari sit aliter se habere nũc, & prius, sed distinguendo minorem, quod passum aliter se habeat nunc, & prius per passionem, nam realiter verum est, sed formaliter falsum, quod in eo consistat ratio formalis passionis, non enim cõsistit, nisi in impressione effectus ab agente, quamuis ratio hæc cõiuncta sit realiter cum mutatione, & motu. 53

CAPVT QVARTVM, quo quæritur an sit infinitum.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem de natura scientia est circa magnitudines, & motum, & tempus, &c.

Breuis expositio tex.

AB hoc cap. incipit secunda pars huius lib. in qua agit Aristo. de infinito, quia finitum, & infinitum cõ ueniunt continuis, inter quæ connumeratur motus, & ideo necesse fuit de infinito agere, vt melius intelligatur natura motus. In hoc autẽ primo 54

cap.

cap. quod in ordine est quartum,in-
tendit Arist. quæst. proponere circa
existentiam infiniti in rerum natura,
quam in sequent. cap. soluit. Diuidi
tur autem caput in tres partes,in pri
ma asserit,& probat Aristo. quod ad
philosophum naturalem pertineat
agere de infinito. In secunda propo-
nit quæst. de infinito,an sit in rerum
natura,eamq. dubiam reddit arguẽs
in fauorem vtriusq. partis,& in ter-
tia enumerat diuersas acceptiones in
finiti.

Probat igitur, quod consideratio
infiniti pertineat ad philosophiã na
turalem duplici arg. 1. quia philoso-
phus naturalis per se considerat ma-
gnitudines, motum, & tempus, cum
sint accidentia corporis, vt naturale
est, sed his accidentibus conueniunt
finitum , & infinitum ; ergo necesse
est rationẽ infiniti exponat, vt perfe
ctam notitiam eorũ tradere possit.
Secun.argu. procedit ab auctoritate
philosophorum omnium, qui doctri
nam philosophicam pro eius dignita
te tradiderunt,hi enim omnes de in-
finito egisse constat, & non quomo-
docunque, sed tanquam de eo, quod
existimabant pertinere ad substan-
tiam rerum naturalium, tãquam ea-
rum principium ; ergo omnes sense-
runt philosophicã esse consideratio-
nem infiniti. Vt probet minorem re
55 petit opiniones eorum de principiis
rerum naturalium , quas tradidit in
1.lib. & quas nos non iudicamus ne-
cessario repetendas.

In secunda parte proponit quæst.
de existentia infiniti in rebus, an de
tur in rerum natura infinitum, & ar-
guit pro vtraq. parte,vt dubiam red
dat quęst. 1.pro affirmatiua,quod de
tur,quia tẽpus apud omnes fere phi-
losophos principio, & fine caret, nõ
enim incepit,sed semper fuit, neque
finem vnquam habebit ; ergo est in-
finitum , quare in successiuis saltem
admittendum erit infinitum , atque
etiam in permanentibus, nam mathe
matici in suis diuisionibus vtuntur
infinito diuidentes quamlibet ma-
gnitudinem in alias etiam diuisibi-
les in infinitũ; ergo in rebus mathe-
maticis permanentibus datur infini-
tum.Secũdo, quia noster intellectus
dato quocunque numero potest exco
gitare alium maiorem in infinitum,
& data qualibet magnitudine aliam
maiorem , etiam in infinitum ; ergo
possibile saltem existimandum est
infinitum. Pro negatiua vero parte
arguit, quia si daretur in rebus infi- 56
nitum, multa sequerẽtur inconueniẽ
tia cap. sequenti probanda; ergo nõ
datur.

In 3. tandẽ parte enumerat quin-
que acceptiones infiniti, nam primo
accipitur negatiuè pro eo,quod im-
pertransibile est , quia magnitudine
caret,& ideo dicitur infinitum nega
tiuè,sicut vox dicitur inuisibilis.Se-
cun.accipitur pro eo,quod magnitu-
dinem habet,sed impertransibilem,
vt si excogitemus spatiũ, seu magni-
tudinem infinitæ extensionis,imper
transibilis erit,& ideo infinita. Ter-
tio accipitur pro magnitudine , vel
spatio,quod difficile pertransiri po-
test. Quarto accipitur pro eo , quod
licet ex se sit pertransibile , propter
aliquod tamen impedimentum figu-
ræ , aut dispositionis pertransiri non
potest,in qua acceptione profundum
pelagus vocamus infinitum,atq. etiã
altissimum mõtem. Vltima acceptio
infiniti est, pro eo,cuius quãtitas in-
terminabilis est appositione, aut ad-
ditione,vel diuisione, quo pacto mo
tus,magnitudo, & tempus vocantur
infinita,quia neque vltimam partem
habent , neque vltimam diuisionem

habere possunt, sed in infinitũ procedit additio eis facta, & facienda, sicut eorum diuisio.

CAPVT QVINTVM, quod disputatur, an sit infinitum.

TEXTVS ARIST.

Separabile igitur est à sensibilibus infinitum, ipsum quid existens infinitum non est possibile, &c.

Breuis expositio tex.

57 CAPITE præcedenti proposuit Arist. quæst. an infinitum detur in rerũ natura, quam vt dubiam redderet, probauit pro parte affirmatiua dari infinitum, & etiam pro negatiua cœpit disputare ad probandum nõ dari infinitum, propter multa inconuenientia, quæ sequerẽtur ex admissione eius ostendenda à se in hoc sequenti capite, in quo promissit se probaturum hãc partem pluribus argumentis. Intentum igitur huius capitis est id probare, quod facit duobus modis, nam primo probat aduersus Platonicos, & Pytagoricos nõ dari infinitum secundum substantiam separatum à sensibilibus, nam hi omnes ex vna parte dicebant dari vnũ principium rerum naturalium infinitum secundum substantiam, & nõ infinitum secũdum magnitudinem, ex altera vero Platonici ponebãt, quod tale principium esset magnũ, & paruum. Pytagorici vero, quod esset numerus par, & ideo asserit Arist. omnes fuisse locutos de rebus naturalibus, non naturali modo, quia substantia separata à magnitudine non est naturalis considerationis, & etiam duo asseruisse contraria, quia pro infinito posuerunt magnum, & paruũ, aut numerum parem, quæ nõ possunt esse, nisi in magnitudine, ideo eos impugnat, ac si dicerent dari infinitum in magnitudine, quia reipsa vera illud in magnitudine ponebant, & primo probat non dari infinitum secundum substantiam, & ita in duas partes diuiditur caput.

Probat igitur non dari infinitum secundum substantiam separatam à sensibilibus duobus argu. 2. non dari infinitum in eadem substantia, vt est corpus naturale habens magnitudinem, & reliqua accidentia sensibilia duobus aliis. Nullũ impartibile, seu indiuisibile potest esse infinitum: cũ careat magnitudine, extra quam non dantur finitum, aut infinitũ, sed substantia separata à sensibilibus est impartibilis, quia caret extensione partiũ; ergo nec finita, nec infinita esse potest, quare non dabitur infinitum secundum substantiam separatam à sensibilibus, vt ponebãt prædicti philosophi Secũdo sicut non est separabile infinitum à quantitate, ita neq. quãtitas ab infinito, quia hoc est quasi proprietas illius, & illa quasi subiectum huius; ergo sicut nõ datur quãtitas, quæ non sit finita, vel infinita, sic nõ dabitur finitum, aut infinitum extra quãtitatem, falsum est ergo ponere infinitum in substantia, vt separata à sensibilibus, vel à quantitate.

In 2. p. cap. probat duobus aliis, quod non detur infinitum in substantia, vt est corpus naturale. Primum sic procedit, si daretur corpus naturale infinitum, aut esset simplex, qualia sunt elementa, aut mixtum ex elementis compositum (loquitur enim de solis corporibus naturalibus, generabilibus, & corruptibilibus) sed neutrum corpus potest esse infinitũ; ergo im-

impossibile est dari corpus naturale infinitum. Minorem probat, quia si esset mixtum, at cōponeretur ex elementis infinitis, aut ex solis quatuor à nobis cognitis, primum est impossibile, quia repugnat elementa secundum qualitates contrarias ex quibus componuntur infinitis modis variari, nam cum sint quatuor, nō possunt ex eis infinitæ combinationes fieri, quod necessarium esset, vt darentur infinita elementa, nec minus impossibile est, secundum, quod ex quatuor
59 his elementis componatur mixtum corpus infinitum, nam vel omnia essent finita, vel omnia infinita, aut vnum tātum, vel alterum infinitum, & cętera finita, nō omnia finita, quia ex quatuor corporibus finitis non potest resultare, nisi quintum etiam finitum, neq esse possent omnia infinita, quia omnē locum repleret quodlibet eorum, & ideo nullum relinqueret aliis, nec mixto ex eis composito. Nec tandem posset esse vnū infinitū, & reliqua finita, quia sua infinita actiuitate illa consumeret, & ideo non posset fieri ex eis compositio mixti. Secundo, quia omne corpus naturale habet proprium locum in mundo, sibi à natura concesso, sed repugnat corpus infinitum habere propriū locum in mundo; ergo repugnat tale corpus in rebus dari, maiorem probat, quia omne corpus naturale, aut est graue, aut leue, sed graue determinat sibi locum deorsum, & leue locum sursum; ergo necesse est omne corpus naturale habere proprium locum naturalem. Minorem quoq. probat, quia ex propria infinitate replebit omnem locum, tam sursum, quam deorsum, nec esse poterit dimidium sursum, & dimidium deorsum, quia infinitum medietate caret.

CAPVT SEXTVM, quonammodo sit infinitum.

TEXTVS ARIST.

Quod igitur actu nō sit corpus infinitū, manifestū est ex his, &c.

Breuis expositio tex.

INTENTVM Arist. in hoc capite est soluere quæst. propositam de existentia infiniti in rebus. Diuiditur autē in duas partes. In 1. pro eius solutione affert quādam diuisionem infiniti, & quatuor sub diuisiones alterius membri eius. In secūda parte ex propositis diuisionibus quid sit respondendum ad quæstionem propositā colligit. Infinitum ait duplex esse, vnum actu aliud potentia. Infinitum actu illud est cuius magnitudo, vel multitudo nullis terminis clauditur. Infinitum in potentia, cuius aliquid semper est actu, infinitum quidem, & aliud in potentia, sed infinitum. Itaque quasi mixtum esse ait Arist. infinitum hoc ex actu, & potentia, tale est continuum, quod aliquid habet actu, sed id quod potest habere, infinitum est, quia potest diuidi sine vllo termino, talis etiam numerus, nā quilibet actu existens finitus est, sed potest ei additio fieri in infinitum, & ideo à potentia denominatur hoc infinitū tale, & non ab actu, sed vt ratio huius infiniti in potentia melius intelligatur annotat, quod dū dicitur infinitū in potentia, nō debet intelligi potētia eius simul reducenda ad actū, sed successiuè, quia si simul posset reduci ad actum, aliquando daretur actu infinitū, & ita debet reduci ad actum, & nō simul, vt verum sit, quod aliquid eius semper sit in actu, sed fi 61
nitum,

nitum,& aliud in potētia,& hoc semper infinitum,si vero potentia simul reduci posset ad actum, nihil eius restaret iam in potentia,& ideo nō esset infinitum in potentia, sed infinitum actu. Hoc infinitum in potentia subdiuidit primo in permanēs,& successiuum, infinitum permanens esse ait, quod habet partes permaunetes, vt lignū, vel lapis, successiuū, cuius partes in fluxu, & successione consistūt, vt motus,& tempus. Secundo, subdiuiditur quodlibet horum in duo alia membra, nam tam successiuum, quā permanens,aut continuū est,aut discretum,continuum est motus, vel tēpus, discretum vero est multitudo generationum,quæ infinitum multiplicantur. Infinitum etiam continuū est linea, superficies, vel corpus, discretum vero numerus,aut multitudo rerū permanentium, quæ etiam possunt multiplicari in infinitum.

62 Tertia subdiuisio est,infinitum in potētia, aliud est infinitū diuisione, aliud infinitum appositione,vel additione,infinitum diuisione est, quodlibet continuum, quod diuidi potest absque vllo termino,infinitum vero appositione,vel additione est numerus, cui semper aliquid apponi, vel addi potest, & ex hoc dicitur infinitus,& hoc ait fieri ex illo,& quasi infinitudinem ab eo accipere, quia quantum à continuo detrahitur per diuisionem,tantum additur, vel apponitur numero. Sed duobus modis fieri posse diuisionem continui docet. Primo per partes æquales,& tūc non procedet in infinitū, sed cito finietur cum ipso continuo, vt si lignū diuidas in medietates, vel in palmos aut vlnas, statim consumetur, ita vt in partes æquales non sit amplius diuisibilis. Secundo potest fieri diuisio per partes, quarum sequētes sint minores præcedentibus secundum proportionem, & istæ dicuntur partes proportionales, vt si diuiso ligno in duas medietates, quamlibet rursus diuiduas in duas alias medietates, deinde quamlibet harum in duas alias, & sic semper procedas. Infinitum igitur diuisione, non primo modo, sed secundo intelligitur, quia solum hoc modo infinita potest esse diuisio, non primo, vt per se est manifestum.

Ex his diuisionibus colligit, quid sit respondendum quæstioni propositæ, an detur infinitum in natura rerum, nempe infinitum in potentia dari, non infinitum actu, & hoc modo possunt ad concordiam reduci diuersas opiniones philosophorum, ita vt qui negant infinitum dari, de infinito actu intelligantur, qui vero dari affirmant, de infinito in potentia. 63

CAPVT SEPTIMVM quidnam sit infinitum.

TEXT. ARIST.

Accidit autem contra esse infinitum quam vt dicunt,non enim cuius est nihil extra, sed cuius semper aliquid extra est,hoc infinitum, &c.

Breuis expositio tex.

INtentum Aristotelis in hoc capite est tradere definitionem infiniti, diuiditur autem in tres partes, in prima proponit definitionem, quam antiquiores philosophi assignare consueuerunt, & eam excludens proponit propriam. In secunda parte duas propositiones vniuersales ad melius intelligendū naturam infiniti, & tādem quonammodo ratio infiniti conueniat

ueniat magnitudini motui, & tempori explicat.

Antiquiores philosophi hoc modo infinitum definiebant, infinitum est, *cuius nihil est extra*, quasi dicere vellent omnia, quæ ad rationem propriam pertinent intra se claudere, & nihil horum ei deficere, vel sic omnia intra se comprehendere, vt nihil extra ipsum esse possit. Hãc autem definitionem minus bonam esse docet, & probat, quia si in primo sensu intelligatur, ita vt infinitum sit, cuius nihil est extra ex his, quæ pertinent ad rationem eius, cuilibet toti, aut perfecto conuenit, nam totum est, quod includit omnes partes ad se pertinentes, ita vt nulla sit extra ipsum, aut perfectum, quod integrum est ita, vt nihil ei desit ex his, quæ ad rationem eius, pertinent, & ideo, cuius nihil est extra ipsum, sed totũ, siue perfectum diuersa sunt ab infinito, nam infinitum non est perfectum, quia perfectum idẽ significat, quod consummatum, infinitum vero consummatũ nõ est: cum fine, vel termino careat; ergo diuersum est à toto, vel perfecto, quare si bona esset definitio eius, non deberet his conuenire, si vero in alio sẽsu intelligatur, nempe infinitum est, quod omnia includit, ita vt nihil sit extra ipsum, minus etiã bona est definitio, & quæ potius pugnat cum natura infiniti, nam si infinitũ, quod in rebus datur, per mixtum est ex actu, & potentia, ita vt aliquid eius sit actu, sed finitũ, & aliud in potentia semper infinitũ, sequitur semper aliquid esse extra infinitum, nempe illud, quod non includit actu, quæ enim actu nõ habemus, sed solum habere possumus, non dicuntur simpliciter intra nos esse, sed potius extra.

Opposito igitur modo definiendũ est infinitum videlicet, infinitũ est, *cuius partibus quibuscunq. acceptis, semper restant aliæ accipiendæ in infinitum.* Quod est sẽper aliquid eius extra ipsũ esse.

In secũda parte proponit duas propositiones vniuersales pertinẽtes ad rationem infiniti, prima est hanc esse differentiam inter infinitum diuisione, & additione, quod illud nõ habet quantitatem determinatam, sed quancunq. designatam excedere potest, nam diuisio eius nullis terminis clauditur, & ideo quacunq. data dari potest maior, continuum vero additione determinatam debet habere magnitudinem, nam si additio fiat per diuisionem continui, non potest magnitudinem actualem eius excedere, si vero aliunde, non potest ita magnum fieri, quin sub cõcauo lunæ comprehendatur. Secunda propositio est alia differentia inter infinitũ magnitudine, vel multitudine, aut numero, quod infinitum magnitudine nullum habet terminum versus minimum, sed quacunq. minima pars assignata diuisibilis adhuc est in infinitum, numerus vero pro termino habet vnitatem, quam nõ potest excedere, sed versus maximum ex opposito, continuum habet terminum: cum non possit excedere concauum lunæ, sed numerus nullũ habet, quia datis quibuscunque vnitatibus aliæ possunt excogitari in infinitum. 65

In vltima parte capitis docet Aristoteles rationem infiniti sic conuenire magnitudini, motui, & tempori, vt primo cõueniat magnitudini, quia ratione sui, motui vero, nõ nisi ratione magnitudinis, tempus vero infinitudinem etiam habet quodammodo causatam à motu, ita enim conuenire debet eis ratio infiniti, sicut ratio continui, & extẽsi, sed hæc conuenit eodem ordine; ergo etiam illa.

CAP.

CAPVT OCTAVVM, quo respondetur rationibus infiniti.

TEXT. ARIST.

Non remouet autem ratio Mathematica à contemplatione auferens, sic esse infinitum.

Breuis expositio text.

66 INTENTVM Aristotelis in hoc vltimo ca. est soluere argum. in 4. cap. proposita ad probandum dari in rebus infinitum. Diuiditur autem in tres partes. In prima docet ex demonstrationibus Mathematicorum non posse colligi, quod in rebus detur infinitũ. In secunda, ad quod genus causæ reduci debeat infinitum. Et in tertia respondet prædictis argumentis.

Posset aliquis dubitare, an mathematici in suis demõstrationibus præsupponant infinitas lineas dari posse, ex quibus conclusiones figurarũ efficiendarũ in omni genere linearũ demonstrent, & ideo contra principia harum scientiarum esse sententiam Aristotelis negantẽ, quod possit dari infinitum actu in rerum natura. Et respondet huic obiectioni falsum esse, quod mathematici præsupponant lineas actu infinitas, sed neq. quod eis indigeant ad suas demonstrationes, vel figuras efficiendas, de quibus constat non posse fieri ex lineis actu infinitis, in quibus deficiẽt potius proportiones necessariæ pro constituẽdis figuris, sed quod de lineis præsupponũt est, produci posse, vel extendi, quantum sufficit, vt ostendatur aliquam, ita esse maximã, vt secundum quamlibet proportionem diuidi posit, in quem finem cõstat non esse necessarium, quod sit actu infinita. Et Euclides lib. 6. propositione 10. præsupponit, quod æqua propositione diuidi potest linea parua, & magna. Verum itaque est mathematicum maiorem lineam aliquã do apud se fingere, quam naturaliter dari posit; sed nunquam actu infinitam.

In secunda parte docet infinitum reduci ad genus causæ materialis. Quod sic probat, infinitum dicitur tale solum ratione potentiæ passiuæ diuisionis, vel additionis, aut alicuius similis, non ratione actus, sed potentia passiua est propria materiæ; ergo infinitũ, vt tale ad causam materialem reducitur. Sed addit non reduci ad materiam informatam, sed sub priuatione existentem, quia materia accipit à forma determinationẽ, infinitum vero indeterminatum est, & potius priuationem actus dicit, quam actum, licet finitum etiam actum includat; ergo non est simile materiæ informatæ, sed potius sub priuatione existenti. 67

Ad primum argumentum de successiuis, nempè motu, & tempore nunquam incipientibus respondet. Admittendo, quod sint infinita, non quidem actu, sed potentia, quia neq. alio modo possunt esse infinita, nã ratio successiui consistit in eo, quod aliquid semper actu habeat, & aliud superuenturum semper ei restet, nõ quidem euẽturum simul, sed successiuè, quod proprium est infiniti in potentia, vt ostendit continui diuisio, atque etiam additio, per quã infinitum appositione fit. Et eodẽ modo de lineis mathematicis dicendum est solum præsupponi in eisdẽ sciẽtiis, quod data quacunq posit dari maior, atque etiam minor per diuisionem,

68 sionem, quod solum continet infinitudinem potentialem, non actualem. Ad aliud denique de nostra cogitatione, quæ potest infinitũ actu excogitare, vt aliqui excogitarunt extra cœlum esse infinitum spatium. Respõdet. Stultum esse credere intelligentiæ, hoc est verum semper reputare, quod in rebus existat, quidquid mente, vel cogitatione apprehendimus, nec enim vera debet reputari cognitio, nisi conformis sit rei extra existenti. Itaque non rem extra existere ex eo quod cogitatione apprehenditur, existimãdum est, sed potius veram esse cogitationem ex rei, quæ apprehenditur existẽtia; quare non sequitur intellectu, vel imaginatione apprehendi potest infinitum actu; ergo datur, vel dari potest.

TRACTATVS. II. de natura & ratione infiniti.

QVAESTIO. I.

An detur in rebus naturalibus infinitum, vel saltem per vires naturæ dari possit.

AD duo reduci possũt omnia, quæ 69 de infinito tractari possunt circa hæc quinque exposita capita, nempè ad existentiam eius actualẽ, vel possibilem in natura rerum, & ad cognitionem eiusdem, quæ est quasi existẽtia in intellectu. Et primo agendum est de existentia eius in rebus, deinde de existentia in cognitione, saltẽ diuina, & ideo primo quærimus, an detur actu infinitum in rebus naturalibus, vel saltem dari possit per virtutem causarum naturalium. Infinitum duplex est, vt Arist. docuit c.7. actu, vel potentia, & infinitũ actu vocari solet infinitum categorematicè, infinitum in potẽtia vocatur etiam, infinitum sincategorematicè, ea forte ratione, quia illud significatur tale secundum actum completum, hoc, vero tãquam semper existens in actu incompleto. Infinitum categorematice est, ꝗ in sua ratione actuali, nullis terminis clauditur, infinitum in potentia, cuius actus determinatus semper est, sed potẽtia semper caret terminis, quod sic definiuit Aristoteles. *Infinitum est cuius partibus quibuscumq. acceptis aliæ restant accipiendæ in infinitum.* Rursus diuidi potest infinitum actu, in infinitum secundum essentiam, & secundum intensionem, vel extẽsionem, infinitum secundum essentiam erit illud, cuius perfectio essentialis terminis caret, infinitum secundum intensionẽ, quod habet infinitos gradus perfectionis æquales circa eandem partem subiecti, & talis esset calor infinitæ intensionis. Infinitum secundum extensionem est illud, quod 70 habet magnitudinem, vel quantitatẽ infinitè extensam, & tale esset infinitum corpus. Sed adhuc infinitum extẽsionis diuiditur in successiuum, & permanẽs, successiuum est motus, vel tẽpus, si daretur sine terminis, permanens vero magnitudo, vel numerum corporum actu infinitus.

Et vt certa separemus à dubiis, de infinito in potentia certum est dari in natura rerum, cum dentur corpora, quæ ratione suæ quantitatis possunt diuidi in infinitum, & ex eorum diuisionibus possit consequenter fieri infinitũ additione, vel appositione. De infinito vero actu secundum essentiam euidens est etiã dari in rebus: cum de primo agente, quod est Deus cognouerit Arist. esse infinitũ secundum virtutem, vel potentiam, & ex

& ex consequenti secũdum essentiã, à qua emanant potẽtia, & virtus. De infinito vero actu secundum intensionem, vel extẽsionem successiuam, an detur in rebus, vel dari possit, nõ disputamus modo, quia ad 8. lib. pertinet hæc disputatio, vbi Arist. agit de initio rerum secundum durationem, & motum, solum ergo procedit quæstio præsens de infinito actu secundum intensionem, vel extensionẽ permanentem, continuam, vel discretam, de quo inquirimus, an detur in natura rerum, vel dari possit per virtutem naturalium causarum.

71 Et fuit prima opinio antiquiorum philosophorum, cum quibus in his capitibus disputat Arist. asserentium nõ solum esse possibile per virtutem naturalium causarum, sed dari in natura rerum. Ita Anaximãder, Anaxagoras, Xenophanes, Colophonius, Seleucus, & alij, quos citauit Arist. in hoc 3. lib. atque etiam in primo agens de principiis rerum naturalium. Et probari potest his argumentis, primo quodlibet continuum habet infinitas partes proportionales actu, & realiter distinctas, quę fundant singulas relationes ad totum, atque inter se se; ergo datur actu infinitũ discretione, vel numero: & idẽ continuum est diuisibile in easdem partes; ergo habet potentiam naturalem ad infinitas diuisiones, sed omnis potẽtia potest reduci actũ, alioqui frustra erit; cum ponatur propter actum, si eum habere non potest; vnde sequitur ex tali diuisione posse infinitũ actu fieri naturaliter. Quod præsertim necessariũ est: cum finitũ, & infinitum sint propriæ passiones quantitatis, & ideo sicut ratio finiti actu ei conuenit, ita etiam ratio infiniti. Secundo Deus vt agens naturale habet potentiam infinitam, quam mediis causis naturalibus potest reducere ad actum; ergo illis mediis poterit infinitas rerũ species, & indiuidua producere, & ita dari saltem poterit actu infinitum, virtute naturalium causarum. Quod probatur 3. exemplo alicuius luminosi circa corpus opacum sibi egregione positum lucem effundentis, tunc enim necesse erit in prima parte temporis illuminationem mensurantis aliquem gradum luminis circa ipsum producere, & in quocunq. instanti verum quoq. erit aliquid luminis esse productum: & rursus, quo propinquius tale corpus ad luminosum accedat, magis intendetur lumen, quia agens naturale fortius agit in proximũ, quã in remotum, si ergo continuetur talis illuminatio per horã, in qua moueatur idẽ corpus, versus luminosum, necesse erit in quolibet instanti horæ perfectius esse illuminatum, sed instantia horæ sunt actu infinita; ergo producetur in eis lumẽ actu infinitum per infinitos gradus intensionis.

Sententia Arist. opposita est, quod 72 infinitum actu secundum intensionẽ, vel extensionem permanentem, nec detur in natura rerum, nec dari possit per virtutem naturalium causarũ, quam secuntur omnes eius interpretes in his capitib. & scholastici omnes antiquiores in 1. d. 34. moderni vero cum D. Th. 1. p. q. 7. art. 3. & 4. & quantum ad infinitum actu cõsentanea est fidei nostræ, nam sapientiæ 11. dicitur de diuina sapientia, per quam res omnes fiunt, & factæ sunt, quod omnia in numero, pondere, & mensura fecerit, quasi dicatur omnia secundum has rationes actu finita, & nihil infinitum. Probatur duplici ratione, prima, quia omne corpus naturale habet intrinsecũ principium motus, vt colligitur euidenter ex definitione

tione naturæ; ergo potest moueri motu recto, vel circulari, sed corpus actu infinitum non posset vllo ex his motibus moueri, ergo nec datur, nec dari potest naturaliter. Probatur mi
73 nor de motu recto, quo si moueatur corpus, necesse est, vnum deserat locum, & in alterum se transferat, sed corpus infinitum non posset propriũ locum deserere; ergo nec posset moueri motu recto. Probo minorem, quia, vt corpus deserat locũ per motum, necesse est paulatim ab eo egrediatur, alioqui si ab eo nõ egreditur nõ habebit exitum, vel finem motus eius, neque vllum consequetur terminum, sed corpus infinitum nõ potest totaliter à loco egredi: cum sit infinitus, & ideo fine careat sicut corpus ipsum; ergo repugnat corpus infinitũ moueri, motu recto. Sed probatur de circulari, nã si cogitemus infinitũ corpus diuisibile in duas medietates, & lineam duci à centro eius, vsq. ad vtranque circunferentiæ medietatẽ extensam, intelligemus nõ posse moueri, quia vt in eodẽ loco voluatur, necesse est vnam ex prædictis lineis ad locum alterius peruenire, vt per se est manifestum, sed hoc repugnat, quia infinita distantia est inter vtrãque; ergo non est pertransibilis per motum, quare nec talis motus circularis erit possibilis, nec corpus naturale infinitum.

Secun. probatur de infinito secundum numerum, quia si infinita darentur corpora, non possent esse naturaliter in eodem loco: cum penetratio sit naturaliter impossibilis; ergo ꝗlibet postularet locum distinctum ab alio, & ideo omnia locum infinitum, quod patet non dari intra cœli ambitum, nec extra cœlũ posse fieri naturaliter talia corpora, quia ibi nihil est, & ex nihilo nihil possunt naturales causæ suã virtute producere. Probatur tandem de infinito secundum intensionem, quia qualitates, quibus intensio conuenire potest, sunt naturales virtutes, atq. dispositiones corporis, sed repugnat dari corpus infinitum secundum essentiam; ergo repugnabit etiam dari infinitum secũ dum virtutem, quod est non posse dari virtutem, vel formam infinitam secundum intensionem.

Ad 1. arg. concedimus maiorem, quod in continuo dentur partes proportionales actu infinitæ, atq. etiam 74
infinitæ relationes earum, sed negamus, quod ex eis fiat magnitudo actu infinita, quia partes proportionales non efficiunt maius continuum: cum vna non sit extra aliam, sed in eadem includantur plures atque infinitæ, cõponunt igitur magnitudinem actu finitam, nec efficiunt numerũ, vel multitudinem, quia nõ sunt realiter discretæ, aut separatę, licet sint realiter distinctæ, numerus enim, vel multitudo dicit actualem discretionem, & separationem, solum ergo efficiunt numerum vel multitudinem per intellectum eas separantem, non est autem inconueniens dari infinitum rerum incompletarum efficiẽtium rem completam actu finitam, neque hoc infinitum intendit negare Arist. sed solum infinitum rerum separatarum, atque completarum in genere discreto. De relationibus vero partium negat esse reales Capr. in 1. d. 30. q. vnica art. 1. sed rationis esse docet, quẽ secuntur Conimb. hoc loco, quia nõ sunt inter entia actu plura, idest separata inter se, & ab aliis. Hæc tamẽ solutio non placet, quia partes continui non fundant relationem, in quã tum separatæ, sed in quantum realiter distinctæ, cum sint, totum quoq. reale componunt, à quo realiter etiã distin-

distinguitur quælibet; ergo reali relatione inter sese, & ad totum referũtur, & non rationis. Quod etiam probant materia, & forma actu componentes totum, & non separatæ inter se, nec à toto, & fundantes nihilominus relationes reales. Ita ergo concedendum est de partibus, & indiuisibilibus continui infinitas habere relationes, sed incõpletas, quemadmodum natura eorum incompleta est, quare sicut non reputatur inconueniens dari infinitas partes, & puncta, quia incompleta sunt, ita nec reputandum est incoueniens dari relationes incompletas actu infinitas, & in eodem continuo finito clausas, ex eisdem partibus, & pũctis infinitis composito. Quod vero dicitur in eodem arg. de potentia cõtinui ad diuisionem infinitam, concedimus eam habere, non simul reducendam ad actũ, sed successiuè, vt ca. 7. docuit Arist. & nos explicuimus textum elucidantes, quare ex tali potentia non sequitur, quod possit dari actu infinitum. Quod tandem dicitur in eodem arg. de finito, & infinito, quæ sunt passiones quantitatis, etiam est concedendum, sed hoc modo explicandum, vt de infinito actu, vel potentia intelligatur, & licet illud non detur, nec fortè dari possit, hoc vero in rebus datur, & ita naturaliter cõuenit quãtitati vtrunque.

Ad 2. concedenda est prima pars antecedentis, quod Deus, vt primum
75 agens habeat potẽtiam infinitam, sed neganda est alia, quod eam possit totaliter reducere ad actum per causas naturales, nam cum istæ sint limitatæ secundum materiam, secũdum locum, & alias circunstantias, nec potest infinita virtus primi agentis seruata earum conditione naturali, nisi finito modo secũdum perfectionem, & numerum rerum per eas operari, quare non potest infinitum naturaliter produci. An vero possit per potẽtiam supernaturalem eiusdem primi agentis, dicetur quæst. sequenti. Ad vltimum de luminoso concedendum est posse illuminare opacum corpus per totam horam, atque etiam, quod in quolibet instanti horæ designato verum sit intensius lumen esse productum, sed negandum, quod ad infinitam actu intensionẽ perueniat per totam horam, licet instantia sint actu infinita, quia nõ sequitur vnum post aliud, sed pars tẽporis sequitur post instans, & in illa parte horæ aliquid intensionis acquiritur successiuè, ita quidem, vt non intendatur lumẽ per partes æquales, sed proportionales secundum proportionem ad motum, & tempus, vnde sicut pars proportionalis motus, & horę actu finita est, licet habeat partes proportionales actu infinitas, ita pars æqualis intẽsionis luminis, per quam lumẽ productum fit maius simpliciter secundum intẽsionem, finita est, licet habeat infinitas partes proportionales terminatas infinitis instantibus, in quibus verum est aliquid luminis esse productũ secundum proportionem, in vltimo instãti horæ totum lumen productũ finitum erit simpliciter, sed habens infinitas partes proportionales, quæ sufficiunt ad verificandum, quod in quocunque instanti aliquid proportionale luminis productum sit, nunquam tamen sequitur produci, vel productum esse actu infinitum.

QVAESTIO. II.

An aliquid actu infinitũ cognoscatur à Deo extra se.

QVæstio hæc præsupponitur sequenti, de possibilitate infiniti 76
per

per potentiam absolutam Dei, quia cum Deus operetur omnia per intellectum, secundum modum cognitionis eius est modus potentiæ, aut virtutis productiuæ, & ideo prius agere oportet de modo, quo Deus se habet in cognitione infiniti, vt ex hoc intelligamus, an possit illud producere extra causas. Sed cognitio Dei duplex est nostro modo intelligendi distincta. Prima appellatur scientia simplicis intelligentiæ, quæ versatur circa res possibiles, & nunquā faciendas. Secunda scientia visionis, per quā cognoscit Deus quæcunq. ab eo faciēda sunt per se, & mediis creaturis in aliqua differētia temporis, & de vtraq. scientia intelligitur quæst. cuius sensus erit, an Deus cognoscat per primam scientiam infinita actu posse à se fieri, vel solum infinita in potētia, hoc est, nō tot posse facere, quin plura possit, sed nunquam actu infinita, hoc enim vocatur infinitum syncategorematicè. De scientia etiam visionis, an Deus cognoscat infinita actu futura esse in aliqua differentia temporis, vel per totā suam æternitatē, vel solum tot esse futura, vt plura etiā futura sint in infinitū, sed finita semper omnia, quæ futura sint actu.

Sed adhuc distingui debet in Deo duplex alia cognitio speculatiua, & practica, hæc ordinatur ad opus, & propterea quasi factiua vocatur, illa nihil de opere faciēdo dicit, sed solū speculatur res. Vnde sequitur, quod hęc non versetur circa impossibilia, per illā vero etiā impossibilia cognoscat Deus, vt chimeram, aut hireo ceruū, cętera, quę nos fabricamur. Si ergo possibile sit infinitum, Deus illud cognoscet scientia intelligentiæ practica (eo modo, quo sciētia possibiliū practica potest vocari) si vero sit impossibile, non nisi sciētia speculatiua per negationē, sicut cognoscit cetera impossibilia. Deinde presupponenda est diuisio infiniti, in infinitum actu, & potentia, nam quæstio de illo solo intelligitur, non de hoc: cum cōstet Deum cognoscere continuum, quod est infinitum in potentia.

Circa cognitionē vero infiniti actu est prima opinio Dur, in 1. d. 39. q. 2. & Almaini in 3. d. 14. q. 1. quos nonnulli ex modernis secuntur, negans omnino Deum extra se cognoscere actu infinita, sed finitum actu esse asserit, quidquid cognoscit possibile, vel futurum, infinitum tamē in potentia, quia nō possunt tot designari à Deo cognita, quin plura sint ea, quæ cognoscit in infinitū, semper tamen actu finita, quā sentētiā videtur tenuisse D. Tho. 1. lib. contra gent. cap. 69. & 3. p. 10. art. 3. Probatur primo, quia non alio modo cognoscit Deus, ea quę facturus est, quā faciēda sunt extra causas, sed ea, quę facturus est, nunquā sunt actu infinita in aliqua differētia tēporis, sed finita semper, quāuis semper etiam sint alia futura, vt patet de cogitationibus, quæ infinitū multiplicabuntur, successiuè tamen, ita vt, quæ actu sint semper sint finita, quæ vero futuræ infinitæ, quod est esse infinitas solū in potentia, nihil ergo datur actu infinitum, quod à Deo vt tale cognoscatur, sed solum in potentia, neq. id est necessariū ad ostendendā infinitam potentiā eius, sed satis euidēter ostenditur ex eo, quod quibuscunq datis, alia, & alia potest facere in infinitū. Secundo quia nō alia ratione cognoscit Deus omnes cogitationes futuras, qua cognoscit diuisiones cōtinui futuras in infinitū, vel circulationes cœli, si motus eius semper esset duraturus, sed nūquā cognoscit Deus diuisiones cōtinui actu infinitas, alioqui cognosce- 77

ret continuũ diuisum in omnẽ partẽ sed semper sunt finitæ, quas actu cognoscit, & semper restant aliæ facien dæ in infinitum, ergo eodẽ modo cognoscit cogitationes actu finitas, sed infinitas in potentia successiue, & nõ simul reducendas ad actum, quod est infinitum in potentia cognoscere, & non infinitum actu. Et idem dicendum est de cognitione possibilium, per quam infinita solum à se factibilia cognoscit, non quidem simul factibilia, sed successiue, & ideo nunquã infinita actu, sed solum potẽtia.

78 Secunda opinio affirmat Deũ cognoscere actu infinita, non quidem simul existentia à parte rei, sed successiue, simul tamen existentia obiectiue in intellectu diuino, vel (vt aiunt) in esse cognito, quod sufficit, vt simpliciter dicendum sit cognosci à Deo infinitum actu, non solum sciẽtia speculatiua per negationem, sed etiam scientia practica positiue, atq. etiam scientia speculatiua, tanquam obiectum per se, & positiue à se cognitum. Ita D. Tho. expresse 1. lib. contra gẽt. cap. 69. 1. p. q. 14. ar. 12. & 13. D. Bona. in 1. d. 39. ar. 1. q. 3. Rich. ibidem. Vvaldens. tom. 1. de Sacramẽtis lib. 1. ar. 1. cap. 14. Caie. & Ferra. in eisdem locis D. Thom. & est iam fere communis inter modernos, & videtur nobis probabilior. Probatur primo ex infinita perfectione diuinæ cognitionis, cui omnia futura in quacunque differentia temporis præsentia sunt in esse obiectiuo, & cognito, siue successiuè sint futura, siue permanẽter, vnde sequitur, diuinæ cognitioni presentes esse omnes cogitationes hominum, & Angelorum futuras per totam æternitatẽ, ita vt nulla sit futura, quæ non sit ei præsens, sed præsentia vt præsentia sunt actu secundũ illud esse quo præsentia sunt, & non in potentia, licet in modo essẽdi extra causas indeterminata differentia temporis, non dicantur esse actu, quia secundum hoc esse non sunt omnia præsentia: ergo sicut non sunt actu infinita secundũ modum essendi extra causas, quia nõ sunt omnia simul præsentia, ita non possunt esse in potentia secundũ modum essendi obiectiuum, quod habẽt in diuina cognitione. Probatur consequẽtia, quia præsens, vt præsens repugnat esse in potentia, sed necessario in actu, quia ratio præsentiæ tribuit ei esse actuale sub tali modo, vnde cum infinitæ sint simul præsentes in diuina cognitione, infinitæ actu erunt cognitæ, & nõ in potentia. Secundo probatur non minus efficaciter ex diuinis ideis, nam Deus habet apud se distinctas ideas omnium rerũ specie distinctarũ, quas potest facere; ergo omnes istæ ideæ continentur actu in essentia diuina, & nulla in potentia, necesse est ergo has ideas esse actu finitas, vel actu infinitas: cũ non habeat in eis locum infinitũ in potẽtia, & si dixeris esse actu finitas, sequitur dari vltimam, vltra quã nõ sit alia; ergo dabitur etiã vltima res, vltra quam Deus non possit efficere aliã, quia nihil facere potest, nisi per ideam, consequens autem nullus admittit, sed neq. admitti potest, quia ad infinitam potẽtiam eius pertinet vt quibuscunq. factis possit plura in infinitum facere; ergo necessario cõcedendum est diuinas ideas esse actu infinitas, & ex consequenti Deũ cognoscere actu infinitum. Testimonia autem D. Tho. de infinitis à Deo cognitis, non vt sunt obiectiue præsentia in diuina cognitione, sed vt sunt futura in propriis differẽtiis temporũ intelligenda sunt, quod si aliquod verbum non posset hoc modo intelli

gi

gi per alia testimonia à nobis citata magis clara, & expressa corrigi debet

80 Ad vtranq. arg. Duran. distinguē dum est, quod in maiori, vel minori assumitur de cogitationibus futuris, nam si sumantur secundum modum essendi, quem habituræ sunt in propriis differentiis temporum, verum est, quod solum sint infinitæ in potē tia, quia non sunt omnes simul futuræ, sed successiue, si vero sumantur secundum modum obiectiuæ præsentiæ, quem habēt in diuina cognitione, omnes sunt præsentes, & nulla datur ibi futura, quare omnes sunt actu & nulla in potentia, & cum sint infinitæ, sunt etiā actu, & categorematice infinitæ, & nō in potentia. Hæc tamē est differētia valde notāda inter cogitationes futuras, ex vna parte, & diuisiones continui ex altera, ꝙ omnes, & singulæ cogitationes collectiue, atq. diuisiuè sumptæ sunt futuræ per totam æternitatem, ita vt in tota æternitate habituræ sint esse extra causas, sed diuisiones continui, etiam si à Deo fiant, non erunt omnes faciendæ, imo neq omnes futuræ per totam æternitatem collectiue, ita vt omnes habituræ sint esse extra causas per totam æternitatem, sed solū sunt omnes possibiles, & omnes essent futuræ, si à Deo fierent diuisiue. Et ratio huius est natura eiusdem continui, quod cum non componatur ex indiuisibilibus, sed ex semper diuisibilibus, implicat cō tradictionem esse diuisum in omnē partem, nec indeterminata differen-
81 tia temporis, nec per totam æternitatem, & ideo non sunt possibiles omnes diuisiones eius collectiue acceptæ, sed diuisiue tantum, ita vt de singulis, & omnibus distributiue verum sit esse possibiles, non de omnibus collectiue. Vnde sequitur, nec verum esse, quod omnes diuisiones collectiuæ sumptæ sint præsentes diuinæ cognitioni, imo nec verum esse, quod hoc modo sumptæ cognoscantur, quia cognoscibiles non sunt, sicut non sunt factibiles, sed solum cognoscūtur omnes diuisiuè, vt possibiles, atq. etiam, vt faciendæ, & vt futuræ per totam æternitatem, si à Deo diuideretur continuum. Cogitationes vero cum sint inter sese distinctæ, & nulla dependeat ex altera non solum diuisiue, sed etiam collectiue sumptæ futuræ sunt per totū tempus, vel per totam æternitatem, ex quo non sequitur aliquando verū esse, quod fuerint omnes, quia nec tempus, si esset æternum, haberet vltimum diem, vel vltimum instans, nec etiam æternitas habet finem, sed comparatæ omnes cum toto tempore, vel cum æternitate vere futuræ sunt in ea.

QVAESTIO. III.

An infinitum in actu in aliquo genere rerum sit factibile per potentiam Dei absolutam.

Duplex potentia in Deo distinguitur 82
nostro modo intelligēdi, ordinata, vel ordinaria, & absoluta. Et illa vocatur ordinata, quia ordinatur cum diuina sapientia, & prouidētia, ita vt tantū, & non plus possit se extendere, quātum se extendit ordo à diuina sapientia constitutus in rebus, & eadem fere ratione vocatur ordinaria, quia ea vtitur Deus agens secundum communem ordinem in rebus à se constitutum. Absoluta vero vocatur diuina potentia, secundum se considerata, hoc est abstracta à quocunq ordine diuinæ sapientię, & solū considerata ex ordine

ad proprium obiectum, & secundum potentiam ordinariam ea solum fieri posse à Deo dicimus, quæ ordinata sunt ab eius sapientia, & prouidētia, sed secundum potentiam absolutam quidquid non implicat contradictionem. Et cū de hac sola potentia procedat quæstio, nam de alia processit prima. Sensus eius est, an implicet cōtradictionem fieri infinitū in aliquo genere rerum, hoc, est in genere rerū corporearum, vel spiritualium, in genere continui, vel discreti, si enim cōtradictionē inuoluat dari aliquod infinitum, negandum erit, quod sit à Deo factibile, etiam per potentiam absolutam. Si vero non implicare cōtradictionem inueniatur, dicendum erit per talem potentiam fieri à Deo posse.

Et prima opinio tenet possibile
83 esse omne genus infiniti, vel saltem vnum, aut alterum. Ita Ocham, in 2. d. 13. q. vnica, & ibidē Almain. Grego. in 1. d. 43. q 4. Petrus Aliacen. d. 42. q. 13. art. 3. pro qua etiam citat D. Th. Alg. & Auic. 1. p. q. 7. art. 4. Pererius lib. 15. cap. vlt. & ex modernis nōnulli. Probatur primo, quia quidquid Deus cognoscit extra se, præsertim per scientiam practicam potest extra se producere: cum sciētia practica sit factiua rerum, quas cognoscit, sed Deus cognoscit actu infinitū per scientiam practicam, & speculatiuam: cū cognoscat cogitationes hominum, & angelorum in infinitum multiplicandas per totam æternitatem, & sibi repræsentatas simul in obiecto suæ cognitionis; ergo poterit infinitum actu producere, vel nullius virtutis erit illud cognoscere. Quod præsertim verum est, quia si aliquod inconueniens sequi dicatur ex eo, quod producatur infinitum, idem sequetur ex cognitione eius, sed nullum ex hac sequitur; cū probatum sit dari; ergo nec sequetur ex productione infiniti, nisi secūdum apparentiam. Secun. quia probabile est potuisse Deum mundum ab æterno producere, quem produxit in tēpore, sed hoc admisso sequitur euidenter dari posse infinitum; ergo possibile reputandum est. Probatur minor, quia si tempus esset ab æterno, negari non potest, quod in singulis diebus potuerit Deus vnam animam, vel vnū angelum creare, quod si factum fuisset, iam daretur infinitus numerus animarum, vel angelorum, & dari posset infinita multitu- 84
do corporū, si in singulis diebus efficeretur vnum. Sed probatur hoc idē in tempore finito vnius horæ, quia in singulis instantibus eius potest Deus singula corpora, singulas animas, aut angelos efficere, & instantia horæ sunt actu infinita; ergo finita hora dabuntur corpora actu infinita, vel infinitæ animæ, aut angeli, quare possibile est dari actu infinitū. Ter. quia potentia Dei est actu infinita; ergo potest ei correspondere effectus adæquatus, qui etiam erit actu infinitus; alioqui nec infinita erit potentia, si finitum tantum effectū producere potest. Quod hoc modo declarari potest, si Deus non ageret liberè, sed ex necessitate naturæ, sicut ignis, vel aqua, ageret in quantum posset, & produceret, quidquid posset, vel ergo produceret effectū actu finitum, & tūc limitata esset eius potentia, vel actu infinitum, quia non habere locum infinitum in potentia, cum totum esset actu productum; ergo possibile cēseretur infinitum, sed quidquid posset tunc Deus naturaliter producere, potest modo libere; cū non sit minus infinita eius potentia, & liberum ei sit eam totaliter applicare

care ad operandum; ergo nunc etiã possibile reputandum est infinitum.

85 Secun. opinio negat omnino possibile esse infinitũ actu in aliquo genere rerum. Ita D.Tho. quodlib. 9. artic. 1. & 1. p. q. 7. art. 3. & 4. D. Bona. in 1. d. 43. q. 3. Rich. ibidem. q. 5. & 6. Durand. q. 2. Scotus in 2. d. 1. q. 3. Marf. in 1. d 43. Caie. 1. p. q. 7. art. 3. & 4. Sotus, Toletus, & Conimb. hoc loco, & omnes fere moderni, à quib. plura adducuntur arg. ad id probandum, sed, quæ facile solui possunt, quæ propterea ommitto, & vno, vel altero arg. efficatiori contendam eã probare, quia magis placet, quã prima. Probatur ergo, quod repugnet dari infinitum corpus præsupposito illo principio mathematicorum, lineæ ductæ ab eodem puncto, quo magis protrahuntur versus diuersam partem, eo plus distant inter se se, quo supposito, si daretur infinitum corpus, & pro traherentur ab eodẽ puncto eius duæ lineæ versus diuersam partem, quo magis pro traherentur magis distarent inter se; ergo si pro traherentur in infinitum, in infinitũ distarent, & tota illa distantia clauderetur duobus extremis, nempe eisdem lineis, vltra quas certum est non se extendere; ergo daretur infinita distantia clausa duobus extremis, quod patet contradictionem implicare. Et si rursus addatur, quod inter duas il

86 las lineas fieret alia trãsuersalis, vel aliud transuersale corpus, quod vtrãque attingeret, haberet infinitam lõgitudinem terminatam duabus illis lineis, vltra quas non se extenderet, quod esset dari infinitam longitudinem duobus extremis terminatam, & hoc etiam patet esse impossibile. Secun. repugnat dari corpus quantũ sine figura, quia figura non videtur res distincta à quantitate eius, sed si daretur corpus actu infinitum, nullã posset habere figuram; ergo impossibile reputandum est. Probatur minor, quia figura resultat ex terminis, vel extremis quantitatis, sed corpus infinitum careret terminis, vel extremis; ergo nec figurã habere posset. Et eisdem argu. probatur, quod non sit possibilis multitudo infinita corporum, quia, si efficerentur corpora infinita separata, possent eadem ratione fieri coniuncta, & ita fieret infinitum corpus.

Prob. 2. de infinito rerũ spiritualium, quę in duplici differentia sunt, nempè incompletæ, vt animæ, vel cõplete, vt angeli, sed repugnat fieri infinitas animas, & infinitos angelos; ergo impossibile erit infinitum in rebus spiritualibus. Probatur minor de animabus, quia anima dicit essentialem ordinem ad corpus; ergo distinctæ animæ dicunt ordinem ad distincta corpora, & animæ actu infinitę ordinem ad infinita corpora, sed implicat contradictionẽ fieri corpora actu infinita; ergo repugnabit etiam fieri animas actu infinitas. Probatur 2. de angelis, ratione D. Tho. 1. p q. 7. art. 4. hoc modo procedẽte. Id quod creatur, sub certa, ac determinata intentione creantis cadere debet, nam Deus, qui operatur per intellectum, & voluntatem, aliquid determinatũ intendere debet in sua operatione; ergo quidquid creatur, determinatum, atque finitum esse debet, alioqui nõ erit producibile à Deo, quare infinita multitudo angelorum non erit à Deo producibilis. Et si dixeris talẽ multitudinem infinitam esse vnum aliquem effectum determinatum, sicut esset determinatus effectus corpus infinitum; ergo non probatur impossibilis. Contra hoc est, talem multitudinem sub ratione multitudinis 87

non esse determinatam, quia determinatio multitudinis ex his vnitatibus, quibus constat desumitur, sed vnitates istæ non sunt determinatæ in ratione multitudinis: cum termino careant; ergo nec possunt in ratione multitudinis habere determinationem, nec proinde produci per creationem.

88 Probatur tandem de infinito secũdum intensionem, quod patet in solis qualitatib. reperiri, sed implicat contradictionem dari qualitatẽ actu infinitam secundum intensionem; ergo infinitum secundum intensionem repugnat. Probatur minor in qualitatibus naturalibus, deinde insuper naturalibus, nam si daretur virtus motiua, vt grauitas actu infinita posset efficere motum in instanti, sed motum localem in instanti fieri repugnat; ergo etiã repugnabit talis qualitas infinitæ intensionis. Probatur maior, quia, quo maior est grauitas, eo velociorem motum efficit, & in minori tẽpore; ergo si daretur infinita: efficeret motum infinitæ velocitatis, & in tempore minori in infinitum, sed tempus minus in infinitũ non est tempus, sed non tempus, vel momentum vocatur; ergo efficeret motũ in non tempore, vel in instanti. De supernaturalibus vero, quia si daretur gratia, aut charitas infinitæ intensionis, posset etiam dari lumen gloriæ, per quod videtur Deus à beatis, etiam infinitæ intensionis, & per lumen infinitæ intensionis posset effici actus claræ visionis Dei infinitè perfectus, per quem creatura videret Deũ perfectius, ac perfectius in infinitum; ergo videret Deum, quantum visibilis est per claram visionem, quod esset eum comprehendere, sed Deum comprehendi à creatura repugnat; ergo impossibile est dari talem visionem, & tale lumen gloriæ, talemque gratiam, & charitatem infinitam secundum intensionem.

Solum restat soluere arg. alterius opinionis. Et ad primum distinguenda est maior, quod Deus possit producere, quidquid extra se cognoscit, nam si successiuum sit, diuersum modum habet in se, & in diuina cognitione, vt de cogitationibus est manifestum, quæ, cum non possint simul fieri à parte rei, possunt tamen simul cognosci, & simul repræsentari obiectiuè diuino intellectui, & cum sub præsentia illa obiectiua omnes sint actu, dicuntur actu infinitæ inesse obiectiuo, sed à parte rei solũ sunt infinitæ in potentia propter esse successiuum, sub quo repugnat omnes esse simul, vel omnes esse actu in aliqua differentia temporis, sed, quæ actu sunt, finitæ sunt semper, & quæ futuræ semper infinitæ, & cum ea, quæ futura sunt, solum sint cogitationes habentes modum essendi successiuũ, non bene colligitur ex eo, quod in esse cognito sint actu infinitæ posse fieri ad extra actu infinitas. Ad aliud vero de diuinis ideis actu infinitis eodem modo respondetur infinitas esse in Deo, sed non posse simul fieri ad extra, quidquid per eas simul repræsentatur, propter diuersum modum essendi successiuum ad extra, & simultaneũ ad intra, vel quia productio certam intentionem producẽtis dicit, quam non dicit cognitio, ideo finitum debet esse, quod simul potest fieri ad extra, licet infinitũ sit, quod cognoscitur, tanquam possibile diuisiuè, non collectiuè. 89

Ad 2. distinguẽda est maior, quod probabile sit potuisse mundum ab æterno fieri, nam de creaturis permanentibus satis probabile est, de successiuis vero, non multum probabilitatis 90

litatis habet,& ideo illud non admittimus,sed dicendum est vtrunq. implicare contradictionem,& quod tēpus,& motus sint ab æterno,& quod infinitū actu produci posit, de quo ex professo erit nobis agēdū in principio octaui lib. Ad aliud vero de instantibus horæ actu infinitis distinguēdum est etiam, dum dicitur posse Deum in singulis creare singulos angelos,nam in singulis diuisiue verum est,collectiuè vero falsum,& ratio huius desumitur ex modo essendi instantium, quæ non sunt immediata, sed fluunt cum partibus proportionalibus temporis, & admodum earum, vnde creationes angelorum in eis faciendæ non possent simul esse,sed successiue deberent fieri,& si in omnibus,& singulis creandi essent singuli Angeli à primo instanti horæ incipiendum esset, vel certe ab aliquo determinato,quia determinata creatio nō potest, nisi indeterminato instanti fieri. Incipiendo autem à primo, vel ab aliquo determinato,imposibile esset percurrere omnia,& ideo imposibile esset in omnibus, & singulis creari singulos Angelos,quare nec probatur posibilem esse infinitū numerum eorū.

91 Ad tertiam distinguendū est cōsequens primi enthimematis, quod effectus adæquatus infinitæ potentię debeat esse actu infinitus, nam secūdum modum producendi verum est, sed secundum numerū, vel extensionem rerum producendarum falsum, & modus quidē, quo Deus producit res,aut ex nihilo,aut si ex aliquo, cū totali dependentia omnium causarū ex concursu eius, actu infinitus est, & sufficienter ex eo probatur infinita potentia eius,ex parte autem rerū producendarum satis est esse infinitas in potentia, ita vt datis quibuscunque, & cuiuscunq. perfectionis, semper posit plures,ac perfectiores producere in infinitum, ex quo etiā sufficienter probatur potentiam eius esse actu infinitam, quamuis nunquā dari posint actu infinitæ extra productæ. Casus vero, qui in eodem argumento additur, de modo agendi naturali Dei,non solum est imposibilis, quia repugnat potentiam eius esse infinitam,& non posse agere perfecto modo,qui est cum cognitione, & libertate, sed ex tali modo agendi imposibili admisso,aliud imposibile sequitur, quod posit infinitū actu producere. Dicimus ergo, quod si verum est imposibilia esse admittenda in disputatione,hoc tātum est pro intelligenda natura rerum, non tamen ad inferendum ex eis aliquid contra eam partem, quamquisq. defendit, quia etiam est verum, quod ex imposibile sequitur quodlibet. Et quod tandem additur Deum libere operantem posse applicare suam 92
potentiam infinitam ad producendū quidquid potest, distinguendum est, nam ad totum simul producendum repugnat,non tamen ad producendū succesiuè, & ratio huius distinctionis est diuersa conditio vel diuersus modus,quem habēt res in diuina cognitione,& extra causas: ratio etiā, quem modus producendi postulat, valde diuersa à modo cognoscendi, vt satis est à nobis expositum in solutione primi argumenti.

QVAESTIO. IIII.

An vnum infinitum sit, vel esse posit maius altero.

NON procedit quæstio de infinito per essentiam, quia hoc tantū potest esse vnum, & ideo non potest cum alio essentialiter distincto comparari

parari; quæstio ergo procedit de aliis infinitis accidentalibus secundũ magnitudinẽ, multitudinem, vel intentionem, an vnum sit maius altero.

Et prima opinio asserit vnum infinitum, nec esse æquale alteri, nec inæquale, nec maius, nec minus. Ita Conimb. 3. lib. Phys. cap. 8. q. 2. ar. 4. ad 2. quam colligunt ex Platone in Philebo, vbi, ait, maius, & minus, æquale, & inæquale non conuenire quantitati infinitæ, sed prima diuisione aiunt diuidi quantitatem infinitam, & infinitam, deinde finita in maiorem, minorem, & æqualem secundum diuersum modum commensurationis cũ aliis, & secundũ excessum, & defectum; inter infinita namque non reperitur excessus, aut defectus, neq. vlla commensuratio, quia hæc omnia limitatam rationem dicunt. Prob. 1. quia si vnum infinitum daretur maius altero, vel illud excederet excessu finito, vel infinito, si infinito sequitur aliud non esse infinitum, nã id, per quod vnum excedit alterum, non est in eo, quod exceditur, & ideo per illud excedi dicitur, sed si excessus est infinitus, sequitur vnum excedere alterum per ipsammet rationẽ infinitudinis, quare eam non habebit alterum, nec erit infinitum. Secundo quilibet numerus infinitus continet omnes numeros posibiles, & ex consequenti omnes vnitates posibiles; ergo nullus potest excedere alterũ, quia nihil ei nouũ potest restare accipiendum, sed probatur antecedens, quia quilibet numerus infinitus continet infinitas vnitates; ergo etiam infinitos numeros, imo infinitos numeros numerorum, vt si ex cogitemus infinitum numerum Angelorum continebit infinitos Angelos, & infinitos binarios Angelorum, atq. etiã infinitos ternarios, & quaternarios, & sic de cæteris; ergo continet omnes vnitates posibiles, atque omnes posibiles numeros, quare nullum excessum, nullam additionem admittet nec poterit esse maius, vel minus altero.

94 Secunda opinio opposita est, nam admittit ex suppositione, quod darẽtur infinita, cõparari posse, & se excedere vnumque alteri esse æquale, maius, vel minus. Ita Greg. in 2. d. 42. q. 4. Gab. ibidem. d. 1. q 3. ad 1. Ferr. 2. lib. contra gentes cap. 38. §. vltimo. Caiet. 3. p q. 10. art. 3. Soncinas 12. Met. q. 31. ad 1. Probatur primo, quia principium est ita euidens, vt probatione non egeat, quod in quolibet rerum genere totum sit maius sua parte, si autem vnum infinitũ non sit maius altero, sequitur esse falsum; ergo non potest sustineri. Probatur minor, quia si detur infinitus numerus Angelorũ, & ab eo auferantur, 10. euidens est, quod qui remanent sunt infiniti, & constat esse partem totius numeri; ergo vel æqualis est toti, vel minor, si minorem esse dixeris, iam admittis vnum infinitum esse maius altero, & si negaueris, negas quod totum sit maius sua parte, cum constet ex his duobus infinitis vnum esse partem alterius. Quod clarius parebit vis argumẽti, si dato infinito numero, inquiramus, an binarij, quos continet sint infiniti, quod necessarium est concedere, alioqui non esset totus numerus infinitus, si igitur binarij infiniti sunt, rursus inquiritur, an numerus binariorũ sit æqualis, vel minor, toto numero, & si minorẽ esse dixeris, iã cõcedis vnũ infinitum esse maius altero, si negaueris, negas totum esse maius sua parte, cum numerus binariorum sit pars totius numeri. Secundo probatur his exẽplis, si Deus faceret infini-

95 infinitos homines,atque etiam infinitos æquos, negari non posset æqualē esse numerum corporum, & animarum, & maiorem numerum efficere æquos,& homines,si simul accipiantur, quam solos homines, vel solos æquos, cum numerus æquorum sit extra numerum hominum, atque è conuerso; ergo datur æqualitas, & inæqualitas inter infinita, & vnū potest esse maius altero.

Nostra sententia hac distinctione explicanda est,infinitum duobus modis sumi potest, materialiter pro materia,vel rebus, ex quibus componitur, vt pro quātitate, & dimensionibus,si esset cōtinuum, vel pro vnitatibus,si discretū, vel formaliter pro ratione formali infinitudinis,quæ cōsistit in eo, quod est non habere terminos,sed in infinitum protēdi.Hoc supposito duabus conclusionibus respondemus, prima est,inter infinita sub ratione formali infinitudinis cōsiderata, non dari æqualitatem positiuam,sed negatiuam tantū,qua vnū non excedit alterum, nec maius, vel minus eo esse dicitur.Probatur hæc, quia infinitudo consistit in quadam ratione indiuisibili, quā explicamus per negationem terminorum, vel extremorum,quare non suscipit magis, nec minus, sed vel attingitur,vel nō attingitur,& si attingitur,modo indiuisibili attingitur, & ideo non suscipit magis,nec minus, quare repugnat,quod vnū infinitum magis, vel minus infinitum sit, quam aliud, sed
96 æqualia esse cēsentur negatiuè, quia vnum in ratione formali non excedit alterū.Probatur hac ratione,infinitum formaliter explicamus per negationem terminorum, quia terminis caret, sed in eo, quod est terminis carere, nullus excessus esse potest,quia quodlibet infinitum eos nō habet, quare non magis vnum,quam alterum ad eos habendum accedere potest;vnde nec maius esse, vel minus altero sub ratione formali infiniti, & in sensu huius conclusionis vera est prima opinio,quē sensum probant arg. eius.

Secunda conclusio,sub ratione materiali vnum infinitum est maius altero, quia plus materiæ habere potest,licet nō propterea maiorem,vel minorē rationem infinitudinis. Hæc est expressa apud D.Tho. 3.p. q.10. art. 3. & in sensu eius vera est secunda opinio, quam efficaciter probant arg. eius. Quibus hoc addendū est,illud est maius altero saltem sub ratione materiali, quod continet totum, quod est in eo, & aliquid plus, sed vnum infinitum sic se habere potest ad alterum; ergo potest esse maius illo sub ratione materiali. Probatur minor,quia infinitus numerus angelorum cōtinet omnes binarios angelorum, ex quibus componitur, & præter illos continet omnes ternarios, & quaternarios; ergo continet plus materiæ, quare maior erit eodē infinito numero binariorum, sub ratione materiali.

Restat breuiter soluere argu. primæ opinionis, quia videntur inten- 97
dere in quolibet sensu probare. Et ad primum opinionis primæ distinguendum est antecedens, nam infinitum formaliter sumptum non excedit alterum,& ideo nec finito,nec infinito excessu, materialiter vero potest illud vtroque modo excedere, nempe excessu materiali finito,vel infinito, quod contingeret,si vnum infinitum eiusdem generis coniungeretur alteri, nunquam tamen esset magis infinitū, licet haberet plus materiæ in infinitum,quam alterum.Ad 2.negandū est antecedens,quod quilibet numerus

rus infinitus contineat omnes vnitates, & numeros possibiles, quia non sequitur continet infinitos; ergo omnes possibiles, nam vt bene Aristot. cap. 7. infinitum non est extra quod non est aliud, sed cuius partibus quibuscunque acceptis, semper restant aliæ in infinitum accipiēdæ, aliæ igitur vnitates, & alij numeri esse possunt præter eas, & eos, quos habet vnum infinitum, & ideo materialem additionem suscipere potest. Arg. 2. opinionis solum probāt, quod vnum infinitum sit maius altero sub ratione materiali, vt nostra secunda conclusio asserit, & ideo non est necessarium eis respondere.

QVAESTIO. V.

An infinitum in potentia secundum essentialem perfectionem fieri possit per potentiam Dei absolutam.

NOn iam de infinito in actu, sed de infinito in potentia inquirimus, an fieri possit per potentiā Dei absolutam, non quidem quantum ad perfectionem accidentalem, vel indiuidualem: cum certum sit, quod dato quocunque corpore, quātumlibet magno, possit Deus illud maius efficere per additionem, posse etiam aliud maius producere, & etiam dato quocunque numero hominum, vel aliorum indiuiduorum cuiuslibet speciei maiorem efficere in infinitum, idque non solum per potentiam absolutam, sed naturalem mediis causis naturalibus. Sed quantum ad perfectionem essentialem, & specificam, ita vt data quacunque specie rerum quantumlibet perfecta possit Deus perfectiores alias in infinitum facere, & dato quocunque specierum numero, maiorē infinitū facere possit, vel perueniri possit ad aliquam speciem, qua non possit perfectiorem facere, aut ad aliquem numerum finitū specierum, vltra quem nō possit aliā facere.

Et priusquam diuersas opiniones afferamus excludi debet error Petri Abaylardi, quem retulit Vvaldensis tomo. 1. suorum operum lib. 1. ar. 1. cap. 10. & D. Aug. (quāquam sub nomine aliorum philosophorum) 12. li. de Ciuit. cap. 18. asserētis nihil aliud posse Deum efficere præter ea, quæ facit, vel facturus est, quod postea tenuit. Vvicleph sub cuius nomine dānatur ab Ecclesia in Concilio Constantiensi. Et probari potest euidenti ratione ab experientia deducta, quia de quolibet homine verum est, non solū in vno, sed in multis rerum generibus plura posse facere, præter ea, quæ facit; ergo hoc non potest vllo modo denegari Deo.

Hoc igitur reiecto errore 1. opin. tenet, non posse à Deo effici infinitū syncategorematicè, vel in potentia secundum perfectionem essentialem, sed vsque ad certum numerum, vel perfectionē specierū procedi posse, vt vltra illas, nec plures, nec perfectiores sint possibiles. Ita Hēr. quodlib 8 q 8 Duran. in 1. d. 44. q. 2. pro eadem sententia refert Caie. Scotum 1. p. q. 25. art. 6. qui de gratia, quam Deus infundit animæ id concessit in 3. d. 13. q. 15. asserēs ad talem gradū intensionis peruenire posse, vt non possit secundum intensionem crescere, etiam per potentiam Dei absolutam. Probatur testimonio sanctorū Patrum, Aug. in Ench. cap. 10. Nazianz. in hom. de Natiuitate, & Theodoreti lib. 6. Græcanicarum affectionum. Quibus locis asserunt mundum hunc a Deo factum pulchrum adeò esse, 98

esse, vt possibile nõ sit pulchriorem alterum fieri, sed pulchritudo eius resultat ex corporibus, ex quibus componitur; ergo repugnat alia perfectiora fieri. Probatur etiam ratione primo, quia si dato quocunq. numero specierũ posset Deus perfectiores alias in infinitũ producere; sequeretur totam latitudinem perfectionis essẽtialis creaturarum esse actu infinitã.
99 Probatur consequentia, quia non habebit vllum terminum vltra quem crescere nõ possit, quare dabitur extra Deum infinitum actu secundum essentiam, quod patet esse falsum. Secundo tota latitudo, quam Deus potest cõmunicare creaturis distat ab eo, sicut finitũ ab infinito, quia finitum est, quidquid habet esse participatũ; ergo ascensus ab imperfectissima specie finitus erit, quare certum habebit terminum perfectionis, & numeri, vltra quem non erit possibilis ascensus ad aliam, sed per vnam aliquam maximè perfectionis terminabitur ascẽsus, sicut terminatur descensus ad rem imperfectissimã, quæ est materia prima, infra quam nõ est possibile rem aliam imperfectiorem fieri.

Secũda opinio affirmat fieri posse à Deo infinitum sincategorematicè, ita vt data quacunq specie, cuiuscũque perfectionis, possit aliã, & alias perfectiores in infinitum producere absque vlla limitatione perfectionis, vel numeri. Ita D. Tho. 2. lib. contra gẽ. cap. 16. & 1. p. q. 25. art. 6. & ibidem Caie. D. Bonau. in 1. d. 44. q. 1. Rich. quodlib. 2. q. 4. Aegid. quodlib. 3. q. 5. Herueus quodlib. 7. q. 2. Capr. in 1. d. 43. q vnica, ar. 2. Argẽ. in 2. d. 1. q. 2. artic. 4. Soncin. 12. lib. Meta. q. 5. & plures alij, estque communis in schola, & non solum probabilior, sed vera. Quam quidam probare volunt ex infinita potẽtia Dei,
quæ nisi absque vllo termino perfe- 100
ctionis, & numeri posset species in infinitum producere, non esset infinita, sed certo termino definiretur, si ad aliquam speciem perueniri posset vltra quã non posset producere aliã. Sed hæc ratio non videtur mihi efficaciter eam probare, quia posset aliquis dicere sufficienter probari infinitudo diuinæ potentiæ ex modo operandi, quo potest producere aliquid ex nihilo, atq. etiam, quidquid non implicat contradictionẽ, quod repugnat fieri per potentiam limitatam, quod vero finitum sit secundũ perfectionem, & numerum specierũ, quod efficere potest nihil refert.

Ideo alio modo probanda est, nempè ex eo, quod potentia diuina, non solũ infinita est, sed omni modo excogitabili, hoc est secundũ intensionem, & extensionem, nec solum secũdum perfectiones formales, quas in se habet, sed etiam secundum eminẽtiam earum, per quam potest se communicare creaturis, ita vt infinito modo intensiuo, & extensiuo possit se communicare illis, posse autem aliquid ex nihilo facere, posse etiã, quidquid non implicat contradictionem ad infinitudinem intensiuam pertinet, sed posse absq. vllo termino perfectionis, & numeri producere species, pertinet ad extensiuam, quam ei tribuere necessarium est, ne admittamus, quod secundum aliquem modũ se communicandi ex terminis non repugnantem, vel impossibilem, finita, ac limitata inueniatur diuina potentia quam ex hac parte non posset omnipotentia vocari. Secũdo, quia essentia diuina infinitis modis est imitabilis, ac participabilis à creaturis, ita vt à nulla ita perfectè participetur,
quin perfectius possit ab alia partici- 101
pari,

pari,& imitari in infinitũ;ergo nulla
101 creabitur ita nobilis, quin nobilior, imo nobiliores alię in infinitũ creari possint. Quod præsertim necessariũ est,cum non repugnet ex parte diuinæ potentiæ, nec ex parte creaturarum, vt probabitur ex solutionibus arg. oppositæ sententiæ.

Testimonium Sanctorum Patruũ hac distinctione explicandũ est, perfectio huius mundi à Deo conditi ex duplici parte considerari potest, nẽpe ex parte corporum,atq; specierũ, ex quibus cõponitur,& ex parte ordinis,ac dispositionis eorũ:& ex parte primi cõmunis est sententia totius scholæ,quod perfectiores alios mundos in infinitũ possit Deus efficere, hoc est perfectiora alia corpora cœlestia,& elemẽta perfectiora:de sola specie humana sub dubio hucusq. est, an possit aliam perfectiorem sub natura Angelorum efficere ex corpore, & anima cõpositam, quia nihil inter hominẽ, & Angelum medium videtur dari posse, sed suprẽmũ creaturę corporeę,quod est homo proxime attingere infimũ suprẽmi, quod est in-
102 fima Angelorũ species. Ex parte vero dispositionis, & ordinis communis est etiam sententia, quod non sit possibilis alter mundus perfectior,& cum pulchritudo rei ex ordine,proportione,ac dispositione partiũ præcipue resultet,ideo Sancti Patres nihil pulchrius excogitari posse hoc mũdo dixerunt,quod patet nõ tollere, quin perfectiores alias species in infinitũ possit Deus efficere. Quod enim Arist. 1. lib. de Cœlo cap. 9. asseruit non esse possibilem alium mũdum,quia nõ est possibilis alia materia,ex qua fiat,ex ignorãtia creationis forte processit,quia sicut Deus nõ indiguit materia, ex qua hunc mundum faceret,sed totũ ipsum sine vlla materia pręsupposita,sed ab eo ex nihilo creata condidit, ita posset alios mũdos ĩ infinitũ facere nulla materia præsupposita,sed ex nihilo creanda.

Ad 1. arg. neganda est consequentia,quod latitudo perfectionis creaturarum infra Deũ sit actu infinita, sed solum est infinita in potentia,ita vt, quam habebunt actu, semper sit finita, sed quam habere possunt,maior,& maior in infinitum,ita tamen, vt non sit possibile actu infinitam habere,non ergo bene infertur,quod si nõ est actu infinita,ita finita sit actu, vt certam, ac finitam mensuram excedere non possit,sed inter actu infinitam,& omnino finitam actu,media est infinitudo in potẽtia iam explicata: ita vt simpliciter finita sit, & secundum quid infinita,quod non repugnat creaturis.

Ad 2. concedendum est antecedẽs, 103
quod tota latitudo perfectionis possibilis creaturarũ distet à Deo,tãquã finitũ ab infinito, sed intra latitudinem infiniti nõ habet terminũ possibilẽ,nec excogitabilem, ita vt detur aliqua species, vel dari possit, vltra quã non sit possibilis alia perfectior, & hoc est esse actu,& simpliciter finitã,sed in potentia,& secundum quid infinitã, sicut cõtinuum quantum ad diuisionem sic natam procedere, vt quamuis omnes diuisiones factę semper sint finitæ,& nunquã possint esse infinitæ,faciẽdæ vero,vel possibiles nullum terminum habent, nec enim cognoscitur à Deo vltima diuisio cõtinui,quia non est dabilis, nec possibilis,pari ratione nõ est dabilis, nec possibilis vltima species,vltra quam nõ sit factibilis à Deo perfectior,nec à Deo cognoscitur, quia quod possibile nõ est,nec est cognoscibile, quare non mirũ est, quod à Deo non cognoscatur, & hæc de tertio libro.

In 4. lib.

IN QVARTVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYSICO auditu, seu auscultatione.

BREVE PROOEMIVM.

XPLICATIS principijs intrinsecis rerum naturalium, ac generationis eius, iam incipit Aristoteles extrinseca quædam tradere, necessaria tamen, ad motum, & conseruationem earum, ex quibus tria explicat in hoc lib. 4. locum, vacuum, & tempus: & locum quidem necesse est cognoscere, ad cognitionem earundem rerum naturalium, & motus eius, quia in eo conseruantur, atque mouentur. Vacuum vero, quia locus est priuatus corpore, imo apud plures ex veteribus philosophis locus ipse. Et tandem tempus, quod in priori, & posteriori eiusdem motus consistit, & duratio propria eius est, ac naturalium rerum, quæ mouentur, & in tempore dicuntur esse. In tria igitur membra diuidi potest materia huius quarti libri, quia horum trium naturam, & rationem explicat in eo Aristoteles, loci, vacui, & temporis.

CAPVT PRIMVM, in quo disputatur, quid sit locus.

TEX. ARISTOTELIS.

Similiter autem necesse est naturalem, & de loco, vt & de infinito cognoscere, si est, an non, & quomodo est, & quid est.

Breuis expositio textus.

Tria contendit Aristoteles explicare de loco, an sit, quid sit, & qualis sit: & in hoc primo cap. proponit quæstionem, an sit locus, quam, & dubiam reddit disputans in contrarium, vt eam soluat in sequentibus capitibus. Diuiditur autem præsens in tres partes. In prima probat locum pertinere ad cõsiderationem physicam. In secunda, proposita quæstione, an locus sit, probat locũ esse. Ac tandem in tertia, vt dubiam efficiat quæstionẽ, probat ex opposito, quod locus non sit. 1

Probat igitur primo, locum pertinere ad physicam considerationem duplici ratione. Prima, naturalis sciẽtia debet considerare ea, quæ communia sunt rebus naturalibus per se ad eam pertinentibus, sed locus conuenit omnibus rebus naturalibus, ergo consideratio eius pertinet ad naturalem scientiam. Minorem probat autoritate omnium philosophorum asserentium, quod res omnes naturales sint in loco. Secũdo probat, quia per se pertinet ad naturalem philosophum agere de motu, sed motus omnium communissimus, & notissimus est localis, qui non potest fieri

 natu-

naturaliter, nisi in loco;ergo consideratio loci naturalis erit. Quo supposito,tria ait esse à naturali philosopho consideranda de loco; an sit, quomodo sit, hoc est qualis sit, & quid sit. Quæstio autem qualis sit,ad quæstionem quid sit reducitur, quia non est aliud quam quærere, an locus sit substantia, vel accidens, vt Auerroes,& Themistius docent.

2 Quæstio igitur proposita capite præsenti est, an locus sit. Arguit in secunda parte capitis,ad probandum locum esse,duplici argumento. Primo,quia sicut mutatio secundum formas duxit homines in cognitionem materiæ,quia in eadem materia sibi succedunt diuersæ formæ,ita ex successione corporum in eodem loco deueniendum est in notitiam eiusdẽ loci. Sed euidens experiencia docet in eodem loco,in quo nunc est aqua, tanquam in quodam vase, postmodum subintrare aerem; ergo necesse est concedere locum esse in rerum natura,& esse distinctum à corporibus successiue in eo existentibus. Secundo, quia eadem experientia cognoscimus grauia corpora, vt lapides, & ligna,quasi naturali impetu tendere deorsum,vt ibidem conseruētur, & leuia sursum,vt ignis,& aër; ergo euidens est locum esse, & quasi quandam virtutem attractiuam habere,per quam quodammodo attrahit ad se corpora.

Sed in tertia parte arguit pro opposita, probare contendens locum non esse, vt sic dubiam efficiat quæstionem. Argumentũ autem sic procedit. Si locus est in rerum natura,erit res sensibilis habens trinam dimensionem,longitudinis,latitudinis,& profunditatis,quia talis debet esse ad recipiendum intra se corpora sensibilia trinæ dimensionis: erit igitur corpus, quia trinam dimensionem non habent,nisi corpora, sed repugnat esse corpus;ergo non erit aliquid in rerum natura. Minorem sic probat,locus, & corpus in eo existẽs simul sunt; ergo si locus est corpus, erunt simul duo corpora, & se penetrabunt,quod patet esse impossibile, cum penetratio corporum naturaliter sit impossibilis.

CAPVT II. QVO disputatur quid sit locus.

TEX. ARISTOTELIS.

Quoniam autem aliud quidem secundum se,aliud vero secundum aliud dicitur, &c.

Breuis expositio textus.

Postquam quæstionem primã proposuit Aristoteles,an locus sit in rerum natura; eamque dubiam fecit disputans in fauorem vtriusque partis, proponit iam secundamnem pe,quid sit locus,& eodem modo dubiam reddit quæstionẽ:pro vna parte probans,quod locus sit materia, vel forma;& pro alia,quod nec materia,nec forma sit,& hoc est interũ capitis,& hęc diuisio eius in duas partes. Quæstio igitur proposita est, quidnam locus sit, materia,vel forma,aut quid aliud. Vt autem intelligatur, annotat locum esse duplicem, communem,& proprium,vel particularem. Locus communis est, sub quo multa continentur corpora, vt concauũ lunæ dicitur locus cõmunis omnium corporum sublunariũ, quæ sub eo continentur. Locus vero pro- 3

prius,

prius, aut particularis, qui vnum, vel alterum corpus continet, vt aqua circundans arborem, dicitur locus proprius eius. Hoc igitur supposito, probat Aristoteles locum esse formam, & deinde probat esse materiā; & quod sit forma, ita pobat. Locus cōtinet locatū; ergo est terminus eius, quo circunscribitur, ita vt nihil eius extra locum sit, sed totum sit intra eum: sed forma se habet respectu materiæ tanquam terminus, quia cū sit actus, quasi determinat potētiam eius ex se indifferentem ad omnes actus, ita, vt ad alium actum non se extendat; locus igitur terminans locatum, quasi forma eius dicetur. Secundo probat, quod sit materia; quia locus non videtur aliud esse, quam interuallum illud inter latera corporis continētis interceptum, vt locus aquæ videtur esse spatium illud inter latera vasis existens, quod aqua ipsa replet: sed interuallum hoc est quasi receptaculum corporum in eo succedentium; ergo est quasi materia eorum. Probatur consequentia, quia materia est quasi receptaculum formarum in ea succedentium.

4 In secunda parte probat oppositum, quod locus, nec sit materia, nec forma. Primo, quia materia & forma non separantur à corpore; cum sint partes illud componentes, sed locus separatur à corporibus in eo receptis: cum in eodem loco permanente vnum succedat alteri, vt in vase aqua succedit àeri; ergo locus nō potest esse materia, neque forma corporum. Secundo probat ex motu locali, nam ea, quæ mouentur ad aliquid acquirendum, quod non habent, moueri constat, sed corpora mouentur localiter; ergo ad acquirendum locum, quem non habent: sed notum est habere materiam, & formam, cum ex eis, tanquam ex partibus cōponantur; ergo locus non potest esse materia, & forma. Quod etiam probat locutio ipsa, qua dicimus aliquid esse in loco, per quam significamus esse in alio à se distincto, & extra se existente, quod nec materiæ, nec formæ conuenire potest, nam vtraque intra corpus ipsum est, illud intrinsece componens.

CAPVT III. QVO determinare incipit quid sit locus.

TEX. ARISTOTELIS.

Vno igitur modo, vt digitus in manu, & omnino pars in toto, alio vero, vt totum in partibus, &c.

Breuis expositio textus.

Intentum Aristotelis in hoc tertio capite est, quædam notare ad soluendam primam quæstionem de existentia loci in rerum natura. Diuiditur autem in tres partes. In prima proponit omnes modos, quibus vnum dicitur esse in alio. In secunda dubium quoddam, an aliquid dicatur esse in seipso. In tertia incipit soluere argumen. à se proposita circa primam, & secundam quæstionem. 5

Octo modis, inquit, contingere, quod vnum dicatur esse in alio. Primus est, quo partes sunt in toto, siue essentiales, siue integrantes, vt materia, & forma dicuntur

eſſe in corpore, & digitus in manu. Secundus eſt quo totum dicitur eſſe in partibus, vt homo in corpore, & anima. Tertius, quo ſpecies dicitur eſſe in genere, & vniuerſaliter pars ſubiectiua in ſuo toto potentiali, vt equ', & leo in animali. Quartus, quo è conuerſo, genus eſt in ſpecie, & vniuerſaliter totum poteſtatiuũ dicitur eſſe in ſuis partibus, vt animal in homine, & leone. Quintus, quo forma ſubſtantialis eſt in materia, aut accidẽtalis in ſubiecto, vt anima in corpore, aut albedo in pariete. Sextus, quo res ſunt in ſua cauſa efficiente phyſica, aut morali, vt calor producẽdus in igne. Septimus, quo aliquid dicitur eſſe in fine, quẽ amat, quo pacto amans dicitur eſſe in amante per affectum, & voluntatẽ, qua eum diligit. Octauus, quo aliquid dicitur eſſe in alio tanquam in loco ſicut aqua eſt in vaſe. Et hunc modum eſſendi in alio, aſſerit eſſe propriiſsimum, cæteros vero ſolum dici per ſimilitudinẽ ad ipſum, quia ſicut corpus recipitur in loco, & in eo conſeruatur, ſic ea, quæ aliis modis dicuntur eſſe in alio, aliquo etiã modo recipiuntur, & conſeruantur in eo.

6 In ſecunda parte proponit hoc dubiũ, an dicatur aliquid eſſe in ſemetipſo, vel neceſſe ſit, quod quidquid eſt in alio, ſit tanquam in aliquo à ſe diſtincto. Pro cuius ſolutione annotat trib' modis intelligi poſſe, quod aliquid ſit tale, nempe, per ſe primo, per aliud, & per accidens. Per ſe primo tale dicitur, ſi ſecundum ſe tale ſit, & non ſecundum aliquam partẽ, aut ſecundum aliquod accidens, vt homo dicitur ſubſtantia. Per aliud vero tale dicitur illud, quod ratione alicuius partis tale eſt, quo pacto dicitur homo ſciens, vel ſapiens, quia ſcientia, vel ſapientia in anima ſunt, quæ eſt pars hominis. Per accidens tandem dicitur aliquid tale, quia ratione alicuius accidentis ſibi id conuenit, vt Socrates dicitur candidus, quia candor recipitur per ſe primo in ſuperficie ſibi inhærente, & ratione ſuperficiei eum denominat. His ſuppoſitis, dubio propoſito reſpondet tribus concluſionibus. Prima eſt, aliquid dicitur eſſe in ſeipſo per aliud, hoc eſt per partem, vt totum hoc, nempe, amphora vini dicitur eſſe in ſeipſa per vinum, quod eſt qua ſi pars eiuſdẽ totius, & eſt in amphora, à qua continetur vinum. Secunda concluſio, nihil poteſt eſſe per ſe primo in ſeipſo tanquam in continente, aut tanquam in loco. Probat, quia nullo modo ex enumeratis, quibus aliquid dicitur eſſe in alio, conuenit per ſe primo, vt conſtabit eos omnes conſideranti; ergo non poteſt eſſe verũ, quod aliquid ſit in ſeipſo primo. Tertia concluſio, repugnat, quod aliquid dicatur per accidẽs eſſe in ſeipſo tanquam in loco. Probat, quia ſi hoc eſſet verum, ſequitur duo corpora, ſimul eſſe in eodem loco, quod conſtat non poſſe fieri, niſi per penetrationem naturaliter impoſsibilem. Probatur conſequentia exemplo amphoræ: nam ſi dicatur, quod totum hoc, nempe amphora vini eſt in ſeipſo tãquam in loco, ratione vini, quod eſt quaſi accidens eius, ſequitur in eadem amphora duo eſſe, videlicet vinum, & amphoram ipſam, quæ cũ ſint duo corpora, erunt in eodem loco, quod non poteſt fieri niſi per penetrationem.

7 In tertia parte capitis colligit ex dictis, ſoluta eſſe duo illa argumenta, quibus probabatur locum eſſe materiam, vel formam, nam cum nihil poſsit eſſe in ſeipſo tanquam in.

in loco, primo, & per se, sed esse in loco sit esse in aliquo à se distincto, & quasi extrinseco, sequitur locum non esse materiam, aut formam corporis, quia vtraque est ei intrinseca.

CAPVT IIII. QVO definitur quod sit locus.

TEX. ARISTOTELIS.

Hæc igitur sunt dubitata, quid autem sit locus, hic vtique fiet manifestum, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum huius capitis est assignare definitionem loci. Diuiditur autem in tres partes. In prima enumerat Aristoteles quinque proprietates loci, vt ex eis melius possit natura loci cognosci, & eius definitio assignari. In secunda quatuor annotat necessaria ad inueniendam definitionem loci. Et in tertia tandem ex eis, quid pro genere, quid etiam pro differentia in definitione ponendum sit, colligit; integramque definitionẽ constituit, probans talem debuisse assignari, vt exacta foret.

8 Notum est essentiam rerum per proprietates nobis notiores cognoscendam esse à posteriori, propterea Aristoteles ad inuestigandam naturam, atque definitionem loci præsupponit quinque proprietates eius omnibus manifestas. Quarum prima est, locum sic locatum circunscribere, vt nihil eius sit, hoc est, nec materia, nec forma, nec aliquo modo ei⁹pars, neque accidens ei inhærens, sed aliud extrinsecum ipsum continens. Secunda proprietas eius est, æqualem esse locato, quod locis particularibus tantum conuenire docet, non communi, de quo constat plura continere, & ideo non esse alicui eorum æquale: vt concauum lunæ non est æquale àëri, vel aquæ. Tertia proprietas est, quod licet corpus quodcunque in eo existens possit ab eo separari, sed locus ipse non potest esse sine aliquo corpore, quod circunscribat, alioqui posset naturaliter dari vacuũ in natura rerum. Quarta est, omnem locum habere sursum, aut deorsum, hoc est talem habere positionẽ, aut situ in vniuerso, vt sursum, aut deorsum esse dicatur, vt ignis sursum est, terra deorsum, in quibus multa alia continentur corpora tãquam in locis. Vltima proprietas sequitur ex hac, quia si locus, sursũ, aut deorsum esse debet, sequitur aptum esse ad terminandũ motum localem sursum aut deorsum, quibus corpora naturalia mouentur.

His præsuppositis asserit, talem designandam esse definitionem loci, vt per eam facile solui possint argumẽta proposita contra eius naturã cap. 2. & cætera dubia, quæ proponi possunt, nec sit cõtraria proprietatibus eiusdem loci designatis, sed eis conformis. Vt autem talis definitio inueniatur, quatuor ait annotanda esse. 9
Primum, quod ex motu locali permoti fuerint omnes philosophi ad inquirendam naturam loci, nam si corpora mouentur ad locum, vt eadẽ experientia docet, cum nihil moueatur ad aquirendum illud, quod iam habet, sed quod non habet, & habere potest, merito ex motu locali permoti sunt ad inuestigandum naturã loci. Secundũ, quod præsupponit est, duobus modis aliquid moueri localiter, per se, & per accidens; per se mouetur totum corpus, & per acci-

dens alia, quæ mouentur ad motum eius: & hæc in duplici differentia sunt, nam quædam sic mouentur per accidens, vt eis non repugnet naturaliter moueri per se, & tales sunt partes eiusdem corporis integrãtes, quæ cum possint ab eo separari per diuisionem, & separatæ consistere, etiam possunt moueri per se. Alia vero sic mouentur per accidens, vt naturaliter non possint per se moueri, & talia sunt accidentia; quæ cum nõ possint esse sine subiecto, nec moueri possunt per se, sed ad motũ eius. Tertium est, quod non inquirit definitionem loci communis, sed particularis, quia in loco communi non est corpus per se primo, nec proxime, sed tantum remote, & quasi secundario. Locus autẽ proximus, atque proprius cuiuscunque corporis est ille, à quo proxime circũscribitur, & iste est extremum corporis continentis, quod est vltima superficies eius tangens locatum, vt locus arboris existentis in fluuio non est tota aqua, sed ea tantum, quæ ipsum tangit, & circunscribit, & hæc est vltima superficies eiusdem aquæ eam circunscribens, quæ sola est proprius locus cuiuslibet corporis, quia locus debet esse æqualis locato, sed sola hæc superficies proxime continẽs corpus, potest esse ei æqualis; ergo hæc sola potest esse locus. Vltimum, quod præsupponit est, duobus modis vnum cõtinere aliud: primo ita vt non sit ab eo diuisum, sed cõtinuatum cum eo, vt totum dicitur continere partem: Secundo, ita vt diuisum ab eo sit, & illud tangens quasi extrinsece circũscribat & locus non debet continere locatum primo modo, cum non sit pars eius, sed secũdo; cum sit aliquid ei extrinsecum.

10 His suppositis procedit ad inuestigandum illud, quod pro genere debet poni in definitione loci, hac diuisione. Secundum ea, quæ de natura loci admittuntur ab omnibus, non potest locus esse, nisi vnum ex his quatuor, nempe forma, aut materia corporis, aut spatium inter latera cõtinentis inclusum, vel vltima superficies eiusdem corporis continentis tangens locatum, illudq; circunscribens, sed non est aliquod ex tribus; ergo erit quartũ. Minorem probat, quantum pertinet ad formam, nam forma est quasi terminus corporis intrinsecus, & hoc modo dicitur illud continere, quia non est diuisa ab eo, sed locus debet continere, tanquam aliquid diuisum à corpore, & illud extrinsece tangere, & circunscribere; ergo forma non est locus, sed nec materia, propter eandem rationem, & quia materia non proprie continet formam, vel compositum, sed ab eis potius continetur. Probat tandẽ, quod locus non sit interuallum illud vel spatium, quod est inter latera cõtinentis, in quo recipitur corpus, vt interuallum inter latera vasis, in quo recipitur aqua. Nã licet plures ex antiquioribus philosophis posuerint locum esse hoc interuallum, vel spatium, sed falsum hoc est, quia inter latera vasis nihil aliud reperitur præter dimensiones locati, quas si omnino separaueris, vacuum remanebit spatium illud, vel interuallum, confictę ergo sunt tales dimẽsiones, sine aliquo fundamento. Vnde sequitur, quod si locus non potest esse aliquod illorum trium, quartum esse debeat, nempe vltima superficies corporis continentis, & hæc erit ponenda pro genere in definitione loci.

Differentia autem colligenda est 11
ex eodem motiuo, quo adducti sunt illi

illi philosophi ad ponendas dimensiones illas inter latera corporis cõtinẽtis, tanquam locum omnium corporum sibi succedentium intra illas, illis vero sẽper manẽtibus, & nunquã motis, motiuum autem eorum fuit, quod locus debet esse immobilis, nam si immobilis non sit, nec poterit terminare motum localem, quia terminus debet habere esse fixum, & immobile. Et ex hoc colligit Aristoteles propriam differentiam loci esse immobilitatem, & ideo integram eius definitionem talem esse debere. *Locus est terminus primus corporis continentis immobilis.* Primum terminum corporis continentis vocat superficiem eius vltimam tangentem locatum, eumque circunscribentem, & continentem, ac primo, idest proxime terminantem, nam vltima superficies eius est, quæ primo ponit terminum eidem locato, vt sic eam attingat, quod extra eam non egrediatur, sed intra eam contineatur totum, quare sic solet iam in schola definiri. *Locus est vltima superficies corporis continentis immobilis.* Per superficiẽ corporis continentis censetur exclusum interuallum illud, seu spatium, aut dimensiones inter latera corporis continentis, quas pro loco posuerunt antiqui. Et per immobilitatem excluditur vas à ratione loci, quia licet per vltimam superficiem propriam circũscribat aquam, vel àerẽ intra se receptum, transferri tamen potest de vno ad alterum locum, vt per se est manifestum, & ideo nõ est immobilis, nec ei conuenit definitio loci: locoque sic definitio optime conueniant omnes proprietates loci assignatæ.

CAPVT V. QVO ostenditur, quo modo res quęcunq; sit in loco.

TEX. ARISTOTELIS.

Cui igitur corpori est aliquod corpus extra, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristotelis cap. præsenti est, ostendere, quod omnibus corporibus sublunaribus conueniat esse in loco, & quo etiam modo singulis sit concedendus locus. Diuiditur autem in duas partes. In prima hæc duo explicat, & in secunda argumẽtis in primo, & secũdo capite propositis contra existentiam loci, & naturam eius, respondet. 12

Vt autem explicet, quonam modo singula corpora sint in loco, pręsupponit duo. Primum est, ei solum conuenire esse simpliciter in loco, quod circunscribitur ab alio corpore, quare si aliquod corpus detur non circunscriptum alio, non dicetur esse simpliciter in loco. Vt si imaginemur aquam non circunscribi àere, non diceretur esse simpliciter in loco, nec moueretur secundum se totam, ita, vt vnum locum desereret, & acquireret alium, sed solum secundum partes intra eundem locum. Præsupponit secũdo duobus modis cõtingere, quod aliquid sit in loco, potentia, & actu. Actu dicitur esse in loco illud, quod actu diuisum est ab alio corpore, à quo circunscribitur: vt lapis dicitur esse actu in loco, quia ab àere, à quo actu circunscribitur per vltimam eius superficiem, actu quoque diuisus est. In potentia vero dicitur

aliquid eſſe in loco, quod non eſt actu diuiſum ab alio, à quo per continuationem cum eo dicitur contineri, ſed diuidi poteſt, & ſic diuiſum poteſt ab eodem circunſcribi. Et hoc modo aſſerit quamlibet partẽ aquæ, vel alterius corporis eſſe in alia tanquam in loco, quia continetur ab illa per continuationem, & ab ea diuidi poteſt, & circunſcribi, quod eſt poſſe eſſe in loco, ſed actu non eſſe.

13. Sed adhuc eſſe in loco dupliciter contingere ait, per ſe, & per accidẽs. Illud eſt per ſe in loco, quod per ſe poteſt moueri motu locali, vel motu augmentationis, cui conſtat coniunctum eſſe motũ localem, quia, quod augetur ad maiorẽ locum occupandum ſe extendit, quod non poteſt fieri, niſi per motum localem, motus autem localis per ſe terminatur ad locum, & ideo per ſe dicitur eſſe in loco illud, quod his motibus mouetur. per accidens vero in loco dicitur eſſe illud, quod eſt in alio exiſtẽte per ſe in loco actu, vel potentia: Vt anima dicitur eſſe per accidens in loco actu, quia eſt in corpore exiſtente actu in loco per ſe, & vltimam ſphęram, ſiue vltimum cœlum, ſupra quod non eſt aliud, dicitur eſſe in loco per accidens, non actu, ſed potentia, ratione ſuarum partium, quarum quælibet eſt per ſe in potentia in loco; & ſi diuidatur à cæteris erit in loco per ſe actu. Sed ita vltimã ſphęram eſſe in loco ait per accidens, vt ipſa ſit locus omnium aliorum corporum inferiorum, quia omnia continet, omnia circunſcribit. Hoc tamen de loco communi remoto intelligendum eſt, non de proprio, aut particulari, vel proximo, cum notum ſit vltimum cœlum non proxime circunſcribere omnia corpora ſub ſe contẽta, nec in particulari, ſed remote tantum, vt locus omnibus cõmunis, ſub quo continentur.

His ſuppoſitis aſſerit, omnibus corporibus vno, aut alio modo deberi locum, omniaque vno, aut alio modo in loco eſſe. Sic tamen eſſe loca naturalia diſtributa, ordinata, & diſpoſita à natura inter præcipua corpora, ex quibus mundus componitur qualia ſunt corpora cæleſtia, & elementa, vt vltima ſuperficies ſuperioris ſit locus inferioris proxime ſub ſe contenti, vt vltima ſuperficies aquæ circundans terram locus naturalis eius ſit. Vltima ſuperficies aëris locus naturalis aquæ. Vltima ſuperficies ignis locus naturalis aëris. Concauum lunæ locus naturalis ignis, & cœlum lunæ à ſuperiori alio cœlo circunſcribi tanquam à proprio loco, ſicque de cæteris vſque ad vltimum, quod cum à nullo alio corpore circũſcribatur, non dicitur eſſe actu in loco, ſed ſolum in potentia, vt explicatum eſt, cætera vero corpora particularia in eiſdem elementis, aut eorum partibus continentur tãquam in propriis locis. 14

In ſecunda parte capitis oſtendit ſoluta eſſe argumenta omnia à ſe poſita in 1. & 2. cap. contra exiſtentiam loci, & naturam eius. Nam cum locus non ſit corpus, ſed vltima ſuperficies continentis corporis, non ſequitur ex eo, quod locus ſit duo corpora ſe penetrare, & cũ ſit terminus extrinſecus locati, non ſequitur, quod ſit forma eius. Et tandem cum non ſit interuallum, vel ſpatium inter latera continentis exiſtens, in quo recipiantur corpora, non ſequitur, quod ſit materia; ſicque ad alia argumenta, reſponſum eſt.

Tracta-

TRACTATVS DE NATVRA LOCI.

QVAESTIO PRIMA.

An locus sit ultima superficies corporis continentis, uel interuallum, quod est inter latera eius.

15 QVæstio hæc ad primam particulam Aristo. definitionis pro genere positam pertinet, qua dicitur locum esse, *Vltimam superficiem corporis continentis.* Quærit autem titulus, an ita sit, quod locus sit superficies, vel interuallum, quod est intra latera eiusdem corporis continentis. Vt autem eum explicemus, vnũ est notãdũ, videlicet in vno ex quatuor necessario ponendam esse rationem loci, vt Arist. docuit 4. cap. huius libri. Nam vel est materia, vt videtur posuisse Plato, vel forma, vt alii ex antiquioribus Philosophis, aut interuallũ, quod est inter latera corporis continentis, vel denique extremum eiusdem corporis continentis, per quod tangit locatum, quod est vltima superficies eius, nemo enim quicquam aliud ex cogitauit, in quo ponenda esset ratio loci. De duobus autẽ primis nõ loquitur titulus quæst. quia cũ materia, & forma sint partes essentiales, tam corporis contĩnẽtis, quã cõtenti, merito excluduntur à ratione loci, qui ex communi modo sentiendi, & loquendi omnium Philosophorũ quid extrinsecum esse debet respectu locati, passim ab eo recedentis per motum; solum ergo de duobus aliis inquiritur, nempe de interuallo, quod est inter latera continentis, & de vltima superficie eiusdem continentis, in quonam horum duorum ponenda sit ratio loci.

16 Et prima opinio fuit multorum Philosophorum asserentium locum esse interuallum illud, seu spatium, quod videmus inter latera corporis continentis, vt si aquam, & aerem excludamus à vase, & quodcunque aliud corpus ab eo contentum, remanet inter latera eius spatium illud, aut interuallum, quod aqua, vel aer occupabat, hoc igitur asserunt esse locum, sed non conuenit inter sic opinantes, quidnam sit interuallum hoc, tribus autẽ modis fuisse explicatum à diuersis asserit Simplicius in digressione de loco, quam fecit super 4. lib. Physic. Arist. Primo modo illud explicuit Proclus dicẽs, quatuor cõditiones habere: est enim corpus inanime, indiuisibile, immobile, & immateriale, corpus quidem, quia locus æqualis esse debet locato, æqualitas vero non est, nisi inter corpora: indiuisibile vero vocatur, non quod partibus careat, sed quia partes eius non possunt inter se separari, alioqui si separarentur, daretur vacuum inter vnam, & alteram, & eadem fere de causa vocatur immateriale, quia cum ex materia procedat diuisio, si indiuisibile est, ita se habebit, ac si careret materia. Inanime etiam dicitur, quia dimensiones istæ, quæ vocãtur interuallum, non habent esse naturale, & ideo, nec sunt vitę capaces. Et tandem vocatur immobile, quia immobilitas intrinseca debet esse loco, siue in his dimensionibus ponatur, siue in quocunque alio, vt euidẽ-

ter probat hæc ratio. Si locus moueretur, cum motus localis terminetur ad locũ, sequeretur locum moueri ad locum, eumq; adquirere per motũ, & ita loci daretur locus, & esset procedendum in infinitum, quod est absurdum. Itaque Philosophus iste interuallum hoc putat esse dimensiones quasdam, hoc est corpus habens trinam dimensionem, non in sola quantitate consistentem, sed etiam in substantia veremateriali fundatã, non tamẽ habentẽ modũ materialẽ.

17 Alii vero, vt Crisippus, & Epicurus, quos citauit Themistius in Commentariis huius loci, atque etiam Academici, quos citauit Albertus Magnus ibidem, spatium hoc, vel interuallum solas dimensiones quantitatiuas habere dixerunt, in quo sensu locum esse interuallum ex professo defendit Galenus, vt testantur Simplicius, atque Themistius textu 36. huius lib. & post Galenum Phyloponus ibidem accerrimus defensor eiusdem interualli aduersus doctrinam Aristotelis.

Alii denique, vt testatur Auicenna 2. lib. suæ sufficientiæ, cap. 6. dixerunt interuallum hoc nihil positiuum esse, sed pure priuatiuum, nempe vacuum quoddam, in quo recipiũtur corpora, vel quod corpora illud ingressa replent, & postmodum dimittunt per motum, & ab aliis corporibus succedentibus repletur: vnde isti locum non posuerunt esse aliquid positiuum, sed pure priuatiuũ idem esse dicentes cum vacuo: nihilominus nunquam dari vacuum, quia interuallum illud semper repletum est vno, aut alio corpore.

18 Conueniunt igitur hi omnes Philosophi in eo, quod non admittunt locum Arist. pro vltima superficie, sed dicunt esse illud interuallũ diuersis modis ab eis explicatum, ideo argumenta, quibus hanc sententiã de interuallo probant, duplicia sunt: nam quedam contendunt probare, quod locus nõ sit vltima superficies, vt tenet Arist. alia vero, quod sit interuallum, ex quibus vnum, aut alterum proponemus, & sit primum contra sententiam Aristotelis. Corpus naturale per se est in loco, inquantum habet trinam dimensionem; ergo locus debet habere trinam dimẽsionem, sed superficies duas tantum habet longitudinis, & latitudinis; ergo non potest esse locus, sed interuallum potius erit locus trinam habens dimensionem. Probatur prima consequentia, nam cætera per se patent. Locus debet esse æqualis locato, sed æqualitas solum reperitur in corporibus eiusdem mensuræ; ergo necesse est locum esse corpus trinæ dimensionis, & nõ potest esse superficies. Quod etiã potest probari secundo, quia locus immobilis ponitur ab omnibus, sed vltima superficies corporis continentis mouetur ad motum eiusdẽ continentis corporis, vt patet de superficie aëris circunscribente turrim; ergo non potest esse locus, sed interuallum potius erit locus, quod immobile perseuerat inter latera continentis, etiam si à corporibus contentis passim abeuntibus deseratur.

Tertio, locus est id, ad quod tendũt corpora per motum localem, vt in eo conseruentur: sed corpora non mouẽtur ad vltimã superficiem, nec in ea conseruantur, sed potius ad interuallum, vel spatium, quod est inter latera corporis continẽtis, in quo conseruantur; ergo interuallũ potius est locus, quã vltima superficies. Probatur minor, quia ligna, & lapides nõ mouentur ad vltimã superficiẽ aquæ, 19

quæ

quæ secundum Arist. est locus terræ,
sed ad cētrum eiusdem terræ, in quo
reperitur interuallum recipiens, &
conseruans ea, neque vltima superfi-
cies aquæ, vel alterius corporis ha-
bet vllam virtutem conseruatiuam,
aut vllā virtutem, per quam corpori
ab ea contento imprimat qualitatē
aliquam conseruatiuam, sed virtus
hæc in solis corporibus reperitur, &
ideo in interuallo, quod verum cor-
pus est, & proinde verus erit locus
primus, quam superficies.

Sententia Arist. est, locum nō esse
interuallum, vel dimensiones inter
latera continētis, sed vltimā superfi
ciē corporis continentis, ita vt locus
corporis, quod ab aëre circūdatur, sit
superficies cōcaua aëris, per quā tan
git, & circūdat conuexā eius. Et hanc
receperūt antiqui, & moderni Inter-
pretes eius, & tota ipsa schola Peripa
tetica, & nobis videtur omnino tenē
da: ita vt sentētia antiquorū de inter
uallo, aut dimēsionibus quomodocū-
que explicata, omni prorsus careat
probabilitate. Probatur tribus argu.
aduersus tres explicationes eiusdē sē
tentiæ. Et .1. probat locū non esse di
mensiones illas, prout dicunt substan
tiā compositā ex materia, & forma
cū dimensionibus quantitatis, quia li
cet talis substātia sit corpus inanime,
& indiuisibile in eo sensu, quod par-
tes eius integrātes separari nō pos-
sunt inter sese, & in hoc etiā sēsu im
materiale, euidēs tamē est, quod cū
habeat trinā dimensionē, habeat etiā
extensionē partium inter sese, ita vt
quælibet sit occupatiua spatii. Proba
tur euidēter consequētia, quia exten
sio hæc essētialis est quātitati, & quā
titatiuis dimēsionib⁹; ergo repugnat
20 esse sine illa: & si illā habēt, occupa-
bunt aliquod spatiū, vel ergo idem,
quod occupat corpus superueniēs in
eis receptū, vel aliud distinctum: hoc
secundū repugnat, quia cū intra se re
cipiāt locatū, nō possūt ad aliud spa
tiū se extēdere, ergo occupāt idē spa
tiū; sed duo corpora nō possunt occū
pare idē spatiū, nisi per penetrationē
naturaliter impossibilē, quare impos-
sibiles erūt tales dimēsiones hoc mo
do explicatæ. Secūdo, locus debet es
se immobilis apud hos omnes Philo
sophos, sed repugnat tales dimensio
nes sic intellectas esse immobiles; er
go repugnat esse locū. Probatur mi-
nor, quia dimēsiones hoc modo ex-
plicatæ, nō dicūt solā quantitatē, sed
etiā substantiā, & corporeā quidē, cū
capax sit trinæ dimēsionis, sed substā
tia corporea cōponitur ex materia,
& forma & est ens naturale, ergo ha
bet principiū intrinsecū motus; nō er
go potest esse immobilis, nec proin-
de locus.

Probatur deinde, quod interuallū 21
illud pro solis dimēsionibus quanti-
tatiuis nō sit locus, quia magnitudo
hæc trinæ dimēsionis est entitas rea
lis positiua; ergo vel est substātia, vel
accidēs; nō substātia, quia iuxta hanc
explicationē nullā dicunt substantiā
dimēsiones illæ; ergo erit accidēs si-
ne substātia: sed accidens non potest
realiter separari à substātia per vires
naturæ, quia cū non subsistat per se,
sed sit aliquid substātiæ, nō potest es
se in rerū natura, nisi ei inhærēs, qua
re magnū miraculū reputatur separa
tio quātitatis à substātia in sacra Eu
charistia: falsū igitur est, quod dētur
tales dimensiones quantitatiuæ sine
substātia, & ideo etiā falsū, quod sint
locus. Sed iā quod darētur, probatur
2. locū esse nō posse, quia locus etiā a-
pud auctores sic explicātes dimēsio-
nes debet esse immobilis, sed interual
lū illud nō potest esse immobile; ergo
nec locus. Proba. minor, nāvas plenū
aqua-

aqua mouetur, transferuntur etiam dimenſiones cum eo, vel non, ſi trãſferri negaueris; ergo trãsfertur aqua ſine loco, & ex conſequenti in tranſitu ipſo erit in vacuo; ſi vero dicas transferri, ſtatim ſequitur non eſſe immobiles, quia quod de vno in alio loco transfertur, neceſſario moueri debet, & ideo immobile eſſe non poteſt.

22 Probatur tandem interuallum illud non eſſe puram priuationẽ, quia ſi ſit pura priuatio, aut eſt aliquid, aut nihil; ſi nihil eſt, ergo locus etiã nihil erit: ſi vero dicas eſſe aliquid, aut eſt ſubſtantia, aut accidens, & vtrunque probatum eſt falſum ſuperioribus argumentis. Secundo, quia pugnat cum natura loci eſſe puram priuationem; ergo falſa eſt hæc explicatio interualli. Probatur antecedens. Primo, quia proprietates loci poſitiuæ ſunt, vt continere locatum, & eſſe ei æqualem, atque conſeruatiuum; ergo impoſsibile eſt, quod eſſentia loci cõſiſtat in pura priuatione. Probatur conſequentia, quia nihil poſitiuũ poteſt à priuatione procedere. Secundo, locus, vt ait Ariſt. aliquo modo eſt terminus motus localis, ad quem acquirendum mouentur naturaliter corpora, ſed priuatio non poteſt eſſe terminus motus localis, qui eſt aliquid poſitiuum ſumens ſpeciem à termino, nec ad priuationem acquirendam poſſunt corpora moueri per naturalem inclinationẽ, quæ eſt entitas poſitiua; ergo omni ex parte repugnat interuallum hoc modo explicatum eſſe locum.

23 Suppoſito autem, quod locus non ſit interuallum illud, aliquo ex his modis explicatum, nec poſsit eſſe materia, aut forma corporis continentis, aut contenti, quia non poteſt eſſe pars intrinſeca eorum, ſed extrinſecum eſſe debet locato; ſequitur eſſe vltimam ſuperficiem corporis continentis, vt aſſerit Ariſt. cuius ſententia maximam abſque dubio probabilitatem habet. Sed vt melius intelligatur, & arg. contra eam propoſita facilius ſolui poſsint, duo notanda ſunt. Primum eſt, ſuperficiem duo habere. Primum, quod ſit diuiſibilis ſecundum longitudinem, & latitudinem. Secundum, quod ſit indiuiſibilis ſecundum profunditatem, ex quibus vnum officium exercere poteſt circa proprium corpus, & duo alia circa alienum, vel extrinſecum, nam terminus eſt profunditatis totius corporis, quaſi eam intra ſe includens, & ideo per eam poteſt propriũ corpus tangere aliud, quia corpora non ſe tangunt ſecundum profunditatẽ immediate, ſed per eius terminum, qui eſt ſuperficies, aut etiã per puncta indiuiſibilia, vt ſi ſint perfecte ſphærica, comparata ad perfecte plana. Habet præterea corpus ratione ſuperficiei, quod poſsit aliud circũſcribere, quia circunſcriptio nõ fit ſecundum profunditatem, ſed ſecundũ latitudinem, per quam habet vnum corpus, quod poſsit totam profunditatem alterius ambire, & circunſcribere, nam per ſuperficiem concauam vnius corporis, & conuexam alterius ita ſe tangunt duo corpora, vt illud intra ſuam cõcauitatem includat totam profunditatem alterius ipſum ambiendo. Cuius ratio eſt, quia cum per ſuperficiẽ cõcauam tangat totã ſuperficiem conuexam alterius, tangit quoque illa media totam profunditatem eius per eandem ſuperficiem conuexam terminatam, & quaſi in ea incluſam, & ita fiunt cõtactus, circunſcriptio actiua, & paſsiua, cõtinentia duorũ corporum per ſuperficies vltimas, aut extremas vtriuſque.

Secun-

24 Secundo notandum est, æqualitatem duplicem esse, vt adnotarunt Comm. & Alber. Mag. 4. lib. Phys. tex. 77. vna est dimensionis, altera continentiæ. Aequalitas dimensionis est illa, per quam vnum corpus adæquatur alteri secundum omnem dimensionem, quam habet; vt si corpus sit, secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Aequalitas vero continentiæ est illa, per quã vnum corpus potest circunscribere aliud, & illud intra se continere, & hæc solum consideratur secundũ longitudinem, & latitudinem, per quas tota profunditas corporis circunscribitur, & continetur: vnde fit, æqualitatem non esse proprietatẽ loci primo modo sumptam, cum constet reperiri posse inter corpora, etiam si in loco non sint, sed solum est proprietas eius accepta secundo modo. Et ex his habemus vltimam superficiem vnius corporis tangere aliam, circunscribere aliam, continere aliã, & esse æqualem ei; vel, vt proprius loquamur, vnum corpus hæc habere in ordine ad aliud per suam superficiem vltimam, quæ cũ sint proprietates loci, per illam vere, & proprie erit locus, & hoc sibi voluit Arist. locũ definiens, quod sit vltima superficies corporis continentis.

25 Ex his ad primum argum. neganda est consequentia, quod locus debeat habere trinam dimensionem, quia non est æqualis locato æqualitate dimensionis, sed solius continentiæ, quam non habent corpora per profunditatẽ, sed per lõgitudinẽ, & latitudinem, secũdum quã possunt se tangere, circunscribere, & continere: vnde per superficiem vltimã vnũ est alteri æquale, & locus eius esse potest. Ad aliud, de immobilitate superficiei dicemus, quæst. 3. nunc autem satis est, minorem argum. distinguere, nam superficies mouetur, vt est accidens corporis continentis, nõ vt est locus formaliter, vt ibidẽ explicabitur, & ideo potest esse locus.

Ad secundũ concessa maiori, distinguenda est minor, quod corpora non moueantur ad vltimam superficiem, nam duobus modis considerari hæc potest. Primo, vt condistincta à corpore, in quo est, quo pacto non est locus. Secundo, vt est terminus profunditatis eius eam in se continẽs, & sic considerata est locus: quare non mouentur corpora ad illam primo modo consideratã, sed vt terminus corporis est, per quem tangit aliud, circunscribit, & continet aliud, & medio contactu, circunscriptione, & cõtinentia communicat ei virtutẽ, per quam conseruatur, & ideo Arist. non dixit locum esse superficiem tantũ, sed superficiem corporis continentis, vt intelligeretur hoc modo sumere superficiem, & hoc modo esse locum, in quo dicuntur conseruari corpora, quia medio contactu, & cõtinentia loci, conseruãtur à corpore continente, cuius extremum est locus ipse.

QVAESTIO II.

An ultima superficies corporis continentis sit locus formaliter, uel solum ratione materiali.

Sensus quæstionis est, an dum locus definitur ab Aristot. per superficiẽ corporis continẽtis, definiatur per eam tanquam per verum genus; nam si ita est, cum genus prędicetur formaliter de specie, verum erit, quod superficies formaliter sit locus, vel non nisi tanquã per subiectum. 26

ctum eo modo, quo definitur albũ per corpus, & tunc non erit superficies formaliter locus, sed solum materialiter. Et prima opinio tenet duo esse in loco, nempe superficiem continentem, & qualitatem, seu virtutẽ conseruatiuam locati. Et primum esse materiale, & quasi subiectũ; qualitatem vero quasi formalem, & ideo per superficiem definitur locus, tanquã per subiectum, sicut solent cætera accidentia definiri Ita sentiunt Iãdunus q. 4. super 4. lib. Phys. Hęc tamen sentẽtia quantũ ad id, quod asserit rationem formalem loci consistere in qualitate conseruatiua locati, non potest esse vera. Nã eam primis ex ea sequitur, quod locus formaliter & essentialiter sit qualitas, & in prædicamẽto qualitatis collocetur, quod nullus vnquam dixit, sed neque aliquod genus designari potest in illo prædicamento, sub quo ponatur locus: non enim sub habitu, aut dispositione, quia species istæ propriũ subiectum essentialiter respiciunt, nõ extrinsecũ corpus contentũ, in quo videtur consistere formalis ratio loci, sed neq; in genere naturalis potentiæ, nã hoc solum dicit virtutẽ agẽdi abstrahendo à continentia, vel circunscriptione; de cæteris verò satis est manifestũ; ergo non potest locus pertinere ad prædicamentũ qualitatis. Secundo, quia virtus conseruatiua nõ pertinet ad essentiã loci, vt locus est; ergo non potest esse de essentia loci in communi definiti. Probatur antecedens, quia quod est de essentia loci, vt locus est, omnibus lo-
27 cis debet essentialiter conuenire, sed virtus conseruatiua non cõuenit omnibus locis; ergo non est loco in cõmuni considerato essentialis. Probatur minor, quia bene potest corpus esse in loco, in quo nõ conseruetur, sed potius destruatur, & etiã si virtus conseruatiua loci, in quo est, desinat in eo esse, permanere poterit in eo, tanquã in loco: cũ possit permanere circunscriptum superficie eius, sicut circunscriptum erat priusquam virtus corrũperetur; ergo virtus nõ pertinet vllo modo ad essentiã loci.

Propterea Scotus quodlib. 11. ar. 4. alio modo defendit eandẽ sententiã, quod superficies non sit genus loci, aut ratio formalis eius, sed solũ materialis, & quasi subiectum; formale vero loci ponit in relatione cõtinentiæ ad locatum, quã vocat extrinsecus aduenientem, atque etiam in relatione distãtiæ ad Polos. Probat hoc arg. Locus ex propria differentia debet esse immobilis, sed non habet immobilitatem à superficie, quę passim mouetur cum corpore continente, cuius est accidens; sed solũ eã habet ab his relationibus continentię, ac distantię; ergo in his consistit ratio formalis loci, superficies vero materiale quid est.

Sed hæc etiam sentẽtia falsa probatur ex eo, quod locum formaliter, & essentialiter in sola, & nuda relatione vna, aut plures collocat, nihil ei absolutum tribuens: vnde sequitur in prædicamento ad aliquid per se collocari: quod nullus vnquam dixit, nec verum esse potest, quia proprietates loci non possunt conuenire relationi, sed alicui absoluto conuenire debent, vt per se est manifestũ. 28

Secunda opinio asserit, superficiẽ pertinere ad rationem formalẽ loci, tanquam genus, & ideo non definiri locum ab Arist. per eam, tanquam per subiectum, sed tanquam per genus; modum vero, quo genus esse possit, sic explicant, quia tribus modis considerari potest. Primo, vt est extensa secundum dimensiones longitu-

longitudinis, & latitudinis, per quas terminat profunditatem corporis continentis, & hoc modo est secunda species quantitatis. Secundo, pro eisdē dimensionibus, in quantū per eas circunscribit locatū, & hoc modo est alia species quātitatis cōtinuæ distincta à superficie in eodem prædicamento quantitatis. Tertio, vt abstrahit ab ordine ad corpus continens, & etiam ad corpus contentum, & solum dicit quantitatem continuam extensam secundum longitudinem, & latitudinem, & hoc modo est proximum genus sui ipsius secundum duas considerationes priores sumptæ, nempe ad superficiem, prout est secunda species quantitatis continuę, & prout est quarta, nempe locus continens locatum. In definitione igitur posita est ab Aristo. sub tertia consideratione, & ideo tanquā verum genus, quod per reliquas particulas definitionis contrahitur ad speciem loci. Ita Tolet. 4. lib. Phys. quæst. 4. Quod etiam videntur sentire Soncinas 5. Meta. quæst. 40 concl. 2. & Sotus quæst. 1. super 4. lib. Phys. concl. 4. & Conimb. ibi. quęst. 1. ar. 2. in quantum tenent superficiem pertinere ad rationem formalem loci. Imo & D. Thom. in 2. d 12 quæst. 1. art. 5. ad 2. vbi ita ait. *Locus est idem per essentiam, quod superficies corporis locantis* Et nos in primis nostris Commentariis eandem secuti sumus.

29 Sed re melius considerata, non videtur nobis defendēda hæc sententia. Sed duo dicimus. Primum, non distingui specie superficiem, & locum sub genere quantitatis continuæ, vt cap. de quantitate in prædicamentis probauimus, sed rationē loci solum addere supra superficiem continentiam locati includentē pręsentiam ad locatum, & distantiam ad partes vniuersi fixas. Præsentia autem modus quidam est se habendi ad illud includens respectum quē dam secundum dici, & accidentaliter conueniens superficiei, & ideo locus ad speciem eius reducitur.

Secundo dicimus, locum duo includere essentialiter, sicut quodlibet aliud concretū accidentale, sed vnum pro materiali, nēpe superficiē, & aliud pro formali, videlicet continentiam, & circunscriptionē locati, quæ est modus iā explicatus, sicut albū dicit corpus sub albedine, & vtrunque essētialiter in suo gradu, hoc est corpus tanquā materiale, & albedinem tāquā formale, & ita definitur locus per superficiē, tanquā per subiectum, & per continentiam immobilē, tanquā per formam, sed per vtrunque, tanquā per quid intrinsecū in suo ordine, & gradu, vt in omnibus definitionibus concretorū accidentaliū sępe declarauimus. Itaq; ratio loci ponēda est in superficie, tāquā in eo, quod continet, & circunscribit locatū, & cui conueniunt omnes proprietates loci, non quidē ab intrinseco, & ratione sui, sed modo accidentali: sed quia locus cōcretum quoddā est accidentale, eam intrinsece includit, & per eam, tanquam per intrinsecam materiale definitur, sicut cætera concreta accidentalia definiuntur per subiectum, & potius quam per verum genus. Et ita intelligo D. Tho. & alios auctores citatos pro secunda opinione, qui solum dicunt superficiem intrinsecè pertinere ad locum, & per eam, tanquam per aliquid intrinsecum definiri ab Aristotele; an vero definiatur per illam tanquam per genus, vel tanquam per subiectum, non videntur explicare, sed Toletus solus id explicat.

Quod

30 Quod duplici arg. probatur. Primo, quia quantitas continua ſolũ dicit eſſentialiter proprias dimenſiones cum ordine aptitudinali ad ſubſtantiam, quam nata eſt ſecundũ eas extendere; ad alia vero extrinſeca ſolum accidẽtaliter ordinari poteſt; ergo cum ſuperficies ſit quædã ſpecies quantitatis continuæ, ſolum dicit eſſentialiter proprias dimenſiones cum ordine ad ſubſtantiam, quã poteſt ſecundum eas extendere: vnde ſequitur accidẽtale ei eſſe quemcunque modum, vel ordinẽ ad aliud corpus, præter proprium, cuius extremum eſt: ſed eſſe locũ habet per ordinem ad aliud corpus quod circũſcribit; ergo non poteſt ſe habere ad rationem formalem eius, tanquã genus ad ſpeciem, ſed tanquam ſubiectum ad formam accidentalem. Secũdo, quia vnum corpus ſpecie, aut numero diſtinctum ab alio non poteſt eſſentialiter ordinari ad illud, ſed corpus continens diſtinguitur ſpecie, vel numero ab alio; ergo non poteſt eſſentialiter ordinari ad illud, ſed accidentaliter tantum, rationem autem continentis habet per ordinẽ ad aliud corpus, quod continet per propriam ſuperficiem; ergo ratio loci conuenit ei accidentaliter, & ex conſequenti ſuperficiei eius, per quã continet, & locus alterius dicitur, quod ideo verum eſt, ac neceſſariũ, vt multis corporibus repugnet continere, aut circunſcribere alia, & ex conſequenti ſuperficiei vltimæ eorum, vt patet in corporibus ſolidis, quibus repugnat continere alia, aut eſſe loca aliorum, & codẽ modo repugnat ſuperficiei eorum: vnde ſequitur non conuenire rationem loci ſuperficiei, tanquam differentiam proprio generi, ſed ſolum accidentaliter.

QVAESTIO III.

An locus ſit per ſe, & eſſentialiter immobilis.

Circa hanc quæſtionem ſupponẽdum eſt tanquam certum apud omnes Philoſophos, locum eſſe immobilem, quia ſiue locum poſuerint eſſe materiam, vel formam corporum, ſiue interuallum, vel vltimã ſuperficiem corporis continentis, immobilem illum poſuerunt. Itaque de immobilitate loci nemo vnquam dubitauit, quia euidenti ratione probatur in motu locali, per quem certum eſt moueri corpora ad conſequendũ locum: ſi autem locus quomodocunque moueretur, hoc eſt, ſiue per ſe, ſiue ad motum alterius, non poſſet eum conſequi corpus; ergo inclinatio ad locum ex qua mouetur, & motus ipſe, per quem eum aſſequi intendit, fruſtra eſſent. Secundo, ſi locus moueretur, euidenter etiam ſequitur moueri corpus, & non mutare locum, ſed in eodem loco permanere, & ex oppoſito non moueri, & mutare locum, & vtrunque patet eſſe abſurdum. Probatur conſequentia, nã ſi locus moueretur, vel ad motum corporis, in quo eſt, vel ad motũ locati, quod continet, aut ſimul cũ eo, ſecum deferret corpus proprium locum, quem ideo non mutaret, licet vere moueretur localiter. Et ſi locus per motum tranſeat, & locatum permaneat, vt patet in arbore exiſtente in fluuio, mutabit locũ, & non mouebitur. 31

Solum ergo poteſt eſſe quęſtio de modo, quo immobilitas conueniat loco & ratio efficax, quæ dubitare fecit omnes, eſt hæc. Etiam ſi ponamus locum eſſe ſuperficiem vltimam corporis continentis cum Ariſt. & tota ſchola

schola Peripatetica non videtur esse immobilis, nam bene sequitur, superficies vltima circunscribens corpus est locus eius, sed hæc mouetur: ergo mouetur locus: quare non erit immobilis. Probatur minor exéplo turris, cuius proprius locus est superficies aeris eam circundantis, sed hęc transit, & succedit alia, & huic alia in infinitum; ergo mutantur hæc omnia loca, & nullus eorum erit immobilis. Et si dicas superficiem moueri, vt superficies est, quo pacto materialiter solũ pertinet ad locum, non tamen moueri, vt continentẽ locatũ, ex qua continentia habet esse locum formaliter: Probatur, etiam, vt continentem moueri, & ideo, vt locũ formaliter. Primo, quia continẽtia est in eadẽ superficie, & hæc mouetur ad motũ aeris, in quo est; ergo mouetur etiam cũ ea continentia: & consequẽter mouetur ipsa, vt continẽs formaliter, & vt locus formaliter. Secũdo, quia aliquando cõtingit corpus moueri, & cũ eo aerem, vel aquã, a quib⁹ circunscribitur, & eadem velocitate moueri vtrũque; ergo tunc mouetur vltima superficies aeris, quæ est locus permanẽs in sua cõtinẽtia, & circunscriptione, quia eadẽ semper est, quæ circunscribit corpus motũ, & in eodẽ motu ipsum circunscribit, manetq; idem locus eodẽ modo motus, ac locatum, quare vt locus mouebitur formaliter, & non solum materialiter, vt superficies.

32 Hoc arg. adeo est difficile, vt propter difficultatẽ eius diuisi fuerint auctores, quantũ ad modum tribuendi loco immobilitatẽ. Et prima opinio asserit, locum quidẽ non moueri per se, sed solũ per accidẽs ad motũ corporis, cuius accidẽs est, vt superficies aeris circunscribentis turrim mouetur ad motũ aeris, in quo est tanquã accidẽs in proprio subiecto, quia moto subiecto, necesse est moueri omnia eius accidẽtia, nec solum mouetur locus accidentaliter, sed adhuc hoc modo, non necessario, sed contingenter, quia fieri potest, vt non moueatur moto corpore, sed immotus permaneat, vt patet dum aer existẽs in aula immobilis permanet, exeuntibus corporibus in eo existentibus, tã quam in loco, & ingredietibus aliis, & quia isti duo modi immobilitatis videntur conuenire omnibus accidẽtibus, tertium excogitarũt loco proprium, quia locus non mouetur eodẽ motu, quo corpus mouetur ad ipsum, vt locus aulæ non mouetur eodẽ motu, quo mouentur corpora ingrediẽtia ad illum occupandum; nec talem motum vllo modo participat; cętera vero accidentia aliquo modo participãt eodem motu, quo corpus mouetur ad ea adquirẽda: vt albedo extenditur in eodem corpore per eundem motum, quo corpus mouetur ad ipsam, & quantitas fit maior per eundem motũ augmentationis, quo corpus mouetur ad eam acquirendã: vnde sequitur locum solum per accidens moueri, & multo magis per accidens, quam cætera accidentia. Ita sentiunt Cõmẽt. super 4. lib. Phys. comm. 41. & Iandun. quæst. 6. eiusdem libri.

Hæc tamẽ sententia non potest sustineri in doctrina Arist. qui pro vltima differentia loci posuit immobilitatem; ergo ex mente illius essentialis est loco immobilitas, sed cui essentialiter conuenit aliquid: repugnat oppositum, non solũ per se, sed etiã per accidens, vt homini, nec per se, nec per accidens potest cõuenire aliqua differẽtia irrationalis; ergo ex mẽte Arist. non solũ per se repugnat moueri locum, sed etiã per accidens. 33

aliquid esse in loco, quod non est actu diuisum ab alio, à quo per continuationem cum eo dicitur contineri, sed diuidi potest, & sic diuisum potest ab eodem circunscribi. Et hoc modo asserit quamlibet partē aquæ, vel alterius corporis esse in alia tanquam in loco, quia continetur ab illa per continuationem, & ab ea diuidi potest, & circunscribi, quod est posse esse in loco, sed actu non esse.

13. Sed adhuc esse in loco dupliciter contingere ait, per se, & per accidēs. Illud est per se in loco, quod per se potest moueri motu locali, vel motu augmentationis, cui constat coniunctum esse motū localem, quia, quod augetur ad maiorē locum occupandum se extendit, quod non potest fieri, nisi per motum localem, motus autem localis per se terminatur ad locum, & ideo per se dicitur esse in loco illud, quod his motibus mouetur. per accidens vero in loco dicitur esse illud, quod est in alio existēte per se in loco actu, vel potentia: Vt anima dicitur esse per accidens in loco actu, quia est in corpore existente actu in loco per se, & vltimam sphęram, siue vltimum cœlum, supra quod non est aliud, dicitur esse in loco per accidens, non actu, sed potentia, ratione suarum partium, quarum quælibet est per se in potentia in loco; & si diuidatur à cæteris erit in loco per se actu. Sed ita vltimā sphęram esse in loco ait per accidens, vt ipsa sit locus omnium aliorum corporum inferiorum, quia omnia continet, omnia circunscribit. Hoc tamen de loco communi remoto intelligendum est, non de proprio, aut particulari, vel proximo, cum notum sit vltimum cœlum non proxime circunscribere omnia corpora sub se contēta, nec in particulari, sed remote tantum, vt locus omnibus cōmunis, sub quo continentur.

His suppositis asserit, omnibus corporibus vno, aut alio modo deberi locum, omniaque vno, aut alio modo in loco esse. Sic tamen esse loca naturalia distributa, ordinata, & disposita à natura inter præcipua corpora, ex quibus mundus componitur qualia sunt corpora cælestia, & elementa, vt vltima superficies superioris sit locus inferioris proxime sub se contenti, vt vltima superficies aquæ circundans terram locus naturalis eius sit. Vltima superficies aëris locus naturalis aquæ. Vltima superficies ignis locus naturalis aëris. Concauum lunæ locus naturalis ignis, & cœlum lunæ à superiori alio cœlo circuncribi tanquam à proprio loco, sicque de cæteris vsque ad vltimum, quod cum à nullo alio corpore circūscribatur, non dicitur esse actu in loco, sed solum in potentia, vt explicatum est, cætera vero corpora particularia in eisdem elementis, aut eorum partibus continentur tāquam in propriis locis. 14

In secunda parte capitis ostendit soluta esse argumenta omnia à se posita in 1. & 2. cap. contra existentiam loci, & naturam eius. Nam cum locus non sit corpus, sed vltima superficies continentis corporis, non sequitur ex eo, quod locus sit duo corpora se penetrare, & cū sit terminus extrinsecus locati, non sequitur, quod sit forma eius. Et tandem cum non sit interuallum, vel spatium inter latera continentis existens, in quo recipiuntur corpora, non sequitur, quod sit materia; sicque ad alia argumenta, responsum est.

Tracta-

TRACTATVS DE NATVRA LOCI.

QVAESTIO PRIMA.

An locus sit ultima superficies corporis continentis, uel interuallum, quod est inter latera eius.

15 QVæstio hæc ad primam particulam Aristo. definitionis pro genere positam pertinet, qua dicitur locum esse, *Vltimam superficiem corporis continentis*. Quærit autem titulus, an ita sit, quod locus sit superficies, vel interuallum, quod est intra latera eiusdem corporis continentis. Vt autem eam explicemus, vnũ est notãdũ, videlicet in vno ex quatuor necessario ponendam esse rationem loci, vt Arist. docuit 4. cap. huius libri. Nam vel est materia, vt videtur posuisse Plato, vel forma, vt alii ex antiquioribus Philosophis, aut interuallũ, quod est inter latera corporis continentis, vel denique extremum eiusdem corporis continentis, per quod tangit locatum, quod est vltima superficies eius, nemo enim quicquam aliud ex cogitauit, in quo ponenda esset ratio loci. De duobus autẽ primis nõ loquitur titulus quæst. quia cũ materia, & forma sint partes essentiales, tam corporis continẽtis, quã cõtenti, merito excluduntur à ratione loci, qui ex communi modo sentiendi, & loquendi omnium Philosophorũ quid extrinsecum esse debet respectu locati, passim ab eo recedentis per motum; solum ergo de duobus aliis inquiritur, nempe de interuallo, quod est inter latera continentis, & de vltima superficie eiusdem continentis, in quonam horum duorum ponenda sit ratio loci.

16 Et prima opinio fuit multorum Philosophorum asserentium locum esse interuallum illud, seu spatium, quod videmus inter latera corporis continentis, vt si aquam, & aerem excludamus à vase, & quodcunque aliud corpus ab eo contentum, remanet inter latera eius spatium illud, aut interuallum, quod aqua, vel aer occupabat, hoc igitur asserunt esse locum, sed non conuenit inter sic opinantes, quidnam sit interuallum hoc, tribus autẽ modis fuisse explicatum à diuersis asserit Simplicius in digressione de loco, quam fecit super 4. lib. Physic. Arist. Primo modo illud explicuit Proclus dicẽs, quatuor cõditiones habere: est enim corpus inanime, indiuisibile, immobile, & immateriale, corpus quidem, quia locus æqualis esse debet locato; æqualitas vero non est, nisi inter corpora: indiuisibile vero vocatur, non quod partibus careat, sed quia partes eius non possunt inter se separari, alioqui si separarentur, daretur vacuum inter vnam, & alteram, & eadem fere de causa vocatur immateriale, quia cum ex materia procedat diuisio, si indiuisibile est, ita se habebit, ac si careret materia. Inanime etiam dicitur, quia dimensiones istæ, quæ vocãtur interuallum, non habent esse naturale, & ideo, nec sunt vitę capaces. Et tandem vocatur immobile, quia immobilitas intrinseca debet esse loco, siue in his dimensionibus ponatur, siue in quocunque alio, vt euidẽ-

ter probat hæc ratio. Si locus moueretur, cum motus localis terminetur ad locũ, sequeretur locum moueri ad locum, cumq; adquiriere per motũ, & ita loci daretur locus, & esset pro cedendum in infinitum, quod est absurdum. Itaque Philosophus iste interuallum hoc putat esse dimensiones quasdam, hoc est corpus habens trinam dimensionem, non in sola quantitate consistentem, sed etiam in substantia vere materiali fundatã, non tamẽ habentẽ modũ materialẽ.

17 Alii vero, vt Crisippus, & Epicurus, quos citauit Themistius in Commentariis huius loci, atque etiam Academici, quos citauit Albertus Magnus ibidem, spatium hoc, vel interuallum solas dimensiones quantitatiuas habere dixerunt, in quo sensu locum esse interuallum ex professo defendit Galenus, vt testantur Simplicius, atque Themistius textu 36. huius lib. & post Galenum Phyloponus ibidem accerrimus defensor eiusdem interualli aduersus doctrinam Aristotelis.

Alii denique, vt testatur Auicenna 2. lib. suæ sufficientiæ, cap. 6. dixerunt interuallum hoc nihil positiuum esse, sed pure priuatiuum, nempe vacuum quoddam, in quo recipiũtur corpora, vel quod corpora illud ingressa replent, & postmodum dimittunt per motum, & ab aliis corporibus succedentibus repletur: vnde isti locum non posuerunt esse aliquid positiuum, sed pure priuatiuũ idem esse dicentes cum vacuo: nihilominus nunquam dari vacuum, quia interuallum illud semper repletum est vno, aut alio corpore.

18 Conueniunt igitur hi omnes Philosophi in eo, quod non admittunt locum Arist. pro vltima superficie, sed dicunt esse illud interuallũ diuersis modis ab eis explicatum, ideo argumenta, quibus hanc sententiã de interuallo probant, duplicia sunt: nam quedam contendunt probare, quod locus nõ sit vltima superficies, vt tenet Arist. alia vero, quod sit interuallum, ex quibus vnum, aut alterum proponemus, & sit primum contra sententiam Aristotelis. Corpus naturale per se est in loco, inquantum habet trinam dimensionem; ergo locus debet habere trinam dimẽsionem, sed superficies duas tantum habet longitudinis, & latitudinis; ergo non potest esse locus, sed interuallum potius erit locus trinam habens dimensionem. Probatur prima consequentia, nam cætera per se patent. Locus debet esse æqualis locato, sed æqualitas solum reperitur in corporibus eiusdem mensuræ; ergo necesse est locum esse corpus trinæ dimensionis, & nõ potest esse superficies. Quod etiã potest probari secundo, quia locus immobilis ponitur ab omnibus, sed vltima superficies corporis continentis mouetur ad motum eiusdẽ continentis corporis, vt patet de superficie aëris circunscribente turrim; ergo non potest esse locus, sed interuallum potius erit locus, quod immobile perseuerat inter latera continentis, etiam si à corporibus contentis passim abeuntibus deseratur.

Tertio, locus est id, ad quod tendũt corpora per motum localem, vt in eo conseruentur: sed corpora non mouẽtur ad vltimã superficiem, nec in ea conseruantur, sed potius ad interuallum, vel spatium, quod est inter latera corporis continẽtis, in quo conseruantur; ergo interuallũ potius est locus, quã vltima superficies. Probatur minor, quia ligna, & lapides nõ mouentur ad vltimã superficiẽ aquę, 19

quæ

quæ secundum Arist. est locus terræ,
sed ad cētrum eiusdem terræ,in quo
reperitur interuallum recipiens , &
conseruans ea,neque vltima superfi-
cies aquæ, vel alterius corporis ha-
bet vllam virtutem conseruatiuam,
aut vllā virtutem,per quam corpori
ab ea contento imprimat qualitatē
aliquam conseruatiuam , sed virtus
hæc in solis corporibus reperitur,&
ideo in interuallo, quod verum cor-
pus est , & proinde verus erit locus
potius, quam superficies.

Sententia Arist. est,locum nō esse
interuallum , vel dimensiones inter
latera continētis, sed vltimā superfi
ciē corporis continentis,ita vt locus
corporis,quod ab aëre circūdatur,sit
superficies cōcaua aëris,per quā tan
git,& circūdat conuexā eius. Et hanc
receperūt antiqui,& moderni Inter-
pretes eius,& tota ipsa schola Peripa
tetica,& nobis videtur omnino tenē
da;ita vt sentētia antiquorū de inter
uallo,aut dimēsionibus quomodocū-
que explicata, omni prorsus careat
probabilitate.Probatur tribus argu.
aduersus tres explicationes eiusdē sē
tentiæ. Et .1.probat locū non esse di
mensiones illas,prout dicunt substan
tiā compositā ex materia , & forma
cū dimensionibus quantitatis,quia li
cet talis substātia sit corpus inanime,
& indiuisibile in eo sensu,quod par-
tes eius integrātes separari nō pos-
sunt inter sese,& in hoc etiā sēsu im
materiale, eadēs tamē est, quod cū
habeat trinā dimensionē,habeat etiā
extensionē partium inter sese, ita vt
quælibet sit occupatiua spatii.Proba
tur eadē:er consequētia,quia exten
sio hæc essētialis est quātitati,& quā
titatiuis dimēsionib⁹;ergo repugnat
20 esse sine illa:& si illā habēt, occupa-
bunt aliquod spatiū, vel ergo idem,
quod occupat corpus superueniēs in
eis receptū,vel aliud distinctum:hoc
secundū repugnat,quia cū intra se re
cipiāt locatū, nō possūt ad aliud spa
tiū se extēdere;ergo occupāt idē spa
tiū;sed duo corpora nō possunt occu
pare idē spatiū,nisi per penetrationē
naturaliter impossibilē,quare impos
sibiles erūt tales dimēsiones hoc mo
do explicatæ. Secūdo,locus debet es
se immobilis apud hos omnes Philo
sophos, sed repugnat tales dimensio-
nes sic intellectas esse immobiles; er
go repugnat esse locū.Probatur mi-
nor, quia dimēsiones hoc modo ex-
plicatæ,nō dicūt solā quantitatē,sed
etiā substantiā,& corporeā quidē,cū
capax sit trinæ dimēsionis,sed substā
tia corporea cōponitur ex materia,
& forma & est ens naturale,ergo ha
bet principiū intrinsecū motus;nō er
go potest esse immobilis, nec proin-
de locus.

Probatur deinde, quod interuallū 21
illud pro solis dimēsionibus quanti-
tatiuis nō sit locus quia magnitudo
hæc trinæ dimēsionis est entitas rea
lis positiua;ergo vel est substātia,vel
accidēs;nō substātia,quia iuxta hanc
explicationē nullā dicunt substantiā
dimēsiones illæ;ergo erit accidēs si-
ne substātia;sed accidens non potest
realiter separari à substātia p vires
naturæ, quia cū non subsistat per se;
sed sit aliquid substātiæ, nō potest es
se in rerū natura,nisi ei inhærēs,qua
re magnū miraculū reputatur separa
tio quātitatis à substātia in sacra Eu
charistia:falsū igitur est,quod dētur
tales dimensiones quantitatiuæ sine
substātia,& ideo etiā falsū,quod sint
locus.Sed iā quod daretur,probatur
2.locū esse nō posse,quia locus etiā a-
pud auctores sic explicātes dimēsio-
nes debet esse immobilis,sed interual
lū illud nō potest esse immobile;ergo
nec locus.Proba.minor,nā vas plenū
aqua-

aqua mouetur, transferuntur etiam dimensiones cum eo, vel non, si trāsferri negaueris; ergo trāsfertur aqua sine loco, & ex consequenti in transitu ipso erit in vacuo; si vero dicas transferri, statim sequitur non esse immobiles, quia quod de vno in alio loco transfertur, necessario moueri debet, & ideo immobile esse non potest.

22 Probatur tandem interuallum illud non esse puram priuationē, quia si sit pura priuatio, aut est aliquid, aut nihil; si nihil est, ergo locus etiā nihil erit: si vero dicas esse aliquid, aut est substantia, aut accidens, & vtrunque probatum est falsum superioribus argumentis. Secundo, quia pugnat cum natura loci esse puram priuationem; ergo falsa est hæc explicatio interualli. Probatur antecedens. Primo, quia proprietates loci positiuæ sunt, vt continere locatum, & esse ei æqualem, atque conseruatiuum; ergo impossibile est, quod essentia loci cōsistat in pura priuatione. Probatur consequentia, quia nihil positiuū potest à priuatione procedere. Secundo, locus, vt ait Arist. aliquo modo est terminus motus localis, ad quem acquirendum mouentur naturaliter corpora, sed priuatio non potest esse terminus motus localis, qui est aliquid positiuum sumens speciem à termino, nec ad priuationem acquirendam possunt corpora moueri per naturalem inclinationē, quæ est entitas positiua; ergo omni ex parte repugnat interuallum hoc modo explicatum esse locum.

23 Supposito autem, quod locus non sit interuallum illud, aliquo ex his modis explicatum, nec possit esse materia, aut forma corporis continentis, aut contenti, quia non potest esse pars intrinseca eorum, sed extrinsecum esse debet locato; sequitur esse vltimam superficiem corporis continentis, vt asserit Arist. cuius sententia maximam absque dubio probabilitatem habet. Sed vt melius intelligatur, & arg. contra eam proposita facilius solui possint, duo notanda sunt. Primum est, superficiem duo habere. Primum, quod sit diuisibilis secundum longitudinem, & latitudinem. Secundum, quod sit indiuisibilis secundum profunditatem, ex quibus vnum officium excercere potest circa proprium corpus, & duo alia circa alienum, vel extrinsecum, nam terminus est profunditatis totius corporis, quasi eam intra se includens, & ideo per eam potest propriū corpus tangere aliud, quia corpora non se tangunt secundum profunditatē immediate, sed per eius terminum, qui est superficies, aut etiā per puncta indiuisibilia, vt si sint perfecte sphærica, comparata ad perfecte plana. Habet præterea corpus ratione superficiei, quod possit aliud circūscribere, quia circunscriptio nō fit secundum profunditatem, sed secundū latitudinem, per quam habet vnum corpus, quod possit totam profunditatem alterius ambire, & circunscribere, nam per superficiem concauam vnius corporis, & conuexam alterius ita se tangunt duo corpora, vt illud intra suam cōcauitatem includat totam profunditatem alterius ipsum ambiendo. Cuius ratio est, quia cum per superficiē cōcauam tangat totā superficiem conuexam alterius, tangit quoque illa media totam profunditatem eius per eandem superficiem conuexam terminatam, & quasi in ea inclusam, & ita fiunt cōtactus, circunscriptio actiua, & passiua, cōtinentia duorū corporum per superficies vltimas, aut extremas vtriusque.

Secun-

24 Secundo notandum est, æqualitatem duplicem esse, vt adnotarunt Comm. & Alber. Mag. 4. lib. Phys. tex. 77. vna est dimensionis, altera continentiæ. Aequalitas dimensionis est illa, per quam vnum corpus adæquatur alteri secundum omnem dimensionem, quam habet; vt si corpus sit, secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Aequalitas vero continentiæ est illa, per quã vnum corpus potest circunscribere aliud, & illud intra se continere, & hæc solum consideratur secundũ longitudinem, & latitudinem, per quas tota profunditas corporis circunscribitur, & continetur: vnde fit, æqualitatem non esse proprietatẽ loci primo modo sumptam, cum constet reperiri posse inter corpora, etiam si in loco non sint, sed solum est proprietas eius accepta secundo modo. Et ex his habemus vltimam superficiem vnius corporis tangere aliam, circunscribere aliam, continere aliã, & esse æqualem ei; vel, vt proprius loquamur, vnum corpus hæc habere in ordine ad aliud per suam superficiem vltimam, quæ cũ sint proprietates loci, per illam vere, & proprie erit locus, & hoc sibi voluit Arist. locũ definiens, quod sit vltima superficies corporis continentis.

25 Ex his ad primum argum. neganda est consequentia; quod locus debeat habere trinam dimensionem, quia non est æqualis locato æqualitate dimensionis, sed solius continentiæ, quam non habent corpora per profunditatẽ, sed per lõgitudinẽ, & latitudinem, secũdum quam possunt se tangere, circunscribere, & continere: vnde per superficiem vltimã vnũ est alteri æquale, & locus eius esse potest. Ad aliud, de immobilitate superficiei dicemus, quæst. 3. nunc autem satis est, minorem argum. distinguere, nam superficies mouetur, vt est accidens corporis continentis, nõ vt est locus formaliter, vt ibidẽ explicabitur, & ideo potest esse locus.

Ad secundũ concessa maiori, distinguenda est minor, quod corpora non moueantur ad vltimam superficiem, nam duobus modis considerari hæc potest. Primo, vt condistincta à corpore, in quo est, quo pacto non est locus. Secundo, vt est terminus profunditatis eius eam in se continẽs, & sic considerata est locus: quare non mouentur corpora ad illam primo modo consideratã, sed vt terminus corporis est, per quem tangit aliud, circunscribit, & continet aliud, & medio contactu, circunscriptione, & cõtinentia communicat ei virtutẽ, per quam conseruatur, & ideo Arist. non dixit locum esse superficiem tantũ, sed superficiem corporis continentis, vt intelligeretur hoc modo sumere superficiem, & hoc modo esse locum, in quo dicuntur conseruari corpora; quia medio contactu, & cõtinentia loci, conseruãtur à corpore continente, cuius extremum est locus ipse.

QVAESTIO II.

An ultima superficies corporis continentis sit locus formaliter, uel solum ratione materiali.

Sensus quæstionis est, an dum locus definitur ab Aristot. per superficiẽ corporis continẽtis, defi- 26 niatur per eam tanquam per verum genus; nam si ita est, cum genus prædicetur formaliter de specie, verum erit, quod superficies formaliter sit locus, vel non nisi tanquã per subiectum

ctum eo modo, quo definitur albũ per corpus, & tunc non erit superficies formaliter locus, sed solum materialiter. Et prima opinio tenet duo esse in loco, nempe superficiem continentem, & qualitatem, seu virtutẽ conseruatiuam locati. Et primum esse materiale, & quasi subiectũ; qualitatem vero quasi formalem, & ideo per superficiem definitur locus, tanquã per subiectum, sicut solent cætera accidentia definiri Ita sentiunt Iãdunus q. 4. super 4. lib. Phys. Hęc tamen sentẽtia quantũ ad id, quod asserit rationem formalem loci consistere in qualitate conseruatiua locati, non potest esse vera. Nã cum primis ex ea sequitur, quod locus formaliter & essentialiter sit qualitas, & in prædicamẽto qualitatis collocetur, quod nullus vnquam dixit, sed neque aliquod genus designari potest in illo prædicamento, sub quo ponatur locus: non enim sub habitu, aut dispositione, quia species istæ propriũ subiectum essentialiter respiciunt, nõ extrinsecũ corpus contentũ, in quo videtur consistere formalis ratio loci, sed neq; in genere naturalis potentiæ, nã hoc solum dicit virtutẽ agẽdi abstrahendo à continentia, vel circunscriptione; de cæteris vero satis est manifestũ; ergo non potest locus pertinere ad prædicamentũ qualitatis. Secundo, quia virtus conseruatiua nõ pertinet ad essentiã loci, vt locus est; ergo non potest esse de essentia loci in communi definiti. Probatur antecedens, quia quod est de essentia loci, vt locus est, omnibus lo-
27 cis debet essentialiter conuenire, sed virtus conseruatiua non cõuenit omnibus locis; ergo non est loco in cõmuni considerato essentialis. Probatur minor, quia bene potest corpus esse in loco, in quo nõ conseruetur, sed potius destruatur, & etiã si virtus conseruatiua loci, in quo est, desinat in eo esse, permanere poterit in eo, tanquã in loco: cũ possit permanere circunscriptum superficie eius, sicut circunscriptum erat priusquam virtus corrũperetur; ergo virtus nõ pertinet vllo modo ad essentiã loci.

Propterea Scotus quodlib. 11. ar, 4. alio modo defendit eandẽ sententiã, quod superficies non sit genus loci, aut ratio formalis eius, sed solũ materialis, & quasi subiectum; formale vero loci ponit in relatione cõtinentiæ ad locatum, quã vocat extrinsecus aduenientem, atque etiam in relatione distãtiæ ad Polos. Probat hoc arg. Locus ex propria differentia debet esse immobilis, sed non habet immobilitatem à superficie, quę passim mouetur cum corpore continente, cuius est accidens; sed solũ eã habet ab his relationibus continentię, ac distantię; ergo in his consistit ratio formalis loci; superficies vero materiale quid est.

Sed hæc etiam sentẽtia falsa probatur ex eo, quod locum formaliter, & essentialiter in sola, & nuda relatione vna, aut plores collocat, nihil ei absolutum tribuens: vnde sequitur in prædicamento ad aliquid per se collocari: quod nullus vnquam dixit, nec verum esse potest, quia proprietates loci non possunt conuenire relationi, sed alicui absoluto conuenire debent, vt per se est manifestũ. 28

Secunda opinio asserit, superficiẽ pertinere ad rationem formalẽ loci, tanquam genus, & ideo non definiri locum ab Arist. per eam, tanquam per subiectum, sed tanquam per genus; modum vero, quo genus esse possit, sic explicant, quia tribus modis considerari potest. Primo, vt est extensa secundum dimensiones longitu-

longitudinis,& latitudinis, per quas terminat profunditatem corporis continentis, & hoc modo est secunda species quantitatis. Secundo,pro eisdē dimensionibus, in quantū per eas circunscribit locatū,& hoc modo est alia species quātitatis cōtinuæ distincta à superficie in eodem prædicamento quantitatis. Tertio, vt abstrahit ab ordine ad corpus continens,& etiam ad corpus contentum, & solum dicit quantitatem continuam extensam secundum longitudinem, & latitudinem, & hoc modo est proximum genus sui ipsius secundum duas considerationes priores sumptæ, nempe ad superficiem, prout est secunda species quantitatis continuę,& prout est quarta,nempe locus continens locatum. In definitione igitur posita est ab Aristo. sub tertia consideratione,& ideo tanquā verum genus, quod per reliquas particulas definitionis contrahitur ad speciem loci. Ita Tolet. 4 lib. Phys. quæst. 4. Quod etiam videntur senti re Soncinas 5.Meta.quæst.40 concl. 2.& Sotus quæst.1.super 4.lib.Phys. concl.4.& Conimb.ibi.quęst.1.ar.2. in quantum tenent superficiem pertinere ad rationem formalem loci. Imo & D. Thom. in 2.d 12 quæst.1. art.5.ad 2. vbi ita ait. *Locus est idem per essentiam, quod superficies corporis locantis* Et nos in primis nostris Commentariis eandem secuti sumus.

29 Sed re melius considerata, non videtur nobis defendēda hæc sententia. Sed duo dicimus. Primum,non distingui specie superficiem, & locum sub genere quantitatis continuæ, vt cap. de quantitate in prædicamentis probauimus, sed rationē loci solum addere supra superficiem continentiam locati includentē pręsentiam ad locatum, & distantiam ad partes vniuersi fixas. Præsentia autem modus quidam est se habendi ad illud includens respectum quē dam secundum dici, & accidentaliter conueniens superficiei,& ideo locus ad speciem eius reducitur.

Secundo dicimus,locum duo includere essentialiter,sicut quodlibet aliud concretū accidentale,sed vnum pro materiali, nēpe superficiē, & aliud pro formali, videlicet continentiam,& circunscriptionē locati, quæ est modus iā explicatus,sicut albū dicit corpus sub albedine,& vtrunque essētialiter in suo gradu,hoc est corpus tanquā materiale, & albedinem tāquā formale,& ita definitur locus per superficiē, tanquā per subiectum, & per continentiam immobilē, tanquā per formam, sed per vtrunque,tanquā per quid intrinsecū in suo ordine,& gradu,vt in omnibus definitionibus concretorū accidentaliū sępe declarauimus. Itaq; ratio loci ponēda est in superficie,tāquā in eo,quod continet, & circunscribit locatū, & cui conueniunt omnes proprietates loci, non quidē ab intrinseco, & ratione sui,sed modo accidentali: sed quia locus cōcretum quoddā est accidentale, eam intrinsece includit, & per eam, tanquam per intrinsecum materiale definitur,sicut cætera concreta accidentalia definiuntur per subiectum, & potius quam per verum genus. Et ita intelligo D. Tho. & alios auctores citatos pro secunda opinione, qui solum dicunt superficiem intrinsecè pertinere ad locum, & per eam, tanquam per aliquid intrinsecum definiri ab Aristotele; an vero definiatur per illam tanquam per genus, vel tanquam per subiectum, non videntur explicare, sed Toletus solus id explicat.

Quod

30 Quod duplici arg. probatur. Primo, quia quantitas continua solū dicit essentialiter proprias dimensiones cum ordine aptitudinali ad substantiam, quam nata est secundū eas extendere; ad alia vero extrinseca solum accidētaliter ordinari potest; ergo cum superficies sit quædā species quantitatis continuæ, solum dicit essentialiter proprias dimensiones cum ordine ad substantiam, quā potest secundum eas extendere: vnde sequitur accidētale ei esse quemcunque modum, vel ordinē ad aliud corpus, præter proprium, cuius extremum est: sed esse locū habet per ordinem ad aliud corpus quod circūscribit; ergo non potest se habere ad rationem formalem eius, tanquā genus ad speciem, sed tanquam subiectum ad formam accidentalem. Secūdo, quia vnum corpus specie, aut numero distinctum ab alio non potest essentialiter ordinari ad illud, sed corpus continens distinguitur specie, vel numero ab alio; ergo non potest essentialiter ordinari ad illud, sed accidentaliter tantum, rationem autem continentis habet per ordinē ad aliud corpus, quod continet per propriam superficiem; ergo ratio loci conuenit ei accidentaliter, & ex consequenti superficiei eius, per quā continet, & locus alterius dicitur, quod ideo verum est, ac necessariū, vt multis corporibus repugnet continere, aut circunscribere alia, & ex consequenti superficiei vltimæ eorum, vt patet in corporibus solidis, quibus repugnat continere alia, aut esse loca aliorum, & eodē modo repugnat superficiei eorum: vnde sequitur non conuenire rationem loci superficiei, tanquam differentiam proprio generi, sed solum accidentaliter.

QVAESTIO III.

An locus sit per se, & essentialiter immobilis.

Circa hanc quæstionem supponē- 31
dum est tanquam certum apud omnes Philosophos, locum esse immobilem, quia siue locum posuerint esse materiam, vel formam corporum, siue interuallum, vel vltimā superficiem corporis continentis, immobilem illum posuerunt. Itaque de immobilitate loci nemo vnquam dubitauit, quia euidenti ratione probatur in motu locali, per quem certum est moueri corpora ad consequendū locum: si autem locus quomodocunque moueretur, hoc est, siue per se, siue ad motum alterius, non posset eum consequi corpus; ergo inclinatio ad locum ex qua mouetur, & motus ipse, per quem eum assequi intendit, frustra essent. Secundo, si locus moueretur, euidenter etiam sequitur moueri corpus, & non mutare locum, sed in eodem loco permanere, & ex opposito non moueri, & mutare locum, & vtrunque patet esse absurdum. Probatur consequentia, nā si locus moueretur, vel ad motum corporis, in quo est, vel ad motū locati, quod continet, aut simul cū eo, secum deferret corpus proprium locum, quem ideo non mutaret, licet vere moueretur localiter. Et si locus per motum transeat, & locatum permaneat, vt patet in arbore existente in fluuio, mutabit locū, & non mouebitur.

Solum ergo potest esse quęstio de modo, quo immobilitas conueniat loco & ratio efficax, quæ dubitare fecit omnes, est hæc. Etiam si ponamus locum esse superficiem vltimam corporis continentis cum Arist. & tota

schola

schola Peripatetica non videtur esse immobilis, nam bene sequitur, superficies vltima circunscribens corpus est locus eius, sed hæc mouetur; ergo mouetur locus; quare non erit immobilis. Probatur minor exēplo turris, cuius proprius locus est superficies aëris eam circundantis, sed hęc transit, & succedit alia, & huic alia in infinitum; ergo mutantur hæc omnia loca, & nullus eorum erit immobilis. Et si dicas superficiem moueri, vt superficies est, quo pacto materialiter solū pertinet ad locum, non tamen moueri, vt continentē locatū, ex qua continentia habet esse locum formaliter. Probatur etiam, vt continentem moueri, & ideo, vt locū formaliter. Primo, quia continētia est in eadē superficie, & hæc mouetur ad motū aëris, in quo est; ergo mouetur etiam cū ea continentia: & consequēter mouetur ipsa, vt continēs formaliter, & vt locus formaliter. Secūdo, quia aliquando cōtingit corpus moueri, & cū eo aërem, vel aquā, a quib⁹ circunscribitur, & eadem velocitate moueri vtrūque; ergo tunc mouetur vltima superficies aëris, quæ est locus permanēs in sua cōtinētia, & circunscriptione, quia eadē semper est, quæ circunscribit corpus motū, & in eodē motu ipsum circunscribit, manetq; idem locus eodē modo motus, ac locatum, quare vt locus mouebitur formaliter, & non solum materialiter, vt superficies.

32 Hoc arg. adeo est difficile, vt propter difficultatē eius diuisi fuerint auctores, quantū ad modum tribuendi loco immobilitatē. Et prima opinio asserit, locum quidē non moueri per se, sed solū per accidēs ad motū corporis, cuius accidēs est, vt superficies aëris circunscribentis turrim mouetur ad motū aëris, in quo est tanquā accidēs in proprio subiecto, quia moto subiecto, necesse est moueri omnia eius accidētia, nec solum mouetur locus accidentaliter, sed adhuc hoc modo, non necessario, sed contingenter, quia fieri potest, vt non moueatur moto corpore, sed immotus permaneat, vt patet dum aër existēs in aula immobilis permanet, exeuntibus corporibus in eo existentibus, tā quam in loco, & ingrediētibus aliis, & quia isti duo modi immobilitatis videntur conuenire omnibus accidētibus, tertium excogitarūt loco proprium, quia locus non mouetur eodē motu, quo corpus mouetur ad ipsum, vt locus aulæ non mouetur eodē motu, quo mouentur corpora ingrediētia ad illum occupandum; nec talem motum vllo modo participat; cętera vero accidentia aliquo modo participāt eodem motu, quo corpus mouetur ad ea adquirēda: vt albedo extenditur in eodem corpore per eundem motum, quo corpus mouetur ad ipsam, & quantitas fit maior per eundem motū augmentationis, quo corpus mouetur ad eam acquirendā: vnde sequitur locum solum per accidens moueri, & multo magis per accidens, quam cætera accidentia. Ita sentiunt Cōmēt. super 4. lib. Phys. comm. 41. & Iandun. quæst. 6. eiusdem libri.

Hæc tamē sententia non potest sustineri in doctrina Arist. qui pro vltima differentia loci posuit immobilitatem; ergo ex mente illius essentialis est loco immobilitas, sed cui essentialiter conuenit aliquid: repugnat oppositum, non solū per se, sed etiā per accidens, vt homini, nec per se, nec per accidens potest cōuenire aliqua differētia irrationalis; ergo ex mēte Arist. non solū per se repugnat moueri locum, sed etiā per accidens. 33

Sed probatur esse falsam, quia eadem incōuenientia illata in principio quęstionis sequūtur, si locus moueatur per accidens, ac si moueatur per se, ergo non minus illud est falsum, quā hoc. Probatur antecedens, nam etiā si locus moueatur per accidens, sequitur corpus immotū permanens locū mutare, & etiā moueri non mutando locū, & tandē nunquam posse cōsequi locū, ad quem mouetur, vt per se est manifestū; ergo aperte falsa est hæc sententia.

Ideo secunda opinio asserit locum esse immobilem, non simpliciter, vel non per idētitatem, quo pacto homo est rationalis, aut risibilis, sed p ęquiualentiā. ita vt licet mutetur hæc, & illa superficies; alia, quæ succedit ei equiualeat, & ideo reputatur pro eodē loco. Gratia exēpli, hęc superficies quæ circundat modo turrim, postmodū mouetur, sed succedit ei alia circūdans eandē turrim in eodē situ, & ideo eadē officia exercet circa locatū, quod est ei esse æquiualēs, idēq; cēsetur locus per ęquiualentiā, & hinc est, quod nemo asserit turrim mutare locū, sed in eodē permanere, quia eodem modo, in eodē situ, & cū eisdē circunstantiis circunscribitur ab hac, & illa, quæ ei succedit, & eundem locū eius vtramque reputamus per æquiualentiam. Ita Scotus in 2.

34 d. 2. q. 6. art. 1. §. *Ad quæstionem igitur istam*. Et videtur idem tenuisse D. Tho. in Cōm. huius lib. lect. 6. Hęc tamē sentētia probatur falsa testimonio Arist. & ratione. Arist. enim pro differētia essētiali loci posuit immobilitatē in definitione, sed differētia essentialis cōuenit indiuiduis eiusdē speciei per identitatē, & nō per ęquiualentiā; ergo falsum est, & cōtra Arist. quod hoc modo, & nō illo cōueniat loco immobilitas. Probatur minor, quia essētia specifica cōuenit necessario, cuicunq; indiuiduo per idētitatē, cū sit idem cū eo, & conuenit etiā ei absolute, simpliciter, & per se, & nullo modo per æquiualentiā, hoc est, nō vt alteri ęquiualet, sed quia tale est in se, & per se: vt patet in hominibus, & quibuscunq; aliis indiuiduis alterius speciei.

Sed probatur esse falsā. Primo, quia loca, quæ variantur mutatis superficiebus, sūt distincta numero, cū non solū diuersæ sint superficies, sed diuersæ relationes cōtinentiæ, quas ponit Scotus pro ratione formali loci: quas relationes certū est esse in superficiebus, & cū eis mutari: cū nō possint transire de subiecto in subiectū. & verū est de quolibet loco, nō permanere, sed trāsire; ergo verū est quēlibet mutari, & mobilē esse. Quod enim vnus æquiualeat alteri ratione officii, nō facit esse idē numero cum eo, sed solū eiusdē speciei; ergo dicere, quod locus sit immobilis per ęquiualentiā, & nō per identitatē, solum est dicere, immobilē esse in specie, & nō in indiuiduo, quod repugnat, quia repugnat immobilitatē cōuenire loco per se in specie, & nō conuenire particularibus in indiuiduo acceptis.

Secūdo, quia hæc superficies circūscribēs turrim cū suis respectibus cōtinentiæ, & situs in ordine ad Polos 35
cōstituit hūc numero locū distinctū à quibuscunq; aliis sibi succedētibus, vel nō succedētibus, & euidēs est mutari; ergo hic locus numero non erit immobilis. Nec tollit distinctionē numericā huius loci ab aliis, quod ei succedat altera superficies cōtinens eūdem locatū sub eodē respectu, atq; in eodē situ, quia continētia, & respect° superficiei succedētis numero distincti sunt, sicut & superficies ipsæ numero distingūtur; ergo sunt loci numero

mero-

mero diuersi, etiam si vnus æquiualeat alteri, & quilibet mouetur; ergo euidẽs est locũ in indiuiduo mobilẽ esse, etiã si sit immobilis per æquiualentiã. Et etiã si alius locus nõ succederet ei, vt per diuinã potentiã fieri potest, erit hic numero locus, & mutabitur, sine æquiualẽtia: quod præsertim necessariũ est, quia æquiualentia accidẽs est sicut similitudo; ergo nõ tollit distinctionẽ numericã eorũ, inter quæ reperitur. Gratia exempli, æquiualẽtia est, quod vnus homo succedat in eodẽ officio Prætoris, quod exercebat alter, & solũ ponit similitudinẽ accidentalẽ inter eos, nõ tollẽs distinctionẽ indiuidualẽ, nemo enim dicit hũc, & aliũ sibi succedentẽ esse eundẽ Prætorẽ numero, sed numero distinctos, nec dicit prætorẽ nõ fuisse mutatũ, quamuis ratione quadam accidẽtali similitudinis, & æquiualentiæ censeantur idem; ergo, & loci sibi succedẽtes numero distincti sunt, & cũ quilibet mutetur, nemo negare potest loca in indiuiduo mutari, nec dicere, quod idẽ numero locus permaneat, licet succedat alter ei similis, & ratione solius accidentalis similitudinis, quam facit æquiualentia, censeatur eundẽ locum permanere: cum ergo immobilitas sit essentialis loco, repugnat conuenire ei in specie, & nõ in indiuiduo, ideo hęc sentẽtia, quæ ita conuenire ponit, falsa reputanda est.

36 Tertia opinio asserit immobilitatem solum conuenire locis naturalibus elementorum, ad quæ mouentur naturaliter corpora, de quibus constat non posse moueri: quia nec mutari potest ordo cõstitutus inter præcipua corpora vniuersi, ex quibus cõponitur. Ita P. Pereri. 11. lib. de loco, c. 3. cuius potissimũ fundamentũ est, quia corpora sunt in triplici differẽtia, artificialia, naturalia, & Mathematica, & primis non debetur locus; vt artificialia sunt, sed propter naturalia corpora, ex quib' efficiũtur; nec etiã Mathematicis: cũ à sensibilibus, & ideo à loco abstrahãt. Solũ restãt naturalia corpora, quę duplicia sunt, nẽpe cælestia, & sublunaria, & de loco illorũ non agit nunc Arist. sed in libris de cælo; solũ ergo definit hic locũ sursũ, & deorsum, ad quæ mouentur sublunaria corpora. Quæ adhuc sunt in duplici differentia, nã quædã habẽt determinatũ locũ, & determinatum motũ, per quẽ in illũ tendũt, vt elementa, quę sic sunt à natura disposita in determinatis locis, vt superius cõtineat inferius, & sit locus naturalis eius. Alia sunt corpora naturalia, quæ nõ habent determinatũ motum, nec locum in indiuiduo, sed solũ in specie, vt mixta, tã viuentia, quã non viuẽtia, de quibus notũ est sursũ, & deorsum moueri, nõ quidem ad locũ determinatum in indiuiduo, sed solũ in specie, vt pisces, qui per totã sphęrã aquæ discurrẽtes ad varia loca intra illam mouẽtur, & aues per totam spherã àëris, lapides quoque mouentur ad locũ infimũ, non tamẽ in indiuiduo determinatũ: cũ ad varias partes terræ moueri cõtingat; de locis ergo naturalibus vniuersaliũ corporum, nẽpe elementorũ solum loquitur Arist. & in his solis immobilitatẽ requirit, quia ab eis tãquã à propriis sedibus non possunt recedere; locos vero particulares aliorũ corporũ: cũ determinati nõ sint, nec oportet esse immobiles, imo nec possibile est immobilitatem eis tribuere, vt cõuincit arg. in principio quæstionis propositũ, quo probatur passim moueri: vnde vanum esse ait, & sine fructu immobilitatem in eis quærere.

37 Hęc tamen sententia nõ est ad mẽtem Aristo. nec vera. Probatur primum, quia Arist. de loco naturali in

vniuersali disputat, omnem locũ naturalem definit per superficiem vltimam corporis cõtinentis, vt sentiũt omnes eius interpretes, tam antiqui, quam moderni; ergo sicut vltima superficies corporis contine͂tis nõ coarctatur ad loca elementorũ, sed omnibus locis particularibus conuenit, sic etiam immobilitas omnibus debet conuenire. Et Philosophi omnes antiqui pro certo tene͂dum esse docuerunt, omnem locũ debere esse immobilem: quod euidenter probant rationes superius adductæ. Nam si loca particularia mouentur, euidenter sequitur corpus immotum locum mutare, & etiam moueri localiter sine mutatione loci, neque vnquam posse per motum consequi locum, ad que͂ ex naturali inclinatione mouetur. Inuestiganda igitur omnino est immobilitas, tam pro locis particularibus, quam pro communibus, quæ illis conueniat per se, & essentialiter, atque etiam per identitatem, sicut cætera prædicata essentialia, & non per æquiualentiam, vt differentia essentialis posita ab Arist. in definitione omnibus conueniat.

Sed priusquam duas alias opiniones aliorũ referamus, refutanda est quædam diuisio loci à quibusdam modernis inuenta; in locum intrinsecum, & extrinsecum; & locum intrinsecum appellant præsentiam localem, per quam corpus dicitur esse præsens spatio diuisibili, quæ ideo intrinsecus locus vocatur, quia corpori locato inhæret; locum vero extrinsecũ vocant vltimã superficiem corporis continentis, aut circunscribe͂tis, quia non inhæret locato, sed extrinsece continenti, & ideo non denominatur ab eo formaliter, sed extrinseca tantum denominatione. Et locus quidem intrinsecus immobilis est; extrinseco vero difficile est immobilitatem tribuere, quia præsentia localis corporis ad spatium non variatur, sed desinit moto corpore; superficies vero etiam eo in moto variatur. Hæc tamen diuisio imprimis est expresse contra Arist. qui cap. 4. huius libri docet ad essentiam loci pertinere, quod sit diuisus à locato, & extrinsece eum circunscribens, & ideo docuit non esse materiam, & formam, quæ insunt corpori, sed vltimam superficiem illud extrinsece circunscribentem; ergo doctrinæ Arist. repugnat ponere locum intrinsecum. Et ratione probatur falsa, quia locus, & vbi valde diuersa sunt apud omnes, cum hoc præsentiã locati quasi passiuam importet, & terminus per se sit motus localis, qui per se terminatur, non ad locum, sed ad prædicame͂tum vbi; vt docet Arist. 5. lib. Phys. locus vero extrinsecam, & quasi actiuam circunscriptionem importet, sed præsentia corporis ad tale spatium est vbi, per se adquisita per motum localem; ergo falsum est, quod sit locus intrinsecus; vel si de nomine tantum sit quæstio: impropriissima locutio est, locum intrinsecum eam appellare.

Hac igitur refutata sententia, duo sunt modi dicendi circa immobilitatem loci, prior asserit, locum non esse solam superficiem vltimam corporis continentis, sed præter illam talem distantiam ad partes fixas mundi etiam importare, nempe ad Polos, & ad centrum terræ; & hanc distantiam esse respectum secundum dici, quo completur ratio loci. Et ita loca diuersa, nõ solum distingui per diuersas superficies, sed per diuersas distãtias, sub quib' cõtinent, & circunscribunt locata, quod adeo 38

verum

verum est, vt cõtingat eandẽ superficiem numero diuersum numero locum esse propter diuersam distantiã, sub qua cõtinet idem, vel diuersum corpus, vt superficies aëris, quæ circumscribit turrim, est hic locus numero, erit autem distinctus, si turrem pertransiẽs aliud circũscribat corpus in alia distantia, imo eadẽ superficies circũscribens hominẽ, si cum eo moueatur, erit etiam distinctus locus, quia licet contineat idẽ locatum, in diuersa distantia illud continet. Itaq; locus dicit superficiem continentem cum tali distantia ad centrum, & Polos, & ex vtroque sumit suam vnitatem, & ex diuersitate cuiuscunque eorum distinctus est, hoc est, variata superficie, vel variata distantia: & locus ita sumptus cum omnibus, quæ ad rationem eius pertinent, omnino immobilis est, quia nec per se, nec per accidens transferri potest, vel moueri, sed mutata superficie desinit esse idem locus, & est alius, & variata etiam distantia. Ita videtur sentire D.Th.4.lib.Phys.tex.41.idẽ etiã tenet Sotus, quæst.2. huius libri, Toletus quæst.5.

39 Sed hæc sententia impugnatur à modernis, quia distantia ad Polos, & centrum non pertinet ad essentiã loci, nec vllam mentionẽ eius fecit Arist. agens de loco, & eum definiens; ergo ex ea non potest sumi immobilitas eius. Secundo, quia respectus distantiæ, aut est relatio secundũ dici, aut secundum esse: nõ primum, quia relatio secundum dici est de essentia alicuius absoluti; hic vero respectus accidit loco, sicut accidit superficiei. Et tertio, quia etiã si auferantur Poli, & centrũ, remanebunt cætera corpora in eisdẽ locis; ergo nõ pertinet ad rationem eorum.

Iidem vero moderni asserũt duo tantum esse de ratione loci, nẽpe vltimam superficiẽ continentẽ, & præsentiam ad spatiũ; verum quidẽ, vel imaginarium, & ab vtroque sumi vnitatẽ numericã loci, ab hac superficie continente, & ab hac præsentia ad spatiũ, & quolibet variato desinere esse hunc locũ, & mutari in alterum numero diuersum. Locum denique cum sua præsentia sumptũ immobilem esse, ita vt nec per se, nec per accidens variari possit, sed variata superficie desinere esse hunc locum, & etiam variata hac præsentia. 40

Nostra autem sententia est, præter superficiem vtrunque respectũ includere locum, præsentiæ quidẽ ad spatium verum, vel imaginarium, & distantię ad partes mũdi fixas, quę sunt centrũ, & Poli, veri quidem, aut imaginarii, & indiuiduationẽ huius, aut illius loci, ex his tribus sumi, nempe ex hac numero superficie, ex hac numero præsentia ad spatiũ, & ex hac numero distantia ad Polos, & vtrũque esse respectũ secundum dici, inclusum in ratione loci. Hanc sententiam sic explico, & probo simul, quia impossibile est in sola superficie cõsistere rationẽ loci, & locum esse immobilem: cum euidens sit superficiẽ passim variari; ergo aliquid aliud debet habere locus, ratione cuius simul cum superficie sumpti immobilis esse potest, sed non potest excogitari aliud pręter hos respectus, & eos includere est necessarium, quorũ ratione immobilem esse constat; ergo ponendi sunt. Minorẽ, quod eos debeat includere, sic probo: nam cõmunis locus omnium corporũ sublunari- 41
ũ est cælum, sub quo continentur omnia, & locus iste immobilis est, quia immobilem, atque inuariabilẽ dispositionẽ continent præcipua corpora sub eo contenta: loca autẽ particu-

ticularia, quasi partes sunt huius loci totalis, & spatia imaginaria partialia, partes etiam totius spatii imaginarii sub eodem concauo cæli comprehensi, sed partes dicunt ordinem inter sese, & ad totum; ergo loca partialia sumi debent, atque distingui in ordine ad totum locum, ad totumque spatium, & ad partes eius præcipuas, ex quibus variatur dispositio eius, & quia immobilitas totius præcipue ostenditur in partibus fixis, quales sunt centrum, & Poli, propterea primus modus dicendi asseruit includere locum respectum distantiæ ad illas, sed vere totũ ipsũ locum, & cæteras partes secundum proprias dispositiones respicit, totũ etiam spatium imaginarium, & illã quidem partem, circa quam continet respectu præsentiæ; ceteras vero respectu distantiæ; sic ergo sumptus locus pro superficie cum his respectibus, immobilis est, quia nullo modo variari potest, sed quocunque variato, variatur locus.

42 Et arg. contra primum modum dicendi proposita hoc verbo soluũtur, quia cum loca particularia sint partes loci cõmunis intrinsecum respectum præsentiæ, atque distantiæ ad illum includunt, atque adeo ad partes, nõ solum veras, sed imaginarias, & tales respectus includit Arist. sub verbo continentiæ, atque etiam sub verbo immobilitatis, quia continentia immobilis nõ potest sine illis intelligi. Sunt autem respectus secundum dici inclusi in ratione intrinseca loci, tanquam complementum eius, & respectu centri imaginarii, & Polorũ sumerẽtur, si veri deficerent.

Ad arg. vero in principio positũ respondeo, quod mutata superficie, non mutatur locus turris, sed desinit esse, & ei succedit alter: vnde non sequitur locum esse mobilem. Et si dicas; ergo turris mutat diuersa loca immota perseuerans, respondeo aliud esse mutare loca, aliud habere diuersa loca circa illam succedẽtia, nõ per mutationẽ aliorũ, sed per desitionẽ, & primũ repugnat sine motu, nõ secundũ. Turris ergo habet diuersa loca, non quæ mutet ipsa, sed quę circa eã succedant ex eo, quod per transitum àeris successiuum, quædam desinunt esse per transitũ superficierũ, & alia de nouo succedunt per fluxũ àeris continuum, hoc autem non repugnat fieri sine motu eiusdẽ turris, vt consideranti patet.

QVAESTIO IIII.

An omnibus rebus conueniat esse in loco.

DVobus modis aliquid est in loco, definitiue, & circunscriptiue. 43 Esse in loco definitiue est determinari ad vnũ aliquẽ locũ, vt per eũ definiatur, hoc est, ita sit in eo, quod non vbique, sine cõmensuratione tamen cũ eo, ita vt partes loci nõ correspõdeant partibus locati, sed quasi modo indiuisibili in eo sit, totum in toto loco, & totũ etiã in singulis partibus: quo pacto Angelus dicitur esse in loco definitiue. Esse autẽ circũscriptiue in loco est nõ quomodocunq; determinari ad vnũ locũ, ita vt non sit vbique, sed in eo esse per circũscriptionẽ ab vltima superficie corporis, in quo cõtinetur, ita vt partes superficiei cõtinentis correspõdeant partibus corporis, & pũcta punctis, & hoc modo sunt corpora in loco. Hoc supposito, res quædã sunt spirituales, vt Deus, Angeli, anima rationalis separata à corpore; aliæ sunt corporeæ, vt corpora cælestia, & sublunaria. Et de Deo certum est non esse in loco defi-

definitiue, nec circunscriptiue propter eius immẽsitatẽ, quę à nullo definiri, aut contineri potest: de quo ideo dixit D. Aug. esse vbique sine loco. Corpus etiam Christi, secundum illud esse sacramentale, quod habet in Eucharistia nullo modo est in loco, quia nec circũscribitur aliqua superficie, neq; definitur his, aut illis spe cieb⁹ sacramẽtalibus, sed ita sub his, vel illis cõtinetur, vt sub aliis, & aliis sit in diuersis locis consecratis, & sub infinitis esse posit, si infinitę cõsecra rentur; Angeli vero, & anima separata in loco sunt definitiue, quia vbiq; esse nõ possunt, & ad certũ locũ determinantur, ita vt in eo sint, & non alibi: per quid autem sint in loco, & quomõ modo in eo se habeãt, nõ pertinet ad nos, qui de loco naturalium corporũ tantũ agimus, sicut de eo solũ egit Arist. Theologis ergo relinquenda sunt loca rerum spiritualiũ, & modus in eis existendi.

44 Solum ergo restãt corpora, quę in triplici differẽtia sũt, quædã sunt Mathematica, quæ dicũt trinã dimẽsionem, considerata tamen sine ordine ad motũ, vel accidẽtia sensibilia, hoc est enim Mathematicas abstrahere à materia sensibili, & his nõ debetur locus per se, & formaliter loquẽdo, vt docet expresse Arist. c. 1. huius li. tex. 4. quia locus sensibilibus tantũ corporibus cõuenit; Mathematica vero, vt talia abstrahũt à sensibilibus, & ex cõsequenti à loco. Sed quia realiter coniũcta sunt sensibilibus, & solũ per abstractionẽ intellectus ab eis separãtur, realiter, & materialiter debetur eis locus, quod est dicere sensibilibus deberi, & Mathematicis, nõ vt talibus, sed vt reipsa sensibilibus cõiũctis deberi quo pacto eis tribuit locũ Arist. r. li. d gen. tex 44. Ergo ĩẽ modo loquendũ est de artificialibus, quib⁹ vt artificialia sunt, nõ debetur locus, sed solũ materialiter ratione materię naturalis, cui imprimitur artificialis forma, vt statuæ debetur locus ratione ligni, cui materialiter cõiungitur, nõ ratione artificii. Alia denique sunt corpora naturalia, quibus per se debetur locus propter naturales eorũ dimẽsiones, sed accidẽtibus eorum omnino per accidẽs, excepta quantitate, cui per se primo debetur locus, & eius ratione cæteris.

Corpora autẽ naturalia quædam sublunaria sunt, vt elemẽta, quæ sic 45 sũt à natura disposita, vt grauia sint sub læuioribus, & ab eis circunscribãtur, & ideo propria eorũ loca sint: vt ignis est locus naturalis àeris, & àer locus naturalis aquæ. Hæc vero totã terram circunscriberet, & sub se cõtineret, foretq; proprius eius locus, si dispositio, quam natura eius postulabat, seruãda esset; sed propter viuentiũ generationẽ, & conseruationem, quæ in terra generãtur, vt homines, & animalia, & sub aquis, nec multiplicari, nec conseruari possent, factũ est à primo agente, à quo disponũtur, & conseruãtur omnia, sicut & facta sunt, vt aquæ in vnũ congregarẽtur locũ (quasi in vtre, vt Regius vates cecinit,) & terra discooperta maneret, & ita posint in ea conseruari, & multiplicari animalia. Et secũdũ hãc dispositionẽ terra partim cooperta est aquis; partim vero ab àere proxime circũscribitur, & ideo quasi diuisus est locus eius, & ex duplici, quasi partiali loco compositus; ignis vero (si elementaris datur) proxime continetur sub concauo Lunę, a quo tanquã à proprio circunscribitur loco, & primum Cælum à secundo, & hoc à tertio, sicque vsque ad vltimum, quod apud Aristotelem est firmamẽtum, vel Cælum stellatum, & ideo

appellatur ab eo primũ mobile, quod suo motu ab Oriente in Occidens tẽpore viginti quatuor hararum consumato rapit cæteros orbes, & cogit eos motum in eadẽ mensura temporis perficere: cum tamẽ proprii motus singulorum tardiores sint. Sed supra hunc cælum (quod vltimum reputauit Arist.) alterum dari immobilem, à quo circunscribatur, & qui proprius locus eius sit, tenet communis cõsensus Sanctorũ Patrũ, & Scholasticorum, cum Magistro in 2.d.15. qui omnes hunc orbem supremum, & vltimum, sub quo nullus est alius, empyreum, hoc est, igneum appellarunt, non quidem ab ardore, sed à luce, & omnino immobilem, miraq. claritate præditũ, quod fecit Deus optimus, & maximus, vt esset sedes, & domicilium beatorum, & quasi Regia eius curia, in qua residet, & facie ad faciem eis se ostendit, & sua clara visione beatos facit. De quo dubium esse potest, an sit in loco, vel nõ; sed quia Aristot. de firmamento locutus est, tanquam de vltimo cælo, supra quod non est aliud, & illud mouetur, maior erit ratio dubitandi de illo (ex suppositione, quod esset vltimum,) an sit in loco, vel non.

46 Et est prima opinio Auicenæ 2. li. suæ sufficientiæ, cap. 8. & Alex. vt refert Simplic. in digressione de loco, omnino negantiũ, quod vltima sphęra sit in loco, hoc est; nec secundum se totam, nec secundũ partes. Et probant ex definitione Arist. nã si locus est vltima superficies corporis continentis. cũ vltima sphęra nulla circũscribatur superficie alterius corporis, nullo modo erit in loco. Et si eis obiicias moueri localiter, & motũ localẽ esse tendentiam ad locum, & ideo aliquo modo debere esse in loco, negat Alex. motum vltimæ sphęrę esse localem; Auice. vero cõcedens localẽ esse, dicit non terminari ad locũ, sed ad situm.

Secunda opinio est Themis. 4. lib. Phys. tex. 45. qui asserit, esse quidẽ in loco, non tamẽ sicut alia corpora per vltimã superficiẽ alterius, à qua circunscribatur, sed ratione superficiei connexæ inferioris orbis, quã tãgit, & ambit ipse per concauã propriam. Itaque eo ipso quod ambit aliud, & est locus eius, censetur in loco esse.

Gilbertus Porretanus (quẽ vocant auctorẽ sex principiorum) alio modo tribuit ei locum, non quidem per superficiem alienam, qua circunscribatur, nec per propriam, vt circonscribentem aliud; sed per propriã, in quã tum totam profunditatem etiã propriam continet.

Auerroes vero, Alphar. & Auẽpa. 4. lib. Phys. tex. 43. dicunt esse in loco, vt postulat motus eius circularis, qui cũ non sit ad locum, sed circa locum, non petit corpus proprium esse in loco, à quo circunscribatur, sed in loco, circa quod moueator. Et propterea aiunt centrum esse proprium eius locum. Hoc sequitur Perer. li. 11. cap. 9. & probat, quia motus localis per locum determinatur, specificatur, & distinguitur ab aliis motibus sui ordinis; sed motus circularis specificatur per centrum, & distinguitur à motu recto, qui fit in loco, & ad locũ; ergo centrum erit proprius locus vltimæ sphęræ. 47

Nostra sententia est, quod vltima sphęra non sit in loco actuali vllo modo, hoc est, nec secundum se totam, nec secundum partes, sed solum sit in loco in potentia secundum partes, in quantum pars quælibet diuidi potest à toto, & tali modo diuidi, quod contineat, & circonscribat aliam. Ita expresse Aristic. 4.

huius

huius libri D. Thom. in Comment. eius, & quodlib. 6. arti. 3. Ferra. quæst. 5. huius 4. lib. Herueus quodlib. 10. quæst. 7. & Conimb. hoc loco. Probatur prima pars nostræ sententiæ hoc argumen. quo refutãtur aliæ. Locus est *vltima superficies corporis continentis*, vt definit Aristoteles, & recipit tota schola; ergo repugnat aliquid esse in loco, nisi per vltimam superficiem alterius corporis circunscribatur: sed vltima sphæra non circunscriberetur superficie alterius corporis, supposito quod nullũ haberet supra se; ergo nullo modo esset actu in loco.

48 Ex quo infertur primo, falsam esse secundam opinionem asserentem, quod esset in loco per superficiem inferioris orbis ab eo circunscripti. Probatur consequentia, quia ex eo, quod vnum corpus circunscribat alterum, non sequitur, quod circunscribatur ab eo; ergo nec sequitur, quod contineatur ab eo, nec etiam, quod sit in eo, tanquam in loco, quia esse in loco non est circunscribere alterum, sed circunscribi ab eo. Secũdo sequitur falsam esse tertiam opinionem, quod sit in loco per propriam superficiem continentem totam profunditatem eius. Probatur consequẽtia, nam vltima superficies corporis continentis diuisa esse debet à corpore cõtento, & illud extrinsece circunscribere; nam propterea Aristoteles probauit locum non esse materiam, neque formam, quia non sunt diuisæ à corpore, cuius partes sunt, sed ei insunt; ergo nec propria superficies corporis locus eius esse potest, præterquam, quod propria superficies corporis necessario mouetur cũ eo; ergo repugnat esse eius locum, cui intrinseca est immobilitas. Tertio infertur falsam esse vltimam opinionem, quod vltima sphæra sit in centro terræ, tanquam in loco. Probatur consequentia; quia non circunscribitur ab eo. Nec sufficit, quod circa eũ moueatur, quia nullus vnquam posuit rationem loci, in eo, quod est circa illum moueri, sed in aliquo alio, quod possit actu habere corpus, etiã si non moueatur. Prima autem opinio solũ differt à nostra in eo, quod negat vltimam sphæram esse in loco secundum partes, non in actu, sed in potentia, quod negari non potest: cum expresse id docuerit Aristoteles; & ratio sit manifesta: nam ex eo vna pars integralis corporis non est in altera tanquam in loco, quia cum non sit diuisa ab ea, sed continuata, non potest eam circunscribere, si autem diuisa circunscribatur ab ea, erit (absque dubio) in ea tanquam in loco actuali: sed non implicat contradictionem, quod diuidatur, & diuisa circunscribatur; ergo possibile est, quod sit in ea tanquam in loco actuali; ex quo euidenter deducitur esse in ea tanquam in loco potentiali, & ideo, quod omnes partes cæli sint in aliis tanquam in loco potẽtiali; vel, & quod totum cælum secundum partes sit secundum potentiam in loco. Quid autem referat, quod modo isto communissimo, & impropriissimo dicatur vltima sphera esse in loco. Respõdeo, parum, vel nihil referre; sed propter congruentiam quandam assertum est ab Aristotele, nam cõgruens est quod corpus, quod localiter mouetur, aliquo saltẽ modo dicatur esse in loco.

Sed non videtur satis esse, quod vltima sphera hoc modo sit in loco, vt moueatur localiter, nam eo modo requiritur corpus esse in loco, quo mouetur localiter; sed vltima sphera actu, & simpliciter mouetur locali- 49

ter; ergo actu, & simpliciter debet esse in loco. Respondeo duplicem es se motum localem, rectum, qui fit de vno loco in alterum ad eum acquirendum; & circularem, qui non fit de vno loco in alterum, nec ad acquirendum locum, sed solum est circumuolutio circa eũdem locum, vel punctum loci, & primus motus postulat corpus in loco esse, cum moueatur ad illum acquirendum, ad secundum autem motum impertineus est, quia cum non fit motus ad locũ, nec petit quod mobile locum deserat, vel eum acquirat, sed solũ quod in eodem spatio euoluatur: & ideo actu potest moueri vltima sphæra, etiam si actu non sit in loco, imo etiam, si per impossibile non esset in loco secundum potentiam. Et ex hoc soluitur argumentum vltimæ opinionis, cui concedenda est vtraque pars antecedentis, sed neganda consequentia, quod vltima sphæra sit in centro tanquam in loco, ex eo, quod à centro ipso determinetur, & specificetur motus eius: non enim determinatur, vel specificatur ab eo, tanquam à loco in quo, sed tanquã à loco circa quod: vel quod verius puto, non specificatur ab eo tanquam à loco vllo modo, sed tanquam à puncto, circa quod fit, & id quidem, non tanquam à termino intrinseco, sed omnino extrinseco, nam proprius terminus circularis motus est modus quidam intrinsecus præsentiæ, vel vbicationis, quem acquirit mobile, diuerso modo se habens semper in ordine ad centrum.

An vltima sphæra, si daretur mobilis, moueretur secundum se totam, vel solum secundum partes.

Dubium hoc tetigit Aristoteles cap. 5. huius libri, an videlicet supposito, quod firmamentum esset vltima sphæra, supra quam non esset alia, & ideo esset primum mobile, moueretur secundum se totam, vel solum secundum partes, eo modo, quod corpus solet moueri secundum aliquas partes quiescens totum in eodem loco. Itaque sensus dubii est, an motus circularis conueniret toti corpori cælesti, & ideo totum moueri diceretur; vel solũ partibus, & ideo non secundum se totum diceretur moueri, sed solum secundum partes.

Et videtur hoc vltimum necessarium propter hoc argum. Vt corpus moueatur localiter, necesse est mutare locum, vel diuerso modo se habere in eodem loco, vel circa eundem locum, sed vltima sphæra, nec mutat locum secundum se totam, nec diuerso modo se habet in eodem loco, sed solũ potest id habere secundũ partes; ergo non nisi secundum partes mouetur.

Nostra tamen sententia est, quod eodem prorsus modo moueretur vltima sphæra secundum se totam; & secundum partes, sicut nunc mouetur quælibet alia sphera inferior.

Probatur testimonio Aristotelis cap. 5. huius libri vbi loquens de motu primi mobilis sub figura, aut exẽplo elementi aquæ circulariter moti, ita ait. *Vnde, & si aqua fuerit huiusmodi, partes quidem mouebuntur ipsius, omnis enim est tanquam quod mouebitur & tanquam non. sic quidem enim tota simul locum non mutat circulariter autem mouebitur, (partium enim hic locus est) & sursum quidem, & deorsum non.* In his autem verbis tria continentur expresse. Primum, ita se habere vltimam sphæ-

sphæram in suo motu, sicut aqua, si circulariter moueretur; ergo censet ita se habere in suo motu, sicut se habent alia corpora inferiora, quæ se continent circulariter mota, sed de his constat, non solum secundum partes moueri, sed etiam secundum se tota, ergo idē sentit de vltima sphæra. Secundū, totam sphæram non mutare locum, sed solum partes. Tertiū nihilominus totam sphæram moueri, ita, vt non solis partibus cōueniat motus circularis, sed etiam toti, quod est secūdum se totam moueri. Sed ratione probatur, quia vt totum corpus moueatur circulariter, non requiritur mutatio loci, vel vbi, quia motus circularis non est de vno loco, vel de vno vbi in alterum, sed solum est circūuolutio quædā in eodē loco, vel in eadem præsentia ad spatium, aut in eadem distantia ad centrum; ergo nec aliud requiritur, vt moueatur circulariter secundum se totum, sed primum cælum ita se haberet, vt per se patet, ergo secundū se totum moueretur. Secundo, quia certum est inferiores sphæras in loco existentes moueri secundum se totas, & non solum secundum partes, alioqui repugnaret, quod corpus moueretur secundum se totum; sed ita se haberet vltima sphæra in suo motu, sicut se habent inferiores; ergo etiam secundum se totum moueretur. Probatur minor, quia cum motus circularis non sit de loco ad locum, nec ad adquirendum locum, impertinens est, quod corpus sit in loco, vel non, vt circulariter moueatur, sed solum differt vltima sphæra ab inferioribus, in eo, quod illæ sunt in loco, & hæc non; ergo nulla est differentia quantum ad motum circularem, sed eodem prorsus modo se habebunt ad illum, & ita sicut inferiores mouentur secundum se totas, & non solum secundum partes, ita vltima se haberet, si moueretur.

Pro solutione autem argumenti notandum, diuerso modo se habere totum corpus, & partes eius in motu circulari, nam illæ mutantur de vno loco in alterum, vel certe de vno situ, vel præsentia in alteram, cum pars, quæ nunc est in oriente, post modum sit in occidenti, sed totum, nec locum, nec situm, nec præsentiam, imo nec vbi mutat, nisi solum secundum modum se habendi, quia semper est præsens eidem spatio, & semper est in eadem distantia ab aliis corporibus, sed diuerso modo se habet, quia diuersam habet dispositionem diuerso modo se habentibus omnibus eius partibus. Itaque ex motu partium resultat diuersa dispositio totius, vt totum est, quia totum, vt totum ex omnibus partibus simul sumptis resultat. Totum igitur, vt totum mouetur, & partes, vt partes, & ideo totum secundum se totum, & totum secundum partes: diuersa tamen ratione: nam secundum partes mouetur mutando situm, præsentiam, & vbi partiale, sed secundum se totum, non mutando hæc, sed mutando dispositionem circa hæc, quod est non acquirere nouum vbi, sed nouum modum vbicationis, vel præsentiæ, qui est proprius terminus motus circularis totius corporis. Et ex hoc intelligitur alia differentia inter motum totius, & partium, quod iste quasi mixtus est ex recto, & circulari, nam de recto habet mutationē præsentiarum, de circulari vero eas mutare per circunuolutionem, quod est quasi 51

quasi mutationes earum repetere: idem vero motus circularis, vt est motus totius corporis, nihil habet de recto, sed pure circularis est. Et hoc est, quod Aristoteles asseruit dicens, totum non mutare locum, sed partes, moueri tamẽ, quia motus non conuenit toti corpori, vt est mutatio loci, vel vbi, sed partibus, toti vero, vt est diuerso modo se habere in eodem vbi.

Ad argumentum ergo neganda est minor, quod tota sphæra non se habeat diuerso modo in eadem præsentia, vel distantia, aut vbi, nam cũ omnes eius partes sint in diuersa dispositione, necesse est totum ipsum corpus secundum se totum diuersam semper habere.

QVAESTIO V.

An diuersa corpora possint simul esse in eodem loco.

52 VT intelligatur quæstio, duplex potentia distinguenda est, naturalis, & supernaturalis, & secundum primam procedit quæstio præsens; in sequenti vero disputabitur de secunda. Quærimus ergo, an secundum potentiam naturalem repugnet duo corpora simul esse in eodem loco. Et prima opinio tenet esse possibile: quã tenuerũt quidã ab Alexã. in opus. de mistione, & Afernelio 2. lib. suæ Philosophiæ citati. Probantque multis experientiis, ex quibus vnam, vel alteram afferre sufficiet, cum eadem sit ratio de cæteris. Amphora enim aquæ plena vnum mos intra se recipit absque aliqua expulsione aquæ, vt testatur Plinius 2. lib. historiæ naturalis cap. 62. quod non potest fieri, nisi per simultaneã existentiam eorum cum aqua in eodem loco. In vase etiam cineribus pleno tanta recipitur aqua, quanta reciperetur: si vacuum esset; ergo idem interuallum, quod est inter latera eius: occupant simul cineres, & aqua. Sed ratione probatur, quia si hoc repugnaret, maxime, quia quantitas cuiuslibet corporis est occupatiua loci, & diuersa quantitas occupatiua diuersi loci: sed non repugnat plures quãtitates occupare eundem locum; ergo nec duo corpora simul in eo esse. Probatur minor. Primo, quia non potest vna quantitas expellere aliam ab eodem loco in aliquo genere causæ; ergo non repugnat plures occupare eundem locum. Antecedens probatur, quia quantitas non est forma actiua; ergo non potest expellere aliam in genere causæ efficientis, & cum existentia in loco non fiat per informationem, aut receptionem vnius quantitatis in alia, non possunt se expellere in genere causæ formalis, aut materialis; quare expulsio erit naturaliter impossibilis, & simultanea existentia possibilis naturaliter. Secundo, quia quodlibet accidens corporeum est occupatiuum loci, & tamen omnia accidentia eiusdem corporis recipiuntur in eodem loco cum ipsomet corpore; ergo poterunt etiam recipi diuersæ quantitates diuersorum corporum.

Secunda opinio est communis, & vera, quod non sit naturaliter possibile, duo corpora esse in eodem loco. Probatur testimonio Aristotelis in hoc 4. lib. textu 27. vbi probans, quod nihil possit esse in seipso tanquam in loco, adhuc per accidens, pro magno inconuenienti colligit, ex eo sequi, quod duo corpora essent simul in eodem loco his verbis. *At vero neque secundum accidens contingere, simul*

simul enim duo corpora in eodem inerunt.
53 Et ita etiam sentiunt omnes eius interpretes in commentariis huius loci. Sed probatur ratione, quia nõ possunt duo corpora occupare eundem locum, nisi per penetrationem dimẽsionum, sed penetratio reputatur naturaliter impossibilis in schola philosophica; ergo impossibile est etiã naturaliter, quod duo corpora simul sint in eodem loco. Maior manifesta est, quia se penetrare duo corpora, non est aliud, quam simul occupare eundem locum. Minor vero pro certa recipitur ab omnibus, propter naturam quantitatis, quæ est extensio partium, & esse occupatiuam loci, ita, vt diuersis partibus eius debeatur distincta pars loci, & hoc est esse radicem impenetrabilitatis, quia eo ipso, quod quantitas est occupatiua loci, nata est etiam impedire aliã ab occupatione eiusdem loci: naturale est igitur vnam quantitatem expellere aliam ab eodem loco, vt videmus in aqua, & aere, & in omnibus aliis corporibus sic se habentibus circa locum, vt illud quod facilius cedit, statim relinquat alteri locum ab eo exiens, quod non esset necessarium, si possent duo simul occupare eundem locum, quare impossibile hoc reputandum est ex natura quantitatis. Vnde pro magno miraculo habetur in sacris litteris à sanctis patribus, quotiescunque in eis legitur, quod duo corpora simul in eodem loco extiterint, vel se penetrauerint, vt in natiuitate Christi, & resurrectione eius, ascensuque in cœlum.

54 Ad experientias vero in contrarium adductas sic respondendum est, vt amphora plena solum possit recipere nummos, aut retinere sine effusione aquæ, quamdiu sicca fuerint labra eiusdem amphoræ, quibus iam madefactis impossibile est, quidquid Plinius dixerit. Vas autem cineribus plenum aquã in poris recipit, & per receptionem aquæ constipantur cineres, atque exhalatur aqua, & ex vtroq. fit, vt ad minorem locum vtrũque corpus reducatur, sicque in eodẽ interuallo vasis simul recipiantur, non quidem ita, vt easdem partes occupent, sed diuersas. Quod vero tantum aquæ infundi possit in vase cineribus pleno, ac vacuo, non facile crediderim, sed in hac re experientiæ potius, quam autoritati standum est.

Ad argumentum vero neganda est minor, quod non repugnet naturaliter duo corpora, vel duas quantitates occupare eundem locum. Et cum additur neutram posse aliam expellere in aliquo genere causæ, etiã est negandum, quia licet in genere causæ efficientis non se expellant, propterea, quod nemo dixit quantitatem esse actiuam formam, sed vna expellit alteram per naturalem incompossibilitatem formalem, nam licet occupatio loci non fiat per informationem, sed valde similis est informationi, & ad genus causę formalis reducitur.

De cæteris vero accidentibus dicendum est, non esse occupatiua distincti loci, sed eiusdem cum corpore ipso, & quantitate eius. Et ratio huius est, quia nec substantiam, nec accidentia corporea, excepta quantitate, habent ex se vllam extensionẽ molis occupatiuam loci; sed sicut à quantitate extenduntur, sic ab eadẽ habent esse occupatiua loci. Itaque soli quantitati debetur per se locus, substantiæ vero, & reliquis accidentibus solum ratione quantitatis: & cum vna tãtum sit quantitas in vno 55

cor-

corpore, tantum est vna ratio occupandi locum, & omnia nata sunt occupare eundem locum ratione eiusdem quantitatis. Negandum igitur est, quod eadem sit ratio de multis accidentibus eiusdem corporis, & de multis quantitatibus, nam cum quantitati ex se debeatur locus, multis quantitatibus plura debentur ac distincta loca, & propterea licet non repugnet omnia accidentia eiusdẽ corporis occupare eũdem locum, repugnat tamen diuersis quantitatibus.

Dubium incidens.

An singulis accidentibus eiusdem corporis distinctæ præsentiæ locales, seu distincta ubi correspondeant.

56 DE locis iam diximus nõ correspondere distinctos distinctis accidentibus eiusdem corporis. In quo omnes conueniunt, sed de vbi, vel præsentia ad spatium dubitatum est à modernis, an tot habeat vbi, totque præsentias res quælibet, quot accidẽtia habet realiter distincta, ita vt vnum vbi, vel vna præsentia correspondeat substantiæ hominis, alia quantitati, & qualitati alia, sicque cæteris accidentibus, vel sicut vnus eis locus correspondet, quod sine penetratione omnia occupant, pari ratione correspõdeat eis vnum, vbi.

Et prima opinio distinguit duplicem præsentiam, vel duplex vbi: vna est quantitatiua, quæ vocari potest vbi circunscriptiuum, aut circunscriptibile, quam habet corpus per commensurationem cum loco, quæ ideo diuisibilis est, ita vt toti corpori tota correspondeat, sicut toti loco præsens est, & partes partibus: cum & istæ partibus etiam loci sint præsentes per veram occupationem earum. Aliud est vbi definitiuum, nempe præsentia non commensurata loco, ita vt toti correspõdeat integra per commensurationem ad totum locũ, & pars præsentiæ partibus rei per commensurationem ad partes loci, quas occupant, sed definita loco, vel spatio, per quam res quælibet dicitur habere vbi, & hoc vbi commune est corporeis, atque spiritualibus, ita vt illud habitura sit substantia, etiam si spolietur quantitate. Et primum quidem vbi dicunt habere substantiam, & corporea accidentia à quantitate, sicut ab ea habẽt locum. Secundũ vero nõ nisi à propria entitate, vt actu existenti. Et ideo primum vbi non multiplicari pro quantitate, & substantia, cæterisque eius accidentibus, sed vnum correspondere omnibus, sicut vnus locus, ita, vt quãtitati correspondeat per se primo, & cæteris eius ratione. Vbi vero secũdum multiplicari, & ideo tot habere præsentias rem quamlibet, quot habet accidentia distincta realiter præter ipsummet vbi, vel præsentiã, quæ præsens est per se ipsam, & non per aliã præsentiam, alioqui procederetur in infinitum. Nec solum hoc verum esse in substantia corporea, sed etiam in spiritualibus, cum iste modus præsentiæ vtrique sit communis. Et ideo vnam habebit præsentiã Angelus, aliam intellectus eius, & voluntas aliam sicque de cæteris accidẽtibus.

Probant primo, quia cuilibet rei existenti extra causas debetur præsentia realis: ergo distinctis rebus actu existentibus per distinctas existentias debetur distincta præsentia, alioqui, si eam non haberet, esset in rerum natura extra suas causas actu 57

exi-

existens,& nullibi, vel nusquam esser, quod patet esse impossibile. Secundo, quia substantia, & quantitas habent distinctas præsentias, ergo eodem modo habebunt distinctas cętera accidentia. Probatur consequentia, quia substantia, & quantitas habent distinctas præsentias, vel distincta vbi, quia habent distinctas entitates reales actu existentes, quarum ratione eis debentur, sed cætera accidentia habent etiam distinctas entitates actuales à substantia,& quantitate,& inter sese; ergo habebunt distinctas præsentias. Probatur deinde antecedens, quia si Deus separaret quantitatem à substantia, remaneret substantia præsens & cum suo vbi, sicut cum sua entitate; ergo habet pręsentiam distinctam à præsentia quantitatis,& tandem, quia dum aliquod, accidens separatur à substantia, habet præsentiam per se distinctam à pręsentia substantiæ; ergo eandem habebat, dum erat in substantia, cum esset eadē entitas realis extra causas.

58 Hæc tamen sententia singularis est,& nunquam audita in schola, atque etiam contraria doctrinæ Aristotelis,& rationi. Probo primum, quia si tot vbi multiplicantur, quot sunt accidētia realiter distincta, sequitur tot etiā motus locales multiplicari. Probatur consequentia, quia vbi, est terminus proprius motus localis; ergo si pro quolibet accidenti ponitur proprium, vbi, distinctum; tot vbi acquiret corpus, dum mouetur, quot accidentia habet, sed acquisitio, vbi, est motus localis; ergo per tot motus locales acquirētur,& ita tot motibus mouebitur homo, quot habet accidētia, quot habet potentias sensitiuas, quot habet species sensibiles in memoria sensitiua,& intellectiua, quod est contra Aristotelem 5. lib. Phys. cap. 1. & 2. lib. Topic. cap. 3. loco 24. expresse asserentem, accidentia non moueri per se, sed per accidens motu subiecti, quia motis nobis mouentur eodem motu, quæ in nobis sunt. Et etiam contra rationem, quia cum accidentia non sint entia naturalia, non habent principium motus, quare non possunt propriis motibus moueri, sed eodem motu, quo mouetur substantia,& id quidem per accidēs.

Quod vero sit contra rationem 59 probatur, quia pręsentia fundatur in esse rei; ergo secundum modum essendi debetur singulis rebus præsentia: sed accidentia non habent esse per se, sed sunt aliquid substantiæ; ergo nec debetur eis præsentia per se, sed soli substantiæ, sicut certum est nō deberi eis motum per se, per quē acquiritur, sed sicut mouentur per accidens motu substantiæ, sic etiam sunt præsentia per accidens præsentia substātiæ, quæ eis communicatur.

Nostra igitur sententia est, in quacunque substantia non esse, nisi vnicam præsentiam vnicuique, vbi, ei per se primo debitum: in substantiis vero corporeis hanc vnicam præsentiam substantiæ extendi per quātitatem,& fieri circumscriptibilē; & ita extensam cōmunicari cæteris accidētibus corporeis. Itaq; non habent distinctas præsentias substātia,& quantitas, sed eandē; in qua mutuā habēt cōmunicationē; nā inquantū pręsentia definitiua est, cōuenit per se substantiæ,& cōmunicatur quātitati, tāquā accidenti eiusdē substātię, sed inquantū est localis, vel circūscriptibilis, conuenit primo quantitati & cōmunicatur substantiæ, cæteris vero accidentibus cōmunicatur à substantia secundum priorem consideratio nem eiusdem præsentiæ, secundum posteriorem vero communicatur eis à quan-

à quantitate: & eodem modo in rebus spiritualibus dicendum est, vnicam esse præsentiam, & vnicum, vbi, per se conueniens substantiæ, & per communicationem accidentibus: & sicut vnica est præsentia, & vbi, vnicum in re quacunque corporea, & spirituali, ita vnico motu locali mouetur per se conueniens substantiæ, & per accidens accidentibus.

60 Ad primum argumentum alterius sententiæ distinguendum est antecedens, quia nō debetur præsentia, vel vbi cuicunq; entitati reali extra causas existenti, nisi secundum modum essendi eius; sicut nec debetur motus localis, per quem acquiritur, vel producitur: & cum accidentia non habeant modum essendi per se, licet sint entitates reales extra causas, nō debetur eis præsentia per se, sed per accidens ratione substantiæ habentis modum essendi per se; non sunt ergo per se præsentia, sed per accidens, sicut non habent esse per se, sed in alio. Ad secundum negandum est antecedens, quod substantia, & quantitas habeant distinctas præsentias, sed vnam tantum habent, quæ per se conuenit substantiæ, vt præsentia definitiua est, & per accidens quantitati, vt autem est circumscriptibilis, vel localis, ex opposito, primo, & per se conuenit quantitati, & per accidens substantiæ, aliis vero accidētibus communicatur vtroque modo per accidens. Ad tertiū concedēdum est antecedens, quia dum separantur accidentia à substantia, habent modum essendi per se, & ideo debetur eis præsentia, vel vbi per se, & distinctum ab vbi substantiæ, quod prius eis communicabatur, sicut habent modum essendi separatum ab ea, neganda tamen est consequentia, quod etiam, dum sunt in substantia, habeat propriam præsentiam distinctam à præsentia substātiæ. Quia sicut non sunt per se, sed in alio, tanquam accidentia eius, ita nec debetur eis præsentia per se, sed solum communicatur eis præsentia substantiæ accidentaliter.

QVAESTIO VI.

An per potentiam Dei absolutam possint duo corpora esse in eodem loco.

PRima opinio asserit, implicare cōtradictionem, & ideo non posse fieri, etiam per potentiam Dei absolutam. Quā vt probabilem defendit Dura. in 4. d. 44. q. 6. probat tribus argum. quæ ad vnum reduci possunt hoc modo. Si duo corpora possunt esse in codē loco; ergo etiā duæ partes eiusdem corporis. Probatur consequentia, quia sicut distinctis partibus eiusdem corporis debentur distinctę partes loci, sic distinctis corporibus debētur loca distincta: ergo non est maior repugnantia in vno, quam in alio, sed repugnat secūdum, ergo etiam primum. Probatur minor, quia partes eiusdem corporis ab intrinseco habent, hoc est ex propria extensione, qua vna est extra aliam, distingui situ, & positione; ergo repugnat, quod in eodem loco vnius includantur plures, vt in loco digiti caput, & pedes; nam si hoc posset fieri, possibile etiam esset, vt omnes reducerentur ad locum digiti, & ex cōsequenti totū corpus in eo includeretur, & tunc pars esset æqualis toti, & in loco minori includeretur maior, fieretque montem posse transire per foramen paruum. Et tandem si duæ partes quantitatis permanētis simul 61

esse

esse possunt in eodē loco, partes quātitatis successiuæ simul esse poterunt duratione. Probatur consequentia, quia sicut permanentes habent intrinsecum ordinem extensionis, & nihilominus possunt habere eandem extensionem localem, eodem modo licet partes successiuę habeant ordinem successionis, poterunt esse simul, quod manifeste repugnat, quia eo ipso tolleretur ordo prioris, & posterioris; atque adeo ordo successionis eis intrinsecus; ergo non minus repugnabit, quod partes quantitatis permanentis simul sint in eodem loco.

62 Propterea secunda opinio Scoti in 4 d. 49. quæst. 16. ad secundum negat etiā posse vllo modo fieri, quod duo corpora simul sint in eodem loco, si vtrunque occupet locum, sed necessarium esse, quod alterum absoluatur ab occupatione loci, & ita poterit esse simul cum alio. In duobus itaque conueniunt duæ istæ opiniones, nam vtraque asserit corpora actualiter extensa in ordine ad locū, non posse vllo modo esse simul in eodem. Secundo, asserunt, penetrationem corporum, vel dimensionum implicare contradictionem, & ideo non esse vllo modo possibilem.

Sed tertia opinio affirmat per potentiam Dei absolutam fieri posse quod duo corpora sint in eodem loco contra primam, & hoc esse possibile, etiam si vtrunque occupet locū, contra secundam, atque etiam contra vtranque, quod in eodem loco se penetrent, quia penetratio dimensionum non implicat contradictionem; licet sit naturaliter impossibilis. Ita D. Thom. multis suæ doctrinæ locis, pręsertim in 4. d. 43. quæst. 2. art. 2. qua st. 3. ad 2. & 4. & super Boetium de Trinitate quæst. de causarū pluralitate art. 3. D. Bonā in 4. d. 40. parte 2. art. 2. quæst. 1. Richard. ibidem art. 2. quæst. 5. Pater Suarius 3. part. quæst. 54. art. 4. disp. 46. sectio. 5. & est iam communis in schola, & vera.

Probatur ex misteriis nostrę fidei, 63 imprimis contra Duran. ex mysterio Eucharistiæ, in qua corpus Christi, licet non sit in loco, nec localiter extensus, necesse penetret cum speciebus; simul tamen est cū eis; ergo duo corpora vtcunque esse simul nō repugnat. Quod vero respōdet huic argumen. Duran. in 4. d. 10. quæst. 2. num. 14. & 15. Difficile sibi visum esse defendere, quod quantitas corporis Christi simul cum substantia corporis eius sit sub speciebus, & ideo probabiliter defendi posse, quod solum sit corpus Christi in Eucharistia secundum substantiam, & non secundum quantitatem, ad euacuandas difficultates, quę ex admissione duarum quantitatum simul existentium oriū tur, non solum est periculosum in fide Catholica, sed errori proximum, quia Ecclesia semper intellexit totū Christum, ita integrum, ac est in cœlo contineri in Eucharistia, & ita habere sua membra sanctissima, vt caput, brachia, & pedes formata, ac figurata, sicut habebat, dum in hoc mundo nobiscum viuebat, & habet modo in cælo, quod sine sua quantitate habere non posset. Non est ergo audienda hęc solutio Duran nec vllo modo probabilis reputanda.

Probatur etiam aduersus vtranque sententiam ex natiuitate Christi, et ex resurrectione eius, n in natiuitate egressus est ex vtero virginali clauso, atque integro permanente, & clauso sepulchro egressus est etiā in resurrectione, & ingressus ad discipulos ianuis clausis. Quæ per pene-

 tratio-

trationem sacri corporis cum corpore purissimo Virginis, cum lapide sepulchri, & cum ianuis facta sunt: ergo nec impossibilis est penetratio corporum, nec etiam, quod plura simul occupent eundem locum; vt probat efficatius testimoniũ D. Pauli ad Hebręos 4. vbi de ascensu Christi in cælum ait. H*abentes ergo pontificem, qui penetrauit cælos Iesum filium Dei*. Vnde sequitur admittenda non esse, quæ Duran. eisdem locis respondet ad priora testimonia, quia pugnant cum communi sensu sanctorum patrum, vt communi consensu theologi ostendunt, quibus relinquenda sunt.

64 Vt autem explicemus, ac probemus simul hoc non implicare contradictionem, notandum est, quod ab essentia quantitatis, quæ est extensio partium secundum magnitudinem, & molem, procedunt duæ istæ proprietates, nempe aptitudo occupandi locum, & ineptitudo simul existendi cum alia quantitate in eodem loco, aut se penetrandi cum ea, quæ ineptitudo vocatur impenetrabilitas formalis, istæ autem proprietates non sunt entitates distinctæ ab eadem quantitate; sed sola ratione, sicut proprietates entis sola ratione ab eo distinguntur, non enim intelligitur, quod sint potentiæ, vel aptitudines de prædicamento qualitatis superadditæ essentiæ quantitatis, sicut intellectus est qualitas superaddita animæ, & risibilitas homini, quia neque occupare locum est agere, vt ad id requiratur superaddita potentia, sed solum sunt rationes posteriores consequentes essentiam quantitatis, sicut verum, bonum, & vnum consecuntur entitatem. Actus autem vtriusque aptitudinis est occupare locum, aut actu extendi in eo, et actualis expulsio alterius quantitatis ab eodem loco, & ab his actibus absolui possunt, non tamen ab aptitudine occupandi locum, & expellendi aliam, quia nõ potest intelligi essentia quantitatis, quin eam sequantur aptitudines istæ, quæ sunt proprietates eius, sicut nec entitas, quin eam consequatur veritas, & bonitas. Ex quo infero; quod licet à pluribus dicatur, & à nobis aliquando dictum sit (vulgarem modum loquendi sequentibus) quod extensio partium in ordine ad locum est proprietas quantitatis, & hæc proprietas separatur per diuinam potentiam à quantitate corporis Christi in Eucharistia existentis; proprius tamen, & verius dicitur, actualem extensionem in ordine ad locum nõ esse proprietatem quantitatis, sed aptitudinem habendi partes actu extensas in loco, habere autem actu extensas actum potius esse eiusdem aptitudinis, quæ est proprietas, & ideo accidens eiusdem quantitatis, & alia entitas modalis distincta ab ea ex natura rei, & ab hac actuali occupatione, vel actuali extensione in loco absoluitur quantitas corporis Christi in Eucharistia, & non ab aptitudine occupandi locum, quam in eadem Eucharistia existens habet, & facilius est eandem quantitatem absolui ab expulsione alterius quãtitatis ab eodem loco, quæ expulsio non est proprietas quantitatis, sed actus impenetrabilitatis formalis, quæ est proprietas consequens formalem aptitudinem occupandi locum. Nam si ab actu prioris proprietatis, quæ est aptitudo occupandi locum absoluta est quantitas corporis Christi in Eucharistia, facilius absolui potest ab actu proprietatis posterioris, nempe impenetrabilitatis formalis, cuius actus est 65

est expulsio alterius quantitatis ab eodem loco. Quo autem modo actus iste expulsionis suspendendus sit, facile explicatur, quia per solam suspensionem diuini concursus suspendi potest, & per eam suspenditur, & fit, vt vna quantitas non expellat aliam ab eodem loco, sed ab vtraq; occupetur simul, quod est se penetrare. Quod autem talis suspensio diuini concursus fieri possit, & per eam suspendatur expulsio actualis, euidēs est, quia licet occupatio loci, & expulsio alterius quantitatis ab eodē non procedant effectiue à quantitate, neque sint actiones eius, sed quasi
66 in genere causæ formalis, hoc est, per incompossibilitatem formalem duarum quantitatum in eodem loco vna expellat alteram, talis expulsio formalis, cum sit aliquid reale, non potest fieri sine concursu efficienti primæ causæ; sicut nec formam informare materiam, vel materiam recipere formam fieri potest sine cōcursu eiusdem primæ causæ: quare sicut potest Deus suum concursum suspēdere, & si eum suspendat, nec forma informabit materiam, neque hæc recipiet formam, eodem modo suspendente Deo suum concursum efficientem necessario requisitum ad formalem expulsionem alterius quantitatis ab eodem loco, non fiet talis expulsio, sed remanebit vtraque quantitas in eodem loco, cum occupans sine expulsione alterius, & se penetrabunt. Et ecce explicatum, & probatum possibile esse, quod duo corpora sint in eodem loco contra Duran. & occupando illum, & ex consequenti se penetrando, sine eo, quod aliquod eorum absoluatur ab actuali occupatione loci, licet nō sine eo, quod absoluatur ab effectu expellendi aliud ab eodem loco.

Ad argumen. Duran. concedenda 67
est prima consequentia, quod vna pars corporis possit esse simul cum alia eiusdem corporis in loco eius, & consequenter omnes in loco vnius, quantumlibet minimæ, imo & totum corpus, & mons magnus per foramē acus transire, quod fiet ex eo solum, quod quantitas absoluatur ab actuali expulsione alterius quantitatis ab eodem loco; & ex eo solum, quod absoluta est quantitas corporis Christi ab actuali occupatione loci suspendente Deo suum concursum ad talē effectum omnino necessarium, factū est, quod tota eius substantia, & tota eius quantitas sit sub qualibet minima parte hostiæ. Neganda tamen est minor eiusdem argum. quod hoc sit impossibile, vel aliquam inuoluat cō tradictionem: quia non pertinet ad essentiam quantitatis, quod partes eius habeant distinctum situm, & dispositionem in loco, neque est propria passio eius, sed ad essentiam solum pertinet, habere vnam partem extra aliam inter sese, hoc est distinctæ magnitudinis, & molis, & aptitudo formalis occupandi locum, ita vt quælibet pars sit apta occupare distinctam partem loci, & expellendi aliam ab ea, proprietates sunt consequentes essentiam quantitatis, actu vero occupare distinctam partem loci, vel actu habere distinctum situm ab alia, atque etiam actu expellere aliam ab eodem loco, vel sito partiali solum est actus eiusdem proprietatis, à quo absolui possunt partes quantitatis, & tota ipsa quantitas, cū talis actus sit entitas modalis distincta ab eadem essentia quantitatis, sine qua esse per diuinam potentiam non repugnat.

QVAESTIO VII.

An idem numero corpus posit esse simul in diuersis locis per potentiam Dei absolutam.

68 PRæsopponit titulus quæstionis tã quam certum, & in quo omnes conueniunt, quod non posſit per virtutem naturalem idem numero corpus ſimul eſſe in diſtinctis locis. Cuius ratio eſt manifeſta, quia quantitas eſt ratio formalis occupandi locum, ſed quantitas cuiuſlibet corporis eſt finita, & limitata ad vnum effectum adæquatum ſicut ceteræ formæ; ergo ſolum ſe extendit ad occupandum vnum locum: intra cuius terminos clauditur: quare non poteſt plures ſimul occupare. Solum ergo quæritur, an id posſit fieri per potentiam Dei abſolutam. Sed duplicem partem habebit quæſtio. Prima circa exiſtentiam eiuſdem corporis in pluribus locis ſimul posſibilem, vel impoſsibilem verſabitur. Secũda vero circa modum, quo ei conuenirent proprietates, accidentia, actiones, & pasſiones, ac res aliæ, ſi per posſibile, vel impoſsibile in diuerſis locis poneretur.

Et circa primam partem eſt prima opinio negans vllo modo fieri poſſe, quod idem numero corpus ſimul ſit in diuerſis locis. Quam ſecuntur D. Thom. in 4. d. 10. quæſtione. 1. artic. 1. & diſt. 4. quæſtio. 2. artic. 2. quæſtione. 3. ad 4. & 3. part. quæſtione. 75. artic. 1. ad 3. D Bona. in 4. d. 44. ar. de dote ſubtilitatis quæſt. 1. ad 5. Duran. d. 10. quæſtione 1. num. 30. & 31. & quæſt. 4. nu. 8. & d. 44. quæſt. 6. ad primum, Henr. quodlib. 9. q. 32 AEgid quod lib. 1. quæſt. 1. & quodl. 2. quæſt. 17. & Theorem 3. de Euchar. Herue. quodlib. 11. quæſtio. 13. Dionyſ. Carthu. in 4. d. 13. quæſt. 3. dub. 1. Capreol. in 4. d. 10. quæſt. 1. art. 3. Palud. quæſt. 1. Ferra. 4. contra gent. cap. 68. Probatur duplici argumento. Primo, quia duobus modis aliquid eſt in loco, circunſcriptiue, & definitiue, ſed vtroque modo repugnat; ergo nullo modo fieri poteſt. Probatur minor, quia eſſe in loco circunſcriptiue eſt circundari ſuperficie vltima continentis, & intra terminos eius claudi; ab eaque comprehendi, ita vt totum corpus extra illam ſit, & nihil extra; ergo repugnat corpus eſſe in vno loco, & extra illum contineri ab alio. Quod præſertim verum eſt, ac neceſſarium, quia cum quantitas ſit limitata forma, ſolum poteſt habere vnum effectum formalem occupandi vnum locum, ſicut albedo ſolum poteſt conſtituere vnũ album. Eſſe autem in loco definitiue eſt habere realem præſentiam ad certum ſpatium definitam, ita vt res dicatur ibi eſſe, & non alibi; ergo eo ipſo, quod in duobus locis exiſteret ſimul corpus, neutro definiretur, repugnat igitur eſſe ſimul in duobus definitiue.

Secundo, quia ſi in duobus locis ſimul ponatur idem corpus, ſequitur contraria prædicata ſimul ei conuenire, priuatiue etiam oppoſita, & quod ſummum eſt contradictoria, ſed eidem ſimul conuenire hæc continet manifeſtam repugnantiam; ergo non minorem continebit, quod ſimul ſit in diuerſis locis. Minorem probo, quia in vno loco poſſet calefieri, & in alio frigidari, idque in ſummo gradu; in eodem poſſet cæcus fieri, & in alio inte-

integrum habere visum. In vno esse sanum, & in alio sanitate priuari, in vno demũ anihilari adeo, & nõ in alio, & ita in vno esse, & in alio non esse.

69 Secunda opinio est opposita, affirmans posse idem numero corpus simul esse in duob⁹ locis distinctis per diuinam potentiam. Quã tenent Alexan. Alensis 4. par. quæst. 11. arti. 1. §. vltimo, & q. 41. memb. 7. Scotus in 4. d. 10. q. 2. Richar. ibidẽ ar. 2. q. 2. Gab. quæst. 1. arti. 2. & lect. 46. super can. missæ. Ochamus q. 4. Maior. quæst. 2. Petrus Aliacensis quæs. 5. ar. 2. Adam. q. 5. art. 3. Alanus de Sacram. Euchar. cap. 38. Claudius de Saintes repetione 4. de Euchar. cap. 4. Argent. in 4. d. 10. quæst. 1. ar. 2. Turrianus noster lib. 3. de canonib⁹ app. illus. Card. Belarm. ex nostra Societate, lib. 3. de Eucha. cap. 3. & 4. Pater Suarius tomo 2. dispu. 48. sectio. 4. & ex modernis multi.

Probatur primo ex mysterio Euchar. ex quo constat corpus Christi non solum in multis hostiis in diuersis locis simul consecratis esse præsens, sed simul etiam in cœlo; ergo non repugnat idem corpus præsens sens esse in diuersis locis. Et si dicas possibile hoc esse per simplicem pręsentiam, sed per localem repugnare, quia præsentia localis dicit commẽsurationẽ cum superficie ambiente, atque etiam formalem occupationẽ loci, quam repugnat multiplicari. Cõtra hoc est, quod extensio in ordine ad locum non pertinet ad essentiam quantitatis, sed accidentalis est ei; si ergo eadem quantitas potest habere duplicem præsentiam simplicem, poterit etiam habere duplicem præsentiam localem, quod est esse circunscriptiue in duobus locis simul. Et ideo hanc opinionem asserunt omnino tenendam esse, quia veritati nostræ fidei multum fauet, & per eam facile possumus satisfacere argumentis hæreticorum aduersus eam oppositis. Nam si teneamus non repugnare, quod idem corpus circunscriptiue sit in duobus locis simul, facilius intelligemus verum esse, quod sit in pluribus hostiis per simplicem præsentiam.

Sed probatur secũdo ratione; quia si id repugnaret, maxime propter circunscriptionem localem, quæ videtur esse comprehensio quædam corporis intra terminos superficiei ambientis, & ita extra illos esse non posse. Sed hoc est falsum; ergo non dabitur vlla repugnantia. Probatur minor, quia corpus Christi est in cælo circunscriptiue, & nihilominus non ita coarctatur ad illam superficiem, à qua circunscribitur, neque sic ab ea comprehenditur, vt extra illam esse non possit: cum constet extra illam esse in hostia consecrata; ergo circunscriptio vnius loci non tollit, quin circunscriptum corpus extra terminos eiusdem superficiei circunscribentis sit; poterit ergo extra illam esse ab alia superficie circunscriptũ, & ita erit simul in diuersis locis circunscriptiue. 70

Vtraque opinio probabilis iudicatur, & argumentis vtriusque respondetur.

Nostra sententia est, vtranque opinionem esse probabilem, tutoque defendi posse, neque priorem conuincere repugnantiam, nec posteriorem conuincere possibilitatem, quod satis est, vt libere quisque possit quamlibet partem de 71

fendere, nec enim requiritur euidentem ostendere repugnantiam, vt defendatur aliquid non posse fieri per potentiam Dei absolutam; nam si talis esset, defendi non posset, cum sit certum, effici posse à Deo per potentiam absolutam, quidquid non implicat contradictionem, sed sufficiunt argumenta probabilia, per quæ probetur contradictio, vt probabiliter defendi possit non posse fieri, quia sicut probabile est implicare contradictionem, ita est probabile, quod nō sit vllo modo factibile, solum restat argumentis vtriusque partis satisfacere.

Et primo respondendum est argumentis secundæ opinionis, & ad primum neganda est consequentia, quia ex simplici præsentia, & indiuisibili eiusdem corporis in diuersis locis, non bene infertur duplicem localem esse possibilem, quia specialem continet repugnantiam, quod præsentia localis multiplicetur propter cōmensurationem corporis cum loco, quam dicit essentialiter, commensuratio vero comprehensionem intra terminos loci, ita vt extra illos non possit extendi idem corpus, extenditur autem extra illos, si sit simul in alio loco extensiue, & ideo repugnat simul esse in duobus. Itaque extensio in loco, & commensuratio cum eo, non dicit comprehensionem corporis locati intra terminos loci, ita vt extra illos esse repugnet quocunque modo, sed solum dicit comprehensionem localem, & ideo solum ei repugnat, quod extra locum in quo est, sit per localem extensionem, non vero per simplicem præsentiam.

72 Et quod rursus additur, extensionem localem, vel occupationem loci non pertinere ad essentiam quantitatis, concedendum est, sed nec esse proprietatem eius, effectum tamen formalem huius proprietatis, quæ est aptitudo occupandi locum, & ideo non potest multiplicari. Et si forte dicatur, multiplicari posse effectum formalem albedinis, si eadem ponatur in duobus subiectis numero diuersis. Respondetur primo non esse certum, quod in duobus subiectis simul possit inhærere, etiam per potentiam Dei absolutam, sed negari posse, & etiam si id concedatur, diuersa est ratio de effectu extensionis in loco, nam effectus formalis albedinis: cum sit per inhærentiam in subiecto, à quo indiuiduatur aliquo modo albedo, ab eodem subiecto potest multiplicationem accipere, actualis tamen extensio in loco non est circa locum per inhæsionem, sed solum per commensurationem extrinsecam, & limitatam ad terminos eius, quos egredi repugnat: quare non potest à loco ipso multiplicationem accipere, sed à sola quantitate, quæ cum sit ex se limitata, ad vnum tantum potest se extendere.

Et quod tandem dicitur, oppositam sententiam fauere veritati fidei, negandum est, quia facilius longe est corpus habere simul duplicē præsentiam simplicem, quam duplicem localem, & ideo non est confirmanda hæc veritas ex alio longe difficiliori: quia si ex eo confirmaretur, potius videtur difficiliorem eam efficere ad credendum. Nec etiam videtur vtendum esse hac opinione, ad respondendum argumentis hæreticorum, quia significaretur veritatem nostræ fidei aliquo modo, ei inniti, & argumentis facilioribus 73

bus non bene respondetur, per aliud magis difficile, ex quo augetur potius difficultas eorum (si quam habent saltem apparentem) quam minuatur, vel tollatur.

Ad secundum constat iam solutio ex primo, & ad formam eius distinguenda est maior, quia extensioni locali corporis in vno loco non repugnat extra illum esse quomodocunque, sed solum per extensionem localem, quia comprehensio extensiua est, & limitata: quare non potest esse, nisi vna vnius corporis, nec maior, quam sit locus, vt probatum est, esset autem maior si ad alium locum simul extenderetur.

74 Difficultas primi argumenti solum consistit in explicanda ratione existendi in loco circunscriptiue, ac definitiue, nam si ita explicari debent, ac in argumento explicantur, conuincit absque dubio manifestam continere repugnantiam, quod idem numero corpus simul sit in diuersis locis vtroque modo. Si vero explicentur alio modo satis probabili, nullam probabit repugnantiam. Itaque esse in loco circunscriptiue non est sic in eo extendi, & ab eo comprehendi, quod extra terminos loci non extendatur, sed circunscribi loco solum est, quod totum corpus sit in toto loco, & pars in parte, & ita à loco comprehendi, quod nihil locati sit, quod non contineatur intra terminos loci, neque aliquid loci sit, quod non contineat corpus, vel partem eius. Quod vero non egrediatur terminos loci, non pertinet ad circunscriptionem, sed gratis videtur additum. Esse etiam in loco definitiue solum dicit corpus esse præsens alicui determinato spatio, ita vt non sit vbique, nec esse possit ex proprio modo præsentiæ, quem habet, & ideo, nec Deus est in loco definitiue, nec Christus in Eucharistia. Quod vero alibi etiam sit, vel non, impertinens est ad modum essendi in loco definitiue. Ad formam igitur argumenti neganda est minor, quod vtroque modo repugnet idem numero corpus simul esse in diuersis locis, quia nec esse circunscriptiue in vno prohibet, quod extra illum non extendatur, sed solum dicit intra terminos eius contineri totum corpus, & singulas eius partes intra terminos singularum partium eiusdem loci. Nec etiam esse in loco definitiue dicit ita esse ei præsens, vt non sit præsens alibi, sed solum, quod præsentiam determinatam habeat, vt explicatum est; quare nec repugnat circunscriptioni vnius loci ab altero simul circunscribi, nec etiam præsentiæ definitiuæ, alibi esse præsens. 75

Secunda pars quæstionis.

Secundum argumentum eiusdem opinionis petit, quonam modo se haberet corpus in duobus locis existens circa ea, quæ possent ei accidere, an videlicet accidentia, aut proprietates, seu mutationes, quas haberet in vno loco, haberet etiam in alio. Circa quod sunt tres opiniones. Prima asserit corpus positum in diuersis locis easdem proprietates, eadem accidentia, easdem mutationes habiturum naturaliter. Sed per potentiam Dei absolutam posse habere diuersas,

atque etiam oppositas: itaque naturaliter vtrobique calefieret, vel infrigidaretur, ex eo, quod in vno loco pateretur has mutationes, sicque de cæteris. Sed supernaturaliter fieri posset, vt calefieret in vno loco, & non in alio, & simul in diuersis calefieret, & infrigidaretur. Ita Gabr. in 4. d. 10. quæstione 1. artic. 2. & lectio. 46. super can. missa. Sotus eadem d. & quæst. arti. 5. Marsil. in 4. quæst. 7. arti. 3.

76 Secunda opinio distinguit proprietates, seu accidentia permanentia, & mutationes transeuntes, & immanentes hoc modo. Si proprietates non distinguantur ex natura rei à corpore, diuidi non possunt in diuersis locis, sed necesse est vtrobique easdem habere; & etiam si distinguantur, habebit easdem naturaliter, quia non dependent à loco extrinseco. De mutationibus vero immanentibus, quales sunt actiones intellectus, & voluntatis, quæ non dependent à loco extrinseco, & consequenter de qualitatibus per eas acquisitis probabile esse, quod in vtroque loco habebit easdem, de eisdem vero mutationibus; quę etiam si immanentes sint, à loco extrinseco dependent, & aliquid videntur habere de transeuntibus diuersas habere, etiam naturaliter, quia à loco extrinseco dependent, vt videre, & audire. De transeuntibus vero, & terminis per eas productis, naturaliter loquendo, diuersas esse habiturum in diuersis locis asserit, ita, vt si in vno loco augeatur, & maius fiat corpus, non esse necessarium augeri in alio, vel maius fieri; & si in vno loco infirmum sit, sanum posset esse in alio, atque etiam si moriatur in vno, posse in altero viuum permanere, sed propter naturalem confusionem formarum, & mutationum, quæ ex hoc sequeretur in rebus, facturum esse Deum per nouum miraculum, vt vtrobique easdem mutationes pateretur, & eosdem effectus omnino susciperet. Hoc solum reputant impossibile omnibus modis, quod in vno loco anihilaretur, & non in alio. 77 Ita sentit pater Suarius 3. par. quæstione. 85. disput. 47. sectio. 5. & Conimb. hoc loco, & eandem sententiam prius videntur secuti Hugo Victorius 2. lib. de Sacramt p. 8. capit. 3. Alensis 4. par. quæstio. 44. memb. 7. Ocham, & Maior in 4. d. 10. quæst. 4. & Innocentius lib. 4. de miste. missæ cap. 12. Et præcipua ratio eiusdem sententiæ est, quia mutationes istæ dependent à loco extrinseco, & consequenter effectus per eas producti; ergo iuxta loca diuersa, in quibus constitutum est corpus, variari deberent naturaliter, quod vero contrarios effectus, vel formas simul suscipiat idem corpus, nō est impossibile, supposito, quod ponetur in diuersis locis per miraculum, licet sit impossibile sine illo.

Nostra sententia, duo asserit. Primum est, quod res omnes, vel actiones, & mutationes, quæ dependent necessario à loco extrinseco, vel in quantum ab eo dependent, variarentur circa idem corpus in diuersis locis simul positum. Secus dum, ea, quę non dependent ab extrinseco loco, aut spatio, vel in quantum ab eo non dependent, non solum non variarentur, sed implicaret contradictionem variari, & omnino necessarium foret vtrobique ei conuenire. Ita D. Thom. 3. par. quæstione 81. artic. 4. Scotus in 4. d. 10. quæstio. 4. Bellarm. tomo 2. controuersiarum li. 3. cap. 4. & maior modernorū pars, 78

sed.

sed prius declaranda est, deinde probanda. Declaratur autem hoc modo. Res sunt in duplici differentia, quędã absolutæ, quæ conueniunt subiectis, sine dependentia necessaria à loco, vel spatio extrinseco, vt calor, albedo; aliæ vero non conueniunt ei, nisi cum necessaria dependentia ab eis, vt locus ipse, & localis præsentia, vel vbi, atque etiam omnes actiones dependentes ex approximatione agentis ad passum, vel obiecti extrinseci ad potentiam. Hoc supposito asserit nostra sententia, illa non variari circa corpus positum in diuersis locis, nec vllo modo variari posse, sed in
79 vtroque loco necessario ei conuenire; hæc vero non conuenire ei vtrobique. Probatur primum, quia corpus in duobus locis existẽs est idem numero; ergo illa, quę ei conueniunt absolute, & sine dependentia à loco, vel spatio, necessario debent ei conuenire, vbicũque sit. Probatur consequentia, quia vbicunque sit, est idem numero, & independens à loco, quantum ad hæc; ergo vbicunque sit debet habere illa, & oppositum implicat contradictionem. Secundo probatur, quia si hęc diuidi possent, sequitur contradictoria simul eidem conuenire; consequẽs autem falsum est; ergo falsum est etiam antecedens, quod diuidi possint. Probatur consequentia, nam si diuidi possent, in diuersis locis, posset corpus habere visum, & esse cæcum, & idem numero homo posset simul mori, & viuere: sed mortuus homo non est homo: cũ mors fiat per separationem animæ à corpore; ergo simul est homo, & non est homo in diuersis locis: & ita duæ istæ propositiones erunt contradictoriæ; Petrus est homo, Petrus non est homo quod est falsum. Sed respõdent non esse contradictorias, quia contradictoriæ debent esse eiusdem de eodem pro eodem loco, sicut pro eodem tempore, & cum non conueniat vtraque eidem Petro in eodem loco, sed in diuersis, non erunt contradictoriæ, sicut non essent contradictoriæ, si pro diuersis temporibus conuenirent, vt Petrũ currere, & Petrum non currere, possunt eidem cõuenire pro diuersis temporibus, & ideo non sunt contradictorię. Sed cõtra hoc sic arguo. Esse hominem, vel
non esse hominem, conueniũt Petro 80
absolute, & sine dependentia à loco, nam licet mors posset prouenire ab aliqua causa, vel actione extrinseca dependente à tali loco, & ideo talem actionẽ nõ versari circa Petrũ vtrobique existentẽ, sed in tali loco determinato, in quo est approximatus agenti, esse tamen hominem, vel non esse hominem tribuitur ei ab anima rationali per informationem independentem per se à loco; ergo idem esse non dependet à loco; dependet tamen à tempore, quia in tẽpore informat, & in diuersis partibus temporis potest informare, & non informare: vnde sequitur non esse necessarium, quod pro eodem loco verificẽtur de eodem subiecto propositio affirmatiua, & negatiua, vt sint contradictoriæ, cum sit necessarium verificari pro eodem tempore.

Quod secundo probatur efficaci- 81
ter arg. ad hominem, nam idem moderni concedunt hoc solũ repugnare corpori in diuersis locis posito, quod in vno anihiletur à Deo, & non in alio, quia ex eo sequeretur duo contradictoria de eo simul verificari, nempe esse, & non esse: sed nõ minus sunt contradictoria esse hominem, & non esse hominem, quam esse, & non esse simpliciter; ergo si repugnat verificari simul hæc de corpore,

pore, ita etiam repugnabit simul verificari illa, nec locum habet solutio eiusdem, vel diuersi loci in contradictoriis enuntiantibus, quod sit, & nō sit; non certe alia de causa, nisi quia esse, aut non esse nō depēdet à loco, sed necesse hominē, vel nō esse hominē depēdet à loco, vt probauimus; ergo, nec in his cōtradictoriis, enūtiātib' esse hominē, vel nō esse hominē, habebit locū eadem solutio eiusdem loci, vel diuersi, aut si in his locum habet, & propterea non sunt contradictoriæ, habebit etiam locum in aliis, & non erunt contradictoriæ, & ita sicut potest in vno loco esse homo, & non esse homo ille, qui in duobus locis poneretur simul à Deo, pari ratione poterit esse, & non esse simul, si in vno anihiletur à Deo, & in alio non, quod negāt, sicut vere negandum est.

Probatur tādem falsum esse, quod possint diuidi tales formæ, vel talia prædicata circa corpus in duobus locis positum, quia oppositio priuatiua, ita est immediata circa tale subiectum capax formæ, sicut cōtradictoria est immediata absolute, sed implicat contradictionem, quod vtrumque extremum immediate oppositionis cōueniat simul eidem rei; ergo non minus repugnabit vtrumque extremum priuatiuæ oppositionis conuenire eidem subiecto capaci talis formæ simul, quam vtrumque extremum oppositionis contradictoriæ conuenire eidem rei simpliciter. Probatur euidenter consequentia, quia extrema contradictoriæ solum repugnat simul conuenire, quia immediata oppositio est, & hæc ratio ęque cōcurrit in vtraque oppositione, cum vtraque sit immediata; tunc vltra, mors, & vita, cæcitas, & visus opponuntur priuatiue circa hominem; ergo non minus repugnat vtrumque ei conuenire simul in diuersis locis, quam vtrumque extremum contradictoriæ oppositionis, nempe esse, & non esse. Probatur cōsequentia, quia sicut extrema oppositionis contradictoriæ, vel oppositio ipsa non dependet à loco, ita nec extrema oppositionis priuatiuæ, vel oppositio ipsa dependet.

Secundum, quod asserit nostra sententia est, ea quæ dependent à loco, 82 vel spatio extrinseco, non conuenire eidem corpori in duobus locis posito, sed diuidi posse naturaliter secūdum dispositionem locorum, & eorum, quę in eis sunt vt cōceditur ab aliis opinionibus, quia per se est euidens, nam quod per se dependet à loco, ex diuersa dispositione eiusdem loci variabile est.

Ad arg. vero secundæ opinionis distinguendum est de depēdentia illarum rerum à loco, nam in fieri à loco dependent, non tamē inesse, quod est dicere, fieri earum, quæ sunt diuersæ actiones, passiones, & mutationes, dependere à loco, quia exercentur per contactum, & approximationem agentis ad passum; esse vero, cū absolutum sit, vel absolute cōueniat rebus, & sine depēdentia ab extrinseco, nō depēdet a loco: vnde sequitur actiones, & passiones, per quas fiunt, non conuenire corpori existenti in duobus locis vtrobique, sed in vno tantum; res vero per easdem actiones productæ tanquam independentes à loco necessario cōueniunt ei vtrobique Et iuxta hanc distinctionē asseruit D. Tho. vbi supra de Corpore Christi in sacramēto existēti, & in propria specie simul antequam moreretur. Primū, quod flagellari, cōspui, & crucifigi, solū ei conueniebant in propria specie, & nō in Sacramēto; viuere

re vero mori, dolere animatum, vel exanimatū esse corpus eius, non potuisse ei conuenire in propria specie, quin ei etiā conuenirent in Sacramēto, quia actiones illę, & passiones dependebāt à loco, & agente extrinseco; isti vero effectus earū, licet depēderent in fieri, non in esse, & ideo illæ solū conueniebāt ei in propria specie, secundum quā erat in loco & agere, ac pati poterat; effectus vero ab his non dependētibus in esse, necesse fuit vtrobique cōuenire propter idē titatē numericā eius. Ex quo infert, quod si esset Christus in Hostia cōsecrata in triduo mortis, mortuus etiā esset in Hostia, & si in triduo mortis consecrarētur panis, & vinū, diuisus esset Christus sub vtraque specie; ita vt in Hostia solum esset corpus vnitum diuinæ personæ, & in calice solus sanguis etiam vnitus; sed in neutra specie esset anima, quia vere tunc erat separata à corpore, licet vnita etiam diuinæ personæ.

Nostra itaq; sentētia asserit, quod
83 si vnum corpus poneretur à Deo in diuersis locis, posset calefieri in vno, & non in alio sed calor productus vtrobique inhæreret corpori; posset etiam calefieri in vno, & infrigidari in alio, sed vtrobique ei inesset calor, & frigus, posset in vno amittere visum, per actionē alicuius agentis contrarii circa ipsum, & non in alio, sed vtrobique foret priuatus visu, vtrobique cæcus, posset in vno loco sumere cibum, & eum masticare, & nō in alio, sed conuersio substantialis alimenti in sanguinem, & substantiā alitis & nutritio, atque augmentatio per eandem conuersionem facta vtrobique ei conueniret, & vtrobique fieret maius. Posset tandem in vno loco vulnerari, & occidi, vel morbum contrahere, quo moreretur, & nō in alio, sed vtrobique moreretur, sicque de cæteris actionibus, & passionibus, mutationibus, & effectibus iudicandū est, iuxta traditam distinctionē circa quos videtur decipi opposita sententia in eo, quod putat, nō solū actiones, passiones, & mutationes diuidi, sed etiam res per eos productas, quia actiones, inquit, per quas producuntur, dependent à loco; ergo etiam res productæ: sed ex dependētia à loco, & diuisione actionum, & passionum, solum sequitur, quod effectus, prout in fieri dependeant etiam à loco & prout in fieri solum diuidātur, non tamen secū dum esse, in quo constat non dependere à loco; solum ergo infert licet in vno loco calorē fieri, & non in alio, non tamen, quod in vno, & non in alio loco inhæreat corpori, aut quod in vno loco vulneretur homo, aut mors ei infligatur, non tamen, quod nō moriatur vtrobique sicque de cæteris.

Et si dixeris, non posse calorem 84
productum Compluti in corpore ab igne ei approximato esse in eodem corpore Romæ simul existenti, quia calor nō est vllo modo in eo, nisi impressum ab igne, sed ignis existens Compluti, nō potest imprimere calorem Romæ, vbi non est; ergo nec poterit eum recipere corpus, nec proinde habere. Respondeo, impressionē & receptionem, quia dicunt actionē, & passionem, solum fieri Compluti, sed quia idē numero corpus est, quod existit Romæ, eadem numero accidentia, vel formæ debent ei inesse, quia licet impressio eorum depēdeat à loco, non tamen inhærentia, quæ absolutam informationē corporis dicit absq; respectu ad locū extrinsecū, in quo imprimuntur eadem accidentia: vnde non sequitur ignem agere, vbi non est, vel ad magnam distantiam,

tiam, quia non agit Romæ, nec conueniunt corpori accidētia ab eo producta ratione productionis, sed præcise ratione identitatis numericæ.

CAPVT VI. DE Vacuo.

TEX. ARISTOTELIS.

Eodem autem modo existimandum est esse Physici considerare de vacuo, &c.

Breuis expositio textus.

VAcuum magnam habet affinitatem cum loco, vt ex definitione eius patebit, & ideo post dispu-
85 tationem de loco, statim de vacuo agit Arist. de quo vnam quæstionem disputat per quatuor capita, nempe, an detur vacuum in natura rerum, & tria ad solutionem eius præstat, nam primo proponit varias Philosophorum sententias cum eorum fundamentis, Secūdo diuersas acceptiones vacui enumerat, & tandem arg. eorum, qui vacuum ponebāt, soluit.

Cap. autem 1. intendit dubiam reddere quæstionem proponens opiniones Philosophorum, qui negabāt dari vacuum, & qui eum ponebant, atque etiam argu. eorum. Diuiditur autem in duas partes. In prima probat considerationem vacui pertinere ad Philosophiam naturalem. In secunda adducit opiniones Philosophorum circa existētiam eius in rerum natura.

Considerationem vacui ad naturalem Philosophiam pertinere probat primo, quia maximam habet affinitatem cum loco, sed consideratio loci pertinet ad naturalem Philosophiam; ergo etiam consideratio vacui. Secundo, quia eædem quæstiones, eadem diuersitas opinandi, eædē etiam rationes dubitandi se offerūt circa vnum, ac circa aliud.

Sed diuersæ opiniones fuerunt de 86
vacuo inter Philosophos. Et prima fuit Anaxagoræ, qui negabat dari vacuum. Quam solum probabat ostendens non dari vacuum vbi solus aër reperitur, vt vulgares homines decepti putant: existimantes vbi nullum est corpus sensu perceptibile, dari vacuum, & cum non percipiatur sensu, vacuum dari, vbi solus aër reperitur. Sed hoc esse falsum probabat Anaxagoras, quia vacuum est locus nihil continens, sed potens continere, aurem est aliquid; ergo vbi est, non datur vacuum. Minorem probabat exemplo vtrium, qui si inflati sint, difficile comprimūtur, difficultas autem nulla esset, si nihil intus contineretur.

Sed hunc modum impugnandi vacuum nullius momenti esse probat Arist. quia licet vulgare vacuū reiiciat, non tamen aliud, quod à Philosophis ponitur, quod præcipue deberet impugnari.

Alii igitur Philosophi propter diuersa motiua vacuum ponebant in rebus, vt Leucipus propter distinctionem corporum, nam si inter corpora non daretur spatiū, sine corpore essent continua, & consequēter essent vnum, atque idem corpus, quia continuum, & vnum idem sunt: illud autem spatium nullum corpus continēs esset vacuum. Democritus vero ponebat vacuum intra idē corpus existimans corpora esse composita ex
atomis indiuisibilibus, inter quos 87
necesse erat ponere quosdam poros, quos vacuitates appellabant, vt ita omnia

omnia corpora ex vacuo, & pleno essent composita, sed vacuũ esse omnino ponendum probabant alii Philosophi propter necessitatem omnium motuũ, quia nullus esset possibilis, si non daretur vacuum. Et de locali probabant, quia cum corpus moueatur ad locum, si locus, quem acquirit per motum, plenus esset alio corpore, duo corpora se penetrarent; ergo necesse est ponere eum vacuum, vel admittere penetrationem. Nec posset fieri motus augmentationis, nisi daretur vacuum intra corpus viuentis, quod augeri debet, quia cum intra se debeat recipere alimentum, quod est corpus, cum eo se penetrabit, nisi in vacuo illud recipiat. Quod potest etiam probari similitudine vasi cineribus pleni, in quo non posset recipi aqua, nisi intra cineres ipsos darentur vacuitates, quas repleret aqua. Nec tandem posset fieri motus alterationis, quo condensantur corpora, nam per condensationem necesse est se recipere ad minorem locum, quod patet non esse possibile, nisi aliquid eiusdem loci quod occupabant, remaneat vacuum.

87

CAPVT VII. QVID nomine vacui significetur.

TEX. ARISTOTELIS.

Ex quibus igitur alii dicunt esse; alii vero non dicunt, &c.

Breuis expositio textus.

1 INtentum Arist. cap. præsenti est, quæstionem propositã de existentia vacui in rerum natura soluere. Diuiditur autem in tres partes: In prima docet: quid vacuum significet apud antiquos Philosophos. In secunda tradit significationem eius ex propria sententia, ex qua asserit vacuum non esse admittendum. In tertia respondet argumentis eorum, qui ponebant vacuum.

Prima acceptio vacui apud antiquos Philosophos fuit, pro loco, in quo nihil graue, aut leue continetur. Putabant enim in primis vacuũ esse locum nihil continens deinde nihil esse in mundo præter corpora, præterea nullum esse co pus, quod non possit per sensum tactus percipi, & tandem nullum corpus esse tangibile, quod non sit graue, aut læue, & ideo de primo ad vltimum vacuum esse dicebãt locum, in quo nihil graue, aut læue continetur.

Secunda acceptio, vacui circunferebatur in schola Platonis. Pro loco, in quo non est hoc aliquid, hoc est, nulla substantia singularis, quam videtur impugnare, quia ex ea sequeretur, quod materia prima esset vacuum, in qua nulla est substantia singularis, nisi sola forma, quam constat non esse substantiam singularem, sed principium eius.

Vacuum denique ex propria sententia ait. *Significare locum non repletum corpore sed aptum repleri.* Ex qua, supposita opinione antiquorum in superioribus refutata de loco, quod esset interuallum inter latera continentis existens, probat non dari vacuum, nã vacuum est locus non repletus corpore, sed locus apud antiquos Philosophos est interuallum iam probatum impossibile; ergo impossibile etiam erit vacuum. 2

In tertia parte respondet argum. Philosophorum, ostendens non esse ponendum vacuum propter necessitatem alicuius motus, hoc est, nec motus

motus localis, nec augmentationis, aut alterationis,& quod non propter necessitatem motus localis, quia licet corpus moueatur ad locum alio corpore repletum, vt aere, vel aqua, sed ingrediente corpore, quod ad talem locum mouetur, per ingressum eius cedit aliud, quod illum replebat, quasi locum ei relinquens, quem occupare possit absque vlla penetratione. Quod vero nō sit admittendum vacuum propter augmentationem ostendit, quia nutritio,& augmentatio fiunt per corruptionem alimenti ingredientis, & conuersionem eius in substantiam aliti, cum qua fit vnum, atque idem corpus, & ideo sine penetratione potest augmētum fieri. Ad exemplum vero de cineribus non respondet, quia iam superius docuit aquam recipere intra poros, non quidem vacuos, sed aere plenos, qui aquæ ingredienti cedit, locumque ei relinquit. De alteratione vero respondet condensari corpora, & ad minorem locum reduci, pars autem loci relicta ab eis repletur aere in poris eorum existēti, vel ingredienti.

CAPVT VIII.

Quod vacuū à corporibus separatum non sit possibile.

TEX. ARISTOTELIS.

Quod igitur ea, ex quibus demōstrant vacuum esse, soluere facile sit, manifestum est.

Breuis expositio textus.

3 Intentum Aristo. in hoc capite est probare propriam sententiā, quod non detur vacuum ex refutatione aliarum, ex præcipue refutare vacuū extra corpora positum ab antiquis Philosophis: diuiditur in duas partes. In prima probat tale vacuum nō esse possibile ex natura motus. In secunda, ex velocitate motus. Vt autē rationes eius intelligantur, notandū est tribus modis diuersis positū fuisse vacuum ab antiquis, nam quidam posuerunt illud omnino separatum à corporibus, hoc est, non solum extra corpora ipsa, sed vt ipsum non esset corpus, neque omnino aliquid positiuum, sed pura priuatio corporis, apta tamen continere corpus, & ideo vocabatur à quibusdam inane. Alii vero illud ponebant, separatum quidē à corporibus, ita tamen, vt esset corpus trinæ dimensionis nullam habēs qualitatem sensibilem. Alii denique priuationem esse dicebant corporibus inclusam, & quidam eorum illud necessario esse admittendum dicebāt propter motum localem. Alii vero, quia putabant esse interuallum, in quo recipiebantur corpora, & ab aliis tandem ponebatur propter augmentum corporum viuentium, & propter rarefactionem,& condensationem aliorū. Hoc supposito Aristo. cap. præsenti probat non dari vacuū à primis positum, & capite sequenti non dari aliud, quod ponebatur à ceteris.

Probat igitur primo, quod nō detur vacuū separatum à corporibus, quod sit pura priuatio, quia illud ponebant Philosophi propter motū localem, quem non posse fieri dicebāt, nisi admisso tali vacuo, sed non est propterea ponēdū: ergo nullo modo. Minorē probat, quia si propter motū localē ponendū esset, aliqua causa eius foret, sed tale vacuum non posset esse causa motus localis: ergo nō est admittendū. Probat iterū minorem, 4

quia

quia non posset esse causa intrinseca, cum sit extra corpora;ergo nec formalis,nec materialis, quæ intrinsecæ sunt,sed nec posset esse causa extrinseca, nēpe efficiens, aut finalis, nam causa efficiēs motus est mobile ipsum per propriam formā,& virtutem : & vacuū cum sit pura priuatio,nō potest causalitatem finalem exercere, quia finis bonum esse debet, & ideo aliquid positiuum.

Probat secundo, vacuum esse impossibile ex velocitate eiusdem motus localis,quia si tale vacuum daretur,fieret motus per eum in instanti, sed hoc est impossibile , quia repugnat successioni motus ; ergo repugnat dari tale vacuum. Probat minorem,quia velocitas motus magna ex parte prouenit ex resistentia medii, quod debet à mobili diuidi: vnde quo medium est subtilius, & minus resistit,velocior fit per eum motus , sed vacuum cum sit pura priuatio, nullā potest habere resistentiā ; ergo nulla dabitur proportio inter velocitatem motus facti per ipsum,ac per quodcū que plenum,quantūlibet subtile.Probatur consequentia , quia inter nullā resistentiā,& aliquam,non datur proportio , sed vbi nulla est proportio, distātia est infinita; ergo per tale vacuum fiet motus velocior in infinitū, ac per plenum,sed motus infinitę velocitatis fit in non tempore ; ergo ita fiet per vacuum.Probat iterū minorem, quia eadem est proportio velocitatis , & temporis consumpti in motu : ita vt quo velocior est motus, eo fiat in minori tempore , motus igitur infinitæ velocitatis fiet in minori tempore in infinitum, quod est fieri in non tempore.

CAPVT IX. QVOD neque intra corpora sit vacuum.

TEX. ARISTOTELIS.

At vero per se considerantibus videbitur , vtique dictum vacuum,perquam vere vacuum, &c.

Breuis expositio textus.

INtentū Arist. est impugnare duos 5
alios modos , quibus alii Philosophi ponebant vacuū in natura rerum, nempe extra corpora ipsa; sed trinam habens dimensionem , & intra corpora puram priuationem importans . Diuiditur autem in duas partes:In prima refutat primum vacuum. Et in secunda postremum.

Iidem Philosophi , qui posuerunt in superioribus locum esse interuallum trinæ dimensionis intra latera continentis existens; in quo recipiebantur corpora;nec materiā habens, nec sensibiles qualitates consequenter posuerunt vacuum esse idem interuallum,in quantum nullum locatū habens, sed habere aptum est quodcunque. Hoc igitur vacuum impugnat primo hac ratione, si corpus cubicum, vel alterius figuræ immittatur in aquam, necesse est tantum ei aquæ cedere , locumque ei dimittere, quantū potest occupare secūdum propriam figuram : quod præter euidentem experientiam probat,quia si ei non cedit aqua ; ergo se penetrabit cum eá.
Probatur consequen- 6
tia , quia licet interuallum,nec materiam habeat , nec sensibiles qualitates : habet tamen dimensiones quanti-

quantitatiuas longitudinis, latitudinis,& profunditatis, quarum ratione conuenire potest corporibus penetratio,& non ratione materiæ, vel quantitatum; ergo si ei non cedit aqua, erũt simul duæ quãtitates trinæ dimẽsionis, quod non potest esse, nisi per penetrationem, quod si tantũ aquæ ei cedit, sequitur cedere etiã ei interuallũ intra latera eiusdẽ aquæ cædẽtis existẽs; ergo bene sequitur nõ esse vacuum. Probatur consequẽtia, quia vacuum non est, quod cedit corpori, sed quod ipsum intra se recipit.

In secũda parte capitis impugnat vacuum internum, quod alii ponebant propter augmentationem viuẽtium,& propter raritatem, & densitatem aliorum corporum. Et primo proponit rationem, qua probabant ponendum esse: deinde illud reiicit, & tandem argum. eorum soluit. Argum. eorum hoc erat. Videmus condensari,& comprimi corpora, ita vt ad minorem locum redocãtur, quod non potest fieri, nisi quibusdam partibus alias subintrantibus, fortiusque eis se coniungentibus, sed talis subintratio, fortiorque coniunctio supponit vacuum intra easdem partes ab ingredientibus repletum, vel admittendam esse penetrationem partium ingredientium cum eis; ergo cum penetratio sit impossibilis, necessario erit admittendum vacuum.

Sed admittendũ non esse, ita probat Aristo. quia vel intra corpus ponitur vacuum; ita vt sit quasi vacuitatibus, vel foraminibus plenum ad modum spongiæ; vel ita vt intra corpus ipsum dentur parua quædam interualla trinæ dimensionis, sed hoc secundum non esse possibile eisdem rationibus probatur, quibus probatũ est aduersus alios Philosophos nõ dari simile vacuum extra corpora, primũ vero est falsum; ergo falsum est etiam dari vacuũ intra corpora. Probat minorem, quia vacuũ primo modo ponitur ab his Philosophis, vt possibilis sit motus localis, atque etiam, vt sit possibilis rarefactio, sed eo admisso, adhuc non probatur sufficienter motum localem esse possibilem, quia etiam, si sit possibilis rarefactio, per quam fiat raritas, hęc tamen solum est causa læuitatis corporum, & leuitas solũ est causa motus sursum, non motus deorsum; ergo nõ probabitur omnem motum localẽ esse possibilem, quare insufficiens erit talis positio vacui. Ad arg. vero corũ respondet non esse necessarium vacuũ ad rarefactionem, vel condensationem, quia istæ alterationes quædam sunt, quæ fiunt sicut aliæ, ex eo solũ, quod raritas, & densitas, quæ prius erant in potẽtia, fiunt in actu,& per eas segregantur partes corporis, vel magis coniunguntur, absque subintratione, vel penetratione.

TRACTATVS DE NATVRA VACVI.

TRIA sunt scitu digna de vacuo. Primũ, an detur in rerũ natura. Secundũ, an virtute Diuina, aut etiam Angelica dari possit. Tertium, an si daretur per Diuinam potentiam; moueretur corpus per ipsum in tempore, vel in instanti.

QVAE-

QVAESTIO I.

An dispositio rerum naturalium permittat dari uacuum inter unũ, & alterum corpus naturale.

8 VT melius intelligatur quæstio, notandum est, vacuum duobus modis accipi, vt docet Arist. in his cap. & D. Tho. in 2. d. 1. q. 1. art. 5. ad 4. & 1. p. q. 44. art. 1. ad. 4. Primo, pure negatiue, atque improprie, ita vt nec pro formali, nec pro materiali dicat aliquid positiuũ: in qua significatione inane potius, quã vacuum vocari solet, quia neque corpus contentũ, neq; continens includit, & de hoc vacuo certũ est dari, quia extra cælum dicimus immensum quoddam esse vacuũ, vel inane, quia nullũ est ibi corpus continens, neque contentum, sed pura negatio eorum, quare non procedit de eo quæstio. Alio modo sumitur vacuum priuatiue, & proprie, & vocatur interuallũ illud inter latera corporis continentis aliud; si ab eodem corpore contento nõ occupetur, vt si excogitemus in vase nullum contineri corpus, hoc est, nec aquã, neq; aerẽ, neque quicquã aliud, interuallum illud, quod modo occupat aqua, vel aer, erit vacuum, quia dicit priuationẽ corporis contenti, & quia priuatio nõ est sola, vel pura negatio, sed in tali subiecto, in quo est aptitudo habendi illud, quod non habet, ideo vacuum hoc modo sumptũ pro materiali dicit locũ non continentem locatum, sed aptum ad illud continendum, & pro formali negationem continentiæ in eodem loco, qui respectu talis negationis modum subiecti habet, sicut respectu continentiæ. Et secundum hanc acceptionem talem definitionem vacui colligere possumus. *Vacuum est locus non repletus corpore sed aptus repleri*. Quam tota schola Peripatetica recipit, & in qua loco generis ponitur locus, vt 9 per eum exclusum censeatur vacuũ pure negatiuum, vel inane; per alias vero particulas significatur negatio corporis contenti in eodẽ loco ad cõtinendum apto, quæ vere, & proprie priuatio est, & in qua consistit ratio formalis vacui, quasi per subiectum loco generis definiti, & per priuatione per modũ differentiæ, sicut definiuntur priuationes in concreto, & cætera accidentia. Et ecce explicatũ quid significet vacuum, & in quo cõsistat ratio formalis, & essentia eius: de quo inquirimus, an dispositio rerum naturalium permittat dari in corporibus.

De quo diuersę fuerunt opiniones Philosophorum asserentiũ, nõ solum dari in rerũ natura, sed omnino necessarium esse, propter motũ localẽ, vel propter augmentationẽ, aut alterationem, quos motus existimabant non esse possibiles, nisi admisso vacuo. Sed nec opiniones ipsas, nec rationes earum putamus hac in parte repetendas, cum ex professo adductæ fuerint, & refutatæ ab Aristo. in texto. Solum proponemus vnũ, vel alterum argu. ex diuersis experiẽtiis deductum ad probandum naturaliter posse dari vacuum, vt occasione eius sententia Aristo. & fundamentũ eius melius explicetur, & intelligatur. Prima experiẽtia est de follibus, qui si vndique cõplicentur, & orificium eorũ immitatur vasi perfecte clausi, ita vt nullo modo possit aer illuc ingredi, & tandem latera follium eleuentur, dabitur intra folles ipsos vacuũ: cum spatium illud intra folles ex eleuatione relictum nullo repleatur corpore. Secundo, si vas fortissimum aqua calida repleatur,

d & per-

& perfecte occludatur, ita vt aer in-
gredi non possit, sic autem occlusum
in loco nimis frigido collocetur, con
densabitur aqua, & in minorem locũ
se recipiet; reliquum vero interual-
10 lum intra latera vasis contentum re-
manebit vacuum, cum nullum sit cor
pus, quo repleatur. Tertio, si coniũ-
gamus duos lapides perfecte planos,
ita vt nullus aer inter vtrunque per
maneat, poterit rursus vnus ab alio
separari, ita vt æqualiter secundum
omnes partes eleuetur, & tunc non
poterit tam cito ingredi aer ad oc-
cupandum spatium inter medium,
vel certe non poterit tam cito occu-
pare totum, quia successiue, & per
motum ingreditur; necesse ergo erit
partem eius permanere vacuam.

His tamen non obstantibus nega-
tiua sententia Arist. quod dispositio
rerum naturalium nullũ vacuum da
ri permittit, recepta est in tota scho-
la, & tanquam vera à nobis tenenda:
cuius potissimum fundamentum est
naturalis, & conuenientissima totius
vniuersi dispositio, & quasi composi-
tio ab auctore naturæ constituta in
prima eius conditione. Est enim mun-
dus, quasi quoddam totum vniuersa-
le, ex diuersis corporibus tanquã ex
partibus constitutum, ad similitudi-
nem corporis viuentis, (quod etero-
genum vocamus) vt humani. Exempli
gratia: nam ita se habent in mundo
hoc corpora cælestia, & elementa, si-
cut in corpore nostro, caput, brachia,
& pedes: vnde queadmodũ in his par
tibus duo sunt, primũ naturalis vnio
earũ omnino necessaria ad cõsisten-
tiã, & cõseruationẽ totius, ita vt nec
partes ipsę inter se separatæ cõserua
ri possint, nec etiã eis sic separatis cõ
seruari totũ, cuius ratio est, quia nec
separatæ poterũt recipere influxũ ab
anima, nec vna influere in alterã se-
candũ modũ suæ virtutis, nec eã fo-
uere, ac iuuare. Secundũ, naturalis in
clinatio cuiuslibet partis ad eandẽ v-
nionẽ cũ aliis, vt in proprio esse con-
seruetur, & simul cũ aliis conseruet 11
totũ, ad cuius constitutionẽ, & cõser
uationẽ tanquã ad finem ordinantur
omnes, & quia cõseruatio proprii es-
se depẽdet ex conseruatione totius,
cuius esse tanquã cõmune omnibus,
& ab eis participatũ nobilius est, ideo
pars quęlibet fortius inclinatur in bo-
nũ, & cõseruationẽ totius, quã in pro
priũ. Quod euidẽter ostẽdit brachiũ
dũ se exponit periculo pro cõserua-
tione capitis, à quo tanquã à nobilio-
ri parte proximius depẽdet cõserua-
tio totius. Ita in hoc vniuersali corpo
re, nẽpe in mũdo se habent corpora,
ex quibus, tanquã ex partibus cõpo-
nitur. In primis enim nõ nisi inter se
se vnita per contactũ cõseruari pos-
sunt, nec eis inter se separatis poterit
cõseruari totũ, inferiora nãque con-
seruari nõ possunt, nisi per influxum
superiorũ, quẽ constat nõ posse reci-
pere, nisi eis coniũgantur, vt sapien-
ter docuit Arist. 1 lib. Metheo. dicẽs 12
oportere mundũ hũc contiguũ esse
lationibus superioribus, vt inde rega
tur, & gubernetur, & sicut elemẽta
nõ possunt, nisi inter se vnita, & cum
corporibus cęlestibus influxũ eorũ re
cipere, & mutuo sese fouere, ita vt in
vnũ medio altero deriuetur, eodẽ mo
do, nec mixta possunt eandẽ influxũ
recipere, nisi vnita sint eisdẽ elemen
tis, & intra illa cõsistãt. Et propterea
sic omnia disposuit autor naturæ, vt
vnita per immediatũ contactũ ea in
mundo collocauerit, sicq; vnita, & nõ
aliter totũ hoc vniuersale corpus cõ
ponere ostẽderit, omnibusq; & singu
lis tribuit inclinationẽ partibus pro
priã, fortiorẽ quidẽ ad bonũ, & cõser
uationẽ totius, quã ad propriũ; nam
hoc

hoc ex illo depēdet. Et hinc sequitur quod sicut pars quælibet humani corporis periculo se exponit pro bono totius, eodē modo pars quælibet huius vniuersalis corporis se exponit periculo pro bono, & cōseruatione totius, ne scilicet aliquē defectū, vel deformitatē patiatur: & cū vacuum sit maxima quædā deformitas cedēs in dispendiū totius, & singularū partiū, & ideo maximū malū earū, quia per illud impeditur, ne inferiora recipiāt influxū à superioribus, & ne inter se foueātur, atque iuuētur, ideo illud detestatur natura, hoc est, totum hoc vniuersum ex inferioribus, & superioribus corporibus cōpositum; atq; etiam singulæ eius partes, & nullo modo eum permittit.

13 Ad succurrendū autē vacuo, vel certe ad impediendū, ne aliqoādo detur, diuersis mediis vtitur natura; aliis quidē facilioribus; difficilioribus vero aliis, semper tamē facilioribus vtitur si possit, vt maiori cum suauitate id fiat. Primū mediū est, atq; facilius obsistētia negatiua, in eo cōsistēs, quod vnū corpus nō remoueatur à proprio loco, vel nō separetur ab altero. Secūdum, motus localis vnius corporis à proprio loco, vt repleat alterū locū, ne sine corpore relinquatur, quo vtitur natura, dum per solā retentionē corporis in proprio loco impedire nō potest vacuū. Tertium est rarefactio, aut cōdensatio corporis, quo vtitur, dū non potest vacuum impedire per duo priora.

Sed dubiū est, à quanam causa procedant tales motus corporū, vel talis obsistentia, quibus natura vtitur ad impediendū vacuum. Cui respondēt quidam, ab aliqua virtute, seu inclinatione particularium corporum data, à natura, & nō à causa vniuersali, aut

14 prima, ne videamur ad vniuersales causas recurrere in effectibus frequēter cōtingentibus. Alii vero à solo agente extrinseco, nēpe à corpore immediato impellēte illud, quod moueri debet. Nostra tamē sententia est, ex inclinatione cuiuslibet corporis in bonū totius vniuersi imprimis procedere, quia partes naturalē inclinationē habēt ad bonū, & conseruationē totius: (vt expositū est) vnde corpus illud, quod facilius potest vacuū impedire, mouetur ad illud impediendū, vel firmū in proprio loco permanet ex naturali inclinatione, hæc tamen nō sufficit, sed requiritur concursus causarū vniuersalium, præsertim primæ, cui sicut propriissime incūbit cōseruatio totius: ita etiam succurrere defectibus eidē cōseruationi contrariis. Hæc igitur, dū necesse est impedire vacuū, medio aliquo corpore ad id apto vtitur admouendū aliud, vel rare faciendū illud, & si tale corpus nō adsit, per Angelos talē motū efficit, quibus demādata est cura cœlestiū corporū, aliorumve locorum, in quibus talis necessitas impediēdi vacuū occurrit. Et ex his intelligitur, atque efficaciter probatur sentētia Arist. & cōmunis, quod secundum cōmunem ordinem, & dispositionē rerū naturalium non est possibile dari vacuum.

Ad 1. igitur experientiā de follib⁹ dicimus non posse in illo casu eleuari, vel si magna vis adhibeatur ad eos eleuādos, rumpentur, vt locus detur aeri ingrediēti ad impediendum vacuū. Ad secūdā vero de cōgelatione aquæ dicendū est, nō posse naturaliter condensari sine aliqua euaporatione, & ita pars loci, quā aqua relinqueret, vaporibus repleretur, & si euaporatio omnino deesset, per cōfractionē vasis impediret natura vacuū. Ad vltimā dicendū est, quod si æqualiter omnino coniūgi possint tabulę, (quod videtur negare Arist. 2. lib. de Anima tex. 113.) non poterunt æqualiter 15

liter à se separari, & si magna vis adhibeatur ad separationẽ, cõfringetur altera.

QVAESTIO II.

An uirtute Diuina, uel Angelica dari posit uacuum in rebus naturalibus.

VIrtus Diuina, vel potẽtia duplex est, ordinaria, & absoluta: ordinaria, vel ordinata est, quæ solum se extendit ad effectus producẽdos, vel conseruandos secundum ordinẽ in rebus positum à Diuina sapientia; absoluta vero non limitatur ad talẽ ordinem, sed consideratur secundum se, hoc est, secundum ea quæ absolute & sine vlla limitatione potest, & propterea vocatur absoluta. Et per virtutem quidẽ, aut potentiam Diuinã ordinariam, vel ordinatã certum est non posse fieri, aut dari vacuum in natura rerum, quia vt quæst. præcedenti probauimus, pugnat cũ ordine in corporibus naturalibus constituto à Diuina sapientia, in prima rerum conditione. De virtute autem, seu potentia Diuina absoluta, nõ est minus certum: cum posit vnum integrum elementũ, vel aliquã eius partem anihilare, & simul impedire, ne aliud corpus in eius loco succederet, duo aliqua corpora tantisper separare, & simul impedire ingressum alterius inter vtrunque.

16 Solum ergo procedit quæstio de virtute Angelica, naturali quidẽ, nam si à supernaturali Diuina adiuuetur, etiam est certũ posse efficere vacuũ.

Et prima opinio aliquorum asserit vacuum dupliciter cõsiderari posse. Primo ex parte virtutis naturalis corporũ ad impediendũ vacuũ; 2. ex parte ordinis à Deo cõstituti in mundo inter naturalia corpora, & ex parte primi posse Angelum vacuũ inducere, quia potest impedire corpora, quę mouẽtur ad impediẽdũ vacuũ, & his impeditis vacuũ daretur, & ab Angelo censeretur factũ. Sed ex parte secũdi ait nõ posse, quia eũ non posit immutare ordinẽ totius vniuersi à Deo constituti: nec potest vacuũ efficere, per quod mutaretur idẽ ordo. Et primũ, in quo potest esse difficultas probat duplici arg. Primo, quia licet corpora nõ obediũt Angelis ad quẽlibet motũ, obediũt tamẽ eis ad motũ localẽ, vt docet expresse D. Tho. 1. p. q. 110. art. 5. & cũ eo Schol. omnes; ergo possunt Angeli pro libito mouere corpora, & motũ eorũ impedire, quare dũ aerẽ attrahimus per fistulã, & ascendit aqua sursum ad replendũ locũ ab eo dimissum, poterit Angelus motũ eiusdẽ aquæ impedire; quo impedito, remanebit vacuus locus relictus ab aere. Ex quo intelligitur posse Angelũ virtute naturali efficere vacuũ, quantũ est ex parte corporũ illud impedientiũ. Secũdo, quia virtus cuiuslibet corporis ad mouendũ, & põdus eius finita sũt, & minora cõparatione virtutis Angelicæ, atq; etiam ordinis inferioris; ergo poterit Angelus resistere inclinationi eorũ ad motũ, eũq; impedire, & eleuare totã terram, vel extrahere à suo loco naturali; impedireq; cętera corpora, ne in locũ eius succedant: & licet dicatur hoc non posse vnũ, vel alterũ Angelũ, saltẽ nõ videtur negãdũ, quod id posint multi simul concurrentes; poterunt ergo ex hac parte vacuum in natura rerũ inducere. 17

Nostra tamẽ sentẽtia est ex vtraq; parte repugnare, hoc est, tã ex parte virtutis naturalis corporum ad impediendũ vacuũ, quã ex ordine totius vniuersi, quẽ non possunt immutare, & ideo simpliciter negandum esse, quod per virtutem naturalem vnius, vel

vel omnium Angelorum possit vacuum in rebus naturalibus induci, quã in primis efficaciter colligo ex doctrina D. Tho. q. 16. de malo, ar. 10. ad vltimum: vbi de dæmonibus sic loquitur. *Licet dæmones possint mouere aliquam partem terræ, non sequitur, quod possint mouere totã terram, quia hoc non est proportionatum naturæ ipsorum, vt mutent ordinem elementorum mundi.* Præsupponens eandem rationem esse de illis, ac de Angelis, quia per peccatum nihil amiserũt naturalis virtutis, vt tenet communis consensus scholæ. Asserit autem non posse mouere totam terram, non propter magnitudinem, vel pondus eius, sed quia non possunt mutare ordinem elementorum mundi, quasi dicat, mutare ordinem mundi, esse effectum altioris, ac superioris ordinis comparatum cum natura Angelica. Ex quo tale argum. colligo. Quilibet effectus, ex quo mutatur naturalis ordo constututus à Deo inter partes mundi, est vniuersalis, quia tangit ordinem naturalem totius vniuersi; sed virtus naturalis vnius, vel plurium Angelorum, aut etiam omnium est particularis, quãtumlibet magna sit; ergo non potest illum attingere. Probatur euidenter consequentia, quia sicut fuit effectus vniuersalis corpora naturalia ordinare, ac disponere in suis locis ad constitutionem mundi, quẽ nulla creatura, neque omnes simul attingere potuerunt, ita ea, vel aliquod eorum à tali ordine extrahere vniuersalis est effectus, quem non possunt attingere creaturæ: tunc vltra, sed corpora naturalia disiungere, aut separare, ita vt desinant esse contigua, vel vnum sub altero collocatum, aut quomodocunq; amittant dispositionẽ sibi debitam ex ordinatione mũdi, est effectus vniuersalis, & ex consequenti efficere vacuũ, quod nõ potest, nisi ex aliquo horũ sequi; ergo impossibile est effici per virtutem naturalem creaturarũ, aut Angelorũ. Quod hoc exẽplo declarare possumus, si lapis vnus moueatur deorsũ ex inclinatione naturali grauitatis, & moueatur alter sursũ ad impediendũ vacuũ, poterit Angelus detinere primũ, etiã si velocius moueatur, & nõ secundũ, quia detinere illum est effectus particularis, nõ tangẽs ordinem vniuersi; detinere vero alterũ vniuersalis effectus est pertinẽs ad ordinem vniuersi, quem non potest attingere.

Ad. 1. arg. distinguendũ est antecedẽs, nã ad particulares motus locales obediũt corpora Angelis, nõ tamẽ ad eos, qui ordinẽ vniuersi attingũt: vt expositũ est. Ad. 2. eodẽ modo respõdendũ est, maiorẽ esse virtutẽ Angelorũ, & superiorẽ magnitudine elemẽtorũ, & virtute motiua eorũ, nihil tamẽ posse circa mutationẽ eorũ à dispositione naturali eis collata à Deo in ordine ad cõpositionem, & conseruationẽ totius vniuersi, & ideo non posse ab ea extrahi à propriis locis, vel inter se separare, vt efficiatur vacuũ, quia quodlibet horũ est vniuersalis effectus tangẽs bonũ totius vniuersi, & ideo excedens particularem virtutem omnium Angelorum.

QVAESTIO III.

An si daretur uacuum, uouerẽtur corpora per illud in tempore, uel in instanti.

Conditionalis est quæst. præsens, & quasi ex suppositione vacui 19 in natura rerũ existenti, quod superius vidimus dari posse per potẽtiam Dei absolutam; supposito ergo, quod daretur, quærimus, quonã modo moueretur per illud corpus. Et prima opinio negat vllo modo fieri

d 3 posse

posse motum in vacuo, etiã per potẽtiã Dei absolutã, sed implicare cõtradictionẽ, & ideo nec in instanti, nec in tẽpore. Ita sentiũt Cõmẽtator, Themist. atq. Simpli. Aegidius, Burle. Iandun. & Saxonia, tex. 71. 75. & 76. huius lib. Albert. Mag. tract. 2. cap. 6. & 7. suorum Cõmentariorum super 4. lib. Phys. & Greg. in 2. d. 6. q. 3. ar. 2. & videtur expressa sententia Aristo. cap. 8. & 9. huius libri: quibus locis, non solum asseruit, sed probauit tribus argum. aduersus antiquos Philosophos, quod admittẽtes vacuũ propter motum localẽ, eundem motum admisso vacuo abstulerint, quia repugnat per vacuum fieri. Primo, quia in vacuo non essent differẽtiæ positionis sursum, & deorsum, quibus significantur determinata loca, ad quæ tẽdũt motus, & à quibus speciẽ capiũt, imo neque posset esse quies, per quã corpus absoluto motu in determinato loco quiescit; ergo impossibilis omnino esset motus per vacuũ. Secũdo, quia si daretur motus in vacuo fieret in instanti, quod est impossibile; ergo erit etiã impossibilis motus. Antecedens probat, quia sicut successio alterationis prouenit ex resistentia contrariæ qualitatis in eodem subiecto existentis, quã non potest virtus agentis in momẽto superare, sed successiue, alioqui in instanti efficeret motum alterationis, & ideo per successiuũ motum debet propriã for-
20 mam introducere, vt ignis calorẽ in aqua, quia per successiuã expulsionem frigiditatis, ita successio motus localis procedit ex resistẽtia medii, quod mobile diuidere debet per motũ, & & nõ potest simul, aut in instãti, sed paulatim, & successiue, & ideo successiue moueri debet, sed in vacuo nulla esset resistẽtia: cum nullũ sit corpus in eo diuidendũ per motũ; ergo nec successiue fieret motus. Tertio, quia si per vacuũ fieret motus, eodẽ tempore, & æqua velocitate posset moueri corpus per plenum, & per vacuũ, imo corpus minoris grauitatis ac maioris, & vtrunque patet esse falsum. Antecedẽs probat, quia si motus per vacuum fit in tempore; ergo aliqua datur resistentia ex parte medii, quę aliquam etiam proportionẽ habebit cum resistẽtia pleni, & si detur aliud plenũ tanto minus resistẽs, quãto minor est resistentia vacui, quã primi pleni, æqualis erit resistentia ex parte vacui, & secundi pleni, sed medio æqualiter resistẽti fiet motus æqualis velocitatis, & ęqualis etiã durationis; ergo talis fiet per vacuũ, & per plenũ, & ex consequenti, in tẽpore etiã ęquali mouebũtur corpus magis, & minus graue per vacuũ, & plenũ, vt probari facile potest eodẽ modo.

Probant præterea, quia nõ possunt moueri corpora sublunaria, nisi per influxum cælestiũ corporũ, & ad determinatum vbi tanquam ad terminum, à quo specificatur eorũ motus, sed per vacuũ non potest cõmunicari eis influxus, nec in vacuo datur determinatũ vbi; ergo nec erit possibile dari motum. Probatur minor, quod non detur, vbi, quia, vbi, includit certã distantiã ad partes fixas vniuersi, sed in vacuo nulla est distãtia: cũ distantia sit inter extrema positiua; ergo nec datur in eo, vbi, nec potest dari motus.

Secũda opinio duo asserit. Primũ,
quod dato vacuo possent corpora na- 21
turalia per illud moueri, nõ solũ per potentiã Dei, sed etiã naturaliter: secundũ, quod talis motus nõ fieret in instãti, sed successiue, & in tẽpore. Ita Philop. 4. l. Phys. tex. 75. & in digressione de loco, D. Thom. lect. 12. & in 4. d. 44. q. 2. art. 3. Scot. in 2. d. 2. q. 9.

Sotus

Sotus 4. lib. Phys. q. 3. ar. 3. Tolet. q. 9. Conimb. c. 9. q. 4. & 5. & cæteri omnes moderni, quā nos, non solum vt probabilē, sed vt verā sequimur. Probatur autem primū, quia si motus esset impossibilis per vacuū, aut propter defectum resistētię ex parte medii, aut propter defectū, vbi, quod per motum acquiri possit, sed neutrū deficit; ergo possibilis erit motus per vacuum. Probatur minor, quia dari posset vacuū, ita vt anihilarentur inter media elementa, & remanerent extrema, vel saltem terra; & tunc euidens est lapidem positum in cōcauo Lunæ, posse acquirere per motū centrum terræ tanquā proprium locum, & naturale vbi deorsum; resistentia vero ex parte medii, non requiritur necessario ad motū, vt statim probabimus, & in motu cælorū euidens est, quē absque vlla resistētia ex parte medii fieri videmus; ergo iam esset possibilis motus per vacuum. Secundo, si Deus foramen aliquod efficeret à superficie terræ, vsque ad centrum eius, nec permitteret partes terræ coniungi ad replendum illud, euidens est moueri aquam ex duplici inclinatione naturali, quā nullum aliud corpus impedire potest naturaliter, particulari quidē ad motum deorsum, & vniuersali ad replendum vacuum, acquireretq; verum locum, & vbi in eodem centro terræ; ergo nulla posset dari repugnantia ad motum per vacuum per virtutem naturalem corporum efficiendum, si daretur.

22 Probatur secūdum, quod talis motus non fieret in instanti, sed necessario in tēpore, quia si daretur vacuū inter cælum, & terram, & appēderetur columna quædam per totum vacuum, poneretur que lapis in concauo Lunæ, qui iuxta eandem columnam moueretur, tunc si talis motus fieret in instanti, simul corresponderet lapis toti columnæ, quod manifestam continet repugnantiam. Probatur cō sequentia, quia simul esset in toto illo spatio vacuo, per quod appenditur colūna, falsitas autē consequētis euidens est, quia repugnat vnum corpus correspondere alteri secundum totā longitudinem eius, nisi sit æqualis. Secūdo, quia successio motus localis nō prouenit ex sola resistētia medii, sed præcipue ex extensione, ac diuisibilitate quantitatiua corporis, quod mouetur, cuius partes simul pertransire medium, vel partes eius repugnat, siue resistat mediū, vel nō; ergo ratione huius extensionis, & latitudinis repugnat moueri corpus per vacuū in instanti. Probatur antecedens, quia si in illa colūna appensa per vacuum designetur aliquod punctū in aliqua eius parte, & moueatur corpus longitudinis cubitalis iuxta illā: implicat contradictionē, quod totus lapis simul correspōdeat puncto designato in columna, alioqui erit ei æqualis, quod repugnat; necesse est ergo prius ei cerrespōdere primum palmum lapidis, quā secundū; sed prius, & posterius nō possunt esse in instāti, sed necessario in tēpore; ergo extēsio partiū corporis, & latitudo diuisibilis ei sufficit, vt nō possit moueri per vacuū in instāti, etiam si ex parte eiusdem vacui nulla detur resistentia.

Ad rationes vero Arist. respondeo 23 naturaliter tātum procedere primā, & de vacuo pure negatiuo, in quo nullus daretur locus, nullum ve corpus, & per tale vacuum bene probat nō posse moueri corpus naturaliter, quia non esset determinatus locus, nec determinatū vbi, ad quod tenderet, vel in quo quiesceret, potius quā in alio; quare nec posset vnquā absol

nere motum, & nihilominus adhuc per tale vacuum posset Deus corpus mouere, illudque detinere in quacunque distantia, sed per vacuum inter corpora admissum moueri posset corpus virtute naturali, vt probatū est, quia nec est necessaria resistētia medii ad motū, nec etiam, quod per locum fiat; cū neque ad locum per se terminetur, sed ad vbi, vt docet expresse idē Arist. 5. li Phys. Duo autē alia arg. Aristot. procedunt aduersus illos Philosophos ponentes successionē motus ex sola resistētia medii prouenire, quod tamē probatum est falsum, ideo nihil concludunt. Ad vltimum vero ab aliis auctoribus additum respondetur primo, motū corporum sublunariū, non ita dependere ex causis vniuersalibus, quæ sunt corpora cælestia, vt sine cōcursu illorū nullo modo fieri possit, sed ita tantū dependet, vt nec possit ordinate fieri, nec multum durare, quare aliquo modo fieri posset per vacuū sine eorum concursu. Secūdo respondeo, per solum concursum primæ causæ fieri posse motū per vacuum, quē concursum potest Deus corporibus tribuere, etiā per vacuū, per potentiā eius absolutam, quamuis secundum potentiam ordinatam fieri non possit.

24 Aliud vero, quod in eodem argu. additur de vbi, hac distinctione explicandū est: dupliciter sumi potest vbi. Primo, pro præsentia locali corporis; alio modo pro præsentia simplici, hoc est, non locali, quia non cōmensurata loco, & hæc non solum respectu veri spatii, sed imaginarii sumitur, & modo quidē naturali terminatur motus localis ad primum vbi, & ideo Aristo. naturaliter loquens de motu, dixit terminari ad locum, quod consequenter tantū intelligendum est, quia terminatur per se ad præsentiā localē, quæ non reperitur, nisi in loco; simpliciter tamen loquendo sufficit aliud vbi ad terminandum motū, quia prædicamentum, vbi, ad quod per se terminatur motus localis, abstrahit ab vtroque, & vtrunque sub se includit. In vacuo igitur daretur secundum vbi includens distantiam ad partes fixas, non quidem veras, sed imaginarias, & nec distantia ista necessaria est ad, vbi, nisi supposito ordine vniuersi; absolute vero sola præsentia corporis ad spatiū imaginarium efficit, vbi, potens per se terminare motum, & ita in vacuo potest corpus adquirere verum vbi.

25 Notandum denique est successionem motus aliqua tantum ex parte prouenire ex resistentia medii, precipue tamē prouenire ex latitudine distantiæ in eodem medio repertę, quā non potest mobile in momento pertrāsire, quia repugnat simul esse præsens diuersis partibus spatii imaginarii, sicut patet esse impossibile simul habere diuersa vbi inter sese distantia. Alia est etiam ratio successionis intrinseca in corporibus, nempe latitudo extensionis eorum, quia repugnat simul esse præsentes partes posteriores corporis eidē pūcto, vel parti spatii imaginarii, atq; etiam partes priores, sed sicut has necesse est prius pertrāsire eādē partē spatii pleni, ita eandē partē spatii vacui, & imaginarii, & ideo repugnat moueri per vacuū in instāti, etiā per potentiā Dei absolutā, & hęc duplex ratio successionis posset vocari resistētia intrinseca; resistētia vero ex parte medii extrinseca est; & qua nō existēte in vacuo, adhuc esset necessariū motū fieri successiue per illud, propter resistentiā intrinsecā, ratione cuius implicat cōtradictionē motū localē, siue per vacuū, siue per plenum in instanti fieri.

CAPVT.

CAPVT X. DE tempore.

TEX. ARISTOTELIS.

Consequés autem est ad ea, quæ dicta sunt aggredi de tempore, &c.

Breuis expositio textus.

1 INtentum huius capitis est ostendere, quam sit difficilis existentia temporis in rerum natura, atque etiam quidditatem, & essentiam eius inuenire, & primum ostendit in prima parte capitis, postremum in secūda, & hæc est diuisio eius. Probatur igitur difficile esse, quod tempus sit in rerum natura duplici argumento. Primo, quia si tempus sit, compositū erit ex partibus, sed non potest habere aliquam partem realiter existētem; ergo nec tempus ipsum habebit existentiam. Minorem probat, quia partes tēporis erunt præteritū, & futurū, & illud nondū est, hoc vero iā nō est; ergo nō sunt partes reales, nec realiter existētes: quare nec tēpus erit aliquid realiter existens. Secūdo, quia tēpus præter futurum, & præteritū solum habet instans præsens, sed præteritum, & futurum nō existunt, vt probatum est; & instans præsens non est pars temporis, imo neque existit in rerum natura; ergo tempus nullam habet partem existētem, quare nec ipsum erit existens. Probat minorem, quia de ratione partis est, vt sæpius repetita possit adæquare toti, vt de palmo, vel vlna constat, sed instans etiam millies repetitum non efficiet tempus, cum sit indiuisibile; ergo nō est pars temporis. Quod vero nō existāt, probat, quia si daretur instans, vel esset vnicum in toto tempore, vel plura, non plura; quia vel simul essent, quod patet esse impossibile, quia nec duę partes temporis simul esse possunt, nisi vna contineat alteram, vt hora, minutum, vnum vero instans: cum sit indiuisibile, non potest continere alterū, 2 vel esset vnum post alterum, & tunc necesse foret vnum corrumpi aduenientte altero, & hoc est impossibile, quia cum corruptio fiat instanti, vel corrūperetur in se, vel in alio instanti, in se corrumpi repugnat, quia dum in se est, actu potius existere dicitur, quam corrumpi, sed nec potest corrumpi in alio instanti, quia duo instantia non sunt immediata, sed inter illa mediat tempus, quod etiam habet infinita instantia, quibus præsens erit illud quod corrumpitur, & simul cum omnibus existet, quod patet esse impossibile. Quod vero non sit vnicum instans in toto tempore probat primo, quia omne diuisibile clauditur duobus extremis, vt linea duobus punctis, sed tempus est diuisibile; ergo repugnat vnicum tantum instans habere. Secundo, quia si vnicum esset instans in toto tempore, sequeretur, omnia, quæ sunt in toto tēpore, simul esse, quod est absurdum. Probatur consequentia, quia omnia essent in eodem instanti, quæ autem in eodēm instanti sunt, simul existunt.

3 In secunda parte capitis ostendit non minus esse difficilem essentiam temporis, propter varias opiniones philosophorum, quæ versantur circa illam. Nam quidam, vt Plato videtur sentire, quod tempus sit circulatio cœli, hoc est motus, quo ab oriente in occidens mouetur, quod videtur falsum, quia quælibet pars temporis est tempus, vt præteritum, & futu-

rum, sedpars circulationis non est circulatio, ergo circulatio non est tempus. Pythagorei vero dixerunt, non circulationem cœli, sed substantiam eius esse tempus, quod magis absurdum est, cum tempus non sit totum simul, & substantia cœli simul sit tota. Et tandem posset aliquis existimare, inquit Aristoteles, quod tempus esset motus cuiusque corporis particularis, quod patet esse falsum, cum motus quisque habeat determinatum subiectum, & in determinato loco fiat, tempus vero apud omnia versetur, & vbique sit.

CAPVT XI.

TEX. ARISTOTELIS.

At vero neque sine mutatione, cum enim ipsi nihil mutamur, &c.

Breuis expositio textus.

4 INtentum Aristotelis cap. præsenti est assignare definitionem temporis: diuiditur autē in duas partes: in prima definitionem temporis assignat; in secunda vero agit de instāti explicans, quo modo se habeat in tempore. Ad constituendam definitionem temporis præsupponit tempus non esse sine motu, idque probat à signo, quia dum non percipimus motum in nobis, vel in aliis, nec percipimus tempus, & statim ac motum aliquo modo percipimus, etiam percipimus tempus; ergo tempus nō est sine motu, sed necessariam habet coniunctionem cum eo. Primum probat exemplo dormientium, qui cum nullum motum percipiant, nec percipiunt tempus, sed cum à somno excitantur: videntur sibi permanere in eodem nunc, in quo erant, dum dormire cœperunt, quasi coniungentes illud cum hoc, & efficientes vnum, in quo sibi videntur permanere. Secundum vero ex internis operationibus sensuum, vel intellectus, ex quarum successione colligimus pertransisse tempus, etiam si externum motum non percipiamus; ergo tempus necessariam habet coniunctionē cū motu. Vnde sequitur aliquid motus esse, ex quo colligendam esse ait definitionem temporis.

Vt autem eam colligat, quatuor annotat. Primum, duo esse considerandа in motu. Primum, quod continuum sit: secūdum, quod partes priores, & posteriores habeat, & vtrunq; ait habere à magnitudine, vel spatio, per quod fit (loquitur enim de motu locali tāquam de notiori) primum quidem, quia si spatium sit continuū, potest per illud effici motus continuus; si vero sit diuisum, etiam discōtinuabitur motus; ergo motus accipit continuationem à spatio. Partes etiā priores, & posteriores abeo habere ostendit, quia prior pars motus cēsetur illa, quæ fit per priorem partem magnitudinis, posterior vero, quæ fit per posteriorem. Annotat secundo, duobus modis cōsiderari motum. Primo, vt est actus entis impotentia secundum quod in potentia, in quo cōsistit essentia eius. Secūdo, vt successiue fit per partes priores, & posteriores magnitudinis, & sub prima consideratione non habet partes priores, & posteriores, sed solum dicit fluxum, & tendentiam inter duos terminos, à quo, & ad quem: sub secunda vero consideratione habet partes priores, & posteriores, & ideo hoc non est ei essentiale, sed quasi proprietas vel modus consequēs essentiam, 5

ſentiam, & ex conſequenti ratione ſaltem formali à motu diſtinctum.

6 Tertio annotat, quod tempus non conſequitur motum ſub prima conſideratione ſumptum, ſed ſub ſecunda, nempe, vt habet partes priores, & poſteriores, quia non percipimus tẽpus, dũ motũ illo modo conſideramus, ſed ſolum, dum ſucceſsionẽ partium eius experimur: ergo cum hoc tantum modo conſideratum, & non illo ſequitur tempus. Vltimò annotat, partem priorem, & poſteriorem motus duobus modis conſiderari: primo, vt copulantur vno, & eodem mutato eſſe, quod eſt indiuiſibile proprium motus, & eſt finis partis prioris, & initium poſterioris, & ita copulatæ efficiunt vnum motũ continuũ, & adhuc non cõſequitur tempus motum hoc modo conſideratum, quia dum ſic motum percipimus, non iudicamus prętериiſſe tempus. Secũdo, conſiderantur eædem partes, tanquã diſtinctæ, & copulatæ diuerſis mutatis eſſe, quorum vnum eſt prius copulans partem priorem, & aliud poſterius copulans partem poſteriorem, & partes motus priores, & poſteriores hoc modo conſideratas conſequitur tempus, quia dum ſic eas percipimus, iudicamus tempus præteriiſſe, & hoc modo videntur habere quandam diſcretionem, & quodammodo numerari ab intellectu, hoc eſt tanquam plures, ac diuerſas concipi ab eo, ſecundum rationem prioris, & poſterioris, nam ea, quorum vnum eſt prius, vel poſterius altero, eo ipſo plura ſunt, ac diuerſa per diuerſas rationes, & quaſi diuerſas qualitates prioris, & poſteriores.

7 Ex quib⁹ colligit Ariſtoteles, quod ſi tempus non eſt ſine motu, ſed aliquid eius eſt, non quidem conſiderati, vt vnum in ſe eſt, & continuum, ſed inquantum habet prius, & poſterius ſic diuerſa, & ſic conſiderata, diſtincta, & quaſi numerata ab intellectu, propria definitio temporis talis erit, *tempus eſt, numerus motus ſecundum prius, & poſterius*. Dum autem numerum eſſe aſſerit, non pro numero numerante realiter diſcreto accipit numerum, quia tempus non eſt realiter diſcretum, ſed pro re numerata ab intellectu, & verè continua, ſicut pãnum cõtinuũ dicimus eſſe de cẽ vlnas, vel decem vlnis menſurari.

In vltima parte capitis explicat, quonam modo ſe habeat, nunc, vel inſtans ad tempus, & aſſerit ita ſe habere, vt tribuat ei vnitatem, & diſtinctionem. Vnitatem quidem, in quantum copulat partes eius, nempe præteritum cũ futuro, ſicut pũctum partes lineæ, & eas copulans facit vnum tempus, quia vnum, & continuũ idem ſunt, diſtinctionem vero, in quantum eas copulans tãquam finis prioris, & initium poſterioris eas diſtinguit, & vt diſtinctas copulat, & ideo ex eis vt diſtinctis vnum tempus efficit.

CAPVT XII.

TEX. ARISTOTELIS.

Minimus autem numerus quidã ſimpliciter quidem eſt, &c.

Breuis expoſitio textus.

8 INtentum huius capitis eſt enumerare proprietates temporis. Diditur autem in duas partes. In prima enumerat, & explicat quinque proprietates temporis. In ſecunda comparat temp⁹ ad extrinſeca, nempe ad res, quæ dicuntur eſſe in tempore, docetq; quonãmodo ad illas ſe habeat. Prima proprietas tẽporis eſt, quodcũ cõtinuũ ſit, & quodãmodo diſcretũ, ratione primi nõ habet minimũ: ſed quali-

quælibet pars eius est diuisibilis in infinitum, sicut quælibet pars aliorum continuorum, sed in quantum est numerus,& aliquomodo discretum, habet minimam partem nõ amplius diuisibilem, vt horam, vel minutum, quod tanquam indiuisibile in hoc genere accipimus. Secunda proprietas est, quod tempus suscipit denominationes rei continuæ, atque discretæ, nam vt continuum est, dicitur longum, aut breue; sed vt discretum dicitur multum, vel paucũ, nam paucos dies, & paucas horas per transisse dicimus. Tertia est, quod idem semper esse dicatur tempus, atque etiam diuersum, nam comparatum ad res alias dicitur idem esse in omnibus, atque etiam esse vbique. Sed in ordine ad se consideratum, vt habet partes priores, & posteriores: diuersum dicitur, nam tempus futurum diuersum esse dicimus à præte-
9 rito, & hoc etiam à præsenti. Quarta, dicitur tempus idem redire, sicut redit eadem circulatio cœli, sed non redit idem numero, sed idẽ specie, vel vt proprius loquamur redit idẽ tempus totale, non partiale, quia partes diuersæ sunt, sed per continuationem efficiunt vnum tempus, & ideo dicitur idem tempus totale redire, sed secundum diuersas partes. Vltima proprietas temporis est, quod sit mensura motus, & ab eodem motu mensuretur diuersa ratione. Nam vt est numerus numeratus partium motus mensurat motum, quia tantum fuisse motum dicimus, quanta est de ratio temporis in eo consumpti. Sed mensuratur à motu sicut res mensuratæ quodammodo sunt mẽsura eiusdem numeri, vt dum dicimus quaternarium numerum maiorem esse ternario, quia plures sunt res numeratæ per eum, sed illa ratio mensuræ est à priori, & formalis, hæc vero à posteriori, & materialis. Et ideo tempus quasi à priori est mensura motus, à posteriori vero motus est mensura temporis.

In secunda parte capitis compa- 10
rat tempus ad res extrinsecas, quæ in eo esse dicuntur, asseritque duplices esse, nam quædam sunt: quæ mouentur, quales sunt generabiles, & corruptibiles, aliæ vero non subiiciuntur motui, quia ingenerabiles, & incorruptibiles sunt, & ad omnes quidem, quæ subiiciuntur motui, sic se habere ait, vt omnes esse dicãtur in tempore, subiici tempori, comprehẽdi à tempore, vel sub tempore, non ratione sui, sed ratione motus, & ideo motus ipse per se, & ratione sui, nam in tantum res habent illa, in quãtum tempore mensurantur, sed non mensurantur tempore, nisi ratione motus, cui subiiciuntur, motus vero ratione sui; ergo illa omnia habent ratione motus, iste vero ratione sui. Sed non dicitur pati à tempore, nec ab eo consumi, vel alterationem pati, quia tempus hæc operetur circa illa, sed quia à causis per se hæc patiuntur in tempore ipso mensurante actiones, passiones, & mutationes, per quas hæc fiunt. Deus vero, & Angeli non dicuntur esse in tempore, nec ei subiici, quia non subiiciuntur motui. Sed tempus tandem inquit Aristoteles, non solum mensurat motum, sed etiam quietem, & eius ratione cætera, quæ proprie dicuntur quiescere.

CAPVT XIII.

TEX. ARISTOTELIS.

Ipsum autem, nunc, est continuatio tẽporis sicut dictũ est, &c.

Breuis

Breuis expositio textus.

11 INtentum huius capitis est explicare quasdam voces, per quas solemus significare tempus ipsum, & hoc præstat in prima parte, in secunda vero proponit quoddam dubium, & illud soluit. Sex sunt voces, quibus vti solemus ad significādum tempus, nunc, aliquando, iam, nuper, olim, subito. Et nunc quidem duobus modis accipitur. Primo, pro instanti copulāte præteritam partem temporis cum futura. Secundo, pro tempore proximo eidem instanti, siue præterito, siue futuro, in qua significatione accipimus, nunc, dum dicimus, Petrum nunc venisse, quia Paulo ante venit, vel etiam nunc venturum, quia Paulo post veniet. Et ratio huius acceptionis videtur esse, quia quod parum distat à præsenti, nunc, in eo videtur esse. Vnde de tempore longe distanti, vel de actionibus in eo factis, inquit Aristoteles, non dicitur, nunc, quia nō dicimus Bellum Troyanum nunc esse peractum, vel nunc contigisse diluuium. Secunda vox est, aliquando, vel, tunc, quæ significat determinatum tempus quasi vaga quadam ratione, non tamen propinquū præsenti, nunc, sed ab eo separatum, dicimus namque Troyanum Bellum, aliquando, vel tunc fuisse peractum. Tertia vox est, iam, significās tempus futurum, vel præteritum parum distans à pręsenti, nunc: vt dum dicimus iam nos disputasse, vel iam nos disputaturos, significamus actionem disputandi, vt tempore parum distante à præsenti nunc mēsuratam. Quarta vox est, nuper, quæ tempus proximum instanti præsenti etiam denotat, non tamen futurum, sed pręteritum. Quinta vox est, olim, aut quondam, significans tempus præteritum multum distans, à, nunc, præsenti, & tandem, subito, denotat breuissimum tempus, siue sit præteritum, siue præsens, vel futurum.

In secunda parte capitis proponit dubium Aristoteles, An tempori potius tribuenda sit generatio rerum, quam corruptio, nam cum vtraq; fiat in tempore, non videtur vna potius, quam altera ei tribuenda. Nihilominus corruptionem potius ei tribuendam esse asserit, quam generationem, potiusq; dicendum esse tempore res cōsumi, quam renouari. Quod sic probat. Res generabiles, & corruptibiles ita procedunt, vt nūquam cōsistāt, nec in eodē statu permaneāt, ergo id potius eis debit attribui, quod ex perpetuo decursu, & instabilitate eis aduenit; quam quod ex primaria intentione agentium naturalium: sed tandem eis aduenit corruptio, & interitus, ad quem omnia properare experimur; ergo tempore potius corrūpi, & interire dicendum est, quam generari, aut conseruari, licet vtrūque in tempore habeant. Quod non est sic intelligendum, vt tempus sit causa corruptionis earum, aut generationis, nam vtrumque habent à causis naturalibus, generari quidem per se, corrumpi vero per accidens, sed in quantum tempore mensuratur, & subiicitur corruptio earum, & quasi eam affert tempus sua duratione cōtinua, & semper decurrente, à qua vincitur, ac superatur particularis duratio cuiuscunque rei corruptibilis. 12

CAPVT XIIII.

TEX. ARISTOTELIS.

His autem à nobis sic determinatis, manifestum est, &c.

Breuis

Breuis expositio textus.

13 INtentum huius capitis est agere de vnitate temporis, & in eo tria dubia proponit, ac soluit Aristoteles ad rationem, & vnitatem temporis pertinentia, nec eget alia diuisione. Vt dubia proponat, & soluat, præsupponit illud, quod in superioribus docuit, nempe mutationem, & motū in tempore esse, ab eoque mensurari. Quod hoc argumēto probat. Tardius, & velocius sunt in motu, atque etiam prius, & posterius, nam velocior motus est, per quem mobile in minori tempore pertransit maius, vel æquale spatium, & prius, ac posterius in motu accipiuntur respectu, nunc, præsentis, sed tardius, & velocius, atque etiam, nunc, sunt in tempore, vt per se est manifestum; ergo & motus in tempore erit, temporeq; mensurabitur.

Hoc supposito, primum dubium est, quare tempus dicatur esse vbiq; hoc est in terra, in mari, & in omni loco. Et respondet, quia vbique reperitur motus, sed tempus est aliquid eius; ergo etiam reperitur vbique.

Secundū dubium est, an tempus dicatur esse extra animam, vel intellectū, aut solum in intellectu ipso. Et respondet, quod cum tempus sit numerus numeratus partium motus, & anima, vel intellectus sit numerans, non potest esse omnino extra animam, vel intellectum, sed ita saltem ad illum se habet, vt si impossibilis esset intellectus, etiam esset tempus impossibile, quia licet daretur secundum quandam rationem materialem motus, nō tamen, vt numerus motus secundum prius, & posterius, in quo consistit formalis ratio temporis, quia si impossibile est numerantem esse, impossibile quoque erit numerum esse, ita ergo censebitur esse tēpus extra animam, vel intellectum, vt ab eo tanquam à numerante dependeat.

Dubium tertiū est, an tempus sit vnum, vel plura, & ratio dubitandi ex parte vnitatis est, quia tempus est numerus motus, sed constat plures esse motus, cum possint plura corpora simul moueri, diuersis motibus secundum speciem, nempe motu alterationis, augmentationis, & locali; ergo plura erunt tempora, & non vnum. Ex opposita vero parte probat tempus esse vnum, quia licet plura moueantur simul, atque etiam in tempore prçterito, & futuro, sed idem est totum tempus secundum speciem, propter eandem rationem formalem in his partibus repertam: idem est etiam tempus secundum numerum, quia licet partes istæ distinguantur, sed quia copulantur eodem instanti præsenti efficiunt vnum, atque idem numero tempus, quia vnū continuum, & vnum numero idem sunt. Respondet, tempus esse vnum, quia licet plures sint inferiores motus, sed vnus datur superior, & primus, nempe circularis primi orbis, à quo omnes mensurantur, tam cæle stes, quam sublunares; quia primum, & perfectissimum in quolibet genere est mensura cçterorum: quare erit etiam numerus eorum, & consequenter tempus vnicum, quo mensurantur. Probat secundo, quod motus iste primus solum sit tempus, à quo mensurentur cæteri motus, & ideo tempus sit vnicum, ex conditionibus mensuræ, quæ debet esse vna, vniformis, & regularissima, hoc est eodem modo se habens semper, alioqui non poterit certos nos reddere de quantitate mensuratorum, sed con-

conditiones istæ solum concurrunt in motu primi mobilis, nam ex cæteris quidam sunt velociores, & tardiores alii; ergo solus iste erit mensura omnium, & ex consequenti solus iste erit tempus, & ideo vnicum tem-
15 pus. Ad argumentum vero pro opposita parte respondet, plures esse motus, sed cum motus sint quasi res numeratæ respectu temporis, non variatur, nec multiplicatur ex diuersitate eorum tempus, sicut nec variatur numerus ex diuersitate rerum numeratarum, sed idem numerus ternarius est hominum, & equorum formaliter. Ita tempus est idem formaliter, licet varientur motus, quia est numerus formalis eorum.

TRACTATVS PRIOR DE Tempore.

SEX. durationes inuenio apud antiquos, & modernos interpretes Aristotelis in Commentariis horum capitum, & apud scholast. Doctores in 2.d.2. & 1.par. quæstio. 10. æternitatem, quam attribuunt Deo, æuum Angelis, rebusque in corruptibilibus durationem quandam indiuisibilem innominatam, quam multi concedunt substantiis corruptibilibus, æternitatem participatam beatitudini creaturarum, tempus cõtinuum, quod est propria duratio motus; & tandem tempus discretum, quod componitur ex multis operationibus momentaneis Angelorum. Ex his autem durationibus solũ pertinet tempus per se ad nostrum institutum, Sed quia plura disputãt moderni interpretes Aristotelis de cæteris durationibus, ideo aliquid etiam nos de eis dicemus. Propterea in duos tractatus diuidimus materiam hanc de durationibus rerum, prior erit de his, quæ ad tempus pertinent, posterior vero (admodum breuis) de cæteris durationibus.

QVAESTIO I.

An tempus sit uerum ens reale in natura rerum existens.

DIfficile admodum est intellige- 16
re entitatem, & rationem temporis, ita vt dicere possimus, non minus esse incertam rationem, & entitatem eius, quam certa est eius existentia; vt his verbis docuit D. August. 11. lib. de ciuitate Dei cap. 26. *Tempus metior scio; sed non metior futurum, quia nondum est, non metior præsens, quia nullo spatio tenditur, non metior præteritum, quia iam non est, quid ergo metior, an prætereuntia tempora, non præterita, &c.* Propterea prima sententia negat tempus esse ens reale, in natura rerum existens, sed existere in sola imaginatione, vel apprehensione intellectus concipientis transitum mobilis per vnam partem spatii, prius quam per aliam, & ex illo priori, & posteriori tanquam ex præterito, & futuro compo-

componere apud se vnum tempus,
sed nihil eius reale esse, vel in rebus
existere. Ita sentiunt quidam ex an-
tiquioribus philosophis, quos citauit
Albertus Magnus 4. lib. Phys. tract.
3. cap. 3. Probatur primo ratione Ari
stotelis cap. 10. tradita, nam tria con
siderantur in tempore, præteritum,
futurum, & instans præsens; illa qui-
dem tanquam partes, hoc vero tan-
quam indiuisibile eas coniungens,
sed nullum horum est aliquid reale;
ergo neque tempus ex eis cõstās rea
le erit. Probatur minor, quia præte
ritum, & futurum non existunt actu;
ergo non sunt entia realia, & ex cõ
sequenti neque instans, quia si enti-
tas eius est indiuisibilis, qua copulan
tur hæc, non erit realis; cum copula-
ta non sint realia. Præterea, si instās
esset aliquid reale, aut vnum esset
in toto tempore, aut plura; si vnum,
ergo non posset copulare omnes par
tes temporis, sed solum eas, quas pro
17 xime tangit, si vero sint plura instā
tia; ergo vnum succedet alteri, & pro
xime quidem, quia nihil est aliud in
tempore actu existens, quod possit
succedere instanti, tunc ergo multa
erūt instātia immediata, quod repug
nat; cum sint indiuisibilia, & tempus
non erit aliud, quam multitudo instā
tium sibi succedentium, quare nec
erit continuum, nec diuisibile, quia
continuum non componitur ex indi
uisibilibus, ex quibus euidens est ni-
hil diuisibile resultare posse.

Secundo, quia tempus componitur
ex præterito, & futuro, sed hæc non
sunt realia; ergo neque tempus. Pro-
batur minor, nam vel sunt realia, in
quantum præteritum, & futurum, vel
vt præsentia, primum patet esse fal-
sum, quia vt præteritum, & futurum
non existunt actu; ergo non sunt en
tia realia in natura rerum, secundum
vero est impossibile, nā de eo, quod
præsens est, verum est enuntiare,
quod nunc sit; sed de nulla parte tē-
poris verum est vnquam dicere, nūc
est præteritum, vel nunc est futurū;
ergo neque vnquam sunt realiter
præsentia, & ex consequenti, neque
vt præsentia sunt entia realia. Et si
dixeris non esse per se præsentia, sed
per instans copulans vtrunque, ex 18
hoc sequitur nõ esse entia realia per
se, sed per instans, quod est instans
solum esse aliquid reale, non tempus.
Probatur consequentia, quia quod
non est per se præsens, sed per aliud,
non est per se, sed per aliud existens,
nec ens actu. Imo sequitur non esse
verè præteritum, nec verè futurum.
Probatur consequentia, quia non est
vere præteritum, nisi quod verè per
transiuit, neque vere futurum, nisi,
quod verè pertrāsiet, sed non pertrā
sit, nisi quod aliquando est præsens;
ergo cum nunquam sint per se præ
sentia, neque erunt per se præteri-
tum, neque futurum, sed ad summū
ratione instantis, quod patet esse fal
sum.

Secunda opinio asserit tempus es-
se quidem ens reale, non tamen om
nino completum realiter, sed accipe
re complementum ab intellectu il-
lud numerante secundum prius, &
posterius. Ita Comment. 4. lib. Phys.
com. 131. Iandu. quæst. 27. pro qua re
feruntur D. Thom. lectio. vltima ho
rum Commentariorum, & 1. p. quæs.
10. art. 1. Ferra. 1. lib. contra gentes
cap. 19. Capreol. in 2. d. 2. & ibidem
Hispalen. Iauellus 4. lib. Phys. q. 24.
art. 2. & eam sequūtur Conimb. & hac
distinctione explicant. Tempus du- 19
pliciter consideratur: primo, prout
est continua quædam duratio mo-
tus: quo pacto sicut motus non depē
det ab intellectu, sed ante operatio-
nem

nem eius datur, ita etiam tempus. Secundo, prout definitur ab Aristotele; quod sit *numerus motus secundum prius, & posterius*, ab intellectu dependet, eum accipiente pro certis, ac definitis partibus, vt horis, diebus, aut mensibus ad mensurandos ceteros motus, & ideo non est ens reale, sed rationis. Probatur hæc sententia testimonio Aristotelis, qui cap. 14. huius lib. quæsiuit, an tempus dependeret ab anima: & respondit, quod cum sit numerus, necessario dependet à numerante, qui est intellectus, vel anima: vnde si anima non esset, nec daretur numerus, nec daretur tempus; ergo sentit, tempus in secunda consideratione non dari ante operationẽ intellectus, & ideo esse ens rationis. Probatur etiam ratione deducta ex his, quæ docet idem Aristoteles cap. 11. nempe motum non esse numerum numerantem, sed numeratũ: sed non datur numerus numeratus ante operationẽ intellectus actu numerantis; ergo nec datur ante illam tempus, & ex consequenti erit ens rationis, quia nihil reale ponit intellectus in rebus numeratis per actualem numerationem. Secundo, quia duratio motus realiter est continua; ergo non fit discreta, nisi per intellectum distinguentem partes priores, & posteriores eius; nec etiam fit numerus, quia numerus dicit discretionem, quare ab intellectu actu cognoscente habet tempus, quod sit numerus motus, & ideo hoc modo cõsideratum ens rationis est, & hoc est rationem eius complementum accipere ab intellectu.

20 Tertia opinio asserit tempus non solum, vt durationem continuam, sed etiam vt numerum motus secundum prius, & posterius esse ens reale, darique ante operationem intellectus, à quo nullum prorsus complementum accipit. Ita Simplicius 4. lib. Physicorum in digressione de tempore, D. Thom. opus. 44. cap. primo, Albertus Magnus 4. lib. Phys. cap. 3. & 10. Toletus quæst. 15. Pererius 12. lib. de principiis cap. 1. & plures alii, & hæc est probabilior sententia, & magis conformis doctrinæ Aristotelis, & D. Thom. iuxta quam, duabus conclusionibus respondetur quæstioni.

Prima conclusio. Tempus non solum in imaginatione, vel apprehensione datur, sed vere existens in natura rerum. Hæc est contra primam sententiam, non solum repugnantem lumini naturali, sed etiam lumini diuinæ fidei. Probatur primum, quia non solum philosophi omnes Platone, & Aristotele antiquiores, sed hi etiam cum omnibus, qui post ipsos secuti sunt, nec solum sapientes, sed rudes homines de tempore loquuntur tanquam de re aliqua in natura rerum existente: Atque etiam scholastici omnes in 2. d. 2. & 1. par. quæstione 10. Et ratio naturalis efficaciter probat, quia duratio realis non est aliud, quam permanentia rerum in esse reali actuali, & ideo non solum creaturis, se Deo tribuitur, quem philosophi æternum esse cognouerunt, sed euidens est motum successiuum dari in rerum natura, verũque habere esse reale, & realiter durare in eo; ergo habet realem durationem, sed duratio motus est tempus; ergo datur in rerum natura; & non solum in apprehensione intellectus. Nec solum datur motus realis, sed vnus, qui realiter sit altero velocior, vel tardior, magisque, aut minus duret; ergo datur vera, & realis duratio motus, quæ est tempus. Quod vero opposita sententia repugnet etiam

lumini diuinæ fidei. Probatur ex principio Genesis, vbi dicitur. *Deum fecisse luminaria magna in firmamento cæli, vt diuiderent dies, & noctes, & essent in signa, & tempora* Et actuũ primo. *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate.* Merito ergo Parisiensis schola art. 119. erroris eam damnauit.

21 Secunda conclusio. Tempus nullum complementum accipit ab intellectu, sed à parte rei datur ante operationem eius, tanquam verum ens reale, non solum vt continua duratio est, sed etiam, vt numerus motus. Hæc est contra secundam sententiam, cuius veritatem vt intelligamus, duo explicanda sunt de tempore. Primum, quæ sit essentia eius. Secundum, quonam modo ei conueniat esse mensuram motus. Et essentia quidem temporis in eo posita est ab Aristotele, quod sit duratio successiua motus, esse autem durationem successiuam motus, habere ex priori, ac posteriori motus, quia nisi percipiamus, ait, prius, & posterius in motu, non percipimus durationem, vel tempus transiisse, vt dormientibus accidit. Ex quo infert, durationem ex priori, & posteriori motus insurgere; putat igitur non solum continuationem motus inferre durationem, sed in quantum habet partes priores, & posteriores, ita vt vna eius pars prius quam altera fluat, & nisi hoc haberet motus, nullam haberet durationem, etiam si esset fluxus continuus inter duos terminos, à quo, & ad quẽ. Itaque distinctio partium motus secundum prius, & posterius infert durationem: & hæc distinctio quædam, discretio earum est, licet non sit realis diuisio, quia vbi vnum est prius, & aliud posterius, ibi est aliqua ratio multitudinis, & ex consequẽti discretionis, quia multitudo discretionem dicit, talis autẽ discretio partium non est secũdum quantitatem: cum non sit realis separatio, sed secundum qualitatem, quia ratio prioris, & posterioris modus est diuersus earundem partium qualitati similis, & cum secundum hos modos sint distinctæ partes motus, censẽtur esse discretæ, hoc est distinctæ secundum diuersos modos, vel qualitates, reales quidem, quia realiter, & ante operationem intellectus verum est, vnam partem motus prius fluere, quam alteram, & propter hãc discretionem vocauit Aristoteles durationem temporis ex ea insurgentem numerum motus secundũ prius, & posterius, non quidem numerum abstractum à rebus numeratis, qualis esse cẽsentur, duo, tria, aut quatuor, quos ad res diuersas numerandas applicamus, sed numerum numeratum per illũ, sicut tres homines, vel tres lapides, quasi dixerit tempus esse numerum partiũ motus. Nec tamen intelligi debet esse numerum actu numeratum, sed aptitudine, quod est 22 esse numerum numerabilem, in quantum partes motus aptitudinem habent, vt distinguantur, & numerentur ab intellectu, secundum distinctionem, ac discretionem prioris, & posterioris, & hæc numerabilitas cõstituit rationem realem, atque essentialem numeri, vt vidimus in prædicamento quantitatis, non actualis numeratio, quæ nihil ponit in rebus numeratis præter extrinsecam denominationem numeratarum ab actu intellectus numerante; aptitudo vero, vt numerentur, quæ vocatur numerabilitas realis est, & intrinseca in rebus numeratis, nec dependet ab intellectu operante, sed ante operationem eius est, & ita partes motus, vt

vt numerabiles ab intellectu secundum prius, & posterius, inferunt durationem habentem quoque partes priores, & posteriores numerabiles ab intellectu, qua ratione vocatur tēpus. Vnde sequitur tempus quantum ad essentiam nō habere actualē dependentiam ab intellectu, vel operatione eius, sed esse numerum realem numerabilem ab eo, & ideo nullum complementum ab eo accipere.

23 Et ex his intelligitur in duobus decipi secundam opinionem. In primo quidem, quia durationem temporis putat non includere rationē prioris, & posterioris, & ideo nec rationem numeri, quod est expresse contrarium verbis Aristotelis asserētis, nullam durationem inferre motum, nisi in quantum habet partes priores, & posteriores, nec proinde tempus esse durationem successiuam nisi ratione prioris, & posterioris, & cum ex ratione prioris, & posterioris sit numerus, nec habet rationem durationis successiuæ, nisi in quantum est numerus motus secundum prius, & posterius, & hæc est ratio essentialis eius. Vnde sequitur in alio etiam decipi, quia putat rationem numeri in tempore consistere, in eo, quod actu vtatur eo intellectus ad numerandū cæteros motus; cum hoc solum sit extrinsecea denominatio in eo, & purè accidentalis, vt statim ostendemus.

Secundo explicandum est, quonā modo conueniat tempori ratio mensuræ. Duplex est mensura, actiua, & passiua; actiua est, per quam mensuramus alia, vt vlna dicitur mensura actiua panni; passiua vero consistit in eo, quod est ab alio mensurari. Et

24 vtraque diuiditur in actualem, & aptitudinalem. Mensura actiua actualis est, per quam actu mēsuramus aliud, vt eadem vlna, in quantum ea vtimur ad mensurandum pannum, quæ aptitudinalis vocatur, in quantum assumptibilis est ad mensurandum alia. Mensura vero passiua actualis est actu mensurari ab alio, aptitudinalis esse mensurabile ab alio, & hæc solet vocari mensurabilitas, & vtraque mensura actualis nihil reale ponit in rebus, sed solam denominationem extrinsecam, vtraque vero aptitudinalis realis est, & reale aliquid in rebus ponit, nam esse aliquid tale, vt aptum sit assumi ab alio ad mensurādum, aliquid reale est in eo, atque etiam esse aptum, vt ab alio mensuretur. Præterea, mensura actiua, tam actualis, quam aptitudinalis omnium motuum solum conuenit durationi motus primi mobilis, quia ille solus est regularissimus, vniformis, inuariabilis, & semper eodem modo se habens, quæ sunt proprietates mensuræ, vt per eam possimus certos effici de quantitate rei mensuratæ, alii vero motus non habent tales conditiones, sed varii sunt secundum velocitatem, vel tarditatē, & ideo non conuenit eis ratio mensuræ, & propterea Aristoteles solum vocauit tempus durationem primi 25 mobilis, quia hæc sola est mensura omnium motuum, propterea etiam dixit tempus esse vnum, & non plura. Sed ratio mensuræ actualis actiuæ, aut passiuæ nihil reale est in hac duratione cæli, sed extrinseca solum denominatio, vel ens rationis, mensura vero actiua aptitudinalis realis est, & ei conuenit ante operationem intellectus, & est propria eius passio, quia realem habet aptitudinē, vt assumatur ad mensurandum alios motus; & etiam proprium, quem sequitur, si distinguatur ab eo ex natura rei. Si vero sit eadem

entitas cum eo, non poterit esse realis mensura eius, sed solum per intellectum vtrunque distinguentem. Mensura vero passiua aptitudinalis non conuenit durationi cælesti, quia nõ est mensurabilis ab alio, sed solum à se inadęquate per repetitionem alicuius partis propriæ.

Pro solutione argumenti primæ opinionis notandum est, quod sicut ens reale diuiditur in permanens, & successiuum, ita existentia realis, & actualis vtrique communis est, & vtrique enti conuenit iuxta propriã naturam. Vnde sicut ens reale permanẽs habet totum suum esse simul, sic etiam habet simultaneam existentiã: & sicut ens successiuum non habet totum suum esse, aut totam suam entitatem realem simul, sed influxu, ac successione consistentem, eodem modo non habet simultaneam existentiam, sed in fluxu, ac successione positã: & quod de totali ente permanẽte, & successiuo, eorumque existẽtias dicimus, eodem modo intelligendũ est de partibus eorum, quia cum totum componatur ex partibus, eundẽ modũ essendi, eundemq; modum existentiæ habere debent, & cum motus, & tempus entia successiua sint, & partes etiam in successione consistentes habeant, sicut entitas realis eorum non est permanens, nec tota simul, sed in fluxu, & successione cõsistit, eodem modo eorum existentia nec permanens est, nec simultanea, sed in fluxu, & successione consistit, & eadem ratione entitas, & existentia partium, & sicut habent entitatem, & existentiam fluentem, & successiuam, sic etiam præsentiam, ita vt nunquã sit verum dicere de motu & tempore, vel partium eius nũc esse, sed de præsenti fluere, neque nunc transire, sed transire in fluxu, & successione. Ex quibus intelligitur partes temporis per se esse præsentes præsentia successiua, per se esse præteritas, & per se futuras, & nõ solum ratione instantis hæc habere, quamuis instans necessarium sit, vt per illud copulentur, & fiant, vnum tempus continuum, continuumque, atque successiuum fluxum habeant.

Sed de instanti notãdum est secũdo, quod sicut eius entitas realis consistit in indiuisibili, & ideo tota simul est, ita etiam actualis eius existẽtia est tota simul, & quasi permanẽs vtraque vocari potest, non quod permaneat, sicut res aliæ, quæ dicuntur permanentes, quia instans mox desinit, sed quia non habet partes fluentes: permanens vocari potest entitas eius, atque existentia: & ita intelligitur, quod sicut entitas temporis ex diuisibili, & indiuisibili constat suo modo concurrentibus ad compositionem eius, & ex successiuo, & quodammodo permanenti, ita existentia totius temporis communicatur partibus per modum fluentis, ac successiui, instantibus vero quasi per modum permanentis explicatum, & eodem modo habent instantia præsentiam, præteritionem, & futuritionem simultaneam, atq; etiam simultaneum transitum. 26

Ad primum argumentum primæ opinionis neganda est minor, quod partes temporis, & instantia non sint entia realia. Et cum dicitur non existere actu præteritum, & futurum, nec esse actu præsentia per se, distinguendum est; nam præsentia, & existentia permanenti, aut tota simul, verum est, successiua vero, & fluente falsum. Hanc enim non minus actualem habent, quam permanentia, licet non permanentem,

sed

sed influxu, & successione consistentem, & per se quidem existentia, atque præsentia sunt, & non tantum per instans, quia per se fluunt, licet non sine instāti ea copulante, & vnū tempus efficiente fluant. An vero instans vnum sit, vel plura, dicetur quæst. sequenti, vbi etiam explicabitur, quomodo vnum non succedat alteri proxime, sed media parte temporis.

27 Ad secundum neganda est minor, & cum dicitur præteritum, & futurum, vt talia non esse entia realia, verum est sub tali redoplicatione, ex quo non sequitur, non esse realia simpliciter, quia realem entitatem, & existentiam habent, dum realiter sunt præsentia, non quidem præsentia permanenti, vel simultanea, sed successiua, & fluente, qualis est eorum entitas. Et dum rursus additur de eo, quod præsens est, verum esse enuntiare, quod nunc sit, etiam est distinguendum, nam si sit præsens præsentia simultanea, aut tota simul, verum est sic enuntiari posse; si vero successiua, & fluente falsum, quia non est verum, quod sint, nisi quia verum est, quod realiter fluunt, & eodem modo est verum, quod pertranseant per realem fluxum, & ratione realis transitus successiui, atque fluentis, atque etiam realis præsentię eiusdem conditionis dicuntur vere, & realiter præsens, atque futurum.

28 Ad testimonium Aristotelis pro secunda opinione, & ad primum eius argumentum ex eo desumptum, respondeo, Aristotelem dixisse tempus esse numerum, non numerantem, sed numeratum, non quidem secundum actualem numerationem, sed secundum aptitudinalem, quam habet ante operationem intellectus. In quantum partes eius numerabiles sunt ab intellectu secundum prius, & posterius, quare non dependet ab actuali operatione eius, & propterea solum dixit Aristoteles, ita se habere ad animam, quod si illa foret impossibilis, etiam esset impossibile tempus, quod patet nullam dependentiam actualem significare.

Ad secundū distinguendum est antecedens, quod tempus non sit discretū realiter, nam discretione quātitatiua verum est, sed est discretum discretione qualitatiua, inquantum partes eius distinguuntur à parte rei per modos prioris, & posterioris, & ratione huius discretionis efficiunt numerum, quia hoc modo sunt numerabiles ab intellectu, & quia hæc discretio pertinet ad essentiam, ideo per numerum definitum est ab Aristotele: sed non dependet ab intellectu actu numerante, vt expositum est, & ideo non est tempus ens rationis, in quantum numerus motus, nec accipit complementum ab intellectu, sed est ens reale ante operationem eius existens in natura rerum.

QVAESTIO II.

An definitio temporis tradita ab Aristotele bona sit.

MVlti ex philosophis descripserunt tempus, vt Aristoteles cap. 10. huius li. significauit, & testātur Plutarch. li. 1. de placitis philosophorum ca. 21. Galenus in lib. de historia philosophica cap. 34. Simplicius in sua digressione de tempore, & in suis descriptionibus aliquid attigerunt de his, quæ pertinent ad rationem temporis, sed nullus integram

tegram rationem temporis consecutus est, & ideo eorum descriptiones non refero. Solus Aristoteles visus est propriam, & integram rationem eius cognouisse, quam hac definitione explicauit, Tempus est, *numerus motus secundum prius, & posterius.* Satis quidem difficilis, quia tempus adeo difficile cognitu est, vt D. August. 11. lib confess. cap. 14. de se fateatur, quod quamuis sibi cognoscat tẽporis quidditatem, alijs vero eam explicare nesciat, his verbis. *Quid est tempus, si nemo ex me quærat, scio si quærenti explicare velim nescio.* Ideo necesse est eam examinare, vt ab omnibus intelligatur.

29 Notandum igitur est pro explicatione eius, tria esse in tempore. Primum, quod sit duratio successiua, & continua motus, quod habet ex priori, & posteriori eiusdem motus, nam licet consideremus in motu, quod sit via quædam continua, & successiua à termino à quo in terminũ ad quẽ, non percipiemus durationem aliquam eius, quousque percipiamus habere partes priores, & posteriores, vt idem Aristoteles expresse docuit. Et ratio est manifesta, quia, si vna pars prior est, & posterior altera, nõ erunt simul, sed necesse est moram aliquam trahere vtranque, & hæc mora est duratio temporis. Habet secundo tempus, quod possit mensurare motum, in quantum vti potest intellectus quibusdam partibus eius, vt certus reddatur de quantitate motus, vt horis, aut minutis. Et tertium quod habet est, actu mẽsurare mot⁹, si eo actu vtatur intellectus ad mensurandum. Et ex his tribus, secundũ, & tertium præsupponunt primum, quia prius est tempus esse durationem motus secundum prius, & posterius, quam aptum esse ad mensurandum eundem motum; & quia talis duratio est, talem habet aptitudinem; & consequenter est prius, quam esse actualem mensuram. Tertium etiam præsupponit secundum, quia prius est tempus esse aptum ad mensurandum, quam actu mensurare. Ex his etiam tribus, primum est, quod primo intelligimus in tempore, & ideo pertinet ad essentiam eius. Secundum est quasi propria passio, & 30 tertiũ accidens commune, & extrinsecum, quia potest adesse, & ab esse tempori, salua eius essentia, vt cõstat quando eo non vtitur intellectus ad mensurandum, & nihil reale in eo ponit, quod sit actualis mensura, sed solam denominationem extrinsecam. Secũdum etiam, atque tertium solum conueniunt simpliciter durationi primi motus, quia sola illa habet conditiones ad mensuram requisitas, cæteris vero durationibus aliorum motuum ad summum potest conuenire impropria quadam ratione, & imperfectissima, per quandam attributionem ad illam, à qua mensurantur omnes. Ex quo intellitur, aptitudinem ad mensurandum non esse communem proprietatem ex duratione procedentem sub ratione communi durationis, sed particularem ex tali duratione vniformi, & regulari, atque eodem modo se habente semper, quod est non esse proprietatem specificam durationis, vel temporis, sed indiuidualem talis durationis. Et propter hanc proprietatem mensuræ indiuidualem asseruit Aristoteles illam solam durationem esse tempus, quasi per anthonomasiam, & propterea, licet definitio temporis omni durationi conueniat (vt verba iacent) eam tamen soli durationi cælesti accommodauit Aristoteles, vt ex verbis, atque con-

contextu huius capitis intelligitur.

31 Propterea dubitatum est ab expositoribus, secundum quam ex his tribus rationibus definitum sit tempus ab Aristotele. Et prima opinio asserit secundum tertiam rationem tātum fuisse definitum, nempe, vt intellectus eo vtitur secūdum certas quasdam eius partes multiplicatas ad mēsurandum alios motus, vt horis, aut minutis. Quod est explicatum esse sub ratione mensuræ actualis aliorum motuum. Vnde sensus definitionis est, tempus est numerus, idest mēsura motus, secundum prius, & posterius, & quia hæc ratio mensuræ actualis nihil reale ponit in eo, sed solam denominationem extrinsecam, vel solam relationem rationis mensuræ intellectualis, ideo asserit, tempus, vt definitur ab Aristotele, non esse ens reale, sed rationis. Ita comment. 4. lib. Phys. comm. 102. & 103. quem secuntur Conimb. cap. 14. huius lib. quæst. 1. artic. 2. Probant testimonio Aristotelis cap. 11. vbi, ita ait. *Signum est autem plus enim, & minus indicamus numero, motum autem plurem, & minorem tempore, numerus itaque quidam tempus est.* Quibus verbis tempus esse numerum motus per mensuram exponit. Et ratione probatur primo, quia numerus dicit discretionem, sed tempus non est discretum realiter, ergo non potest sumi pro numero, vt dicit realem discretionē, sed solum factam per intellectum diuidentem tempus in certas quasdam partes ad mensurādum motus, quod est sumi numerum pro mensura. Secundo probari potest, quia non videtur tempus posse definiri essentialiter tali definitione, nā vel per prius,

32 & posterius intelliguntur partes motus priores, & posteriores, vel partes temporis, in quantum causantur ex partibus motus, nō primum, quia si ita intelligantur, non erit tempus aliud, quam motus secundum partes priores, & posteriores consideratus, & ideo sicut motus est incompletū quid, & non prædicamentale, sed ad post prædicamenta reiiciendum inter modos rerum, & sicut motus est quantum per accidens, ita etiam tempus, & vtrunque patet esse falsum apud nos, qui cum communi sententia tempus in prædicamento quantitatis collocamus, & alia ratione in prædicamento quando. Si vero intelligantur secundo modo, non poterit esse definitio essentialis; quia partes priores, & posteriores temporis sunt integrantes, partes integrantes non sunt de essentia rei, ergo per illas nō potest definiri essentialiter. Præterea, partes priores, & posteriores temporis sunt distinctæ; ergo copulantur diuersis instantibus, sed non possunt esse diuersa instantia in tempore apud Aristotelem, expresse asserentem, quod vnicum sit cap. 11. huius libri textu. 104. ergo non definiuit tempus, vt durationem successiuam, sed vt mensuram omnium motuum.

Secūda opinio tenet Aristotelem non definiisse tempus, vt mensuram motuum, & propterea non sumpsisse numerum in definitione pro mensura, sed pro discretione partium motus secundum prius, & posterius, in quo consistit ratio durationis essentialis tempori, & ita definitionem essentialem esse. Ita D. Thom. opusc. de tempore capite 2. Pererius lib. 12. capite 2. Toletus quæstione 12. huius libri. Et est communis sententia modernorum, & vera, ita vt opposita non possit defendi in doctrina Aristotelis. Probatur 33

hoc secundum, quia Aristoteles capite 11. huius libri dum definitionem à se assignatam exponeret, ait tempus non esse numerum, quo numeramus, sed qui numeratur; ergo non accipit numerum pro mensura actiua aliorum, neque tempus sub tali ratione definiuit. Probatur consequentia, quia numerus, quo mensuramus alia, numerans est, non numeratus; numerus vero numeratus solam discretionem significat rerũ numeratarum, vt lapidum, vel hominum; ergo non potest apud Aristotelem sumi numerus in definitione pro numerante, vel mensurante alia, sed pro discretione partium priorũ, & posteriorum motus numerum numeratum constituentium. Nec potest definiri tempus ab Aristotele pro mensura motus, sed pro numero partium eius secundum prius, & posterius, in quo consistit essentialis ratio durationis, & temporis.

34 Sed ratione probatur, quia esse mensuram actiuam actualem, nec pertinet ad essentiam temporis, nec est propria passio eius, nec aliquid reale, vt fatetur opposita sententia; sed commune accidens; ergo Aristoteles per suam definitionem, nec essentiam temporis, nec aliquam eius proprietatem, sed solum aliquod accidens commune, quod ei non conuenit, nisi per operationem intellectus explicuisset, quod certe non esset explicare naturam temporis, vt per se patet, non est ergo sustinenda opposita sententia. Sed dicendum est, propriam eius essentiam explicasse, & ideo numerum non pro mensura, sed pro discretione partium motus numeratarum accepisse, in qua consistit essentialis ratio durationis, & temporis.

Vt autem melius intelligatur nostra sententia, & argumenta opposita commodius soluantur, triplicem extensionem distinguere debemus in motu. Primam, quam habet à mobili, vel subiecto, sicut reliqua accidentia, nam alia pars motus est in capite, alia in pede. Secundam, quam habet à forma, vel termino, qui per eum acquiritur, vt à latitudine graduali qualitatis, si sit alteratio; vel ab extensione spatii, si sit motus localis, & hanc extensionem habet, vt est via, atque tendentia successiua, & continua ab vno termino in alterum. Tertia tandem extensio eius est, in quantum habet partes priores, & posteriores morã trahentes, quod est extensas esse secundum durationem, & hanc extensionem habent à tempore, quod est duratio earum, & omnes istæ extensiones conueniũt motui per accidens, quia omnes habet communicatas ab alio, primam à subiecto, secundam à termino, & tertiam à tempore. Tempus vero habet extensionem partium intrinsecam, quia diuerso modo eam accipit à motu, ac motus ab eo: duratio enim causatur à mobili medio motu, non vt causa, sed, vt causatione, & ideo sicut non habet esse ab eo formaliter, nec tanquam à causa efficiente, sed tanquam à via, & tendentia successiua habente partes priores, & posteriores, ita non sumit ab eo extensionem formaliter, sicut sumit ab eo motus, sed habet à se formaliter, quamuis effectiue eam recipiat à mobili, & à motu tanquam à causatione. Et ex hoc intelligitur, tempus esse quantum per se, licet motus sit quantus per accidens, & tempus esse ens completum, & prædicamentale, licet motus sit incõpletum quid, non pertinens ad prædicamentum, sed

ſed ad poſt prædicamenta tanquam modus.

36 Ad teſtimonium Ariſt. reſpondeo, numerum explicaſſe à poſteriori per menſuram, non tamen accepiſſe, niſi pro diſcretione partium ſecundum prius, & poſterius, in qua conſiſtit eſſentialis ratio durationis, & temporis. Ad primum argumentum diſtinguenda eſt minor de diſcretione reali quantitatiua, vel ſecundum diuerſos modos prioris, & poſterioris, quæ poteſt appellari, diſcretio ſecundum qualitatem; & de prima verum eſt, quod partes temporis non ſint realiter diſcretæ; de ſecũda vero falſum, nam cum diſtinguantur realiter per rationem prioris, & poſterioris, realiter etiã cẽſẽtur diſcretæ, queadmodũ diſcretæ eſſent partes corporis, diſcretione qualitatis, quarũ vna eſt alba, alia nigra, quamuis eſſent continuæ ſecundum quantitatem, & hãc diſcretionem prioris, & poſterioris habent partes motus ſine dependentia ab intellectu actu operante, quãuis non ſine ordine ad illum potentem eas numerare: vnde numerum realem ſuo modo efficiunt, non quãtitatiuum, ſed ſecundum qualitatem, vt expoſitum eſt. Ad ſecundũ reſpõdeo, per prius, & poſterius in definitione intelligi partes motus priores,

37 & poſteriores, ex quibus cauſatur duratio temporis modo iam explicato. Et dum dicitur tẽpus non eſſe aliud, quam partes motus, diſtinguendum eſt conſequens, nam ſi intelligatur, non eſſe aliud formaliter, falſum eſt; ſi vero non eſſe aliud cauſaliter, verũ, quia mediis partibus motus prioribus, & poſterioribus cauſantur partes priores, & poſteriores durationis, ex quibus formaliter cõſtat tempus, quod per partes motus priores, & poſteriores definitur. An vero realiter diſtinguantur tempus, & partes eius à motu, & eius partibus, vel ſola ratione formali, poſtea examinabitur. Definitur ergo tempus per partes motus, potiusquam per proprias, tãquam per notiores, & ex quibus melius intelligitur natura temporis: nec tamẽ ideo definit eſſe quidditatiua definitio, quia tempus intrinſecum ordinẽ dicit ad motum, qui non poteſt explicari, niſi per partes eius priores, & poſteriores, quæ licet ſint integrantes, & ideo non ſint eſſentiales, continuis tamen, qualia ſunt tẽpus, & motus eſſentialis eſt ordo ad partes integrantes, & ideo per eas definiuntur, non tanquam per quid eſſentiale, ſed tanquam id, per quod eſſentia intelligitur, & explicatur.

Dubium de inſtanti, an unum ſit, uel plura in toto tempore.

VLtimũ, quod in eodẽ arg. dicitur, petit, an vnũ ſit, nunc, vel momentũ, aut inſtans (pro eodem, namque accipiuntur tria hæc) in toto tempore, vel plura. Et quod vnum ſit, videtur aſſerere Ariſt. cap. 11. huius lib. tex. 24. vbi cõparat nũc reſpectu temporis, cum mobili reſpectu motus, ſed mobile eſt idem in toto motu; ergo inſtans erit idem in toto tempore ex mente Ariſt. Dicendũ tamen eſt plura eſſe, ſicut indiuiſibilia cuiuſlibet alterius continui plura ſunt. Et hæc eſt expreſſa ſententia Ariſt. cap. 12. textu 100. vbi ſic ait. *Tempus vero numerus eſt, non, quo numeramus, ſed qui numeratur, quod quid prioris, & poſterioris ratione, aliud ſemper, & aliud, quam eſſe accidit quoniam & momenta alia ſunt, & alia.* Et ratione probatur primo, quia tempus continuum eſt; ergo diuiſibile in partes realiter 38

distinctas, sicut linea, vel superficies, sed partes temporis copulantur instanti indiuisibili ergo diuersæ partes reales, copulabuntur diuersis instantibus. Probatur consequentia, quia repugnat idem indiuisibile copulare partes realiter diuersas. Secundo, quia si vnum esset instans in toto tempore, cum tempus fluat semper, illud idem indiuisibile permaneret immobile, alioqui non posset omnes partes fluentes continuare, permanere autem pugnat cum natura eiusdem instantis, quod mox extinguitur; ergo pugnat cum natura temporis fluente vnicum tantũ esse instans.

39 Testimonium Aristotelis, ex quo deducitur argumentum pro opposita parte, diuersis modis exponitur à diuersis, quibus ommissis respondeo. Aristotelem non sumere, nunc, dum illud comparat cum mobili, pro instãti aliquo temporis copulante partes eius, sed pro duratione correspondente eidem mobili secundum substantiam, quæ indiuisibilis est, & tota simul, sicut instans temporis; habet tamen esse permanens, sicut substantia, cuius est duratio. Hanc igitur per, nunc, significata comparat cum mobili in hoc, quod sicut mobile idem permanens in motu fluit per spatium, & ex fluxu eius relinquitur successio continuata motus, ita duratio eius indiuisibilis eadem permanens fluit per partes priores, & posteriores totius motus, & ex fluxu eius relinquitur duratio continuata, habente partes priores, & posteriores copulatas instãtibus, eo modo, quo imaginatione apprehendunt Mathematici, ex ductu pũcti per planitiem relinqui vestigium continuum, & diuisibile secundum longitudinem continuatam punctis. Itaque non loquitur Aristoteles de, nunc, pro instanti temporis, dum asserit idem fluere per totum tempus, sed de duratione indiuisibili mobili propria, & instanti temporis valde simili, nam de eodem instanti, quo copulantur partes temporis expresse docuisse vidimus, non vnum, sed plura esse in tempore.

QVAESTIO III.

An unum sit tempus, vel plura.

DVplex est vnitas, numerica, & specifica, & de vtraque procedit quæstio: cuius sensus est, an tempus sit vnum numero, atque etiam specie vnum, & prius de vnitate numerica agendum est, deinde de vnitate specifica. 40

De unitate numerica temporis.

ET circa vnitatem numericam, duplex est opinio. Prima asserit, tempus esse vnum numero. Ita Commenta. 4. lib. Physic. com. 132. & ibidem Alexander, Albertus Magnus capit. vltimo eiusdem libri ad finem. Ferrar. quæstione vltima, Sotus quæsti. 4. D. Thom. lectione vltima, & prima part. quæst. 10. art. 6. Duran. in 2. dist. 2. quæstu. 2. & probatur testimoniis Aristotelis cap. 10. 13. & 14. huius libr. Quibus locis agens de vnitate temporis docet esse vnum, quamuis plures sint motus. Præterea in solo motu primi mobilis ponit durationem temporis, qui cum sit vnus numero, vnum etiam numero erit tempus ex mente illius. Probatur etiam ratione, quia ad tempus pertinet esse mensuram motuum, vt docet Aristoteles ipse, & concedunt omnes, sed ratio mensuræ

furæ vni tantum durationi vniformi & regulari, atque eodem modo se habenti semper conuenit, quæ est duratio primi motus; ergo vnum numero erit tempus, sicut primus motus, cuius duratio est vnitatem numericam habet.

41 Secunda opinio plura ponit tēpora secundum numerum iuxta pluralitatem numericam motuum, & omnino docet tot esse tēpora numero distincta, quot sunt motus numero diuersi, non solum cælorū sed inferiorum corporum, nec solū locales, sed alterationis, & augmentationis. Ita Themist. & Simp. super tex. 132. huius lib. Iandu. 4. lib. Physi. q. 22. Greg. in 2. d. 2. quæst. 1. & cum eo cæteri Nominales. Et eandem sequitur expresse D. Augu. 11 lib. confes. cap. 32. his verbis. *Audiui a quodam homine docto, quod Solis ac Lunæ ac Syderum motus ipsa sint tempora & anni, cur enim non potius omnium corporum motus sit tempora: an vero si cessarent cœli lumina, & moueretur rota figuli, non esset tempus, &c.* Probatur testimonio Arist. cap. 10. huius lib. vbi cum quæsisset, an tempus sit vbique, respōdit vbique esse, quia vbique est aliquis motus, sed constat motū cæli non esse vbique; ergo sentit Arist. non eum tantum esse tēpus, sed etiā durationes aliorum motuū: & cap. 13. & 14. vbi docet nō esse plura tempora, sed vnum, vtitur exemplo numeri dicens septem equos distinctos esse à septem hominibus, & tamen non plures numeros, nec plures septenarios efficere, sed vnum. Ex quo tale argume. sumitur. Sicut se habent septem homines, & septem æqui ad numerum, ita plures motus ad tēpus: sed illi efficiunt plures septenarios numero distinctos, licet sub codē numero septenario secūdū speciem comprehendantur; ergo plures etiam motus efficient plura tempora numero distincta, licet comprehēdantur sub eodem tempore secundū speciem. Secundo, probatur ex definitione tēporis, nam quilibet motus habet partes priores, & posteriores, non minus, quam motus cęli; ergo sicut partes priores, & posteriores illius motus inferunt durationem, quæ est numerus motus secundū prius, & posterius, & ideo est tēpus, ita partes priores, & posteriores cuiusque motus inferent durationem, quæ sit numerus eius secundum prius, & posterius, & ex consequenti, quæ sit tempus, quare tot erunt durationes, quot motus, & tot etiā tempora. Quod præsertim verum esse probaretur, si cessaret motus cælorum, & mouerentur corpora sublunaria, quorū motus propriam, & formalem haberent durationē, non minus, quā eam habet motus cælorum, sed duratio motus est tempus; ergo alia darentur tempora, præter durationē motus cæli, & eadem dabuntur modo, quare non erit vnum numero tempus, sed plura. 42

Nostra sentētia duo asserit. Primū, si tempus consideretur secundū essentialia, non est vnum numero, sed tot sunt tempora numero distincta, quot motus. Hoc probant efficaciter arg. secundæ opinionis, quæ hoc modo intellecta vera est. Secundū, si tēpus accipiatur secundū rationē mensuræ, vnū numero est simpliciter loquēdo, licet secūdū quid tot etiā sint tēpora sub consideratione hac, quot motus. Pro cuius explicatione notandum est, quod proprietates mensuræ perfectissime conueniunt motui primi mobilis, qui regularissimus est, codē modo semper se habens: cum tamē motus sublunarium corporū modo sint veloces, modo tardi, ita vt vnus, & idem secundum diuersas partes. 43

tes hanc variationem patiatur. Est etiam motus ille perquam breuissimus, quod maxime pertinet ad rationẽ mensuræ, & propterea motus orbium inferiorũ, qui tardissimi sunt, non sunt ad mensuram accommodati, sed nec omnino vniformes, nam cum rapiatur à primo mobili, raptus ipse nonnullam etiam variationẽ circa eos causat. Deinde frequentior vsus temporis est apud omnes pro mẽsura aliorum motuum, & ideo frequẽtius etiam accipitur secundum rationem mensuræ, quam secundum essentialem: & quia ratio mensuræ illi soli motui conuenit simpliciter, ita vt ab eo mensurentur, nõ solum cæteri motus, sed durationes eorum, sola eius duratio in communi modo loquendi, quasi per anthonomasiam dicitur tẽpus: & in hoc sensu verum est vnicũ dumtaxat esse tempus, vt asserit prima opinio, quæ in hoc sensu intelligitur ab eisdẽ auctoribus, in quo etiã intelliguntur testimonia Aristo. pro eadem opinione adducta.

44 Et si dicas mensuram saltem pro aptitudinali esse propriam passionẽ temporis, sed hæc solum cõuenit simpliciter motui primi mobilis; ergo etiam essentia temporis simpliciter ei soli conuenier, quare non solum sub ratione mensuræ vnicum erit tempus, sed etiam sub ratione essentiali numeri, quod est contra primum dictum nostræ sententiæ. Respondeo mensuram passiuam, quę est mensurabilitas, esse propriam passionẽ specificam temporis, & ideo omnibus durationibus conuenire, quia omnes sunt immensurabiles ab aliis, vel suis saltem partibus, aut aliqua earũ multiplicata mensurari possunt, atque etiam à posteriori per motum, vt docuit Arist. mensura vero actiua simpliciter sumpta proprietas indiuidua lis est primi motus, non specifica, & ideo licet soli huic motui conueniat, non sequitur essentiam temporis ei soli conuenire simpliciter. Et hæc doctrina soluit argum. primæ opinionis.

De unitate specifica temporis.

Ex dictis circa vnitatem numericam temporis difficilis efficitur vnitas specifica eius, nam si tempora multiplicantur secundum diuersitatem motuum, cum constet motus specie distingui, nempe alterationem, augmentationem, & motũ localem, distinguentur etiam specie tempora, imo etiam inter motus locales cælestium corporum, & sublunarium probabile est dari differentiam specificam, vt inter eos, qui fiũt ab Occidente in Orientem, & eum qui fit ab Oriente in Occidentẽ, atq; etiam inter motus sursum, & deorsum; ergo durationes horum motuũ distinguentur specie. Pręterea in Angelis dantur operationes successiuę, per quas successiue applicant suam virtutem ad mouendum corpora, & in nobis, per quam successiue intendimus virtutes, & operationes istæ sunt spirituales, cum pertineant ad intellectum, & voluntatem; ergo correspondent eis durationes successiuę spirituales secundum partes priores, & posteriores, quas licet non habeãt secundum substantiam, vel quantitatem, quia spiritualia cõsistunt in indiuisibili: habent tamen secundum gradus intensionis in ordine ad esse tuum, vel secundum modum applicationis ad corpora, sed spirituales istæ operationes distinguntur specie à motibus corporum; ergo durationes eis correspondentes (quæ sunt tẽpora) specie distinguentur. Secundo, quia si durationes diuersorũ motuũ non

non distinguntur specie, sed solo numero, dabūtur multa accidentia solo numero distincta simul in eodē subiecto, cum contingat idem corpus simul moueri diuersis motibus secundum speciem, vt alteratione, augmentatione, & motu locali, sed consequēs est falsum; ergo falsum est etiam, quod tempora non distinguātur specie.

46 Ex opposita vero parte videtur eiusdem esse speciei omnia tempora. Primo, quia Aristo. materialiter tātum distinguit tempora per diuersos motus, sicut materialiter distingūtur numeri, per diuersas res materiales, quæ numerantur, vt vidimus, sed distinctio materialis non potest esse specifica; ergo nec tempora distinguentur specie ex mente illius. Secūdo, quia duratio nō sequitur motum secundum rationem specificam alterationis, vel motus localis; nec secundum, quod ad hūc, vel illum terminū specie distinctum tendit per eum mobile, sed secū. dum communem rationem prioris, & posterioris, per quam euidens est, non distingui specie, sed potius conuenire; ergo nec durationes consequentes eos sub hac ratione poterunt distingui specie.

47 Nostra sententia duo asserit. Primū, omnes durationes corporeorum motuum esse eiusdem speciei. Hoc probant efficaciter argum. secundæ partis; quorum efficacitatem explico hoc exemplo. Quantitas sequitur naturam corporum, non sub rationē speciali, per quam distinguntur; sed sub ratione communi, qua capacia sunt trinæ dimēsionis: & quia capacitas hæc eiusdem rationis est in omnibus corporibus, quantitas etiā est eiusdem speciei in omnibus, & solo numero distincta, sed eodem modo duratio sequitur motum secundum quod habet partes priores, & posteriores: quæ ratio eiusdem prorsus cō ditionis est in omnibus motibus; ergo duratio ipsa, quæ est tēpus, eiusdem erit specie. Secundo dicimus, durationem successiuam spiritualē specie distingui à corporeis, propter diuersum modum essendi, quem habēt spiritualia, non solum sub ratione cō muni, sed sub ratione prioris, & posterioris, nam operationes rerum spiritualium partibus carent formaliter, & solum habent gradus quosdā intensionis ex diuerso modo, quo applicatur virtus indiuisibilis agentis ad operandum, aut mouendum aliud eminenter eos continens; ergo etiam ex modo prioris, & posterioris diuersæ sunt à motibus corporum, quare duratio eas consequens, diuersæ speciei erit.

Ad primum argume. affirmatiuæ partis distinguendum est antecedēs, nam durationes non multiplicantur pro diuersitate specifica motus, sicut nec eos secūtur, vt specie distinctos, sed vt conueniunt in eadem ratione atoma prioris, & posterioris, sed solū multiplicantur pro multiplicatione eorum numerica, & ideo solo numero distinguntur, non specie. Aliud vero, quod in eodem argum. dicitur de operationibus Angelorū, non est contra nostram sententiam, sed potius probat secundum, quod asserit. 48

Ad secundum distinguendum est consequens, quia subiectum durationis, aut temporis duplex est, proximum, & remotum: proximū est motus, quem sequitur: remotum vero mobile ipsum, cui inhæret motus, & cum vnum motum tantum sequatur vnica duratio ei inhærens, tanquam proximo subiecto, vnicum tantū est accidens numero in vno subiecto proximo; in subiecto vero remoto plura

plura sunt, etiam solo numero distincta, sed hoc nullum est inconueniēs.

QVAESTIO IIII.

An tempus distinguatur realiter a motu, & quæcunque alia duratio creata a re durante.

(:)

49 DVratio conuenit rebus ratione existentię actualis, quam habēt in rerum natura: & cū actualis existentia omnibus sit cōmunis, siue substantiæ sint, vel accidentia, & siue substantiæ sint, vel accidentia corporea, aut spiritualia, ideo cōmunis est difficultas de omnib', an duratio cuicunque propria sit entitas realis distincta à propria eius existētia actuali, vt quum ab actuali existētia Angeli, duratio propria substantiæ corporeæ ab eius existentia, duratio etiam accidentiū ab eorū existentia, & cum tempus sit duratio motus, an distinguatur realiter ab ea, vel sola ratione.

Prima opinio nō ponit distinctionem realem inter durationem, & existentiam rei, & ideo neq; inter tēpus, & existentiā motus, sed solum rationis ratiocinatæ habentis fundamētum in re. Ita Scotus in 2. d. 2. quæst. 2. & quodlib. 6. Basolius eadem dist. quæst. 1. Gabr. Greg. & Ocham. q. 10. P. Pererius lib. 12. cap. 1. & cap. 5. P. Suarius Tom. 2, Metaph. disput. 50. sect. 1. num. 5. & sect. 9, num. 1. qui de omni duratione vniuersaliter loquuntur, sed de solo tempore idem sentiunt Duran. in 2. dist. 2. quæst. 3. numer. 14. Caietan. 1. part. quæst. 10. art. 5. & 6. Tolet. quæst. 11. huius libri. Probatur primo de omni duratione, quia duratio rei non est aliud, quam permanentia in esse, vel continuatio eiusdem esse, sed permanentia in esse non est aliud esse, vel 50
alia entitas distincta ab eodem esse, sed quasi idem esse, vt continuatum; ergo non est distincta realiter ab actuali existentia rei durantis. Probatur minor simul cum consequentia, ex creatione, & conseruatione cuiuscunque rei creatæ, de quibus tenet communis sententia non esse actiones realiter distinctas, sed sola ratione, ex eo, quod creatio terminatur ad esse rei; conseruatio vero non est aliud, quam continuatio eiusdē esse; ergo idem est iudicandum de existētia rei, & eius duratione. Secundo, quia vniuersaliter verum est nō distingui realiter ea, quæ separari non possunt, etiam per potentiā Dei absolutam, & eo ipso, quod separari possunt, realiter distingui, sed nec res actu existens extra causas potest separari à propria duratione, nec propria duratio ab ea; ergo non distinguuntur realiter. Et duæ istæ rationes, etiam probant de tempore respectu motus.

Sed probatur specialiter de illo testimonio Arist. & alia ratione. Aris. 51
enim 4. li. Phys. tex. 58. his verbis asserit, nō distingui tempus realiter à motu. *Est autem prius, & posterius ipsorum in motu, id quidem, quod est, motus est, esse tamen ipsi alterum, & non motus.* Ratione vero, quia tempus est numerus motus, nō numerans, sed numeratus, sed numerus numeratus non est alia entitas realis à rebus numeratis, sed solū addit supra illas ordinē prioris, & posterioris, vt numerus ternarius lapidū, non est res alia ab ipsis, sed tres ipsi lapides, vt numerabiles secundū prius, & posterius; ergo nec tempus erit alia entitas realis, pręter partes motus, vt numerabiles secundum prius, & posterius.

Secun-

Secunda opinio distinguit tempus, & quamlibet durationem rei creatæ ab actuali existētia eius, distinctione reali, non quidem qua distinguitur vna res ab alia, sed qua distinguitur modus à re, quæ distinctio solet vocari ex natura rei: ita vt tempus sit entitas realis modalis distincta ab actuali existentia rerum. Ita Rich. in 2. d. 2. art. 1. quæst. 2. cōcl. 3. Maior. quæst. 2. Argent. q. 1. art. 1. Henrri. quodlib. 3. quæst. 11. Iauel. q. 10. huius lib. atque etiam Conimb cap. 14. quæst. 14. art. 1. & 2. & Sotus quæst. 4. cōcl. 3. & 4. qui fatētur distingui ante operationem intellectus, quamuis negare videantur distinctionē realem, aut ex natura rei in quo non video, quonam modo sibi consentire possint auctores isti. Ita etiam videtur sentire D. Thom. in 2. d. 4. quæst. 1. ar. 2. & 1. part. quæst. 10. ar. 6. vbi nō solum de tempore, sed de æuo Angelorum docet distingui ab Angelis, & motu tanquam mensura à rebus mensuratis, & tanquā accidentia à propriis

52 subiectis, & hæc sententia videtur nobis probabilior.

Probatur primo vniuersaliter de omni duratione, quia duratio rei præsupponit actualem existentiam eius, quam habet ex vi suæ productionis extra causas, atque etiā permanentiā vel continuationem in ea, quæ est cōseruatio eius; ergo est accidens reale rei durantis. Probatur consequentia, quia nulla res creata durat per suam substantiam, sed solus Deus. Durat igitur per aliquod accidēs reale. Probatur iterum consequentia, quia ante operationem intellectus durat, & ideo realiter durat, non per suā substantiam; ergo per realem durationē rei accidentalem: itaque duratio est accidens reale substantiæ durantis, sed repugnat accidens reale esse eandem entitatem cum substantia; ergo repugnat durationem esse idē realiter cum substantia rei durantis. Probatur minor, quia substantia est entitas realis per se; accidens vero entitas realiter inhærens substantiæ; ergo sunt entitates distinctæ, alioqui eadem entitas esset per se realiter, & inhæreret realiter alteri, & eadē entitas realis inhæreret realiter sibi ipsi, & vtrumque est aperte falsum. Nec soluitur hoc argumentum, si dicatur sufficere distinctionem rationis, vt accidens, vt sic distinctum ab intellectu dicatur inhærere substantiæ. Quia duratio rei datur ante operationē intellectus, & ante illam dicitur res durare, & realiter durare; & duratio est accidēs, & reale accidens; ergo ante operationem intellectus datur entitas realis substantiæ, & durationis, & illa est per se, & hæc in alio; ergo inhæret ante operationem intellectus: vel dicendum est ante illam esse eandem entitatem per se, & in alio, quę falsa sunt, quare non possunt argum. soluere.

Secundo probatur ex attributis Diuinis, quæ in doctrina D. Thom. communiter in schola recepta, non distinguuntur ex natura rei inter sese, & ab essentia, aut esse Diuino, sed solum distinctione rationis ratiocinatæ habente fundamentum in reipsa, hoc est in eisdem Diuinis attributis, non vt sunt in Deo ipso, sed vt comparantur ad creaturas: in quibus inueniūtur eadē distincta realiter. Gratia exempli, sapientiā, & potentiā distinguimus in Deo inter se, & ab esse Diuino, quia fūdamentū reperimus nō in Deo ipso, in se quidē simplicissimo, sed in creaturis, in quibus potētia eadē, & sapiētia inueniūtur realiter distinctę, sed ęternitas est 53

vnum

vnum ex attributis Diuinis sic distinctũ à Diuino esse, non vt est in se, sed cõparatũ ad creaturas, in quibus similia reperiuntur distincta, sed similia nõ possunt esse alia, nisi duratio creata, & esse creatum, cuius est; ergo hęc distinguntur realiter in creaturis, vel illa non possunt distingui ratione ratiocinata in Deo.

54 Probatur autem specialiter de tẽpore, quod distinguatur à motu ratione deducta ex quodam testimonio Arist. 4. lib. Phys. cap. 11. vbi non solum asserit tempus non esse motũ, sed probat hac ratione. Motus est tardus, aut velox, sed tardum esse, aut velox non potest conuenire tempori; ergo distincta sunt. Probat minorem, motus dicitur tardus, aut velox, quia in minori, vel maiori tempore fit per idem spatium; ergo tarditas, aut velocitas eius sumitur ex tempore, quare non potest tempori conuenire, cũ nec à seipso sumi possit, ex quibus ita arguo. Motus est velox, vel tardus realiter, & ante operationem intellectus, & non tempus, sed tarditas, & velocitas sunt modi reales eius, qui non conueniunt realiter tempori; ergo distinguntur realiter: quemadmodum, si vna qualitas intenditur, aut remittitur realiter, & non alia, euidenter ex eo colligitur esse realiter distinctas. Et confirmari potest, atque explicari simul hoc modo. Quęcunque ita se habent, vt realem variationem patiatur vnum, & non aliud, distinguuntur ex natura rei, sed ita se habent tempus, & motus; ergo ex natura rei distinguntur. Probo minorem, quia si duo motus fiant per idem spatium, etiam si vnus sit velocior altero, habent eandem extensionem, & tamen inæqualis est duratio vtriusque. Et rursus si vnus fiat per spatium maius, sed velocior sit, habebunt æqualem durationem, & tamen inæqualem extensionẽ, sicut inæqualis est extẽsio spatii, à quo extenduntur; ergo necesse est distingui ex natura rei; cum vera sint hæc ante operationem intellectus, & sine dependentia ab illa.

Ad primum argum. distinguenda est maior, quod duratio nõ sit aliud, quam permanentia in esse, nam permanentia in esse dupliciter sumi potest. Primo, pro actuali dependentia substantiali ab agente non interrupta: in qua acceptione idem est, ac cõseruatio rei, quam sequitur duratio; quare alio modo sumitur pro continuata dependentia accidentali, quæ ex continuata substantiali sequitur, & hæc conuertitur cum duratione, & causatur à permanentia inesse per dependentiam substantialem continuatam; & propterea distinguitur realiter ab illa. Et ratio huius distinctionis est, quia sicut creatura nõ durat per suam substantiam, nec per suum esse, sed solus Deus: ita nec durat formaliter per dependentiã substantialem à Deo, sed per accidentalem ab ea causatam. De prima igitur permanentia inesse falsa est maior, quod duratio non sit aliud, quã permanentia inesse, alioqui duratio esset realiter conseruatio rei, quod est falsum, vera autem de secundo, sed ex ea non sequitur durationem, non distingui realiter ab esse rei, sed distingui potius, vt per se patet. 55

Ad secundum de separatione diuerso modo responderi solet à diuersis; ego vero respondeo, negando illam vniuersalem propositionẽ, quod separari possint necessario illa, quæ distinguuntur ex natura rei, quia potest esse intrinseca depẽdentia vnius entitatis ab alia, vel necessaria coniunctio vnius cum alia, nam relatiua distin- 56

distinguntur realiter, & non potest vnũ esse in rerum natura sine alio, præsentia quoque ad spatium, verũ, vel imaginariũ, est modus distinctus ex natura rei à re præsente, & non potest ab ea separari, nec potest res aliqua esse in rerũ natura sine illa, prӕsertim apud modernos plures, ex his, qui oppositã sententiã defendũt; ita ergo dicẽdũ est tẽpus necessariã habere depẽdentiã ex priori, & posteriori motus, & motũ nõ posse habere partes priores, & posteriores, quin ex eis inferatur duratio, sed ex hoc non sequitur, quod non sit entitas realis distincta à motu.

QVAESTIO V.

An, & quomodo motus, & mobilia dicantur esse in tempore.

57 VT melius intelligatur quæstio præsupponendum est, quid est esse in tempore, vt ex eo deducere posimus, quæ dicantur esse in tẽpore, & quę à tempore absolui, vel in eo nõ esse. Arist. cap. 12. huius lib. tex. 114. asserit esse in tempore idem esse, quod mẽsurari tempore. Ex quo sequitur primo, solum motũ esse per se primo in tempore, quia solus motus per se primo mensuratur tempore, cuius ratio euidens est, quia tẽpus est numerus motus secundum prius, & posterius; ergo ea solum possunt esse in tempore, quę aliquo modo habent prius, & posterius, sed solus motus per se primo hæc habet, sicut solus ipse per se primo habet successionẽ partium; ergo solus motus per se primo dicitur esse in tẽpore. Secũdo sequitur immobilia non esse in tẽpore, vt Deũ, & Angelos, si secundũ se considerẽtur, nã vt mouent corpora, & mouentur ipsi, in tempore esse dicuntur, vere quidẽ, si per verũ motum in seipsis receptũ mouẽtur, vel solum per extrinsecã denominationẽ à motu corporum secundũ diuersos modos opinandi. Secundo sequitur, non esse in tempore ea, quæ semper sunt, & nullã habent variationem in suo modo essendi, vel semper non sunt absq; vlla variatione. Primi generis sunt necessariæ veritates, in necessaria connexione prędicatorũ fundatæ, vt hominẽ esse rationalem, vel risibilem. Secundi generis sunt impossibilia, vt hircoceruus, vel chimera. De vtrisque autem docuit Arist. 58 quod non sint in tempore, sed ab eo absoluantur cap. 12. huius li. quia quę sunt in tempore, aliquam patiuntur variationem ratione sui, vel saltẽ ratione sui motus, sed hæc nullã patiũtur variationem, sed à motu absoluũtur; ergo etiam absoluuntur à tempore, & non dicuntur in eo esse. Tertio sequitur, corpora cælestia esse in tẽpore ratione suorum motuum, quãuis substantia eorum secundum se nõ sit in tempore, sed aliam habeat mensuram indiuisibilem, & totã simul, nẽpe æuum. Quod vero ratione motus sint in tempore, probatur, quia motus eorum tempore mensuratur; ergo ipsa etiã ratione motus mẽsurabuntur tempore, & in eo erunt. Antecedens probo, quia motus inferiorum cælorum, saltem secundum partes præsentes, & præteritas mensurãtur per durationẽ motus primi mobilis, per quam cognoscimus quantũ durauerit motus proprius eorũ, imo etiam quantum sit duraturus; motus vero primi mobilis propria etiã duratione mensuratur secundũ se totũ, 59 realiter quidẽ, si distinguatur ab ea ex natura rei, vel saltem secundum rationẽ, & ex naturã rei mensuratur secundũ partes, ita vt per vnã partem durationis possimus mensurare aliam partem motus.

Quod vero dixit Arist.cap.12. ea, quæ sunt in tempore ab eo contineri, ab eo vinci, & superari, & tandem ab eo confici, non de omnibus, quæ sunt in tempore intellexit, sed solũ de his, quæ sunt in tempore dependenter ab eo, in quantũ depẽdet etiã suum esse à motu per se, qualia sunt corruptibilia; cælestia vero non sunt in tempore per dependentiam à motu: cũ constet non dependere ab eo in esse, neque in conseruari, & ideo neque dependent à tempore.

His igitur tanquam certis præsuppositis, solũ potest esse quæst. de his, quæ motui quidem, & tempori subiiciuntur, ab eo patiuntur, & tandem consumuntur, ex alia vero parte habent totum suum esse simul, & non in successione consistens, an dicantur esse in tempore, & ab eo mensurari, non solum ratione suorum motuum, sed etiam per suum esse immediate, vel solum dicantur esse in tempore ratione motus, sed eorum substantiam aliam habere duratione indiuisibilem distinctam à tẽpore, per quam proxime mensuratur, & non per tempus, nisi ratione suorum motuum, eo fere modo, quo corpora cælestia ratione sui motus dicuntur esse in tempore, & eorum substãtia habet propriam, & indiuisibilem durationem, quæ est æuum: quamuis diuersa ratio sit, de substantiis corruptibilibus, quæ in tempore sunt per depẽdentiam ab eo, & mensura earum nõ potest esse æuum, sed ad summum alia indiuisibilis, & temporanea.

60 Et prima opinio non concedit his rebus aliam durationem à tempore, sed cum esse eorum continuis mutationibus, & motibus subditum sit, tempore mensurari ait, non solum ratione motuum, sed etiam per se immediate, & ideo per se immediate esse in tempore, & non solũ ratione motus. Ita Alber. Mag. 1. p. summę de quatuor coæuis, Caiet. 1. p. q. 10. art. 1. Sonc. 12. li. Meta. q. 54. Tolet. q. 14. huius lib. ad 5. Fonse. 5. Meta. cap. 13. q. 12. sect. 3 & 4. Probãt testimonio Arist. qui cap. 12. tres conditiones conuenire docuit his, quæ sunt in tẽpore, nempe, quod tẽpore mensurẽtur, quod tempore cõprehendãtur, quod à tempore vincantur, & consumantur: sed omnes conueniunt substantiis corruptibilibus, non solũ ratione motus, sed secundum suum esse; ergo etiam hoc modo sunt in tẽpore, nec alia duratio à tempore eis est concedenda. Probatur minor, quia substantia rerum corruptibilium distinguitur in diuersas ætates; alia est enim herbarum ætas, alia fructuũ, alia arborum, & eiusdem rei secundum diuersum statũ diuersa assignatur ætatis periodus; alia est enim periodus infantiæ, alia adolescẽtiæ, & senectutis alia, & quælibet est determinata pars temporis, & ideo non duratio simultanea, sed successiua; ergo tempore mensuratur substantia harum rerum secundũ se. Quod vero ab eo superetur patet, cũ desinat esse permanente tempore, & euidens est ab eo cõsumi. Et D. Tho. id videtur expresse docere 1. p. quæst. 10. art 5. his 61 verbis *Quædam sic recedunt a permanentia essendi, quod esse eorum est subiectum transmutationis, vel in transmutatione consistit, & huiusmodi mensurantur tempore, sicut omnis motus, & etiam esse omniũ corruptibilium, &c.* Probãt etiã ratione, quia motus per se est in tempore, sed esse rerum corruptibilium per se est principium motus, imo etiam continuis mutationibus augetur, & diminuitur, & tandem desinit esse; ergo ex propria sua conditione, sicut motui, sic tempori subditur.

ditur, & ab eo mẽsuratur, & consequenti in eo esse dicitur per se, nec ideo aliam habebit durationem.

62 Secunda opinio distinguit res corruptibiles secundum proprium esse, & secundum proprias mutationes,& motus,quibus subiiciuntur,& diuersas eis durationes tribuit secundum has diuersas cõsiderationes:esse quidem earum,quia in indiuisibili consistit, & totum simul est, durationem indiuisibilem,& totam simul; mutationibus vero earum successiuis, & eisdem, vt eis subduntur durationẽ successiuam, quæ est tempus. Ita Scotus in 2 dist. 2. q. 4. Henrri. quodlib.15. quæst. 13. Duran. in 2. dist.2. quæst. 6. Herueus quodlib.1. quæst. 12. P. Suarius tom. 2.Metha. disp.50. sect.7. Conimb. 4.lib.Phys. cap.12. quæst. 3. art. 1. & iam moderni fere omnes,& videtur nobis probabilior. Primo propter testimonia Aristo. & D.Tho. nam Arist. 4. Phys. cap.12. texto 118.& 119. expresse asserit corpus non esse in tempore, nec mensurari tempore, vt quantum quoddam est,sed in quantum motus eius quantus est; ergo sentit diuersas ei correspondere durationes secundũ esse, & ratione motus, & hac secunda ratione tantum mensurari tempore, & in eo esse. Et D. Thom. opusc. 44. de tempore, cap. 3. expresse id docet his verbis; mobilia vero quãtum ad id, quod sunt, sicut homo, aut lapis, non mensurantur tempore, quia essentia eorum est in quolibet nunc tẽporis,neque habet prius, neque posterius, siue successionem, vnde his correspondet nunc temporis, & non tempus: mensurantur autem tempore, quantum ad suum esse, & suam successionem, vel durationem, quia duratio eorum non est tota simul.

Deinde probatur hoc argumẽto, mensura debet esse congenea mensurato, hoc est eiusdem generis, aerationis cum eo, ita vt sit successiua, si res mensurata successiua sit; permanens vero, si totum esse simul habeat:sed substantiæ corruptibiles habent totum esse simul, & in indiuisibili successione carens; tempus vero ab intrinseco est successiuum; ergo non est mensura per se accommodata,acproportionata eis,nec per eã dicẽtur mensurari, vel in ea esse secundum se, sed alia est eis condenda sibi proportionata, hoc est indiuisibilis, tota simul, & successione carens, quamuis ratione suorum motuum mensurentur tempore, vt constat de corpore cælesti, cuius esse propriam mensuram habet indiuisibilem, quamuis ratione motus sit in tempore. Quo autem nomine significanda sit hæc mẽsura substantiarum corruptibilium, & accidentium earum, non conuenit inter opinantes, nam Scotus æuum esse vult; Henrricus vero considerans æuum esse mensuram indefectibilem, non vult eam vocare æuum, sed modum æui. Duran. vero,& Herueus dicunt esse instans permanens temporis discreti,quod singulis operationibus Angelorum tribui solet. Sed quæst.est de nomine,in qua certum debet esse, quod non sit æuum, vt bene Henrri.contra Scot. nam æuum, vt statim videbimus mensura perpetua est fine carens, nec etiã sit tempus,cum nõ sit successiua: nomẽ igitur ei imponendum iuxta propriã natura debet esse, quæ cum sit tota simul,in indiuisibili cõsistens,& successione carens,vocanda est mensura indiuisibilis tota simul; successione carens, & ex propria ratione defectibilis. 63

64 Testimonia Arist. & D. Tho. per alia magis expressa à nobis adducta explicari debent, ita vt loquantur de his rebus corruptibilibus, vt corruptibilia sunt per mutationem, & motum, quibus subiiciuntur, non de illis secundum proprium esse nude consideratum, quo pacto alia mensura eis proportionata debetur. Et primo modo dicuntur esse in tempore, non secundo, sed quia consideratio hæc harum rerum frequentior est in Philosophia, ideo in communi modo loquendi dicuntur esse in tempore.

Argumen. etiam eadē distinctione soluuntur, quia nec mensurantur tempore, nec vniuntur, aut consumuntur ab eo, nisi ratione motuum, & mutationum, per quas transmutantur, & corrumpuntur, non per suum esse nude consideratū. Præterea hoc quidem esse, vt est principium mutationum, & motuum, in tempore est, & tempore mensuratur, nude tamen consideratū, vt est totum simul, & in indiuisibili consistit, aliā postulat durationem eisdem conditionibus proportionatam, & accōmodatam, quam patet non esse tempus.

TRACTATVS POSTERIOR DE cæteris durationibus à tempore diuersis.

65 DVratio, vt in tractatu præcedēti diximus, conuenit rebus secūdum actualem existentiam, quā habent in rerum natura, & sequitur permanentiam, vel continuationem eius, & ideo secundum diuersum modum essendi, diuersa est etiam duratio: vnde sicut esse rerum diuiditur in successiuum & permanens, ita duratio in successiuam, & permanentem: duratio successiua est tempus, de quo egimus iam in tractatu precedenti. Restat aliquid agere de durationibus permanentibus, de quibus licet non egerit Arist. sed de solo tempore, moderni tamen copiosius, quam Philosophos decet, de eis disputant, & propterea aliquid nos de singulis dicemus, vt intelligamus, quonam modo distinguatur tempus ab eis. Duratio igitur permanens, duplex est, vna increata, quæ est æternitas Diuina, altera creata, & inter durationes creatas prima occurrit æuum, cuius naturam primo explicabimus, quia ex ea melius intelligetur æternitas. De æuo igitur, ac cæteris solum dicemus, quid sit, & quo modo à cęteris durationibus distinguatur.

Quidnam æuum sit, & quomodo distinguatur a cæteris durationibus.

TOta fere difficultas explicandi naturam, & rationē æui cōsistit in distinguēdo illud ab ęternitate. 66 Propterea fuit prima opinio aliquorum asserentium, æuum sic ab æternitate distingui, vt æternitas sit duratio infinita principio, & fine carens; æuum vero duratio finita est, quia licet fine careat, habet tamē principiū, per quod ab æternitate distinguitur, & per. 1. à cęteris durationib⁹ quæ

quæ principium, & finem habēt. Hæc tamen opinio ab omnibus fere refutatur, quia licet æuum habuerit principium, sicut cæteræ res creatæ, sed valde probabile est, quod sine principio esse potuerit, quia probabile est, potuisse Deum ab æterno creare Angelum, vt videbimus in 8. lib. & tunc duratio eius careret principio; & cum fine etiam careat, nec principium, nec finem haberet, nec esset, per quod distingueretur ab æternitate. Quamuis posset aliquis dicere, eternitatem ex propria natura principio, & fine carere; æuum vero non habere ex propria natura, quod principio careat, licet id possit habere per Diuinam potentiam. Sed adhuc non satis bene distinguerentur, quia ratio intrinseca vnius non debet vllo modo conuenire alteri, & iam aliquo modo conueniret æuo intrinseca ratio æternitatis.

67 Ideo secunda opinio alio modo rationem æui explicat dicens, æuum non esse durationem omnino permanentem, sed aliquam admittere successionem prioris, & posterioris, non quidem sicut tempus, quod eam habet cum variatione præteriti, & futuri; æternitas vero nullā prorsus variationem admittit, & ideo bene æuum distinguetur ab vtroque; ab æternitate quidem per successionem prioris, & posterioris; à tempore vero, per variationem præteriti, & futuri. Ita D. Bonauen. in 2. dist. 2. 1. part. dist. art. 1. quæst. 3. qui videtur in hoc ponere successionē prioris, & posterioris æui, quod aliquid nouum eius semper adueniat, sed non transeat, nec desinat esse, & ideo nec fiat præteritum, sicut tempus futurum, quod ita aduenit de nouo, vt statim, ac præsens fit, transeat ac præteritum fiat, & desinat esse; quod vero de æuo aduenit, ita succedit alteri, & aliud succedit ei, vt nec transeat, nec præteritum fiat, nec desinat esse. Hanc sententiam probabilem reputant Scotus in 2. d. 2. quæst. 1. §. *qui vult tenere*, & Richa. art. 1. quæst. 3.

Probant testimoniis Sanctorū Patrum Hieronymi in episto. ad Marcellam, Anselm. in Prosologio cap. 2. asserentium solam durationē Diuinam carere præterito, & futuro; creatam vero non pertingere vniformitatem eius, sed aliquam variationem pati; & Boetii 1. lib. de Trinitate, vbi solum in Deo præsens esse ait, & non fluens; in Angelis vero, non fluens facere sempiternitatem in æuum; ergo sentiunt non esse æuum, sine aliqua variatione prioris, & posterioris. Probant quoque ratione, quia si in æuo nulla est variatio prioris, & posterioris, & ideo nulla successio, sequitur idem esse in Angelo esse, fuisse, & fore, quare sicut repugnat eum non fuisse, ita etiam repugnat non fore, consequens est falsum; ergo etiam antecedens. Probatur minor, quia Deus potest annihilare Angelum, quod si fiat, non erit futurus; ergo ex natura sua non est necessario futurus, quare nec idē erunt, esse, fuisse, & fore, sed duo illa possunt esse sine hoc tertio, & cū illo, quod est posse pati aliquam variationem. Secundo, in æuo reperitur continuatio; ergo reperitur successio; reperitur maius, & minus, prius etiam, atque posterius; ergo non est duratio omnino indiuisibilis, nec omnino inuariabilis, sed nec tota simul. Probatur antecedens, quia conseruatio Angeli est permanentia in esse, & continuatio eius, sed æuum sequitur continuationem in esse; ergo dicit continuationem durationis, quæ non 68

non potest intelligi sine successione. Præterea, duratio Angeli maior est hodie, quam erat anno præterito, & illa, quæ fuit anno præterito prior est duratione huius anni. Et tādem si Deus crearet modo aliquem Angelum posterior esset duratione exteris, & minus durasset, quam illi, quæ adeo certa sunt, vt negari non possint; ergo nec potest negari vtraque variatio in æuo.

69 Si vera esset hæc sententia, bene intelligeretur per eam natura æui, atque distinctio eius ab æternitate, sed adeo difficilis est, vt non videatur sustineri posse. Probatur primo, quia si æuū non est totum simul, sed aliquam habet successionē, ita vt aliquid eius semper de nouo adueniat, vel illud, quod de nouo aduenit, semper est præsens, & hoc nō, quia semper esse præsens, & nunquam transire, pugnat cum successione in eo cōsistente, quod vnū sit post alterum, & ideo eo adueniente transeat; si vero id quod aduenit, non semper est præsens; ergo transit, & fit præteritum, repugnat igitur æuum habere successionē, & variationem, sine præterito, & futuro, vt asserit hæc sententia. Secundo, quia duratio sequitur naturam, ac modū essendi rei durantis, & propterea tempus successiuum est partes priores, & posteriores habens, quia sequitur modū essendi successiuum motus, & partes priores, ac posteriores eius, vt docuit Arist. cap. 11. huius lib. æuū igitur cōsequitur naturam, & modum essendi Angeli, sed esse Angeli est indiuisibilis, nullā habens latitudinē, carēs omni successione, sed totum simul; ergo talis debet esse duratio eius, vt sit prorsus indiuisibilis, tota simul, & absq; vlla successione, aut variatione prioris, & posterioris, quam ideo nō admittimus in Diuina æternitate; quia non est in Diuino esse.

Secunda opinio est D. Tho. 1. p. q. 10. art. 5. qui vt distinguat æuum ab æternitate, quasi medium constituit inter illam, & tempus, quod vt explicet, annotat triplicem esse gradū essendi, infimum quidē, qui ita recedit à permanentia, vt in transmutatione, ac successione consistat, & in hoc gradu sunt motus, & res omnes generabiles, & corruptibiles, quę tēpore mensurantur. In secundo gradu constituit Deū, cuius esse, nec motui, nec mutationi subditur, sed omnino inuariabile est, & ideo duratio ei correspondens, quæ est æternitas, indiuisibilis est, tota simul, & sine vlla variatione, aut successione perpetua; mediū vero tenet esse Angelicū, & corporum cælestiū, quia in se nullam successionē, aut variationē admittit, sed totum simul est, in indiuisibili consistens, in quo cū esse Diuino cōuenit, sed admittit variationē, & successionē in operationibus, quarum principium est, vt corpora cælestia in motu, & Angeli in diuersis cogitationibus, & volitionibus, atq; etiam in motu locali, eo modo, quo ei conuenire potest, & in hoc assimilantur rebus corruptibilibus; & ideo æuum est, *duratio rei indiuisibilis, atque omnino permanentis secundum proprium esse, variabilis vero secundum proprias operationes a se procedentes*: & in primo conuenit cum æternitate, & distinguitur à tempore: in secundo distinguitur ab æternitate. Et hanc sententiā sic explicatam secūtur omnes eius expositores in eodē loco, & est iam communis ferè in schola, & vera. 70

Sed aduersus illā propono hoc arg. satis difficile, quia nō videtur distingui posse æuū ab æternitate per variationē, aut successionē operationū 71

ab

ab esse Angeli procedentiũ, nam operationes Angeli accidẽtia sunt realiter distincta ab esse eius, & distinctã habẽt durationẽ statim transeũtem; ergo nullã variationẽ in æuo ponere possunt. Probatur euidẽter consequẽtia, quia etiã si varientur illæ, semper æuũ se habet eodẽ modo; nullã igitur variationẽ patitur ex variatione earũ, sed permanet duratio indiuisibilis, tota simul, atq; omnino inuariabilis, quare nõ erit, per quod distinguatur ab ęternitate: nãquod sit principiũ diuersarũ operationũ, & variabiliũ, nec variabile illud facit, nec diuisibile, sed permanẽs in sua indiuisibilitate, & inuariabilitate potest esse principium earum, quẽadmodũ esse rerum corruptibiliũ, licet sit principium motus, & successiuæ durationis, retinet proprium modũ permanentię, & indiuisibilitatis, & propriã durationẽ indiuisibilẽ, totam simul, & inuariabilem. Respõdetur duobus modis posse distingui æuum ab æternitate, à priori quidẽ, hoc est ex parte rationis formalis vtriusque dura-
72 tionis, & à posteriori, hoc est à signo vel effectu, ex quo distinctio à priori melius à nobis cognoscatur. A priori distinguentur, si dicamus æternitatem ab intrinseco, essentialiter, & independenter ab alio esse durationem perpetuam; æuum vero essentialiter, & ab intrinseco nõ postulare omnimodam perpetuitatem, & quam ex parte finis habet, cum intrinseca dependentia à primo agente habere, & ideo actu ea carere non repugnat. Et modus distinguendi à posteriori per operationes hanc distinctionem à priori indicat, nam ex eo, quod operationes procedentes ab esse Angeli, sunt accidentia, quibus inferior quædam duratio correspondet statim transiens, ostenditur esse Angelicum inferioris ordinis esse respectu Diuini, ab eoque dependens ex propria natura, & ideo non postulans ex ea omnimodam æternitatem, nec eam, quã postulat ita habens, vt non possit eã non amittere, & ex consequenti durationem ei correspondentem easdẽ habere conditiones, per quas ab ęternitate distinguatur; & D. Thom. solum à posteriori voluit æuum distinguere ab æternitate, vt per successionem, & variationem operationũ ostẽderet distinctam habere essentiã ab ea, ac cæteris durationibus. Sic ergo possemus definire æuum essentialiter. Aeuum est, *duratio indiuisibilis, tota simul, & inuariabilis, ex propria natura non omnino perpetua, sed aliquam habens perpetuitatem dependentem a parte post.* Et hanc definitionem possemus per illam demõstrare à posteriori, & per hanc illam à priori. Si autem aliquis dicat, non distingui æuum ab æternitate participata, cui conueniunt omnes particulæ definitionis, Respondeo, quod æternitas participata dupliciter sumi potest. Primo vniuersaliter, pro quacunque duratione perpetua, & creata: & hoc modo nõ est inconueniens æuum cum ea conuerti, quia sic sumpta, non est specialis duratio. Alio modo sumitur, vt est specialis duratio creatæ beatitudinis, & ab ea hoc modo sumpta distinguitur æuũ, quia naturalis duratio est; æternitas vero participata duratio supernaturalis, & ideo quasi genere distinguntur.

Testimonia Sanctorũ Patrũ duob' modis exponi debent. Primo, quia 73
Angelus habuit esse post non esse, & quia non esse eius tanquam duratione prius, atque transactum apprahẽdimus, vocamus præteritũ; esse vero

vt futurum, quia quasi de nouo adueniens post non esse, vel præteritũ: vel secundo successionem præteriti, & futuri ad operationes referre possumus, ita vt in ordine ad illas dicatur indiuisibilis duratio æui per modum instantis apprehensa fluere, & facere quandam sempiternitatem, quia ita fluens per varias operationes, & manens in se inuariabilis perpetuitatem ex parte finis ostendit.

Ad primum argume. neganda est consequentia, quod in Angelo idem sint, esse fuisse, & futurum esse; nam istæ differentiæ non conueniũt durationi Angelicæ ex sua natura indiuisibili, & habenti totum suum esse simul, & ideo nec dicuntur simul in ea esse, sed solum per negationem dicere possumus, non esse in ea præteritum, aut futurum, sed præsens tantũ, quemadmodũ in æternitate est manifestum.

74 Ad secundum neganda sunt omnia; quę in maiori assumuntur, & quãtum ad continuationem pertinet, cõcedimus durationem Angeli consequi conseruationem eius, quæ est cõtinuatio in esse, sed negamus, quod continuatio in esse dicat successionem, quia non est continuatio materialis, sed dependentia indiuisibilis, & perseuerans, hoc est nunquã interrupta, & ita æuum eam consequens nõ est cõtinuatio materialis, & quãtitatiua sicut ea, quæ est in tẽpore, sed indiuisibilis duratio, & tota simul perseuerans, quemadmodum æternitas, licet sit continuata duratio Diuini esse in infinitum perseuerans, nullam dicit successionem, sed ideo difficile hoc intelligitur, quia permanentiam, aut continuationẽ solemus per modũ successionis apprehendere, cũ tamen in continuatione, aut perseuerantia rerum indiuisibiliũ nulla successio sit. Quod vero duratio vnius Angeli maior sit duratione alterius si positiue intelligatur, falsum est, sicut etiam est falsum, quod æternitas maior sit modo, quam fuit ab initio mundi, sed verum esse potest negatiue, cuius sensus erit, durationẽ vnius permansisse; alterius vero interruptã fuisse. Vel secundo, & forte melius responderi potest, quod licet æuum sit formaliter indiuisibile, & totũ simul, quadã tamẽ ratione virtuali diuisibile est, & nõ totũ simul, sed quãdam habens diuisibilitatem, & successionem, in quantũ potest coexistere tẽpori nostro, & in hoc sensu, maior erit duratio Angeli hodie, quã heri, quia maiori tẽpori coexistit, & maior etiã duratio Angelorũ nũc existẽtiũ, quã eius, qui de nouo crearetur, & cum successiue coexistat diuersis partibus temporis, quandã successionem virtualẽ habere dicitur, quæ nõ repugnat indiuisibilitati, ac simultati formali, vt in æternitate est manifestum.

Quidnam æternitas sit.

Æternitas diuersis modis accipitur. Primo, pro lõgissima, ac diuturna duratione, quæ ideo quasi fine videtur carere, licet vere finem habeat, sed impropriissima est hæc acceptio, cum tempori possit conuenire. Ideo secundo accipitur pro duratione fine saltem non habente, & hoc modo dicitur Angeli æterni, anima rationalis, & corpora cælestia, quia licet initium habuerit duratio eorum, sed fine caret, & hæc acceptio impropria etiã est: cum nõ censeatur æternum simpliciter illud, de quo verum est aliquãdo nõ fuisse. Tertio accipi- 75

accipitur minus improprie pro duratione, principio, & fine carente, siue creata sit, vel increata, & siue per se ei conueniat, vel per accidēs, in qua acceptione æternus foret Angelus, si ab æterno crearetur à Deo, & æuum eius posset vocari æternitas. Sed adhuc improprie accipitur hoc modo, quia non determinatur ad rationem essentialem, aut intrinsecā. Propterea accipitur quarto pro duratione, principio, & fine carente ex propria natura, & hæc est propria acceptio eius, secundum quam soli durationi increatæ, ac Deo proprie conuenit, & ideo non potest habere definitionem, quia infinita est, sicut ipse Deus.

76 Explicatur autem, vel describitur nostro modo imperfecto à Boetio tertio lib. de Consolatione, prosa 2. his verbis, æternitas est *interminabilis vita, tota simul, ac perfecta possessio*. Et hęc descriptio recepta est ab vniuersa schola, explicaturque egregie à D. Thom. 1. p. quæst. 10. ar. 1. Dicitur autem *tota simul*, vt significetur permanentia eius nullam successionem admittens, *perfecta possessio*, vt significetur indeficientem omnino, atque immutabilem durationem esse, nam possessio quietem significat, cui motus, ac mutatio quacunque opponitur. Et tandem dicitur *interminabilis*, quia principio, & fine caret ab intrinseco, & hoc habet, quia duratio independens ab alio est, *vita* vero, vt significetur, quod licet duratio conueniat rebus creatis propter esse, quod reperitur etiam in non viuentibus, sed Deo conuenit propter vitam, quia esse illius infinitæ perfectum vita est, & ideo potest vocari æternitas, quasi infinita quædam permanentia Dei in vita. Æternitatem sic definitam esse durationem diuinam, infinitam, Deoque conuenire proprie, & formaliter, & non solum per extrinsecam denominationem, vt videtur voluisse Aureolus apud Capre. in 1. d. 9. q. 2. tanquā certum supponendum est. Primo, quia sacræ litteræ passim de æternitate loquuntur, tanquam de quodam attributo diuino, sicut de bonitate, & sapientia, sed diuina attributa sunt in Deo formaliter; ergo formaliter erit in eo æternitas. Secundo, quia duratio sequitur permanentiam in esse, sed diuinum esse permanet absque principio, & fine; ergo habet infinitam durationem. Deinde duratio indiuisibilis, tota simul, & inuariabilis nullam dicit imperfectionem successionis, (vt falso videtur excogitasse Aureolus) ergo conuenit Deo formaliter. Probatur consequentia, quia, quæ non dicunt ex se imperfectionem, formaliter conueniunt Deo.

An æternitas in sua ratione formali dicat respectum rationis.

HOC solum potest esse dubium ad intelligendam rationē ęternitatis, an sit pure absoluta, & realis, vel aliquem respectum rationis includat, & ideo dicatur complementum essentiale accipere ab intellectu. Et ratio dubitandi pro affirmatiua parte est hæc. Aeternitas est duratio sine principio, & fine, sed nō habere principium, nec finem, dicit negationem, & negatio formaliter est ens rationis; ergo æternitas in sua ratione formali includit aliquid rationis. Ex opposita vero parte, nihil tale includere videtur, quia cum sit diuinum attributum, omni ex parte debet esse realis, alioqui, si aliquē respectum rationis includeret, com- 77

 pleta

pleta non esset in sua ratione essentiali quousque ab intellectu nostro cognosceretur, quod absurdum est.

Circa hoc dubium est prima opinio Ferra. 1. lib. contra gentes cap. 15. asserentis æternitatem in sua ratione formali non solum aliquid reale, sed respectum quoque rationis importare. Quia duo in ea considerantur. Primum, quod sit duratio sine principio, & fine, & hoc est reale. Secundum, quod sit mensura diuini esse, & cum ratio mensuræ sit respectus rationis, ex hac parte includit respectum rationis, & ideo integra ratio æternitatis vtroque completur reali, & rationis. Quod etiam videntur sensisse D. Thom. 1. par. quæst. 10. ar. 2. ad 3. Albertus Magnus in 1. d. 9. art. 8. & in lib. de quatuor coæuis q. 3. ar. 1. Henrri. in summa art. 31. quæst. 2. cum dicant rationem mensuræ in æternitate nō esse realē, sed rationis.

Secunda opinio asserit æterni-
78 ti potius repugnare rationem mensuræ, & propterea vocari in definitione interminabilem, quia nec determinari, nec definiri potest per aliquam mensuram; vnde non solum dicit negationem principii, & finis, in ratione perpetuæ durationis, sed etiam negationem mensurabilitatis per durationem aliam, & quantum ad hanc negationem quodam modo dependere ab intellectu in sua ratione formali, quia talis negatio, perquā completur, ens rationis est dependēs ex actuali cognitione intellectus, per quam fiunt entia rationis. Conuenit itaque hæc sententia cum præcedenti in eo, quod vtraque asserit æternitatem includere in sua ratione formali respectū rationis, & ideo compleri ab intellectu: sed differt in alio, quia prima opinio dicit hūc respectum rationis, quem importat esse respectum mensuræ, secunda vero asserit esse potius respectū negationis mensurabilitatis.

Nostra sententia duabus conclusionibus explicatur. Prima, æternitas prout attributum diuinū est in Deo ipso formaliter existens, nō includit aliquē respectū rationis, neq; aliquid aliud ab intellectu dependens, a quo neque complementum hoc modo sūpta accipit. In hac conclusione omnes debent conuenire, quia euidēti ratione (nisi ego fallor) probatur. Nam respectus rationis, & quodcūq; aliud ab intellectu dependens nimis imperfectum est, sed nihil imperfectū esse potest in essētia diuina, in diuino esse, aut in aliquo attributo diuino; ergo æternitas, vt diuinū attributū est, nō potest in sua ratione formali includere respectū rationis, vel aliquid aliud depēdēs ab intellectu.

Secūda conclusio. Aeternitas, etiā vt à Boetio definita, & a nobis intel- 79
lecta sub hoc nomine nullum accipit complementū ab intellectu, neq; aliquod ens rationis includit in sua ratione formali, sed pure realis est. Ita Caie. 1. p. q. 10. ar. 1. & colligitur efficaciter ex doctrina D. Th. in eodem ar. ad 1. vbi cū in arg. obiecisset æternitatē dici à Boetio interminabilem, quod videtur importare negationē, his verbis respondet. *Simplicia consueuerunt per negationem definiri, sicut punctus est, cuius pars nō est, quod non ideo est, quod negatio sit de essentia eorum, sed quia intellectus noster, qui primo apprehendit composita, in cognitionem simplicium peruenire non potest, nisi per remotionem compositionis.* Quibus expresse imprimis docet negationē, vt est ens rationis non pertinere ad rationē æternitatis, etiā vt à Boetio definita, sed neq; vt à nobis concipitur, qui licet nō possimus simplicia cognoscere, nisi per remotio-

motionē compositionis, sicut nec in
corporea, nisi per remotionē corpo
ris, nō ideo cōcipimus ea cū negatio
ne, sed per viā negationis, aut remo
tionis deuenimus in positiuū, ac pro
priū conceptū eorū. Et proprius cō
ceptus, quē de æternitate per viā ne
gationis formamus (inquit D. Tho.)
est, quod sit duratio vniformis diuini
esse sēper existens, & semper perseue
rans. In quo cōceptu patet nullū res
pectū rationis includi, nihil ab intel
lectu depēdēs, sed totū esse reale, &
totū positiuum, vt bene Caie. quāuis
imperfecte à nobis cognitū per remo
tionē principii, & finis, & aliarū im
perfectionū, quę in cęteris durationi
bus includūtur. Et probatur hac ra
tione: quia vniformitas, vt æthimolo
gia ipsi' nominis ostēdit, nō est aliud,
quā vnitas in forma, vnitas vero in
forma durationis realis, positiua quo
que & realis est; ergo quidquid ęterni
tas dicit, quidquid à nobis de ea cog
noscitur sub hoc nomine, positiuū, &
reale est, nullū ens rationis includēs.

80 Quod vt melius intelligatur, in me
moriā reuocādū est, id, quod alibi ex
sententia D. Th. & Caie. in opusc. de en
te, & essentia attulimus. Videlicet ad
essētiā cuiuslibet naturę nō solū per
tinere essētialia prædicata positiua
eius, sed etiā negationes aliarū, vt ad
essētiā hominis nō esse equū, nō esse
leonē, negationes quidē reales, & fū
damentales, nō formales, quas intelle
ctus fabricatur in propositionibus,
quare nec depēdentes ab operatione
intellectus, sed ante illā cōuenientes
eisdē naturis, quia si ab intellectu a-
ctu cognoscēte depēderēt, vel forma
les negationes essent, nō daretur essē
tia vllius rei ante operationē intelle
ct', sed ab ea depēderēt omnes, quod
patet esse falsū. Vnde sequitur ad es
sentiā Dei pertinere negationē crea
turarū, & omniū imperfectionū earū,
quia eo ipso, quod esse diuinū est à se,
nō est ab alio, nec depēdet ab alio, &
vere est nō creatū, & nō factū, & eo
ipso, quod est infinitū, non est limita
tū, & negationes istæ reales sunt, &
fundamētales, nō entia rationis, nec
ab intellectu vllo modo depēdēt. Et
ita se habēt in ęternitate negatio pri
cipii, & finis, negatio etiā mēsurę, vel
mensurabilitatis ab alia quacūq; dura
tione, negatio diuisionis, & successio
nis: quare nec sūt respectus rationis,
nec formales negationes factæ ab in
tellectu, sed ante operationē ei' ęter
nitati conueniūt, & in rationibus po
sitiuis eius fundātur nostro modo in
telligēdi, quę eo ipso, quod est vnifor
mis & perpetua duratio diuini esse,
nec principiū, nec finē habet, nec ab
alio mēsurari potest. Et in hoc vidē 81
tur decipi oppositæ opiniones, quod
putāt has negationes principii, & fi-
nis, aut mēsurabilitatis formales esse,
& ideo entia rationis. Ratio autē mē
suræ actiuæ, quā Ferra. attribuit ęter
nitati, respectu diuini esse, nō est ei
essentialis, sicut, nec essentialis est ra
tio mēsuræ cęteris durationibus, vt
superius vidimus, imo nec potest rea
liter cōuenire æternitati talis ratio
mēsuræ, quia vnū esse mēsurā alteri'
præsupponit distinctionē ex natura
rei inter illa, sed ęternitas nō distin
guitur ex natura rei ab esse diuino;
ergo nō est mēsura realis eius, quare
falsū est, quod propter hāc rationem
mēsurę aliquis respectus rationis per
tineat ad formalē rationē ęternitatis;
Nos vero æternitatē distinguētes à
diuino esse intelligim' eā tāquā mē
surā ei', & adhuc hoc modo à nobis cō
cepta ęternitas, non includit respe-
ctū rationis in sua ratione formali,
sed solū presupponit distinctionē ra-
tionis à nobis factam, quo est presup-
ponere

ponere relationem rationis, non includere. Et ex hac doctrina intelligitur veritas vtriusque conclusionis nostræ, & explicãtur fundaméta aliarum opinionum.

De æternitate participata.

82 Æternitas participata duobus modis accipitur. Primo, vniuersaliter pro qualibet duratione permanenti, atq; perpetua, non à se, sed dependenter à primo agente. In qua significatione comprehendit æuum, quod ex propria natura perpetuitatem postulat à parte post, & valde probabile est posse eam habere à parte ante, sed depentem semper à primo agente, à quo sicut potest annihilari Angelus, ita potest habere finem duratio eius, & hoc modo accepit æternitatem participatam D. Augu. lib. 83. qq. q. 13 eam tribuẽs animæ rationali. Secundo accipitur specialius pro duratione operationis sua natura perpetuæ, nullamque successionem, aut variationem admittẽtis, qualis est clara visio Dei, in qua consistit essentialis beatitudo creaturarum, & quales sunt dilectio, fruitio, atque delectatio, eam consequentes, & hæc est propria acceptio eius, in qua eam sumpsit D. Thom. 1. par. quæst. 10. artic. 5. ad 1. & à tempore, æuo, ceterisque durationibus separauit, & hoc nomine speciali significãdam esse docuit, quia licet æuũ quodcunque posset vocari æternitas participata, sed ex accõmodatione scholastici vsus factum est, vt quasi perantonomasiam sola hæc duratio nomine æternitatis participatæ gaudeat.

Scotus tamen in 2. d. 49. quæst 6. non admittit hãc distinctionem, sed eam cum æuo confundit, & ita asserit, quod sicut æuum est mensura Angelorum, & corporum cælestium, ita etiam est mensura beatitudinis creatæ, nec esse necessarium multiplicare aliã durationem pro ea. Probat, quia sicut esse Angelicum ex parte finis postulat perpetuitatem, & ex parte principii non repugnat eam habere, sed dependentem semper à primo agente, eodem modo se habet clara visio beatorum, ergo correspondet eis perpetua duratio participata, quæ sicut vocatur æuum, potest vocari æternitas participata, non est ergo necessaria alia duratio præter æuum pro formali beatitudine, neque aliam durationem significat æternitas participata distinctam ab æuo, sed idemmet æuum vtroque nomine insignitur.

Nostra tamen sententia est æternitatem participatam conuenire in genere cum æuo, & distingui ab eo specie, vt sentit D. Thom. quod hac ratione probatur. Aeuum est duratio naturalis, atque etiam duratio substantiæ, sed duratio claræ visionis Dei est supernaturalis, & non est duratio substantiæ, sed operationis supernaturalis: & naturale, & supernaturale non possunt esse eiusdem speciei: cum nec eiusdem ordinis, sed diuersi sint; ergo æternitas participata specie ab æuo distinguitur. Conueniunt igitur in genere, quia vtraque est duratio indiuisibilis, tota simul, & perpetua dependenter à primo agente, sed distinguuntur specie, quia æuum est duratio naturalis substantiæ, & æternitas participata est duratio supernaturalis operationis. 83

Ad argumentum Scoti distinguendum est consequẽs, quod tam Angelis, quam creatæ beatitudini correspondeat perpetua duratio participata, nam correspondet eis duratio perpetua

tua participata eiusdem rationis generica non specificæ, quia duratio beatitudinis est supernaturalis, & operationi propria, æuum vero est duratio naturalis substantiæ, istæ autem sunt rationes formales, atque essentiales diuersæ, & ideo distingunt diuersas durationes secundum speciem, non est ergo superfluum multiplicare æternitatem participatam preter æuum, sed omnino necessariũ, nam cum æuum sit duratio naturalis, non potest conuenire beatitudini creatæ, quæ est operatio supernaturalis ex propria ratione, & essentia.

An detur tempus discretum, & quid sit.

84 CVM tempus definitum ab Aristotele sit de genere continuorum, repugnantiam videtur cõtinere, quod detur tempus discretũ. Et ista est, si de tempore physico, quod est duratio motus physici, loquamur: nã cũ motus sit ex propria natura continuus, & repugnet dari motum discretum, necesse est tempus, quod est duratio eius esse continuum, & discretum esse non potest. Sed præter tempus physicum aliud inuenerunt doctores scholastici, præsertim D. Thom. qui videtur fuisse primus inuentor eius 1. par. q. 10. art. 5. ad 1. & q. 56. art. 3. à quo illud acceperunt posteriores scholastici: vt Henrricus quodlib. 12. q. 8. & Thomistæ omnes in eisdem locis, quod discretum appellarunt, quia componitur ex diuersis morulis, siue momentis correspondentibus diuersis operationibus Angelorum, intellectus quidem, & voluntatis: cum alias non habeant, præter istas. Plures itaque operationes angelicę, vel animæ nostræ rationalis sibi succedentes vnũ tempus discretum vocant, sicut plures vnitates sibi succedentes vocantur numerus, & partes huius temporis sunt operationes ipsæ, in se quidẽ indiuisibiles, sed constituentes vnum quoddam discretum, ac diuisibile, eo modo, quo vnitates constituunt numerum, & quælibet morula, quæ est duratio vnius operationis, vocatur instans temporis Angelici, diuersum ab instanti temporis nostri, in eo, quod instans nostri temporis statim euanescit, sed instans angelicum potest permanere; quia operatio Angeli potest ab eo continuari, & coexistere tempori nostro: vt si Angelus, vel anima per quartam horę partem perseueret in eadem cognitione, vel volitione, instans quod est duratio eius, erit quidem indiuisibile, 85 sed coexistet quartæ parti horę. Hoc denique tempus est propria duratio operationum Angelicarum, quę cum non permaneant, sed variationem ex propria natura patiantur, nõ possunt pro duratione propria habere æuum, ideo alia debet eis assignari iuxta modum suæ naturæ successioni nostri temporis correspondens, aut coexistẽs, per quam cognoscere possumus, quantum durauerit Angelus, vel anima in sua operatione, vna, vel pluribus, si nobis sit manifestum eam, vel eas habuisse. Valde etiam necessarium est hoc tempus angelicum in schola ad explicandam, & intelligendam naturã Angelici motus, nã cum Angelus moueatur, non solum motu cõtinuo, sed discreto, discretã quoque durationem ponere oportet ei proportionatã, per quã ratio eius satis difficilis à theologis explicãda eisq; relinquenda intelligi possit, & hæc de quarto libro.

IN

IN QVINTVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYSICO auditu, seu auscultatione.

BREVE PROOEMIVM.

N tertio lib. egit Aristoteles de motu in genere, aut in communi, acturus statim de speciebus eius in particulari, nisi occurreret explicatio loci, vacui, & tēporis tātopere necessaria ad eas intelligēdas. His igitur explicatis in 4. lib. prosequitur Aristoteles in hoc lib. 5. tractatum de motu, quem in tertio lib. inchoauit, explicans omnes eius species, distinctionem, & oppositionem, vel contrarietatem earum, & hoc est institutū huius libri, iuxta quod possumus eum diuidere in tres partes, in quarum prima enumerat, atq; distinguit especies motus. In secūda agit de vnitate, ac distinctione specifica, & numerica earum, & in tertia de contrarietate inter eas reperta.

CAPVT I.

TEX. ARISTOTELIS.

Transmutatur autē, quod transmutatur omne, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc primo cap. est enumerare, atque distinguere species motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima adducit tres diuisiones motus. In secūda ex eis colligit, & probat generationem non esse motum, & ideo tres tātum esse species motus. Prima diuisio motus est ex parte mobilis, nam aliud inquit mouetur per accidens, aliud per partem, aliud per se primo. Per accidens moueri dicitur illud, quod accidentaliter coniungitur mobili per se, vt album dicitur moueri per accidens motu locali, quia albedo coniungitur accidentaliter corpori, quod per se mouetur. Secundum partem vero moueri dicitur illud, cuius aliqua pars mouetur, vt homo dicitur sanari, quia oculus, aut manus eius sanatur. Et tandē per se primo mouetur illud, cui per se ac primo conuenit motus, vt totum corpus mouetur per se localiter, hoc est non per accidens, quia non ratione accidentis, sed ratione sui, & per se primo, quia non secundum partem, nā, quod mouetur secūdum partem, per se mouetur, nō primo, quia motus nō conuenit primo parti, licet cōueniat per se, sed toti, ideo totum est, quod per se primo mouetur. Secunda diuisio motus est ex parte mouentis eiusdem rationis ac prima, nam mouens, vnum est, quod mouet per accidens, nempe, quod accidentaliter coniungitur mouenti per se, vt musicus ædificat per accidēs. Aliud est mouēs secūdum partem, vt homo dicitur percutere, quia manus eius percutit. Et tan-

tandem aliud mouet per se primo,nẽ pe totum, quod non ratione acciden tis,nec ratione partis,sed ratione sui mouet, vt ædificator dicitur per se
2 primo ędificare. Tertia diuisio mot⁹ est ex parte termini, Et vt intelliga tur notat Aristoteles quinque reperi ri in motu, videlicet mouens, à quo procedit, mobile, in quo recipitur, tempus in quo fit, & duo termini, à quo incipit,& in quem tendit. Mobi le autem distinguitur ab vtroq; termino,quia mobile est id,quod moue tur,sed nec mouetur termin⁹ à quo, nec terminus ad quem,vt motu cale factionis nõ mouetur frigiditas,quæ est terminus à quo,neque calor, qui est terminus ad quem; sed corpus ab vtroque diuersum;ergo neutrum est mobile, sed hoc ab vtroque distinguitur. Terminus etiam à quo,& ad quem distinguntur inter se,quia ter minus à quo,est,à quo mobile disce dit;terminus,ad quem,est quasi finis, in quem tendit, ideo ab hoc suscipit denominationem motus,non ab illo: non enim denominatur calefactio à frigiditate, à qua discedit aqua, sed à calore,in quem tendit. Hoc suppo sito, diuidit tertio motum ex parte formæ, hoc est ex parte termini in quem tendit, nam alius est terminus ad quem per accidens,qui coniungitur accidẽtaliter termino ad quẽ per se,vt visum esse est terminus per accidens dealbationis, quia visum esse coniungitur per accidens albedini. Alius est terminus ad quem, secundum partem,vt tendere in Europam dicitur,qui in Hispaniam tendit,quia pars quædam Europæ est. Alius denique est terminus ad quem per se primo,& dicitur ille,quem per se,& adæquate acquirit mobile per motũ: vt albedo est terminus per se primo dealbationis. Ex his diuisionibus constat triplicem esse mutationem, per accidens, secundum partem, & per se primo. Ex quibus mutationem per accidens relinquendam esse asserit, quia indeterminata est; cũ in omnibus mouentibus, & mobilibus reperiatur.

Hac igitur relicta,mutationẽ per se 3
diuidit in secũda parte capitis ex par te vtriusque termini, & subiecti simul in quatuor membra. Nam cum omnis mutatio fit à quodam in quiddam,hoc est ab vno termino in alterum, inter quos mutatur subiectum, vel mutatur ab vno termino positiuo in alterum quoque positiuum, & dicitur mutatio de subiecto in subiectum,vt à nigro in album,vel à termino à quo positiuo, in terminum ad quem negatiuum, & dicitur mutatio à subiecto in non subiectum, vt à non albo in album. Tertio à termino negatiuo in terminum positiuum,& dicitur à non subiecto in subiectum,vt à non homine in hominẽ, vel tandem inter duos terminos negatiuos versatur,& dicitur à nõ subiecto in non subiectum, nam subiectum hoc loco non dicitur illud,cui inhærẽt accidentia, sed vniuersalius pro omni eo, quod tanquam positiuum designatur. Ex his autem quatuor modis,tres tantũ mutationes resultare affirmat, quia ille, qui inter terminos negatiuos versatur,nõ efficit mutationem, nam cum termini negatiui non sint vllo modo oppositi,eidem subiecto possunt simul conuenire, & semper conueniunt ei per accidens, vt consideranti est manifestũ. Ex tribus aliis modis ille,qui est à non subiecto in subiectum constituit mutationẽ,quę dicitur generatio substãtialis quidẽ,si termini sint substãtiales, vt dũ homo fit ex nõ homine,vel accidẽtalis,si sint accidẽtales, vt.

vt dum albũ fit ex non albo. Modus vero, qui est à non subiecto in subiectum, constituit aliam mutationem, quæ dicitur corruptio, substãtialem quidem, vel accidentalem, si termini substantiales, vel accidentales sint, vt ab homine in non hominem; vel ab albo in non album. Et neutram harum mutationem, ait, esse motum, quod de generatione probat, quia procedit à non ente ad ens; ergo ab eo, quod non est, vt sit, sed non ens non mouetur, quia moueri præsupponit esse; ergo generatio nõ est motus, & ex consequenti neque corruptio, quia corruptio opponitur generationi; sed motus non opponitur nõ motui, sed alteri motui; ergo si illa non est motus, nec ista motus erit. Restat igitur modus à subiecto, in subiectum, & contrarium quidem, quia nihil ab vno positiuo in alterũ positiuum procedere potest, illud relinquendo, & hoc acquirendo, nisi contrarii aliquo modo sint, & iste modus constituit mutationem, quæ verè motus est, procedens ab vno cõtrario positiuo ad aliud contrarium positiuum, vt ab albo in nigrum, & diuiditur in tres species secundum tria prædicamenta, quæ apta sunt terminare motum, nẽpe in quantitatem, qualitatem, & vbi; nam substantia, ad aliquid, agere & pati inepta sunt ad terminandum motum.

CAPVT II.

TEX. ARISTOTELIS.

Secundum substantiam autem non est motus, &c.

Breuis expositio textus.

4 AD finem capitis præcedentis diuisit Aristoteles motum in tres species, secundum tres terminos ad quos potest terminari, nam ab his sumit denominationem, & speciem motus, & ideo per hos debuerunt distingui species eius. Cap. autem præsenti intendit probare hanc conclusionem, quod tres tantum sint species motus, sed quia exclusiua propositio est, duas includit virtualiter, nẽpe, quod tres sint species motus, & quod non sint aliæ, & vtranque intẽdit probare, & hæc secunda probanda esset discurrendo per omnes formas, quod difficilimum foret, & ideo prædicamentis vtitur Aristoteles, quæ sunt quasi quædam capita, ad quæ reducuntur omnes formæ, & ideo vtranque propositionem (miro quodam, atque scientifico artificio vsus) quasi per capita probat. Secundam quidem ostendens, quod ad reliqua prædicamenta præter tria non terminetur per se motus. Deinde primam, quod ad tria illa terminetur per se, & vtroque probato, vtraque propositio, & tota ipsa exclusiua sufficienter probata erit. Diuiditur autem caput in duas partes. In prima probat, quod ad reliqua prædicamẽta, præter tria non terminetur motus per se. In secundo quod terminetur per se ad illa tria.

5 Probat igitur primo, quod ad septem prædicamenta, quæ præter quãtitatem, qualitatem, & vbi numerantur, nõ terminetur motus per se. Et primo, quod non ad substantiam hac ratione. Motus, vt cap. præcedenti dictum est, inter contraria debet versari, sed substantia caret contrario; ergo in substantia repugnat esse motum. Probat secundo de relatione, quia motus est quædam mutatio, ergo motus per se est mutatio per se; forma igitur per se terminans motũ per se, debet mutare subiectum per se,

se, quod ad eam acquirendam mouetur, sed relatio acquiritur aliquando à subiecto prorsus immutato; ergo ad illam non terminabitur mutatio per se, nec motus per se. Probatur minor, quia si Compluti sit vnum album, & aliud fiat Romæ, consurgit in vtroque relatio similitudinis, sed album Compluti existens prorsus est immutatum, cum nihil circa illud sit factum, & acquisiuit relationem; ergo sine vlla mutatione subiecti acquiritur. Vt probet de actione, & passione: simul probat de motu vtranque includere, quia ad mutationem, vel motum dari mutationem dupliciter intelligi potest, primo, ita vt vna mutatio sit subiectum, quod moueretur ad aliam mutationem adquirẽdam, & hoc est impossibile, quia cum motus sit actus mobilis, ipse potius motus est in subiecto, quam subiectum sit alterius motus. Secundo po-
6 test intelligi, ita vt mutatio sit terminus, ad quem adquirendum per se moueatur aliquid, quod etiam est impossibile. nã ex eo sequeretur idẽ subiectum simul moueri motibus cõtrariis: ergo impossibile est ad vnum motum per se terminari alterum. Probat consequentiam, quia cum motus sit inter contrarios terminos, vt sanatio inter ægritudinem, & sanitatem, & ægrotatio inter sanitatem, & ægritudinem, si aliquid mouetur ab vna mutatione in alteram, mouebitur etiam à terminis vnius ad terminos alterius, qui cum sint contrarii, simul mouebitur, & erit sub contrariis terminis, quod patet esse impossibile. De aliis tribus prædicamentis non probat in particulari, quia cum quosdam respectus includant, probato de relatione, quod non terminet motum per se, censetur probatum de illis. In secũda parte capitis probat, quod ad tria prædicamenta reliqua, nempe ad quantitatem, qualitatem, & vbi, per se terminetur motus, hac ratione: Motus versatur per se inter contraria, sed in his tribus est sufficiens contrarietas ad terminandum motum; ergo per se terminant motum. Minorem probat, quia in qualitatibus reperitur non solum vera, sed stricta contrarietas, in vbi, vero reperitur sufficiens, cum dentur vbi extrema, maximeque distantia, vt vbi sursum, & deorsum, & in quantitate etiam, in qua dantur maxima, & minima quantitas, quæ sunt extrema viuentis corporis maxime distantia in suo genere, & ordine.

QVAESTIO VNICA.

An ad tria tantum prædicamenta, quantitatis, qualitatis, & ubi, terminetur motus per se.

PRopositio hæc, ad tria tãtum prędicamenta per se terminatur motus, exclusiua est, & ideo duas exponentes includit primam, quod ad tria prædicamenta terminetur motus per se. Secundam, quod ad cætera per se non terminetur. Et vtraque examinanda est, vt veritas eius intelligatur. Quare in hac quæstione agitanda hoc ordine procemus, vt prius de tribus prædicamentis sigillatim disputemus, an quodlibet terminet motum per se, deinde de reliquis, an possit terminare motum, & ideo in duplicem partem diuidenda erit quæstio. Sed vt vtraque pars intelligatur, notandum est, tribus modis accipi motum. Primo, vniuersaliter pro qualibet actione, vel re altera recepta in subiecto, ratione cuius 7

receptionis dicitur aliter se habere, nunc,& prius,qua acceptione mutationis,vel motus vsus est Aristoteles 2.lib.Phys.cap.1.& 11.lib.Metaphysicę summa 4.cap.1.de motu,quibus locis habetur vniuersalis illa propositio,Tot sũt species mutationis,quot entis .Et in hac acceptione certũ est ad omnia prædicamenta per se terminari motum,quia eo ipso,quod ad nouum prædicamentum incipit pertinere res aliqua,aliter se habet nũc, ac prius.Secunda acceptio motus minus vniuersalis,atque minus impropria est pro quacunque mutatione, per quam tendit subiectum ad aliquid speciale acquirendum, & à qua proprie dicitur mutari,& in hac acceptione sumpsit motum Aristoteles 3.li.Physi.in principio, eumque definiuit , quod sit *actus entis in potentia secundum quod in potentia*,atque etiam, *actus mobilis,prout mobile est*.Tertia acceptio est propriisima pro mutatione per se succesiua , in qua accepit Aristoteles motum in his duobus capitibus , dum docuit ad tria tantum prædicamenta terminari motum per se,& in eadem accipimus eum nos in præsenti quæstione.

An quantitas terminet per se motum.

8 MOTVS , qui per se potest terminari ad quantitatem,est augmentatio , quæ simul fit cum nutritione, de qua ex professo agit Aristoteles primo lib.de generatione cap.5.& cum eo omnes interpretes , & ideo specialis disputatio de modo,quo fit,an instanti,vel in tempore,an per acquisitionem nouę quãtitatis , vel per vnionem antiquæ, quam materia alimenti secum adducit ,cum quantitate viuentis , in illum locum tanquam in proprium referenda est , & in præsenti solum vniuersaliter disputandum, an quantitas terminet per se motũ augmentationis.

Et prima opinio negat quantitatem per se terminare motũ, & ideo asserit duas tantum species motus dari,nempe alterationem,& lationem, seu motum localem. Ita Galenus 1. Methodi cap. 6. & cum eo Vallesius controuersia 29.ad Tyrones,qui secuntur in hac re Platonem in dialogo eutisipho,atque etiam in theeteto,duas tãtum species prædictas motus ponentem. Probant primo, quia positis alterationibus,& transmutationibus circa alimentum factis , sequitur necessario quãtitas,etiam sublata quacunq;alia mutatione, vel motu, imo etiam si Deus abstrahat suũ, concursum ad quemuis alium motũ posita conuersione substantiali alimẽti in substantiam aliti,viuens fit maius; ergo non datur per se motus ad quantitatem præter alterationes, & generationem partialis substãtiæ,sed sine noua mutatione , vel motu sequitur maior quãtitas,sicut in prima generatione viuentis cõsequitur quãtitas productionem substantiæ , & ideo non datur alia mutatio per se terminata ad illam. Secundo,si augmentatio esset motus per se ad maiorem quantitatem , etiam diminutio esset motus per se ad minorem, sed hæc non est motus per se ad minorem;ergo neque illa ad maiorẽ. Probatur minor, quia diminutio corruptio quædam est terminata per se ad non esse alicuius partis quantitatis, quæ deperditur;ergo non est ad terminum positiuum,sed negatiuum,& ideo non potest esse motus.

Secunda sententia est Aristotelis, 9

in

in hoc secundo capite,& vbicunque de speciebus motus loquitur,& omnium expositorum eius præter citatos pro sententia opposita,hoc præsertim cap. & 1.lib. de generatione cap. 5. & ideo non opus est aliquem in particulari referre,eandem etiam nos tãquam veram sequimur.Sed vt eam explicemus,& probemus simul, notandum est, quod licet plures,atque diuersæ conditiones ponantur à diuersis tanquam necessariæ,vt aliquid terminet motum per se,duas solum tanquam necessarias ponendas esse arbitramur, quæ ex natura motus accipiuntur:nam motus duo habet,primũ, quod inter contraria versetur; secundũ,quod sit successiuus, ideo duas debet habere conditiones res illa , ad quam per se terminatur motus:prima est contrarietas, secunda latitudo aliqua successiue transeũda, vel percurrenda per motum,ita vt non consistat in indiuisibili , sed latitudinem extensionis,& intensionis habeat, nã si in indiuisibili consistat,non poterit,nisi in momento acquiri. Gratia exẽpli,calor habet imprimis contrarietatem cum frigore, deinde habet latitudinem gradualem intensionis:cum modo sit intensus,deinde remissus,& ita potest per se terminare motum alterationis.Et si vtranque conditionem ad vnam reducere volumus,dicemus,rem illam posse terminare motum per se, quæ habuerit latitudinem gradualem,nõ nisi successiue percurrendam , vel transeundam . Sed contrarietas non strictè sumitur , sed pro quacunque incompossibilitate terminorum cum latitudine explicata, nam inter terminos intensionis , qui sunt calor intensus , & remissus , non datur alia contrarietas præter incompossibilitatem , quia repugnat calorem simul esse intensum , & remissum in eodem subiecto , contrarietas ergo ita accepta cum latitudine successiue percurrenda sufficit,vt aliquid possit per se terminare motum , vt ex terminis intensionis , quæ verus motus est , euidenter probatur.

Ex hac igitur doctrina , non so- 10
lum vera,sed necessaria, & quam autores primæ opinionis recipiunt, deducitur hoc argumentum ad probandam communem sententiam Aristotelis,quam sequimur. Nam illud potest per se terminare motũ, quod ex propria natura habet latitudinem contrarietatis , non simul , sed successiue percurrendam, sed quantitas eam habet ; ergo per se potest terminare motum augmentationis, qui pro ea acquirenda necessario ponendus erit. Probatur minor, quia inter minorem, & maiorem quantitatem datur contrarietas pro incompossibilitate : cum euidens sit, non posse corpus naturaliter habere quantitatem quatuor palmorum tantum , & simul quantitatem quinque palmorum , nec postquam habet illam, potest in momento peruenire ad hanc , sed successiue , sicut successiue conuerti debet alimentum in substantiam aliti , & produci partialem substantiam , & cum ea partialis quantitas,quæ coniuncta præexistenti eam efficiat maiorem : ergo non potest quantitas à viuenti acquiri , nisi successiue, & cum sit distincta à substantia,quæ acquiritur per distinctam mutationem ex propria natura successiuam, hoc erit per se acquiri per motum.

Et si dicatur , non acquiri maiorem quantitatem successiue, nisi ratione partialis substantiæ,quę adhuc non

non acquiritur per se successiue: cum substātia careat latitudine, & in indiuisibili consistat, sed per accidens ratione alterationum successiuarū præcedentium circa alimentum. Vnde nec per se terminabit mutationem successiuam, sed omnino per accidēs. Respondeo, substantiam partialem, per accidens acquiri successiue distinguendum esse, nam si sensus sit, non acquiri successiue ratione latitudinis, quam in se habeat successiue percurrenda, verum est, non enim petit ipsa ex propria natura acquiri successiue, sed ratione alterationis præcedentis, per quam disponitur per partes alimentum, & per partes etiam conuertitur, alterationem vero successiuam non præsupponit per accidens, sed per se, & ideo per se acquiritur per mutationem successiuam, quantitas vero non solum quia acquiritur simul cum partiali substātia successiue acquisita, sed quia successiue acquiri consonum est latitudini contrarietatis: quam ex se habere probauimus sufficientem terminare motum.

12 Ad primum autem argum. oppositæ opinionis concedenda est prima pars antecedentis, quod posita conuersione alimenti in substantiā aliti, naturaliter sequatur acquisitio quātitatis: sed neganda est secunda pars eiusdem, quod sine nouo motu, vel mutatione, quæ ita necessaria est pro acquisitione eius, vt repugnet, Deum suspendere suum concursum ad nouam mutationem, & illum tribuere ad acquirendam maiorem quantitatem modo naturali, quia ipsamet acquisitio quātitatis, si naturaliter fiat, motus augmentationis est. In prima autem generatione non petit quantitas successiue fieri, & ideo nec per motum, vel mutationem, quia non datur subiectum præcedens, quod mutari possit, sicut datur in nutritione. An vero per distinctam actionem à generatione tunc fiat, suo loco disputatur.

Ad secundum argumentum de diminutione, respondent quidam concedendo, quod diminutio non terminetur ad minorem quantitatem, sed ad non esse partialis quantitatis, & ideo non esse motum, sed mutationē negatiuam, quæ vocatur corruptio. Ego vero cum Aristotele, qui eam pro motu posuit, vbicunque de ea loquitur, teneo verum esse motum, quod videtur mihi euidens, si intelligatur, quo modo fiat. Tunc enim diminuitur viuens, quando minorem partem alimēti conuertit, quam fuit substantia deperdita per continuam actionem caloris naturalis. Et ex cōsequenti minorem partem quantitatis acquirat, ea, quam simul cum substantia perdidit, sed talis acquisitio minoris quantitatis est mutatio positiua, & per se successiua, & non corruptio; ergo est verus motus, sed diminutio vocatur respectiue comparata cum quantitate, quam habebat antea viuēs, sicut etiā acquisitio maioris quantitatis respectiue vocatur augmētatio, vt per se est manifestū. Ad formam igitur argumen. neganda est minor, quod diminutio nō sit positiua mutatio, sed negatiua, nempe corruptio, nam cum per illum motum acquiratur quantitas, licet respectu deperditæ sit minor, & ideo dicatur diminutio talis acquisitio, positiua tamen est, & verus motus.

An detur per se motus ad qualitatem.

Certū est apud omnes, qualitatē per se terminare motū, quod fatetur 13

etiam omnes illi, qui negant ad quantitatem per se terminari. Et ratio huius est efficax, nam qualitas habet vtranque conditionem requisitam ad terminandum per se motum, perfectius quam cætera prædicamenta, habet enim perfectam contrarietatem in primis qualitatibus per se primo repertam; habet etiam latitudinem gradualem cum eadem contrarietate circa subiectum, in quo non potest introduci sine expulsione contrarii, & ideo naturaliter saltem est impossibile in instanti introduci, quia nec potest naturaliter simul expelli contrarium, sed paulatim, & per gradus, & ideo successiue, quare ex propria natura petit qualitas successiue produci, & per motum. Sed habet qualitas intensionem, & extensionem, & intensio eius est perfici secundum diuersos gradus in eadem parte subiecti, vt dum idem calor, qui prius erat in manu, vt vnum, fit in eadem manu, vt duo, intendi dicimus. Extendi vero, dum in diuersis partibus subiecti producitur, vt si sit in sola manu, & postmodum producatur in brachio: extendi dicimus. Et de intensione nemo dubitat, quin sit per se motus in qualitate, quod Aristoteles in fine secundi capitis expresse docuit, & probat hæc ratio, quia licet intensio non versetur formaliter inter frigus, & calorem, sed inter calorem perfectum, & imperfectum, & ideo non videatur versari inter contraria, virtualiter tamen inter contraria caloris, & frigoris versatur, quia sicut acquisitio caloris est recessus à frigore, ita perfici calorem per intensionem est magis recedere à frigore, quare ad eandem contrarietatem virtualiter pertinent extrema intensionis.

14 Solum potest esse dubium de extensione, propter duo. Primum, quia qualitas non videtur extendi per se ad diuersas partes subiecti, sed per accidens ratione quantitatis, à qua habet subiectum distinctionem, & extensionem partium; ergo extensio qualitatis non erit per se motus, sed per accidens. Secundum, quia inter terminos extensionis, nec est formalis, nec virtualis contrarietas, ex eo enim, quod calor se extendat ad nouam partem subiecti, non magis recedit à frigore, cum non producatur necessario in perfectiori gradu ex vi extensionis, sed possit produci in eodem: quare solum dicetur recedere ab eo secundum plures partes subiecti, quod non pertinet ad contrarietatem, sed ad extensionem quantitatiuam.

Propter hæc argumenta fuit opinio aliquorum, negantium extensionem esse per se motum ad qualitates, sed per accidēs omnino extendi, & ideo extensionem non esse motum per se distinctum à cæteris.

Tenendum tamen est, verum motum esse, per se terminatum ad qualitatem, quod hac ratione (nisi ego fallor) euidenter probatur: nam dum calor primo producitur in aqua, per veram alterationem, verumque motum producitur, vt etiam fatentur, qui de extensione id negant; sed dum extenditur ad nouas partes, de nouo producitur in eis, sicut de nouo fuit productus in prioribus, & ita de nouo producitur, vt etiam si in prioribus non esset productus, produceretur in posterioribus, quantum est ex parte agentis, & actionis, per quam producitur, sed in prima productione constat productum fuisse per motum per se; ergo non est minus certum extendi ad nouas partes per verum motum per se ad eandem

dem qualitatem terminatum. Secundo, quia prima productio ſimul fuit extenſio eiuſdem caloris: cum conſtet non fuiſſe productum ſimul in omnibus partibus, ſed prius in vna, deinde in cæteris, & adhuc prius in medietate eius proximiori agenti, deinde in alia medietate minus proxima: ſed prima extenſio fuit verus motus; ergo etiam ſequentes.

15 Ad argumenta vero reſpondeo, extenſionem qualitatis ad diuerſas partes ſubiecti ex natura, & virtute eiuſdem qualitatis p̄conuenire tanquā à cauſa per ſe; quantitatem vero ſolum eſſe conditionem neceſſario præſuppoſitam, ſine qua non poſſet fieri talis extenſio. Et ratio vtriuſque eſt, quia qualitas corporea ex propria natura eſt informatiua ſubiecti extēſi, & omnium partiū eius; ergo, quod in eo produci poſsit, & in omnibus partibus ex propria natura habet, & ideo extenſio eius ad nouas partes ex virtute eius procedit, non minus, quam prima productio, ſed ad vtranque præſupponitur neceſſario ſubiectum extenſum per quantitatem, tā quam conditio neceſſaria, ſine qua non poterit inhærere ſubiecto, nec de potentia eius educi qualitas, & ideo nec produci in eo, nec extendi, hoc tamen non tollit, quin motus extenſionis eiuſdem qualitatis terminetur per ſe ad illā, ſicut nec tollit, quod per ſe ad eandem terminetur prima alteratio; quod ſubiectum debeat præſupponi neceſſario per quātitatem extenſum.

Negandum eſt ergo antecedens primi argumen. quod qualitas non per ſe, ſed per accidens extendatur, nam extenſio ex virtute eius procedit, & ideo per ſe cenſetur, non minus, quam prima productio, licet quantitas ſit conditio neceſſario præſuppoſita in ſubiecto reſpectu vtriuſque. Ad ſecundum negandum eſt etiam extenſionem qualitatis nō verſari inter contraria, quia ſicut prima productio caloris à frigore procedit ad calorem, ita extenſio procedit à frigore expulſo ab illis partibus, ad calorem de nouo in eiſdem producto.

Quomodo ſit intelligendum ad ubi terminari motum per ſe.

NEMO dubitat de motu locali, 16
quod per ſe terminetur ad vbi; cum vtraque conditio neceſſaria ad terminandum motum per ſe in eo reperiatur, nam imprimis extrema vbi, quę vocantur ſurſum, & deorſum, aliquo modo ſunt contraria, & ad ea reducuntur omnes motus naturales ſublunarium corporum; & ideo omnes dicuntur verſari inter contraria. Habet præterea, vbi, latitudinem extēſionis per ſpatiū verū, vel imaginariū, cui corp⁹ dicitur eſſe præſens. Vnde, & præſentia ipſa, quæ proprie vocatur, vbi, eandem habet latitudinem, non ſimul, ſed ſucceſsiue percurrendam, & ideo per ſe poteſt terminare motum localem. Sed vbi duplex eſt, vnum circūſcriptiuum, quod eſt præſentia corporis ad locum, eidem loco commenſurata, ita vt totum corpus toti loco præſens ſit, & partes partibus, & hæc appellatur præſentia localis. Aliud eſt vbi definitiuum, quod eſt ſimplex præſentia corporis ad ſpatium imaginarium, vocatur autem ſimplex, hoc eſt non localis, nihilominus diuiſibilis eſt ex parte corporis, quia totum corpus præſens eſt tanto ſpatio imaginario, & ſingulæ partes, partibus etiam ſingulis eiuſdem. Et motus localis corporum.

porum ad primum, vbi, per se termi natur naturaliter, quia naturaliter non possunt esse corpora, nisi in loco, nec possunt, nisi per locum, seu
17 spatium verum, à quo circunscriban tur moueri. Et quia hoc vbi includit quodammodo locum, cui corpus præ sens dicitur, & commensuratum, ideo motus localis naturaliter terminatur ad locum, non tamen per se, quia per se solum acquiritur præsentia, & na turaliter præsentia localis, sed quia præsentia localis non datur sine loco, nec reperitur, nisi in loco, ideo quasi ex consequenti, & nō necessa rio dicitur mobile tendere in locum per motum; & locus ipse terminare aliquo modo motum, & ex consequenti adquiri per motum, non per se, nec per se cum terminare, sed vbi: sufficit autem eo modo terminari ad locum, vt localis dicatur, proprie tamen, & per se potius debet vocari motus ad vbi, & ideo Aristoteles in his capitibus, ad prædicamentum, vbi, asseruit terminari tertiam speciem motus, qui vocari solet localis. Et hoc efficacius probatur ex vbi definitiuo, quod patet reperiri in vacuo, & per se posse ter minare motum per vacuum factum, de quo dixit Aristoteles in 4. lib. in tempore, & non in instanti fieri debere, concedens, quod si vacuum esset possibile, verus motus posset per illud fieri, & ex consequenti verum vbi in vacuo dari, quod per se termi naret motum, & ideo sine loco daretur, & motus talis nullo modo termi naretur ad locū, & esset eiusdem speciei cum eo, quod per locum fit. Ex quo sequitur euidenter, non per se, sed per accidēs terminari motū hu' speciei ad locum, per se vero ad solū vbi. De vbi vero rerum spiritualium, sicut nec de loco, & ex consequenti, nec de motu, non est nostrum agere, sed Theologis relinquenda hæc sunt.

Secunda pars quæstionis, an ad reliqua prædicamenta terminetur motus per se.

PRima opinio tenet ad alia prædicamenta per se terminari motū, 18 præter quantitatem, qualitatem, &, vbi, ita Simplicius in Commenta riis 3. lib. Phys. vbi ab omnia prædicamenta asserit per se terminari motum. Ita etiam alii, qui saltem ad substantiam per se terminari affirmāt. Et videtur ita esse sentiendum, quia substantia semper acquiritur per mutationem successiuam nutritionis, sed mutatio successiua est motus; ergo acquiritur semper per motum, imo in prima generatione saltem rerum non viuentium, quæ semper est successiua apud nos, qui tenemus non postulare terminum paruitatis intrinsecum, sub quo generentur. Et tandem, quia contrarietas impropria, quæ reperitur in quantitate, sufficit ad terminandum motum per se, sed hæc reperitur in substantia, licet propria contrarietate careat, ergo per se potest terminare motum. Alii denique etiam ad situm, quia cū situs sit talis dispositio in loco, aut in spatio vero, vel imaginario, repugnat corpus habere, vbi, vel illud acquirere, quin etiam habeat, aut acquirat aliquem situm; vel ergo vbi non terminat motum per se, vel illud debet per se terminare, situs. Nec minus necessarium apparet per se terminari ad relationem, quia hæc etiā acquiritur sæpe successiue, nec sine aliqua mutatione subiecti: cum repugnet aliquam entitatem realē nouā acquirere, quin realiter mutetur:

& cum sit entitas realis distincta à fundamento, per distinctam mutationem acquiri debet, sed mutatio successiua est motus; ergo per verum ac distinctum motum, quem per se terminabit.

19 Vera tamen est sententia Aristotelis, quam tenent hoc loco omnes eius expositores, quod nullum aliud prædicamentum, præter quantitatem, qualitatem, & vbi terminet motum per se. Probatur hoc argumento. Vt aliquid terminet motum per se, debet etiam per se habere cõtrarietatem latitudinis successiue percurrenda, vt superius probauimus, sed nullum ex aliis prædicamẽtis eam habet, nam substantia consistit in indiuisibili, & ideo caret latitudine, nec habet contrarietatem positiuam, sed priuatiuam tantum oppositionem. Relatio, nec per se habet cõtrarietatem, nec latitudinem, licet aliquid horum ei conueniat ratione fundamenti, & adhuc hoc modo non semper, & ideo nec vllo modo per se, sed nec situs, quia nec latitudinem habet, nec contrarietatem per se: quod vero per motum acquiratur, precisse habet ratione, vbi. De actione vero, & passione euidenter probatum est ab Aristotele in textu, & de cæteris res est per se manifesta; ergo nullum præter illa tria potest per se terminare motum.

Ad primum de nutritione respondeo, non esse successiuam propter latitudinem, vel contrarietatem substantiæ, quam constat nõ habere positiuam, nec priuatiuã, quã habet sufficere ad terminandum motũ per se, sed solum est successiua ratione alterationum præcedẽtium, vt prima generatio non viuentium solum est successiua, propter carentiam termini intrinseci ex parte quantitatis.

CAPVT III.

TEX. ARISTOTELIS.

Post hæc autem dicamus, quid est simul, aut separatim, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc capite est explicare hos sex terminos, simul, separatim, tangere, consequenter, contiguum, atque continuum, & hoc facit in prima parte capitis. In secunda vero comparat tres eorum, docetque quonam modo se habeant inter sese, & hæc est diuisio totius capitis. 20

Primus terminus est, simul, quem explicare intendit, non secundum totam extẽsionem suæ significationis, sed applicatum ad locum, & simul loco illa esse asserit, *quæ sunt in eodem loco*, intelligitur autem non de loco communi, sed de proprio, ac particulari, & ita se habebunt corpora, si se penetrent. Separatim vero oppositam habet significationem, ita vt illa dicantur esse separata secundum locum, *quæ in diuersis locis sunt*. Illa dicuntur se tangere, *Inter quæ nihil est medium*, medium autem dicit esse illud, *ad quod necesse est prius peruenire corpus, quod continue mouetur, quam ad extremum*. Consequenter vero se habent illa, *inter quæ nihil eiusdem generis est medium*. Vt si homines nullus homo, si numerus, nullus numerus, & ita consequenter se habent ternarius, & quaternarius, & in bello milites ordinati, etiam si lapis sit inter eos medius. Contigua

tigua sunt, *quorum vltima sunt simul*, & licet videātur idem esse, tangere, & contiguum, adhuc distinguũtur ratione, quia alia ratio est contactus, alia simultatis extremorum. Cōtinua tandem ea esse asserit, *quorum vltimũ sunt vnum*, vt duæ partes lineæ quas coniungit idem punctum, dicũtur continuæ, quia punctum illud est extremum, vel vltimum vtriusque partis, & est vnum, & idem.

In secunda parte capit. comparat hos tres terminos, consequenter, tangere, & continuum, & asserit ita se habere inter sese, vt consequēter sit superior aliis duobus, & tangere etiã sit superior continuo, & ideo continuum sit inferior aliis duobus, & tãgere inferior respectu consequēter, nam non continua se tangunt, & se habent consequenter, & quæ se tangunt, consequenter etiam se habent, sed non omnia, quæ se habent consequenter, se tangunt, neque omnia, quæ se tangunt, continua sunt.

CAPVT IIII.

TEX. ARISTOTELIS.

Vnus autem motus dicitur multipliciter, &c.

Breuis expositio textus.

21 INtentum Aristot. est explicare in hoc cap. vnitatem, & diuersitatem motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima explicat vnitatem, & diuersitatem genericam, & specificam. Et in secunda numericã. Vnitas motus inquit triplex est, sicut cæterarum rerum, generica, specifica, & numerica. Illi motus dicũt esse vnius generis, qui tendũt in terminos eiusdem prædicamenti, vt omnes alterationes censentur eiusdem generis, quia tendunt ad qualitates. Et motus illi distinguntur genere, qui tendunt ad terminos diuersorũ prædicamentorum, vt alterationes distinguntur genere ab augmentationibus. Illi motus sunt eiusdem speciei, qui habent terminos, quos ad eius speciei atomę, vt omnes dealbationes eiusdem sunt speciei, quia habent pro termino ad quem albedinem, & ad hanc vnitatem specificam formæ pertinere ait vnitas spatii formalis, quod si varietur, species etiam motus variabitur: & ideo diuersæ species sunt motus circularis, & rectus, quia per diuersum spatium formale fiunt. Motus autem, qui tendũt in terminos eiusdem speciei subalternæ: dicuntur quodammodo eiusdem speciei, sed simpliciter sunt speciei diuersi, vt omnes alterationes, quæ ex vnitate specifica subalternæ speciei quandam vnitatem specificam habent, simpliciter tamen diuersæ speciei censentur: cum species subalterna habeat sub se plures species atomas, in quas motus illi tendũt, sunt igitur eiusdē speciei secũdum quid; diuersæ vero speciei simpliciter.

In secunda parte cap. agit de vnitate motus numerica, asseritq; motus, qui sunt eiusdē generis, vel speciei, habere vnitatem secundũ quid; 22 simpliciter vero diuersos esse, & solum motum vnum numero esse vnũ simpliciter. Sumitur autē vnitas numerica motus ex tribus, nempe ex vnitate mobilis, tēporis, & termini: ita, vt si mobile sit vnum numero, & tempus idem, hoc est non interruptum, & forma, seu terminus ad quē tendit motus vna numero sit, erit etiam motus vnus numero; si vero vnitas numerica alicuius horũ defuerit,

rit, diuersus numero censebitur motus. Defectu primę cōditionis, motus, quo mouentur Petrus, & Ioannes, licet ad eundem terminū moueantur, & in eodem tempore diuersus nume ro est, propter diuersitatē numericā mobilis. Defectu secundę, motus quo mouetur idē Petrus ad eundem terminū diuersis temporibus: etiā est di uersus numero, licet per minimam interruptionē tempus interrūpatur. Et defectu conditionis vltimæ non est idem motus numero, quo Petrus mouetur ad diuersa vbi, vel ad calo rē numero diuersum. Quod vero ex vnitate numerica horū trium desumenda sit vnitas numerica motus, probat hac ratione. Motus ille est vnus numero, qui est continuus, quia vnū continuum, & vnum numero in quibuscunque rebus idem sunt, sed motus, in quo concurrūt tria illa secundum numericam vnitatem, nō potest non esse continuus; ergo nec potest non esse vnus numero. Probatur minor, quia si tria illa habeant numericam vnitatem, nihil ex cogitari potest, per quod soluatur vnitas numerica motus.

QVAESTIO I.

A quonam desumenda sit unitas generica, & specifica motus.

23 MOtus cum sit incompletum quid ad prædicamentum non pertinens, nisi per quandā reductionem tanquā modus rei, nō habet proprium genus, nec speciē, sed in suo ordine incōpleto quodāmodo dicitur habere vtrūque: & eo modo quo vnitatē genericā habet, inquirimus, à quonā eam accipiat. Quatuor autē sūt, à quibus ex cogitari potest eam accipere, nēpe agens, & passum, aut mobile, terminus à quo, & ad quē, à quibus certum est, non sic eā accipere, vt hęc, vel aliquod horū ei sint essentialia; cum cōstet extrinseca esse, sed solum potest per ordinem ad illa vnitatē genericam, vel specificā accipere, ita vt ordo ad vnū, vel alterum sit ei essentialis. Certum est autem, vt D. Tho. docuit q. 6. de potentia art. 8. cui assentiunt omnes, motū non sumere vnitatem, vel distinctionem genericā, aut specificam ab agē te, aut passo, seu mobili, cuius ratio est, quia licet motus non sit entitas realis distincta ab actione, & passione, sed secundum formalem rationē motus, abstrahit ab vtraque, & solum dicit viam, aut tendentiā inter duos terminos, à quo, & ad quē, non significando, quod ab agente egrediatur, vel recipiatur in passo; ergo vnitas generica, aut specifica eius, nō potest per ordinē ad agens, vel passum sumi. Solum ergo restant terminus, à quo, & ad quem, à quo sumi possint, & ideo ad eos reducitur quæst. Sed de termino ad quem cōueniunt omnes opinantes, quod per ordinem ad eum sumatur, & ratio est manifesta, quia terminus, ad quem est quasi finis motus; à fine autem speciem accipere mutationes, & motus, sicut etiā actiones euidēs est. Sed an à solo termino, ad quem, accipiatur, & nō à termino, à quo, vel ab vtroque simul, in hoc posita est difficultas quæstionis.

Circa quā prima opinio tenet per ordinē ad vtrunq; terminū accipiendā esse vnitatem, ac distinctionē genericā, & specificam motus. Ita Alber. Saxon. 5. lib. Phys. q. 6. Astudi. ibidē, q. 5. Burl. q. 2. & plures moderni. Probant testimonio Arist. tria afferētis de motu cap. 1. & 4. huius lib. Primū intrinsecū ei esse inter cōtrarios terminos versari; ergo vtrunque ab intrinseco respicit, & ab vtroque sumetur vnitas specifica eius. Secundū 24

motum

motum distingui à mutatione instantanea, qualis est generatio, quia ille à subiecto in subiectũ procedit, hoc est à termino positiuo in terminũ positiuum; generatio vero à non subiecto in subiectũ, id est à termino in terminũ positiuum, sed hęc differentia ex solo termino ad quem desumitur: cùm terminus à quo vtriusq; sit positiuus, & est essentialis, generica, vel specifica; ergo à termino à quo, etiam sumenda est distinctio essentialis motus à mutatione, & ex consequēti distinctio generica, & specifica.

Tertiũ, motus ab albo in fuscũ, & à nigro in fuscũ esse contrarios, sed cōtraria sunt specie distincta; ergo distinguntur specie, & solũ differũt ex parte termini à quo, vt patet; ergo ab eo etiã desumi debet vnitas, atq; distinctio specifica motus, & non solum ex termino ad quem.

25 Probãt deinde ratione. Primo, quia motus terræ ad sphęrã aeris, & mot⁹ eiusdē aeris ad eandē sphæram distinguntur specie, cũ vnus sit naturalis, & alter violētus, & habēt eundē terminum ad quem. Pręterea, motus circularis, & rectus distinguũtur specie, vt docet expresse Arist. cap. præsenti, & tamē possunt habere eundē terminũ ad quem, vt si ad eundē locum in quo mouetur corpus motu circulari, tēdat aliud corpus per motũ rectum. Et tandē, si mutatio instantanea distinguitur specie à motu, & possunt tēdere in eundē terminũ; ergo non à solo termino ad quem accipit motus distinctionē specificam. Secundo, motus, qui tendunt in eundē terminũ vltimatũ per diuersa media differunt specie, vt motus ab albo in nigrũ per fuscum, & per ceruleum, sed media se habēt tanquã termini, à quib⁹ respectu eiusdē vltimati termini: cũ verũ sit ab eis discedere mobile; ergo à termino à quo sumitur etiã vnitas, vel distinctio specifica motus

26 Secũda opinio negat à termino à quo vllo modo sumere motũ vnitatē genericam, vel specificam, sed à solo termino ad quē accipiēdã esse. Ita D. Tho. 1. p. q. 23. ar. 1. ad 1. his verbis, *Motus non accipit speciem a termino a quo, sed a termino ad quem, nihil enim refert, quantum ad rationem dealbationis, vtrum ille, qui dealbatur, fuerit niger, aut pallidus, vel rubens.* Ita etiam Sot. q. 3. huius lib. Tolet. q. 2. Conim. q. 1 Vallef. controuer. 25. ad Tyron. Perer. li. 13 c. 8. & videtur mihi probabilior, & magis ex mente Arist. Probatur hoc secundũ, quia agēs Arist. de vnitate specifica motus cap. præsenti, docet à termino ad quē desumi, nulla facta mentione termini à quo, imo illũ excludit expresse asserens omnes dealbationes, & omnes denigrationes esse eiusdē speciei; quod non potest esse verum; si habēda sit ratio termini à quo, nã fieri potest, vt dealbationes procedant à diuersis terminis à quibus, atq; etiã denigrationes, si à diuersis mediis colorib⁹ moueatur corpus ad albedinē, vel ad nigredinem; sentit ergo à solo termino ad quem desumendam esse.

27 Probatur etiã ratione, quia motus habentes eundē terminũ ad quē, sunt eiusdē speciei, etiã si habeãt diuersos terminos à quibus, & qui habent terminos ad quos specie diuersos, distinguntur specie, etiã si habeant eundē terminum à quo; ergo non est habenda ratio termini à quo, sed vnitas, & distinctio specifica à solo termino ad quē accipienda est. Probatur antecedēs, quia dealbationes possunt habere diuersos terminos à quibus, vt si vna à nigredine, alia à fusco, vel pallido incipiat. Deinde de albatio, & denigratio possunt procedere ab eodē termino à quo, vt si vnũ corp⁹

ex

ex ceruleo fiat album; aliud vero ex eodem ceruleo fiat nigrum. Argumentum hoc videtur mihi euidens, præsupposita cōmuni sententia scholæ, quod medii colores distingūtur specie ab extremis, eos virtualiter solum continentes, non formaliter.

Secundo probatur ratione insinuata à D. Thom. quia nihil refert ad essentiam motus, quod ex hoc, vel illo termino discedatur, sed per accidens hoc est; ergo non est habenda ratio eius in specificatione motus, sed solius termini, ad quem mobile tendit ex inclinatione naturali, & propria virtute motiua, hic enim censetur finis eiusdem motus, à quo solo vnitas specifica eius accipienda est. Probatur antecedens, quia motus est discessio, vel separatio à termino à quo, & tendentia in terminum ad quem, quæ talis erit, qualis fuerit terminus, in quem tendit; ergo eiusdem speciei erit, si ad eundem terminum perueniat mobile, vndecunque discesserit.

28 Primum ex his, quæ afferuntur ex Arist. pro opposita sententia, quod motus ab intrinseco versetur inter contrarios terminos, concedendum est, ex quo solum sequitur intrinsecum esse ordinem ad vtrunque, non tamen, quod ab vtroque accipienda sit vnitas, vel distinctio specifica eius, quia non à quocunque intrinseco accipitur species, sed solum ab eo, quod se habet tanquā forma: & iste est terminus ad quem; terminus autē à quo, materialiter potius se habet ad motum, & ideo nō sumitur in ordine ad eum species. Pro solutione vero secundi de mutatione instantanea, notandum est, terminum ad quē motus duobus modis cōsiderari, materialiter quidem pro entitate eius; formaliter vero pro eadem secundū modum, quo attingitur à mobili per motum, & hæc est consideratio formalis, secundum quam confert vnitatem specificam motui, quod ex operationibus potentiarum fit manifestum, nam eadem res est obiectum diuersarum potētiarum, quam tamē attingunt, vel respiciunt sub diuersa ratione formali, & ideo dicitur obie- 29
ctum formaliter diuersum distinguēs specie actus earum; vt circa eandem entitatem realem versantur intellectus, & voluntas per actus specie diuersos, quos distingunt rationes formales veri, & boni, per quas ab eisdē potentiis attinguntur; ita ergo de termino ad quem motus dicendum est, quod si diuersis modis attingatur à diuersis mutationibus ex propria natura earū: distinguet eas specie, quia licet sit idem materialiter, censetur diuersus formaliter: & hoc modo se habent mutatio, & motus, quando ex natura propria illa est instantanea, & iste successiuus, distinguuntur enim specie, propter diuersum modum respiciendi eundem terminum materialem, sed habentē rationes formales diuersas, vt quantitas totalis, & partialis terminant suo modo mutationes, aut actiones saltē specie diuersas, quia per vnam nata est produci modo indiuisibili, & momentaneo; per aliam vero modo diuisibili, ac successiuo. Semper ergo ex termino ad quem sumitur vnitas specifica, & nunquam ex termino à quo. Et eodem modo dicendum est ad tertium, quod diuersi modi mutationum distinguuntur per vtrunq; extremum positiuum, vel alterum tantum, in quantum inter contraria, vno vel alio modo versari debent, & ad hoc vterq; terminus requiritur, sed ad vnitatem specificam, vel genericam constituendā solius termini

ad

ad quem ratio per se habetur.

30 Ad primum ex his, quæ in primo argum. adducuntur de motu naturali, & violento, negamus ex hoc solo distingui specie, quod naturalis sit vnus, & alter violentus, sed accidentales reputat has differentias naturalis, & violenti respectu motus communis sententia, quam tenet D. Tho. quæst. 6. de potentia art. 8. Sotus q. 3. huius libri ad 5. & Toletus quæst. 2 concl. 5. Conimb. cap. 4. quæst. 4. art. 2. & rationem huius reddit D. Thom. quia naturale, & violentum tenent se ex parte principii motus, qui non accipit vnitatem genericã, vel specificam à principio, sed à termino: ideo negandum est, quod motus aeris ad propriam sphæram, vel locum, & motus terræ ad eandẽ distinguantur specie, licet naturalis sit ille, & violentus iste, quia accidentales sunt huiusmodi differentiæ, nec sufficiunt ad constituendos motus contrarios, nisi adsit cõtrarietas terminorum ad quos.

Circa secundũ vero de distinctione motus circularis, & recti, tenent moderni plures nõ distingui specie, quia idem est vbi, ad quod potest vterque terminari, cum eadẽ sit præsentia. Hec tamen sententia expresse est contra Arist. 1. lib. de Cælo, & mundo cap. 3. & 4. vbi probat ex diuersitate specifica motus recti, & circularis, ponendum esse corpus cæleste, præter quatuor elementa distinctum ab eis specie; quod moueatur motu etiam specie distincto, à motibus eorum rectis, nec solum intelligit de differentia specifica accidentali, sed essentiali; alioqui non probaret distinctionem corporum essentialem, sed solum accidentalem. Cap. etiam præsenti agens de vnitate, ac distinctione motuum generica, & specifica, de quibus negari non potest, quod sint essentiales, obiecit sibi motum circularem, & rectum, qui ad idem vbi terminari possũt, & respondet adhuc differre specie, quia non respiciunt idem spatium, quod non est intelligendum de spatio materiali, sed de formali, hoc est de diuersa ratione formali eiusdem vbi materialis, quod pro termino habent; diuersa autem formalis ratio eiusdem, vbi, cõsistit in hoc, quod diuerso modo attingitur per motum rectum, ac per circularem, & ideo diuerso modo terminat vtrunque, nam per motum rectum attingitur tanquam de nouo factum, & acquisitum secundũ totam latitudinem, quã habet percurrendam per eundem motum; per circularem vero, non tanquam de nouo acquisitum, vel factum per motum, sed tanquam id, in quo corpus euoluitur, solũ de nouo acquirẽs nouam dispositionem in eo, vt in 4. lib. explicatum est, & hoc est esse terminum formalem diuersum vtriusque motus circularis, & recti, & eos distinguere specie.

31 Ad secundum distinguẽda est maior, de motibus ab albo in nigrũ per fuscum; & per ceruleum, nam vsque ad terminos proximos, qui sunt medii colores, nempe fuscum, & ceruleum specie distinguntur: cum termini proximi, à quibus species eorum sumuntur, distinguantur specie, sed motus, qui ab eisdem coloribus mediis procedunt vsque ad extremum, eiusdem speciei sunt, propter eundẽ colorem extremum, ad quem terminantur, à quo speciem capiunt, & nõ à mediis coloribus, nam respectu extremi ad quem acquirendum deinceps mouentur: per accidens omnino est, quod ab his, vel aliis coloribus moueri incipiant, imo, quod à diuer-

diuersis, vel ab eodem, vt iam probauimus.

QVAETIO II.

Quotnam, & quæ requirantur ad unitatem numericam motus.

32 Tria requiri docuit Arist. ad vnitatem numericam motus, nẽpe vnitatem mobilis, temporis, & formæ; seu termini ad quem, quod non ita intelligit, vt tria hæc pertineãt ad numericã vnitatem motus, quia cum sint valde diuersa ab eo, & prorsus extrinseca, & indiuidualis differentia motus sit suo modo ei intrinseca, non possunt ad eam pertinere, sed indiuiduatio motus per ordinem ad illa accipiendã esse, sicut etiam de specifica, & generica diximus, non à termino ad quem, sed per ordinem ad illum desumẽdam esse. Sed vt veritas huius sententiæ notior fiat, placet eam impugnare his argum. Primo, quia vnitas mobilis nõ videtur necessaria, nam si aliquod corpus viuum à loco superiori descendens in medio aere moriatur, nihilominus eodem motu cõtinuo mouebitur vsque ad terram, quia subsistere in aere repugnat, cum sit graue corpus; ergo motus eius vsque ad terram erit vnus, atque idem numero: cum vnum continuum, & vnũ numero idem sint apud Arist. sed mobile est diuersum, præsertim iuxta opinionem valde probabilẽ, quod subiectum motus, sicut aliorum accidentium materialium non sit materia, sed compositum, quod cõstat esse diuersum, non solum numero, sed specie, quia corpus viuum, & mortuum specie diuersa sunt; ergo mobile diuersum erit, & propterea non erit necessario requisita vnitas eius numerica ad vnitatem numericam motus. Et idem probatur exẽplo arboris, cuius pars viridis est, & pars sicca, & tamẽ mouetur tota eodẽ motu, cũ diuersa sit numero, & specie pars viridis à sicca, quia nõ sũt continuæ, licet cõtinuæ esse videãtur, quę enim specie diuersa sunt, non possunt cõtinuari, vt docet Arist. lib. 8. Secundo probatur non esse necessariã vnitatẽ numericã temporis, nã tempus à motu accipit vnitatem numericã, sicut etiã accipit successionem prioris, & posterioris, atq; etiam cõtinuationẽ; ergo repugnat motum accipere ab eo vnitatẽ, nisi per vitiosum circulũ, ex quo infertur à seipso eã accipere: quia si motus accipit vnitatẽ à tẽpore, & rursus tẽpus ab eodem motu, de primo ad vltimum sequitur motũ à seipso eam accipere. Tertio probatur, quod neque vnitas formæ sit necessaria duobus exẽplis. Primo de 33 quolibet motu à contrario in cõtrarium, vt de motu à frigore in calorẽ, qui cum sit idem numero, duplex est forma, secũdũ quã mouetur subiectum, nã calor in eo intenditur, & frigus remittitur. Secundo, exẽplo lapidis, qui si à concauo Lunæ vsq; ad centrum terræ descenderet per foramẽ in eadem terra factũ, nemo diceret in centro subsistere, quia impossibile hoc est propter magnũ impetum, quo descẽdet, ratione cuius necesse est aliquantulũ pertransire, & rursus retrocedere, vt in cẽtro, ad quod naturaliter tendebat, quiescat: & ecce mouebitur eodẽ motu continuo per spatium sursum, & deorsum formaliter diuersum, quare vnitas formę nõ erit necessaria ad vnitatem numericam motus.

Sed iam, quod tres istæ conditiones sint necessarię, probatur nõ esse, sufficientes, sed addendã esse quartã de vnitate mouẽtis, nã à duobus agẽ tibus

tibus numero diuersis, non potest prouenire eadē actio; ergo neque idē motus. Probatur consequentia, quia motus nō est entitas realis distincta ab actione, sed eadē: & si idem motus non potest procedere à diuersis agētibus, sequitur necessariam esse vnitatem mouentis ad vnitatē numericā motus, præter tres illas enumeratas ab Arist. & ita non erunt illæ sufficiētes, licet sint necessario requisitę.

34 Duplicem partem continet sententia Arist. de conditionibus requisitis ad vnitatem numericā motus. Prima est, quod tres illæ sint necessario requisitæ. Secunda, quod sint etiā sufficiētes, vel non: sed præter illas addēda sit .4. de vnitate mouentis. Et quātum ad primam partē certissima est apud omnes, quia euidēti ratione probatur, nam idē numero accidens nō potest esse in diuersis subiectis adæquatis, imo nec in diuersis inadæquatis, & discontinuis, sed motus est accidēs mobilis; ergo repugnat naturaliter, quod sit in diuersis subiectis, aut mobilibus: quare vnitas numerica mobilis necessario requiritur ad vnitatem numericā motus. De tempore vero notissimū est, quia si semel tēpus interrumpatur per cessationem motus, etiā si parū mobile quiescat: dum iterum moueri incipit, non iam eodē motu, sed numero diuerso moueri necesse est, quia motus præteritus iam omnino periit, non solum ratione sui, sed etiam ratione indiuisibilis, per quod posset continuari cū futuro, vel sequenti, nullū enim tale indiuisibile permanere potest post quietem, quare nec poterunt iam cōtinuari motus, nec proinde idem numero ex vtroque fieri, quia vnum continuum, & vnū numero idē sunt. De vnitate denique formæ patet necessariam esse, quia si duplex sit forma numero distincta, duplex erit fieri eius, & fieri est motus; ergo duplex erit motus, & non vnus, quare ad numericam vnitatem eius necessaria est vnitas numerica formæ, vel termini ad quem.

Ad argum. vero contra hanc partem Arist. sententiæ respondendum 35
est. Et primum contra vnitatem mobilis requisitam procedens, difficultate caret apud eos, qui motum non in toto composito, tanquam in subiecto adæquato, sed in materia inhęrere asserunt: nam cum eadem numero materia maneat in corpore viuo, & mortuo; idem etiam permanebit subiectum, & idem numero mobile. Solum ergo procedit aduersus alios, qui totum compositū pro subiecto motus ponunt, apud quos euidens est non permanere idem numero mobile. Quod concedendum est hac supposita opinione, & ex consequenti, quod non sit idem motus numero in illo casu, sed numero diuersus: non tamen est necessarium corpus viuum, vel mortuum in medio itinere quiescere, sed motus discontinuantur per mutatum esse extrinsecum vtrique. Quod sic intelligendū est, vt cum corpus viuum desinat esse per primum non esse, verum sit dicere, nūc non est, & immediate ante fuit, & cum cadauer incipiat per primum sui esse; verum sit etiam in eodem instanti dicere, nunc est cadauer, & immediate ante non erat, ad hoc igitur instans temporis, quod est primum non esse viui, & primum esse mortui, euidens est non peruenisse corpus viuum, nec in eo fuisse; ergo nec peruenit ad hoc vbi, quod habet cadauer in eodem instanti, & à quo incipit moueri de- 36
orsum. Vnde sequitur hoc idem vbi, non pertinere ad motum eiusdem corpo-

corporis viol, sed esse prorsus extrinsecum respectu eius, pertinet autem ad motum cadaueris tanquam id, à quo incipit moueri, & ideo non potest continuare vtrũque motum, sed numero distincti sunt propter distinctionem mobilis, non tamen discontinuantur per tempus, nec necesse est aliquod illorum mobilium quiescere in medio itineris, sed toto tempore mouetur vnum, aut alterum, nec tamen motus eorum continuari possunt, sed per mutatum esse extrinsecum discontinuantur, vt expositũ est, quare nec probat argum. vnitatẽ numericam mobilis non requiri ad vnitatem numericam motus. De ligno vero viridi ex parte sicco negãdum est, quod vnico motu moueatur, non enim mouetur, nisi duplici, quia duplex corpus numero distinctum est, quod mouetur, licet vnum appareat.

37 Ad argum. vero contra vnitatem temporis propositum distinguendũ est antecedens, quia vnitas numerica motus non sumitur in ordine ad tẽpus pro duratione propria acceptum, quam ipse aliquo modo efficit indiuiduam, sed per ordinem ad tempus extrinsecum, à quo omnia mensurantur, nempe ad durationem primi motus, vel etiam ad durationem imaginariam, quæ ei correspondenret, si non esset. Vnitas igitur huius temporis mensurantis motũ necessaria est, vt motus sit idem numero. Propria etiam duratio, erit quoq; vna, si vnus sit numero motus, sed nõ tam ex ea indiuiduatur motus, quam vnitatem numericã eius inferat, vel si aliquo modo ab ea indiuiduatur, solum est à posteriori, & tanquam à signo: cum tamen ab eodem motu aliquo modo indiuiduetur temporis à priori, ideo nullus datur circulus, vel non vitiosus, quia in diuerso genere ad sumum, hoc est à priori, & à posteriori mutuam habent correspondentiam indiuiduationis motus, & tempus.

Ad primum exemplum, quod aduersus vnitatem formæ obiicit tertiũ argum. de motu à contrario in contrario, dicimus, non solum includere motum positiuum, sed etiam mutationem, vel motum negatiuum, qui est corruptio cõtrariæ qualitatis ei, quæ positiue, & per se acquiritur, & ideo distinctæ sunt mutationes realiter, distinctione saltem reali negatiua, sicut generatio cuiuscũque rei, & corruptio præexistẽtis. Gratia exempli, in motu à frigore in calorem, præter motum positiuum, qui est calefactio, vel productio caloris, datur etiam corruptio frigoris, quod ad generationem caloris corrumpitur: & talis corruptio distincta mutatio negatiua est ab eodẽ motu calefactionis distinctione reali negatiua, & ideo specie, & numero distincta eodem modo negatiuo, quare non mirum est, si duæ etiam sint qualitates, vna, quæ generatur, alia, quæ corrũpitur. Propterea nihil probat arg. aduersus vnitatem numericam formæ necessario requisitam ad vnitatem numericam motus. Solutio vero secundi, quod in eodem argum. afferebatur, de motu lapidis ad centrum terræ per foramen, dependet ex his, quæ 8. lib. dicenda sunt de motu recto, atque reflexo, nũc autem ex mẽte Arist. dicendum est, quod dum lapis ille perueniat ad centrum necessario quiescet, quia motus sursum, & deorsum non possunt continuari, sed per quietem temporaneam debent interrũpi; & hoc supposito cessat difficultas arg. quia motus desinit esse idem numero, propter diuersitatem formę, hoc est, vbi, sursũ, & deorsum.

Qui

Qui vero tenent non esse necessarium motũ sursum,& deorsum discõtinuari per quietem,dicunt eiusdem rationis esse vbi sursum,& deorsum, & ideo formam esse eandem numero,sicut est idem numero motus sursum,& deorsum, vel saltem, quantũ est ex parte formæ non discontinuari,licet propter aliam rationem extrinsecam forte discontinuentur.

Circa vltimum arg. dubium est satis difficile, an præter illas tres conditiones designatas ab Arist.cap.presenti ad vnitatem numericam motus,requiratur vnitas numerica mouentis,aut efficientis causæ, ita vt si diuersum sit mouens,diuersus etiam sit numero motus, etiam si idem sit mobile,idem tempus,eademque forma:nec intelligitur de mouente, aut agente partiali,sed de totali,& adęquato:cum notum sit à pluribus mouentibus partialibus procedere eundem motum nauis,vel lapidis.

Et prima opinio tenet tres illas sufficere, & non esse necessariam vnitatem numericam agentis. Probatur testimonio Aristo. cap.præsenti, vbi ex professo agens de vnitate numerica motus,asserit,tria illa requiri,& eundem numero esse motũ illis concurrentibus, si vero quarta conditio necessaria esset ex parte agentis,diminutus esset Arist. eam nõ assignans.Probatur deinde ratione.1.

40 quia ad quęcunque motũ concurrũt plura mouentia,nẽpe primum,& secundũ,& fere semper duplex secundum,nẽpe vniuersale,& particulare; ergo non requiritur vnitas numerica mouentis. Et si dicas esse subordinata, contra hoc est primo,quod nihil videtur referre,quod subordinata sint,vel nõ:nec aliqua poterit reddi ratio propter quã vnitas numerica motus postulet vnitatem mouẽtis particularis,supposito,quod à multis agentibus subordinatis efficitur idẽ numero motus.Secundo,quia per potentiam Dei absolutã non repugnat plures causas proximas,particulares, & adæquatas concurrere ad eundẽ numero effectum,in quo casu necesse erit agere per eandem actionem, & ideo eundem numero motum ab vtraque procedere, quia circa idem subiectum producent talem effectũ, in eodẽ autem subiecto non possunt esse simul diuersi motus numero, sicut nec alia accidentia absoluta solo numero diuersa. Tertio probatur, quia productio rei,& conseruatio eiusdem non sunt diuersæ actiones, sed eadem,& tamen fieri potest,etiã naturaliter eundem effectum produci ab vna causa,& conseruari ab alia distincta;ergo eadem actio procedet ab vtraque,sed motus non est alia entitas distincta ab actione;ergo idem etiam motus potest à duobus mouentibus particularibus procedere, quare non erit necessario requisita vnitas numerica mouentis,ad vnitatem numericam motus.

Secunda opinio addit quartã conditionem ex parte mouentis, quod 41 necesse est etiam esse idem numero ad identitatem numericã motus. Ita Perer.lib.13. cap.8.ad 2. Conimb. 5. lib.Phys.cap.4.quæst.5.ad 1. & plures moderni. Probant alio testimonio Arist.non minus expresso ex lib. 8.tex.45.desumpto,vbi sic ait Arist. *At vero, si continuus est motus, vnus est, vnum autem si & ab vno mouente, & vnius sit, quod mouetur: si enim quoddam aliud, & aliud mouebit, non continuus totus motus, sed consequenter erit*. Et ratione probatur, quia distincta agentia agunt per distinctas virtutes;ergo per distinctas actiones: sed motus non est res distincta ab

actione; ergo agunt per diuersos motus; si actiones per quam agunt cum motu sint; repugnat ergo eandẽ numero actionem à diuersis agentibus procedere, & ex consequenti eundẽ motum.

42 Nostra sententia est, ad vnitatem numericam motus, vt motus est, tres conditiones hoc loco assignatas ab Arist. requisitas esse, & sufficientes, sed quia motus est idem realiter cũ actione, & passione, quarum identitas numerica ex agente, & passo dependet, etiam motus realiter postulat vnitatem agentis, , ita que per se , & formaliter loquendo de motu solum petit tres priores cõditiones, quasi materialiter vero postulat quartam. & hac distinctione possunt conciliari prædictæ opiniones, ita vt prima loquatur d̃ vnitate numerica motus per se, & formaliter, secunda vero solum materialiter. Et Arist. hoc loco solum assignauit cõditiones requisitas, & sufficientes ad vnitatem motus in primo sensu requisitas, nulla facta mentione de vnitate mouentis, quia de mouente acturus erat in 8. lib. & ibidem, tanquam in proprio loco explicaturus conditionẽ hanc etiam requirere motum ad vnitatẽ propriam, non sub ratione motus cõsideratum , sed vt realiter includit actionem; nõ ergo fuit diminuta doctrina eius hoc loco tradita.

Ad primum arg. concedendum est antecedens, sed neganda consequentia, quia ad eandem actionẽ possunt concurrere plura agentia subordinata, & ex consequenti ad eundem motum ; particularia vero non subordinata, non possunt ad eandẽ actionem concurrere, & ideo nec ad eundem motũ: vnde negãdum est, quod si plures causæ totales applicarentur ad eundẽ numero effectũ producendum per Diuinã potentiam, agerent per eandẽ actionẽ, sed necessario per diuersas, & cõsequẽter perdistinctos motus propter identitatẽ realẽ actionis cũ motu. Distincti autẽ numero motus, simul essent in eodẽ subiecto, quia motus non sumit identitatẽ numericã à solo subiecto, sed etiam ab aliis, vt explicatum est.

Ad secundum cõcedenda sunt omnia, quæ assumit in antecedenti, sed distinguendum est consequẽs , quod distincta agentia cõcurrant ad eandẽ actionem, & motum, nam quantũ ad productionem eius in esse indiuiduali negandũ est, quia conseruatio præsupponit hanc numero actionem procedentẽ ab agente, sicut, & hunc numero effectũ productũ extra causas, & ideo aliud agens, quod solum cõcurrit ad conseruationẽ eiusdẽ effectus, non potest concurrere ad indiuiduationem eiusdem actionis, sed solum ad continuationẽ in eodẽ esse indiuiduali iam producto, quod esse indiuiduale à producente, & aliis cõditionibus accepit; non ergo probatur, quod duæ causæ concurrant ad eandem numero actionẽ eliciendam, nec proinde ad efficiendum eundem numero motum, quia licet conseruatio non sit actio distincta realiter à productione eiusdem rei: eam tamẽ præsupponit, & ex consequenti indiuiduationem eius , ad quam proinde repugnat concurrere. 43

CAPVT V.

TEX. ARISTOTELIS.

Amplius autem determinandum est qualis, &c.

Breuis expositio textus.

INtentũ Arist. in hoc cap. est explicare cõtrarietatẽ motus. Diuiditur autem 44

autem in duas partes. In prima cum
contrarietas motuũ ex parte termi-
norum accipienda sit, ad eam inue-
niendam enumerat quinque modos
diuersos, quibus comparari possunt
motus inter sese ratione terminorũ.
In secunda quibusdam illorũ exclu-
sis, secundum quos non possunt mo-
tus esse contrarii: ex aliis colligit,
quinã motus contrarii sint. Quinque
modis asserit comparari posse motus
ex parte terminorũ. Primus est, quo
comparãtur ex parte termini à quo
vnius, & ex parte termini ad quẽ al-
terius, ita vt terminus à quo vnius
sit terminus ad quem alterius, vt mo
tus à sanitate, & motus in sanitate. Se
cundo modo possunt comparari ex
parte terminorum à quibus, vt mo-
tus ab albo, & motus à nigro. Tertio
modo ex parte terminorum ad quos;
vt motus ad albedinem, & motus ad
nigredinem. Quarto modo ex parte
termini à quo vnius, & ex parte ter-
mini ad quem alterius, vt motus à sa
nitate, & motus ad ægritudinem: &
tandem comparari possunt ex parte
vtriusque termini, vt motus à sanita
te in ægritudinem, & ab ægritudine
in sanitatem.

In secunda parte excludit quasdã
ex his cõparationibus probans motus
talibus modis cõparatos non esse cõ
trarios. Et primo excludit quartum
quo comparantur ex parte termini à
quo vnius, & ad quem alterius, quia
motus ita comparati non possunt es-
se contrarii, quod sic probat. Contra
rietas debet versari inter res diuer-
sas; ergo cõtrarietas motus inter mo
tus realiter diuersos, sed illa compa-
ratio potest reperiri in eodem mo-
tu; ergo secundum illã non sunt mo
tus contrarii. Probat minorem, quia
45 omnis motus versatur inter contra-
rios terminos; ergo verum est, ac ne-
cessarium in omni motu, quod termi
nus à quo, & ad quẽ sint contrarii,
quare hoc modo cõparati motus, nõ
sunt necessario distincti, nec proinde
contrarii. Sed nec secunda cõparatio
ex parte terminorũ, à quibus conti-
net per se contrarietatem, quod sic
probat. Motus, qui habent terminos
à quibus contrarios, possunt tẽdere
in eundem terminũ ad quem, vt pa
tet de motu ab albo in fuscum, & à ni
gro in fuscũ; ergo possunt esse eius-
dem speciei, sed contraria debent di
stingui specie sub eodem genere, vt
ex definitione eorũ patet; ergo non
erunt contrarii: quare nec talis com-
paratio continebit per se cõtrarieta-
tem. Tertio excludit primam cõpa-
rationem, quia non continet motus,
sed mutationes tantum, vt patet in
generatione, & corruptione hominis,
sic se habentibus, vt terminus à quo
generationis, qui est nõ esse hominis,
sit terminus ad quẽ corruptionis; &
terminus à quo corruptionis, qui est
esse hominis, sit terminus ad quẽ ge
nerationis; ergo talis comparatio nõ
continet contrarietatem motuum,
qui cum versentur inter contrarios
terminos, non possunt hoc modo cõ-
parari. Restant igitur tertia, & quin-
ta cõparatio, in quibus per se reperi
tur cõtrarietas; sed. 3. inquit ad. 5. re-
ducitur, nam cũ motus versetur in-
ter terminos positiuos, & contrarios,
idẽ est esse cõtrarios ex parte termi
norũ, ad quos, iuxta. 3. comparationẽ,
& ex parte vtriusq; termini iuxta se
cundam; concluditur ergo illos mo-
tus esse contrarios, qui sunt à termi-
nis à quibus contrariis ad terminos
ad quos cõtrarios, vt motus ab ægri-
tudine in sanitatem contrarius est
motui à sanitate in ægritu-
dinem, sicque de-
reliquis.

 CAPVT

CAPVT VI.

TEX. ARISTOTELIS.

Quoniam autem motui non solũ videtur motus esse cõtrarius, &c.

Breuis expositio textus.

46 INtentum Arist. cap. præsenti est, docere, quod contrarietas non solum inter motus reperiatur, sed etiam per quandam participationẽ, & similitudinem inter quietẽ, & motum, atque etiam inter qoietes ipsas inter sese. Diuiditur autem in tres partes. In prima vniuersaliter docet contrarietatem suo modo reperiri inter motũ, & quietem, & inter quietes ipsas inter se, atque etiam in speciali, quæ quies, cui motui sit contraria, & etiam cui quieti. In secunda asserit, quietem non solum motui, sed etiam mutationi esse oppositam, & tandem contrarietatem inter motum, & quietem secundum naturale, & violentum, non solum in motu locali, & quiete ei opposita reperiri, sed in omni genere motus.

Quies non habet per se prædicamentum, nec genus, neque speciem, sed ad prædicamentum, genus, & speciem formæ, vel rei, qua priuat, reducitur. Quo supposito, asserit Aristot. quietem opponi quidem motui, non cuicunque, sed sui generis, hoc est motui ad cuius genus reducitur: vt quies à motu locali solum ei opponitur, non motui alterationis, vel augmentationis, sicque de reliquis. Vt autem quæ quies, cui motui opponatur explicet, annotat duplicem esse quietem, vnam in termino à quo motus, alia in termino ad quem, vt si motus sit ab albo in ni-
47 grum, quies in albedine erit in termino à quo, & quies in nigredine in termino ad quem. Hoc supposito asserit, quietem in termino à quo contrariam esse motui ab illo, vt quies in albedine est contraria motui ab albo in nigrum. Probatur, quia per talem motum destruitur, & per ipsam motus, nam quãdiu corpus quiescit in albedine, repugnat ab ea moueri, & eo ipso quod ab albo in nigrũ mouetur, repugnat in eo quiescere, sed contraria sunt, quæ circa idem subiectum se expellunt; ergo quies in termino à quo est contraria eidẽ motui: & etiam quies in termino à quo vnius motus est contraria quieti in termino à quo alterius, vt quies in albo est contraria quieti in nigro, quia repugnat simul conuenire eidem. Sed quietem in termino ad quẽ ait, non esse contrariam motui in ipsum, imo nec alteri motui. Probat, quia nihil mouetur in suum contrarium, sed ab illo; corpus vero mouetur ad terminum ad quem, vt in eo permaneat; ergo suo etiam modo mouetur, vt in eo quiescat, quod est ad quietem in eo moueri: quare non potest esse contraria eidem motui talis quies.

In secunda parte docet eandem esse oppositionem suo modo inter quietem, & mutationem, sed duplicem esse quietem asserit. Prima est opposita motui, & hæc est suo modo successiua, ac tẽporanea, & vocatur proprie quies. Secunda est tota simul, & momentanea, quæ vocatur nõ moueri, vel non mutari, & est impropria; & quies primo modo accepta non opponitur mutationi, quia nõ sunt eiusdẽ cõditionis, sed opponitur ei accepta 2. modo, sicut opponi diximus motui, nẽpe quietẽ in termino à quo mutationi ab illo, vt quies in termino à quo generationis opponitur generationi, & quies in termino 48
à quo

à quo corruptionis opponitur corruptioni, quia quamdiu materia quiescit in termino à quo, repugnat mutari ab illo, quies etiam in termino à quo vnius mutationis opponitur quieti in termino à quo mutationis oppositæ, vt quies in termino à quo generationis opponitur quieti in termino à quo corruptionis.

In tertia parte asserit, quod licet in cōmuni modo loquēdi solum tribuamus contrarietatem secundū naturale, & violentū motui locali, atq; etiam quieti ei oppositæ, in omni tamen genere motus, & quietis reperitur suo modo cōtrarietas hæc, vt per se est manifestū. Sed quæcūque dicta sunt de contrarietate inter motū, & quietem, & inter quietes ipsas motibus contrarias, atq; etiā inter quietē, & mutationem, non debent intelligi de propria cōtrarietate, quia hæc solum reperitur inter positiua, sed solū de impropria pro oppositione priuatiua.

QVAESTIO I.

An contrarietas motus desumenda sit a solo termino ad quem.

Contraria sunt ea, quæ sub eodē genere maximam differentiam aut distantiā habēt, hoc est specificā cū oppositione reali, qua nata sunt ab eodē subiecto se expellere: vnde sequitur eandē esse rationem de distinctione specifica motuum, ac de eorū cōtrarietate, hoc est ab eodem esse accipiendā, & cū Arist. de vnitate specifica, ac distinctione cōstituerit in superioribus à termino à quo desumendam esse, eodem modo de contrarietate sentit. An vero à solo termino ad quem desumenda sit contrarietas, vel ab vtroque, dicendum est, certum esse apud ipsum, quod à solo termino à quo, nulla cōtrarietas sumi potest, & rationē huius reddit, quia motus habentes terminos, à quibus contrarios possunt esse eiusdē speciei, quia possunt habere eundē terminum ad quem, vt motus ab albo in fuscum, & à nigro in fuscum: ergo nō erūt vllo modo cōtrarii. Probatur cōsequentia, quia intra eandē speciem non potest reperiri contrarietas: cū contraria sub eodem genere debeant esse specie diuersa. Solas igitur duas comparationes motuum docuit Arist. continere verā contrarietatem eorum, nempe ex parte terminorū ad quos tātū, & ex parte vtriusque termini à quo, & ad quem; & has duas cōparationes pro eadē reputari, quia si motus sint contrarii ex parte terminorū ad quos: simpliciter dicuntur contrarii, simpliciter dicuntur specie differre sub eodem genere, maximeq; distare, sed si ex parte vtriusque termini contrarii sint, perfectiorē quandam rationem contrarietatis extensiuā, & accidentalē continebunt, quia licet à termino à quo non sumatur contrarietas essentialis, quandam tamen accidentalem perfectionē contrarietatis addit supra essentialem à termino ad quem desumptam. De his igitur nō est maior controuersia, quā de vnitate, ac distinctione specifica motus, sed iuxta ea, quæ de distinctione dicta sunt, secundum diuersas opiniones, est de contrarietate sentiendum.

An reperiatur vera contrarietas in motu locali.

Solū potest esse difficultas, an vera cōtrarietas reperiatur in quocunque genere motus, nēpe in alteratione, augmētatione, & motu locali. Et de alteratione certū est verā, ac proprijssimam continere contrarietatē, quemadmodū inter qualitates, ad quas terminatur, vera reperitur 50

cõtrarietas, ideo proprie cõtrarii sũt motus à calore in frigus, & à frigore in calorẽ. Sed an intẽsio, & remissio eiusdem qualitatis sint motus contrarii, vel nõ 1. lib. de generatione c. 4. disputatur; ad quem locũ remittenda est quæstio. De augmẽtatione etiã an reperiatur in ea vera contrarietas, ita vt augmentatio, & diminutio sint motus, & vere cõtrarii, non est præsentis loci disputare, sed ad cap. 5. eiusdem libri pertinet quęstio, vbi Arist. de hac materia ex professo agit. Solum restat motus localis, de quo non est minor dubitatio, an vera contrarietas in eo reperiatur, & de motu circulari, an habeat contrarietatem, vel non, agit Arist. in 1. & 2. lib. de Cælo; de contrarietate vero motuum naturalium, magna ex parte agit Arist. in his libris 5. 7. & 8. & propterea, licet possemus hanc etiã quæstionem ad libros de Cælo referre, hoc tamẽ loco disputanda est, quia ab ea dependẽt plura, quæ docet Arist. lib. 8. de motu recto, atque reflexo. Quærimus ergo, an in motu locali reperiatur vera cõtrarietas, & quia cõtrarietas reperitur inter ea, quæ maxime distant sub eodem genere, reducitur difficultas ad motus sursum, & deorsum, an cõtrarii sint. Et præcipua ratio dubitandi est propter differentiam specificam necessa-
51 riam ad contrarietatem, an inter hos motus reperiatur, vel non, nisi accidentalis, qualis enim hæc fuerit: talis erit contrarietas.

Et prima opinio modernorum negat vtrunque, nempe differentiam, specificam, & veram contrarietatem, & solum ponit inter hos motus accidentalem differentiam, & ex consequenti accidentalem cõtrarietatem. Probant hoc argumento. Differentia specifica motuum sumitur ex terminis ad quos, sed termini ad quos horum motuũ sunt eiusdem speciei; ergo etiam motus ipsi, quare nec erunt contrarii; cum contrarietas vera non reperiatur intra eandem speciem. Minorem ita probant. Terminus motus localis est, vbi, aut localis præsentia ad spatium verum, vel imaginarium, seu distantia ad Polos, sed eiusdem specie sunt, vbi, quod habet corpus in concauo Lunæ, & in centro terræ, cum eiusdem speciei sint præsentiæ, vel distantiæ, vt ex se est manifestum; ergo motus ipsi eiusdem speciei erunt.

Secunda opinio tenet diuersos esse specie, & vere contrarios tales mo- 52
tus. Ita antiqui Interpretes Aristot. Philop. Simp. Themist. Alber. Mag. & D. Thom. cap. præsenti, lib. 8. c. 8. ad tex. 64. & 1. lib. de Cælo, & mundo, cap. 2 & 3. Probant testimoniis Arist. qui eisdem locis asserit, tales motus esse specie diuersos, atque contrarios. Deinde ratione 1. quia elementa sunt corpora naturalia specie diuersa, atque cõtraria; ergo debentur eis motus specie diuersi, atq; contrarii. Probatur consequentia, quia motus naturales prouenĩunt à natura rerum; ergo secundum diuersitatem specificam eius debent esse specie diuersi. Secundo, quia contraria sunt, quæ sub eodẽ genere maxime distant, & ab eodem subiecto mutuo se expellũt, sed motus sursum, & deorsum maxime distãt sub genere motus localis, & ab eodẽ subiecto mutuo se expellunt, vt potest cõuenire motibus, quia eidẽ subiecto simul cõuenire pugnat, atq; etiã in diuersis corporibus mutuo se impediunt; ergo vere cõtrarii sũt, eo modo quo potest cõuenire motibus vera cõtrarietas.

Duo sunt in hac re examinãda. 1. 53
quid sentiat Arist. de differẽtia specifica,

fica, & contrarietate horũ motuũ. 2. quid fit de ea iudicandũ secundũ veritatem Philosophicã. Et circa primũ dicimus expressã esse sententiã Aris. locis nuper citatis, in quibus clarissimis verbis docet specie differre, & cõtrarios esse, quod ita est manifestũ vt moderni, qui secũtur oppositã sententiã, hoc solũ respõdere potuerint, vt non videantur contra Aristo. sentire, quod dũ asserit motum sursum, & deorsum specie differre, per differentiam specificã, non intelligit specificã essentialẽ, sed accidentalẽ, quo pacto differũt homo albus, & niger, & ideo solum habere sentit accidẽtalem contrarietatẽ. Sed hæc solutio friuola est, & expresse cõtraria eidẽ Arist. Probatur primũ, quia neq; Aris. neq; vllus vnquã classicus auctor tali modo loquẽdi vsus est, vt specie differre asserat ea, quæ solũ differũt accidentaliter, nec specifica differentia pro accidentali vnquã desumpta est in schola, sed essentialẽ eam omnes vocãt; ergo friuola expositio verborũ Arist. est, quod per differentiã specificã intelligat accidentalem. Sed probatur, quod sit cõtra ipsum, quia idẽ Arist. 8. lib. Phys. cap. 8. docet motum rectum, & reflexũ, qui sunt sursum, & deorsum, nõ posse esse continuos, sed necessario interrũpi in pũcto reflexionis per quietẽ temporaneã, cuius rationem reddit, quia quæ specie distincta sunt, nõ possunt continuari, & cũ motus sursum, & deorsum specie sint diuersi, nõ possunt cõtinuari. Hæc autẽ ratio si de specie accidẽtali intelligatur, nullius momẽti est, cũ euidens sit cõtinua esse posse, quæ specie accidentali differunt,
54 vt motus tardus, & velox, imo apud eosdem modernos motus sursum, & deorsum non desinunt esse continui propter differentiã accidentalẽ, sed vel continuari posse asserunt, vel si non continuatur, propter aliam rationem extrinsecam cõtingere: vnde sequitur in doctrina Arist. nec micã probabilitatis habere eorum sententiam.

Quantum ad secundũ vero probabilius esse existimo, motũ sursum, & deorsum specie differre, quod probo hoc arg. satis efficaci. Grauitas, & leuitas distingũtur specie, & sunt principia motus sursum, & deorsum; ergo motus etiam ipsi differunt specie. Probatur antecedens, quia grauitas, & leuitas sunt potẽtiæ naturales corporum in prædicamento qualitatis diuersissimæ, & ex causis diuersissimis prouenientes, nẽpe ex naturis diuersis elementorum, à quibus naturaliter, vt proprietates eorum procedunt; ergo distinguntur specie, quod nullus vnquã in tota schola negauit. Probatur etiã consequẽtia, quod motus ipsi distinguantur specie, quia potentiæ distinguntur per proprios actus, sed actus grauitatis, & leuitatis proprii, imo, & vnici pro quibus à na- 55
tura concedũtur corporibus, sunt motus sursum, & deorsum; ergo necesse est fateri, quod specie distinguãtur. Sed respondent moderni, grauitatẽ, & leuitatem distingui quidẽ specie, non per hos motus, sed per diuersos fines, in quos à natura ordinantur, nã grauitas à natura ordinata est, vt graue corpus collocet in medio mundi, aut in maxima distantia à cælo; leuitas vero ex opposito ordinatur ad constituendum corpus cælo propinquissimum: vnde inferunt motus sursum, & deorsũ, vt ad talia vbi, vel ad tales præsẽtias ordinãtur, nõ distingui specie, cum præsentiæ istæ sint eiusdem speciei, sed vt motus naturales propter diuersos fines naturales ab eisdem virtutibus grauitatis,

& leuitatis eliciti,& à natura his modis virtutibus intenti. Sed hæc solutio illud imprimis asserit falsũ, quod motus distinguũtur specie,& nõ per terminos ad quos,aduersus Aris.cap. 3. huius lib. & aduersus totam scholam. Deinde non satisfacit argum. quia si potentiæ ipsæ,& motus distinguntur specie per illos fines;ergo fi-
56 nis ipsi distinguũtur etiam specie, sed fines sunt constituere corpus in summa distantia, & sũma propinquitate à cœlo;ergo specie distinguntur istę distantiæ, quæ non sunt aliud, quam vbi sursum,& deorsum. Et tandem,si motus distinguntur specie,quia ordinantur ad fines diuersos, cum non possint ordinari motus ad illos, nisi mediis terminis in quos proxime ordinantur ipsi,sequitur non posse differre specie,nisi eorum termini specie differant. Probatur cõsequentia, quia in eosdem fines ordinantur cũ motibus.

Ad argumentum modernorum distinguenda est minor, quod præsentiæ sursum,& deorsum non distingũtur specie,nam præsentiæ istæ, duo habent. Primum, esse præsentias ad spatium, cum tali distantia. Secundum,esse extremas præsentias,atque oppositas, summeque distantes,postulantesque ex propria natura tendentias oppositas, quod non est eis accidentale,sed essentiale, & cum tẽdentia sit idem,quod motus, postulãtes motus oppositos, quos natæ sunt terminare,& per eos fieri : & prima consideratio materialis est, sub qua non distinguntur specie, sed per secundam, sub qua diuersas rationes formales, atque essentiales habent in ordine ad motus,per quos, & non aliter fieri natæ sunt, quos ipsæmet oppositos,specieq; diuersos efficiũt.

De contrarietate vero horũ motuum dicimus non esse perfectã,qualis reperitur inter qualitates,sed esse maximam, quæ in motu locali reperiri potest, nam ita se impediunt, & ita repugnat in eodẽ subiecto, sicut alterationes contrariæ, quamuis per efficientiam non se expellant,& ideo sufficientem, vt vere contrarii motus vocari possint,& debeant, & contrarietas hæc in extremis præsentiis,& motibus ad illas per se primo reperiuntur;in cæteris vero per participationem earum,in quantum ad eas reduci possunt.

QVAESTIO II.

An ab uno contrario in alterum moueatur corpus unico,ac simplici motu,uel diuersis.

SEnsus quæstionis est,an dum mouetur corpus à frigore in calorẽ, 57
vnico motu moueatur, vel pluribus. Et prima opinio asserit nõ vnicum,sed plures esse motus. Ita Commen.Alber.Mag. & D.Thom. cap.5. probant ex verbis eiusdem Arist.qui eodem cap. comparat inter sese motum à sanitate,&motum in ægritudinem,quos patet in eodem motu à cõtrario in contrarium reperiri,nam in motu à sanitate in ægritudinem reperitur motus à sanitate,& motus in ęgritudinem saltem formaliter diuersus considerando per se terminum à quo, & quasi separatum à termino ad quem;ergo ex mẽte Arist. plures aliquo modo sunt. Probatur etiã ratione,quia corpus,quod calefit,ad calorem accedit, & recedit à frigore, sed accessus, & recessus isti sunt motus circa qualitates specie, & realiter diuersas ; ergo sunt diuersi motus.

Secun-

Secunda opinio vnicum tantum
ponit motum, ita Venetus ibidem, &
alii. Probat primo, quia motus sumit
speciem à termino ad quem, sed vni
cus est terminus ad quem, nempe ca-
lor, in quem tendit corpus; ergo vni
cus est motus secundum speciem. Se
cundo, quia si duo ponantur, debent
esse contrarii: cũ qualitates ipsæ, cir-
ca quas versantur, vt calor, & fri-
gus, contrariæ sint, idem igitur cor-
pus moueretur simul motibus cõtra
riis, quod repugnat.

58 Tertia tandem sententia non po-
nit duplicem motum, sed duplicem
mutationem, vnam, quæ sit genera-
tio termini ad quem, & alia, quæ sit
corruptio termini à quo, vt genera-
tio caloris, & corruptio frigoris. Pro
bat, quia calor, & frigus sunt quali-
tates diuersæ; ergo generatio vnius
debet esse distincta à corruptione al
terius, non solum specie, sed reali-
ter, vtraque autem est mutatio eius-
dem corporis, quia non minus muta-
tur amittens frigus, quam acquirens
calorem; ergo duæ sunt mutationes
distinctæ in eodem motu à contrario
in contrarium.

Veritas huius rei potius dependet
ex distinctione, & explicatione eo-
rum, quæ in eodem motu à contra-
rio in contrarium reperiuntur, quam
ex rationibus, vel argumentis, ideo
hæc distinguemus, & separabimus
ex propria natura cujusq; & ex sepa
ratione colligemus, quot motus, vel
mutationes reperiantur. Primo er-
go dicimus reperiri motum præci-
puum calefactionis à frigore proce-
dentem, tanquam à termino à quo,
& in calorem tendentem, tanquam
in terminum ad quem, & hoc nullus
negat. Secundo dicimus reperiri ge-
nerationem accidentalem caloris, in
quantum consideramus calorem de
nouo fieri in corpore, quem prius nõ
habebat, & ideo corpus idem muta-
ri de non calido in calidum, & hæc
est mutatio accidentalis, & non est
motus, quia ita considerata non ver 59
satur inter terminos positiuos, sed in
ter esse, & non esse caloris, sicut reli
quæ generationes. Reperitur tertio
corruptio frigoris, quæ est mutatio
eiusdem corporis de frigido in non
frigidum. Quarto reperitur intensio
caloris, in quantum consideramus
corpus moueri à calore prius remis-
so, ad calorem intensum. Et tandem
remissio frigoris, vt consideramus
moueri corpus à frigore intenso, vs-
que ad certum gradum eiusdem fri-
goris remissum. Ex his autem quin-
que certum est, præcipuum motum
à contrario in contrarium, & inten
sionem termini ad quem veros mo-
tus esse, cum inter terminos positiue
contrarios versentur, & ex propria
natura sint successiui, sed motus in-
tensionis includitur in motu præci-
puo, & ad summũ distinguitur ab eo
partialiter, quia præcipuus motus
procedit à frigore in calorem, inten
sio vero à calore remisso ad inten-
sum, qui sunt quasi partes graduales
caloris, ad quem totaliter, & comple
te terminatur præcipuus. Prima etiã
mutatio, quæ est generatio caloris,
non est distincta realiter ab eodem
motu præcipuo, sed sola ratione in
quantum consideratur corpus fieri
calidum ex non calido, non conside-
rato termino à quo positiuo, nempe
frigore, à quo procedit motus, sed so
la negatio calidi. Alia vero mutatio,
quæ est corruptio caloris, specie, &
realiter distinguitur à motu præci-
puo, ab intensione caloris, & à gene
ratione eiusdem caloris; cum circa
qualitatem specie, & realiter ab eo
distincta versetur: realiter quidem 60

qui dicimus ab his tribus, non distinctione positiua, sed reali negatiua, cum corruptio frigoris negatiua mutatio sit, non positiua. De remissione tandem frigoris diuersæ sunt opiniones, an sit motus tendens in calorem remissum, vel non, nisi corruptio partialis frigoris, quod nō disputamus modo, disputatori (Deo bene propitio) primo lib. de generatione cap.4. & ecce satis explicata, atque distincta omnia, quæ in eodem motu à contrario in contrarium reperiri possunt. Ex quibus cōstat quam libet illarum opinionum in eo, quod asserit, veram esse, sed non omnia, quæ in tali motu reperiuntur explicasse. Vnde nec argument. earum soluere necesse est: cum intentum probare censeantur, & testimonium Aristotelis abunde satis ex nostra doctrina sit expositum. Hęc igitur circa quintum librum annotasse sufficiat.

IN SEXTVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV.

BREVE PROOEMIVM.

TRADITIS iam in superioribus libris ab Aristotele principiis, & causis motus, tam intrinsecis, quam extrinsecis, vnitate, ac distinctione eius specifica, & numerica, atque etiam contrarietate, restabat de partibus eius integrantibus agere, quæ ad substantiam eius pertinēt, & hoc est intentum huius sexti libri. Sed motus duplices partes integrantes habet, quasdam quidem, vt continuus, ac succesiuus est; alias vero, vt in subiecto extenditur, sicut reliqua accidentia; & vt priores explicet, agit ex professo de compositione continui; & ad posteriores explicandas disputat, an necesse sit subiectum motus esse diuisibile, vel indiuisibile etiam per se, ac separatum moueri posit, & hæc est materia totius libri, hæc eius diuisio bimembris.

CAPVT I.

TEX. ARISTOTELIS.

Si autem est continuum, & tangens, & consequenter, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum huius capitis est ostendere, quod motus componitur ex partibus integrantibus semper diuisi- 1

uisibilibus. Diuiditur autem in duas partes. In prima probat vniuersaliter de continuo, quod non componatur ex partibus indiuisibilibus, sed semper diuisibilibus. In secunda ex proportione magnitudinis, motus, & temporis probat tria hæc ex partibus semper diuisibilibus componi. Vt probet primum præsupponit, continua esse, quorum vltima sunt vnum; contigua, quorum vltima sunt simul, & consequenter se habere ea, inter quæ nihil est medium eiusdem generis. Hoc supposito probat intentum hac ratione. Si cōtinuum, vt linea, exempli gratia, componitur ex partibus indiuisibilibus, sic se habebunt, vt continuæ sint in eo, vel contiguæ, vel cōsequenter (non est enim possibilis alius modus se habendi) sed nullo ex his modis possunt se habere; ergo nec poterunt componere continuum. Probatur minor, nam continua sunt, quorum vltima sunt vnum, & contigua, quorum vltima sunt simul, sed indiuisibilia carent extremis, vel vltimis; ergo nec continua, nec contigua esse possunt. Sed quia posset aliquis dicere, quod indiuisibilia possunt esse contigua, aut se tangere non per vltima, vel extrema, sed per se, aut se totis. Probat hoc esse impossibile hac ratione. Non potest vnum tangere alterum se toto, nisi penetrando se cum illo, vt per se est manifestum, sed partes continui non possunt illud componere per penetrationem; ergo nec se tangentes secundum se totas. Probatur minor, quia continuum ex se est extensum habens vnam partem extra alteram loci occupatiuam, ita vt cuique debeatur distincta pars loci; ergo repugnat se penetrare, & se penetrando componere continuum. Quod vero non possint indiuisibilia consequenter se habere in compositione continui, probat, quia consequenter se habent ea, inter quæ nihil est medium eiusdem generis, sed inter quælibet duo puncta necessario mediat linea, in qua sunt puncta, ergo non possunt puncta indiuisibilia consequenter se habere. Minorem sic probat. Indiuisibilia non possunt se tangere, nec se habere consequenter, vt probatum est; ergo necesse est aliquod dari medium inter illa: illud autem medium vel erit diuisibile, vel indiuisibile; si diuisibile, erit linea, & ideo habetur intentum; si indiuisibile, non poterit se tangere cum eis, sed necesse erit aliquid esse medium inter illud, & quodlibet eorum, & tale medium, cum sit indiuisibile, petit aliud medium, sicque in infinitum: quare necesse est mediam esse lineam inter quælibet duo puncta, & ideo non poterunt consequenter se habere in compositione continui. 2

Secundo probat idem intētum, quod continuum non componatur ex partibus indiuisibilibus: & supponit illam definitionem continui, quam in tertio lib. tradidit, nempe quod continuum sit diuisibile in infinitum, aut in semper diuisibilia: qua supposita sic arguit. In ea diuiditur continuum, ex quibus componitur, si ergo componitur ex indiuisibilibus, in eadem erit diuisibile, sed hæc non possunt diuidi; ergo non erit diuisibile in semper diuisibilia, vel ex indiuisibilibus non componitur.

3 In secunda parte capitis probat in particulari, quod magnitudo, motus, & tempus non componantur ex indiuisibilibus. Et supponit tria hæc mutuo se correspondere, nam motus fit per magnitudinem,

& par-

& partes motus per partes magnitudinis (loquitur enim de motu locali) motus etiam fit in tempore, & partes motus in partibus temporis. Hoc supposito sic arguit. Motus non componitur ex partibus indiuisibilibus;ergo nec magnitudo,& si magnitudo non componitur, neque tempus.Probat primum antecedẽs, quia prius est moueri corpus, quam motum esse, cum simul moueri, & motum esse repugnet successioni eius: sed prius, & posterius non possunt esse in indiuisibili; ergo repugnat motum componi ex indiuisibilibus, & ex consequenti,.quod magnitudo ex indiuisibilibus componatur, & ex hoc secundo, sic probat tertium quod tempus non componatur ex indiuisibilibus. Magnitudo est diuisibilis in partes diuisibiles; ergo dum mobile per eam mouetur;aliquo tempore eam pertransit,& prius pertransit partem eius, quam totam, sed prius,& posterius non dantur in duratione indiuisibili; ergo tempus, quod est duratio eiusdem motus facti per magnitudinem, non componitur ex indiuisibilibus, sed ex partibus diuisibilibus, sicut magnitudo,& motus.

CAPVT II.

TEX. ARISTOTELIS.

Quoniam autem magnitudo in magnitudines diuisibilis est, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristoteles capite præsenti est ex professo probare illud
4 idem,quod in fine præcedentis probare cœpit,nempe tempus non componi ex indiuisibilibus, sed ex semper diuisibilibus. Diuiditur autem in duas partes, in prima id probat ex magnitudine,atque etiam ex propria ratione temporis.In secunda docet ita se habere tempus, & magnitudinem, vt si vnum sit infinitum, necesse sit alterum quoque infinitũ esse,& ex hoc soluit quoddam argumen.Zenonis,quo probabat omnem motum esse imposibilem.

Vt probet ex magnitudine, quod tempus non componatur ex indiuisibilibus, præsupponit tria certissima.Primum, velocius mobile in eodem tempore maius spatium pertrãsire,quam aliud,quod tardius moueatur. Secundum, velocius mobile in minori tempore transire æquale spatium. Tertium, quod etiam in eodem tempore pertranseat maius spatium.Ex his autem ita arguit. Demus velocius mobile tempore vnius horę pertransire spatium viginti vlnarum, tardius vero ex eisdem viginti vlnis pertransire in eadem hora tantum quindecim, tunc ergo idem mobile velocius in minori tempore pertransiet easdem quindecim vlnas, & etiam aliquid plus, quod est in eodẽ tempore pertransire maius spatium, & in minori etiam tempore maius, & æquale. Ex quibus euidenter sequitur secundum eandem proportionem diuidi tempus, & magnitudinem, & ex eisdem partibus semper diuisibilibus constare, nam motus tardior,& velocior simul diuidit vtrunque in maiores,& minores partes, quas indiuisibile habere repugnat. Probat secundo ex propria ratione temporis, & præsupponit tria
alia etiam certa Primum, quod mo 5
tus non fit in instanti, sed in tẽpore propter rationem eius successiuam. Secun-

Secundo in quolibet tempore motū effici posse. Tertium, quod quidquid monetur, potest velocius, & tardius moueri. Quibus præsuppositis, ita arguit. Illud cuius qualibet parte designata potest semper designari alia, & alia minor, diuisibile est in semper diuisibilia, sed ita se habet tempus; ergo erit diuisibile in semper diuisibilia, quod est partibus diuisibilis constare. Minorem probat, quia si mobile quodcunque potest velocius, & tardius moueri; ergo potest in maiori, vel minori tempore aliquā magnitudinem pertransire, quare quolibet designato tempore dari potest semper aliud minus, quod est esse diuisibile in semper diuisibilia. Quod etiam sequitur euidenter de magnitudine, nam velocius mobile pertrāsit maiorem magnitudinem eodem tempore, quo tardius pertransit minorem, & mobile quodcunque potest velocius, & tardius moueri, maioremque, & minorem magnitudinem pertransire; ergo data quacunque magnitudine, dabilis est semper minor, quod est esse diuisibilem in semper diuisibilia.

6 Ex quibus colligit in secunda parte capitis eodem modo se habere magnitudinem, & motum, quantum ad rationem finiti, aut infiniti, ita vt, si vnum est finitum, necesse sit aliud etiam finitum, aut infinitum esse. Quia eodem modo se habent quantum ad compositionem ex partibus semper diuisibilibus. Sed infinitum ait duplex esse, aliud diuisione, aliud extremis: infinitū diuisione illud est, cuius diuisio nullum habet terminū: infinitum extremis, quod extremis, aut terminis caret. Vnde illud asserit esse infinitum in potentia, hoc vero infinitum actu, & ideo hoc infinitum non est vllo modo pertransibile. Eodem autem modo conuenit ratio vtriusque infiniti magnitudini, ac tempori, ita vt, si illa sit infinita in potētia, vel etiam actu, etiā, & hoc Ex quibus asserit solui posse argum. Zenonis, quo probat motum non esse possibilem hoc modo. Motus fit per spatium, aut per magnitudinem, & hæc est diuisibilis in semper diuisibilia; ergo constat infinitis partibus, sed infinitum non est pertransibile; ergo nunquam poterit motus absolui, & ideo non erit possibilis. Cui respondet Aristoteles, magnitudinem non esse actu infinitam, sed actu finitam, & infinitam in potentia, licet habeat partes proportionales infinitas, tempus quoque, & motus eodem modo infinita sunt in potentia, & non actu, ideo pertransiri potest magnitudo motu actu finito, sed infinito in potentia, & tempore etiā actu finito, & potentia infinito, & ita patet motū non esse impossibile.

TRACTATVS DE COMPOSITIONE CONTINUI.

An in continuis dentur vera, & realia indiuisibilia, ut in linea puncta, in superficie puncta, & lineæ, & in corpore lineæ superficies, & puncta.

7 DVO possunt excogitari in continuo, nempe partes diuisibiles, & indiuisibilia, quibus copulentur, & circa vtrunque agitandę erunt quæstio-

stiones aliquot, & circa indiuisibilia est prima, an sint, hoc est an vera, & realia dentur in continuis, vel solum per imaginationem apprehensa. Et prima opinio negat omnino esse in continuo, sed puncta nihil aliud esse asserit, quam longitudinem corporis vlterius non procedentem, lineam vero nihil aliud, quam corpus vlterius non extensum secundum latitudinem, & superficiem corpus idē, vt vlterius non extensum secundum profunditatem. Itaque indiuisibilia hæc nihil reale sunt in continuo, sed negationes quędam diuisionum, ideo excogitatæ ab intellectu, quia dimensiones ipsæ longitudinis, latitudinis, & profunditatis non distinguntur realiter in corpore, sed sola ratione, vnde sic se habent in corpore, vt vna non includat conceptum alterius, eas autem ita distinguit intellectus, quia intelligit quasdam passiones demonstrari à mathematicis de corpore ratione solius longitudinis, alias vero ratione solius latitudinis, quas, vt separet tribuit singulis negationem diuisionis secundum alias dimensiones per modum indiuisibilium, hoc est punctorum, linearum, & superficierum, cum tamen hæc nō sint in eis realiter, sed pro distinguēdis eisdem dimensionibus excogitata.
8 Ita Dura. in 2. d. 4. Ocham. in tracta. de Sacramen. Euchar. cap. 1. & 2. P. Pererius lib 10. de quantitate cap. 6. Ad eandem opinionem videtur pertinere sententia Greg. in 2. d. 2. quæstio. 2. artic. 1. asserentis indiuisibilia hæc esse realiter ipsum corpus secundum diuersas connotationes, negationum formaliter distinctarum. Probatur hæc sententia. Primo, quia si indiuisibilia dentur actu in continuis, sequitur dari accidentia sine subiectis, quod patet esse impossibile. Probatur consequentia, quia indiuisibilia non possunt esse substantiæ; cum pertineant ad quantitatem, quæ verum accidens est; ergo sunt accidentia, sed nullum habent subiectum; ergo datur accidens sine subiecto. Probatur minor, quia vel indiuisibilia hæc accidentia habent subiectum diuisibile, vel indiuisibile, non possunt inhærere in subiecto diuisibili, quia non habent proportionem cum eo, & accidens debet habere proportionem cum subiecto inhæsionis: sed nec indiuisibile subiectum habere possunt, quia vel inhærent immediate in substantia, vel in eisdem quātitatibus continuis, vt puncta in linea, & vtraque est diuisibilis, vt ex se patet: in neutra ergo esse poterunt tanquam in subiecto, & ita nullum habebunt subiectum. Et certe si talia indiuisibilia ponerentur, vt terminarent, vel copularent partes continuorum, separari possent per diuinam potentiam, quibus separatis permaneret continuum diuisum in omnem partem, & sine vllis terminis, fieretque actu infinitum, & vtrunque continet manifestam repugnantiam. Dicendum igitur est seipsis copulari partes continuorum, & per seipsa esse terminata eadem continua, & non per indiuisibilia.

Secundo, si indiuisibilia ponantur, sequitur, quod dum continuum diuiditur, vel ex duobus fit vnum per cōtinuationem, vt dum ex duabus portionibus aquæ fit vna, quædam indiuisibilia fiunt de nouo, & alia desinūt, quia vt vniantur de nouo, & vt de nouo terminentur partes: necesse est noua indiuisibilia fieri, & quæ prius copulabant desinere; sed non possunt fieri, nisi per creationem, nec desinere, nisi per anihilationem: sic 9

sic autem fieri, vel desinere non est concedendum, ergo nec dari in continuis. Probatur minor, quia nec educuntur de potentia continuorum, nec remanent in ea, postquam esse desinunt, sed totaliter incipiunt, & totaliter desinunt; ergo ex nihilo, & in nihilum. Si vero dicas fieri, & desinere per diuisionem, vel per coniunctionem, probo esse impossibile, quia vtraque est motus localis, per quem repugnat produci entitatem quantitatiuam, aut substantialem. Probatur tandem, quia si darentur indiuisibilia, admittendum esset actu infinitum duobus extremis clausum. Nam inter duo puncta extrema lineæ darentur alia infinita, quibus continuarentur partes, & inter superficies extremas terminantes corpus darentur infinitæ aliæ lineæ, ac superficies continuantes, quæ omnia absurda sunt.

10 Secunda opinio, nullum indiuisibile actuale concedit continuis, vel quia nec partes vllas actuales habere censet, sed esse quandam entitatem simplicem, hoc est carentem compositione ex partibus integrantibus; in quo sensu defenditur à quibusdam modernis, vel quia licet partes integrantes habeant, seipsis vniri existimat, & non per indiuisibilia, sed vtrique concedunt eisdem continuis indiuisibilia extrema, quibus terminentur, vt lineæ duo puncta, sed nullum, quibus continuentur partes, vel quia eas non habent, vel, quia seipsis vniuntur, si eas habeant, & in hoc sensu eam defendit Fonseca 5. lib. Metaphysi. cap. 16. quæstio. 6. secti. 5. Huic autem sententiæ addunt moderni quidam eam defendentes, quod licet in continuis non dentur indiuisibilia actu, præter extrema, quibus terminantur, dantur tamen in potentia, & per designationem intellectus in toto continuo, & singulis eius partibus, sicut etiam dantur partes proportionales in potentia, & per designationem, & huius signum est, quod per diuisionem continui duo indiuisibilia extrema resultant actu, de quibus negari non potest, quod prius essent in potentia.

Probatur testimoniis Aristotelis, qui vbicunque de hac re loquitur, asserit indiuisibilia, non actu, sed potentia esse in continuis, præsertim 3. lib Metaphysi. cap. 5. textu 17. vbi hac similitudine vtitur. Sicut Mercurius non est in rudi lapide actu, sed potentia, ita superficies sunt in medio partium corporis. Atque etiam D. Thom. præsertim opusc. 36. vbi sic ait, In linea sunt, puncta quidem duo actu, vt eius termini, qui cadunt in eius definitione, & infinita alia in potentia, secundum quod ipsa est in infinitum diuisibilis potentialiter. Probatur etiam ratione, quia si in medio continui dantur indiuisibilia actu, erunt distincta realiter, quare dabitur numerus actu infinitus entitatum realium in quolibet continuo, actu autem infinitum, non solum non datur, sed satis probabile est dari non posse, etiam per potentiam Dei absolutam.

11 Tertia opinio ponit indiuisibilia actu in continuis, non solum terminatiua, sed continuatiua omnium partium proportionalium. Ita D. Thom. expresse opusc. 36. ca. 2. his verbis, in linea sunt plures puncti, & realiter ab inuicem diuisi, vt duo eius termini, & similiter in eius continuatione, q. etiam 28. de veritate art. 2. ad 10. & quodlib. 7. artic. 9. ad 2.

Capreol.

Capreol. in 2.d. 2. q.2. art.3. Soncinas 5.lib. Metaphysi. quæst.20. Sotus in prædicamento quantitatis, Caie. ibidem, atque etiam 3.p. quæst.4.ar. 2. Alensis.lib. 3. suæ Metaphy.cap.5. Scotus in 2.d.1. quæst.3. & d.2. q.4. & est iam cõmunis inter modernos, & vera, & in doctrina Aristotelis necessaria.

Probatur primum, quia quatuor reperiuntur expressa apud Aristotelem de his indiuisibilibus, quæ non possunt esse vera, nisi realia, actualia, & positiua ponantur in continuis, non solum tãquam extrema, aut terminatiua, sed etiam in medio, pro continuatiuis partium. Primum est, quod linea, superficies, & corpus sũt species reales, atque distinctæ sub genere quantitatis continuæ, quod asserit, non solum cap. de quantitate in Dialectica, sed etiam 5. Metaphy. cap.13. & de linea quidem esse diuisibilem secundum longitudinem, & indiuisibilem secundum latitudinẽ, de superficie, quod sit diuisibilis secundum longitudinem, & latitudinem, & indiuisibilis secundum profunditatem, & ex hoc distingui speciẽ, sed species prędicamentales sunt entitates reales, & positiuæ, atque distinctæ per differentias reales, & positiuas, ergo dantur in superficie lineæ veræ, & reales, & in corpore veræ, & reales superficies, quæ cum sint realiter indiuisibiles secundum longitudinem, & latitudinem, necesse est apud Aristotelem dari indiuisibilia actu, & realiter existentia in cõ
12 tinuo. Secundo asserit corpora physica realiter se tangere, & esse contigua, & contigua esse quorum vltima sunt simul, continua vero, quorum vltima sunt vnum 5. lib. physi. cap 3 sed contactus realis nõ datur, nisi per aliquid reale, & positiuum; & hoc non potest esse pars, quia cum quælibet pars continui sit diuisibilis in infinitum, non potest habere vltimam, nec primam; ergo repugnat contactum positiuum fieri per partes, sed necessario debet fieri per indiuisibilia realia, ac positiua, actuque in continuis existentia. Tertio asserit locum esse vltimam aut extremã superficiem corporis continentis, & esse æqualem locato, licet corpus cõtinens, cuius extremum est, sit longe maius contento 4. lib. Physic. in principio, quod saluari non potest, nisi detur in corpore actualis superficies indiuisibilis secundum profunditatem, quæ sit terminus extrinsecus corporis continentis, & extrinsecus corporis contenti; nec solum in fine corporis, sed etiam in medio: cum constet aerem, vel aquam esse loca actualia sine omnimoda diuisione à corpore ingrediẽte facta, quod non potest esse, nisi in medio habeãt actuales superficies. Vltimum, quod docet in prædicamento quantitatis, & 5. lib. Physi. cap. 3. est, continuum esse, cuius partes copulantur termino communi, vel quod idem est, continua esse quorum vltima sunt vnũ, & cum corpora sint actu cõtinua, necesse est eorum partes actu, & realiter copulari termino communi, vel extrema earum actu, & realiter esse vnum, nomine autem extremorum euidens est indiuisibilia intelligi, cum non dẽtur partes extremæ.

Sed probatur secundo, quod vera 13
sit nostra sententia, & communis. Quoniam corpus perfecte sphericum non potest tangere perfecte planum, nisi in puncto, vt docet expresse Aristoteles primo lib. de anima cap. 1. texto 13. & demonstrat Euclides lib. 3. prop. 16. ex natura figurarũ vtriusque corporis. Quod vero dicunt

dicunt aduersarii negari posse, quod contactus talium corporum sit possibilis fundamento rationis caret: cum constet, non posse excogitari impedimentum talis contactus, potius quam aliorum corporum, nisi propter defectum indiuisibilium, quæ ab eis negantur; sed hoc manifesta petitio principii est, quia pro impedimento affertur id, circa quod quæstio versatur, & Aristoteles de contactu sphæræ æneæ loquitur, vt intelligatur verum, ac physicum esse posse. Secundo probatur ex natura temporis, de quo nullus negat habere instans indiuisibile præsens, copulans partem præteritam cum futura, & efficiens vnum tempus continuum ex vtraq; ergo necesse est ponere indiuisibilia in medio continuo, & multa quidem, nam vt probauimus in 4. lib. non est vnum instans in toto tempore, sed plura, & infinita. Argum. pro prima opinione posita sequentibus dubiis eorum occasione excitatis soluentur.

An omnia indiuisibilia sint actu in continuo, uel quædam actu, alia in potentia.

14 NON procedit hoc dubium secundum primam opinionem negantem omnibus modis indiuisibilia, sed iuxta secundam extrema saltem actu admittens, continuatiua vero solum asserit esse in potentia, propter testimonia Aristotelis, & D. Thom. & ne compellatur admittere in rerum natura entitates reales actu infinitas. Et huic etiam opinioni fauet tertium argument primæ opinionis, quia si omnia dentur actu, erunt actu infinita puncta in quacunque linea, & cum tota linea claudatur duobus punctis extremis, dabitur actu infinitum duobus terminis clausum, quod repugnat.

Nostra tamen sententia duo asserit. Primum, omnia indiuisibilia, quibus terminatur continuum, & copulantur eius partes, actu esse in eo, hoc probat efficaciter contactus sphærici corporis super planum positi. Probatur etiam ex corporibus perfecte planis, quæ cum possint se tangere, non possunt, nisi in superficie indiuisibili secundum profunditatem. Præterea in columna perfecte rotunda (quam cylindrum vocant) quæ si super planum perfectum circumuoluatur, non potest ipsum tangere, nisi in linea indiuisibili secundum latitudinem.

Secundo probatur, quia bene sequitur, indiuisibilia continuatiua nõ possunt esse in potentia in continuo, vt tenet opposita sentẽtia; ergo sunt in actu, sed terminatiua admittit esse in actu; ergo omnia erũt in actu. Probatur antecedens, quia in superficie dantur lineæ, & in corpore superficies actu terminantes, sed istæ lineæ, & superficies non sunt actu separatæ inter sese, ita vt lineæ terminentur actu punctis, & superficies lineis, sed continuata quadam extensione protenditur quælibet per totum corpus; ergo ita est extremum superficiei linea, vt partes eius continuet, & superficies partes corporis; quare necesse est ponere indiuisibilia actu cõtinuantia, alioqui non erit corpus quantitas continua actu, sed solum in potentia, quod est falsum. 15

Secundũ quod asserit nostra sentẽtia est indiuisibilia in quolibet continuo esse actu infinita. Probatur hac ratione. Continuum, vt definit Aristoteles 5. lib. Phys. cap. 2. est diuisibile in semper diuisibilia, ergo quibuscũque partibus ab eo separatis, aliæ sũt separabiles in infinitum, sed in omnibus,

bus, & singulis sunt indiuisibilia actu continuantia, vt probatum est; ergo datur actu infinita in quolibet continuo.

16 Vt autem intelligamus, quem sensum tenuerint Aristoteles & D. Tho. in illis testimoniis, primo notandum est, quod indiuisibilia ita sunt actu in continuo, vt licet sint realiter distincta inter sese, & à partibus, quas copulant, non tamen sunt realiter separata inter sese, & à partibus, sed actu eis coniuncta, cum quibus vnum continuum componunt, possunt tamen separari cum ipsis partibus ab eodem continuo per diuisionem. Secundo notandum est, indiuisibilia in continuo esse in triplici differentia, nam quędam actu terminant eadem continua: quędam actu continuant partes eorum, & alia neque actu continuant, neque actu terminant; sed solum in potētia terminare possunt; & hæc potentia reducitur ad actum per diuisionem. Et duo priora indiuisibilia actu sunt in continuo, postrema vero solum in potentia, & fiunt actu, dum actu diuiditur continuum: atque etiam actu terminant partes diuisas: quomodo autem fiat, vel per quam actionem, inferius explicabitur. Dum ergo Aristoteles, & D. Thom. asserunt indiuisibilia non esse actu in continuo; sed in potentia tantum, non negant actum existentiæ in eo, sed solum actum separationis, ita vt sensus sit, non esse actu separata ab eis, sed actu coniuncta ea cum partibus componentia, posse vero separari naturaliter ab eis cum eisdem partibus, quas copulant. Vel secundo, si actum existentiæ in eis negare velint, non de duobus primis generibus indiuisibilium loquuntur, sed solum de tertio genere eorum, quę nec actu sunt in continuo, nec actu terminant, sed possunt ad actum reduci, & actu terminare per diuisionem actualē eiusdem continui.

17 Ad primum argumentum concedendum est, quod dentur entitates actu infinitæ in quolibet continuo, sed incompletæ constituentes vnam completam, atque finitam, quæ est entitas totius continui, & hoc modo dari entitates actu infinitas nullum est inconueniens. Nec etiam, quod dentur infinities infinitæ, vt necessarium est dari in quolibet continuo quantumlibet minimo. Aliud vero argum. de actu infinito, duobus extremis clauso hac distinctione soluēdum est. Extrema sunt in duplici differentia, positione, aut numero: extrema positione vocantur illa, quæ extremum situm habent in corpore, vltra quæ non se extendit quantitas eius, vt superficies terminantes corpus, vltra quas non se extendit profunditas eius. Extrema vero numero dicuntur vnitates, quæ sic se habent in numero, vt vltra illas nō sint aliæ vnitates numeratæ, vt in numero quaternario, quarta vnitas dicitur extrema. Puncta igitur, quibus clauditur linea, extrema sunt eius positione, non tamen sunt extrema numeri, quem constituunt cum cęteris pūctis, quia vltra quodcunque eorum dantur alia, & alia numeranda in infinitum; ideo nullum potest vocari extremum numeri, quia si ab eo numeratio incipiat, nunquam finietur. Ex quo intelligitur repugnare, quod omnia indiuisibilia vnius continui claudantur duobus extremis, quorū vnum sit primum, & aliud vltimum, & ex consequenti, quod in eo genere, in quo aliqua sunt infinita, claudi possint extremis: in diuerso vero genere non est inconueniens, & hoc so-

lum probat argum. quod infinitum in numero claudatur extremis positione.

18 De lineis vero actu continuantibus superficiem, & corpus, dubium esse potest, quo modo se habeant in eis, nam si infinitæ actu dantur; cum non sint actu separatæ inter sese, ita vt quælibet actu sit terminata duobus extremis punctis (nam si ita darẽtur, fieret, vt linea, superficies, & corpus actu essent separatæ, quod repugnare probauimus in prædicamento quantitatis) necesse est, vt in eodem puncto actu continuante concurrant omnes, non recta via, sed quasi per circuitionẽ tendentes, & si ita est, sequitur lineas actu infinitas vniri in eodem puncto, quod non potest intelligi, nisi per continuationem, & si omnes continuantur, fiet vna, & eadem linea ex omnibus, quasi girans, vel circundans totum continuum, habensque partes actu infinitas, quare erit actu infinita, & ex alia parte claudetur extremis, quia longitudo corporis extremis clauditur, vtrunq; vero continet manifestam repugnantiam.

Huic dubio respondent moderni quidam in eodem continuo non esse plures lineas, sed omnes lineas, quæ à nobis considerantur per modum plurium esse partes vnius lineæ; quã componunt continuatæ per puncta, & sicut partes, ipsæ ita copulatæ infinitæ sunt, sic componunt vnam lineam, quæ infinitis modis circuit, & girat ipsum continuum, & constat infinitis partibus æqualibus continuatis punctis, non tamen est actu infinita, quia licet infinitæ partes æquales concurrant ad compositionem eius, tali modo vniuntur inter sese, vt intra magnitudinẽ finitã, & intra definitos terminos claudãtur, & quodam confuso modo inter se vniantur ad componẽdam finitam magnitudinẽ. Nec est inconueniens dari lineã quodammodo infinitam, in quantum ex partibus infinitis æqualibus cõponitur, & clausam pũctis extremis, quia non est infinita simpliciter, sed secũdũ quid, nec clauditur extremis solũ terminantibus, sed etiam continuãtibus. Hęc solutio tria cõtinet difficillima, & quæ nõ videntur sustineri posse. Primũ est, quod detur in cõtinuo linea continẽs infinitas partes æquales (quas vocãt aliquotas) & quod nõ sit actu, & simpliciter infinita, nã partes æquales sunt, quarũ vna est extra aliã, & ideo quarum quęlibet facit totum maius simpliciter; ergo si sunt actu infinitæ, efficient longitudinem actu infinitã. Secũdũ, quod in cõtinuo finitæ magnitudinis detur linea eum circũdãs, quæ habeat partes ęquales actu infinitas, nã finita magnitudo, nõ potest habere nisi finitã lõgitudinẽ, sed finita lõgitudo habet partes æquales actu finitas; ergo repugnat habere æquales actu infinitas. Et tertiũ, quod linea habẽs partes ęquales actu infinitas claudatur duobus punctis extremis; hoc enim ex terminis repugnat, siue extrema ipsa simul sint cõtinuatiua, vel nõ, repugnantia enim nõ cõsistit, nisi in eo, quod linea habens infinitos palmos claudatur extremis. Dicẽdũ igitur est, in quolibet cõtinuo esse lineas actu infinitas, & has nõ ita se habere, vt continuentur punctis, & efficiãt vnam lineam per continuationẽ, sed ita, vt vna desinat in alterã, & terminetur puncto eius, quod punctũ continuatiuum est partiũ propriæ lineæ, & terminatiuũ alterius lineæ, quæ in ipsum desinẽs angulum facit cum eadem linea in cuius punctum desinit, licet non per sectũ. Exemplum habemus in pũcto

19

centri alicuius circuli, in quod desinunt omnes lineæ ductæ à circumferentia vsque ad ipsum, sed non propterea continuantur ab eo, sed potius dicuntur ad ipsum terminari, & ita terminatæ efficiunt angulum vna cum altera, & distinctæ permanent. Ita etiam videmus se habere venas, & poros in corpore humano, quarum vna desinit in aliam, hoc est in punctum alterius, cum qua non continuatur, sed angulum imperfectum facit. Et ecce quo pacto dantur infinitæ lineæ in continuo, quarum quelibet actu finita est, nec continuatur cum alia, sed nec omnino separatur ab ea, sed aliquo eius indiuisibili terminatur.

An indiuisibilia eiusdem continui distinguantur inter sese, & ab eo realiter, & separari possint saltem per diuinam potentiam.

21 DVO petit dubium hoc. Primum est, an sit distinctio realis inter indiuisibilia, & partes continui, atque etiam inter indiuisibilia inter sese. Secundo, an possint realiter separari, & quantum pertinet ad distinctionem, supposito, quod sint actu, & realiter in cõtinuis, dicendũ est realiter ab eo, & inter sese distingui. Probatur primum, quia repugnat eandẽ entitatem realem esse realiter diuisibilem, & realiter indiuisibilem, esse etiam realiter compositam, & realiter simplicem, sed continuum est entitas realiter diuisibilis, & composita ex partibus integrantibus, indiuisibile est entitas carens tali compositione, & tali diuisibilitate; ergo sunt entitates distinctę realiter. Secundo, ea, quorum vnum separatur ab alio realiter, sunt entitates reales distinctæ, alioqui dum separatur vnum ab alio, nulla entitas realis separaretur; sed indiuisibile continuatiuum separatur à continuo per diuisionem: cũ per eam desinat esse, & etiam dũ ex duobus fit vnum, tunc enim terminatiua vtriusq; desinunt esse; ergo sunt entitates distinctæ. Quod vero inter sese distinguantur ipsamet indiuisibilia, nõ minus euidenter probatur, quia copulant partes eiusdem continui realiter diuersas, & situ distantes, quod repugnat facere eandem entitatem realem.

Secundũ autem de reali separatione duobus modis intelligi potest. Primo per desitionem eorundem indiuisibilium. Secundo, ita vt permaneat per se separata ab eo. Et de primo modo separationis nõ potest esse dubium; cũ videamus in diuisione eiusdem cõtinui desinere indiuisibilia cõtinuatiua, & in coniunctione duorũ continuorum desinere terminatiua: dubiũ ergo procedit de secundo modo separationis, an fieri possit per diuinam potentiam, quod indiuisibile separetur à continuo, ita vt separatũ ab eo permaneat. Et dubium hoc dependet ex modo, quo distinguntur realiter eadem indiuisibilia à continuo, nam duplex est distinctio realis, aut vnius rei ab alia, aut modi alicuius rei à reipsa; & illa distinctio vocatur realis simpliciter, cum sit distinctio rerum, hæc vero non tam realis, cum non sit inter res, quam ex natura rei; cum sit duarum entitatum realium, sine dependentia ab intellectu distinctarum. Et si indiuisibilia non distinguantur à continuo, nisi vt modi eius, certum erit non posse consistere ab eo separata; quia ratio intrinseca modi consistit in actuali modificatione, ac determina- 22

minatione rei, cuius est modus; ergo repugnabit ab ea separari, quia repugnabit ab ea separatum modificare, aut determinare, itaque idē erit excogitare modum separatum à re, cuius est, & excogitare eum non esse. Si vero sint res, certum quoque videtur separari posse; quia si res sunt, per se completæ erunt, & non habebunt intrinsecam dependentiā in suo esse ab eodem continuo. Dubium est ergo, an indiuisibilia in cōtinuo sint tanquam res distinctæ à partibus eius, vel potius tāquam modi earum.

23 Et prima opinio tenet distingui à partibus tanquam res. Probatque testimonio Arist. qui in fine huius lib. disputat, an indiuisibile separatum possit moueri; ergo supponit separari posse à continuo, alioqui frustra disputaret de motu eius. Si vero separari potest, res erit, & non modus; ergo ex mente Aristotelis censeri debet res. Probat etiā ratione, quia modus simul est cū reipsa, eamque penetrat, vt patet de modo vnionis materiæ cum forma, sed indiuisibilia continuorum non sunt simul cum partibus eorum, nec se penetrant cum eis, sed situ distinguntur; ergo non sunt modi. Secundo, quia si essent modi per seipsos vnirentur partibus, & non per alios modos, alioqui procederetur in infinitum, sed non vniuntur seipsis partibus, sed per alios modos; ergo non sunt modi, sed res. Probatur minor, quia si seipsis vnirentur, distincta essent indiuisibilia terminatiua, à continuatiuis; cum diuerso modo formali, ac per diuersum officium vniantur partibus, nempe per actualem continuationem, & actualem terminationem, quæ differunt formaliter; quod tamen non esset necessarium, si essent res, nam tunc non consisteret ratio eorum in eo, quod est actu vnire, & ideo nec distincto modo formali vnirent, sed vnirentur per alios modos tanquam res. Quod præsertim verum est, quia si essent modi, non posset dari aliquod indiuisibile continuatiuum in rerum natura, quin actu continuaret, & tamen dari constat in calefactione, quæ si perueniens ad quartū gradum caloris cesset, indiuisibile caloris, vt quatuor, nō vniet illam partem caloris cum sequenti, quæ nondum est producta, & si procederet motus actu vniret; ergo datur in rerum natura sine officio actuali vniēdi, quare non erit modus, sed res. Et tandem probant de indiuisibilibus successiuorum, vt de instantibus temporis, quæ non vniunt realiter partes temporis; ergo non sunt modi. Probatur antecedens, quia non possunt actu vniri, nisi, quæ actu existūt; cum vnio extremorum præsupponat coexistentiam realem eorum: partes autem temporis non existunt actu; cum præteritum iam non sit, & futurum non dum sit; ergo nec possunt actu coniungi, nec attingi ab instanti, & ideo nec erit modus earum, sed res.

Secunda opinio distinguit indiuisibilia cōtinuorum permanentium ab indiuisibilibus successiuorum, & hęc distingui docet tanquā res, illa vero, non nisi tanquam modos. 25

Nostra sententia tria asserit de omnibus indiuisibilibus, tam permanentium, quam successiuorum. Primum, non distingui à partibus tanquam res, sed tanquam modos earū. Secundum, non vniri partibus per alios modos vnionis, sed seipsis. Tertium, non posse sic separari ab eis, vt separata consistant. Ita sentit maior modernorum pars inter quos hęc

dubia de indiuisibilibus versantur, nam antiqui interpretes, nec verbum de eis faciunt. Ex his autem tribus primum solum probandum est de modo distinctionis, ex quo euidēter sequuntur cætera. Probatur autem quod indiuisibilia non distinguantur à partibus continuorum tāquam res, sed tanquam modi testimonio Aristotelis, qui docet de his indiuisibilibus tam continuorum permanentium, quam successiuorum, solum deseruire ad continuandum, & terminandum partes eorum, ita vt per continuationem fiant vnum continuum, sed continuare est vnire partes, vt cum sint plures, fiat ex eis vnum continuum, & vnire eas est esse modum vnionis earum; ergo sentit indiuisibilia esse modos partium, & non res, asserit vero vtrunque 4. lib. Physi. agens de tempore, & lib. 5. texto 26.

26 Probatur etiam ratione, & primo de indiuisibilibus continuatiuis permanentium continuorum, nam continua hæc componuntur ex partibus realiter distinctis, & inter sese vnitis, sed non possunt vniri, nisi per hæc indiuisibilia; ergo proprium officium eorum est esse vniones partiū, sed vnio est modus; ergo ex proprio officio sunt modi, & non res. Probatur minor, quia cętera per se patent, nam partes non vniuntur seipsis, alioqui cessaret necessitas ponēdi indiuisibilia, essentque superflua: nec vniuntur per alias partes, alioqui procederetur in infinitum, quia eadem esset quęstio de partibus vniētibus, ac de partibus vnitis; ergo vniuntur per indiuisibilia. Probatur euidenter consequentia, quia non restat aliud, per quod possint vniri partes inter sese: si autem per indiuisibilia vniuntur; ergo sunt vniones partium, atque adeo modi earum, & non res, quia vnio ex propria ratione est modus. Et confirmari potest efficaciter, nam si indiuisibilia non sunt modi, sed res, neque vniunt partes, sequitur non esse ponenda in cōtinuis. Probatur consequentia, quia 27
indiuisibilia non sunt partes continuorum, quia partes debent esse diuisibiles, sed neque vniunt partes, quia iam essent modi vnionis; ergo nihil prorsus in continuo efficiunt, quia non est excogitabilis alius modus componendi, nisi tanquam pars, vel tanquam vnio partium: nec est excogitabile aliud officium, quod eis tribui possit, præter officium partis, vel vnionis partium. Secundo, quia si indiuisibilia sunt res, & non modi vnionis; ergo non adhærent partibus, nec vniuntur eis per se, sed per alios modos vnionis, qui erunt imprimis entitates reales ab eis distinctæ; & ex consequenti multiplicabūtur infinitæ aliæ entitates reales in continuis sine vrgenti necessitate, sed si per alios modos vniuntur partibus, sequitur easdem partes non vniri inter se, neque continuari, quare neque efficere vnum continuum, quod est falsum. Probatur consequētia, nam indiuisibilia non habēt officium vniendi partes, quia non sunt modi, sed res; ergo partes non vniuntur per ea, sed nec per alios modos, quibus ipsa vniuntur partibus, quia quilibet horum modorū solum vnit 28
indiuisibile cum parte cui adhæret; ergo non tangit neque vnit immediate partes inter sese, sed nec vniuntur immediate ab indiuisibilibus; ergo nihil est, quod immediate, & per se eas vniat, vel continuet: nam si indiuisibilia sunt res, non possunt eas vnire per se immediate, nec etiam modi eorundem indiuisibilium imme-

immediate, & per se eas vnire possunt, quia immediate solum vniont eadem indiuisibilia cum partibus, nihil ergo immediate vniet partes, quare nec continuari poterunt, aut vnum continuum efficere. Deindi- uisibilibus vero terminatiuis facilius probatur, quia terminare non est aliud, quam modum ponere extensioni eorundem continuorum, sicut terminare naturam est eam modificare, & ideo subsistentia est modus eius; ergo indiuisibilia terminatiua ex proprio officio terminādi sunt modi, & non res.

29 De indiuisibilibus deinde successiuorum sic probo, quia vel instans temporis vnitur partibus per se, vel per alium modum vnionis, neutro modo vniri potest, si non sit modus; ergo necesse est eum ponere modū. Probatur minor, quia multi ex his, qui tenent hæc indiuisibilia esse res, dicunt non esse modos, quia non possunt copulare partes non existentes, & eodem argumento probatur euidenter contra eos, non posse esse res, quia si non possunt per indiuisibile tanquam per modum vniri, quia non existunt, longe minus poterunt ei vniri, si sit res, cum per alium modum vnionis ei vniri debeant. Sed aduersus omnes probatur, quia non potest fieri vnum tempus ex parte præterita, & futura, nisi per instans continuentur, nam si continua non sint, nec erunt vnum; ergo non potest instans aliud habere officium in tempore, nisi vniendi partes eius, quod est officium modi. Nec soluit argumentum id, quod aduersarii asserunt, continuationem successiuorum solum fieri per successionem partium non interruptam, quam habent mediis indiuisibilibus, quia res, quæ sibi immediate succedunt, & non copulantur termino communi, non possunt esse continuæ, sed cō sequenter se habent, vt docuit expresse Aristoteles in 5. lib. ergo repugnat partes temporis continuari, vel vnum tempus efficere, nisi vniantur instanti, sed solum se habebunt consequenter, quod patet esse falsum.

Ex his colligitur implicare contradictionem, quod indiuisibilia separentur à partibus continui, ita vt separata consistant, quia intrinseca ratio modi est modificare, & determinare rem, cuius est modus; ergo ex propria ratione repugnat ei separatum à re existere: si ergo indiuisibilia distinguntur à partibus continui tanquam modi earum, repugnabit consistere ab eis separata. 30

Ad testimonium autem Aristotelis respondeo conditionaliter loqui, sicut de motu per vacuū, an in instanti fieret, vel in tempore. Sensus ergo illius est, inquirere, an si indiuisibile daretur separatum per possibile, vel impossibile, moueri posset. Et licet conditionalis sit quæstio, valde tamen vtilis ad intentum Aristotelis, quod est ostendere subiectum motus debere esse diuisibile, quod non potuit alia via melius probare, quam ostendendo, quod etiam si indiuisibile daretur separatum per possibile, vel impossibile, moueri non posset. Ad primum argumentum neganda est maior, quod modus simul sit cum reipsa per penetrationem, quia penetratio non datur, nisi inter ea, quæ habēt extensionem molis, quare non est necesse indiuisibilia se penetrare cum partibus, licet sint modi earum. Vel secundo dicimus, quod etiam si alii modi se penetrarent cum partibus, non esset eadē ratio de indiuisibilib⁹, qui sunt modi

partium per se extensarum, & ideo necesse est distingui ab eis situ, & positione. Non est ergo vniuersaliter vera propositio, quod modi debeāt se penetrare cū re, licet de aliis modis rerum non per se extensarum vera concederetur.

31 Ad secundum argumentum concedenda est maior, quod indiuisibilia omnia seipsis vniantur partibus, & non per alios modos: & dum ex eo infert indiuisibilia terminatiua, & continuatiua specie differre propter officiorum diuersitatē. Quidam ex his, qui secuntur nostram sententiā, concedunt consequentiam. Ego vero negandam potius esse assero, quia officia hæc, non sunt ex æquo distincta, sed vnum includitur in altero, nempe officiū terminandi in officio continuandi. Nam continuare est esse extremum vtriusque partis, & saltem finem vnius, & principium alterius; ergo necesse est omne indiuisibile continuatiuum esse etiam terminatiuū, omne etiam terminatiuū potest esse continuatiuum, naturaliter quidē, vel saltem per diuinam potētiā. Nam si is, qui ducit lineā ab vno puncto in alterum, sisteret in medio, punctum medii, quod modo continuat, posset terminare, & in successiuis, si ille qui mouetur, sistat in medio motus, mutatum esse indiuisibile, quod continuat partes medias, posset esse terminatiuum totius motus: & si Deus vellet, posset lineam vnius palmi extendere, & tunc punctum, quod prius erat terminatiuū, esset continuatiuum. Ex quibus sa-
32 tis aperte intelligitur, omne indiuisibile posse habere vtrunque officiū, & successiue postquam habuit vnū, non repugnat habere alterum, & ideo accidentaliter solum differre eadem officia, & vnū indiuisibile ab alio ratione eorū: quare arg. apud me difficultate prorsus caret. Nec ex hoc sequitur indiuisibilia esse res, quia ratio eorū non cōsistit in vniēdo actu, sed etiam in eo, quod est vniri posse. Sed potius intrinsecū esse eis censendū est actu modificare, & determinare, quod vero hoc efficiāt continuando, vel solum terminando, accidentale esse intelligitur: cum probatum sit, ita hoc modo vnire, vt simul continuent, ac terminent, vel ita terminare, vt continuare possint, & ita cōtinuare, vt etiam possint solum terminare. Quod vero in eodem argu. additur dari aliquod indiuisibile, quod actu non vniat, difficultate caret ex dictis, nam ratio modi non determinatur ad vniendum, sed vniuersalior est, ad quancunq; modificationem se extendens, & ideo satis est indiuisibile terminare, vt dicatur modus, quia terminatio modificatio est, & ita se habet indiuisibile terminatiuum, vt sine re, quam terminat existere non possit, quod est cōditio modalis. Quod vero vno, vel alio modo dicatur modificare, nempe vniendo, aut terminando accidentale est.

Ad vltimum de successiuis concedenda est maior, sed minor neganda, quod partes temporis non existant actu, nam de existentia permanenti verum est, de successiua falsum, vt in 4. lib. agentes de tempore probauimus; successiua ergo existentia earum sufficiet, vt possint vniri per instans, quod etiam fluēdo vnit, & ideo modo successiuo.

In quonam subiecto inhæreant indiuisibilia continuorum.

HOC est vltimum dubium de indiuisibilibus. Circa quod est pri-
ma opinio eorum, qui non tribuunt 33
sub-

substantiæ proprias partes, sed à quãtitate dicunt eas accipere: dicunt enim consequenter, nec habere propria indiuisibilia, quæ præsupponantur indiuisibilibus quãtitatis, sed quẽadmodum substantia ex se indiuisibilis præsupponitur etiã sine distinctione partium quantitati, & ideo cõfusa quadam ratione censetur subiectum ei præsuppositum secundum rationem partium; à quantitate vero distinguitur in partes diuersas secundum extensionem, ita in ordine ad indiuisibilia quantitatis solũ præsupponitur confusa quadam ratione, & per indiuisibilia quantitatis accipit sicut partes extensas, sic etiã continuatas secundum extensionem. Et ratio vtriusque est, quia substantia non sic est subiectum quantitatis, vt præsupponatur continua, aut diuisibilis, vel habens partes, sed ita vt cõtinua fiat, & diuisibilis, atque habẽs partes ab eadem quantitate: quare nec est necessarium præsupponantur indiuisibilia in ea, sed fiũt potius per receptionem quantitatis. Sed hæc sententia non videtur satis intelligibilis, quod sic probo; quia accidens, & subiectum, vt ei præsuppositum mutuam correspondentiam, & proportionem habere debent; sicut ergo necesse est substantiam corporeã sic proportionari quantitati, tanquã ei præsuppositam, vt partibus quantitatis correspondeant partes integrantes substantiæ, in quibus recipiãtur, ita indiuisibilibus eiusdem quantitatis debent correspondere indiuisibilia substantiæ, vt in eis recipiantur, alioqui nõ videtur posse in substantia recipi, nec aliquem effectum formalem ei tribuere posse.

Nostra igitur sententia est, quod
34 sicut substantia habet proprias partes integrantes entitatiuas, ac substãtiales, secundum quas præsupponitur quantitati, ita vt partes quantitatis recipiantur in partibus substantiæ: eodem modo habet propria indiuisibilia entitatiua, ac substantialia, quibus continuantur substãtialiter partes eius, & ita præsupponitur quantitati cõtinuata substantialiter: fit autẽ continua, ac diuisibilis, sicut fit extensa, nempe extẽsione molis, atque occupatiua loci: & sicut in partibus substantialibus eius recipiũtur partes quantitatis eas accidentaliter extendentes; ita in propriis indiuisibilibus substantialibus recipiuntur indiuisibilia quantitatis, tanquam in propriis, & adæquatis subiectis, & ea afficiunt accidentaliter secundũ proprium modũ indiuisibilem, & continuatiuum partium extensarum secũdum molem. Ita sentiunt iã fere omnes moderni, & cõmunis fere iam est in schola hęc nostra sententia. Quam probo primo. Substantia habet proprias partes, secundum quas præsupponitur, vt subiectum quantitatis; ergo habet etiam propria indiuisibilia. Probatur consequentia, quia partes integrantes substantiæ propriæ componunt eandem substantiam tanquã totum integrale substantiale, sed nõ possunt eam sic componere, nisi vniãtur substãtialiter, nec possunt vniri, nisi per aliquem modum substantialem vnionis; ergo necesse est ponere modos vnionis, per quos vniantur, qui sunt indiuisibilia propria eius. Probatur minor, quia nisi vniantur substantialiter, non possunt efficere vnum substantiale, vt per se est manifestũ. Quod vero non possint per
se vniri, hoc est sine modo vnionis, 35
etiam probatur, quia si ita vnirẽtur, etiam possent sine modis, vel indiuisibilibus vniri partes quantitatis, & ita cessaret necessitas ponendi indiui-

sibilia in cōtinuis. Præterea, quia adhuc ea, quæ se habent tanquam potentia, & actus, siue substantialiter, siue accidentaliter, non possunt vniri per se, hoc est sine aliquo modo vnionis, vt patet in materia, & forma, atq; in accidenti, & subiecto: ergo multo magis indigebunt partes integrātes modo vnionis, vt efficiāt per se vnum integrale. Probatur conse-
36 quentia, quia non se habent tanquā actus, & potentia, sed tanquam incōpleti quidam actus; ergo non possunt vniri per informationem, sed per cōtinuationem, & ideo, nec sine modo vnionis continuatiuo, quod est indiuisibile continuās partes. Ex quibus s[illegible]quitur repugnare, quod substantia [illegible]eat proprias partes integrantes, [illegible] quibus componatur tanquam totum, & vnum integrale, quin habeat propria indiuisibilia, quæ sunt modi vnionis, per quos vniātur, & sic vnitæ efficiant vnum. In his igitur indiuisibilibus proprijs recipiuntur indiuisibilia quantitatis tanquam in proprijs subiectis modalibus, & incompletis.

De compositione continui, quantum ad partes eius.

37 Explicuimus omnia, quę pertinēt ad compositionem continui, quātum ad indiuisibilia eius, ex quibus notior facta est disputatio de partibus, de quibus tria disputāda sunt. Primum, an continuum componatur ex partibus actu infinitis, vel solū infinitis in potentia. Et vt intelligatur quæstio, distinguendæ sunt duplices partes continui, nā quædam sunt æquales, quarum vna est extra aliam, & propter primū dicuntur aliquotæ, quia aliquoties sumptæ adæquātur toti. Propter secundum vero dicuntur non cōmunicantes, quia vna non cōtinetur, nec includitur in alia, sed omnino distincta ab ea est. Et propterea non communicat cum ea in entitate, sed solum in puncto indiuisibili, quo continuantur. Aliæ sunt partes, quarum vna includitur in alia, & ideo dicuntur communicantes, atq; proportionales, quia communicāt in entitate, & diuisio earū semper procedit secundū proportionem. Exemplum harū, & illarum partium habemus in duabus primis diuisionibus cuiuslibet cōtinui, nā prima diuisione diuiditur in duas medietates, & istæ sunt partes æquales, aliquotæ, & non communicantes, secundo diuiditur quælibet medietas in duas alias medietates, & dicuntur cōmunicantes respectu ęqualiū, quia in eis includuntur, atq; etiā proportionales, quia eis proportionātur, & respectu eiusdē æqualis istæ sunt communicantes, & proportionales, quia quęlibet includitur in ea, & partes æquales sēper efficiūt continuū maius: vnde quo plures habet vnum altero, eo maius est, vt palmi, aut vlnæ maius efficiunt continuum, & quo plus ei adduntur, eo fit maius; proportionales vero nō efficiunt maius continuum, quia in qualibet includuntur plures. Quęstio igitur nō procedit de ęqualibus, quia nullū continuū potest habere infinitas partes æquales actu, nec potētia, nisi sit actu infinitū, sed solū de proportionalibus, an habeat actu infinitas, vel solū infinitas in potētia, quas certum est habere posse, licet sit quātitas finita.

Prima opinio asserit continuū esse 38
quandā entitatē simplicē, & ideo nō habere vllas partes, ex quibus cōponatur, nihilominus diuisibile est in sēper diuisibilia, & ideo extrahi possunt ab eo in infinitū minores, ac minores

nores magnitudines per diuisionem, quæ quidē iā separatę ab eo entia cō pleta sunt, sed cū eo cōparata, quasi partes eius reputātur: cū sint minores, & quia ab eo extrahi possūt, quasi in potētia eius esse eēsentur, & propterea dicūtur partes in potētia, quā etiā denominationē accipiūt ab intellectu, qui etiā ante diuisionē realem potest eas designare. Et tādē, quia diuisio realis, atq; etiā designatio intellectus possunt procedere in infinitū, dicuntur infinitæ in potentia. In hoc igitur sensu asserit hæc sententia cōtinuū habere infinitas partes in potētia, sed nullam habere actu, quia nō est entitas composita, sed simplex. Hæc sententia attribui solet antiquioribus interpretibus Arist. vt Cō mē. Simp. Phil. ac D. Tho. & eā defēdunt ex modernis pauci quidā. Probant testimoniis Arist. qui 1. li. Phys. tex 12. & lib. 8. c. 8. tex. 68. 7. lib. Met. c. 13. & li. 10. tex. 2. & alibi sępe asserit continuū habere infinitas partes, aut infinita dimidia in potentia. Et eodē modo locūtur antiquiores interpretes citati in eisdē locis, quare videntur sētire cū eo, quod nō habeat partes, vel dimidia actu infinita, ex quibus cōponatur, sed solū in potentia, propter diuisionem, & designationē in infinitum procedentem.

Deinde ratione. 1. quia si continuū
39 habet partes proportionales actu infinitas, ex quibus cōponitur; ergo cōponitur ex infinitis entitatibus realiter distinctis, nā cum cōpositio sit realis, necesse est cōponentia distingui realiter, & cū sit actualis dabuntur in eo entitates reales actu infinitæ, actuq; distinctę, & etiā relationes reales actu infinitæ, quia distinctio realis fundat relationē realē in extremis, & quod maius est dabūtur infinities infinitæ entitates reales, & actuales, & infinities infinitę relationes reales, quæ non solū falsa, sed portētosa sunt, quare vt omnia hæc incōmoda cessare possint, negandum est continuū habere actuales partes. Secundo, quia partes proportionales sunt medietates, in quas diuidi potest continuū; ergo quodlibet habet medietates actu infinitas: erit igitur ens actu infinitū, non solū ratione numeri actu infiniti partiū, sed etiā ratione entitatis, nam cū quælibet pars sit entitas realis distincta ab alia, ex entitatibus actu infinitis resultabit entitas realis actu infinita, & ita dabitur infinitū actu in rerū natura secundum multitudinē, & secundū magnitudinē, imo tot infinita, quot sunt continua, & vnū quidē maius altero, quia maius est cælū formica. Et si dixeris tot habere partes paruum, sicut magnū, & ideo non esse vnū maius altero. Contra hoc est experiētia manifesta, atq; etiā ratio, quia vna pars magni habet tot partes, ac habet totum continuū paruū; ergo totum magnū habebit plures, eūm, & erit maius cum totum, sit maius sua parte.

Secūda opinio tenet quodlibet cō
tinuū habere partes proportionales 40
actu infinitas. Ita Scot. in 2. d. 2. q. 9. & 5. Meta. q. 10. Duran. in 1. d. 39. q. 2. & d. 34. q. 2. Greg. in 2. d. 24. q. 1. Nin. 5. Met. q. 6. Sōc q. 20. Sot. 3. li. Phys. q. 3. §. *his prætactis fundamentis*, Tolet. li. 6. q. 1. concl. 3. Perer. lib. 10. c. 13. & 15. Fons. 5. Met. q. 6. sect. 5. Conim. lib. 6. Phys. c. 2. q. 1. ar. 2. & 3. & est iam communis inter modernos, & vera. Quā vt probemus solū oportebit ostendere, quod continuū habeat partes actuales integrantes, ex quibus cōponatur: nam eo ipso probatum erit habere actu infinitas, cum euidens sit apud Aristotelem, & omnes esse diuisibile in infinitum, aut in

in semper diuisibilia: vnde qua ratione habet duas medietates, in quas actu diuiditur, & has duas medietates, duas alias, in quas diuidi constat, euidens fit habere actu infinitas, sicut in infinitū procedunt diuisiones, non est enim maior ratio de prima diuisione, quam de reliquis.

Hæc sententia colligitur euidenter ex duobus, quæ de cōtinuo docet Arist. Primum ipsum definiens 5. lib. Meta. cap. 13. sub vniuersali ratione quanti, hoc modo, *Quantum est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrunque, aut singulum, vnum quid, & quod quid aptum est esse*, Sed est diuisibile in partes; ergo ei insunt partes, sed inesse, & actu esse sunt idem, quia quæ solū sunt in potentia alicuius, non dicuntur ei inesse; ergo ex mente Arist. habet partes actu, in quas diuidi potest. Definiens etiam continuum in prędicamento quantitatis, asserit esse id, *cuius partes copulantur termino communi*; ergo continuum actu erit, cuius partes actu copulantur termino communi, sed actu copulari non possunt, nisi actu in eo sint; ergo quodlibet continuum actu existens in rerum natura habet partes actuales, ex quibus cōponitur. Hæc est etiam expressa sententia D. Thom. 5. Meta. lect. 15. vbi sic ait. *Quantum dicitur; quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quod quidem dicitur ad differentiam diuisionis mixtorum, nam corpus mixtum resoluitur in elementa, quæ non sunt actu in mixto, sed virtute tantum*.

41 Probatur etiā ratione. Primo, quia vel continuum est totum integrale compositum ex partibus, vel nō, sed simplex quædam entitas carens tali compositione, sed hoc secundum est impossibile; ergo primum est necessarium: ex quo euidēter sequitur habere partes integrantes actuales, ex quibus componatur. Sed probatur minor, quia ab entitate simplici repugnat separari plures, ac distinctas entitates in eodē genere, in quo est entitas simplex, sed à continuo separantur per diuisionem plures entitates, ex quibus simul vnitis integratur aliud; ergo in genere integralis non est entitas simplex. Probatur minor, quia per diuisionem separantur ab aqua plures portiones, ex quibus rursus vnitis integratur vna alia aqua. Secundo, quia compositum est illud in aliquo genere, quod resultat ex pluribus in eodem genere distinctis, & vnitis, sed continuum est tale; ergo in ratione continui est realiter compositum: quare habebit partes 42
integrantes reales, & actuales. Probatur minor, nā si duæ portiones aquæ separatæ, atque distinctæ vniantur, fit vnum continuum; ergo vnum cōpositum. Probatur euidenter consequentia, quia vnū resultans ex vnione multorum, & compositum idem sunt; illa igitur aqua erit continuum compositum; ergo ex partibus integrantibus, quas actu habere necesse est. Idem probat efficaciter augmētum viuentium, quæ quotidie maiora fiunt, per accessum nouarum partium substantiæ, & quantitatis, quas necesse est actu in se retinere, & ex eis esse compositam. Et hanc sententiam videtur tanquam veram præsupponere Sacrum Concilium Tridētinum, dum definit sess. 13. totum, & integrū Corpus Christi vere, realiter, & substantialiter cōtineri in Hostia consecrata, & in singulis eius partibus, etiam ante diuisionem, quod nescio, quo pacto verum esse potest, si Hostia non habet actu partes integrantes; nam continentia Corporis Christi sub singulis partibus Hostię, non erit actualis, si non dantur partes

tes

tes actuales in Hostia, sub quibus actu contineatur.

Ad arg. alterius sententiæ respon-
43 deo, Aristot. vsum esse illo modo loquendi de infinitis partibus, aut infinitis dimidiis in potentia in eo sensu, quem ipse tetigit definiens continuum, quod sit diuisibile in ea, quę insunt, quorum vtrumque, vel vnumquodque, vnum quid aptum est esse per se, quasi dicat partes, in quas continuum diuiditur, actu esse in eo in ratione partium, sed posse esse entia completa, & per se existentia ab eo separata, & ideo quantum ad hunc modum essendi solum sunt in potentia, quamdiu ab eodem continuo nō separantur per diuisionē. Vel sensus eius est, quem tribuit D. Aug. 2. lib. de Libero arbitrio cap. 8. dicens: Medietates actu esse in continuo, sed adhuc non esse plures partes simpliciter, aut infinitas, vsque ad separationem realem per diuisionem faciēdam, quia numerus dicit realem discretionem, quam non habent, dum sunt in continuo, sed vnū quid sunt, quod per compositionem efficiunt, sed habere possunt per diuisionem discretionem realem, & esse plura dimidia, vel plures partes, aut infinitę. Bene ergo dixit Arist. continuū habere infinita dimidia, vel infinitas partes in potentia, quia nec plures, nec infinitæ sunt actu, cum non sint actu discretæ, vel separatæ, sed in potentia, quia separari possunt, & discretæ fieri per diuisionem.

Ad primum argum. concedenda
44 est consequentia, quod continuum componatur ex infinitis entitatibus partialibus, & incōpletis, distinctis quidem realiter, non ex æquo, ita vt entitas vnius sit extra entitatem alterius, sed distinctione reali includentis, & inclusi, quia in vna includuntur plures, imo infinitæ, & ideo non efficiunt quantitatem actu infinitam, sed finitam, includentem tamen infinitam multitudinem partium proportionalium, quæ non faciunt numerum, vel multitudinem simpliciter infinitam: cū non habeant realem discretionem, sed potius dicuntur vnum simpliciter, quod vnitæ componunt: hoc igitur modo adeo diminuto admittere infinitum nullū est incōueniens, nec infinities infinitum, quia finitum est simpliciter illud, quod ex omnibus resultat, nec etiam infinitas relationes, aut infinities infinitas: cum non minus sint partiales, & incompletæ, quam partes ipsæ, in quibus fundantur, & sunt.

Et eodem modo dicendum est ad secundum, quod cum partes actu infinitæ non sint æquales, sed proportionales, quarum quælibet includit plures, imo infinitas, non faciunt infinitam entitatem. Vnum tamen cōtinuū maius est alio, quia habet partes maioris magnitudinis, & etiā plures, quam aliud, licet non magis infinitas formaliter, quia vnum infinitū non est maius altero formaliter, sed bene materialiter plures habens partes, quam aliud; itaque cælum maiores habet partes, quā formica, & etiam plures, licet ratione formali infiniti in potentia non sit maius, sed est continuum finitum simpliciter maius.

An continuum componatur ex indiuisibilibus, tanquam ex partibus.

NON intelligitur quæstio de indiuisibilibus secundū substā- 45
tiā, nec dē minimis quātitatibus, quæ ratione suæ paucitatis non viden-

dentur iam diuidi posse, sed solũ de his indiuisibilibus, quæ cõtinuant partes continuorum, vel continua ipsa terminant, sub qua ratione nullo modo diuidi possunt, sed partibus omnino carent, talia sunt puncta lineæ, & tales etiam lineæ, & superficies, quatenus illa caret longitudine, & hæc profunditate. Quærimus ergo, an ex his cõponantur corpus, superficies, & linea tanquã ex partibus, supponentes tanquam certum, quod cõponantur ex eis tanquam ex modis indiuisibilibus, quibus vniuntur partes, quemadmodum homo non solũ ex corpore, & anima cõponitur, sed etiam ex modo vnionis, quamuis ex illis solis tanquam ex partibus.

Et prima opinio fuit antiquorum Philosophorum, quos citauit Arist. 1. lib. Phys. in principio, nempe Zenonis, Pythago. Leucipi, atq; Democr. asserentium corpora omnia composita esse ex quibusdam atomis indiuisibilibus, tãquam ex partibus. Quę probari potest ex motu sphærici super planum solum tangentis puncta spatii; solum ergo mouetur per illa; ergo spatium supra quod fit talis motus; cum sit diuisibile, ex solis indiuisibilibus tanquam ex partibus componitur.

45 Vera tamen sententia est, quam Arist. tenet in his duobus capitibus, & cum eo omnes interpretes, tam antiqui, quam moderni, continuum non componi ex indiuisibilibus tanquam ex partibus, sed solum tanquã ex vnionibus partium, eamque tanquam certam in vera Philosophia videtur præsupponere Ecclesia Catholica in Concilio Constantiensi sess. 15. vbi inter errores contra fidẽ, quos tenuit Ioannes Hoz, eos etiã refert, quos tenuit contra verã Philosophiã, ex quibus vnus fuit, quod continuũ cõponatur ex indiuisibilibus. Verba Concilii sunt hæc. *Linea aliqua Mathematica continua componitur ex duobus, tribus, vel quatuor punctis immediatis, aut solum ex punctis simpliciter finitis, vel tempus est, vel erit compositum, ex instantibus immediatis.* Sed probatur duplici ratione euidenti. Prima, quia indiuisibilia hæc omni prorsus magnitudine carent, omni longitudine, omni latitudine, omni profunditate; ergo vnum additum alteri, nec magnitudinem facere potest, nec eam augere; quare nec poterit eam componere tanquam pars. Probatur consequentia, quia sicut substantia debet cõponi ex partibus, quæ sint substantię incõpletæ, ita magnitudo ex partibus, quæ sint magnitudines incõpletę. Indiuisibilia vero cuiuslibet magnitudinis cõpletæ, atq; incõpletæ expertes sunt; ergo non potest magnitudo ex eis cõponi, tanquam ex partibus.
46 Secunda ratio ex duobus Mathematicis principiis desumitur, quorũ primũ est, lineã quancũque posse diuidi in duas partes æquales. Secundũ, vnã lineã in tot partes diuidi posse, ac alterã, quauis partes vnius possint esse maiores; alterius vero minores, vt si linea maior potest diuidi in tres partes maiores, etiã minor in tres partes minores: quibus suppositis ita arguo. Demus lineã maiorem constare quatuor punctis; minorẽ vero tribus, tũc illa poterit diuidi in quatuor partes; hęc vero non, quia diuidere oportebit aliquod indiuisibile, quod repugnat. Prætetea nõ poterit eadẽ linea minor diuidi in duas partes æquales, nisi punctũ mediũ diuidatur; euidens igitur est lineã nõ cõponi ex pũctis, & ex consequẽti, neq; vllũ continuũ ex indiuisibilibus.

Arg. vero dẽ motu sphęrici corporis super planũ nihil probat; sed cõcessa maio-

maiori, quod non tangat, nisi puncta plani, negatur; quod solum moueatur per alia, imo nō mouetur per planū, tanquam per spatiū, sed per aerē, planū vero solū est terminatiuū spatii extrinsecum, quod præter pūcta, quæ tāgit in eo sphæricū, habet etiā partes, quas pertransire dicitur corpus quasi extrinsece, licet eas adæquate nō tangat, sed pūcta, quibus componantur.

An accidentia corporea, præter quantitatem, habeant proprias partes integrantes, propriaque indiuisibilia, uel solum hæc, & illas accipiant à quantitate.

48 Noua est quæstio ista, & solum à modernis agitata, sed satis difficilis, & est eadē, quā disputauimus in 1. lib. de substantia, an habeat proprias partes integrātes, propriaq; indiuisibilia, quæ haberet: si ab ea separetur quantitas, vel solū eas accipiat à quātitate. Idem ergo quærimus modo de qualitatibus corporeis, cętērisq; accidentibus, vt de calore, & albedine, an habeāt proprias partes integrātes, propriaq; indiuisibilia, quibus copulētur, nō acceptas à quantitate, sed quas habere possint, si à substantia, & quātitate separētur per diuinam potentiā, vel solū accipiāt partes, & indiuisibilia à quantitate, & separata ab ea necesse sit vtrisque omnino carere.

49 Prima opinio negat, sicut de substātia, ita de qualitatibus, cæterisq; accidētibus corporeis, quod proprias partes integrātes habeāt, & propria indiuisibilia, sed ex propria natura esse entitates indiuisibiles, nullā habētes cōpositionē partiū integrantiū: vnde si à quantitate separētur, nullā talem habebūt cōpositionē. Ita tenēt omnes illi, quos in 1. lib. citauimus pro opinione negāte substantiæ proprias partes, & indiuisibilia.

Probatur. 1. quia hæc accidentia præsupponūt quantitatē in substātia; ergo præsupponūt iam subiectū diuisibile, & habēs partes, atq; indiuisibilia, quare nō indigēt aliis, sed eo ipso, quod recipiūtur in subiecto, recipiunt ab eo partes integrātes, & indiuisibilia. Secūdo, si qualitates haberēt propria indiuisibilia, sequitur hęc recipi in subiecto diuisibili, quod patet esse falsum: cū necessaria sit proportio inter accidēs, & subiectū. Sed probatur consequētia, quia si demus calorē intensum, vt quatuor, & ei cōcedantur propria indiuisibilia intensionis significata per calorē, vt vnū, vt duo, & vt quatuor: cū calor ita intensus reperiatur in omnibus, & singulis partibus corporis, eadē quoque indiuisibilia intēsionis reperiētur in eis, & ita indiuisibilia recipientur in eisdē partibus, quæ sunt subiecta diuisibilia. Imo duo indiuisibilia diuersarum, & contrariarū qualitatū recipientur in eodē indiuisibili subiecti, vt in eodē pūcto eius, quod patet esse impossibile, quia sicut qualitates cōtrariæ se expellūt ab eodē subiecto, nec possunt esse simul in eo, eodē modo debent se expellere indiuisibilia earū, si dentur; quare nō poterunt simul in eodē puncto subiecti permanere. Sed probatur cōsequētia, quod necessario permaneāt, si detur lignum cuius medietas sit calida, vt sex, & medietas alia frigida etiā, vt sex, tunc enim necesse est indiuisibilia terminatiua vtriusq; qualitatis cōtrariæ recipi in eodē puncto cōtinuāte vnam medietatē subiecti cū alia.

Secunda opinio concedit qualitatibus, & cæteris accidentibus corporeis proprias partes integrantes entitatiuas, sicut substantiæ, quas non 50

reci-

recipit à quantitate, atque propria indiuisibilia, quibus continuantur; à quantitate vero extendi, sicut extenduntur partes substantiæ. Ita sentiũt omnes moderni, qui substantiæ tribuunt proprias partes, & propria indiuisibilia, & hæc videtur mihi probabilior, supposito, quod substantiæ conceduntur, quam sic explico. Sicut essentia substantiæ componitur ex materia, & forma, tanquam totũ essentiale, ita eius entitas componitur ex partibus integrantibus vnitis propriis indiuisibilibus substantialibus; tanquam totũ integrale, & hanc cõpositionem habet, vt præsupponitur quantitati, quare neque illam, neque partes integrantes, & indiuisibilia, ex quibus fit, recipit à quãtitate, sed solum extensionem molis earundem partium, ita de qualitatibus, & cæteris accidentibus intelligit hæc opinio, præter compositionem essentialem, ex genere, & differentia habere aliam entitatiuam, & quasi substantialem in propria entitate, per quam constituũtur in ratione totius integralis, quam non recipiunt à quantitate, sed eam habebũt, si fiant à Deo sine quantitate, vel si postquam in subiecto extenso facta sunt, separentur ab eo, & omnino à quantitate, à qua eædem partes recipiunt extensionem molis, & fiunt loci occupatiuæ,
51 sicut partes substantiæ.

Sic autem explicata probatur primo, quia alia est entitas realis albedinis, quæ est in facie, alia quæ est in manu; ergo distinguntur realiter, & efficiunt eãdem albedinem cum his entitatibus eiusdem, quæ sunt in cæteris partibus realiter distinctis; ergo albedo, quæ est in homine, habet partes integrantes proprias, ex quibus componitur propria entitas tanquam totũ integrale. Probatur antecedens, nam bene potest separari brachium à capite, qua separatione facta, bene potest Deus separare albedinem brachii à quantitate eiusdem brachii, & similiter albedinem capitis à quantitate eiusdem: cum cõstet albedinem non habere intrinsecam dependentiam à quantitate, factis autẽ his separationibus permanet albedo brachii separata ab albedine capitis; ergo distinguntur realiter, & entitatiue, & eodem modo distinguebãtur ante separationem, alioqui non possent separari; ergo albedo totius corporis continebat plures entitates reales, & cum sit vna, erit ex eis composita tanquam ex partibus integrãtibus, quæ cũ non possint componere, nisi vniãtur, nec vniri, nisi per modos vnionis indiuisibiles, sequitur habere etiã propria indiuisibilia, quibus vniuntur partes.

Secundo probatur, ex naturali correspondentia, & proportione requisita inter accidẽs, & subiectum, ita vt si vnum sit totum integrale compositum ex partibus integrãtibus, aliud quoque debeat habere similem compositionem, ita vt partes correspondeant partibus, & indiuisibilia indiuisibilibus, sed qualitates inhærent subiecto habenti partes integrantes, & indiuisibilia, quibus copulantur; ergo easdem habere debet accidẽs, alioqui totum in toto subiecto recipietur, & totum in qualibet parte. Quod autem aduersarii respondẽt, non esse necessarium, vt habeat partes præsuppositas, sed vt eas recipiat per inhæsionem: non satisfacit; quia per inhæsionem solum potest recipere extensionem accidentalem à quãtitate: cum tamen per eam extensa, non solum habeat partes distinctas secundum extensionem accidentalem, sed etiam secundum propriam enti-

entitatem qualitatis, & licet quantitas possit efficere illam distinctionē partium accidentalem, nō tamen potest facere hanc entitatiuā, & substātialem, vt ex se patet; ergo eam habet qualitas à se, & non à quantitate. Probatur tandem ex motu intensionis, qui est perfectio qualitatis circa eandem partem subiecti hoc modo. Dum calor intēditur in manu, talis motus intēsionis est continuus; ergo habet partes copulatas termino communi, qui appellatur mutatum esse indiuisibile, sed per hoc mutatū esse indiuisibile acquiritur gradus indiuisibilis caloris, vt tria, vel vt quatuor, sicut per partes motus acquiritur pars gradualis intēsionis; ergo calor acquisitus per talem motū habet indiuisibilia, quibus copulantur partes intensionis eius. Et hoc argu. efficacissimum est ad id conuincendum. Probatur tandem, quia qualitates per se terminantes motum intenduntur in subiectis per motum successiuum; ergo habent latitudinem gradualem intēsionis diuisibilem in partes intensionis, & ex consequenti habent veras, & reales partes intēsionis, & vnitas inter sese per continuationē, alioqui non efficerent vnā qualitatem intensam, sed partes istæ non possunt vniri per se, sicut nec partes extensionis quantitatiuæ; ergo vniuntur per indiuisibilia intensionis, à quibus continuatæ efficiunt vnam qualitatem intensam.

53 Ad primum arg. alterius opinionis concedendum est primum enthymema, sed negandum, quod rursus infertur qualitatē non indigere partibus, & indiuisibilibus propriis, imo ex eo, quod præsupponit subiectum diuisibile secundum partes extensas, debet ipsa habere etiam partes entitatiuas copulatas propriis indiuisibilibus, vt per eas proportionetur subiecto, in quo debet recipi, nam si sit omnino indiuisibilis, non erit capax extensionis præsuppositæ in subiecto, nec in eo poterit recipi.

Pro solutione secundi notandum est, qualitates corporeas duplices partes habere, intensionis, & extēsionis: partes extensionis sunt, quas habet in diuersis partibus subiecti, vt in brachio, & pede; intēsionis vero sunt gradus perfectionis, quos habet circa eandem partem, vt cum calor in eadem manu, vel pede dicitur esse, vt duo; habet duas partes intensionis æquales, quæ sunt primus, & secundus gradus, & quilibet horū graduum habet infinitas partes proportionales intensionis, quia latitudinē habet diuisibilē in infinitū. Et iuxta hos duos modos partium, habet etiā indiuisibilia duplicia, quibus copulātur, extēsionis, & intēsionis, & indiuisibilia extēsionis sunt, quibus copulātur partes extensionis, vt indiuisibile, quo copulantur calor brachii, & manus extensionis dicitur; indiuisibilia vero intensionis sunt, quibus partes graduales perfectionis, quas habet in eadem parte subiecti, copulantur, & significantur his vocibus, calor, vt vnum; vt duo, & vt tria, quia calorem esse sub tali gradu precise, vt vnum, vel vt duo modus indiuisibilis est perfectionis eius, & præter hæc, habet intra totam latitudinem cuiuslibet gradus infinita alia indiuisibilia, quibus copulantur partes proportionales, in quas diuidi potest totus ille gradus. Hoc supposito concedendum est ad formam argumenti, quod indiuisibile intensionis recipitur in parte subiecti diuisibili secundum extensionem, nam calor sub ratione indiuisibili, vt vnum, vel vt duo, per totam ma- 54

K num

num extenditur, neque mirum id videri debet, nam cum intensio, & & extensio qualitatis sint diuersæ rationis, diuersæque perfectiones eius, gradus indiuisibilis secundum intensionem potest diuidi secundū diuersas partes subiecti ad quas extēditur, quod est esse in subiecto diuisibili, non in eodem ordine intensionis, sed in alio distincto extensionis, ideo diuisibilis secundū extensionem, quia ad plures partes subiecti extendi potest, inuariabilis permanens secundum proprium modum intensionis.

Aliud vero, quod in eodem argumento dicitur de duobus indiuisibilibus contrariarum qualitatum, concedendum est, quod in eodem indiuisibili subiecti recipiantur, in quo nullum est inconueniens, sicut, nec reputatur inconueniens, quod duo indiuisibilia terminatiua duorum corporum occupantium diuersas partes loci, sint in eodem indiuisibili loci eis correspondenti, nam locus continuus est, & corpora contenta
55 sunt contigua: quare cum duo indiuisibilia loci non sint immediata, necesse est ab vno, & eodem contineatur vtrumque indiuisibile terminatiuum locatorum: in hoc autem nulla est repugnantia, licet repugnet duas partes corporis esse in eadem parte loci, quia partes non possunt esse simul sine penetratione, propter extensionem, quam habent occupatiuam diuersarum partium loci; indiuisibilia vero extensione carent, & ideo simul esse possunt in eodem indiuisibili loci sine penetratione. Eadem similitudine intelligendum est duas partes qualitatum contrariarum non posse esse in eadem parte subiecti in gradu intenso, sed bene duo indiuisibilia terminatiua intensionis earum. Et ratio huius differentiæ est, quia contrariæ qualitates per partes agunt, & se expellunt ab eisdem partibus subiecti, quia partes qualitatum, qualitates simpliciter sunt; indiuisibilia vero non sunt qualitates, sed modi earum; modi vero non sunt actiui per se, nec per se se expellunt, sed ex consequenti tantum agere dicuntur, & se expellere, dum agunt, & se expellunt qualitates ipsæ, quas modificant.

CAPVT III.

TEX. ARISTOTELIS.

Necesse est autem, & ipsum nūc, quod non secundum alterum, sed per se, &c.

Breuis expositio textus.

Probato iam, quod continuum
sit diuisibile, & quod non com 56
ponatur ex indiuisibilibus tāquā ex partibus, sed ex diuisibilibus, & ex consequenti motum talem esse, atque eodem modo compositum, prosequitur Aristoteles tractatum de diuisione eiusdem motus, quam, vt in sequentibus capitibus melius explicare possit, præsupponit in præsenti tres propositiones vniuersales, easque probat, nec eget caput alia diuisione.

Prima propositio vniuersalis est, nunc, seu instans temporis esse indiuisibile: sumit autem, nunc, pro-

prio

psie pro eo, quod est finis præteriti temporis, & initium futuri, & sic vtrumque copulat, & efficiunt vnum, nam improprie sumi solet pro parte temporis præsentis, quæ ratione, nunc, in se inclusi, vocatur, nunc: in quo sensu dicere solemus de tota hora præsenti, nunc, aliquid fieri, quia fit in, nunc; vel instanti præsenti eam copulante cum tempore futuro. De nunc igitur copulante præteritum, cum futuro probat, quod sit indiuisibile hac ratione. Nunc copulans tempus præteritum cum futuro est vnum, & non plura; ergo est indiuisibile. Antecedens sic probat, nam si duo proxime, vel vnum essent, ita vt vnum esset finis præteriti temporis, & aliud initium, futuri succederet alteri, vel distans ab eo erit, neutrum est possibile; ergo nec erit possibile, quod sint duo. Probatur minor, quia si sibi immediate succedunt, sequitur ex eis tanquam ex partibus componi tempus, quia nihil aliud inter ea medium est, ex quo tanquã ex parte indiuisibili copulata componatur tempus, sed tempus solum erit multa, nunc, vel multa instan-

57 tia, ex quibus erit compositum, sed tempus componi ex instantibus tanquam ex partibus probatum est falsum in præcedentibus; ergo falsum est, quod instans copulans præteritum cum futuro sit plura, sibi proxime succedentia, sed vnicũ esse necesse est. Quod vero non sit plura inter se distantia, probat, quia si non sibi proxime succedunt, dabitur tempus inter illa: cum necesse sit inter quælibet duo indiuisibilia continui dari partem mediam, vt inter puncta partem lineæ, & inter lineas partem superficiei, sed non potest dari tempus medium inter illa; ergo nec vnũ distare ab alio. Probatur minor, quia tempus præteritum, & futurum consequenter se habent; ergo nihil eiusdem generis, hoc est nulla pars temporis mediat inter illa, & ex consequenti, nec inter nunc, quod est finis vnius, & initium alterius. Probat deinde consequentiam, quod sit indiuisibile, nam si diuisibile esset, ita vt aliquid eius esset finis præteriti, & aliquid etiam initium futuri, sequeretur aliquid præteriti esse in futuro, & aliquid futuri in præterito, quod repugnat, cum præteritum sit extra rationem futuri, & etiam futurum extra rationem præteriti.

Secunda propositio vniuersalis est, quod in instanti indiuisibili nihil possit moueri, nec proprie quiescere. Probat primum, nam si aliquid moueatur in instanti, demus in eo transire spatium pedale, & tunc dari poterit aliud corpus, quod velocius moueatur, & pertransibit idem spatium in minori duratione, & ita instans non erit iam indiuisibile, quod patet esse falsum. Quod vero in instanti nõ possit aliquid quiescere sic probat. Quies est priuatio motus, sed in instanti non datur motus; ergo nec dabitur quies. Probatur consequentia, quia priuatiue opposita eiusdem mensuræ debent esse.

Tertia propositio vniuersalis est, quod omne mobile sit diuisibile, quam probat hoc argum. Id, quod mouetur partim debet esse in termino à quo, & partim in termino ad quẽ, nã dũ totũ est in termino à quo, nõdũ mouetur, & dũ totũ est in termino ad quẽ, iam nõ mouetur; ergo dũ mouetur, partim in vno, & partim in alio termino debet esse, sed indiuisibile caret partibus; ergo nõ potest

 esse

esse partim in vno termino, & partim in alio, sed vbicunque est, debet esse totum, quare non poterit moueri.

QVAETIO VNICA.

An motus possit fieri in instanti per potentiam Dei absolutam.

(?)

58 MOtus non accipitur iam sub illa ratione vniuersali abstracta à motu successiuo & mutatione instãtanea, sub qua definitum esse in 5. lib. diximus, nam ita acceptus in instanti esse potest, cum multæ sint mutationes instantaneæ, de quibus verũ est esse motus in hac acceptione, & in momento fieri, sed sumitur motus proprie pro successiua mutatione inter terminos positiue contrarios, de qua docuit Arist. in 5. li. quod ad tria tantum prædicamenta per se terminetur, ad quantitatem, qualitatem, & vbi.

Et præsupponit titulus quęstionis naturaliter esse impossibile, quod in instanti fiat, in quo omnes videntur conuenire, quia nec potest naturaliter corpus acquirere simul quãtitatẽ per augmentationem eũ nutritione faciendã; nutritio enim secundũ ordinẽ naturalem successiua debet esse:
59 cum fiat virtute caloris naturalis successiue conuertentis alimentũ in substantiam aliti, nec etiam potest totã latitudinem caloris per alterationẽ simul acquirere, sed vnam partem post aliam, & multo minus totam latitudinem spatii. Quæstio igitur solum procedit secundum potentiam supernaturalem, vel absolutam Dei. Et circa quæstionem sic intellectam est prima opinio Scoti in 4. dist. 43. quæst. 2. art. 3. vbi asserit, quod si subito vacuum fieret à Deo per miraculum in instanti moueretur vicinum corpus ad illud replendum, Idẽ sentiunt Greg. in 2. d. 6. quæst. 3. art. 2. & Maior. in 4. d. 49. quæst. 8. atque etiam illi, quos citauit Duran. in 4. d. 43. quæst. 4. Probatur testimonio Arist. 8. li. Phys. cap. 10. vbi probat primum motorẽ, habentẽ infinitã virtutem non posse esse corporeũ, quia si virtus infinita esset in corpore, posset illud mouere in non tempore, aut quod idẽest in instanti. Ex quo tale argum. desumitur, licet virtus infinita Dei non sit in corpore, sed potest applicari libere ad mouendum corpus, & potest Deus totam illã simul applicare ad mouendum vnum aliquod corpus, quã si applicaret, moueret illud in non tempore, vel in instanti, quod sic probo. Applicans aliquam virtutem finitam potest Deus mouere corpus in tempore aliquo, & si applicet maiorem virtutem, mouebit illud in minori tempore, sed liberum sibi est applicare totam suã virtutem infinitam; ergo mouebit illud in tẽpore in infinitum minori, quod proinde tempus non erit, sed non tẽpus, vel instans: quare non repugnabit dari motum in instanti factũ. Probatur etiam ratione, quia communis resurrectio corporum subito efficiẽda est per Diuinam virtutem, & potentiam, sed non potest subito fieri, nisi in instanti coniungantur ossa, & cineres valde distantes, nec possunt coniungi, nisi per motum localem: ergo non repugnat motum localem instanti fieri. Et certe non videtur negari posse Diuinæ omnipotentiæ, quod in momento possit corpus transferre de ab vno loco in alterum, quod est in instanti illud mouere.

Priusquã nostrã sententiã propo- 60
namus

namus quandam æquiuocationẽ tol-
lere oportet in sensu huius quæstio-
nis inclusam, ne in æquiuoco labora-
re videamur. nam motum fieri posse
in instanti, duplicem sensum habere
potest. Primum, an motus cum sua
successione, & cõtinuatione possit in
instanti fieri, in quo sensu euidẽs est,
contradictionem implicare, quia suc
cessio essentialiter includit prius, &
posterius: sed prius, & posterius repu
gnat dari in instãti, vt per se est ma-
nifestum; ergo implicat contradictio
nem, quod motus cum sua successio-
ne in instanti fiat: vnde si in hoc sen
su intelligeretur opinio proposita, nõ
esset vllo modo probabilis, sed euidẽ
ter falsa. Secundo modo potest intel
ligi motum in instãti fieri, ita vt mo
tus successiuus transeat in mutatio-
nem instantaneã, & sic terminus eius
qui non posset naturaliter acquiri,
nisi successiue, & per partes: simul, &
in instanti acquiratur: vnde idẽ erit
quærere, an motus possit fieri in in-
61 stanti, ac si quæramus, an motus pos-
sit transire in mutationem instanta-
neã, & hoc absque dubio depẽdet ex
alio, nempe an successio sit de essen-
tia motus, vel solũ accidens naturali-
ter ei conueniens, nã si de essentia e-
ius sit, non poterit transire in muta-
tionẽ instãtaneã, sed specie distingue
tur ab ea, etiã circa eundem terminũ
propter diuersum modũ intrinsecũ,
successiuum, & momentaneũ. Si vero
successio sit ei accidentalis, transire
poterit in mutationem instantaneã
circa eundẽ terminũ nõ mutata spe
cie. & hũc sensum tenere videntur
Scot. & alij, dũ asserũt motũ posse fie
ri in instanti per diuinã potentiã, nõ
quidẽ cũ sua successione permanẽtẽ,
sed vt successio sit naturale accidẽs
eius, sine quo esse possit per virtutẽ
diuinã, & manẽs in sua specie trãsire
in mutationẽ instãtaneã, per quã idẽ
terminus acquiratur in momẽto, qui
nõ posset naturaliter acquiri, nisi p
partes, & successiue: in quo sensu eã
dem sentẽtiã defendũt moderni non
pauci, asserentes per diuinã potentiã
fieri posse, vt tota latitudo caloris,
& etiã partialis substãtiæ cũ sua quãti
tate in instãti acquiratur, & ita instã
ti augeatur corpus: & tandẽ in instã
ti possit moueri corpus de vno loco
in alterũ. Quod sic probatur, nã ideo
nõ potest qualitas p se terminãs mo
tũ in instãti acquiri, quia contrarium
habet in subiecto, cuius resistentiam
non potest in instanti superare, sed
paulatim, & ideo successiue, quare nõ
nisi successiue, & per partes expellit
formam contrariã, & introducit pro
priã, & hæc est vnica causa, propter
quã alteratio est motus successiuus,
& similis est ea, propter quã augmen
tatio successiue fit, quia calor natura
lis disponens materiã alimenti, non
potest in instanti contrarias dispositi- 62
tiones ab eo expellere, & proprias in
troducere pro forma viuentis requi
sitas, sed virtus infinita Dei potest in
momento vincere totã resistentiam
contrarij, atque etiã dispositiones cõ
uenientes in materia inducere pro
forma introducenda; ergo poterit to
tam latitudinẽ caloris introducere
in aqua expulsa frigiditate, & ideo
per alterationem instantaneã, & etiã
in instanti producere partialem sub-
stantiam, & quantitatẽ, per quam au
geatur viuens, sicq; augmentationẽ
instantaneam efficere. Et eadem ra-
tione transferre corpus de vno lo-
co ad alterum per mutationem loca-
lem momentaneam.

Nostra sententia duabus conclu-
sionibus explicatur. Prima asserit 63

successionem non pertinere ad essentiam alterationis, nec augmentationis, sed esse accidens quoddam, vel proprietatẽ naturalẽ cõsequentẽ essẽtiam earum naturaliter, & ita per potentiam Dei absolutam possunt transire in mutationes instantaneas permanendo in propriis speciebus. Hæc est conformis præcedenti opinioni, & probatur efficaciter argumẽto in fauorem eius facto: cui hoc secundũ addendum est Communis est sententia scholæ, quod per potentiam Dei absolutam possunt contrariæ qualitates in summa intensione simul esse in eodem subiecto: vt calor, vt 8. & frigus etiam, vt 8. quia potest Deus suspendere mutuam actionẽ, & passionem earum, & ex cõsequenti expulsionem vnius, vel alterius à subiecto, ex quo euidẽter sequitur posse Deum, dum aqua calefit ab igne suspendere resistentiam frigiditatis, & actionem eius circa ignem, atque etiam expulsionem, & ita facere, vt ignis introducat in eam calorem, vt 8. sine expulsione alicuius gradus frigiditatis, & id quidem in instanti, quia si suspenderetur actio, & resistẽtia frigiditatis, sic se haberet frigiditas in aqua, quantum ad impediendum ingressum caloris, ac si non esset; nihil ergo retardaret actionem ignis, quo minus in instanti fieret, ac si contrarium non haberet calor in eodem subiecto: & hoc esset alterationem fieri in instãti. Et idem prorsus argumentum fieri potest de nutritione, & augmentatione, vt cuilibet est per se manifestum.

64 Secunda cõclusio, successio intrinseca est motui locali, ita vt non possit vllo modo transire in mutationẽ instantaneam, sed contradictionem implicare, quod corpus moueatur de vno loco in alterum transeundo per medium in instanti. Hæc prius explicanda est; deinde probanda: explicatur autẽ hac ratione. Duobus modis possumus excogitare, quod vnũ corpus transferatur de vno loco in alterum, vel per spatium medium, verũ, vel imaginariũ transeundo, vel non; sed ita, vt existẽs in vno loco, vel habens vnũ, vbi, ponatur à Deo in alio, nec relinquendo primum, nec percurrendo medium pro acquirendo alio, sed sic eum de nouo accipiendo, ac si tunc fieret à Deo in eo; deo ergo asserimus. Primum, quod non possit primo modo transferri corpus ab vno loco in alterum in instãti, etiam per potentiam superoaturalem, sed implicare contradictionẽ. Secundo, probabile esse, quod possit transferri secundo modo, sed quia talis translatio non esset proprie mutatio, ideo absolute dicendum esse, quod motus localis non possit in mutationem instãtaneam transire: & propterea, neque vllo modo fieri in instanti.

Probatur primũ, quia vt diximus, 65 & probauimus in 4. lib. agentes de vacuo, motus localis per vacuum nõ fieret in instanti, sed necessario in tẽpore, quia licet nulla esset resistentia extrinseca ex parte medii, esset tamen intrinseca ex parte mobilis & spatii, veri quidem, vel imaginarii, ex parte quidẽ corporis ratione suæ extensionis, quia repugnat ad idem punctum spatii simul peruenire partes posterioris corporis cum prioribus, sed necesse est has prius peruenire, vbi autem prius, & posterius reperitur, necesse est successionem tẽporis reperiri, & ideo motus non potest fieri in instanti. Ex parte autem spatii, quia non potest mobile, siue sit diuisibile, siue indiuisibile illud pertrãsire per motum, & simul totum occupare, cum non sit vllo modo propor-

tiona-

tionatum toti spatio, nec in toto simul esse possit, sed necesse est aliquid eius denouo occupare, vel alicui eius præsens esse, & aliud relinquere, vel desinere ei esse præsens, alioqui nūquam mouebitur, sed quietū erit, si nihil de nouo acquirat, aut desinat, quod patet in alteratione, & augmētatione non esse necessariū, sed posse corpus simul acquirere totam latitudinem qualitatis, & totam simul amittere; sed spatium acquirere, & relinquere per partes constat non posse fieri in instanti, sed necessario successiue; ergo implicat contradictionem, quod motus localis corporis transeuntis per medium in mutationem instaneam transeat, vel in instā
66 ti fiat. Probatur secūdo, quia de essentia motus localis duo sunt, nempe, quod inter duos terminos versetur, à quo, & ad quem, & quod mobile vnum relinquat, & acquirat aliud, quia si in termino à quo permaneat, non mouebitur, sed solum per quandam extensionem acquirere poterit maiorem locum, sicut acquirit corpus, dum augetur; necesse est ergo eum relinquere, sed non potest totū simul relinquere, & totum aliud simul acquirere transeundo per me-
67 diū, quia non potest esse præsens simul medio, & extremis per motū, si adquirens vnum extremum debet relinquere aliud, atque etiam medium, eadem ratione constat non posse simul relinquere; ergo repugnat moueri de extremo ad extremum per medium in instanti.

Explico secundū, quod non transeundo per medium possit idem corpus transferri de vno loco ad alterum, quod non est sic intelligēdum, vt simul sit in vtroque, nam si ita fiat, non dicetur proprie transferri ab vno in alterum, quia transitus nō est, vbi nihil deseritur: sed solū esset poni in duobus locis simul per Diuinam potentiam, vel duas præsentias, vel vbi simul habere, quod sine motu locali, imo sine mutatione propria intelligitur. Ita ergo intelligendum est, vt vnum totaliter deserat, & acquirat totaliter aliud in eodem instanti, quod adhuc non ita censetur possibile, vt in vno instanti esset in termino à quo, & in alio in termino ad quem, quia duo instantia immediata non possunt dari, sed ita videtur posse fieri, vt in toto tempore præcedenti fuerit in termino à quo, & in instanti terminatiuo eiusdem temporis acquirat terminum ad quē, quod non videtur continere manifestam repugnantiam, & ideo non videtur negandum Diuinæ omnipotentiæ. Et hoc modo intelligi debent sancti Patres, dum concedunt corporibus beatorum, quod in momento possint se transferre de vno loco ad alterum, videlicet D. August. in Enchirid. cap. 9. & D. Bernar. sermone 4. in festo omnium Sāctorum. Quod vero D. Thom. 1. par. quæstio. 53. artic. 2. asserit posse Angelum moueri de extremo ad extremum non transeundo per medium; corpus vero non posse, naturaliter hoc intelligendum est, sicut naturaliter intelligitur illud, sed per diuinam potentiam concedendum videtur corpori, quod naturaliter conceditur Angelo. Et denique dum Aristoteles negat motū posse fieri in instāti, de ipso loquitur cū sua successione, quæ cū sit quasi naturalis proprietas eius, non potuit Aristo. cognoscere, quod per supernaturalem potentiam possit esse, sine illa, vel trāsire in mutationē instantaneam, sed forte putauit implicare contradictionem, quod in instanti fiat, vel certe, quod ego

verius puto, de motu locali præsertim loquitur, vt exempla eius ostendunt, de quo nos quoque côcedimus essentialiter esse successiuum,& implicare côtradictionem, quod in mutationem instantaneam transeat, vel in instanti vllo modo fiat.

CAPVT IIII.

TEX. ARISTOTELIS.

Motus autem est diuisibilis dupliciter, vno quidem modo tempore, &c.

Breuis expositio textus.

68 INtentum huius capitis est explicare diuisibilitatem motus, diuiditur autem in tres partes. In prima docet, & probat motum esse diuisibilem ad diuisionem mobilis. In secunda docet similiter,& probat, quod sit diuisibilis ad diuisiònem temporis. Et in tertia enumerat ea, quæ diuiduntur simul cum motu ad diuisionem motus. Probat ergo motum diuidi ad diuisionem mobilis hac ratione. Sicut totum corpus est album tota, ac integra albedine, & singulæ eius partes singulis etiam partibus albedinis dealbantur, vt caput vna parte eius, brachia,& pedes aliis: ita totum corpus mouetur integro motu,& singulæ partes mouētur, singulis partibus eiusdem motus, vt brachium vna parte motus, caput, & pedes aliis; sed albedo, quia illo modo inhæret corpori, diuiditur ad diuisionem eius; ergo motus eodē modo inhærens corpori diuisibilis erit ad diuisionem eius. In secunda parte docet motum diuisibilem esse ad diuisionē temporis. Probatq; hoc arg. Omnis motus fit in tempore, & quo maius est tempus consumptū in motu: extensior est motus; quo vero minus est tempus, minorem habet extēsionē motus cæteris partibus ex parte velocitatis, sed tempus est diuisibile; ergo motus, qui ei proportionatur,& ad extensionem eius extenditur, diuidetur ad diuisionem eius. Inter hos autem duos modos diuisibilitatis motus: hæc est differentia, quod ille communis est omnibus accidentibus; iste vero peculiaris est, ac proprius eius. Enumerat tandē in vltima parte ea, quæ diuiduntur simul 69 cum motu, & asserit hæc omnia simul diuidi, tempus, motum, moueri, hoc est motum in concreto, mobile, & id in quo fit motus, id est terminus, qui per motū acquiritur, qui in locali est spatium, vel vbi: in alteratione qualitas, in augmētatione quātitas: & hæc omnia sunt eiusdem rationis quantum ad finitum, vel infinitum esse, ita vt si vnum finitum sit, cætera etiam sint finita, & si vnū sit infinitum, etiam reliqua,& eo modo, quo vnum est finitum, vel infinitum, cætera quoque vnum horum, vel alterum habent, sed primo conueniunt hæc mobili,& eius ratione cæteris.

CAPVT V.

TEX. ARISTOTELIS.

Quoniam autem omne quod mutatur, ex quodam in quiddam, &c.

Breuis expositio textus.

POstquam Arist. cap. præcedenti 70 explicuit diuisibilitatem motus in communi, procedit ad explicādum eam in particulari,& cap. præsenti intendit explicare principium, & finem

& finem motus, quibus cognitis facilius intelligi poterit ordo partium eius, in quas diuidi potest. Diuiditur autem in duas partes. In prima proponit, & probat duas propositiones vniuersales, ex quibus ostendit, in secunda, quomodo se habeat motus ex parte finis, & ex parte principii. Prima propositio vniuersalis talis est, Quod mutatū est in aliquem terminum, cum primum in eum mutatum est, in eo dicitur esse. Quod primo explicandum est, deinde probandum: explicatur autem sic. Quod mutatur, ab vno in alterum transit, illud deserit, & hoc acquirit; ergo cum primum verum est mutatum esse in illud, verum erit ipsum acquisisse, & ideo in eo esse, vt si ab albo in nigrū mutetur corpus, cum primum verū est mutatum esse in nigrum, verum erit nigrum esse. Dicitur autem, cum primum mutatum est in illud, & non solum, cum mutatum est, quia contingere potest, postquam mutatum est tempore sequenti mutationem eius ad alium terminum transisse, & in primo esse desiisse, sed cum
71 primum verum est mutatum esse in illo, necesse est sub eo esse. Quod probat in mutationibus, quia cum primum mutatum est aliquid per generationem: verum est recessisse à termino à quo; ergo cum primum mutatum est aliquid per generationem, verum est, quod à non esse recesserit, ergo necessario verum est, quod acquisierit esse, quia esse, & non esse opponuntur contradictorie, ideo non habent medium, sed esse est terminus generationis; ergo necesse est sub eo esse.

Secūda propositio vniuersalis est, Id in quo primo mutatum est, id, quod mutatum est, indiuisibile debet esse, hoc est duratio, in qua primo verum est dicere, quod mobile mutatum sit: indiuisibilis necessario erit, nempe instans, & non tempus. Probat hac ratione: si duratio, in qua verum est dicere, quod primo mutatum sit corpus: diuisibilis sit, vel in singulis partibus eius verum est mutatum esse, vel in altera tantum, vel in neutra, non in singulis, quia si in singulis mutatum esset, ergo non primo in omnibus, nec primo in tota, & eadem ratione non in altera, quia cū sit diuisibilis: primo mutatum esset in prima eius parte, & ideo non in tota primo. Et tandem, quod non in neutra euidens est, quia cum præsupponamus in ea esse mutatum, repugnat in nulla eius parte mutatum esse.

His suppositis docet ex parte finis dari primum mutatum esse motus, quod sit terminus, vel extremum 72
eius, & primum non esse eiusdem motus, in quo verum sit dicere, nunc primo mobile est in termino ad quē motus, quem consecutus est, & immediate ante non erat in eo, sed ad eum mouebatur, vt si corpus graue moueatur ab aere ad terram, verum sit dicere: dum ad terram peruenit, nūc primo est in terra, & immediate ante non erat in ea, sed ad eam mouebatur. Probat autem, quod dari debeat, hoc argumen. Omne cōtinuum habet terminum indiuisibilem: vltra quem nō procedit extensio eius, sed in quo finitur, & in quo verum est dicere, hoc indiuisibile non est continuum, sed, quod immediate præcedit illud, continuum est, vt linea extremum punctum, sed motus est continuum quoddam; ergo habet terminum indiuisibilem, vltra quem non procedit, verum ergo erit in eo dicere nunc primo mobile est in termino, & immediate ante non erat, &

nunc primo non est motus, & imme diate ante fuit.

73 Ex parte vero principii negat habere primum mutatum esse, à quo incipiat. Probat ex parte mobilis, de quo certũ est esse diuisibile, & ideo necesse, vt prima pars eius prius pertranseat primam partem spatii, deinde, alia, & alia; si ergo datur prima pars motus, vel primũ mutatum esse, sit illa, per quam prima pars mobilis pertransit primam partem spatii, & cum illa sit diuisibilis, prius medietas eius pertransibit primam partem spatii, & prius etiam medietas illius medietatis, quam tota, & sic in infinitum; ergo sicut non datur prima pars mobilis pertransiens, ita nec dabitur prima pars motus, vel primum mutatum esse à quo incipiat, sed ante quamlibet partẽ motus dabitur mutatum esse, & ante quodlibet mutatum esse alia pars motus in infinitum.

CAPVT VI.

TEX. ARISTOTELIS.

Quoniam autem omne quod mutatur, in tempore mutatur, &c.

Breuis expositio textus.

74 EXplicatis principio, & fine motus, quæ per indiuisibilia ita explicantur, vt ex parte finis habeat primum indiuisibile, quo terminetur, ex parte vero finis nullum habeat, à quo incipiat, agit iam Aristoteles de ordinatione partium motus ex parte principii, & hoc est intentum huius capitis, quod in duas partes diuiditur, in prima docet, & probat sic se habere partes motus versus principium, vt non detur prima, sed quamlibet præcedat indiuisibile eiusdem motus, quod vocatur mutatum esse. In secunda, docet etiam, & probat, quod cum non detur primũ mutatum esse, à quo motus incipiat, vt in præcedentibus probauit, necesse sit quodlibet mutatum esse motus, præcedere aliquam partem eiusdẽ motus. Vt probet primũ supponit, quod quidquid mouetur primo, & adæquate in tempore aliquo, mouetur in qualibet parte illius temporis. Primo, & adæquate dicit, quia quando aliquid mouetur solum inadęquate, hoc est non ratione totius, sed alicuius partis, non est necessarium in qualibet parte illius temporis moueri, vt quod in hac hora moueri dicitur, quia in aliqua parte eius mouetur, non est necessarium moueatur in qualibet parte eiusdem horę, quia non mouetur in tota hora primo, & adæquate, hoc est ratione totius horę, sed inadęquate ratione partis. His suppositis probat nõ dari primam partẽ motus versus principiũ, sed quamlibet partem pręcedere mutatum esse hoc argumen. Motus ita proportionatur tempori, & spatio, supra quod fit, vt si per totam horam mouetur corpus per totum spatium, in singulis medietatibus eiusdem horę moueatur per singulas medietates eiusdem spatii, sumpta igitur posteriori medietate spatii, verum erit ante illam fuisse mutatum in priori, & ita sumpta medietate illius medietatis in infinitum, cum diuisio spatii, temporis, & motus in infinitum procedat, quare sicut necesse est, quamlibet partem spatii præcedere indiuisibile eius, & quãlibet partẽ temporis instans, ita erit necessariũ, quãlibet partem motus pręcedere indiuisibile eius- 75

eiusdem motus, quod est mutatũ esse, & ideo non dari primam. In secun
76 da parte docet, quod cũ nõ detur primum mutatũ esse, à quo incipiat motus, quod est non dari primum indiuisibile motus, à quo incipiat; necesse sit, ante quodlibet mutatum esse eius dari partem aliquã motus. Quod sic probat. Motus propriè sumpt⁹ fit in tempore, sed quodlibet tempus est diuisibile in infinitum, ergo sicut ante quãlibet partem tẽporis præcedit instans, per quod coniungitur cum parte præcedenti, ita ante quodlibet instans præcedit pars temporis, quam copulat cum altera, sed motus diuiditur ad diuisionem temporis; ergo sicut quamlibet eius medietatem posteriorem præcedit mutatum esse eã coniũgens cum priori medietate, eadem ratione est necessarium, ante quodlibet mutatũ esse præcedere medietatem aliquam motus, quæ coniũgatur ab eo cum alia medietate sequenti. Et diuisio singularum partium motus in duas medietates procedit in infinitũ; ergo semper datur aliqua pars motus præcedens mutatũ esse eius, per quod cum sequenti medietate coniungatur.

QVAESTIO VNICA.

An detur primum indiuisibile, à quo incipiat motus, & ultimum, in quo desinat.

LIcet Aristoteles expressè docuerit, & probauerit, nec dari primã partem motus, nec etiam primũ indiuisibile, quod vocatur mutatum
77 esse, à quib⁹ incipiat, & de prima parte euidens sit, & ab omnibus recipiatur eius sententia, quia cum quælibet pars motus sit diuisibilis, repugnat dari aliquam, cuius posteriorem medietatem non præcedat prior in infinitum. Sed de indiuisibili videtur difficilis, & propterea non recipitur ab omnibus. Sed est prima opinio aliorum omnino ei contraria, cõcedens cuilibet motui primum mutatum esse ex parte principii, quod sit initiũ eius, sicut ei cõcedit Aristoteles vltimum, quod sit finis, vel terminus, ita Themistius cap. præsenti textu 48. Vallesius controuersia 6. ad tyrones. Probatur primo, quia quodlibet continuum habet duos terminos, inter quos clauditur tota ei⁹ extensio, & vltra quos non procedit, sed motus est continuum quoddam; ergo habet duos terminos, inter quos clauditur tota eius extensio, nempe terminum à quo, & ad quem, sed terminus ad quem secundum Aristotelem est vltimum mutatum esse, in quo desinit motus; ergo terminus à quo debet esse primum mutatum esse, à quo incipiat, sicut linea non solum habet extremum punctum in quo desinit lõgitudo eius, sed etiam primum, à quo incipit. Secundo, omne finitum clauditur extremis omni ex parte, ita vt si ex parte aliqua careret extremo, ex ea esset infinitum, sed motus est finitus tam ex parte principii, quam ex parte finis, er- 78
go sicut habet extremum ex parte finis, in quo desinit, ita debet habere aliud tale extremum ex parte principii, à quo incipiat. Probatur euidẽter paritas rationis finis, & principii. Quia si ex parte principii non haberet vltimum mutatum esse, in quo desineret, infinitum foret ex ea parte; ergo si non habeat primum mutatum esse ex parte principii, à quo dicatur incipere, cum nec habeat primam partem, non habebit initium, & ita erit æternũ ex hac parte. Proba-

Probatur consequentia, quia præter partem,& indiuisibile, non est aliud principium excogitabile.

Secunda opinio distinguit duplicẽ motum,vnum, qui incipit à contrario in contrarium, vt à frigore ad calorem, ita vt dum moueri incipit corpus,nihil habeat illius qualitatis, quam acquirit per motum,sed solum contrariam. Alterum,qui non incipit à contraria qualitate, sed ab aliquo gradu eiusdem,quam intendit acquirere per motum, & talis est motus intensionis,talis etiam motus augmẽtationis,qui à minori quantitate incipit acquisita per alium motũ,& in maiorem tendit,talis est etiam communiter motus localis, quia semper corpus incipit moueri ab aliquo vbi, quod acquisiuit per alium motum. Hac distinctione præsupposita asserit hæc opinio, quod motus,qui immediate incipit à contrario,vt dum corpus incipit moueri a frigore in calorem,nõ habet primum mutatum esse,à quo incipiat,cum neq; aliquid habeat qualitatis,ad quam mouetur, motus vero,qui non incipit à contrario immediate, sed ab aliquo eiusdẽ termini adquirendi, habet primum mutatum esse,à quo incipit,quod est gradus vltimus qualitatis, quem acquisiuit per alterationem præceden-
79 tem,vel, vbi,quod acquisiuit per vltimum motum localem, aut quantitas,quam acquisiuit per vltimam augmentationem. Et ab hac regula solum excipitur prima augmentatio, aut primus motus localis, qui non habent primum mutatum esse; cum non præcedat in mobili aliquid eiusdem termini acquirendi, quod per alium motum fuerit ab eo acquisitum,sed per generationem. Ita sentiunt moderni non pauci,& ita videtur sentire Sotus lib.6.quæst.5. Probantque testimonio Aristotelis, qui de alteratione videtur id expresse asserere in hoc 6. cap. his verbis. *Manifestum igitur, quod in sola mutatione,quæ secundum qualitatem est,contingit indiuisibile per se esse.* Quib⁹loquebatur de primo indiuisibili motus, quod augmentationi, & motui locali docuerat non esse concedendum. Probant deinde ratione primo, quia quilibet motus incipit à termino à quo, qui est aliquis gradus indiuisibilis eiusdem formæ,sed in omnibus motibus præter primum,& eum, qui immediate procedit à contraria qualitate, reperitur mobile sub aliquo gradu eiusdẽ qualitatis, sub aliquo vbi, aut sub aliqua parte eiusdem quantitatis; ergo gradus ille erit primum
indiuisibile,à quo incipiet motus ei⁹, 80
& mobile esse sub illo primum mutatum esse. Secundo, quia si accipiamus mutatum esse in medio motus, & in eo paululum sisteret mobile,& mox inciperet ab eo prosequi motũ, euidens est,motus illus distinctos esse, cum interrumpantur per paruam quietem, & secundus motus incipit ab eodem vbi,in quo quieuit; ergo illud vbi erit primum mutatum esse eius. Probatur consequentia, quia si non quieuisset, sed motus esset continuus, illudmet vbi,in quo quiescit, esset primum mutatum esse,à quo inciperet pars motus sequentis; ergo erit etiam primum,à quo incipit eadem pars sequens motus, quæ propter interruptionem est alius motus distinctus. Quod etiam probat exemplum illud de cane in medio descensu mortuo, nam motus cadaueris ab illo vbi incipit:in quo genitum est, & ad quod non peruenit canis; ergo illud erit primum mutatum esse eius.

Tertia opinio nulli motui, neque in

in casu aliquo concedit primum mu tatum esse, à quo incipiat, ita Aristoteles asseruit, & probauit cap. præsenti. Ita etiam omnes ferre eius interpretes, Commen. Philop. Simplicius, Ammon. D. Thom. & cum eis Albertus Saxoniæ, Toletus lib 6. quæst. 4. Pererius lib. 14. cap. 9. & Conimb. eodem lib. 6. cap. 5. quæst. vnica art. 2. & est communis, & vera, quam puto
81 Aristotelem demonstrasse. Sed quia vim argumentorum eius non satis perceperunt omnes, contrarium opinati sunt plures. Oportebit ergo (si fieri potest) eam efficere manifestã. Quod vt fiat notandum est, quod sicut quodlibet continuum habet distinctam entitatem realem, distinctã naturam, & distinctum modum essendi ab aliis, ita habet partes, & indiuisibilia, quibus continuantur longe diuersæ naturæ, & conditionis, & hæc differentia maior est, & magis manifesta inter cõtinua successiua ex vna parte, & permanentia ex altera, nam entitas continuorum permanentium natura eorum, & modus essendi permanens est, & ideo partes etiam, & indiuisibilia, quibus continuantur sunt permanentia. Entitas vero, natura, & modus essendi successiuorũ, vt motus, & temporis in successione, in fluxu, & transitu consistit, & consequenter entitas, natura, & modus essendi partium, & indiuisibilium, quibus continuantur consistit in successione fluxu, & transitu, ita vt nullam habeant partem permanentem, nec vllum indiuisibile permanens, sed sicut partes transeunt, sic etiam indiuisibilia, quibus continuantur, & terminantur.

82 Vnde sequitur, quod sicut partes motus calefactionis, non sunt partes caloris, sed quibus adquiruntur partes caloris, & ideo distinguuntur à partibus caloris, non solum realiter, sed natura, & modo essendi, quia partes caloris sunt permanentes, & partes calefactionis successiuæ, eodem modo indiuisibilia motus calefactionis non sunt indiuisibilia caloris, sed distincta ab eis, non solum realiter, sed secundum diuersam naturam, & modum essendi, quia indiuisibilia caloris habent naturam, & esse permanens, sicut partes eiusdem caloris, quas copulant, vel terminant, indiuisibilia vero motus habent naturam, & esse in successione, fluxu, & transitu consistens. Ex quo sequitur euidenter, quod sicut nulla pars motus permanere potest, ita non potest permanere vllum indiuisibile eius continuatiuum, vel terminatiuum, sed desinentibus partibus, & toto ipso motu transeunte, omnia indiuisibilia eius, continuatiua, & terminatiua trãsire cum eo, ac desinere esse, quia repugnat indiuisibilia hæc à partibus separari, sicut repugnat separari alia indiuisibilia permanentia siue terminatiua, vel continuatiua à suis continuis. Ex quibus primo infero, quod indiuisibilia motus calefactionis non sunt indiuisibilia caloris, nec indiuisibilia motus localis sunt præsentiæ, vel vbi indiuisibilia, sed hæc potius sunt indiuisibilia formæ, vel termini, qui acquiritur per motum, à quibus indiuisibilia motus distinguuntur ex natura rei, sicut distinguitur motus ipse à termino, distinguuntur etiam natura, & modo essendi successiuo, & permanentes ideo solum appellari possunt indiuisibilia termini mutata esse motus appellatione nimis materiali, quia mutata esse motus, potius sunt id, per quod fiunt, & acquiruntur indiuisibilia termini. Secundo infero partes motus, aut motum ipsum non continuari, nec terminari, 83

minari per indiuisibilia termini, quia repugnat entitatem permanentem continuare, vel terminare entitatẽ successiuam, atque fluentem, sed terminantur, & continuantur mutatis esse factis cum partibus eiusdem motus: per quæ eadem indiuisibilia terminorum fiunt. Infero tertio, quod transeunte motu, sicut nulla pars eius permanet, nec permanere potest, ita nec vllum eius indiuisibile, aut mutatum esse, continuatiuum, aut terminatiuum, licet permaneat aliquando terminus acquisitus cum suis indiuisibilibus. Itaque cum primum verum est mobile esse in termino ad quem, tũc primo verum est motum non esse, neque vllam eius partem, aut vllum indiuisibile conti-
84 nuatiuum, sed solum terminatiuum, quod desinit statim post idem instãs, ita vt sit verum dicere, nunc primo est, & immediate post hoc non erit, quia erit quies priuatiua, cum qua permanere repugnat; cum sit aliquid motus præcedentis, & cum sit modus eius terminans totam eius extẽsionem repugnat permanere separatum à motu, quia separatum à motu repugnat exercere actuale officium terminandi, in quo consistit eius essentia, & cum sit modus eiusdem motus, repugnat existere separatum ab eo.

Ex hac doctrina colligitur hoc argumentũ, quo efficaciter probatur sententia Aristotelis, & communis, & ostenditur deceptio aliarum opinionum, præsertim secundæ. Indiuisibilia motus fiunt simul cum partibus motus, quas copulant, & ideo fluunt cum motu ipso, sicut instantia temporis cum tempore, ita vt transacto motu nullum permanere possit; ergo impossibile est, quod motus habeat primum indiuisibile. Probatur consequentia, quia si haberet primum, vel fieret per partes motus, vel per mutationes instantaneas partibus motus annexas, nullus enim alius modus excogitatus est ab aliquo, per quem fieri possit, deinde, vel fit per partes eiusdem motus cuius principium est, aut per mutatio- 85
nes ei annexas, vel per partes motus præcedentis, aut mutationes eis annexas, sed nullo ex his modis fieri potest; ergo non datur. Minorem probo, quod non per partes, aut mutationes eiusdem motus; nam cum sit initium motus omnes partes eius prę cedit, & ex consequenti omnes mutationes, cum eis exeogitabiles, quia nec mobile adhuc motũ est, vel mutatum, sed nec fit per partes alterius motus iam interrupti per quietem temporaneam mobilis in termino ad quem, & multo minus per mutationes, si dantur partibus annexas, vt quibusdam placuit, iam omnino extinctas; ergo nullo modo fieri potest, nec dari. Deceptio autem aliarum opinionum consistit in duobus, deceptio quidem primæ in eo, quod indiuisibilia successiua eiusdem rationis putat esse, ac permanẽtia, cum sint longe diuersa; quia natura, & modus essendi eorum, ac partium, & indiuisibilium permanens est, successiua vero cum suis partibus, & indiuisibilibus in fluxu, ac successione cõsistit, ideo non possunt habere primam partem ratione continuitatis, ac diuisibilitatis in infinitum; nec 86
primum indiuisibile, ratione successionis, ac fluxus, qui non potest ab indiuisibili intrinseco incipere: cum de ratione indiuisibilis rei successiue sit fluere post partem. Deceptio vero secunda, quia confundit indiuisibilia motus cum indiuisibilibus termini, & quia vltimum indiuisibile

le termini permanet transacto motu, & per quietem interrupto, putat permanere vltimum indiuisibile motus præteriti, & hoc esse primum indiuisibile motus futuri ab eo incipientis: cum tamen indiuisibile motus valde diuersum sit ab indiuisibili termini, quod in fluxu consistit, & ideo fluit, & transit cum partibus motus, quibus transactis, & per quietem temporaneam interrupto motu transeunt indiuisibilia omnia continuatiua, atque etiam terminatiuum, quod alia etiam ratione permanere non potest; nempe quia modus est inseparabilis à motu ipso, quem terminando modificat.

Probatur tandem sententia Aristotelis, quia si motus haberet primum indiuisibile præcedens omnes partes eius, eum non posset esse factum cum partibus motus à mobili nondum moto, nec mutato, nec potest esse aliud, quam terminus ad quē quietis præcedentis; ergo vnum, & idem indiuisibile est finis quietis, & principium motus, sed indiuisibile ita se habens est continuatiuum; ergo si motus habet primum indiuisibile, continuabitur cum quiete, quod patet esse impossibile; quia priuatiue opposita continuari non possunt.

87 Argumenta autem aliarum opinionum simul soluenda sunt ex differentia continuorum permanentium, & successiuorum; nam esse illorum permanens est, & ideo permanentia indiuisibilia habere debent, tam ex parte principii, quam finis; successiua vero in fluxu continuo consistunt, cuius sicut repugnat dari primam partem, ita etiam primũ indiuisibile intrinsecum, quod necesse est post partem motus fluere, & ideo repugnat dari primum, quemadmodum nec datur prima pars temporis, nec primum instans, nec dari potest, solum ergo possunt incipere successiua per initiatiuum extrinsecum, in quo verum sit dicere nondum esse, sed immediate post, hoc est in tempore proxime sequenti futura esse, secũdum primam partem æqualem, non tamē secundũ primam proportionalē, quam habere non possunt, cum sint diuisibilia in infinitum. Sufficit autem habere terminum extrinsecum, vt incipere dicantur, & non esse ab æterno, cum in illo extrinseco verũ sit, non dum esse. Et quod gradus vltimus, vel vbi aequisitum per motũ permaneat, à quo potest incipere motus sequens, vt arguit secunda opinio impertinens est; quia gradus ille, vel vbi non est indiuisibile alicuius motus, sed termini per motum acquisiti. Nec illud vbi, quod cadauer canis mortui in medio ascensu aequisiuit per generationem, potest esse primum indiuisibile motus deorsum, quia ad talem motum non pertinet, nam cum omnes partes eius præcedat, repugnat post partem eius fluere; ergo repugnat esse, quia indiuisibile motus non habet aliud fieri, nec alio modo esse potest in rerum natura, nisi fluendo post partem motus, propterea enim appellatur mutatum esse; solum est ergo illud vbi initiatiuum extrinsecum motus sequentis, à quo incipit per vltimum sui non esse, sicut cæteri motus. 88

TRAC-

TRACTATVS DE MODO INCIPIENDI RERUM OMNIUM TAM PERMANĒTIUM, QUAM SUCCESSIUARUM, TAM SPIRITUALIUM, QUAM CORPOREARUM.

DVO sunt modi incipiendi rerum, & duo alii desinendi ex doctrina Aristotelis deducti,& ab vniuersali schola recepti. Primus modus incipiẽdi appellatur primũ esse,in quo verũ est dicere,nunc primo
89 res est, & immediate ante non erat, quia est primum instãs,in quo res habet esse,quod in tempore immediate præcedente non habebat. Secundus vocatur vltimum non esse,quia est vltimum instans,in quo res nõ est, & in tempore statim sequenti post illud instans erit, & ideo in eo verũ est dicere,nunc vltimo res non est,& immediate post erit. Primus modus desinendi appellatur primum non esse, quia est primum instans, in quo verum est dicere,nunc nõ est res,sed immediate ante hoc instans habuit esse. Secundus modus desinendi vocatur vltimum esse, quia est vltimũ instans, in quo res habet esse, & in tempore statim sequenti non erit. Et isti quatuor modi incipiendi,& desinendi accommodantur quibuscunq; rebus,non solum corporeis,sed spiritualibus, nec solis substantiis,sed etiam accidentibus, nec est possibile dari alios.

Modus incipiendi, & desinendi rerum successiuarum.

A Rebus successiuis tanquam à notioribus,ac facilioribus incipientes dicimus incipere per vltimũ non esse,& desinere per primum nõ esse, vt motus, & tempus, in quibus con- 90
ueniunt omnes,&ratio vtriusque est manifesta,quia motus,& tempus cũ suis partibus habent esse successiuũ, secundum prius,& posterius,sed successio prioris, & posterioris nõ reperitur in momento ,vel in indiuisibili propter extensionem , quam habet; ergo nec motus habet esse in instanti,sicut neque vllum continuũ habet esse in aliquo indiuisibili , nam non reperitur in puncto. Vnde sequitur non esse verum dicere in principio motus,nunc est motus, & immediate ante non erat , sed potius , nunc non est , & immediate post hoc erit, quia non esse;cum sit negatio,habet modum indiuisibilem,& ideo potest esse in instanti,licet esse eiusdem rei in instanti esse non possit. Et eadem ratione in fine motus non est verum dicere,nunc est motus, & immediate post non erit , quod est desinere per vltimum esse , sed potius , nunc non est,& immediate ante fuit. Et eisdẽ modis incipit,& desinit quies, quæ cum non sit entitas positiua,sed priuatio motus,eodem modo intelligimus habere esse successiuum , & quasi fluens secũdum rationem prioris,& posterioris,& ideo eundem modũ habet incipiendi,& desinendi, ac motus. Sed quies duobus modis accipitur, priuatiue , & negatiue,& illa est propria eius acceptio , hæc vero impropria,& secũdum illam dicitur priuatio motus,& cum opposita sint
in

91 in eadem mensura, quies hoc modo sumpta non potest esse in instanti, sed solum in tempore, & ideo nec incipit per primum sui esse, nec desinit per vltimum sui non esse, sicut nec motus, sed incipit per vltimum non esse, & desinit per primum non esse sicut motus, negatiue vero idẽ est, quod non motus, & ideo in quocunque instanti, & in quocunque mutato esse motus dicitur mobile quiescere negatiue, & improprie, quia verum est in eis non moueri, proprie vero sumpta quies non est in instanti, sed in tempore, quia solum est in mensura in qua potest esse motus: cũ sit priuatio eius: propterea quies negatiue sumpta eodem modo incipit, & desinit ac indiuisibilia motus, & temporis, de quibus statim dicetur, & quæ de successiuis dicta sunt, quantum ad modum incipiendi, & desinendi, intelligenda sunt, de rebus per motum, & ideo in tempore productis, in quantum sic producuntur.

Quomodo incipiant, & desinant indiuisibilia continuatiua, & terminatiua successiuorum, ut instantia tẽporis, & mutata esse motus.

92 Indiuisibilia continuorum (vt superius dicebamus) eundem modum essendi habent, ac partes, & continua, quas copulant, & terminant, ita vt permanentia sint in permanentibus, & in successiuis successiua, non quod partes fluentes habeãt, quia indiuisibilia prorsus sunt, sed quia partes fluentes copulant, & terminant; sed quia sicut partes ipsę non permanent, sed mox transeũt, ita indiuisibilia motus, & temporis statim cum eis transeunt, ideo specialem, & diuersum modum incipiendi, & desinendi habent, ac indiuisibilia permanentium, & diuersum quoque ab eisdem continuis successiuis, & eorum partibus, quas copulant, & propterea in particulari agimus de illis. Dupliciter autem sumi possunt primo, per se, & in particulari, atque distincte, vt si de hoc, vel illo signato loquamur. Secundo, non per se, nec distincte, sed quasi confusa quadam ratione, vt multa, vel infinita includuntur in qualibet parte motus, vel tempus incipiente, aut desinente, nam sicut partes non possunt esse sine indiuisibilibus, quibus continuantur, sic etiam non possunt incipere, vel desinere sine illis. Vnde necesse est desinentibus, & incipientibus partibus indiuisibilia quoque incipere, & desinere, sed confuse, & quasi simul accepta, non distincte, nec in particulari hoc, vel illud. De illis igitur hoc modo sumptis dicimus incipere per primum sui esse, & desinere per vltimum esse. In quo etiam conueniunt omnes, quia ratio vtriusque est manifesta, ratio quidem inceptionis, quia indiuisibilia hęc partibus carẽt, & ideo totum suum esse simul est, quare dum incipiunt esse, verum est dicere, nunc est mutatum esse, vel 93
nunc est instans, & immediate ante non fuit, quod est incipere per primum sui esse. Ratio vero desitionis, quia desinunt ad inceptionem partis motus sequentis, quę cum sit successiua, incipit per vltimum sui nõ esse, ita vt verum sit de ea dicere, nunc non est pars motus sequens, & immediate post erit; in eodem ergo instanti, in quo verum est dicere, nunc est mutatum esse, & immediate post non erit, verum est etiam dicere de parte motus immediate sequenti, nunc

non est, & immediate post erit, sed incipiente parte motus immediata desinit necessario mutatū esse eā immediate præcedens; ergo verum erit de eo dicere, nunc est, & immediate post non erit, quod est desinere per vltimum sui esse; vnde cū hęc indiuisibilia indiuisibilem quoq; habeant durationem instantis, idem instans simul est primum esse eorum, & etiam vltimum esse, quia vtrunque est verū in eo, nēpe quod nunc primo sit mutatū esse, & immediate ante nō fuerit, & etiam, quod nunc vltimo sit, & immediate post iam non sit.

94 Et si dicas indiuisibilia hæc habere totum suum esse simul, & ideo incipere per primum sui esse, sed etiam habere suum non esse simul, cum nō sit minus indiuisibile, non esse, quam esse; ergo sicut verum est dicere, nūc primo esse, & immediate ante nō fuisse, ita etiā erit verum dicere, nūc nō esse, & immediate ante fuisse, quod est desinere per primum nō esse: quare falsum erit, quod per vltimum sui esse desinant. Respōdeo verum esse, quod non esse horum indiuisibilium per se sit indiuisibile, & totū simul; vnde si per se desineret, & nō ad inceptionē alterius, desineret per vltimū esse, sed quia ex propria imperfectione habet non incipere, nec desinere per se, sed incipere post partē priorem, & ante posteriorem, vt sic possit vtranque copulare, & desinere ad inceptionem partis sequentis, quia simul esse cum ea repugnat, in eadem mensura debet habere naturaliter suum non esse, in qua habet suū esse pars quæ immediate sequitur, quæ cū sit successiua, habet suū esse in tempore, & ideo etiam indiuisibile debet habere in eodem tempore suū nō esse. Quare sicut de parte

95 sequenti non est verum dicere, quod nunc sit, sed quod nunc non sit, & immediate post sit futura, ita etiam de non esse indiuisibilis non est verum dicere, quod nunc sit, sed quod nunc non sit, sed immediate post, & si nunc nō est eius nō esse, verū erit, quod nunc sit eius esse, & immediate post non sit eius esse, sed eius non est, quod est idem, ac verū esse, quod nūc sit indiuisibile, & immediate nō sit, idest, quod nunc habeat esse, & in tēpore statim sequenti habeat suum nō esse, quod est desinere per vltimū, & non posse desinere per primū non esse, quia cū habeat suum nō esse in eodem tempore, in quo habet suum esse pars motus sequens, sicut de hac non potest esse verum, quod nūc sit, ita nec de mutato esse, quod nūc nō sit, & propterea repugnat ei desinere per primum sui non esse, licet incipiat per primum sui esse.

Quonam modo producantur indiuisibilia motus, & temporis.

96 SED iam, quod modos incipiendi, & desinendi horū indiuisibilium motus, & temporis, quæ dicūtur mutata esse, & instātia explicuimus; necessē est modū explicare, quo producuntur, vt ratio eorū melius intelligatur, an videlicet per partem motus præcedentem producantur, vel ipsamet mutata esse motus sint actiones instantaneę succedentes partibus motus, quibus actionibus indiuisibilibus copulantur partes eiusdē motus, & per quas actiones instantaneas producuntur indiuisibilia termini, vt indiuisibilia qualitatis, per quæ continuantur gradus intensionis, & extensionis, ac partes eorundē graduum, & quod de mutato esse inquiritur, de instātibus etiam temporis

ris intelligendum est.

Prima opinio modernorum tenet indiuisibilia hęc non esse aliquid productum per partes motus, sed esse distinctas quasdam mutationes instantaneas succedentes partibus motus, per quas continuantur, & per quas etiam producũtur indiuisibilia termini, qui acquiritur per motum; vt mutata esse motus localis esse mutationes locales, quibus continuãtur partes eius, & per quas producuntur indiuisibiles præsentiæ, vel indiuisibilia, vbi, quibus continuatur tota latitudo diuisibilis, vbi, per totum motũ acquisiti, & partes eius. Probant, quia mutata esse succedunt vni parti, & præcedunt aliam, sed per neutram produci possunt; ergo nec per motũ: quare necesse est dicere, quod producta non sint, sed productiones potius indiuisibilium, quibus continuantur partes motus. Probatur minor, quia nõ possunt produci per partem sequentem nondum existentẽ, nec per partem precedentẽ jam non existentem, sed transactam; ergo per nullam. Probatur consequentia, quia per id, quod non est actu, non potest aliquid reale in actu produci, sed indiuisibilia hæc sunt realia, & actu existentia, ergo impossibile est, quod per partes motus producantur, vel per motum ipsum.

97 Nostra sentẽtia opposita est, quod indiuisibilia hæc nõ sint mutationes instãtaneę distinctę à motu, sed quod per partes motus pręcedentes producantur ab agente, & his mediis indiuisibilia termini, & eodem modo indiuisibilia temporis mediis partibus eiusdem motus, & temporis præcedentibus. Probatur duplici ratione, prima ex natura eorundem indiuisibilium, ac partium, quas continuant, vel terminant, secũdo ab inconueniẽti, partes motus, & temporis secundum proprium modum essendi sunt continuæ, ita, vt repugnet esse in rerum natura, nisi sint continuæ, vel terminatæ; ergo nec fieri possunt à mobili, vel agente, nisi continuæ, vel terminatæ, sed continuantur, & terminantur per indiuisibilia; ergo repũgnat fieri, quin simul fiant cum eis indiuisibilia, sed partes motus non fiunt per aliam actionem distinctam ab ea, quam includit motus; ergo nec indiuisibilia, nisi per eandem. Probatur consequentia, quia per eandem actionem debet fieri illud, sine quo res facta nullo modo fieri potest, nec esse, vt multis exemplis probari potest, ergo non est conforme naturæ horum continuorum, nec horum indiuisibilium, quod sint distinctæ actiones, sed potius, quod per eandem fiant, partes quidem per se primo, indiuisibilia vero ex consequenti. Secundo probatur, quia indiuisibilia hæc, (vt moderni oppositam opinionem defendentes concedunt) non sunt res, sed modi partium, quas copulant, vel terminant, & ita necessario eis coniuncti, vt contradictionẽ inuoluat sine illis esse, vel produci, aut modos ipsos ab eis esse separatos, sed res cum suo modo sic necessario eam comitante fit per eandem actionem; ergo indiuisibilia hæc per eandem actionem fiunt ac partes motus, vel vt proprius loquamur, non fiunt, sed sunt quasi factiones, aut causationes termini.

98 Quod probatur de indiuisibilibus temporis supposita distinctione ex natura rei temporis à motu, ex qua sequitur instantia temporis etiam esse distincta ex natura rei à mutatis esse motus, sed euidens est de instantibus, quod non sint actiones distinctæ à motu, sed quod medio

motu producatur cum partibus temporis; ergo nec mutata esse erunt mutationes instantaneæ, sed cum partibus motus producentur per eandem actionem, vel potius efficient cum eo vnam productionem termini continuam. Probatur tandem ab inconuenienti, nam indiuisibilia hęc sunt entitates reales distinctæ inter sese, & à motu; ergo si sunt actiones distinctæ, dabuntur in quolibet moto actiones realiter distinctæ actu infinitæ, & entitates reales actu infinitæ, & cum actiones, & passiones sint entia prædicamentalia, dabuntur indiuidua prædicamentalia actu infinita, quæ non sunt vllo modo admittenda sine euidenti necessitate in casu præsenti non occurrente.

99 Nam ad argumentum oppositæ sententiæ distinguenda est minor, asserens in momento, in quo est mutatum esse non existere partem præcedentem, nec subsequentem motus, nam de existētia simultanea verum est, de successiua falsum, quia licet partes motus, vel temporis non sint adæquate in mensura indiuisibili instātis, vel mutati esse, verum tamen est realiter fluere, & ideo realem fluxum earum esse in rerum natura. Probatur efficaciter, quia verum est instans temporis, vel mutatum esse motus realiter, & actualiter continuare partem posteriorem cum priori, sed realis, & actualis continuatio præsupponit necessario realem existentiam continuatorum; ergo necesse est vtranque partem existere, non quidem adæquate in mensura indiuisibilis continuantis, sed in successione, & fluxu, quia verum est fluere, verum vnam alteri succedere, verum continuari fluxum, & successionem earum per idemmet indiuisibile actu existens in sua indiuisibili duratione, sic autem esse partem motus, priorem satis est, vt simul cum ea producatur indiuisibile, per eandem actionem, vt efficiat cum ea vnam actionem, & mutationem continuatam, & terminatam, quæ sit productio eiusdem termini continuati, ac terminati.

Explicatur modus incipiendi, & desinendi rerum permanentium materialium.

RES permanentes sunt in duplici differentia, corporeæ, & spirituales, & primo explicandum est, quonam modo incipiant, & desinat res corporeæ, deinde spirituales. Et quantum ad modum incipiendi diuerso modo loquendum est, secundum diuersos modos opinandi de terminis intrinsecis, vel extrinsecis, quos postulant via generationis. Nam si intrinsecum eis concedamus, quod vocatur minimum, quod sic, dicendum est incipere per primum sui esse, ita vt sit verum dicere nunc, primo res est, & immediate ante nō erat. Et huius ratio manifesta est, quia supposito, quod non potest forma substantialis introduci, nisi in materia tantæ magnitudinis, ita vt in minori non possit, sequitur nō prius in medietate eius introduci, quā in tota, sed simul in tota; sed vbi non est prius, & posterius non datur duratio temporis, sed instantis indiuisibilis; ergo in instanti introducitur forma, & in instanti generatur res, quia verum erit dicere, nunc primo res est, & immediate ante non fuit, quod est per primum sui esse incipere. Si vero solum eis concedatur ter- 100

terminus extrinsecus paruitatis, qui vocatur maximum, quod non, generatio eorum erit successiua, & ideo incipient ad modum successiuorum per vltimum non esse. Quod etiam est manifestum, quia data qualibet magnitudine sub qua generari possunt, necesse est prius introduci formã substantialẽ, sub medietate magis proxima agenti naturali: quod prius, & fortius agit in proximum, quam in remotum; sic ergo in medietate proximiori introducitur prius forma, quam in remotiori, & prius etiam in medietate proximiori illius medietatis, & sic in infinitum, quia in infinitum diuisibilis
101 est materia, ergo successiue semper introducitur, quia vbi prius, & posterius datur, necesse est durationem temporis intercedere, quare non erit verum dicere in generatione earum, nunc res est, & immediate ante non fuit, sicut nec verum est in motu propter successionem eius, sed nunc res non est, & immediate post erit, hoc est in tempore immediate sequenti, introducetur forma, generabitur res, & simpliciter erit, quod est incipere per vltimum sui non esse, sicut motus, & ea, quæ per motum fiunt. Nos igitur, qui tenemus viuentia postulare terminum paruitatis intrinsecum, hoc est minimum, quod sic, & non viuentia extrinsecum tãtum, qui est maximum, quod non, & consequenter illa generari in instanti, hæc vero per generationem successiuam fieri, dicimus illa incipere per primum sui esse, hæc vero per vltimum sui non esse, sicut motum, & ea, quæ per motum fiunt. Quæ autem dicta sunt de modo incipiendi, & desinendi harum rerum, naturaliter intelligenda sunt, nam per potentiam Dei absolutam oppositis modis incipere, & desinere possunt, nempe per vltimum non esse incipere, & per vltimum esse desinere, vt per se est manifestum.

De modo incipiendi rerum incorruptibilium, & spiritualium, atque actionum, per quas fiunt, & quas ipsæ eliciunt.

Incorruptibilia sunt in duplici differentia, quędam corporea, vt cœlestia corpora; alia spiritualia, vt 102
Angeli, & anima rationalis, cum quibus numerantur actiones: per quas fiunt, vt creatio, & anihilatio, atque etiam generatio, & corruptio, per quas fiunt res corruptibiles: hæc enim omnia eiusdem conditionis sunt quantum ad modum incipiendi, & desinendi. Conueniunt præterea in eo, quod totum suum esse simul habent, & non per partes, vel per successionem prioris, & posterioris, de quo nemo dubitat. Tertio conueniunt in modo incipiendi, nam omnes incipiunt, per primum sui esse, quod certum est etiam apud omnes, & probatur euidenter ratione, nam si totum suum esse simul habent, ergo simul eis tribuitur, dum fiunt, quare verum erit de singulis dicere, dum incipiunt esse, nunc est Angelus, vel anima, & immediate ante non erat, quod est incipere per primum sui esse: & eadem est ratio de cæteris omnibus. Solum in modo desinẽdi potest esse quæstio, an si Deus anihilaret Angelum, vel animam, desinerent per vltimum esse, ita vt verum esset dicere, nunc est Angelus, & immediate post non erit; vel per primum non esse, ita vt verum foret

nunc non est Angelus, & immediate ante non fuit, & inter vtrunque modum desinendi hæc est differentia, quod si desinerent per vltimum esse, fieri posset, vt solum durarent
103 per instans, in quo crearentur, vel si sunt operationes per instans in quo fiunt, vel eliciuntur, quamuis possint istæ continuari, ita vt duratio indiuisibilis earum æquiualeat tempori, & Angelus, ac anima durare in perpetuum. Si vero desinerent per primum non esse, vel operationes sic desinũt, necesse est durare per tempus, vel, quod duratio indiuisibilis omnium tempori nostro coexistat, & non solum instanti, quia si ita desinunt, verum erit dicere, nunc non est anima, vel Angelus, aut operatio eorũ, & immediate ante hoc fuit, hoc est in tempore immediate præcedenti habuit esse, quia immediate ante, vel immediate post, designat tempus. Et ita fieret, repugnare, quod Angelus, vel anima, aut operatio eorum solum duret per instans, sed supposito, quod Deus creat animam, vel Angelũ, necesse est per tẽpus eos cõseruare, & supposito, quod Angelus, vel anima eliciunt intellectionem, aut volitionem, implicat contradictionem, quod solum per instans sint in ea, sed necesse est, in ea perseuerare aliquo tempore.

104 His ita explicatis prima opinio tenet hæc omnia desinere per primum non esse, & hoc adeo necessarium esse, vt cõtradictionem inuoluat, quod per vltimum sui esse desinant. Ita Ferra. 3. lib. contra gentes cap. 65. §. *vitum autem res*. Vallesius controuers. 46. ad Tyrones, & cum eis nonnulli ex modernis. Probant primo, quia hęc omnia consistunt in indiuisibili; ergo habent totum suum esse simul, & non per partes, & propterea incipiunt in instanti per primum sui esse; ergo necesse est, quod non per partes, aut gradus idem esse amittant, sed etiam totum simul, quod est illud amittere in instãti, & nõ in tempore; verum igitur erit dicere, nunc non sunt, & immediate ante erant, sicut fuit verum dicere in inceptione, nunc sunt, & immediate ante non erant, nec poterunt vllo modo desinere per vltimum esse, ita vt verum sit dicere, nunc sunt, & immediate post non erunt, quia immediate post denotat tempus, in quo non possunt desinere. Secundo, sicut Angelus vel anima incipiunt esse, quia Deus tribuit eis suum concursum creationis, ita desinunt esse, quia Deus subtrahit suum concursum ab eis, & subtractio hæc est anihilatio, sed Deus simul, & non per partes præstat suum concursum ad creationem, quia concursus ipse totus simul est: in indiuisibilique cõsistit, & ideo 105
non potest per partes, vel gradus, aut successiue præstari, quare necesse est Angelum in instanti, & per primum sui esse desinere: nec possibile est incipere successiue per vltimum non esse; ergo simul etiam Deus subtrahit suum concursum ab Angelo, & non per partes, vel gradus, ideo in instanti, & non in tempore, desinunt, nec possunt vllo modo in tempore desinere; ergo nec per vltimũ sui esse, sed necessario per primum non esse, quia hoc est in instanti desinere, cum verum sit dicere, nunc res non est, & immediate ante fuit. Tertio, successiua sic incipiũt in tempore, & per vltimum non esse, vt repugnet eis in instanti, & per primum sui esse incipere; ergo simultanea hæc, & indiuisibilia ita incipiunt modo opposito per primum sui esse, vt repugnet eis incipere per vltimum non

non esse, & eadem ratione ita desinant per primum non esse, vt repugnet eis desinere per vltimum esse.

106 Secunda opinio asserit, naturalem modum incipiendi, & desinendi harum rerum incorruptibilium, & spiritualium esse momentaneum, non successiuum, & ita sicut inceperunt per primum sui esse, dum facta sunt à Deo, ita si anihilarentur desinerent per primum non esse, nihilominus per potētiam Dei absolutam possent oppositis modis incipere, & desinere: incipere quidem per vltimum nō esse sicut successiua, & desinere per vltimum esse, sicut indiuisibilia successiuorum. Itaque in modo desinendi naturali, hoc est, vt postulat natura earum conuenit hæc opinio cum prima, sed differt ab ea in eo, quod asserit non implicare contradictionem, quod opposito modo desinant per vltimum esse. Ita sentiunt Sotus 6. lib. Phys. quæst. 3. Toletus quæst. 4. concl. 4. Pererius lib. 14. cap. 9. Conimb. 8. lib. Physico. cap. 8. q. 2. artic. 5. & 6. & maior modernorum pars.

107 Nostra sententia duabus conclusionibus explicatur, prima pertinet ad desitionem harum rerum. Secunda ad inceptionem. Asserit ergo prima, non implicare contradictionem, quod per vltimum esse desinãt. Hęc est contra primam sententiam, & in fauorem secundæ, quam hac in parte, vt probabiliorem sequimur. Sed probatur conclusio ex generatione, & corruptione: generatio vnius rei, & corruptio alterius, in his præsertim rebus, quæ non dependent à suis causis efficientibus in conseruari, solum durant per instans, in quo incipiunt esse; ergo illud idem instans, quod est primum esse eorum, est etiam vltimum esse. Probatur antecedens, quia cum primum acquiritur terminos ad quem per has actiones, nihil amplius fit, nihil est, quod per talem actionem moueatur, ergo cessat prorsus actio, vt dum ignis generatur separatos ab alio igne, statim ac genitus est, cessat actio, per quam generatur, cessat etiam corruptio stupæ; ex qua generatur; ergo verum est de his actionibus dicere, quod nunc sint, & immediate post non sint, quod est desinere per vltimum esse: eadem ergo ratione fieri poterit, vt res spirituales, & indiuisibiles, quamuis totum suum esse simul habeant, per vltimum esse desinant. Secundo probatur ex indiuisibilibus motus, & temporis, de quibus concedit prima opinio, quod per vltimum esse desinant, cum verum sit de eis dicere, nunc esse, & immediate post non esse succedente parte motus, vel temporis futura; & nihilominus totum suum esse simul habent in indiuisibili consistens, non factum, nec desinens per partes, vel gradus; ergo eodem modo desinere poterunt indiuisibiles substantiæ. Quod vero respondent 108 moderni diuersam esse rationem de his, quia non desinunt per se, sed ad existentiam partium motus, non soluit argumentum, quia vltimum instans terminatiuum motus desinit per se, & per vltimum esse, cum sit verum dicere de eo, nũc est, & immediate post non erit.

Secunda conclusio, implicat contradictionem, quod res istæ incipiant per vltimum non esse, sed omnino necessarium est, quod per primum esse incipiant. Quam, vt simul explicemus, & probemus,

& argumenta oppositæ facilius soluantur notandum est, diuer so modo loquendum esse de inceptione, & desitione earundem rerum, quia diuersum quid est, rem esse, vel primo esse, ac desinere esse, vel non esse, & diuerso modo res se habet ad suam causam, & causa ad ipsam, in eo, quod est incipere esse, ac desinere, nam incipit esse ex eo, quod tribuitur ei à causa actu concurrente ad productionem eius, desinit vero per substractionem concursus ab eadem causa, (loquimur enim de prima causa, à qua omnia dependent in esse, fieri, & conseruari) substractio autem concursus nihil positiuum dicit, sed solam negationem eum tribuendi. Hæc est autem differentia inter positiuum concursum, & negationem eius, quod concursus est actio ipsa, per quam res fit, & incipit habere esse, negatio vero solum dicit, quod idem agens negatiue se habeat, nihil positiue efficiendo circa effectum. Vnde sequitur, quod si effectus habeat totum suum esse simul, non posit ei, nisi simul tribui, dum extra causas fit, & ideo non possit tribui, nisi in momento, quia non est medium, nec latitudo vlla inter tribuere, vel non tribuere; sed si tribuitur simul, & totum, atque in momento tribuitur, & ideo in momento effectus habet esse, vel omnino nō tribuitur, nec est. De conseruatione enim alia est ratio, cum non sit concursum primo tribuere, sed continuare iam tributum; quia saltem secundum rationem præsupponit esse rei; negatio vero concursus potest vtroque modo se habere, ita vt fiat in momento, vel in tempore sequenti, vt probat modus desinendi generationis, & corruptionis, atque etiam indiuisibilium

109

motus, & temporis, quibus in tempore subtrahitur concursus indiuisibilis. Et ratio est, quia Deus potest se habere positiue ad Angelum illum conseruando per totum tempus horæ, & in vltimo instanti terminatiuo eiusdem horæ, & nō amplius, ita, vt non amplius tribuat ei concursum, quam per horam suo instanti terminatam: in quo instanti verum erit dicere, nunc est Angelus, & immediate post non erit; ergo desinet per vltimum sui esse. Probatur antecedens, quia agens naturale, & Deus ipse cum eo concurrens se habent positiue ad generationem in instanti, in quo generatur res, tribuendo ei concursum, vt fit, & in 110
tempore immediate sequenti se habent ad eam negatiue, non tribuendo ei concursum, & ideo desinit per vltimum esse, & ita se habet vltimum indiuisibile terminatiuum motus, qui per se desinit eodem modo; ergo sic potest se habere cum Angelo, & Angelus ipse, & homo cum suis intellectionibus, & volitionibus, quare omnes istæ res, quantumlibet indiuisibiles poterunt desinere per vltimum esse, sed non possunt incipere per vltimum non esse, sed necessario per primum esse, quia licet possit Deus in tempore se habere negatiue non tribuendo eis concursum vt fiat, non est possibile se habere positiue, nisi in instanti, quia concursus creationis, per quem incipit esse Angelus, momentaneus est, nec potest nisi in momento tribui, & ideo per primum sui esse, ita vt sit verum dicere, nunc tribuitur, & immediate prius non tribuebatur, & ideo nunc est Angelus, & immediate ante non erat, quod est incipere per primum esse. Ratio huius differentiæ est, quia esse rei

rei indiuisibilis,& creatio eius positiua sunt, & determinata, & ita de
111 bent habere positiuam,ac determinatam durationem, quæ non est tempus, sed instans, ideò non est verum de eis dicere,quod futura sint immediate post hoc, quia hoc verbum nõ dicit determinatam durationem,nec proportionatam eisdem, & propterea non possunt primo in ea esse,sed in instanti determinato, ac sibi proportionato,quod est duratio eis proportionata,& primum esse inceptionis,sed non esse eiusdem Angeli,nec positiuum quid dicit, nec determinatam actionem postulat, & ex consequenti,nec determinatam durationem, sed æternum fuit à parte ante, nam ab æterno fuit verum non esse Angelũ;bene ergo potest nõ esse immediate post,quo verbo non dicitur determinata duratio instantis,nec tẽporis, nam tempus immediatum, nõ habet primam partem determinatã: cum sit diuisibile in infinitum. Propterea non repugnat, quod desinat per primum non esse.

112 Duo argumenta primæ opinionis eadem distinctione soluuntur, concedenda est enim maior vtriusque, quod totum suum esse habeant simul, & quod simul eis tribuatur à Deo in instanti,& per primũ sui esse. Sed neganda est minor, vel consequentia,quod eadem sit ratio de nõ esse,nam licet neutrum habeat partes, vel gradus, esse vero positiuum est,ac determinatum,determinatum postulans concursum, & ideo determinatam durationem indiuisibilem, quæ non potest esse tempus præsertim sub ratione confusa, vt significatur p vltimũ non esse,quare nõ possunt sic incipere. Ad tertium vero concedendum est, quod colligit de inceptione harum rerum per primũ sui esse;ita vt repugnet incipere per vltimum non esse ad modum successiuorum,sed negandum est aliud desitione, quod non possint desinere per vltimum sui esse; sicut non possunt desinere successiua, nam diuersa ratio est de his,quę cum non possint esse in instanti, nec possunt habere vltimum esse, vt est manifestũ.

CAPVT VII.

TEX. ARISTOTELIS.

Quoniam autem omne quod mouetur, &c.

Breuis expositio textus.

AD finem quarti capitis docuit Arist.quod esse diuisibile, aut finitum, vel infinitum eodem modo cõuenit mobili,spatio,seu magnitudini,supra quam fit motus,atq; etiam tempori, quo conuenit motui, ita vt si diuisibilis iste sit,eodem modo diuisibilia sint cætera, & etiam si finitus sit,vel infinitus.Et de diuisibilitate probauit cap.5. & 6. eodẽ modo conuenire tribus aliis, ac motui conuenit. Capite vero præsenti probat eodem modo cõuenire eis, quod finita sint,vel infinita,ac motui conuenit: & hoc probare est intentum huius capitis,quod in duas partes diuiditur, in prima proponit, & probat quinque propositiones vniuersales. In secunda colligit ex eis, quod esse finitum, vel infinitum eodem modo conuenit illis tribus,ac motui.

Prima propositio vniuersalis est, mobile finitum, tempore finito pertransibit magnitudinem,vel spatium finitum,si per illud moueatur, ita vt non sit possibile consumere infinitũ

tempus, nisi repetat idem spatiũ, vt contingit in motu circulari. Probat hoc argum. Mobile, quod per spatiũ finitum mouetur, pertransibit aliquã partem finitam eius parte aliqua tẽporis, etiam finita, quia licet dicas tempus infinitum cõsumere debere in transitu totius magnitudinis finitæ, necesse est aliquã eius partem minori tempore pertransire, quã totam: deinde aliam partem finitam æqualẽ priori etiam pertransibit parte alia finita tẽporis, sed partes æquales spatii finiti sunt etiã finitæ; ergo pertrãsibit omnes, & ex cõsequẽti totum spatium finitũ ex eis compositũ partibus temporis æqualibus finitis, ex quibus, non nisi finitum tẽpus cõsumptum resultabit in transitu totius spatii finiti.

Secũda propositio, si tẽpus cõsũptũ in motu vniformi, aut disformi finitũ est, necesse erit spatiũ, per quod fit talis motus finitus esse finitum, & infinitum esse repugnat. Probat hoc modo. Mobile pertransibit aliquam partem finitam magnitudinis in parte temporis finita. Exẽpli gratia, per horam, & aliam ei æqualem per aliam horam, sed tempus finitum, finitis etiam horis solum cõstat; ergo in eo non poterit mobile pertransire, nisi partes æquales, & finitas spatii, & ex consequenti, non nisi finitum spatiũ, & non infinitum, quia ex finitis partibus finitum tantum spatium resultare potest.

Tertia propositio, obscura quidẽ in textu, ex eo, quod Arist. per magnitudinem intelligit mobile, cũ semper soleat intelligere per illã spatiũ, per quod fit motus, sic proposita clarior efficietur. Mobile infinitum non potest consumere infinitum tempus in transitu spatii finiti, sed necesse est illud pertranseat tempore finito, quam sic probat. Assignetur pars aliqua mobilis infiniti, quę sit certę, ac finitæ magnitudinis, quæ aliam partem finitam spatii pertransibit in quadam parte temporis etiam finita, sicque pro singulis partibus finitis magnitudinis percurrendis singulis partibus finitis temporis accipiantur etiam singulæ partes finitæ eiusdẽ infiniti mobilis, & tunc sicut ex partibus finitis spatii, & temporis resultat spatium, & tempus finitum, ita ex partibus mobilis numero, & magnitudine finitis non resultabit, nisi mobile finitum, & ita nõ poterit mobile infinitum esse: si tempus, & spatium, in quibus moueri debet finita sint: deinde assignetur alia ei æquali, quã alia etiam pars mobilis ęqualis primæ, pertransibit in alia parte temporis finita, sed partes æquales tẽporis, & magnitudinis finitæ sunt; & ex quibus spatium finitum, & finitum tempus resultat; ergo ex partibus mobilis finitis, non nisi mobile finitum resultabit, quare non erit infinitum, si spatium, & tempus finita sint. 3

Quarta propositio, mobile infinitum non potest pertransire spatium etiam infinitum tempore finito, quã eodem modo probat ex proportione partium temporis finitarum, at tot partes finitas mobilis, & spatii, quæ satis est manifesta. Vltima propositio, mobile infinitum non potest consumere infinitum tempus in transitu spatii finiti. Quam probat etiam ex proportione partium finitarum spatii cum partibus etiam mobilis, & temporis finitis, per quas easdem partes finitas spatii, & totum spatium finitum ex eis resultans pertrãsire debet, quod ex rationibus, quib⁹ probauit alias propositiones est manifestũ.

In secũda parte capitis ex his propositi-

positionibus sic probatis colligit intentum, nempe eodẽ modo, quo motui conuenit esse finitum, vel infinitum, conuenire mobili, tempori, & spatio hoc argum. Extensio motus commensuratur spatio, & tempori, atq; etiã extensio mobilis, vt ex propositionibus iam probatis constat; ergo si motus finitus fuerit, vel infinitus, spatium quoque tempus, & mobile finita, vel infinita erunt.

CAPVT VIII.

TEX. ARISTOTELIS.

Quoniam autem omne, aut mouetur, aut quiescit, &c.

Breuis expositio textus.

4 INtentum huius capitis est ostendere, quod eodem modo conueniat quieti esse diuisibilẽ in infinitum, sicut cõuenit motui, quamuis motui tanquam positiuo; quieti vero tanquã priuationi; & hoc præstat in prima parte capitis; in secũda vero quãdam propositionem vniuersalẽ proponit, & probat, & ita in duas partes diuiditur totum caput. Vt igitur primum probet, supponit quietem propriè sumptam, non solam negationẽ motus, sed priuationem significare, ita vt illud solum quiescere propriè dicatur, quod non mouetur eo tempore, & loco, in quib⁹ moueri potest, quo supposito sic eam probat. Motus nõ potest fieri in instanti, nec habet primã partẽ, quia quælibet pars designata est diuisibilis in infinitum; ergo hæc eadem habebit suo modo quies. Probatur consequentia, quia cum sit priuatio motus, eadem debẽt ei per modum priuationis conuenire, quę motui, vt positiuo conueniũt, cum oppositorum eadem sit conditio, quare nec quies in instanti esse poterit, nec habere primam partem, sed quamlibet partem eius designatam esse diuisibilem in infinitum, & ex consequenti eodem modo conueniet ei diuisibilitas, ac probatum est conuenire motui. In secunda parte capitis proponit hanc propositionem vniuersalem. Impossibile est, quod corpus moueatur per se primo in aliquo tempore, hoc est in toto tẽpore, & in qualibet eius parte, & quod in aliqua parte illius temporis sit primo in aliquo determinato loco, vel sub aliquo determinato grado formę, per quam mouetur, quam sic probat. Si corpus mouetur per horam, & in quarta parte eiusdem horæ sit primo in aliquo loco determinato, erit etiam in eodem in singulis partibus eiusdem temporis; ergo simul mouebitur in eodem tempore, & quiescet, quod est impossibile. Probat consequentiam, quia moueri supponimus in eodem tempore, & in singulis partibus eius, sed etiam quiescit, nam quiescere est eodem modo se habere nunc, & prius: sed eodem modo se habet corpus in toto illo tempore, & in singulis eius partibus, cum sit in eodẽ loco, vel in eodẽ grado formę; ergo quiescit, & mouetur simul. Quãuis autẽ mobile indeterminata parte tẽporis, quo mouetur nõ sit in aliquo determinato loco, vel spatio; aut gradu formę, bene tamẽ in quolibet instãti eiusdem tẽporis, in quo eõ non sit motus, nec proprie quies, nõ probatur, quod simul moueatur, & quiescat.

CAPVT IX.

EXplicata iam, atq; probata diuisibilitate motus recẽset Arist. errores Philosophorũ, qui cõtra eã circũferebãtur suo tẽpore in schola, 5 & eo-

& eorum argum. proponit, & soluit. Circumferebātur autem tres. Primus Zenonis, qui eam prorsus tollebat, motum omnino tollens tanquam impossibilem: cuius argum. proponit, & soluit cap. præsenti, & hoc est intentum eius. Diuiditur autem in duas partes. In prima proponit, & soluit quatuor argumenta Zenonis. In secunda duo alia aliorum, vel forte eiusdem Zenonis, cuius primum argumentum hoc erat. Si motus datur; ergo vel mouetur corpus, dum est in loco sibi æquali, vel quiescit; si mouetur, ergo in quolibet instanti mouetur, quia in quolibet instanti est in loco sibi æquali; vel si non mouetur in quolibet instanti, in quolibet quiescet, & ex consequenti in toto tempore, quare nunquam mouebitur. Respondet Arist. corpus, dum est in loco sibi æquali, non moueri proprie, nec quiescere, nec etiam in singulis instantibus mouetur, aut quiescit, quia motus non est in instanti, neque quies proprie sumpta, sed mouetur corpus, dum successiue est in diuersis partibus spatii, prius in vna, quam in altera.

6 Secundum argum. eius erat, si corpus mouetur per spatium, prius perueniet ad medietatem eius, quam ad totum, & prius ad medietatem medietatis, quam ad integram medietatem, sicque in infinitum; cum infinitæ sint medietates in eo, sed infinitū non est pertransibile; ergo nunquam perueniet ad medietatem spatii, nec proinde moueri poterit. Respondet Arist. hoc argum. iam superius esse solutum, quia sicut spatium habet infinitas partes proportionales, ita motus, cum eodem modo diuidantur, & ideo mobile pertransit infinitas partes spatii infinitis partibus motus, quia cum omnes sint proportionales, & non æquales, finitum continuum componunt, quod pertransiri potest per aliud finitum, quod est motus.

Tertium argum. quia si detur motus, sequitur ex duobus mobilibus, quorum vnum velocius, quam alterū moueatur per idem spatium, nunquā posse velox consequi tardum, vel illud cōprehendere, seu æquale spatiū cum eo pertransire, quod patet esse absurdum. Probat, non posse, nam si à mobili tardiori distet per stadium, dum incipit illud persequi, necesse est, quod dum illud stadium pertransit velocius mobile, aliquid stadii sequētis pertranseat tardius, & ita semper ab eo distabit, neque vnquā poterit illud comprehendere. Respondet Aristot. argum. hoc non addere nouam difficultatem, præter eam, quam proposuit præcedens de infinitis partibus spatii non pertransibilibus: cui responsum est iam, quod cū non sint æquales, sed proportionales, quarū quælibet plures alias, imo infinitas includat, non faciunt infinitam magnitudinem, sed finitam, & ideo pertransibilem.

Quartum argum. quia si detur motus, sequitur maius tempus esse æquale minori, quod est absurdum. Probat consequentiam, quia non potest mobile æqualis velocitatis cum alio, pertransire maius spatium, quam illud, nisi in maiori tempore, si ergo in tempore æquali maius pertrāseat, sequetur minus tēpus maiori esse æquale, sed ita contingat, sic probat. 7 Si detur spatiūm quatuor palmorum, & dentur etiam duo mobilia eiusdē mensuræ, & eiusdem velocitatis, quorum vnus incipiat moueri à principio spatii versus orientem, aliud vero à medietate eiusdē spatii versus occidentem, quod non simul suum motū incipiat ac primum, sed postquam

quam hoc iam pertransiuit dimidiū spatium, (moueantur autem per diuersas lineas, vt non se impediant) & tunc, si primum corpus tempore dimidiæ horæ pertranseat medietatē spatii, secundum pertransiet ipsum primum, quod habet duplo maiorem magnitudinem, & ita in eadem dimi dia hora pertransiet magnitudinem duplo maiorem, sed tempus, in quo mobile æqualis velocitatis cum altero pertransit duplo maius spatium, debet esse duplo maius; ergo tempus duplum, ac dimidium erunt æqualia, Respondet Arist. fallax esse hoc argum. quia mobile primum pertransit fixum spatium, secundum vero, non fixum, sed motum versus contrariam partem, quod in medietate tēporis pertransiri posse constat.

8 In secūda parte capitis proponit, & soluit duo alia argumenta aliorū Philosophorum, qui motum, & ipsi negabant, vel forte eiusdem Zenonis. Primum tale erat. Si datur motus, moueatur corpus à non albo in album, & tunc non mouetur, dum est in termino à quo, nec dum est in termino ad quem, sed quiescit; ergo mouebitur, dum sub neutro est, sed opponuntur contradictorie; quare dabitur aliquid, cui nullum extremum ex contradictoriis aliquando conueniat, quod patet esse falsum. Respondet, quod si de motu successiuo procedat argum. nihil probat, quia corpus non mouetur, dum totum est in termino à quo, nec dum totum est in termino ad quem, sed dum partim est sub vno, & partim sub altero, sic autē se habēs falsum est, quod neutrū extremum ei conueniat, nam dū dealbatur, aliquam albedinem habet, quare falsa erit negatiua, quod non sit album. Et si dicas ex toto nō esse album verum dicis, sed iam hoc extremum ei conueniet, si pro extremis contradictoriis ponas, ex toto album, & ex toto non album, quare nullo modo probatur, quod neutrū extremum contradictorium mobili cōueniat.

Secundū argum. procedit contra motum circularem, qui si detur, sequetur idem corpus moueri simul, & quiescere. Probatur consequentia, quia ex suppositione, quod detur talis motus, mouebitur, sed etiā quiescit, quia illud dicitur quiescere, quod perseuerat in eodem loco secundum se totum, & secundum partes, sed ita se habebit corpus, si mouetur motu circulari, nec enim ipsum, nec aliqua eius pars egrediuntur extra locum, sed in eo perpetuo euoluuntur; ergo quiescit corpus, & mouetur simul. Respondet partes mutare locum, & totum ipsum mutare dispositionem in eodem loco, quæ sufficiunt, vt nō dicatur quiescere, sed vere moueri.

CAPVT X.

TEX. ARISTOTELIS.

Demōstratis autem his dicimus, quod id, quod impartibile est, non contingit moueri, &c.

Breuis expositio textus.

9 INtentum Arist. est refutare duos errores antiquorum aduersus diuisibilitatem motus. Et in prima parte reiicit primum Democriti. In secūda, errorem Heracliti simul docens, admitti posse, quod motus aliquis sit perpetuus; & ita in duas partes diuiditur cap. Democritus ergo posuit corporea omnia fieri ex atomis indiuisibi-

nisibilibus, qui per motum coniun-
gebantur: vnde consequenter po-
nebat indiuisibile secundum quanti
tatem moueri, & per se quidem: cum
moueretur, vt se coniūgeret aliis. A-
rist. vero aduersus hunc errorem do
cet indiuisibile quantitatis non pos-
se moueri per se, hoc est separatum
à continuo, nam quod moueatur ad
motum continui, in quo reperitur,
certum est. Probat Arist. quod mo-
ueri non possit. Primo, quia mobi-
le non mouetur, dum totum est in
termino à quo, nec dum totum est
in termino ad quem, sed quiescit; mo
uetur autem, dum partim est sub v-
no, & partim sub alio termino, sed in
diuisibile partibus caret; ergo non
potest esse partim sub vno termino,
& partim sub altero, nec ex conse-
10 quenti poterit moueri. Secundo, dū
mobile mouetur per spatium, prius
pertransit magnitudinem sibi æqua-
lem, aut se minorem, quam maiorē;
ergo si indiuisibile moueter, sic se ha
bebit in motu, sed non potest pertrā
sire maiorem, nec minorem, quia
indiuisibili nihil datur maius, nec
minus; ergo solum poterit pertin-
gere spatium sibi æquale, sed spa-
tium sibi æquale est indiuisibile; er-
go dum mouetur, solum indiuisibi-
lia tanget, quare pertransibit, at-
que enumerabit omnia indiuisibilia
spatii, quæ cum sint infinita, nullo
modo numerari non possunt, & spa-
tium ipsum ex indiuisibilibus erit
compositum, quare ex vtroque re-
pugnabit moueri indiuisibile, ideo
nullo modo poterit moueri. Tertio,
quia motus debet fieri in tempore,
& tempus quodlibet est diuisibile;
ergo si indiuisibile mouetur, moue-
bitur in tempore diuisibili. Tunc vl-
tra, si mobile in tempore aliquo per-
transit spatium sibi æquale, in mino-
ri tempore pertransibit spatium solū
correspondens alicui parti eius, sed
indiuisibile caret partib'; ergo moue
ri nō poterit, nisi forte aliquo motu
instātaneo, & indiuisibili, de quo pro
batū est in superiorib' dari nō posse.

In secunda parte reiicit errorem 11
Heracliti, qui solis corporibus motū
tribuens asserebat nunquam à motu
cessare, sed quemlibet motū esse infi
nitū, quod probat Arist. esse falsum,
quia motus versatur inter duos ter-
minos oppositos, à quo, & ad quem,
sed quod clauditur inter duos termi
nos, non potest esse infinitum; ergo
falsum est, quod motus sit infinitus.

Et si dicatur arg. hoc solum proba
re de motu naturali habente certos,
ac determinatos terminos, non de
violento, qui tantum potest se exten
dere, quātus fuerit impetus proiiciē
tis, & ideo videtur, quod possit esse
infinitus, & multo melius circularis,
qui neque inter contrarios terminos
versatur, sed ab eodem in idem fit,
nec principium habet, nec finem. Re-
spondet Arist. de omnibus probare,
quia impossibile est aliquid fieri,
quod repugnat aliquando esse factū,
vel generari, quod repugnat esse ge
nitum, quia terminus ad quē est qua-
si finis, cuius gratia fit motus: si autē
motus sit infinitus, nunquam mobile
dicetur motum, vel mutatum, sed
semper mouebitur; ergo repugnat
esse infinitū. An vero motus aliquis
posset dari infinitus saltem secundū
durationem, licet non secundum for
mam, vel spatium. Respōdet duobus
modis excogitari posse talem motū.
Primo, ita vt ex diuersis motibus si-
bi succedentibus in perpetuum esset
cōpositus, & talis nō posset dari, quia
nō esset vnus. cū esset cōtinuus, nā si
ue tales motus sibi succedētes essent
numero, vel specie diuersi, nō essent
con-

continui, nec proinde efficerent vnũ motum numero, quia vnũ continuũ, & vnum numero idem sunt. Alio modo posset excogitari nõ cõpositus ex multis, sed vnus, & idem, eiusdemq; corporis perpetuo moti ab eodem in idem, & talis motus non esset rectus, sed circularis, de quo asserit esse perpetuum, & ideo duratione infinitũ, quod ex professo probabit lib. 8.

QVAETIO VNICA.

An indiuisibile separatum posit moueri per se.

(?)

12 QVæstio non intelligitur de indiuisibili substantiali, qualia sunt Angelus, & anima rationalis, nec de indiuisibili secundum perfectionem essentialẽ, quales sunt species omnes, nam de his certũ est moueri posse, sed solum de indiuisibili quantitatis, quod ideo impartibile vocatur ab Ari. quia partibus caret, vt de puncto, non quidẽ coniuncto, vt de eo, quod est in continuo, quia hoc nõ potest per se moueri, sed solum ad motum eiusdem continui, cuius aliquid est, sed intelligitur de indiuisibili continui ab eo separato, quia non potest moueri per se, nisi per se existat separatum à corpore: & cum non sit certum separari posse, etiam per potẽtiam Dei absolutã, non est quæstio absoluta, sed conditionalis, cuius sensus est, an indiuisibile quantitatis, si per possibile, vel impossibile daretur separatũ à cõtinuo, moueri posset. Est autem certũ, quod non posset moueri motu augmentationis, quia cũ magnitudine careat, non est capax augmenti: quare solum procedit quæstio de motu alterationis, & locali, an his motibus moueri posit.

Et prima opinio asserit naturaliter etiam posse moueri, si daretur separatum. Ita Sco. in 2. d. 2. q. 9. §. *ad 3. argum. principalis quæstionis*, Greg. q. 2. ar. 1. Vallet. controuersia 58. ad Tyrones, Toletus 6. lib. Phys. q. 1. quorũ potisima ratio est hæc. Indiuisibile coniunctũ potest moueri, & vere mouetur; ergo etiam posset moueri separatum. Probatur consequentia, quia eadem inconuenientia, quæ infert Arist. ex motu indiuisibilis separati, sequuntur ex motu indiuisibilis coniũcti, quod cum sit certum moueri, nullius momenti erũt respectu separati, sed moueri poterit. Probatur minor, quia indiuisibile coniunctum non habet partes, & mouetur; ergo non requiritur, quod mobile partim sit in vno termino, & partim in alio, secundum proprias partes, sed satis est, si sic se habeat secundum formam, vel terminum, quem acquirit per motũ, quod dum mouetur, aliquid eius acquisitum habeat, & aliud ei restet acquirendum, & ex consequenti non requiritur ad motum, quod mobile prius pertranseat spatium sibi æquale, vel minus se, quã spatiũ maius, aut quod si in tanto tempore pertransit spatium sibi æquale, in medietate illius temporis pertranseat spatiũ æquali alicui parti propriæ, sed sufficit, quod prius transeat partem minorem spatii, vel formæ, quam maiorem: nec est inconueniens, quod punctum separatum, si moueretur, solum tangeret puncta spatii, quæ sunt sibi æqualia, & ideo numeraret omnia puncta; & spatium, per quod mouetur componeretur ex illis, quia indiuisibile coniunctum corpo-

(margin numbers: 13 beside "Et prima opinio"; 14 beside "quod prius transeat partem minorem")

corpori sphærico, solum tangit puncta plani, & nullum ex his inconuenientibus ex motu eius sequitur; ergo nec sequeretur ex motu separati, quia licet per se primo, & adæquate non tangeret, nisi puncta, ex consequenti, & quasi tactu inadæquato tangeret omnes partes. Nec tandem necesse est, quod si mobile in vna parte temporis pertransit spatium sibi æqualem, in medietate eiusdem temporis pertranseat spatium æquale vni parti propriæ, nam hoc solum pertinet ad motum corporum, nec in motu Angeli, aut animæ rationalis, reperitur; ergo nec reputari debet necessarium ad motum indiuisibilis: quare nec reputari debet impossibile quod naturaliter moueri possit.

15 Secunda opinio duo asserit. Primũ, quod si indiuisibile separatum daretur, non posset moueri naturaliter, bene tamen per potentiam Dei absolutam. Ita tenẽt plures moderni. Probant, quia licet punctum separatum, non posit naturaliter esse præsens loco, vel spatio, aut partib' eius, quia nec potest eis commensurari, sed solis indiuisibilibus, quibus præsens esset, & ideo per solas has præsentias indiuisibiles discurrere posset suo motu, quod est impossibile; cum nihil diuisibile possit acquirere p motum neque continuam aliquam præsentiam, quod omnino requiritur ad motum: non tamen repugnat, quod virtute Diuina fieret præsens spatio & partibus eius, ita vt ei corresponderẽt diuisibiles præsentiæ, sicut Corpus Christi Domini in Eucharistia existens, & habens modum indiuisibilem, & non localem, nihilominus præsens est toti Hostiæ, & singulis eius partibus, ita vt ex parte earum diuisibiles præsentias ei correspondeant, & ideo non solum per accidẽs moueatur ad motum Hostiæ consecratæ, sed etiã per se, ac proprio motu, vt multi moderni asserunt, per præsentiã ergo similem poterit punctum esse præsens spatio, & partibus eius, & acquirere verum vbi in spatio, sicut Angelus, vel anima, vereq; ac per se moueri absque descriptione lineæ, vel numeratione punctorũ, sicut mouentur Angelus, & Anima, & Corpus Christi habens modum indiuisibilem mouetur per se iuxta aliquorum sententiam.

Tertia opinio negat possibile esse naturaliter, vel etiam per potentiam Dei absolutam, quod indiuisibile separatum moueatur. Hæc est certissima sententia Arist. cap. præsenti, quam ex professo probauit: ita etiam tenent cũ eo antiqui omnes interpretes Commen. 6. lib. Phys. Cõment. 86. Alexan. Themist. Simpli. Aspasius cap. præsenti, D. Tho. lect. 22. Alber. Mag. li. 6. titulo 2. Aegid. tex. 18. Iand. quæst. 16. Sotus quæst. 4. Capreol. in 2. dist. 2. quæst. 1. & videtur nobis probabilior. Quod enim Greg. vbi supra ad Arist. asserit nõ loqui de indiuisibili quantitatis, sed de formis indiuisibilibus, dum negat indiuisibile moueri posse. Quod etiã Scotus de indiuisibili quantis loqui, sed non velle ei denegare omnem motum, sed eum tantũ, qui ex parte subiecti diuisibilis est. Et quod moderni quidam de motu omnibus modis diuisibili loqui, sed eum solũ denegare indiuisibili per virtutem causarum naturalium, hæc inquam omnes solutiones friuolæ sunt, & nullius momenti. Nam Arist. tex. vltimo, separauit formas indiuisibiles ab indiuisibili quantitatis, quod propterea proprio nomine appellauit impartibile, & huic denegauit motum, non illis; motũ vero, qui nõ sit diuisibilis 16

ex par-

ex parte subiecti, neque cognouit, neque somniauit vnquam Arist. præsertim, cum intentum huius capitis fuerit probare, quod motus debeat esse diuisibilis ex parte subiecti, & ideo impartibile non posse esse subiectum motus, quod non solum per virtutem naturalem causarũ impossibile esse existimauit, sed implicare contradictionem,& hoc intendũt argum. eius,& si hoc non probant, nullius momenti sunt, neque aliquid omnino probare possunt: euidens igitur est, Aristot. sensisse, quod indiuisibile quantitatis nullo modo, nulloq; motu moueri posse. Vt bene Vallesi.atq; Tolet. vbi supra, qui cum tenẽãt moueri posse, fatentur Arist. oppositum tenuisse.

Vt igitur hanc sententiam Arist.
17 & communem, quam sequimur, probemus, notanda est differentia maximа inter indiuisibile quantitatis, & indiuisibiles substãtias, vt Angelum, & animam, quod illud licet corpus nõ sit, neque quantitatem habeat, ordinis tamen corporei est, cum sit copulatiuum partium quantitatis, & vnio earum, propterea enim vnionem formæ substantialis cum materia corpoream appellamus, quia materiam vnit cum forma,& per vnionẽ vtriusque resultat corporea substantia: ordinis igitur corporei censentur indiuisibilia quantitatis, quia partes quãtitatis copulãt,& ex vnione, quã inter eas faciunt, resultat vnũ quantũ,& extensũ. Angelus vero, aut anima, nõ quomodocunque indiuisibilia sunt, sed ordinis spiritualis. Ex qua differentia sequitur alia valde notanda, quod accidentia recipienda in puncto, tanquam in subiecto, non possunt esse ordinis spiritualis, sed etiam corporei, quia accidens,& subiectum ita debent proportionari, vt eiusdem ordinis sint, omnino nãque repugnat in Angelo, vel anima recipi corporeum accidens, vel spirituale in corpore. Ex quibus sequitur, quod si punctum moueri debet, non possit moueri motu spirituali, vt Angelus, vel anima, sed ordinis corporei, quod ita probo. Motus est actus mobilis, prout mobile est; ergo debet recipi formaliter in subiecto, & illud denominare formaliter, alioqui non mouebitur, quia quod nihil in se recipit, etiam si extrinsece denominetur de nouo, nec mutatur, nec mouetur, sed eodem modo se habet nunc, & prius, quia denominatio extrinseca ipsum non attingit, & ideo licet Deus nouas habeat, atque reales denominationes intrinsecas, vt creatoris, ac similes, non dicitur mutari propter illas, ex eo solum, quod nihil in se recipit, & propterea non dicitur per eas se habere aliter nunc, & prius. Itaque necesse erit, si indiuisibile debet moueri, quod motum corporei ordinis in se recipiat,& ab eo formaliter denominetur. 18

Secundo notandum est, necessariũ omnino esse motum ordinis corporei continuum esse, & successiuum, & habere latitudinem ex parte formæ, vel termini acquirendi,& ex cõsequenti secundum eandem latitudinem,& continuationem esse diuisibilem in partes copulatas indiuisibilibus, & hæc adeo sunt motui intrinseca, vt contradictionem implicet sine eis esse. vnde sequitur talem motum diuisibilem quoque esse in ordine ad subiectum, quod sic probo: Nã diuisibilitas, & latitudo motus ex parte formæ, præsupponit eandẽ formam esse diuisibilem,& continuam, habentem partes materiales, & corporeas, in quas diuidatur; si enim eas

non habuerit in se, non poterit eas tribuere motui. Gratia exempli, si punctum moueretur supra lineam, motus eius continuus esset, ac diuisibilis secundum longitudinem: cũ forme per eum acquisita ad minus sit præsentia continua eiusdem puncti ad totam lineam, & singulas eius partes continua quidem, & diuisibilis, sicut ipsa linea, & motus iste cõtinu°, & diuisibilis secundum continuationem, & diuisibilitatem lineæ deberet in puncto ipso formaliter recipi, vt probatum est. Ac tandem motus iste successiuus, continuus, & diuisibilis non posset nõ habere partes priores, & posteriores, quæ ab intrinseco inferrẽt durationem successiuam habentem partes priores, & posteriores formaliter, in quas sit formaliter diuisibilis, quę nõ posset esse alia à tẽpore, & duratio temporis est formaliter in motu ipso, à quo probabile est non distingui ex natura rei. Præterea tempus hoc, sicut; & motus, quem sequitur, non est spirituale, sed corporeum: cum sit formaliter diuisibile in partes, & necessario deberet recipi cum motu ipso in eodem indiuisibili, si moueretur.

Ex tota hac doctrina in principiis veræ Philosophiæ certissima desumuntur duo, vel tria argumenta, quibus efficaciter satis probatur cõtradictionem implicare, quod indiuisibile separatum moueatur, & sit primum de motu alterationis, nam si punctum moueretur motu calefactionis successiuo, continuo, ac diuisibili diuisibilitate termini; ergo reciperet in se motum, & terminum, sed terminus talis motus est calor, & calor est accidens corporeum, ex propria essentia natum recipi in subiecto media quantitate, quod est natum esse recipi in subiecto diuisibili; ergo repugnat recipi in puncto, & ex consequenti, repugnabit motum, per quem acquiritur, qui est eiusdem conditionis recipi in subiecto indiuisibili, & in extenso. Secundo probatur de eodem motu, nam si punctum calefieret, vel moueretur per latitudinem caloris, vel solum discurret per indiuisibilia eius, hoc secundum repugnat, quia nec motus posset esse continuus, cum indiuisibilia non sint continua, vel darentur motus, & terminus per eum acquisitus compositi ex solis indiuisibilibus, quod repugnat, necessarium igitur esset punctum moueri per latitudinem ipsiusmet caloris, quod etiã repugnat, quin eam in se recipiat cum motu, sed latitudo caloris est calor ipse substantialis; ergo reciperet in se calorem, quem constat non posse recipi, nisi in subiecto diuisibili, & corporeo: quare cõtradictionem implicat moueri indiuisibile separatum motu alterationis, & hoc (nisi ego fallor) euidenter probatum est his duobus argumẽtis.

Sed probatur de motu locali duobus aliis, & sit primum. Si indiuisibile moueatur per spatium verum, vel imaginarium cum motu successiuo, continuo, & diuisibili continuitate, ac diuisibilitate formæ moueri debeat, non spirituali, sicut motus Angeli, & animæ, sed ordinis corporei, necesse est acquisat præsentiam ordinis corporei, continuam, atque diuisibilem in partes corporeas copulatas etiam indiuisibilibus eiusdem ordinis, & quod hanc præsentiam cum motu accipiat in se formaliter, sed hoc repugnat; ergo repugnat moueri. Probatur minor, quia præsentia ordinis corporei diuisibilis in partes corporeas est accidens.

dens corporeum, & diuisibile formaliter in partes corporeas; ergo natum recipi in subiecto corporeo, atque extenso per quantitatem, qua extensione caret punctum, & ideo non potest recipere in se talem motum, nec formam, nec omnino moueri.

Secundo, quia talis motus successiuus, & continuus habet partes priores, & posteriores; ergo inferret durationem successiuam, & continuam ordinis etiam corporei, quæ esset, tempus continuum, & diuisibile, non spirituale, sed ordinis corporei; ergo esset accidēs corporeum, quod in eodem puncto deberet recipi cum motu, cuius duratio esset, sed tempus corporei ordinis, ac diuisibile natum est recipi in subiecto diuisibili, vt ex se patet; ergo in puncto recipi non posset, & proinde neque motus, quem sequitur.

Ad argumentum primæ opinionis concedendum est antecedens, quod indiuisibile coniunctum moueatur, sed neganda est consequentia de separato. Negandum est etiam, quod infertur, eadem sequi inconuenientia de motu coniuncti, quæ inferuntur ab Aristotele de motu separati, quia valde diuersa ratio est de motu vnius, & alterius: nam indiuisibile separatum deberet moueri motu proprio, & per se, coniunctum non mouetur motu proprio, nec per se, vt annotauit Aristoteles in textu, sed motu continui, in quo est, & cuius modus est; nam vt superius probauimus, modi rerum, non mouentur motibus propriis, sed motu totius corporis, qui ad partes, ad puncta, ad accidentia eius deriuatur, & à singulis iuxta propriam naturam participatur: vnde licet indiuisibile coniunctum solum tangat puncta plani, dum mouetur ad motum corporis sphærici, sed motus eius, qui est eiusdem corporis sphærici fit per spatium, & vbi diuisibile, & non per indiuisibilia plani, quare nec sequitur numerare omnia puncta, cum per motum continuum, nec partes proportionales, nec puncta numerentur, quia numeratio discretionem dicit, quæ non potest esse in motu continuo, & eadem ratione non sequitur ex motu eius, quod continuum componatur ex indiuisibilibus: sequitur autem vtrumque ex motu indiuisibilis separati, qui cum continuus esse non possit, quia nec à spatio materiali, nec formali accipere potest continuationem, vt probauimus, necesse est motu discreto moueri indiuisibile separatum, si motus eius esset possibilis, tangeret ergo omnia puncta spatii, motu discreto, & cum inciperet à primo, numeraret omnia, quod repugnat: cum sint infinita, & cum sola puncta tangeret, spatium, per quod moueretur, ex solis indiuisibilibus esset compositum. Quod enim dicitur puncta tantum tangere posse per se, & adæquate, sed inadæquate partes falsum est, quia cum non habeat partes, nec sit in continuo eas habente, nec per se, nec per aliud potest partes spatii tangere, nec eas, nisi tangendo pertransire, quod tamen potest indiuisibile coniunctum per coexistentiam extrinsecā, quam habet respectu omnium partium, & totius spatii ratione motus continui totius sphærici, quo mouetur, ideo nec adæquate, nec inadęquate potest indiuisibile separatū tangere partes spatii, sed inadęquate potest coniunctiuratione corporis ad cuius motū mouetur; manēt ergo in suo robore rationes Arist.

Ad argum. secundæ opinionis respondeo, decipi auctores eius, dũ putant indiuisibili posse conferri præsentiam diuisibilem, per quam correspondeat partibus spatii, sicut eam habet Angelus, nã iste licet sit formaliter indiuisibilis, quia spiritualis, virtualiter tamen est diuisibilis per suã virtutem, quam habet respectu corporum; punctum vero omnibus modis est indiuisibilis, & ideo non potest habere, nisi præsentiam omnibus modis indiuisibilem: quod egregie annotauit D. Thom. 1. p. quæst. 53. ar. 1. ad 1. dicens hanc esse differentiam inter Angelum, & indiuisibile quantitatis separatum quantum ad motum pertinet, quod hoc nullo modo moueri potest; quia necessario ei correspondet locus indiuisibilis; Angelo vero ratione suæ virtutis diuisibilis potest correspondere, & ideo moueri potest Angelus: sed de indiuisibili quantitatis separato affirmat demonstrasse Aristot. cap. hoc vltimo, quod nullo modo moueri possit. De Corpore autem Christi in Eucharistia existente longe diuersa est ratio, quia modo longe diuerso præsens est speciebus, præsentia quidem non acquisibili per motum, sed per transubstãtiationem, aut alio modo à motu diuerso, quare nec moueri potest per se, sed solum per accidens ad motum specierum, vt tenet communis sententia. Et hæc de sexto libro annotasse sufficit.

IN SEPTIMVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

Explicatis iã principiis, & causis motus, eiusq; partes, & indiuisibilia, & ideo omnia, quæ pertinent ad naturam eius, restabat explicandum, quem ordinem inter sese habeant motus omnes, mobilia, atque mouentia, videlicet, an detur vnus aliquis motus primus ab aliquo primo mouente procedens, & vni primo corpori conueniens, à quo primo mouente, & primo motu dependeant cętera mouentia, mobilia, ac motus, vel nullum ordinem habeãt. Et primum intendit Arist. ostẽdere, videlicet dari vnum primũ motorem, à quo procedat vnus motus primus vni primo corpori conueniens, & ab illo primo motore, & primo motu depẽdere cæteros omnes motores, & motus, eiq; subesse, ita vt sine cõcursu eius nihil efficere possint, & hoc explicat, & probat ex professo in 8. lib. sed quia res est grauissima, & intellectu difficilis, ideo eandem explicat quadam ratione imperfecta, & quasi perfunctoria in hoc lib. 7. quod quasi pręambulum videtur ad octauũ, & propterea idẽ est institutum, eademque materia vtriusq; huius quidem, vt imperfecte explicatã; illius, vt perfecte.

Diui-

Diuiditur autem in duas partes. In prima agit Arist. de ordine mouentium, mobilium, & motuum. In secunda, mouentia, & mobilia comparat inter sese, quantum ad velocitatem, & tarditatem.

CAPVT I.

TEX. ARISTOTELIS.

Omne quod mouetur, necesse est ab alio moueri, &c.

Breuis expositio textus.

1 INtentum Arist. est probare, quod detur vnum primum mouens, & vnus primus motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima præsupponit, & probat quandam propositionem vniuersalem. Et in secunda colligit ex ea principalem conclusionem intentam de primo motore, & primo motu. Propositio vniversali, quam præsupponit, est hæc, *Nihil mouetur a se primo, sed quidquid mouetur, ab alio mouetur.* Moueri autem primo est moueri totum non ratione alicuius partis: vt dum mouetur homo mota solum manu, vel pede, non dicitur moueri primo, sed dum totus ipse mouetur: quo supposito, in his, quæ mouentur violenter eudés est propositio: cum ab altero motore extrinseco moueantur, vt dum lapis sursum proiicitur est manifestū, sed eā probat in viuentibus (in quibus dubia esse posset) hac ratione. Quod à seipso primo mouetur, non dependet in suo motu ab altero: vnde etiam, si quodcunque aliud quiescat, poterit moueri; sed omne mobile est diuisibile; ergo si diuidatur in duas partes, vel quiescente altera mouetur totum, vel necessario quiescet: si moueri dixeris, non mouebitur primo, cum non moueatur totum; si vero secundum dicatur, non mouebitur à se primo, cum dependeat in suo motu ab altero; ergo impossibile est, quod aliquid à se primo moueatur. 2

Ex qua propositione sic probata colligit conclusionem intentā, quod detur necessario in mouentibus vnū primum mouens, à quo moueantur cætera in motu locali omnium notissimo hoc argum. Si omne quod mouetur localiter, mouetur ab alio; ergo illud, à quo mouetur, vel mouetur, vel mouet non motum, si hoc secundū dicatur, habetur intentū, quia illud erit primum mouens; si vero moueri dixeris, mouebitur ab altero, de quo eadē erit quæstio, an moueatur, vel non: & si non moueri dixeris, erit primum mouens inmotū; si vero moueatur, cum necesse sit ab alio moueri, vel deueniendum erit tādem ad vnum, quod moueat, & non moueatur, & illud erit primum mouens, vel dabitur processus in infinitum in mouentibus per se: quod nullo modo admitti debet, nam ex eo se quereretur dari infinita mobilia, infinita mouentia, & infinitos motus, sed quilibet esset finitus, cum inter duos terminos versetur à quo, & ad quē, ex omnibus tamen resultaret vnus motus numero, vel specie secundum regulas in vnitate motus seruandas in 5. lib. traditas, qui duo haberet secum pugnantia, nam ex vna parte fieret tempore finito, cùm quodcunque mobile efficeret suum motum tempore finito, & ita omnes simul finirentur; ex altera vero parte esset infinitus, cum ex infinitis constaret: repugnat autem aliquid moueri motu infinito per tempus finitū, vt probatum est in 6. lib.

3 Et si dicatur ex illis infinitis motibus non fieri vnum, quia nec motus ipsi, nec mobilia essent continua, quare nec efficerent vnum motum numero, quia vnum numero, & vnũ continuum idem sunt. Respondet mobilia, vt superius dictum est, contigua esse debere, vel continua, vt quando vna pars eiusdem corporis mouet alteram; si ergo continua esse possunt, non est inconueniens, quod supponamus ita se habere: eo autem supposito efficient vnum mobile infinitum, & vnum motum infinitum, qui tempore finito absoluetur, quod probatum est impossibile in sexto libro.

CAPVT II.

TEX. ARISTOTELIS.

Sed si id, quod mouetur primũ secundum locum, &c.

Breuis expositio textus.

Capite præcedenti tanquam certum præsupposuit Aristo. quod mouens, & motum debent esse
4 contigua, quod est esse simul, in præsenti autem capite intendit probare necessariam esse hanc simultatem mouentis, & mobilis. Diuiditur antem caput in duas partes. In prima explicat eandem propositionem, *Mouens, & motum debent esse simul*. In secunda probat veram esse in omni genere motus. Et vt eam explicet, asserit primo, non esse intelligendam de mouente per modum finis, quia causa finalis non debet esse simul cum re mota ab ea, sed absens esse potest, vel nondum existens, vt de sanitate constat, sed de mouente efficienter intelligi debet, non quecunque, sed proximo, nam vniuersales causæ non sunt simul, sed longe distant, nec requiritur, quod sint simul loco, quia simultas hæc non datur sine penetratione naturaliter impossibili, sed requiritur, vt cum sint in diuersis locis, sint immediata, & se tangant.

Conclusionem sic explicatam probat in secunda parte capitis in omni genere motus, & primo in motu locali hoc modo. Quod mouetur localiter, vel mouetur à principio interno, vt viuẽtia, in quibus euidens est, mobile, & motũ esse simul: cũ mouẽs nẽpe motiua virtus intra ipsum viuẽs, quod mouetur sit, vel mouentur à principio externo, vno ex quatuor modis, quia vel pelluntur, vt proiecta, vel attrahũtur, vt dum magnes attrahit ferrum, vel vehuntur, vt dum aliquis curro vehitur, vel in circulo voluuntur, & omnes hos modos reducit Arist. ad pulsum, & tractum, quia aliquo, vel vtroque constant, vt per se est manifestum: sed dum mouetur corpus per pulsum, vel tractũ, mouens, & motum sunt simul, ergo sẽper in motu locali facto ab extrinseco simul sunt. Minorem probat, quia pellere aliquid est à se separare, & trahere illud est ad se congregare, sed non potest vnum separare alterum à se, nisi simul sit cũ eo, saltem in principio motus; nec ad se cõgregare, nisi simul sit cum eo saltem in fine eiusdem motus; ergo adhuc 5
in his motibus à principio extrinseco factis mouens, & motum sunt simul. Probat deinde in motu alterationis hoc argumento. Alteratio fit secundum qualitates sensibiles, quæ sunt obiecta sensuum, vt secundum calorem, & frigus, secundum colorem, vel sonum, & illa quidem, quæ fit secundum qualitates tangibiles est propria; quæ vero fit secundum

alias

alios sensus impropria, sed in vtraque semper sunt simul mouens, & motum, aut agens, & passum; ergo semper reperitur simultas vtriusque in alteratione. Probat minorem experientia, quia in calefactione, & infrigidatione semper proximum calefaciens, vt aer, vel aqua, aut ignis tangit passum, & insensibus etiam, vel quia obiectum, quod sentitur tangit potentiam, vt in tactu, & gustu, vel per suas species intentionales in aere productas, & multiplicatas vsque ad sensum. In motu denique augmentationis euidens est; cum fiat per approximationem alimenti, quod est mobile, vel passum, ad corpus viuens; quod est agens, vel mouens sua virtute vitali, illud conuertens in substantiam aliti; semper ergo, & in quocunque motu verum est agens, & passum, aut mouēs, & motum simul esse.

QVAESTIO I.

An secundum ordinem naturalem necessarium sit, agens, & passum simul esse.

(?)

6 DE solo agente proximo inquiritur, an necesse sit simul esse cum passo, non simul loco, sed simul per contactum, ita vt contiguum sit cum eo, vel possit agere ab eo distans. Et prima opinio negat esse necessariam simultatem contactus: sed asserit, quod licet agens sit distans à passo, nec eum tangat per se, nec per virtutem propriam, sed vtroque modo sit absens, potest agere naturaliter in ipsum, quod non solum de vniuersalibus, & particularibus agentibus verum esse ait; sed etiam de primo: nam licet Deus præsens sit omnibus rebus, & in omni loco, hæc tamen præsentia non est ei necessaria ad agendum, sed quantum ad efficientiam pertinet, posset tribuere omnibus esse, conseruare in eo, & concurrere cum eis ad suas operationes, & effectus, etiam si absens esset. Habet itaque intimam præsentiam in omnibus rebus propter suam immensitatem, sed præsentia hæc, quasi cōcomitanter se habet, & per accidens ad agendum; quia etiam si illam non haberet, agere posset, nec virtute actionis eam haberet, sed quidquid agit prǣsens, posset absens agere, & ex eo, quod ageret, non colligeretur per se præsentia, nec modo potest per se colligi ex eo, quod cum omnibus causis concurrit, & ad omnes effectus suum concursum prestat. Ita Scotus in 1. distinct. 37. quæstione vnica, & ibidem Ochamus, Basolius, & Gabriel, quem secuntur moderni plures, non quantum ad agentia creata, de quibus fatentur, non posse, nisi præsentia agere, sed quantum ad Deum pertinet, quem absentem agere posse affirmant, & ex sola eius immensitate colligi præsentiam in rebus, non ex actione. Quod probant quibusdam testimoniis Aristotelis, qui 1. lib. de Cælo, capit. 9. textu 100. locum determinatum Deo tribuit in conuexo primi Orbis, & ex eo loco virtutem eius deriuari ad hæc inferiora docet, & lib. de mundo ad Alexand. capit. 7. asserit, non per seipsum administrare, & gubernare omnia, sed per creaturas, quibus dedit virtutem agendi, & gubernandi, sicut Rex in curia existēs per suos ministros disponit, atque administrat Regnum; ergo ex mente eius non est necessaria præsentia 7

ad agendũ:quod etiam probat Scot. hac ratione: Deus habet virtutem infinitam, quæ non limitatur vllo modo ad modum agendi, sed omnibus modis agere potest, prout sibi placuerit: cum libere etiam operetur; ergo nec limitatur ad talem locum, in quo res est, vel in quo producendus est effectus, sed ex loco valde distanti poterit deriuari eius virtus ad operandum, & concurrendum cum creaturis: quod præsertim verum est, cum simultas agentis, & pasßi, vel agentis cum effectu non sit ratio agendi, sed solum cõditio, quã poterit Deus, suspendere, etiam virtute naturali, pro se, & virtute supernaturali pro aliis causis, vt moderni sentiunt. Probat secundo Scotus de causis vniuersalibus, vt de sole, & aliis, quæ operãtur in his inferioribus, à quibus, valde distãt per se, & per suas virtutes, nihil efficere possunt, cum sint accidentia, quæ non possunt vllo modo attingere productionem substantiarum: agũt præterea in extrema corpora, nihil agendo in intermedia: cũ constet plures effectus producere circa inferiora corpora, quos non imprimunt corporibus cælestibus intermediis, vt calorẽ, frigus, & cæteras qualitates, quibus corpora illa capacia non sunt; bene ergo sequitur, quod si possunt agere in extrema non agẽdo in medium, poterunt etiam vbi non sunt præsentes agere. Probatur tandem de causis particularibus, &

8 proximis, quod nulla præsentia indigeant ad operandum, nam magnes valde distans à ferro, circa illud operatur propria virtute ipsum atrahendo ad se, fascinantes etiam procul positi plures, ac valde nociuos effectus operantur circa alia corpora. Et de basilisco referunt, quod à longe positus, non solum visu, sed sibilo necat. Echeneis etiam piscis (quem, & Remoram vocant) magnum nauigiũ detinet, & piscem alium (torpedinẽ appellant) quia piscatoris manum media arundine attingit, eique certam quandam qualitatem imprimit, per quam ineptam prorsus efficit ad motum. His ergo experientiis probatur satis efficaciter, quod non semper sit necessarium agens, & passum, vel mouens, & mobile simul esse ad agendum.

9 Secunda opinio opposita est asserens necessarium omnino esse ad agẽdum in quibuscunque agẽtibus, quod agẽs sit simul cum passo, siue vniuersalia illa sint, siue particularia, atque etiam in primo agente, qui agere non potest, nisi præsens sit, & ita ex actione eius euidenter colligi præsentiam in omnibus rebus. Ita Themist. in sua paraphrasi super 12. li. Met. Philop. 1. lib. de Anima, texto 4. & 1. lib. Metheor. in principio, D. Tho. cap. præsenti, & 1. part. quæst. 8. ar. 1. Albertus Magnus in 1. dist. 37. ar. 1. D. Bona. 1. p. d. ar. 1. q. 1. Durã. q. 1. Ric. ar. 1. quęst. 1. Aegid. in 1. p. dist. ar. 1. q. 1. Henri. in sum. ar. 3. q. 5. Altis. lib. 1. sumæ, cap. 15. q. 1. ad 1. Capreo. in 1. d. 37. q. 1. ar. 1. cõel. 1. & ar. 3. in solu. arg. contra illam, & est cõmunis, & vera.

Quam, vt probemus, notãdum est primo, quod immediate agere idem est, ac per seipsum, & non per alterũ attingere effectum, sed dupliciter cõtingit, immediatione suppositi, & virtutis. Illud agit immediatione suppositi, quod per propriũ suppositũ attingit effectum, & non medio altero, vt dum ignis calefacit lignum, dicitur immediate agere, quia per proprium suppositum, & non per alterum attingit calorẽ productũ, immediatione autẽ virtutis agere est per propriã virtutẽ attingere effectũ, & non per

10 per virtutem alienam, vt sol, qui per propriam virtutem suæ lucis producit calorem in corporibus inferioribus, dicitur agere immediatione virtutis. Vterque autem modus solet cōcurrere in eodem agēte, vt videmus in igne calefaciente lignum per proprium suppositum, atque etiam per propriam virtutem caloris, in causis autem vniuersalibus operantibus in hæc inferiora diuiduntur semper, quia nunquam operātur nisi per virtutem propriam receptā in alio corpore intermedio, & ideo semper immediatione virtutis, & nunquam immediatione suppositi. Operari etiam immediatione virtutis duobus modis contingit, aut per virtutem propriam à se diffusam, vel apud se retētam. Primo modo operatur sol, & vniuersaliter agentia corporea. Secundo modo Angelus, dum mouet corpora per virtutem suorum actuum, intellectus, & voluntatis intra ipsum manentium, & cætera agentia spiritualia, quibus modus iste agendi cōmunis est. Ex quo sequitur magna quædam differentia inter agētia spiritualia ex vna parte, & corporea ex altera, quod illa non possint agere immediatione virtutis, quin etiam agant immediatione suppositi, nam cum operentur per virtutem apud se retentam, & non effusam, repugnat sua virtute attingere effectum, quin eum attingant per proprium suppositum, in quo permanet, & hoc præsertim verum est in Deo, cui nō solum propter communem rationem agentis spiritualis conuenit modus iste agendi, sed propter particularē valde notandum, nam cum virtus, per quam operatur Deus, increata sit, impossibile est, quod eam extra se effundat, & ideo duplici ratione repugnat Deo agere immediatione virtutis, & non suppositi. Prima, quia intellectuale agens est. Secunda, quia primum, & increatum. Agentia vero corporea operari possunt immediatione virtutis, & non suppositi, quia cum per diffusam virtutem operentur, potest virtus eius attingere effectum, vbi non sit proprium suppositum, vt contingit in sole, operante per lucem à se effusam, & ideo vbi sol ipse non est per se præsens.

11 Secundo notandum est, diuina attributa sic esse distincta ratione nostra inter sese, & à diuino esse, vt vnum sit ratio alterius, & prius illo, nostro modo intelligendi, vt immutabilitas est ratio æternitatis, & prior illa, & ideo posterius demonstramus per prius, vt ex immutabilitate æternitatem. Et ita se habēt attributum omnipotentiæ, & immensitatis, vt prior sit omnipotentia nostro modo intelligendi, & quasi fundamentum immensitatis: sed dupliciter accipi possunt, in actu primo, & in actu secundo; in actu primo accipiuntur secundum se, quatenus omnipotentia est virtus diuina, per quam Deus potens est se communicare, aut diffundere: immensitas vero, per quam aptus est replere omnia, omnibusque intime præsens esse. In actu secundo consideratur potentia, quatenus iam in actu posita, vel quasi iam habens effectum actualis communicationis, & eodem modo immensitas, vt per illam iam Deus est intime præsens omnibus præsentia actuali, & omnia replet, & vbique est. Vtroque autem modo omnipotentia est prior, & quasi fundamentum, vel ratio immensitatis nostro modo intelligendi: quod probatur, quia vtraque hæc causalis propositio vera est, quia Deus potēs est se communicare omnibus, ac se per omnia diffundere: aptus est om-

nia replere, cunctisque intime præsens esse: & rursus, quia Deus per suã omnipotentiam se communicat omnibus, & per omnia se diffundit, omnia replet, & vbique præsens est, nisi enim per omnipotentiam se communicet, & illis tribuat esse, non replebuntur diuino esse; ergo nec dicetur Deus ea replere: quare ex opposito neutra causalis vera esse potest, quia Deus aptus est replere omnia, & omnibus esse præsens per immensitatem potest se communicare creaturis, & eas replere. Nec etiam, quia Deus intime præsens est omnibus, & omnia replet per suam immẽsitatem, se communicat eis per suam omnipotentiam. Hunc ordinem posuit D. Thom. inter hæc diuina attributa, 1. parte quæstione 8. artic. 3.

12 Quibus præsuppositis, probatur iam nostra sententia de primo agente, quod non possit agere, neque ad agendum concurrere cum creaturis, nisi eis sit per se, hoc est per proprium suppositum præsens, & ita ex actione eius per se colligi præsentiam. Primo ex sacris litteris, in quibus videtur aperte significari, duobus præsertim locis, Psal. 138. *si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero in infernum ades, si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Quibus verbis pro necessaria ratione diuinæ præsentiæ affertur actio Dei fouens, conseruans, & dirigens creaturam, ergo impossibile reputatur, quod operetur, vbi præsens non est, & ex operatione eius euidenter colligitur præsentia. Et D. Paul. Actuum 17. *Quamuis non longe sit ab vno quoque nostrum, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus, &c.* Quibus verbis, Deum esse intime in nobis ipsis præsentem probauit ex creatione, & conseruatione, per quam accepimus ab eo esse, & in eo conseruamur, & ex actuali concursu eius, per quem omnia opera vitæ exercemus, quare non possunt verba eius integrum sensum habere secundum modernorum expositionem de sola præsentia per cognitionem, aut notitiam actualem eius, nam licet de hac notitia ageret, vt Deum (quem ignotum ipsi vocabant) explicaret, & præsentem per notitiam actualem efficeret, nihilominus ex intima præsentia in ipsismet, tanquam in templis à se constitutis, in quibus habitat, potius quam ex habitatione in templis externis cognoscendum esse docet, & intimam præsentiam ex intima eius operatione, per quam ipsimet mouebantur, & viuebant, colligit, & ita colligunt sancti patres, Hilarius super Psalm. 24. & lib. 1. de Trinitate in principio. Augustinus primo lib. confes. capi. 3. & 8. lib. super Genes. cap. 26. Ambros. 1 lib. de Spiritu sancto. Bernard. sermone 6. in dedicat. Ecclesiæ, Isidor. 1. lib. de summo bono capite 2. Damasc. 1. lib. fidei cap. 16. Ansel. in monol. cap. 2.

Sed probatur hac ratione satis efficaci. Deus concurrit ad omnes effectus in creaturis, & à creaturis productos: ergo aliquo modo eos attingit per se, vel per suam virtutem: nam si nullo ex his modis eos attingit, non erit vllo modo eorum causa: sed non potest eos attingere per suam virtutem, quin eos attingat per proprium suppositum, cum non operetur per virtutem à se diffusam, sed apud se retentam. Tunc vltra, non potest virtus diuina per se contingere effectum physice, & reali- 13

realiter, nisi per contactum physicum, & realem, & contactus physicus, ac realis fit per coniunctionem physicam, & realem eiusdem virtutis cum eodem effectu; ergo repugnat virtutem diuinam contingere reales effectus, nisi realiter sit eis coniuncta, & realiter præsens, repugnat vero diuinam virtutem esse eis realiter præsentem, nisi præsens sit realiter diuinum suppositum, quia non est virtus diffusa, sed intra suppositum agens retenta; ergo repugnat Deum attingere effectus creaturarum, vel in creaturis aliquo modo agere, nisi sit intime præsens, & ex actione eius euidenter colligitur intima præsentia eius in omnibus.

14 Probatur secundo de agentibus creatis, tam vniuersalibus, quam particularibus testimonio Aristotelis, non solum capite præsenti, sed etiam primo lib. Metheor. in principio, vbi ait, necessarium esse, vt hæc inferiora recipiant influxum à superioribus causis, quod ei sint coniuncta, vel contigua; sentit ergo non posse illas in hæc inferiora corpora agere, si ab eis separentur, vel simul cum eis nõ sint. Quod constat magis necessarium esse in agentibus particularibus. Sed probatur ratione de vtrisque, quia euidens experientia ostendit, particularia agentia determinatam, ac limitatam habere sphæram suæ actiuitatis, vltra quam nihil prorsus agere possunt, imo, & vniuersalia, quia, quo plus distant, eo remissius operantur, & imperfectiorem producunt effectum: si autem non esset præsentia, vel simultas agentis, & passi necessaria, sed in absentia agere possent, ad quamcunque possent distantiam agere, nec remissius agerent, quo plus distarent ab effectu, ergo experientia ipsa probat aliquam præsentiam agentis necessario esse requisitam ad agendum. Secundo, si agens non sit per se præsens, nec per suam virtutem, vel licet per hanc sit præsens, nihil per eam agere posit, vt Scotus asserit, sequitur nullo modo contingere effectum, hoc est, nec per se, nec per suam virtutem, quia contingere physice, & realiter effectum repugnat, nisi per contactum realem, & physicum, quem constat non dari, nisi per realem, & physicam coniunctionem virtutis agentis cum eodem 15
effectu, neque realem coniunctionem, nisi per realem præsentiam eiusdem virtutis: hæc igitur omnino necessaria est cuicunque agẽti, & sine illa non potest agere naturaliter.

Ad testimonia Aristotelis respondeo, non negasse præsentiam primi agentis in omnibus rebus, & locis, nec locum determinatum ei tribuisse in conuexo cæli, quasi in cæteris non sit, sed quasi ibi præcipue esse dicatur, quia ibi præcipue ostenditur virtus eius, & à primo motu illius orbis dependent cæteri motus inferiores. Nec gubernationem mundi inferioris existimauit fieri sine actuali concursu, & præsentia eius, sed fieri per creaturas docuit tanquam per ministros, in quo assimilatur ei gubernatio regum per suos ministros: sed valde diuerso modo fit à Deo per creaturas, ita vt immediate per se eas dirigat, & ad operationes earum immediate, & per se concurrat, & simul dignitatem causandi, non solum instrumentalem, sed principalem eis conferat, qui modus guber-

nandi

nandi omnia longe perfectior est,& regiæ maiestati dignus, sed de hac re copiosius dicetur lib. 8.

16 Ad primum argumentum Scoti cõcedendum est antecedens, quod virtus diuina non sit limitata ad agendum, nec ad modum agendi, atque etiam, quod libere operetur: sed neganda consequentia, quod ideo possit pro libito agere, vbi præsens non sit, quia non posse agere vbi præsens non est, non prouenit ex limitatione in modo agendi, sed potius ex infinitate eius, quod cũ in omnibus, & cum omnibus operetur, repugnat eum operari per virtutem à se diffusam: quia modus iste operandi imperfectissimus est, & cũ virtus eius sit increata repugnat eam à se diffundere, & ideo impossibile est effectum sua virtute contingere, quin eum cõtingat per proprium suppositum, & ideo repugnat eum agere, nisi vbi præsens sit per se, imo ex actione ei' euidenter, & à priori colligitur intima eius præsentia in omnibus. Et licet simultas agentis, & passi solum sit conditio necessaria ad agendũ, & non ratio agendi, indispensabilis tamen, sicut existentia actualis solum est conditio, & repugnat aliquid agere, nisi sit actu existens.

17 Ad secundum negatur imprimis, quod corpora cælestia nihil operentur per proprias virtutes tanquam per instrumenta, per eas enim concurrere, etiam ad effectus substantiales inferiores probauimus contra Scotum in 2. lib. Possemus etiam negare, quod agens naturale operetur circa extremum, nihil operando circa medium: cum de eisdem vniuersalibus agentibus notum sit aliquid operari circa inter media corpora, vt sol, licet non imprimat eis calorem, imprimit tamen lucem, sicque de cæteris secundum proportionem intelligi potest. Concedimus tamen posse operari circa extremum, non operando circa medium, quando non est capax talis effectus, sed negamus ideo posse operari agens vbi non est præsens per se, vel per suam virtutem, quia si neutro modo sit præsens, non est intelligibile, quod physice, & realiter contingat effectum, vt probaui mus: si autem sit præsens per suam virtutem, cum hęc debeat in alio corpore recipi, si diffusa sit, necesse erit corp' illud, in quo recipitur, & quod per eam operatur præsens esse, & simul cum passo, si vero non sit virtus diffusa, vt in agentibus spiritualibus, eo ipso, quod per propriam virtutẽ dicãtur esse præsentia, dicentur etiã præsentia per proprium suppositum, vt probauimus.

Circa vltimum argumentum disputandum esset in particulari de modo operandi magnetis, & aliarum rerum, sed de his copiose diximus imprimis nostris Commentariis, nunc vero satis sit dicere, illa omnia agentia per suam virtutem diffusam agere, satis quidem mirabilem, sed veram, vt experientia docuit, & ideo præsentia esse per suam virtutem, quæ cum recipiatur in corpore aliquo contiguo eisdem corporibus, circa quæ operantur, tale corpus est immediatum agens per eam, & ideo semper est verum, quod agens, & passum simul sint, nec potest aliter fieri secundum naturalem ordinem eausarum. An vero per potentiam Dei absolutam possint agentia operari, vbi nullo modo præsentia sunt, quæstione sequenti dicetur. 18

QVAES-

QVAESTIO II.

An per potentiam Dei absolutam possit aliquid agere, ubi præsens nõ est, per se, nec per suam virtutem.

QVæstio hæc, non solum de causis principalibus disputatur sicut præcedens, sed præcipue de instrumentis, nec procedit naturaliter, aut secundum potentiã Dei ordinariam sicut præcedens, sed supernaturaliter, & secundum potentiam absolutam: & sensus eius est, an implicet contradictionem aliquam causam principalem, vel instrumenta se agere, vbi præsens non est per se, nec per suam virtutẽ. Et quantum ad causas principales pertinet, vidimus iam Scotum cum paucis asserentem quæstione præcedente naturaliter id fieri posse, qui facilius teneret fieri posse per potentiam Dei absolutam. Nihilominus eisdem rationibus, quibus impugnata est hæc sententia, probatumque contra illam, quod necessarium sit ad operandum agens esse simul cum passo secundum ordinem naturalem causarum, per se quidem, vel per suam virtutem probatur, nullo modo fieri posse, vt aliquid operetur, vbi nullo ex his modis præsens est, ideo non oportet nouas rationes addere, nec aliquid aliud de principalibus causis dicere, præter ea, quæ in quæstione præcedenti dicta sunt, sed ad aliam partem de instrumentis disputandam procedere.

19 Circa quam est prima opinio asserentium fieri posse per potentiã Dei absolutam, quod instrumentum operetur, vbi nullo modo est præsens, & ita posse Deum re aliqua Compluti existente, & permanente ad operandum Romæ vti tanquã instrumento. Ita Vega lib. 7. in concil. Trident. cap. 14. dub. 1. Card. Belarm. 2. lib. de Sacramentis in genere cap. 11. Conimb. 7. lib. Phys. cap. 2. quæstio. 2. Suarius 3. p. q. 13. dispu. 31. sect. 5. Præcipuum fundamentũ huius sententiæ est, quod nihil aliud ex parte instrũ. postulet præter potentiam obedientialem, qua subduntur Deo omnes creaturæ, vt possit eis pro libito vti, ad quoscunque effectus producendos, ex eo igitur solo, quod Deus velit vti aliqua creatura, vt secum concurrat ad aliquem effectum efficiendum, dicetur eam per talem actum voluntatis mouere, eleuare, & eam facere instrumentum proprium.

20 Quo supposito probatur primo, non esse necessarium, quod instrumentum sit præsens ad operandum, quia instrumentum non attingit effectum virtute propria, sed virtute agentis principalis, à quo eleuatur, nec indiget propria aliqua operatione, vt eleuetur, sed per solam potentiam obedientialem eleuari potest, & hac supposita, ex eo solo eleuatũ censetur, quod Deus vult, vt secum concurrat ad talem effectum, sed potest Deus velle, vt secum concurrat ad producendum effectum, vbi præsens nõ est, ad quod sufficit, vt Deus ipse, cuius virtute operatur, sit præsens; ergo negari non debet diuinæ omnipotentiæ, quod eo vti possit ad operandum ad quancunque distantiam. Præsertim cum simultas agentis, & passi solum sit conditio extrinseca ad agendum requisita, quam facile potest Deus supplere per præsentiam propriam. Secundo, quia valde probabile est, præsertim apud D. Thom. humanitatem Christi esse instrumentũ Dei ad miracula efficienda, non solum morale, sed etiam per modum

modum physici, 3.p. quæst. 13. art. 2. & quæst. 56. artic. 1. Quæ etiam certum est edidisse ad magnam distantiam, & vbi præsens non erat humanitas ipsa. De Sacramentis etiam tenet D. Thom. 3.p. quæst. 62 artic. 4. habere modum instrumentorum naturalium respectu gratiæ, quam producunt in anima, & tamen sæpe operantur, vbi præsentia non sunt, præ-
21 sertim matrimonium inter absentes contractum, ergo sentit D. Thom. non requiri præsentiam instrumenti, quia possit per potentiam supernaturalem suppleri à Deo.

Secunda opinio negat id esse vllo modo possibile, quam defendit, D. noster Molina 1.p. quæst. 8. art. 1. disp. 2. & videtur mihi probabilior & magis conformis doctrinæ D. Thom. Probo hoc secundū, quia vt lib. 2. vidimus, certum est apud D. Thom. nihil posse eleuari, vt sit instrumentū, nisi aliquid proprium habeat, alioqui nihil efficiet, sed solum efficiet principale agens, sed repugnat, quod instrumentum possit concurrere per aliquid proprium, vbi non est præsens per se, nec per propriam virtutem, vt probauimus de causis principalibus; ergo repugnat instrumentum eleuari ad agendum, vbi non est præsens ex mente D. Thom.

22 Sed ratione probatur primo, quia actualis existentia instrumenti omnino necessaria est ad operandum, & ad operandum in tali tempore necessaria est existentia in tali tempore, ergo ad operandum in tali loco necessaria est existētia in eodem loco. Probatur consequentia, quia sicut ad operandum in tempore, in quo res non est, ita se habet, ac si nunquam fuisset, nec futura esset, ita ad operandum in loco, vbi non est, ita se habet, ac si non sit in rerum natura, cū non minus sit impossibile attingere passum, vel effectum in loco, vbi non est, ac si nullibi esset, sed implicat contradictionem aliquid esse instrumentum sine actuali existentia; ergo etiam repugnabit sine actuali præsentia. Secundo, quia bene sequitur, instrumentum operatur; ergo ab eo procedit effectus, sed effectum procedere ab aliquo, tanquam ab efficiente est continuari cum virtute actiua eius continuatione physica, sicut cō-
tinuatur actio, per quam operatur agens, & procedit ab eo effectus, sed 23
non potest continuari cum virtute actiua, vt communicata instrumento, si non sit præsens, quemadmodū nec radii solares continuari possunt cum virtute solis, si ab eis loco separetur; ergo repugnat instrumentum agere, vbi non est præsens. Probatur tandem, quia non potest aliquid operari tanquam instrumentum physicum, nisi passum, & effectum physice, & realiter attingat, sed attingentia physica fit per contactum physicum; ergo necessarius est contactus physicus: & physicus contactus fit per physicam, & realem coniunctionem effectiuæ virtutis cum eodem passo, vel effectu, quę impossibilis est, sine reali præsentia; ergo repugnat agere instrumētum, vbi non est præsens. Quod etiam repugnare intelligitur, quia vel virtus agentis principalis, vt communicata instrumento defertur ad locum, vbi est passum, vel remanet cum ipso instrumento: deferri non potest, nisi deferatur instrumentum, & si 24
non deferatur, non potest per eam coniungi cum eo instrumentum coniunctione physica, & reali; ergo repugnat operari tanquam instrumentum physicum, vbi non est præsens.

Funda-

Fundamentum autem alterius opinionis, quod per solam potentiam obedientialem eleuentur instrumenta, nec necesse sit proprium aliquid habere, vt eleuari possint, refutauimus in secundo lib. Nunc vero ad primum argumentum eius neganda est maior, quod sufficiat talis potentia obedientialis, sed aliquid ex parte instrumenti requiritur, vt dicatur effectiue concurrere, alioqui, si nihil proprium habeat, dicetur quidem agens principale agere totum, quod agitur, instrumentum vero nihil, necesse est ergo, si passum, atque effectum attingere debet instrumentum, per aliquid proprium, eleuatum tamen à principali agente præsens esse passo cum eo. Ad secundũ de Sacramentis respondeo iuxta sententiam D. Thom. humanitatem Christi, & Sacramenta esse instrumenta diuinitatis. Illam quidem coniunctum, hæc vero separata, sed dum præsentia sunt, per modum instrumentorum physicorum operantur, absentia vero solum tanquam instrumenta moralia.

CAPVT III.

TEX. ARISTOTELIS.

Omne autem, quod alteratur à sensibilibus alterari, &c.

Breuis expositio textus.

25 VT probaret Aristoteles cap. præcedenti, quod mouens, & motum debent esse simul, non solum in motu locali, sed etiam in alteratione, præsupposuit ad probandum hoc secundũ alterationem circa solas qualitates sẽsibiles versari, nec probauit, & ideo cap. præsenti probare intendit, vt doctrina illa firma, atque stabilis maneat. Et cum qualitates sensibiles pertineant ad tertiã speciem qualitatis, quę est passio, & passibilis qualitas, præterquam tres aliæ restant, necesse est de illis probare, quod non possint per se terminare alterationem. Et de secunda specie, quæ est naturalis potentia per se notum est, quia potentiæ naturales consequuntur naturaliter generationem rei, vt grauitas, & leuitas, vel alterationem factam circa primas qualitates, ex quarum mixtione fiunt, & propterea non terminãt per se alterationem, ideo solum erat probandum de prima specie, quæ est habitus, & dispositio, & de quarta, quæ est forma, & figura, & hac de causa in duas partes diuiditur cap. In prima probat, quod forma, & figura non terminent per se alterationem. In secunda, quod nec eam per se terminent habitus, & dispositiones.

Probat igitur de forma, & figu- 26
ra. Primo, quia subiectum, cui imprimitur forma per alterationem prædicatur in recto de qualitate ipsa: dicimus enim, lignum est calidum, sed in artificiatis, in quibus proprie reperitur figura impressa per artem materiæ naturali, vt ligno, non prędicatur materia ipsa de forma impressa in recto, non enim dicimus statua est lignum, sed denominatiue tã tum, statua est lignea, ergo non fit per se per alterationem. Secundo, ea, quæ suscipiunt formam, vel figuram, fieri dicuntur, non alterari: non enim dicimus alterari lignum dum ei imprimitur forma statuæ, sed idẽ lignum fieri statuam; ergo non terminant per se alterationem.

In secũda parte capitis probat de habi-

quod qualitas terminet per se alterationem: vnde prouenit, quod res aliqua per se possit terminare motum; ideo ex principiis vniuersalibus in 5. lib. præsuppositis, & explicatis ostensum est, quæ nam qualitas possit per se terminare alterationem, & quæ non. Ad vnicam autem conditionem reduximus ibidem omnes requisitas ad terminandum motum per se, nempe ad contrarietatem positiuam cum latitudine successiue percurrenda ex propria natura, contrarietatem non pro stricta accipientes, sed pro oppositione, aut incompossibilitate, quæ cum prædicta latitudine sufficiet ad terminandum motum per se. Ex quo intelligitur contrarietatem hanc non esse accipiendam inter extrema nude cõsiderata, sed comparata ad subiectũ, à quo mutuo se expellere debent, vel mutuam habere incompossibilitatem in eo existendi.

29 Vt autem hanc doctrinam generalem ad qualitates terminantes alterationem applicemus, notandum est, duobus modis reperiri in eis hãc contrarietatem latitudinis, per se primo, aut per se secundo. Per se primo conuenit illis solis qualitatibus, quæ se expellunt effectiue ab eodem subiecto, nam formalis expulsio, formis etiam substantialibus conuenit, & tales sunt primæ qualitates, nempe calor, frigiditas, humiditas, & siccitas, quare his solis conuenit per se primo terminare alterationem. Secundis vero qualitatibus, quæ ex mixtione primarum resultant in subiecto, vt sunt colores, sapores, & odores cum cæteris, solum conuenit contrarietas cum effectiua expulsione per se secundo, hoc est per quandam participationem virtualem primarum, ex quarum commixtione generantur, hoc tamen sufficit, vt dicantur per se terminare alterationem.

30 Ex principiis ergo vniuersalibus ad qualitates, & alterationem applicatis colligitur hoc argum. efficaciter probans, ad solas qualitates tertiæ speciei terminari per se alterationem. Illæ qualitates solum terminant per se alterationem, quæ in se, & per se habent contrarietatem positiuam cum latitudine successiue percurrenda ex propria natura, sed qualitates omnes aliarum specierum, præter tertiam, carent tali contrarietate; ergo non possunt per se terminare alterationem. Probatur minor, quia naturales potentiæ natæ sunt simul fieri in subiecto consequẽtes per se generationem substantiæ, ergo carent tali latitudine contrarietatis successiue percurrenda. Habitus etiam corporei, vt sanitas, & pulchritudo, naturaliter consecuntur commensurationem humorum, & proportionem partium: vnde in momento, in quo ad commensurationem perueniunt qualitates, naturaliter sequitur sanitas, & si non statim perfecte sequatur, sed perficiatur postea; non ratione sui contingit, sed quia nõ statim ad perfectam commensurationem redeuntur qualitates primæ, vnde ex propria natura tali latitudine caret. Habitus autem animæ, vt virtutes, & scientiæ contrarietatem habent; sed secundum eam non ita respiciunt subiectum, vt necessario se præsupponant in eo, quia scientia sine errore præsupposito in intellectu acquiri potest, & virtus in voluntate, non præsupposito vitio in ea; quare ad effectus acquisitionis, vel desitionis, ita se habet contrarietas, ac si non esset, & ideo non sufficit ad terminan-

dam per se alterationem. Forma autem, & figura nullam prorsus contrarietatem habent, defectu cuius constat non posse terminare alterationem per se. Constat igitur solas qualitates tertiæ speciei terminare per se alterationem: an vero omnes eam per se terminent, ex eadem conditione requisita discernendum est, si enim omnes habuerint contrarietatem explicatam terminabunt omnes, sin minus illæ tantum, in quibus reperietur. Non est autem necessarium omnes percurrere, nec de singulis examinare, an eam habeant, sed facile erit cuique id discernere ex principiis traditis. Cap. præsenti possemus disputare, an in corpore dentur proprii habitus, vel in sola anima. Deinde, an sanitas sit qualitas distincta à primis, & alias quæstiones similes, quas in proprias sedes referendas censemus.

CAPVT IIII.

TEX. ARISTOTELIS.

Dubitabit autem aliquis, nunquid erit omnis motus omni comparabilis, an non, &c.

Breuis expositio textus.

31 Intentum huius capitis est docere, quonam modo comparabiles sint motus secundum velocitatem, aut tarditatem. Diuiditur in tres partes. In prima proponit Aristoteles quæstionem, an omnes motus sint comparabiles inter sese, eamque dubiam reddit, arguens in fauorem vtriusque partis. In secunda tradit leges in cōparatione seruandas, & in tertia eas applicat ad comparationem motuum. Quæstio igitur est, an omnis motus sit comparabilis cum alio quocunque, vel determinatus cum determinato tantum, & non cum cæteris comparari possit. Et pro negatiua parte arguit primo probans non quemlibet motum posse comparari cuilibet alteri, nam si omnes possent inter se comparari, motus localis rectus comparabitur circulari, eique æqualis, vel inæqualis vocabitur, & ex consequenti linea recta supra quam ille fit, comparabitur circulari, eique æqualis, vel inæqualis dicetur, quod patet esse falsum. Et quod magis falsum est, alteratio comparabitur motui locali, & ex consequenti comparabuntur termini, nempe, vbi, & qualitas; & dicentur æquales, vel inæquales, quod patet esse absurdum; ergo falsum est, quod omnes motus sint inter se comparabiles. Pro negatiua etiam parte, quod comparari possint omnes, sic arguit. Si aliqui non possent comparari, maxime latio circularis, & rectus; sed isti possunt; ergo omnes. Probatur minor, quia non minus sunt differentiæ motus localis, circularis, & rectus, quam sursum, & deorsum; sed isti sunt comparabiles, ita vt si in æquali tempore fiant, dicantur æquales secundum velocitatem, aut tarditatem, & si in tempore inæquali, dicentur inæquales; ergo etiam motus rectus, & circularis comparari poterūt, & si in eodem tempore fiant, dicentur æquales secundum velocitatem, vel tarditatem.

32 In secunda parte tradit leges in comparatione quarūcunq; rerum seruandas, quarum prima est, Quod ea quæ comparantur, non sint æquiuoca, & ratio est manifesta, quia cum in solo nomine conueniant, & non in

in re aliqua, vel conceptu, nihil est, in quo possit fieri, comparatio eorum, in re, vel conceptu communi necessario facienda. Secunda regula est, quod non solum conueniant in vna natura, vel forma, sed quod natura illa, vel forma recipiatur in diuersis subiectis, non secundum diuersam rationem, sed secundum eandē, & ideo idem sit susceptiuum eius in vtroque. Gratia exempli, equus, & canis comparari possunt in albedine, quia licet diuersa sit natura vtriusque, idem tamen est susceptiuum albedinis in vtroque, nempe superficies eadem, in qua immediate suscipitur albedo, aqua vero, & vox non possunt comparari in magnitudine, quia diuersum est suscepti magnitudinis in vtraque, nam in aqua est eius substantia, & in voce sonus.

Tertia regula est, quod ea quæ proprie comparari possunt, conueniant in eadem specie atoma, vt in albedine, vel nigredine, aut alia simili ratione, & ideo dicimus proprie niuem esse magis albam, quam parietem.

In tertia parte capitis applicat has tres regulas traditas ad comparationem motuum secundum velocitatem, aut tarditatem, & asserit motus, qui sunt diuersi generis, vt alteratio, & motus localis comparari non posse, quia non proprie loquemur, si dicamus, aquam velocius calefieri, quam hominem moueri de vno loco in alterum. Sed nec possunt comparari motus eiusdem generis, si sint diuersæ speciei, vt motus circularis non dicitur proprie velocior recto, imo nec recti comparabiles sunt, nisi sint eiusdem speciei, & similiter alterationes tantum eiusdem speciei, vt vna dealbatio cum altera, aut vna cum altera calefactione.

QVAESTIO VNICA.

An in sola specie atoma possit fieri comparatio.

PRIMA opinio est Vallesii Con- 33
trouers. 43. ad Tyrones, asserentis in comparationibus, non esse attendendam vnitatem specificam, vel genericam extremorum secundum rationes materiales eorum, sed solum secundum rationem formalem, vel naturam, aut formam, in qua comparantur. Rationes autem materiales vocat omnes alias præter illam. Gratia exempli, vt aliqua comparentur in albedine, non est considerandum, an in aliis rationibus substantialibus diuersæ sint speciei, vel generis, sed tantum, an vtrunque afficiatur albedine, nam si ita se habeant, comparari poterunt, etiam si in aliis rationibus sint diuersissimæ: hanc autem rationem, vel formam eiusdem speciei atomæ esse debere ait, vt propria fiat comparatio. Et applicãdo hanc regulam ad motus asserit, eos esse comparabiles in velocitate, & tarditate, in quibus velocitas, aut tarditas sint eiusdem speciei atomæ, licet motus ipsi distinguantur specie, si vero celeritates sint diuersæ speciei comparari proprie non poterunt. Ex quibus infert primo, motus diuersi generis comparari non posse, quia velocitates etiam sunt diuersæ speciei, vt lationes cum alterationibus. Secundo infert, omnes motus eiusdem generis esse comparabiles, etiam si sint diuersæ speciei, vt omnes alterationes inter sese, & omnes etiam motus re-

cti quantumlibet diuersi, etiam naturales cũ violentis, vt motus sursum aeris, & motus deorsum terræ, motus deorsum terræ, & motus sursum lapidis. De motu autem recto, & circulari ait duobus modis considerari posse. Primo, vt motus locales sunt, & ita comparari possunt, quia velocitas illis conueniens sub hac ratione communi eiusdem rationis est, sed in quantum rectus, & circularis diuersam rationem velocitatis habent, quasi specie distinctam, & ideo non sunt proprie comparabiles. Conuenit itaque hæc sententia cum Aristotele in legibus seruandis in comparatione, quia non admittit propriam comparationem in æquiuocis, neque omnino in his, quæ non sunt eiusdem speciei atomæ secundum formam, vel naturam, in qua comparantur, & solum videtur differre ab eo in applicandis eisdem legibus ad motum, nam Aristoteles asserit motus non posse proprie comparari, nisi sint eiusdem speciei, Vallesius vero comparari posse affir-
35 mat. Aristoteles non admittit comparationem motus recti cum circulari in velocitate, Vallesius comparari posse asserit sub ratione communi motus, quamuis non sub ratione speciali circularis, & recti. Et rationem vtriusque reddit, quia omnes motus eiusdem generis habent velocitatem eiusdem speciei atomæ, & cum comparatio fiat in ea, propria erit. Motus etiam rectus, & circularis sub communi ratione motus habent velocitatem eiusdem rationis, sed vt rectus, & circularis sunt, diuersam, ideo illo modo sunt comparabiles, hoc modo comparari non possunt. Asserit vero Aristotelem sic esse intelligendum, dum ait motus specie diuersos non posse comparari, si specie differant in velocitate, in qua comparantur, non secundum rationem specificam motus, in qua licet diuersi sint, comparabiles erunt, si habuerint velocitatem eiusdem atomæ speciei.

Pro solutione huius quæstionis notandum est, quod licet diuersi diuersos modos comparationum afferant, duo tantum distingui debent, vnus, qui fit in eadem specie atoma, & iste est proprius; alter, qui fit in aliis rationibus vniuersalioribus, vt in ratione analoga, vel generica, nam de æquiuocis manifestum est non posse comparari, quia nihil commune habent præter nomen. Comparatio vero in ratione analoga, vel generica propterea non est propria, quia, vt bene annotauit D. Thom. in Commentariis huius capitis, nec analogum, neque genus dicit vnam naturam realem, in qua possit fieri comparatio, & de analogo euidens est, quia solum dicit quandam rationem proportionalem inter naturas simpliciter diuersas, vel certe plures naturas habentes attributionem ad vnam: vt eus respectu substantiæ, & accidentis. De genere vero ait D. Thom. quod licet abstrahatur per intellectum ab speciebus, & ideo quandam vnitatem rationis habeat sufficientem, vt sit vniuersale, & prædicabile, dicit tamen naturam diuisibilem, imo actu diuisam per differentias essentiales, ideo continet sub se naturas diuersas specie, quare non dicit vnam naturam realem, & indiuisibilem, vel indiuisam, sicut species atoma, quæ vnam naturam indiuisam, imo, & indiuisibilem per differentias essentiales importat, & hac de causa vocatur atoma, hoc est indiuisibilis, quia differentiæ indiuiduales non

non sunt essentiales, sed extra essentiam; & hoc est speciem atomam importare vnam naturam, ratione cuius potest esse fundamentum propriæ comparationis, analogum vero, aut genus, non vnã, sed plures, ideo solum comparationes factæ in specie atoma propriæ sunt, quæ vero in analogo, vel genere fiunt impropriæ, quia vel non in vno, vel non in omnimoda vnitate essentiali fiunt.

21 Et ex his intelligitur primo, veras esse tres illas leges ab Aristotele traditas pro comparationibus faciendis, nempe, quod nõ fiat in æquiuoco, sed in ratione aliqua, vel forma reali, recepta quidem in diuersis, sed secundum potentiam receptiuã eiusdem rationis; & tandem, quod ratio illa, in qua comparatio fit, eiusdem sit speciei atomæ: in hac enim tertia regula comprehenduntur duę aliæ, & ideo concurrente hac, proprie fit semper comparatio, & si hæc non concurrat, vel non potest fieri, vel semper fit improprie.

Secundo intelligitur veram esse sententiam Vallesii, in eo, quod has leges admittit, & in hoc ab Aristotele non recedit, sed solum recedere potest in modo applicandi eas ad motus comparandos. In quo adhuc verum est, quod asserit, in eorum cõparatione, non tam esse considerandam differentiam eorum specificam, vel genericam, quam modum velocitatis, aut tarditatis, qui si eiusdem rationis fuerit, comparari poterunt, si vero diuersæ rationis, non proprie comparabuntur, nam cum in velocitate fiat comparatio, & non in natu-

22 ra motuum, iuxta tertiam regulam Aristotelis requiritur, vt hæc sit eiusdẽ speciei atomæ, & in motibus quidem diuersi generis, nempe in locali, & alteratione fatetur specie diuersam esse, & ideo non esse comparabiles, & etiam in motu circulari, & recto, vt talibus consideratis, quamuis sub ratione communi motus localis habeant velocitatem eiusdem rationis, & ideo ita considerati comparari possint, sed in omnibus motibus rectis, & in alterationibus quibuscunque eiusdem rationis esse velocitatem, & propterea comparari posse. Et in his duobus vltimus differre videtur ab Aristotele, qui circularem, & rectum simpliciter negat comparari posse, & vniuersaliter omnes motus specie diuersos sub quolibet genere, quod absque dubio asserit, quia putat velocitates eorum esse diuersæ rationis, nam si eiusdem rationis sint, comparari poterunt, vt Vallesius contendit, hoc igitur restat determinandum.

Sed difficile satis est hanc differentiam velocitatis cognoscere, quia motus isti valde similes sunt, vt autem quantum fieri potest cognoscatur, valde notandum est, à quo nam desumenda sit ratio velocitatis, & tarditatis, vt ex hoc possimus cognoscere, in quibus sit eadem, & in quibus diuersa. Accipitur autem ex virtute motiua, hoc est ex modo se habendi virtutis motiuæ ad motũ à qua cum motus ipse procedat effectiue, necesse est velocitatem quoque procedere, ex virtute enim motiua fortiori videmus velociorem motum procedere, sed ad velocitatem etiam concurrit diuersa qualitas spatii in locali, & diuersus modus resistentiæ ex parte medii, & in alterationibus diuersæ dispositiones subiecti. Ex quibus sequitur valde probabile esse, quod diuersa sit ratio velocitatis in alterationibus, & lationibus, quia virtus motiua nem- 23

pe potentia loco motiua, & virtus alteratiua diuersæ conditionis sunt, & diuerso modo se habent ad motum. Ex parte adhuc spatii ratio etiam diuersa est, nam velocitas motus localis ab eo dependet, alteratio vero non dependet ab spatio. Ex parte etiam subiecti diuersa est dispositio, nam receptio qualitatis in subiecto impedimentum contrarii ha-
24 bet, receptio vero, vbi, nullum, & ex hoc fit hos motus non esse comparabiles. Et etiam in motu recto, & circulari diuersa omnino est virtus motiua, diuerso modo se habens ad motum, diuersa inclinatio corporis, diuersum spatium, & diuersus modus illud transeundi. Ex quo etiam fit, motum rectum, & circularem nō esse comparabiles vllo modo. Quod concedit Vallesius, si sumantur secundum proprias rationes circularis, & recti: sed addit posse comparari, sub ratione communi motus localis. Hoc vero non solū est contra Aristotelem, sed etiam contra rationē, quia ratio communis generica est; ergo ex ea non nisi ratio generica velocitatis prouenire potest: sed in ratione generica non potest fieri comparatio, vt Vallesius ipse concedit; ergo nec motus isti sub ratione generica comparabiles sunt. Probatur secundo, quia genus non habet ex se maiorem, vel minorem perfectionem in speciebus, sed solum ratione differentiarum; ergo species non possunt ratione illius maiorem, vel minorem perfectionem habere, nec omnino cōparari. Et tertio, quia ea, quæ comparantur distincta esse debent sub aliqua ratione communi, sed motus rectus, & circularis ex sola ratione generica motus nullo
25 modo distinguntur, nisi considerentur rationes particulares, sicut nec distinguntur species ex sola ratione generica considerata; ergo falsum est, quod sub hac ratione communi, non consideratis particularibus comparari possint. In motibus, autem rectis, & in quibuscunque alterationibus eadem videtur esse ratio velocitatis, & ideo secundum velocitatem considerari videntur esse eiusdem speciei atomæ, & comparari posse, quamuis ex differentiis essentialibus specie diuersi sint, hæc enim differentia materialis reputanda est, sicut differentia specifica materialis censetur respectu cōuenientiæ accidentalis in albedine, & ideo cōparari in hac possunt species. Probatur hoc, quia differētia specifica motuum prouenit ex solo termino ad quem, vt superius probauimus, velocitas vero ab aliis longe diuersis sumitur, vt vidimus, nempe à virtute motiua à conditioni-
bus spatii, & subiecti; ergo licet mo- 26
tus sint specie diuersi propter diuersos terminos, possunt habere velocitatem eiusdem rationis, quia causæ eius eodem modo se habent ad motum, licet etiam diuersæ speciei sint, quantum ad proprias entitates, & ideo comparari poterunt motus diuersarum specierum, si eiusdem conditionis sint quantum ad velocitatem. Probatur etiam multis experientiis, quia absurdum videtur negare quod motus sursum, & deorsum lapidis non sint comparabiles in velocitate, motus etiam ignis, & terræ ad sua loca naturalia, atque etiam infrigidationem cum calefactione; cum tamen specie diuersi sint, sed velocitates eiusdem conditionis, quia eodem modo se habent ad motum. Et quantum ad hanc partem vera est sententia Vallesii, sed non contraria doctri-

doctrinæ Aristotelis, qui dum asserit motus diuersæ speciei non esse comparabiles, non intelligit secundum rationem materialem, sed secundum rationem velocitatis diuersos esse debere, vt non comparentur, quod verissimum est, & consentaneum regulis à se traditis, & explicationi earum à se etiam additæ.

CAPVT V.

TEX. ARISTOTELIS.

Quoniam autem id quod mouet, mouet semper, &c.

Breuis expositio textus.

27 Explicato iam modo communi, quo comparabiles sunt motus iuxta vniuersales regulas in cōparatione seruandas, intendit Aristoteles capite præsenti explicare modos particulares, quibus comparari debent. Diuiditur autem caput in duas partes, in prima explicat quatuor modos, quibus vere possunt comparari motus locales, & excludit duos alios falsos. In secunda explicat vnicum modum verum comparandi alterationes, & augmentationes, & excludit alium falsum.

Vt omnes explicet præsupponit, quatuor concurre ad quemlibet motum, nempe, quod mouet, quod mouetur, tempus, & spatium, seu latitudinem formæ acquirendæ, quæ in alterationibus, & augmentationibus similitudinem spatii habet. Hoc supposito prima comparatio motus localis est. Si aliquod mouens moueat certum pondus per tantum spatium, & in tanto tempore, idem mouens, aut aliud eiusdem virtutis poterit mouere pondus dimidium in eodem tempore per duplo maius spatium, & motu duplo velociori, & ex consequenti per idemmet spatium, & motu æque velociori. Secunda comparatio. Si aliqua virtus motiua mouet tantum pondus, per tantum spatium, & in tanto tempore, poterit etiam illud idem pondus mouere in dimidio tempore, per dimidium spatium, & motu æqualis velocitatis cum primo. Tertia comparatio, si aliqua virtus moueat tantum pondus, per tantum spatium in tanto tempore, dimidium eiusdem virtutis poterit mouere dimidium eiusdem ponderis per idem spatium eodem, vel æquali tempore, & motu dimidiatæ velocitatis. Quod pro- 28
bat, quia eadem est proportio dimidiæ virtutis ad dimidium pondus, ac totius virtutis ad totum; ergo cæteris paribus ex parte aliorum ad motum concurrentium poterit etiam dimidiatum producere effectum. Quarta comparatio. Si duæ virtutes sic se habeant, vt quælibet per se possit portare tantum pondus in tanto tempore, & per tantum spatium: ambæ virtutes simul coniunctæ poterunt mouere vtrunque pondus eodem tempore, per idem spatium, & motu æque veloci. Probatur ex principio illo vulgari. *Eadem proportio, quæ est vnius ad vnum, est duorum ad duo.* Excludit deinde duas comparationes falsas circa eosdem motus locales. Primam, qua quis ita comparet motus locales, vt si virtus aliqua tāto tēpore moueat pōdus vt duo, poterit mouere pondus vt quatuor eodem, vel æquali tempore per dimidium spatii. Falsum nam que hoc est, quia fieri potest, vt duplica-

tum pondus omnino excedat virtutem motiuã, & ideo nullo modo possit illud mouere. Secunda comparatio falsa esset, si aliquis ita eam faceret, si dimidium alicuius virtutis certo tempore moueat dimidium alicuius pôderis toti eidem virtuti adæquati, poterit quoque eadem dimidiata virtus mouere idemmet pôdus totale, & adæquatum integræ virtutis, per dimidium tempus, vel saltem per aliquod. Hoc enim falsum est, quia fieri potest, vt totum pondus non habeat proportionem cum dimidiata virtute, sed solum cũ totali, & ideo non possit vllo modo à dimidiata moueri.

In secunda parte capitis tradit vnicam comparationem pro alterationibus, & augmentationibus, quæ talis est. Si virtus aliqua tempore aliquo determinato tantum alteret, vel augeat, alterari, vel augere poterit duplo maius in duplo maiori tempore, atque etiam in dimidio tẽporis poterit alterare, vel augere dimidium. Deinde tradit aliam comparationem falsam, qua quis vti posset hoc modo. Si virtus aliqua spatio vnius horæ tantum alteret, vel augeat, dimidium eiusdem virtutis poterit eodem tempore alterare, vel augere dimidium eius, quod à tota virtute alterabatur, vel augebatur. Falsam vero esse asserit, quia fieri potest, vt resistentia totius passi, & singularum partium eius adæquata sit toti virtuti agentis, ita vt à minori non possit vllo modo superari, & tunc dimidiata virtus nihil poterit, circa dimidiatum passum operari. Et hæc de toto lib. septimo.

IN OCTAVVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYSICO AVDITV, VEL AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

1 SI dignitas rerum, de quibus in hoc vltimo lib. agit Aristoteles consideretur, in primo loco fuisset collocandus: sunt enim primus motor, primum mobile, & primus motus: sed Aristoteles ordinem, quem natura seruat in suis operationibus imitatus ab imperfectioribus procedit in toto hoc opere, principia motus, causas eius particulares, definitionem, tempus, & locum in quibus fieri debet, initium, & finem motus, atque diuisibilitatem eiusdẽ motus, & mobilis prius tradens, vt his cognitis facilius possit intellectus perfectiora ad eundem motum spectantia intelligere, nempe motorem primum, mobile, & motũ primũ: hæc enim explicare primum fuit in intẽtione Aristotelis, & ideo oportuit esse

esse in executione postremum. Diui ditur ergo lib. iste 8. in tres partes. In prima, ostenso prius vniuersali illo principio, *quidquid mouetur, ab alio mouetur*, ex eo deducit totam seriem mouentium, mobilium, ac motuum, in vnum primum mouens, in vnum primum motum, atque in vnum primum mobile (quæ principio durationis careant) reduci. In secunda hunc motum primum, atque perpetuum non posse esse rectum, sed circularẽ docet, & probat. Et in tertia, primũ mouens vnum esse, immobile, impartibile, magnitudine, & materia carens ostendit.

CAPVT I.

TEX. ARISTOTELIS.

Vtrum autem factus est aliquando motus, cum nõ esset prius, &c.

Breuis expositio textus.

2 INtentum Arist. in hoc primo cap. est hanc quæstionem disputare de motu, an principio, & fine careat, ita vt nec inceperit, nec finem sit habiturus. Diuiditur autem in duas partes. In prima proposita quæstione, adducit diuersas opiniones Philosophorum. In secunda, præsuppositis duobus fundamentis, respondet quæstioni propositæ ex propria sententia, eamque duobus, vel tribus argumentis probat.

Quæstio disputanda est, an motus habuerit principium, & habiturus sit finem, vel non, quæ intelligitur non de aliquo motu particulari, sed de motu in communi, vt omnes fere expositores docent, ita vt sensus sit, an motus inceperit, ita vt ab æterno nullus motus fuerit, sed in tempore habuerit initium, & etiam aliquando nullus motus futurus sit. Circa quam quæstionem ait primam opinionẽ fuisse Democriti, & sectatorum eius, asserẽtium in Chao quodã infinito præcessisse ab æterno, infinita quædam corpora indiuisibilia, quæ atomos vocabant, & ex eorum congregatione infinitos mũdos ab æterno esse factos, totidemque corruptos per separationem eorum, & cum congregatio, & separatio fiant per motum eorundẽ atomorum, ab æterno fuisse motum, & sine principio, neque vnquam habiturum finem. Secunda opinio aliorum fuit, qui per infinitum tempus res omnes quieuisse dixerunt, quasi in vnum congregatas; in tempore vero excitatas, aut separatas fuisse à mente quadam, & per hanc separationem genitum fuisse mundum, & ita mundum cum motu in tempore cœpisse, ita vt prius non fuerit, ita Anaxagoras, & Empedocles.

In secunda parte cap. soluit quæstionem, sed pro solutione eius præsupponit, quod motus sit, *actus mobilis prout mobile est*, vt dictum est in 3. lib. ex quo colligit, prius saltem natura fuisse motiuum, & mobile, quam motum: cum motus ab illo procedat tanquam à principio, & in hoc recipiatur tanquam in subiecto: quo præsupposito propriam sententiam explicat hac conclusione. Non datur aliquis motus, quem alius non præcesserit, sed semper fuit aliquis motus, & aliquis etiam futurus motus, semper erit. Probat primum hoc argum. Si detur aliquis motus primus, ante quẽ non fuerit alter, vel motiuum à quo procedit, & mobile, in quo recipitur, aliquando inceperunt, vel fuerunt ab æterno, si incepisse dixeris; ergo 3

per aliquem motum facti sunt, quare iam non fuit primus ille, qui ab eis processit, vt supponebatur, sed ante illum præcessit alter, & sic in infinitum. Si vero motiuum, & mobile fuerunt ab æterno, sequitur per infinitũ tẽpus quieuisse: & cum moueri apta fuerint, non potuerunt quiescere, nisi propter aliquod impedimentũ, quod necessario fuit auferendũ, vt primo mouerentur, sed non potuit auferri, nisi per motum; ergo motus, per quẽ ablatum est, præcessit illũ, qui ab eis processit, & dicebatur esse primus, & ex consequenti non fuit primus, nec dari potest aliquis primus, quem non præcesserit alter, quod est motũ non habere principiũ. Sed quod nec finem habeat, quod est secunda pars conclusionis, sic probat. Si detur vltimus motus, post quẽ non sit alius, eo desinẽte non est necessariũ desinere motiuum, & mobile; ergo permanere possunt, sed habent naturalem inclinationem ad motum; ergo alium motũ efficiẽt posteriorẽ eo, qui vocabatur vltimus, quare iam non dabitur vltimus. Si vero dicas cessãte vltimo motu corrumpi motiuũ, & mobile, à quibus processit, sequitur per motũ fuisse corrupta, posteriorem quidem eo, qui vltimus vocabatur, & ideo iam non fuit vltimus, nec dabitur vltimus, nec finem habebit motus.

CAPVT II.

TEX. ARISTOTELIS.

Si igitur hæc impossibilia sunt, manifestum est, quod est perpetuus motus, &c.

Breuis expositio textus.

4 INtentum huius capitis est magis confirmare sententiam propositã, & probatam capite præcedenti, de æternitate motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima docet vanã esse opinionem Anaxagoræ, atq; Empedoclis ponentiũ res omnes per infinitum tempus quieuisse; in tempore vero moueri cœpisse, & per aliud finitum tẽpus à motu non quieuisse. In secunda tria argumenta proponit in fauorem eorum contra propriam sententiam, & ea soluit.

Asserit igitur vanas esse, & figmẽto similes opiniones Anaxagoræ, & Empedoclis, quia nullo fundamento rationis nitebantur, sed ita dicebãt factum esse, quia natura rerũ ita fieri postulabat, cuius tamen aliqua fuit reddenda ratio, quia Philosophus nihil præter principia cõstituere debet, cuius aliquam rationem non reddat, alioqui vana, & quasi à se ficta asserere probabitur. In ipsis enim rebus naturalibus dicimus viuentia, tempore aliquo augeri, & tempore alio nõ moueri motu augmenti: cuius rationem reddimus, quia potentia vitalis determinata est, ita vt tantum augere possit, & nõ plus, sed nulla est ratio obquam res per infinitum tẽpus, quieuerint, & in tẽpore cœperint moueri, quia infiniti temporis in quiete consumpti ad finitum tempus, in quo mouẽtur nulla est proportio; ergo nulla potest ratio assignari ꝑ tali opinione.

Proponit deinde in secunda parte cap. tria arg. pro eadem opinione, & ea soluit. Primũ arg. est, quia motus versatur inter terminos contrarios, à quo, & ad quem; ergo tota eius extẽsio clauditur intra eosdẽ terminos; quare ante primũ esse non potest, nec post vltimũ, & ita non erit æternus. Secundo, experiẽtia constat lapidem moueri deorsum, postquã quieuit in loco sursum, sed quod cõtingit in motibus particularibus, potuit cõtingere in

re in

re in toto mundo; ergo possibile fuit res omnes quieuisse per infinitum tẽpus, & in tẽpore cœpisse moueri, vt
5 asserebant Empedocles, & Anaxagoras. Tertiũ, quod contingit in mundo paruo, qui est homo, potest contingere in mundo magno, sed constat moueri hominẽ, cum prius quieuerit; ergo in mũdo magno potuit quies præcedere motum per tẽpus infinitum. Ad primũ arg. respondet nullum motum, qui inter cõtraria versatur posse esse perpetuum, & tales sunt omnes motus recti, quibus repugnat perpetuitas, vt inferius probabitur: sed restat motus circularis, qui nõ versatur inter contrarios terminos, sed ab eodem in idem punctum procedit, & iste potest esse perpetuus. Ad secundũ respondet non viuẽtia ab aliquo extrinseco moueri, & ideo dũ ab eo nõ mouentur, quiescũt, & post quietem moueri iterũ possunt, sed primũ motum eorũ præcedit semper alius in eodẽ principio extrinseco, à quo mouẽtur, & ideo motus eorũ nunquã est primus. Ad tertiũ respondet, nec viuẽtia moueri, nisi præcedẽte alio motu extrinseco, quo volũtas, vel appetitus excitãtur, vt ad sũptionẽ cibi pro augmẽto sumendũ mouetur obiectiue appetitus eorũ, quare motum eorũ semper præcedit alius, & sic in infinitum, quod est nõ dari primũ motũ.

TRACTATVS DE PRINCIPIO durationis rerum.

QVAETIO I.

An fuerit consentaneum naturis rerum, quod principium durationis habuerint.

6 De ęternitate primi motoris, primi mobilis, & primi motus agit Arist. tribus suæ doctrinę locis, nempe 1. lib. de cælo, & mundo, cap. 10. 12. lib. Meta. cap. 6. & in hoc 8. lib. his præsertim duobus capitibus iam expositis. Et quia Interpretes eius hoc loco disputationem de eadem re instituunt, non est à nobis remittenda in aliũ locum, sed specialis tractatus instituendus, in quo quatuor erũt disputanda. Primum, an consonum fuerit naturis rerum in tempore fieri, & non ab æterno. Secundum, an possibile fuerit aliquam creaturam ab æterno fieri à Deo. Tertiũ, an successiua, vt tẽpus, & motus potuerint ab æterno fieri. Quartum, an rerum generationes, & corruptiones, quæ nunc fiunt, possent ab æterno etiam fieri.

Et circa primũ de principio durationis rerum, diuersæ fuerunt antiquorum Philosophorũ opiniones. Prima omnium fere, qui Arist. præcesserunt, vt testatur ipse. 12. lib. Meta. cap. 6. asserentiũ mũdum sic ordinatum, ac modo est, non fuisse ab æterno, sed habuisse principium durationis, & in tempore incepisse, & quãuis de Platone videatur ipse sentire 1. libro de Cælo, capit. 10. quod mundum posuerit ab æterno, certum tamen est tenuisse, quod in tempore inceperit, vt constat ex Thimeo, & Critia. Quod autem motum posue-

posuerit ab æterno idem Plato, ex alia causa processit, vt annotauit D. Thom. 12. lib. Meta. lect. 6. nempe ex eo, quod elementa æterna esse existimauit, & ante constitutionem mundi quibusdam inordinatis motibus moueri, sed ad ordinem fuisse reducta à primo principio in constitutione mundi.

7 Secunda opinio est eiusdem Arist. qui tribus locis citatis tenuit mundũ hunc sic ordinatum, vt est modo, non habuisse principium durationis, sed ab æterno fuisse: quã secuti sunt post Aristot. antiquiores eius Interpretes Proclus, Simplicius, Auicenna, & Auerroes hoc loco; an vero putauerit Arist. se id demostrasse, vel probabilibus tantum argumentis probasse, nihil refert. Rationes autem Aristot. quibus id probauit cap. 1. istæ sunt. Prima, si daretur primus motus, quẽ non præcessit alter, certum est motiuum, à quo processit tãquam à principio, & mobile, in quo tanquam in subiecto receptus est, priora fuisse eo, tunc ergo, vel motiuum, & mobile fuerunt æterna, vel habuerũt principium durationis; si inceperunt, ergo per motum priorem alio, qui dicebatur primus, quare iam non dabitur primus: si vero fuerunt æterna, cum habuerint naturalẽ inclinationẽ ad motum, sequitur ab æterno fecisse motum, nisi impedita fuerint, quare, vel talis motus fuit ab æterno, vel saltem præcessit eum, quem dicebas fuisse primũ, & ita iam non fuit primus. Probatur consequentia, quia si fecerunt motum ab æterno, iam motus non habuit principium durationis, & si impedita fuerunt, tale impedimentum debuit per motum auferri, & sic motum habuerunt priorem illo, qui ponebatur primus. Et si dicatur, motiuum, & mobile, non fuisse agentia naturalia, sed libera, & ideo potuisse ab æterno non efficere motum, etiam si impedita non fuerint, nec fuisse postea necessarium per motum auferri impedimentum, sed pro sua libertate in tempore fecisse motum, & primum motum, quẽ non præcessit alter. Respondet Aristot. quod etiam agentia libera non mouentur, quia ab alio extrinseco excitentur ad motum tanquam ab obiecto, vel quouis alio modo; excitatio vero nõ fit, nisi per motum præcedentẽ, qui prior erit eodem motu, qui ponebatur primus, & ideo dabitur motus prior priori in infinitũ, & sine principio. Secũda ratio, si motus habuit principium durationis; ergo verum est incepisse: cum prius non fuerit, quare primũ motũ præcessisset hoc, quod est, *prius*, sed prius non datur, nisi in tempore; ergo ante primum motum datur tempus, & tempus non est sine motu; ergo datur etiam motus ante primum motum, & sic in infinitum, quod est motum non habere principium durationis. Tertia ratio sumitur ex instanti, cuius propriatatio est esse finem præteriti, & initium futuri; accepto ergo quocunque instanti temporis, verum est ante illud fuisse tempus, cuius finis est; ergo repugnat tempus incipere, sed necesse est fuisse ab æterno.

8 Vera sententia in hac re est, quam tenet fides Catholica, nullam creaturam spiritualem, vel corporeã fuisse ab æterno, & ideo nec motum, nec tempus, sed omnia fuisse à Deo facta in principio temporis. Habetur hæc veritas expresse in Scriptura sacra, Genes. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram*. Quæ verba licet alios sensus habere possint, sed quem de principio durationis intendimus excludi non potest: cum non solum in

eisdem

eiſdem verbis contineatur, ſed in cõtextu totius capitis: Prouerb. 8. *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarũ, antequam quicquam faceret à principio;* Ioannis 17. *Clarifica me pater claritate, quam habui, priuſquam mundus fieret apud te.* Ad Epheſ. 1. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem.* Ex quibus definita eſt ab Eccleſia in Concilio Lateranẽſi, & habetur definitio cap. firmiter, de ſuma Trinitate, & Fide Catholica his verbis. *Creator omnium ſua omnipotenti virtute ſimul ab initio vtrunque de nihilo condidit creaturam ſpiritualem, & corpoream.*

An vero ſola Fide teneatur hæc veritas, vel demonſtrari poſsit, hac diſtinctione præſuppoſita, duabus cõcluſionibus reſpondendum eſt. Nouitas, vel inceptio mundi dupliciter ſumi poteſt, ſecundum potentiam, vel ſecundum actum, & priori modo ac-
10 cepta hic erit ſenſus dubii, an demonſtrabile ſit, quod mundus potuit incipere in tempore, vel neceſſarium ſit, quod fuerit ab æterno; ſi vero nouitas, vel inceptio mũdi accipiatur modo poſteriori, ſenſus erit, an mundum incepiſſe poſsit demonſtrari, vel ſola fide teneatur. Hoc ſuppoſito 1. cõcluſio eſt, quod mundus potuerit incipere, demõſtrari poteſt. Hæc eſt cõtra Ariſt. qui non ſolum ſenſit mundum fuiſſe æternum, ſed quod nõ potuerit incipere; ego vero aſſero demonſtrari poſſe, quod potuerit incipere. Demonſtratio autem ex tribus principiis in ſe euidẽtibus, & magna ex parte in doctrina Ariſt. colligenda eſt. Primum principiũ eſt, Deum eſſe vnum & æternum, à quo omnes creaturæ participãt totum eſſe, quod habent. Secundum, Deum, quem primum principium, vel primã cauſam vocat Ariſt. incorporeum eſſe, & agens intellectuale per intellectum, & voluntatem: & hæc duo principia habentur apud Ariſt. 12. lib. Meta. à tex. 29. vſque ad 42. & in diſcurſu huius 8. lib. vt videbimus. Tertium principium etiam eſt euidens, quod Deus communicet ſuum eſſe creatu- 11
ris per amorem, non qui ſit actus neceſſarius, vel naturalis, ſed liber, quia euidens eſt creaturas habere bonitatem finitam, & limitatam, quæ ideo non eſt adæquata infinitæ capacitati Diuinæ voluntatis: vnde ſequitur non naturaliter, vel neceſſario eas diligere, ſed libere, & ideo libere eis communicare ſuum eſſe, ita vt quando, & quomodo ei placuerit, eas poſſit creare, vel non creare, hoc eſt in quocunque tempore, ita vt ſicut hoc tempore determinato eas produxit, potuerit prius, vel poſterius eas producere. Ex quibus ſequitur euidenter non fuiſſe neceſſarium mundum ab æterno efficere, ſed libere potuiſſe eum producere in tempore, & in quolibet tempore priori, vel poſteriori.

Secunda concluſio, quod mundus in principio temporis fuerit creatus à Deo, non eſt demonſtrabile, ſed ſola fide tenetur. Ita D. Thom. 1. par. quæſt. 46. art. 2. & omnes eius Interpretes. Probatur hac ratione, non eſt certum repugnare, quod creatura permanens poſsit fieri ab æterno per potentiam Dei abſolutam, ſed valde probabile, quod fieri poſsit: cum id teneat maior, & melior pars Theologorum, vt quæſtione ſequẽti videbimus. Imo probabile eſt etiam, quod mundum hunc, quem Deus produxit in tempore, potuerit producere ab æterno cum motu, & tẽpore, vt multi tenent; ergo non poterit demõſtrari, quod eum in tẽpore produxerit, quia nullum principium euidens dari poteſt ex natura ipſarum rerum,

ſed

sed sola voluntas Diuina libere agēs euidens causa est productionis eius; quod vero in tempore se determinauerit ad productionem mundi, & non ab æterno, solo testimonio, vel reuelatione Diuina certo constare potest, itaque à Deo fuisse productū euidens est, sed quod in tempore, & non ab æterno certum ex reuelatione, non ex demonstratione.

13 Ex his intelligitur, quam consonū fuerit naturis rerū, quod habuerint principium durationis, & prima ratio huius congruentię sumitur ex D. Thom. 2. lib. contra Gent. cap. 38. quia ex noua, ac temporanea productione mundi innotescit nobis Deum nō agere naturaliter, aut ex necessitate naturæ, sicut calefacit ignis, sed libere, nam si necessario operaretur: cum sit æternus, necessarium foret mundum ab æterno produxisse, quare si eum produxit in tempore, nō necessario, sed libere eum produxit. Secūdo, quia consonum est fini, in quem mundus fuit à Deo conditus, nempe vt per ipsum tanquam per effectum deuenirent homines in notitiam conditoris, nam si intelligatur mundum aliquando incœpisse, ita vt prius non fuerit: cum æternum sit eius principiū, facilius colligi poterit, quod ab eo acceperit esse, quam si nunquam incœpisset, imo si æqualem habuisset cum eo duratione, facile posset quis existimare non esse ab eo factū. Tertio, quia experientia constat has omnes creaturas, ex quibus constat mundus variis motibus, ac mutationibus esse subditas ex propria natura; si vero ab æterno fierent, valde probabile est, quod per infinitū tempus deberent cessare ab omni mutatione, & quæ sua natura cito corrumperētur, per illud idem infinitum tempus deberent à corruptione præseruari; ergo non fuisset consonū naturæ earum, quod ab æterno producerētur, & valde consonum fuit, quod producerentur in principio temporis, vt producta sunt.

Arg. autem Arist. friuola sunt, & 14
ideo facile solui possunt, nā ad primū concesso primo motu cælorum, cōcedenda est etiam illa pars antecedentis, quod motiuū, & mobile, à quibus processit talis motus, in tēpore cœperunt: sed negandum, quod ex eo infert incepisse per motū, non enim facta sunt, nisi per creationē, quam certum est per rationem naturalem esse cognoscibilem, quia euidens est potētiā infinitam Dei non indigere materia præsupposita ad quālibet rem efficiendam, sed per suā virtutem posse materiā ipsam ex nihilo producere. An vero Arist. eā cognouerit, non est certū; mihi vero certū est nō cognouisse eam distinctè, sed ad summū cōfusa quadā ratione, qua forte putauit animā rationalem factā fuisse, & non per eductionē de potentia materiæ, quod ex modo essendi, & operādi eius consecutus forte fuit, sed per quā actionem fuerit producta, non videtur distinctè assecutus. Ad secūdū ne- 15
gandū est antecedens, quod si motus incepit, verū sit incepisse: cū prius nō fuerit, non enim incepit per primum sui esse, sed per vltimum sui nō esse, & non fuit verū, quod prius non fuerit, sed quod tūc nō fuerit, sed immediate post fuerit futurus; illud autem tūc præcedens motū, & tempus, non fuit verū, sed imaginariū. Et eodem modo dicēdū esset, si daremus, sic cœpisse motū, vt prius non fuerit, quod illud prius duobus modis potest intelligi; de priori vero, reali, ac positiuo, vel de negatiuo, & imaginario, & de primo negandū est, quod verū fuerit prius nō fuisse motum, quia ad inceptionem

ptionem eius non requiritur verum durationem præcedere, sed impertinens est; solum ergo potuit esse verū de priori negatiuo, & imaginario, quia cū tempus verū inceperit cum eodē primo motu cælorū, nō potuit inceptionē eius præcedere verum tēp°, vt cōtēdit arg. nec fuit necessariū.

16 Ad tertiū concedēda sunt omnia, quæ de instāti assumit, quia omne instans tēporis copulatiuū est, nisi forte desinēte tēpore daretur vltimū instans terminatiuū eius, sicut datur vltimū indiuisibile motus, itaq; cōcedimus cuilibet instanti præcedere tempus, sed negamus ex eo sequi, quod tēpus non possit incipere, quia tēpus cū sit successiuū non dicitur esse in instanti, ideo nec instāti incipere potest, ita vt verū sit de eo dicere, nūc primo est tēpus, & immediate prius non fuit, sed incipit sicut motus per vltimū sui nō esse, nā sicut verum est de motu dicere, nūc nō est, & immediate posterit, ita de tempore, quare vtrū que incipere natū est per instās extrinsecum, quod instās non est necessario verum, nec reale, aut positiuum, sed negatiuū, & imaginariū esse potest; ita vero inceperunt motus, & tēpus in prima mūdi productione, vt primū esse cęlestis corporis, fuerit vltimū non esse motus, & tēporis, & verū fuerit dicere de corpore cælesti, nūc primo est, & immediate ante nō fuit, & de motu, & tēpore, nūc vltimo non sunt, & immediate post erūt, sed hoc instans, quod est vltimū non esse motus, & tēporis, non pertinet ad tēpus, nec instans temporis est, sed ad propriam durationem cæli, quare potius æuum vocatur, quam instans tēporis, sed quia indiuisibile est, habet modum instantis, & instanti temporis coexistit. Quo autem anno, & quo anni tēpore factus fuerit mūdus, disputatum reperies in nostris primis Cōmentariis. In his autē breuioribus nō indicamus necessariū de hoc agere, quia non tam ad Philosophos, quam ad Interpretes sacrorum Bibliorum pertinet disputatio hæc.

QVAESTIO II.

An possibile fuerit per potentiam Dei absolutam, aliquā creaturam produci ab æterno.

IN vniuersali proponitur quæstio; quia solum in ea quærimus, an repugnet creaturæ, vt creatura est abstrahendo à quacunque particulari permanēti, vel successiua esse coęternam suo Creatori, vel nulla sit in hoc repugnātia, quod ab æterno fiat per potentiā Dei absolutam; de specialibus vero rebus, hoc est de successiuis, aut motui, vel mutationi subditis in sequentibus quæstionibus huius tractatus disputabitur. 17

Prima opinio negat vllam creaturam posse fieri ab ęterno, sed hoc implicare cōtradictionem, quia tam intrinseca est creaturæ limitatio durationis, ac limitatio quantum ad esse, quare sicut implicat contradictionē dari creaturam nō limitatam in suo esse, sic dari creaturā non limitatā in duratione. Ita Alber. Mag. in sum. tractā. 1. q. 4. memb. 2. & in 2. d. 1. art. 10. D. Bona. ibi. q. 2. & Ric. q. 4 Marſ. q. 1. ar. 2. Hen. quodlib. 1. q. 7. & 8 Guliel. Parien. l. 1. de Vniuerso, Philo. 16. ca. eius lib. quo respōdet argumētis Proeli pro æternitate mundi. Clito. 1. li. de Fide cap. 8. & ex modernis pauci quidam. Probatur tęstimonio Sanctorum Patrum, August. 12. lib. de Ciuitate Dei. cap 15. Basil. lib. 2. cōtra Eunomium, Amb. 1. lib. Exam. cap. 3.

Damaſ.

Damasc. 1. lib. de Fide cap. 8. Athana. oratione 2. contra Arrianos, Hugo Victorius li. de Sacram. cap. 10. Quibus locis hoc argumento vtuntur cōtra Arriū impie asserentem, quod verbum Diuinum sit creatura. Si creatura esset, in tempore cœpisset: cū creatura non possit esse æterna suo creatori, sed Diuinū Verbum est coæternum patri, vt habetur expresse in Sacris litteris; ergo est Deus æqualis Patri, & non creatura. Hoc autem arg. nullius momēti esset, si creatura posset esse coæterna suo creatori; ergo sentiunt Sancti Patres repugnare, quod fiat ab æterno, & intrinsecū ei esse, quod sit limitata secundū durationem.

18 Probatur deinde ratione, primo ex modo operandi libero Dei, nam si creatura posset fieri ab æterno, non crearetur libere à Deo, sed repugnat Deum non operari libere circa creaturas; ergo etiam repugnat aliquam ab æterno facere. Probatur minor, nam si libere crearet, & ab æterno, vel potuit non creare, dum creauit, vel postquam creauit, vel priusquam creauerit, nō postquam creauit, quia repugnat rem non esse factam, postquam facta est; cum ad præteritum non detur potentia, neque in ipso pūcto creationis potuit nō creare, quia omnis res quando est, necessario est, vt docet Arist. 1. lib. de Interpreta. cap. vltimo; solum ergo restat, quod potuerit non creare prius, quam creauerit, sed in æternis non datur prius; ergo repugnat Deū ab æterno creare, & creare libere. Cui additur, quod etiam si libere crearet, non esset liber ad anihilandum creaturam, quā ab æterno crearet, nam si anihilatio posset esse ab æterno, euidenter sequæretur creaturam ab æterno esse ex creatione, & etiam ab æterno nō esse ex anihilatione; si ergo crearet Deus aliquam creaturam ab æterno non posset eam anihilare, quare ex hac parte tollitur Diuina libertas, atque etiā dependentia creaturæ à Deo. Secundo, ex natura creationis, quia repugnat rem simul esse, & nō esse, sed hoc sequeretur, si creatura fieret ab æterno; ergo non potuit fieri. Probatur minor, quia creatio versatur inter esse, & non esse, tā quam inter duos terminos contradictorie oppositos; ergo vel simul sunt isti termini ab æterno, vel prius erit non esse creaturæ, quam esse eius, si sint simul, sequitur eādem rem simul esse, & non esse; si vero non esse sit prius, sequitur, quod esse non sit ab æterno, quia æterno nō datur prius; ergo repugnat fieri creaturā ab æterno. Probatur tādem, quia si creatura fieret ab æterno, non posset operari ab æterno, vel si operaretur, per infinitum tempus deberet perseuerare in eadē operatione, quia si solum per tempus finitum in ea duraret, nō habuisset eam ab æterno, sed ex tempore, hæc autem repugnāt; ergo etiam repugnat creaturam esse æternam. 19

Secunda opinio asserit, non implicare contradictionem, quod creatura fiat ab æterno. Ita D. Thom. 1. p. quæst. 46. art. 2. & ibidem Caieta. & 2. contra Gent. cap. 38. & ibidem Ferra. Ocham. Gabri. Grego. Hercue. Argen. Hispal. Capreol. & Duran. in 2. dist. 1. Sotus 8. lib. Phys. quæst. 3. Pererius lib. 15. cap. 13. Conimb. 8. lib. Phys. cap. 2. quæst. 6. & moderni fere omnes, quare iā fere communis est in schola, & à nobis tenenda. Probatur primo, quia si creaturæ essent ab æterno, non repugnaret, quod ab æterno vna procederet ab alia; ergo processio vnius ab alio, nec petit minorē durationem procedentis,

dentis, nec repugnat esse ab æterno.
Antecedens fatetur D. August. & pro
bat 6. lib de Trinitate cap 1. dicens,
si ab ęterno fieret Sol, ab ęterno quo
20 que illuminaret, lumenque ab eo pro
cederet ab æterno, sed probatur etiã
ex æterna processione Diuini Verbi
à Patre, & Spiritus sancti à Patre, &
Filio, quæ saluatur cum æternitate
personæ procedẽtis, & ideo eũ æqua
li, & simultanea duratione proceden
tis, & eius à quo procedit; ergo po-
terit ab æterno procedere creatura à
Deo. Et si dicas processiones Diuina
rum personarum esse naturales, & ne
cessarias; processionem vero creatu-
rarum à Deo liberam. Cõtra hoc est,
quod agens liberum si creatum sit,
potest habere operationem in eodẽ
instanti, in quo incipit esse, vt de An
gelis docet communis sentẽtia scho-
læ, quod in primo instanti, in quo cę-
perunt esse, habuerunt liberam ope-
rationem voluntatis, per quam se di
spoiuerunt ad recipiendam gratiam
in eodem instãti; ergo multo melius
potuit Deus in eodem instãti, in quo
habuit suum esse sine principio habe
re liberam operationem suæ volun-
tatis, per quam produceret creaturã.

Secundo, quia bene sequitur, non
repugnat creaturæ ab æterno fieri;
ergo non repugnat Deum ab æterno
eam facere. Probatur consequentia,
quia ex parte Dei nulla potest esse re
pugnantia propter infinitam poten-
tiam, per quam potest, quidquid non
implicat contradictionem, sed ante-
cedens sic probo. Duratio non est es-
sentialis creaturæ, sed accidentalis;
ergo salua eius essentia, & proprieta
21 tibus, potest habere durationẽ æter-
nam, vel temporalem, quia acciden-
tia nihil horum variare possunt. Et si
dicas esse limitatam, quantum ad du-
rationem, essentiale esse creaturę, si-
cut esse limitatã, quantũ ad esse, vel
saltem propriam passionem eius esse
postulare limitatã durationẽ, quod la
ris est, vt non possit fieri ab æterno.
Contra hoc est primo, quod in ordi-
ne ad causam efficientẽ sola depen-
dẽtia potest esse effectui intrinseca,
hanc autem saluari ab ęterno proba
uimus; ergo nõ potest repugnare crea
turæ, quod ab æterno fiat. Secundo,
quia æternitas Diuina nõ est minus
infinita duratio à parte post, quam à
parte ante, sed nõ solũ non repugnat
creaturę duratio ęterna à parte post,
sed quibusdã cõuenit naturaliter, vt
Angelo, & animę rationali; ergo nec
repugnabit eã habuisse à parte ante

Ad testimoniũ Sanctorum Patrum
respondeo notũ esse, quod aduersus
Arriũ, & Macedoniũ loquebãtur sup
posita veritate scripturarum, quã ad
mittebant, & in qua expressum erat
vtrũque, nẽpe creaturas factas fuisse
à Deo in principio tẽporis, & verbũ
Diuinum esse coæternũ creatori, ex
quibus euidẽter colligebãt Verbũ Di
uinũ non esse creaturã; quare nõ tol
lit arg. eorũ, quod per potentiã Dei
absolutã non possit fieri creatura ab
æterno, neq; hoc affirmare tollit vim
arg. eorũ. Quod vero videtur asserere
æternitatem repugnare creaturæ, in 22
hoc sensu intelligendũ est, vt repug
net cõuenire eis à natura; quod vero
p quandã participationẽ potuerit eis
cõmunicari à Deo à parte ante, sicut
cõmunicatur à parte post, nõ videtur
repugnare, quia cũ duratio secundũ
se sit accidẽtalis creaturæ, nõ repug-
nat, quod ei cõmunicetur ęterna, quã
uis magis conformis sit naturæ eius
temporalis.

Ad 1. arg. negãda est maior, quod si
caeatura fieret à Deo ab æterno, nõ
crearetur libere. Et cũ quæritur, an si
Deus crearet eã ab æterno, potuerit

eam non creare, antequam eam crearet, vel postquam eam creauit, vel in puncto creationis. Respondeo hoc vltimum verum esse, quia sicut. 1. lib. de interpretatione, cap. vltimo diximus, dum operatur causa libera, potest non operari, ex eo, quod cum libere se determinet ad operandum, sic se determinat, vt possit non se determinare, & ideo dum crearet Deus, posset non creare, quia libere se determinauit tunc ad creandum; quod vero Arist. dixit necessariũ esse, quod res sit, quando est, admittimus, sed non est necessarium simpliciter, & ab intrinseco, sed solum ex suppositione præsentiæ, quæ extrinseca est rei præsenti essentialiter consideratæ; vtrunque ergo verum est, quod res dum est, necessario sit, & etiam,
23 quod sit liberè, sed hoc est verum simpliciter, illud solum secundum quid, ideo non repugnat talis necessitas cum libertate, nec repugnaret rem creari à Deo ab æterno necessario ex suppositione, quod creatur, & libere simpliciter, quia ita crearet eam tunc, vt posset simpliciter tunc eam non creare.

Ad secundum negandum est, quod creatio versetur inter esse, & nõ esse tanquam inter terminos oppositos à quo, & ad quem, quia certum est non esse mutationem, sed vel simplicem actionem inter Deum, & creaturam, vel solam relationem dependentiæ habentem modum actionis in apprehensione nostra; nõ ergo indiget termino à quo, sed solo termino ad quẽ, qui est creatura, cui tribuitur esse ex nihilo, quare non est necessarium, vt creatura habeat esse post nõ esse, sed sufficit, quod habeat esse acceptum à Deo sine vllo subiecto presupposito. Dum vero dicitur in definitione crea-
tionis, quod sit: productio rei ex nihi- 24
lo, non accipitur nihil pro termino à quo, licet, vt talis aliquo modo apprehendatur, sed sensus est, creationẽ esse productionẽ rei nullo præsupposito subiecto, quod patet nõ minus verum esse, si creatio sit æterna, quã si sit temporalis. Ad vltimum concedimus creaturã factam ab æterno, vel non posse ab æterno operari, vel si operaretur, necessariũ fore, quod per infinitum tẽpus perseueraret in eadem operatione, & neutrũ repugnat, quia non repugnat suspendere Deũ suum concursum, sine quo non posset operari, nec etiam repugnat conseruare eam per infinitum tẽpus in aliqua operatione simultanea, nam de successiuis specialis est difficultas statim examinanda. Nec tandem sequeretur, si ab æterno fieret creatura, quod non haberet virtutẽ operandi, si per infinitum tempus nõ operaretur, sed haberet quidẽ, quamuis suspẽsam toto illo infinito tẽpore ab operatione, posset tamen per eã operari in tempore.

QVAESTIO III.

An successiua, ut motus, & tempus potuerint esse ab æterno per potentiam Dei absolutam.

(:)

Difficilior est quæst. de successi- 25
uis, vt de motu, & tempore, an potuerint esse ab æterno, & cõsequenter, an cælum cum suo motu, & tempore, sicut modo factũ est in principio temporis, potuerit ab æterno fieri, vel non.

Et prima opinio tenet non repugna-

gnare, quod ab æterno fuerit. Ita D. Thom. de potentia q. 3. ar. 14. in 2. d. 1. q. 1. ar. 5. 2. contra Gent. cap. 38. & ibidem. Ferra. Capreol. in 2. d. 1. q. 1. Venet. 8. lib. Phys. tex. 15. Sonc. 12. lib. Meta. q. 2. Pererius lib. 15. cap. 13. & omnes fere Nomin. Gregor. Gabriel, Ocham, & cum eis Aegid. in 2. d. 1. Herue. quodlib. 9. 3. & ex modernis nonnulli. Probat D. Thom. quia mundum incepisse cum motu est articulus fidei, sed ea, quæ sunt fidei non possunt demonstrari, cum ex se sint obscura; si autem repugnat mundum cum suo motu fieri ab æterno, necessarium, atque euidens erit in tempore incepisse: quare id, quod pertinet ad fidem demonstrabitur. Secundo, si aliqua ratione repugnat successiua fieri ab æterno, maxime propter varietatem partium eorum, quarũ vna succedit alteri secundum prius, & posterius, prius autem, & posterius videtur cũ æternitate repugnare, sed hęc ratio est insufficiens; ergo non est negandum, quod potuerint esse ab ęterno. Probatur minor, quia licet varia sit dispositio, & continua successio in partibus eorum, non tamen est ne-
26 cessarium dari primam aliquam dispositionem, nec primã partem fluentem, sed quamlibet designatam præcessisset alia in infinitum, & ita nullam videntur repugnantiam habere cum æternitate. Et tandem, quia non videtur dari ratio aliqua, vel inconueniens, quo probetur repugnare, quod hæc fuerint ab æterno, sed omnia, quæ adduci solent, probabiliter saltem solui possunt, quare non videtur hoc denegandũ Diuinæ omnipotentiæ.

27 Secunda opinio negat, quod successiua potuerint esse ab æterno, & solum admittit creaturas permanentes, & sub aliqua permanenti operatione, vel sine vlla ab æterno esse potuisse; cælum vero cum suo motu ab æterno fieri implicare contradictionem asserit. Ita Duran. in 2. dist. 1. quæst. 2. art. 3. Sotus 8. lib. Phys. q. 3. Conimb. ibidem, & moderni fere omnes, & videtur mihi, nõ solũ probabilior, sed vera. Sed quia solent plures eam probare quibusdam argum. ab extrinsecis acceptis, & quæ facile soluuntur à D. Thom. 1. par. quæst. 46. art. 2. ideo fortioribus, atque ex natura successiuorum, & ęternitatis desumptis probanda est. Probatur ergo primo, quia intrinsecum est successiuis habere partes priores, & posteriores secundum durationem, sed prioritas durationis pugnat cum æternitate; ergo pugnabit etiam cũ ea, quod successiua sint æterna. Probatur minor, quia si motus fuisset ab æterno; ergo sequitur, quod duæ aliquæ circulationes; quarum vna proxime succedit alteri, fuissent ab æterno, & vna esset prior altera per durationem æternam, sed duratio æterna est infinita; ergo esset vna prior altera prioritate infinitæ durationis, & ex altera parte vna succedit proxime alteri, & neutra potest excedere alteram, nisi duratione viginti quatuor horarum; ergo apertam continet repugnantiam, quod successiua sint ab æterno. Secundo, si cælum cum suo motu factum fuit ab æterno, inquiro, in quanã dispositione factus fuerit Sol, in nostro emispherio, vel in
inferiori, & in quocunque factum 28
dixeris, sequitur euidenter per infinitum tempus fuisse in eodem emispherio. Probatur consequentia, quia ab æterno fieri in aliqua dispositione est sine principio fuisse in ea; ergo per infinitũ tẽpus, sed fuisse in eo, dẽ emispherio per infinitũ tẽpus, &c,

moueri ab eo ad aliud repugnat, quia finitum hoc spatium, finito etiã tẽpore pertransit cælum; ergo repugnat cælum cum motu ab æterno fuisse factum. Nec soluit hoc argum. quod moderni respondent, Solem nõ fuisse factum sub determinata dispositione, & ideo nec in hoc, nec in illo emisphærio determinate, sed in hoc vel illo vage, quare non sequitur in determinato emisphærio fuisse per infinitum tempus. Nam hæc solutio aperte falsa est, quod sic probo. Sol est corpus determinatum, habens determinatam quantitatem; ergo non
29 potuit fieri in aliquo situ, vel dispositione, nisi determinata in singulari, quia determinatum corpus non potest habere locum, situm, vel vbi in singulari vago, sed determinatum habere debet, nam singulare vagum non datur, nisi in aliquo determinato, vt per se est manifestum. Aperte igitur falsum est asserere, quod Sol fuisset conditus in loco, vel vbi, aut situ, seu dispositione, non determinata, sed vaga, ideo argumentũ manet prorsus in suo robore. Sed probatur tandem argumento ad hominem, nam moderni, qui tenent
30 successiua potuisse fieri ab æterno, negant generationes, & corruptiones rerum naturalium potuisse ab æterno fieri, quia deberet dari aliqua generatio ab æterno, & ideo durare per infinitum tempus, per quod non posset res corrumpi, & ex consequenti, nec possent corruptiones succedere generationibus, vt sua natura succedunt. Ex hoc ego sic arguo. Si darentur generationes ab æterno, necessarium esset, quod aliqua generatio foret æterna; si vero esset æterna, deberet durare per infinitum tempus, quod repugnaret naturali, atque continuæ successioni; ergo eadem ratione probatur repugnare, quod cælum cum suo motu, & tempore fuisset ab æterno. Probatur consequentia, quia necesse foret, quod aliqua circulatio cęli, & dies aliquis fuisset æternus, & ideo durasset per infinitum tempus, quod repugnat suæ naturæ: cum sit duratio finita viginti quatuor horarum, & repugnat etiam continuæ successioni aliarum circulationum. 31

Ad rationem ex D. Thom. ex doctrina eiusdẽ 2.2.q.1.ar.5.℞. quod ea, quæ pertinent ad fidem Diuinam, sunt in duplici differentia, quædam supernaturalia, quæ non possunt cognosci per lumen naturale, vt misterium Trinitatis, & Incarnationis, & hæc nõ possunt demonstrari; alia, quæ per lumen naturale attingi possunt, vt Deum esse, & esse vnum, & animam rationalem esse immortalem, & hæc creduntur quidem per fidem, quia reuelata sunt, sed etiam possunt demonstrari, & ita dabuntur de his in homine, qui ea demonstrauerit, & crediderit, fides Diuina, & scientia simul, saltem secundum habitum. Ita ergo contingit in proposito, quod licet mundum incepisse in tempore pertineat ad fidem, sed quod non potuerit esse ab æterno demonstrari potest, secundum opinionem, quam sequimur, & ideo licet non possit absolute demonstrari, quod fuerit factus in tempore, sed supposito, quod factus est, demonstrari posse tenet nostra sententia, itaque, quod demonstrari possit, non est certum, sed in opinione positum, ita vt prima opinio neget posse demonstrari; secunda vero demonstrari posse concedat, & simul pertinere ad fidem, sicut de aliis ad fidem pertinentibus diximus. Et quæstione præcedenti nega-

negauimus posse demonstrari absolute, & simpliciter, quod mundus inceperit, quia nõ est certum repugnare; quod potuerit esse ab æterno, nõ tamen negauimus, quod sit in opinione positũ demonstrari posse. Ad secũdũ neganda est minor, quod insufficiens sit ratio probãs, quod natura successiuorum pugnet cum æternitate. Et cum dicitur non esse necessarium dari primam circulationem, vel dispositionem, in qua factus sit mundus, negandũ est, quia sicut mũdus, quia res singularis est, nõ potuit fieri, nisi per determinatã, & singularem actionẽ, eadem ratione non potuit fieri, nisi sub determinata, & singulari dispositione, ita vt corpora eius in determinato situ, & sub determinato vbi, atque in loco determinato fierent; supposito, quod iuxta conditionem propriæ naturæ facienda erant: vnde sequitur contradictionem implicare, successionem, & variationem motus & temporis fuisse æternam; & consequenter mundum cum motu, & tẽpore ab æterno fuisse conditum.

Ad vltimum negandum est antecedens, quod non detur ratio euidenter probans repugnantiam, nam vt ostensum est, non videtur solum posse vllo modo prima, & secunda ratio nostra, & tertia etiã est euidens ad hominem: sed quia sic esse euidentes non omnibus cõstat, & forte non erunt euidentes, datur locus opinandi, & relinquitur prima opinio 33 cum sua probabilitate, propter grauissimos auctores eam tenentes, quãuis, si rationibus solum standum sit, multo minorem probabilitatem habeat, quam secunda.

Sed quia opponi potest nobis, quod sequamur opinionem contra D. Tho. præter consuetudinẽ nostram. Respõdeo non esse cõtra D. Tho. opinionẽ nostrã, sed potius ex mẽte eius, quia licet in illo articulo videatur vniuersaliter docere, quod nõ repugnet mũdũ fuisse ab æterno; sed in solutione vltimi argum. perspicuis verbis propriam mentem explicuit asserens nõ 34 esse, quod mundus, vt modo est cum suo motu, & tempore, ac cæteris, quę variationem eorum sequuntur, potuerit esse ab æterno, sed quod saltem non repugnet aliquam creaturam potuisse ab æterno fieri, & hæc est nostra sententia, quam in prima quæst. huius tractatus tenuimus cum eodem D. Thom. Placet autem verba illius solutionis subiicere, quia quasi codicillii rationem habent, & vltimam voluntatem, ac mentem testatoris continent, quibus propterea standũ est, & per quę testamentum aliis locis cõfectum intelligi, atque explicari debet, habẽt autem sic. Cõsiderandum tamen, quod hæc ratio particularis est: vnde posset dicere aliquis, quod mundus fuit æternus, vel saltem aliqua creatura, vt Angelus; non autem homo: nos autem intendimus vniuersaliter, an aliqua creatura fuerit ab æterno: loquitur autem de possibili, & in fauorem Arist. respondet quibusdam argum. quæ fieri solent ad probandum implicare contradictionem; quod mundus fuerit productus ab æterno.

QVAESTIO IIII.

An possibile sit per potentiam Dei absolutam, quod generationes, & corruptiones rerum naturalium fuerint ab æterno.

Duobus modis considerari possunt generationes, & corruptiones in ordine ad æternitatem. 35 Primo, vt eas posuit æternas Arist.

nempe, vt vnus homo procederet ab altero, & iste ab altero in infinitum, & ita nullus daretur primus, à quo cęteri omnes procederent, sed daretur processus in infinitum in causis accidentaliter subordinatis, quales sunt pater, auus, proauus, ac cæteri ascendentes, quod non est inconueniens, cum ab his non dependeat per se effectus. Secundo modo considerari possunt, ita vt aliqua indiuidua prima, vt mas, & fœmina fierent à Deo immediate, & ab his procederent reliqua ab æterno per naturales generationes, sicut in tempore factum est. Sed adhuc posset hoc duobus modis fieri. Primo, ita vt primi homines facti à Deo genuerint ab æterno alterum, quem cum eisdem primis cōseruaretur à Deo per infinitum tempus sine generatione, & ita vna tantum generatio daretur ab æterno, & modus iste particularis est, de quo non est habenda ratio; sed solum de aliis duobus, iuxta quos duæ sunt opiniones diuersæ in hac re.

Prima opinio defendit non implicare cōtradictionē, quod generationes, & corruptiones fuerint ab æterno, sicut Arist. fuisse docet (quamuis in eo, quod ab ęterno fuerint, falsa sit eius sententia) ita Gab. in 2. d. 1. q. 3. Greg. q. 2. ar. 2. Herue. q. 1. Ocham. in 2. q. 8. & quodlib. 2. q. 5. Caieta. 1. p. q. 46. ar. 2. Ferra. 2. li. contra Gēt. c. 38.

36 Secunda opinio quorundā modernorū admittit generationes ab æterno in 2. sensu, ita vt primi homines procederent à Deo immediate, & ab eis reliqui per naturales generationes, sicut in tempore factum est. Et ratio huius opinionis est, quia non videtur impossibile generationes, & corruptiones sibi in infinitū succedere per totā æternitatem, nam successio, ac variatio non pugnat cū ęternitate, si ponatur non dari primā dispositionē rerū, sed ante quālibet desigatam precessisse aliam, & aliā in infinitū: ergo nec repugnabit, quod generationes fuerint ab æterno, dūmodo non ponatur prima secundū durationem, sed antequālibet fuisse aliā in infinitū, quāuis omnes habuerint determinatum, atque primū principium secundum esse, nēpe primos homines à Deo immediate productos.

Tertia opinio negat generationes & corruptiones ab æterno esse potuisse vllo ex prædictis modis. Ita Duran. in 2. d. 1. q. 2 & fere omnes moderni, & videtur nobis vera, quā tribus conclusionibus explicamus. Prima cōclusio, generationes, & corruptiones vt eas posuit Aristo. æternas, ab ęterno esse potuisse, nihil omnino probabilitatis habet. Probatur primo, quia si ita vnus homo processit ab alio in infinitum, vt nullus processerit à Deo immediate, sequitur totā hanc seriē infinitam generationū, & corruptionum non reduci in Deum tanquam in primum principiū totius esse, sed solum tanquam in quandam causam supremam coadiuuātem, consequēs est contra ipsummet Arist. qui fatetur vnum primum motorē dari, qui sit principium, à quo procedant omnes motus, & res omnes: & etiam cōtra veritatem, quia cum omnia, præter primum principium habeant esse participatum, necesse est illud participare ab eo. Sed probatur cōsequētia, quia si quilibet homo procedit ab alio in infinitum per generationem, & nullus à Deo immediate, sequitur esse omnium, & virtutē generatiuā, per quā vnus generat alterū, nō esse à solo Deo, sed etiā à causis creatis: ex quibus, cum nulla procedat immediate à Deo, sequitur, nec esse omniū, & virtutē generādi à solo Deo esse 37 38

necesse-

receptã ; & ex consequenti non dari
vnicum principiũ primũ, à quo solo
procedãt. Secũdo generationes, & cor
ruptiones præsupponunt materiã, de
cuius potentia educuntur formæ, vel
certe in eã introducũtur, de materia
ergo inquiro, an esset facta, vel nõ,
non esse factã repugnat: cum habet
esse participatũ: si ergo facta est, eũ
non potuerit fieri per generationẽ,
vt Arist. ipse euidẽter probauit in 1.
lib. nec potuit fieri ab aliquo generã
te, quod cõstat nihil agere posse, nisi
circa materiam præsuppositã; necesse
ergo fuit à Deo immediate procede
re ex nihilo per creationẽ, & ecce eui
denter probatum impossibile esse,
quod generationes fuerint ab æter-
no, vt eas posuit Aristoteles.

39 Secũda conclusio. Non potuerunt
esse ab æterno generationes, & cor-
ruptiones, sicut modo fiunt à primis
hominibus immediate procedẽtibus
à Deo, & ab eis cæteris per genera-
tiones, & corruptiones naturales, vt
eas ponit ab æterno possibiles secun
da opinio. Probatur hoc modo. Si pri
mi homines processerunt immediate
à Deo ab æterno, & ipsi etiam ab æ-
terno generarunt alios, necesse fuit,
vt creatio illorum esset ab æterno, &
etiam aliqua generatio alicuius homi
nis ab eis procedentis, & talem gene
rationem necesse est præcessisse alte
rationem, per quã disponeretur ma-
teria, (ponit enim hęc opinio natura
liter fieri debuisse generationes, &
corruptiones) sed alteratio naturali-
ter nõ durat, nisi per tempus finitũ,
& generatio solum per instans; ergo
neutra potuit esse ab æterno. Proba-
tur consequentia, quia quod ab æter
no est, æternã habet durationẽ; sed æ-
terna duratio est infinita; ergo habet
infinitã durationẽ, quare repugnat al
terationẽ, & generationẽ esse ab ęter
no. Præterea inter creationẽ illorum
hominũ, & generationẽ eorũ, qui pro
cesserunt ab eis, aliqua duratio inter 40
cessit, in qua disposita fuit materia
per alterationes; & introducta for-
ma per generationẽ; ergo illa dura-
tio fuit finita, vel infinita: finita esse
non potuit, si fuit æterna, nec etiam
potuit esse infinita, quia alteratio, &
generatio tempore finito naturali-
ter fiũt; ergo repugnat hoc modo ge
nerationes fuisse ab æterno. Tertio,
quia vel homo genitus à primis du-
rauit per infinitum tẽpus, vel per tẽ-
pus finitum. Primũ non potest cõce-
dere secunda opinio, quæ asserit na-
turaliter efficiendas fore generatio-
nes, & corruptiones, sicut modo fiũt,
& modo post tempus finitũ sequitur
corruptio cuiuscunque hominis geni
ti; ergo non potuit durare, nisi per
tẽpus finitũ, quare nõ potuit esse ab
æterno, quia quod æternũ est, infini-
tũ tempus necessario durare debet.

Tertia cõclusio, nulla creatura po
tuit ab æterno fieri sub varietate o-
perationum, siue fuerit spiritualis,
vel corporea, sed si ab æterno fieret,
necesse foret, sine vlla operatione fie
ri, vel in ea, cũ qua fieret per infinitũ
tẽpus, deberet detineri. Probatur pri
mo, quia si Angelus fieret ab ęterno
actu intelligẽs, sequitur non minus
intellectionẽ eius esse æternã, ac eius
esse, sed implicat contradictionẽ esse
illius desinere ab æterno, quia seque
retur esse eius esse ab æterno, & etiã
nõ esse, & ex consequenti, quod ab
æterno fuisset, & non fuisset, quod re
pugnat; ergo non minus implicat cõ
tradictionẽ, quod intellectio, cũ qua
ab æterno fieret, ab æterno etiã desi
neret esse, alioqui ab æterno esset, &
ab æterno nõ esset, quare necesse est
per infinitum tempus non cessare ab
ea Angelum, & consequenter repu-
gnat, quod ab æterno fieret cũ opera
tionum varietate, quã habet modo.

Secundo, quia si cum aliqua operatione fieret ab æterno, & ab ea cessaret, vel cessaret etiam ab ea ab æterno, vel in tempore; si ab ęterno, ergo verum est, quod ab æterno eam habuerit, & etiam ab æterno eam non habuerit, quod repugnat; necesse est ergo cessasse ab illa in tempore, & ideo per infinitum tẽpus eam habuisse. Et ex his duobus arg. intelligitur veram esse conclusionem, quod non possit creatura fieri ab æterno cum varietate operationum, sed si ab ęterno fiat cum operatione, immobiliter consistere debere in ea per infinitum tempus, vel sine vlla operatione fieri, & per infinitum etiam tempus cõseruari sine illa.

Arg. autem secundæ opinionis nihil probat, sed negandum est ei antecedẽs, quod varietas generationum; & corruptionũ, & successio finitæ durationis vnius post aliam nõ pugnet cum æternitate, quantumcũque negetur non dari primam præcedentẽ, nec subsequentem.

CAPVT III.

TEX. ARISTOTELIS.

Principium autem considerationis id erit, quod, & dictæ dubitationis, &c.

Breuis expositio textus.

42 Constituta ęternitate motus duobus capitibus præcedẽtibus intẽdit Arist. probare, quod detur vnus motor primus, & vnum etiam mobile primum, à quibus cætera dependeant, quod vt faciat, duas proponit diuisiones in pręsenti capite, ex quibus id colligit, sed non probat probaturus in sequẽtibus capit. ideo in duas partes diuiditur cap. pręsens.

Prima diuisio est hæc, ea, quæ sunt, vel semper mouẽtur omnia, aut omnia quiescũt semper, aut quędã mouẽtur, & quædam quiescunt. Ex his autẽ trib' mẽbris probat duo priora esse impossibilia, & ideo 3 esse necessariũ. Et primo probat, quod nõ omnia quiescant, vt Zeno aiebat, negans omnino motum, quia experientia euidẽti constat plura corpora moueri de vno loco ad alterũ. Probat deinde falsum esse secundum, quod omnia moueãtur semper, vt asserit Heraclitus putans omnia corpora esse in continuo motu, nam, & si videret quædã aliquãdo à motu cessare, dicebat falsam esse hanc experientiam, quia licet nõ omnis motus percipiatur sensu, nihilominus semper mouẽtur omnia, quædam quidem veloci motu, & ideo per sensum perceptibilẽ; alia vero tardissimo, vel adeo remisso, vt non percipiatur sensu, vt patet de augmento rerum naturaliũ, quod non semper percipimus, quãdo fit, sed post aliquod tẽpus euidẽter cognoscimus esse factum, quod non esset verum, nisi quia semper fiebat, licet non semper sensu perciperetur. Nihilominus falsum esse probat experientia in omni genere motus, quia nec semper augetur viuens, sed dum dispositum est alimentũ, sicut guttæ cadentes super lapidẽ, non semper extrahũt aliquid ab eo, sed aliquo tẽpore disponũt & facta dispositione aliquid extrahũt, nec mouetur homo dum dormit, nec lignũ calefit, dũ longe est ab igne, vel alio corpore calido, & lapides tandẽ multo tempore permanent in eadem duritie; ergo non semper, indurãtur. Restat igitur tertium membrum necessario verum, quod quædã moueantur, & alia quiescant.

43 Hoc autem membrum diuidit in tria alia, in secunda parte capitis. Nam quædam moueri, & alia quiescere tribus modis intelligi potest. Primo,ita vt quædam moueatur semper,& quędam semper quiescant,nihilque sit,quod aliquãdo moueatur, & aliquando quiescat.Secondo,ita vt omnia sint in perpetua varietate motus,& quietis, quia aliquando mouẽtur omnia,& aliquando omnia quiescunt. Tertio,ita vt aliqua moueatur semper, alia nunquam, aut tandem alia aliquando moueantur,& aliquando quiescant.Et primum membrum probat esse falsum, quia euidenti experientia constat lapidem moueri, dum extra proprium locum naturalem erat,& ad eum tendit ablato impedimento,& etiam est euidens eundem lapidem quiescere postquã peruenit ad proprium locum naturalẽ; ergo falsum est, quod quædam semper moueantur,& alia semper quiescant,nihilque sit,quod aliquando moueatur,& aliquando quiescat.Excludit etiam secundũ membrum asserens,quædam moueri semper,& quędam semper quiescere , & hoc pertinere ad positionem Empedoclis asserẽtis per litem moueri, & per amicitiam quiescere, quod superius impugnatum esse ait. His autẽ duobus membris impugnatis,tertium ait necessario esse admittendũ,quod quædam moueantur semper, quædam nunquam,& alia moueantur aliquando,& aliquando quiescant,& ita se habere res in mũdo asserit,nam semper moueri conuenit primo corpori,nempe cœlesti , nunquam moueri conuenit primo motori , & aliquando moueri,aliquando quiescere corporibus sublunaribus.Ex quibus colligit dari vnum primum motorẽ omnino immobilem,& vnum primũ mobile , quod semper mouetur , quod erat intentum totius capitis,sed hæc non probat,in capitibus sequentibus probaturus.

CAPVT IIII.

TEX. ARISTOTELIS.

Mouentium igitur, & eorum, quæ mouentur alia quidem, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum huius capitis est probare , quod quidquid mouetur, ab alio moueatur , vt ex eo probari possit omnes motus reducẽdos esse ad vnum primum motorẽ,à quo moueantur omnia. Diuiditur autẽ in duas partes,in prima proponit tres diuisiones,in secundo,quandam propositionem vniuersalem,quã probat in omni genere motus. 44

Prima diuisio est, mouentium, & mobilium,nam quædam mouent,aut mouẽtur per accidens,vt album,vel musicum; quædam vero per se,vt calidum calefacit per se, & aqua mouetur per se ad calorem.Secunda est subdiuisio secũdi membri; nam,quæ per se mouentur,quędam mouentur secundum naturam , qualia sunt ea, quæ principium motus intra se habent, vt viuentia, alia mouentur ab alio, quæ intra se non habent principium motus,vel non principale , vt dũ lapis mouetur sursum.Tertia diuisio,ea,quæ mouentur,alia mouentur naturaliter, alia per violentiam; naturaliter mouentur , quæ ex propria inclinatione mouentur,vt lapis deorsum,violenter vero,quæ à principio extrinseco contra propriam inclinationem,vt lapis sursum,nã motus

tus violentus, vt definit idem Aristoteles 5. lib. Ethico. cap. 1. textu 2. est, *cuius principium est extra nil conferente vim passo.* Quod est à principio extrinseco moueri contra propriam inclinationem.

45 In secunda parte proponit hanc propositionem vniuersalem, Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Quā probat in omni genere motus, & primo quidem veram esse cōstat in motu violento, vt patet ex definitione eius assignata. Veram quoque esse ait, in his, quæ mouentur naturaliter à principio interno, qualia sunt viuētia, quæ intra se habent principium sui motus, sicut nauis, quæ à principio interno motu quodam artificiali mouetur, ita viuentia mouentur motu naturali ab anima, vel corde, aliave corporis parte interna, in qua virtus motiua residet. Solum restat probanda in motu naturali corporū non viuentium, quę vocantur grauia, & leuia, vt lapidis deorsum, vel aeris sursum. De quibus primo probat nō moueri à se tribus argumentis. Primo, quia moueri à se proprium est viuentium corporum. Secundo, quia postquam moueri incipiunt, non possunt sibi quietem in ferre, vnde neq; à motu sistere, quousque ad locum naturalem perueniant: vtrunque autem proprium est eorū, quæ à se mouentur, qualia sunt viuentia. Tertio, quia, quæ se mouent, partem per se mouentē habēt, & per se motā, ita vt in illa, & non in hac sit virtus motiua, sed grauia, & leuia non habent talem distinctionem partium, quia cū sint homogenea, omnes partes habent eiusdem rationis; ergo non possunt moueri à se. Sed vt ex-
46 plicet à quonam moueantur, annotat duplicem esse potentiam, proximam, & remotam, & etiam duplicem actum, proximum, & remotū. Proximus dicitur actus primus, remotus vero actus secundus, & potentia ad actum primum vocatur proxima, ad actum secundum remota, quia non respicit secundum, nisi medio primo. Explicat exemplo hominis, qui duplicem habet potentiam ad scientiam, quia scientia etiam duplex est, habitualis, & actualis, & habitualis est quasi actus primus, & proximus, actualis vero quasi secundus, & remotus, vnde potentia ad habitum dicitur proxima in homine, quia intellectus per se est in potentia ad habitum, ad actualem vero scientiam remota, quia non habet actualem, nisi media habituali. Et quamuis potentia remota non possit peruenire ad actum secundum nisi medio primo, sed statim ac peruenit ad primum, potest prorrumpere in secundū, vt homo statim ac habet habitualē sciētiam, potest prorrumpere in actualem, nisi aliquod sit impedimentum, quo sublato statim exiet in actum, libere, vel naturaliter iuxta naturam potentiæ naturalis, vel liberę. Et in rebus naturalibus aqua est quasi in potentia proxima, vt fiat leuis, in quantum potest conuerti in ignem, & in potentia remota ad motum sursum, quem non nisi media leuitate habere poterit, sed cum primū facta sit aer consequitur illum, nisi aliquod sit impedimentum extrinsecum, à quo detineatur, quod statim ac sublatum fuerit, mouebitur sursum. Ex quo infert Aristoteles ab eodem agēte reduci rem naturalem ad actum primum, & ad actum secundum, nempe à generante, vt ab eodem igne, à quo generatur ignis, & fit leuis, reducitur ad actum secundum, qui est motus sursum. Sed quia potest detineri ab aliquo impedimento extrinseco,

seco, ne statim moueatur sursum, ab eodem à quo remouebitur tale impedimentum dicetur etiam procedere motus, diuersa tamen ratione, ac procedit ab igne generante; quia ab hoc tanquam à causa per se, à quo recipit grauitatem, per quam mouetur, sed à remouente prohibés tanquam à causa per accidens. Grauia igitur, & leuia mouentur per se à generante, & ideo vera est etiam in eis propositio vniuersalis, quod quidquid mouetur, ab alio mouetur, sicut probatum est veram esse in viuentibus, & violenter motis, & ex consequenti vera est in omni genere motus.

QVAESTIO I.

An uerũ sit, quod quidquid mouetur, ab alio moueatur.

47 VT melius intelligatur difficultas quæstionis, notandum est, hanc propositionem vniuersalem, quidquid mouetur, ab alio moueatur, solum prolatam esse, & intellectam ab Aristotele de rebus materialibus, & totalibus quidem, aut completis, qualia sunt corpora naturalia, & ideo de solo motu physico eorũ, quia hunc solum intẽdebat reducere ad vnum primum principium, & ex illo per demonstrationem à posteriori probare vnum primum motorem dari, à quo tanquam à primo principio mouentur omnia corpora, & suum esse recipiunt, & cum eo simul virtutem operandi. Hæc est communis sententia expositorum omnium in hoc loco, & ex contextu totius libri euidenter deducitur. Vnde sequitur de operationibus rerum spiritualium, quales sũt intellectiones, & volitiones eorum non procedere quæstionem, an in his moueantur ab alio, vel à seipsis, nec de simplici emanatione proprietatũ ab essentia, vel natura, cum non sit motus, vel mutatio physica. Sed nec de motibus partium, quos prius reiecit Aristoteles cum motibus per accidens, quam suam propositionem vniuersalem proferret; & si de his ageret, necessarium foret procedere in infinitum in partibus viuentium, vel concedere, quod prima pars eorum, à qua mouentur cæteræ, moueatur ab alio extrinseco, cum non possit amplius distingui in partem per se mouentem, & per se motam. Nec 48 etiam sensus eiusdem propositionis est de mouente, vt quo, nam de hoc certum erat distingui realiter à remota, & satis per se euidens erat propositio, quod ab alio realiter distincto debeat moueri, quidquid mouetur, nempe à sua forma, de qua certum est, principium, quo, motus esse realiter distinctum à toto, quod mouetur. Loquitur ergo de mouente, quod, realiter distincto à mobili, nã, quod ratione distingui debeant mouens, & motum, nemo potest dubitare, alioqui idem esset mouens, & motum, agens, & passum respectu eiusdem motus, & sub eadem ratione, quod constat esse falsum, & propterea dixit distinguendum esse illud, quod à se mouetur in partem per se mouentem, & per se motam, integrantes quidem, nam essentiales, nec mouent, nec mouentur, vt quod, quare non potest esse vna per se mouẽs, & alia per se mota: ergo in hoc sensu verum esse contendit Aristoteles, quod quidquid mouetur, ab alio mouetur, vt bene D.Th.2.2.q. de veritate artic.3. quem sequuntur cæteri interpretes. Quod de his, quæ mouentur motu violento euidens est: cũ moueantur ab extrinseco contra pro-

propriam inclinationem, solum ergo procedit quæstio de his, quæ mouentur naturaliter, sed hæc in duplici differentia sunt, nam quædam sunt viuentia, alia non viuentia, quæ vocantur grauia, & leuia, vt terra, lapis, aqua, aer, & ignis, & de his agendum erit quæstione sequenti, & adeo quæstio præsens solum procedit de viuentibus, an verũ sit, quod ab alio moueantur, vt docet Aristoteles.

49 Est autem prima opinio negans, quod vera sit in eis, quidquid Aristoteles dixerit, sed à seipsis moueri absque distinctione partis per se mouentis, & per se motæ, imo nec fuisse ab Aristotele hac via probandum dari vnum primum motorem, quia satis difficilis est, & aliqua præsupponit valde dubia, alia vero forte falsa. Ita Scotus in 1.d.3.quæst.7.& 9. Metaphy. quæst.14. & ibidem Antonius Andreas, Greg in 2.d.6. quæst.1.ar.3. Iandun.8.lib.Phys.quæst.12. Comment.3.lib.2. de cœlo Com.28. & ex modernis multi. Sed probant primo non esse veram propositionem Aristotelis in vllo genere motus. Primo, quia si hoc esset necessarium, maxime, quia idem non potest esse simul in actu, & in potentia respectu eiusdem motus, sed hoc non repugnat; præsertim in causis æquiuocis, quas non est necessarium cõtinere formaliter formam producendam, sed sufficit virtualiter, vel eminenter. Ex quo sequitur, quod eadem res possit mouere seipsam ad illam formaliter acquirendam per virtutem, quam habet eam continentem, & in tali motu eadem realiter erit mouens, & motum, agens, & passum sola ratione distinctum, agens quidem per formam eminenter continentem effectum, & passum per potẽtiam receptiuam eius, quod constat in aqua calida reducẽte se ad pristinam frigiditatem, mouet enim se, & est in actu per virtutem suæ formæ substantialis, in qua cõtinetur virtualiter frigiditas, ad quam mouetur, & est mobilis, atque in potentia, per capacitatem, quam habet eam recipiendi, & ita nõ ab alio, sed à se primo mouetur.
Secundo, in viuentibus non distin- 50
guitur mouens a mobili, ergo idem mouet seipsum primo, & non mouetur ab alio, quare non erit in eis vera propositio Aristotelis. Probatur antecedens, quia si distinguerentur, maxime secundum diuersas partes, quarum vna moueat, & aliæ moueantur, vt in animalibus, in quibus cor, vel cerebrũ per immissionẽ spirituũ animaliũ videntur mouere cæteras partes sed hæc distinctio, nec est necessaria, nec possibilis; ergo nec possibilis erit distinctio mouentis, & mobilis. Probo minorem, quia vel pars primo mouens mouetur à se, vel ab alia, non ab alia, quia daretur processus in infinitum; cum eadem esset quæstio de illa, sed nec potest moueri à se, quia nõ amplius distingui potest in partem per se mouentem, & per se motam, & si distinguatur, sequitur etiam dari processum in infinitũ: cũ eadem sit quæstio de parte mouente, in quam distinguitur, an moueatur à se, vel ab alio. Et si forte dicatur partem primo mouẽtem, vt cerebrum, vel cor moueri à generante, obiicio eundem Aristotelem expresse negantem, quod viuentia moueantur à generante cap. præsenti.

Secunda opinio defendit veritatẽ 51
eiusdem propositionis cum Aristotele. Ita D. Thom. non solum cap. præsenti, & in principio lib. 7. sed multis alijs suæ doctrinæ locis, Aegid. quodlib. 3. q. 16. Capre. in 1. d. 3. quæst. 3. Fer-

Ferra. 1. lib. contra gent. cap. 23. P. Suarius tomo 1. Metaphy. dispu. 18. sect. 7. num. 11. & Conim. cap. præsenti, & nobis videtur vera eadem propositio iam à nobis explicata. Probatur veritas eius in omni genere motus. Et primo in motu alterationis, qui tribus modis effici potest, nam vel fit secundum qualitatem naturalem, aut repugnantem naturę, aut in differentem, vt illuminatio, quæ solū in subiecto præsupponit potentiam passiuam. Quocunque autem ex his modis fiat, verū est, ab alio moueri, quod alteratur; ergo semper est vera propositio in alteratione. Probatur minor, quia si fiat à qualitate repugnante, vel indifferenti, euidens est fieri ab extrinseco principio, vt dum ea lesit aqua, vel illuminatur aer, qualitas autem naturalis duobus modis est in re, quæ alterari potest, nempe formaliter, vel virtualiter; calor est formaliter in igne, & virtualiter in pipere, quem imprimere potest aliis, & si alteratio fiat à qualitate formali, euidens est nō posse corpus secundū se totum alterari à se, dum est in naturali dispositione habens gradum talis qualitatis conuenientem suę na-
52 turæ, & si sit extra naturalem dispositionem totū corpus vt aqua calida, alteratur per naturalem emanationem, per quam se reducit ad naturalem statum, non quidem à se, sed à generante (vt q. sequenti videbimus) & ideo ab alio moueri constat: si vero sit extra naturalem dispositionē secundum vnam, vel aliam partem alteratur à proximioribus partibus, & etiam in tali motu euidens est moueri vnam partem ab alia. Secundum qualitatem vero virtualem nunquam res se alterat, quia talis qualitas non est data corpori à natura ad agendū in se, sed in alia, vt piper per calorē virtualem, quem habet, nō potest se calefacere, sed alia, quare non se mouet tali genere mot⁹, sed mouet alia, quocūque ergo modo fiat alteratio, manifestū est ab alio moueri corpus, quod alteratur, & non à se primo. In motu vero augmētationis magis notum est: cū fiat per actionem viuentis in alimentū, quod sua virtute conuertit in propriam substantiam, & simul cum substantia producit sibi maiorem quantitatem, per quam augetur; quare in hoc motu etiam distinguntur realiter mouens, & motū. Et tandem in motu locali viuentiū, qui 53
mouētur à virtute motiua vitali existēti in determinata parte corporis, vt in musculis, & ex parte in corde, & mouentur per immissionem spiritūū vitalium ab vna parte in alias, vnde semper distinguntur realiter mouens, & motū, saltē distinctione partiali. An vero hæc pars primo mouens moueatur ab alia parte, vel à generante, siue quouis alio, nihil refert ad intentum Aristotelis, nec ad veritatem propositionis eius, quā de solo mobili, & mouente completo intelligit, vt ex communi sententia omniū interpretū probauimus, quē reducere intendit ad vnum primū motorem, nihil curans de motu partiū tanquam de incompleto. An vero, & quomodo grauia, & leuia moueantur ab alio motu naturali, & ideo vera in eis sit eadem propositio, q. sequenti examinabitur.

Ad primū argumentū admittūt quidam ex his, qui nostram sententiam defendūt, ideo ab alio moueri, quidquid mouetur, quia non potest idem met respectu eiusdē mot⁹ simul esse in actu, & in potentia. Sed hanc rationē insufficientem esse probat argū. quia licet repugnet in causis vniuocis aliquid esse in actu formali, & si-

mul

mul in potētia formali respectu eius dem motus, vt esse actu calidū, & potentia calidum respectu eiusdem gradus caloris ad quem acquirēdum mouetor, non tamen repugnat in causis æquiuocis, in quibus potest esse aliquid simul in actu virtuali ratione suę formæ virtualiter continentis effectum, vel terminum motus, per quē actum se mouat atq; etiam in potentia formali ad recipiendum terminū, quem non habet formaliter, vt corpus per potentiam motiuam continē tem, vbi, quod est terminus motus, potest esse in actu, & se mouere, & per potentiam formalem illud in se recipiendi erit in potētia, & ideo à seipso potest moueri, & non ab alio, quare non erit vera in his propositio Aristotelis. Propterea alio modo respō deo, non esse necessariū ab alio moueri quidquid mouetur propter hanc rationem vniuersalem, sed propter particularem naturam mouentis, & mobilis corporei, ratione cuius requiritur distincta esse realiter mouēs, & mobile in omni motu physico, vt probauimus, & ideo ab alio mouetur sē per corpus physicum, & non à se primo in quocunque motu physico, nā etiam in locali à determinata parte moueri ostendimus. De aqua vero reducente se ad pristinam frigiditatem negamus etiā à se reduci, sed à generante, vt q. sequenti ostendemus.

54 Ad secundum neganda est minor, quod in viuētibus nō sit distinctio mouentis, & mobilis secundum diuersas partes corporis. Et dum quæritur, à quo moueatur pars primo mouens, respondemus impertinens esse, quod moueatur à se, vel ab alia parte, aut à generante ad intentum Aristotelis, vel ad veritatem propositionis eius, quam solum de motu cōpleto corporis intelligit, quē reducere intendit ad primū motorem etiam completū, nihil curans de motibus partiū tanquā de incompletis, & quasi per accidēs, satis est ergo in motu totius corporis distinguere mouens à mobili realiter secundū diuersas partes, nec est quęrenda eadem distinctio in motibus earūdem partiū incōpletis, de quibus non loquitur propositio Aristotelis, nihilominus dicetur q. sequēti, cui sit tribuēdus motus partis primo mouentis.

QVAESTIO II.

An moueantur grauia, & leuia a generante, vel à seipsis.

SOlum restat disputare, an propositio vniuersalis prolata ab Aristotele, quod quidquid mouetur, ab alio, & non à se moueatur, vera sit in motu naturali corporū non viuentiū, vt in motu aeris sursum, & terrę deorsum, nam, quod in cæteris omnibus vera sit, probauimus quæst. præcedenti, vt autē vera sit, necesse est distinguere realiter in tali motu mouens à mobili, & cū non possit fieri talis distinctio secundū diuersas partes eorundē corporū, sicut in viuentibus, nam omnes sunt eiusdem rationis, & eiusdē virtutis, & ideo nō est maior ratio ob quam vna sit mouēs, quā alia, necesse est asserere, quod ab aliquo motore extrinseco moueātur, & propterea Aristoteles docuit moueri à generante, cui sicut tribuitur esse eorū, & virtus motiua, ita debet tribui motus. Quod si verū sit, facile intelligitur, ab alio moueri, sed quia difficile est tales motus naturales tribuere generanti, propterea titulus quęstionis id proponit disputandum, an à generante moueantur, vel à se. 55

Et prima opinio tenet non à generante, sed à se moueri, quare non esse

verum in his motibus, quod ab alio
56 moueantur. Ita tenent imprimis omnes illi, qui quæstione præcedenti te nuerunt contra Aristotelē non esse veram propositionem eius in motu viuentium, imo nec simpliciter verū esse, quod quidquid mouetur, ab alio moueatur, sed omnino falsum, & ex quo non potest vllo modo colligi, quod detur primus motor, à quo pro cedant omnes motus. Ita Scotus in 2. d.2. quæst.19. Greg. d.6. q.1. ar.3. May ronius d.14. q.6. Achi linus 3. lib. de Elementis q.2. Iandu. 8. lib. Physic. quæst.12. Alber Saxoniæ quæst.6. eiusdem lib. Nimphus, & Burid. cap. præsenti, Pererius lib.7. cap.16. Valles. controuer.11. & 42. ad Tyrones, & ex modernis non pauci. Probant primo, quia effectus in actu postulat causam in actu, præsertim efficientem, nam actualis influxus, per quem causa efficiens communicat suum esse effectui, actualem existentiam eius necessario postulat, sed illud quod lapidem genuit, vel graue aliud corpus potest esse iā extinctum, vel longe abesse ab illo; ergo in his casibus nō poterit esse causa efficiēs mot' deorsum, quo mouetur idem lapis, alioqui dū præcipitatur aliquis ab alto à suo parente præcipitaretur. Et hoc præsertim argumentū videtur concludere in corpore graui ab alio corpore leui genito, vt dū aer conuertitur in aquam, tunc enim non potest tribui motus deorsum aquæ à generante, quod est corpus leue nullam habens virtutem ad motum deorsum.

47 Secundo, quia non est minus naturale igni calefacere, quā sursum moueri, neque aquæ se reducere ad pristinam frigiditatē, quā moueri deorsum, nec minus naturalis est motus dilationis, & constrictionis cordis, atque etiam motus respirationis, quam motus deorsum lapidis; ergo si mot' naturalis grauium, & leuiū tribuitur generanti, eadem ratiōne hi omnes debent generanti tribui, quod patet esse falsum.

Tertio, quia motus grauium, & leuium non excedit virtutem propriæ formę substantialis, nec virtutem grauitatis, & leuitatis, & tam istæ, quam illa sunt principia actiua eorundem motuū; ergo eisdē corporibus tanquā principalibus causis efficientibus debent tribui, & non generanti, sicut tribuūtur cæteri motus quibuscūq; corporibus ratione suarum formarū substantialium, & potentiarum naturalium, à quibus tanquam à causis efficientibus procedunt.

Secunda opinio est aliorum, qui cum Aristotele cap.4. huius libri, lib. 5. cap.2. textu 18. lib.2. de cœlo, & mū do cap.2. textu 9. & lib. de Animaliū motu cap.3. tenent motum grauium, & leuium non esse his corporibus tribuendum, tanquam causis principalibus, & proximis eius, sed generāti. Ita D. Tho. in eisdē locis, & 1. p. q.2. ar.3. & q.18. art.2. vbi & Caiet. & 1. lib. cōtra gent. cap.9. vbi etiam Ferra. Alber. Mag. 8. lib. Phys. tracta. 2. cap.4. Aegid. quodlib.5. q.6 Capreo. in 2. d.6. q. vnica art.3. Sotus 8. li. Physico, q.1. Toletus q.2. & vterq; hoc loco, Conimb. quæst.1. huius cap. P. Suarius tomo 1. Meta. disp.18. sect.7. nu. 21. & videtur nobis tenenda.

Sed, vt eam explicemus, atque probemus, prius præsupponēda sunt quę dam fere apud omnes opinantes certa, primum, grauia, & leuia non moueri à cœlo tanquam à causa proxima, neq; etiā ab aliqua virtute loci naturalis per modū attractionis, quia nulla talis virtus potest esse in loco, quæ ad tā magnā distantiā operetur, vt in terra ad attrahēdū ad se lapidē 58
in

in concauo lunæ existentem, sed nec mouentur à locis contrariis, in quibus existūt per modum expulsionis, nec denique ab aere circunstante. Et ratio horum est, quia corpora ista naturali pondere suæ inclinationis mouentur, & quo grauiora, vel leuiora velocius; ergo præter hæc extrinseca agentia, aliud est designandum in eorum natura, à quo moueantur tanquam à propria, ac principali, & proxima causa, sed nec à remouētē prohibens, nisi per tanquam à causa per accidens, vt docuit Aristoteles, quia non habet per se influxum circa motum eorum. Vnde sequitur certū quoque esse, non sic à generante moueri, vt nullum habeant in se principiū intrinsecum actiuum sui motus, sed passiue tantum ad eos concurrāt, vt sine fundamento rationis asseruit Soto vbi supra cum Iauello, aduersus communem sententiam cæterorum omnium, qui siue à se, siue à generante moueātur, principium actiuum intrinsecum eis concedunt. Eiusmodi principium apud omnes, vt minimū est grauitas, & leuitas, quæ sunt naturales potentię actiuę ad tales motus, de quibus licet docuerit Aristoteles 2. lib. de gene. cap. 2. texto 8. non esse qualitates actiuas, non in ordine ad motum localē intellexit, sed ad producēdas alias qualitates similes, quas certum est nō posse producere, sicut possunt primæ qualitates, vt calor, & frigiditas. Ad motum vero effectiue concurrere euidens experientia docet, quia sine noua causa concurrente, per solam maiorem grauitatem, aut leuitatem velocius mouentur. Nec solum grauitas, & leuitas effectiua principia sunt motus sursum, & deorsum, sed formæ etiam substātiales eorundem corporum, vt omnes opinantes fatentur, præter duos citatos, qui solum tribuunt his corporibus principium intrinsecum passiuum suorum motuum, & actiuum nullum. Quod vero principium actiuum debeat esse forma substantialis, euidens est, supposito, quod actiua sint principia grauitas, & leuitas, nam istę virtutes, aut potentiæ sunt emanantes à natura eorundem corporum præcipue ratione formæ substantialis; ergo tanquam virtutes earum efficiunt motum, qui eadem ratione debet effectiue procedere à forma substantiali. An vero ab his principiis grauitatis, ac substantialis formæ procedat tāquam a præcipua, & proxima causa, & ideo eisdem grauibus tribuatur, vel solum vt instrumento generantis, à quo tanquam à principali causa procedat, in hoc posita est difficultas quæstionis.

59 Pro cuius solutione notandum est discrimen inter corpora viuentia, & non viuentia ab omnibus admissum, quod perfectio naturalis illorū consistit in motu, quod à Deo verum est, at necessarium, vt cum primum ab omni motu vitali cessant, tunc primū vitā amisisse censeantur, horum vero, non nisi in quiete, hoc est in permanentia in suis locis naturalibus, in quibus conseruantur, non enim mouentur, nisi dum extra locū naturalē violenter detinentur, & cum primū consecūtur locū naturalem, cessant omnino à motu. Vnde sequitur naturam non generare viuētia in sua perfectione, sed nimis imperfecta, & ea relinquit, vt se perficiant per continuos motus, ad quos efficiendos naturales, ac vitales virtutes eis tribuit, quas e non sunt nata habere, vel accipere ex vi suæ generationis omnem perfectionē naturæ proprię debitā, sed per proprias operationes, & mox postquā genita sunt eam acquirere. Sed

Sed non viuentia, cum sint infimi ordinis, non possunt se perficere, sed suam perfectionem à generante accipere debent, & ideo non debent imperfecta generari, sed nata sunt omnem perfectionem debitam suæ naturæ accipere à generante exvi suæ generationis; & cum pertineat ad perfectionem eorum consistentia in suis locis naturalibus, in quibus conseruãtur, sicut accidentia alia, quibus ornata generari debent, natura eorum postulat, vt in eis generentur: & cum ad generãtem pertineat tribuere rei à se genitæ omnem perfectionem debitam suæ naturæ ex vi generationis, sequitur ad generantem corpus graue pertinere illud in suo loco naturali generare, vel si cõtingat, quod extra illum generetur ratione alicuius impedimenti, ad eum reducere,
61 per se, vel per suam virtutem ei collatam, ita vt per eam posset consequi proprium locum, si aliquando extrahatur ab eo per violentiam: itaq. sicut generanti cuicunq. tribuitur, nõ solum esse rei genitæ sed proprietates ipsum esse consequentes, & omnes potentiæ naturales, omniaq. accidentia, atq. ornatus omnes sibi debiti, exvi suæ generationis, & in instãti in quo generatur, quia hæc omnia sunt quasi corrolarium essentiæ, ita generanti rem grauem, non solum attribuitur esse eius, sed proprietates, atq. potentiæ naturales illud cõsequentes & cætera accidentia, quæ pertinent ad ornatum, & conseruationem eius, quia hæc omnia debita sunt ei ex vi suæ generationis in eodem instanti: in quo generatur præterea quem admodum, si contingat aliquam proprietatem, aliquam potentiam, aliquod accidens, vel ornatum rei genitæ ei debitũ ex vi suæ generationis impediri, ne illi tribuatur per generationem, vel postquam ei collatum fuit per violentiã auferri ab eo, & illud postea consequi rem genitam consecutione naturali sublato impedimento, consecutio eius 62
tribuitur eidem generanti, & merito, quia illud conferre ex vi generationis pertinebat per se ad ipsum, & per accidens contigit, quod illud statim non contulerit, eodem modo si contingat graue corpus ratione alicuius impedimenti generari extra locum naturalem, vel postquam in eo genitum est extrahi per violentiam ab eo, eidem generanti tribui debet consecutio eiusdem loci naturalis quæ est naturalis motus sublato impedimento, quia quasi per emanationem, vel consecutionem naturalem procedit ab eodem corpore graui. Et quia generans non semper poterat corpori genito adesse, suam virtutem ei tribuit per generationem, per quam posset illud in locum naturalem sibi debitum ex vi generationis, & in instanti, in quo fuit genitum restituere. Quod hoc exemplo ostendere possumus, ad hominem generantem alium pertinet tribuere illi esse, passiones, & accidentia, atque ornatum ei debitum ex vi suæ generationis, si vero propter aliquod impedimentum non sequeretur proprietas, vel potentia aliqua, vel accidens sibi debitum ex vi suæ generationis, & in instanti in quo generatur, & postea sublato impedimento eam per quandam naturalem sequelam, vel motum acquireret, non est dubium, quin eidem generanti deberet tribui accidens illud, & consecutio eius, quæ 63
esset motus, vel mutatio, aut actio ita ergo generanti tribuitur, cõstitutio grauis in suo loco naturali, etsi impediatur in instanti generationis, vel

postquam in eo fuit genitum extrahatur ab illo, ex consequenti tribuitur restitutio eius, quæ quasi per naturalem sequellam fit, & hæc restitutio est motus naturalis, ideo generanti, & non rei graui tribui debet, & quamuis ad talem restitutionem cõcurrant effectiue forma substantialis, & grauitas, non tribuitur eis motus, quia non concurrunt ad eum, quemadmodũ concurrũt virtutes aliæ aliorum corporum ad motus proprios, vel actiones, sed tanquã virtutes generantis in hunc finem ab eo tributis per generationem, vt id loco eius facerent, quod per se facere per generationẽ ad ipsum pertinebat, & hoc est pulchrum fundamentum, cui innititur sententia Aristotelis, licet non euidens, satis tamen probabile.

64 Et ex quo non est difficile argumentum modernorum soluere, nam ad primum distinguenda est maior, quia duobus modis contingit causam agere, per se, vel per suam virtutem, & vt per se operetur, necessario debet existere, sed per suam virtutem actu existentem, & operantem operari potest etiam, si actu non existat, & ita licet generans aliquando non existat, sed extinctum sit, potest operari per grauitatem, vel leuitatem, quæ est virtus eius, quam graui dedit per generationem, vt per eam posset ei restituere locũ naturalem sibi debitum ex vi suæ generationis in eodem instanti, in quo genitum fuit, & ab eodem generante tribuendum per se, & ex proprio officio. Exemplum habemus in semine, quæ est virtus animalis, vel plantæ, per quam operatur, etiam si extinctum iam sit, vt est manifestum.

Quod vero corpus graue, fiat ex leui, nihil refert, quia non generatur ab eo, sed ab alio corpore graui formaliter, vel eminenter, vt à sole, & hoc sufficit, vt ei tribuatur grauitas, per quam generans illud moueat deorsum. Nec dicetur filius præcipitari à patre, dum ab alto cadit, quia præcipitatio dicit motum violentum per impulsum, generans vero non impellit graue descendens, quamuis ei attribuatur motus, tanquam causæ efficiẽti naturali per grauitatem.

Secundum argumentum imprimis afferebat calefactionem ignis, quam dicit tribuendam esse generãti, si tribuitur motus sursum eiusdẽ ignis. Sed neganda est paritas rationis, quia esse in loco naturali, quod consequitur per motum, debitum est ei ex vi generationis: & in primo instanti, in quo generatur, tanquam perfectio propria, & propterea attribuitur generanti, quotiescunque eã consequitur, calefacere vero non pertinet ad perfectionem propriam, sed alterius, ad quod transit, ideo non est debitum igni ex vi generationis, nec generanti tribuitur. Secundo adducit reductionem aquæ in pristinam frigiditatem, quam dicimus ex opposito generanti esse tribuendam, quia frigidas est perfectio debita aquæ ex vi generationis, & instanti, in quo generatur, quare sicut pertinet per se ad ipsum eam tribuere aquæ, ita pertinet eam ei restituere per motum procedentem à forma eius, tãquam ab instrumento generãtis, sicut tribueretur risibilitas generãti, quæ naturaliter sequeretur post generationem sublato impedimento, ratione cuius non emanaret ab essentia in instanti generationis, nam motus grauis, per quem cõsequitur locum naturalẽ, modũ habet natu-

66 naturalis emanationis. Adducebat vltimo arg. motus illos vitales dilatationis,& constructionis cordis, atq. etiam respirationis, quos licet aliqui tribuant generāti, non possunt apud Aristotelem generanti tribui, quia expresse negat viuentia, vt talia moueri à generāte, neç talis motus nati sunt conuenire viuenti in instāti generationis, quamuis conueniāt immediatè post, ideo non possunt aliquo titulo generanti tribui. Sed ipsimet, viuenti, in quibus nō est necesse moueri ab alio ad veritatem Aristotelicæ propositiones, cum non sint motus corporis, nec completi, de quibus solis loquitur, sed motus incompleti partium.

Ad tertiū concedendum est antecedens, quod motus grauium, & leuium non excedit virtutem formæ substantialis, & grauitatis, aut leuitatis, sed neganda est consequentia, quod eis sit tribuēdus, nam cum esse in loco naturali, quod consecuntur per motum, sit perfectio eis debita ex vi generationis in instanti, in quo generantur, generanti potius tribui debet, ad cuius officium pertinet eā tribuere genito; quare forma, & grauitas solum concurrunt ad motum, tanquā virtutes, aut instrumēta eiusdem generantis, non quidem instrumentaliter ex parte effectus secundum substantiam considerati, sed ex parte modi, hoc est, vt debiti ex vi generationis, nam sub hac cōsideratione loco generātis concurrūt, ad quē pertinet, & cuius aliquid sunt. Exemplum esse possunt proprię passiones, quæ nō excedunt virtutem essentiæ, a qua emanant, & quę efficienter concurrit ad emanationem earum, nihilominus hæç tribueretur generanti, etiam si postquam impeditæ fuissent, sequerentur sublato impedimēto, & essentia solum concurreret, tanquam virtus generantis, & ideo per modū instrumenti, sicut modo concurrit, dum ab ea emanēt. Et ratio huius est eadem, quia debitæ sunt rei genitæ ex vi generationis, & in eodem instā ti, in quo generatur.

CAPVT QVINTVM.

TEXT. ARIST.

Hoc autem dupliciter, aut enim non per seipsum mouens, sed per alterum, &c.

Breuis expositio tex.

Intentum huius capitis est probare, quod detur primus motor per se immobilis, à quo moueātur cætera. Diuiditur caput in duas partes, in prima ponit duas diuisiones, in secunda probat propositionē intentam. 67

Prima diuisio est, mouentiū, quædam mouent ab alio mota, alia vero mouent, non mota ab alio, sed mota per se, vel à se, vt baculus mouet lapidem motus à manu: manus vero mouet baculum non mota ab alio, sed per se, hoc est, propria virtute motiua. Secunda diuisio est subdiuisio mouentium per se, nam quædam mouent per plura media, alia per vnum tantum, & vtroq. modo cōtingit mouere hominem, nam vel mouet lapidem per manum, vel per manum, & etiam per baculum. Hæc est autem differentia inter primum mouens, & intermedia, vt inter hominem, ex vna parte, & manum, atque etiam baculum ex altera, quod licet omnia per se moueant, sed primum mouet per se primo, quia ita,

à se mouet, vt non ab alio moueatur, & ideo nec in mouendo dependet ab alio, quare perfectius mouet, &ex hoc dicitur primũ mouens, nam inter media omnia vsq. ad vltimum, & mota mouent, & dependenter ab alio mouent, & ideo imperfectius mouere dicuntur, & iure vocãtur inter media.

His suppositis propositio, quam probare intendit est, quod detur primus motor per se immobilis, quam probat hac ratione, quidquid mouetur debet moueri ab alio; ergo vel illud, àquo mouetur, etiam mouetur, vel non, sed immobilis est, & si hoc secundum dicatur, intentum habebitur, quia illud erit primum mouens immobile, si vero moueatur, vel à se mouetur, vel ab alio, nõ ab alio, quia de illo erit eadem quæstio, an moueatur ab alio, & sic dabitur processus in infinitum in mouentibus per se, ex
68 quo impossibilis efficietur motus, quia erunt infinita mouentia absque primo, & vltimo, & ideo nunquam poterit virtus horum peruenire ad alios, neque conuerso, quare nec poterunt efficere motum: & cum experientia constet motum dari, falsum erit, quod in infinitum sit procedendum; necesse est ergo peruenire ad aliquod ita mouens, quod nõ moueatur per se ab alio, sed vel à se, vel prorsus sit immobile, & hoc erit primum mouens, vel primus motor simpliciter, à quo moueantur cætera, ipse vero non moueatur ab alio. Sed probat deinde, quod non moueatur à se, nam in mouentibus corporeis, (de quibus huiusque tantum loquitur) nihil potest moueri à se primo, vt superius probatum est, sed si à se mouetur, debet distingui in partem per se mouentem, & per se motam; ergo si primum mouens à se moueatur, ratione alicuius partis primo mouentis cæteras moueri debet, vel ergo illa pars mouetur per se ab alia, ita vt non possit non moueri ab ea, vel mouetur à se, hoc repugnat, quia dabitur processus in infinitum in mouentibus partialibus, atque etiam, quod per se moueatur ab alia parte; ergo erit primũ mouens partiale, ac per se immobile, & ideo primum mouens erit per se immobile, à se, & ab alio. Probatur minor, quod illa pars nõ moueatur per se ab alia, quia impossibile est, quod mouens aliud eodem genere motus moueatur per se ab eo, alioqui quod calefacit aliud, per se calefiet ab eo, & qui docet aliquem, per se ab eo docebitur, quod absurdum est.

CAPVT SEXTVM.

TEXT. ARIST.

Quonam autem oportet motum semper esse, &c.

Breuis expositio text.

PROBAVIT Aristoteles cap. 69
præcedẽte, quod detur primus motor per se immobilis ab alio extrinseco motore, atque à se, sed vt probaretur prorsus immobilis, restabat probandum, quod neque ab alio, neque à se per accidens moueri possit, & hoc intendit probare cap. præsenti, quod in quatuor partes diuiditur. In prima, probat primum motorem esse perpetuum. In secunda, quod sit vnus, & non plures. In tertia, quod sit prorsus immobilis. Ita vt neque per se, neque per accidens moueatur. Et in vltima ꝙ detur vnus aliquis motus primus perpetuus ali-

cuius primi corporis ab eo moti.

Probat igitur primo, quod primus motor sit perpetuus, ex perpetuitate generationum, & corruptionum hoc modo. Res naturales ita se habent, vt quędam generentur modo, & alio tempore corrumpantur, & ita aliquā do sint, & aliquando non, tota tamē generationum, & corruptionum series perpetua est, quia nec generatio nes inceperunt aliquando, nec finē habebunt; ergo datur aliqua causa huius perpetuitatis, quæ nec potest esse vnum aliquod corpus ex his, quę generantur, & corrumpuntur, neque omnia simul; ergo aliud debet dari, nec generationi, nec corruptioni sub ditum, quod sit eius causa, & hoc erit perpetuum, & primum, vocabiturq. primus motor perpetuus. Minorē sic probat, quia, quod non est, nō potest esse causa generationis aliorum, post interitum eius succedentium, sed de quolibet verū est, quod aliquādo nō sit; ergo nō potest esse causa generationum, & corruptionū succedentiū, sed neq. omnia simul. Primo, quia infinita sunt, & repugnat aliquid depē dere ab infinitis causis. Secūdo, quia licet, ea, quæ modo sunt, possint disponere res præsentes ad futuras generationes, non tamen possunt esse causam efficientem earum, dum iam non sint, sicut guttæ, quæ modo cadunt supra lapidem possunt dispone re ad extrahendam aliquam partem, non tamen possunt eam extrahere, quia dum extrahenda est, iam ipsæ non sunt.

70 In secunda parte probat, quod hoc principium perpetuum sit vnum, & non plura. Primo, quia cum optimè sint disposita, & ordinata ea, quæ sūt secundum naturā, meliorem semper dispositionem habere eēsendum est, sed melius disponuntur per vnum, quam per multa (si vtrunq. sit possibile) cum præstet vnum multis, sicut melius disponuntur per finita, quam per infinita principia; ergo cum cōstet possibile esse, quod detur vnicū principium, vnicum etiā esse censen dum est. Secun. quia natura nihil fru stra facit, sed frustra fiunt per multa, quæ per vnum fieri possunt; ergo vnum tantum ponendum est. Quod tā dem probat ex vnitate, & perpetuita te motus in cōmuni accepti hoc mo do, motus fuit semper, vt in principio huius libri probatum est, sed mo tus nō dicitur semper esse, nisi sit cō tinuus, quia si semel interrumpuntur plures, nec aliquis eorum dicitur sem per esse, nec omnes simul; ergo neces se est motum esse vnum, & continuū, qui semper fuerit, & perpetuus sit, quia continuum, & vnum conuertun tur, sed non potest esse motus vnus, nisi ab vno motore, nam à multis mo toribus adæquatis, & proximis, non vnus, sed multi motus procedunt; er go primus motor, vnus, & perpetuus erit.

In 3. parte prob. hoc vnum principium omnino esse immobile, ita, vt neq. per se, neq per accidens moueri possit, & quod non sit per se mobilis à se, vel ab alio probatū est. Prob. igi tur, ꝙ nec per accidēs hoc modo, mo ueri per accidens est moueri ad motum alterius, cui coniungitur, vt ani ma mouetur ad motū corporis, quod ipsa per se mouet, sed quod ita mo uetur, nō potest efficere motum perpetuum. Prob. quia illud, quod per se mouet, & ad cuius motū mouetur, vt est totū animal, suo motu mutat dispositionē partium, & ideo nō potest moueri motu continuo ab eadem anima, quia motus continuus postulat continuam dispositionem eiusdem rationis immobili, sed primus motor

efficit motum cõtinuum, & vnum in hoc mundo; ergo non potest moueri per accidens, ad motum eius, quod per se mouet.

71 Probant tandem in vltima parte, quod detur vnus motus perpetuus vnius corporis moti à primo motore hac ratione, motus desinit esse perpetuus, quia motor, à quo procedit, mouetur saltem per accidens, vt de motu animalis ab anima probatũ est, sed primus motor, à quo procedunt cæteri motus, nõ mouetur per se, nec per accidẽs, & est vnus; ergo motus, quem efficit erit vnus, atque perpetuus, datur ergo vnus motus vnius corporis perpetuus. In hoc autẽ modo probandi, quod detur vnus motus perpetuus, quia datur vnus motor immobilis, atque perpetuus, non committit Aristo. circulum vitiosum, vt benè adnotat D. Tho. licet prius probauerit ex perpetuitate, & vnitate motus vnitatẽ, & perpetuitatem primi motoris, quia hàc probauit ex motu rerum in communi accepto, vel à toto (vt aiunt) genere, modo vero de motu particulari vnius determinati corporis probat, quod sit vnus, & perpetuus ex vnitate, & perpetuitate primi motoris.

CAPVT DECIMVM.

TEXTVS ARIST.

Quod autẽ hoc necesse est impartibile esse, & nullam habere magnitudinem, &c.

Breuis expositio tex.

72 IN vltimo capite huius libri cõcludit Arist. omnia, quæ pertinent ad primũ motorem probans de eo, quod sit infinitæ virtutis, atque etiam indiuisibilis, & incorporeus carens magnitudine, & ideo, ne nos filum disputationis nostrę de proprietatibus, seu attributis primi motoris interrumpamus, sed sub vno tractatu possimus omnia comprehendere, simulque examinare, an sufficienter fuerint probata ab Arist. cogimur explicationem vltimi capitis statim post sextũ subiicere. In quo duo intendit Arist. probare de primo motore, nempè quod sit infinitæ virtutis, & incorporeus. Sed caput in tres partes diuiditur. In prima probat primum. In 2. proponit, & soluit dub. de motu proiectorum. Et in 3. probat primũ motorem esse incorporeum.

Asserit ergo primo, quod ille idẽ primus motor, de quo probauit esse immobilem, perpetuum, & vnum, habet virtutem infinitam, & ideo simpliciter est infinitus, ꝙ probat hac ratione. Motus est perpetuus, nõ solum in cõmuni, ita vt semper sit, sed ita, vt detur vnus aliquis motus, qui semper fuerit, & ex cõsequenti, quod sit continuus, & vnus factus à primo motore, vt superius probatum est; ergo primus motor mouet sẽper, sine principio, & fine, & ex consequenti mouet tempore infinito incessanter, sed motor virtutis finitæ non potest mouere corpus motu continuo per tempus infinitum; ergo primus motor id præstans non habebit virtutem limitatam, sed infinitam. Minorem probat, quia quælibet virtus infinita nõ potest mouere, nisi finitam magnitudinem, & finito tempore: cum eadẽ sit seruanda proportio inter motum, magnitudinem, & tempus; ergo virtus, quæ mouet tempore infinito, infinita debet esse.

In 2. p. proponit dub. de motu proiectorum, à quo nam motore fiat, vt 73
dum lapidem sursum proiicimus, à quo nam moueatur. Et respondet nõ mo-

moueri per quandam antiparistasim, vel repercussionẽ partium aeris, quã quidam hoc modo fieri existimabãt, vt partes anteriores aeris, quas lapis diuidit,& à se depellit, iterum coniungantur à tergo ad replendum locum ab eodem lapide dimissum, & per hanc coniunctionem repercutiũt eundem lapidem, & à se pellunt, & sic depulsus lapis prosequitur suum motũ, & ita mutua hæc percusio partium aeris à lapide,& lapidis ab eisdem est causa motus eius. Hanc enim causam, vt insufficientem reiicit Arist. quia quemadmodum istæ partes simul mouentur à lapide per diuisionem,& simul eum mouent per coniũctionẽ,ita simul cessant à motu, quẽ constat lapidem prosequi; ergo non possunt esse causa continuæ prosecutionis, sed alia designari debet. Et hanc docet esse proiectorem quidem primam,atq. remotam, qui sicut manu mouet lapidem,ita mouet partem aeris manui cõtiguam,& rursus hæc pars aeris mouet aliam sibi cõtiguã, & hæc aliam, quousque perueniatur ad partem aeris tangentem lapidem, à qua proximè mouetur. Et qua elanguescente,elãguescit motus lapidis, & tandẽ extinguitur. Et ex solutione huius dubij cõstare ait primo, motũ proiecti corporis non esse perpetuũ, quia nõ procedit ab vno motore,sed à multis. Secundo constat, quod cum primus motus sit vnus, atque perpetuus,necesse sit primũ motorem esse vnũ,quia à multis motoribus non potest vnus motus cõtinuus procedere.

Asserit tandem in vltima parte capitis,quod primus motor non solum
74 sit virtutis infinitæ,sed etiam careat magnitudine,& impartibilis,seu indiuisibilis sit,vel incorporeus. Quod probat hac ratione,primus motor habet virtutem infinitã, sed virtus infinita non potest esse in magnitudine; ergo caret magnitudine,& impartibilis,atq. incorporeus est. Minorem sic probat, si virtus infinita sit in magnitudine, aut in corpore, vel est in magnitudine, aut corpore finito, vel infinito, infinitum dari repugnat, vt sæpè probatum est; ergo erit in corpore finitæ magnitudinis, sed repugnat infinitam virtutem esse in magnitudine finita; ergo repugnat primum motorem habere magnitudinẽ. Probat minorem, quia, si virtus infinita esset in magnitudine finita, moueret eam in non tempore, vel in instanti, quod repugnat, quia motus nõ potest fieri in instanti, vt probauit in 6. lib. Sed consequentiam sic probat, virtus finita mouet magnitudinem finitã motu finitæ velocitatis, & ideo in tempore aliquo finito, & si sit maior, mouebit eãdem magnitudinem motu velociori, & propterea in minori tempore; ergo si sit infinita, mouebit eandem motu infinitæ velocitatis, & tempore in infinitum minori, sed tempus in infinitum minus nõ datur, sed potius vocatur non tẽpus, vel instans; ergo mouebit eam in nõ tempore, vel in instanti.

TRACTATVS I. de proprietatibus, seu attributis primi motoris.

IN his tribus cap. 5. 6. & 10. præcipuè agit Arist. de existẽtia, & proprietatibus primi motoris, quæ etiã 75
solent appellari à Theologis attributa Dei, quia ei attribuitur, quod sit perpetuus, vnus, infinitus, atq. incorporeus: & hæc quidem essentialia sunt Deo, quem hoc loco intelligit Aristot. nomine primi motoris, sed, quia nostro modo intelligẽdi, primo

Intelligimus diuinam essentiam, per quam Deus est, deinde has perfectiones, quas ei, vt iam cōstituto per essentiam conuenire censemus, ad similitudinem proprietatū, quas post essentiam in creaturis solemus intelligere; ideo eas vocamus proprietates, seu attributa Dei, aut primi motoris. Consequenter vero egit cap. 10. de motu proiectorū violento, ex quo arg. deduxit ad probandum primum motorem esse vnum. Duplicem ergo tractatum instituimus circa tria hæc capita, primū de proprietatibus, vel attributis primi motoris, in quo circa singulas examinabimus, an sufficiter sint probatæ de ipso ab Arist. Secundus tract. erit de principio, & causa motus proiectorum, qui vocari solet impulsus.

An probauerit euidenter Arist. dari primum motorem.

HOc est primum pertinens ad existentiam, primi motoris, seu ad quæst. an sit, quod asseruit, & probauit de eo Arist. & quia fundamētum est cæterarum proprietatum, vel attributorum, primo disputandum est de illo, an probauerit euidēti ratione dari primum motorem.

Et 1. opi. modernorum asserit A-
76 rist. non probasse euidēti ratione dari primum motorem, sed nec ratione satis probabili, & citant pro se Scotum in 1.d.2.q.2.art.1.cōc.1. qui nihil tale asserit, vt inferius ostendam. Prob. hæc sent. 1. quia ratio Aristot. innititur illi principio, quidquid mouetur, ab alio mouetur, quod non probauit verum esse in motu grauium, & leuium, nisi rationibus, valde infirmis, & quæ à pluribus non recipiūtur tenentibus oppositum, quod à se potius, & non ab alio moueantur, & licet contenderit eam probare in viuentibus, falsum quoddam principiū assumpsit, nempè id, quod à se mouetur distinguendū esse in partem per se mouentem, & per se motam, quod non probauit, nec verum esse potest: cum nullum sequatur inconueniens ex eo, quod idem moueatur à se primo, & diuersa ratione sit mouens, & motum absque tali distinctione partium, quare ratio eius parum momenti habet. Secundo, quia etiam si hoc principium euidens esset: aliud præsupponit non necessarium, quod in causis essentialiter subordinatis necesse sit dari primā, & vltimam, quid enim prohibet in his causis non dari vltimam, sicut nec datur in numeris per se ordinatis, nec in diuisionibus continui ordinatè faciendis, benè ergo poterit procedere effectus ab infinitis causis subordinatis, in quibus nulla detur prima, quare non bene prob. ex his principiis dari primū motorē, à quo moueantur cæteræ causę.

Secunda opinio communis est in schola, quod Aristoteles demonstra-
tione à posteriori ex motu probaue- 77
rit euidēter dari primum motorem, ita D.Tho. 1. lib. contra gentes, cap. 13. Durand. in 1. d. 3. quæst. 1. nu. 7. & fere omnes alij scholastici in eadem dist. Scotus etiam vbisupra expresse approbat rationē Aristotelis, & nullus locus in tota eius doctrina reperietur, in quo eam reiiciat, vel infirmam esse asserat, & ita nobis tenendum est. Vt autem efficacitas demonstrationis eius intelligatur notandum est. Duobus illis principiis inniti nempe. *Quidquid mouetur, ab alio mouetur, & in causis per se ordinatis non esse procedendum in infinitum, sed deueniendum esse necessario ad primam.* Primum autem duabus viis probatum est ab Aristotele, priori quidem ex dependentia mouentium particularium ab vni-

vniuersalibus, quibus essentialiter subordinantur secundũ ordinem naturalem, quo partes vniuersi inter se ordinari notum est, atque etiam ex dependentia essentiali omnium causarum à prima, quæ sicut non habent esse, à se, sed receptum ac dependens ab alio, ita non habent virtutem mouendi, neque actualem motum à se, sed ab alio. Hanc viam non expressit Aristoteles in hoc libro, sed tan-
78 quam per se notam, atque euidentem præsupposuit: expressit vero primo lib. Metheor. cap. secun. his verbis, *est autem ex necessitate continuus, quodammodo iste superioribus lationibus, vt omnis ipsius virtus inde gubernetur: vnde enim motus principium omnibus in est, illam causam putandum primam.* Posterior via id probandi est ex dependentia particularium mouentium inter se se, moduque, quem particulares ipsæ causæ seruant in mouendo, & agẽdo, qua vsus est Aristoteles hoc loco, non tanquam certa, aut euidenti ad conuincendum, sed tãquam probabili, ac tanquam via, per quam quasi manuducatur intellectus, ex his quæ apud nos sunt ad percipienda illa, quæ in causis superioribus, & magis à sensibus remotis reperiuntur, quasi hoc modo arguere velit. In causis particularibus physicorum motuum, quæ apud nos, imo in nobis ipsis sũt, aliquo modo reperimus, quod quælibet moueat cum dependẽtia ab alia totali, aut salem partiali, vsque ad primum in eo ordine; ergo eodem modo contingere existimandũ est in ordine mouentium totalium, & completorum, vt particularia ab vniuersalibus moueantur, & hæc etiã ab aliis, vsque ad primum.

Secundum autem principiũ euidẽ-
79 ter ostẽdi potest ex duobus, ex primo quidem, quia si in causis per se subordinatis admittatur processus in infinitum, euidenter sequitur dari causas physicas actu infinitas, & ideo infinitum actu in rebus completis, quod falsum ostendimus supra probantes, nec dari infinitum actu, nec dari posse per virtutem naturalem causarum. Probatur consequentia, ex differẽtia causarum, per se, & per accidẽs subordinatarum, nam in causis per se subordinatis sic dependent inferiores à superioribus, vt nõ possint operari, nisi per actualem influxum moueantur ab eis, vt ignis non potest calefacere, nisi cœlestes influẽtiæ actu concurrant cum eo. In causis vero accidentaliter subordinatis non datur actualis, aut necessaria dependentia posteriorum à prioribus, vt pater, non necessario dependet in generatione filij à proprio parente, vel auo, aut pro auo, sed sine vllo influxu actuali eorũ operatur, & solũ dicuntur causæ, quia generans accepit esse, & virtutem operandi ab eis. Ex qua differentia sequuntur duæ aliæ, prima, quod causæ omnes per se ordinatæ requirunt necessario actua-
lem existẽtiam, quia repugnat actua 80
lem influxum præstare sine illa, causæ vero accidentaliter subordinatæ non postulant actualem existentiam, sicut nec habent actualẽ concursum. Vnde sequitur secunda differentia, quod in causis per se subordinatis dari non potest processus in infinitum, nisi dentur infinita entia completa actu, in subordinatis vero accidentaliter non est id necessarium, quia licet dentur infinitæ: cum non sit necessariũ actu existere, nec est necessarium dari actu infinita.

Et ecce probata consequẽtia, quod in causis per se subordinatis, nõ possit procedi in infinitum, sed necesse sit dari primam, & vltimam. Quod

non solum est necessarium, quia dare tur actu infinitũ, nam hoc, quasi materiale incõueniens videtur, propter quod omnes concedunt euidens esse principium Arist. non tamen propter ipsam subordinationem essentialem, aut formalem, ex qua negãt quidam euidenter probari, quod non possit admitti pcessus infinitus in eis. Ideo probandum est, ex vi solius subordinationis per se implicare contradictionem, quod in infinitum procedatur, nam hoc præcipue intẽdit Arist. vt asserit expresse, textu 34. huius libri his verbis. *Impossibile est enim in infinitum abire mouens, & ipsum, quod mouetur ab alio, infinitorum enim non est aliquid primum.* Ex quibus duas rationes euidẽtes colligo, primã, quia effectus ab omnibus causis per se ordinatis actu concurrentibus dependet, & præcipue ab immediata, quæ cum sit deter-
81 minata, singularis, & vltima, iam necesse est in his causis dari vltimam, quare ex hac parte repugnat esse infinitas, sed quod necessarium sit dari primã, sic probo, nam vel omnes istę causæ concurrentes ad eundem effectum operantur dependẽter ab alio, vel in tota serie earum datur aliqua non dependens ab altera in sua operatione, & si talis detur, hæc erit prima, à qua dependeant cæteræ, si vero nõ datur; ergo tota series earum operatur cum dependẽtia. Probatur consequentia, quia omnes & singulæ dependenter operantur, & tota ipsa series non est aliud ab eisdem; quare necesse est extra totam seriem dari aliam, à qua dependeant omnes, & cum hæc extra seriem causarum dependentium sit, non erit dependens, sed independens, & ex consequenti prima, à qua dependent omnes. Secũdo, quia subordinatio per se causarũ postulat per se, vt concursus superiorum deriuetur ad inferiores, vsq. ad vltimam attingẽtem immediatè effectum, sed non potest deriuari vsque ad illã, nisi per intermedias, per has ergo deriuari debet, vt his mediis participetur ab ea, & effectu, si autẽ sint infinitæ, & non detur prima, repugnat talis deriuatio concursus; ergo ex vi subordinationis per se, necesse est dari primam. Probatur minor, quia infinitum non est pertransibile; ergo si infinitæ sunt tales cau- 82
sæ, repugnat concursum superiorum peruenire ad vltimam, imo etiam ad intermedias, à quibus per vniuersaliores deriuari debet; quare si agere debent, necesse est esse finitas, & dari primam, à qua per finitas quoque intermedias deriuetur concursus vsq. ad vltimam, à qua immediatè procedit effectus.

Et ecce probatũ euidenter vtrunque principium assumptum ab Arist. ad probandum dari primum motorem, cuius demonstratio sic formanda est. Euidens est dari motum in rerum naturam, & quod per eum mouetur non habere virtutem motiuã, nec motum ipsum à se, sed ab alio, sicut euidens est non habere esse à se, sed participatum ab alio, cum sit finitum, & limitatum, illud ergo à quo mouetur, vel mouetur, vel non, si nõ mouetur, erit primũ, à quo procedit motus, si mouetur, vel à se, vel ab alio, & si à se, erit etiã primum, à quo moueantur cætera, si vero mouetur ab alio, cum non sit procedendum in infinitũ in causis per se ordinatis, dabitur necessario prima, à qua mouẽatur oẽs, & hæc erit primus motor.

Et ex his constat soluta esse argu. modernorum: cum probatum sit euidenter vtrunque principium assumptum ab Arist. & explicatum rationem in his capitibus adductam probabi-

babilem tantum esse, & pro tali esse adductam ab eo, vt potior nobis fieret euidens ratio, quam hoc loco præsupponebat, & alibi expressè attulit.

De immobilitate primis motoris an fuerit euidenter probata ab Arist.

83 HAec est prima proprietas, vel primum attributũ, quod de primo motore probauit Arist. circa quã est prima opinio Scoti, non in 4. vt refertur à multis, sed in 1. d. 8. q. 5. asserentis rationes Aristo. non conuincere omnimodam immobilitatẽ primi motoris, nisi aliquid eis addatur, quid vero addendum eis sit, explicant Conimbr. 8. lib. physic. cap. 6. q. 1. art. 3. asserentes complẽdas esse ex. 12. lib. Meta. cap. 7. vbi Arist. supponens rationes huius loci, & vniuersaliter sumens mutationem, non pro sola physica, sed pro quacũque alia, demõstratiua ratione probat primũ motorem esse immutabilem hoc modo. Primus motor mouet per intellectum & voluntatem; ergo agit propter finem à se cognitum, & amatũ, vel ergo agit propter finem distinctum à se, vel propter se tantum, si hoc secundum dicatur, euidenter sequitur esse prorsus immobilem, quia non allicietur ab alio ad mouẽdum, si vero propter alterum finẽ mouet, eadem erit quæstio de illo, an à se, vel ab alio moueatur, & cũ nõ detur processus in infinitum, sistẽdum erit in aliquo primo omnino immutabili. Probari potest hæc sententia Scoti, quia Arist. hoc loco, solum probauit euidenter primum motorem non moueri per se ab alio, quod vero nõ moueatur à se, ratione alicuius parpartis, sicut mouentur viuentia, vel non moueatur per accidens, sicut mouetur anima in corpore, solum probauit quibusdam coniecturis satis infirmis, vt in nostra expositione textus facile intelligi potest, sed nisi hoc euidenter probetur, non censetur probatum esse omnino immobilem; ergo concluditur nõ probasse omnimodam immobilitatem eius. Secundo, quia licet daremus euidenter probasse, quod sit immobilis motu physico, non tamen esse omnino immutabilem, quia prpter motum physicum dantur aliæ mutationes spirituales, quales sunt operationes intellectus, & voluntatis, per quas realiter mutatur intelligẽs, & volens: cum aliter se habeat, nũc, & prius per receptionem horum actuum in se, tanquam in subiecto, necesse ergo fuit probare, quod nec per has mutationes possit mutari, vt probatum censeatur omnino immutabilem esse.

Hæc tamen sententia non omnino probanda est, quia id quod Scotus 84 asserit, confusum quid est; cũ solũ dicat insufficientes esse rationes Arist. & aliquid eis deesse, nec probãs insufficientiam earum, nec explicans, quid eis addendum sit. Quod verò addendum esse eis asserunt Conimb. non videtur mihi sufficiens, nam illa ratio, quam se ex Aristot. deducere aiunt, non probat non mutari per intellectiones, & volitiones, quia licet probetur nõ moueri ab alio fine, sed propter se tantum operari, non probatur, quod per proprios actus intellectus, & voluntatis propter se elicitos, & in se receptos non mutetur.

Nostra igitur sententia duo asserit, primum est, Arist. solum hoc loco voluisse probare de primo motore, quod sit immobilis motu physico, de quo solum agebat, nõ aliis mutationibus spiritualibus ad physicum non pertinẽtibus, sed ad Metaphysicum.

Asse-

Asserit secundo omnimodam immobilitatem non posse probari euidenter ex his solum, quæ Aristoteles attulit pro ea probanda, nisi eis adiungantur alia, quæ attulit cap. vltimo, huius lib. ad proband. esse infinitum, ostenso autē, quod infinitus est, vt ostendisse videbimus, euidenter probari potest ex motu physico ꝙ sit prorsus immobilis. Sic autem demōstratio formanda est. Euidens est primum motorem non moueri ab alio, vt probauit Aristoteles, sed cætera omnia ab eo; ergo euidens est, non ab alio, sed à se habere virtutem mouendi omnia, sed virtus mouendi emanat ab esse rei; ergo si habet à se virtutem motiuam, habebit esse à se, & non participatū, aut receptum ab alio, & ex consequenti non limitatū,
85 sed infinitum. Probatur euidenter cōsequentia, quia esse participatum ex virtute causæ efficientis, in qua continetur, & à qua procedit, limitatur; ergo illud esse, quod non procedit ab alio, nullam limitationem habere potest, sed erit infinitè perfectum. Tunc vltra, infinitæ perfectioni nulla potest perfectio de esse, neq. aliquam potest imperfectionem admittere; ergo primo motori infinitè perfecto, nec aliqua perfectio deesse potest, nec noua perfectio aduenire, imo nec potest aliquam imperfectionē in se admittere, quia infinitè perfectum, & omni ex parte perfectum conuertuntur, sed esse capacem alicuius motus, vel mutationis intrinsecam imperfectionem præsupponit, nempe potentiam passiuam essentialiter imperfectam; supponit etiam defectum alicuius perfectionis, quia nihil mouetur, vel mutatur, nisi pro acquirendo aliquo, quod sibi deficit, saltem accidentali; quod re-
86 pugnat cum perfectione infinita; ergo repugnat etiam primo motori infinitè perfecto omnis motus, atq. etiam omnis mutatio, itaq. demonstratio hæc sufficienter colligitū ex omnibus, quæ hoc loco de primo motore docuit, & probauit Aristoteles simul cōiunctis: cum probauerit de eo cap. vltimo huius li. quod sit virtutis infinitæ, & prius probauerat non habere motum ab alio, sed à se, & cum ex motu procedat, magna ex parte physica est, quamuis quædam etiam vniuersaliora desumat ex metaphysica, sine quibus non posset esse integra.

Et ex his soluta sunt arg. primum quidē, cui cōceditur ex his solis, quæ Aristoteles assumpsit ad probandam immobilitatem primi motoris, non probasse eam euidenter, sed probabiliter tantum, has autem rationes probabiles non attulit pro euidentibus, sed quia ex notioribus nobis, imo potius ex his, quæ in nobis ipsis sunt 87
procedentes viam nobis aperiunt ad colligendam, & intelligendam demonstrationem ex his, & alijs, quæ de primo motore in discursu totius libri affert, per quam omnimoda immobilitas eius euidenter probatur, licet à posteriori, quia ex motu, vt philosophum decebat. Solutū est etiā secundum arg. cum constet prędictā demonstrationem probare immobilitatem etiam prouenientem ex actibus intellectus, & voluntatis, quæ nō possunt recipi in eodem intelligente, & volente, nisi præsupposita potētia passiua essentialiter imperfecta.

De vnitate primi motoris an fuerit probata euidenter ab Aristotele.

PLures afferuntur rationes ad probandam vnitatem primi principij,

pij, quod sub nomine Dei intelligimus, præsertim à D.Tho. 1.lib.contra gen.cap.42. quas etiam accómodare possemus ad probandam vnitatem primi motoris, nam solo nomine differunt, Deus, primum principium, primum mouens, primus motor, & prima causa, sed quia non omnes rationes videntur omnibus conuincere, sed plures solutiones afferri solent ad ostendẽdã infirmitatem earũ, ideo fere omnes censeo ommittendas. Et duas solum afferendas ex motu desumptas, & propterea propriè philosophicas. Et sit prima, primus motor non mouetur ab alio, nec ex consequenti habet virtutem mouendi ab alio participatã, sed à se ergo neq. habet esse participatum, sed à se, non quidem à se productum, vel
88 factũ, quia repugnat aliquid à se produci, tanquam à causa efficienti: cum euidens sit inter producens, & productum dari relationem realem, ac realem distinctionem, sed à se habet esse, idest improductum, vel non receptum ab alio. Tunc vltra, esse non receptum ab alio ex propria ratione est pure actuale, determinatum, & singulare, ita, vt nõ possint in eo distingui prædicata generica, specifica, & indiuidualia, nam hæc distinguimus in creaturis, quia concipimus in eis diuersos gradus essendi participatos, & ideo limitatos, distinctio enim hæc ex limitatione prouenit, vel certè fundamentum eius. Ex quibus sequitur, quod sicut non potest multiplicari secũdum genus, vel speciem, sic etiam, nec secũdum numerum, sed implicat contradictionem esse plura entia improducta, & à se. Et certe si posset multiplicari, qua ratione plura esse possent, possent esse actu infinita, & si possent multiplicari in infinitũ, actu essent multiplicata, sed dari infinita entia actu improducta, vel à se, & infinita secundũ essentiam nõ est intelligibile; ergo, nec possibile, sed vnum tantum erit. Secun. rationẽ attulit Arist. cap. 6. huius lib. tex. 84. 89
quia in entibus à se, & per se natura abhorret infinitudinem, imo, & pluralitatem; ergo implicat contradictionẽ dari plures primos motores. Antecedens probatur, quia omnes effectus possibiles, tam secundum numerum, quam secundum genus, & speciem possunt produci, ordinari, regique ab vno primo principio; ergo frustra ponũtur plura, & si frustra ponuntur, abhorret natura pluralitatẽ, sicut superfluitatem. Probatur vero consequentia, quod si natura abhorret hanc pluralitatem: repugnet dari, quia in his, ea solum sunt possibilia, quæ sunt actu; nam in hoc sensu intelligitur vulgatum illud, quod ex doctrina Arist. adduci solet, *in aeternis idem est esse, & posse*, hoc est in his, quæ à natura æterna sunt, non separatur potentia ab actu, sed idem prorsus sunt; & ea solũ sunt actu, & possibilia, quę naturæ rerum consentanea sunt: cum non detur recursus ad aliquam potentiam absolutam in multiplicatione eius, quod non est factũ per aliquam potentiã, sed à se habet esse. Et certe hæc ratio Arist. sic exposita efficacissima est ad conuincendam vnitatem primi motoris ex motu, & conditione rerum naturalium, licet primo aspectu facilis, & infirma appareat.

De infinita virtute intẽsiua primi motoris, an eam probauerit euidenter Arist.

DVo sunt examinanda circa virtutem infinitam primi motoris, pri- 90
mum,

mum, an ei tribuerit Arist. virtutem infinitam intensiuè, per quam possit producere plures effectus maioris, & maioris perfectionis in infinitum, vel solum infinitam extensiuè, quantum ad durationem, ita vt possit efficere motuum perpetuum sine principio, & fine, vel effectum alium infinitæ durationis. Secundũ, an in eodem sensu, in quo ei attribuere intendit infinitam virtutem, probauerit euidenter eam habere.

Prima opinio tenet Aristotelem non tribuisse primo motori virtutem infinitam in primo sensu, sed tãtum in secundo, ita fere sentiunt Ocham. quodlib. 3. quæst. 1. Gregor. in 1. dist. 42. quæst. 3. art. 1. Mars. in 1. quæst. 42. artic. 2. Aliacẽsis ibidem, quæst. 13. arti. 3. nouo Castrensis d. 44. q. 1. Iand. 12. Met. q. 15. & Cano. 10. li. de locis. Probatur primo, quia ratio eius nihil aliud probat, sic enim arguit ea. 10. virtus finita non potest mouere tempore infinito, sed primus motor mouet primũ mobile tempore infinito, quia sine principio, & fine mouet; ergo habet virtutẽ mouendi infinitam. Idem enim arg. posset fieri de quacunque intelligentia mouẽte aliquod corpus cęleste, quia cum sit incorporea moueri potest saltem sine fine; ergo per infinitum tempus, quare habebit virtutem infinitam in eodem sensu: cum tamen constet esse finitam, & limitatam intensiuè. Secundo, quia quædam tribuit Aristotelis primo motori aliis suæ doctrinæ locis, & quædam alia ei denegat, quæ non possunt stare cũ infinita virtute intensiua eius; ergo non sentit de eo, quod talem virtutem habeat. Probatur antecedens, ex primo libro de Cœlo, cap. 8. vbi negat posse producere plures mundos. Et libro secundo, cap. 6. asserit primum motũ finitæ tantũ velocitatis esse propter limitatam virtutem primi motoris, propterea Pleton in libello de his, in quibus Aristoteles dissentit à Platone, præfert Platonem Aristoteli, quia ille Deum pro dignitate honorauerit tribuens ei infinitam virtutem, & rerum omnium cõditorem esse docens, quem tamen Aristoteles primi corporis tantũ motorem esse docuit, & cæteras intelligentias non excedere secundum virtutem infinitam, sed solum secundũ quandam proportionem finitam primæ intelligentiæ.

Hæc tamen sentẽtia falsa est, quod hac ratione probo, nam ideo probauit Aristoteles primũ motorem esse infinitæ virtutis, vt ex hoc possit ostendere nõ habere magnitudinẽ, sed indiuisibilẽ, & incorporeũ, esse quod probauit cap. 10. quia si virtus infinita eius esset in magnitudine, moueret eam in non tempore, aut in instanti, quia moueret motu infinitæ velocitatis; ergo non sentit habere virtutem infinitam secundum durationem tantum, nam hæc impertinẽs est ad mouendum motu velociori, vel infinitæ volocitatis, vt ex se est manifestum, sed virtutem infinitam intensiuè ei tribuit, sine quare pugnat mouere posse motu infinitæ velocitatis.

Sed restat secundum, an probauerit euidenter habere infinitam virtu 91
tem intensiuam, & prima opinio nõ solum eam nõ probasse affirmat, sed potius rationem eius ostẽdere, quod in eo errore fuerit, ꝙ putauerit cæteras intelligẽtias habere infinitam virtutem: cum ex mente eius deputatæ sint ad mouendum cætera corpora cœlestia ab æterno, & absque fine, quod est eas moueri tẽpore infinito. D. Thomæ alio modo exponit Aristo-

Aristotelem docens, probasse quidē infinitam virtutem primi motoris ex motu infinitæ durationis, quo indigeret corpus infinitum (si daretur ad percurrendam quamlibet partem spatij finitam) & nihilominus à virtute infinita primi motoris moueri posset. Alij denique alijs modis exponunt mentem Aristotelis. Placet tamen sententia Scoti in 1. dist. 2. quæst. 2. & quodlib. 7. atque etiam Caie. in Opusculo de infinita virtute intensiua Dei. Quod ratio Aristotelis euidenter probauerit primum motorem habere virtutem infinitam intensiuè ex eo, quod potest efficere
92 motum infinitæ durationis, non quēcunque, sed primum, ex quo dependent cæteri omnes, & ideo proportionatum primo motori prima virtute mouente, hoc est non recepta, vel dependente ab alio, sed à se habita, & non solum sine dependentio, sed à qua dependent cæteræ omnes virtutes, hoc autem modo, & cū his circunstantiis mouere incessanter per infinitum tempus euidenter probat habere virtutem infinitam intensiuè. Et si dicatur, ex hoc modo mouēdi, per virtutem non acceptam ab alio, probari quidem virtutem infinitam, etiam ex motu durationis finitæ, immo ex quolibet minimo opere primi motoris, non ex ratione ipsius operis, ad quod requiratur virtus infinita, sed ex virtute non accepta ab alio, per quam fit, sed Aristoteles contendit probare virtutem infinitam, ex vi huius, quod est mouere per infinitum tempus, ex quo tamen non probatur; ergo ratio eius, nec ita intelligitur, nec probat intentum efficaciter. Respondent Scotus, & Caietanus bene, quod ex vtro-
93 que procedit ratio Aristotelis, nempe ex motu infinitæ durationis, facto à primo motore, vt tali, hoc est per propriam eius virtutem, quæ licet ostendatur infinita in quocunque minori opere independenter facto, sed præcipuè ostenditur in primo motu infinitæ durationis, tanquam in primo, à quo dependent cæteri, & ideo tanquam proportionato primo motori, quem nulla intelligentia potest independenter facere, quare euidenter probauit Aristoteles ex præcipuo opere primi motoris, sibique proprio infinitam virtutem intensiuam eius: quamuis negari non possit, quod hæc ratio præsuponat errorem eiusdem Aristotelis de æternitate mundi, & motus, sed hoc non tollit efficacitatem rationis eius, ex suppositione huius impossibilis procedentis.

Et ex his soluta sunt argumenta, quia licet motus infinitæ durationis 94
secundum se non probet infinitam virtutem intensiuam, probat tamen, vt à primo motore factus, sine dependentia ab alio. Quod vero in secundo argumento dicitur negasse Aristotelem, quod plures mundi esse possint, negare non possumus, sed ratio eius propter quam id negauit, ostendit, non negasse propter defectum virtutis eiusdem motoris primi, sed quia mundus iste inquit constat omni materia possibili, ex qua omnia etiam corpora possibilia componi possunt, & ideo superflua esset alia materia, & alius mundus, & quia nihil superfluum potest fieri à natura, vel per virtutem naturalem, ideo impossibile reputauit Aristoteles dari alios mundos, quia, quod naturaliter est impossibile, censetur simpliciter impossibile ab his, qui solo lumine naturali res naturales cognoscunt. Et vt vno verbo hoc explicemus, dicimus Aristotelem cognoui-

nouisse, & probasse infinitam virtutem primi motoris, imperfectè quidem, quia non cognouit, quod absolutè esset infinita, sed solum per ordinē ad effectus medijs causis naturalibus efficiendos, vnde solū n imperfectam rationē designare potuit ad eam probandam, & quæ ideo ab his, qui apprehendunt diuinam virtutem non alligatam causis naturalibus inefficax iudicatur. Nec deniq. errasse Aristot. intelligimus (vt ei opponit Cano) in eo, quod infinitam virtutē concesserit intelligētijs ex eo, quod infinito tempore mouent, quia cum moueant dependenter à primo motore, non arguit in eis virtutem infinitam talis motus, etiam apud Arist.

De indiuisibilitate primi motoris, an eam probauerit euidenter Arist.

95 IDem est primum motorem esse impartibilem, vt docuit Arist. ac esse indiuisibilem, aut incorporeum, nam indiuisibilia appellat Arist. impartibilia, vt ostendat non habere magnitudinem, quia cum magnitudo ex se habeat partes, quod partibus caret, necesse est etiam, careat magnitudine, & quod caret magnitudine, caret etiam corpore: cum magnitudo sit accidens corporeum, quod nō potest inhærere, neque conuenire, nisi corporeæ substantiæ, vnde quod impartibile est, incorporeum censetur. Supposito ergo, quod Arist. senserit primum motorem esse incorporeum, & id contenderit probare cap. 10. quærimus, an probauerit euidenti ratione, vel solum probabili.

96 Prima opinio modernorum negat Arist. probasse euidenter, quod primus motor sit impartibilis, vel incorporeus. Prob. 1. quia ratio eius talis est primus motor habet virtutē infinitam intensiuam ad mouendum, sed repugnat dari infinitā virtutem mouendi in magnitudine; ergo repugnat primum motorem habere magnitudinem. Minorem sic probat, si daretur infinita virtus in magnitudine, vel magnitudo esset finita, vel infinita, infinita non est possibilis, vt probatum est in 3. lib. ergo daretur in magnitudine finita, hoc repugnat, ergo repugnat infinitam magnitudinem primi motoris esse in magnitudine, aut in corpore, & ideo repugnabit esse corporeum. Probat iterū minorem, quia si daretur virtus infinita in magnitudine finita: moueret eam in non tempore, vel in instanti, sed repugnat fieri motum in instanti, vt superius probatum est; ergo repugnat etiam dari virtutem infinitā in magnitudine finita. Probat tādem minorem, quia virtus, vt quatuor in magnitudine existēs mouet eam per tantum spatium motu alicuius velocitatis, & in aliquo tempore finito, & si sit maior mouet corpus per idem spatium motu velociori, & in minori tempore; si ergo fuerit infinita, mouebit illud motu infinitę velocitatis, & in tēpore in minori infinitum, sed tempus minus in infinitum non est tē pus; sed nōn tempus, vel instans; ergo mouebit corpus in instanti.

Hæc autem ratio, aut nihil probat, aut solum probat virtutem infinitā non esse possibilem; ergo potius destruit Aristo. principium, quod præsupponit, nempè virtutem primi motoris esse infinitam, quā probet esse incorpoream. Probatur antecedens, quia hæc ratio æquè probat de virtute infinita in magnitudine, & extra illa n, nā quælibet virtus, siue sit in magnitudine, siue extra illam, poterit

eam

eam mouere, & quo maior sit virtus, 97 velociori motu, & in minori tempore; & si fuerit infinita motu infinitæ velocitatis, & in non tempore, & cum sit impossibile dari motum in non tempore, impossibile etiam erit dari virtutem actu infinitam, tam in magnitudine, quam extra illam. Secundo, iam, quod de sola virtute infinita in magnitudine procederet ratio Aristotelis, supponit quēdam errorem, videlicet, quod primus motor naturaliter operetur, alioqui nihil probaret ratio eius, quia si libere agit, non est necessarium totam suam virtutem applicare ad mouendum, sed tantum, quantum iudicabitur conueniens per rationem, cuius iudicium sequitur libertas. Deinde, etiam hoc errore supposito non probat aliquid impossibile; ergo ad nullum inconueniens ducit, ex eo, quod detur virtus infinita in magnitudine, & ita nullius momenti erit ad probandum intentum eius. Probatur minor, quia non est necessarium, quod virtus infinita habeat effectum sibi adæquatum ad extra, nempe actu infinitum, sed satis est, habeat infinitum in potentia, qui simpliciter sit finitus, ita vt possit quocunque dato, maiorem, & maiorem infinitum producere, semper tamen actu finitum, & nunquam actu infinitum: quemadmodum de infinita virtute, vel potentia Dei dictum est in tertio lib. non esse necessarium, quod possit efficere effectum actu infinitum, sed satis esse, quod possit efficere infinitum in potentia eodem modo; solum ergo sequitur ex ratione Aristotelis, quod virtus infinita primi motoris existens in magnitudine finita possit eam mouere, motu velociori in infinitum, & in tempore minori in infinitum, semper tamen motu finitæ velocitatis actualis, & in tempore aliquo facto, & nunquam infinitæ velocitatis actu, neque in non tempore, & hoc nullum est inconueniēs, vt per se constat.

Secunda opinio est euidenter probare Aristotelem eodem argumento facto, quod primus motor sit 98 impartibilis, vel incorporeus. Ita D. Thom. cap. 10. & videtur mihi probabilior, & tenenda. Quam, vt simul explicemus, & probemus, notandum est, quod si infinita virtus primi motoris esset in materia, non esset intellectiua, nec sensitiua, quia formæ sensitiuæ, aut intellectiuæ dependēt in suis operationibus ab obiecto extrinseco, vt de anima rationali, & sensitiua constat, sed nec nutritiua; cum hæc etiam suo modo dependeat ab extrinseca materia, sibi approximanda, vt operetur; quare sequitur in infimo gradu materialitatis consistere, esseque quasi virtutem ignis, vel aquæ tria habentem, Primum, quod operaretur naturaliter, hoc est ex determinatione ad vnum, & sine libertate. Secundum, quod in tota magnitudine, & in singulis partibus esset secundum eandem rationem infinitudinis, sicut quælibet virtus homogenei corporis, vt ignis, vel aquę. Tertium, quod cum esset virtus primi agentis, non dependeret ab agente extrinseco, nec esset à quo limitaretur in sua operatione, sed simpliciter ageret in quantum potest, vel secundum vltimum potentiæ. Solum posset excogitari, quod limitaretur ex finita capacitate subiecti, vel motus, quia neque illa est capax motus infinitæ velocitatis, neque motus ipse infinitæ velocitatis capax est, sed nec posset ex hac parte limitari, quia capacitas

finitæ magnitudinis in ordine ad motum, & ipsiusmet motus in ordine ad velocitatem non determinatur ad motum tantæ velocitatis, nec motus ipse ad tantam velocitatem, quin possit quacunque data maiorem habere in infinitum, ergo nec
99 ex hac parte determinatus posset esse quantum ad velocitatem motus, quem efficeret virtus infinita primi motoris in magnitudine finita, quia vniuersaliter loquendo solum determinatur velocitas cuiuscunque motus secundum limitationem virtutis motiuæ, quæ cum esset infinita agens secundum vltimum potentiæ, efficeret motum infinitæ velocitatis, qui in non tempore, vel in instanti absolueretur.

Quod hoc breui argumento euidenter probatur, vel motus, quem efficeret talis virtus infinita sic agens, haberet velocitatem actu finitam, hoc est tantam, & non maiorem, vel actu infinitam, sed non actu finitam; ergo actu infinitam, & ita fiet in non tempore. Probo minorem, quia si haberet actu finitam; ergo tantam, vt non maiorem, sed quacunque signata necesse est habere actu maiorem in infinitum. Probatur, quia virtus infinita agit secundum vltimum potentiæ; ergo producit actu, quidquid potest producere, bene ergo sequitur, motus ab ea factus potest habere maiorem, & maiorem velocitatem in infinitũ; ergo habet eam actu, & ita actu infinitam.

100 Ad primum argumentum negandum est antecedens, quod ratio Aristotelis probet primum motorem non habere virtutem infinitam, sed hoc potius præsupponit iam à se probatum, & ex eo probat non esse materialem, vel corpoream. Negandum est etiam rationem Aristotelis æque probare de magnitudine infinita in materia existenti, & extra illam, quia si non est in materia, libere agere potest, sicut vere agit libere, & tunc non sequitur producere posse effectum actu infinitum, vt probat argumentum, bene tamen sequitur, si sit in materia, quia materialis erit, & in infimo gradu materialitatis, ideo aget secundum vltimum potentiæ, vt probatum iam est.

Ad secundum argumentum negandum est primo, quod talem errorem supponat ratio Aristotelis, sed potius supponit veritatem iam à se probatam, quod virtus primi motoris sit infinita secundum intensionem: quo supposito probare vult esse virtutem incorpoream, vel motum efficere in instanti, & ad id probandum, supponit quidem agere naturaliter, non ex propria sententia, vel secundum veritatem, sed ex sententia eius, qui diceret esse in magnitudine, quia euidenter ex eo infertur, vt probauimus; vnde nec haberet locum in ea modus agendi libere, vel per intellectum, sed in infimo gradu materialitatis consisteret, & ideo ageret ex determinatione ad vnum, vel secundum vltimum potentiæ, & cum non posset vlla ex parte limitationem accipere, produceret motum infinitæ velocitatis. Et si dicatur aduersus Aristotelem, quod de eodem primo motore scripserit, animal quoddam perfectissimum esse 2. lib. Metaphysi. cap. 7. textu 39. his verbis. *Dicimus itaque Deum, sempiternum, optimumque animal esse.* Ex quibus sequitur esse corporeum, & virtutem

tem eius infinitam esse in magnitudine. Respondetur, verbum, animal, pro habente vitam desumpsisse, quę, cum apud homines in solis fere operationibus sensitiuis fiat manifesta, vulgari modo loquendi vsus, Deum animal perfectissimum vocauit, id est perfectissimum viuens optima, & sempiterna vita. Ita enim de eo sentit expresse 12. lib. Metaphysi. textu 39. vbi vitam ei tribuit infinite perfectam in perfectissima contemplatione sui ipsius positam, quam constat longe distare à sensitiua. Bene ergo D. Thom. Albertus Magnus, & Alensis in Commentariis illorum verborum ea exponunt, vt diximus, in hoc solũ duo isti posteriores eum reprehendunt, quod vulgari, & improprio nomine vsus fuerit de Deo loquens, quia philosophum oportet, cum de Deo loquitur, ab his nominibus abstinere, qui diuinam excellentiam aliqua ex parte diminuere videntur.

Quid de immensitate primi motoris senserit Aristoteles.

101 DVO attributa restabant primi motoris, ex his, quæ in hoc 8. lib. tangit Aristoteles, nempe æternitas, & immensitas: & de æternitate quidem euidens est bene sensisse, cum primum motorem æternum posuerit, quamuis male de operationibus eius, in quantum æternitatem eis tribuit, docens mundum ab æterno fuisse factum. De immensitate vero eius, per quam omnia replet, & vbique præsens est, non videtur bene sensisse, quia capite vltimo huius lib. textu 84. determinatum locum tribuit primo motori, asserens non in centro mundi residere, sed in circunferentia, vel conuexo primi cœli, quod suprema pars mundi est, & idem videtur sentire primo lib. de cœlo cap. 3. textu 22. lib. 2. cap. 12. textu 66. lib. 2. de gen. cap. 10. textu 58. & 59. & lib. de mundo ad Alexandrum cap. primo, asserit corpora, quæ longe distãt à primo principio, quodam inordinato motu moueri, corruptionique subdita esse, & cap. 7. eiusdem lib. docet non esse consonum diuinæ dignitati cunctis rebus administrandis interesse, quod probat exemplo Regum, qui non per se, sed per suos ministros regni gubernationem, & administrationem exercent. Ex quibus colligi videtur, non tribuere immensitatem primo motori, nec de eo sentire, quod vbique sit præsens. Nam si vbique præsens esset, nullum locum haberet determinatum, nec esset magis in vno, quam in altero præsens. Præterea, si vbique præsens esset, non diceretur res vna magis distare ab eo, quam alia, non propter maiorem distantiam motu minus ordinato moueri. Et ita opinatur D. Iustinus philosophus, & martyr in oratione pærenetica ad gentes.

Secunda opinio est opposita, quod Aristoteles senserit primum motorem esse immensum, vbique præsentem, omnia per se conseruantem, & cum omni rebus concurrentem immediatione suppositi ad omnes suas operationes. Ita sentiunt omnes eius expositores, præsertim Alexander secundo libro de Anima cap. 23. Simplicius. 8. libro 102

Physicorum textu 84. Themist. in sua paraph. super lib. 12. Metaphy. Philop. primo lib. de Anima, textu 4. & 1. lib. Metheor. in principio, vbi Plotinum citat pro eadem sententia. Iamblicus in lib. de mysteriis Aegyptiorum. ca. 6. D. Thom. lib. 8. Physic. super texto 84. Nicolaus Leonicus in dialogo de animorum essentia. Fernelius in lib. de abditis rerum causis cap. 2. Eugub. 4. lib. de perenni philos. cap. 7. & nobis videtur probabilior. Probatur ex lib. primo de partibus anim. cap. 5. vbi refert, & laudat dictum illud cuiusdam insignis Philosophi. *Nec ab exigua domuncula Deum abesse*, His
103 verbis *Heraclitum dixisse ferunt ad eos, qui cum alloqui eum vellent, quod forte in quadam casa furnaria caloris gratia, sedentem vidissent, accedere temperarunt, ingredi enim eos fidenter iussit, quoniam inquit, nec huic quidem loco dii desunt immortales.* Et in eodem lib. de mundo ad Alexandrum cap. 7. ait, *Atqui cum ita sit numen diuinum natura sua comparatum, quoquo, vt versus permeet, & nimirum ea, in quibus ipsi versamur, ac nobis superiora* Et ratione probatur ex duobus apud ipsum certissimis. Primum est, quod 7. lib. Physicorum cap. 2. docet nihil agere posse, nisi vbi præsens est. Secundum, quod lib. 8. cap. 5. docuit, & probauit totam seriem mouentium, & mobilium reducendam esse ad vnum primum motorem, qui non mouetur ab alio, sed cætera omnia ab eo. Ex quibus simul coniunctis, efficaciter sequitur sensisse, quod primus motor sit immensus, & vbique præsens, sicut vbique agens.

Ad testimonia vero pro contra- 104
ria opinione non est difficile respondere, non enim tribuit Aristoteles determinatum locum primo motori, quasi in aliis locis, & rebus quantumlibet infimis non sit præsens per se, sed quia speciali quadam ratione dicitur esse in supremo cœlo, tanquam in loco & corpore, in quo perfectius per suos effectus ostenditur eius præsentia, quemadmodum, etiam si Rex in toto suo regno præsens per se foret, nihilominus posset ei attribui tanquam proprius locus curria regia, in qua perfectius ostenditur regalis præsentia per nobiliores, atque excellentiores effectus. Aliud vero de assistētia primi motoris ad infimas quasque operationes, & functiones, non omnino negare vult, sed solum in hoc sensu, quod non per seipsum eas exerceat, sed per infimas quoque causas, in quo regibus assimilatur, vel potius reges assimilantur ei, sed in hoc eos longe superat, quia per se immediate concurrit cum omnibus, eisque præsens per se adest, quia cum infinita virtute eius pugnat aliquid fieri sine concursu eius, & cum modo operandi eius infinite perfecto agere, vbi non est per se præsens.

*

TRAC-

TRACTATVS SECVNDVS DE principio motus violenti, quod impulsum vocant.

CAP. 10. huius lib. dubium proposuit Aristoteles de motu violento proiectorum, à quanam causa procedat immediate, iludque soluit ex propria sententia, & occasione huius disputant moderni interpretes hoc loco de impulsu. Et ideo nos hunc secundum tractatum de eodem instituimus, in quo sex de eo disputabimus. Primum, an impulsus sit, hoc est, an imprimatur corpori à proiiciente, & ab eo ita impresso tanquam à causa proxima fiat motus. Secundum, quid sit impulsus. Tertiũ, quonã modo producatur, & corrũpatur. Quartũ, an motus violentus procedat ab impulsu tanquam ab instrumento proiicientis, vel tanquam à præcipua causa. Quintũ, an motus corporis resilientis fiat ab impulsu ei impresso à proiiciente, vel à corpore occurrente. Vltimum, quænam sit vera causa: obquam motus violentus velocior est in medio, quã in principio, & fine.

QVAESTIO I.

An motus violentus fiat per impulsum impressum corpori à proiiciente, vel à solo aere circunstante.

AD quæstionem, an sit impulsus pertinet id, quod quærimus, & ideo quæstio hæc quasi fundamentum est cæterarum, quæ de eo disputanda sunt. Circa quam est prima opinio, negans motum violentum fieri per impulsum, sed solum ab aere circunstante hoc modo, vt dum lapidem sursum proiicimus, proximas partes aeris manu moueamus, & ab his partibus motis moueantur aliæ eis proximæ, & ab his aliæ vsque ad vltimam, quæ immediate tangit lapidem, & eum mouet, & ita motus eius durat, quousque partes aeris motæ, quo plus elongantur à proiiciente, à quo tanquam à primo mouentur, paulatim languescunt, ac deficiunt. Hæc est expressa sententia Aristotelis cap. vltimo huius lib. & 3. lib de Cœlo texto 28. & sectio. 11. probl. 6. & 4. li. Phy. tex. 68. vbi negare videtur, quod in vacuo possit fieri motus violentus, quod negari non posset, vlla ratione, si motus localis per impulsum fieret, constat autem nullam fieri mentionem impulsus impressi corpori moto à proiiciente, sed solius aeris: quare censet ab hoc solo motum fieri, & non ab impulsu. Ità etiam sentiunt antiquiores eius interpretes, Simplicius, & Auerroes, & Burleus in eodem cap. Temist. in sua paraph. cap. 9. Maior in 2. d. 13. quæstio. 7. & Mayron ibidem. Pererius lib. 14. cap. 5. & tandem D. Thom. 3. lib. de Cœlo, lectio. 7. ad finem. Probatur primo ex natura motus violenti, atque eiusdem impulsus, nam motus violentus fit à principio extrinseco passo non conferente vim; ergo non à qualitate ei impressa; quæ principium intrinsecum erit. Impulsus vero, si

detur erit qualitas impressa lapidi ad motum sursum, ergo erit leuitas, & si sit impressa pro motu deorsum, erit grauitas. Ex alia vero parte necesse est distingui specie à grauitate, & leuitate, quia repugnat qualitatem naturalem, & violentam, & à tam diuersis agentibus productas esse eiusdem speciei; ergo non est possibilis talis impulsus. Secundo, probatur ex modo, quo producitur, nam si à proiiciente imprimitur, non potest imprimi, nisi per motum localem, quo mouet manum, sed per motum localem negauit Aristoteles produci posse qualitatem in hoc lib. tex
4 tu 59. ergo repugnat talem impulsum produci. Et si adhuc produci dixeris, sequitur per motum eiusdem manus nunc produci leuitatem, si lapis sursum proiiciatur, nunc grauitatem, si deorsum, nunc vero alias qualitates specie distinctas, si dextrorsum, vel sinistrorsum, quod videtur impossibile. Tertio, ex parte subiecti, cui imprimitur, videtur repugnare productio eius, nam vel educitur de potentia lapidis, & hoc non, quia sicut in lapide non datur potentia naturalis ad motum sursum, sed naturalis repugnantia, ita neque ad talem qualitatem recipiendam, per quam sursum moueatur. Si vero non educitur de potentia eius; ergo fit ex nihilo per creationem à proiiciente. Praeterea, si imprimitur lapidi, vel in superficie tantum, & in aliqua determinata parte, vel per totam profunditatem omnium partium, primum patet esse impossibile, quia repugnat per solam superficialem impressionem, vel per vnam partem tantum moueri totum corpus, nec minus impossibile est impulsum penetrare totam profunditatem corporis in momento, in quo imprimitur.

Secunda opinio tenet motum vio 5
lentum non posse fieri, nisi per impulsum à proiiciente impressum corpori, iuuante tamen medio. Ita Albertus Magnus 8. lib. Physico. textu 81. Capreol. in 4. d. 1. quaestio. 1. ad 3. Scalig. exercita. 28. aduersus Cardanum, Sotus 8. lib. Physic. quest. 3. ad 2. Astudillo quaest. 5. Alber. Saxoniae quaestione vltima, Toletus, ibidem. textu. 83. Valles. controuers. vltima ad Tyrones, Conimb. 7. lib. Physicorum quaest. 1. artic. 8. P. Suarius tomo 2. Metaphy. disput. 35. sectio. 4 num. 34. & moderni fere omnes, ita vt communis sit iam in schola, & videtur mihi vera. Ad cuius veritatem ostendendam duo sunt probanda. Primum, quod motus violentus non possit fieri, nisi per impulsum alicui impressum, nempe aeri, vel corpori moto. Secundum, quod vtrique imprimi necessarium sit; & quamuis de primo non possit dubitari, probatur hac ratione. Nullum agens immediatum dari potest à quo procedat motus lapidis secundum primam opinionem, praeter partem aeris attingentem eundem lapidem, neque haec mouere potest lapidem, nisi inquantum mota est à proiiciente mediis aliis partibus aeris prioribus, ergo mouet in virtute proiicientis, & aliarum partium, à quibus constat esse separatam, quare non potest virtute ea- 6
rum mouere, nisi ei imprimatur aliqua virtus, per quam moueat, & ratione cuius virtutis dicatur proiiciens cum partibus aeris intermediis ad talem motum concurrere, eumque efficere, & virtus haec vocatur impulsus, quem aeri imprimi ex-

expresse concedit D. Thom. & cum eo Pererius, quia euidenter conuincitur. Sed negat secunda opinio, quod mobili imprimatur, & in hoc distinguuntur duæ istæ opiniones, quia secunda, non solum medio, sed præcipue mobili imprimi contendit, & hoc est à nobis probandum.

Probatur autem primo, quia non solum lapis mouetur sursum, sed etiam partes aeris à quibus mouetur; ergo aer etiam mobile est, & mouetur per impulsum, vt concedunt, & euidenter est probatum; ergo negari non potest, quod præcipuo mobili imprimatur, cum non minus sit capax impulsus lapis, quam aer. Secundo probatur euidenti experientia, quia non est intelligibile, quod solus aer moueat globos tormentarios tanti ponderis, ad tam magnam distantiam, tam recta via, ad tam certum scopum, tam veloci motu, tantaque vi, vt vrbes demoliantur, & aliquando aduersus ventum validum: ergo necesse est concedere, quod per impetũ eis impressum moueantur.

7 Ad testimonia Aristotelis dicendum est, non negasse impulsum mobili impressum, sed solam externam causam motus violenti expressisse, tanquam nobis notiorem, de impulsu vero tanquam de virtute interna, atque occulta expressam mentionem non fecisse, quam tamen necessario admittere debuit iuxta propria principia, quod nihil potest agere, nisi vbi præsens est per se, vel per propriam virtutem, & ideo non possunt proiiciens, nec intermedius aer aliquid efficere ad motum corporis, nisi per impulsum impressum parti proxime mouenti, atque adeo mobili præcipuo. Quod vero motus violentus per vacuum fieri posset, non negauit, sed solum asseruit, non posse fieri, nisi ad similitudinem corporis, quod vehitur, quia non potest vllo modo concurrere medium, sed per solum impulsum à proiiciente impressum, quasi veheretur corpus per vacuum.

Ad D. Thom. clarius respondere possumus, nam impulsum mobili impressum concessit expresse, 1.2. quæstio. 25. artic. 4. vbi docet omne mouens, quod ad se trahit, vel à se repellit aliquod mobile tribuere illi præter motum, & ante motum, inclinationem, & aptitudinem, vt moueatur, & ponit exemplum in motu grauium, & leuium, quibus generans imprimit grauitatem, & leuitatem, addens ita esse sentiendum de impulsione. Licet ergo alio loco videatur negare impulsum, huic vltimo standum est, per quem alium esse corrigendum constat. 8

Ad primum argumentum concedendum est antecedens, quod motus violentus fiat à principio extrinseco, à quo impulsus imprimitur, qui etiam, si inhæreat mobili, extrinsecum principium appellatur, quia ab extrinseco impressum, non vero intrinsecum; cum non sit ex natura, vel inclinatione corporis, vnde per eum non dicitur conferre vim passum, sed non minus contra inclinationem naturalem eius fit, ac si nihil ei imprimeretur. Nec impulsus est grauitas, vel leuitas, licet moueat sursum, aut deorsũ, sed qualitas specie distincta ab eis, vt probat

argumentum, & quæstione sequenti explicabitur. Quo autem modo fiat, vel per quã actionem, quod tãgit secundum argumentum, dicetur quęstio, 3. vbi etiã explicabitur eductio eius de potentia corporis; atque etiam an omnibus, & singulis partibus eius imprimatur, & per totam profunditatem, quod tangit tertium argumentum.

QVAESTIO II.

Quidnam sit impulsus, & an distinguatur specie à grauitate, & leuitate.

Ostenso iam impulsum esse, pro necessitate motus violenti, sequitur scientifico ordine disputandum; quid sit, & quonam modo distinguatur à grauitate, & leuitate. In quo certum est aliquid reale esse, cum sit causa realis motus. Certum est etiam, non esse substantiam, sed accidens: cum inhæreat corpori, & à proiiciente imprimatur. Ad cognoscendam autem essentiam eius tria explicanda sunt, nempe in quo prædicamento sit, in quo genere, & specie eius, & quomodo distinguatur à grauitate, & leuitate. Et circa primum conueniunt omnes, quod impulsus sit in prædicamento qualitatis, quia cum sit virtus accidentalis, & actiua, seu productiua motus, non potest esse aliud accidens à qualitate: cũ nullũ aliud actiuum detur, vt facile probari potest, quia quantitas, & relatio actiua accidentia non sunt, & multo minus sex alia pręedicamenta, vt omnibus est manifestum. Circa secundum etiam conueniunt omnes, quod sit in secundo genere eiusdem prędicamenti, sub naturali potentia, quia licet non sit naturalis alicui corpori, sed contraria potius inclinationi naturali eius, impressa tamen est ab agente ordinis naturalis, & per actionem quoque eiusdem ordinis, & ideo naturalis vocari debet, & cum sit virtus, per quam corpus mouetur, merito etiam vocatur potentia ad motum, & ideo naturalis pōtentia ad illum efficiendum impressa corpori à proiiciente. De specie vero eius non est certum, an sit subalterna, vel atoma, ita vt omnes impulsus sint eiusdem speciei, vel diuersæ sint species impulsus, ita vt impulsus, per quem mouetur corpus sursum specie distinguatur ab eo, per quem mouetur deorsum. Quod videtur necessario dicendum, si similitudinem grauitatis, & leuitatis sequamur, quæ specie differunt, quia vna est principium motus sursum, alia principium motus deorsum. Dicendum tamen est omnes impulsus esse eiusdem speciei atomæ, siue per eos sursum, vel deorsum moueatur corpus. Ita sentiunt moderni fere omnes, nam antiquiores interpretes nullam mentionẽ de quidditate impulsus faciunt. Quod probare contendunt nonnulli ex fine in quem ordinantur impulsus omnes, qui est separatio corporis à proiiciente, nihil enim aliud intendit proiiciens per impulsum, quam corpus à se separare, quod vero in hunc, vel illum locum tendat, per accidens est, ergo ex tali fine speciem sument impulsus omnes potius, quã ex hoc, vel illo motu, per quẽ mouetur ab eis corpus, quemadmodum virtus attractiua magnetis per se ordinatur ad coniungendum sibi ferrum, quod vero hoc, vel illo motu fiat, per accidens est: vnde ab eodem fine sumit speciem, & non à motu.

Sed

Sed hæc opinio falsa est, quod sic probo, nam si impulsus est potentia ad motum, sequitur à proprio actu, in quem à natura ordinatur per se, qui est motus ipse vnitatem, vel specificam distinctionem sumere, quemadmodum cæteræ omnes potentiæ, & nõ ab alio fine: falsũ est igitur, quod per accidens sit ordinari ad motum. Secundo, quia ille, qui sagittam emittit, nõ intendit per se eã à se separare, sed in certum scopum via recta dirigere, ita vt ab eo non aberret, talis ergo motus sagittę per se intentus est; separatio vero quasi per accidens consequitur: vnde falsum est, quod se habeat tanquam finis per se intentus, à quo species impulsus accipiatur.

Ideo. 2. opinio asserit à motu sumere speciem; & propterea omnes impulsus esse eiusdem speciei, quia omnes motus locales, etiam pertinẽt ad eãdem speciem atomam, siue sint sursum, siue deorsum; ita plures alii ex modernis. Sed hæc etiam opinio falsa est. Primo, quia vnitas specifica impulsus ex aliquo certo sumi debet, sed quod motus omnes locales sint eiusdem speciei, non est certum, sed in opinione positum, & imprimis est expresse contra Arist. vt ostendimus in 5. lib. ergo ex eo, non potest sumi vnitas specifica impulsus. Secundo, quia licet motus locales sursum, & deorsum distinguãtur specie, nihilominus impulsus eiusdem speciei erunt, quia per quemlibet impulsum indifferenter potest proiiciens moue re corpus sursum, vel deorsum; ergo differẽtia specifica horum motuum, vel vnitas per accidens se habet ad vnitatem specificam, vel distinctionẽ impulsus.

Nostra igitur sententia duo asserit. Primũ, impulsus omnes esse eiusdem speciei, quia omnes conueniunt in hac vna ratione formali atoma, quod sint virtutes quædam impressæ à proiiciente in motum localem per se ordinatæ, sed non in aliquem in particulari ex propria natura, sed ab eodem proiiciente, à quo producuntur, determinantur etiam, vel applicantur ad hunc, vel illum motum, per se vero indifferentes sunt. Itaq; adæquata ratio cuiuslibet impulsus est esse virtutem efficiendi motum, in qua omnes conueniunt; quod vero ad hunc, vel illum motum ordinẽtur inadæquata ratio cuiuscũque est, sed vnitas specifica sumitur à ratione adæquata; ergo ab illa habẽt, quod sint eiusdem speciei; ordinari vero ad talem motum, vel diuersum inadæquatæ rationes sunt, ex quibus non possunt habere distinctionem specificã, sicut intellectus sumit suam speciem ex actu, vt versatur circa rationem veri, tanquam sibi adæquatam; quod vero circa hoc, vel illud verum versentur diuersi actus eius, tãquam circa obiecta specie distincta, non distinguit specie eundem intellectum, quia inadæquati actus sunt, eadem ergo similitudine intelligenda est vnitas specifica impulsus, quam sic probo. Quolibet impulsu potest indifferenter vti proiiciens ad motum sursum, vel deorsum; ergo impulsus ipsi non ordinantur per se ad hunc, vel illum motum, sed indifferentes sunt, vt à proiiciente determinentur, quare eiusdem speciei erunt ex ordinatione ad motum localem, vt sic, tãquam ex ratione per se, & adæquata, nec distinguentur specie per diuersos motus, ad quos; nec ex propria natura ordinantur, licet sint ordinabiles, nec tanquam ad actus adæquatos, qui siue specie differant, vel eiusdem speciei sint, impertinens est ad vnitatem, vel distin-

distinctionem specificam impulsus.

Asserit secundo, impulsus omnes specie distingui à grauitate, & leuitate, quod probo primo, ex diuersa natura harum qualitatum, nam grauitas, & leuitas sunt potentię consequētes naturaliter essentiam corporum, & pro determinatis motibus eis tributę à natura, vt in determinata loca tendant pro sua conseruatione; ratio vero impulsus diuersissima est; quoniā vero, nec à natura cōceditur corporibus, vt tendant in loca naturalia, nec essentiā eorū sequitur, imo neq; ex se ordinatur ad determinatū motum, vel locum, sed solum est virtus impressa ab extrinseco agente, & nō pro determinato motu, sed determinando à proiiciente, à quo imprimitur, quæ omnia euidenter ostendunt specificam distinctionem impulsus à grauitate, & leuitate.

QVAETIO III.

Quonam modo impulsus generetur, & corrumpatur.

14 PRimo agēdum est de generatione, vel productione impulsus, deinde de corruptione, vel desitione eius, & circa generationē tria sunt explicanda. Primum, per quā actionem producatur impulsus. Secundū, an educatur de potētia corporis, cui imprimitur. Tertiū, an simul, & in instanti fiat, vel successiue, & in tempore. Circa primum tanquam certū videntur præsupponere plures, impulsum nō fieri sine motu locali vtriusque corporis, nempe imprimentis, & eius cui imprimitur, vel saltem sine motu alterius, quia si vtrūque quiescat, neutrum dicetur impellere alterū, nec proinde ei imprimere impulsum; ego vero non sentio semper esse necessarium motum localem vtriusque, nec alterius, sed sine illo imprimi posse impulsum. Hac igitur distinctione vtendum est; dupliciter potest fieri impressio impulsus, aut per virtutem motiuam corporis imprimentis, quo pacto proiiciens impulsum imprimit proiecto, atque etiam vnū corpus suo motu naturali, aut violento occurens alteri. Aut per virtutem peculiarē expulsiuam, vel attractiuā vt patet in magnete attrahēte ferrū, & in virtute vitali expulsiua sangui- 15
nē, vel sudorem expellente. Et si primo modo fiat impressio impulsus, nō potest fieri, sine motu locali alterius corporis; si vero fiat secundo modo, absque omni motu fieri potest, & sæpe, vel semper fit. Vtrunque probatur ratione, & experientia, nam virtus motiua per se solū ordinatur ad motum corporis in quo est; ergo nihil potest efficere, nisi motū, vel medio motu, quare nō potest impulsum imprimere, nisi per motum, quod experientia etiam constat: cum nullum tale corpus videamus impulsum imprimere, nisi medio motu. Virtus autem attractiua, non ordinatur per se ad motum corporis, in quo est, sed ad aliud attrahendum, vel pellendum, quare per se, & sine motu est impressiua impulsus ad pellendum, vel attrahendum. Experiētia id testatur, quia si ferrum intra sphęram actiuitatis magnetis ponatur, absque vllo pręcedente motu locali imprimit ei virtutem, per quam illud ad se attrahit. 16

Sed quamuis iuxta primum modū non possit imprimi sine motu locali, non tamen imprimitur, vel producitur hoc modo, vel illo per motum ipsum localem, cuius ratio est manifesta, quia motus localis per se non terminatur, nisi ad vbi, nō ergo ad qualitatem, sed impulsus est vera qualitas;

tas; ergo non potest per se produci per motum localem, sed producitur per alterationem, quæ licet non terminetur per se ad potentias naturales, hoc est à natura concessas, vt in 7. lib. diximus, ad potentias vero ab agente extrinseco impressas per se terminari potest, quia istæ, quantum ad productionem, non tam modum potentiarum habent, quam qualitatũ tertiæ speciei, ad quas per se terminatur alteratio, itaque proiiciens duplici mutatione, vel motu mouet lapidem, dum eum proiicit sursum, alteratione, & motu locali, & illa prior saltem natura est: cum per eam producatur qualitas, quæ est principium motus localis.

17 An vero alteratio hæc, per quam producitur impulsus, sit successiua, vt calefactio, vel instantanea, vt illuminatio secũdum se sumpta, hoc est tertium circa productionem impulsus explicandum. Circa quod moderni quidam tenent impulsum imprimi cum expulsione contrarii, nẽpe alicuius gradus virtutis motiuæ naturalis, vt si imprimatur lapidi cum expulsione alicuius gradus grauitatis, & si corpori leui cum expulsione alicuius gradus leuitatis. Probant primo, quia impulsus est contrarius naturali inclinationi corporis, cui imprimitur, sed vnum contrarium non imprimitur, nisi cum expulsione alterius; ergo nec impulsus sine expulsione alicuius gradus naturalis inclinationis. Secundo probant experiẽtia, experimur nãque impulsum maiori ex parte imprimi cum resistentia passi, dum lapidem magnum proiicere volumus vim patientes, & sentientes, sed resistentia passi procedit ex contrarietate, vt per se est manifestum; ergo imprimitur cum expulsione cõtrarii. Ex hac opinione sequitur non simul, vel in instãti imprimi, sed per se successiue, quia resistẽtia cõtrarii, nõ potest simul, vel in momẽto vinci, vt in calefactione est manifestum, sed successiue, quare nec in momẽto, sed successiue introducetur aliud contrarium.

Hæc tamen sententia falsa est, atq; etiam, quod ex ea infertur, nempe instantanea productio impulsus. Probatur primum, quia grauitas, & leuitas sunt potentiæ naturales consequentes naturam corporum in instãti generationis, secundum omnem perfectionem, quam habituræ sunt, ita vt nunquam intendantur per se, nec remittantur; imo nec vllam mutationẽ suscipere possint, nisi facta mutatione circa primas qualitates, quarũ commixtionem naturaliter secuntur, sed impressio impulsus nullam mutationem efficit circa primas qualitates corporis, cui imprimitur, ergo neque circa grauitatem, aut leuitatem, ideo nec imprimitur cum expulsione earum. Secundo, quia grauitas, & leuitas solum ordinantur per se ad motum localem corporum, pro quo tantum concessæ sunt à natura his corporibus; ergo secundum se, nec sunt actiuæ, nec passiuæ in ordine ad alias qualitates similes producendas, vel à contrariis expellendas, & ex consequenti, nec resistentiam vllam efficiũt ad impressionẽ impulsus. Probatur tandem euidenti experientia: experimur namque corpora naturalia eiusdem ponderis esse, ante impressionem magni impulsus, & post eam; ergo per impressionẽ impulsus nihil grauitatis amittunt, quare nõ fit impressio impulsus cũ expulsione alicuius gradus grauitatis, nec arg. de vi illata à corpore magni põderis proiiciendo nihil probat, quia vis illa, quæ sentitur, non ex resistentia manus,

manus, vel brachii prouenit, sed quia pondere ipsius corporis deprimitur manus, vel brachium absque alicuius qualitatis impressione, vel expulsione. Quod vero dicitur impulsum esse cõtrarium inclinationi corporis, distinguendum est, nam inclinationi ad motum localem contrarius est, non inclinationi actiuæ, vel productiuę qualitatis oppositę, quæ nulla datur in grauitate, & leuitate, vt probatum est, quare nec sequitur impulsum esse expulsiuum grauitatis, aut leuitatis.

De impressione vero impulsus dicendum est per se esse instantaneam, & per accidens posse esse successiuã, sicut de illuminatione tenet communis consensus scholæ. Et ratio est manifesta, quia per se non habet contrarium, nec fit cum expulsione eius; ergo per se non petit productionẽ successiuam, sed momentaneam. Probatur consequentia, quia productio per se successiuà qualitatum ex contrario prouenit. Per accidens vero contingit, quod imprimatur successiue, quia contingit imprimi cum motu locali corporis imprimentis, vt dum sagitta per aerem fertur, partes aeris suo motu diuidit, atque impellit, & cum motu impulsum eis imprimit, & ideo successiue, sicut illuminatio per accidẽs fit successiue, quãdo luminosũ ꝑ motũ defertur; per se vero in instãti, quia cõtrario caret. Educitur autẽ de potentia subiecti, sicut cætera accidentia, nempe de potentia materię primæ, si illa sit subiectum omnium accidentium inhærentiũ media quantitate, vel (quod verius puto) de potentia totius corporis, cui imprimitur ad motum, ridiculum namque videtur, & sine fundamento dicere, quod materiæ primæ imprimatur impulsus immediate à proiiciente, & non corpori, quod proxime, & adæquate mouetur.

SECVNDA PARS quæstionis de desitione impulsus.

NON est minus difficilis desitio impulsus, quam productio, circa quam est prima opinio eorundem modernorum, quod sicut impulsus producitur cum expulsione alicuius gradus grauitatis, aut leuitatis, ita corrumpitur per expulsionem ab eadem grauitate, sicut corrũpitur calor, quia expellitur ab eodem subiecto à cõtraria frigiditate. Probatur hæc sententia, quia duobus tantum modis corrumpi potest res aliqua, nempe à contrario, vt frigiditas à calore, vel per absentiã conseruantis; vt lumen productũ in medio desinit esse per absentiam luminosi; sed impulsus non potest desinere hoc secundo modo; ergo desinet primo, vel non erit excogitabile, quo pacto desinere potest. Probatur minor, quia impulsus non dependet à sua causa producente in conseruari, cum notum sit permanere posse, etiã si proiiciens statim, ac eum impressit desinat esse; ergo nõ desinit esse per absentiam conseruantis. Et si dicas non conseruari à causa producente, sed à prima, & ideo desinere per subtractionem concursus eiusdem primę causæ. Cõtra hoc est, quod causa prima non subtrahit suum concursum, nec desinit conseruare, nisi desinente secunda, vel corrumpente contrario. Gratia exempli, Deus non subtrahit suum concursum, quo conseruatur lumen in aere, vel calor in aqua, nisi per absentiam Solis, vel quia calor expellitur à frigiditate; sed nulla causa secunda desinit conseruare impulsum, quia à nulla dependet in cõseruari; ergo si non destruitur à cõtrario,

rio, non potest desinere per subtractionem concursus primæ causæ.

Hæc tamen sententia non est minus falsa in desitione impulsus, quam in productione eius, sed sicut probatum est, non imprimi impulsum cum expulsione contrarii, eisdem rationibus probatur, non desinere per expressionem à contrario, quia non habet contrarium, quod expellat, vel à quo expellatur ab eodem subiecto.

23 Nostra igitur sententia est impulsum eodem modo desinere, ac desinit sonus productus in aere, qui nec habet contrarium, nec dependet in cõseruari à corporibus, à quibus producitur, vt omnibus est manifestum, sed immediate depẽde à Deo in cõseruari, & ideo non potest desinere, nisi per subtractionem Diuini concursus, quem Deus non subtrahit, quia causa secunda conseruari desinit, vel quia contrarium se expellit sonum ab eodem subiecto: sed quia imperfecta conditio eius non petit diuturniorem cõseruationem, sed natus est paulatim elanguescere, & cito extingui: vnde prima causa, ad quam pertinet conseruatio eius sese accommodat imbecillitati, & imperfectioni eius, & solum ei tribuit concursum pro paruo illo tempore, quia non est natus plus durare; ita ergo de impulsu dicendum est, desinere per immediatam subtractionem Diuini concursus, quia natura eius non petit maiorem durationem, nec diuturniorem conseruationem.

24 Et si dicatur ex hoc modo desinendi sequi, quod impulsus, vel sonus inclinentur ad propriam desitionem, vel corruptionem, & ex consequenti ad proprium non esse, quod repugnat. Probatur consequentia, quia si ex propria natura non petunt maiorem durationem, nec diuturniorem conseruationem; ergo ex propria natura non inclinantur ad longius, seu diuturnius esse, quod est inclinari ad cito desinendum, & ad cito non essendum. Neganda est consequentia, quia sicut rem esse corruptibilem, vel habere in se principium corruptionis, non est inclinari ad corruptionem, vel ad non essendum, sed solum esse capacem corruptionis, & ideo non petere perpetuitatem essendi, nec proinde perpetuam conseruationem, quod in negatione potius, quam in positiua inclinatione consistit, eodem modo impulsum, vel sonum non petere longiorem durationem, vel diuturniorem conseruationem, non est positiua inclinatio ad non essendum, vel, vt non amplius conseruẽtur, sed solum est negatio quædam diuturnitatis, vel permanentiæ in propria natura debilissima fundata, quam non habent res incorruptibiles, sed neque corruptibiles maioris perfectionis.

QVAESTIO IIII.

An impulsus sit causa principalis immediata motus violenti, vel solum instrumentum proiicientis.

PRima opinio asserit, impulsum esse causam principalem proximam motus violenti; proiectorem vero remotam. Ita plures moderni. 25 Probant, quia causa principalis distinguitur ab instrumento in duobus. In primo quidem, quia illa operatur per propriam virtutem, quam non excedit effectus; instrumẽtum vero, non operatur per propriã virtutem, sed per virtutem agentis prin-

principalis,à quo eleuatur,nam propria virtus inferior est cōparata ad effectum, quem ideo non potest attingere,nisi eleuatus ab eo. In secundo vero,quia causa principalis operatur sine dependētia ab alia eiusdem ordinis; instrumentū vero dependenter à causa principali,& per motionē, & eleuationem eius,sed impulsus efficit motum localem propria virtute,& sine vlla eleuatione à proiiciente, & ideo sine vlla dependentia ab eo;ergo est præcipua causa eiusdem motus,& non instrumentum. Probatur minor, quia etiam si proiiciens statim ac impulsum impressit,desinat esse, efficiet impulsus motum localē, non minus, quam si idem proiiciens permaneret; ergo nec virtute eius operatur, nec cum dependentia ab eo, sed propria virtute, & sine vlla dependentia, & propterea non est instrumentum,sed causa principalis.

Secunda opinio tenet,solum efficere motum tanquā virtutem proiicientis, & ideo non,vt causam principalem,sed vt instrumentū. Ita Conimb.7.lib.Phys.cap.2.q.1.art.8. P. Suarius tom.1. Meta.disp. 18. sect.7. vbi postquā de accidētibus in cōmuni docuit quæstionem fere de nomine esse,an sint causæ principales aliorum eiusdem speciei, vel instrumenta, de grauitate,& leuitate,ac de impulsu determinate asserit solum esse instrumenta generantis, & proiicientis. Et hæc videtur mihi probabilior sententia,quam de grauitate,& leuitate expresse tenent Arist.& D.Tho.
91 ca.4.huius lib. Quam vt explicemus & probemus simul,notandū est,quod causam aliquā esse præcipuā alicuius effectus,vel instrumētalis,ex duobus considerari potest.Primo,ex virtute eius,quā,si effectus non excedit, ex hac parte dicetur causa principalis. Secundo,ex modo agendi,an operetur tanquam virtus alterius, quē sibi substituit ad talem effectum producēdum, vel,vt id quod per se operatur sine ordine ad alterū.Et hic modus operandi tanquā virtus alterius, non solum in eo cōsistit, quod est ab eo procedere,vel ab eo accipere esse, sed precipue in eo, quod non sit ordinata ad effectum producendum,nisi tanquam substitutum pro eo,cuius est virtus,quod,quia non potest prǽsens esse effectui,eam loco sui dereliquit, ad talem effectum præstandum pro ea.Vtraque ratio cōcurrit in semine, quia non solū effectus excedit virtutē eius,sed loco generātis derelicta est,quod eum nō possit esse per se præsens generationi, eā sibi substituit ad talē effectū producēdū, alioqui nō posset eū per se attingere.Et 27
cōditio prima quasi materialis est respectu secūdæ,quę cū sumatur ex modo agendi per se, vel tanquā aliquid alterius pro eo substitutū,formalis est ratio distinguendi instrumentum à causa principali.

Ex quo tale arg. colligitur.Causa principalis operatur per se, hoc est, non tanquā aliquid alterius pro eo substitutū ad productionem talis effectus, sed impulsus non operatur per se, sed tanquam virtus proiicientis, quā pro se substituit ad mouēdū,quia non potest esse præsens, & si posset non imprimeret impulsum,sed per se moueret corpus;ergo ex modo operandi,formaliter, & præcipue considerando ad distinguendū causā principalē ab instrumēto,nō habet impulsus rationē causæ principalis, sed instrumēti proiiciētis.Secūdo probatur, quia effectus nō tribuitur causæ remotæ,quæ nullo modo concurrit ad effectū,sed per accidēs se habet ad illū,vt generatio filii nō tribuitur auo,

sed

sed soli patri, at motus violẽtus tribuitur proiicienti, non solũ ab Arist. definiẽte motũ violentũ, quod sit, *a principio extrinseco non cõferente vim passo*, sed ab omnibus; nemo enim dicit lapidẽ se mouere sursum, vel ferrũ se mouere ad magnetẽ, sed à proiiciẽte illũ, & hoc à magnete ipso; ergo nec solũ proiiciẽs est causa remota mot⁹ sursum, nec magnes attrahẽdi ferrũ, sed proximæ sunt, atq; præcipuæ, hos motus efficiẽtes per suas virtutes, tanquam per instrumenta.

28 Ad arg. igitur alterius opinionis cõcedendũ est motum localẽ non excedere virtutem impulsus, sed negandũ id sufficere, vt sit causa principalis, nisi operetur per se, hoc est, nõ vt virtus alterius pro eo substituta ad talẽ effectũ, hic enim modus degenerat à dignitate causę principalis, & ideo impulsũ ita cõcurrentẽ ad motũ efficit instrumentũ. Quod adeo verũ est, vt nihil reperiatur in tota natura rerũ hoc modo operãs, quod sit causa principalis, sed instrumentũ, nã calor, & cæteræ qualitates, nõ operãtur loco alterius, nec pro eo substituuntur ad producẽdas sibi similes, & ideo tanquã causæ principales operãtur, non tanquã instrumẽta. Negandũ est etiã, quod impulsus nõ operetur cũ depẽdentia à proiiciẽte, nã eo ipso, quod operatur tãquã virtus eius pro se substituta ad talẽ effectum, cẽsetur operari dependẽter ab eo, quãuis nõ actu concurrẽte, quod necessariũ non est, vt in semine patet, de quo certũ est operari tanquã virtutẽ, & instrumentũ generãtis, & eo ipso cũ dependẽtia ab illo, quãuis nõ actu cõcurrẽte, sunt enim instrumẽta separata, nõ nata eleuari per actualẽ cõcursum agẽtis principalis, sed quæ eo ipso elenata cẽsentur, quod tanquã virtutes eorũ operãtur; eleuari autem dicitur impulsus, non quidẽ ad attingendam per sectionẽ motus, quã ex se attingit, sed ad illũ producendũ, quod nõ posset, nisi esset virtus proiiciẽtis ab eo substituta, & hoc habet ex sua intrinseca ratione, & essentia, & ideo ex ea cẽsetur eleuatus quantum ad modũ agendi.

QVAESTIO V.

An motus corporis resiliẽtis fiat per impulsum impressum a proiiciente, uel a corpore a quo resilire dicitur.

SEnsus quæstionis est, an dum pila proiicitur ad parietẽ, & quasi ab eo repercussa retrocedit, motus il- 29
le retrocessionis, qui etiã vocatur resiliẽtiæ, fiat per impulsum eidẽ pilæ impressũ à proiiciẽte, vel per nouũ, quẽ ei paries imprimat, ita, vt impulsus proiiciẽtis cessauerit cũ primũ parietẽ tetigit, & retrocedere incipiat per nouum impulsum parietis.

Prima opinio modernorum tenet motũ resilientiæ non fieri per primũ impulsum à proiiciẽte impressũ, sed hũc cessare statim ac pila tãgit parietẽ, & fieri per nouũ ab eodẽ pariete impressum. Probãt. 1. quia si fit per impulsum proiiciẽtis; ergo paries solũ est causa per accidẽs reflexionis impediẽdo motũ directum: vnde sequitur, quod siue mollis, vel durus sit, eodẽ modo pila retrocedet. Probatur cõsequentia, quia vbi eadẽ est causa per se, idẽ debet sequi effectus; consequẽs autem esse falsum ostẽdit experientia, quia si mollis sit paries, nihil fere retrocedit pila. Secũdo, quia repugnat ab eadẽ numero potẽtia motiua procedere motus contrarios, sed motus rectus, & reflexus oppositi sunt; ergo non possunt procedere ab eodem impulsu proiicientis, præsertim, cum interrumpantur per quietẽ, tũc enim cessabit impulsus proiiciẽtis, sicut cessat motus rectus, quẽ efficiebat. Et tandem, quia pila à nemine pro-

ne proiecta, sed suo pondere mota
deorsum, dum terram pertingit resi
lire cogitur, & sursum moueri, cuius
motus non potest à grauitate causa-
ri, sed ab impulsu, quem ei imprimit
terra; ergo eodem modo, dum proii-
citur, & terram tangit, ac resilire co
gitur per motum sursum, mouebitur
per nouũ impulsum à terra impres-
sum, & non aproiiciente.

Secunda opinio expressa est apud
30 Arist. quod talis motus resilientiæ
non fiat per impulsum nouum à pa-
riete impressum, sed per primum im
pressum à generante. 8. lib. Phys. cap.
4. tex. 32. his verbis. *Sicut reflexa spha-
ra non a pariete reflexa est, sed a proiicien
te*. Quæ verba absque fundamento
detorquent moderni ad alium sen-
sum, quia non solum clara, ac diluci-
da sunt, sed ita exposita ab omnibus
interpretibus eandem sententiam te
nentibus, præsertim à D. Thom. Soto,
Tolet. & Conimb. & videtur nobis
vera, quæ ex contextu eiusdem ca-
pitis euidenter deducitur, nam cum
docuisset Arist. motus grauium, &
leuium duplicem habere causam, per
se, & per accidens, & causam per se
esse generantem; per accidens vero
illum, qui impedimentum remouet,
à quo graue corpus detinebatur sur
sum: ad id probandum adducit simi-
litudinem reflexæ pilæ, cuius refle-
xio habet causam per se, & per acci-
dens: per se est proiiciens, & per acci
dens paries, qui eum motum, quo tẽ
debat impediret, coegit pilam, vt eo-
dem impetu, quo tendebat, retrocede
ret, & ideo per eundem impulsum
proiicientis, quem repugnat esse cau
sam per accidens resilientiæ, cũ nec
impediat, nec impedimentum tollat,
quare nec potuit intelligi ab Arist.
sub nomine causæ per accidẽs, vt mo
derni volunt.

Sed ratione probatur, quia impul- 31
sus aproiiciente impressus poterat
deferre pilã longiori motu, nisi à pa
riete impediretur, sed propter impe
dimentum eius nõ cessat, nam etiam
si paries ei impulsum imprimeret, e-
iusdem rationis esset cum impulsu
impresso à proiiciẽte, vt fatentur ad
uersarii; ergo cũ non destrueret: si au
tẽ permanet, necesse est suũ effectum
mouẽdi prosequatur, non minus per
motũ reflexũ, quã prosequeretur per
rectum, si non impediretur, quia de
se indifferens est ad vtrũque, quare
necesse est esse causam reflexionis. Se
cundo, quia paries immotus non po-
test imprimere impulsum, non enim
potest eũ imprimere, nisi per poten-
tiã motiuã, quæ nihil operatur, nisi
medio motu; ergo impossibile est,
quod motus resilientiæ fiat per im-
pulsum ab eo impressum.

Ad. 1. arg. concedãda est consequẽ
tia, quod paries solũ sit causa per ac- 32
cidens motus reflexi impediendo di-
rectũ, sed negandũ, quod eodem mo
do sequatur reflexio, siue lapis durus;
siue mollis sit, nã per mollitudinẽ val
de retardat motũ pilæ, & ideo mino
rẽ efficit reflexionẽ, aut nullã. Ad. 2.
distinguẽda est maior, quia duplex est
potentia motiua, vna determinata na
turaliter ad talẽ motũ, vt grauitas, à
qua nõ possunt oppositi motus proce
dere, alia indifferẽs ad quẽlibet mo-
tũ, quæ secundũ diuersam determina
tionẽ efficit motus diuersos, atq; etiã
oppositos, & talis est impulsus, vt su-
peri' probauimus, & ideo diuerso mo
do determinat' à proiiciẽte per se, &
à pariete p accidẽs motũ rectũ, & re
flexũ causare potest, qui tamẽ, cũ nõ
fiant per eandem lineã contrarii, non
sunt, nec proinde necesse est per quie
tem interrũpi, sed cõtinuari possunt,
& ita necessarium nõ erit impulsum
proiicien-

proiicientis per quietem cessare. Ad tertiũ neganda est minor, quod reflexio pilæ terram tangentis procedat ab impulsu ei impresso à terra, sed ab his omnibus causis simul concurrentibus, nempe ab impulsu ei impresso à partibus aeris motum deorsum eius vrgentibus, à leuitate lanæ, qua repleta est, ab aere intra eandem lanam incluso, & à figura etiam orbiculari, ex quibus omnes præter primam permanerẽt in vacuo, si per eum fieret motus, & ab eis posset causari aliqualis reflexio eiusdem pilæ.

QVAESTIO. VI.

Quænam sit vera causa ob quã motus violẽtus velocior est in medio, quã in principio, & fine.

33 PResupponit quæstio velotiorẽ esse motum violentũ in medio, quã in principio, & fine, vt docuit Aristoteles secundo lib. de Cœlo, & mũdo textu. 35. & probat euidens experientia, quia sagitta, vel globus tormentarius maiorem ictum efficit in medio motus, quã in principio, & fine. Quærit vero causam huius, verã quidem, nam plures designantur apparentes, & quæ passim refutãtur, quas consulto pretermitto. Pro vera autẽ, assignatur hæc, quod à principio motus violenti vsq. ad medium succedunt plures partes aeris impulsi habentes vim producendi in corpore proiecto plures gradus impulsus, quam ex impresso ei à proiiciente diminuantur, post medium vero plus iam impulsus deficit, quam imprimi posit ab eisdẽ partibus aeris, & propterea motus ipse remittitur, & tandem deficit, & preterea concurrit rarefactio aeris, & attractio eius ab eadem sagitta ad replendum locum à se dimissum, à quibus etiam iuuatur motus eius. Has autem omnes causas debilissimas esse cẽseo pro tam magna differentia velocitatis motus in diuersis partibus efficienda, propterea ex parte impulsus præcipua causa accipienda est, quæ adiuta ab eisdem eundem effectum causare posit, impulsus igitur sic imprimitur à proiiciente, vt in superficialibus partibus tanquam in proximioribus intensior imprimatur, remissior vero in partibus profundioribus, tanquam remotioribus: quemadmodum lumen intẽsius producitur in partibus aeris proximioribus, quam in remotioribus, quamuis in instanti fiat illuminatio, quia virtus limitata agentis creati non potest æqualem effectum produ- 34 cere ad inæqualem distantiam, sed perfectiorem ad minorem, impulsus igitur primo productus in instanticum hac inæqualitate intensionis in partibus proiecti corporis: cum sit qualitas actiua, extenditur ad profundiores partes eiusdem corporis successiue, in quib. prius erat remissior, sicq. successiue perficitur in toto corpore per motũ intensionis, & extensionis, & fit maioris virtutis in ordine ad motum, iuuaturq. ex alia parte ab aere impellente. Et istę sunt sufficiẽtes causę, propter quas motus violentus velocior fit in medio, quam in principio, dum impulsus minus extẽsus, atque perfectus erat in corpore. Crescit autem velocitas motus toto tempore, quo durat extensio impulsus, hac autem ad statum perueniente incipit statim idem impulsus languescere, & ex consequenti incipit motus remitti, & paulatim vsq. ad finem decrescit.

CAPVT SEPTIMVM.

TEXTVS ARIST.

An ex vno, & alio facto principio magis erit de his manifestum, &c.

Breuis expositio text.

35 DOcuerat Aristoteles, atque probauerat in precedentibus capitibus primum motorem esse perpetuũ atq. ex consequenti motum semper fuisse, vt autem semper fuerit, non satis esse, quod vnus motus semper successerit alteri, & ita quasi perpetua series motuum efficeretur, quia cum isti motus diuersi non possent esse continui, non propriè dicerentur semper esse, & propterea necessarium esse, vt verum sit semper fuisse motum, quod detur vnus aliquis motus continuus, atque perpetuus, qui sit omniũ primus, & à primo motore factus, quasi effectus ei adæquatus. Cap. autẽ præsenti intendit explicare, qualis nam sit iste motus primus semper continuus, & ideo æternus cum primo motore: nẽpe, an sit motus augmentationis, alterationis, vel localis. Diuiditur autẽ in duas partes. In prima probat lationem, vel motum localem esse priorẽ cæteris, & propterea eam solam esse primum motum, atque perpetuum. In secunda, solam lationem circularem inter locales perpetuam, atque continuam esse posse, & ideo hanc esse primam primo mobili conuenientem, & à primo motore factam.

36 Asserit ergo primo lationem esse priorem cæteris motibus. Quod ita probat. Cæteri motus nõ possunt esse sine locali, sed eum necessario præsupponũt; ergo localis est prior, antecedens probat, quia augmentatio non potest fieri sine alteratione præcedente, per quam disponatur alimentum, nec alteratio alimenti potest fieri sine aproximatione alimenti ad corpus viuens, in quo est calor naturalis; ergo neutra potest fieri sine motu locali, & vtraq. eum necessario præsupponit, quare vtraq. prior erit, & ideo prior simpliciter omni motu. Quo supposito, cum plures sint lationes, nempe circularis, & recta, prosequitur Aristoteles intentum contendens probare circularem esse omnium primam hoc argu. Primus motus debet esse continuus, alioqui non erit semper, sed solus circularis potest esse continuus; ergo solus iste erit primus, minorem sic probat, omnis motus rectus est à contrario in contrarium; sed nullus motus à contrario in contrarium potest esse continuus; ergo nullus motus rectus continuus erit. Probat iterum 37
minorem, quia si motus, qui est à contrario in contrarium posset esse continuus, maximè per conuersionem, vel reflexionem, ita vt idem subiectum moueatur à nigro in album, & rursus ab albo in nigrum motu continuo, sed repugnat talem reflexionem esse continuam, cum necesse sit sub albo quiescere aliquò tempore, vt rursus ab eo in nigrum procedat cõuersio; ergo repugnat motum rectum esse continuum. Probat tandem minorem, quia motus ab vno contrario in alterum contrarii sunt, ergo repugnat simul idem corpus vtroq. moueri, & repugnat vnum alteri continuari, quia continua sunt, quorum vltima sunt vnum, & vltima contrariorum, tanquam speciei diuersorũ, diuersa sunt semper, ergo repu-

repugnat motum rectum continuum esse, & ideo repugnat esse vnum, & perpetuum.

CAPVT OCTAVVM.

TEXTVS ARIST.

Quod autem contingit esse quendam infinitum vnum existentem, &c.

Breuis expositio tex.

INtentum Aristotelis, est prosequi
38 confirmationē eiusdē conclusionis probatæ cap. præcedenti, nempè, quod motus rectus non possit esse cōtinuus per reflexionem, neq. vnus, & ideo, quod solus circularis possit esse semper continuus, idque probat duplici ratione, quare non eget alia diuisione caput. Prima ratio sit procedit latio, aut recta est, aut circularis, vel quodammodo mixta ex vtraq. vt ea, quæ fit, per arcum simul, & cordam, sed nec recta, nec mixta potest esse cōtinua; ergo sola circularis erit semper continua, supposito, quod aliqua datur semper continua. Probatur minor, quia recta fit per lineam rectā totaliter, & mixta maiori ex parte, sed non potest dari linea recta infinita; ergo nec motus isti secundum se possunt esse semper continui, sed nec per reflexionem, quia motus rectus, & reflexus, vt sursum, & deorsum contrarii sunt; ergo differūt forma, sed vnitas formæ requiritur necessario ad continuationem motus, sicut ad vnitatem numericam eius, vt ex lib. 5. constat; ergo non possunt esse continui, sed necessario debent interrumpi per quietem. Quod exem
39 plo de albationis, & de nigrationis ostendi potest, quæ in diuersis formis fiunt, & ideo non possunt continuari. Secunda ratio, si motus rectus, & reflexus continuantur, sequitur idem corpus simul moueri motibus contrariis, quod patet esse impossibile. Probatur consequentia, quia dum mobile mouetur motu continuo, ad totum illud moueri dicitur, ad quod peruenturum est per motum, vt ad stadium primum, medium, & vltimum; ergo si motus, quo mouetur mobile sursursum, & deorsum continuus est, à principio dicetur moueri ad locum sursum, & ad locum deorsum, cum ad vtrunque per venturum sit per eundem continuum motum, sed moueri ad locum sursum, & ad locum deorsum sunt motus contrarij; ergo verum est moueri motibus contrariis, & vere impossibile.

CAPVT NONVM.

TEXT. ARIST.

Amplius non si continuum est tēpus, & motus, sed consequenter, &c.

Breuis expositio tex.

OStenso iam in duobus capitibus
præcedentibus, quod nullus mo- 41
tus potest esse continuus præter circularem, & consequenter nullus potest esse primus præter eum, duo restabant probanda, primum, quod motus ipse circularis sit continuus, & ideo solus ipse possit esse perpetuus. Secundo, quod sit etiam omnium primus, ac nobilissimus, & duo hæc intendit probare cap. præsenti, illud primo, & hoc secundo, quare in duas partes diuiditur caput.

In prima igitur parte probat motum circularem cōtinuum esse posse hac

hac ratione, nullum in conueniens ex his, quæ secuntur ex continuitate perpetua aliorum motuum, sequitur ex continuatione motus circularis; ergo absq. vllo incommodo admitti potest, & debet continuus, & perpetuus, supposito, quod necesse sit motum aliquem esse continuum, & perpetuum. Antecedens probat, quia in motu circulari nulla reperitur contrarietas, non enim versatur inter cõtrarios terminos, & maximè distantes, cum maxima distantia sit per lineam rectam, sed ab eodem in idem procedit semper per reflexionẽ mobilis, nec differunt specie accessus, & recessus sicut in motu recto; sed idẽ motus circularis continuus sunt, & cum hæc duo incommoda de contrariete, & differentia specifica sint fundamenta aliorum, quæ secuntur ex continuatione perpetua motus recti, sequitur absque vllo incommodo posse circularem esse semper continuum. In secunda parte capitis probat eundem motum circularem esse simpliciter priorem cæteris, & ex consequente nobiliorem, nam quod prior sit, & nobilior augmentatione, & alteratione, superius probatum est, sed etiam est prior ac
41 nobilior cæteris motibus localibus; ergo erit omnium primus, omniumque nobilissimus, probatur minor, quia omnis latio, aut est circularis, aut recta, vel ex vtraq. mixta, & hæc est posterior aliis duabus; cum sit ex his composita, & compositum sit posterius, & ignobilius simplici, sed inter circularem, & rectam, illa est simplicior, atq. perfectior: ergo etiam est prior, probatur minor, ex linea circulari, supra quam fit, quæ perfectior est recta, sicut figura circularis omnium est perfectissima, non enim potest suscipere additionem, sicut linea recta, cui nunquã repugnat additio, quia semper habet principium, & finem. Motus præterea factus super lineam rectam non potest esse perpetuus, nisi per reflexionem, recta autem, & reflexa latio non est vnus motus continuus, sed multiplex, cum nec possit continuari, sed necessario debeat interrumpi per quietem in puncto reflexionis, circularis autem latio absq. vllo incommodo potest esse semper continua, & vna, quod vero multiplex est, posterius, & imperfectius est simplici; ergo circularis motus est omnium primus, & nobilissimus.

QVAEST. VNICA.

An necesse sit mobile quiescere in puncto reflexionis.

QVatuor modis potest contingere reflexio, primo, ita vt vtraq. 42
pars eius sit motus naturalis, & talis est motus dilatationis, & constrictio nis cordis, nam dilatatio, quasi motus rectus est, constrictio vero quasi reflexus. Secũdo modo contingit reflexio, ita vt motus rectus violentus sit, reflexus vero nõ naturalis, sed aliqua ex parte violentus, vt dum paruo corpore sursũ proiecto occurrit magna moles à qua deprimitur, & longè maiori vi retrocedere cogitur, quã si suo pondere deorsum mouere tur. Tert. modo videtur reflexio cõstare vtraq. parte non naturali, nec violenta, sed quasi præter naturam, & talis est motus resiliẽtis corporis, vt pilę versus parietẽ proiectę. Quarto modo cõtingit reflexio, dum post motũ violentũ succedit naturalis, vt dum lapis sursum proiicitur, & deorsum vertitur. Quies vero duplex est

est, propria, & impropria, seu priuatiua, & negatiua, negatiua, & impropria idem est, ac non motus, & datur in singulis mutatis esse, & instantibus motus, in quibus verum est, mobile quiescere negatiuè, quia verum est non moueri, quies vero priuatiua: cū sit priuatio motus, non datur nisi in tempore, quia solum in tempore potest esse motus.

43 His suppositis circa primum modū reflexionis, qui fit in dilatatione, & cōstrictione cordis, communis est sententia medicorum; quam ex Galeno refert, atq. defendit Valles. 3. lib. controuersiarum mediearū eap. 6. & controuer. 50. ad tyrones, atq. etiam Vega li. de arte medēdi eap. vltimo, per quietem propriam interrumpi, semper, & necessario, ita vt cor in pūcto medio, quod est, primum non esse, dilatationis, per breue tēpus quiescat, postmodum vero ab eodem puncto incipiat moueri motu constrictionis per vltimum non esse, & ratio huius est, quia sicut motus iste est quasi leuamen naturæ, ita debet paululum ab eo quiescere, quia valde laboriosum esset per totum vitæ tēpus continue moueri sine aliquo quietis leuamine. Certum est etiā apud omnes reflexionem secundo modo factam per quietē temporaneam nō interrumpi, quia si dum paruum corpus sursum tendit, & occupatur à magna mole descendente, per tempus quiesceret in puncto, in quo reflectitur, necesse etiam foret, quod magna moles detineretur etiam per illud tēpus in medio aere, quod non potest

44 concedi, nec petit talis reflexio quietē, quia nec reflectitur corpus per se, sed quasi per aecidēs, per motū alterius corporis, nec reuertitur per eādem lineā, quare nec motus contrarii sunt, vt interruptione indigeant.

Circa tertium modum reflexionis, quo pila ad parietem proiecta retrocedit, dubium est, an in puncto illo, in quo verum est dicere parietem, tangere, & motum eius directum tunc non esse, sed immediate ante fuisse, quiescat pro aliquo breui tempore, antequam moueatur motu reflexionis, ita vt motus directus, & reflexus per illam quietem interrumpantur, vel nulla detur talis quies, sed solum interrumpatur per negatiuam, quæ est non motus, sicut interrūpuntur partes motus permutata esse.

Et prima opinio vtitur hac distinctione, aut corpus, quod proiicitur versus parietem est perfectè planū, aut non, & si sit perfecte planū, & vt tale pertingat parietem, necesse erit, quod in puncto, quo eam tāgit, quiescat per breue tēpus, & post quietem, reuertatur, quod sic probāt, quia corpora perfecte plana se tangunt secundū omnes partes; ergo neque aer medius potest intercedere inter illa, dū ergo se tangūt, non poterit vnum ab alio separari, nisi simul ac separatur, ingrediatur aer ad sucurrendum vacuo, sed non potest ingredi aer in in- 45 stanti ad occupandum ingredi aer in instanti ad occupandum totum illud spatium medium, inter corpus, & parietem in instanti, cum ingredi debeat per motum localem, & ideo prius ad proximiores partes, & ad occupandum totum locum in tempore; ergo nec potest simul, & in instanti separari corpus, quin pro tempore statim sequenti detur vacuum, quod cum non sit admittēdum, necessario debet per breue tempus quiescere, & in tempore separi, ita vt per primū non esse desinat esse coniunctū, & etiam desinat quiescere sub coniunctione, & per vltimū nō esse incipiat motus separationis, seu reflixionis.

Si vero corpora nō sint perfectè pla
na, necesse est aerem esse medium
inter vtrunque, & ideo licet simul
separetur nullum, erit periculum va
cui, quare nec est necessarium dari
quietem mediam, per quam interrū-
pantur motus rectus, & reflexus, sed
primum non esse recti, erit vltimum
non esse reflexi, & efficient vnum
motum continuum.

Nostra tamen sententia asserit hāc
reflexionem semper, & necessario in-
terrumpi per quietem propriam, &
nunquam posse continuari, siue cor-
pus, & paries sint perfectè plana, siue
non. Solum posset esse exceptio, si v-
num esset perfectè sphericū, & aliud
perfectè planum. Probatur hac ra-
tione, quia etiam si non sint pefectè
plana, necesse est se tangere, & ex ea
parte, qua se tangunt, non dari aerē
medium, licet inter alias partes me-
dius sit aer. Probatur hoc, quia ea,
quæ se tangunt debēt esse contigua,
sed contigua sunt, quorum vltima
sunt simul, ergo nullum corpus inter
ea potest esse medium ex ea parte,
qua se tangunt, sed illa pars est diui-
sibilis; ergo non potest simul fieri se
paratio ex parte eius, quin aer ingre
diatur ad replendum locum diuisibi
lem, qui per separationem remane-
46 bit vacuus, si non repleatur, sed non
potest aer simul ingredi, ad totum
occupandum, sed prius ad medieta-
tem; ergo in tempore ad occupandū
totum ingredietur, quare si in instan
ti separetur, corpus, pro aliquo tem-
pore dabitur vacuum; necesse est er-
go per breue tempus sit coniunctū,
& quiescat, & in tempore separetur,
siue sit perfectè planum, vel non. Si
vero esset perfectè sphericum, solum
tangeret parietem perfectè planum
in puncto, & ideo nullum daretur pe
riculum vacui, etiam si in instanti se
pararetur, quare neque esset necessa-
ria quies inter motum rectum, & re-
flexum.

Solum restat vltimus modus refle
xionis, quando vna pars eius est mo-
tus violentus, & alia naturalis, vt
quando lapis proiicitur sursum, & re
uertitur per motum deorsum, & de
hac reflexione procedit principali-
ter quæstio, an necesse sit motum sur
sum, & deorsum per propriam quie-
tem interrumpi. Ita vt lapis in pun-
cto, in quo deficit ei impulsus, quies-
cat in aere per breue tempus, & post
modum reuertatur, vel nō quiescat,
sed primum non esse motus sursum,
sit vltimum non esse motus deorsum,
& solum interrumpantur per quietē
negatiuam, quæ est non motus, sicut
interrumpūtur duæ partes eiusdem
motus continui, & efficiunt vnū mo-
tum continuum, ita motus rectus, &
reflexus vnus motus continuus sint.

Prima opinio est multorum mo- 47
dernorum asserentium non esse ne-
cessariam talem quietem in puncto
reflexionis, sed solū interrumpi mo-
tum sursum, & deorsum per quietem
negatiuam, & reuera efficere vnum
motum continuum. Aliqui tamen ex
his, qui tenent hanc opinionem ad-
dunt, quod licet ex natura motus ita
sit, quod motus sursum, & deorsum
non postulent quietem inter mediā,
sed propter aliam causam quasi ex-
trinsecam, semper, & necessario eam
habent, & ideo nunquam continuan
tur, licet continuari possint ex natu-
ra motus. Causa autem interrūptio-
nis est, quia dum impulsus ad illum
gradum remissionis peruenit, vt nec
vincat resistentiam grauitatis, & me
dij, nec ab his vincatur, non potest
mouere lapidem sursum, nec graui-
tas deorsum, quia non superat impul
sum, & ideo nullus motus sequitur,
sed

sed necesse est lapidẽ quiescere per breue tempus in eodem vbi, quousq. aliquid impulsus remittatur, & grauitas iam eum superans moueat lapidem deorsum. Gratia exempli, si grauitas lapidis sit, vt quatuor, & medium resistat, vt vnum, impulsus vero iam sit vt quinq. nullus sequetur motus, quia dum resistẽtia æqualis est actiuitati, nullus motus effici potest. Conueniunt itaq. isti omnes moderni in eo, quod non putant quietem esse necessariam ex natura reflexionis, sed aliqui dicunt semper dari ob prædictam causam, & in hoc sensu explicant Aristotelem, quasi non posuerit necessitatem quietis propter naturam motus sursum, & deorsum, sed ob eandẽ causam accidẽtalẽ, semper tamen, & necessario concurrentem. Alii vero non putant causam illam esse necessariam, & ideo negant omnino aliquando mobile quiescere in puncto refllexionis.

48 Aargu. omnium vnicum est, quia motus sursum, & deorsum, nec sunt verè contrarii, nec distinguntur specie, sed solum accidentaliter; ergo continuari possunt, & fieri vnus numero motus, ita vt primum non esse motus sursum, sit vltimum non esse motus deorsum; quare solum dabitur inter vtrunque quies negatiua, quæ est non motus, sicut datur inter partes eiusdem motus, quæ per idem mutatum esse, in quo negatiuè quiescit mobile, interrumpuntur, & continuantur. Aristoteles vero, nec probauit motũ sursum, & deorsum esse cõtrarios, nec differre specie, & ideo nec probauit propriam sententiam, quod necessario debeant interrumpi per quietem propriam, quare nec sententia eius tenenda est, tanquam parum probabilis.

Nostra sententia duo asserit, primum, motum sursum, & deorsum ex propria natura postulare quietem inter mediam, per quam interrumpantur, hoc est expressum apud Aristotelem in his tribus capitibus; in quibus, non solum asseruit, sed probauit solum motum circularem posse esse continuum per reflexionem, & ideo hunc solum posse esse perpetuum, motum vero rectum nullo modo continuari posse, sed inter motum sursum, & deorsum per se, & necessario dari quietẽ. Quod probauit duplici arg. primo, quia motus sursum, & deorsum distinguntur specie, secundo, quia contrarii sunt, quæ autem specie distinguntur, & contraria sunt, cõtinuari non possunt, sed necesse est diuersa semper esse, & ideo motus sursum, & deorsum nullo modo possunt continuari, sed necessario, & ex 49
natura eorum datur quies intermedia in puncto reflexionis, perquam interrumpuntur. Hãc sententiam sequitur D. Thom. & plures alii interpretes in his capitibus, & nos eam probabiliorem reputamus, quia in 5. lib. probauimus efficaciter ex distinctione specifica grauitatis, & leuitatis distingui specie motus sursum, & deorsum, & contrarios esse, licet non propriissima contrarietate, sufficienti tamen ad motum localem, quo supposito necessarium est, quod continuari non possint, sed per quietem interrumpi debeant. Ibidem etiam soluimus argumenta modernorum, quibus probant non distingui specie nec esse contrarios, & ideo hoc loco nec arg. nostra, nec solutiones argumentorum alterius opinionis putamus repetenda.

Secundo asserimus vtranque sen- 50
tentiam modernorum expresse contrariam esse Aristoteli, probatur euidenter, quia Aristoteles ideo ponit

r 4 quie-

quietem inter motū sursum,& deorsum, quia specie differunt, & contrarij sunt; ergo sentit naturam eorum eam postulare, sed moderni omnes conueniunt in eo, quod nec ex natura motus, nec per se sit necessaria, sed qui eam ponunt, solum esse necessariam asserunt propter aliam causam extrinsecam, vel accidentalem; ergo omnes sentiunt contrarium opinioni Aristotelis.

Hoc loco solent moderni quidam disputare, quænam sit causa ob quam motus naturalis velocior est in fine, quam in principio, & medio, locus tamen proprius eius est in 1. libro de Cœlo, & mundo, text. 88. vbi hanc quæstionem disputant interpretes Aristotelis, & in eundem locum eam nos remittendam cēsemus, quia in præsenti eam non tetigit Aristoteles, & (Deo bene iuuante) discutur à nobis in nostris Commentariis super libros Aristotelis de Cœlo, & mundo mox prælo committendis. Hæc igitur super octo lib. Physicorum Aristotelis scripsisse sufficiat ad laudem, & gloriam omnipotentis Dei, Virginis Deiparæ, ac beati Thomæ, cuius doctrinam sequimur.

)✠(

LAVS DEO.

INDEX

INDEX RERVM OMNIVM NOTABILIVM, QVÆ IN HIS OCTO LIBRIS ARISTOT. DE PHYSICO

auditu, seu auscultatione continentur.

Litera l. librū. Litera c. caput. Litera q. quæstionem. Litera t. tractatum. Litera, n. numerum denotat.

A

Effi-

For-

ad

FINIS.

INDEX TRACTATVVM, ET QVAESTIONVM QVAE IN HIS OCTO LIBRIS ARISTOTELIS de physico auditu, seu auscultatione continentur.

QVAESTIONES PROOEMIALES.

QVAESTIONES *ex primo libro.*

Quæst.

2 tuplex

Quæst.

QVAESTIONES ex 3. libro.

QVAESTIONES ex 4. libro.

QVAESTIONES ex 5. *libro.*

QVAESTIONES ex 8 *libro.*

FINIS.